SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

K DĚJINÁM PRAHY

V.

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ K DĚJINÁM HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

VYDÁVÁ

OBEC HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

PRACÍ MĚSTSKÉHO ARCHIVU

ZA REDAKCE

UNIV. PROF. PhDR. VÁCLAVA VOJTÍŠKA

ARCHIVÁŘE HLAV. MĚSTA PRAHY

DÍL V.

V PRAZE 1932

NÁKLADEM DŮCHODU OBCE HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

TISKEM DR. ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE

LIBRARY
JUN 22 1966
UNIVERSITY OF TORONTO

OBSAH.

Tento V. díl Sborníku příspěvků jest stránkován od str. 161 do 930. Jako 1. sešit se stranami 1 - 160 měla vyjít studie V. Vojtíška: Z nejstarších právních dějin měst pražských /s plánem a 4. obr. přílohami/. Sešit 1. však do roku 1950, kdy edici převzalo Pražské nakladatelství, nevyšel. Kniha je tedy úplná a je knižní zajímavostí.

Bedřich Mendl.

Z hospodářských dějin středověké Prahy.

I.

Hospodářský dosah převratu husitského: konfiskace a zrušení platů na domech. — Teorie o vývoji městského majetku ve 14. stol.

Války husitské jsou mezníkem ve vývoji středověké Prahy. Správa města, jež posud byla v rukou orgánů moci panovnické, přechází na »velkou obec«, na lid, a jest to lid v nejširším smyslu: ve víru prvé bouře setřen byl rozdíl mezi jedině oprávněným dotavad obyvatelstvem »usedlým« a podruhy. A mělo-li zejména Větší město Pražské ještě nedávno nátěr německý, jest naproti tomu Praha husitská město české, vyhraněně národní.

Zároveň s těmito převraty politickými mění se i hospodářská struktura města. Na jaře r. 1420, když ve Vratislavi vyhlášena byla výprava křížová, opouštěli město — »bojíce se těl i statků stratiti« — »bohatější a hlavnější z města Starého obyvatelé, hospodáři jakožto 1200, a z Nového tolikéž, kromě podruhův, zvláště pak Němci.«[1]) Když pak v létě se stupňovala nouze a nebylo, čím živiti pomocná vojska Táborů a jiná, usneseno, že kdokoli nepřijímají pod obojí způsobou, musí město opustiti, a Vavřinec z Březové dodává, že někteří zvláště Němci, třebaže k přijímání přivolili, poněvadž však měli plné spíže (promptuaria habuere plena), byli nuceni vyjíti z města.[2]) A tak »dobrovolným a nedobrovolným odchodem« tím, třebaže i nadále něco málo jich zůstalo, dovršuje se vítězství českého živlu. Jest to událost poslední a rozhodující v řetěze, jehož význačným článkem jest secese německých mistrů a studentů r. 1409. Nelze pochybovati, že konečné vítězství českého živlu bylo připravováno vývojem poměrů v století předcházejícím tím, že českého lidu řemeslnického přibývá a že živel ten bohatne a získává tak podíl na politických právech usedlého obyvatelstva. Některé patricijské rodiny se patrně počeštily, neboť v husitské Praze nalézáme potomky nejednoho měšťanského rodu, jejž podle jmen počátkem století čtrnáctého považovati musíme za německý. A tak když r. 1420

---

[1]) F. R. B. V. 361. Vavřinec z Březové tvrdí, že odešli »seniorum civitatis cum consensu«, naproti tomu v snesení obecním z r. 1420 (rkp. č. 2081, fol. 17.) vytýká se, že odešli samovolně a proti přísaze dané. Také počet jest, jako u středověkých spisovatelů zpravidla, upřílišen; Tomek odhadl počet odběhlých na 1400 a i tento odhad jest, tuším, příliš vysoký.

[2]) Tamže 379. Také r. 1422, když po popravě Želívského ovládla město strana radikální, »ve strachu před chátrou nevázanou utíkalo mnoho sousedů a jiných obyvatelů z města«. (Děj. Pr. IV.[2] 237.)

odcházejí z obležené Prahy měšťané jazykem i vírou odštěpení, jest to — početně — nevelický zlomek obyvatelstva městského. Leč hospodářská moc této menšiny převyšuje daleko její početní sílu.

Kterak proniká český živel ve století 14., patrno jedině z toho, že přibývá českých jmen mezi nově přijatými měšťany a v městských knihách vůbec. Marně pátráme v městských knihách po hospodářských následcích, jež způsobil r. 1409 odchod »tisíců« německých studentů.[3]) R. 1420 jest tomu jinak. Obec konfiskuje majetek zběhů, jich domy, vinice a dvorce před městem i statky venkovské, jak daleko sahá její moc. V letech následujících — Nové město od r. 1420, Staré zvláště od r. 1424 — rozdává a prodává obec konfiskovaný majetek a ze zápisů o tom poznáváme bohatství německého patriciátu. Tomek vypočítává dvacet osm tvrzí a vesnic, jež obce získaly konfiskací majetků odběhlých měšťanů.[4]) Ještě lépe zpraveni jsme o majetku odběhlých ve městě. Do r. 1430 prodala novoměstská obec 87 domů, na Starém městě prodány byly v letech 1424—1432 182 domy odběhlých měšťanů. Oč větší byl podíl hospodářský německého patriciátu na Starém městě, vynikne zvláště, uvážíme-li, že Nové město čítalo asi více domů než Staré. Podle Tomkova odhadu bylo v tomto na 1200, v onom na 2000 domů, a podíl německého patriciátu na majetku domovním byl by na Novém městě 4·35%, na Starém městě 15%. Výpočet tento není arci exaktní; neznáme počtu domů v předhusitské Praze přesně. Berní knihy staroměstské z let 1427 a 1433 vykazují domů méně, prvá, kde sepsány jen domy měšťanské, 1000, druhá, v níž uvedeny i některé domy, jež v době předhusitské náležely korporacím církevním a byly od berně městské osvobozeny, čítá 1054 domy. Vezmeme-li za základ tato čísla, vypočteme podíl patriciátu německého na 17—18% (arci i na Novém městě bylo by asi nutno celkový počet domů oproti Tomkovi snížiti a tím i zvýšiti poměrně podíl německého měšťanstva.)[5]) Leč ani tato čísla neskytají představy úplné. V celkovém počtu domů, jak jej uvádějí berní knihy nebo jak jej možno vypočísti z Tomkových »Základů starého místopisu Pražského«, zahrnuty jsou velké patricijské domy při rynku a v hlavních ulicích i drobné, namnoze dřevěné domky v uličkách postranních. V těchto tísnila se jen rodina majitelova, v oněch přebývalo vedle majitele leckdy i několik rodin nájemníků. Ještě r. 1429 — po odchodu Němců a po ztrátách, jež způsobila válka, — byly na Starém městě 283 domy, v nichž oby-

---

[3]) Z. Winter (Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. stol.) str. 231. násl. Čes. Čas. Histor. (ČČH), XXIII. 363.

[4]) Děj. Pr. IV.² 167. 168. Z počtu toho podržely obce arci jen menší část, ostatek byl prodán, darován, po př. postoupen příbuzným dřívějšího majitele nebo jeho věřitelům; Teige (O statcích obcí Pražských v l. 1420—1546), Sbor. přísp. k děj. hl. m. Prahy III.

[5]) Tomkovy výpočty, viz Děj. Pr. II.² str. 435. násl. Ze zápisů o platech, které na domech tkvějí, poznáme, že někde Tomek připsal ke dvěma různým domům zápisy, jež se týkají domu téhož; viz příl. E a F. Takových omylu není však mnoho.

valo 720 rodin podruhů (nájemníků). Jak veliký byl dům, vysvítá nejlépe z jeho ceny. A chceme-li zhodnotiti správně hospodářský podíl německého patriciátu, dlužno přihlédnouti k hodnotě konfiskovaných domů. Nemáme arci berní knihy z doby předhusitské a proto zůstanou výpočty přes veškeru snahu kusé. Známeť jen cenu těch domů staroměstských, které byly v letech 1400—1419 prodány a jichž kupní cena byla zpravidla zapsána v soudních knihách trhových spolu s břemeny na domě tkvícími.[6]) Berní kniha staroměstská z r. 1427 jest východiskem a Tomkovy Základy vodítkem celkem spolehlivým.[7]) Tak lze určiti cenu *103* ze 182 domu konfiskovaných: *6* domů mělo hodnotu menší 20 kop, *23* stály 21—50 kop, *31* 51—100 kop, *30* 101—200 kop a hodnota třinácti domů přesahovala 200 kop. To, co bylo možno předpokládati, jest tu doloženo číselně. Rozdělíme-li domy do skupin podle hodnoty, již měly při posledním prodeji před válkami husitskými, jest patrno nejen, že domy odběhlých měšťanů náležely většinou do kategorií domů dražších, nýbrž zároveň lze se i přesvědčiti, že podíl německého patriciátu jest i poměrně vyšší mezi domy nákladnějšími, nejvyšší ve skupině domů 101—200 kop.[8])

Cena domů	do 20 kop	21 — 50 kop	51 — 100 kop	101 — 200 kop	nad 200
Počet domů uvedených v příloze *E*	88	179	173	97	56
Z nich konfiskováno	6	23	31	30	13
Poměr v %	7	13	18	31	23

O hospodářských důsledcích válek husitských — nikoli jen odchodu německého patriciátu — svědčí i to, že uplynulo deset let, než veškeré konfiskované domy byly prodány a že prodejní cena nedosahovala zpravidla ani poloviny hodnoty někdejší. Snad vlivem těchto hromadných prodeju, nepochybně následkem let válečných, klesají i ceny domů nekonfiskovaných. Pokles cen jest pronikavý, že bylo nutno přiměřeně upraviti i berní povinnost domů, které od r. 1419 nebyly zcizeny. Berní kniha z r. 1427 nalézá východisko v tom, že uvádí plnou cenu domů nově prodaných, kdežto sumy domů ostatních uvedeny jsou polovinou jich někdejší hodnoty.[9])

---

[6]) Viz příl. E.

[7]) Viz o tom podrobněji v kap. IV. a ve vysvětlivkách k příl. E.

[8]) Tabulka nepodává zcela správný obraz o poměru, jak silně která skupina byla ve městě zastoupena. V Tomkových Základech jest daleko více mezer v postranních uličkách (kde byly domy malé), než v ulicích hlavních.

[9]) Viz příl. E a výklad k ní.

Spolupůsobily tu arci i momenty jiné než jen hospodářské. Na Novém městě počali konfiskované domy prodávati již r. 1420, na Starém r. 1424, rozhodnější postup novoměstských projevuje se i v této věci. A není snad náhodné, že prvé zápisy na Starém městě netýkají se ani vesměs prodejů, nýbrž sedm domů obec odevzdala svým zřízencům místo mzdy, která jim po delší dobu nebyla vyplacena.[10]) Roku 1421 usneseno pak výslovně, aby majetek konfiskovaný prodáván byl »domácím spoluměšťanům a súsedóm věrným«, a to tak, že by prodáno bylo *bohatému i chudému*, »*ktož seč muož býti*«, »*a zvláště, kteříž viece v boji Božiem a k obecnému dobrému v prolévání krvi pracovali, těm vedle většie milosti buď prodáváno.*«[11]) Nevíme, do jaké míry hledisko toto se vskutku uplatnilo při prodejích. Leč třeba neměli snad z konfiskací největší prospěch právě obyvatelé nejzasloužilejší, hospodářská potence českého živlu byla jimi znamenitě posílena. Konfiskace staly se základem nových poměrů, a proto dává si město mezi články jihlavskými 22. července 1436 potvrditi od císaře Zikmunda, že »kto jsú prve v městech obývavše, kterakkoli tyto časy měst prázdni byli a jsú, buďte světští nebo duchovní, k jich zase přijetí a k statkům navrácenie, aby od žádného mimo jich vuoli tištěni nebyli obyčejem ižádným.«[12])

Hospodářský dosah husitského převratu není řečeným ještě vyčerpán. Po zápisech, jimiž veliká obec usiluje zjednati náboženskou jednotu, čteme ještě, že koncem srpna 1421 obec spojených měst pražských »nalezla o všech úrocích v vohradě městské zapsaných anebo jinak kterakžkolivěk objištěných a utvrzených, aby ižádnému věčně placeny nebyly, kteréž obec z moci své tiemto nálezem snímá a zdvihuje, domy i jiné věci těmi úroky obtiežené vysvobozujíc z placenie dalšieho, kromě těch, ktož které úroky mají kúpené — — kteříž by jistiny své nevybrali, ta aby jim od těch, kteříž taková zbožie úroky obtiežená držie, — — dodána byla a úplně penězi hotovými zaplacena — —«[13]) R. 1430 zapsán další, daleko obšírnější výnos konšelský, tentokráte jen Nového města Pražského; praví se v něm, že v posledních třech letech dály se mnohé nesnáze mezi sousedy o listy na platy na domech a jiných nemovitostech uvnitř města, i podávaly již předešlé dvě rady i rada tato na velikou obec i na starší opětovně, až veliká obec rozhodla, že má býti vyhlášeno, že kdo by měl listy na platy, má je do určené doby v radě předložiti a že každému k těm a k takovým listóm má se spravedlivě státi vedle dávné zprávy a naučenie mistróv, kněží i kazateluov našich z zákona božieho a vedle dávného nálezu a častého obce našie veliké« a to tak, že zrušeny veškeré platy, z nichž průběhem let držitel domu zaplatil již celkem více než zač kdysi rentu prodal. Posléze zapověděno výslovně, »aby ižádný buď světský nebo duchovní, host

[10]) Rkp. č. 2102. fol. 229., 231. v arch. m. Prahy.
[11]) Arch. Čes. IV. str. 382. čís. 38.
[12]) Cod. Jur. Mun. I. č. 126.
[13]) Archiv Český I., str. 206.

nebo domácí, domuov, městišť, zahrad, vinic, mlýnuov, masných krámuov i jiných kterýchkolivěk, výhní, hutí v vuohradě našeho Nového města Pražského takové platy a úroky neprodával ani nekupoval ani listóv takových na platy znova na se činil k vuobtiežení a zavedení města i obce takovými platy aneb úroky, jakžto i dříve, po všecky časy budúcie a pod pokutú také statku i hrdla — —.«[14]) Také mezi články, jež 6. července 1435 v Brně stvrdil císař Sigmund vyslaným Starého a Nového města, praví se v artykule 9. »platové také kněžští komorní na domích pražských zapsaní, aby více placeni nebyli.«[15])

Význam, jejž mělo zrušení věčných platů na domech, dlužno opět objasniti několika číslicemi. Z 593 domů staroměstských, o nichž zmínili jsme se výše, bylo jen 65 po celou dobu 1400—1419 prosto platů, v těchže dvaceti letech bylo neméně než 44 domů z nich odňato majiteli pro neplacení a přisouzeno poživatelům platů.[16]) Není pochybnosti, že na Novém

Cena domů	do 20 kop	21 — 50 kop	51 — 100 kop	101 — 200 kop	nad 200 kop
Počet domů uvedených v příloze *E*	88	179	173	97	56
Z nich platů prosto	8	15	20	10	12
Počet řízení o platy zadržené	5	20	13	5	1

městě byly poměry ještě horší. Na př. z 273 domů, jež známe na Poříčí, bylo prosto třináct.[17]) A o ohromném břemeni, jímž tu zatížen byl nemovitý majetek městský, lze si učiniti představu, sečteme-li, kolik kterého roku zapsáno bylo do městských knih platů neplacených. R. 1406, kdy jest jich obzvláště mnoho, činí úhrnem 173 kop, což odpovídá podle hodnocení doby jistině 1730 kop, podle záznamů berních jest to více než desetina sumy, na niž odhadnut byl veškeren domovní majetek novoměstský.[18]) Z tabulky patrno zároveň, že nejvíce platů náleží církvi a osobám duchovním a vedle toho mnoho platů i měšťanům staroměstským. Jest tu nepřetržitý vývoz peněz z Nového do Starého města (a jen nepatrnou měrou naopak). — Že i na Menším městě Pražském platy v době předhusitské se úžasně

[14]) Arch. Čes. IV. 384.

[15]) Cod. Jur. Mun. I. č. 134.

[16]) Počítáno na základě příl. E. Zajímavo jest srovnati, které skupiny domů platy byly zatíženy nejvíce.

[17]) Srovnej příl. F; přihlédl jsem též ke zprávám o prodejích ostatních domů v oblasti na sever od nynější ul. Hybernské: domy uvedeny jsou v »Zákl. st. místop. Praž.«, II., str. 211 (č. 997) až 268 (č. 1166).

[18]) Viz podrobněji v mém článku Hosp. a soc. poměry v městech Praž-

rozmohly, o tom přesvědčí přehled platů, jichž požíval jediný klášter sv. Tomáše.[19])

Zrušení věčných platů na domech bylo tak v hospodářském vývoji města událostí dosahu nemenšího než konfiskace majetku německého patriciátu. Mezi obojím jest však ještě rozdíl. Němečtí měšťané odcházejí většinou samovolně, a konfiskuje-li obec jejich statky a domy, nečiní nic jiného, než co s přímým zmocněním císařovým činili Plzenští a Budějovičtí svým husitským spoluobčanům.[20]) Naproti tomu zrušení platů na domech jest tím významnější, že jest projevem husitského programu.

* * *

Předeslal jsem stručný výklad o hospodářském dosahu husitského převratu v Praze. Snad se mi podařilo tím vzbuditi zájem čtenářův pro několik kapitol z hospodářských dějin Prahy, jež následují. Účelem jich jest snésti materiál o majetkových poměrech v předhusitské Praze. Nejde jen o to zjistiti, jak poměry ty se jeví před samými válkami — po té stránce mohu již odkázati na práci svou starší,[21]) — zde pokouším se sledovati vývoj poměrů těch zpět, pokud sahají prameny. Kdežto u nás jest to celkem prvá práce toho druhu, byly obdobné otázky jinde již opětovně řešeny. Zejména německá historická literatura vykazuje několik pozoruhodných monografií, a i pro naše účely bude s prospěchem, seznámíme-li se předem s hlavními jich výsledky.

ských v l. 1378—1434., IV. (ČČH XXIII., str. 81). Odtud otiskuji znovu tuto tabulku:

zadržených roku	platů všech		osobám a korporacím duchovním		staroměstským měšťanům	
	počet	úhrnný obnos	počet	úhrnný obnos	počet	úhrnný obnos
1399	49	46 kop	22	20 kop	8	5 kop 37 gr.
1400	67	91 »	21	35 » 52 gr.	12	12 »
1401	97	115 »	41	54 »	8	14 » 30 gr.
1402	92	158 »	32	47 » 16 gr.	17	28 »
1403	123	148 »	52	58 »	23	30 »
1404	86	141 »	41	71 »	17	28 »
1405	83	120 »	47	79 »	11	9 » 15 gr.
1406	63	173 »	19	92 »	13	38 »
1407	42	64 »	16	24 kop 30 gr.	10	22 »
1408	24	41 »	19	14 » 30 »	3	11 »
1409	62	87 »	29	39 »	6	13 »
1410	76	80 »	37	38 »	6	3 »
1411	55	75 »	25	32 »	3	1 » 10 gr.
1412	91	67 »	51	36 » 30 gr.	1	— 33 »
1413	24	22½ »	13	11 »	—	— —
1414	29	51 »	23	44 »	1	30 »

[19]) Viz příl. A.

[20]) Cod. Jur. Mun. III. no. 9., 16., 17., 27. Jsem povinován díky p. prof. Dru. G. Friedrichovi, jenž mi dovolil použíti této edice své ještě mezi tiskem.

[21]) ČČH XXII. a XXIII.; některá tvrzení této starší práce, která podrobnějším studiem byla vyvrácena, jsou tu dodatečně opravena.

Řadu prací těch zahajuje záslužná kniha *W. Arnolda,* pracovaná na základě listinného materiálu městských archivů v Basileji a Wormsu.[22]) Arnold, sám právník, ukázal, jak lze materiálu toho s prospěchem užíti k osvětlení nejen poměrů právních, nýbrž i hospodářských a konec konců i politických. Neboť poměry ty — to bylo knihou Arnoldovou po prvé podrobně osvětleno — navzájem souvisejí. Ve století 13., kdy v německých městech vládne patriciát, jest podle názoru Arnoldova i půda městská v majetku institucí církevních a patriciátu. Do konce stol. třináctého — jen ve větších městech jako Kolíně n. R., Mohuči a Wormsu byl snad již vývoj pokročil dále, — seděli všude řemeslníci na cizí půdě. Obvyklá právní forma byl dědičný nájem (leihe, emfyteuse v středověkém významu slova). Většina obyvatelstva užívá sice domů dědičně, může je však prodávati jen se svolením vlastníka půdy a to tak, že musí předem vzdáti městiště do jeho rukou, a tento propůjčuje je pak novému držiteli. Vlastník půdy jest zpravidla i soudcem v majetkových sporech svých podsedků. K odvislosti hospodářské druží se závislost politická. Pouze vlastnictví, »usedlost« jest základem politických práv a za usedlého jest považován jenom, kdo drží půdu svobodnou, nezatíženou úrokem. Tak politická svoboda měst jest de facto omezena vlastně jen na malý kruh vlastníků půdy, měšťanů. Stav ten odpovídal době, kdy lid do měst se stěhující byl chud a neměl prostředků, aby městiště od vlastníka odkoupil. Často propůjčoval vlastník s městištěm i dům, který byl na něm dal postaviti, ale domy ty byly neveliké, cena jich byla oproti ceně půdy malá. Ve 14. stol. poměry tyto se podstatně mění. Přistěhovalý lid řemeslem aneb obchodem se povznesl, na propujčených městištích staví domy nákladnější, jichž cena daleko převyšuje hodnotu půdy. Kdežto v starší době v listinách mluví se jen o městištích neb o městištích s domem, nyní důraz jest kladen na dům a stereotypní obrat listin 14. stol. zní »dům s městištěm«. Hlavním bohatstvím ve městech není již půda, nýbrž domy a vedle toho jest mnoho majetku movitého. K patriciátu a řemeslům, k původním vlastníkům mnoha městišť a lidu na nich závislému, přistupuje »třetí stav« drobných vlastníků, t. j. přistěhovalci, kteří prodali svůj majetek na venkově a za to získali městiště ve městě (ve vlastnictví). Lidé tohoto třetího stavu jsou pak podstatnou složkou kupeckých gild i řemeslných cechů. Namnoze arci ani takový vlastník městiště neměl prostředků k stavbě domu; aby si je opatřil, prodává na domě rentu, t. j. přijímá částku peněz, a zavazuje se za to k ročnímu platu. Stejná potřeba objevuje se u držitelů domů emfyteutických. — Původně podle práva městského přecházelo prodejem renty vlastnictví domu nebo městiště na toho, kdo poskytl prostředků k výstavbě domu, dům přestal býti vlastnictvím dosavadního držitele. Ale ve 14. stol. dochází ke změně ve prospěch držitele domu. Starší nazírání právní stává se neudržitelným, hospodářské poměry se komplikují. Držitel

---

[22]) Zur Geschichte des Eigentums in den deutschen Städten (1861).

domu prodává renty různým osobám a zavazuje své nástupce k rozmanitým platům zádušním. Na rozdíl od staršího úroku (platu z městiště, platu areálního), kde úročník vedle úroku jest povinován vlastníku městiště namnoze rozličnými službami a poctami (census honorarius) a podléhá leckdy i jeho pravomoci soudní, zakládá renta poměr pouze hospodářský. Držitel domu může dům svobodně prodávati, zatěžovati novými rentami. Před městským soudem jsou držitel domu a majitel renty sobě rovni. A svazek ten se postupně ještě uvolňuje. Renty se hromadně prodávají, stává se zvykem, že držitel domu vyhrazuje si právo, za původní cenu rentu vykoupiti. Mění se právní nazírání na podstatu platu. Kdo prodá rentu na domě svém, nepřestává proto býti považován za vlastníka, nepřestává býti osedlým. Vývoj tento působí i na starší platy. Rozdíl mezi platem areálním a rentou, původě velice ostrý, časem se zmírňuje. Soudní pravomoc vlastníka půdy, kterou nejdéle podržely ústavy církevní, mizí. Majetkové převody dějí se již pouze před soudem městským nebo radou. Plat není již známkou nesvobody a ani ten, kdo z domu platí plat areální, není již vylučován z počtu osedlých. Tak vývoj od úroku k rentě umožňuje teprve masám lidu řemeslného vzestup k politické moci a připravuje přechod od panství patriciátu k vládě cechů. Naopak v době, kdy ve městech mají převahu řemesla, správa města vývoj ten vědomě podporuje. Někde jest uzákoněno, že majitel domu může rentu i proti vůli požívatelově vykoupiti (areální platy zůstávaly z toho vyňaty), ale ustanovení taková narážejí na odpor institucí církevních, v jichž rukou se většina platů a rent během staletí soustředila. Proto otázka platů a rent jest pak za reformace v popředí politických a náboženských sporů v německých městech. Leckde vzbouřený lid žádá, by zrušeny byly aspoň ony platy, jichž oprávněnost nelze listinně prokázati, místy lidu vyhověno a buď nařízen neb (zpravidla) jen dovolen výkup rent. Někde přisvojuje si město samo vedle sekularisovaných církevních statků i platy a renty posud duchovní a tyto trvají pak co městský důchod dále. Poměry utvářely se různě, konečný výsledek znamenal úlevu potud, že renty nebyly sice zrušeny, ale majiteli domu bylo volno je vykoupiti[23]) (areální platy i z toho byly většinou vy-

[23]) Ve Wormsu prohlášeny r. 1525 veškeré důchody peněžité i naturální (zinsen und gülten) kněžské za neplatné, jichž jistina byla již splacena. Narovnáním z r. 1526 byly platy duchovní z části sice obnoveny, leč dovoleno je vykoupiti, zlatý platu za 20 zlatých. V Basileji naproti tomu zmocnilo se město duchodů církevních a vymáhá je dále. Třebaže zrušeny byly zádušní mše, nepřestala tím povinnost platiti platy zádušní, a město vymáhá neúprosně i areální platy, jež náležely kdysi mrtvé ruce, tak že na př. ještě r. 1735 odsouzen byl držitel kteréhosi domu, aby zaplatil městu úrok po 113 let zadržený. Renty a platy zádušní mohl majitel domu vykoupiti, areální platy však nikoli. R. 1488 obdrželo město od cís. Fridricha výsadu, již veškeré platy dovoleno vykoupiti, v prvých letech reformace bylo také vykupování platů usnadněno, r. 1537 vrací se však starší praxe, že požívatele důchodu nelze nutiti, aby svolil k výkupu, může-li dokázati, že půda, na níž plat tkví.

ňaty). Reformace nezpůsobila radikální změny v hospodářském životě německých měst, renty i platy trvají dále, ale instituce ta stoletím šestnáctým pozbývá významu. Jest již zbytečno prodávati rentu na domě, ježto lze opatřiti peníze půjčkou nejen pohodlněji, nýbrž i levněji. Středověké hospodářské útvary, platy a renty, byly vystřídány dokonalejšími formami moderního kapitalistického vývoje.

Potud Arnold. Studie novější jeho výklad doplnily, v jednotlivostech i opravily. Opětovně řešena byla otázka, jak vyložiti právní vývoj od emfyteuse k rentě a jaký význam ve vývoji tom mají platy zádušní.[24]) Byly vysloveny námitky proti pojetí městských poměrů, jak je pro století třinácté vylíčil Arnold a historikové jemu blízcí. Byly vysloveny pochybnosti, že by byla tak jasná hranice a tak příkrý kontrast mezi patriciátem a řemesly. Užívá-li na př. městské právo freiburské výrazu »mercator« ve významu měšťana, vykládá to *M. Foltz*, že arci měšťané jsou tu obecně nazýváni kupci, že však právě pojem »kupce« v starší době jest širší než v dobách pozdějších, že kupci nazýváno často městské obyvatelstvo vůbec.[25])

Leč v posledních letech shledáváme se s názorem Arnoldovým znovu, a to ve známém díle *W. Sombarta* o moderním kapitalismu. Ráz knihy

---

byla kdysi jeho vlastnictvím. (Arnold uv. kn. str. 297.—305.) Ve Virtembersku povolil r. 1524 arcivévoda Ferdinand výkup platu duchovních za přiměřenou cenu (»ortsüblich«). V Mohuči žádá r. 1525 vzbouřené obyvatelstvo, aby zrušeny byly věčné platy, jak areální, tak renty (»grundtzins oder erkaufte gülten«); zprvu jim částečně vyhověno, když však povstání bylo potlačeno, byly veškeré ústupky odvolány. Ve Frankfurtě n. Moh. zrušila rada r. 1525 platy, jež vznikly po r. 1439 (pokud nebyly na ně vydány listy pod pečetí městskou) a dovoluje vykoupiti ostatní a to renty v poměru 1 : 20, areální platy 1 : 24. Duchovenstvo dovolává se proti tomu ochrany říše, žaluje město na říšském soudě. Dlouhý spor skončil teprve r. 1561 narovnáním, kdo složil již výkupné, měl zůstati platu prost, ostatní platy byly obnoveny. (B. von Stempell »Die ewigen Renten und ihre Ablösung«, diss. lipská 1910.) Stempell shrnuje poznatky z různých měst takto: »Schon aus der Verschiedenartigkeit der Bewegungen und ihrer Ziele in den einzelnen Städten wird ersichtlich, dass die Reformation in ihren wirtschaftlichen Wirkungen keine schlechthin allgemeine und einschneidende Bedeutung für die Ablösbarkeit, geschweige denn die tatsächliche Ablösung der ewigen Renten hatte.« (Str. 77.) Oč radikálněji a úspěšněji byla otázka ta řešena v husitské Praze než v německých městech za reformace!

[24]) Rosenthal: »Zur Geschichte des Eigenthums in der St. Wirzburg« (1878), Stempell l. cit.

[25]) Beiträge zur Gesch. des Patriziates (diss. marburská 1899). Také Pirenne tvrdí, že původně není sociálních rozdílů mezi měšťany, že — ve 12. stol. — i kupci i řemeslníci slují mercatores. (»Gesch. Belgiens«, I., 417. násl.). — Není tu místa, abychom otázkou tou se podrobně obírali; upozorňuji však, že r. 1282 také v Praze bohatší část obyvatelstva jest označena co »cives«, chudší co řemeslníci (»artifices et diversarum artium operarii«). Z toho třeba souditi, že řemeslnictvo jako celek jest vrstvou chudší a většinou nemá práv měšťanských. To tedy by svědčilo pro výklad Arnoldův; ČČH. XXX., str. 53.

této jest arci jiný, jiné východisko i cíl. Kniha jest věnována problému, kdy vzniká moderní kapitalism čili kdy a jak mění se středověké hospodářství v hospodářství moderní, kapitalistické. Ve středověku (podle Sombarta) vyrábělo se jen tolik, kolik kázala potřeba, v hospodářství naturálním neměly peníze rozhodujícího významu ani samostatné hodnoty, a středověkému člověku nebyla tudíž ani známa ona touha po penězích, jež jest příznačna pro období kapitalistické. Sombart se tudíž táže, kdy poprvé objevuje se »kapitalistický duch«, od které doby a za jakých poměrů poprve počínají lidé vyráběti nad potřebu, kdy zisk počíná býti nejen prostředkem, nýbrž i účelem. Vznik kapitalistického hospodářství předpokládá však jakýsi finanční základ, »prakapitál«, aby bylo možno obchod nebo řemeslnou výrobu rozšířiti tak, aby vlastník vydělával více než s rodinou spotřebuje. Skrovný rozsah obchodu i řemesel »předkapitalistického období« vylučuje podle Sombarta možnost, že by odtud byl mohl vyplynouti finanční základ k dalšímu rozvoji. Z těchto teoretických úvah vyvozuje Sombart, že nejstarší kapitály, základ úžasného rozvoje, jenž počíná stoletím 15. a 16., vznikly »akkumulací pozemkové renty městské«, prví kapitalisté nezbohatli prací, nýbrž bez vlastního přičinění, tím, že cena půdy, kterou vlastnili, mnohonásobně stoupla. Konkretněji formuloval Sombart svou teorii takto: Velká část půdy, na níž rostlo město, zůstávala dlouho v rukou nevelkého počtu (většinou velmi starých) rodin. Vyvinulo-li se město z původní vesnice, náležela půda starousedlíkům, někdejším celolánníkům, plnoprávným hospodářům. Kde půda byla zcela nebo z části majetkem císařským, hraběte nebo biskupským, dostává se darem nebo bývá udělena v léno ministeriálům; tito získávají s půdou právo měšťanské a zakládají městské rady. Kde konečně město založeno nově, zejména v oblastech kolonisačních, přiděluje vrchnost »kupcům« (slovo kupec jest u Sombarta v uvozovkách, praví jene famosen »Kaufleute«) především podíly půdy, lány, jež obdělávali. Poněvadž, jak Sombart předpokládá, měšťané původně vesměs provozují zemědělství, bránila sama technika zemědělská drobení půdy. Tak zůstala půda majetkem nevelkého počtu držitelů; všichni, kdo se později ve městech usazují, kupci a řemeslníci, veškeré městské obyvatelstvo, pokud se nemohlo usaditi na půdě obecní nebo klášterní, usadilo se na půdě těchto několika rodin. Na počátku městského vývoje bylo tedy (podle Sombarta) veškeré řemeslné obyvatelstvo (die gesamte werktätige Bevölkerung) podsedky oněch několika rodin, jež vládly půdou, tudíž též měšťany nižšího práva. Bylo na plnoprávných měšťanech závislé hospodářsky a namnoze k nim v poměru chráněnců. Z poměru tohoto mezi dvěma složkami městského obyvatelstva, mezi vlastníky půdy a jich podsedky, t. j. řemeslníky, »cechy«, vyplývá rozdíl ústavně-právní moci; kontrast mezi oběma vrstvami jest tak mocný, že vůči němu ustupují do pozadí veškeré rozdíly ústavního vývoje různých středověkých měst. Jest příčinou třídních zápasů, k nimž dochází ve 13. a 14. století. Jednotnost městského vývoje, jíž pozorujeme ve všech západoevropských státech, nebylo

by lze vůbec vysvětliti, kdybychom nemohli ji odvoditi z poměrů majetku půdy, jež ve všech městech stejně se vyvíjely...«[26])

Toť v hlavních liniích teorie Sombartova, pokud se dotýká městských poměrů ve 13. a 14. století. A byly to právě tyto výklady, jež od samého vydání knihy Sombartovy zavdávaly podnět k četným kritikám a námitkám. Skutečný vývoj historický byl nepochybně daleko složitější a rozmanitější. Právem vytkl již Delbrück, že Sombart konstruuje všude absolutní věty a výlučné soudy, kde jde o rozdíly poměrné a přechody a že vůbec netřeba předpokládati, že »prakapitál« vznikl všude stejně a že by byl mohl vzniknouti jen z pramene jediného, naopak že nelze vyloučiti možnost, že nejstarší kapitály vznikly z pramenů několika.[27]) Upřílišenost teorie Sombartovy byla pak v zápětí dokázána podrobnějším studiem pramenů. O Augšpurce, jenž jest v popředí kapitalistického rozvoje století 16., dokázal *Strieder* na základě berních knih, že tamější boháči 16. stol. nejsou potomky rodin ve 14. století nejbohatších, nepocházejí většinou vůbec z rodin patricijských, nýbrž předkové jejich vyšli z řad cechů. Kdežto patriciát ve 14. století zakupuje se na venkově, přijímá šlechtické přídomky a šlechtický mrav a neúčastní se (většinou) obchodního podnikání, domohli se někteří příslušníci cechů, kupci i řemeslníci poměrného blahobytu, jenž jejich potomkům umožnil obchodovati ve větším rozsahu, státi se kapitalisty. Jinými slovy, »prakapitál«, základ k velkému měšťanskému majetku, jejž shledáme v Augšpurce koncem středověku, nebyl dán akkumulací pozemkové renty, nýbrž obchodem a řemesly.[28]) Podobně ukázala práce Heynenova o vzniku kapitalismu v Benátkách, že obchod středověký (studie končí rokem 1204!) byl daleko rozsáhlejší než si představoval Sombart.[29]) Literatura, k níž dílo Sombartovo dalo podnět, není tím arci vyčerpána.[30]) Leč třeba tak mnoho z teorie Sombartovy bylo vyvráceno, jeho knize nelze upříti velkou zásluhu. Právě ona »provokativní« (slova toho užil sám Sombart) formulace problému dala podnět k tomu, že vývoj městského majetku, ceny půdy, výnosnost řemesel a obchodu, majetkové a sociální rozvrstvení obyvatelstva středověkých měst a otázky příbuzné byly znovu a s větší důkladností studovány. Smělé knize Sombartově, jež přinesla tolik nových námětů, přísluší i tu zásluha, že dala podnět k četné již řadě podrobných studií.

Tyto příspěvky k hospodářským poměrům středověké Prahy náležejí do řady té jen nepřímo. Řeší sice některé ze zmíněných otázek, tak ze-

---

[26]) »Der moderne Kapitalismus«, I., zejm. str. 643. (4. vyd., 1921). O knize samé srovnej výstižné referáty Jos. Šusty, ČČH. XI. a XXV.

[27]) Preussische Jahrbücher, sv. 113. (1903), str. 333. násl.

[28]) J. Strieder »Zur Genesis des modernen Kapitalismus« (1904).

[29]) Reinh. Heynen »Zur Entstehung des Kapitalismus in Venedig«. (1905).

[30]) Z literatury té na př. G. v. Below »Probleme der Wirtschaftsgeschichte« (1920). Další uvádí Sombart sám l. cit. str. 650.

jména jsou tu sneseny co nejúplněji doklady o ceně půdy a platech areálních (jest to ona forma, jíž konkretně projevuje se cena půdy a »akkumulace renty pozemkové«). A poněvadž bylo možno pracovati s úplnějším materiálem, než bylo užito ve zmíněných pracích německých, mohou tím i výsledky těchto studií přispěti platně k definitivnímu řešení otázky, již nadhodila kniha Sombartova. Leč těžisko těchto studií, jich východisko i účel, tkví v dějinách místních. Není jich úkolem zjišťovati jen zákonitosti obecného hospodářského vývoje, naopak daleko více zajímají nás tu ony rysy, jimiž poměry pražské se od tohoto obecného vývoje liší.

II.

Církevní zákaz úroků z půjček. — Hospodářská funkce židů. — Lichevné úroky. — Vzrůst židovských půjček. — Opatření proti tomu za Karla a Václava. — Poměry pražských židů za válek husitských.

Není snad zajímavějšího problému historického než vzájemné působení poměrů hospodářských a duchovních. K problému tomu možno přistoupiti s dvojího hlediska: Možno vyjíti od poměrů hospodářských a tázati se, do jaké míry vysvětlují duchovní život doby, možno však též vzíti za základ prostředí duchovní a sledovati vliv jeho na život hospodářský. Pro studii, která se obírá pozdním středověkem, třeba zvoliti postup druhý, neboť v době té, daleko mocněji než v dobách jiných, zasahují do života hospodářského prvky mravní, jimiž je poutá církev. Od 11. století s rozmachem mezinárodního obchodu proniká nenáhle v západní Evropě hospodářství peněžní, uvolňuje dřímající dotud produktivní síly k nebývalému rozkvětu. Církev vidí však především stíny nového vývoje, rozpor mezi obchodním ruchem současným a předpisy biblickými. Připomíná důrazně slova Kristova: »milujte nepřátele své a dobře čiňte a půjčujte, nic se odtud nenadějíce,« a mění výzvu tu ve formální církevní zákaz lichvy. Scholastikové snášejí citáty z Aristotela a jiných filosofů řeckých a právníků římských, kteří všichni učili, že peníze jsou neproduktivní. Praví-li Aristoteles, že bráti úroky z půjčených peněz odporuje přírodě, poněvadž peníz prostředkuje jen výměnu hodnot a jich neprodukuje, navazuje církev opět na tradici prvotné církve (4. až 6. stol.) a prohlašuje lichvu za hřích. Podle výroku III. lateránského koncilu má býti zjevný lichvář vyobcován ze společnosti křesťanské za živa a po smrti má mu býti odepřen církevní pohřeb. Za zjevného lichváře považován nejen ten, kdo lichvou se živí, nýbrž každý, kdo přijal více než půjčil; s tohoto hlediska snaží se církev regulovati jak půjčky peněžité, tak veškeren obchod, bráníc nepřiměřenému zisku. R. 1311 prohlásil Kliment V. na koncilu ve Vienne veškeré zákony světské a statuta obecní, jež dovolovaly lichvu, za neplatné a za heretika každého, kdo by pochyboval, že lichva jest hříchem.

Hospodářské poměry nutily arci k ústupkům. Bylo-li možno viniti z hříchu věřitele, jenž nouze dlužníkovy zneužil k svému obohacení (při úvěru spotřebním), nebylo tomu stejně při úvěru produktivním. Vypůjčil-li si kdo peníze k zvelebení svého průmyslu nebo do obchodu a vydělal-li pomocí úvěru toho, bylo těžko tvrditi, že peníze jsou neproduktivní a že věřitel nesmí býti účasten zisku. Někde naskytlo se východisko, že věřitel stal se společníkem (socius) dlužníkovým. Jindy lichevný zisk jest skryt, tím že si jej věřitel předem přirazil. Církev sama připouští, že někdy jest věřitel oprávněn žádati více než půjčil: vzešla-li mu z půjčky škoda (damna), náklady (expensae); zejména neplatí-li dlužník včas, má věřitel právo přiraziti pokutu (titulus morae), vymáhati na něm náhradu škody, která mu tím vzešla, (titulus damni emergentis) nebo ušlého zisku (lucri cessantis). Podobně půjčil-li kdo peníze na stavbu domu nebo k zřízení vinice a pod., kde dluh mohl býti teprve po mnoha letech vrácen, nebylo možno odpírati věřiteli zisk nad půjčenou jistinu. Synoda tourská (r. 1163) zakazuje sice duchovenstvu bráti úrok ze zastavených pozemků, úhrn roční splátek (po odečtení nákladů věřitelových) nesmí býti větší než původní jistina.[1] Leč později církev renty nejen trpí, nýbrž oficiální nauka je přímo schvaluje a mezi kupci rent ústavy církevní jsou na místě prvém. — Konečně ani bez krátkodobých půjček nemohl se obchod obejíti; požadovala jich v době tísně i hlava církve, a nebylo-li možno opatřiti úvěr bezúročný, bylo nutno utéci se k půjčkám lichevným. Církev se svého zásadního stanoviska neslevuje, modifikuje je však: hřeší jen ten, kdo lichevné úroky přijímá, nikoli dlužník, jenž je platí. Innocenc III. pokusil se vymýtiti lichvu vůbec, nevyjímaje ze zákazu ani židy přebývající v zemích křesťanských, papežové pozdější stihají však pouze lichvu křesťanů. Lichevné půjčky bují tedy dále, jsou jakousi výsadou židů. Ve 13. stol. přistupují k židům t. ř. Lombardi, severoitalští kupci, podle rodného města prvých zvaní též Caorsini (Kawertschen). Opovrhujíce církevními tresty provozují peněžní obchod, jsou prví bankéři velkého stylu, poskytují úvěr papeži a králům, zprostředkují styk dlužníků různých zemí s komorou papežskou stejně jako mezinárodní obchod, dodávky anglické vlny belgickému a italskému průmyslu. Přes zásadní odpor církve rozšířili se Lombardi po význačných střediskách evropského obchodu, ve Francii, Anglii, Flandrech i Porýní. V zemích těch vytlačují židy z hospodářské posice posavadní, židé, pokud nejsou vůbec vypuzeni, nemají již dřívějšího významu, jsou v hospodářském životě zemí těch zbyteční.[2])

V zemích našich Lombardů nenalézame. Jen židé tu řemeslně půjčují

---

[1]) K tomuto přísnějšímu nazírání na renty vrací se kněžstvo husitské viz výše str. 164. a kap. V.

[2]) F. Schneider D. Kirchliche Zinsverbot u. die kuriale Praxis im 13. Jhdt. (Festgabe H. Finke, 1904), téhož Neue Theorien über d. kirchliche Zinsverbot, Viert. f. Soz. u. Wirt. Gesch. V. 292.—307., M. Neumann Gesch. d. Wuchers in Deutschland, str. 1.—27. (1865).

peníze, a stala-li se církevním zákazem bráti úroky z peněz lichva monopolem židovským, zdá se, že tím také podíl židů na hospodářském životě jest vyčerpán. Pouze židé mohou půjčovati řemeslně peníze, a židé u nás ve 14. stol. zabývají se téměř výhradně obchody peněžními. Abychom se vrátili k poměrům pražským: z přečetných zápisů, jež v městských knihách nalézáme o obchodech mezi židy a křesťany, jen nepatrný zlomek týká se něčeho jiného než půjček peněžních. A snad jen nepřímým důkazem toho, ale nad jiné výmluvným jest list arcibiskupa Arnošta, jímž doporučuje veřejné dobročinnosti pokřtěné židy. Praví se tu, že pozbyli křtem všeho, co v židovstvu měli a dlužno je tudíž podporovati milodary, sic jest se báti, že se vrátí »jako pes k tomu, co vyvrhl.« Třeba tomu rozuměti dobře; nebylo zajisté zákona, podle něhož by žid křtem pozbýval svého majetku,[3]) zbavoval se však onoho způsobu obživy, jehož do té doby výhradně užíval. A tak násilné hromadné křty, jimiž vzrušená léta »černé smrti« uprostřed století čtrnáctého po svém řeší akutní tenkráte otázku židovskou, mají pak překvapující dozvuky hospodářské, neboť list Arnoštův není ojedinělý.[4])

Účinkem toho, že půjčování peněz jest monopolisováno, jest i to, že požadované úroky jsou velmi vysoké. Tak řečené právo Přemyslovo, soubor právních předpisů, jemuž pozdější původce snažil se dodati váhy tím, že jej připsal králi Přemyslovi II., jediné určuje, kolik smějí židé bráti lichvy. Patrně měl to býti doplněk ke skutečně vydaným svobodám židovským z r. 1254, kterými upraveno bylo jen právní postavení židů a styk s kře-

---

[3]) Dokladem toho třeba pozdním jsou tyto zápisy ze staroměstské knihy pamětní a zápisní, č. 2099, fol. 282 (r. 1429): »Katruše, křtěná židovka, někdy Munkova židova žena a nynie manželka Ondráčka měštěnína města Plzenského vlastnie, stojéc osobně v plné radě Velikého města Pražského vyznala jesti dobrovolně beze všeho přinucenie a připuzenie, že nic nemá proti Draholibě židovce Chadimové ani proti jejím dědicóm — —« kvituje ji ze všeho — — však s túto výmluvú, že ona svrchupsaná Katruše činí toto své seznánie a propuštěnie, což sě jie toliko samé dotýče, bez úrazu a pohoršenie práva Šavdaje syna svého žida nekřtěného. Actum f. IVta post festum Pasche tempore regiminis Ade pannificis.« — Fol. 287 (r. 1429, feria VI. post. Jacobi): My purkmistr a konšelé Velikého města Pražského věděti dáváme všem, že opatrná Katruše, křtěná židovka, manželka Ondráškova měštěnína Plzenského, Mojzieš a Jonáš židé pražští takovúto sami mezi sebú sú učinili úmluvu dobrotivú o tu koltru, o kterúž sú spolu až dosavad měli činiti. Katruše se jí vzdává.

[4]) »Cancellaria Arnesti«, ed. Tadra, str. 275., 276. čís. 44.—46., podobný list biskupa pražského Jana viz Palacký, Formelbücher I. 251. — Vyskytují se arci také zprávy o židovských řemeslnících (hl. řeznících), leč tito pracují jen pro židy, pro hospodářský život města význam nemají. Vedle toho jsou židé lékaři, tak žid Feifl, jenž r. 1417 byl od krále Václava odměněn pro getrewen dinst in ercztnei und auch hemliche botschaft, do uns mit gedint hat meister Feifel Jude landfarer (!) und wundarczt von der heiligen state von Jerusalem und unser getrewer diner und wundarczt — —. Rkp. arch. m. Prahy, č. 2099, fol. 87.)

šťany.[5]) Právo Přemyslovo, jehož vznik historická kritika klade na konec stol. 13., ustanovuje, že žid nemá půjčovati dráže než hřivnu za 5 denárů, libru za šest, a třicet denárů za jeden.[6]) Ustanovení toto v praxi respektováno nebylo. Zápisy městských knih pražských, jež počínají teprve v padesátých letech století 14., ukazují, že židé požadují za kopu grošů nejčastěji týdně po 1 groši, t. j. přepočteno do roka téměř 87%! Výjimečně nalézáme i lichvu nižší na př. z 18½ kop 15 gr. týdně, což přece do roka by bylo 70%, jednou i jen po ½ gr. týdně, tedy 43%, dosti často shledáme lichvu i nad 1 gr týdně: 1½, 2 gr. z kopy, jednou i 3 gr. týdně z 54 gr. jistiny, to jest do roka 156 gr. čili téměř 290%, tak že by se do roka byl dluh zčtvernásobil.[7]) Většinou není z úpisu výše lichvy patrna, někdy výslovně se sta-

[5]) C. J. M. I., čís. 3.

[6]) Roessler »Über die Bedeutung u. Behandlung der Geschichte des Rechts in Österreich.« XXV. 123. Ustanovení není zcela jasné, hřivna byla nepochybně vždy více než libra. Počítáme-li hřivnu po 360, libru po 240 denárech a předpokládáme-li, že sazba jest týdenní, přirůstá na hřivnu týdně 1/72, na libru však 1/40 a dluh nejmenší rostl by dokonce o 1/30. Rozdíly jsou zajisté velice nápadné a vzbuzují pochybnost o autentičnosti znění edice Roesslerovy. K datování viz Zycha »Prag«, str. 218.—226.; vedle důvodů, jež tam jsou sneseny, nasvědčují i předpisy o lichvě, že kompilace vznikla nejpozději počátkem 14. stol., jistě ne po koncilu vienném (r. 1311).

[7]) Doklady o výši lichvy a způsobu, jak byla vymáhána, snažil jsem se pro leta padesátá a šedesátá 14. století, kdy jest zpráv poměrně málo, snésti co nejúplněji, pro dobu pozdější podávám jen výtahy: Soudní kniha staroměstská (rkp. arch. m. Prahy, 987.): fol. 68. (r. 1353): »Rudolphus, gener Kacze de Montibus in judicio bannito, quod recepit [super] civitatem Czaslawiensem supra dampna 10 sex. sub usura singulis septimanis, [de quali] bet sexagena 1 gr., quam pecuniam recepit circa Neklinum Judeum.« — fol. 10. (1354): »Johelinus dictus Geunher recepit circa Judeum, qui dicitur Pinkas 16 sex. gr., in qualibet ebdomada 15½ gr. dampni super Fancza Neunpurgere et super Bernhardum filium Seydlini de Piska et super Leonardum Planerri et super Wenceslaum filium Budkonis.« — fol. 225 (1357) přirůstá na dluhu 18½ kop 15 grošů týdně. — fol. 227. (1357). »Fancza de Verona publicavit, quod recepit apud Lazarum Judeum 8 sex., videlicet sex. pro 18 hal. super dampnum Nyklini dicti Rotleb, super Ottonem Stuken, Lynhardum dictum Planer«. — Tamže (1357): »Nicolaus dictus Scherf publicavit, quod recepit super dampnum Schyla mangonis 50 florenos apud Lazarum Judeum de Slan sexagenam pro grosso«. — fol. 228. (1357): »Nicolaus, filius sororis Harreri publ., quod recepit apud Judeum Lazarum de Slan 38 sex. gr., sexagenam pro gr. septimanatim super Wenczeslaum filium Stachonis, Meynhardum dictum Wygoleys et Jeskonem Gymbram«. — fol. 230. (1357). Týž od téhož za stejných podmínek vypůjčuje si 14 kop »super Johlinum Gugel et Henslinum et fratrem suum Jeklinum de Dybichaw.« — fol. 238. (1359). »Waczlaus dictus Mokropes promisit Lazaro ac pueris 7 sex. super carnisbrivium et Henslinus linicida promisit secum manu coniuncta tali condicione, si non solverent in termino prescripto, tunc singulis septimanis crescit pro usura super quamlibet sexagenam 2 grossi.« — fol. 239. (1359). »Mara relicta Postrzizin promisit David Judeo 2½ sex. gr. super Letare, si non solveret in termino prescripto, tunc singulis septimanis super sexagenam crescerent 18 hal. pro usura.« — Soudní kniha

noví, že teprve nesplatí-li dlužník dluhu v den předem stanovený, má žid právo přirážeti lichevní úroky. A shledáme i takové zápisy, jež by na pohled vyhovovaly i všem kanonickým předpisům, kde lichva jest zakryta, tím že ji věřitel předem připočetl k jistině.[8])

Jak dluhy lichvou rostly, patrno na několika příkladech. V lednu 1396 půjčuje si Mikuláš Šlechta, měšťan novoměstský, od žida Josefa 9 kop gr. Zavázal se zaplatiti do svátku sv. Jakuba Většího (25. července) zároveň s úroky, o něž dluh zatím vzroste, úroky ty stanoveny na 4½ groše týdně a v dluhu tom zapsal Šlechta veškeren svůj movitý i nemovitý majetek a to tak, že jestliže by v uvedený den nezaplatil, měli konšelé židovi na požádání dopomoci k náhradě.[9]) Dluh zaplacen nebyl a nebyl patrně

---

staroměstská menší (rkp. arch. m. Prahy, č. 988.) fol. 146. (1373). »Jacobus in domo domini Karoli fatetur Jacobo Czeczik 2 sex. gr. et usuras desuper singulis octo diebus 9 hal. pro usuris super unamquemque sex. gr. Hoc debet ei solvere duas septimanas post festum s. Wenceslai.« — Rychtářská kniha zápisů dlužních, rkp. archivu m. Prahy č. 2073, fol. 234 v. (? 1388). »Nicolaus serator fassus est se teneri Musslino Judeo in 54 gr., solvere tenetur omni septimana per 3 gr. ex parte usure usque ad plenariam persolucionem et pro capitali pecunia debet solvi in Ostensione reliquiarum pecunia in parata. Ambo promiserunt cum uxore.« — Soudní kniha zápisná větší (č. 997.), fol. 8. (1392), na kopu 1 gr. týdně. — Manuál radní novoměstský (č. 2072.), fol. 144. (1396) na kopu ½ gr. týdně. Fol. 166. (1397), na kopu 1 gr. týdně. Fol. 181. (1398), na kopu 1½ gr. týdně. Fol. 187. (1398), na kopu 1 gr. týdně. Fol. 194. (1398), na kopu 1 gr. týdně. — Manuál radní novoměstský (č. 2100.), fol. 11v. (1400) na kopu 1 gr. týdně, po určité lhůtě 2 gr. Fol. 13. (1400), na kopu 1 gr. týdně. Fol. 14. (1400), na kopu 1½ gr. týdně. Fol. 45. (1402), na kopu 2 gr. týdně. Fol. 109v. (1405), na kopu 1 gr. týdně. Fol. 135. (1407), na kopu 2 gr. týdně. Fol. 146v. (1407), na kopu 1½ gr. týdně. Fol. 152. (1408), na kopu 1½ gr. týdně. Fol. 266v. (1410), na kopu 1 gr. týdně. — Manuál radní novoměstský (č. 2079.), fol. 44v. (1413), na kopu 1 gr. týdně. Fol. 185. (1418), na kopu 1 gr. týdně. — Kniha pamětní a zápisní staroměstská (č. 2099.), fol. 206v. (1428), na kopu 1 gr. týdně. Fol. 376. (1434), na kopu 1½ gr. týdně.

[8]) Rkp. č. 2100, fol. 241v. »Swathoslaus civitatis nostre notarius constitutus in pleno consilio nostro fassus est se et heredes suos super omnibus suis mobilibus et immobilibus bonis habitis et habendis in quinque sex. gr. Prag. obligari debitorie Zalmanno Judeo de Pilzna et Joseph de Chotyebor Judeo Pragensi promittendo presentibus bona fide prescriptam pecuniam ipsis Judeis cum parata pecunia persolvere **sine tamen omni usura** in octava festi s. Georgii proxime venturi. Quod si non fecerit, extunc petit mox ad omnia bona sua prescripta iusticiam fieri expeditam veluti pro parata pecunia fieri est consuetum sine quibuslibet iudiciis et querelis. Actum f. 4. post dominicam Oculi.« (1409.) — [Připsáno:] Persolvit 2½ sex. gr. Josepho. — Jiný příklad viz rkp. č. 2079., fol. 13., r. 1412.

[9]) Rkp. č. 2072., fol. 144. Nicolaus Slechta fatetur Joseph Judeo 9 sex. gr. veri et legitimi debiti, solvere promisit super omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus, habilitis et habendis, finaliter in festo s. Jacobi Maioris una cum usura desuper crescente seu acreta singulis septimanis abhinc usque terminum prescriptum super quamlibet sexagenarum per medium grossum Prag. Sed si negligens cum dicto debito fuerit in termino memorato, tunc mox

ani vymáhán. V květnu 1397 dlužuje Mikuláš Šlechta témuž věřiteli 11 kop, peníze ty jsou mu do sv. Jakuba Vět. půjčeny bez úroků, pak ale má platiti z každé kopy týdně po 1 gr. — dvojnásob více než roku předešlého — až do zaplacení, jež se mělo státi nejdéle do vánoc. A v dluhu tom opět zapisuje veškeren majetek movitý i nemovitý, jak ve městě, tak na vesnici (in villa).[10]) Toho roku Mikuláš Šlechta zemřel. Další zpráva týká se jeho vdovy Markéty a syna Mikuláše, slibují dodati židu Josefovi na sv. Havla roku příštího půl třetí čtvrt vína z vinice petřínské a to pod zárukou pěti kop.[11]) Na jaře 1398 přistupuje k tomu další dluh 3½ kopy, splatný na sv. Martina, nezaplatí-li pak do týdne, vzrůstá dluh týdně o 1½ groše na každou kopu — sazba jest opětně zvýšena, — a to tak dlouho, pokud se to věřiteli zlíbí.[12]) Koncem roku 1398 přiznala Markéta Šlechtova se synem Josefovi z Chotěboře, jenž jest totožný s židem Josefem zápisů dřívějších, dluh 6½ kop, jejž měla splatiti bez úroků do týdne po sv. Jiří roku příštího; neučiní-li tak, má si věřitel opětně 1½ groše úroků (na kopu) týdně k dluhu přirážeti. Za to propustil Josef Markétu Šlechtovu z dřívějších zápisů.[13]) Dluh nebyl ani r. 1399 zaplacen. Počátkem r. 1400 zjištěno, že Markéta Šlechtova a syn Mikuláš mají na jistině a úrocích zaplatiti Josefovi židu z Chotěboře 16 kop. Dluh ten mají zaplatiti do středopostí, jestliže se tak nestane, přirůstají opět lichevné úroky a to nejprve do dvou neděl po sv. Jiří po groši na kopu, nezaplatí-li ani potom, po dvou groších na kopu týdně.[14]) Když však dluh vzrostl na 45 kop, nechce věřitel již déle čekati, a v úterý před nedělí Judica byl mu rychtářem a konšely odevzdán dům s městištěm Markéty Šlechtové (v řečeném dluhu).[15]) To však nebylo poslední slovo, Markéta a její syn získali si patrně mocné ochránce a došlo k narovnání, v němž žid slevuje jim tak, že mimo 13 kop, které zaplatili dříve, mají na letnice zaplatiti 28 kop. Nestane-li se tak, propadne řečených 13 kop a věřitel může je z celého dluhu upomínati. Pakli by však Mikuláš a matka jeho chtěli opět svému věřiteli působiti obtíže a odklady pomocí podkomořího a jiných mocných, pak má tento právo upomínati je z celého

---

ad requisicionem dicti Judei vel futurorum ipsius domini, pro tempore existentes, ad dicta bona eiusdem Nicolai sibi debent facere iusticie complementum. Actum feria 3. ante octavam Epiphanie domini a. d. 1396.

[10]) Tamže fol. 166., f. 3. post Ostensionem reliquiarum (8. května 1397).

[11]) Tamže fol 173., f. 3. post festum s. Martini (13. listopadu 1397).

[12]) Tamže fol. 181. f. 6. proxima ante dominicam Palmarum.

[13]) Tamže fol. 194. f. 3. ante festum s. Thome ap. a. 98.

[14]) Rkp. č. 2100 fol. 11. feria 3. post Valentini mar.

[15]) Tamže fol. 27. r. 1400 »Jozephus Judeus de Chotibor ductus est super domum et aream Margarethe Slechtonisse in 45 sex. gr., prout ipsa racione habita pro capitali pecunia et pro usuris in eodem debito sibi dinoscitur obligari, et d a t a est sibi eadem domus in dicto debito per hostium per dominos consules presentibus Hlusscone judice, Hanusscone Hayda et Johanne de Pontulo. Actum feria III[a] ante Judica a. d. 1400.

dluhu a úroků a úroky mají přirůstati do sv. Havla po 2 gr. na kopu týdně.[16]) Zprávy o dluhu Mikuláše Šlechty a jeho vdovy tím končí.

Mikuláš, písař novoměstský, jenž se r. 1402 přičinil o narovnání mezi Markétou Šlechtovou a židem Josefem z Chotěboře, byl sám od let jeho dlužníkem. Počátkem r. 1398 zápisy počínají dluhem tří kop, lichva stanovena na groš týdně z každé kopy.[17]) Když na sv. Jiří r. 1399 účtoval se svým věřitelem, byl dlužen již 7 kop, těchto 7 kop měl zaplatiti podle dohody (ex concordia) do příštího sv. Havla, do té doby mělo přirůstati na kopu dluhu po groši týdně. Pakli by ani pak nezaplatil, měla býti lichva zdvojnásobena, a v dluhu tom a úrocích zapisuje židu Josefovi veškeren svůj nynější i budoucí majetek.[18]) Dluh zaplacen nebyl a za sedm čtvrti roku do konce ledna 1401 přibylo k jistině 7 kop na úrocích 22 kopy, a to ještě Josef písaři Mikuláši něco slevil. Celý dluh 29 kop měl býti splacen na příští suché dny (t. j. v polovině února) beze všech úroků, pak ale má na každou kopu přirůstati po 1½ groši týdně, pokud žid bude chtíti se zaplacením mu posečkati.[19]) V listopadu téhož roku dal si věřitel odevzdati dům Mikulášův zástavou, že mu dlužník zaplatí z 20 kop, jež mu posud byl dlužen, 10 kop v týdnu po vánocích a druhou polovinu v týdnu po masopustě. Nestalo-li by se tak, byl žid zmocněn dům prodati nebo v řečeném dluhu zastaviti. Nemohl-li by však domu prodati, měl to oznámiti konšelům a pak opět poroste dluh o úroky, které konšelé ustanoví.[20]) Zda zaplatil a kolik, nevíme. R. 1405 měl žid Josef v rukou list na sedm kop dluhu a zástavy na 10 kop, celkem na 17 kop a celý dluh ten měl zůstati bez úroků po tři týdny, po třech nedělích má přirůstati na každou kopu po groši lichvy a to tak dlouho, pokud žid bude svolný. Vypověděl-li by žid dluh, zavazuje se písař Mikuláš, že sám požádá rychtáře a konšely novoměstské, by mu zjednali právo k veškerému jeho majetku.[21]) Ale ani

---

[16]) Tamže fol. 45. r. 1402: »Jozeph Judeus de Chotiborz concordatus est cum Margareta Slechtonis et Nicolao filio suo per exportationem Georii successoris loyewnik et Nicolai notarii nostre civitatis tali condicione mediante. Nam omnibus usuris defalcatis et conputatis dicti mater cum filio tenentur solvere dicto Judeo et suis futuris 28 sex. gr. Pr. in festo Penthecostes totum pecuniis in paratis. Quod si non facerent, extunc 13 sex. gr. prius solute debent amitti, et Judeus debet de totali debito priori amonere. Si vero deinceps dicti Nicolaus et Margaretha vellent facera quascumque fatigas et dilaciones per d. subcamerarium et alios potentes, tunc Judeus de totali suo iure usurarum et debitorum poterit amonere et usura debet crescere abinde usque festum s. Galli per 2 gr. super quamlibet sex. gr. septimanatim. Actum« (feria tercia p. Gregorii 1402).

[17]) Rkp. 2072. fol. 194. (in octava nativitatis Christi 98.).

[18]) Rkp. 2100. fol. 13. (a. 1399 in die s. Georii martiris.).

[19]) Tamže připsáno: Item a. d. 1401 feria 3a ante Purificacionem s. Marie V. dictus Nicolaus fecit racionem cum eodem Judeo ita, quod mansit pro usura 22 sex. preter graciam, quam idem Judeus sibi fecit...

[20]) Tamže fol. 37v. (in vig. s. Andree ap.).

[21]) Tamže, fol. 109v, r. 1405. f. Va. post Katherine.

zápis tento nebyl slovem posledním. Koncem března 1407 ujednali měšťané Ondřej Žitavský, Racek Kobyla a žid Necho, strýc chotěbořského Josefa, dohodu mezi písařem Mikulášem a věřitelem jeho; Mikuláš zaplatil ihned 17 kop a dalších 13 kop 8 gr. měl postupně platiti a to tak, že nezaplatil-li by v ustanovenou dobu, mělo na kopu opětně přirůstati po 2 groších týdně.[22]) Zdá se však, že k tomu již nedošlo, a že zaplativ 30 kop, — jest to desetkrát více než si před devíti lety vypůjčil, — písař Mikuláš vyvázl.

S Ondřejem Žitavským a Rackem Kobylou, kteří r. 1407 prostředkovali mezi Mikulášem, písařem Nového města Pražského, a jeho židovským věřitelem, setkáváme se i jinde. Ondřej a žena jeho Kateřina jsou v pozdějších letech zapleteni v dluhy vůči témuž chotěbořskému Josefovi,[23]) Racek Kobyla r. 1407 sprostředkoval narovnání mezi řečeným židem z Chotěboře a arcibiskupem pražským Zbyňkem, jenž měl zaplatiti i s úroky 20 kop dluhu, které vypůjčil si Jan z Klučova a za něž ručili Petr z Tuchorazi a Mikšík Divoký. Lichevné úroky jistinu samu již daleko převyšovaly, v narovnání se praví, že arcibiskup má zaplatiti »pouze« (solummodo) 80 kop![24])

Dokladů tak křiklavých nebylo by arci možno uvésti příliš mnoho. Zpravidla také částky, které židé půjčují, nejsou veliké. Největší, tuším, položka toho druhu, již v městských knihách nalezneme, jest 100 kop, které si r. 1392 vypůjčili Jindřich Lacembok z Chlumu a měšťané pražští Augustin apatykář a Jan Pleyer. K půjčce té se spojili »opatrní židé« — listina dlužníků jim tak ze zdvořilosti přikládá titul obvyklý jinak jen u měšťanů — David z Prahy, Eliáš z Jihlavy a vdova Šavlova (Schawlonissa) z Hory Kutny. Patrně přesahovala půjčka tato finanční schopnosti jednot-

---

[22]) Tamže, fol. 135., r. 1407. »Nicolaus notarius civitatis Nove una et Joseph Judeus de Chotieborz parte ab altera sunt concordati et uniti per prudentes viros Andream Zitawiensem, Raczkonem Kobila et Nechonem Judeum patruum dicti Joseph, ita quod dictus Nicolaus mox assignavit 17 sex. gr. paratorum ipsi Judeo pro pecunia capitali et adhuc tenetur ipsi Judeo 13 sex. gr. cum octo gr. Quarum pecuniarum 3 sex. gr. dare debet in festo Ostensionis reliquiarum proximo; quod si non fecerit, extunc super quamlibet sex. gross. singulis septimanis duo gr. crescent nomine usure tamdiu, quo usque non persolverentur dicte 3 sex. gr. Residue vero 10 sex. gr. sine usura debent stare usque festum s. Wenczeslai nunc proximum; si autem in dicto festo s. Wenczeslai ipse 10 sex. gr. non persolvet, tunc super qualibet sex. gr. omni septimana crescent 2 gr. nomine usure usque voluntatem Judei prenotati et non ultra. Si autem prefatam pecuniam in terminis prescriptis, solverit, mox idem Judeus iusi Nicolao litteram suam sibi obligatam debet restituere. — — Si autem non expleverit, tunc idem Judeus cum ipsa litera pecuniam prefatam potest requirere cum usura desuper acreta cum adiutorio judicis et juratorum consulum Nove civitatis Prag in omnibus bonis suis ubicumque habitis vel habendis . Actum f. Va. post Pasche a. 1407.« (31. III.)

[23]) Rkp. č. 2079 fol. 185. (1418) a fol. 233. (1420).

[24]) Rkp. č. 2099 fol. 21. (1407).

livého věřitele.[25]) Zpravidla se dluh ani zdaleka této částce nepřibližuje. Daleko největší část zápisů o židovských dluzích jest v menších knihách soudních (do 10 kop). Jsou to krátkodobé půjčky, někdy jen několika desítek grošů, za něž položena zástava: různé klenoty, šat, zbraně, někdy i kniha a pod. Když pak dlužník včas nezaplatil, zástava propadá (a toho týkají se zpravidla zápisy.)[26]) Nalézáme v zápisech těch většinou jména obyvatelů pražských jinak neznámých, jsou to vrstvy drobného řemeslnictva a kramářů, jež nuceny jsou nejčastěji vypomáhati si židovskými penězi.

Patriciát, vrstvy bohaté, přicházejí s židy ve styk jinak, nepřímo. Zpravidla utvrzován dluh mezi měšťany, ať již vznikl jakkoli, tím, že v úpise stanoveno, že nezaplatí-li dlužník včas, má věřitel právo opatřiti si na jeho útraty peníze od křesťanů neb od židů; terminus latinský jest »recipere super dampnum«, německý »auf schaden nemen«. Věřiteli přiznáno, že může opatřiti si peníze od křesťanů neb od židů; zápisy, kde věřitel práva toho užívá, ukazují, že si peníze opatřoval pak (jen) od židů. Bylo-li na straně jedné křesťanu zakázáno půjčovati na úrok, byl tu na druhé straně drahý, ale snadno přístupný úvěr židovský. A věřitel nerozpakoval se zajisté úvěru toho použíti, platil-li útraty dlužník. Doklady, uvedené již výše, ukazují, že v této situaci octl se uprostřed 14. stol. leckterý z předních pražských měšťanů, leckdy i některý zeman, ba i města.[27]) Dokladů nejvíce poskytuje soudní kniha staroměstská z let 1351—1367; nenalézáme-li koncem století 14. a počátkem 15. stol. dokladů tolik, nelze rozhodnouti, na kolik tu působí náhodná okolnost, že z doby té, kdy městské knihy se specialisují, není právě soudních knih zápisných o dluzích nad 10 kop.[28])

---

[25]) Rkp. č. 997. fol. 8. Dluh nebyl ještě r. 1400 zaplacen. Toho roku zaplatil Mikuláš Augustinův písař urbury král. na Horách Kutných 70 kop židu Heynlinovi, začež byl propuštěn z rukojemství, čili jak se v zápise praví, »exsolvit in 70 sex. sigillum Augustini apothecarii in littera, que sequitur:« — List tento jest i jinak zajímavý. Dlužníci zavazují se zaplatiti na sv. Martina »promptis in grossis«; neučiní-li tak, má týdně na každou kopu přirůstati groš lichvy, pokud bude list v majetku židů. Až by tito nechtěli déle čekati, mají dlužníci do 14 dnů zaplatiti dluh i s úroky. Nestane-li se tak, mají věřitelé právo po 14 dnech zabaviti veškeren jich majetek a stavovati jich lidi. Vedle toho mají dva z dlužníků, kteří budou věřiteli označeni ležeti na Starém městě »nostris in personis aut quilibet per interpositam personam militaris condicionis idoneam«, se zbrojnošem a dvěma koni. — Jest to, tuším ojedinělý doklad závazku ležení v dluhu židovském.

[26]) Přemnoho dokladů skytá kniha soudní novoměstská č. 2070, a soudní kniha na dluhy menší č. 988. staroměstská.

[27]) Viz zápisy uvedené v pozn. 7.), pak rkp. č. 987. fol. 100v. (r. 1356): »Andrea Goldneri filius publicavit, quod recepit super dampnum civitatis Cadanensis, prout littere sonant, 73 sex. 20 gr. apud Lazarum Judeum — —«. Německý obdobný zápis o dluhu několika šlechticů Petru Júnošovu, tamže 299v. r. 1367.

[28]) Zachovala se naproti tomu soudní kniha menší z let 1370—1391 (č. 988.). V knize soudní zápisů větších od r. 1400 (997.) jest zápisů o židovských půjčkách poměrně málo; z nich jest zápis citovaný výše v pozn. 25.)

Proto, poněvadž většina městských knih Starého města byla zničena požárem r. 1399, nemůžeme hospodářskou činnost pražských židů postihnouti úplně a přesně. Nemělo by smyslu sečítati židovské půjčky, o nichž se nám dochovaly zápisy, a hádati podle nich na bohatství, jímž židé vládli. Pokus takový byl by tím obtížnější, že, jak řečeno, k velkým půjčkám spojuje se věřitelů několik, naopak zase jeden věřitel mívá rozpůjčeny peníze na mnoha stranách. Kdežto majetek měšťanský známe dosti podrobně, o velikosti bohatství židů nelze vysloviti určitějších dohadů. Brání tomu i to, že v době předhusitské zapisována do knih jen právní jednání, kde žid stýkal se se světem křesťanským, tedy jeho půjčky, pak ojedinělé spory se sousedy, smlouvy s řemeslníky, které si zjednal a pod.[29]) Berních výkazů, smluv dědických, pramenů to po této stránce nejvydatnějších, pro židovskou část obyvatelstva nemáme. K tomu přistupuje ještě okolnost další: bohatství měšťanské skládá se z největší části z nemovitostí — z polností, domů, úroků a rent, jež městské právo považuje také za nemovitosti — židé však nemohou nabývati nemovitostí bez svolení králova.[30]) Propadl-li židu zástavou dům (nebo jiná nemovitost), musil jej co nejdříve prodati. A tak hromadící se bohatství židovské tvoří — vedle skrovného zpravidla domu — jen movitosti, peníze, klenoty a jiné propadlé zástavy. Bohatství to rostlo sice rychle, ale majiteli nebývalo přáno, v bezpečnosti ho užívati. Rostly-li židovské pohledávky závratnou rychlostí, stávaly se tím zároveň namnoze nedobytné, a to tím spíše, že žid byl právně inferiorní.[31]) Stojí vlastně mimo zákon, sice pod ochranou, ale také pod absolutní mocí panovníkovou. Žid a majetek jeho jsou »komora královská«, králi náležejí vlastně veškeré jeho peníze i jeho pohledávky, král užívá občas toho práva, aby zvláštní milostí zrušil ty ony židovské dluhy, a podrobuje židy pravidelné dani, jejíž výše byla v poměru k skrovnému počtu poplatníků obrovská.

Hospodářská funkce židů byla opětovně přirovnána k houbě. Podle přirovnání toho byl by panovník židům dovoloval vyssávati lid, aby sám v příhodnou chvíli odňal jim zisky lichevné. Přirovnání to jest arci upřílišeno a skutečné poměry zkresluje. Výstižné jest jen potud, že král trpí židy jen z důvodů fiskálních. Chovati židy jest regálem, jen výjimečně

---

[29]) Rkp. č. 2160 fol. 27v, 137v, 247v.

[30]) Cod. iur. mun. I. čís. 112. a j.

[31]) Proto v zápisech žádá dlužník předem, aby městský soud zjednal židu právo. Vedle příkladů výše citovaných ukazuje to tento zápis český. — Rkp. č. 2073 fol. 197 [1418]: »Já Maretha Ssartova z Nového města pražského vyznávám se, že jsem dlužna práve[m] jistiny a pravého dluhu osm kop grošuov Jakubovi židovi a jeho ženě i jich budúcím, a ty penieze mám jim zaplatiti na svatého Havla, ježto nynie najprve přijde beze všeho prodlenie. Pakli bych toho neučinila, tehdá sě podvoluji svú dobrú vólí v panské vězenie najvětčie a zvláště prosím pánóv svých, aby dopomohli tomu židu dosci práva na mě i na muoj duom i na muoj vešken statek; a z toho vězenie nemám vyjíti, jeliž bych dosti učinila tomu židu za jeho vešken dluh. —

propůjčuje panovník některým šlechticům právo chovati židy, a to jen stanovený počet a židé ti mají býti opatřeni z ciziny tak, aby počet židů v královských městech nebyl ztenčen.[32]) Podobně při založení Nového města Pražského zakazuje král Karel, aby se tam stěhovali židé staroměstští, naproti tomu židům, kteří by se tam z kterýchkoli jiných končin světa přistěhovali, slibuje svou ochranu.[33]) Ustanovení to svědčí o tom, že král považoval židy nejen za výnosný regál, nýbrž že si od přílivu židů sliboval i příznivý vliv na rozkvět města. Jinak by nebylo pochopitelno, proč by král nebyl dovolil židům opustiti Staré město. Příznivé toto nazírání na hospodářskou funkci židů sdílely snad — podobně jako v městech německých — i staroměstské vrstvy patricijské. Naproti tomu většina obyvatelstva městského jest židům nepřátelská. R. 1338 a 1389 došlo k velikým protižidovským bouřím,[34]) a třebaže vyvolány především podněty náboženskými (domnělé zneuctění Božího Těla v Kouřími, kamenování kněze v Praze), přece k náboženským a raçovým příčinám nenávisti přistupovala ještě nesmírná tíha židovských dluhů. V druhé polovině 14. stol., zejména za panování Václavova, jest v sousedním Německu otázka židovských dluhů stále v popředí. V Praze byly židovské dluhy staroměstských měšťanů redukovány r. 1361, kdy nařízeno židům úpisy do 1. září předložiti, listy, jež by předloženy nebyly, měly pozbýti platnosti.[35]) V únoru r. 1385 nařizuje král Václav veškeré židy tajně zjímati, byl to (neb měl to býti) patrně úvod k obecnému snížení židovských dluhů, jaké toho roku podniknuto v říši.[36])

Není toho mnoho, co víme o poměrech pražských židů v době předhusitské, z doby husitské jest zpráv ještě méně. R. 1422 lid pobouřený popravou kněze Jana Želivského a jeho radikálních stoupenců, mstí se nejen na umírněných živlech měšťanských, nýbrž udeřil i na židy a veškeren majetek prý jim pobral a zkazil. Nevíme, zda tu působila jen »chuť k loupení vzbuzená v chudině vybitím domu konšelských a kolejí (jak Tomek soudil),[37]) či byla-li tu souvislost hlubší. Maně vnucuje se analogie s bouřemi protižidovskými, jež propukly o několik desítiletí dříve v městech německých; i tu povstání proti vládnoucí straně městské bývá provázeno

---

[32]) Bondy-Dvorský: K historii židu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. čís. 38., viz též podobnou podmínku ve výsadě dané Budějovickým r. 1341 R B M. IV. no. 900.

[33]) Cod. iur. mun. I. čís. 50.

[34]) O vraždění židů r. 1389 viz Tomkuv Děj. Pr. III. 338.—340.; J. Soukupa: Bouře proti židům v Čechách r. 1338. (Věst. král. čes. spol. náuk, 1907).

[35]) Cod. iur. mun. I. čís. 77., že jde o snížení dluhů, patrno ze slov »volentes fidelibus — — civibus Maioris civitatis Pragensis graciam facere specialem.

[36]) Palacký: Formelbücher. II. 148. čís. 184. — A. Süssmann: Judenschuldentilgungen unter K. Wenzel (Diss. Vratislav. 1906). R. 1385 také v říši nejprve židé po zatýkání, pak donuceni přistoupiti na snížení dluhu.

[37]) Děj. Pr. IV. 240.

protižidovskými násilnostmi, ba rozpory bývají tak vyhraněny, že bouřící se cechy obviňují vládnoucí patriciát, že chrání židy.[38]) Zápisy v městských knihách ukazují, že před bouří r. 1422 přebývali židé v Praze bez překážky, že však i bouře tato zůstala jen episodou. Již Bezold upozornil, že husitům a zvláště Táborům vytýkali odpůrci šetrnost vůči židům, že ubíjeli raději kněze než »arcinepřátele křesťanství«, a překvapovalo jej, že se židé v Praze zdržovali v době, kdy všichni katolíci dávno byli vyhnáni.[39])

Židé zůstali; zápisů o nich v městských knihách naopak přibývá. Kdežto v době dřívější zapisována jen právní jednání mezi židy a křesťany, v době husitské nalezáme nejeden zápis o sporech a úmluvách mezi židy samými.[40]) Právní jednání tato dějí se před radou městskou, podle norem jinak obvyklých. R. 1433 čteme sice, že žid Izák může zástavy propadlé prodati »podle svého židovského práva«,[41]) není pochybnosti, že zvláštní právní postavení židů husitstvím nepřestalo a že propast mezi nimi a světem křesťanským se nezmenšila, ale jest patrno, že správa města dovedla je uvésti v tužší závislost a že instituce zvláštního židovského rychtáře královského buď jest omezena nebo mizí zcela a jeho právomoc přechází na radu a soud městský. Zároveň přisvojuje si město právo vybírati židovskou daň. R. 1427 zapsáno, že židé zaplatili 21 kop grošů purkmistru a konšelům Většího města Pražského na úrok a daň, kterou byli

---

[38]) Schmoller: »Strassburg zur Zeit der Zunftkämpfe (1875). Süssmann l. c.

[39]) F. v. Bezold: »K dějinám husitství«, str. 34., 35.

[40]) Kniha pamětní č. 2099, fol. 137. »Feria 6. post Valentini in pleno consilio constituta personaliter Sara Judea dat, resignat, dedit atque dando resignavit omne ius suum, quod habere dinoscitur in et super medietate domus, que sita est inter domos Libe Judee ex una et Victorini Judei parte ex altera, Feiflino Judeo et cirologo — — tali condicione subintellecta, quod idem Feiflinus — — recipientes prefatam Saram in suam curam, — — tenebuntur sibi de victu et amictu providere, quamdiu vitam duxerit in humanis — —«. Tamže, fol. 330 z r. 1432 spor »inter Isaac magistrum scole Judeorum Pragensium, Isaac magistrum de Bydzow, Judam et Josskonem filios ipsorem ex una et Saulum Judeum Pragensem parte ex altera« — — Jiné příklady z let 1433 a 1434 viz tamže, fol. 359., 363., 382 a knihy č. 87. fol. 17.

[41]) Tamže, fol. 342v. (1433). »Prout famosus Ottico de Wrzesskowicz olim purgravius castri Pragensis sua propria vadia preposuit et invadiavit Isaac Judeo in certa summa pro Absolono de Chrzicz, que quidem vadia dictus Isaac iuribus eorum dudum preteritis vendere voluit, exinde ad instanciam dominorum consulum iamdicta vadia prefatus Isaac ad duas ebdomadas a data presencium computando servare debet et tenebitur si et in quantum possent in eodem tempore exolvi, quod si non fuerint exoluta in dictis duabus ebdomadis extunc iamdictus Isaac poterit eadem vendere secundum jus suum Judaicum aut cum ipsis disponere secundum quod competencius expedietur ipsius voluntati omni absque impedimento. — — Actum in consilio feria VI. ante dominicam Oculi — —

povinni na sv. Havla téhož roku.[42]) R. 1432 postoupilo město Šimonovi od Bílého lva 40 kop na »svých židech«, z nichž polovina měla mu býti zaplacena na sv. Havla, ostatek na sv. Jiří roku příštího.[43])

Zdá se, že v prvých letech husitské revoluce převrat zasáhl hluboko nejen do právních, nýbrž i do hospodářských poměrů pražských židů. V zápisech z počátku let dvacátých nenalézáme zmínky o lichvě; ba r. 1420 učinil žid Josef z Chotěboře narovnání s Ondřejem Žitavským a jeho ženou, že se spokojí, zaplatí-li mu místo dlužných 66 kop do týdne po dni Svátostí 26 kop hotově.[44]) R. 1422 stihla pražské židy zmíněná již pohroma. Leč koncem období husitského shledáváme v městských knihách opět několik zápisů o lichevných půjčkách. Ani úroková míra se oproti předhusitskému období nezměnila. Toho dlužno si povšímnouti.[45]) Nenalézáme-li zápisů

---

[42]) Tamže, fol. 201. Isaac Judeus et ceteri omnes Judei dederunt, reposuerunt et assignaverunt dnis. magistro civium et consulibus Maioris civitatis Pragen. 21 sex. gr. in et super censum et tributum pro termino sci. Galli proxime advenientis. Quam quidem summam predicti magister civium et consules fassi sunt et recognoverunt se percepisse a prefatis Judeis, reddentes eosdem liberos, promittentesque in futurum a quolibet impetente reddere indemnes pariter quittos et solutos. Actum f. VI[a] ipso die sci. Jacobi apostoli — — (25. července).

[43]) Tamže, fol. 326. »My purkmistr a konšelé i všecka obec Velikého města Pražského vyznáváme tiemto zápisem obecně všem, tak jakož sme s opatrným Šimonem od bielého lva, měštěnínem města našeho nadepsaného učinili trh o Úhonice a jemu na židech našich 40 kop gr. odkázali, že slibujem jemu a jeho budúcím na brání a zdvihání těch jistých peněz nepřekážeti, ale že má polovici nadepsaných peněz, totižto dvadceti kop. gr. na svatého Havla nynie najprv příštieho od svrchupsaných židóv vzieti a zdvihnúti. A na svatého Jiřie hned potom zběhlého druhých dvaceti kop gr. beze všie nesnáze; pakliby sě v té mieře který zmatek o židy stal, tehdy mu slibujem to zastati a jemu neb jeho budúcím ty penieze splniti bez všelikteraké jeho škody. Actum pleno in consilio sabbato dominice Oculi, tempore magistri civium Jacobi saponiste.«

[44]) Kniha novoměstská č. 2079, fol. 233. »Katherina conthoralis Andree Zittawiensis suo et eiusdem mariti sui nomine fecit amicabilem composicionem cum Joseph Judeo de Chotibor, morante in Praga, coram dno. Wenceslao de Lesstna subcamerario regni Boemie in hunc modum: Quia dna. Katherina predicta prescripta cum marito suo antedicto debet et promisit solvere 26 sex. gr. parate pecunie in una septimana post Ostensionem reliquiarum nunc proxime ventura in pleno consilio. Sique pecuniam suprascriptam in prenominato termino non daret vel non solveret, extunc predictus Joseph debet habere respectum ad pristinam proscripcionem cum singulis iuribus videlicet cum usura, quarum summa faciet 66 sex. gr. etc. Dumque pecunia fuerit soluta in termino prefato, extunc debet esse libera et soluta a singulis factis hoc negocium tangentibus. Actum feria 3. ante diem s. Valentini a. d. 1420.«

[45]) Rkp. č. 2099, fol. 206. Machniko de Alia parte recognovit se debitorie obligari in 2 sex. gr. Saulo Judeo promittendo sibi eandem pecuniam in festo sci. Wenceslai proxime venturo solvere atque dare pecunia cum parata aut sibi pro eadem pecunia vinum per se colligendum et vindemiandum, si sibi vinum placuerit, absque omni usura dare. Sin autem sibi non placuerit,

tolik jako koncem století 14., můžeme z toho souditi, že židé nezotavili se ještě z nedávné pohromy, že snad ani potřeba židovských půjček v husitské Praze nebyla tak naléhavá. Avšak že půjčky takové opětně se dály a byly trpěny, má význam zásadní, doplňuje to podstatně naše vědomosti o poměru husitské Prahy k židům.

Bezold, který, tuším, jediný dotkl se této otázky, nemohl se ubrániti podivu, že židé byli v Praze trpěni, zatím co katolíci byli již dávno vypuzeni, a přiznal, že výtka v té věci husitům činěná »není planá, a tím (podle Bezolda) poznáváme i prapodivný směr husitské tolerance«.[46]) Poznatek Bezoldův možno doplniti: Zatím co již r. 1421 byly »komorní platy« na domech a městištích v městě zrušeny, židovská lichva zůstala husitským zákonodárstvím nedotčena. Jest tu zřejmý rozpor, neboť jevilo-li se braní úroků z městišť a požívání rent nepřípustnou lichvou, proč trpěna byla lichva zřejmá? A bylo-li rentám vytýkáno, že jsou na obtíž a závadu obce, kde vlastník požíval 10% ročně, proč trpěny byly půjčky, kde věřitel mohl do roka získati téměř devětkrát (r. 1428) neb třináctkrát (r. 1434) více? Právě kontrast ten ukazuje jasně, že nerozhodovaly tu úvahy hospodářské, nýbrž přesvědčení nábožensko-mravní. V husitství vítězí sice původní přísné nazírání na lichvu, ale z prakse pozdního středověku jest přejat názor, že hřeší jen, kdo lichevné úroky přijímá, i husitství zákaz omezuje na křesťany. Souvislost mezi židy a lichvou trvá dále; ježto jsou trpěni židé,

---

extunc poterit eandem pecuniam in bonis suis conquirere jure mediante, usura unius gr super sexagenam accrescente, vinum de huiusmodi vinea sua nullatenus semovendo donec prefate 2 sex. non fuerint prefacto Judeo effectualiter persolute. Actum f. VIa post Epiphaniam dni., presentibus Sdencone candelatore et Nicolao a sagena consulibus. Anno dni. etc. 28.« — Tamže, fol 350 (1432). »Ad mandatum dominorum consulum Isaac et Saul Judei dederunt terminum Johanni Selle ad duas ebdomadas a data presencium computando septem sex. gr., in quibus ipsis obligatur, mandantes per sentenciam diffinitivam, ut idem Selle dictas 7 sex. gr. in prefatis duabus ebdomadis, una cum usura a festo Wenczeslai nunc elapso desuper accreta, ipsis det et effectualiter persolvat omni sine contradiccione. Quod si paratam pecuniam habere non potuerit et ipsis eandem, ut dictum est, non assignaverit, extunc loco illius pecunie parate et usure, ut dictum est, super eandem accrete vadia sufficiencia secundum voluntatem eorum reponere tenebitur. Actum in consilio f. IVa ipso die sce. Elisabeth Clemente Krczek magistro civium existente.« — Tamže, fol. 376, manuál radní č. 87., fol. 1. (1434). »Wenceslaus Plzensky deposuit coram Petro Sstitarz officiali in spiritualibus et Duchkone a cucumeribus, quod cum Petrzicone fratre Johannis notarii offic. in spiritualibus preposuit et invadiaverunt loricam et pileum calibeum in una sex. gr. erga David Judeum generum Israhelis per dimidium alterum gr. usure ebdomadalis duabus ebdomadis ante dominicam Esto mihi carnisprivii; que vadia idem Judeus servare debuit, usque quo una sex. gr. usure non accresceret super predicta sexagena capitali. Sic quod ad duas sex. gr. servare tenebantur. Actum f. IVta post festum sce. Trinitatis Anno etc. XXXIVto. — Dokladem nepřímým jsou zápisy v knize č. 2099 fol. 361 (1433) a 366v (1434).

[46]) uv. kn. str. 35.

jest trpěna i lichva. A právě onen prapodivný (podle Bezolda) směr husitské tolerance má asi základy velice střízlivé: vysvětlují jej ony dva zápisy o dani, kterou město od židů vybíralo. Důchod 40 kop není sice veliký, jest důkazem poměrné chudoby tehdejších pražských židů, ale městu válkou těžce postiženému jevil se příjmem nezbytným. Město přisvojivši si plat židů, přijímá k nim i stanovisko královo.[47])

Pozoruhodno jest zároveň, že ani úroková míra není na konci válek husitských nižší než v době starší. Tomek uvádí, že r. 1439 vypůjčila si obec novoměstská od Lazara žida 20 kop pod úrok 10 gr. týdně (½ gr. z kopy) a že obvyklá lichva byla 1 gr. z kopy. Později však — snad koncem 15. stol., Tomek pramenů ani letopočtu neuvádí — klesla prý lichva o víc než o polovici, totiž tak, že obyčejně šly s kopy na týden 3 peníze, což by bylo $37^1/_7$ ze sta do roka. (Děj. Pr. VIII. 476.) To náleží však již do souvislosti jiné; pokles úrokové míry na konci stol. 15. není následkem poměrů husitských, nýbrž projevuje se jím rozmnožení oběhu peněz, jež pak zvláště ve stol. 16. jest patrné.

III.

Vlastník půdy a lokátor. — Závislost emfyteusního držitele; soudní moc vlastníka půdy a právo předkupní. — Vývoj od emfyteuse k rentě: městiště přecházejí ve vlastnictví někdejších emfyteutů, jich sociální vzestup. — Hospodářský vývoj renty; služby, dárky naturální a platy peněžité; terminy platů. — Vývoj právní; řízení pro platy zadržené, výkup.

Z nemnoha pramenů, které osvětlují rozvoj Prahy koncem století třináctého a počátkem století čtrnáctého, jest listina z r. 1316, chovaná v archivu hlav. města Prahy. Měšťan staroměstský Albert Štuk prodává Menhartovi, synu Volbramovu, roční důchod hřivny stříbra na šestnácti domcích a jejich městištích, kterýžto důchod připadl mu dědictvím po otci, známém měšťanu Šimonovi Štukovi.[1]) Domky leží dvěma řadami před hradbou městskou na Poříčí od staré cesty ke mlýnu Dětřicha Velflovice a postaveny byly právě tímto sousedem, členem znamenitého rodu Velflovicu, na místě někdejší zahrady Šimona Štuka. Půdu získal od Šimona Štuka pod plat (onen plat jedné hřivny, jejž syn Albert r. 1316 prodává) a sám opět pod plat jednotlivé domky vysadil podsedkům. Do r. 1316 stojí Dětřich mezi vlastníkem půdy a obyvateli, kteří drželi domky na půdě té postavené; Dětřich vybírá od podsedků jejich platy a platí sám roční

---

[47]) Kolik platili pražští židé v době dřívější, není známo. Roku 1331 a 1332 zapsal král Mikuláši Rokeanerovi, měšťanu staroměstskému roční důchod 400 hřiven na židech, arci nejen pražských, nýbrž českých vůbec. (R B M. III. no. 1852 a 1948.).

[1]) Viz o něm a Dětřichu Velflovici Č.Č.H. XXX., 58. O rodu Štuku a Velflovicú viz Děj. Pr. II. 433. násl. a 449. násl.

plat ze všech městišť Albertovi. To se r. 1316 mění; když Albert Štuk důchod svůj prodal — v listině se praví, že stalo se tak před radou městskou a se souhlasem Dětřichovým — ustanoveno zároveň, že Menhartovi onu hřivnu stříbra platiti budou napříště obyvatelé domků přímo, z poloviny na sv. Jiří, druhou polovinu na sv. Havla, a to přede všemi platy ostatními (primum et ante omnia). Dětřich platů již nevybírá a tudíž za ně také neručí. Jestliže by však domky ohněm, stářím neb jinak časem sešly, měl je Dětřich a dědicové jeho obnoviti tak, aby Menhart ani dědicové jeho nebyli ve svém důchodě zkráceni. Pakli by domky nebyly obnoveny, mají Menhart a dědicové jeho právo naložiti s řečenými městišti podle své libosti.[2])

Možno tu v malém pozorovati zjev, na němž založil svou teorii Sombart. Patricij Šimon Štuk má před branou města zahradu; kolem roku 1300 — (koncem r. 1311 byl Šimon Štuk již mrtev) — byla zahrada zastavěna. Vlastník zahrady by k tomu jistě nebyl svolil, kdyby tím nebyl získal vyššího důchodu, vyšší renty pozemkové. Ale poměry jsou složitější než předpokládá Sombart. Stavbu domků nepodniká vlastník půdy ani nikdo z drobného lidu, pro něž domky určeny, nýbrž jiný patricij, lokátor. Tento provádí stavbu domků na vlastní náklad, delší dobu je sám podržel, platě z půdy puvodnímu vlastníku, kdežto jemu platili držitelé jednotlivých domků. Po r. 1316 platí se z každého domku dvojí plat, jeden lokátoru, druhý odpovídá duchodu někdejšího vlastníka půdy. Právní podklad obou platů jest tím různý. V Basileji tou dobou to rozlišováno přesně: vlastník půdy požívá důchodu ze svého vlastnictví »de proprietate«, vysadil-li držitel, jemuž městiště bylo pod plat propůjčeno, část městiště jinému, vzniká plat »de hereditate«. Obojí v Basileji ještě ve 14. stol. přesně rozlišováno zprvu i názvem: plat »de proprietate« sluje »census«, plat »de hereditate« »pensio«.[3]) U nás takto rozlišováno nebylo, málokdy plat z půdy (z městiště) rozlišen výslovně co »census de fundo« nebo »de area«, vždy však je patrný vznik z jednoho: plat areální (toho názvu užívám v dalším pro přesné rozlišení) má přednost přede všemi platy ostatními. Příklad uvedený ukazuje, že z rozvoje města netěží pouze vlastník půdy, nýbrž také lokátor, jenž podniká stavbu domků. Výhodná poloha pozemků je pramenem zisku prvého, u druhého finanční pohotovost — tedy kapitál, — jenž mu umožnil postaviti novou ulici. V jakém poměru byl v tomto případě zisk vlastníka půdy a zisk lokátorův, nelze zjistiti; víme jen, že důchod, jehož požíval vlastník půdy, byl poměrně malý; hřivna stříbra rovná se tenkráte 60 grošům, na domek připadá průměrně 45 hal. čili 3¾ groše.

Poměr ten mezi důchodem lokátorovým a platy areálními jest patrný na menší lokaci v téže oblasti poříčské.[4]) Městiště před branou sv. Bene-

---

[2]) R B M III., no. 299.

[3]) Arnold l. c., str. 59 násl.

[4]) Listina vydána R B M IV., no. 1518.

dikta,[5]) jež kdysi náleželo měšťanu staroměstskému Pesoldovi z Chebu, jest r. 1346 rozděleno ve čtyři městiště: na jednom stojí sladovna Merklina řeč. Kuthner, na druhém sladovna Jana Dunnwirta, na zbytku postaveny dva domky řemeslníků, kováře a koláře (plaustrator). Ze všech požíval Pesold celkem ročního důchodu 80 gr., splatných na sv. Havla a zajíce na vánoce. Vedle Pesolda měl však právo k oběma sladovnám a domkům staroměstský měšťan Johlin, syn Eberlina od Kamene, jemuž přísluší z budov i městišť rovněž roční důchod. Důchod a práva ta zakládaly se na tom, že některý předchůdce Johlinův, snad otec Eberlin, sladovny a domky na městištích Pesoldových postavil a vysadil pod plat nynějším držitelům. Tak vznikly i tu vedle platu areálního platy další a jako u lokace Dětřicha Velflovice i tu stojí lokátor zprvu mezi vlastníkem půdy a držiteli jednotlivých domů, platí areální plat ze všech městišť a vybírá platy od jednotlivých podsedků. O výši obojího důchodu jsme tu zpraveni (viz podrobněji na tabulce), sečteme-li veškeré platy podsedků, zjistíme, že tito odváděli lokátoru téměř třikrát více než činil vlastní plat areální, jinými slovy hodnota budov převyšuje téměř dvojnásobně cenu půdy, možno to však formulovati také v ten smysl, že lokátor dovedl z lokace vytěžiti téměř dvakráte tolik než vlastník půdy.

původní plat areální Pesolda z Chebu	platy Eberlina od Kamene	úprava r. 1346
80 gr. a zajíce	70 gr. a 5 gr místo zajíce	60 gr. kostelu P. Marie před Týnem, 10 gr. Pesoldovi, 5 gr. místo zajíce Johlin.
	60 gr., 6 sladů neb 30 gr., zajíce nebo 5 gr.	60 gr. klášteru zbraslavskému, 35 gr. Johlinovi
	70 gr. a zajíce.	70 gr. a zajíce Pesoldovi

Zmíněná listina z r. 1346 ukazuje zároveň, kterak se poměry komplikují. Z platů, jichž požíval Eberlin od Kamene, náležela synu Johlinovi jen část, bylť Eberlin v závěti své odkázal na obou sladovnách po kopě grošů zádušního platu, na sladovně Jana Dunnwirta ke kostelu P. Marie před Týnem, na sladovně druhé ke klášteru zbraslavskému; Johlinovi zbožnost otcova z někdejšího důchodu zůstavila právě čtvrtinu. Za takového stavu vybírání platů od podsedků není mu již ziskem, nýbrž skutečnou obtíží (neboť ručil sám Pesoldovi za celý areální plat), pročež upravuje nové povinnosti jednotlivých podsedků. Napříště má největší část areálního platu býti placena přímo z obou domků — 70 gr. a úroční zajíc, —

[5]) Proti nyn. Truhlářské ul.

zbývajících 10 gr. areálního platu určil na sladovně Jana Dunnwirta.[6] Zároveň prodal Johlin 40 gr. důchodu, jež mu zbylo na obou sladovnách za 4 kopy 45 gr. klášteru zbraslavskému a tomuto postoupil i práva, jež mu posud k městištím a budovám na nich zbudovaným náležela.[7] Jen tato neurčitá zmínka naznačuje, že lokátorovi příslušela tu ještě jakási práva kromě důchodu peněžitého a dávky vánoční. Podobně r. 1316 k prodeji areálního platu Alberta Štuka dal souhlas lokátor. Obě listiny poučují tak o hospodářském a právním poměru lokátora k vlastníku půdy, naproti tomu není z nich patrno, na jakém právu držitelé domů těch i oněch sedí. Po té stránce poučí příklady další. — Jsou to většinou, podobně jako oba doklady již uvedené, lokace z oblasti poříčské; na rozdíl od lokace na městištích Pesolda z Chebu a zahradě Štukově není tu však lokátora. Vlastník půdy vysazuje městiště holá, nebo již s domkem, a hospodářská převaha jeho nad drobným lidem, který městiště ta přijímá, projevuje se tím, že právo podsedků k městištím jest různě omezováno. Někde právo jich nazývá se výslovně emfyteusí, purkrechtem, jindy se to z listiny vyrozumívá, jindy konečně se právo podsedků emfyteusi velice blíží.

Plat, jejž r. 1316 Menhart Olbramův získal, nebyl prvý. Z roku předcházejícího jest zachována v archivu břevnovském v originále listina, jíž rychtář a přísežní dosvědčují, že bratří Menhart a Bohuslav synové Volbramovi koupili od Oldřicha, syna starého Hiltmara Fridingera, šestnáct městišť před branou města u sv. Klimenta na Poříčí a tři městiště v městě, poblíž staré židovské synagogy spolu s důchodem ročním 110 grošů, jehož Oldřich z domů těch požíval. A Menhart a Bohuslav a dědicové jejich mají právo napříště městiště a úrok řečený prodati dále, zastaviti a vůbec nakládati s tím jako s majetkem svým (tamquam de rebus et hereditate propriis).[8] Tedy městiště nepatří těm, kdo na nich sídlí a z nich úročí, nýbrž dvěma staroměstským patriciům, kteří platu z městiště požívají. Nebyla tedy městiště pod plat prodána, nýbrž jen propůjčena. Jiná soudobá listina praví to ostatně výslovně. R. 1311 propůjčuje týž staroměstský měšťan Oldřich Fridinger »pod německé právo« svou lázeň v sousedství svých městišť na Poříčí [lokalisováno v listině: in suburbio Pragensis civitatis retro ecclesiam s. Clementis in ripa sub molendinis Theodorici Wolflini] za 12 kop, jež v listině slují zákupem (anleit), Křtěnovi faráři ve Svrkyni a příbuzným jeho »na věčné časy« pod roční plat 4 kop, z něhož polovinu platí na sv. Jiří, druhou polovinu na sv. Havla a zajíce na vánoce, (jestliže by

[6]) Výslovně uvedeno, že nástupcové jeho nejsou úpravou touto vázáni: »quam tamen deputacionem sic factam successores mei tenere poterunt vel mutare, sicut in eorum fuerit arbitrio voluntatis.«

[7]) »Ex successione hereditaria in predictis duobus brasiatoriis et ipsorum areis et edificiis predictarum duarum domuncularum unacum suis areis nomine census vel execucionis cuiuscunque testamenti — — competebant.«

[8]) RBM III., no. 270., doplněno z opisu mus. diplomatáře. O. Hiltmaru Fridingerovi F. r. B. IV., 112., o rodu Fridingerů a Olbramovicu Děj. Pr. II., 441, 449.

byla mince změněna, platí 4 hřivny). Vymíněno — a toho jest si povšimnouti — že chtěli-li by držitelé lázeň budoucně prodati se stavbami a melioracemi, jež tam provedou, musí je nejprve nabídnouti ke koupi Oldřichu Fridingerovi aneb jeho dědicům; těmto je volno lázeň odkoupiti, jak rozhodčí (»probi viri«) z obou stran k tomu vybraní ji odhadnou.[9])

Také klášter břevnovský »prodávaje« za 6 hřiven městiště na Poříčí Mikuláši lazebníku z Mělníka, jenž měl na něm zříditi lázeň, vyhrazuje si zejména předkupní právo, chtěl-li by budoucně Mikuláš nebo dědicové lázeň prodati nebo pronajmouti. Pakli by klášter nechtěl koupiti lázeň zpět, má Mikuláš lázeň prodati (pronajmouti) jen osobě, jež by klášteru jevila se vhodnou a způsobilou platiti úrok a konati ostatní povinnosti.[10]) Ještě výraznější jest listina kláštera břevnovského z r. 1322. Toho roku přijal od kláštera čtyři městiště na Poříčí měšťan staroměstský Jindřich Glas v dědičný nájem »iure conductionis« pod úrok 33 gr. splatný na sv. Havla. Vedle toho držitelé městišť budou povinni platiti veškeré pomoci a dávky a konati veškeré povinnosti, jež konají jich sousedé, »*lidé klášterní*«. Měšťan Glas má se účastniti soudu opatova (nebo proboštova) s jinými sousedy a, ač sám měšťan, má odváděti pokuty opatovi (in deposicione culparum ipsi d. abbati subiecti esse tenebuntur). Chtěl-li by Glas nebo dědicové jeho budoucně kdy domy na městištích kláštera postavené nebo zahrady, jež by tam zřídili, prodati, mají je nabídnouti předem klášteru a to ne dráže než jiné světské osobě, naopak laciněji, »poněvadž tak slíbili.« Nechtěl-li by klášter koupiti městiště zpět, mohou je prodati jinému pod stejný úrok a stejná práva.[11])

Tu tedy vlastník požívá nejen úroku, nýbrž má i práva, jež emfyteutického držitele podstatně omezují, hospodářsky i právně. V době rychlého rozvoje města mělo právo předkupní velikou důležitost; zisk, jenž mohl vyplynouti ze stoupající ceny půdy nebo budov, byl tak zajištěn prvot-

---

[9]) Pozoruhodny jsou i podmínky další: Shořela-li by lázeň nebo sešla-li by stářím, mají ji farář Křtěn a dědicové jeho do 14 dnů znovu od dědiců Oldřichových přijmouti k opravě; pakli tak neučiní, připadne městiště »libera« Oldřichovi a jeho dědicům. Tito mají konečně právo týdně i s čeledí svou zdarma se vykoupati. — R B M III., no. 39.

[10]) Povinností lazebníkovou bylo každých 14 dní mnichy a jejich čeleď zdarma oholiti, pouštěti jim žilou podle potřeby a týdně 12 chudých zdarma vykoupati. A poněvadž běhy věcí (rerum eventus) jsou nejisté, ustanovuje se, že lazebník má úrok platiti a konati i ostatní povinnosti, třeba by lázeň za války nebo jinak shořela. Pakli by úroku včas nesplatil, má klášter právo přiraziti ke splatné částce 3 hřiven týdně kopu grošů pokuty. Nezaplatil-li by do čtyř neděl úroku i s pokutami, může si klášter vzíti zástavu a zabrati veškeren jeho majetek, nejen v lázni, nýbrž i jinde. Nebylo-li by možno opatřiti dostatečné zástavy, může klášter nájemce s lázně sehnati, při čemž by mu vyplatil jen, co by měla více ceny nad dlužný úrok a pokuty. Podobně se stane, shoří-li lázeň a nebudou-li nynější držitelé pro chudobu moci slušně ji obnoviti. — R B M III., no. 620, dopl. z opisu musejního diplomatáře.

[11]) R B M III., no 779.

nímu vlastníku, neboť tento hradil, koupil-li městiště zpět, dosavadnímu držiteli zpravidla jen náklady, jež na meliorace vskutku vynaložil, a měl-li platiti více, bylo mu přece slíbeno, že mu bude nabídnuta budova na městišti laciněji, než komukoli jinému. Soudní svrchovanost umožňuje mu kontrolovati převody emfyt. pozemků a jest i přímým zdrojem důchodů, soudních pokut. Tatáž hlediska patrna jsou též z listiny kláštera zderazského z r. 1371. Klášter vysazuje mlýn, jenž mu připadl po smrti Kláry, vdovy po Mikuláši tandléři, měšťanu staroměstskému Václavu Černému právem emfyteusním a to pod plat 2 kop a s povinností semlíti klášteru ročně 280 strychů obilí, po 3 hal. za strych. Chtěl-li by mlýn prodati, musí jej nejprve klášteru nabídnouti; nechtěl-li by ho klášter koupiti, může jej Václav Černý prodati jinému, leč jen osobě, k níž bude klášter míti důvěru, že splní závazky výše uvedené (»que monasterio sit fidelis et utilis ad observandum et explendum cum effectu omnia pacta et ordinaciones hic notatas«). Posléze veškerá právní jednání o mlýnu příslušejí před soud klášterní.[12]) Postavení poříčských emfyteutů nelišilo se na počátku 14. století asi od právních poměrů jiných poddaných kláštera. Klášteru zderazskému přísluší r. 1371 soudní moc, ne-li nad osobami, tož alespoň nad emfyteutickým majetkem jeho podsedků. Totéž lze předpokládati o újezdě svatomartinském; r. 1343 prodal tu měšťan pražský Petr Kaufhaus Bohuslavu Olbramovu dvůr se sladovnou, rychtu a jiná práva nad lidmi, domy a městišti před branou sv. Martina (»cum judicio et aliis juribus hominum, domorum et arearum«).[13])

V těchto oblastech to arci nepřekvapuje, neboť leží mimo »ohradu« městskou, mimo okruh městského práva. Zdá se však, že i ve městě emfyteutický držitel klášterního majetku považován byl původně za poddaného. Nasvědčuje tomu listina z r. 1306, kterou zavazuje se klášter německých rytířů u sv. Benedikta Většímu městu Pražskému dobrovolně k roční dávce 5 hřiven stříbra hledě ku prospěchu, jenž vzejde z toho klášteru a lidem jeho kolem dvora klášterního usedlým i jiným lidem jeho, kteří odjinud do Prahy přicházejí.[14]) Tu tedy kontrast mezi vlastníkem půdy a jejím držitelem vystupuje nejostřeji, emfyteutický nájemce jest tím i člověkem kláštera, jemuž půda náleží; třebaže sídlí ve městě, není účasten práva městského.

---

[12]) »Ideo nec vendere nec condescendere nec donare nec aliquo alio modo alienare poterimus absque dictorum fratrum consensu vel licencia speciali, ymmo resignaciones et omnia alia negocia seu questiones, molendina predicta vel ius eorundem concernentes vel emergenda non alias quam in monasterii iudicio tractari debent et sentenciari cum emergentibus et connexis...« (Orig. univ. knih. praž. no. 370, Schubert Urkundenregesten no. 403.) List vydal Václav Černý (Czurni) sám pod pečetí rychtáře a dvou konšelů.

[13]) Zákl. st. místp. Pr. II., str. 74, 75.

[14]) Propter promotionem, quam nobis et hominibus circa curiam nostram — — nostris residentibus et aliis hominibus nostris de locis aliis supervenientibus esse cognovimus affuturam — —. R B M II., no. 2098.

Nelze arci tvrditi, že by každý emfyteutický nájemce byl původně v takové závislosti na vlastníku půdy. Byli-li měšťané pražští skutečnou vrchností na svých statcích venkovských, o podobném poměru k podsedkům ve městě není v pramenech stopy. Nelze ho ani předpokládati. Brání tomu složitost hospodářských a právních poměrů. Stávalo se, že emfyteutický držitel sám z městiště jemu propůjčeného část propůjčil jinému, opět pod německé právo.[15]) Emfyteusně vysazují půdu svou nejen církevní korporace a patriciové, vlastníci větších kusů městské půdy, nýbrž nalezneme i emfyteutické smlouvy o propůjčení jednotlivého městiště. Podmínky emfyteutických smluv jsou rozmanité, neboť vyplývaly z těchto rozmanitých individuálních podmínek. Přes to lze vytknouti některé základní rysy emfyteutických smluv s počátku století 14. a sledovati změny, jež přineslo sto let následujících.

Závislost emfyteutického nájemce na vlastníku půdy projevuje se nejzřejměji soudní svrchovaností klášterů nad podsedky klášterními ve městě. Soudní moc tato ve 14. století ustupuje, a nezanikla-li snad zcela,[16]) byla alespoň zastíněna soudem a radou městskou. R. 1331 prodává vdova po Janu notáři královninu dům svůj, který měla na půdě kláštera P. Marie konec mostu,[17]) Děpoldovi arcijáhnu bělinskému za 23½ kopy, a to, jak v listině o prodeji vydané se praví, tím právem, jakým sama dům ten od kláštera držela. Klášter má na domě úrok peněžitý 16 grošů a tři libry vosku na sv. Havla, držiteli domu jest vedle toho zakázáno dům prodati, pronajmouti nebo vysaditi bez svolení kláštera. A soudní svrchovanost kláštera projevuje se ještě potud, že listina o prodeji nebyla vydána rychtářem a přísežnými Menšího města Pražského, nýbrž klášterem samým.[18]) Týmž klášterem vydána byla listina o vysazení klášterní zahrady »iure emphiteotico sive hereditario« r. 1346.[19]) Znenáhla však provolání na soudě městském vystupuje vedle listiny klášterní a konečně ji zcela zastiňuje. R. 1355 přijal Jakub švec od křižovníků špitálu sv. Františka městiště v purkrecht (emfyteuticky), snad vydal mu klášter o tom listinu, (listina zachována není), Jakub švec pojistil své právo tím, že propůjčení ono provolal na soudě a dal zapsati v soudní knihu.[20]) V městských knihách nalezneme zá-

---

[15]) Zmíněný již výše staroměstský měšťan Pesold z Chebu, vysadil jiné své městiště před branou sv. Benedikta »iure teutonico« Hainelinovi Rauberovi pod plat 1 kopy a 4 koroptví, Rauber vysadil pak dům, jejž na části městiště postavil, rovněž pod německé právo Heřmanovi Hachenteufelovi pod roční plat 40 gr. a 2 koroptví. R. 1346 Hainclin Rauber plat tento prodává Michalu sladovníku. R B M IV., no. 1647.

[16]) Vyloučiti existenci klášterních soudů ani pro konec období předhusitského nelze.

[17]) Domum suam, quam habuit in nostra area sitam.

[18]) R B M III., no. 1834.

[19]) R B M IV., no. 1649.

[20]) Kniha č. 987, fol. 23v. Item Jacobus sutor publicavit, quod accepit aream in purchrech a cruciferis hospital (ensibus).

pisy o prodejích domu, které kdysi nepochybně předávány byly na soudě klášterním. Tak v knihách staroměstských majetkové převody domů v samém sousedství kláštera sv. Benedikta, nepochybně těchže domů, jichž obyvatele listina z r. 1306 nazývá lidmi klášterními. Lze proto uvésti důvod negativní, že domy, jichž majitele známe z městských knih, souvisejí odevšad s klášterem; není tu mezery, do níž bychom mohli klásti eximovanou osadu sv. Benedikta, podléhající jen právu klášternímu. Jest proto i důvod positivní, neboť z domků, ležících poblíž kláštera, vychází klášteru úrok.[21]) Podobně na Novém městě zapisovány do městských knih prodeje domů na Poříčí, poplatných klášteru břevnovskému,[22]) těchže, kde r. 1322 výslovně vytčena byla soudní svrchovanost kláštera. A nejsou to jen držitelé domů, kteří pojišťují své právo zápisy do městských knih; výmluvným svědectvím, jak poměry se změnily, jest, že r. 1385 dal si klášter břevnovský vydati listinu, že držitelé dvaceti tří městišť na Poříčí vyznali, že jsou povinni odváděti mu ročně plat.[23]) Zároveň arci z někdejších emfyteutů stali se vlastníci domů na cizí půdě kdysi postavených.

Proměna tato na Novém městě byla důsledkem založení města. Zakládací listina Karlova z 8. března 1348 ustanovuje, že napříště půda uvnitř hradeb novoměstských má obyvatelům, jak komu bude příslušný díl přidělen úředníky královými, připadnouti ve vlastnictví (in jus et proprietatem recipiencium cedere), tedy neměla jim býti jen emfyteuticky přidělena.[24]) Výslovně vztahovalo se to jen na obyvatele, kteří v nově založeném městě napříště se usadí, zdá se však, že výhoda ustanovení tohoto rozšířena byla (nevíme arci, zda ihned) na obyvatelstvo, jež dříve již sídlilo na Poříčí, na Rybníčku, v Podskalí a jinde. Novoměstské knihy soudní počínají r. 1377, po opětném rozdělení měst, a v době té pořizují o majetku svém stejně svobodně držitelé domů v ulicích, jež stávaly již před r. 1348, jako majitelé domů v novějších částech města.

Také v obou ostatních městech pražských bere se vývoj týmže směrem, tu však panovník nezasahuje. Menšímu městu Pražskému dostalo se pouze privilegia (r. 1351), jímž zrušena soudní moc soudů klášterních a přenesena na soud městský; praví se v něm, že všichni obyvatelé, stejně chudí jako bohatí, kteréhokoli zaměstnání a stavu, pokud příslušejí před světský soud, jichž obydlí (domicilia) leží uvnitř hradeb, podléhají jedinému společnému soudu městskému (»ad unum commune judicium supradictae vestrae civi-

[21]) Viz příl. E čís. 143., 145., 147., 152.—154., 156., 157., 159., 162., 165., 166.

[22]) Viz příl. F, I.

[23]) Viz tamže.

[24]) Cod. Jur. Mun. I. čís. 49., str. 81. — Privilegium krále Václava z r. 1383 (tamže čís. 104., str. 169.) ustanovuje, aby přestaly spory mezi měšťany a obyvateli novoměstskými, že všichni měšťané a obyvatelé mají stejně právo pivo vařiti (»universi cives et incole civitatis eiusdem, in quibuscunque novis vel antiquis areis residentes«), ať sedí na kterýchkoli nových nebo starých městištích. Podle toho činili někteří ještě r. 1383 rozdíl mezi »novými« a »starými« městišti; zda ve smyslu shora uvedeném, není arci jasně řečeno.

tatis in perpetuum spectare debeant«).[25]) Podstaty majetkového práva klášterních podsedků privilegium toto se nedotýká; mezi výsadami většího města Pražského není však ani privilegia takového. R. 1338 ustanovili však kmeti a starší staroměstští sami, že má-li měšťan poplatné nemovitosti, má právo je prodati, aniž mu v tom může brániti onen, kdo platu z nich požívá.[26]) Výhoda tato omezena jest tenkráte na vlastní měšťany. R. 1373 právo to přiznáno obecně všem obyvatelům, a to jak při prodejích pozemků, tak chtějí-li prodati poplatný svůj dům, mohou je prodati pod týmže právem, jakým je drželi.[27]) To jest, ať mají majetek onen právem emfyteutickým či vlastní-li nemovitosti rentou zatížené. Rozdíl mezi obojím právem byl tak opětně oslaben, nebyl arci odstraněn zcela. Požívatel úroku z emfyteutického majetku měl i nadále právo odúmrti, zemřel-li držitel bez mužských dědiců (majitel renty práva takového nemá), leč právo to stalo se takřka ilusorním, mohl-li držitel majetku emfyteutického prodejem kdykoli odúmrť oddáliti. Pak již jest vskutku jen krok, aby majetek emfyteutický stal se vlastnictvím a emfyteutický plat proměnil se v rentu. Proměna ta v druhé polovině 14. stol. stala se nepochybně; nemalá část »věčných platů«, které tkvěly na domech pražských koncem století 14. (nepochybně většina platů areálních) pochází zřejmě z někdejšího vysazení emfyteutického, ale mají již charakter renty. Emfyteuse jest rentou vystřídána, v druhé polovině 14. stol. shledáme v městských knihách emfyteutické smlouvy jen ojediněle, a to jsou ještě poměrně hojněji emfyteuticky vysazovány krámy, mlýny, lázně a pod. než domy ve městě a městiště.[28])

Významnou hospodářskou funkci, jež připadá emfyteusi v období, kdy

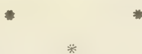
[25]) Cod. Jur. Mun. I., čís. 55., str. 96.

[26]) Rössler I., st. 65., str. 47. (1338): das ein ycleicher unser purger, der zinshaft erbe habe, mag das erbe verchoufen, wen er wil, an jenes hindernusse, des der zins ist. Erbe znamená arci v městském právu pražském zpravidla polnosti, viz Rössler I., st. 119., str. 75.: »eines waisen … haus, erbe, zins oder eygen«, »haus, erb oder zins«, »erbe, zins, haus« (1390), tu však možno slovo to chápati ve smyslu širším, jako užívá ho statut asi z r. 1381 (u Rösslera I., st. 136., str. 93.): »weingarten oder zins daruff … es ist auch erbe.«

[27]) Tamže, str. 63.: »daz di geseze, di hernach gescriben sten, sullen vorgank haben und von almeinclich ewicleich sulden behalten werden: (st. 108., str. 66.) Und ab ein man ein haus oder ein erbe hat, und ein andir man zins hat auf demselbe erbe oder hause, … er mag sein haus oder erbe vorkauffen, wem er wil, in dem rechte, als ers gehabt hat …«

[28]) Již v soudní knize staroměstské č. 987. jest jen několik zápisů o lokacích emfyteutických: fol. 23v. o propůjčení městiště křižovníků špitálu sv. Františka (citováno výše), pak fol. 194v. (1361): »Peslinus idem (Buslay) emit 2 mar. annui census erga Wolvlinum Meynhardi super macellam carniam quondam Tellieczeri et eandem macellam exposuit Henslinus Meynardi jure tewtunico et totum censum prescriptum emit eodem jure, sicut Meyhardus habuit …« — Tamže fol. 197. (1362.): »Otmarus balneator emit balneum erga Miczkonem Stuckonem et erga Thomam filium situm inter judeis jure teutunicali exceptis 3 sex. annui census.« — Tamže fol. 197v. (1362): Johlin Stekliez a Peslin Pillungi propůjčují devět koteň (gazae) »jure teutunicali.«

město vzniká, koná v druhé polovině čtrnáctého století renta. Jestliže počátkem století ještě značná část chudšího obyvatelstva seděla na půdě emfyteuticky propujčené, v druhé polovině století shledáváme, že téměř všichni držitelé domů (»hospodáři«) jsou zároveň jich vlastníky a peníz, jenž jim do ceny domu scházel, opatřují si prodejem renty nebo rent několika na domě. Na druhé straně skytá koupě renty bohatšímu obyvatelstvu stejný důchod jako kdysi emfyteutické lokace. Hospodářsky se tedy renta emfyt. úroku blíží, někdy jest jeho pozůstatkem. Mezi obojím jest však podstatný rozdíl právní: Vlastnictví majetku emfyteuticky propůjčeného nepřísluší držiteli, nýbrž poživateli platu; u majetku rentou zatíženého jest tomu naopak. Kdo požíval platu z domu emfyteuticky vysazeného, měl tím též právo k samému domu, kdo požíval renty, měl právo jen k rentě. Po stránce hospodářské nejeví se rozdíl tak význačně, výše ani způsob platu proměnou tou nebyl dotčen, hospodářský stav držitele domu tím se ještě nezměnil. Leč uvolnění právní odvislosti, jež poutala dotud podsedka k vrchnosti, bylo výhodou, již těžko doceniti. Mohl-li podsedek svobodněji nakládati svým majetkem, byla mu tím také usnadněna cesta k hospodářskému a sociálnímu povznesení. Bylo výše uvedeno, kterak Arnold z proměny emfyt. práva v rentu vyvozuje podstatné změny sociální struktury německých měst průběhem 14. století. Vskutku také v městech pražských uvolněna tak cesta někdejším emfyteutům k politické rovnoprávnosti. Leč nikoli všem, nýbrž jen bohatším z nich. Statut kmetů a starších Většího města Pražského z r. 1338 přiznává politická práva měšťana (v terminologii doby: za »usedlého« má býti považován) i držiteli poplatného majetku, pokud cena majetku toho jest o 50 kop větší než hodnota platu.[29]) A není zajisté náhodné, že politická práva jsou držitelům poplatných dědin přiznána právě oním statutem, jehož část druhá dovoluje jim poplatný majetek svobodně prodávati. Jest to důkazem, jak obojí podle právního nazírání doby těsně souvisí.

Proměnou emfyteutického platu v rentu nebyl vývoj ukončen ani po stránce hospodářské ani po stránce právní. Renta neobjevuje se co instituce definitivně vyhraněná, nýbrž nabývá své konečné podoby teprve znenáhla v druhé polovině čtrnáctého století. Množství listin a četné zápisy v knihách městských umožňují nám vývoj ten sledovati co nejpřesněji. Některé poznatky, jež z materiálu toho lze odvoditi, mají důležitost zásadní, neboť ve vývoji tom zračí se hospodářské tendence doby.

Století čtrnácté čítáme již k období hospodářství peněžního, kteréžto vystřídalo starší, hospodářství naturální. Na platech emfyteutických a rentách možno však sledovati, kterak nenáhlý jest tento vývoj. Ještě ve 14. století patrny jsou stopy nazírání staršího a hlediska novější získávají

---

[29]) Rössler I., st. 65., str. 47.

teprve časem panství výhradné. Platy peněžité arci již počátkem 14. století převažují, tou dobou vyskytují se však také dávky naturální, vyskytují se i služby. V t. ř. formuláři svatopavelském z konce 13. století zachoval se text listiny o sporu mezi patriciem pražským Menhartem Velflovicem a jeho sousedem, krejčím (tedy řemeslníkem, jest však také měšťanem); spor jest o městiště, na němž postavil si onen krejčí dům, ale Menhart osobuje si k městišti právo vlastnické. Spor končí narovnáním, Menhart ponechává svého souseda v držení městiště a tento zavazuje se hotoviti proň a pro jeho rodinu veškeren potřebný oděv.[30]) R. 1333 daroval pražský biskup Jan dvě ze čtyř městišť, jež mu náležela ve Větším městě Pražském, jedno s povinností ročního platu peněžitého 8 grošů, na druhém, jež držel před tím Havel mečíř, tkvěla povinnost čistiti zbraně sv. Václava.[31]) Podobné podmínky vyskytují se ojediněle ještě uprostřed století. Z domu uprostřed Uhelného trhu platil r. 1360 kovář Kunc Ulovi Rokcanerovi 2 kopy grošů, k tomu zajíce a byl povinen kovati a ošetřovati mu koně.[32]) R. 1352 kupuje sedlář Gunlin dům od Jana Litoměřického, kraječe suken, se závazkem ročního platu dvou kop a k tomu měl dodati sedlo v ceně 15 grošů.[33]) — Jiných dokladů toho rázu nenalézáme; v druhé polovině čtrnáctého století nejsou domy již propůjčovány s takovými podmínkami, a pokud závazky ty byly staršího původu, proměnily se asi časem v dávky peněžité.

Delší trvání měly dávky naturální. Ještě počátkem 15. století platilo se z krámů po libře pepře, z kteréhosi masného krámu dáváno ročně 1¼ centu loje.[34]) Druh úroku souvisí tu s objektem zatíženým stejně jako požadováno bylo — jak výše uvedeno — od sedláře sedlo, od krejčího šat, od kováře kování nebo musil na př. držitel lázně kláštera břevnovského mnichy zdarma holiti a pouštěti jim žilou.[35]) Z některých městišť poplatných ke klášteru sv. Benedikta odváděli majitelé vedle peněžitého úroku vosk; poč.

---

[30]) Loserth, St. Pauler Formular no. 6.

[31]) RB M III., no. 2004.

[32]) Tomkovy Základy I., str. 112., viz též příl. E čís. 297., kdež opraveno čtení Tomkovo. Tomek na uv. m. četl »quod in per« místo »pro III par(vis).«

[33]) Kniha č. 987., fol. 3. »Item Gonlinus sellator publicavit, quod emit domum, ... erga Johannem de Leutmar[icz] pannicidam, exceptis 2 sex. gr. cum 1 sella, que 1 fertonem valet, quas ipse Gunlinus singulis annis censuare tenetur Johanni predicto. Jud. I°.« Duchod obojí prodal r. 1357 Jan Litoměřický Seidlinu kramáři (tamže, fol. 226.).

[34]) Příl. E, čís. 698., 700., 727., rkp. č. 987, fol. 10v. (r. 1354). R. 1378 koupil Mikuláš pekař dům, z něhož měl dřívějšímu majiteli platiti ročně 5 kop a vedle toho »placendas et struczel pro 10 gr.« (koláče a vánočku). Zákl. st. místop. Praž. II. str. 193.

[35]) Příl. F, I. Areální platy kláštera břevnovského, Emler Decem registra censuum, str. 216. — Bylo by možno čítati do kategorie břemen naturálních i povinnost týdně určitý počet chudých zdarma vykoupati. Povinnost taková tkvěla na základě zádušních fundací téměř na každé lázni, viz příl. E, čís. 477. R. 1403 vykoupil Beneda lazebník na své lázni plat šest kop, 8 koroptví a povinnost »balneandi 13 scolares singulis septimanis«, kniha č. 996, fol. 71v.

15. stol. tkví povinnost ta ještě na třech, jeden platil 15 grošů a libru vosku, druhý 30 grošů a libru vosku, třetí 60 grošů a pět liber vosku.[36]) Podobně mezi platy k sv. Kříži vyskytuje se i úrok 52 liber oleje.[37]) Snad dům, z něhož plat ten vycházel, držel kdysi olejník; že však ony poplatné domy kláštera sv. Benedikta měli kdysi voštníci, toho předpokládati nelze. Druh platu mohl býti tu (a také asi byl) určen potřebou klášterní bohoslužby. Rosenthal, jenž studoval otázku tuto na listinách vircpurských, shledal, že povaha úroku řídí se zpravidla buď objektem, který jest jím zatížen, nebo účelem, jemuž úrok má sloužiti.[38]) Špitál křižovnický sv. Františka požívá ještě na konci 14. století z domků na Poříčí, postavených kolem klášterního dvora (nepochybně na půdě kdysi klášterní) množství naturálních dávek: slepic a vajec.[39]). Ani tu nebude lze rozhodnouti, zda agrární ráz platů naznačuje agrární zaměstnání obyvatelů či byla-li příčina, proč právě špitál křižovnický tento druh dávek si oblíbil, prostě ona, že klášterní špitál křižovnický potřeboval daleko více naturálií než měšťanská rodina, jež vysazuje půdu svou pod plat peněžitý, nebo na př. klášter břevnovský, který rovněž požaduje především úrok peněžitý, ježto mu potřebných naturálií poskytují klášterní statky.

Naturální dávky posud uvedené vyskytují se jen ojediněle. Hojné jsou naproti tomu zmínky o koroptvích, zajících nebo kapounech, jež úročník vedle platu peněžitého povinen jest odváděti.[40]) Hodnota těchto dávek jest

---

[36]) Příl. E. čís. 154., 156., 162. Plat 30 grošu a libry vosku, jenž tkvěl na čtvrtém domě, r. 1400 byl za 5 kop vykoupen (kniha č. 996, fol. 11.). Plat 12 liber vosku ke sv. Benediktu viz R B M IV., no. 707. R. 1361 koupila Kateřina, matka Tomáše kancléře biskupa mindenského, od komtura a faráře kostela sv. Benedikta dum s povinností odváděti ročně 20½ groše a libru vosku (talentum). (Kniha č. 987, fol. 191v.)

[37]) Příl. E, čís. 865., 873. (zápisy týkají se snad téhož domu).

[38]) E. Rosenthal »Zur Geschichte des Eigenthums in der St. Wirzburg«, str. 75./76.

[39]) Viz příl. F II. Většinou jsou naturální dávky v určitém poměru k úroku peněžitému; dávka 3 gr. 5 slepic 20 vajec vyskytuje se pětkráte, 6 grošů 10 slepic 40 vajec sedmkráte, 3 grošů 15 slepic 60 vajec dvakráte. — Rosenthal považuje dávky slepic za stopy někdejší nesvobody.

[40]) Zajíce úročí ještě poč. 15. století jedenáct domů staroměstských (příl. E, čís. 234., 297., 399., 477., 603., 815., 884., 915., 922., po 949. a), 1001.), koroptve čtrnáct domů (tamže čís. 106., 107., 111., 209., 230., 306., 378., 616., 742., 772., 819., 820., 846., 929.) »2 capones« viz v novoměstské knize č. 2069., fol. 82. (1382), »3 gallmanios« v knize č. 2095, fol. 24. (1390). Četné jsou zmínky o platech těchto v soudní knize staroměstské č. 987, uvádím z nich alespoň nejdůležitější pro nás data: rkp. 987. fol. 2. (1352): »Nicol. Gentes 6 sex. census cum 4 perdicibus et 4 caponibus censualibus diebus festis, quibus decitum est — — super domum Naquassi. — Fol. 3.: »Wenc. Barwier 2 sex census cum 1 lepore — — erga Thomam Wolflini. — Fol. 52.: »Sidlinus de Pisca obtenuit super domum Duchazonis in Longa platea 3 sex. gr. census et [? ohořelé] lepores.« — Fol. 13.: (1354): »Nicol. dictus Hertweik emit 3 sex. et 6 perdices census super domo relicte Wenceslai dicti Schadonis erga Seydlinum de Piska. — tamže: 2 sex. et 2 perdices; (1355): fol.

malá. Zajíce lze r. 1323 reluovati 3 groši, r. 1346 5 groši, v letech 1358 až 1360 a pak opět koncem 14. století ceněn jest na čtyři groše.[41]) Místo koroptve platí se r. 1335 groš, r. 1382 1½ groše.[42]) Dávky tyto vyskytují se také jen výjimečně o sobě. Z domů staroměstských, jichž platy počátkem 15. století možno určiti, na jediném objevuje se dávka čtyř koroptví samostatně. Jest to na domě Šimona Kvasky; r. 1408 tkví na něm trojí plat: 2 hřivny čili 2 kopy 8 grošů klášteru sv. Klimenta, 1 kopa platu faráři v Dubci a 4 koroptve Johánkovi Ortlovu. Dříve však než byl dům opětně prodán, byla již naturální dávka koroptví připojena k peněžitému důchodu bratří u sv. Klimenta.[43]) Nepochybně náležela i dříve k jednomu nebo druhému platu peněžitému a byla od něho odloučena snad podobně jako zůstala na poříčské sladovně Jana Dunnwirta r. 1346 Johlinovi od Kamene pouze dávka jednoho zajíce.[44]) Dávky tyto nejsou samostatně zřizovány, jsou jen přídavkem k platu peněžitému. Jak malou mají cenu, patrno z toho, že někdy ve výčtu služebností na domě váznoucích při prodeji domu se na ně zapomíná. Ve skutečnosti byly však placeny dále, v zápise o příštím prodeji jsou opět uvedeny.[45]) Jak těsně s platem peněžitým souvisely, patrno na př. na listině o prodeji renty r. 1331; praví se, že Domaslav řeč. Moravec prodal hřivnu platu, dále se však vypočítává, že platí po půl hřivny na sv. Havla a Jiří a dává na vánoce zajíce.[46]) Pro charakteristiku tohoto přídavku není ani to bez významu, že dávka tato jest splatna právě na vánoce. Vlastník půdy při emfyteutické lokaci, jinde kupec renty opatřuje si tak obvyklou vánoční pečeni na útraty úročníkovy, neboť hodnota této vánoční dávky není do ceny renty započítána. Jest to povinnost, která při prodeji renty přesahuje obvyklý poměr ročního důchodu ke kupní ceně, jest to p o c t a, kterou úročník poživateli platu má prokazovati. Zápis

---

15.: 1 sex., 2 perd., fol. 18.: 2 sex. et 1 leporem. — fol. 20. (uvedeno níže mezi areál. platy: za sv. Mikulášem). — fol. 20v.: 5 mar. graves et 1 leporem; (1356) fol. 169v.: »32 gr., 4 bonas perdices cum 1 lepore«, fol. 171v.« 2 sex. »et 2 perdices semper in festo Nativitatis habent dare«, fol. 175.: 32 gr. et 1 leporem; (1357) fol. 229.: 3 mar. graves et 3 perd., 3 mar. 6 pullos; (1358) fol. 179v.: 4½ sex. 2 lepores vel 8 gr., fol. 180.: 1½ mar. et 4 perd.; (1359) fol. 180v: 2 sex. 3 perd., fol. 184v 2 mar. graves et 4 gr. pro lepore; (1360) fol. 189.: »2½ sex. cum uno lepore valente 4 gr. vel 4 gr. pro lepore«; (1362) fol. 197v.: 1 sex. cum 6 pulllis. fol. 274v: 1 sex. 2 perdices; (1364) fol. 208v.: 2 mar. graves, 1 leporem 3 perdices. — Viz též R B M III. no. 951., 1758., 1834., IV. no. 171., 314., 463., 707., 1382., 1521.

[41]) R B M III. no. 951., IV. no. 463., reluice na 3 groše stanovena též v listině kláštera sv. Tomáše z r. 1351, (viz příl. A). Viz dále tabulku výše na str. 188. doklady z knihy č. 987 v pozn. 40., novoměstskou knihu č. 2069. fol. 103. (1382.)

[42]) R B M IV. no. 171., kniha 2069. fol. 103. Sazba reluiční, která byla jednou stanovena, se pak již nemění. Proto neodpovídají vždy sazby skutečné ceně reluované dávky.

[43]) Příl. E, čís. 819.

[44]) Viz výše str. 188.

[45]) Viz příl. E. čís. 111., 306., 399. a j.

[46]) R B M III., no. 1758, podobně IV., no. 463.

z r. 1357 v soudní knize stroměstské praví to výslovně: »Johannes dictus Welcoss emit 2 sex. annui census erga Waczlaum dictum Anthonis super ambos suos domos et duos perdices in vigilia Nativitatis pro honore.«[47]) Že poctu takovou vyžadoval ještě počátkem 14. století vlastník půdy od emfyteutického nájemce, zajisté nepřekvapí; jest to důsledek jeho hospodářské i sociální převahy. Vidíme však, že stejné dávky vymiňuje si i kupec renty ještě v letech padesátých; i citovaný doklad týká se prodeje renty. Patrno, jak nazírání na poměr úročníka k poživateli důchodu přenáší se z poměrů starších i na rentu, z poslední fase hospodářství naturálního na svazek založený vesměs na penězích. — Vánoční tyto dávky trvají na staroměstských domech ještě počátkem 15. století, ale jsou pouze přežitkem, následkem závazků starších. Při nových prodejích rent se dávky takové již nežádají,[48]) kde majitel domu měl volbu platiti v naturáliích nebo stanovené relutum, platil později nepochybně penězi, byloť to při klesající hodnotě grošů výhodnější. Ani jiných nových dávek naturálních koncem 14. století již nenalézáme. I křižovníci špitálu sv. Františka, kteří kladli kdysi takovou váhu na dávky naturální, že hodnota dávek těch — kuřat a vajec — převyšovala počátkem 15. století nepochybně úrok peněžitý, jenž klášteru vycházel z lokací starých, vysazuje r. 1398 čtyři opuštěná městiště na někdejší klášterní zahradě pod plat peněžitý.[49])

S povahou a účelem dávek naturálních souvisí i doba jich splatnosti.[50]) Platy peněžité připouštějí větší rozmanitost, jak co do dne splatnosti, tak co do počtu splátek. V době starší, v prvé polovině 14. století, rozmanitost tu vskutku shledáváme. Převažují sice již terminy i jinak obvyklé: svatojirský a svatohavelský, jest však nemálo odchylek. Podsedkové poříčští platí r. 1315 Oldřichu Fridingerovi celý úrok na sv. Havla; platy ty připadly asi později klášteru břevnovskému, jenž pak také sám propůjčuje r. 1322 svá městiště pod úrok splatný na sv. Havla. Termin svatohavelský tu pak zůstal obvyklým i v druhé polovině 14. století.[51]) Týž termin stanoven pro areální platy kláštera P. Marie konec mosta (doloženo r. 1331 a 1346) i pro areální plat Pesolda z Chebu.[52]) Naproti tomu rozdělen úrok 60 grošů z masného krámu Jindřicha Schedengelta ve lhůty čtyři: polovina na sv. Havla, 15 grošů na vánoce a 15 grošů na sv. Jakuba (r. 1323),

---

[47]) Kniha č. 987., fol. 173v.

[48]) Mezi novými rentami není v letech 1400—1410 ani jediné dávky naturální, viz knihy č. 996, fol. 1.—103., knihy č. 2101, fol. 1.—245.

[49]) Viz příl. F II., čís. Tomkova 1131., 1136.—1138.

[50]) Dávka 12 liber vosku klášteru sv. Benedikta jest odváděna po 3 librách na vánoce, velikonoce, svátky svatodušní a Nanebevzetí P. Marie. RBM IV. no. 707. Zajíce a koroptve odvádí poplatník na vánoce; výjimečně kostel vyšehradský vybírá tyto dávky z některých domů někd. újezdu svatomartinského na sv. Havla.

[51]) RBM III., no. 270., no. 779., listina z 17. srpna 1385 v archivu kláštera břevnovského, opis v mus. diplomatáři.

[52]) RBM III., no. 1834, IV. no. 1518., 1649.

z jiného masného krámu platí se (r. 1333) po 30 groších na vánoce, na neděli svatodušní a na sv. Michala; klášter sv. Anny měl 3 kopy důchodu na masném krámě řezníka Petra (r. 1337), úrok placen byl po 1 kopě na sv. Jakuba, Martina a na hromnice.[53]) R. 1362 prodal Pešek slanečník rentu jedné kopy grošů na svém domě a městišti, již se zavázal spláceti ve čtyřech lhůtách po 15 groších (na suché dny).[54]) Klášteru břevnovskému platí držitel domu na městišti klášterním u sv. Kříže kdysi zbudovaného tři kopy, po 1½ kopě na hromnice a na sv. Jakuba.[55]) Leč odchylky tyto jsou, čím dále ke konci čtrnáctého století, tím vzácnější. Z více než čtyřiceti listin kláštera svatého Tomáše na Menším městě, vydaných po r. 1351, listina Peška slanečníka jediná odchyluje se od terminů sv. Havla a sv. Jiří. Z 24 listů na platy kláštera zderazského z let 1360 až 1392 ani v jediném není jiného terminu.

Pravidelnost tato jest tím pozoruhodnější, srovnáme-li, jak rozmanité určovány jsou lhůty splatnosti v obchodním životě městském. Dluhy měšťanů splatny jsou — uvádím namátkou z menší soudní knihy staroměstské č. 988 zápisy z r. 1382 — na den Svátostí (nejčastěji), na sv. Jana Křt., Jakuba, na sv. Václava, když krámy — rozuměj na pouti — jsou »bořeny« (quando gaze rumpuntur), na vánoce, na masopůst, jindy určeny splátky na svátky svatodušní, na sv. Michala a Jiří, jindy opět zvolen týden po hromnicích a neděle Laetare.[56]) U srovnání s touto rozmanitostí jednotnost terminů u rent tím více vyniká, má nepochybně příčiny hlubší. Arnold podal přehled rozmanitých terminů rent v městech německých a hádá, že z toho, na který svátek kde jsou věčné platy splatny, možno i poznati, který svátek těšil se největší oblibě, jinými slovy, že smlouvy o rentách jsou po této stránce jakýmsi měřítkem kultu určitého světce.[57]) Výklad takový byl by v poměrech pražských, tuším, nesprávný. Sotva byly svátky sv. Havla a Jiří oblíbenější než svátek svatováclavský, jistě neměly v městském životě významu takového jako »den Svátostí«,[58]) kdy množství lidu přicházelo do Prahy, a den ten měl tím důležitost nejen v životě náboženském, nýbrž (pozorovati to na obchodních smlouvách) i hospodářském ruchu města. Že však přesto terminy svatohavelský a svatojirský veškeré jiné zatlačily, to ukazuje k souvislosti jiné. Působil tu nepochybně příklad dávek selských. Povinnosti selské byly rozvrženy tak, aby polovinu platil sedlák v době, kdy část úrody byla již vymlácena a mohla býti zpeněžena, ostatek platil z jara.[59]) Pro takové rozdělení platů ve městě, kde jen část

[53]) Reg. III. no. 1589., no. 2051., IV. no. 414.

[54]) Viz mezi listy kláštera sv. Tomáše, příl. A.

[55]) Příl. E, čís. 886.

[56]) Fol. 76., 80., 102., 116., 235.

[57]) »Zur Gesch. d. Eig.«, str. 70. »...so daß man an der Zahl der Zinse fast die Verehrung abmessen kann, die dieser oder jener Heilige in den verschiedenen Städten genoß.«

[58]) O dni tom viz Děj. Pr. II. 223.

[59]) Tak o selských dávkách i Arnold l. c. str. 68.

obyvatelstva živila se přímo zemědělstvím, nebylo důvodu přímého. A přece shoda ukazuje, že tu byla jakási souvislost, že považováno za účelné upraviti platy na domech po příkladu povinností selských. Netřeba to považovati za důkaz agrárního rázu města, souvislost tu mohla býti jiná. Ještě v naší době v agrárních státech (Rusko!) jsou poměry takové, že i stav městského obyvatelstva, odbyt řemesel, průmyslu i obchodu závisí na poměrech obyvatelstva zemědělského, tedy nepřímo na výsledku žní. Podobně, tuším, třeba vykládati shodu terminů rent ve městě s dávkami selskými; dokazuje, jak těsná souvislost byla mezi hospodářským životem středověké Prahy a venkovem. V jednom arci jest podstatný rozdíl: uvedená analogie z poměrů moderních ukazuje, jak hospodářský život města závisí na blahobytu zemědělců, ve městě 14. století jest tomu jinak. Renty ve městech jsou splatny v době, kdy nejvíce prostředků má vrchnost. Chtěl-li by kdo čerpati z toho poučení, usoudí, že pro město 14. století není tak důležit kupec-sedlák jako kupec-vrchnost. Leč netřeba pouštěti se do hypotes; stačí, že souvislost jakási tu existuje, že i ve městě placeny jsou renty v tytéž dny, kdy na venkově hotové peníze dávány do oběhu.

* * *

Přihlédneme nyní k vývoji rent po stránce právní. V nejstarší soudní knize staroměstské zapsáno jednou, že na domě má Ula Silbercaiger 5 kop důchodu »podle práva městského«, v jiném zápise že Káča vdova po Kunši kroječi suken zůstala za koupený dům dlužna 20 kop; nezaplatí-li do sv. Jiří, má z řečených peněz úročiti »podle práva městského«.[60]) Podobné obraty vyskytují se i jinde, leč výrazy ty nemají ještě, zejména uprostřed století čtrnáctého, významu praegnantního. Renta jest posud instituce nová, její právní povaha po mnohé stránce neurčitá. Možno sledovati krok za krokem, jak městská statuta do vývoje renty zasahují, jak definitivně upravují některé stránky, jež před tím ponechány byly úmluvě mezi súčastněnými, mezi kupcem renty a vlastníkem domu nebo pozemku, jenž rentu prodával. Ani později předpisy městského práva nedotýkají se stránek všech. Proto třeba přihlédnouti nejen k statutům městského práva, nýbrž i k zápisům v městských knihách a především k listinám, které na renty byly vydány.[61])

---

[60]) Rkp. 987. fol. 202. 1363: »Kacza relicta Cunschonis pannicide et Petra mater eius emerunt domum — — De eadem domo debet adhuc dare 20 sex. gr. Georgii; si non daret, tunc debet sibi censuare de predictis pecuniis secundum ius civitatis.« — Fol. 203. »Petir Gurriner emit domum erga Ulam Silberczeigeri — — et in hac domo habet d. Ula Silberczeiger 5 sex. gr. censu vero secundum ius civitatis — —«

[61]) Listin těch zachovalo se přemnoho, jednak v originále, jednak v opisech. Na originální listy jest bohat zejména archiv býv. kláštera křižovníků na Zderaze, jenž vedle četných listů na platy zádušní čítá 38 listů na platy prodané v letech 1360 až 1418. Listy na renty jsou početnou složkou také ostat-

Studium rent jest ztíženo neurčitostí názvosloví; platy, jimiž zatíženy jsou nemovitosti městské, označovány jsou u nás jednotně »census«, třeba však mezi nimi rozlišovati přesně: Co do vzniku jsou to jednak platy areální, původem peněžitý ekvivalent za propůjčený pozemek nebo dům, jednak platy zádušní, k nimž majitel zavazoval sebe (nebo častěji ještě své nástupce) »pro blaho duše své a svých předků«, a konečně renty vlastní, k nimž se vlastník zavázal za peníze čili které — jak se říkalo — za určitou cenu na svém domě nebo pozemku prodal. Renty opět možno rozlišiti co do doby, po kterou jsou placeny, na doživotní, jež stanoveny do konce života poživatelova, a platy »věčné«. Co do povahy právní dlužno odlišiti od vlastní renty úrok, jejž dlužník platíval ze svého dluhu, kde šlo o dlouhodobý úvěr a zpravidla též o větší půjčku.

Příkladů takových úroků z kapitálu možno uvésti několik: V narovnání o dědictví po měšťanu pražském Olbramovi mají synové zaplatiti dcerám Kristině 100 kop, Alžbětě 69 kop, Kateřině 60 kop. Podíly ty mají vyplatiti buď hotově nebo za každých 10 kop hřivnu úroku, až celá suma bude splacena a důchod ten má jim býti vykázán na statcích tak bezpečných, aby oň nemohly přijíti.[62]) Podobně platí Jindřich arcijáhen kouřímský kapitole vyšehradské 1½ kopy ročně, pokud nezaplatí 15 kop, jež jí dluhuje.[63]) V nejstarší soudní knize pražské zapsáno r. 1360, že kněz Václav

---

ních archivu zrušených klášteru pražských, uložených nyní v universitní knihovně pražské, archivu maltánského a j. Nejvíce opisů má klášter sv. Tomáše na Malé Straně, kdež počátkem 15. stol. pořídili svod všech právních titulů kláštera t. ř. Codex Thomaeus.

Listiny do r. 1346 vydány jsou zkráceně v Emlerových Regestech, leč výtahy Emlerovy pro naše účely nepostačují, neboť právě některá charakteristická místa jsou tam vynechána. Bylo třeba sáhnouti k tekstu úplnému. Většinou užíval jsem opisů Musejního diplomatáře. Výklad o právním vývoji renty doplňuji rozborem dvou skupin listů na platy: listin kláštera sv. Tomáše a (části) listin kláštera Zderazského. Listiny tyto uveřejnil již ve výtahu Schubert (»Urkundenregesten aus den eh. Archiven der von K. Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens« 1901), leč s mnoha chybami a i po obsahové stránce neúplně. Zpracování listů na platy jest ze základních problémů každé edice listin z druhé poloviny čtrnáctého století, neboť v mnoha archivech klášterních i městských tvoří listy ty nejpočetnější část materiálu z té doby. Vydati je nezkráceně není možno jednak pro jich počet, jednak bylo by to zbytečno, poněvadž se v nich mnoho opakuje. Krácení naproti tomu předpokládá, že editor jest dokonale obeznámen s obsahem a že vynechá vskutku jen části právně i hospodářsky irrelevantní. Považuji tudíž následující rozbor zároveň za průpravu k edičnímu úkolu, který mně připadl v účasti na velkém díle »Regesta coronae regni Bohemiae«.

[62]) »Item arbitramur — — quod omnes fratres germani sepedicti sororibus eorum predictis omnem pecuniam pretactam, quam eis tenentur, solvere sint astricti cum parata pecunia — — aut certificent ipsas — — sic, quod — — pro singulis 10 sex. gr. prescripte pecunie — — unam marcam census annui — — habeant et recipiant in bonis ita certis, quod — — nunquam possit deperire.« R B M III., no. 359, z r. 1317.

[63]) R B M III., no. 1359.

jest dlužen sestře Kateřině 6 kop, pokud nezaplatí, má jí dávati ročně kopu grošů. R. 1364 tamže zapsáno, že Matěj zlatník má zaplatiti 5 kop Oldřichovi, faráři u sv. Mikuláše, na sv. Martina; nezaplatí-li, má mu dáti 30 grošů ročního důchodu.[64]) — Úroky ty blíží se zúročené půjčce; z toho však, že platy takové jsou dovoleny, ba že jsou běžné i mezi duchovenstvem, dlužno souditi, že vrstevníci rozlišovali je přesně od lichvy, kterou z peněz půjčených brali židé. Půjčky tyto liší se od lichvy židovské nepoměrně nižší úrokovou mírou — zpravidla 10% —, neméně pak tím, že úrok tento požadován jen z půjček, o kterých se předpokládalo, že nebudou zaplaceny několik let. Pak vskutku úrok ten pro věřitele nebyl ziskem, nýbrž jen náhradou za ztrátu, již utrpěl průtahy dlužníkovými. Neboť dlužník platil právě jen tolik, kolik by věřiteli byla vynášela renta na domě ve městě (nebo pozemku) za stejný peníz koupená. Ostatně z dokladu posledního není zcela jasno, zda za dlužných 5 kop má Matěj zlatník faráři Oldřichovi 30 grošů ročně platiti sám či dáti mu rentu oné výše.

Tyto platy, k nimž jest povinen dlužník co osoba, jsou výjimkou. Vlastní renta netkví na osobě, nýbrž na věci, t. j. na nemovitosti, pro městské hospodářství nejdůležitější jsou renty na domech (a městištích) a na vinicích a jiných pozemcích kolem města. Není-li vymíněno výslovně jinak, přechází renta při prodeji nemovitosti na nového majitele, pro berní odhad počítá se hodnota nemovitosti tak, že se ke kupní ceně připočte hodnota platů na ní váznoucích. Tato těsná souvislost byla asi i příčinou, proč městské právo (pražské stejně jako práva jiná), klade rentu na roveň nemovitostem. To jeví se již tím, že vlastník domu nezavazuje se k rentě sám, nýbrž v listině bývá výslovně uvedeno, že prodal rentu se souhlasem své ženy a dědiců. Statuta konšelů zdůrazňují, že stejně jako domy a pozemky musí býti renty předávány na soudě městském, i taxy, kolik jest z převodu dáti rychtáři a písaři a kolik za provolání biřici, jsou stejné pro »erb, haus oder zins.«[65]) O tom, že plat byl prodán na soudě městském, zmiňují se zpravidla i listiny na renty vydané. R. 1323 dosvědčují rychtář a přísežní, že renta prodána »mezi čtyřmi soudními lavicemi«, později obrat ten jest květnatější.[66])

---

[64]) Kniha č. 987, fol. 186. (1360): »Wenczeslaus presbiter recognovit se teneri 6 sex. gr. Katherine sorori sue, de quibus debet solvere quolibet anno 1 sex. census ita, quando persolvet dictas 6 sex., tunc erit liber de predicto censu.« — Tamže fol. 282 (1364): »Mathias aurifaber fassus est coram dominis d. Ulrico plebano de s. Nicolao pede pontis 5 sex. ad festum Martini nunc proxime persolvendum, si non, tunc deberet sibi dare 30 gr. census annui.«

[65]) Rössler I. st. 109. str. 67., st. 107. str. 66. (obé z r. 1373), st. 121. str. 77. Viz též na str. 75. ve st. 119. opětovně »eines waisen — — haus, erbe, zins oder eygen«, »haus, erb oder zins«, »erbe, zins, haus«. Ve st. 136. str. 93. (? r. 1381): »vorkaufft man ein weingarten oder zins daruff, man sol in ausgeben vor gericht in unser stat und lautmeren und stattbrief daruber nemen, way es ist auch erbe.«

[66]) »inter quatuor scampna, dum judicio presideremus« RBM. III. no.

Dům neb pozemek, na němž plat tkví, jest také hlavní zárukou, že bude placen. Byl-li plat prodán na domě, bývalo uvedeno, že tkví rovněž na městišti. Význam to mělo zejména tenkráte, byl-li podkladem renty dům chatrný nebo stavba jen dřevěná, jíž hrozila zkáza ohněm. R. 1334 prodal Pernger Pirnikel, měšťan malostranský, na dřevěném domě, jejž obýval, kopu renty, výslovně uvedeno, že platem jest povinen i kdyby dům byl zbořen.[67])

Zásada, že dům, na němž renta tkví, jest zaň zárukou, vyjádřena jest již v nejstarších zachovaných listinách na renty. R. 1323 prodal Jan Bílý (Albus), měšťan Menšího města Pražského, hřivnu úroku, t. j. 64 groše a zajíce na vánoce, za 10 kop staroměstskému měšťanu Oldřichovi kožišníku. Úrok jest splatný z poloviny na sv. Jiří a sv. Havla. Nezaplatí-li Jan Bílý včas, vzrostou splatné 23 groše po 14 dnech na výši dvojnásobnou, po dalších 14 dnech pozbude Jan Bílý práva k domu a městišti, rychtář městský má jej z nich »vyvésti a vyhoditi«, a Oldřich kožišník uváže se v jich dědičné držení.[68]) Podmínky tyto nejsou ojedinělé. U renty, již r. 1337 prodal Mikuláš Petrlinův Zdenkovi arcijáhnu plzenskému, vzrůstá splatných 32 grošů již po týdnu na 64 groše a po 14 dnech (v něž snad nebyl řečený týden započten) dům propadá.[69]) Analogie těchto krutých podmínek nalezneme ve smlouvách lokačních téže doby. Bylo uvedeno již výše, že nezaplatil-li držitel poříčské lázně včas, měl klášter břevnovský k pololetní splátce 3 hřiven přirážeti týdně kopu grošů, po čtyřech nedělích měl právo vzíti

951., podobně r. 1326, tamže no. 1240. R. 1333 »inter quatuor scampna iudiciaria in iudicio contestato«; tamže no. 2051, r. 1335 »inter quatuor scampna iudiciaria, dum iudicio contestato et vigoroso presideramus« R B M IV. no. 73., pod. tamže no. 333., 463., r. 1345 »in figura nostri iudicii, ubi quelibet gesta plenam sorciuntur efficaciam« R B M. IV. no. 1554. Citované listiny vydány Menším městem Pražským. Staroměstská listina r. 1331 má »coram nobis, dum publico presideremus iudicio« R B M. IV. no. 1855.

[67]) R B M. IV. no. 73.; podobně tamže no. 463., 1554., 333. (o masném krámu) a j.

[68]) »in quocunque dictorum terminorum ipsi Johannes Albus, heredes sui et succedentes possessores, 32 gr. den. Prag. seu moneta destructa dimidiam marcam censualem puri argenti.... non solverent,.... extunc ab ipsa octava eiusdem termini . . . . continue elapsis septem diebus ipsi Johannes Albus, heredes sui et succedentes possessores unam marcam puri argenti gravis ponderis ipsis Ulrico pellifici et heredibus suis nomine pene dare et solvere tenebuntur. Et si iterum eandem marcam in quatuordecim diebus elapsis... solvere negligerent, extunc ipsi Johannes Albus, heredes sui et succedentes possessores omne ius, quod ei in eadem domo et area et ad domum pertinentibus competebat, amittent et amittere debent et per judicem nostre civitatis... de ipsis domo et area et ad domum pertinentibus educi et eici tenebuntur et debebunt, et ipsi Ulricus pellifex et heredes sui de ipsis domo et area et ad domum pertinentibus . . . . se intromittere poterunt et debebunt, jure hereditario possidendis.« (RBM. III. no. 951., dopln. z opisu mus. diplomatáře.)

[69]) R B M. IV. no. 463. dopln. z opisu mus. diplomatáře.

si přiměřenou zástavu kdekoli na majetku lazebníkově a nebylo-li by možno opatřiti dostatečné zástavy, lázeň prodati.[70]) R. 1325 rozhodli rychtář a přísežní Menšího města Pražského za předsednictví podkomořího spor mezi klášterem P. Marie konec mostu a syny zemřelého měšťana Jindřicha Litoměřického o úrok z klášterního městiště; řečení synové mají z něho platiti klášteru ročně 4 libry vosku, nezaplatí-li včas (na hromnice), vzroste dluh jich za týden na dvojnásobné množství; jestliže by zůstali dlužni sedm dalších týdnů, pozbudou práva na městiště a toto spadá zpět na klášter.[71]) Areální plat 16 grošů a 3 libry vosku, jejž r. 1331 odvádí Děpold arcijáhen kouřímský, klášteru P. Marie konec mosta, vzroste rovněž po 14 dnech na výši dvojnásobnou (duplum in pecunia et in cera), po dalších 14 dnech má klášter právo vypůjčiti si na jeho útraty částku příslušnou od židů nebo křesťanů.[72])

Jak patrno, podmínky citovaných listů na renty neliší se podstatně od smluv lokačních. Renta na smlouvy ty navazuje, jako ony ukládá úročníku původně podmínky velice těžké. Během čtrnáctého století podmínky ty se zmírňují — jest to z nejzajímavějších stránek vývoje renty — a zmírnění to projevuje se dvojím způsobem: jednak sazba pokut se snižuje, jednak lhůta celého řízení se prodlužuje.

Podle smluv výše uvedených splatná polovina úroku se za 2 týdny (podle druhé za týden) zdvojnásobí — pokuta 100%. Leč již r. 1331 doložena jest pokuta nižší: na 32 groše splatné jen 16 grošů (50%), r. 1336 na 16 grošů splatných 5 grošů (33%), r. 1335 na kopu úroku splatného 15 grošů (25%), v jiné listině z téhož roku na 30 grošů po 14 dnech jen pět grošů (necelých 17%), r. 1338 přiráží se ke dvěma kopám splatným po 14 dnech 5 grošů pokuty t. j. dokonce jen něco přes 4%![73]) Jest tu veliká rozmanitost Mezi velikostí úroku a pokuty není ještě ustáleného poměru, není ani snahy, stanoviti pokutu přiměřeně. R. 1346 dal si farář svatohavelský od rychtáře a přísežných staroměstských stvrditi, že kostelu příslušejí platy (snad areální, snad zádušní) na šesti domech a městištích staroměstských. Výše platů byla od 24 do 80 grošů ročně. Stanoveno však jednotně, že nezaplatí-li úročníci pololetního úroku včas, má farář přiraziti 2 groše pokuty.[74]) R. 1366 vydán byl témuž faráři list na areální platy, jichž požíval na třech domech a dvou domcích novoměstských; z domů požíval 32 až 40 grošů,

[70]) Viz str. 190.

[71]) R B M. III. no. 1154.

[72]) R B M. III. no. 1834. Odchylka motivována zajisté tím, že nebylo pochybnosti, že Děpold bude míti prostředky, aby nevelký onen plat mohl zaplatiti.

[73]) R B M. III. no. 1758., IV. no. 333., 171., 73., 513.

[74]) quandocunque autem — — infra octo dies tunc proximos census debitus non fuerit expeditus, ex tunc censuales predicti — — debebunt pro ipso censu neglecto et insuper pro duobus grossis unusquisque nomine pene pignerari — — Borový Libri Erectionum I. no. 236., doplněno z opisu mus. dipl.

z domků po 7 groších ročně, ale pokuta stanovena jednotně 4 groši.[75]) Jest to důkazem, že opozděné placení považováno ještě za skutečné provinění a na provinění to stanovena pokuta rovně, ať byl plat větší či menší. V druhé polovině čtrnáctého století ustaluje se znenáhla praxe jiná. Pro výměru pokuty není již rozhodující hledisko právní, nýbrž hospodářské. Výše pokuty jest úměrna velikosti platu. Rozbor svatotomášských a zderazských listů ukazuje názorně (pomineme-li různé individuální odchylky, jichž příčiny nelze postihnouti), jak sazba se ponenáhlu ustaluje a zároveň snižuje. Od let padesátých shledáváme v listech na renty zpravidla dvojí sazbu: vyšší, 12·5—13·3% a nižší, 6·3—6·7%. (Viz tabulky!) Pro renty, jež prodávány jsou od let osmdesátých, platí zpravidla sazba nižší.[76])

Roční plat	pololetní splátka	pokuta
2 hřivny	hřivna	8 grošů
1 »	1/2 »	4 »
1 kopa	1/2 kopy	4 »
1/2 »	15 grošů	2 »

Roční plat	pololetní splátka	pokuta
4 kopy	2 kopy	8 grošů
2 »	1 »	4 »
1 »	30 grošů	2 »
1/2 »	15 »	1 »

Zmírnění to platí arci jen pro renty nově vznikající. Pro platy starší zůstávají podmínky původní. Tak rozmanitá sazba jest z rozdílů, jimiž projevuje se stáří renty. I renty téhož poživatele se sazbou pokut liší; že právě sazba pokut má obzvláštní důležitost, patrno na př. ze seznamu listů na platy, jenž pořízen byl v klášteře svatého Tomáše. V seznamu tom poznamenána pouze velikost platu, pod čí pečetí byl list naň vydán, jméno dřívějšího a tehdejšího držitele domu, zda se z listu platí berně a sazba pokut.[77])

---

[75]) tamže; podmínky této listiny jsou i jinak velmi těžké, daleko příkřejší než rent, jež v letech šedesátých vznikají: po dalším týdnu může farář vzíti v poplatných domech zástavu a nenalezl-li by zástavy dostatečné, může se v dům uvázati a jej zastaviti.

[76]) Doklady sazby vyšší (mimo listiny uvedené v příl. A a B): r. 1358 (orig. universitní knih. 275., 276., 277. Schubert no. 868.—870.), r. 1362 (tamže 303., Schubert no. 738.), r. 1363 (Libri erect. III. no. 430.), r. 1371 (tamže I. no. 235.), r. 1375 (univ. knih. no. 397), r. 1378 (Lib. er. IV. no. 619.) Doklady sazby nižší r. 1369 (tamže II. no. 307.), r. 1371—1379 (tamže I. no. 235., II. no. 264., 284., 295., 296., 334., r. 1381—1388 (tamže III. no. 407., 468., IV. no. 505., 579.), r. 1392 »super qualibet sexagena census non soluti 4 gr. nomine pene crescent« (tamže IV no. 594.). R. 1380—1389 orig. univ. knih. v Praze, Schubert no. 425.—428., 430., 431., 968., 969., 443., 444. Orig. maltánského archivu v Praze z 1385 V. 30., 1396 II. 29., 1396 V. 6., 1398 I. 25., 1398 III. 14., 1398 VI. 11., 1398 VII. 11., 1399 IV. 24., 1399 VIII. 7., 1399 X. 2., 1400 I. 1., 1400 XI. 18., 1400 XII. 2., 1401 XI. 3., 1401 XI. 4., 1406 IX. 27., 1407 II. 19., 1410 IV. 18., 1410 IV. 23., 1414 IX. 4., opisy mus. dipl. Koncem 14. století stanoveno na 30 gr. splatných místo 2 gr. týdně namnoze 4 gr. čtrnáctidenně.

[77]) Item littera libera sub sigillo maiori civitatis Minoris sub castro

Sluší povšimnouti si ještě rozdílu jednoho: původně přirážena pokuta jen jednou, načež ihned požívatel platu mohl sáhnouti na majetek úročníkův, v druhé polovině čtrnáctého století jest dlužníku ponechána lhůta delší, ale pokuta přiráží se týdně. Pokuta jest tedy úměrna nejen velikosti platu, nýbrž i době, po kterou se dlužník opozdil. Jsou to jakési úroky z prodlení, jež před kanonickým zákazem lichvy jsou chráněny tím, že označeny jsou i nadále co pokuta (v každé téměř listině čteme, že ony groše přiráží věřitel co pokutu »nomine pene«). Ale jsou to úroky — i při sazbě nejnižší — velmi vysoké, vyšší ještě než obvyklá židovská lichva. Od terminu svatojirského do svatohavelského byl by se tak dluh téměř ztrojnásobil. A přece sazba ta jeví se podstatným zmírněním podmínek původních. Stejný význam má i to, že se celé řízení prodlužuje.

Oba listy na renty, jež uvedeny výše, ukazují východisko vývoje. Obsahují podmínky velmi kruté. Dům propadá, nebyl-li úrok zaplacen po tři až čtyři týdny. Lhůtu jen čtyřnedělní měl podle listu z r. 1334 malostranský měšťan Pernger Pirnickel, jenž na domě svém prodal rentu.[78]) Vyskytuje se však záhy lhůta pololetní: r. 1329 u areálního platu věnovaného klášteru sv. Anny, r. 1345 u renty prodané klášteru P. Marie konec mosta.[79]) V druhé polovině 14. století obvyklá jest lhůta celoroční; nejdříve může požívatel platu sáhnouti na movitý majetek úročníkův, vzíti si zástavy v ceně nezaplaceného úroku a pokut. Lhůta k tomu určována různě: týden, 4, 5 i 6 týdnů po prošlé lhůtě. Teprve jestliže po roce zástavy nedostačovaly, propadal dům.[80])

Tím bylo řízení zpravidla skončeno, neboť movitý majetek byl již dříve zabaven ve prospěch požívatele renty. Jiný nemovitý majetek úročníkův za plat neručí. Zásada tato, jež vyslovena v právě brněnském, platila nepochybně i v Praze.[81]) Kde úročník ručí i jinými svými nemovitostmi, jest to zvlášť vytčeno.[82]) Na druhé straně právě toto omezené ručení svádělo k tomu, že leckdo úmyslně prodal na domě svém více rent, než dům mohl unésti.

---

super domo Meynlini de una sexagena, pena 5 gr. — Item littera libera sub sigillo maiori civitatis Minoris sub castro super domo Drsslai de una sexagena, pena 4 gr.« — — Codex Thomaeus fol. 34., opis mus. diplomatáře.

[78]) R B M IV. no. 73.

[79]) R B M III. no. 1527. (tu není pokuty; nezaplatí-li úročník včas, má na příští termín zaplatiti úrok celoroční; neučiní-li tak, dům propadá). R B M IV. no. 1554. dopln. z opisu mus. dipl.

[80]) Podrobněji vývoj ten jakož i individuální odchylky sledovati lze na listech svatotomášských.

[81]) Rössler II. st. 120. str. 62. Domněnku, že zásada tu vyslovená, platila i v Praze, vyslovil již Tomek, Děj. Pr. II. 322.

[82]) Na př. v knize č. 2101 fol. 220. (1410) »Henslico vinitor residens in Cossyrs emit . . vineam . . erga Herssonem civem Minoris civitatis Prag. pro census onere. Výminka: »In casu, quo ipse Hersso heredes et successores ipsius dictum censum 14 sex. gr. in vinea supradicta et ipsius vinee pertinenciis, prout premittitur, consequi non possent, extunc huiusmodi deperiencia in tribus aliis vineis ipsius Henslini quas ibidem habere dinoscitur — — —

Teprve snesení obecní z r. 1380 přináší částečný obrat: prodá-li kdo plat na domě svém, takže by tu bylo platů více, než mohl dům unésti, má se sáhnouti po jiném jeho majetku (»bona«, tedy i nemovitém), nemá-li, budiž uvězněn.[83])

Řízení o platy se ve 14. století komplikuje hlavně tím, že rent přibývá a že na témže domě má renty (po př. platy areální a zádušní) požívatelů několik. Neplatí-li držitel domu, jest přisouzen dům požívatelům; tito prodávají jej tomu, kdo se uvolil nésti dále břemena na domě tkvící a zaplatil jim zadržené platy a berně k městu. Leckdy byl však dům tak přetížen, že bylo nutno kupci sleviti; někdy požívatelé platů slevují i s platů svých, někdy slevují již předem, aby se celému řízení vyhnuli.[84]) Opustil-li však majitel dům a nebylo-li možno opatřiti kupce, byl dům přisouzen majiteli renty poslední (nejnovější), jenž musil zároveň převzíti veškeré závazky dosavadního majitele domu. Nechtěl-li tak učiniti, byl svého práva odsouzen a dům nabídnut požívateli platu staršího. Řízení o platy takto vyvinuté doloženo v městských knihách teprve koncem století čtrnáctého. Nejpřesněji formulováno nálezem obce novoměstské r. 1403, kdež zároveň přiznáno právo příbuzným držitele domu, že mohou ujmouti se domu na místě požívatelů rent, kteří se práva svého vzdali.[85]) Zásada, že *čím starší plat, tím bezpečnější*, jest však patrna již ze zápisů soudní knihy staroměstské uprostřed století čtrnáctého.[86]) Mělo tedy důležitost zjistiti, kdy který plat vznikl

---

consequi debet et habere, quocienscunque necessarium fuerit. Výjimečně ručí dokonce i jeden úročník za druhého; viz areální platy Křižovníku špitálu sv. Františka, příl. F II.

[83]) Rössler I. st. 133. str. 91.

[84]) Doklady viz ČČH. XXIII. 80.

[85]) Text nálezu zní: Liber sent. aureus (č. 2075) G 5 (fol. 178v). Anno d. 1403 sabatho die in vigilia ss. Simonis et Jude apostolorum tempore magistri civium — — consulum cum plena communitate civitatis exportaverunt unanimiter de censibus, quibus onerate sunt domus nostre civitatis, videlicet quia adiudicaverunt quamlibet talem domum censibus oneratam illi, qui noviorem litteram et posteriorem datam habuerit, ut talis intromittat se in talem domum et hospitalitatem precedentibus census censuando. Alias si noluerit et recusabit se intromittere, tunc de eodem iure suo debet cedere litteram suam coram dominis consulibus reponendo et tunc penultimus in locum suum succedet, alias si nollet, tunc iterum cedere debet precedenti verisimiliter ut primus. Set si amici et proximi vellent in locum talium de iure suo cedencium se intromittere, hoc licite facere possunt iuxta exportacionem prenarratam, videlicet amici et proximi, cuius erat domus.« — Tomek (Děj. Pr. II. 326.) soudí, že na Menším městě podstatně liší se řízení o platy od praxe obvyklé na Starém i v Novém městě. Otázce této věnuji na konci kapitoly stručný exkurs.

[86]) Rkp. č. 987. fol. 24. (1355): »Item Osanna publicavit se cum litteris eius, quas habet super domo Steflini pistoris; si aliquis census emit, quod ei in iure suo nocere non debet«. — Tamže fol. 185. (1359): »Johannes Czeyselmeister emit unam marcham gravem census super domo Katherine relicte Waltheri pistoris — — et aput filium suum Procopium et super macellum panis eorum.

a v jakém jsou časovém a tím i právním pořadí. Ve Wormsu a Frankfurtě n. Moh., kde rovněž má přednost plat starší, bývalo při prodeji domu poznamenáno, jak platy po sobě následují.[87]) Toho v městských knihách pražských nenalézáme. O stáří platů nebývá zmínky a při zápisu prodeje na pořad platů nedbáno. Tytéž platy zapsány brzy v tom, brzy v jiném pořádku.[88]) A přece zastavil-li držitel domu platy, bylo nutno stáří jednotlivých platů prokázati. Dálo se to zpravidla listem (listinou), jenž byl na rentu kdysi vydán.[89]) Městské právo sice nestanoví, že na každou rentu musí býti vydána listina; stačilo, dal-li kupec prodej provolati na soudě městském a zapsati do městských knih.[90]) Leč veliké množství zachovaných listů na platy jest důkazem, že výhody, kterých list požívateli poskytoval, přesahovaly náklad, jejž stálo jeho vyhotovení. Výhody ty patrny při řízení o zadržené platy, tu požívatel prokazuje listinou stáří svého duchodu. V listu vypočteny povinnosti úročníkovy podrobněji než v zápise městské knihy a proto přikládán listu význam i v souvislosti jiné, totiž měl-li býti důchod postoupen nebo prodán.

Renta blíží se moderní půjčce hypotekární. Držitel domu (pozemku) přijímá peníze a zavazuje se za ně k ročnímu platu. Jest však podstatný rozdíl. Smlouva o prodeji renty jest nezrušitelná, středověký »věřitel« nemohl »půjčku« vypověděti a zprvu ani »dlužník« svůj »dluh« vrátiti. Kdo rentu koupil, nemůže požádati zpět jistiny; potřebuje-li peněz, může důchod svůj pouze postoupiti, prodati. Záviselo pak na rozmanitých poměrech hospodářských, zda mu byl odkoupen za cenu někdejší, či získal-li více nebo méně. Viděli jsme výše, že i areální platy byly již počátkem čtrnáctého století prodávány, tím spíše pak renty. Již v nejstarších smlouvách o renty pomýšlelo se na eventualitu, že by je požívatel chtěl prodati. Proto již nejstarší listy obsahují klausuli, jíž převod důchodu na nového majitele měl býti usnadněn. Tak stanoveno v listu z r. 1323, že práva v listu uvedená příslušejí každému, komu list bude od Oldřicha kožišníka (jemuž renta prodána) nebo dědicú Oldřichových dobrovolně postoupen.[91]) Důkaz, že

---

quem publicavit judicio primo. Et Jesco Rothlini publicavit, quod habet super predicta domo 36 gr. annui census prius quam idem Johannes emit censum predictum. Item interdicit litteram civitatis pro eo.« Viz též téže knihy fol. 189 v.

Tomek (Děj. Pr. II. 32) soudí, že na Menším městě podstatně liší se řízení o platy od praxe obvyklé na Starém i v Novém městě. Otázce této věnuji na konci kapitoly stručný exkurs.

[87]) Arnold »Zur Gesch. d. Eig.« str. 121.

[88]) Viz příl. E.

[89]) O pečetění listů r. 1404 viz rkp. č. 2101, fol. 22.–26., otiskl Teige v příloze k fragmentu III. dílu Základů.

[90]) Že požívatel má na plat list, poznamenáno při prodeji staroměstských domů jen zřídka. Zdá se však, že listů na platy existovalo daleko více a že zmíněny jen tenkráte, kdy někteří požívatelé mohou se vykázati listy a jiní nikoli. Viz příl. E.

[91]) RBM III. no. 951., Adiectum est eciam, cuicunque sepe dicti Ul. pel.

list byl postoupen dobrovolně, byl dán provoláním prodeje na soudě městském a zápisem do soudních knih. Někdy v listě na platy vyslovena podmínka ta výslovně, totiž že požívateli příslušejí práva jen, může-li prokázati svědectvím rychtáře a přísežných, kterak platu nabyl.[92] Předání listu a provolání na soudě se tak doplňuje. Nemohl-li posavadní požívatel listu naléźti, bývá o tom zmínka v zápise městské knihy a doloženo, že objevil-li by se list napříště, nemá platiti. List jest symbolem renty. Nejjasněji ukazuje to listina z r. 1378, v níž Albert z Jílového, měšťan Nového města Pražského, vyznává, že prodal list na dvě kopy platu z domu Mikuláše Šlechtice vydaný pod větší pečetí Většího města Pražského, Havlíkovi sestřenci Jana, probošta kláštera zderazského. A kdo by list ten měl a platy na základě jeho požadoval, tomu příslušejí veškerá uvedená tam práva.[93])

Smlouva o rentu jest tedy původně nezrušitelna pro obě strany stejně; ve skutečnosti mohl však požívatel platu kdykoli z poměru toho se vyzouti. Ne tak úročník. Pokud seděl na půdě a majetku emfyteuticky najatém, bylo to ovšem přirozeno. Majetek nebyl jeho a nechtěl-li úročník úroku plniti, nezbývalo než městiště opustiti. Tak se to má i s platy areálními. O výkupu areálních platů není v listinách z počátku 14. století vůbec řeči. Že výkup možný nebyl, ukazuje nepřímo i tento doklad: R. 1329 kupují měšťané pražští Pavel Rechcer a Johlin Štuk od spoluměšťana Johlina od Kamene pro klášter sv. Anny 2 kopy 20 grošů ročního důchodu na dvou městištích. Z městišť těch odváděno po 70 groších a držitelé jich seděli na nich právem »dědičným«, tedy ne-li posud, zajisté původně byli emfyteuti. Když plat ten byl r. 1329 prodán, vymíněno, že řečený Johlin — podle smyslu jest to Johlin od Kamene, podle kontextu listiny Johlin Štuk — může úrok ten od kláštera vykoupiti a to hřivnu (64 grošů) za 10 kop grošů, po př. může jej vyměniti za jiný důchod v Praze, jenž by se rovnal celému důchodu nebo části, kterou by Johlin chtěl vykoupiti. Jeptišky měly se výměnou (výkupem) spokojiti a plat vykoupený měl zůstati Johli-

---

et heredes sui adhibito testimonio sufficienti de bona voluntate presentes litteras dederint, idem omne ius — — habebit plenarie, sicut superius continetur expressum.« RBM III. no. 2051., RBM IV. no. 73., 463., 1554. a j. Stručněji a způsobem, který připomíná schéma později obvyklé, praví RBM III. no 1240. (1326): »Quicumque vero presens instrumentum habuerit de bona voluntate ipsius Jordani et heredum suorum, idem omne ius in predicta marca censuali plenarie habebit, sicut superius est expressum.« Jinak RBM III. no. 1589 (1329): »Insuper quicunque litteras presentes vice et nomine Ditlini — — habuerit, eidem solvi et dari debet predicta marca census singulis annis perpetuo in terminis prenotatis.«

[92]) Viz list z 3. XI. 1384 mezi svatotomášskými.

[93]) Orig. univ. knih. no. 422. »— — recognosco — —, quod — — litteram meam maiori sigillo Antique civitatis Prag. roboratam, integram et non ruptam — — de duabus sex. gr. Prag. den. census annui et perpetui continentem, quam super domo olim Jesconis de Byniez, quam modo nunc Nicolaus Slechticz inhabitat, — — vendidi et venditam in his scriptis resignavi — —.

novi samému.[94]) Ať jest tu míněn Johlin od Kamene či Johlin Štuk, jest jisto, že plat nemůže vykoupiti držitel domu, nýbrž snad dědic někdejšího lokátora (Johlin od Kamene) nebo jiný patricij, jehož rukama plat procházel.

Teprve vývojem renty stává se otázka výkupu aktuální. Že kupec renty nemůže propůjčené jistiny požadovati zpět, bylo zprvu výhodou pro úročníka. Kdo rentu na domě svém prodal, užil peněz zpravidla k výstavbě domu, k jeho opravě nebo zvětšení.[95]) Peníze za rentu stržené byly immobilisovány a majitel domu nemohl jich v nejbližší době vůbec vrátiti. Někdy však renta byla prodána v dočasné hospodářské tísni a majitel domu má záhy prostředky, aby kupní cenu renty mohl vrátiti. Pak arci »věčnost« renty není úročníkovi ochranou, nýbrž obtíží. Vskutku byly to takové asi případy, jež vedou k tomu, že v prvé polovině 14. století povoleno někdy držiteli domu, do určité doby rentu na domě tkvící vykoupiti nebo alespoň za jiný plat vyměniti. List z r. 1326 připouští výměnu do roka a to jiným platem stejně velikým a bezpečným, jenž by rovněž za 10 hřiven byl zakoupen.[96]) Podobně výměna vyhrazena i synům Seibota Benešovského v listě, jímž vykázali příbuzné své Markétě kopu důchodu.[97]) Malostranský měšťan Křišťan má r. 1345 právo rentu na domě svém prodanou vyměniti za plat jiný, a požívatel důchodu, klášter P. Marie konec mosta, musí výměnu přijmouti, nabídne-li mu k výměně důchod na některém domě ve městě nebo jiném majetku v okruhu dvou mil a uznají-li přísežní města, že důchod tento má stejnou cenu.[98]) Příklady tyto bylo by možno rozmnožiti. Snaží-li se držitel domu v prvé polovině 14. století rentu vykoupiti, musí zpravidla nahraditi požívateli důchod důchodem jiným, ani rent ani zádušních platů vykoupiti nelze. Platů na domech tak stále přibývá. Mnohému »sousedu« městskému bylo by bývalo méně obtížno složiti někdejší jistinu, za niž renta byla koupena, nebo zaplatiti náhradu (výkupné) za plat zádušní. Požívatelé důchodů se tomu však brání, především církev, jež má největší podíl na těchto důchodech.

V polovině století čtrnáctého objevují se již následky přetížení domů. V zakládací listině Nového města Pražského (r. 1348) ustanovuje král Karel, že nikdo z obyvatelů nesmí dům svůj zatížiti platem, ať věčným či dočasným, přes polovinu oné sumy, za niž by bylo možno dáti dům v roční nájem. Zákaz tento odůvodněn obavou, že by pro přílišné břímě platů »budovy s největší námahou a výlohami zbudované k zhyždění města upadly a vůbec byly opuštěny.«[99]) R. 1351 udělil panovník Menšímu městu

[94]) R B M III. no. 1527.

[95]) Viz Kap. V.

[96]) R B M III. no. 1240: »Expressum est, quod si infra annum ipsi — equivalentem et certam marcam censualem pro 10 mar. pro predicta marca censuali emerint, eandem ipsi Jordanus — — debent acceptare.

[97]) R B M III. no. 1529.

[98]) R B M IV. no. 1554.

[99]) Cod. Jur. Mun. I. čís. 49. str. 82.

privilegium, že každý měšťan nebo obyvatel jeho může věčné platy na domě a městišti svém vykoupiti a to buď celý plat najednou nebo polovinu, po př. čtvrtinu. Ve výsadě se praví, že domy a dvorce mnohých měšťanů jsou platy obtíženy tak, že město bez této zvláštní pomoci královské nemůže se povznésti ze své chudoby.[100]) Výsada ztotožňuje prospěch města s prospěchem majitelů domů. Tím naznačeno zároveň, že požívatele důchodů, postižené tímto privilegiem, nutno hledati především mimo okruh měšťanstva, že výsada byla namířena hlavně proti korporacím církevním. Nasvědčuje tomu i zajímavá shoda: výsadu na výkup platů obdrželo město téhož dne, kdy jiným privilegiem (výše již zmíněným) zrušena soudní pravomoc církevních institucí uvnitř města.

Výsada malostranských z r. 1351 jest tím významnější, že dána byla jedinému z měst Pražských. V zakládací listině novoměstské bylo zatěžování domů platy alespoň omezeno. Naproti tomu pro Staré město podobných předpisů není. Nebylo tu zákona, podle něhož požívatel důchodu by musil svoliti k výkupu. R. 1364 odevzdává měšťan staroměstský Frana Rokcaner řečený z Holešovic klášteru benediktinek u sv. Ducha 2½ kopy ročního důchodu, jež jim odkázal otec jeho Meinlin Rokcaner na pozemcích v Holešovicích. Má právo plat vykoupiti a to kopu platu za 10 kop, listina praví však důrazně, že klášter povolil to z milosti, lásky a přátelství na jeho prosby.[101]) Statky ty ležely arci před městem, ale platí totéž o platech na domech. Prodá-li majitel domu rentu a chce-li si vyhraditi právo výkupu, musí to býti v zápise městské knihy vytčeno zvláště. V starší době omezen pak výkup (i výměna) zpravidla i časově: rentu lze vykoupiti do roka, dvou, tří nebo čtyř let.[102]) Někdy výkup ztížen daleko vyšší sazbou, než byla

[100]) tamže čís. 56.

[101]) »iuxta favorem per ipsum monasterii predicti conventum de speciali gracia amore et amicicia ad preces meas desuper datum«: orig. univ. knih. v Praze no. 327., Schubert Urkundenregesten no. 741.

[102]) Viz zápisy soudní knihy staroměstské č. 987. fol. 82. (1355): »Item Stephanus pistor publicavit, quod accepit 12 sex. gr. erga Ulricum Slauer tali condicione sic quod 1½ sex. gr. census isto anno debet dare; si in eodem anno non exsolvet, tunc perpetue super domo 1½ sex. gr. census solvere debet.« Fol. 179. (1358): »Maior fraternitas institorum emerunt 2 mar. gravis ponderis super Enderlinum Sleichenkauf quondam Stadleri super annos tali condicione, si infra tribus annis ipsis censum tam bonum in quocunque loco hic in civitate monstraverit, tunc census super domum quondam Stadleri esset solutus. Idem Enderlinus promisit disbrigare secundum jus civitatis sub pena 10 sex. Fol. 188. (1360): Weneziaw, qui facit candelas, emit domum suam in Longa platea inter domos — — erga Johlinum Rotleb — — pro 44 sex. gr., de quibus pagavit —; item reliquas 20 sexagenas promisit solvere ante festum Nativitatis Christi proximo pro suo posse. Et quantum de eisdem pecunia resultaverit non soluta, de eadem censuabit secundum consuetudinem communem ad annos quatuor, et idem census post quatuor annos erit perpetuus. Fol. 187. (1360) výkup do tří let, fol. 274v (1362) výkup do 2 let, fol. 207. (1364) do 3 let, fol. 208. do 4 let, fol. 209v do 3 let, fol. 216. (1366) do 4½ let, fol. 216. do 2 let, fol. 219v do 3 roků.

obvyklá cena ročního důchodu.[103]) Počátkem patnáctého století bývá výkup připuštěn bez časového omezení, leč zpravidla jen výměnou a plat, který měl požívateli býti dán v náhradu, měl býti ve městě nebo nejbližším okolí a měl býti stejně dobrý, t. j. stejně bezpečný. Rozhodnouti o tom, zda renta nabízená podmínce této vyhovuje, příslušelo konšelům, tito tedy posuzují plat nejen po stránce právní, nýbrž i hospodářské.

Privilegium obdobné malostranské výsadě z r. 1351 obdrželo Větší město Pražské až v předvečer bouří husitských r. 1418. Teprve tenkráte povoleno, že každý může platy na domech ve městě i na statcích venkovských, pokud z nich platí berně k městu, vykupovati 10 kopami kopu platu.[104]) Na Novém městě byly platy vykupovány již dříve. R. 1397 ustanovili tu konšelé s obcí, že plat nemá býti vykupován dráže než ustanovuje listina; není-li v listině stanoven obnos, vykupuje se kopa ročního platu desíti kopami.[105]) R. 1414 tvrdí novoměstští, že tohoto práva se jim dostalo již při založení města a r. 1407 přiznává jim je i arcibiskupská konsistoř.[106]) O Starém městě se nic takového nepraví, do r. 1418 byly tam platy na domech zásadně nezrušitelné. Než obdrželi výsadu na výkup platů uplynulo od vydání privilegia malostranského více než šedesát let. Toho třeba si povšimnouti, neboť není příčiny předpokládati, že by panovník nebyl výsady té udělil, kdyby o ni byli žádali. Že staroměstští o ni se nesnažili, to souvisí s hospodářskou a sociální strukturou města. Na Menším městě ztotožněn r. 1351 prospěch města s prospěchem držitelů domů, na Starém městě uplatňovaly se nepochybně vlivy opačné. Mezi držitelem domu a požívatelem platu není arci zásadní sociální přehrady. Rozdíly právní, které kdysi byly mezi plnoprávnými měšťany a jejich podsedky, byly vývojem městských poměrů ve 14. století takořka zahlazeny. Měšťan, jenž z domu svého odváděl platy, mohl si zakoupiti důchody na domech jiných. Leč rozdíly hospodářské tím nepřestaly. Měl-li teoreticky každý možnost renty prodávati a jich nabývati, ve skutečnosti jedni držitelé domů renty jen

---

[103]) Rkp. 987, fol. 200v (1363): „Cristanus de Lipa, Laurencius de Weynlorl, Marscho institor et alii fratres, qui tenent missam de b. Virgine, emerunt ex fraternitate eorum 2 marcas liberas graves annui perpetui super domum et aream Nicolai Geytmeri sitam inter domos Regine quondam de Grecz tali condicione (si vellet eximere, tunc debet pro qualibet marca pagare 14 sex.)

[104]) Cod. Jur. Mun. I. čís. 132.

[105]) Liber sent. aureus (č. 2075), fol. G 2. (175.): „Anno domini 1397 sabbato proximo post festum s. Galli consules presentes — — necnon tota communitas nostre civitatis maturo ac sufficienti habito consilio et sufficienti et bona deliberacione precedente exportaverunt et adinvenerunt ad perpetue tenendum et durandum, ut omnes littere censuales, que discuti et exsolvi debent, non cum ulteriori summa nec maiori pecunia exsolvi debent nisi prout tenor ipsius littere exprimit et declarat. Si vero in tali littera summa et quantitas pecunie certa in expresso numero non exprimitur, tunc talis census sexagena gr. cum decem paratis sexagenis gr. discuti et exsolvi debet vel prout exsolucio cum possessore poterit concordare“.

[106]) Děj. Pr. II. 320. násl.

platí, věčné platy jsou jim obtíží, kdežto jiným renty jsou podstatnou částí jejich majetku. Na Menším městě rozhoduje r. 1351 prospěch prvých, a možno-li z toho souditi na sociální ráz města, možno dohad ten doplniti i tím, že v radě malostranské jest daleko silněji zastoupen živel řemeslnický než na Starém městě.[107]) Tu ještě v druhé polovině 14. století převládá živel patricijský. Konšelé bráni namnoze z rodin, jimž plynula nemalá část věčných platů. I na Starém městě vedl právní vývoj k tomu, že původní emfyteuti mohli se státi »usedlými« měšťany; r. 1338 a 1373 přiznáno držiteli právo, že může majetek svůj prodati bez souhlasu požívatelů rent. R. 1373 přiznáno mu i právo předkupní, prodával-li kdo plat na jeho domě. Statuta tato byla zřejmě vydána na prospěch držitelů domů.[108]) R. 1390 bere však městské právo s neobyčejným důrazem v ochranu požívatele platů: Prodal-li by kdo dědinu nebo dům, na nichž má jiný plat a zamlčel-li by plat a chtěl-li by požívatele tak oň připraviti, propadá nejvyššímu trestu totiž trestu smrti.[109]) R. 1407 nalezla obec staroměstská, že platy, kterých požívají jednotlivci z domů, mají přednost před berněmi, jimiž majitel jest povinen k městu.[110]) Pouze u platů kněžských připouštělo snad právo staroměstské výkup.[111]) Tu nerozhoduje však prospěch držitele domu, nýbrž jest to jedno z opatření, jimiž město snaží se brzditi hrozící vzrůst majetku a důchodů mrtvé ruky. Podnětem k opatřením těm jest především, že církevní majetek nepodléhá berni městské.[112])

Zádušní platy a renty, jež prodávány do rukou církevních, byly většinou »svobodny«, t. j. prosty berně. Berně z nich byla sice vyměřována, ale příslušnou kvotu neplatil požívatel, nýbrž byla přirážena k povinnosti držitele domu.[113]) Tkvěly-li na domě, jenž koupen za 20 kop, 3 kopy ročního

[107]) Viz Čelakovský, Čas. Čes. Mus. 1879 str. 104.

[108]) Rössler I. st. 108. str. 67. Viz k tomu přehled požívatelů platů na domech staroměstských v příl. E.

[109]) Tamže I. st. 119. str. 75.: »vorkauff ymand ein erbe oder haus, dorauff zins ist, und vorsweiget dann zinz und vil des vorlangen und in damit abehendig machen — —«; takto v rukopise kapitulním, u Rösslera v pozn.

[110]) tamže I. st. 146. str. 99., doloženo »et ille, qui habet census, si apparet sibi, quod dampnificetur in censibus, ille intromittat se de domo«.

[111]) tamže I. str. 134. str. 92. »Item der pfaffen brief sal man sigelen — —, die in selber louten, wan ein man dermag den zins mit 10 sex. ablasen«. Statutum toto, jež Tomek — I. c. 321. — označuje za nedosti srozumitelné, znamená tuším, že listy, kde výkup není připuštěn, nemají býti kněžím pečetěny.

[112]) Srovnej na př. Rössler I. st. 129. str. 87.

[113]) RBM III. no. 951.: »unam marcam censualem — — liberam et exemptam a collectis, contribucionibus, vigiliis et ab aliis quibuslibet iuribus (jiné listiny: iuribus et iuvaminibus) nostre civitatis, pro quibus quidem iuribus ipsi Johannes, heredes sui et succedentes possessores nostre civitati respondere et satisfacere tenebuntur«; pod. RBM III. no. 1240., IV. no. 73., 333., 463., 1554.(listiny malostranské). RBM III. no. 1446: »Insuper ipse Nicolaus, heredes et successores sui collectas et alia iura civitatis Pragensis de ipsa domo et area et censu annuo predicto solvere et facere promiserunt«.

»věčného«, »svobodného« platu platil majitel domu berně z 50 kop. Proto zakazuje statut staroměstský (neznámého data), že budoucně nemá žádný list býti ověřen pečetmi konšelů, kde by byla renta prodána »losung frey«.[114]) Zdá se, že zákaz ten potkal se s úspěchem, v zápisech městských knih staroměstských vyskytují se »svobodné« platy zřídka.[115]) Naproti tomu byla většina duchodů kláštera sv. Tomáše na Menším městě osvobozena od berně.

* *
*

Jest zajisté málo institucí právních, jichž vývoj v době poměrně krátké byl tak bohat jako vývoj renty ve 14. století. Ve vývoji tom obráží se, jak podivuhodně se rozvinul městský život od konce století 13., kdy u nás městské poměry teprve se kristalisují, do válek husitských. Emfyteuse byla vystřídána rentou a vývoj směřuje k tomu, že držiteli domu možno platy na domě tkvící vykoupiti. Výhody právní, které vývoj přináší, nejsou omezeny na renty nově vznikající, nýbrž rozumějí se i o platech starších. Městské právo pražské nečiní mezi platy rozdílu ani podle toho, komu plynou, ani nepřihlíží k jich vzniku. V Praze na rozdíl od měst jiných není rozlišováno ani mezi platy areálními a rentami. Znám jedinou výjimku: Když Eliška, majitelka lázně kdysi Žilkovy, chtěla vykoupiti tři kopy platu, jež na lázni měl klášter Slovanský, klášter výkup odepřel, dovolávaje se toho, že jest to plat areální a že jest to »komora královská«, a konšelé dali klášteru za pravdu.[116])

Jak řečeno, zápis o tomto sporu jest naprosto ojedinělý, podobných dokladů v městských knihách nenalézáme. Jednotným právním vývojem setřeny tak rozdíly, jež byly původně mezi platy areálními na jedné, a rentami a platy zádušními na straně druhé. Proto i v zápisech o prodejích domů jsou veškeré platy vypočítány beze všech rozdílů, a nelze vždy mezi nimi bezpečně rozlíšiti. Přes to musíme se o rozlíšení takové pokusiti. Počátkem 15. století jsou domy pražské přetíženy věčnými platy. Konstatujeme-li to, setkáme se nezbytně s otázkou, které příčiny přetížení to způsobily. Abychom otázku tu zodpověděli, pokusíme se zjistiti, jakou asi část břemen těch tvoří platy areální, jaký podíl připadá na platy zádušní a posléze na vlastní renty.

(z listu rychtáře a přísežných Většího města r. 1328 na dům, jejž klášter zbraslavský vysadil Mikuláši pekaři.)

[114]) Rössler I. st. 124. str. 80.

[115]) Viz příl. E čís. 44., 193., 254., 293., 374.

[116]) Rkp. č. 2100 fol. 304v (r. 1411) »ex eo, quod huiusmodi census fundalis sit et eciam, quod camera regalis sit«. Co míněno slovy cens. fund., patrno ze zápisu o dřívějším sporu o tuto lázeň, kde klášter tvrdí, »eadem bona in et super fundo monasterii ipsorum fore situata« (rkp. č. 2075. fol. 76.).

EXKURS.

1. V pozdějším středověku rozlišovány v německých městech platy *věčné* (ewigzins, census perpetuus) a platy, jež majitel domu mohl kdykoli vykoupiti (wiederkaufsgült, census redimibilis, temporalis). *Inama-Sternegg* cituje z traktátu Langensteinova, že když vévoda rakouský Rudolf udělil r. 1360 svým městům výsady na výkup rent, proměnily se tím »census perpetui« v »census mobiles«.[1]) Platem věčným rozumělo se tudíž tu jen takový důchod, který proti vůli požívatelově nelze vykoupiti. V pražských městských knihách XIV. stol. a poč. XV. výraz »census redimibilis« se nevyskytuje, terminy »census temporalis« a »census perpetuus« nemají pak významu tak vyhraněného. V pamětní knize novoměstské čteme r. 1414, že na Novém městě od počátku měl každý právo vykoupiti platy na domě svém: »a censibus temporalibus et perpetuis ... parata pecunia libertare, deonerare, reemere et eximere.« [2]) Možno tu tedy vykoupiti i platy věčné. A je-li tu vůbec rozdíl mezi oběma pojmy, znamená patrně »census temporalis« platy doživotní a důchody, jichž požíval věřitel do zaplacení dluhu, »census perpetuus« plat, o němž se předpokládalo, že bude placen trvale. V staroměstských knihách bývá zpravidla každý plat, který není jen doživotní označen »census annuus et perpetuus«. Tu arci bylo právo na výkup uděleno teprve r. 1418. Leč i v soudní knize Menšího města Pražského — kde od r. 1351 není platů věčných v praegnantním smyslu slova — vyskytuje se výraz »census perpetuus«, aniž se zdá, že tím chtěl písař vytknouti výjimečný jeho ráz.[3]) Mezi knihou malostranskou a knihami staroměstskými jest rozdíl potud, že výraz »census perpetuus« jest na Starém městě pravidlem, kdežto v knize malostranské vyskytuje se jen výjimečně, jinak se tato spokojuje s neurčitějším označením »census annuus«. Termin »census perpetuus« jest i na Novém městě běžný, aniž třeba proto pochybovati, že i před r. 1414 měl majitel domu právo platy — snad s výjimkou platů areálních založených emfyteusí — vykoupiti i proti vůli požívatelově.

Pokud se týče privilegia císaře Karla, o němž se zmiňují akta konsistoře r. 1407, nezdá se, že městu bylo dáno zvláštní privilegium toho obsahu. Snesení z r. 1414 praví, že výkup byl právem a obvyklý (iuridicum et consuetum) od samého založení města; to by odkazovalo na listinu zakládací z r. 1348. Tato zakazuje sice výslovně jen prodávati renty na domech přes polovinu jich hodnoty, o výkupu platů se nezmiňuje. Možno však se domnívati, že ustanovení to bylo později volněji vykládáno, že majitel domu má nejen povinnost dům platy nepřetěžovati, nýbrž i právo, dům přetížený platů zbaviti. Výklad ten byl logicky důsledný, neboť poklesla-li hod-

[1]) Deutsche Wirtschaftsgeschichte III. 2. str. 468., Stempell l. c. str. 4.

[2]) Cit. Děj. Pr. II.[2], str. 325.

[3]) Rkp. č. 317. fol. 11. (r. 1404): 5 sex. gr. census annui et perpetui, quas habet in domo Jacobi carnificis de Werona hic in civitate — — similiter 5 sex. gr. census perpetui vel 50 sex. gr., tamže též fol. 12v a 72.

nota domu, bylo nutno část platů vykoupiti, neměl-li dům býti zatížen přes dovolenou míru.

2. Jak se nakládá s domem přetíženým platy, o tom jest znám jen podrobný řád novoměstský (otištěný výše). Řízení na Starém a Menším městě Pražském poznáváme jen z konkretních případů, zapsaných v městských knihách. Podle některých zápisů usoudil Tomek, že na Malé straně bylo řízení odlišné, že tu »odevzdával se dům opuštěný pro nesnesitedlnost platu všem, kteří na něm platy měli, aby jej prodali se slevením platů, jak nejlépe mohli.«[4]) Rozdíl ten byl by velice zajímavý, mohlo by se v něm viděti projev odchylného právního nazírání jihoněmeckého a saského práva, podle onoho měl by starší plat přednost, podle tohoto byly by veškeré platy právně rovny. Leč rozdílu toho není: V zápise Tomkem citovaném není řeči o slevě platů, čteme tu pouze, že když dům byl majitelem opuštěn, postarala se obec o to, aby byl podle nařízení král. podkomoří znovu osazen a k tomu účelu svolala před soud ty, kdo měli na domě plat, dům byl jim přisouzen, načež prodali dům pod dřívější platy Ondřeji sladovníku.[5]) Podobné řízení shledáme i na Větším městě Pražském. Tak přisouzena r. 1367 lázeň řečená na Hrobce klášteru Strahovskému a faráři kostela P. Marie na Louži, jimž z lázně po dvakráte nebyly zaplaceny povinné roční platy.[6]) Podobně postupuje se i na počátku století patnáctého.[7])

Teprve nebylo-li možno opatřiti kupce pro dům přetížený a nesvolili-li

---

[4]) Děj. Pr. II.², str. 326.

[5]) Rkp. č. 317, fol. 72. (r. 1414) »Domus Wlassezonis in platea Strahowiensi fuit totaliter desolata et ruinosa. Que domus census hominibus ipsorum multiplices et collectas civitatis retinuerat et dari neglexerat et super talibus domibus desertis dudum per dominos subcamerarios nomine regio fuit preceptum ac specialiter mandatum, ut tales domus sessionarentur, ut nummus domini regis et census hominibus darentur. Idcirco convocati fuerunt censite ad presens iudicium coram iudice et iuratis et personaliter constituti domum suprascriptam cum area ipsius et omnibus pertinenciis eius pro censibus eorum capitalibus vendiderunt Andree braseatori — — — ipsamque domum predictus Andreas — — — in quinque sex. gr. census anui et prepetui suscepit et debet incipere solvere in festo s. Georii proxime venturo et ibidem notanter expressum est, quod predicta domus retinuit Kaczy Tescze 9 sex. gr. et monasterio in Pede pontis 6 sex. gr. et collectas civitatis [místo pro cifry vynecháno]. Ipsam domum censite sibi Andree etc. in suis censibus promiserunt disbrigare et communitas cum juratis in collectis et in pecunia d. regis secundum jus et consuetudinem civitatis nostre. — —«

[6]) Rkp. č. 987. fol. 221. »Abbas et totus conventus monasterii in Strahowia una cum plebano de Lacu b. Virg. glor. fecerunt omne ius, ut iuris est civitatis cum balneo retro s. Jacobum, quod dicitur auf dem hubel teutunice, ita quod tenuerunt annum et diem, ut iuris est civitatis, set iam est eis data pleno iure cum eodem balneo dimittendi et faciendi cum eodem balneo, secundum ius eorum, ita quod debent exhibere quatuor scilicet iudicia, set iam publicaverunt eundem (!) balneum in iudicio primo videlicet de 12 sex. gr. perp. census, de singulis annis debent et habent [3. (škrt.)] [6 (nadeps.)] sex. gr. ita quod [4or (škrt.)] duos census non receperunt; hoc publicaverunt

požívatelé platů — censitae — dobrovolně k jich snížení, nastalo řízení další, na něž se vztahuje snesení novoměstské z r. 1403 a jež celkem stejně platí i na Starém městě, jak ukazuje zápis z r. 1404.[8]) Požívatel platu nejnovějšího byl vyzván, aby se v dům uvázal a převzal i závazky na domě tkvící. Neučinil-li tak, byl práva svého odsouzen. Přednost a tím i větší bezpečnost platu staršího, platí na Starém městě již uprostřed stol. XIV. a stejně jest tomu na Novém městě. Leč i v soudní knize malostranské shledáme zřejmé doklady stejného nazírání právního: Tak r. 1415 přisouzen dům Marušce z Břevnova, poněvadž list její byl novější než ostatní listy na platy na onom domě.[9]) Patrně se nepřihlásil kupec, jenž by byl chtěl dům se všemi platy převzíti. R. 1419 přisouzen dům klášteru sv. Tomáše v jeho platech podle znění a data jeho listu.[10]) V soudní knize malostranské nenalezneme jediného případu, kde by zásadně se staršími a novějšími platy se nakládalo stejně. Jak patrno, není rozdílu podstatného mezi zápisem malostranským, na nějž upozornil Tomek, a řízením, jež bylo obvyklé na Starém a Novém městě; jsou to jen dvě fase téhož procesu.

---

manifeste coram scabinis iudicio primo: ex toto de impensis 7 sex. gr. et 28 gr. Iudicio primo, secundo iudicio, iudicio quarto«.

[7]) Viz příl. E čís. 194., 288., 378., 742.

[8]) Rkp. č. 2101. fol. 4. »Margaretha relicta olim Alberti Prawn publicavit pro se et heredibus suis domum cum omnibus et singulis pertinenciis ipsius, que fuit Nicolai Crafft, super qua domo ipsa Margaretha prius octo cum media sex. gr. census annui et perpetui habere dinoscitur, que sibi per duos consules pro tempore existentes dinoscitur esse appropriata et legitime adiudicata ex eo, quod Mathias Rudnicz(er), Hannusco Procopii Longi 4 sex. gr. census, Margaretha relicta olim Jessconis de Ponte 2 sex. gr. census et soror olim Pesslini de Tusta 1 sex. gr. census ad vite sue dumtaxat tempora, quas in eadem domo habuerunt, tamquam ultimos et iuniores census, se de ipsa domo intromittere noluerunt nec eciam census desuper retentos persolvere voluerunt: primo videlicet Heinrico de Ach 23 sex. gr., item Petro Smelczer 4½ sex., item eidem Margarethe 13 sex., pro quibus censibus retentis ipsa Margaretha eisdem personis, prout hoc ipsum fassi sunt, satisfecit. Et tenetur censuare de dicta domo et ipsius area dicto Heinrico de Ach 10 marcas graves, 64 gr. pro marca computando, et predicto Petro Smelczer 4 sex. totum census perpetui annis singulis censuare. Si quis habet loqui, ipsa Margaretha vult disbrigare secundum ius civitatis. Publicavit jud. 1°, 2°, 3°, 4°.«

[9]) Rkp. 317. fol. 82.: »Ibidem Margaretha Wankowa coram nobis in iudicio contestato personaliter constituta non compulsa nec coacta, set sponte et libere resignavit domum suam sitam in acie circuli videlicet penes domum Benessii sartoris ex una et plateam Strahoviensem parte ex altera censualibus domus eiusdem et ibidem de eadem condescendit. — Margaretha (Marusska) de Brewnow ibidem coram iudice et iuratis in iudicio contestato personaliter constituta, confessa est et recognovit, se domum cum area inter domum Benessii predicti et plateam Strahoviensem et omnibus pertinenciis ipsius, que sibi fuit adiudicata ex eo, quia data litere ipsius super censu suo domus supradicte posterior fuit literarum censualium aliorum, vendidisse Michaeli Perniczek — — —«

[10]) Tamže fol. 100.: »in eorum censibus iuxta tenorem et datam litere ipsorum«.

PŘÍLOHA *A*:

Listy z archivu kláštera sv. Tomáše.

						Pozn.
1351 VI. 23.	Klára, vdova po notáři Drahušovi	prodává	na domě a masném krámě a obou městištích	Zdeňkovi scholastikovi Praž. kostela	hřivnu a zajíce roč. platu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1. D 2., E 1., F 1.
1352 XII. 5.	Pešek Telecko,	odkázal	na svém domě a jeho městišti	klášteru sv. Tomáše	1 kopu důchodu.	A 1, B 1., C 1. D 1., E 2., F 2.
1354 V. 29.	Vít, měšťan Menšího města Praž.	prodává	»	Mackovi Bílému spoluměšťanu	32 gr. důchodu za pět kop.	A 1., B 1., C 1. D 1., E 3., F 3.
1354. X 22.	Ela, manželka Divišova	odkazuje	»	klášteru sv. Tomáše	kopu důchodu.	A 1., B 1., C 1. D 1., E 4.
1361 IV. 30.	Meinlin, měšť. Men. m. Praž.	prodává		Jindřichovi řeč. Stichenneter, řeholníku kl. sv. Tomáše	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1. D 1., E 5.
1362 V. 23.(?)	Pešek slanečník, měšť. novoměstský	»		Jakši Krupilovi spoluměšťanu pro kl. sv. Tomáše	kopu důchodu (zač?)	A 2., B 2., D 3. E 6., F 4.,
1366 XII. 7. (?)	Šimon měšť. novoměstský	»	»	Markétě, vdově po Otovi Tachovském a Jakubovi a Meinlinovi řeholníkům kl. sv. Tom.	kopu důchodu za 8 kop.	A 2., B 1., C 1. D 1., E 7.
1367 I. 18. (?)	Kliment kovář na Koňském trhu	»	»	Kláře, vdově po Mikuláši z Domažlic železníku	kopu důchodu (zač?)	A 2., B 1., C 1., D 1., E 8.
1370 V. 30.	Jakub Končata, měšť. Men. města	»	»	Mikuláši z Železné ulice, řeholníku kl. sv. Tom.	64 gr. důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 9.
1377 XI. 12	Řehoř písař	»	»	Janu Valtrovu, řeholníku kl. sv. Tomáše	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.
1378 VII. 1.	Jakub Končata	»	»	témuž	64 gr. důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 9., F 1.

1378 XI. 4.	Vaník, měšť. Men. m. Praž.	prodává	na domě svém	klášteru sv. Tomáše.	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.
1379 III. 3.	Šimon písař		na domě svém a městišti	témuž	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.
1379 V. 22.	Anna slanečnice, měštka novoměstská	»	na domě svém a zahradě	Ondřeji z Šestajovic, měšť. staroměst.	důchod 30 gr. a 2 koroptví o vánocích (zač?)	A 3., C 1., D 1., E 11., F 3.
1379 X. 27.	Petr Lodherii, měšť. Men. m. Praž	»	na domě svém	klášteru sv. Tomáše	½ kopy důch. za 5 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 12.
1379 XII. 8.	Šimon písař, přísežný Men. m. Praž.		na domě svém a městišti	témuž	1 kopu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.
1380 V. 31.	Kuneš kovář, přísežný Men. m. Praž.	»	»	témuž	½ kopy důchodu za 5 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 12.
1383 X. 24.	Václav Šmaha, měšť. Men. města		na domě svém	Jakubovi Kuchaři	kopu důch. za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 13., F 3.
1384 VII. 21.	Šimon, měšť. Men. m. Praž.	»	»	klášteru sv. Tomáše	½ kopy důch. za pět kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 14.
1384 X. 20.	Mareš Rádpil měšť. Men. m. Praž.		na domě svém a městišti	témuž	kopu důch. za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.[a])
1384 XI. 10.	Jakub Sitra, měšť. Men. m. Praž.	»	»	Řehákovi řeč. Nedvědice z Dušník	kopu důch. za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.[a]) F 5.
1385 V. 18.	Příbik, měšť. Men. m. Praž.			klášteru sv. Tomáše a Mikuláši z Železné ul., sakristánu kláštera	kopu důch. za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.[a])
1389 I. 7.	Zdeněk z Písecké ul., měšť. Men. m. Praž.	prodává	na domě svém a městišti	panně Zdeně ze Zahrádky	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.[a]) F 3.
1389 IX. 9.	Beneš Homole, měšť. Men. m. Praž.	»	»	Janovi Valterovu z Prahy, řeholníku kl. sv. Tom.	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 10.[a])

1389 IX. 25.	Jan udidlník, měšť. novoměstský	prodává	na domě Sartově	témuž a klášteru	kopu důchodu.	A 3., C 1., D 1., E 15.
1389 XII. 23.	Václav Húžva, přísežný Men. m. Praž.	»	na domě svém a městišti	klášteru sv. Tomáše	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., E 10.ᵃ)
1393 I. 9.	Svata Králova, měšťka Men. m. Praž.	»	»	vdově po Hodislavovi měšť. Men. m. Praž.	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., D 1., E 10., F 3.
1396 III. 9.	Zdeněk řečník, přísežný Men. m. Praž.	odkazuje	»	klášteru sv. Tomáše	kopu důchodu.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 16.
1397 IV. 30.	Velík sladovník, měšť. novoměst.	jest povinen		témuž	kopou platu.	A 3., C 1., D 1., E 14., F 3.
1397 XI. 29.	Zdeněk řečník	prodává		Ele manželce Ondřeje Raka a klášteru sv. Tomáše	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 16.
1398 VII. 11.	Mistr Blažek, písař Men. m. Praž.	»		témuž	4 kopy důchodu za 40 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 17.
1398 X. 24.	Hás, měšť. Men. m. Praž.	»	»	témuž	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 18.
1398 XI. 14.	Sobík, přísežný Men. m. Praž.,	»	»	témuž	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1.
1399 III. 6.	Křtěn, měšť. Men. m. Praž.	»	»	témuž	3 kopy důchodu za 30 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 19.
1399 IV. 17.	Pavel, měšť. Men. m. Praž.		»	témuž	2 kopy důchodu za 20 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 20.
1399. XI. 13.	Mareš bečvář, přísežný Men. m. Praž.	»		témuž	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 18.
1400 V. 20.	Tomáš, měšť. Men. m. Praž.	»		Manželce Jana Raka, měšť. Men. m. Praž. a klášteru sv. Tomáše	kopu duch. za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 18.

1400 XI. 25.	Hereš, přísežný Men. m. Praž.	prodává,	na domě svém a městišti	Václavu řeholníku klášt. sv. Tom.	3 kopy důchodu za 30 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 21., G 1.
1400 XII. 23.	Prokop stolař, konšel Men. m. Praž.	„		klášteru sv. Tomáše	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 18.
1401 VI. 4.	Drslav, měšť. Men. m. Praž.	„	„	vdově po Kokotkovi, měšť. Men. m. Praž.	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D1., E 18., F 3.
1404 VI. 30.	Vdova po Kunši Pritlerovi,	odkazuje	na domě svém	klášteru sv. Tomáše	½ kopy důch.	A 4., D 1., E 22., G 2.
1405 I. 5	Anna lazebnice z Prahy.	prodává	na lázni a městišti Mikuláše Šlakenwerta	témuž	3 kopy důchodu za 30 kop.	A 5., D 1., E 23., F 6.
1415 IV. 26.	Jan Racek, měšť. Men. m. Praž.		na domě svém a městišti	témuž	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 18., F 7.
1416 V. 18.	Kněz Jan jménem Bedřicha			témuž	kopu důchodu za 10 kop.	A 1., B 1., C 1., D 1., E 18.[a]) F 8

POZNÁMKY.

A List vydán:

1. rychtářem, purkmistrem a přísežnými Menšího města Praž.
2. rychtářem a přísežnými novoměstskými.
3. List vydal sám pod pečetí rychtáře a dvou konšelů.
4. Notářský instrument.
5. List vydala sama pod pečetí purkrabí a místopurkrabí hradu Praž. a konšelů hradčanských.

B 1. »coram nobis inter quatuor scampna iudiciaria dum iudicio pleno presideremus (et) contestato« a pod.

2. »in pleno consilio«.

C 1. census liber.

D 1. terminy: sv. Havel, sv. Jiří.

2. sv. Havel — Jiří — vánoce.

3. na suché dny po 15 gr.

E 1. Týdně 8 gr. pokuty (na 32 gr. splatných), po uplynutí 4 týdnů může s pomocí rychtářovou zabaviti zástavy: »que pignora sibi sufficient aut secundum ius et consuetudinem civitatis nostre in hac parte antiquitus approbatas«. Nebylo-li by zástav dostatečných, připadnou krám i dům a obě městiště po uplynutí roku poživateli platu.

2. Stejná pokuta (při splátce 30 gr.), řízení další po uplynutí 5 neděl.

3. Pokuta 5 gr. (na 15 gr. splatných).

4. Pokuta 4 gr. (na 30 gr. splatných), přiráží se po 6 týdnů, pak má poživatel platu právo zabaviti zástavy, nebylo-li by zástav dostatečných, propadá po roce dům.

5. Pokuta po 14 dnech 5 gr. (na 30 gr. splatných), po 14 dnech může pak ihned vzíti si zástavy; po roce, nelze-li opatřiti zástav, propadá dům.

6. Pokuta za týden 2 gr. (na 15 gr. splatných), za 14 dní může si klášter vzíti zástavy.

7. Pokuta po 8 dnech 4 gr. (na 30 gr. splatných), po dalších 8 dnech může si vzíti zástavy, nebylo-li by zástav, může se uvázati v dům a jej zastaviti, než by úrok i s pokutou byl zaplacen.

8. pokuta 2 gr. (na 30 gr. splatných), jinak = 7.

9. Pokuta týdně 4 gr. (na 32 gr. splatných), až plat s pokutami bude splacen; nebylo-li by po roce zástav dostatečných, má se poživatel v dům a městiště uvázati.

10. In quocunque autem predictorum festo festorum et infra octavam ipsius census in hac parte non fuerit persolutus debite, tunc mox super eundem censum non solutum quatuor gr. nomine pene accrescent et consimilis pena crescere debet singulis septimanis tamdiu, quamdiu prescriptus census unacum omnibus penis suis non fuerit integraliter persolutus; pro quibus quidem censu et penis non solutis prior et conventus fratrum monasterii antedicti, qui pro tempore fuerint, poterunt per se vel nuncium suum cum adjutorio judicis et juratorum nostre civitatis, qui pro tunc fuerint, predictum Symonem heredesque ac successores ipsius, predicte domus et aree quoslibet succedentes possessores, in eadem domo et area inpignerare, dum ipsis placuerit, in tantum et tocies, in quantum et quocies ipsis necessarium fuerit et oportunum et quousque ipsis predictus census una cum omnibus penis prenotatis fuerit integraliter persolutus. Si autem pignera pro dicto censu et penis suficiencia nequiverint per unius anni revolucionem inveniri in domo predicta et eius area, tunc mox predicta domus cum area ad prefati mona-

sterii fratres et conventum devolvi debet omnis contradiccionis inpedimento non obstante.«

10a) — 10. s dodatkem »salvis iuribus et oneribus nostre civitatis«.

11. Pokuta denně 2 gr. (na 15 gr. splatných), za dlužný úrok i koroptve může věřitel vzíti zástavu až do zaplacení.

12. Pokuta týdně 2 gr. (na 15 gr. splatných), jinak = 10.

13. Pokuta týdně 2 gr. (na 30 gr. splatných), jinak = 10.

14. Pokuta týdně 2 gr. (na 15 gr. splatných); o tom, že dům propadá, není zmínky.

15. Pokuta týdně 2 gr. (na 30 gr. splatných), jinak = 14.

16. Pokuta čtrnáctidenně 4 gr. (na 30 gr. splatných), jinak = 10. a).

17. Pokuta čtrnáctidenně 8 gr. (na 2 kopy splatné), jinak = 10, dodatek »salvis iuribus hominum aliorum.«

18. Pokuta čtrnáctidenně 4 gr. (na 30 gr. splatných), jinak = 17.

18. a) — 18. s dodatkem »salvis tamen iuribus civitatis nostre et hominum eliorum«.

19. Pokuta čtrnáctidenně 12 gr. (na 1½ kopy), jinak = 17.

20. Pokuta čtrnáctidenně 6 gr. (na kopu splatnou), jinak = 17.

21. Pokuta čtrnáctidenně 8 gr. (na 90 gr. splatných).

22. »sub pena excommunicacionis«.

F 1. »Adiectum est eciam, cuicunque sepedicti — — adhibito testimonio sufficienti de bona voluntate presentes litteras dederint, idem omne ius, — — habebit plenarie, sicut superius continetur expressum« a pod.

2. »quandocunque sepedicti Dytwinus, — — et succedentes possessores decem sex. gr. predictorum den. Prag. — — — monasterio s. Thome persolverint, mox domus eorum a solucione annui census predicti libera et exempta de cetero remanebit«.

3. Podobno 1.

4. »idem census per ipsius domus possessores quemlibet in alium consimilem et equicertum, sicut census fuit, super dicta domo — —, quandocunque sibi visum fuerit expedire, poterit plenarie translocare«.

5. »Et qui presentem litteram cum bona voluntate prefati Rzehaconis vel heredum ac successorum suorum et testimonio iudicis et iuratorum nostre civitatis antedicte — habuerit, eidem plenum ius competet et competere debet omnium et singulorum premissorum«.

6. »prefatus (Nic. Sslakenwert), heredes et successores sui possunt, quando eis placet, prefatum censum in parte vel in toto, prout poterint, redimere et exsolvere cum similibus pecuniis, ut superius est expressum.«

7. »— si per prefatum Johannem, heredes aut ipsorum successores iuxta consuetudinem et ius istius civitatis — — prefata una sexagena gr. census exsolveretur pecunia in parata, extunc ipsa tota pecunia in pretorio — — — reponi debet et ibidem per — consules tamdiu servari, quousque alia una sex. gr. census in alia domo aut in bonis nostre civitatis, ubi prenominatis consulibus videbitur, viceversa reemeretur«.

8. pod 7.

G 1. Plat prodán se svolením podkomoří král.

2. Důchod odkázán se souhlasem generál. vikáře, neboť dům stál »in bonis mense archiepiscopalis«.

PŘÍLOHA *B*:

Listy z archivu kláštera Zderazského.

						Pozn.
1360 II. 4. (orig. no. 350.)	Martin fimator, měšťan novoměst.	prodává	na domě svém a městišti	Mikuláši Brudovi přísežnému novoměst.	[illegible] kopy duch. (zač?)	A 2., B 1., D 1., E 1.
1362 XII. 7. (orig. no. 353.)	Aluše, vdova po Mikuláši měšť. novom.,	odkazuje	·	klášteru Křižovníku na Zderaze	kopu duchodu.	A 2. D 1.
1366 X. 5. (orig. no. 355.)	Petr, farář v Kojeticích,	daruje	na domě a městištích Jakuba zedníka	témuž	kopu duchodu.	A 2., B 2., D 1., E 2.
1367 VII. 24. (orig. no. 356.)	Vít rybář, měšťan novoměst.,	prodává	na domě svém a městišti	témuž	2 kopy, 1 koroptve neb 8 gr. duchodu (zač?)	A 2., B 3., C 1., D 1., E 3.
1372 V. 20. (orig. no. 376.)	Mikuláš z Jílového, měšť. Vět. m. Praž.	·	na domě Ješka z Binic	Albertu z Jílového měšť. Vět. m. Praž.,	2 kopy duchodu (zač?)	A 3., D 1., E 4
1375 (orig. no. 395.)	Janek lazebník, měšť. pražský		na lázni a městištích svých	Svachu Šilhanovi, měšť. praž.,	30 gr. duchodu (zač?)	A 4., D 1., E 5., F 1.
1376 I. 30. (orig. no. 399.)	Mikuláš Stichel nožíř, měšť. pražský	·	na domě svém a městišti	Sdislavovi kramáři, měšť. pražskému	90 gr. duchodu (zač?)	A 4., C 1., D 1., E 6., F 1.
1378 VIII. 7. (orig. no. 428.)	Mareš Brodský, měšť. novoměst.	jest povinen	z domu svého a městiště	klášteru zderazskému.	45 gr. ročně.	A 4., C 1., D 1., E 7., G 1.
1378 IX. 15. (orig. no. 430.)	Petr Rúbik, měšť. novoměst.	prodává	na domě svém a městišti	Mikuláši Brudovi z Podskalí spoluměšť.	10 gr. duchodu (zač?)	A 4., C 1., D 1., E 8.
1379 XI. 6. (orig. no. 442.)	Jeklin Zenberg, pasíř, měšť. novoměst.	»	»	Petru z Písku kramáři spoluměšťanu	30 gr. duchodu (zač?)	A 4., C 1., D 1., E 9., F 1.
1379 XI. 21. (orig. no. 443.)	Martin Salač řezník, měšť. novoměst.	prodává	na domě svém a 3 masných krámech a městištích jich	Přibě, vdově po Ješkovi krejčím	2 kopy duch. za 20 kop.	A 5., C 1., D 1., E 10., F 1
1380 VIII. 16. (orig. no. 449.)	Vanka, vdova po Mikuláši železníku měšť. novoměst.,	vykazuje z odkazu mužova	na domě svém a městišti	klášteru zderazskému	kopu duchodu	A 4., C 1., D 1., E 5., F 1.
1380 IX. 6. (orig. no. 452.)	Kříž provazník, měšť. novoměst.	prodává	»	Ješkovi Klerikovi, spoluměšť.	½ kopy duchodu za 4½ kop.	A 4., C 1., D 1., E 7., F 1.

1380 IX. 13. (orig. no. 453.)	Anna, vdova po Heřmanovi měšť. novoměst.	vykazuje z odkazu mužova	na domě svém a městišti	klášteru zderazskému	$^1/_2$ kopy důchodu	A 1., C 1., D 1., E 7., F 1.
1380 IX. 25. (orig. no. 454.)	Duchek z Latránu, měšť. novoměst.,	prodává		témuž	kopu důchodu za 10 kop.	A 4., C 1., D 1., E 9.
1381 I. 8. (orig. no. 460.)	Vanka, vdova po Kundovi sladovníku měšťanu novoměst., vyznává, že Martin sladovník, měšť. Vět. m. Praž.	věnoval	na domě jejím	témuž	30 gr. důchodu.	A 4., C 1., D 1., E 7., F 1.
1381 VIII. 20. (orig. no. 461.)	Matěj Tyrman, měšť. novoměst.	odkazuje	na domě svém a městišti	faráři sv. Mikuláše v Podskalí	5 kop hotově neb 30 gr. důchodu, pokud 5 kop nebude splaceno.	A 4., D 1., E 7.
1389 II. 1. (orig. no. 533.)	Jiří hrnčiř, měšť. novoměst.,	prodává		Janovi z Teplé	kopu důchodu (zač?)	A 4, C 1., D 1., E 11., F 2.
1389 IV. 8. (orig. no. 535.)	Ulman řezník, měšť. novoměst.,			klášteru zderazskému	kopu důchodu za $9^1/_2$ kop.	A 4., C 1., D 1., E 9.
1389 V. 19. (orig. no. 536.)	Jan švec měšť. novoměst. vyznává, že předchůdce jeho Šimon kovář	odkázal	na domě jeho a městišti	klášteru zderazskému	$^1/_2$ kopy gr. důchodu.	A 4., C 1., D 1., E 7.
1390 XI. 10. (orig. no. 551.)	Svach řeč. Škop, měšť. novoměst.	povinen jest	z domu svého	témuž	$^1/_2$ kopy platu.	A 4., C 1., D 1., E 7.
1391 II. 25. (orig. no. 555.)	Ducháč sladovník, měšť. novoměst. vyznává, že podle odkazu Velíka Trubače		z domu svého a městiště	ke kapli Božího Těla na Zderaze	15 gr. roč. platu.	A 4., C 1., D 1., E 7.
1392 IX. 4. (orig. no. 571.)	Vojtěch švec, měšť. novoměst.			Mikuláši Kornaverovi krejčímu, měšť. Vět. města	10 gr. ročně.	A 4., C 1., D 1., E 12., F 2.
1392 IX. 4. (orig. no. 572.)	Bureš Katedrál, měšť. novoměst.			témuž	14 gr. ročně.	A 4., C 1., D 1., E 13., F 2.

POZNÁMKY.

A 2. List rychtáře a přísežných novoměstských.
3. List rychtáře a přísežných Většího města Praž.
4. Vydává sám pod pečetí rychtáře a dvou konšelů.
5. Vydává sám pod pečetí vlastní a dvou konšelů.

B 1. in pleno iudicio.
2. in contestato iudicio.
3. coram nobis inter quatuor scampna iudiciaria.«

C 1. census liber.

D 1. Terminy svatohavelský a svatojirský.

E 1. Pokuta po 8 dnech 3 gr. (na 15 gr. splatných); nezaplatí-li ani pak, může požívatel již druhého dne na to zabaviti zástavy a, nebylo-li by jich, v dům se uvázati.
2. Pokuta po 14 dnech 15 gr. (na 30 gr. splatných), po uplynutí dalšího týdne další řízení jako v 1.
3. Pokuta po 8 dnech 4 gr. (na kopu splatnou), dále jako v 2.
4. » týdně 4 gr. (na kopu splatnou): nezaplatí-li po týdnu, může požívatel zabaviti zástavy.
5. » týdně 2 gr. (na 30 gr. splatných), další obdobné 4.
6. » týdně 4 gr. (na 45 gr. splatných), po 6 nedělích může se uvázati v dům.
7. » týdně 1 gr.; »pro quibus quidem censu et penis non solutis prefatus (Jesco) auctoritate sua propria per se vel per alium quemcunque cum nunccio iudicis poterit me, heredes et successores meos seu dicte domus et aree possessores quoslibet inpignorare usque ad dicti census et penarum omnimodam persolucionem — —« a pod.
8. » týdně 1 gr., zabaviti zástavy pak ihned.
9. » týdně 2 gr., další podobno 7.
10. » týdně 4 gr., zabaviti zástavy pak ihned.
11. » týdně 2 gr., zabaviti zástavy pak ihned; nebylo-li by zástav dostatečných, mohou se po 14 dnech v dům uvázati a jej pronajmouti až do zaplacení platu a pokut.
12. » týdně 4 hal. (počítaje 12 hal. na groš), další podobno 7.
13. » týdně 5 hal. (počítaje 12 hal. na groš), další podobno 7.

F 1. »Et qui hanc litteram habuerit, eidem (plenum) ius competit omnium premissorum«.
2. »Quisquis vero hanc literam cum (Johannis) bona voluntate habuerit, sibi ius competit omnium iam dictorum«.

G 1. »Cum autem prefatis dominis et eorum conventui — — pro eodem censu pecunias eorum, quidquid vel quantum fieri poterit, dare et solvere pecunia imparata contigerit, extunc domus mea predicta ab eorum censu debet esse per amplius libera et soluta«.

IV.

Platy areální — na Novém městě: poslední lokace, zápisy o domech poplatných, zjišťování areálních platů jiných, půda při založení města propůjčená prosta areálních platů, cena půdy; na Starém městě: místopisný přehled domů poplatných, původní domy měšťanské platů prosty. — Kritika teorie Sombartovy. — Vliv pozemkového majetku na poměry sociální.

V úvodu k prvnímu dílu Dějepisu města Prahy charakterisoval *Tomek* stručně, jaký význam má historiografie místní vedle dějin obecných. Napsal tu slova na svou dobu (r. 1855!) pozoruhodná: »zde spatřujeme při menší rozmanitosti všecko blíž před sebou, v jasnějším světle a ve větším spojení s obyčejným životem, tak že se nám větší dějové právě tím stávají pochopitelnějšími a jako přirozenějšími.« Těmi slovy formuloval Tomek svůj program, a Tomek program ten také důsledně plnil. Přerůstá-li jeho Dějepis někde rámec vlastních dějin města a stává-li se dějepiscem národním, snáší jinde přemnoho drobných detailů, jež osvětlují onen »obyčejný život« středověké Prahy. Totéž hledisko vedlo Tomka k tomu, že dříve než přikročil k vypsání příběhů let 1346 až 1419, chtěl si zjednati co nejpřesnější představu o tehdejší Praze. Z problémů vnitřních dějin města jest u Tomka v popředí místopis. Ze všech problémů historických zabýval se Tomek místopisem nejdůkladněji. Plných sedm let řadil Tomek zprávy o prodejích domů podle místních údajů, zjišťoval posloupnost majitelů, sestavoval domy podle toho, jak v zápise udána jest jich poloha (není-li přesnějšího údaje, jmenováni jsou v zápise alespoň držitelé domů sousedních). Byla to obrovská práce, bylo třeba zpracovati více než 12.000 zápisů a metodu nazval Tomek sám »nad míru mozolovitou, ano duchamornou.« Výsledky byly však úměrné vynaložené práci. Tomek mohl pak s uspokojením prohlásiti, že se mu podařilo sestaviti ulici za ulicí, náměstí za náměstím, jak co stálo a jak se co jmenovalo v Praze ve druhé polovici 14. a v první polovici 15. století, s jistotou a s určitostí, jaké před tím nikdy docíliti nedoufal. »Bylo mi, jako bych starou Prahu vykopával co nějaké Pompeji nebo Herkulanum část po části z rumiště, kterým ji pokryla pozdější století.«[1]) Rekonstrukce středověké Prahy se Tomkovi vskutku podivuhodně zdařila, práce jeho není arci prosta omylů, leč omylů těch jest poměrně málo. A bezpečný tento podklad místopisný jest zároveň nedocenitelným vodítkem k řešení rozmanitých otázek zejména z dějin hospodářských, a to i takových, které Tomek sám v Dějepise svém ani si nekladl.

Z problémů takových jest otázka, jak rozvoj měst ve století 13. a 14. působil na jich hospodářskou a sociální strukturu, ona otázka, jež díky knize *Sombartově* byla v posledních letech v popředí vědeckého zájmu. O teorii Sombartově zmínil jsem se již výše a upozornil na předpoklady

---

[1]) Viz úvod k Dějepisu města Prahy dílu I. (r. 1855) a II. (r. 1871) jakož i k Základům starého místopisu Pražského (cit. Děj. Pr. a Zákl.).

(hypotetické), z nichž Sombart vyšel a na nichž svou teorii založil. Poskytují-li městské knihy pražské přemnoho zpráv o nemovitém majetku ve městě, o domech a pozemcích, o jich držitelích, cenách a platech z nich vycházejících, a byl-li materiál ten Tomkem (s hlediska místopisného) dokonale zpracován, jest to i pobídkou, abychom se pokusili hypotetické předpoklady Sombartovy pramenně ověřiti. Problém, jemuž věnována jest tato kapitola, možno konkrétně vyjádřiti takto: jak stoupá *cena půdy* následkem rozvoje města, *komu půda ta náleží;* zda některé rodiny měly vskutku takový podíl na pozemkovém majetku, že vzestupem ceny (podstatně) zbohatly a byly jím (a to *jen* jím) sociálně povzneseny.

Není snadno zodpověděti otázky tu nadhozené. Především nestačí k tomu prameny vydané. V Tomkových Základech sneseny jsou — takřka úplně — zprávy o tom, co komu ve městě náleželo, leč materiál zpracován tu s hlediska výlučně místopisného. Zápisy městských knih kráceny tak, že publikovány ony části zápisu, které měly význam pro identifikaci místní: údaje o poloze, jména osob, kromě toho pak kupní cena. Ostatek zápisu vynechán, v tom i výčet břemen na domě tkvících, tedy právě část zápisu pro poznání poměrů hospodářských nejvýznamnější. Neznáme-li výše platů z domu vycházejících, nemůžeme ani z kupní ceny vypočísti hodnotu domu. Tomkovy Základy pro naše účely tedy nepostačují, třeba sáhnouti přímo k městským knihám a materiál Tomkův pracně, zápis po zápise doplňovati. Tomkovy Základy arci práci tu znamenitě usnadňují, lze říci, že by bez díla toho nebylo vůbec možno pokusiti se o hospodářskou studii toho druhu, jako jest studie tato.

Obtíž druhá tkví v pramenech. Podrobné vědomosti naše o Praze počínají v době, kdy stavební vývoj všech tří měst byl již celkem u konce. Nejstarší zachovaná kniha soudní Menšího města Pražského počíná r. 1403, trhové knihy staroměstské shořely s jinými knihami městskými r. 1399, tak že teprve od r. 1400 počínají souvislé zprávy o jednotlivých domech a jich majitelích. Ze starší doby zachovala se soudní kniha z let 1351 až 1367, jen výjimečně podařilo se však Tomkovi uvésti zápisy v této knize v souvislost se zprávami z počátku století patnáctého. Na Novém městě Pražském počínají soudní knihy zápisů trhových a dlužních rokem 1377. Z měst Pražských vzniklo Nové město nejpozději, leč i ono bylo na sklonku vlády Karlovy již vybudováno. Zápisy městských knih zachycují jen poslední vlny jeho stavebního vývoje.

Do konce vlády Karla IV. a prvých let panování Václavova spadá tu ještě několik významnějších lokací: parcelovány zahrady Škeřidlova a Konráda Hauera na místě nynější ulice Panské, r. 1383 vysadil Šimon celný z Kutné Hory pod plat městiště zřízená v pozdější Nekázance; r. 1382 daroval král Václav Bláhovi Švíkovi ševci táhlý pozemek podél zdi kláštera sv. Ambrože v ulici na Dláždění (pozd. Hybernské), na kterémžto pozemku zřízeno pak osmnáct městišť. Duchek koníř vysadil osm domů na zahradě někdy Škeřidlově poblíž kláštera sv. Kateřiny, v téže končině

odprodal několik stavenišť a zahradu s domem Václav Lopata v nynější ulici Lípové. Dovršena výstavba ulice »Charvátovy«, vlastně tří uliček na sever od zahrady židovské mezi nyn. ulicí Spálenou, Jungmannovou a třídou Národní. Tam také znovu osazena některá městiště opuštěná. Také klášter Slovanský osadil znovu několik pustých městišť v Podskalí (r. 1372).[2]) Čítáme-li i střízlivě, přibylo v době jediného desítiletí na Novém městě ještě na šedesát domů. V letech devadesátých a prvých dvou desítiletích století patnáctého přibývá již domů málo. Na pozemku Zdeňka na Louži v rohu mezi nyn. Jungmannovou a Vodičkovou postaveno pět nových domů, klášter P. Marie Sněžné odprodal v letech 1385 až 1395 několik městišť, farář u sv. Jindřicha vysadil na své zahradě několik domů a r. 1398 přibyly čtyři domy poplatné křižovníkům špitálu sv. Františka. Také několik jednotlivých městišť odprodáno od zahrad a některá větší městiště rozdělena.[3])

O těchto novějších lokacích jsme zpraveni podrobně, zápisem současným. Prodeje městišť byly jednotlivě na městském soudě prohlášeny a do knih zapsány. V době starší nedálo se tak pokaždé. Platy z domů v nynější Nekázance dal Šimon celný zapsati teprve r. 1391, osm let po vlastní lokaci. Na některé lokace byla vydána listina. O většině však lokací starších (před r. 1377) není vůbec současných zpráv, dovídáme se o nich nepřímo koncem století čtrnáctého ze zápisů v knihách městských, buď že platy na domích prodány a kupec dal je jednotlivě zapsati, nebo sepsány na přání požívatele, jenž chtěl právo své tak pojistiti. Tak zapsán r. 1380 plat na 20 domích před Dlouhou třídou na Poříčí a ve farnosti sv. Klimenta, jejž r. 1379 koupil Václav jirchář spolu s bratry Hynkem a Janem od dědiců Harrerových. R. 1383 sepsáno třicet poplatných domů na Karlově a 6 v Chudobicích (na místě nynější Lützowovy). Roku 1385 oznámily na soudě městském Marta a Anička, siroty po Petru Benešaurovi, svůj důchod z osmnácti domů, jež vysadil před nemnoha lety Jakub Charvát. Téhož roku ohlásil na novoměstském soudě Reinhard z Mylhús, měšťan staroměstský, že požívá 3 kop ročního důchodu na 14 domech a městišti v ulici řečené Betlém, t. j. ve slepé uličce, jež odbočovala z ulice Křížalovy ke koňskému trhu. Roku následujícího zapsáno šest areálních platů Alberta Juretanského na domech před branou sv. Benedikta, r. 1389 jedenáct platů Kunemana kožišníka v Chudobicích. R. 1391 zaznamenány zmíněné již platy Šimona celného a platy, které klášteru Slovanskému odváděli držitelé 14 domů v Podskalí, zbudovaných na půdě (»in area et fundo«) kláštera. R. 1395 předstoupili před soud městský služebníci kostela Vyšehradského

---

[2]) Tomek: Zákl. II. str. 190. násl., 195. násl., 201. násl., 218. násl., 156. až 159., 62. až 74., 128. násl., Děj .Pr. II.[2] 229. násl., 233., 240., 245., 249., 250., 253, Vojtíšek: »Z minulosti naší Prahy« str. 189., 190. (o Nekázance), rkp. archivu hl. m. Prahy č. 2076. fol. 36. (o lokaci Duchka koníře). ČČH XXIII. 354. násl. Tomek nerozlišil přesně, kde půda byla nově na městiště parcelována a kde jen osazena opět městiště opuštěná.

[3]) Zákl. II. str. 45., 46., 55., příl. F II., ČČH XXIII. 356.

a vyhlásili tu platy, jež plynuly kostelu z dvaceti pěti domů v někdejšim újezdě Svatomartinském, t. j. na nynější třídě Národní od ulice Spálené až k Jungmannově a dále k severu v ulici Spálené i Purkyňově a části ulice Charvátovy a Vladislavovy (mezi Purkyňovou a Charvátovou). R. 1397 předložil staroměstský měšťan, Velflovic Hanza od Věže list na dvacet pět areálních platů na Poříčí v nynější ul. Truhlářské, Soukenické a Revoluční. R. 1399 zapsány čtyři areální platy jeho příbuzného Václava Kamaréře a téhož roku ohlásil staroměstský měšťan Martin Weikhardův, že požívá důchodů z desíti domů na Poříčí a z dvaceti tří městišť v Opatovicích poblíž školy svatomíchalské na táhlém pozemku od nynější ul. Pštrosovy k Ostrovní a Opatovické.[4])

Dovídáme se tak o více než 200 poplatných domů, postavených na pozemcích, které kdysi náležely jen třinácti majitelům. Materiál ten lze snadno ještě doplniti. R. 1385 vydali rychtář a konšelé novoměstští klášteru břevnovskému listinu na dvacet tři areální platy na Poříčí ve farnosti sv. Klimenta,[5]) r. 1394 dosvědčují purkmistr a konšelé novoměstšti, že devatenáct jich spoluměšťanů vyznalo před nimi v radě, že povinni jsou ze svých domů a městišť platiti roční plat faráři sv. Štěpána na Rybníčku, jemuž plat ten odkázal starý Hofman. Poplatné domy ty stály řadou počínajíc domem proti faře (č. 537 neb 538) ve Štěpánské ulici a v uličce zv. Řif (nyn. Malá Štěpánská) až k rohu Svinské ulice (nynější Ječné).[6]) R. 1366 vydán obdobný list na platy, jichž požíval farář kostela sv. Havla na Starém městě z pěti městišť novoměstských.[7])

O přemnoha jiných areálních platech nemáme však zpráv takových: buď listy jsou ztraceny nebo nebyly vůbec vydány a požívatel jich spokojoval se tím, že při prodeji domu zapsán areální plat mezi břemeny na domě tkvícími. Při tom, jak uvedeno již výše, nebývá zpravidla odlišen od platů zádušních a rent. Že jde o plat areální, patrno teprve, zjistíme-li, že z několika domů sousedních vycházejí platy přibližně stejné a témuž požívateli. Tak na př. zapsáno při prodeji domu ve Spálené ul. (č. 87.) r. 1393, že majitel domu povinen jest platiti ročně kopu grošů Otíkovi Matrasovi a 7½ gr. ke špitálu sv. Lazara (»leprosis«), platy tytéž byly na

---

[4]) Zápisy ty — kromě platů Hanzy od Věže a Václava Kamaréře — uveřejnil Tomek v příloze k II. dílu Zákl. st. m. Pr., str. 331.—333. Jména poplatníků doplnil údaji topografickými, leč text zkrácen, někde až upřílišeně. Tak ve výčtu platů kapitoly vyšehradské vynechány dávky naturální. Oba zápisy, které Tomkovi ušly, viz rkp. č. 2072, fol. 204^{v} a č. 2076 fol. 42. v archivu hl. m. Prahy, kdež chovány jsou i ostatní rukopisy níže citované.

[5]) Orig. v archivu břevnovském, opis mus. dipl.

[6]) Insert v listině rady novoměstské z roku 1402, orig. arch. Křižovníků v Praze, opis mus. dipl. Platy tyto zapsány též (r. 1404) do knih erekčních na základě listiny z r. 1376. Tomek v Základech užil této listiny z r. 1376, viz Zákl. II., str. 21.—24.

[7]) Lib. er. I. no. 236. Tamže II. no. 295, inserován list z r. 1374 na sedm areálních platů v Podskalí.

domě již r. 1382. Na domě sousedním (č. 88.) tkvěl při prodeji r. 1389 plat 7 grošů témuž špitálu (»leprosis«), na dalším domě (č. 89.) r. 1384 99 grošů ročního platu, z toho 9 grošů špitálu (»leprosis s. Lazari«). Na domě vedlejším (č. 90.) mají r. 1395 roční důchod 32 grošů Mikuláš Volbramův, 22 grošů špitál (»ad leprosos«) a 2 kopy Mareš sladovník, na sousedním (č. 91.) nebylo r. 1384 břemen mimo 16 grošů špitálského platu (»leprosis s. Lazari«). Stejný plat 16 grošů tkví r. 1383 na domě dalším (č. 92.), r. 1393 přibylo tu k tomuto skrovnému platu 10 kop ročního důchodu, jejž si vyhradili sirotci dosavadního majitele zlatníka Viléma. Stejně i na domech dalších, — vyjímaje snad č. 93. a 98. — až téměř k nynější ulici Ostrovní má špitál sv. Lazara platy buď sám nebo vedle různých požívatelů jiných.[8]) Bylo by asi sotva možno považovati platy ty za zádušní, domnívati se, že je před časem majitelé jednotlivých domů ke špitálu věnovali; sotva by tak byli učinili všichni, sotva by byli darovali platy tak malé, sotva bychom pak nalezli na sousedních domech platy stejné. A nelze ani předpokládati,

[8]) Zápisy o prodejích domu č. 87. až **92.** nalezneš v knihách trhových na foliích u Tomka uvedených. Uvádím tu doklady o dalších, cituji po způsobu Tomkově (nv. = novoměst. soudní kniha trhová, číslo další značí folium staré paginace); viz též výklad k příl. **E.**

Dům	Platy
č. 94.	r. 1378 (nv. 18.) 12 gr. leprosis s. Lazari, r. 1384 (nv. 117.) 12 gr. leprosis, 2 mar. Ertlino, r. 1386 (nv. 144) 12 gr. leprosis, 2 mar. Micze Ertlini, r. 1397 (nv. 46) 2 sex. 20 gr. litteras habentibus, r. 1401 (nv. 95.) 12 gr. leprosis, 2 mar. gr. Mikoni Ortl, concivi Maj. civit.
č. 95.	r. 1382) nv. 92) 12 gr. leprosis, 5 sex. plebano s. Galli in Antiqua civitate, r. 1384 (nv. 118.) 12 gr. leprosis, 5 sex. plebano s. Galli. Při dalších prodejích nebývá plat špitálu uveden. Že však nepominul patrno r. 1410 (nv. 11.), kde zapsáno »5 sex. 12 gr. litteras habentibus.«
č. 96.	1381 (nv. 86.) 12 gr. leprosis, 3 sex. Sigismundo dicto Rothirz, r. 1382 (nv. 100) 12 gr. leprosis, 3 sex. Sigismundo Rothierz, r. 1385 (nv. 129.) 3 sex. ad Antiquam civitatem Haweroni, r. 1387 (nv. 154.) 12 gr. leprosis, 3 sex. (nejmenovanému).
č. 97.	r. 1377 (nv. 7.) 15 ½ gr. leprosis, 1½ sex. Sdisslao institori de Ant. civit., r. 1378 (nv. 14.) platy tytéž, 1381 (nv. 88) 16 gr. leprosis, 1½ sex. Sdislao institori.
č. 99.	r. 1378 (nv. 14.) 30 gr. Francz eysner, r. 1379 (nv. 34.) 6 gr. leprosis, 30 gr. Francz ferratori, r. 1381 (nv. 85.) 5 gr. leprosis, 30 gr. Francz eysner.
č. 100.	r. 1379 (nv. 36.) 5 gr. leprosis, r. 1381 (nv. 62.) 10 gr. leprosis, r. 1400 (nv. 90.) 2 sex. litteras habent., 1407 (nv. 162.) 2½ sex. vendenti et de area 10 gr. ad leprosos annuatim.
č. 101.	r. 1378 (nv. 25.) 6 gr. leprosis, r. 1384 (nv. 120.) 6 gr. leprosis, 1½ sex. Henzlino Munych, r. 1385 (nv. 130.) 1 sex. Henzlino Mynnych, r. 1388 (nv. 5.) 1 sex. Henzlino Munych, r. 1390 (nv. 25.) 6 gr. leprosis, 1 sex.

že by špitál byl veškeré platy ty jednotlivě skoupil. Jest tudíž na snadě domněnka, že platy ty byly placeny špitálu v náhradu za propůjčená městiště. Výklad ten jest vskutku více než pravděpodobný. Když r. 1407 jeden z domů těch koupil Kuneš krejčí, jest v zápise rozlišeno, že má na příště platit z domu 2½ kopy dřívějšímu majiteli a z *městiště* 10 grošů ročně špitálu sv. Lazara (dům č. 100.). Špitál sám s kostelíkem sv. Lazara doložen jest již koncem 13. století poblíže, v nynější ul. Spálené (č. 7.), a o polích, jež špitálu náležela, dovídáme se r. 1351, že sousedila s pozemky křižovníků špitálu sv. Františka, oněmi pozemky, které byly při založení Nového města křižovníkům odňaty.[9])

Sledujeme-li nynější ulici Spálenou dále směrem ke Starému městu, zjistíme podobně řadu domů, z nichž požíval platů v letech sedmdesátých Mikuláš řeč. od sv. Kateřiny, jinak Černý, po něm Pešlín řeč. Černý, patrně jeho příbuzný.[10]) Nebudeme pochybovati, že jsou to platy areální. Poplatné domy ty sousedí s městišti, jichž majitelé r. 1395 odvádějí roční plat kapitule vyšehradské. V letech 1377 až 1388 požíval platů těch Pešlín Bohuslavův, roku následujícího jeho bratr Johánek,[11]) oba synové Bohuslava Olbramovice, jenž r. 1343 koupil újezd Svatomartinský, starodávný majetek kapituly vyšehradské. Dvacet pět těchto městišť naznačuje nám pravděpodobně i rozsah někdejší osady. Na konci ulice, v rohu nynější Spálené a třídy Národní bylo mezi městiště ta vklíněno několik domů, na dvou z nich měl areální platy mistr Dětřich lékař: 2 groše a 4 groše, důchod větší — 32 gr. — plynul mistru Dětřichovi z domu, na němž Johánek Bohuslavův, po něm pak kapitula vyšehradská má 158 grošů.[12]) Dům ten (ro-

[9]) Viz v listě generál. vikářů z 28. II. 1351 vymezení farnosti sv. Štěpána: »Item per viam, quae adhuc remanet et quae olim dividebat agros leprosorum ab agris Hospitaliorum..« Hammerschmid »Prodromus gloriae Pragenae«, str. 233.

[10]) Vedle rozmanitých platů jiných (požívatelům jiným) platí se z domů č. **103 a)** r. 1377 (nv. 6.) 8 gr. Nicolao de s. Catharina, r. 1393 (nv. 67.) 8 gr. Pesslino Nigro, č. **103 b)** r. 1390 (nv. 24.) 8 gr. Pesslino Nigro, r. 1394 (nv. 81) 8 gr. leprosis (!), č. **104 a)** r. 1379 (nv. 46.) 12 gr. Nicolao Nigro ad s. Catherinam, r. 1381 (nv. 83.) 12 gr. [nejmenovanému], č. **104 b)** r. 1378 (nv. 27.) 8 gr. Nicolao de s. Catherina, r. 1379 (nv. 40.) 12 gr. Nicolao Nigro, r. 1382 (nv. 96) a r. 1390 (nv. 27.) 12 gr. Pesslino Nigro, č. **105.—107.** r. 1392 (nv. 62.) z velkého domu 11 gr. Pesslino Nigro, z malého domu vedlejšího — k němuž však náležel patrně pozemek větší — 12 grošů témuž, č. **109 a)** r. 1377 (nv. 2.) Nicolao circa s. Katherinam 16 gr. K poplatným domům těm náleží i č. **105 b)** v ulici Ostrovní s táhlým městištěm, jež sahá až k zadní části č. 109. a); r. 1378 (nv. 28.) 11½ gr. Nicolauuo de s. Katherina.

[11]) Viz doklady citované Tomkem u čísel **38.**, **60.**, **73.**, **110 b)**, **111.** a **116 a)**. Zápis o č. **116 a)** r. 1378 (nv. 23.) má patrně omylem **64** gr. Peslino Bohuslai, r. 1390 (nv. 27.) zapsáno **44** gr. cum 4 pullis filio Bohuslai, což se shoduje se zápisem z r. 1395.

[12]) Č. **113.** r. 1380 (nv. 54.) 2 gr. magistro Ditrico medico, č. **114.** r. 1377 (nv. 4.) 4 gr. magistro Theodrico medico, č. **115.** r. 1388 (nv. 163.) 158 gr. Johankoni filio Bohuslai, 32 gr. magistro Theodrico.

hový) postaven byl patrně na pozemcích dvou majitelů. Jiné poplatné domy mistra Dětřicha nalezneme pak v ulici Ostrovní (č. 122b) a 124., sousední a při západní straně nynější ulice Mikulandské (č. 132., 133b), 134b), 134c), 135.).[13]) Z městišť na východní straně téže ulice plynuly platy faráři nedalekého kostela sv. Michala.[14]) Do Ostrovní ulice z jihu sáhaly pozemky kdysi špitálu sv. Lazara čtyřmi městišti, na třech z nich má špitál důchod 12 gr. ročně, ze čtvrtého 24 grošů.[15]) Jižněji, v nynější ul. Černé platí ke špitálu r. 1382 biskup Johlin z domu (č. 158.) 20 grošů; domem sousedním (č. 157.) oblast areálních platů špitálských končí, majitel domu platí r. 1393 vedle 10 grošů k sv. Lazaru 14 grošů a 2 slepice faráři sv. Michala.[16]) Domy v jižní části nyn. ul. Černé byly postaveny na pozemcích jiných, v letech osmdesátých 14. stol. příslušejí platy z nich ke kostelu sv. Michala.[17]) Platy ty — a snad i platy na domech v nyn. Mikulandské náležely původně staroměst. měšťanu Johlinu Steklicovi, jenž je r. 1369 spolu s jinými důchody — celkem 10 kop důch. — odkázal k oltáři P. Marie v kostele sv. Michala.[18])

Na sever od domů poplatných k špitálu sv. Lazara stály tu čtyři domy, jichž majitelé úročili Jakubu Wassermanovi. Tomuto náleželo původně roz-

[13]) Č. **122. b)** r. 1377 (nv. 3.), r. 1378 (nv. 21.) 11½ gr. magistro Theodrico, č. **124**. r. 1377 (nv. 7.) 11½ gr. magistro Theodrico phisico, č. **135. a)** r. 1378 (nv. 27.) r. 1379 (nv. 44.), r. 1383 (nv. 115), r. 1393 (nv. 75.) 16 gr. magistro Theodrico medico de Antiqua civitate, č. **134. c)** r. 1377 (nv. 2.), r. 1382 (nv. 91.). 11½ gr. magistro Ditrico medico, č. **134. b)** r. 1377 (nv. 5.), r. 1383 (nv. 112.), r. 1389 (nv. 13.), r. 1397 (nv. 122.) 5½ gr. Ditrico medico, č. **133. b)** r. 1389 (nv. 17.) 23 gr. Theodrico fisico, č. **132**. r. 1385 (nv. 136.), r. 1387 (nv. 153.), r. 1388 (nv. 161.), r. 1395 (nv. 94.). 6 gr. Ditrico (Deotrico). fisico. V zápise r. 1379 (nv. 39.), který se týká asi domu jiného, jest 3 gr. magistro Theodrico, 30 gr. Bolflino cultellifabro. Na domě č. **133**. má r. 1378 (nv. 23.) jen Volflin Klementer důchod 70 gr., kterýžto důchod r. 1400 (nv. 87.) náleží faráři P. Marie na Louži.

[14]) Č. **119. a)** r. 1382 (nv. 96.) 11½ gr. plebano s. Michaelis, r. 1388 (nv. 6.), r. 1395 (nv. 91.), r. 1396 (nv. 110.), r. 1398 (nv. 64.) 11 gr. témuž; č. **119. b)** r. 1382 (nv. 98.) 11 gr. plebano s. Michaelis, č. **121. a)** r. 1378 (nv. 28.), r. 1383 (nv. 107.), r. 1396 (nv. 109.) 23 gr. plebano s. Michaelis in Opatowicz, č. **121. b)** r. 1382 (nv. 89.), r. 1394 (nv. 85.) 23 gr. plebano s. Michaelis, č. **122**. r. 1382 (nv. 92.), r. 1385 (nv. 127.) 5½ gr. plebano s. Michaelis, č. **122. a)** a **123**. r. 1378 (nv. 17.), r. 1378 (nv. 27.) 5½ gr. plebano in Opatowicz.

[15]) Č. **125. a)** r. 1380 (nv. 56.) 12 gr. leprosis ad s. Lazarum, č. **125. b)** r. 1389 (nv. 12.) 12 gr. těmže, č. **126 a)** r. 1377 (nv. 4.) 24 gr. těmže, č. **126. b)** r. 1377 (nv. 3.) 12 gr. těmže.

[16]) Č. **158**. r. 1382 (nv. 89.) 20 gr. leprosis ad s. Lazarum; č. **157**. r. 1393 (nv. 65.) plebano s. Michaelis 14 gr. 2 pul., leprosis 10 gr.

[17]) Č. **160**. r. 1382 (nv. 95.) 20 gr. altariste s. Michaelis in Opatowicz, mezi č. **161** a **170**. r. 1383 (nv. 106.) 3 gr. ecclesie s. Michaelis in Opatowicz, č. **170**. r. 1382 (nv. 98.) 2½ gr. Martino presbitero in Opatowicz, č. **87., 86. b)** r. 1380 (nv. 50.) 2½ gr. ad s. Michaelem in Opatowicz.

[18]) census ..., quas ... Johlinus Steklicz ... habuit super ... domibus ac areis ... circumquaque ecclesiam s. Michaelis in Opat. ... adiacentibus ...« Lib. er. I. no. 150., též III no. 483.

sáhlé městiště (č. 154.—156.), jež rozdělil na čtyři části, dva díly i s domy odprodal pod plat r. 1377, ostatek byl propůjčil pod plat již dříve (č. 155a) a 156.). Na domech v rohu nyn. ul. Černé a Ostrovní areálních platů nenalézáme (č. 126d), 127a)), městiště v rohu protějším (západním; č. 153c), d, e)) náležejí k poplatným domům Martina Weikhardova, zmíněným již výše.[19])

Tak by bylo možno pokračovati a pokusiti se na základě areálních platů o rekonstrukci někdejšího rozdělení půdy.[20]) Areální platy jsou k tomu pomůckou důležitou, mnohde jedinou. Leč v některých částech města ani této pomůcky není. Obrátíme-li se ze Spálené ulice k jihu, jsou uvedené poplatné domy k špitálu sv. Lazara poslední, na nichž zjistíme areální platy. I další domy, na konci nyn. ul. Spálené a na novoměstském rynku (Karlově nám.), jsou obtíženy platy — domů, které byly jich prosty, jest nepatrná menšina, — ale platy ty jsou jiného rázu. Jsou jednak vyšší, drobných dávek téměř nenalézáme, a nenalezneme takřka dvou domů, jichž majitelé by platili stejně a témuž požívateli. Rozmanitost ta jest důkazem, že jsou to platy zádušní a renty. Tu onde vyskytne se plat, jejž si vyhradil dřívější majitel při prodeji domu nebo v náhradu za postoupenou část městiště. Několik příkladů ze západní strany novoměstského rynku: Do r. 1389 má Mikuláš Olbramovic dva domy (č. 287. a 288.), r. 1389 prvý z nich prodal, vyhradiv si na něm důchod tří kop. R. 1377 odprodal podobně Pešek Drobník jeden ze svých dvou domů (č. 293a), 293c)) vyminiv si kopu ročního důchodu. Městiště domu »Tanečného« bylo r. 1382 rozděleno, později majitel jejich Hanuš »Tanczmagister« prodal obě ponechav si na nich věčný plat (č. 310a), b)). Stejného asi původu byl též důchod Kašpara, syna Johlina Eberhardova, na dvou domech sousedních (č. 311., 312a).[21]) Snad by někdo

---

[19]) Č. **154**. r. 1377 (nv. 10.) 34. gr. Procopio Basserman vendenti; č. **155. a**) r. 1377 (nv. 27.) 17 gr. Procopio Wasserman; č. **155. c**) r. 1377 (nv. 10.) 18 gr. Procopio Basserman vendenti; č. **156**. r. 1381 (nv 59.) 6 gr. Procopii Wasserman.

[20]) V příl. F sestaveny tak poplatné domy na Poříčí.

[21]) Platy z domů na západní straně novoměstského rynku:

Č. **284.a)** r. 1383 (nv. 110.) 1 sex. Wencz. Holczel, 1 sex. ad Ant. civit., r. 1393 (nv. 73.) 1 sex. ad s. Benedictum Ant. civ., 1 sex. ad s. Katherinam. — Č. **284.b)** r. 1410 (nv. 11.) 6 sex. Johanni Lanczman notario. — Č. **285**. r. 1396 (nv. 115.) fert. gr. (15 či 16 gr.) ad eccl. s. Wenczeslai. — Č. **286**. r. 1378 (nv. 26.) 1 sex. ad s. Michaelem, 1 sex. ad s. Gallum, 1 sex. ad fraternitatem brasiatorum. — Č. **287**. r. 1389 (nv. 18.) 3 sex. Nicolao Wolbrami vendenti. — Č. **289**. r. 1382 (nv. 97.) 2 sex. Jesconi de Monte. — Č. **290**. r. 1385 (nv. 127.) 1 sex. super Zbraslaw. — Č. **291.a)** r. 1382 (nv. 101.) 30 gr. monialibus s. Spiritus. — Č. **291.b)** r. 1382 (nv. 89.) 1 sex. ad s. Castulum, 30 gr. Nicolao Weyt. — Č. **292**. r. 1384 (nv. 122.) 1 sex. super Zderaz, 1 sex. super Botyecz, 1 sex. ad Carmelitas., r. 1387 (nv. 153.) 1 sex. ad b. Virginem in viridi, 1 sex. ad Carmelitas, 1 sex. super Zderaz. — Č. **293.b)** r. 1398 (nv. 66.) 1 sex. ad mon. in Scalicz, 1 sex. dno. Petro presbytero de Pyesk. — Č. **293.c)** r. 1377 (nv. 1.) 1 sex. Pesconi Drobnicze vendenti, 2 mar. ad s. Catherinam, r. 1378 (nv. 29.) 2 sex. ad Catherinam, 1 sex. super Zderaz. — Č. **310.a)** r. 1388 (nv. 1.) Hanussio tanczmagister vendenti 7 gr. — Č. **310.b)** r. 1382 (nv. 97.) 3 sex. Hanussio tanczmagister vendenti. — Č. **311**. r. 1382 (nv.

i tyto platy nazval areálními. V podstatě vznikly stejně, byly placeny za propůjčení domů, za odprodané městiště. Jest tu však zřejmý rozdíl, jednak v rozsahu: jest tu odprodáno jedno, dvě městiště, zřídka stačí půda na větší lokaci, jednak nebyly tu pozemky nově zastavěny, nýbrž zvětšen jen počet domů tím, že městiště zmenšena. Nebylo tím rozšířeno město, nýbrž vzrostl jen počet městišť v ulici již zřízené. Mohlo by se to snad nazvati druhotnou lokací. Platy ty vyznačují — na třech z uvedených příkladů vidíme to bezpečně, — městiště nověji vzniklá, původně tedy domy na náměstí platy areálními obtíženy nejsou.

R. 1351 připomínají se domy a městiště na novoměstském náměstí čili novém tržišti (in circulo novi fori) poprvé, připojeny k farnosti svatoštěpánské spolu s jinými nově zřízenými ulicemi. Jsme tu v oné části města, jež vznikla bezprostředně po založení města králem Karlem. Na prvý pohled liší se tyto končiny pravidelností půdorysu a větší rozlohou městišť od újezdu Svatomartinského a ostatních uliček staršího založení před branami Většího města Pražského. Rozdíl ten vynikl by ještě výrazněji, kdyby Tomek na mapě své nebyl vyznačil stav před válkami husitskými, nýbrž poměry, jak se jeví na sklonku vlády Karlovy, kdy bylo domů tu o něco méně. Západní strana rynku byla by pak rozdělena na dvacet částí (u Tomka 23), tu i jinde na blízku bylo by odpadlo mnoho menších městišť. Pozorujeme, že velikost městišť jest takřka symbolem rozdílu mezi předměstskou chudinou a měšťany, kteří se usazovali v nově založeném městě. A kdežto obyvatelstvo v částech starších platí ze svých domů roční dávky vlastníku půdy, městiště nově osazená platy areálními zatížena nebyla.

Zakládací listina novoměstská ustanovuje mimo jiné, že půda, která bude novým osadníkům přidělena, připadne jim ve vlastnictví (in ius et proprietatem recipiencium«).[22]) Zápisy o dvaceti domech při západní straně novoměstského rynku jsou důkazem, že ustanovení zakládací listiny tu splněno doslova. Městiště odevzdána byla novým držitelům v plné vlastnictví a to nejen ve smyslu právním, nýbrž i hospodářském, t. j. »svobodna«, neobtížena žádným platem, dřívějšímu majiteli půdy. Obyvatelé některých královských měst venkovských byli povinni z domů a pozemků platiti králi ročně »komorní« plat (»census«); platu takového král od novoměstských nežádal, a řečená městiště nejsou ani zatížena platy dřívějšímu vlastníku půdy. Nové město bylo z valné části založeno na půdě, která dříve náležela křižovníkům špitálu sv. Františka.[23]) Leč na uvedených domech

97.) 32 gr. et 1 perd. Kasparoni. — Č. **312.a)** r. 1383 (nv. 111.) 1 sex. Kasparo filio Johlini Eberhardi. — Č. **313**. r. 1381 (nv. 62.) 4 sex. ad mon. s. Katherine — Č. **314. a)** r. 1391 (nv. 39.) 1 sex. ad s. Catherinam, 1 sex. ad b. Virg. in Viridi, 1 sex. Wayzwosser, 1 sex. d. Stiborio in Wyssegrado. — Č. **315**. r. 1385 (nv. 132.) 4 sex. ad Slavos. — Č. **318**. r. 1380 (nv. 50.) 1 sex. Pesconis Kruczonis.

[22]) Cod. Jur. Mun. I. čís. 49.

[23]) V listě Karlově: »quosdam agros ipsorum ad duas araturas vel ultra« v listě arcib. vikářů z r. 1351: »cum quasi pro majori parte domus, horti, curiae, areae, et aedificia quaecumque augmenti seu amplificationis praedictorum

na rynku novoměstském není platů k špitálu křižovnickému, není tu ani jiných platů areálních. Platů takových neshledáme ani na jiných domech na rynku, ani v ulicích odtud k východu: ve východní části nyn. Štěpánské, v ul. Vodičkově, na Koňském trhu, na Příkopě.[24]) Jest to nepochybně kriterion, jež vyznačuje část města, jež vznikla bezprostředně po r. 1348, přesněji řečeno, domy postavené na půdě propůjčené králem. S tohoto hlediska bylo by poučno zjistiti podrobně, kde všude areálních platů není. Pro historickou topografii města získali bychom tak mnoho.

Pro naše účely rozhraničení toho není třeba. Zde stačí rozdíl ten konstatovati a vysvětliti. Bylo by arci omylem chápati rozdíl ten jen časově. Areální platy vyznačují nejen ony části, které byly osazeny již před založením města, nýbrž i na pozemcích parcelovaných koncem století čtrnáctého tkví roční plat. Ostatně o mnoha skupinách poplatných domů nevíme určitě, kdy lokace jich byla provedena. Tak vrátíme-li se k poplatným domům, o nichž bylo pojednáno výše, jen domy v újezdě Svatomartinském a osada v zahradě Dýňové jsou doloženy v prvé polovině století čtrnáctého, větší část ulice Kovářské (nyn. Spálené) — i s domy poplatnými ke špitálu sv. Lazara a Mikuláši od sv. Kateřiny — vznikla asi teprve v letech 1348—1350. Nasvědčujeť jméno ulice, že tu usazeni byli kováři, jedno z hřmotných řemesel, jež měla podle rozkazu králova přesídliti do Nového města.[25]) Je-li dohad ten správný, vykázána byla přistěhovalým kovářům městiště poplatná touž dobou, kdy na rynku a jinde přidělována městiště svobodná. Zdá se tudíž, že ani v prvé době nebylo chápáno ustanovení zakládací listiny tak, že by vlastníku půdy nebylo dovoleno prodati ji pod plat, znamenalo jen, že městiště, která přidělovali úředníci královští, byla propůjčována svobodně, bez povinnosti platu, ba přísná opatření proti těm, kdo by v stanovené lhůtě 18 měsíců domů na přidělených městištích nepostavili, na-

---

in haereditate seu fundo hospitalis praedicti fuerunt et sunt erecti ... »ss. Stephani et Henrici ecclesias in fundo quondam erectas hospitalis saepefati« Hammerschmid »Prodromus gloriae Pragenae« str. 231., 233.

[24]) Zápisy cit. v Zákl. II. při čís. 533., 610.—621., 695.a)—699., 703.b), 704., 707.—709., 711., 712., 714., 715.b), 825.—832., 846.—857., 859. Naproti tomu tkví na domě č. 820. na Koňském trhu 16 gr. areálního platu (1386 nv. 138: »16 gr. de area, 4 sex. Johanni de Ach), jehož r. 1392 požívá kněz Bohuněk (nv. 52), r. 1381 plyne »super Wissegradum« (nv. 87.).

[25]) Cod. Jur. Mun. I. čís. 50. — Osada v zahradě Dýňové připomíná se v závěti Jindřicha Švába (Svevi), měšťana staroměstského, někdy ve čtyřicátých letech 14. století; odkázal na jedné straně domků tu postavených kopu zádušního platu klášteru P. Marie konec mosta. Osadu v zahradě Dýňové ztotožnil Tomek s poplatnými domy Martina Weikhardova z r. 1399 a dohad ten odpovídá topografickému údaji v závěti nejspíše (»de nove plantacionis mee prope fassatum civitatis Pragensis, que ortus peponum dicitur, linea superiori, que sita est in sinistris versus Sderam eundo«; Summa Gerhardi ed. Tadra, Arch. f. ö. Gesch. sv. 63., str. 431.). Jinak bylo by možno pomýšleti též na poplatné domy Johlina Šteklice.

svědčují tomu, že staveniště tu přidělována zdarma.[26]) V listě Karlově praví se pak výslovně, že křižovníci neobdrželi náhrady za postoupené pozemky, té se jim dostalo nepřímo tím, že veškeré jich statky byly osvobozeny od berní a že jim připadly farnosti obou novoměstských kostelů sv. Štěpána a Jindřicha.

Poměry na Novém městě Pražském vyvinuly se tudíž jinak než předpokládá Sombart: předně vlastníku největší části půdy nebylo možno těžiti ze vzestupu renty pozemkové, ze založení města má prospěch jen nepřímý; za druhé půda nebyla rozdělena na několik velkých celků, nýbrž městiště, arci různě veliká, přidělena ve vlastnictví přímo jednotlivým osadníkům.

Veškerá půda ve městě nebyla však králem vyvlastněna. Emfyt. osadníci na Poříčí, v újezdě Sv. Martina a jinde nebyli sproštěni povinnosti platiti roční plat z městišť jim propůjčených. Duchovní korporace a staroměstští měšťané, kteří tu měli půdu a důchody, nebyli zbaveni svého majetku. I křižovníkům samým zůstalo okolí dvora u sv. Petra a zmínili jsme se již výše, že koncem stol. čtrnáctého vysadili tu několik poplatných městišť. Také jinde nalézáme ještě v letech sedmdesátých 14. století větší komplexy půdy v majetku jednotlivců, zejména zahrady, a namnoze nelze rozhodnouti, pokud majetek pochází z prvé poloviny 14. století a pokud to byly jen zvlášť štědré příděly z půdy při založení města vyvlastněné. Ti, kdo mají tak půdy nad vlastní potřebu, těží z ní podobně jako lokátoři prvé poloviny 14. století. V městských knihách vyskytují se odprodeje, jest znám i dočasný pronájem domů a pozemků, zpravidla však i koncem století čtrnáctého jsou nová městiště vysazena pod plat. Vzestup pozemkové renty, *stoupající cena půdy,* jež jest následkem založení a rozvoje města, jeví se pak konkrétně vyšším areálním platem.

Koncem 14. století požaduje se zpravidla z městiště nově prodaného roční plat 30 grošů, r. 1316 měl Albert Štuk z šestnácti městišť 60 grošů ročně. Podle toho byla by cena půdy během 14. století stoupla osmkráte.

---

[26]) Cod. Jur. Mun. I. čís. 49. Č e l a k o v s k ý arci praví v regestu k této listině »pokud se týče vyměřených jim městišť — jsou povinni zaplatiti pouze ustanovené kupní peníze dle rozsáhlosti půdy a nic více.« Leč výklad jeho zakládá se na omylu. V listině praví se: Item volumus — quod p r o p t e r d o m o s e t e d i f i c i a — q u a n t u m c u m q u e s o l l e m p n i a e t o r d i n a t a f u e r i n t s u m p t u o s e, nullus ad solvendum aut prestandum nobis aut successoribus nostris regibus Boemie aut cuiquam alteri cogatur — nisi s u m m a m dumtaxat, que p r o s o l o e t a r e a f u e r i t i m p o s i t a a b i n i c i o e t t a x a t a«, což týká se zajisté b e r n ě m ě s t s k é, jež má býti vyžadována podle městiště a nikoli podle hodnoty domu. Odpovídá tomu ustanovení privilegia litoměřického z r. 1300 (tamže II. čís. 69.): »et de areis tantum, quas habent in civitate predicta, et non a domibus in eisdem areis constructis vel construendis collectam ipsam solvere teneantur«. Podobně i jinde. Ustanovení toto zakládací listiny novoměstské mělo patrně pusobiti k tomu, aby domy stavěny byly co nejnákladněji, když berně byla vyměřena pouze podle hodnoty městiště (půdy), na němž dum stál.

Srovnání takové není arci exaktní, neznámeť rozsah ani jedněch ani druhých městišť. Není možno podati o ceně půdy výpočtů přesných. Jen v jediném zápise uvedena velikost propůjčené pudy, to r. 1418 přenechal klášter karmelitánů u P. Marie Sněžné měšťanům, jichž městiště sousedila se zahradou klášterní, pruh zahrady 30 loket zšíři; z 30 čtver. loket čili asi $10\frac{1}{2}$ m^2 měli platiti ročně 2 groše. Násobíme-li roční plat deseti, jest cena půdy asi 2 groše z čtverečního metru (poblíž nyn. Václavského náměstí).[27])

Zpravidla však jsou zápisy o lokacích velice neurčité, nebývá ani zřejmo, zda propůjčeno jest městiště »holé« (area nuda) či náleží-li k pozemku také stavení. Platy z téže lokace liší se podle velikosti městiště.[28]) Půda v různých částech města nebyla ceněna stejně.[29]) Posléze třeba vzíti v úvahu zhoršení mince a pokles hodnoty peněz vůbec. Přes to nelze pochybovati, že cena půdy ve 14. století stoupla mnohonásobně. R. 1345 docílil děkan vyšehradský, že držitel poplatného městiště v Podskalí zavázal se platiti místo dosavadních 4 grošů napříště 12 grošů ročně, tedy areální plat zvýšen trojnásobně.[30]) Z r. 1385 jest seznam domů v Podskalí poplatných klášteru Slovanskému: z 9 domů platí se 1—8 gr., z 8 po 40 groších (jednou vyskytuje se 20 gr., 24 gr. a 30 gr.). Dobu lokace neznáme, ale pět z oněch osmi městišť, na nichž tkvěly platy největší, bylo teprve r. 1380 znovu propůjčeno (čtyři z nich byla městiště opuštěná) a nechybíme, budeme-li předpokládati, že teprve tenkráte byl stanoven areální plat tak vysoký.[31]) V příloze sneseny jsou doklady o poplatných domech na Poříčí. Areální platy ke špitálu křižovnickému starší stanoveny na 3 groše, 5 slepic a 20 vajec, což v penězích jest asi 6—7 gr., vedle toho vyskytují se dávky dvojnásobné a trojnásobné, r. 1398 byla však čtyři městiště nově vysazena pod plat půl kopy. Zdá se dokonce, že jedno z nich bylo dříve propůjčeno pod plat 6 grošů.[32])

---

[27]) Zákl. II. str. 53.

[28]) V zahradě Škeřidlově postaveno 8 domů, na nichž jest 2 kopy 20 grošů ročního platu. Na prvém domě jest 30 gr., na druhém 10 gr., na třech dalších domech po 20 gr., na šestém a sedmém dohromady 35 gr., na osmém 5 gr. ročně. Zdá se, že původně zahrada rozdělena na sedm částí, z nichž každá měla platiti ročně 20 grošů. Nebyla však tak propůjčena, nýbrž prvá dvě městiště rozdělena v poměru 3:1, o poslední dvě dělí se pak dokonce majitelé tři. Platy stanoveny: 30 gr, 10 gr., 40 gr. (ze dvou), 20 gr., 35 gr. (ze dvou domů) a 5 gr. Zákl. II. str. 333.

[29]) Z 27 městišť poblíž Karlova jen tři platí 14 neb 15 gr. (ostatní méně) a to ještě u dvou uvedeno výslovně, že majitel má dvě městiště. Naproti tomu mezi areálními platy kostela vyšehradského (v někdejším újezdě Sv. Martina) vyskytuje se sice také dvakráte plat 6 gr., třikráte 8 gr., vedle toho však šestkrát plat na pul kopy, jednou 44 gr., též 84 gr. i 158 gr. — Viz též Č. Č. H XXIII. 354. násl., kdež však opraviti třeba údaje o platech Hansy od Věže, viz příl. F.

[30]) R B M IV. no. 1521.

[31]) Zákl. II. str. 129.

[32]) Příl. F II.

Leč vzestup ceny půdy není tak pronikavý, jak předpokládal Sombart. I koncem století čtrnáctého jest cena půdy v poměru k hodnotě budovy malá. Důchod z lokací pozdějších jest sice daleko vyšší než z půdy vysazené na počátku 14. století; Šimon celný má r. 1383 na 27 městištích více než šest kop, z osmi domů v zahradě Skeřidlově platí se celkem 2 kopy 20 grošů, z 15 poplatných domů Jakuba Charváta více než 8½ kopy, Kuncman kožišník měl na 11 domech v Chudobicích 3½ kopy ročně, důchody to na poměry novoměstské pozoruhodné, které samy o sobě řadily již lokátory mezi obyvatelstvo bohatší, nebyly to však důchody výjimečně veliké. Bylo nemálo měšťanů, kteří na rentách měli důchod stejně veliký, i vyšší. A třeba zmínění lokátoři také sociálně náležejí k předním měšťanům, — Šimon z Hory, Zdeněk z Louže, Kuneman kožišník, Kříž řeč. Křížala zasedali v radě, — nelze proto ještě tvrditi, že byli povzneseni teprve ziskem z lokace. Zdeněk z Louže rozdělil své městiště v letech 1380 až 1384, konšelem byl však již r. 1379, Šimon z Hory vysadil poplatné domy r. 1383, v radě jest však již r. 1373. Ostatně teprve r. 1373 koupil Šimon z Hory dům na Příkopě s pozemkem až k Sennému trhu a tenkráte byly asi některé poplatné domky na něm již postaveny. Tu zajisté bohatství nevzniklo akkumulací renty pozemkové, bylo jí jen rozmnoženo.

Vzestupem pozemkové renty se tudíž hospodářský a sociální ráz města podstatně nemění. Působí tu ještě momenty další: předně vzestup ten prospívá jen majiteli půdy neosazené, areální plat z půdy již pod plat propůjčené podařilo se jen zřídka zvýšiti, zpravidla jen tenkráte, bylo-li městiště opuštěno. Jinak rostoucí cena půdy a poměrné i absolutní znehodnocení areálního platu jest výhodou pro majitele poplatného městiště,[33]) cena jeho majetku stoupá, takže může na svém domě a městišti prodávati ještě renty nebo odkázati platy zádušní. Z břemen, jimiž počátkem 15. stol. zatíženy jsou domy novoměstské, areální platy bývají nejmenší.

Nelze dále přehlédnouti, že půda, která byla pod plat vysazena, náleží jen z části měšťanům novoměstským. Nemálo poplatných domů postaveno na pozemcích klášterních, jinde platy z nich přecházejí odkazem v majetek mrtvé ruky. Některé areální platy plynou na Staré město, dědicům oněch měšťanů, kteří na počátku 14. století měli pozemky před branami města a ovšem i oněch lokátorů, kteří stavěli tu poplatné domky na půdě, jež jim samým byla také jen pod plat propůjčena. O právní i hospodářské stránce těchto lokací pojednáno v kapitole předešlé a již tam konstatován rozpor mezi teorií Sombartovou a skutečnými poměry, jak se jeví v pramenech. Rozbor novoměstských pramenů z konce období předhusitského úsudek ten jen potvrzuje.

*

Možno arci namítnouti, že poznatky o poměrech na Novém městě Pražském nemají širšího významu, že město to již pro pozdní svůj vznik se

---

[33]) Na to upozorňuje také *Flamm* (Der wirtschaftl. Niedergang . . .) str. 93.

k řešení otázek těch nehodí. Obracíme se tudíž k *Starému městu*, třebaže jest předem jasno, že tu nebude možno dopracovati se výsledků ani tak úplných a bezpečných, jakých skytá materiál novoměstský. Neníť současných pramenů — na rozdíl od Nového města ani listin, — které by osvětlovaly, jak město vzniká a stavebně se rozvíjí. Že i tu byla půda vysazována poplatným podsedkům, že i tu rozdělena větší městiště, toho důkazem jsou zápisy v nejstarší knize soudní, kde opětovně zmíněny domy a »domky« poplatné k některému měšťanskému domu, t. j. k městišti někdejšího lokátora. Mezi platy, jimiž jsou obtíženy domy staroměstské na počátku stol. 15. možno — stejně jako výše ukázáno na poplatných domech ke špitálu sv. Lazara — rozeznati platy areální. A poněvadž jsou to jediné stopy někdejšího vývoje, jsou tu předem zprávy ty sneseny a to co nejúplněji. Doba lokací není většinou známa, nezbývá než řaditi je místně.

Na rynku Staroměstském poplatných domů není. Vyjdeme-li odtud na sever, shledáme prvá poplatná městiště v nyn. ul. Melantrichově, jež v letech šedesátých 14. století sluje ulicí Júnošovou (Gynochzlini); podobně jako na Novém městě ul. Charvátova, Škeřidlova, Křížalova nazvána podle lokátora. Tím byl asi Johlin Júnošův, r. 1365 již zemřelý, jemuž náleželo rozsáhlé městiště v západním rohu do Nového tržiště (ul. Havelská, čís. 466.—469., 504., 505.). Ještě po jeho smrti při prodeji zmíněno, že k domu náležejí domy poplatné.[34]) Také na protější straně bylo několik městišť vysazeno pod plat majitelem domu rohového.[35])

Takto zastavena volná plocha mezi Staroměstským rynkem a »novým« tržištěm u sv. Havla. Domy na tomto tržišti jsou areálních platů prosty, teprve některá městiště dále k Novému městu byla vysazena pod plat. Tak na rozsáhlém městišti v rohu nyn. ul. Rytířské a na Můstku postaveno pět domků, v letech 1415 až 1417 majitel rohového domu Beneš z Dláždění domky ty odprodal, vyhradiv si na některých roční důchod. Jeden z poplatných domů stál v severovýchodním koutě jeho městiště (403b) na tržišti svatohavelském, ostatní tvořily východní stranu nové uličky ke koňskému

---

[34]) Zákl. I. str. 113., Příl. E. čís. 239. Rkp. č. 987. fol. 213. »Stephlinus de Sicca emit domum erga Procopium et Martham et matrem Marthe nomine Anna in Novo foro sitam, qui quondam Gynochlini patris eorum fuit cum dominus censualibus annectis, salvis tamen censibus, quos Enderlinus Stuk et Jesco Rothonis habere dinoscuntur . . .« (1365).

[35]) Zákl. I. str. 115. k č. 503., 470. Rkp. č. 987. fol. 201. domus in Novo foro ex opposito Johlini Guneslini; Pesco Pillungi emit »cum omnibus domibus, qui censantur ad predictam domum«. T o m e k ztotožnil s tímto domem zápis na fol. 216. téže knihy: Margaretha filia Johlini Steglicz resignavit (domum) olim Johlini Steglicz Pesslino Pilungi sitam in Novo foro . . . cum omnibus — Tomek četl chybně »V) — parvis domunculis et domibus censualibus retro predictam domum . . . Zemře-li však Pešlín bez dědiců, jest Ješkovi Rotovu a jmenované Markétě vyhraženo na domě 135 kop nebo 13½ kopy ročního důchodu.

Domy vysazené Benešem z Dláždění.

Čís. 403. b)	domuncula in foro s. Galli	r. 1417	za 10 kop a pod plat 2 kop prodávajícímu
Čís. 383.	domuncula — que incipit se ab antea a platea et directe transit secundum longitudinem suam retro, prout stuba in eadem domuncula se extendit	r. 1415	za 45 kop
Čís. 384	domuncula	r. 1417	pod plat 3 kop prodávajícímu
Čís. 385.	domuncula	r. 1417	za 6 kop a pod plat 2 kop prodávajícímu
Čís. 386.	domuncula cum curiola	r. 1417	pod plat 3 kop 40 gr.

trhu.[36]) Podobně vznikla i nyn. ulice Perlová, také tu vysazeny pod plat části městiště rohového. Vysvítá to ze zápisu, jímž r. 1413 přiřčen rohový dům (č. 413./367.) Tomáši měšečníku; spolu s domem připadla mu i dvě městiště sousední (»areae combustae«), jež po požáru byla opuštěna a připadla zpět majiteli domu, od kterého byla kdysi vysazena.[37])

Také poblíže brány Zderazské v nyn. ul. Martinské stály tři domy poplatné k blízkému kostelu sv. Martina ve Zdi; poněvadž domy ty sousedí s farou (č. 418), podobá se, že byly postaveny na pozemcích kostelních.

Platy k sv. Martinu ve Zdi		
Čís. 360. c)	Příl. *E* čís. 302	60 gr.
Čís. 360. d)	» » » 301	18 »
Čís. 360. e)	» » 300	30 »

Platy ke sv. Štěpánu ve Zdi		
Čís. 301.	Příl. *E* čís. 433.	12 gr.
Čís. 302.	» » » 432.	6 »
Čís. 306.	» 428.	8 »
Čís. 307. b)	» » 427.	8 »
Čís. 308. a)	» 424.	12
Čís. 311. a)	439.	12 »
Čís. 311. b)	438.	12
Čís. 312.	» 437	6

Rovněž kostel sv. Štěpána ve Zdi požívá platů z domů sousedních. Platy ty zjistíme na osmi domech v západní části nyn. ulice Bartolomějské, leč poplatných domů bylo snad více, neboť v některých domech (č. 303., 304., 307a), 308b) nemáme zpráv z let 1400—1419. Nelze také rozhodnouti, zda poplatné domy ty byly vysazeny na pozemcích původně kostelu věnovaných, či byly-li později, mezi r. 1401 až 1404, jemu teprve darovány.[38])

[36]) Viz příl. E čís. 279. až 283., Zákl. I. str. 130.—131., jakož i zápisy tam citované. Zajímava jsou podrobná ustanovení o používání záchodu na žumpě Benešem z Dláždění zřízené. — R. 1429 hlásí se pak Jíra Domažlický, dědic Benešův, k opuštěnému domu (čís. 386.) »racione edificii«.

[37]) Zákl. I. str. 111.—112.

[38]) Plat 12 gr. z domu č. 311. a), který r. 1410 a 1418 plyne kostelu sv. Štěpána, měl r. 1401 Pešek Drobnice, majitel blízkého domu č. 313. Zda mu náležely

V nyn. ul. Karoliny Světlé stál dvůr kláštera zbraslavského (č. 287.); k němu původně náležela i protilehlá městiště (č. 320—322). R. 1356 propůjčen tam pozemek (patrně č. 321.) pod právo německé Štěpánovi s podmínkou, že tu postaví zděnou sladovnu s příslušenstvím, z pozemku měl klášteru platiti ročně 3 kopy úroku. Jest to patrně týž dům, který koncem 14. stol. patřil sladovníku Jakubu Brzotovi (č. 321.) a který r. 1412 koupil Matěj Lounský s povinností platiti klášteru 4 kopy 22 gr. roč. platu. Na sousedním domě (č. 332.) měl klášter 64 gr. důchodu, na lázni Husově (č. 320.) 8 gr.[39])

Slepá ulička, jež odbočuje z nyn. ul. Kar. Světlé mezi ul. Betlémskou a Náprstkovou, sluje posud Boršovem. Název ten vyskytuje se již ve stol. 14.; tenkráte označovány jím poplatné domy po obou stranách této uličky, které na jihu sousedily se zmíněným již dvorem kláštera zbraslavského, na severu sáhaly pak až do nyn. ul. Náprstkovy. Počátkem 15. stol. měla důchod na domech těch Markéta, vdova po pekaři Fráňovi. Získala jej koupí od Fricka Neugrünera řeč. z Chebu r. 1400, tento koupil jej r. 1365 od Pešlina Harrera. V městských knihách zachovaly se zápisy o obou koupích, při čemž platy jednotlivě jsou vypočítány.[40]) Zápisy ty jsou tím

---

i platy na domech jiných, nelze zjistiti, ježto ostatních sedm nebylo v letech 1401 až 1404 prodáno. Od r. 1404 doloženy jsou platy ke sv. Štěpánu. Jest tudíž možno, že veškeré platy areální Pešek Drobnice v letech těch kostelu daroval (prodej v soudní knize trhové zapsán není). Pak bylo by předpokládati, že lokace vyšla nikoli od fary (č. 305.), nýbrž od domu č. 313.

[39]) Zákl. I. str. 95., Schubert Urkundenregesten no. 966. Lokaci z r. 1356 klade Tomek k čís. 322., leč není důvodu předpokládati, že areální plat od r. 1356 do poč. 15. stol. klesl se 3 kop na 64 gr. Plat 4 kopy 22 gr. jest také na obytný dům nezvykle vysoký. Viz příl. **E čís.** 470, 471. Na lázni Husově zapsány r. 1402 (stm. 64.) tyto platy: 5 sex. d. Nicolao Geunheri, 3 mar. gr. relicte Jessconis Rudelsdorffer, 1 mar. gr. Wenceslao Swachonis, 8 gr. ad curiam dominorum de Aula Regia.

[40]) Rkp. 987. fol. 211. (r. 1365.) »Fricz Nevgruener emit erga Peschlinum Harrer 8 sex. gr. super **Buersobczi** ex opposito monachorum curie Aule Regie. Andreas pinter census 12 gr., Prabecz sneyder census 31½ gr., Jesco sutor census 12 gr., Micz Prosse census de duabus areis 24 gr., Jesco Thesser census 6 gr., Typpars pistor et Prabecz sartor census 15½ gr., Martinus pistor census 9 gr., Maczco pistor census 10 gr., Jesco Pzribohoda de duabus areis 21 gr., Wederzich in domo Bohuncin census 6 gr., Wanko rybarz de tribus areis census 36 gr., puella mangonis de duabus areis census 27 gr., Jesco ex opposito s. Andree census 15 gr., Czenko de Lewtmericz census 15 gr....« — Rkps. č. 996. fol. 14. (r. 1400.) »Margaretha relicta olim Frane pistoris emit... 6½ sex. gr. Prag. census annui et perpetui erga Friczkonem Newngruner pro 48 sex gr., quas habuit super domibus infrascriptis in Borssow prope s. Andream situatis et earum areis videlicet super domo Otticonis braseatoris 24 gr., super domo Johannis dicti Sussek ½ sex. gr., s. d. Mixiconis Byel 24 gr., s. d. Jan Rzehorzowe maritum 24 gr., s. d. Zaigieczkonis 24 gr., s. d. Weliconis pistoris 41 gr., s. d. Jessconis Palczek 44 gr., s. d. Welislai sutoris 12 gr., s. d. Ducheonis oleatoris 24 gr., s. d. Wenczeslai Mazanecz 72 gr., s. d. Wankonis braseatoris ½ sex. gr., s. d. Doycze fistulatoris ½ sex. gr. et s. d. Janusse de Rudnicz

cennější, srovnáme-li, jak kusé jsou zprávy o jiných platech areálních, kde namnoze ani počet poplatných domů není znám nebo nelze jich přesně lokalisovati. — R. 1365 platí podsedkové na Boršově 8 kop platů, r. 1400 jen 6½ kopy. Platy nebyly arci sníženy, rozdíl způsoben tím, že r. 1400 propustil Fric Neungruner z platu 60 gr. dům Mikuláše písaře urbury na Horách Kutných, který mu byl přisouzen, když dřívější držitel domu úroku neplatil. Jiný plat ½ kopy byl podobně zrušen nebo vykoupen již dříve. Toho třeba dbáti, srovnáváme-li platy r. 1365 a r. 1400. R. 1400 jest 13 poplatných městišť, r. 1365 jmenováno 15 poplatníků, z nich mají však tři po dvou, jeden tři »městiště«. Patrno, že tenkráte byla ještě v paměti původní lokace; ze dvou »areí« platí se ročně 48 gr., ze tří 72 gr., průměrné městiště, podle něhož určeny areální platy, ceněno na 24 gr. ročního důchodu.[41]) Celý pozemek rovnal se 20 »areím«, r. 1365 mají čtyři méně, k osmi domům patří však více než »městiště« původní lokace. R. 1400 platí se z 5 domů po 24 gr., ze dvou méně, z šesti (počítáme-li i dům Mikuláše písaře, ze sedmi) více. Základní schema zůstalo; srovnáme-li však jednotlivé platy r. 1365 a r. 1400, překvapí množství rozdílů, — třeba abstrahujeme od drobných odchylek, jež vznikly asi jen nepřesností zápisu staršího — důkaz, že rozsah mnoha městišť prodeji a koupěmi se pozměnil.

Platy gr.	12	15	18	20	24	30	31	33	41	42	44	48	54	63	72
r. 1365	2	—	1	1	2	2	1	1	—	1	—	1	1	1	1
r. 1400	1	1	—	—	5	3	—	—	1	—	1	—	—		1

Na sever od Boršova poblíže kostela sv. Jana na Brůdku má na čtyřech domech důchody farář kostela sv. Havla. Kostelu věnoval je r. 1357 Elblin Wacinger, a možno se domnívati, že domy ty byly vysazeny některým členem této patricijské rodiny.[42])

15 gr.... sicut littere antique desuper sonant...« — Viz příl. E čís. 482., 486-487., 490., 506., 508., 509., 510.

[41]) R. 1365 zapsáno, co které městiště úročí pololetně; součet platů dává jen 4 kopy. Ze dvou areí platí se pololetně 21 gr., z jiných dvou 27 gr., průměr i tu jest 24 gr. ročně.

[42]) Platy k sv. Havlu viz příl. E čís. 520., 521., 524. t., j. na domě č. 208 b) v nyn. Náprstkově 3 kopy, na č. 208 c) a 208 b) proti řece po 36 gr., o domě č. 208 d) není zpráv (Zákl. I. str. 87.). Lib. erect. I. no. 236. str. 114. » — quia — Elblinus Waczinger — in anime sue et progenitorum — salubre remedium ecclesie s. Galli 4 sex. — cum 32 gr. — census super domibus — legavit — ita — quod — Marcus 3 sex., Martinus Patek 36 gr., Nicolaus Littwa 20 gr. et Marussie 36 gr.« domy stojí »prope eccl. s. Johannis«. O platech učiněn i zápis v městské knize staroměstské: Rkp. 987. fol. 225. (1357.) — »Marcus cum uxore sua Katherina debet solvere singulis annis d. plebano ad s. Gallum et qui | | 3 sex. gr. perpetui census; Martinus dictus Patek debet prescripto plebano singulis annis solvere 36 gr. perpetue census sicut prescriptus, Micz dictus Lichwa debet

Také jiné kostely mají platy na domech v této končině. Tak požívá starobylý kostelík *sv. Ondřeje* (vedle domu kláštera zbraslavského) po kopě důchodu ze tří domů v nyn. ul. Betlémské.[43]) Ke kostelu *sv. Filipa a Jakuba* úročí dům vedle fary (na nám. Betlémském) a dva jiné poblíž kostela.[44]) Na domě č. 269a) v ul. Náprstkově zapsán při prodejích r. 1416 a 1417 plat 8 gr. ke dvoru arcibiskupskému, jest to nepochybně jedno z poplatných městišť, jež biskup Jan r. 1333 dal Heřmanovi kožišníku. V listině, jíž toto darování stvrzeno, jest zmínka o čtyřech městištích, jež biskupství má v Praze ve farnosti sv. Jakuba (rozuměj Filipa a Jakuba).[45]) Zda možno posléze považovati za platy areální důchody kostela *sv. Jiljí* na několika domech v nyn. ul. Husově či za platy zádušní, nelze rozhodnouti.[46])

Rozsáhlé pozemky před mostem držely kláštery, jež s životem městským v Praze od prvopočátku byly v těsné souvislosti: klášter sv. Klimenta a křižovnický špitál sv. Františka. Oba sídlily původně na Poříčí a opustily je, když těžisko městského života v 13. století posunulo se k západu do ohbí Vltavy. Křižovníci založili tu špitál, zatím co Poříčí zůstalo jen sídlem hospodářství: větší část svých původních pozemků oba kláštery asi časem vysadily poplatnými městišti.[47]) Také na Starém městě propůjčují půdu pod plat a obklopují se poplatnými podsedky.[48]) Praví-li se r. 1356 »domus inter domus dominorum hospitaliorum et dominorum Clementariorum«, jest tomu rozuměti nepochybně tak, že před oběma kláštery stála řada poplatných domů. Leč neúplné zprávy o domech v této části města nedovolují oblast obojích lokací určitěji vymeziti. Jisto jest jen, že areál kláštera sv. Klimenta zdaleka nerovnal se rozloze Klementina pozdejšího z doby Jesuitů. Přesahoval sice dále na jih, — platy, kterých klášter

---

solvere plebano prescripto annis singulis 20 gr. perp. cens., Mathussa Bohunkowa debet solvere plebano prescripto vel ecclesie s. Galli perp. cens. sing. annis [další ohořelo].«

[43]) Na domech č. 266. b), 268 a 264. a) viz příl. E čís. 489., 491., 493.

[44]) č. **260.** ½ kopy, č. **257.** 16 gr., č. **216. b)** kopu gr. a koroptev; domy č. **259.a** a **259.b** nejsou však kostelu tomu poplatné; viz příl. **E** čís. 497., 501., 515., 498., 499.

[45]) Příl. **E** čís. 503., RBM III. no. 2004.

[46]) Platy na domech č. **225.**, **227 a)**, **227. b)**, **350.**, **351. a)**, **351. b)** viz příl. **E** čís. 373. 374., 376., 400., 401., 416.

[47]) Zákl. I. str. 58. RBM II. no. 2056 z r. 1305, kde ještě křížovníci vyhražují si možnost vrátiti se ke sv. Petru »v Němcích«, jestliže by povodní a pod. byl nový špitál zničen. Platy z oblasti poříčské viz v příl. F II. R. 1253 potvrzen špitálu křižovnickému majetek m. j. »areas quoque circa s. Walentinum usque ad pedem pontis, quas relicta v. n. Hroznatae — donavit eidem hospitali —« RBM I. no. 1323.

[48]) Rkp. č. 987. fol. 11v »Frater Henricus ex hospitale cruciferorum una cum fratribus ex ordine predicti emit 1 mar. census erga Heinlinum Glaz cum loco curie situm prope hospitale. Jud. IIII° (1354).« Tamže fol. 192v »Bohuslaus emit domum erga convetum monasterii s. Clymentis — salvo censu 2 sex., quas habet desuper ipse conventus prenotatus« (1361).

požíval z domu č. *187.*, *189.*, byly asi areální, — leč areálních platu není ve východní části nyn. Klementina a v části severní při ulici Platnéřské stál kostel sv. Martina Menšího a kolem něho domy k němu úročící.

Z rukopisu Wilheringského cituje *Tomek* zprávu o dvou poplatných

Platy k sv. Martinu Menšímu.		
Čís. 190. r)	příl. E čís. 598.	plat 70 gr.
Čís. 190. s)	» —	ze dvou domu 90 gr.
Čís. 88.	» » 605.	plat 60 gr.

domech ke kostelu sv. Martina, domy stály v ul. »ostrožnické« (calcariatorum), z prvého platil Jindřich, oční lékař, hřivnu grošů, z druhého krčmář dvě kopy. Zprávu datoval Tomek »brzy po r. 1338« a přiřadil k zprávám o domě č. *190.* s.). Počátkem století 15. jest v těchže místech několik domů, z nichž se platí k řečenému kostelu. Že jsou to platy areální, tomu nasvědčuje i to, že když dva z domů těch byly pro platy r. 1407 přisouzeny

	k oltáři P. Marie Sněžné v kostele Pražském	ke sv. Valentinu
Dům č. 57. Příl. E čís. 655.	plat 5 gr.	plat 50 gr.
» 60. » » 656.	» 11 gr.	» 30 gr.
» » 66. » » 659.	» 28 gr.	» 30 gr.

Platy ke kostelu sv. Valentina		
Čís. 50. b)	příl. *E* čís. 712.	36 gr.
Čís 52. a)	» » » 646.	30 gr.
Čís. 52. b)	» » » 647.	60 gr.
Čís. 49. c)	» » » 650.	140 gr.
Čís. 49. e)	» 651.	6 gr.

bratrstvu kramářů, byly platy faráři sv. Martina na nich zachovány co platy nejstarší. Náležely tudíž kdysi ke kostelu jak na jih od fary tři městiště, tak i na sever městiště (č. 88.) v nyn. ul. Platnéřské.

Platy ke kostelu sv. Mikuláše		
Kaprova čís. 53.	příl. *E* čís. 714.	9 gr.
» » 54.	» » 715.	9 gr.
Na Krechtách		
žid. čís. 15. a)	» » 716.	9 gr.
» 15. b)	» » » 718.	18 gr.

Dále k severu, poblíž nyn. ul. Veleslavínovy a Valentinské má na několika domech platy oltář P. Marie Sněžné v kostele Pražském,[49]) na třech z domů těch jsou vedle toho platy faráři sv. Valentina, platy vyšší. Snad byly platy ty později ke kostelu věnovány, snad jsou důkazem, že městiště

[49]) K domum těm náležel patrně též dům č. 68., na němž plat 6 gr. 9 den označen »cuidam presbytero ad castrum Pragense«; příl. E čís. 662. —

byla kdysi mezi dva majitele rozdělena, snad konečně jest to areální plat dvojího původu podobně jako dvojím platem obtížena byla městiště na Poříčí, kde lokátor stavěl domy na půdě, jemu samému pod plat propůjčené. Ke kostelu sv. Valentina úročily i domy poblíže kostela, v rohu nyn. ul. Valentinské a Kaprovy, městiště, jež kdysi Hroznata kostelu věnoval. Posléze vyskytuje se plat ke kostelu sv. Valentina i na domě vedle židovské lázně na krechtách, ale městiště to již s oblastí areálních platů nesouvisí, jest odděleno dvěma skupinami domů poplatných, jež kdysi náležely Albrechtu a Johlinu Štukům, kteří tu vykázali důchod ke kostelu sv. Mikuláše na Kurném trhu.[50])

O domech dále k severu v ulici Židovské není zpráv. Dlužno vrátiti se zpět ke kostelu sv. Martina a klášteru sv. Klimenta. Střední část nyn. ul. Karlovy sluje ve 14. stol. ulicí Ševcovskou. Tu stály řadou tři domy, na nichž měl r. 1362 František Rokcaner z Okoře roční důchod sedmi kop — dvakrát po dvou kopách, z jednoho domu 3 kopy —, r. 1362 věnoval jej klášteru sv. Ducha. Z toho, že domy ty spolu souvisí, lze souditi, že byly kdysi Františkem Rokcanerem nebo některým jeho předkem vysazeny.[51]) Jiné čtyři domky poplatné náležely tu r. 1360 Ulovi, synu Jakše řeč. Bavor.[52])

Vedle kostela P. Marie na Louži měl dům Ondřej Helm, přední strana domu (č. 102.) hleděla do nyn. nám. Mariánského, v zadní části městiště, na Kurný trh (nám. Linhartské) stála sladovna. Ostatek rozsáhlého mé-

---

[50]) O domech poplatných ke sv. Valentinu srv. RBM I. no. 1323, kdež král Václav potvrzuje špitálu křižovnickému »ecclesiam etiam s. Walentini in civit. Prag. cum areis adiacentibus« (r. 1253); že pozemky ty vysazeny byly pod plat, patrno z listiny zachované v »Summa Gerhardi«, podle níž ubyly kostelu tři hřivny důchodu »de censibus arearum« zřízením hřbitova, viz Zákl. I. str. 55. O poplatných domech Štukovských a fundaci ke sv. Mikuláši viz rkp. č. 993. fol. 18v (»auf vier hoffstete, die gelegen sint in sant Valentins gazse«); emfyteut. lokaci dvou z těchto městišť viz T a d r a »Summa Gerhardi« no. 133. T o m e k zařadil zprávy o těchto domech mezi domy nejisté polohy. Zákl. I. str. 245. Domu, který zapsán v berní knize mezi čís. 716. a 718., Tomek neurčil; o domech čís. žid. **16.** a **17.**, které stály podle Tomkovy mapy mezi oběma skupinami poplatných domů ke kostelu sv. Mikuláše, nedostává se zpráv. K areálním platům Štuků sluší bezpochyby počítati tu i důchod Johánka Štuka na protilehlém domě č. **49. b)** viz příl. *E* čís. 645.

[51]) »census — in platea Sutorum — ex opposito domus Heinlini dicti Negel super domibus et areis platee predicte sese indivise contingentibus sive contiguis —« orig. univ. knih. praž. no. 300. Mezi platy k sv. Duchu v příl. E platy ty se nevyskytují, Heinlin Negel měl v padesátých a šedesátých letech 14. stol. několik domů, ale k žádnému se nehodí určení této zprávy. Domy ty možno nejspíše lokalisovati na severní stranu střední části ul. Karlovy, kde o domech čís. **160 a), b), 162., 165.** — berní knihy z r. 1427 čís. 563.—566. — nemáme zpráv, zda a jakými platy byly obtíženy.

[52]) Rkp. 987. fol. 190. (1360). »Ela relicta Jaxonis Bavari et filius eius Jaxo emerunt 4 domunculas ex opposito domus ipsorum in platea sutorum erga filium suum Ulam, juniorem fratrem —.« T o m k o v i se nepodařilo domy ty určiti.

stiště vysadil pod plat. Tak vysadil r. 1405 dům hledící do ul. Platnéřské pod plat 2¼ kopy (č. 105.), na sousedním, jenž mu r. 1404 ještě náležel, má r. 1408 2 kopy důchodu (č. 107.). Na domě č. 102a) do pozd. nám. Mariánského má r. 1410 3 kopy 6 gr. důchodu. V jižním cípu městiště domu na Kurném trhu úročil 4 kopy (č. 133c), sousední (č. 133b) 2½ kopy, posléze z domku (domuncula) vedle fary platil r. 1409 Jan Hrách nožíř 2 kopy (č. 133a) a z pustého městiště, jež téhož roku přikoupil další kopu.[53]) Ondřej Helm získal tak propůjčením budov a pozemků více než 16 kop ročního důchodu.

V ulici Platnéřské jsou doloženy i jiné domy poplatné. R. 1365 tu koupil Heřman Schwarzstern 6 kop důchodu na třech domích a šesti krámech, jež k domům těm náležely, od Ješka Roethela.[54]) Domů těch Tomek neurčil a ani pomocí pozdějších zápisů není možno ony areální platy lokalisovati, neboť z platů, jež uvedeny v příl. *E* bylo by možno sice považovati za areální platy důchody Johánka Frolicha na domech čís. *120.* a *122.*, také však platy na domech čís. *113.* a *117.* a) plynoucí kaplanu vdovy Freibergerovy a jejímu synu Janovi.[55]) Jiné domy poplatné vysazeny byly za kostelem sv. Mikuláše. R. 1355 zapsáno v soudní knize staroměstské, že Jakeš Bavor (Bayer) *vykoupil* na domě Tursmidově, na domě Replinově a na domě žida Zibenweibera od Henslina Merhartova plat 104 gr., 6 koroptví, 2 zajíců a 6 tučných slepic. Praví se výslovně, že vykoupil — podle prvého zápisu »redemit«, podle třetího »absolvit«, kdežto důchod na domě Ješka Hefnera či Hofmera koupil.[56]) Výkupem rozuměti jest zpravidla, že držitel domu byl sproštěn povinného platu, zde však Jakeš Bavor majitelem oněch domů není. Poněvadž výraz vyskytuje se dvakráte a nelze tudíž považovati to za omyl, nezbývá než předpokládati, že Jakeš Bavor stejně jako Henslin Menhartův měl již dříve jakési právo k oněm městištím; buď že platy před časem Henslinovi prodal nebo náležely jim společně nebo konečně požívali z domů těch platů oba, což by bylo opět stopou oněch slo-

---

[53]) Zákl. I. str, 43., 44. a zápisy měst. knih tam citované.

[54]) Rkp. č. 987. fol. 212. »Hermannus Swarczsternemit Paulo nepoti suo filio Barbare 6 sex. gr. erga Jesslinum Rothonis super domos sitas in platea calcariatorum retro domum Nicolai de Nova domo statim annexas videlicet tres domos, que habent 6 institas et idem Jesslinus Roethel promisit disbrigare, sicut sonat littera sua secundum ius civitatis. Judicio IIII.

[55]) Zákl. I. str. 235. Příl. E čís. 581., 582., 622., 624. Srovnej i platy »ad testamentum Hiltmari« tamže čís. 625., 626., 631.

[56]) Rkp. 987. fol. 20. »Item Jaxo Payer publicavit, quod habuit super domo Tursmid, domo Replin et domo Zubeweiber 104 gr. census, 2 lepores et 6 perdices et 6 pingwes gallinas, quas ab Henslino Meinhardi redemit et publicavit, quod emit super domo Jesk Hephner 3 mar. graves census erga Henslinum Meinhardi«; tamže, fol. 20v v zápise o druhém provolání dům »Zibenweiber Judei« uročí 104 gr. et 4 gallinas. Tamže, fol. 21v »Item Jaxo publicavit, quod emit 3 mar. graves census et 1 leporem erga Henslinum Meinhardi super domo Jesk Hophmer tercio et super tres areas retro s. Nicolaum absolvit 104 gr., 2 lepores, 6 pingues gallinas et 6 perdices«.

žitých podniků lokačních, kde jednomu měšťanu náležejí platy »ratione fundi«, druhému »ratione aedificii«. Pro tento výklad svědčí i skrovnost dávek; z řečeného důchodu tkvělo na domě Zibenweiberově 104 gr. a 4 slepice, na oba domy ostatní připadá tudíž jen po zajíci, 3 koroptvích a slepici, tedy úrok, jehož peněžitá hodnota byla nepatrná, ne více než vánoční »pocta« někdejšímu lokátoru.

Poplatné domy stály po obou stranách uličky U tří studní (v místech nyn. tř. Mikulášské). Domy, a jak zápis praví, městiště a krámy poplatné při straně západní náležely r. 1363 z části Mikuláši od Věže, Velflovici, vedle toho měl právě na podíle Mikulášově jeho příbuzný Jakeš Bolkův 10 kop důchodu. Ostatních majitelů neznáme; jest to patrně starý majetek rodinný, rozdělený mezi několik dědiců, a výše důchodu Jakšova jest důkazem, že hodnota majetku toho byla na několik set kop.[57]) Na straně východní zřízeny byly při domě Frenclina Kornpuhela.[58])

Vedle zmíněných již platů v ulici Ševcovské daroval Frana Rokcaner z Okoře r. 1362 klášteru sv. Ducha důchod svůj na jedenácti domích v ul. Kostečné za zahradou pana Čeňka z Lipého. Domky stály řadou (»super domibus et areis platee jam dicte etiam sese indivisim contingentibus«), patrně na severní straně ulice.[59]) Peněžitý úrok stanoven rozmanitě, možno takořka rozeznati dvojí platy: malé 11 až 15 gr. (na pěti domech) a vysoké poměrně 50—135 gr. (na šesti domech). Rozdíl jest tak nápadný, že vede k domněnce, že nejspíše nebyly domy ty vysazeny současně a že patrně některému podsedku prodáno jen holé městiště, jiný však přijal pod plat dům již zbudovaný. Ze stejné lokace pocházel snad také důchod půl kopy vdovy po Františku Rokcanerovi na blízkém domě v nyn. ul. Dušné (čís. 905.)[60]) a možná, že pozemky těchto poplatných domů náležely kdysi k domu Františka Rokcanera na rynku (č. 924.), s nímž dům č. 905. sousedil.

S poplatnými domy v ul. Kostečné hraničí několik domů, na nichž

---

[57]) Rkp. 987 fol. 200 (1363). »Conradus de Nurenberg institor emit 10 sex. cen. an. perp. erga Jaxonem Bolkonis super terciam partem, quam habet Nicolaus de Turri super domos et areas et institas censuales ex opposito domus quondam Frenclini Cornpuhel eodem jure, ut ipse habuit...« Tomek Zákl. I., str. 46, k čís. **27 f**)., Děj. Pr. II. str. 436.

[58]) Zákl. I., str. 20. k čís. žid. **74**.

[59]) Platy r. 1362 byly 90 gr. a zajíc, 50 gr. a zajíc, 11 gr. 3 hal. (par.) a půl zajíce, 11 gr. 3 hal. a půl zajíce — patrně městiště rozdělené, 135 gr., 80 gr., 12 gr. 8 hal. místo slepic, 15 gr. a groš místo slepic (dvakrát), 60 gr. a zaj. (dvakrát). Orig. univ. knih. no. 300., Zákl. dod. I. str. 244., kdež označeny co domy nejisté polohy. Plat 80 gr. k sv. Duchu — šestý ve výčtu z r. 1362 — doložen na severní straně ul. Kostečné na domě, jejž r. 1401 koupil Šimon kožišník a r. 1416 Jíra sladovník (Žid. č. **120 b**), plat 12 gr. oltářníku téhož kostela — sedmý podle pořadí z r. 1362 tkví na domě Mikuláše Seylera z Pasova (Žid. č. **117 b**); příl. E položen čís. po **749 a**), c). O sousedních domech není zpráv; možno tudíž všech 11 domů položiti na severní stranu ul. Kostečné.

[60]) Příl. E čís. 791.

poč. 15. stol. měl důchody mistr Ludvík z kláštera P. Marie Konec mosta.[61]) Lokací rovněž asi vznikly platy, jichž požíval poč. 15. stol. písař staroměstský Jan Kunigswerder na třech domech v Podžídí (poblíže nyn. Sanytrové).[62]) Daleko více poplatných domů má v těchže končinách klášter sv. Kříže Většího. Oblast jeho areálních platů počíná u Vltavy, kdež dům č. *876./8.* úročí 2 kopy, č. *884. b)* 10 gr., pak proti klášteru v nyn. ul. El. Krásnohorské z domu č. žid. *192. a)* 1 kopu, ze sousedního (č. *191*, snad i s č. *190.* a *184.)* platilo se r. 1413 kopu gr. a 52 libry oleje, kterýžto plat snížen r. 1414 na pouhou kopu gr. a r. 1419 zapsáno na domě a městišti jen 14 grošů. Dále k jihu má klášter areální plat 1½ kopy ještě na domě č. žid. *166. b)* — *168.*, *172.* na západní straně bývalé ul. Cikánské, z protějšího domu č. žid. *171.*, *173.* vychází klášteru dávka 52 liber oleje, o dalším domě není zpráv, poslední v řadě č. žid. *180.*, *182.* úročí 70 gr. Pozemky po obou stranách tohoto domu klášter si podržel (č. žid. *173.*, *185.)*. Také dále k východu v sousedství pozemků klášterních jsou dva domy poplatné v nyn. ul. Dušní (č. *888. a)*, *888. b)* po 1 kopě), na protějším rozsáhlém městišti poblíže Staré židovské školy (č. žid. *154.—156.)* má klášter 3 kopy 42 gr. ročně, na dalším (č. *861.*, *862.)* půl kopy, na domě č. *860.* 75 gr., posléze na domě č. *857.* v nyn. ul. Kozí kopu gr. a zajíce na vánoce. — Klášteru přímo náležela ještě poč. 15. století veliká zahrada, hřbitov, špitál a dům s pozemkem, leč teprve přičteme-li k tomu městiště, která postupně byla klášterem vysazena, zjednáme si správnou představu, jak rozsáhlými pozemky byl klášter původně nadán.[63])

Poblíž kláštera sv. Kříže založili r. 1386 Olbramovici Prokop Bohuslavův, Jan Bohuslavův, měšťané pražští, a synovec jejich Jan, syn rytíře Šimona Bohuslavova, špitál, jak jim bylo v záveti děda Bohuslava uloženo. Bývala tam před tím zahrada, ještě poč. 15. stol. bývá někdy nazývána »zahrada dvora někdy Prokopa Bohuslavova«, jindy »zahrada špitálu kdysi Prokopa Bohuslavova«. Kolem zahrady vysazeno mnoho poplatných domů; plat z některých ještě na poč. 15. stol. jest označován co plat Prokopa Bohuslavova, jeho vdovy neb sirotků, u jiných co plat špitálu u sv. Kříže. Platy

---

[61]) Příl. E čís. 794, 798. Mistr Ludvík má z č. **904 b)** 48 gr., z č. žid. **115—119.**, **269.** 24 gr. oba domy jsou v nyn. Josefovské. Povšimněme si, že důchod, kterého r. 1402 požíval mistr Ludvík z domu č. **904 b)**, označen jest r. 1411 co plat kteréhosi oltářníka u sv. Mikuláše, a že podobně i plat 72 gr. z domu sousedního č. žid. **123**, v nyn. ulici Dušní, přísluší oltářníku sv. Mučedníků v témže kostele (příl. E čís. 793).

[62]) Býv. Rabínská č. žid. 195 e) příl. **E** čís. 842, plat 15 gr.
Na krechtách č. žid. 195 d) » » » 844, plat 34 gr.
č. 883 f) » » » 849, plat 26 gr.

[63]) K areálním platům kláštera sv. Kříže náleží také plat 70 gr. z domu č. **848 a)** vedle Klášterního špitálu. Viz příl. **E** čís. 839, 846, 864, 865, 870, 873, 876, 882, 883, 889, 890, 899, 922, 925. Viz též rkp. 987 fol. 205 (1364). »Cunnscho sutor emit domum [erga] d. gardianum de s. Cruce Maiori ex opposito scole judeorum ... et debet dare per annum 2 sex. annui census perp. et 2 lepores.«

jsou vesměs malé, daleko menší než areální platy ke sv. Kříži, ač cena půdy nemohla býti o tolik nižší. Něco lze vysvětliti menší rozlohou městišť — i na městišti č. *847. d)*, z něhož se platilo 20 gr. ročně, stál jen domek (domuncula), — vedle toho byly tu propůjčeny patrně jen holé pozemky, kdežto klášter sv. Kříže vysadil domy již postavené.

U Milosrdných	č. 850.	příl. *E* čís. 901.	plat 12 gr. s hal. (12 gr.)
» »	č. 852. b)	» » » 904.	» 22 gr.
» »	č. 853. f)	» » po č. 904.	» 15 gr.
	č. 847. b)	» » » 907.	» 12 gr.
» »	č. 847. d)	» » » 908.	» 20 gr.
Kozí ul.	č. 847. f)	» » po č. 908.	» 12 gr.
K řece	č. 847. h)	» » č. 910.	» 12 gr.
» »	č. 747. i)	» » » 911.	» 12 gr.
» »	č. 847. k)	» » po č. 911. a)	» 12 gr.
» »	č. 847. l)	» » » 911. b)	» 12 gr.
» »	č. 872. b)	» » č. 915.	» 12 gr.

Rázu platů areálních jsou důchody vdovy po Mikuláši Zaháňském na třech domech na Starém uhelném trhu (nyn. Kozí nám.),[64]) pak úroky ke kostelu sv. Jiljí, jež doloženy na pěti domech v nyn. ul. U obecního dvora.[65]) Ke klášteru sv. Františka úročily dva domy (č. *790. a)*, č. *803. a)*) před kostelem sv. Haštala, jiné tři poplatné domy téhož kláštera dlužno podle *Tomka* lokalisovati do nyn. ul. Klášterské.[66]) R. 1353 měl poblíže kláštera dům Mertlin z Chebu a (proti domu) domy poplatné; nelze zjistiti, zda zmínka ta vztahuje se k některé z právě jmenovaných skupin areálních platů či bylo-li v těch končinách poplatných domů ještě více.[67])

V severovýchodním koutě města shledáme stopy trojí lokace: z některých domů v nyn. Řásnovce, Haštalské (býv. Svíčkové) a na baštách plynou platy Štukům,[68]) z jiných vdově po Hánovi Benešaurovi.[69]) Obojí

[64]) Na č. **915** plat 30 gr., na č. **914** rovněž, na č. **795** 60 gr.; příl. **E** čís. 778. 779., 927.

[65]) Na č. **798 a)** 24 gr., na č. **799.** 168 gr., na č. **800 c)** 12 gr., na č. **804.** 12 gr., na č. **805** 12 gr.; příl. **E** čís. 930, 931, 933, 934, po 935 b).

[66]) Na č. **790 a)** 32 gr., na č. **803 a)** 18 gr. v nyn. Haštalské; na č. **774 a)** 18 gr., na č. **774 b)** 38 gr., na č. **774 d)** 18 gr.; příl. **E** čís. 945, 947, 965, 967, 971.

[67]) Rkp. č. 987 fol. 29. (1353).

»Item Mertlinus quondam filius Perlini de Montibus est ductus super domum Mertlini de Egra circa s. Franciscum et super domus suas censuales ex opposito domo sue«. TOMEK zařadil zprávu tu mezi domy nejisté polohy k ul. U obecního dvora; Zákl. I, str. 243.

[68])

Platy Štukovské.

Čís. 778.a)	Příl. E čís. 968.	Plat 2 kopy
» 781.a)	» po čís. 949.c)	» 16 gr.
» 781.b)	» » po čís. 949.d)	» 16 »
» 761.a)	» » po čís. 972.	» 48 »
» 761.b)	» » čís. 978.	» 52 »
» 758.	» čís. 983.	» 24 »
» [940.b)]	» » čís. 993.	» 36 »

poplatné domy jsou rozptýleny po rozsáhlé ploše, aniž lze je přesně lokalisovati a vymeziti oblast těchto areálních platu, neboť domy v těchto postranních uličkách nebyly prodávány tak často jako v ulicích hlavních a o mnoha domech není vůbec zpráv. Z domů na jižní straně nyn. ul. Haštalské náležely platy kaplanu řeč. Meisnerovu; areální platy tkvějí tu na šesti domech, z nichž jeden (č. 728.) stojí na Dlouhé třídě, ostatní s domy na Dlouhé třídě sousedí.[70]) Areální platy odlišují zároveň tato nověji vysazená městiště od starších měšťanských domů na Dlouhé třídě.

Ještě při klášteře sv. Benedikta řádu Německých rytířů, u něhož se r. 1306 připomínají podsedkové klášteru poddaní, jsou poč. 15. století mě-

---

Plat Ondřeje Štuka doložen jest již r. 1353, a možno připomenouti, že koncem 13. stol. měl Šimon Štuk pozemek před branou sv. Benedikta.

69) Platy vdovy po Hanovi Benešaurovi.

Čís. 787.	Příl. E po čís. 986.	Plat 30 (60) gr.
» 755.	» » čís. 986.	» 8 gr.
» 756.	» » čís. 984.	» 26 »
» 943.	» » čís. 982.	» 22 »
» 760.b)	» čís. 995.	» 30 »
» 940.a)	» » čís. 994.	» 22 »
» 940.b)	» » čís. 993.	» 26 »
» 940.c)	» » čís. 992.	» 25 »
» 940.e)	» » čís 989.	» 17 »
» 768.b)	» » po čís. 989.	» 13 »

Výčet poplatných domů Anežky, vdovy po Hánovi Benešaurovi, jest k r. 1396 v knihách erekčních, kamž domy ty zapsány, když zřizovala oltář v kostele P. Marie před Týnem. Tu praví se, že má »in curiolla, quae sita est retro s. Gastulum« důchod na 15 domech, vypočítáno ale jen 14 poplatníků: na domě Jessconis dicti Luthochlew 18 gr. (viz Zákl. I. str. 197. č. **768a**)), Jacobi Zagyecz candelatoris 17 gr. (patrně = č. **940e**)), Wenceslai sepifusoris 13 gr. (= č. **768b**)) Henrici Gut pellificis 26 gr., Nicolai Trzieskotha 26 gr. (? = č. **940d**), r. 1405 Nicolai pellificis), Swachonis zelnik 26 gr. (Svach zelník má r. 1411 č. **940a**)). Franae Nunwicze sutoris 16 gr., Wenceslai muratoris 16 gr., Jacobi zelnik 16 gr., Cunczonis carnificis 22 gr., Mathiae genser 22 gr. (= č. **943**., r. 1404 Crucis genser), Nicolai pistoris 26 gr. (= č. **756**., r. 1404 Nicolaus Schauffler), Nicolai sutoris 8 gr. (= č. **755**., r. 1406 Nicolaus Glaser), Mathiae vinitoris 1 sex. (= č. 787.). Lib. erect. IV. no. 626.

70) Platy kaplana Meisnerova.

Čís. 728	příl. E čís. 1005	24 gr.
729 c)	» 979	24 (12) gr.
» 730 d)	» 980	12 gr.
730 e)	» » 981	12 gr.
» 731 d)	» » » 997	40 gr.
» 731 e)	998	67 1/2 gr.

stiště kláštera poplatná.[71]) Domy v Dlouhé třídě i ul. Celetné[72]) jsou areálních platů prosty a platů takových nezjistíme — mimo zmíněné již platy ke klášteru sv. Benedikta — vůbec v části města mezi oběma ulicemi ani pak dále na Ovocném trhu, v ul. Železné a na »Novém tržišti« u sv. Havla. O lokaci nyn. ul. Melantrichovy a Na můstku zmínili jsme se již z počátku.[73])

Tento výčet poplatných domů na Starém městě Pražském jest arci neúplný. Pro století čtrnácté máme jen nahodilé zmínky v listinách a nejstarší knize soudní, a třeba pokusili jsme se zjistiti pláty areální srovnáním zápisů v knihách trhových z let 1400—1420, ani tu nebylo dosaženo úplnosti. Jednak známe platy jen na oněch 600 domů, jež byly v té době prodány, a již proto jsou mezi areálními platy vždy mezery, domy, o nichž

---

[71]) O právní stránce této proměny bylo pojednáno již výše. Ze starší doby doklady o lokaci kl. sv. Benedikta viz R B M IV. no. 707, pak rkp. č. 987 fol. 191v »[Kather]ina mater d. Thome cancellarii d. episcopi Myndensis emit domum pro se et suis heredibus erga dominum [—] commendatorem et plebanum ecclesie s. Benedicti, que domus est inter domos Pillungisse et domo magri. Pertoldi — salvo censu 20½ gr. et una talenti cere scilicet census ecclesie memorate.« (r. 1361).

Platy k sv. Benediktu.

Královdvorská čís. 660	příl. E čís. 162	plat 15 gr., libra vosku
» » 663	» » » 159	» 40 gr.
» » 664	» » » 157	» 14 gr.
» » 665 b)	» » 165	» 12 gr.
» » 665 a)	» » 166	» 40 gr.
Jakubská čís. 672	» » » 156	» 60 gr., 5 liber vosku
» » 673 a)	[roku 1400 vykoupen; rkp. 996 fol. 11]	» 30 gr., libra vosku
» » 674 a)	příl. E čís. 154	» 30 gr., libra vosku
» » 674 b)	» » » 153	» 23 gr.
» » 675	» » » 152	» 4 gr.
» » 947	» » 171	» 15 gr.
Rybná » 680	» » » 147	» 9 gr.
» » 673 b)	» » » 145	» 20 gr.
682 a)	» 143	» 50 gr.

[72]) V »Summa Gerhardi« (ed. Tadrovy no. 132.) zachována smlouva o parcelaci městiště při ul. Celetné. Měšťan Ditlin propůjčuje tři domky, postavené v zadní části svého dvora. Z každého domu má 2 kopy ročního důchodu.

[73]) Ke konci zaznamenávám dva zápisy o poplatných domech, jež se nepodařilo lokalisovati: rkp. 987 fol. 173v (r. 1357) [ohořelé].

» [?] Newmbergeri resignavit pro parte hereditatis patris sui dne. Katherine et suis heredibus curiam [?] quondam Hynkonis de Sleben cum 4 areis, que censuunt 80 gr. ad curiam [?] hereditarie possidendam.«

Rkp. 987 fol. 251v (1360).

»Nicolaus Clementeri exhibuit tres areas Enderlini Ruperti pro quatuor censibus et emendis; jud. I. — — IIII.o«

není známo, zda do řady těchto poplatných domů ještě náležejí; vedle toho není ani jisto, zda se podařilo veškeré platy areální určiti, neboť na některém domě byl úrok vykoupen, důchod z jiného prodán, a plynul-li pak plat z domů sousedních různým osobám, není, podle čeho bychom poznali jich společný původ. Leč i z takto neúplného materiálu lze odvoditi některé poznatky, jež pro pochopení hospodářského života středověké Prahy jsou důležitosti zásadní.

Především — stejně jako na Novém městě — není areálních platu všude. Staroměstský rynk, ul. Železná, Celetná, Nové tržiště u sv. Havla a jiné ulice ve středu města se ve výčtu areálních platů nevyskytují. A poněvadž právě v této části města jest zápisů o domech nejvíce, a nelze ani předpokládati, že by právě tu byly areální platy vesměs rozprodány nebo vykoupeny, možno považovati to za důkaz, že tu ani původně poplatných domů nebylo. Usoudíme dále, že domy ty byly vysazeny na půdě královské, analogicky oněm částem Nového města, kde po r. 1348 přidělována městiště novým osadníkům; král i tu uděluje pozemky ve vlastnictví *plné*, nežádaje platu komorního.[74]) Tak založeno i »nové město« u sv. Havla, domy na »Novém« tržišti, jež postaveny zásluhou rodiny mincmistra Eberharda ke konci panování krále Václava I., jediná velká lokace na půdě Starého města Pražského, o níž se zachovala zpráva listinná. Těchto několik ulic domů svobodných — náleží k nim i největší část Dlouhé třídy a, jak se zdá, i ul. Husova — považovati lze za jádro městské osady ještě ve stol. 13.[75]) Ve volných prostorách mezi nimi a kolem nich postaveny pak domy poplatné. Tak vznikla ulice Júnošova, vysazeny domy na Můstku, v nyn. Perlové, za sv. Mikulášem, na sever od rynku a Dlouhé třídy.

Vznikají tak nové ulice. Lokátor získal zajisté nejvíce, mohl-li položiti uličku středem svého pozemku: příkladem obdobným lokaci na zahradě Štukově na Poříčí nebo novoměstské Nekázance jest na Starém městě Boršov. I jinde nalézáme ještě na poč. 15. stol. tytéž areální platy po obou stranách ulice, v nejstarší knize soudní připomínají se několikráte poplatné domy, které příslušejí k protilehlému domu měšťanskému (viz výše poplatné domy Jakše Bavora a Mertlina z Chebu). Kde bylo půdy méně, vedena ulice mezi dvěma městišti: ul. Júnošova, na Můstku. — Pomocí areálních platu možno alespoň částečně rekonstruovati někdejší rozdělení majetku pozemkového, a poněvadž leckterá ulička vznikla právě podnikavostí vlastníka půdy, jest tím dán i klíč k pochopení topografického obrazu města ve století čtrnáctém, jehož stopy trvají posud.

Omezíme se však na hospodářskou stránku vývoje: Areální platy na

---

[74]) Na to upozornil již Teige v úvodu k »Seznamům měšťanů Pražských«, Almanach král. hlav. města Prahy 1901, str. 217 násl., kdež také upozorněno na pravidelnost městišť v ul. Rytířské, Celetné a Platnéřské. Viz též A. Zycha: »Prag«, str. 106 a j.

[75]) Rozdíl mezi půdou svobodnou a městišti poplatnými jest arci jen z části vysvětlen stářím: jest zároveň projevem rozdílu sociálního a právního mezi měšťany původními a drobným lidem, který tu sídlil snad od pradávna.

poč. 15. stol. jsou z valné části v majetku kostelů a klášterů staroměstských. Některé byly jim teprve ve 14. stol. věnovány (platy Rokcanerovy k sv. Duchu, Wacingerovy k sv. Havlu), jiné vznikly vysazením domů na půdě církevní. Kde obklopen klášter poplatnými domy, předpokládáme právem, že stojí na půdě, která klášteru byla kdysi věnována. Areální platy poučí tak o původním rozsahu majetku církevního, kdežto na mapě Tomkově vyznačena jen ona část, která nebyla pod plat vysazena.

Ostatek areálních platů plyne několika rodinám, jichž předkové poč. 14. stol. stáli v popředí městského života: Štukům, Velflovicům, Volbramovicům, Wacingrům, Rokcanerům, Benešaurům a j. Pešlin Harrer měl důchod na 15 domech na Boršově, František Rokcaner na 14 domech v nyn. Karlově a Kostečné, vdova po Hánovi Benešaurovi na 15 domech za sv. Haštalem, počet jiných poplatných domů přesně neznáme, leč patrno, že některé rodiny získaly značné části městské půdy do svého majetku a půda stala se jim zdrojem důchodu namnoze znamenitého. Náleželo-li na př. Júnošům rozsáhlé městiště mezi Novým tržištěm a Staroměstským rynkem, není pochybnosti, že cena majetku toho rozvojem města velice stoupla.

Leč třeba rozeznávati přesně: Podle teorie Sombartovy byla půda ve městě rozdělena několika rodům, kteréž pak vzestupem ceny půdy, akkumulací pozemkové renty byly povzneseny. Na Starém městě Pražském toho předpokládati nelze. Jednak jen část půdy městské jest poplatna rodům patricijským, a rozsah majetku církevního a množství městišť svobodných brání představě, že někdejší majetek rodů těch byl daleko větší. Za druhé důchod, kterého rody ty požívají, plyne jen z části z propůjčené půdy, není to jen holá renta pozemková, namnoze propůjčena (prodána) byla s půdou i budova. Zápisy o lokaci Beneše z Dláždění ukazují to názorně. Areální plat jest pak náhradou nejen za půdu, nýbrž i za budovu a při tom budova ceněna výše. V nejstarší soudní knize zapsáno několik prodejů městišť: r. 1354 prodáno městiště poblíž t. ř. Benátek (pozd. Milíčova Jerusaléma) za 3 kopy 45 gr., městiště (prope Raczkonem inter Judeis) za 4 kopy, jiné za 2 kopy 50 gr., r. 1356 městiště u sv. Kříže za 10 kop, u dvora opata Kladrubského (v ul. Konviktské) za 2 kopy, r. 1358 zapsány tři prodeje městišť: za 2, 2½ a 4 kopy.[76]) Cenám těm odpovídal by 10% areální plat 12—24 gr., pouze u jednoho městiště 60 gr. a to ještě v padesátých letech 14. stol., kdy cena půdy oproti 13. století nepochybně stoupla. Byla-li cena půdy tak nízká, jak velikého pozemkového majetku bylo by třeba, aby dal vznik[77]) tak velikým kapitálům, jakými vládli pražští měšťané již ke konci století třináctého: r. 1298 půjčuje Jakub Velflovic 400 hřiven, touž asi dobou Eberlin, Konrád a Jindřich od Kamene 250 hřiven, titíž s Janem Velflovicem 600 hřiven, Rudlin Júnošův s Fridlinem od Kokotu

---

[76]) Rkp. č. 987 fol. 12.v, 14.v, 171.v, 178., 232.v R. 1358 prodán dřevěný domek či krám (gaza lignea) za 23 kopy; tamže fol. 179.

[77]) Nelze přehlédnouti, že majetek ten býval propůjčován pod plat, nikoli odprodáván, takže ani vzestup ceny půdy nemohl vésti k náhlému obohacení.

112 hřiven, Matěj z Chebu prodal za 200 hřiven sukna a pod.[78]) A není ani jisto, že patricijské rodiny ty, pokud měly ve městě rozsáhlý majetek pozemkový, získaly jej darem a nikoli koupí, a kdybychom i připustili možnost, že jim byl darován, umožnilo jim teprve bohatství, jinak získané, že důchody své z této půdy mnohonásobně investicemi rozmnožily: zřizujíce domy poplatné, krámy, lázně, sladovny a pod. To nelze již zváti akkumulací renty pozemkové.

Jest tudíž patrno, že teorie Sombartova význam původního rozdělení pozemkového majetku přecenila, sluší se arci stejně varovati toho, abychom význam činitele toho v hospodářském vývoji čtrnáctého století neohodnotili příliš nízko. Pokud se týče vlastního problému těchto studií, možno výsledek shrnouti takto: Mezi platy, které tkvějí na domech staroměstských poč. 15. stol., jsou areální platy složkou početnou a tím i velice významnou, jsou však zpravidla z břemen, jimiž dům jest obtížen, nejmenší. Přetížení domů jimi vysvětliti nelze.

V.

Platy zádušní: jich ráz a vzrůst ve stol. XIV. — Renty: jich význam v hospodářském životě XIV. stol., rostoucí jejich počet, cena rent. — Cena práce a kapitálu počátkem stol. XV.

V předešlé kapitole pojednali jsme o rozdělení pozemkového majetku a jeho ceně. K otázce té dostali jsme se arci oklikou. Vyšli jsme od otázky, jakého původu jsou věčné platy, jimiž domy předhusitské Prahy byly tak úžasnou měrou zatíženy. Výsledky kapitoly předešlé dávají na to odpověď jen částečnou: Cena půdy nebyla poměrně vysoká, půda nebyla soustředěna v rukou několika málo rodin a proto ani areální platy, třeba jsou velice početnou složkou platů na domech, nemají významu rozhodujícího. Kde na Starém nebo na Novém městě podařilo se plat areální odlišiti od platů ostatních, byl vždy plat areální z břemen těch *nejmenší*. Dlužno tudíž přihlédnouti k složkám dalším: rentám a platům zádušním. Předem o těchto.

Mezi platy na domech novoměstských, jež v l. 1399 až 1414 zapsány v seznamu platů zadržených, důchody osob a korporací duchovních tvoří téměř polovinu.[1]) Jejich podíl na Starém městě nebyl asi menší.[2]) Arci důchody ty nejsou vždy platy zádušní ve vlastním slova smyslu. Právně rozlišili jsme platy areální placené v náhradu za propůjčenou půdu, renty na domě prodané a zádušní platy, jež majitel na domě (nebo jiném majetku svém) věnoval. Viděli jsme, že značná část platů areálních jest v majetku mrtvé ruky, a mezi listy klášterů zderazského, svatotomášského i ji-

[78]) LOSERTH: »St. Pauler Formular« no. 11., 19., 33., 43., 44. a j.

[1]) 491 z 1093 platů (45%) v úhrnném počtu 696 kop z 1480 (46%); viz tabulku na str. 166.

[2]) Viz přehled poživatelů platů z domů staroměstských, v příl. E.

ných jsou mnohé nepochybné renty. Rozdíl ten tu však nerozhoduje. Sluší leda vyloučiti areální platy, které placeny byly z půdy ode dávna církvi náležející. Jinak byl malý rozdíl (po stránce hospodářské), zda věnoval měšťan plat na domě vlastním či rentu, jíž sám na cizím domě požíval. Konečně i renty, které kláštery zakupují, jsou kupovány většinou za peníze, jež měšťané k tomu účelu věnovali.[3]) Jak malý byl tu vskutku rozdíl mezi darem a koupí, patrno i z toho, že opatření proti hrozícímu vzrůstu majetku církevního obracejí se nejen proti darům, nýbrž i prodejům. I k prodeji stejně jako k darování nemovitého majetku (erbe, eygen) nebo důchodů třeba souhlasu králova.[4])

Z důvodů berních brání město a v důsledku toho i král věnováním zádušním. Leč nebylo asi těžko získati indult královský,[5]) a byly to především vládnoucí vrstvy patricijské, které se ho dožadují a rozmnožují majetek církevní. Knihy erekční jsou toho důkazem. Seibot Benešovský (Beneschauer) věnoval 8 kop důchodu k oltáři Všech svatých v kostele P. Marie před Týnem a jiných 8 kop k oltáři P. Marie v kostele sv. Mikuláše na Kurném trhu, Vítek z Hory 7 kop důchodu k oltáři sv. Václava v kostele sv. Linharta, Frenclin Rotův (Rothonis) 10 kop důchodu k oltáři sv. Apošt. v kostele P. Marie před Týnem, Jakeš Bavorův (Baier, Paier) 13 kop důchodu ke kapli sv. Trojice v kostele sv. Mikuláše.[6]) Příkladů jejich následují i měšťané méně bohatí: Dětřich Plafus, měšťan Vět. m. Praž., měl

---

[3]) K listu kláštera sv. Tomáše z 4. XI. 1378 připsáno »Et istum censum habet conventus ex parte Johannis dicti Parczifal, civis Minoris civit.« —, k listu z 3. III. 1379: »Ex parte Wenceslai Parcifal...«, k listu z 27. X. 1379: »Hunc censum habemus ex parte Anne Raczikonisse...«, k listu z 8. XII. 1379: »Ex parte d. Johannis Parciffal...«, k listu z 21. VII. 1384: »Hunc censum habemus ex parte Petri Lodherii et Anne Razkonnisse, civisse huius civitatis« a pod. k většině listů o rentách klášterem sv. Tomáše zakoupených.

[4]) Zákaz prodávati statky (i venkovské) duchovním viz Cod. Jur. Mun. I. čís. 87. Podle privilegia Václavova z června 1405 náleží mezi »rugy anebo viny královské« »wer erbe. eygen adir czinse der pfaffheit geeigent hat an unsern willen«, tamže I., čís. 122.)

[5]) Indulty královské viz na př. Lib. er. III. no. 407., 418., IV. no. 488, 505, 559, 594. Zmínka o svolení královĕ jest v městských knihách trhových, kdykoli duchovní kupuje rentu.

[6]) Lib. er. I. no. 67., 80., III. no. 334. I. no. 130, 203.

Jiné význačné doklady: Jaklin od Věže věnoval 10 kop kostelu sv. Havla (tamže no. 250), Ješek z Hory 10 kop důchodu k oltáři sv. Bartoloměje, Marty a Lazara v kostele týnském (tamže no. 297), bratří Kornpuhlové 10 kop na kaplanství v kostele sv. Mikuláše (tamže no. 307), František Kamaréř 10 kopami důchodu založil oltář sv. Petra a Pavla v kostele P. Marie před Týnem (tamže III. no. 418), k jinému oltáři v témže kostele odkázal Mikuláš Payer 80 kop (tamže no. 430), Václav a Jakub Štukové věnovali 8 kop k oltáři sv. Kříže v kostele sv. Mikuláše (tamže no. 440.), vdova po Henslinu Freibergrovi věnovala statek klášteru benediktinek u sv. Ducha s podmínkou, že klášter z důchodu toho bude vypláceti ročně 10 kop k oltáři P. Marie v kostele sv. Mikuláše (tamže no. 468) a m. j.

dům, jejž v závěti své cení na 100 kop a 30 kop hotových, z toho odkázal 8 kop platu k sv. Havlu, devátou kopu svému strýci Mikuláši v klášteře sv. Tomáše a po jeho smrti tomu klášteru.[7]) Tomáš cihelník (Zigler), měšťan Vět. m. Praž., odkazuje ženě 150 kop věna, 10 kop důchodu ke kostelu sv. Havla, 2 kopy důch. klášteru zbraslavskému, na jiných odkazech 56 kop.[8]) Jakási *chudá* žena (»quedam pauper matrona«) darovala 6 kop důchodu, jež k tomu účelu na různých domech zakoupila (»in certis locis et domibus per eam comparatis«).[9]) Fundace patricijské jsou z největší části nadány důchody z venkovských statků; ti, kdož neměli statků takových, věnují renty a areální platy, jichž ve městě požívají. Obyvatelstvo chudší zatěžuje zádušními platy majetek vlastní.[10]) Na některém domě tkví i několik takových platů, jež věnovány byly dřívějšími majiteli.

Od 13. stol. přináší tak městské obyvatelstvo svůj podíl k rozmachu majetku církevního, a třebaže věk 13. a 14. byly dobou hospodářského rozkvětu, hromadící se platy zádušní stávaly se břemenem přílišným. Umírající měšťan 14. stol. nemá však na mysli nesnáze, v něž štědrost jeho uvede potomky,[11]) jeho mysl obrácena jest jen k tomu, aby — jak praví kterási listina z r. 1355 — »mohl od Boha za malé veliké, za dočasné věčné — — co šťastný kupec získati věčnou blaženost«.[12]) A že tato typická formule není jen frasí, toho důkazem jest rozsah církevního majetku. Flamm vypočetl, že ve Freiburce úročilo (nejméně) 120 domů ke klášterům a kostelům, t. j. třináctá část celého města, v listinách tamního špitálu sv. Ducha jmenováno jest ve 14. a 15. století 177 rent na domech freiburských. Čísla ta vysvětlují (jak praví Flamm), že město o 9.000—9.500 obyvatelů mělo roku 1390 vedle duchovenstva klášterního 77 kněží světských.[13]) *Tomek* počítá, že jedině při kostele sv. Víta bylo 250 duchovních, při kostele Vyšehradském sto, při ostatních třech kollegiátních 89, farářů a jiného duchovenstva při kostelích farních 318, při různých kaplích 33, celkem bylo podle odhadu Tomkova (jenž někde snad nadsazuje, celkem jest však podepřen přesným výčtem osob), v Praze na počátku vlády krále Václava 791 kněží svět-

[7]) R. 1361, orig. univ. knih. pražské čís. 294, Schubert Urkundenregesten no. 871.

[8]) R. 1363, tamže čís. 310., Schubert no. 872.

[9]) Lib. er. IV. no 488.

[10]) Jest také důležitý rozdíl: na venkově věnovány jsou církvi většinou pozemky, po př. i se selskými podsedky, ve městech většinou jen holé duchody.

[11]) Příznačno jest, jak skrovné bývají odkazy příbuzenské v poměru k dokazum zádušním.

[12]) »ut possit ab eo pro parvis magna, pro temporalibus et transitoriis perpetua — — felix mercator eternam beatitudinem adipisci«, orig. univ. knih. pražské no. 258. Podobně tamže v orig. no. 353, (Schubert l. c. no. 772., 394.) a j.

[13]) Flamm, »Der wirtschaftl. Niedergang Freiburgs i. Br. und die Lage des städtischen Grundeigentums im 14. und 15. Jahrhundert«. Str. 120. Flamm poznamenává: »Das ist entschieden zu viel. Vom wirtschaftlichen Standpunkt kommt hinzu, dass der Selbstbelastung des Mittelalters zu gunsten der Kirche infolge des Stiftungscharakters keine genügende Gegengabe entsprach.«

ských, počítáme-li 40.000 obyvatelů, i poměrně více než čítal tehdejší Freiburk.[14])

Bohatství církevní v Praze rozmnoženo bylo arci především královskou štědrostí Karla IV., k obohacení metropolního chrámu a starých klášterů přispívaly šlechta a vysoké duchovenstvo. Leč kostely farní ve městě, nové klášterní řády městské povzneseny byly zbožností měšťanstva. Archivy klášterní stejně jako přehled platů duchovních na domech staroměstských nedovolují o tom pochybovati.

Zbožnost projevující se odkazy zádušními jest význačným rysem městského života 14. stol. A bylo by zajisté vděčným úkolem přihlédnouti blíže k těmto odkazům, nejen k tomu, jak úžasně roste jich počet v druhé polovině tohoto století, nýbrž i ke kterým kostelům a klášterům se zbožnost pražského obyvatelstva zvláště obracela a k rázu fundací, jímž se projevuje duchovní prostředí doby. Materiál tu publikovaný mohl by býti východiskem takovéto studie kulturně-historické. Studie taková objasnila by na př. náboženský význam bratrstev (cechů) kupeckých a řemeslnických, jež mají velký počet důchodů na domech. Povšimla by si odkazů k stavbám (hutím) různých kostelů (ad fabricam ecclesiae) a ukázala by snad, že odkazy ty prýštily nejen ze zbožnosti, nýbrž snad i z lásky k stavbě, jež pro dobu tu jest charakteristická. Vždyť mezi odkazy zbožnými vyskytuje se i plat na opravu mostu![15]) Studie ona zdůraznila by nepochybně rozmanitost těchto nadání. Mnoho listin nadačních vypočítává přesně účel, k němuž platy jsou věnovány. Vedle výročních bohoslužeb ukládá se oltářníku namnoze poděliti chudé nebo žáky penězi, chlebem nebo suknem; o zádušních fundacích na lázních zmínili jsme se již výše.[16]) Platy na domech fundovány jsou i špitály, staroměstský špitál Bohuslava Olbramovice pro nemocné,[17]) a špitál pro chudé na Novém městě proti kl. sv. Ambrože, založený Velflovicem Johlinem Jakubovým a nadaný platy ze dvou třetin od Štuků a z jedné třetiny do Rokycanských. A podobný význam měly domy bekyň, kde docházely útulku chudé ženy, jsouce podrobeny kázni klášterní: dům bekyň Olbramovských při kapli Všech svatých, bekyň Freibergerových (Kláry Hopfnerové), bekyně v t. ř. Templu, Kadaňského, Bol-

---

[14]) Děj. Pr. III. 29—33.

[15]) Viz příl. E čís. 418. a 540. Viz též R B M IV. no. 1904 o fundaci na most v Lounech z r. 1295. —

R. 1410 odkázala malostranská měštka paní Kačka, vdova po Dobšovi, měšťanu staroměstském, Menšímu městu Pražskému celé své jmění 300 kop obci Menšího města »respiciens maximam paupertatem et penuriam cummunitatis huius civitatis, condoluit et mota pietatis visceribus — pro sue ac suorum maritorum (Hanuše Nárožníka a Dobše) animarum remedio salutari«. Obec měla z toho vypláceti služce doživotní důchod kopy gr. ročně, postarati se o výroční bohoslužby a rozdati postav šedého sukna za 1½ kopy gr. chudým žákům (rkp. č. 317. fol. 46.).

[16]) Tomek, Děj. Pr. III. 256.—262., viz výše str. 196.

[17]) Viz o něm výše str. 250.

kovy, Posenpachů, Geunherovy, Silberzeigrovy a j.[18]) Platy věnované těmto domům stejně jako nadace ke špitálům přispívají k mírnění pauperismu století čtrnáctého.

Leč daleko největší část zádušních platů vynakládána byla na účely bohoslužební (obřadní) a rozmnožení duchovenstva. Tím lze si vysvětliti, že reformační učení staví se proti kněžským platům vůbec a dochází ochotného sluchu u širokých vrstev obyvatelstva, jež cítí jen tíhu zbožných nadání generací předcházejících. R. 1376 jest viněn *Milíč* m. j., že »chtěje lid proti veškerému stavu kněžskému pobouřiti«, učí, že platy, jichž kněží z domů a vinic požívají, sluší považovati za lichvu.[19]) Na učení toto navazuje pak husitská Praha, ruší však nejen platy kněžské, nýbrž věčné platy v okruhu města vůbec.

* *

*

Náboženský idealism 14. stol. jest tak z příčin, jež způsobily přetížení městského majetku. Viděli jsme, jakou měrou zatížen byl majetek ten důchody církevními, leč církev soustředila jen část — pravděpodobně jen *menší* část — všech platů domovních. Dlužno tudíž přihlédnouti k příčinám, pro něž i platy osobám světským v druhé polovině 14. stol. tak úžasně se rozmnožily. Někde příčinu zatížení známe: Potřeboval-li majitel domu peníze na delší dobu, (židovská půjčka byla by příliš vzrostla), nezbývalo než zavázati se k ročnímu platu z domu; v padesátých a šedesátých letech 14. stol. zpravidla věřitel si vymiňuje, že nebude-li dluh do určité doby splacen, stane se plat »věčným«.[20]) A určená lhůta několika let byla asi většinou příliš krátká, aby držitel domu mohl vedle faktického 10% úroku splatiti ještě celý dluh. Prodejem rent opatřuje si chudší měšťan prostředky k stavbě domu; stanoví-li zakládací listina novoměstská, že každý nový

[18]) Děj. Pr. III. 232.

[19]) Palacký, Formelbücher II. 183, 185. »Tertio volens ex hoc populum excitare contra statum totius cleri dogmatisavit, quod omnes census sacerdotum, quos habent super domibus et vineis, usurae censerentur«. V universitní knihovně v Kielu zachovalo se několik polemických traktátu, jež svědčí o tom, že již poč. XV. stol. byl na universitě pražské spor, kde jedna strana zavrhovala koupi věčných platu co lichvu. Traktáty navazují na poměry pražské jeden z nich rozebírá přímo listinu na koupi 2 kop věčného duchodu vydanou konšely staroměstskými. Rukopis, jenž by tak i pro poznání hospodářských poměru pražských byl snad duležitý, nepodařilo se mi přes opětovné žádosti do Prahy vypůjčiti. Viz V. Schulz, »Bohemica knihoven v Hamburce, Kielu, Kodani a Rostoku«, Věst. král. čes. spol. náuk, tř. filos.-histor.-jazykozp., 1897, str. 8., 9. Na rukopis tento upozornil mne doc. dr. F. M. Bartoš.

[20]) »Ego Cunczlinus dictus Mulner sutor, civis Maj. civit. Prag., recognosco — a prov. v. Pesslino, coartifice meo, 10 sex. gr. — sub onere census unius sex. me nomine mutui percepisse — « (1349). Inser. v Lib. Er. II. no. 264. »nos super domo nostra in Porziecz prope s. Clementem — et eius area 5 mar. graves gr. Pr. — census annui et — liberi — propter ingruentem necessitatem et maximum onus debitorum meorum — vendidisse — (1379). Inser. tamže no. 296. Viz výše str. 212.

osadník musí do měsíce potom, co mu pozemek bude přidělen, počíti se stavbou a do osmnácti měsíců ji dokončit, byli bezpochyby mnozí osadníci nuceni opatřiti si potřebné prostředky od bohatých měšťanů staroměstských nebo duchovenstva prodejem rent na domech ještě nepostavených. Jaké nebezpečenství tu hrozilo, ukazuje zakládací listina, jež zakazuje zatěžovati dům rentami přes *polovinu* jeho hodnoty.[21]) Tu tedy renty tkvějí na domě od samého počátku.[22]) Mnoho rent vznikalo při prodeji domu: kupec místo kupní ceny nebo části její zavazuje se k »věčnému« platu dřívějšímu majiteli. Příčinou jest buď nemajetnost kupcova, jenž nemůže celé kupní ceny hotově vyplatiti, nebo dřívější majitel dal sám přednost důchodu před penězi hotovými. Prvé jest doloženo opětovně zápisy v městských knihách,[23]) druhé lze předpokládati, kde výslovně v zápise se praví, že dřívější majitel vyhradil si »reservavit« důchod na domě.[24]) Že vskutku dává důchodu přednost před hotovými penězi, tomu nasvědčují obtíže, jež činí výkupu, že bylo možno výkup označiti co zvláštní milost poplatníku prokázanou.[25]) A totéž patrno i z toho, že tak často majitel zaměňuje vlastnictví domu za roční plat. Ostatně obojí se doplňuje: nedostatek peněz na straně jedné, touha po důchodu na straně druhé. Jest to týž hospodářský proces, jemuž podlehl dříve majetek pozemkový ve městě (vznik areálních platů emfyteusí), v druhé polovině 14. století podléhá mu majetek domovní. Názorně možno vznik rent sledovati na domech na Poříčí, kde valná část rent vzniká teprve po r. 1377 (na rozdíl od starších platů areálních). Na Starém městě vývoj ten není tak patrný, r. 1400 (kdy počínají soudní knihy trhové) dostoupil počet platů takové míry, že mnohé domy jsou jimi již přetíženy.

R. 1373 ustanovují konšelé, že peníze sirotčí jest uložiti v nemovitostech nebo důchodech.[26]) Peníze ty přijímala jednak obec sama,[27]) nebo

---

[21]) Cod. Jur. Mun. I. čís. 49.

[22]) V listině z r. 1356: Stephanus, olim Alberti dicti Giran civis Prag. filius — recognovit — se a — fratribus fraternitatis Juniorum institorum Antique civit. Prag. civibus in subsidium edificacionis curie sue in Nova civit. Prag. in acie contra fossatum Antique civit. Prag. et ex opposito monasterii s. Marie fratrum Carmelitarum — site 30 sex. gr. den. Prag. in parata — pecunia percepisse inser. v Lib. Er. III. no. 423. Tak lze si vysvětliti vznik valné části rent, jež na domech novoměstských shledáváme v letech sedmdesátých 14. stol., zejména v části města postavené po r. 1348; viz kap. IV.

[23]) Viz některé cit. v kap. III.

[24]) Obrat ten nalézti lze téměř všude, kde z přil. E patrno, že dřívější majitel ponechal si na domě důchod.

[25]) Viz str. 212.

[26]) Rössler I. st. 103. str. 64. »Und wenn ein man seinen kindern bereiz gelt lest, dasselbe sullen die vormunden nicht legen auf kaufmanschaft, sunder man sol in zins oder erb dorumb kauffen.«

[27]) Rkp. č. 2074, kniha sirotčí, počíná r. 1398 zápisem o snesení, ut omnia debita orphanorum hic notarentur: que si persolvi illo tempore non poterint, ut census super eisdem debitis talibus orphanis solverentur...«.

byl zakoupen plat na domě nebo vinici poblíže města. Tak vysvětlíme, že mezi poživateli platů nalezneme i takové, kteří mají důchod malý, na jednom nebo dvou domech. Jiným však plyne platů několik a soustřeďují v rukou svých důchod pozoruhodný. Byly to arci z části platy areální, z části důchody z domů, kdysi propůjčených, z valné části jsou to však renty zakoupené. Fricek Neugrüner koupil r. 1365 8 kop areál. platu na Boršově od Pešlina Harrera a 23 kopy různých důchodů od Johlina Steklice a Ješka Rotova.[28]) R. 1356 koupil Olbramovec Pešlin Bohuslavův 10 kop důchodu od Jakuba, syna Frenclina Kamaréře, r. 1361 získal bez 8 gr. 20 kop důchodu od Volflina Menhartova na pěti domech, dvou lázních a masném krámě.[29]) R. 1409 koupil Dětřich řeč. z Cách od strýce svého Jindřicha 34½ kdpy a 8 hřiven důchodu na osmi domech a vinici.[30]) Podobných příkladů

---

[28]) Viz kap. IV. str. 243. a rkp. č. 987. fol. 211. (r. 1365). »Fricz Neugruener de Egra emit census videlicet 23 sex. gr. et 4 gr.: Primo Tuersmydin census 27 gr.; Rudel Albrecht census 3 sex. 6 gr.; Herman Swarczstern cum filia census de duabus institis 74 gr.; Mertilinus institor census 37 gr.; Antiqua Gelachin census 30 gr.; Fridel institor census 37 gr.; Peschlinus underkaufel census 37 gr.; Nicolaus Treusell de duabus institis 97 gr.; Elza Pitterwerczin census 80 gr.; Andreas institor census 30 gr.; [. . .] institor census 55 gr.; erga Johlinum Stekliez et Jesconem Rotheli[ni], . . . Ilium censum debet dare per medium in festo [. .] et per medium sti. Georii. Jud. IIII. [Konec chybí, posl. řádka ohořela.]

[29]) Rkp. 987. fol. 166. (1356): »Peslinus Buslay publicavit, quod emit 10 sex census perp. super domum quondam Frenlini Camer erga Jacobum filium Frenczlini.« Tamže fol. 194.v (1361): »Peslinus Buslaii emit 6 sex. annui census super domum Kacze de Monte erga Wolvlinum Meynhardi — et 1 leporem. Peslinus idem emit 1 marcam annui census erga Wolvlinum Meynhardi, quam habuit super domum Henslini institoris. Peslinus idem emit 4 marcas census super balneum situm prope s. Crucem erga Wolvlinum Meynhardi. Peslinus Bhuslay emit 2 marcas annui census super balneum situm prope s. Franciscum erga Wolvlinum Meynhardi. Peslinus Bhuslay emit 2 marcas annui census super domum Crucis sitam inter Judeos penes domum — erga Wolvlinum Meynhardi et 1 leporem. Peslinus Bhuslay emit 1 marcam census annui erga Wolvlinum Meynhardi super domum Fromudis et Aggete sitam in platea cultellatorum. Peslinus idem emit 2 mar. annui census erga Wolvlinum Meynhardi super domum Schydamast sitam prope s. Gastulum. Peslinus idem emit 2 marcas annui census erga Wolvlinum Meynhardi super maccellam carnium quondam Telliczeri et eandem maccellam exposuit Henslinus Meynhardi jure tewtunico et totum censum prescriptum emit eodem jure, sicut Meynhardus habuit. — R. 1364 (fol. 207.) kupuje od téhož Volflina Menhartova 5 kop bez 2 gr. duchodu na sedmi domech Pesslinus Dydrici, jenž jest snad s Pešlinem Bohuslavovým totožný.

[30]) Rkp. č. 2101 fol. 177.v (r. 1409): »Theodricus de Ach emit pro se et heredibus suis triginta cum quinta dimidia sexagena gr. necnon octo marcas graves grossorum, 64 grossos pro qualibet marca computando, Pragen. census annui et perpetui erga Henricum de Ach, patruum suum pro trecentis et quadraginta sexagenis gross., quas habuit super certis domibus infrascriptis. Item super domo Francisci de Kbell decem sex. gross. sita in platea Gynochslini inter domos Petri de Franckenstein ex una et Hanussii Sawer parte ex al-

bylo by možno uvésti více. Jmění bohatých měšťanů staroměstských na poč. 15. stol. skládají se především z nemovitostí: z jednoho nebo dvou domů, statků venkovských, pak z důchodů na domech. Příznačno jest, jak málo jest v poměru k tomu hotových peněz a majetku uloženého ve zboží. Jest to dokladem, že bohaté vrstvy odvracejí se od obchodu. Patrno to od let padesátých 14. stol., kdy patriciát hromadně se zakupuje na venkově, z části i město opouští, přijímaje mrav i titul šlechtický.[31]) Ostatní zůstávají sice v městě, ale přestávají se zabývati obchodem. Platy na domech a vinicích umožňují vésti jim stejně bezstarostný život jako žije venkovský šlechtic z úroků poddanských. Sociální hodnota, jíž mají důchody těchto boháčů, jest patrna, přirovnáme-li k nim malá jmění vrstev řemeslnických. Doklady o majetku těchto vrstev připojeny jsou na konci těchto studií (příl. D).

R. 1429 bylo na Starém městě 720 rodin v nájmu, kdežto 1039 rodin (domácností) mělo vlastní dům.[32]) Před válkami husitskými byly zajisté poměry méně příznivé, neboť teprve odchod německého patriciátu uvolnil dům

---

tera. Item decem sex. gross. super domo Hanussconis Merenstein dicta ad pavonem sita in platea ferri inter domos Alberti Eysner ex una et Nicolai Cornawer parte ex altera. Item super domo Michaelis Loschferber quartamdimidiam sexagen. gross. sita prope fossatum penes domum Leonhardi politoris ex opposito domus olim Wenceslai mensatoris. Item super domo olim Iohannis Czudne prolocutoris sex marcas graves grossorum, 64 grossos pro qualibet marca computando, que sita est ex opposito chori ecclesie s. Martini Minoris et ex opposito domus relicte olim Waczkonis Donati. Item quinque sexagenas grossorum super domo Iohannis Rulant sita in platea ferri inter domos dicti Nicolai Cornawer ex una et domum olim Friczkonis de Misa parte ex altera. Item duas marcas graves gross., similiter 64 grossos pro qualibet marca computando super domo pridem Henne de Franckenfurt nunc Hermanni cyrologi, sita in acie prope curiam d. Regis ad s. Benedictum penes domum Berun braseatoris. Item super domo Mathie notarii olim Ostrowini duas sex. gross. census liberi sita prope ecclesiam scorum. Philippi et Jacobi apost. penes domum Marssonis braseatoris immediate. Item unam sex. gross. census liberi super vinea Johlini Sleyffer sita inter vineas pridem Nicolai Feleser nunc Seydlini sutoris ex una et vineam olim Michaelis Frey parte ex altera. Et tres sex. gross. super domo Vlrici Ochsel sita in foro Crynalium inter domos olim Jacobi Wyzenter dictam ad cancros ex una et Michaelis generi Krzissconis dicti Hunye parte ex altera omni eo iure sicut ipse eundem censum habuit et litere antique desuper sonant. Quem censum ipse Henricus promisit disbrigare secundum ius civitatis et publicavit iudicio I° II° III° IIII°.

[31]) Viz příl. C.

V soudní knize č. 987 vyhrazen zvláštní oddíl zápisům o odchodu měšťanů (fol. 340.): Quintus liber, cum aliquis civis licenciam recipit de civitate Pragensi«, míněn jest především odchod na statky venkovské. R. 1357 (fol. 174.) »Bhuslaus Wolframy resignavit filio suo Simoni hereditatem sive villam Kleczan cum omnibus pertinenciis et recepit cum prescripta hereditate licenciam de civitate...« Šimon Bohuslavův jest pak rytířem, jeho bratří zůstali měšťany (viz kap. IV. str. 250.). Viz Jul. LIPPERTA »Bürgerlicher Landbesitz im 14. Jhdt« (Mitt. Ver. G. D. B. XL., 1902).

[32]) ČČH XXII. 436. násl.

pro mnohého podruha. Počet vlastníků domů před válkami nemohl býti podstatně větší (spíše menší, poněvadž někteří odběhlí měšťané měli i dva i více domů), naproti tomu počet podruhů byl snad více než dvojnásobný. Leč i kdybychom počítali, že tak více než třetina obyvatelstva obývá ve vlastním domě, jest to vlastnictví sice právní, nikoli však hospodářské. Neboť vlastnictví to jest přetíženo — vedle značných dávek veřejných — velkým počtem platů světských i duchovních. Na Novém městě byly zdánlivě poměry příznivější, neboť počet majitelů domů byl tu větší, ale naproti tomu doléhá tam tíha platů měrou ještě větší.

Jak stoupá význam rent v hospodářském životě města, patrno z toho, jak přibývá zápisů o nich: R. 1332 zpečetěno *12* listů na platy, r. 1333 rovněž *dvanáct*.[33]) V nejstarší soudní knize (č. 987.) zapsáno r. 1352 *deset* prodejů platů (fol. 2.—5.), r. 1353 *dvanáct* (fol. 6.—9.v, 28.v), r. 1354 *patnáct* (fol. 10.v—15.), r. 1355 *třináct* (fol. 15.—21.v, 24., 82., 165.), r. 1356 *devět* (fol. 103., 166.—173.), r. 1357 *dvacet tři* (fol. 173.—176., 223.—229.). Vývoj do počátku 15. stol. ukazuje tabulka:

Prodáno platů						
na domech (a krámech) staroměstských				na viniciích		
roku	celkem	z toho nově zřízeno	výkupů	celkem	nově zřízeno	výkupů
1400	62	16	14	11	7	1
1402	72	28	8	6	3	3
1404	52	23	7	15	12	2
1406	49	12	13	19	10	4
1408	33	11	5	30	13	10
1410	46	12	10	16	10	2

Doživotních jest z toho (celkem):

roku:	1400	1402	1404	1406	1408	1410
na domech	1	4	1	—	—	1
na viniciích	—	2	1	1	3	—

Cena rent kolísá. Klade-li se pro výměnu platu podmínka, aby byl stejně dobrý a bezpečný — což jest bezpochyby totéž — a aby vycházel z domu ve městě nebo pozemku do určité vzdálenosti od města, jsou tím vytčeny zároveň momenty, pro hodnocení renty rozhodující. Pokud platů na domech se týče, tedy bezpečnost jest dána hodnotou objektu zatíženého a pořadím renty.[34]) Jest pochopitelno, že čím pozdější (v pořadí) byl plat,

[33]) RBM III. no. 1869., 1883., 1920., 1939., 1960., 1972., 2009., 2032., 2036., 2049., 2055.; počítány jsou pouze platy na domech a platy bez bližšího označení.

[34]) Pořadí renty určeno jest zpravidla stářím; r. 1405 prodal však Štěpán, syn Petra Meisnera, jednu z pěti kop duchodu, jejž měl na domě otcově; zároveň ustanoveno, že řečená kopa bude přednější než čtyři kopy zbývající (»quod dicta sexagena gr. pre aliis 4 - - prior esse debet et easdem semper antecedere«, rkp. č. 2101. fol. 62v). Kterak dbáno hodnoty objektu zatíženého, patrno nejen

Cena platů na domech; bylo prodáno:

kopa za kop	více než 12	12	11³/₄—11¹/₄	11	10³/₄—10¹/₄	10	9³/₄—9¹/₄	9	8³/₄—8¹/₄	8	7³/₄—7¹/₄	7	6³/₄—6¹/₄	6
úroková míra v %	pod 8·3	8·3	8·5—8·7	9	9·3—9·7	10	10·3—10·8	11	11·4—12	12·5	12·9—13·8	14·3	14·9—16	16·7
roku 1400	—	—	—	—	2	27	3	13	3	7	3	—	—	—
roku 1401	—	1	—	—	—	21	3	7	3	13	1	—	—	—
roku 1402	—	—	—	—	1	19	3	17	4	12	2	2	—	—
roku 1403	2	—	—	—		10	3	8	4	13	4	2	—	—
roku 1404	1	1	—	—		9	2	7	5	19	4	2	2	3
roku 1405	1	—	—	—	—	10	2	2	1	19	7	1	3	1
roku 1406	—	—	—	—	—	4	—	7	4	14	8	9	1	—
roku 1407	1	—	—	—	—	6	2	9	—	12	2	4	3	—
roku 1408	—	—	—	1	—	6	1	5	2	5	5	5	1	1
roku 1409	—	—	—	—	—	11	3	10	3	10	3	—	2	1
roku 1410	—	—	—	—	1	10	2	16	1	10	1	1		1

tím laciněji byl získán čili tím vyšší byl požadován úrok podobně jako nyní z hypotéky druhé, třetí požadován bývá vyšší úrok než z prvé.

Cena platu doživotního jest zpravidla polovina platu věčného, k věku požívatelově se (soudě podle jednotnosti cen) nepřihlíželo. Cena platu věčného v první polovině 14. stol. bývá 1 : 10, t. j. 10% roční důchod. V letech padesátých a šedesátých 10% zúročení převládá, třebaže se vyskytují prodeje 1 : 8 (12·5%) a naopak, ač méně často, i nad desetinásobnou cenu ročního platu, t. j. zúročení pod 10%.[35]) Cenu platů na poč. 15. století viz na tabulkách.

Cena platu na vinicích; bylo prodáno							
kopa za	více než 10	10	9¾–9¼	9	8¾–8¼	8	méně než 8
úroková míra v %	pod 10 %	10	10·3–10·8	11	11·4 12	12·5	více než 12·5
r. 1400		2	1	1	—	3	—
r. 1401	—	3	1	1	—	7	2
r. 1402	—	4	—	2	—	—	—
r. 1403	—	4		2	1	2	—
r. 1404	—	10	—	2	—	1	—
r. 1405	—	5	—	—	—	1	—
r. 1406	—	9	1	1	1	4	—
r. 1407		6	1	1	1	—	—
r. 1408	1	16	—	3		5	—
r. 1409		7	1	2		—	—
r. 1410		8	2	3	—	1	—

Na počátku 15. stol. jest stále 10% zúročení obvyklé, vedle toho prodáváno však mnoho platů, poměrně více než dříve, laciněji. Vývoj ten jest tím pozoruhodnější, srovnáme-li jej s poklesem úrokové míry, jenž konstatován — právě na rentách — jinde. *Inama-Sternegg* sestavil přehled, kolika procenty kde zúročena jest kupní cena renty; z přehledu toho vyjímáme data o 14. stol. a počátku 15.[36])

---

z obvyklé výhrady, že výměna možna jen za plat, jejž konšelé uznají za stejně bezpečný, shledáme dokonce při prodeji platu ustanovení, že držitel musí dům udržovati tak, aby důchod z něho vycházející nebyl ohrožen.

[35]) Hřivna úroku za 10 kop viz R B M III. no. 951., 1240., 2051., IV. no. 463., 1516. 5 kop roč. důchodu za 46 kop R B M IV. no. 1041. Hřivna neb kopa ročního důchodu za **10** kop viz rkp. č. 987. fol. 22ᵛ (r. 1355), fol. 187. (r. 1360), fol. 254ᵛ (r. 1360), fol. 274ᵛ (kopa a 2 koroptve úroku za 10 kop, r. 1362), fol. 204ᵛ (r. 1364), fol. 207. (r. 1364), fol. 282. (r. 1364), fol. 216ᵛ (r. 1366), fol. 219ᵛ (r. 1366), fol. 293. (r. 1364). Kopa úroku za **9** kop tamže fol. 216. (r. 1366), za 8 kop tamže fol. 82. (r. 1355), fol. 174. (r. 1357). Místo **6** kop hotových kopa úroku tamže fol. 186. (r. 1360), naproti tomu požaduje se r. 1363 za výkup hřivny úroku **14** kop (tamže fol. 209ᵛ).

[36]) Inama-Sternegg: »Deut. Wirtschaftsgeschichte« III. 2. (1901) příl. XIII. na základě knihy Neumannovy »Geschichte des Wuchers in Deutschland« Neumann čerpal svá data z edicí listin.

	Zúročení kupní ceny renty v %									
	Švýcary	Falc a Frankfurt	Mnichov	Sasko	Rakousy	Slezsko	Marka	Oblast Dolnorýnská	Lubek	Prusy
14. stol. 1. čtvrt.	7·35	6·44	—	10	12·72	13	—	7·26	6·74	—
» » 2. »	7·95	5·9	—	10·73	11·11	11·47	12·5	6·5	6·25	12·7
» » 3. »	6·74	5·4	11·08	10·08	—	11·3	10	6·41	5·52	10·5
» » 4.	6·53	5·2	9·36	8·82	10·50	10·26	10·5	6	5·37	10·16
15. » 1. »	6·27	5·27	7·03	8·56	9·64	10·10	10·96	6·25	5·4	9·25

Podrobněji ceny rent pro území Hessenské má *G. Winter* na základě listin v archivu marburském:[37])

	počet užitých listin	nad 10%	10%	8 — 10%	5 — 8%	5%	pod 5%
1301 — 1350	56	9	35	9	3	—	—
1351 — 1400	304	17	220	46	19	2	—
1401 — 1450	108	3	45	21	31	5	3

Cena rent byla tedy u nás, podobně jako ve Slezsku, Vídni a j., vysoká u srovnání s vyspělejšími západními kraji říše a obchodními městy námořními. Cena rent jest měřítkem, jak hodnocen kapitál. Vyšší cena renty znamená, že poptávka po penězích byla u nás poměrně větší než v oněch krajích — překvapí to zajisté v zemi, jež byla tak bohata stříbrem. Vyššímu hodnocení peněz odpovídalo patrně nižší cenění práce. To lze teoreticky předpokládati, a předpoklad ten zdá se správným zejména co do práce nekvalifikované. *Laurent* čítá, že r. 1383 vydělával v Cáchách nádenník (operman) denně 6 solidů čili 72 denárů, řemeslník: kovář neb tesař 10 solidů, mistr vždy 12 solidů. Nádenník (přidavač) vydělal za pět dní na ovci, za sedm na skopce, za osm na vepře, za denní výdělek mohl si koupiti téměř dvě husy anebo více než tři slepice, za den nebo $1\frac{1}{3}$ dne vydělal si na střevíce, za 8 neděl mohl si koupiti půl vola.[38]) Mzda nádenníkova přepočítaná *Lamprechtem* činila v 1. polovině 14. stol. v poříčí Mosely 2·6 gramu stříbra, v 1. pol. 15. století 1·9 gramu stříbra, mzda kameníkova r. 1392 13·4 gramu stříbra, mzda tesařova 6·7 gramu stříbra.[39]) Podle výkazů o stavbě chrámu svatovítského v Praze platilo se tu v sedmdesátých letech 14. stol. nádeníkovi *týdně* zpravidla 10 haléřů, v době žní stoupá mzda na

[37]) »Zur Gesch. des Zinsfusses im Mittelalter« Zeit. f. Soz. u. Wirtschaftsgesch. IV. (1896) str. 161.—175.

[38]) J. Laurent »Aachener Stadtrechnungen aus dem XIV. Jhdt« (1866), str. 7. násl.

[39]) K. Lamprecht »Deutsches Wirtschaftsleben im Mittelalter, II. str. 612., 613.

groš, kdežto v listopadu až únoru klesá některý rok i na 9 nebo 8 haléřu týdně, přepočítáno jest to týdně asi 1·2 až 1·7 gramu čistého stříbra, zpravidla 1·5 gramu, denně ¼ gramu. To jest sotva sedmá, resp. desátá část toho, co vypočetl Lamprecht. Jen za obzvlášť těžkou práci platí se v Praze dělníkům groš denní mzdy. Mistr tesař má týdně 20 gr. (denně 5·4 gr. stř.), jeho tovaryš denně groš (1·7 gr.), zedník týdně 15 gr. (denně 4·3 gr. stříbra).[40]) V městských knihách shledáme v době předhusitské týdenní mzdy dělníků nekvalifikovaných a řemeslnických pomocníků asi 1½—2½ groše.[41]) V Praze nebyly arci nižší jen mzdy, nýbrž i cena agrárních produktů jest nižší než v oblasti studované Lamprechtem. Leč rozdíl tím vyrovnán nebyl. Čítáme-li vola na 70 grošů, vepře na 12—25 gr., ovci po 6 groších, tři slepice za groš,[42]) jest jasno, že životní podmínky dělníka pražského zdaleka se nerovnaly životní míře soudobého dělnictva v oblasti porýnské.

Kdežto jinde úroková míra klesá, u nás konstatujeme spíše opak. Zmínili jsme se, jakou měrou přibývalo platů od pol. 14. století; předpokládali bychom, že, podobně jako jinde, s poptávkou po rentách roste i jejich cena. Přesvědčíme se však, že zvýšeným počtem cena rent klesá. Bylo by to možno považovati za doklad obecného hospodářského poklesu země za vlády Václavovy. Není však nutno sáhati k výkladu tak dalekosáhlému. Za cenu nízkou prodávány jsou hlavně platy na domech, platy z vinic jsou znehodnoceny daleko méně. Přemnoho rent prodáno i na počátku 15. stol. za cenu desetinásobnou, takže kde je cena nižší, spíše než rozdíl v hodnocení práce a kapitálu působily příčiny zvláštní: čím více platů přibývalo, čím větší měrou přetížen byl majetek domovní věčnými platy, tím menší byla bezpečnost důchodu. Majiteli domu platí se pak za kopu úroku nikoli deset, nýbrž namnoze jen osm nebo sedm kop. Pokles ceny rent měl na hospodářský život města vliv neblahý. Kdežto obyvatelům západoněmeckých měst jest velkou výhodou, získají-li právo vykoupiti platy za cenu desetinásobnou, neboť umožňuje jim jakousi konversi rent: majitel domu vykoupí libru platu deseti librami, ale oněch deset liber může si opatřiti tím, že prodá jen dvě třetiny libry důchodu. Následkem poklesu ceny rent snižuje se tak i celkové zatížení domů. V Praze naopak výkup za cenu desetinásobnou jest na prospěch poživateli, neboť může si za stejnou cenu zakoupiti platů více. Naopak potřebuje-li majitel domu na stavbu na př. 20 kop, nestačí již prodati dvě kopy platu, nýbrž třeba zatížiti dům kopami třemi. Pokles ceny rent jest způsoben tím, že domy jsou platy přetíženy, zároveň však i pokles ten jest příčinou, že platů přibývá ještě více než dříve. Jest to zdánlivě bludný kruh, z něhož není východiska.

Radikální opatření husitské východisko tu přece nalezlo.

[40]) Dr. J. Neuwirth Die Wochenrechnungen u. d. Betrieb des Prager Dombaues in den Jahren 1372—1378«.

[41]) ČČH XXII. 442.

[42]) Tamže str. 422. Materiálu srovnávacího není arci zatím dostatek, a nebylo úkolem této práce jej snášeti, neboť tu nejde o poměry jen pražské, nýbrž obecně české.

VI.

Od válek husitských do privilegií r. 1459. — Problém konfiskací a zrušených platů. — Platy nové: k obci, platy dočasné, platy na vinicích. — Král Jiří potvrzuje zrušení platů domovních.

Možno navázati na to, co pověděno v kapitole prvé. Vedle otázek náboženských jsou r. 1435 a 1436 v popředí otázky hospodářské. Pražané snaží si uhájiti výhody, které jim přinesl husitský převrat. Cís. Zikmund potvrdil r. 1436 konfiskace a při tom většinou i zůstalo. Obec vrací sice ten onen zabavený majetek potomkům nebo jiným příbuzným někdejšího majitele, ale pokaždé zdůrazněno, že tak činí dobrovolně. Když pak se rozmáhal nešvar, že někteří obyvatelé kupovali právní nároky uprchlíků (poslední pořízení v cizině učiněná), rozhodla veliká obec staroměstská r. 1454, že konšelé mají trestati každého, komu by to bylo dokázáno. Zároveň zakázáno, že nikdo z obyvatelů domácích nesmí na soudě objeviti se s odběhlými nebo těmi, kdo získali od nich poslední pořízení.[1])

Pokud se zrušení platů týče, nebyla věc tak jasná. Zikmund zavázal se pouze, že nebude požadovati obnovení důchodů kněžských. Ostatní zrušeny byly jen snesením obecním r. 1421, jež r. 1430 na Novém městě opětováno. Na Starém městě zůstalo při neurčitějším snesení starším. Toto nebylo považováno za rozhodnutí konečné, a byly ve městě ještě vrstvy, jichž prospěch žádal, aby jím nebylo. I nadále nalézáme v městských knihách při prodeji některého domu poznámku, že na domě není platů, o jiném zapsáno, kolik se bude z domu platiti, až platy na domech staroměstských budou obnoveny.[2]) Na možnost obnovení platů pomýšlí se nejen v letech husitských válek, nýbrž i později ještě v letech čtyřicátých.[3]) Ostatně obec

---

[1]) Výnosy ty otiskl TEIGE ve Sbor. přísp. k děj. m. Pr. III. 119.—120.

[2]) Viz příl. E čís. 107., 131., 291., 308., 544.; »domus libera« rkp. č. 2102., fol. 394v. a j. Na konfiskované domy uplatňují nárok také ti, kdo na nich měli důchody; tak kupuje r. 1429 Mikuláš zámečník ze Slaného dům na Můstku od obce a zároveň vykoupil od Jíry Domažlického »právo«, které měl na dům co dědic lokátorův, příl. **E** čís. 283.; viz též příl. **E** čís. 223. a rkp. 997., fol. 83.: »Dorothea virgo de templo ducta est ad eandem domum in templo, que est sita ex oposito domo dni. Hanconis curie regis pro 15 sex. census retenti ex mandato dominorum consulum...« (r. 1425.)

[3]) Rkp. č. 2102. fol. 403v (r. 1437) Martin Lichoceveský koupil dům od Ondřeje, syna Mikuláše Maustytla za 200 kop; »ista tamen notabili sub adieccione, quod si umquam census in domibus aliorum vicinorum, qui proscripti forent, errecti et approbati fuerint, extunc prefatus Martinus submisit et presentibus submittit se ad solvendum omnes illos census in prefata domo proscriptos.« — tamže fol. 438v (r. 1443): Jíra rybář kupuje dům v Železné ulici za 41 kopu »liberam tamen... ab omni censu, dempta 1 sex. gr. ad s. Gallum, quam idem Gira, dum et quando alii census in domibus existentes errecti fuerint, censuare tenebitur.« — Rkp. č. 2103. fol. 17v (r. 1448): Šimon bečvář koupil dům od Mikuláše Dopiana za 28 kop. Z domu bude úročiti Martinu Janfanakovi kopu platu »et hoc quando ceteri census in aliis domibus erigerentur.« Ze zápisů těch zároveň vysvítá, že platy tou dobou placeny nebyly.

sama se postarala, aby někdejší platy neupadly v zapomenutí zcela, neboť v berní knize r. 1427 počítá se hodnota domu na základě někdejší kupní ceny a kapitalisované ceny platů (charakteristické »cum censu«). Vyskytují se i výkupy oněch platů, které nebyly ještě doplaceny ve smyslu výnosu z r. 1421. Tak r. 1437 na Novém městě urovnán spor o plat jedné kopy, takže po odečtení úroku čtyř let, již dříve splaceného, mělo zbývajících šest kop býti zaplaceno, načež plat bude zrušen.[4])

Platy staré placeny nebyly, nové vznikají ojediněle. Obec vyhražuje si platy na některých domech konfiskovaných; zřejmě zákaz platů na obecní důchody není vztahován.[5]) Jindy a to i na Novém městě přechodně ukládána jest povinnost ročního platu dočasně věřiteli až do splacení dluhu;[6]) tedy dočasné platy jsou trpěny, arci platy ty nemají ráz rent (ne-

---

[4]) Rkp. č. 2082. fol. O 19; podobně N 16 (r. 1437): »Petrus Sskop braseator de Porzieez exsolvit literam super una sex. gr. census annui et perpetui super domo et area ipsius Petri...

[5]) Patrno již z příl. E čís. 131. R. 1439 získal Petr Hajne zlatník od úřadu šestipanského pozemek vedle svého domu na Mustku pod plat »3 gr. singulis quatuor temporibus ad officium predictum sex dominorum solvendorum...« (rkp. č. 2102. fol. 415v). R. 1437 koupil Ondřej písař šestipanského úřadu krám před radnicí za 10 kop a pod roční plat kopy grošu šestipanskému úřadu (tamže fol. 400v).

[6]) Rkp.č. 2082. fol. N 9v. (r. 1437): »Cum famosus Wenceslaus dictus Panosska 3 sex. gr. super domo Wenceslai Hwiezdarz sita in circulo civitatis habuisset, extunc idem Wenc. Panosska fecit amicabilem concordiam pro dicto censu cum eodem Wenceslao tali modo, quod videlicet ipse Wenc. Hwiezdarz debet solvere predicto Wenceslao Panosska viginti sex. gr. in festo s. Georgii venturo proxime pecunia in parata; si vero solvere dictam pecuniam in eodem termino neglexerit, — extunc debet sibi de eisdem viginti sex. gr. censuare duas sex. gr. annuatim — tamdiu quousque sibi aut heredibus et successoribus suis predictas 20 sex. gr. non solverit simul et semel cumulatim pecunia in parata. Act. in consilio feria sexta die Conversionis s. Pauli —.« Tamže fol. T 13 (r. 1439): »Beneš pekař a Beneš Studentovic poručníci nebožce Havlíka Studentovic vyznali sú se, že sú dlužni Havlovi Hrnéčkovi z Starého města 12 kop gr. dluhu nerozdielnú rukú a ty penieze mají jemu plniti na roky vespodpsané, to jest na středopostie dvě kopě gr. hotových peněz beze všech základuov i nákladuov a na sv. Havla 10 kop gr. ostatečných na roky najprv přištie pořád zběhlé. Pakli by těch 10 kop gr. na sv. Havla nedali, tehdá mají ihned úrok platiti z těch peněz počieti a tu ihned dáti kopu gr. jménem uroka a tak potom na sv. Jiřie puol kopy gr. uroka a na sv. Havla puol kopy gr. mají platiti z těch deseti kop gr. do tří let pořád zběhlých. Pakli by na který rok z svrchupsaných rokuov úroku nezaplatili, tehdá pan purgmistr, kterýž v ty časy bude, má rozkázati rychtáři, aby jim základ vzal za ten úrok a dal Hrnéčkovi v jeho moc a on aby učinil s tiem základem jakož obyčej jest úroční. A když tři léta od sv. Havla najprv příštieho pominú, tehdá dlužníci svrchupsaní mají těch deset kop gr. i s úrokem Hrnéčkovi dáti beze všech zmatków. Pakli by nedali, tehdá opět pan purgmistr má rozkázati rychtáři, aby jim za těch deset kop gr. i za úroky zadržené základ vzal a dal jej Hrnéčkovi v jeho moc, a on učiní s ním obyčejem svrchupsaným, lečby co dlužníci svrchupsaní na něm a tom, komuž by on poručil z dobré vuole mohli mieti.

tkvějí na majetku nemovitém) a i podmínky jejich jsou v lecčems mírnější než obdobné smlouvy doby předhusitské (není »pokut«, plat dočasný nepromění se ve »věčný«).

Snesením r. 1430 zrušeny platy z domů, městiští, zahrad, vinic, mlýnů, krámů, výhní a hutí v »ohradě« Nového města, také r. 1421 mluví se jen o úrocích zapsaných v »ohradě městské«. Platy na vinicích kolem města nebyly tedy zásadně zrušeny a jsou i po válkách — třeba v počtu daleko menším — placeny dále. Na vinicích prodávány jsou i platy nové. Tak r. 1447 koupil Augustin lojovník od Matouše Loudy z Chlumčan vinici řeč. Věnček za 80 kop; pokud by oněch 80 kop nezaplatil, má platiti ročně 8 kop.[7])

Důchodu toho požívá po Matoušovi Loudovi r. 1449 kaple Betlémská. Podle úmluvy mezi osadou betlémskou a majitelem vinice má řečený Augustin plat 8 kop »platiti a úročiti *věčně*«. »Jestliže by nadepsaný Augustin — — na který rok téhož úroku nedal a nesplnil aneb dáti a zaplatiti nechtěl a nemohl, tehdá osada též kapli neb správce moci bude a má na svrchupsaných vinicech obú i na jich dnech těch peněz zadržalých dobýti a postihnúti s panskú pomocí najprv a přede všemi jinými dlužníky, tak jakož právo a obyčej jest za hotové peníze dobývati beze všie škody. S takovúto další vymienkú: Když by kolivěk nadepsaný Augustin neb jeho dědicové těch osm kop gr. platú na jiném zboží odkúpil a převedl, a to tak jistých a svobodných, ježto by toho páni, kteříž by v ty časy byli, pochválili, tehdá nadepsaný správce a osada mají to přijieti a ty jisté vinice obě od toho platu placenie mají čisty a svobodny býti.[8]) Že důchodu toho požívá kaple Betlémská, jest důkazem, že smlouva ta nejen nebyla právně závadná, nýbrž že věčný plat na vinici nebyl považován za lichvu ani ve smyslu přísného nazírání husitského.[9]) Byla tudíž výhoda zrušení platů

---

[7]) Rkp. č. 2103 fol. 10v; ani tu není pokut z prodlení, Matouš vymáhati může jen zástavy a to za zadržené platy a škody, jež pro nezaplacení platu by utrpěl: »Si in aliquo terminorum (Havel — Jiří) termino predictum censum idem Augustinus non persolverit — — (do 14 dnů) extunc prelibatus Mathias auctoritate propria seu auxilio dd. magistrorum civium et consulum Maioris civitatis Pragensis et Nove seu iuvamine magistri moncium vinearum — — dictum censum non persolutum poterit in omnibus bonis ipsius mobilibus et immobilibus ubicunque repertis et inventis — — una cum dampnis omnibus propter non solucionem quoquomodo perceptis conquirere et vadia sufficiencia tollere et recipere eaque inter Christianos sive Judeos preponere super dampna ipsius Augustini dumtaxat propria, quociens id necessarium et opportunum fuerit usque ad consecucionem plenariam — —.

[8]) Otiskl Teige Zákl. st. míst. Pr. II. 813.

[9]) Rkp. č. 2102 fol. 401v r. 1437 prodej 1½ kopy duchodu na vinici; tamže fol. 411 r. 1438 vykoupen plat 1½ kopy na vinici za 10 kop. Tamže fol. 419v r. 1439 změněn plat 75 gr. z vinice ke kostelu sv. Mikuláše na Starém městě, splatný na sv. Martina. Tamže fol. 429v r. 1441: Pavel plátenník koupil vinici »liberam et solutam ab omni censu demptis 4 gr. virginibus ad s. Annam in Minori civitate Pragensi; — — si aliquis vineam supranominatam de aliquo censu et prin-

omezena na vlastní okruh městských hradeb, tu však platy již obnoveny nebyly.

Byl-li stav ten na Starém městě považován jen za provisorium, zásluhou krále Jiří dostalo se mu sankce a pevného základu právního. Počátkem července 1459 obdržela obě města Staré a Nové výsady,[10]) jimiž jednak zrušeny dluhy města, jednak prohlášeny za neplatné platy na domech — o jiných není zmínky, — jež kdokoli ve městě si za peníze zakoupil (emptos, comparatos et obligatos). Přesně bylo by možno výsady vztahovati jen na renty, nenalézáme však v městských knihách po r. 1459 ani dokladu, že by platy areální nebo zádušní byly placeny. Nebyla-li tedy obě privilegia, pokud se týkala platů na domech, leč utvrzením skutečného stavu, jest přece zajímavo přihlédnouti, jak zrušení platů věčných jest tu zdůvodněno. Humanistický stilista líčí především, jaké následky má přetížení domů platy: »Když jsme o tom přemejšleli, jak by to město nejlépe vzděláno a kudy k nejšťastnějšímu zpuosobu skrze nás přivedeno býti mohlo« — praví král podle překladu 16. věku — »hnedky se nám jedna věc velmi škodná ukázala, kteráž jest zkáza okrasy téhož města a zhoubce nejškodlivější a oheň zžíraje velmi měšťany hltavou nouzí a potřebností, kterýžto oheň předešlých let po městě Pražském široce se jest rozmohl, a jestliže časně tomu se v cestu nevejde, tedy všeckny statky a zboží městská v popel služebnosti a v pejří nouze rozpustí a uvede.« Kdybychom neměli tak bezpečných zpráv, nevěřili bychom, že platy ony již po 39 let placeny nebyly; výsada nedbá však snesení obecních a pokračuje »A to jsou platové domovní, neboližto z domuov, jímžto jeden každý spoluměštěnína svého vida chudobou bejti souženého skupovati platy na domích beze všeho studu a svobodná i zspanilá stavení roční službě a hanbě ustavičné podmaňovati a podrobovati jest směl, takže není téměř žádného domu, kterýžby takových platuov prázden a čist byl, což jest proti rozumu, aby někdo nejsa měštěnínem, takových platuov zkupováním bohatnouti směl a slovutného měštěnína pražského z dědictví jeho vysazoval a sebe měštěnínem penězi a ne právem ustanovoval, odkavádž roduov starožitných zkázy, domuov zpuštění a zboření a města škody nenabyté (damna gravissima) pocházeti musejí; když cizozemec plat na domu měštěnína skoupí, již ne hospo-

---

cipaliter de illa 1 sex. gr. infestaret, que olim — — spectabat et pertinebat ad relictam Ule Silberczeigerii, — — — tunc d. Ulricus — — (prodávající) promittunt libertare«. Tamže fol. 433 r. 1442 výkup platu na vinici 40 gr. za 4 kopy. Rkp. č. 2103 fol. 19v, koupen důchod 2 kop na vinici za 20 kop, tamže fol. 22v důchod 5 kop za 42 kopy. Tamže fol. 27v (r. 1450) kněz Petr z Počátek koupil $2^1/_4$ kopy věčného důchodu na vinici za 23 kopy a 2 kopy důchodu doživotního za 10 kop. Tamže fol. 104v (r. 1466) Václav Zelený koupil 2 kopy 40 gr. ročního důchodu (»census annui et perpetui«) na vinici řeč. Karlštejnské a sousedním poli za 24 kopy.

[10]) Cod. Jur. Mun. I. čís. 155 a 156., český překlad tamže str. 249. a 250. Výsady ty byly pak opětovně městu potvrzeny od krále Vladislava až po Františka I (r. 1808).

dář vládne, ale hospodář u cizozemce podruhem jest, a již město naše komora kupcuov a lichevníkuov (camera mercatorum et usurariorum) slušněji nežli zámek neb hrad knížat a králuov mělo by jmenováno býti. A tak domy nouze a bída zžírá, tak že mnozí domové velikostí platuov jsúce stiženi sotva za dva haléře stojí (vix duo era appendant minuta).« Král tudíž ruší platy ty jakožto obci škodlivé a poněvadž odporují církevním předpisům (»contra sacras leges et sancciones pragmaticas – facta«), lež k právnímu zdůvodnění to zřejmě nestačí — tu patrný jest rozdíl proti snesením husitským. Král popírá právoplatnost závazků, jimiž domy městské jsou zatíženy, poněvadž platy na nich prodány byly, aniž vyžádán byl souhlas králův (»dum aliena per eos, qui de iure absque regum consensu alienare et obligare regalia minime potuerunt, obligantur«). Měšťanům upírá se tedy právo disponovati svobodně majetkem nemovitým, kteréhožto práva ve 14. století bez odporu požívali. Touto újmou právní — zatím arci jen teoretickou — vykupují Pražané potvrzení nejvýznačnější vymoženosti hospodářské, jíž vděčili revoluci husitské.

Čelakovský privilegia ta odsuzuje, neboť v nich »byly obsaženy zásady povážlivé pro autonomii městskou ve smyslu později hlásané teorie, že města jsou komorou královskou«, zamítá však i jejich obsah, tvrdí, že vrhají »temný stín na obecní správu finanční a na hospodářský a sociální stav obyvatelstva«. Ve smyslu liberalistického názoru jeví se mu rušení soukromých a obecních dluhů bez náhrady »bezprávným zasahováním do majetku soukromého a poškozováním úvěru, jaké sotva se dalo omluviti pravidlem, že nouze láme železo. Opatření to mělo asi býti donucovacím prostředkem, aby věřitelé s obcemi a dlužníky se dohodli o snížení dluhův a platů, ale i tak zůstává zjevem neutěšeným.«[11])

Odsudek Čelakovského zakládá se na omylu; viděli jsme, že pokud privilegia z r. 1459 se týkají rent, potvrzují jen stav, který od r. 1421 fakticky eksistoval. Výsady ty zapadají do rámce hospodářských převratů doby husitské. *Zevrubné vylíčení vývoje majetkových poměrů od poč. 14. století přispělo, doufám, nejen k dokonalejšímu jeho poznání, nýbrž i k hlubšímu porozumění a příznivějšímu názoru na hospodářské úsilí doby husitské.*

PŘÍLOHA C:

Zápisy o velkých jměních

ze staroměstské soudní knihy zápisné rkp. č. 997.

1. *Ze závěti Heřmana Nindertheimera r. 1393* (fol. 22.): »Dornach schicke ich und schaffe — — Katherina meiner hausfrawen drithalbhundert schok gr. ir morgengabe, dorumb sie meinen brief hat und doreczu iren

[11]) Jar. Čelakovský »O vývoji středověkého zřízení radního v m. Praž. Sbor. přísp. k děj. m. Pr. I. 2. str. 296.

frewlichen hausrat, der sie nach der stat recht angepurt — — — Nach dem schicke ich — — dem Heinreich, meines vettern Pertoldes Rorendorffer eniclein, hundert schock gr. bereites geldes — — Dornach schicke ich — — der Elzbethen, des Cunrad Hohenwarters tochter, hundert schock gr. Pr. pfenning bereites geldes — — — Ouch schicke ich den obgenanten meinen geschefftluten 25 schock gr. czinses, der ich habe czehen uf des Mathes Rudniczer haws, czehen schock uf dem Hradyssko[1]) des Hansa in Turm erbe, drey schock gr. uf des meyster Mathia haws bey den fleizbancken gelegen und czwey schock gr. czins uf des Seydenswancz haws in der Lange gasse gelegen, das sie mit denselben czinsen also tun sullen, als ich yn das bevolhen habe — — — Czum letzten schicke ich — — — Katherein meiner tochter fur morgengabe und ir ausrichtunge 300 schock gr., ouch schicke ich derselben meiner tochter alle andere uberige meine guter varunde und unvarunde, wo und woran ich die in der stat oder uf dem lande gelegen habe, an eygen, erb und auch czinsen — — —.«

2. *Rozdělení dědictví rodiny řeč. z Cách r. 1396* (fol. 3.) Czum ersten so ist dem *Johanco* gevallen nach dem los das gute und erbe czu Poczorniez[2]) mit aller seiner czugehorunge vor 1300 schock gr., ausgenummen das er von demselben erbe 20 schock gr. czinses alle jare dem Krziss cramer czinsen sal und beczalen. Item dorczu sein ym auch gevallen noch dem los die hernach geschriben czinse fur 60 sex. gr. Item uf des Paul von Turgaw messersmid haus 2 sex. gr. czinses fur 20 sex. gr. Item 2 marck czinses uf des Weneczlaw Camerers hause fur 20 sex. gr. Item 1 schock gr. czinses und czwey rephiner uf des Kuchten haws in der Newenstat gelegen fur 10 sex. gr. Item 1 schock gr. czinses und 4 gr., das ist ein marck, uf des Kreyssa haws in der Newenstat gelegen, das vormals des Knyepentleins gewesen ist, fur 10 sex. gr. Item so ist auch gevallen demselben Johanco noch dem los das halb dorf Zelenez,[3]) dovon sal er geben dem *Wenczlaw*, des Peters seines bruders sone, 88 schock gr. und 15 gr. mit bereitem gelde. Item so ist gevallen noch dem los dem *Heinreich*, desselben Johanco bruder, das dorf genant Tucklacky[4]) mit aller seiner czugehorunge fur 732 sex. gr. und dorczu die nachgeschrieben czinse und hewser fur 61 schock gr. Item uf dem gute genant Bischieze,[5]) herre Friczen von Lybliez 20 sex. gr. ewiges czinses fur 200 sex. gr. Item das hause, do der Johans Puschman wonet, fur 80 sex. gr. uber die czinse, die der Reinhart von Mulhausen dorauf hat. Item 2 sex. gr. czinses uf des malers haws gelegen hinder send Philipp und send Jacob fur 20 sex. gr. Item uf der Agnes von Nurenberg hause, gelegen bey des kunigs hof czu send Benedicte, 2 marck czinses fur 20 sex. gr. Item uf dem hause, das etwen des Onofrii apoteker

---

[1]) Hradištko, někdy tvrz u Hostivice, A Č XXVI, str. 291. násl.
[2]) Počernice, tamže XXVIII. str. 125.
[3]) Zeleneč, tamže XXVIII. str. 381.
[4]) Tukleky, tamže XXVIII. str. 290.
[5]) Byšice, nyní městys v okrese mělnickém.

gewesen ist, gelegen czunechst bey des Johans Pleyers hause, 6 sex. gr. czinses fur 60 sex. gr. Item uf dem hause des Cunezen von Herzpruck bursmachirs (?) 2 sex. gr. czinses fur 20 sex. gr. Item uf des Hensil Marolt hause 3 sex. gr. czinses fur 30 sex. gr. Item uf dem hause des Michels loschverber 3½ sex. gr. czinses fur 35 sex. gr. Item dorczu das haws in der Newenstat gelegen fur 60 sex. gr. Item uf dem hause, das etwen des messingsmides gewesen ist, 1 sex. gr. czinses fur 10 sex. gr. Item uf des Leymwoters haus in der Newenstat ½ sex. gr. czinses fur 5 sex. gr. Item uf des Sleiffers weingarten 1 sex. gr. czinses fur 10 sex. gr. Item uf des Federleins haws uf dem Perg czu Chutten 4 sex. gr. czinses fur 40 sex. gr. Item uf herren Herman Chussnik haus, an dem Rosmarckt gelegen, 4 sex. gr. czinses fur 40 sex. gr. Item so ist auch gevallen noch dem los demselben Heinrich das halbe dorf Zelenez dovon sol er auch geben dem *Wenczlaw*, des Peters sone, 88 sex. gr. und 15 gr. mit bereitem gelde. Item so ist auch gevallen dem *Wenczlaw*, des Peters von Ach sone, nach dem los czu seinem teil die hernach geschribn czinse mit dem weingarten fur 504½ sex. gr. Item uf des Westval kursners hause 10 sex. gr. fur 100 sex. gr. Item der weingarte mit des weynars hause und mit aller seiner czugehorunge fur 200 sex. gr. Item uf dem erbe Wynorn[6]) des Hansa in Turm 13 marck czinse fur 130 sex. gr. Item uf des Johans vorsprechen hause 1 marck czinse fur 10 sex. gr. Item uf des Polaken haus gelegen uf dem Colmarckt 1 sex. gr. czinses fur 9 sex. gr. Item uf des Welwarsky haus 2 sex. gr. czinse fur 18 sex. gr. Item uf des Koschmans haus in der Newenstat 1 sex. gr. czinses fur 10 sex. gr. Item uf des Rebel fleischawers hause 3 sex. gr. czinses fur 28 sex. gr. Item dorczu so sullen ym geben der Johanco und Heinrich sein vettern 176½ sex. gr. mit bereitem gelde, als vor ist begriffen.

3. *Rozdělení dědictví po Jiřím řeč. z Chamu* (de Kam) *r. 1399* (fol. 4v.) Jmění odhadnuto na 610 kop, z toho dům na 400 kop, 16 kop důchodu na 160 kop a 50 kop hot. peněz. Vdově připadla čtvrtina, jež byla jí vykázána jednak na domě Jana Benešovského — 10 kop důchodu —, jednak hotově; třem dětem připadlo dohromady šest kop důchodu v Mělníce a dům.

4. *Mikuláš z Prahy*, písař urbury na Horách Kutných zapsal své ženě — dceři staroměstského zlatníka Otlina — 500 kop věna; r. 1402 (fol. 15.).

5. *Rozdělení dědictví po Reinhartu řeč. z Mülhús r. 1403* (fol. 27v.). Von ersten so seien alle guter desselben Reinhart auf dem lande gelegen und in der stat, die in die teilung gehoren, angelegt worden vor 4060 schok gr., ausgenummen doch sulcher rechte, die sie haben uf Tehaw,[7]) die also ungeteilt beleiben sullen in die gemeine, die man iczunt nicht teilen mag. An derselben summe ist abgeczogen worden: von ersten 400 sex. gr. bereites geldes, die derselb Reinhart der *Aniczka* seiner eldern tochter ge-

[6]) Vinoř u Prahy.

[7]) Tehov u Říčan, Sbor. přísp. k děj. hl. m. Pr. III. str. 190., kdež tento zápis otištěn nezkráceně.

schafft hat. Item der *Katherina*, auch seiner tochter, 300 sex. gr. bereites geldes, die er ir geschaffet hat. Item hundert sex. gr. bereites geldes, die den geschefftluten geschicket sein worden. Item sechs swere marck czinses auf des Heinreichs von Ach, do etwen der Puschman ynnen gewonet hat. Item czwey sex. gr. czinses auf dem hause etwen des Niclas von Sagan: dieselben czinse auch den gescheftluten geschaffet sein worden. Die summe machet 880 sex. gr. — — Item als derselb Reinhart in seinem gescheftbrief auch 10 sex. gr. und 8 gr. ewiges czinses denselben seinen gescheftluten geschicket hat, funfhalb sex. gr. auf des Jan Cantors haws, item czwey sex. gr. und 8 gr. uf dem hause etwen des Tychawa, item anderthalb sex. gr. uf dem hause des Hassken gewantsneyders, item ein sex. gr. auf dem hause etwen des Welislaw melczers und ein sex. gr. uf dem hause etwen des Andres cramers gelegen in der Czaltnergasse, dieselben czinse er vor seinem tode vorkauft hat. An derselben czinse stat yn andere czinse czehen sex. gr. und acht gr. geweiset sein worden, funfthalb sex. gr. czinses auf dem weingarten etwen des Hewslers gelegen vor dem Rostor, item vier sex. gr. auf dem hause etwen des Swyken schusters und anderthalb sex. gr. auf dem hause etwen des Fridel goltslahers. — — Auch sal man abeziehen 63 sex. gr. schulde, die man demselben Nica Ortil schuldig beleibt. Also beleibt noch uber 3100 sex. gr. uber das, was man noch des gescheftbriefs laut weg geben sal und uber die schult. An den iczunt genanten 3100 sex. gr. hat gepurt dem *Reinhart* dem eldesten czu seinem dritten teil 1033 sex. gr. und 20 gr., doran hat er genummen Rostock[8]) mit seiner czugehorunge vor 1230 sex. gr., also sal er czugeben 196 sex. gr. und 40 gros. Vor hundert sex. gr. sal er einen capplan aldo czu Rostock bestellen, als das sein vater gemeinet hat und des auch die gescheftlute mit dem geistlichen rechten uberwunden sein worden. Und vor die uberigen 96 sex. gr. und 40 gr. hat er seinen czweyen brudern seinen weingarten abgetreten, den ym sein vater czu voraus mit andern gutern geschicket hat. Und also sal iczlicher der czweyen sune desselben Reinhart, die noch nicht ire jare haben, wenn sie czu iren jaren kommen — — — 1033 sex. gr. und 20 gr. — — .«

6. *Rozdělení dědictví po Prokopovi řeč. Dlouhém* (Lange) *r. 1405.* (fol. 35v.): Předem dáno dceři Anně 100 kop, 200 kop náleží synu Hanúškovi. Z ostatku připadne synu Hanúškovi 360 kop a dceři Kláře tolikéž. Hanúšek bude majetek celý spravovati do dospělosti své sestry »und darum so sal derselb Hanusco aller guter, die sein vater noch ym gelassen hat, es sey an hewsern, erben, czinsen, weyngarten auch varunde oder unvarunde mechtig sein, die czu vorkaufen und domit czu tun, was er wil, ausgenummen der 14 sex. gr. czinses, die do sein uf Slw,[9]) die sal der Hanusco seiner muter an iren teil abtreten und in die lanttafel einlegen — —«.

---

[8]) Roztoky u Prahy, A C XXVIII. str. 196.

[9]) Snad Sluhy v okrese brandýsském.

PŘÍLOHA *D:*

Zprávy o majetku řemeslníků, zejména novoměstských.

Kuchaři: R. 1397 zapsal Václav Potmělit 30 kop věna své ženě (rkp. č. 2072, fol. 163.). Po Václavu kuchaři »pánů« (konšelů) zůstal r. 1407 dům a kopa grošů na hotovosti (rkp. č. 2075, fol. 47.).

Mlynáři: R. 1403 zůstalo po Maškovci mlynáři jmění asi 180 kop (rkp. č. 2100, fol. 62.). R. 1388 zůstalo po Hostíkovi mlynáři: dům, mlýn a pivovar. Vdova, jež se opět provdala, a její manžel mají u sebe chovati sirotka »5 sex. gr. singulis annis sibi augmentantes«, sama měla kdysi věna jen 15½ kop (rkp. č. 2072, fol. 8.).

Vinaři: R. 1394 Markéta, manželka Pechy vinaře, měla věnem 13 kop, on jí zapsal svou vinici před Koňskou branou (rkp. č. 2076, fol. 9.). Jmění pozůstalé po Janu viničníku z Velímě činí 45 kop (rkp. č. 2100, fol. 122.).

Řezníci: Dům s nábytkem po řezníku Herndorfovi odhadnut na 60 kop r. 1398 (rkp. č. 2075, fol. 22.). Spoříšek řezník odkázal r. 1403 dvakrát po půl kopě ročního platu kostelům, svému pacholku dvě a své sestře jednu kopu na hotovosti, ženě dům a ostatní všechny statky (rkp. č. 2100, fol. 69.). Václav řezník zapsal své ženě r. 1403 20 kop věna (rkp. č. 2100, fol. 66.). Václav Černý zanechal r. 1420 jmění 80 kop (rkp. č. 2079, fol. 237.).

Rybáři: Věno Kateřiny, vdovy po Mikuláši rybáři, činí 4 kopy 15 grošů (r. 1413, rkp. č. 2079, fol. 49.).

Sladovníci: Sirotek po Prokopu sladovníku má 6 kop jmění; z jmění toho jest živen a to tak, že nebude-li chtíti být u svého pěstouna, má mu tento řečených 6 kop vrátiti (rkp. č. 988., fol. 65.). Jindřich sladovník zapsal r. 1391 ženě 15 kop věna (rkp. č. 2072, fol. 53.). Beneš sladovník 30 kop (tamže fol. 124.). Dědický podíl Ambrože, syna Šimona sladovníka, jest 40 kop, jmění celé patrně 80 kop (r. 1409, rkp. č. 2100, fol. 233.). Tři sirotci po Tomši sladovníku mají 45 kop (r. 1413, rkp. č. 2079, fol. 52.). Vítek sladovnický z Většího města dostal s ženou 13 kop (r. 1418, rkp. č. 2079, fol. 186.).

Pivovarníci: Mařík pivovarník měl s ženou dostati 15 kop (r. 1414, rkp. č. 2075, fol. 24.).

Krejčí: Kateřina, manželka Jana Srba krejčího, zdědila po svém prvém muži 12 kop (r. 1413, rkp. č. 2079, fol. 44.). Mařík Čistota zapsal ženě 15 kop (r. 1414, rkp. č. 2079, fol. 65.).

Kožišníci: Jmění sirotků po Mikši kožišníkovi jest 60 kop (r. 1399, rkp. č. 2100, fol. 3.). Matěj kožišník zapsal ženě 45 kop věna (r. 1406, rkp. č. 2100, fol. 126.). Žena Přibíka kožišníka měla po muži 30 kop (rkp. č. 2079, fol. 14, r. 1412). Dcera téhož Přibíka měla r. 1415 věnem 70 kop (rkp. č. 2079, fol. 93.).

Ševci: Petr švec dostal s ženou 11 kop důchodu (r. 1409, rkp. č. 2075, fol. 61.). Sirotkům po Střeskovi (Třeskovi) ševci zůstalo 8 kop, z peněz těch mají býti chováni do dospělosti, načež jim budou peníze vydány (r. 1383, rkp. č. 988, fol. 16. viz též tamže fol. 82.).

Pasíři: Mikuláš pasíř zapsal své ženě r. 1400 100 kop (rkp. č. 2100, fol. 11.). Dorota, žena Beneše pasíře, měla 2½ kopy (r. 1401, rkp. č. 2100, fol. 25.). Jan pasíř zapsal ženě 80 kop r. 1402 (rkp. č. 2100, fol. 44.). Jan pasíř r. 1403 30 kop (rkp. č. 2100, fol. 65.), Ščech pasíř r. 1419 5 kop (rkp. č. 2079, fol. 211.).

Tobolečníci: Mikuláš Šnel zapsal své ženě 20 kop věna (r. 1406, rkp. č. 2100, fol. 114.).

Přeskáři: Syn Mikuláše »rynkler« má pět kop jmění, z důchodu z nich ho živí otčím (r. 1411, rkp. č. 2100, fol. 298.). R. 1415 dostal Hanuš Lemberk s ženou 85 kop (rkp. č. 2079, fol. 97.).

Lazebníci: Jakub Holba, lazebník králův, odkázal ženě všechno své jmění mimo 1 kopu platu, již věnoval na spásu své duše (r 1401, rkp. č. 2100, fol. 34.).

Soukeníci: Schonhenzl zapsal ženě 10 kop věna (r. 1403, rkp. č. 2100, fol. 63.). R. 1405 Mařiček soukeník zapsal ženě 35 kop, ona jemu navzájem 28 kop (rkp. č. 2100, fol. 95.), téhož roku zapsali si navzájem Martin soukeník a jeho žena Mandalena po 20 kopách (rkp. č. 2100, fol. 103.). R. 1416 má Markéta, sirota po Hanuši Renlíku soukeníku, 4 kopy, z nichž ji Jan Řeřábek živí (rkp. č. 2079, fol. 123.).

Postřihači: Dorota, manželka Alberta postřihače, měla 10 kop věna (r. 1395, rkp. č. 2072. fol. 131.). Po Václavu postřihači zůstalo r. 1407 33 kop jmění (rkp. č. 2100, fol. 144.).

Tkalci: Sirotek po Marši pláteníku má 22 kopy jmění (r. 1407, rkp. č. 2100, fol. 134.).

Valcháři: Po vnuku Henzlina Dlouhého valcháře zůstalo 10 kop, z toho věnovány dvě kopy na stavbu kostela P. Marie před Týnem (r. 1383, rkp. č. 988, fol. 29.).

Smradaři: Ditel smradař zapsal ženě 50 kop věna (r. 1404, rkp. č. 2100, fol. 81.), stejné věno Antonín, syn Šimona smradaře, r. 1390 (rkp. č. 2072, fol. 34.). Po Janu Plachtovi zůstalo r. 1402 asi 69 kop a dům odhadnutý na 15 kop (rkp. č. 2100, fol. 49.). Kateřina, vdova po Jakubu smradaři, obdržela zpět po jeho smrti r. 1414 jako věno dům s nábytkem v ceně 16 kop (rkp. č. 2079, fol. 86), tři sirotci téhož zdědili 12 kop 50 grošů (rkp. č. 2079, fol. 88.).

Úzdaři: R. 1402 spor Václava úzdaře od obraza s tchánem Zbynkem z Křešic o věno 50 kop (rkp. č. 2075, fol. 35.).

Stolaři: Jan stolař dostal s ženou pět kop (r. 1409, rkp. č. 2100, fol. 226.).

Struhaři: Jakub struhař dal ženě věnem 80 kop, ona jemu navzájem 40 kop (r. 1409, rkp. č. 2100, fol. 195.).

Koláři: Otík kolář dal dceři 10 kop věna, její muž zapsal jí 20 kop (r. 1397, rkp. č. 2072, fol. 171.). Jan kolář zapsal ženě 20 kop věna na rok a den (r. 1408, rkp. č. 2100, fol. 157.).

Lojovníci: Po Mikuláši lojovníku zustaly 72 kopy na hotovosti a dum (rkp. č. 2072, fol. 124.).

Páterníci: Po Bláhovi páterníku dědí syn 8 kop nebo kopu důchodu (r. 1411, rkp. č. 2075, fol. 79., rkp. č. 2100, fol. 291). Václav páterník zapsal ženě věnem 9 kop (r. 1412, rkp. č. 2079, fol. 32.).

Kostkáři: Jmění Uršuly, siroty po Antonínu kostkáři, odhadnuto bylo na 13½ kopy (r. 1414, rkp. č. 2079, fol. 60.).

Pergamenníci: R. 1415 dal Kryštof pergamenník svému bratru 4 kopy, ač měl tento po otci dostati jen dvě kopy (rkp. č. 2079, fol. 97.).

Zlatníci: Mikuláš, syn Mikuláše zlatníka, zdědil 35 kop (r. 1412, rkp. č. 2079, fol. 23.). Dorota, manželka Templína zlatníka, zdědila po své dceři 7 kop (r. 1414, rkp. č. 2079, fol. 55.). (Vedle toho byli arci na Starém městě zlatníci, u nichž dlužno předpokládati majetek daleko větší, neboť půjčují veliké částky a obchodovali, jak se zdá, kutnohorským stříbrem.)

Nožíři: R. 1409 Eberhard nožíř dostal s ženou 5 kop věna; byla dcerou nožíře Uly (rkp. č. 2100, (fol. 226.).

Střelci: R. 1419 zapsal Hanúšek střelec ze Lhoty, bydlící ve věži Svinské brány, ženě 60 kop věna (rkp. č. 2075, fol. 215.).

Zedníci: Petr, syn Fraňka zedníka, zapsal ženě 25 kop věna (r. 1400, rkp. č. 2100, fol. 14.).

Písaři: Mikuláš, písař králův, dává r. 1413 svým dvěma dětem po 90 kopách (rkp. č. 2079, fol. 35.).

PŘÍLOHA *E:*

Ceny domů a platy domovní na Starém městě Pražském.

Úvodem. Příloha tato ukazuje vývoj cen domů staroměstských od r. 1400 a platy, jež tou dobou na domech tkvěly. Podkladem k tomu byly Tomkovy »Základy starého místopisu Pražského«; výpisy Tomkovy nejsou tu však jen doplněny, nýbrž snažil jsem se zároveň identifikace Tomkovy kriticky zrevidovati.

Východiskem jest berní kniha staroměstská, založená r. 1427 (rkp. č. 20.), nejstarší zachovaný soupis domů, v němž zapsány domy řadou, jak vedle sebe stály, ochoz za ochozem. Podle této knihy jsou zde zápisy řazeny; prvé číslo značí pořadí domu v berní knize, při čemž — abych usnadnil hledání v »Základech« — přidržel jsem se počítání Tomkova, i s chybou, že čísla 485., 786. až 789. byla počítána omylem, takže všech domů jest nikoli 1006, nýbrž 1001. — Připojen nynější název ulice a v závorce číslo, k němuž zařadil zprávy Tomek v »Základech«.

Z berní knihy vypisuji data o hodnotě domu. Kde jest dat několik, podávám je v pořadí, jak zápisy do berní knihy byly zapsány. Jest to usnadněno již tím, že zpravidla koupě učiněná po založení knihy neb v letech posledních před tím, označena »emit de novo«. Připojená suma značí většinou kupní cenu, o čemž se přesvědčíme srovnáním s knihou trhovou. Kde údaj berní knihy se neshoduje s cenou kupní nebo kde byla číslice v berní knize omylem vynechána, připojuji v závorce — po př. podrobněji

vedle — letopočet prodeje a kupní cenu. Kde čísla se shodují, udán jen rok koupě. Domy konfiskované, jež byly pak obcí rozdány a rozprodány a kde pokles ceny má tak příčinu zvláštní, vyznačeny jsou graficky: darování označeno »data per *comm.*«, prodej »erga *comm.*«

Kde dům byl před válkami platů prost, vyměřena berně podle kupní ceny a to tak, že u domů, které v posledních letech prodány nebyly, položena jest polovina někdejší kupní ceny. Tak dům, který byl r. 1419 prodán za 58 kop, položen jest v berní knize 29 kopami (viz čís. 776.). Kde z domu vycházel kdysi roční plat, přičítá berní kniha hodnotu těchto břemen k ceně kupní. Slova »cum censu« neb »summa cum censu« neznamenají tedy, že by ke kupní ceně byly přičteny platy, kterých majitel domu požíval — tak omylem vykládá ještě K. Beer (»Auch die Renten [census], die den einzelnen Hausbesitzern etwa zukamen sind verzeichnet«; »Losungsbücher und Losungswesen böhm. Städte im Mittelalter«, Mitt. Inst. f. öst. Gesch. XXXVI. str. 66.) —, nýbrž připočítána hodnota platů, které kdysi majitel domu platil. Praví-li se v berní knize z r. 1433 »summa cum censu czeche pannicidarum 8 sex.«, nemůže býti výklad sporný, neboť nalezneme, že dům byl r. 1429 za 3 kopy prodán a že před válkami mělo na domě bratrstvo kroječů sukna 64 gr. ročního důchodu. Ke kupní ceně přičtena tedy polovina hodnoty tohoto platu. Zásada, podle níž počítána berní hodnota domu, jest patrna na př. na domě označeném zde čís. 765. (934). Dům ten koupil r. 1401 Mikuláš Frolich za 20 kop, na domě měl sám před tím 15 kop důchodu a vedle toho Albert orlojník 4 kopy. Hodnota platu byla tenkráte 190 kop, k tomu 20 kop kupní ceny, úhrnem 210 kop předválečné ceny; poněvadž dům od té doby nebyl prodán, jest v berní knize r. 1427 položen 105 kopami. — Výpočet nebývá vždy tak přesný, někdy vypočítána polovina ze 126 na 62½, jindy polovina z 90 na 46 (viz čís. 683., 761. a j.). Někdy arci položena jest polovina někdejší kupní ceny bez ohledu na platy — viz na př. čís. 794. —, jindy jako u zmíněného již čís. 846. bylo původně na domě platů několik, ale berní kniha bere v počet pouze jeden, plat bratrstva kroječů sukna.

Zpravidla lze tedy zjistiti, na základě čeho byla hodnota domu v berní knize vypočítána. Tím také dáno nové kriterion správnosti identifikací Tomkových, arci jen v tom smyslu, zda *zápisy pod stejným číslem uvedené týkají se vskutku téhož domu.* Souvislost další jest patrna z totožnosti platů neméně než z topografických údajů, k nimž jedině přihlížel Tomek.

Z berní knihy vypisuji pouze domy, které byly po r. 1400 prodány, resp. jichž trhy podařilo se Tomkovi zjistiti. Ostatní zápisy berní knihy jsou vynechány až na ojedinělou identifikaci, jež Tomkovi schází; označena [649]. — Domy, které se nepodařilo v berní knize určiti, označuji ?, v závorce připojeno číslo domu podle Tomka; domy ty zařazeny do pořadí, kam asi v berní knize náležely. Cituji podle domu předcházejícího: »po čís. . . .«, kde domů takových více, označeny »a, b, . . .«.

Kde berní kniha z r. 1433 doplňuje starší údaj nebo kde objasňuje

nejasné čtení berní knihy z r. 1427, cituji její zápis podle Tomka, označeno »1433 :«.

K zápisu berní knihy připojena jsou data o prodejích předcházejících, počínaje *nejmladším*. Poslední jméno značí prvého v řadě známých majitelů. Zápisy, jež Tomek k domu připsal omylem, t. j. takové, kde v řadě zápisů o platech stejných vyskytuje se zápis nápadně odchylný a kde ani topografické určení není zcela bezpečné, jsou prostě vynechány; bylo by vedlo daleko kdybych byl všechny tyto odchylky chtěl označiti a zdůvodniti. Nepochybuji, že bude-li v budoucnosti má práce po této stránce revidována, úsudek o těchto zápisech vyzní stejně. — Kde souvislost jest pochybna, připojen [?]. Kde připisuji k domu zápis, jejž Tomek má u domu jiného, jest to vyznačeno: [Tomek ad . . .].

Zápisy o trzích kráceny tak, že uveden zpravidla jen kupec, zač dům koupil — »pro . .« —, pak břemena na domě, »census«. Abych usnadnil srovnání s Tomkovými »Základy«, cituji týmž způsobem, takže »stm.« znamená staroměstské knihy trhové rkp. č. 987., 996., 2101. a 2102., připojená číslice značí folium. Kde má rukopis dvojí paginaci — tak na př. č. 987. — míněna jest tu paginace stará, kdežto jinde, kde cituji rkp. 987. fol. . ., cituji podle paginace nové.

Kde prodána jen část domu, vyznačeno to zlomkem, kupní cena vztahuje se pak vždy jen k této části, naproti tomu o platech připsáno pak zvlášť, zda placeny byly jen z této části či z domu celého. Platy doživotní označeny »ad vitae tempora«, »ad v. t.«, platy takto neoznačené jsou věčné. Kde plat týž se v zápisech opakuje, označen »census idem«, kde platů několik a opakuje se jen některý z nich, označeny jsou platy v zápise novějším po řadě písmeny, v zápise starším uvedeny jsou jen platy odlišné, shodné naznačeny jsou příslušným písmenem. Na př. »10 sex. Alberto horlogiste, b), 1 mar. Johanni Colman«, — b) rozumí se plat půl kopy kaplanu radniční kaple ze zápisu novějšího. Kde dům přiřčen poživatelům platů »in censibus retentis«, jest to i graficky vyznačeno *(»cens. ret.«)*, při tom bývá poznamenáno, z kterých platů byl dům propuštěn, to jsou platy mladší, kdežto platy starší jsou na konci zápisu bez bližšího označení připsány.

»Sex., gr.« značí kopu a groš, »mar. gr.« těžkou hřivnu, »fert.« čtvrt hřivny nebo čtvrt kopy, 15—16 gr., »perd. lep. označují naturální dávky koroptví a zajíců.

Na konec připojen přehled, komu platy na domech v příloze této uvedených plynuly. Nehledě k hospodářským poznatkům, jež byly z materiálu tohoto odvozeny v této práci, domnívám se, že přehled tento přijde mnohému vhod, jednak pro data o osobách, jež doplňují to, co snesl Tomek v »Základech« a *Teige* v 26. a 28. svazku Archivu Českého, jednak pro zprávy o platech zádušních, které rozmnožují nepřímo topografický materiál starší, neboť pomocí nich možno určiti domy, na nichž kdysi byly platy v darovacích listinách vykázány, kterýchžto listin nemálo zachovalo se v knihách erekčních.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Náměstí. 1. (*548.*)	Relicta Johanis Czelny 250 sex.	1419 stm. 205. Johannes de Comyn judex curie pro *120* sex. Census 8 sex. relicte Wenc. Schirmer. 1416 stm. 108. Nicolaus Pleyer pro *300* sex. Census 8 sex. relicte Wenc. Schirmer. 1404 stm. 96. Mathias Rudniczer pro *600* sex. *liberam.* Dns. Nicolaus Gunheri.
2. (*549.*)	Johannes Leonis 100 sex.	1408 stm. 147. Hanussius Leonis de Duba pro *100* sex. Census *10* sex. Rudolpho de Mulhausen. Rudolphus de Mulhausen.
3. (*550.*)	Domus prima Otlinger cum censu 125 sex.	1407 stm. 109. Hannus Otlinger pro *150* sex. Census *10* sex. pueris Sulkonis de Babicz. Nicolaus filius olim Schrankonis.
4. (*551.*)	Domus eiusdem secunda 195 sex.	1400 stm. 17. Hannus Otlinger pro *390* sex. *liberam.* Henslinus Gobil institor.
6. (*553.*)	domini Hinconis 120 sex.	1410 stm. 202. Ursula conth. d. Nicolai protonotarii tabularum pro *350* sex. *liberam.* Albertus Camerarii.
Celetná. 7. (*555.554.*)	Gira de ungelto 60 sex. (emit 1426 *erga comm.*)	1414 stm 26. Erhardus Vitztum pro *100* sex. *liberam.* 1407 stm. 129. Ursula conthoralis d. Nicolai de Praga subcamerarii pro *100* sex. Census *5* sex. Margarethe relicte mgri. Johannis. *5* sex. Reinhardo de Rems. Johanco filius magistri Johannis lapicide de castro.
10. (*558a*)	Domus Sachsenfeld 150 sex. Georius a ssatlavia emit de novo 50 sex. (*erga comm.*)	1408 stm. 149. Henricus Sachsenfeld pro *300* sex. *liberam.* Hanussco Procopii Longi.
11. (*559.*)	Domus Francisci 75 sex. Jacobus Hlawa emit de novo (*erga comm.*) 33 sex.	1405 stm. 31. Franciscus Krabicze pro *60* sex. Census *6* mar. gr. Reinhardo de Mulhausen (1412: filiis Rudolphi de Mulhausen). Heinricus de Ach.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
12. (*560.*)	domus Martini de Ach 225 sex.	1409 stm. 175. filii Theodrici de Ach ½ domum pro *200* sex. 1400 stm. 15. ½ domus pro Henrico de Ach pro *250* sex. Theodricus de Ach.
13. (*561b*)	Nicolaus ad sagenam 55 sex. (1426 *erga comm.*)	1405 stm. 56. Antonius de Munheym mercator pro *80* sex. Census *10* sex. Theodrico de Ach et Rud. de Mulhausen. 1405 stm. 53. Nic. Schauffler pro *80* sex. Census *10* sex. testamentariis reliete Wolflini institoris. Elisabeth filia Wolflini institoris.
15. (*562.*)	relicta Wen. Litochleb 150 sex.	1412 stm. 296. Wenc. dictus Litochleb pro *200* sex. Census *10* sex. Magdalene reliete Otticonis pannicide. Magdalena relicta Otticonis pannicide.
17. (*564.*)	Nicolaus pellifex 28 sex. (1425 *erga comm.*)	1416 stm. 125. Resignata Bernhardo Falknawer. Census 8 sex. Hanussconi Procopii Longi. Relicta Ulrici Ehrer.
18. (*565.*)	Wenceslaus prepositus 10 sex. (1424 *erga comm.*)	1402 stm. 65. Elisabeth relicta Jesskonis pannicide pro *150* sex. Petrus Smelczer.
19. (*566.*)	Martinus de Zebrak cum censu 28 sex.	1426 stm. 249. Mart. de Zebrak pro 28 sex. 1418 stm. 191. Anthonius de Munheim *50* sex. Census *1* sex. Georio Waltfogel. (Prius 2 sex. ementi.) Procopius Barwik.
20. (*567.*)	Mauritius Huzwiczka sartor 31 sex. (1425 *erga comm.*)	1410 stm. 236. Meynussius plebanus in Wodyerad pro *20* sex. Census *6* sex. ad fraternitatem institorum. 1404 stm. 2. Conradus de Mulhausen pro *40* sex. Census *6* sex. ad frat. institorum. Heinricus filius Heinrici seydenneter.
21. (*568.*)	Anna soror prepositi 45 sex.	1410 stm. 236. Jan Holuvarz pro *50* sex. Census 2 sex. conthorali Wacz. Crucis, *1* sex. ad fraternit. institorum, 2 sex. reliete Silberezeiger, *1* sex. magro. Joh. Puschmir, 2 sex. Nicolao de Opulia. 1403 stm. 82. Simon de Verona pro *24* sex. Census iidem (1. reliete Francisci Steubil). Nicolaus de Opulia in *cens. rel.* Andree institoris.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	22. (569.)	domus Hankonis canulatoris; Wenc. braseator emit 12 sex. (1427 stm. 266: pro 6 sex.)	1404 stm. 27. Ulricus sartor pro 25 sex. Census *1* mar. gr. Theodrico de Ach, *1* mar. gr. Johanni Leonis, *1* sex. ad fraternitatem sutorum 1401 stm. 33. Hermanus cyrologus pro 25 sex. Census *1* sex. ad frat. sutorum, *1* mar. orphanis Joh. de Ach. *1* mar. Joh. de Duba Friczco sutor.
Kamzíková.	28. (542.)	Jaxo sartor ad virgines emit tantummodo pro 22 sex. (1424 *erga comm.*)	1402 stm. 54. Resignata Nicolao Meisner filio Guntheri.
	29. (543.)	Relicta Mauricii ferratoris 7 sex. (1424 pro 7 sex. 20 gr *erga comm.*)	1408 stm. 159. Martinus slosser de Pilsna pro *11* sex. Census *2* sex. vendenti. Mathias sartor.
	30. (558*b*)	Nicolaus Jande. Joh. candelator conventor 12 sex.	1419 stm. 210. Janda de Rozemberg pro *10* sex. Census *1* sex. plebano s. Galli. 1417 stm. 137. Anna lekarzowa pro *3* sex. Census *1* sex. Wenc. plebano et *1* sex. vendenti. 1415 stm. 73. Wenc. pleb. s. Galli resignat Georio de s. Vito. Census *1* sex. Wenc. plebano. 1405 stm. 33. Hannus Wildner resignat Georio de s. Vito pannicide. Census *72* gr. pleb. s. Galli, *1* sex. Georio de s. Vito. Simon pannicida de ½ sex., Joh. prothonotarius de *1½* sex., Georius Pfeylsnyczer de *1* sex. census dimiserunt domum liberam.
Železná.	32. (544.)	Petrus Butta 100 sex.	1414 stm. 31. Resignata Nicolao Crymiczawer. Census *5* sex. Alberto horlogiste, *7* sex. Martino de Ach, *3* sex. Henrico Sachsenfeld. 1409 stm. 202. Relicta Andree Otticonis pannicide pro *30* sex. Census *5* sex. Alb. orlogiste, *4* sex. Henrico Sachsenfelt, *6* sex. Erhardo Lobil. 1400 stm. 18. Nicolaus Crymiczawer pro *110* sex. Census *5* sex. Alb. horlogiste, *1* sex. Leutlino czwirner. Mathias Leml.
	33. (545.)	domus Falknawer 95 sex.	1406 stm. 90. Henricus Falknawer pro *100* sex. Census *10* sex. Ludmille filie Kappleri. 1401 stm. 40. Nicol. Cornawer pro *160* sex. Census *10* sex. Cruci institori. 1401 stm. 30. Mathias Lemmel resignat. Census *10* sex. Cruci institori, *5* sex. testamentariis relicte Wolfflini institoris, *3* sex. Nicolao Crymiczawer.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
34. (*546.*)	Jacobus ferrator 40 sex.	1402 stm. 66. Hanussius ferrator de Sacz pro *80* sex. *liberam.* Nicol. filius Hanussii Slegl.
36. (*605.*)	domus ad albam campanam 65 sex. (1426 stm. 249. Niclas Forsster institor *erga comm.*)	1401 stm. 42. Johanco Ortlini pro *125* sex. Census *10* sex. Marssco de Anglia, *5* sex. Goczlinus Haz, *2* sex. Procopius Nic. Longi, *5* sex. Cristannus Leitner. 1401 stm. 36. Johannes Fulschussel pro *140* sex. Census iidem. Johannes Kirchen.
Dlouhá tř. 37. (*606.a*)	Domus Mugliczer 140 sex.	1413 stm. 5. Johannes Mugliczer pro *100* sex. Census *2* sex. 40 gr. capellano Leonhardi de Wienna, *15* sex. Johanconi Ortlini, *2* sex. ad hospitale Rokiczaneri. Hansa Leuthmericzer.
38. (*606.b*)	domus antiqui cambii 175 sex.	1406 stm. 80. Joh. Gutjar de Grecz Regine pro *140* sex. Census *18* sex. Rud. de Mulhausen, *3* sex. Erhardo Lobil. Joh. Smolarz de Butowa.
Týnská ulička. 42. (*611.*)	domus posterior Nindertheimer.	1427 stm. 258. Dorothea relicta Nicol. sub stuba duas domos pro *100* sex. cum braseatorio et braxatorio *(erga comm.)* 1405 stm. 31. Relicta Herm. Nindertheimeri emit cum domo anteriori etc. pro *250 sex. liberas.* Herm. Nindertheimer.
Dlouhá tř. 43. (*612.*)	Pessico et Johannes fratres de censu adiudicato 55 sex.	1415 stm. 100. Pessico Hawliconis pro *50* sex. Census *5* sex. vendenti. Wenc. filius Johanconis Ortlini, canonicus Prag.
42. (*613.*)	Joh. Sosnowecz 60 sex. (1428 *erga comm.*)	1419 stm. 214. Ursula relicta Ambrosii Wladika resignat Heinrico de Altenhoffen marito. Census *5* liberas altariste s. Blasii in eccl. s. Leonhardi, *7* sex. Henrico Sachsenfelt.
46. (*615.*)	Fridlinus. Orphani Kath. lorificis 28 sex. Joh. Knab emit de novo 12 sex. (1430 stm. 315. pro 11 sex. 45 gr. liberam.)	1419 stm. 212. Fridricus de Pieska pro *60* sex. 1412 stm. 330. Barth. de Budweis pro *54* sex. *liberam.* Relicta Hanussii coci.
47. (*616.*)	Testamentarii Leutlini czwirner 45 sex. Othmarus de 50 sex. (1428 *erga comm.*)	1418 stm. 169. Leo de Prachaticz pro *95* sex. Census *5* sex. orph. Nic. Schauffler, *1½* sex. orphano Franc. Rokczaner.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
49. (*618.*)	Hinco braseator 33 sex.	1403 stm. 88. Joh. Kerner de hospitali pro *80* sex. 1402 stm. 49. Nic. de Oppel pro *80* sex.
Masná. 50. (*620.b*)	Nic. Gergl pogner cum censu 30 sex.	1426 stm. 253. Nicolaus Pogeneri filius *erga comm.* pro *10* sex. 1417 stm. 152. Ludwicus Dunkel de Pettau pro *140* sex. Census *2* sex. orphanis Berth. institoris, *2* sex. plebano s. Marie ante Letam curiam. 1412 stm. 314. Georius pogner pro *110* sex. Census *2* sex. Alberto Camerarii et Casp. Schotter, *2* sex. orphanis dictis. 1409 stm. 178. Bartholomaeus de Budweis emit pro *70* sex. Census *2* sex. Alberto Camerarii et Casp. Schotter, *2* sex. orphanis Pertoldi institoris. 1405 stm. 34. Pertoldus institor de Eysselt pro *40* sex. Census *2* sex. dictis Alberto et Casparo, *1* sex. Henrico Sachsenfelt.
51. (*mezi č. 619 a 620b*)	Wenc. Rak 20 sex (1424 *erga comm.*)	1409 stm. 178. Resignata Petro privigno Pertoldi de Eysselt *libera.*
52. (*619.*)	Rudolphi Frawentrost 37 sex. Procopius (1427 pro 4 sex. *erga comm.*)	1400 stm. 21. Ridlinus Frawentrost sartor de Slackenwerd pro *23* sex. Census *2* sex. ad s. Benedictum, *1* sex. ad s. Michaelem, *1* sex. Clara Risenburgerin, *1* sex. Franc. Steubil. Albertus kuppersmid.
55. (*621.a*)	Weronica ad ferreum hostium 40 sex.	1426 stm. 254. Georg. hostiarius dominorum *erga comm.* pro 40 sex. 1414 stm. 28. Sig. tassner cum parva domuncula pro *120* sex. *liberam.* filii Conradi Steubel.
Týnská. 57. (*623.*)	Anezka institrix 15 sex.	1418 stm. 175. Joh. Winterberg pro *30* sex. *liberam.* 1413 stm. 17. Joh. Rot de Kulmach pro *30* sex. *liberam.*
62. (*628.*)	relicta Nicolai sub stuba 100 sex.	1427 stm. 257. 2 domos cum braseatorio et braxatorio *erga comm.* pro *100* sex. 1405 stm. 31. Katherina relicta Hermani Nindertheymeri pro *300* sex. cum domo posteriori. (Super quibus habuit *150* sex. dotalicii.) Hermanni Nindertheymer.
63. (*629.*)	domus Meinhardi	1404 stm. 21. Menhardus institor pro *140* sex. Census *5* sex. Ludmille filie Cappleri (prius Cruci institori). Ulricus sartor.

	Z berní knihy od r. 1427	Zápisy o trzích starších.
64. (*630.*)	domus Nicolai Ssteibl 100 sex. Thomassko emit de novo 28 sex.	1429 stm. 311. Thomassko magister vinearum pro *28* sex. »liberam et solutam ab omni censu salvis *3* sex. duntaxat ad tempora vite certe persone«.
Štupartská 71. (*633b*)	domus Luce; Procopius Luce 15 sex.	(1432 stm. 354. Wenc. filius Glazari pro *38* sex. liberam et solutam ab omni censu.)
72. (*633a*)	domus Johannis Ochs; Nic. Sserling carnifex emit de novo pro 15 sex. (1430 *erga comm.*)	1410 stm. 222. Thomas de Saez pro *52* sex. Census *5* sex. Ursule filie Petri Smelzer. Relicta Henrici Swab.
73. (*634.*)	Protiwa 30 sex.	1426 stm. 254. Protiwa de Zwozhliez pro *30* sex. *liberam.* 1414 stm. 52. Resignata Katherine relicte Fridlini in *180* sex. debiti. Census *1* mar. gr. relicte Reychlini, *1* sex. cuidam capellano ad s. Michaelem. orphanorum Conradi Stewbil.
74. (*646*)	Manda institrix 135 sex (data *per comm.*)	1409 stm. 197. Johannes Gewiezer pro *180* sex. Census *10* sex. Johanni canulatori et Henrico mercatori. 1405 stm. 35. Wenc. Smalez pro *170* sex. Census *10* sex. testamentariis Nicolai czingisser. Relicta Jacobi Sachs.
Náměstí. 75. (*604a*)	domus ecclesie ante Letam curiam.	1407 stm. 111. magistri fabrice ecclesie pro *107½* sex. Census *3* sex. ad s. Katherinam. Relicta Cunezlini Dobissii.
76. (*603.*)	Cunsso apothecarius 91½ sex.	1416 stm. 101. Cunsso apothecarius ductus est ad domum in debito. Census *15* sex. filiis Johanconis Ortlini. Janco Leonis.
Templová. 83. (*648a*)	orphani Drdakonis 25 sex.	1403 stm. 91. Martinus Pozner institor pro *20* sex. Census *1* sex. plebano b. Marie ante Letam curiam. Hensl. canulator.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Celetná.	85. (*592.*)	domus Jacobi Holubarz. Elisabeth Wene. Heringer . . 30 sex (1429 *erga comm.*)	1417 stm. 162. Resignata Heynczoni de Lazan. Census *62* gr. Johanconi Kbelsky, 2 sex. orphanis magri. Joh. lapicide. 1412 stm. 302. Resignata Johanni Holubarz. Census *2* sex. Henrico de Misna aurifabro, 2 sex. Jesseoni Stupa, *1* mar. gr. ad fratern. pannicidarum. 1408 stm. 137. Ulricus prepositus s. Apollinaris pro *30* sex. Census iidem. 1404 stm. 100. Henr. Kewschil parchaner emit pro *10* sex. Census 2 sex. magro. Johanni lapicide, *1* sex. (!) ad fratern. pannicidarum, 2 sex. Ducheoni Rulant. Hensl. doleator.
	86. (*593.*)	Jacobus Maly faber 15 sex. (1430 *erga comm.*)	1414 stm. 20. Nicol. dictus Reychel pro *40* sex. Census *1½* sex. ad domum beginarum olim Pleyer. Nicol. Luncowicz.
	87. (*594.*)	Janko pusskarzik 42 sex.	1407 stm. 124. Nicol. Luncowicz pro *40* sex. Census 2 sex. Petro Smelcer, 1 sex. relicte Nanconis goldner, *1* sex. ad fratern. institorum. Relicta Wenc. Ottonis.
	88. (*595a*)	domus ad capras.	1415 stm. 74. Pesslinus Horander pro *120* sex. Census *10* sex. test. Petri Czasslaweri, *3* sex. uxori Nic. Sachs de Saez. 1402 stm. 49. Benedictus Felix et Joh. Felix fratres exsolverunt *10* sex. cen. pro *100* sex. super domo sua erga Thomam Horander de Saez.
	89. (*596.*)	domus Martini de Ach secunda 120 sex. Wenc. Barbati habet in dotalicio 64 sex.	1418 stm. 195. Johannes Krebs pellifex pro *240* sex. *liberam.* 1411 stm. 289. Resignata Martino de Ach *libera.*
	90. (*597.*)	Sig. Kniezewesky 100 sex. (pův. 175 sex.)	1402 stm. 62. Petrus Smelzeer pro *350* sex. Census *8* sex. d. Procopio Bartha de s. Gallo. 1401 stm. 42. Procopius Crukner de Saez pro *350* sex. d. Alsso de Duba.
	92. (*599.*)	domus ad pueros. Cunsso sutor 20 sex. Procop. Zagiez pannifex pro 16 sex.	1411 stm. 266. Fridr. Scharffek sartor pro *110* sex. Census *2* sex. Johanni capellano. 1409 stm. 181. Michael Laubinger de Swyekow pro *110* sex. Census *2* sex eidem. 1405 stm. 40. Erasmus Ritenburger pro *120* sex. Census *2* sex. capellano olim Leonis Juvenis. 1401 stm. 17. Henr. Schorndel pro *140* sex. Census 2 sex. relicte Leonis Juvenis et eius capelano. Laur. Enczinger.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
93. (*600.*)	Mathias de Saczsumma cum censu 100 sex. Emit de novo ab herede Johanne nato Erasmi Rittenburger pro 50 sex.	1424 stm. 232. Mathias de Zacz pro 90 sex. *erga comm.* 1406 stm. 98. Erasmus Ritenburger pro *219* sex. Census *10* sex. orphanis Georii do Kam (vendentibus). orphani Georii de Kam.
Dlouhá tř. 97. (*706c*)	Mathias de Strzebrzin 45 sex	1419 stm. 207. Mathias de Strzebrzin pro *50* sex. Census *4* sex. Johanni Leonis. 1409 stm. 187. Hanussius filius Henslini Newpek emit pro *65* sex. Census *4* sex. orphanis Sig. Smelczer. 1406 stm. 79. Wenc. filius Martini Weykardi pro *30* sex. Census *4* sex. Petro Smelczer. Martinus Weykardi.
98. (*706b*)	Barthossius 31 sex.	1411 stm. 291. Bohunko sartor pro *35* sex. Census *2* sex. Nicolao plebano in Pyeska. 1404 stm. 11. monasterium in Saczka pro *28* sex. Census *2* sex. capellano olim Jessconis de Monte. Relicta Styslai Ludmile trager.
99. (*707.*)	Zalud faber 21 sex.	1414 stm. 27. Jacobus faber de Mylewsk pro *18* sex. Census *2* sex. relicte Petri Schotter. 1405 stm. 63. Petrus Schant faber pro *16* sex. Census *2* sex. relicte Negelin. Martinus Salburg.
(V uličce zrušené.) 101. (*709c*)	Laurentius serator cum censu reempto 10 sex.	1418 stm. 189. Laurent. serator pro *8½* sex. Census *45* gr. Jacobo braseatori, *15* gr. ad fraternitatem aurifabrorum. 1401 stm. 43. Henslinus Steiner institor emit pro *10* sex. Census *1* fertonem ad czecham aurifabrorum, *45* gr. relicte Han. Makal. Johanna Bobik.
102. (*709b*)	Petrus Potmiesil cum censu 12 sex. Joh. serator emit de novo cum censo 10 sex.	1403 stm. 84. Stanko serator pro *10* sex. Census *1* fert. ad czecham aurifabrorum, *45* gr. plebano ante Letam curiam. Sderaz sutor.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Dlouhá tř.	104. (*711.*)	domus Henslini prima 45 sex.	1412 stm. 315. Resignata Nicolao fratri Henslini carnificis. Census *1* sex. pleb. s. Benedicti, *1* sex. ad hospitale prope pontem, *1* sex. relicte Otlini pannicide, *3* sex. Johanconi Ortlini. 1411 stm. 249. Hensl. carnifex pro *17* sex. Census iidem. Nicolaus Hochhut dimisit domum de *1* sex. census. Nicol. Hochhut.
	106. (*713.*)	relicta Wenc. de Orzech $31\frac{1}{2}$ sex.	1404 stm. 17. Wenc. de Orziech pro *24* sex. Census *2* sex. *4* perd. plebano s. Galli, *2* sex. testamentar. relicte Jacobi Czaczmirdas. Jacobus sutor.
	107. (*714.*)	Wylh. Hasskonis $27\frac{1}{2}$ sex.	1425 stm. 245. Wilh. de Longa platea *41* sex. Census *96* gr. *3* perd. Fridrico a tribus fontibus »si et in quantum dictus census fuerit per communitatem sublevatus.« 1404 stm. 28. Katherina relicta Habardi pro *40* sex. Census idem Tomlino frenifici. 1403 stm. 85. Resignata Epifano plebano in Wechars. Census idem. 1403 stm. 83. Katherina de Juveni Boleslavia pro *92* sex. Census idem.
	108. (*715.*)	Paulus Chudoba 34 sex.	1417 stm. 130. Joh. Clementis de Praga pro *20* sex. Census 2 sex. Alb. Camerarii (a), 2 sex. Henrico de Misna aurifabro (b), 2 sex. Joh. Lanczman notario Maj. (c), *1* sex. Nicolao de Zaraw iuxta literam. 1413 stm. 1. Petrus Pilsnerz pro *20* sex. Census c), b), a) (sicut 1417), *1* sex. plebano s. Castuli. 1402 stm. 63. Johannes pokrywacz dictus Úher pro *27* sex. Census 2 sex. Wenc. ad falces, *2* sex. Johanni lapicide in castro Prag., *2* sex. Jessconi Mezerzicz, *1* sex. relicte Pauli subemptoris. relicta Duchconis braseatoris.
	109. (*716.*)	Martinus Riba $34\frac{1}{2}$ sex.	1405 stm. 60. Resignata conthorali Martini dicti Ribca. Census *1* sex. relicte Frane pistoris, *1* sex. Laurencio pannifici, *1* sex. pueris Duchconis illuminatoris. Troyanus pistor.
	110. (*717.*)	Petrus Hrnczek pannifex 15 sex. (1429 pro 7 sex.)	1402 stm. 52. Joh. fistulator regine *12½* sex. Census $1\frac{1}{2}$ sex. Gregorio Westval, ½ sex. Petro lapicide dicto Strahowski. Domus Johannis lapicide. Jacobus Wisenter vendit ratione *1* sex. census perp. cum consensu consulum.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
111. (*718.*)	Mart. Mraz 19 sex.	1416 stm. 108. Mart. Mraz piscator pro *11* sex. Census *1* sex. *4* perd. Hanussio Leonis de Duba (littera), *2* sex. orphanis Leutlini czwirner. 1413 stm. 10. Wenc. de Gurim pro *9½* sex. Census 2 sex. Leutlino czwirner, *1* sex. Hanussio Leonis. 1412 stm. 298. Wenc. archidiaconus Bechinensis et d. Sig. de Brunna pro *16* sex. Census iidem. 1410 stm. 231. Wenc. filius Waniconis ad canceros pro *8* sex. Census *2* sex. Leutlino czwirner, *1* sex. cuidam presbitero. 1407 stm. 108. Joh. Sawerhaup pro *7* sex. Census *1* sex. *4* perd. Rudolfo de Mulhausen, *2* sex. Johanni prothonotario civitatis. 1406 stm. 87. Laurent. pannifex pro *5* sex. Census *1* sex. *4* perd. Rud. de Mulhausen iuxta literam, *2* sex. Johanni prothonotario vendenti. 1404 stm. 18. Resignata Johanni prothonotario civit. pro *5* sex. cen. retenti. Idem solvit *6* sex. census retenti cuidam presbitero necnon losungas. Census *1* sex. Rud. de Mulhausen et Hanussio Leonis. Mathias de Ujezd sartor.
112. (*719.*)	Johannes Bobik 24 sex.	1401 stm. 43. Joh. Bobik pro *48* sex. *liberam.* 1401 stm. 33. Hensl. Steyner institor pro *20* sex. (Prius *3* sex. census ementi). Martinus Witkonis de Longa platea.
113. (*720.*)	Gira pannifex 13½ sex. (1433: »cum censu reempto 13 sex.«)	1427 stm. 262. Gira de Myelnik pannifex pro *11½* sex. 1417 stm. 145. Barthossius de Czernyn, pincerna dne. regine pro *18* sex. *45* gr. Census *1* sex. *48* gr. Martino de Ach. 1404 stm. 103. Petrus Claudus pannifex pro *19* sex. Census *1* sex. *48* gr. Petro Smelczer. Mathias Pulik.
114. (*721.*)	Nicol. Pytel pannifex 20 sex. (1429 *erga comm.*)	1411 stm. 276. Petrlinus pannifex pro *18½* sex. Census *2* sex. Sig. Rokczaner. 1408 stm. 134. Benessius chmelarz pro *10* sex. Census idem. 1406 stm. 74. Resignata Nicolao Cornawer. Census *2* sex. relicte Nyndertheymeri. Nicol. Crymyczawer.
115. (*722d*)	Joh. Polonus 6 sex.	1427 stm. 256. Joh. Polaczek pro *5* sex. *20* gr. 1406 stm. 80. Jacobus de Swiekow domum et vineam. Census *5* sex. Marco scutellatori et *10* sex. Benessio Markoldi. Relicta Ludwici braseatoris.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Benediktská 117. (*722a*)	Starosta carnifex 10 sex.	1426 stm. 253. Joh. Star. carnifex *erga comm.* sub census onere *1* sex. gr. turris, quam tenuit Mathias nuncius dominorum.
118. (*690.*)	relicta Benessii 12½ sex.	1409 stm. 195. Benessius famulus judicis pro *5* sex. Census *2* sex. predicatori eccl. s. Galli. Johannes plebanus s. Galli in *censibus retentis.* 1408 stm. 158. Anna relicta Nicolai czingisser pro census onere *3* sex. vendenti. Johannes plebanus s. Galli.
119. (*691.*)	sslachtat Henslini carnificis	1400 stm. 23. Henslinus gener Nigri Pesslini pro *12½* sex. Census *1* sex. ad s. Benedictum. Leo de Iglavia.
120. (*684b*)	Francz carnifex 20 sex.	1419 stm. 207. Franc. carn. pro *30* sex. Census *1* sex. Henslino carnifici. 1401 stm. 29. Marscho Kozel pro *18* sex. Census *1* sex. tutoribus Frane Tucznik. Nicol. Huppher carnifex.
Rybná 123. (*692.*)	Domus orphanorum Frolich Johannis 28 sex.	1414 stm. 23. Johanconi Frolich resignata *libera.*
125. (*694.*)	Petrus Langasst 32 sex. Procop. Pykus drobnik emit de novo pro 23 sex. (1429)	1405 stm. 63. Petrus Lankasst pro *64* sex. (»Plebanus s. Castuli interdixit pro *1* sex. gr. census«).
Masná 126. (*695.*)	Domus Vitconis rimer 40 sex.	1417 stm. 133. Vitko rimer pro *21½* sex. Census *2* sex. relicte Nicolai Smuczer, *1½* sex. Cunczoni carnifici, *1* sex. plebano s. Castuli, *1* sex. Thome Math. walchars. 1408 stm. 134. Jan Holy pro *10¼* sex. Census 2 sex. Francisco pleb. s. Johannis in vado, *1* sex. plebano s. Castuli, *1½* sex. Canczoni carnifici. 1401 stm. 40. Cunesch dictus Cuna tabernator pro *70* sex. Census *2* sex. uxori Nic. Smuczer, *1* sex. Conrado de Colonia. Nicol. Maustutel.
127. (*696.*)	Jarossius carnifex 20 sex.	1425 stm. 246. Jar. filius Vitconis carnificis pro *40* sex. 1406 stm. 89. Nicol. cognatus Nicolai Frolich pro *12* sex. Census *2* mar. et *1* sex. Johanni Wilburg prothonot., *1* sex. Nicolao rymer, 1 sex. plebano s. Castuli. Eberlinus carnifex.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
128. (*697.*)	Relicta Michaelis carnificis 50 sex.	1408 stm. 167. Michael carnifex de Duba pro *20* sex. Census *8* sex. vendentibus. Ulricus Ehrer, Johannes Laczman notarius, Henricus Falknawer.
129. (*698.*)	Relicta Hanusskonis Glazer 23 sex	1414 stm. 21. Hanussco Glaser pro *28* sex. Census *2* sex. relicte Johanc. Ortil. Henslini carnificis.
131. (*700.*)	Nicol. a tribus faciebus emit de novo pro 62 sex.; cum censu 90 sex.	1428 stm. 276. Nicol. Calass emit 2 domos pro *90* sex. De altera domo »tenetur *3* sex. censuare certis hominibus, dum et quando census per communitatem fuerint errecti dempto quod de area ad eandem domum spectante certum censum nunc et semper communitati annis singulis censuare debet — — — «
132. (*701.*)	Oczko carnifex 75 sex.	1424 stm. 236. Waniek Oczko pro *70* sex. 1417 stm. 131. Katherina relicta Johlini Slingel carnificis ⅓ domus pro *25* sex. Census de tota domo *10* sex. cuidam presbytero.
133. (*702.*)	Wenc. Kurwiczka carnifex 12 sex. (1427 *erga comm.*)	1417 stm. 138. Waltherus gustator vini pro *20* sex. Census *4* sex. Ottlino aurifabro. 1416 stm 121. Resignata relicte Wihelmi linicide. Census idem. Petrus Royn.
134. (*703.*)	Bernhardus Sinek 54 sex.	1413 stm. 15. Bern. Synek pro *68* sex. Census *2* sex. Marco Schotter, 2 sex. testamentariis Petri Smelczer. 1410 stm. 225. Wenc. frater Marcus Waniconis ½ domum pro *40* sex. Census iidem.
135. (*706a*)	Nyemecz portulanus 10 sex. Mathias Albus cervus de novo emit 18 sex. (1428 pro 8 sex.)	1418 stm. Mykulass dictus Nyemecz portulanus d. regis pro *20* sex. Census *2* sex. Ducheoni rimer liberas, *2* sex. vendenti. Relicta Otlini pannicide in *censibus retentis*. 1403 stm. 79. Jan de Solan residens in Gewinowsi pro *25* sex. Census *2* sex. relicte Petri Schotter, *2* sex. relicte Otlini panicide, *2* sex. ad tempora vite Danieli filio Wenc. Camerarii. Wenc. Camerarii.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Rybná.	**136.** (*686.*)	Martinus sartor 17 sex.	1418 stm. 188. Mart. sartor z Radnicz pro *20* sex. Census *1* sex. czeche braseatorum, *24* gr. plebano s. Benedicti. (1418 stm. 178: pro *15* sex. census iidem.). 1415 stm. 57. Resignata Janconi olim Hasseonis carnificis filio. Census *1* sex. Math. walchars, *24* gr. plebano s. Benedicti. Nicol. plebanus s. Benedicti et Math. walchars in *censibus retentis*. 1405 stm. 59. Wenc. Kocziezka carnifex pro *6* sex. Census *1* sex. ad s. Benedictum, *1* sex. capellanis olim Freybergeri, *1* sex. cuidam fraternitati. domus et slachstat Gyndrzich cliens de Hlupetin.
	137. (*683.*)	Hanus Nyemecz Bez bradi 23½ sex.	1417 stm. 137. Hanussius carnifex, filius Grulichonis de Tachovia carnificis pro *27* sex. Census *1* sex. Nicolao rymer. (Prius *1* sex. ementi.) 1406 stm. 92. Wenc. Pykuss, qui vendit intestina, pro *27* sex. Census *1* sex. Nicolao Martini rymer. Marsso de Anglia.
	138. (*684a*)	Rzehako Byelkowe 32½ sex.	1405 stm. 60. Jacobus braseator pro *30* sex. Census *2* sex. cuidam presbitero secundum literam, *1* sex. relicte Pauli. Wenc. Berun.
	139. (*681b*)	Strnad braseator 35 sex.	1400 stm. 20. Johlinus Geunheri pro *46* sex. Census *2* sex. Johanni Wylburg prothonotario, *1* sex. Henslino genero Nigri Pesslini, Ludwico apotecario. filii Nigri Pesslini.
	143. (*682a*)	Jan Holy domus ambe. Zeydl de domo posteriori 15⅓ sex.	1419 stm. 206. Jan Holy pro *12* sex. Census 50 gr. ad. s. Benedictum. 1418 stm. 196. Franc. carnifex pro *12* sex. Census idem. 1402 stm. 48. Petrus de Rakownik carnifex pro *12* sex. Census idem.
	145. (*673b*)	Johannes Kocziezka 29 sex.	1418 stm. 178. Jan Kocziezka pro *25* sex. Census *2* sex. Marco Schotter, *1* sex. ad templum, *20* gr. plebano s. Benedicti, *18* gr. relicte Pesoldi linicide. 1416 stm. 96. Franciscus carnifex pro *20* sex. Census iidem. [?] 1400 stm. 20. Frenczlinus carnifex pro *40* sex. Census *2* sex. Henslino Weyswasser, *2* sex. Franc. Steubil, *18* gr. plebano s. Benedicti.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
147. (*680.*)	Paulus Czipser carnifex 16 sex.	1414 stm. 21. Resignata Nicolao Czipser carnifici. Census *1* sex. Waczk. Crucis, *1* sex. Johanni Finder, *9* gr. pleb. s. Benedicti. 1411 stm. 261. Resignata Hanuseoni Glaser. Census *9* gr. ad s. Benedictum, *1* sex. orph. Franc. Steubil. 1406 stm. 76. Hannus fil. Nigri Pesslini carnificis pro *12* sex. Census iidem. 1403 stm. 77. Henslinus carnifex pro *13* sex. Census iidem. Hanussius olim Heynlini carnificis filius.
150. (*679.*)	Cristannus balneator 42 sex. (»cum censu« 1433) balneum in Hrobka.	1404 stm. 20. Crist. baln. de Porziecz pro *17* sex. Census *2* sex. in Strahowiam, *2* sex. ad b. Virg. in Lacu, *2* sex. sorori olim plebani s. Clement. in Porziecz(e). 1403 stm. 71. Petrus de Giczin pro *20* sex. Census iidem (c) »plebano eccl. s. Clementis«). 1402 stm. 60. Cristannus Helm pro *44½* sex. Census iidem (1403). 1366 stm. 227. Census *1½* sex. plebano in Lacu, *1½* sex. abbati et conventui de Strahovia.
152 (*675.*)	Domus Ozaneze 30 sex.	1415 stm. 85. Henr. Hunt de Ach pro *50* sex. Census *4* gr. plebano s. *Benedicti*, *32* gr. ad hospitale circa s. Ambrosium. 1405 stm. 60. Petrus Leonis de Poliez pro *51* sex. Census ½ sex. ad hospitale penes s. Ambros., *6* gr. ad s. Benedictum. 1402 stm. 66. Thomas de Hersperg sartor pro *32* sex. Census iidem. mgr. Albicus doctor in medicinis.
Jakubská. 153. (*674b*)	Wenc. de Strakoniez 10 sex. (1429 *erga comm.*)	1417 stm. 154. Relicta Ulrici Ehrer pro *20* sex. Census *23* gr. plebano s. Benedicti »de domo et eius area«.
154. (*674a*)	Hana notarius 50 sex. (1428 stm 282. Joh. Krupa *erga comm.* pro 50 sex.)	1412 stm. 313. Joh. de Bamberg prothonotarius pro *120* sex. 1409 stm. 183. Johannes de Ugezdeze secretarius d. regis pro *45* sex. Census ½ sex. et libram cere ad s. Benedictum. Johanco Rotlew.
156. (*672.*)	Hannus Glawber. Petrus pannifex emit de novo summa cum censu 20 sex. Petrus pannifex emit de novo.	1411 stm. 251. testamentarii Fridlini Glauber pro *15* sex. Census *2* sex. ad Letam curiam pro lignis ad scolas eiusdem, *1* sex. *5* lib. cere ad s. Benedictum. 1408 stm. 168. Maternus Forberger pellifex pro *14* sex. Census iidem. Ula de Napurk pellifex.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Pařížská.	**157.** (*664.*)	Srna nuntius 14 sex (1424 stm. 229. data.. Petro Srna nuncio pretorii in 10 sex. retenti precii.) *a comm.*	1415 stm. 86. Andreas Hedwyka sartor pro *40* sex. Census *14* gr. ad s. Benedictum. 1411 stm. 277. Wenc. de Grecz Regine pro *40* sex. Census idem. 1410 stm. 208. mgr. Mart. de Iglavia pro *40* sex. Census idem.
Královdvorská	**159.** (*663.*)	Polaczko nuntius 12 sex. Petrus textor emit de novo 6 sex.	1424 stm. 256. Nicolao Polaczkoni nuncio dd. consulum in *5* sex. retenti precii (*a comm.*). 1405 stm. 56. Andreas parchaner des. Venedier pro *22* sex. Census *40* gr. plebano s. Benedicti. Dorothea relicta Juvenis Leonis.
	162. (*660.*)	Procopius pictor Math. Trzibrzich 4 sex.	1409 stm. 176. Hanuss Bohuss de Potlawa pro census onere *40* gr. vendenti; census *15* gr. *1* lib. cere ad s. Benedictum. 1407 stm. 113. Stanislaus Krebs acufex pro *6* sex. Census idem plebano ecclesie s. Ben. Heinczlinus Lyphardi acufex.
Pařížská.	**165.** (*665b*)	Wenc. ze Krzie domus ambe 25 sex.	[?] 1415 stm. 75. Marzico des. Mnyssco Kessler pro *8* sex. Census 1 sex. beginis in domo animarum olim Pleyeri, *12* gr. plebano s. Ben. Elizabeth Kytliczin linicida.
	166. (*665a.*)	Jan Dopian ferrator 9 sex. (1433: domus 3 sex., summa cum censu 8 sex.)	[?] 1402 stm. 55. Joh. Kunigswerder pro *7* sex. Census *40* gr. ad s. Bened. Hensl. Krancz cultellator.
	167. (*666.*)	Hanus Vinckler 9½ sex.	1410 stm. 225. Hannus Wynkler nadler pro *4* sex. Census *70* gr. Laurencio Martini judici curie. Jessco sartor.
Jakubská.	**171.** (*947.*)	Lanczmanowa 43½ sex.	1401 stm. 37. Joh. Kunigswerder notar. civit. pro *43½* sex. Census *15* gr. ad s. Bened., *3* sex. Franc. de Bela. Math. Unger piscator.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Templová. 174. (*649, 650.*)	domus Zmrzliconis dat pactum 3 sex.	a) **1411 stm. 288.** dns. Petrus des. Smrzlik magister monete in Mont. Chutt. pro *65* sex. 1408 stm. 150. Tilmannus de Colm pro *65* sex. Census *10* sex. Erhardo Lobil, *12* sex. Gythe capellano s. Agnetis in eccl. s. Bened. 1364 stm. 215. Jesco Rutil pro *175* sex. »et idem Jesco antedictus habuit desuper 55 sex. gr., superfluitas debet persolvere dno. Nicolao capellano *6* sex. census, usque 60 sex. persolvat, et *60* sex., quod promptas dedit Ula Schotter, quas pertinebat Nicolaus filius Rutlebonis Fanczonis.« b) 1410 stm. 227. Petro Smrzlik collata a rege.
175. (*588a*)	domus Haykonis 65 sex.	1416 stm. 98. Hayko de Hodietyna, d. regis mgr. coquine et Wsseslaus de Gyndrzichowicz (cum domuncula annexa) pro *30* sex. Census: *1* sex. plebano s. Leonhardi, *2* sex. monial. s. Katherine, *2* sex. Reinhardo de Rems, *3* sex. pueris Johanc. Ortlini, *64* gr. orphano Fr. Rokczaner, *1* sex. altariste s. Nicol. ante Letam curiam secundum literas.
Pařížská. 178. (*652.*)	Martinus vector penes curiam $11^1/_2$ sex. (1428 pro *12* sex.)	[?] 1416 stm. 97. Janco portulanus d. regis pro *13* sex. **Census *64* gr.** relicte Otlini pannicide. 1414 stm. 42. Hermannus cyrologus. Census idem. 1403 stm. 80. Henricus cyrologus pro *10* sex. Census idem orphanis Otlini pannicide. 1402 stm. 70. Simon de Verona pro *10* sex. Census idem. 1402 stm. 55. Hrdon pincerna d. regis pro *10* sex. Census idem
[Tomek ad 178.]		1410 stm. 242. Wenc. de Sittavia pellifex pro *4* sex. Census *2* mar. gr. Theodrico de Ach, *1* mar. plebano eccl. s. Bened. 1406 stm. 85. Hermannus cyrologus pro census onere *1* mar. plebano s. Bened., *2* mar Henrico de Ach. 1406 stm. 79. Henricus de Ach publicat in *cens. ret.* Census *1* mar. pleb. s. Bened. 1400 stm. 17. Weygandus pellifex. Census *3* sex.
Celetná. 181. (*585d*)	Mauricius vector 18 sex. (*a comm.*)	[?] 1400 stm. 5. Perus de Netwaricz pro *76* sex. Census *4* sex. eccl. s. Bened. Relicta Hen. de Zittavia de *1* sex., mgr. Albicus dr. in med. de *4½* sex. census domum dimiserunt. Thomas de Ostra.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
182. (*982b*)	Laurent. Pawerfeint 20 sex.	1409 stm. 192. Paulo Pawrenfeint adjudicata ratione *4* sex. census annui et *cens. ret.* Census *1* sex. ad s. Spiritum. olim Hanussii sartoris.
Ovocný trh. 188. (*574.*)	Jessco Stapecz filius Mathias 36 sex. (1431 *erga comm.*)	1417 stm. 146. Joh. Schenk de Konyeprus pro *28* sex. Census *4* sex. Hanussio Otlinger, *1* sex. plebano eccl. b. Marie Virg. in lacu, *1* sex. scolaribus pro lignis ibidem. 1415 stm. 89. Hanussius et Donatus fratres dicti Holczek de Dresden pro *28½* sex. Census iidem. 1415 stm. 67. Wilh. de Nova civit. et Math. Bradacz pro *28½* sex. Census iidem. 1412 stm. 301. Resignata Wenceslao de Czyrqwicz. Census *2* sex. Alberto horlogiste et Otlino aurifabro, *2* sex. Nicolao de Saraw. 1409 stm. 191. Nicol. Cristofori de Praga pro *40* sex. Census *2* sex. vendenti Wenceslao filio Hanusseonis Makal.
189. (*575.*)	Jacobus ad aureum equulum 51 sex.	1416 stm. 117. Resignata Procopio Nigro Jurglini. Census *4* sex. Laurencio pannifici. Wenc. Makal.
190. (*576.*)	Smil 45 sex. (1429 *erga comm.*)	1411 stm. 273. Sig. de Budweis notarius pro *120* sex. ***liberam.*** Henr. Gundacker de *6* sex., Han. Muldorfer pellifex de *1* sex. census domum dimiserunt.
191. (*577.*)	Andreas notarius 32 sex.	1414 stm. 20. Caspar de Lewbicz, literar. reg. registrator pro *64* sex ***liberam.*** 1412 stm. 330. dns. Janko de Chotymicz et Jar. de Ryssenburg pro *75* sex. ***liberam.***
192. (*578.*)	Petrus Durssmid 25½ sex.	1402 stm. 61. Relicta Jaxonis de Budweys pro *185* sex. Census *11* sex. Theodrico de Ach, *1* sex. Henzlino de Saraw et Henslino Luthomisslensi, *2* sex. pleb. ad s. Michaelem, *1* sex. Georgio de s. Vito. Filius dicti Jaxonis.
193, (*579b*)	domus ad album ursum 90 sex.	1424 stm. 239. Filii Nicolai de Diedibab et Petrzik aurifaber pro *90* sex. ***erga comm.*** 1417 stm. 149. Sig. Clementer pro *150* sex. Census *2* sex. ad altare s. Procopii in eccl. Prag., *10* sex. Petro de Mezerzicz. 1412 stm. 298. Theodricus de Ostrowa pro *80* sex. Census *2* sex. ad alt. s. Proc. in eccl. Prag. iuxta literam, *12* gr. liberos et *10* sex. vendenti. Albertus Camerarii.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
194 (*579a*)	domus ad botros 50 sex.	Rkp. č. 997. fol. 83. Henricus presbiter capellanus d. Krzisste ductus est ad domum ad botros racione census ret. videlicet *11½* sex. et inpens. 16 gr. (1416; provoláno znovu na soudě poč. r. 1425). 1410 stm. 223. Geor. seydenneter de Ungaria pro *30* sex. Census *8* sex. magro. Martino de Iglavia, pridem plebano in Prosek (perp.), *2* sex. duabus monialibus ad s. Spiritum ad tempus vite, *2* sex. d. Henrico de Praganeia, olim capell. Cristine de Podwyn. 1405 stm. 30. Wenc. filius Wenceslai mangonis pro *26* sex. Census iidem. mgr. Martinus plebanus in Prossyk et d. Henr. de Praganeia in *cens. ret.*
195. (*580, 581.*)	Florko 35 sex.	1425 stm. 244. Nicol. Florek pro *17½* sex. et *1* lib. piperis. Census *7* sex. 1406 stm. 76. Andreas de Jermeriez notarius pro census onere *4* sex. perp. d. Paulo altariste in eccl. s. Michaelis, *4* sex. vendenti ad t. v. Reliete Ule (Coler). 1404 stm. 4. Fridericus de Mysa sub census onere *4* sex. perp. cuidam presbitero, *4* sex. vendenti ad tempora vite. Dorothea relicta Ule Coler. 1401 stm. 40. Jessco Filczstich pro *17½* sex. Census *4* sex. ad v. t. reliete Ule Coler, 4 sex. uni presbitero, 6 sex. Wenc. filio Jaxonis Vorreter.
Melantrichova 196. (*477.*)	orphani Stephani de Glacz 247 sex. (cum domo altera)	1402 stm. 47. Steph. de Glacz pro *50* sex. Census *2* sex. Johanni Lanczman. *6* sex. Nic. Tanweg. Joh. Wulfingi.
Náměstí 198. (*479.*)	Reliete Pieskonis 75 sex.	1411 stm. 254. Johannes Pyesek sartor pro *110* sex. Census *2* sex. ad czecham institorum, *2* sex. reliete Nicolai Smuczer. Nicol. Puschwiczer et Procopius Witkonis.
199. (*480b*)	Wenc. Sstraboch 100 sex.	1424 stm. 242. Margaretha relicta Laurini pro *100* sex. 1401 stm. 42. Petrus Czaslawer pro *400* sex. Census *10* sex. filie Hermanni Nyndertheimeri. Mathias Rudniczer.
200 (*480a*)	domus eiusdem secunda 69 sex.	1406 stm. 82. Greimlinus sartor pro *60* sex. Census *2* sex. plebano s. Galli, 1 sex. ad czecham institorum, *3* sex. Nicolao Smuczer, *2* sex. testamentariis Henslini Weiswasser, *1* sex. Goczlino f. Anne Reissenkittlin. Andreas filius Pessiconis de Sobiesuk.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	201. (*481.*)	Barthossius barbitonsor 100 sex.	1417 stm. 163. Bart. barbitonsor pro *100* sex. Census *10* sex. vendenti. Ottico pannicida.
	202. (*482a*)	Czapco barbirasor 100 sex.	1401 stm. 39. Petrus, barbitonsor quondam d. archiepiscopi Misnensis, pro *110* sex. Census *10* sex. Fridlino Kussenpfenig. Nicolaus Cornawer sartor.
	204. (*484.*)	Johannes barbirasor 66 sex.	1416 stm. 104. Petrus de Strasseczieho pro *80* sex. Census *2½* sex. Hanussio Leonis, *1* sex. Georio de s. Vito, *2* sex. Hensliconi de Tynecz. 1403 stm. 94. Jan barbirasor de Grecz pro *95* sex. Census *2½* sex. *1* lep. Hanussio Leonis, *3* sex. Petro de Praga. Georius de s. Vito.
Železná.	**205.** (*485b*)	Relicta Jacobi de Plana 43 sex.	1411 stm. 285. Jacobus institor de Plan pro *50* sex. Census *1* sex. Johanc. Ortil, *1* sex. testament. Silberczeigerin, *2* sex. Johanni Lanczman. Relicta Cunczonis sartoris regine.
	206. (*485a*)	Henslinus faber 35 sex.	1416 stm. 118. Henslico faber pro *50* sex. Census *2* sex. ad templum prope s. Jacobum. Barthossius sartor.
	207. (*486.*)	Nicolaus Fuchsczagel 25 sex.	1405 stm. 54. Nicol. Fuchsczagel sutor pro *20* sex. Census *2* sex. vendenti. Jodocus Tyntnar.
	209. (*488.*)	domus orphanorum Merenstein 34 sex. Wenc. Constansky emit de novo summa 34 sex, (1428 *erga comm.*)	1412 stm. 329. Han. Merenstein pro *50* sex. Census *2* sex. *2* perd. orphanis Sig. Smelczer, *2* mar. gr. ad s. Spiritum, *3* sex. Hensl. Gundacker. Nicol. Pehem sartoris.
	210. (*489.*)	Swata ferratrix 40 sex,	1427 stm. 260. Mart. Cutina pro *40* sex. *erga comm.* 1417 stm. 135. Fratres dicti Ortil malleatores de Skor pro *60* sex. *liberam.* 1417 stm. 132. Resignata Nicolao civi in Cadano. Alberti ferratoris.
	211. (*490.*)	Mokronos 105 sex. (1424 *erga comm.*)	1405 stm. 43. Hanussco Merenstein pro *100* sex. Census *10* sex. Henrico de Ach. *11* sex. relicte Ulrici Falknawer notarii pretorii. Olim Marziconis pincerne.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
212. (*491.*)	Andr. a rubeo cervo 78 sex.	1419 stm. 207. Bernhardus Falknawer pro *100* sex. Census *6* sex. Alb. Camerarii, *3* sex. Otlino aurifabro, *8* sex. Petro de Praga, *2* sex. Ludw. Falknawer, *72* gr. plebano s. Leonhardi. 1418 stm. 191. Petrus Holkro pro *100* sex. Census iidem. 1405 stm. 60. Nicol. Cornawer pro *13* sex. Census *6* sex. Georio de Bora doctori, *10* sex. Cruci institori, *6* sex. Otlino aurifabro, *72* gr. pleb. s. Leonardi, ½ sex. Francisco ad Nigram rosam. 1405 stm. 31. Mathias Rudnizer et Hannusco olim Procopii Longi publicant domum ex eo, quod ipsi ultimos census desuper habuerunt et census retentos videlicet *56* sex. gr. illis qui eos desuper habuerunt, iuxta adinvencionem dnorum. — — — 1405 stm. 60. Math. Rudniczer et Hanussco Procopii Longi dimiserunt domum de censu *3½* sex. Olim Petri Rothirs.
214. (*493.*)	domus Kropacz. Martinus gener ipsius 40 sex.	1414 stm. 17. Hannus Grodes de Frankenstein sartor pro *70* sex. Census *96* gr. ad testamentum Hiltmari, *4* sex. vendenti Laurencio. 1407 stm. 122. Laurent. Cropacz sartor pro *50* sex. Census *4* sex. relicte Joh. de Wyda prothonotarii, *1½* sex. ad test. Hiltmari. 1406 stm. 90. Nicol. Cornawer pro *50* sex. Census *4* sex. eidem relicte, *96* gr. ad test. Hilt. 1405 stm. 45. Henr. Falknawer pro *60* sex. Census iidem. 1404 stm 9. Resignata Hanussconi filio Cuncz. Merenstein. Census iidem. 1403 stm. 73. Relicta et filius Cunczonis eysner pro *100* sex. Census *4* sex. Johanni prothonotario, *96* gr. Ulrico de Falknaw notario civit. 1401 stm. 37. Waczko de Czasslavia pro *154* sex. *1½* mar. gr. pro testamento Hiltmari, *4* sex. Johanni prothonotario. Fridricus de Misa.
215. (*494.*)	domus Petermani 60 sex. Petrus Skrzieczka conventor de 50 sex.	1414 stm. 44. Relicta Nicolai de Gera pro *10* sex. Census *1* sex. pleb. s. Galli iuxta literam, 10 sex. Georio vendenti. Georius de s. Vito sartor.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
216. (*495b*)	Moless notarius 7 sex. Henslico ferrator emit de novo 12½ sex.	1428 stm. 292. Henzlinus de Horzowicz ferrator pro *12½* sex. Petermannus (vide 215). 1418 stm. 182. Heinr. de Plzna pro *17* sex. Census *2* sex. Georio de s. Vito pannicide. 1412 stm. 312. Johannes ligator librorum pro *14* sex. Census *2* sex. Georio de s. Vito vendenti. Georgius de s. Vito. (1404 exsolvit *80* gr. census erga monast. s. Thome pro 13 sex.).
Havelská 217. (*495a*)	domus ad hircos 65 sex. Crux pincerna emit de novo 53 sex. (1428 *erga comm.*)	1418 stm. 192. Thammo Knoblauch residens in Warensdorf ½ d. pro *60* sex. Census de tota *1* sex. plebano s. Galli. Marssonis Kozel.
220. (*500*)	Jan Rataysky 75 sex.	1415 stm. 62. Conthoralis Marci Schotter pro *150* sex. 1412 stm. 313. Caspar Schotter pro *150* sex. Conthoralis Marci Schotter senioris.
223. (*502.*)	Mart. de Trnavia 80 sex.	1418 stm. 188. Kath. relicta Laurencii Malina sartoris pro *60* sex. Census *10* sex. testament. Nicolai Ortlini. Stephanus de Glacz *(in cens. ret.)* 1418 stm. 177. Resignata tutoribus Nicolai Ortlini in censu perpetuo *10* sex. Census *3* sex. Stephano de Glacz, *4* sex. ad tempora vite Wenc. Skoczzek, marscalco regine. Jessconis Kotkonis.
224. (*503, 470.*)	Mathias Porybny 60 sex. (1426 data a comm., pretextu condescensionis de domo.., quam emerat pro 60 sex.)	1417 stm. 162. Joh. Wrtyelka de Sacz pro *60* sex. ad vite tempora sub censu *10* sex. communitati. Consules. puerorum olim Hrzkonis de Brodecz.
Melantrichova. 225. (*471.*)	Nicol. Humpolecz 60 sex. (1424 *erga comm.*)	1408 stm. 160. Erhardus pellifex pro *132* sex. Census *10* sex. Theodrico de Ach. Gregor. Westval.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
226. (*472.*)	Mart. Tassner 41 sex. (1427 *erga comm.*)	1411 stm. 271. Chwal institor pro *50* sex. Census *5* sex. Johanni Lanczman notario pretorii. 1409 stm. 182. Hannus Grueneczweyk cingulator pro *50* sex. Census *5* sex. Clare filie Ostrowe. Relicta Ostrowy pannicide.
227. (*473.*)	domus ad dimicatores 70 sex. Mykeska sutor emit de novo pro 26½ sex. (1428)	1414 stm. 29. Joh. Moravus pro *80* sex. Census *6* sex. vendentibus. orphani Nicolai notarii ungelti.
Kožná. 228. (*474.*)	domus relicte Hassconis (20 sex.)	1418 stm. 167. Heinr. Turnawer pro *70* sex. Census *4* sex. relicte Otticonis pannic. *3* sex. Conrado Lawbinger. 1415 stm. 84. Petrus Leonis de Policz pro *100* sex. Census *4* sex. relicte Otticonis pannicide. 1406 stm. 71. Petrus de Glathovia institor pro *45* sex. Census idem. relicta Henrici Brunhawser.
229. (*499b*)	Wladykowa 60 sex.	1426 stm. 253. Margar. Wladicowa pro *30* sex. *a comm.* ratione 6 sex. census, quem super domo prius habuerat. 1416 stm. 116. Relicta Hanussii Torĥan, nunc conthoralis Franc. de Iglavia pro *150* sex. Vito Rakonik in debitis. 1406 stm. 81. Franc. de Iglavia pro *100* sex. Prius super domo 3½ sex. census ementi. olim Cunczonis linicide.
Melantrichova 230. (*475.*)	Petri Prunhauser 95 sex.	1414 stm. 45. Petrus de Glathovia institor pro *150* sex. Census *4* mar. gr. *10* perd. cuidam altariste circa s. Michaelem. braxatorium Nicolai Bohunconis.
231. (*476.*)	Johannes a cantaris 50 sex. (1424 *erga comm.*)	1411 stm. 279. Petrus Rotinger pro *100* sex. Census *10* sex. orphanis Henr. linicide. 1405 stm. 66. Nicol. Nersichgern pro *193* sex. 1405 stm. 66. Henr. Finkenscherer de Nurenberga pro *210* sex. *liberam.* 1403 stm. 83. Nicol. Puschwiczer pro *190* sex. *liberam.*

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Náměstí. 232. (*461a*)	Procopius de Ach 60 sex. Relicta Blazkonis conventrix 50 sex.	1415 stm. 65. Procopius de Ach cum parva domo pro *220* sex. Census *19* sex. Johanni Lanczman et Henrico Falknawer. 1411 stm. 279. Nicol. et Mart. fratres de Ach pro *220* sex. Census *19* sex. test. Petri Czaslawer, *1* sex. cuidam presbytero. 1404 stm. 19. Haman Hilfreich de Sweydnicz pro *250* sex. Census *19* sex. Petro Czaslawer, *1* sex. Mathie Rost. Nicol. Gumerauer de Egra.
233. (*462.*)	Relicte Johanc. Kbelsky 107 sex.	1404 stm. 95. Johanko Kbelsky pro *140* sex. Census *6* sex. relicte Wenc. Swachonis. Prius emens habuit *2* sex. census super domo. (1403 stm. 89. Joh. Kb. emit *2* sex. census pro *18* sex. 5 gr. erga Caspar Schotter et Joh. Leutmericzer.) olim Jacobi cyrologi.
Melantrichova 234. (*461c*)	Anthonius ab asinis 28 sex. (1424 *erga comm.*)	1415 stm. 89. Michael de Nysa pro *10* sex. Census *2* mar. gr. *1* lep. pueris Johlini Geunheri, *2* sex. Magdalene relicte Otlini pannicide. Relicta Otlini pannicide in *censibus retentis.* 1402 stm. 52. Hannus Sawer pro *45* sex. Census *2* mar. gr. *1* lep. d. Nic. Geunheri, *2* sex. relicte Ottonis pannicide. Relicta Hensl. Pirner.
235. (*463.*)	Henricus Kbelsky 88 sex.	1412 stm. 315. Sig. filius Francisci de Kbel publicat. Census *10* sex. Theodrico de Ach. Francisci de Kbel.
237. (*464.*)	domus ad sportulas 24 sex. Nicolaus de novo emit pro cum censu 25 sex.	1428 stm. 275. Nicolaus de Montibus pro *26* sex. 1427 stm. 260. Jeronimo Ssrol adjudicata in debito *24* sex. Petrus Lanczkron.
239. (*466.—469., 504., 505.*)	domus ad sculptam turrim 150 sex. Johannes conventor. Deperiit parva domus, quam Crussina emit (505.).	1404 stm. 91. Henslino Otlinger resignata in debitis. Census *15* sex. Heinrico de Ach, *6* marc. cuidam capellano Franc. Rokiczaner. Prius super domo census *8* mar. gr. ipso Henslino Otlinger. 1404 stm. 102. Hensl. Otlinger exsolvit *2* sex. census pro *12* sex. erga Pesslinum filium Pesslini de Tusta. Pesslini de Sicca. 1365 stm. 224. Stephlinus de Sicca emit »cum domibus censualibus annectis, salvis tamen censibus, quas Enderlinus Stuk, Jesco Rothonis« habent. quondam Johlini Gynoechlini.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Havelská.	240 (*506.*)	Crussina rotifex 20 sex. (1426 *erga comm.*)	1414 stm. 35. Resignata Alberto de Brunna institori in debito *170* sex. Census *4* sex. relicte Otticonis pannicide.
	241. (*507.*)	Relicta Nicolai rotificis 30 sex. (1426 *erga comm.*)	
	242. (*508.*)	Jacobus rotifex 47 sex.	1408 stm. 138. Jacobus rotifex pro *54* sex. Census *4* sex. Johanni doctori et prothonotario civitatis. 1404 stm. 95. Hensl. Leuthmissl publicat. Census idem.
	243. (*509.*)	Joh. Sylny 75 sex. (1425 *erga comm.*)	1414 stm. 43. Resignata in debito Petro de Mezerzicz et Henr. Sachsenfeld. Census *2* sex. cuidam presbitero. 1413 stm. 335. Relicta Andree Ottonis pro *230* sex. Census *2* sex. d. Domaschyno capellano olim Augustini apotecarii. 1403 stm. 93. Relicta Wenc. Swachonis. Census *2* sex. uni capellano.
	244. (*510.*)	Cztiborius sartor 36 sex.	1419 stm. 213. Mikulass dictus Stiborius sartor pro *30* sex. Census *6* sex. Ludvico apothecario vendenti. Ludwicus apothecarius in *censibus retentis.* Wenc. pannirasoris.
	245. (*513.*)	Elsska relicta fabri 26 sex. Welislaus Holiko rotifex emit 16 sex., cum censu 20 sex.	1408 stm. 171. Jan de Tusta pro *27* sex. Census *3½* sex. Johanconi Frolich. Relicta Jessconis Schilhers.
Michalská.	246. (*432b*)	domus Gotbrot. Nicol. pincerna conventor.	1428 stm. 286. Martinus notarius consilii pro *30* sex. *erga comm.* 1417 stm. 130. Nicol. Slegl pro *60* sex. Census *10* sex. cuidam presbitero ad s. Michaelem. Conradi Gotbrot.
	248. (*433.*)	Nicolaus Hochut 40 sex.	1404 stm. 2. Nicol. Hochhut institor pro *50* sex. Census *2* sex. Johanni Mugliczer, *1* sex. Johanni Kunigswerder notario pretorii. Jessco Gallicus.
	249. (*434.*)	Relicta Wenceslai. Petri Lysy 40 sex.	1420 stm. 220. Anna relicta Petri Lyssy pro *80* sex. liberam. Simonis pannicide.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	252. (*437.*)	Katherina ad soles 28 sex.	1426 stm. 253. Katherina relicta Arnesti erga Margaretham virginem, sororem Strziezcae, et communitatem pro *28* sex. *liberam* et solutam a censu dicte Margarethe. 1403 stm. 88. Jacobus de Lewbs mercator pro *90* sex. *liberam.* 1403 stm. 88. d. Margaretha de Boemia, conthoralis purgravii de Nuremberga pro *170* sex. *liberam.* Conthoralis Nicolai Unru.
	254. (*438a*)	Gallus braseator 107 sex.	1418 stm. 194. Gallus braseator de Lincz pro *38* sex. Census *4* mar. gr. relicte Reichlini institoris liberi, *1* sex. altariste ... eccl. sci. Michaelis liberi, *8* sex. Ludwico apothecario. 1415 stm. 52. Resignata Katharine relicte Fridlini. Census *4* mar. gr. relicte Reichlini, *1* sex. cuidam capellano sci. Michaelis.
	255. (*439, 440.*)	Johannes de Glathovia 40 sex. (1425 *erga comm.*)	1418 stm. 168. Albertus de Ach pro *100* sex. *liberam.* 1402 stm. 56. Petrus de Brux institor pro *47* sex. *liberam.* Prius census *10* sex. ementi.
	256. (*441*)	Petrus Ssidlo sartor 23 sex. (1424 *erga comm*)	1407 stm. 129. Johannes Turian sartor pro *18* sex. Census *5* sex. Henslino Otlinger. 1406 stm. 96. Pesoldus linicida pro *18* sex. Census *5* sex. Henslino Otlinger. Hassko pannicida. (1403 stm. 77. Henslinus Ottlinger emit *1* sex. census pro *8* sex. erga relictam Vitkonis pannicide racione censuum ipsi Henslino retentorum.) (1400 stm. 15. Henslinus Ottlinger emit *4* sex. census pro *32* sex. erga Gallum Hericzel.)
Jilská.	260. (*449.*)	Relicta Johannis Ulman 40 sex.	1418 stm. 191. Johannes Ulman institor pro *35* sex. Census *4½* sex. relicte Wenc. Swachonis. Jacobus de Sacz aurifaber.
	? (*450.*)		1424 stm. 241. Gallus braseator a lupo fistulante *erga comm.* pro *23* sex. 1404 stm. 102. Johannes de Brunna institor pro *30* sex. Census *2* sex. ad fraternitatem b. Virginis, *4* sex. Cunczoni Gotbrot. Relicta Petri de Trautnau.
	261. (*451.*)	Martha institrix 55 sex. Domus Theodrici Kro 30 sex.	1411 stm. 272. Katherina conth. Theodr. Kro pro *150* sex. Census *10* sex. Casparo Schotter et Henrico de Misna vendentibus. Caspar Schotter et Henricus de Misna aurifaber.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	263. *(453.)*	Manko sutor 40 sex.	1408 stm. 161. Marzico sutor de Czyssowicz pro *60* sex. Census 2 mar. gr. ad s. Egidium. Otto Magnus aurifaber. (1404 stm. 100. exsolvit *3* sex. census pro *24* sex. erga Henr. de Ach).
Malé nám.	**265.** *(455.)*	Mathias gladiator 43 sex. (1424 *erga comm.*)	1414 stm. 38. Cunezo Gyesperger aurifaber pro *40* sex. Census *2* sex. Hanussconi Procopi Longi, *8* sex. Nicolao Crudenez, *106* gr. test. Nicolai Ortlini. 1405 stm. 30. Jaxo sartor pro *26* sex. Census *iidem*. (106 gr. Nicolao Ortlini). Petrus burgravius in Tocznik.
	266. *(456.)*	Nicolaus de Glacz 106½ sex.	1409 stm. 199. Nicolaus de Glacz pro *90* sex. Census *14* sex. Cruci institori. Wilh. linicida.
	269. *(459b)*	Nicol. de Grecz. Wenc. Hedwika emit pro 50 sex. (1428 *erga comm.*)	1416 stm. 107. Nicol. Greczer pro *300* sex. *liberam*. Nicol. filius olim Johannis apothecarii.
	270. *(459a)*	Domus ad Ethiopes. Mathias smolarz emit 80 sex. (1428 *erga comm.*)	1405 stm. 47. Jacobus Wysenter pro *341* sex. Census *10* sex. Rud. de Mulhausen, *10* sex. cuidam presbytero, *6* sex. ad vite tempora cuidam mulieri. Nicolaus de Praga olim subcamerarius.
	271. *(460.)*	Johannes apothecarius 65 sex. (1425 *erga comm.*)	1403 stm. 84. testamentarii Johannis apothecarii resignant relicte ipsius. Census ½ sex. ad hospitale circa b. Ambrosium.
Rytířská.	**273.** *(398.)*	Nicol. Weiswasser 90 sex.	1405 stm. 49. Wenc. Schyrmer pro *30* sex. Census *7* sex. orphanis Hanussc. Makal, *4* sex. Nicolao de Saraw, *4* sex. magro. Johanni lapicide de castro, *1* sex. cuidam presbytero ad s. Michaelem. 1402 stm. 61. Resignata Nicolao Crudenez. Census *4* sex. Henslino de Zaraw, *4* sex. magro. Joh. lapicide, *1* sex. uni capellano ad s. Michaelem, *7* sex. orphanis Hanussconis Trawtner. Prius etiam *4* sex. Nicolao Crudenez. Relicta Jessconis Rudelsdorffer.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
274. (*399.*)	Jacobus Gregorii 104½ sex	1403 stm. 75. Resignata Jacobo filio Rzehorz braseatoris. Census *4* sex. Nicolao de Opulio. Relicta Hanconis Bernhardi.
275. (*400.*)	relicta Hrzebiconis 100 sex.	1424 stm. 244. Laurencius Hrzebik pro *100* sex. 1412 stm. 329. Petrus Tursmid pro *20* sex. Census *11* sex. orphanis Rud. de Mulhausen, *10* sex. relicte Otlini pannicide, *3* sex. magro. Jacobino. 1410 stm. 226. Wenc. Hewgil de Grecz Regine pro *50* sex. Census *11* sex. Rud. de Mulhausen, *10* sex. relicte Otlini pannicide, *3* sex. magro. Jacobino vendenti. olim magri. Hanussii cyrologi.
276 (*401.*)	Petrman ambe domus 155 sex.	1410 stm. 230. Georius de s. Vito pannicida pro *70* sex. Prius census *15½* sex. ementi. 1409 stm. 186., 190. Martinus filius Wawrziconis ⅔ domus pro *17* sex. *20* gr. Census (super istis ⅔) *12* sex. *50* gr. Georio de s. Vito sartori, *2* sex. ementi. 1403 stm. 82. Relicta Petri Schotter ⅓ domus pro *50* sex. Franciscus fil. Martini Wawrziconis.
278. (*402a*)	Nicolaus heringer 98½ sex.	1410 stm. 240. Nic. heringer de Polkaw pro *57* sex. Census *1* sex. plebano s. Galli, *10* sex. relicte Jessconis de Kye, *3* sex. vendenti. 1404 stm. 98. Resignata Jac. Hradeczky. Census *10* sex. relicte Jessconis de Kyg pro porcione sua hereditaria.
279. (*403b*)	Alexius vitreator	1417 stm. 140. Alexius vitriator domunculam pro *10* sex. Census *2* sex. vendenti. Benessius de Dlazeny (vide n. 280.).
280. (*403a*)	Gira Domazliczky 120½ sex.	1408 stm. 162. Benessius de Dlazeny pro *200* sex. Census *4* sex. orphanis Sig. Smelczer. Census ad vite tempora *12* sex. relicte Henr. Swab. Hanus Otlinger dimisit domum de *1* sex. census. 1405 stm. 61. Resignata Alberto Prawn filio. Census *4* sex. Petro Smelczer. 1404 stm. 4. Relicta Alb. Prawn publicat in *censibus retentis*. Census *10* mar. gr. Heinr. de Ach, *4* sex. Petro Smelczer. Nicolai Crafft. Census *10* mar. gr. Heinrico de Ach, *4* sex. Petro Smelczer, *8½* sex. relicte Alb. Prawn, *4* sex. Mathie Rudniczer et Hanussconi Procopii Longi, *2* sex. relicte Jessconis de Ponte, *1* sex. sorori Peslini de Tusta.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
281. (*383.*)	Zawadowa 22½ sex.	1415 stm. 87. Anna Zawadowa pro *45* sex. domunculam. Benessius de Dlazeny.
Na Můstku. 282. (*384.*)	Osstiralek sutor.	1417 stm. 141. Joh. Wrtyelka tendlerz domunculam pro census onere *3* sex. vendenti. Benessius de Dlazeny.
283. (*386.*)	Marzik sutor, Andreas sutor. Micolaus serator emit 13 sex.	1429 stm. 300. Nicolaus serator de Slana erga *communitatem* et Georium Domazlicky ius suum, quod sibi competebat racione edificii pro *10* sex. Georius Domazlicky heres Benesii de Dlazeny. 1417 stm. 148. Hanussius Dreygot serator domunculam cum curiola pro census onere *3* sex. *40* gr. vendenti. Benessius de Dlazeny.
Rytířská. 287. (*495.*)	Wenc. de Luthomysel 130 sex.	1427 stm. 269. Blasco Bohaty de Luthomysl. (Prius *13* sex. census vendenti.) Nicol. Maustitl. 1413 stm. 4. Matheus dictus Honger de Egra pro *100* sex. Census *6* sex. Henr. Sachsenfelt, *4* sex. monialibus ad s. Catherinam, *3* sex. Sig. Clementeri, *10* sex. vendenti. Nicol. Maustitl.
288. (*406.*)	Nicol. Maustitl 67 sex. 30 gr.	1414 stm. 36. Nicol. Maustuttil pro census onere *4* sex. Hanussio Leonis de Duba et Casp. Schotter, *5* sex. patronis capelle s. Anne in eccl. s. Galli, *2* sex. fraternitati mercatorum. Hanussius Leonis et Caspar Schotter, patroni capelle s. Anne in eccl. s. Galli, fraternitas mercatorum in *cens. ret.* 1404 stm. 4. Wenc. Motyka pro *7* sex. Census *9* sex. Cunssoni presbitero ad s. Gallum, *5* sex. d. Thome capellano olim Czigleri, *4* sex. relicte Alb. Prawn, *2* sex. ad fratern. mercatorum. Mixico olim notarius tabularum terre.
289. (*408.*)	Relicta Petri Lanczkron 87 sex.	1401 stm. 27. Petrus de Lanczkron ½ domum pro *50* sex. Census de tota domo *2* sex. Henr. aurifabro de Misna, *2* sex. cuidam presbitero ad s. Nicolaum. Sig. olim Nicolai coler filius.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
291. (*410.*)	Berka faber 27½ sex. Thomas Okrzin sartor summa cum censu 50 sex	1429 stm. 296. Thomas Okrzin sartor pro *30* sex. Census *2* sex. »certis hominibus, cum.. alii census per communitatem fuerint erecti ...« 1411 stm. 264. Sig. de Iglavia, judex carbonum, pro *15* sex. Census *4* sex. Ludwico apothecario. 1412 stm. 322. Idem emit commodum combustum retro domum ipsius pro *23* sex.
292. (*411.*)	Manco sutor 50 sex. (1424 *erga comm.*)	1409 stm. 173. Resignata Stephano de Diedicz. Census *4* sex. Ludwico apotecario *4* sex. testamentariis Petri Czaslawer. *2½* sex. uni capellano ad. s. Leonardum. 1406 stm. 67. Relicta Petri Drobnicze pro *70* sex. Census *4* sex. Petro Czaslawer, *4* sex. d. Johanni prothonotario, *3* sex. cuidam presbytero. Olim Petri Drobnicze.
293. (*412.*)	Johannes ad claves 69 sex.	1406 stm. 93. Benessius institor pro 40 sex. Census 6½ sex. Margar. Negelin, *4* sex. Kacze Rollin, *1* sex. liberi Wulfingi, *1* sex. relicte Waczingeri. Olim Wenc. Camerarii.
Perlová. 294. (*368.*)	domus Hanussii mensatoris. Joh. ad claves emit ab officialibus pro 3 sex. (1428).	1411 stm. 289. Hanussius mensator de Gorlicz pro *12½* sex. Census *1* sex. orphanis Wenc. mensatoris vendentibus. 1406 stm. 85. Wenc. Coler mensator pro *30* sex. liberam. Olim Wenc. Camerarii.
Uhelný trh. 295. (*413, 367.*)	Nicol. Dopian 36 sex.	1416 stm. 108. Nicol. dictus Topyan pro *40* sex. Census *3½* sex. Martino de Ach. 1413 stm. 12. Tomlino peratori de Nova civitate appropriata cum *2* areis combustis *(365a), 366.)* racione *5* sex. *8* gr. census sibi *retentorum*. Census *3½* sex. Theodrico de Ach. 1409 stm. 197. Resignata Mathie dicto Buta ferratori.
296. (*414.*)	Joh. Wlcziehrdlo 135 sex. Wenc. Piknosek emit de novo. Summa cum censu 120 sex.	1428 stm. 287. Wenc. Piknosek pro *100* sex. 1404 stm. 13. Jan Wlczihrdlo pro *230* sex. Census *4* sex. *16* gr. capellano Czigleri. Dobessius Rollonis.
297. (Uprostřed Uhelného trhu.)	relicte Henslini fabri 19 sex.	1360 stm. 202. Census *2* sex. sive mar. gr. et 1 leporem ... »et babatum pro 3 parvis ad omnes equos suos fabricare cum medicinio omnium equorum suorum« Ulae Roeczaneri.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
298. *(415.)*	Jacobus Hradeczky 75 sex.	1407 stm. 106. Jacobus Hradeczky ½ domum pro *40* sex. Census iidem (ut 1405) (*1* sex. ad s. Martinum). 1405 stm. 42. Conthoralis Jacobi Hradeczky pro *50* sex. Census *6* sex. orphanis Otlini pannicide, *2* sex. Fridl. Kussenpfenig, *1* sex. ad s. Thomam, *1* mar. gr. ad s. Martinum Maiorem. 1402 stm. 53. Resignata Nicolao Tanberger de Rakovník. Sig. Eligast.
Martinská. 300. *(360e).*	Johannes sutor 6 sex. (1433: Hanza cingulator 9 sex. Summa cum censu $11^1/_2$ sex.)	1409 stm. 190. Wenc. pictor de Taskowa pro *9¾* sex. Census *30* gr. plebano s. Martini Maioris. Relicta Nicolai sutoris dicti Krchowicz.
301. *(360d)*	Przibico piscator $7^1/_2$ sex. (1433: Joh. de Glathovia emit pro 8 sex. Summa cum censu 10 sex.)	1411 stm. 268. Przybyslaus piscator pro *10* sex. Census *18* gr. plebano s. Martini Maioris. Nicolai Rotrok sutoris.
302. *(360c)*	Nicolaus Templini 45 sex.	1409 stm. 277. Tomlinus sutor pro *15* sex. Census *1* sex. plebano s. Martini Maioris. Mgr. Martinus de Iglavia.
Na Perštýně. 304. *(359.)*	Hrnczek 45 sex. Alsso de Nova civitate emit de novo cum censu 28 sex.	1429 stm. 296. Aless de Nova civitate pro 18 sex. Nicol. Temlini et Nicol. Tkaniczka de Nova civitate in debito. 1413 stm. 14. Marquardus de Ugezd pro *55* sex. Census *2* sex. relicte Petri braseatoris, *45* gr. ad s. Clementem, *45* gr. ad mon. s. Crucis, ½ sex. ad templum prope domum olim d. Haneonis. Stephani de Dyedicz.
305. *(358.)*	domus Nicolai Schindel 30 sex.	1411 stm. 280. Mixo doleator dictus Schindel pro *40* sex. Census *2* sex. Marssoni Kosel. 1402 stm. 50. Nicol. Schindel doleator. Census idem. Jacobus Czeczig.
306. *(357.)*	Peczník sartor 21 sex.	1409 stm. 173. Nicol. Peczník sartor pro *12½* sex. Census *1* mar. gr. Petro Longo barbitonsori, *2* mar. gr. et *4* perd. d. Johanni dicto Beran. 1400 stm. 19. Johannes Niger de Minori civit. Census *2* sex. Petro Schotter.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Skořepka. 308. (*354.*)	relicta Weprzkonis $32^{1/2}$ sex. Michael pileator emit de novo 8 sex., cum censu 18 sex.	1428 stm. 294. Michael klobucznik pro *8* sex. »cum census onere *2* sex., quas idem Michael tenebitur solvere, dum alii census per communitatem fuerint relaxati erga predictum Jeronimum Ssrol. Jeronimus Ssrol. relicte Weprzkonis.
Uhelný trh. 309. (*419.*)	Procopius de Rakownik 45 sex.	1400 stm. 9. Stephanus cum flavea rota pro *9½* sex. Census *45* gr. ad s. Clement., *45* gr. ad s. Crucem, *2* sex. Martino Schram. Martinus Viel.
312. (*421.*)	Pecha faber 30 sex.	1417 stm. 146. Pecha faber pro *10* sex. Census *2* sex. fraternitati b. Marie Virg., *3.* sex. testamentariis olim Purkardi institoris. 1412 stm. 320. Bart. dictus Okropyl pro *27* sex. Census *3* sex. testamentariis Purkardi Taschner, *2* sex. ad fraternit. b. Marie V. 1410 stm. 220. Elisabeth relicta Chwalonis fabri pro *20* sex. Census *3* sex. Cristano Leytner, *2* sex. ad fratern. mercatorum. Martinus baccalaurius in artibus.
314. (*423.*)	Jeronimus Ssrol 65 sex.	1402 stm. 50. Ludw. Schroll pro *45* sex. Census *1* sex. testamento Hiltmari, *2* sex. Ulrico notario. (Wenc. Swach dimisit domum de *1* sex. census.) Nicol. Toppher pellifex.
315. (*424a*)	Relicte Oraczkonis 20 sex. Procopius sartor.	1428 stm. 274. Procopius sartor pro *16* sex. 1410 stm. 216. Nicol. Oraczko pannirasor pro *30* sex. Census *3* sex. Johanni Lanczman notario, *15* gr. ad s. Jacobum, *15* gr. ad s. Clementem, *15* gr. ad s. Gallum, *15* gr. ad s. Franciscum. 1407 stm. 109. Ludwicus Schroll pro *31* sex. Census iidem. Nicol. Schewenkrom.
316. (*424b*)	Relicte Andree sartoris 40 sex.	1416 stm. 122. Andreas sartor pro *40* sex. Census *2* sex. Sig. Kbelsky, *4* sex. ad vite tempora Nicolao de Marquarticz. 1402 stm. 53. Resignata Alberto capellano. Census 2 sex. Theodrico de Ach. 1400 stm. 6. Resignata Mathie Hlawnie sartori. Census idem.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
? (*425a*)		1419 stm. 209. Barthossius pannirasor pro *30* sex. Census *1* sex. plebano s. Mart. Mai., *1* sex. testamentariis olim Hrzibsky junioris, *2* sex. czeche sartorum. 1410 stm. 237. Nicolaus Ptacze pro *30* sex. Census *1* sex. plebano s. Martini, *1* sex. testament. Nicolai Hrzybsky, *2* sex. ad czecham sartorum. 1405 stm. 43. Jacobus de Raczyna pro *10* sex. Census *2* sex. filio Nic. Hrzybsky, *2* sex. ad fraternit. sartorum, *2* sex. plebano ad s. Martinum Maiorem.
317. (*425b*)	Thomas de alia parte 35 sex. Domus Johannis Silny.	1407 stm. 112. Johannes pannirasor (Silny) pro *28* sex. Census *2* sex. Fridl. Kussenpfennig, *2* sex. pleb. s. Martini, *2* sex. Johanconi filio Nic. Frolich. Alb. Praun.
318. (*426.*)	Wenc. sartor 40 sex.	1406 stm. 94. Wenc. sartor pro *25* sex. Census *2* sex. Marssoni Kozel, *3* sex. Michaeli plebano s. Adalberti sub Sderasio, *1* sex. Petro barbitonsori Longo. 1401 stm. 33. Hanus Muenich sartor pro *30* sex. Census *2* sex. Marssoni Kozel, *1* sex. Fridlino Kussenphennig, *3* sex. ad castrum Prag. Joh. Kaufman de Mont. Chutnis.
319. (*427.*)	Nichol. a babato 56 sex.	1407 stm. 118. Pawlico pannirasor pro *32½* sex. Census *2* mar. gr. plebano s. Alberti in Nova civit. *1* sex. relicte Wenc. Swachonis, *80* gr. eccl. s. Galli, 1 sex. Ducheoni rymer. 1407 stm. 108. ½ domus resignata Johanni Nyemecz. Census *iidem* (2 sex. *10* gr. plebano s. Alberti). Mathie pannirasoris.
Michalská. 321. (*429.*)	Nicol. de Litomierzicz 6 sex (1424 *erga comm.*)	1419 stm. 202. Paulus Paternoster pro *16* sex. Prius super domo census *3* sex. ementi. Vincenc. filius Petri Paternoster.
Vejvodova 325. (*443.*)	Augustinus cirothecarius 20½ sex.	1400 stm. 2. Nicol Schreiber piscator pro *40* sex. Census *1* sex. Petro Paternoster (vicino), ½ sex. ad s. Johannem in vado. Joh. Scherff pellifex.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
326. (*444.*)	Ofka de Sedraziez 10 sex.	1418 stm. 193. Ofka de Sedraziez pro *16* sex. Census ½ sex. Sigismundo Kbelsky. 1416 stm. 93. Regina virgo pro *19* sex. Census ½ sex. ad fraternitatem pannicidarum. 1408 stm. 142. Mathias Pasdero pro *6½* sex. Census idem. Appropriata Czenconi pannicide, Petro de Brux pannicide, Symoni pannicide, Rudolfo apothecario et Janconi Kbelsky fratribus de fraternitate pannicidarum in *censibus retentis*.
328. (*353a*)	Marsso Sobek 45 sex. Jacobus.	1403 stm. 91. Maress braseator pro *80* sex. Census *1* sex. uni capellano ad s. Egidium, *3* sex. ad fratern. pannicidarum. Relicta Krzizkonis braseatoris
Husova. 329. (*237.*)	Petrus de Prachaticz 25 sex.	1407 stm. 118. Petrus de Prach. pellifex pro *30* sex. Census *2* sex. Ludw. apothecario. Mixico Purnik.
332. (*352a*)	Relicta Krtkonis 92 sex.	1405 stm. 34. Petrus Krtko pro *130* sex. Census *4* sex. *16* gr. ad s. Spiritum. Joh. Racus.
337. (*235b*)	Wenc. de Mezerzicz sartor 30 sex.	1411 stm. 282. Wenc. de Mezerzicz sartor pro *30* sex. Census *2* sex. »ad czecham fraternitatis pellificum«, *1* sex. cuidam presbytero, *1* sex. cuidam begine ad v. t. Mart. Polak sartor.
Jalovcová. 339. (*232, 233.*)	Albertus apothecarius 44 sex.	1427 stm. 269. Albertus apothecarius pro *36* sex. 1402 stm. 67. Benessius braseator pro *55* sex. Census *3* sex. Cunado de Colonia, *3* sex. testamentariis Cunssonis sartoris predicti. 1400 stm. 21. Cunsso de Nebossicz pro 70 sex. Census 3 sex. Leuthlino czwirner.
Husova. 340. (*231.*)	Petrus de Hoskowicz 25 sex. Simon de Rzyczan emit de novo $16^1/_2$ sex. (1429 *erga comm.* pro $17^1/_2$ sex.)	1415 stm. 86. Petrus de Hoskowicz pro *40* sex. Census *96* gr. ad mon. Aule Regie, iuxta literam. 1408 stm. 163. Rudlinus clingensmyd pro *50* sex. Census idem. Nicolai Weyswasser notarii.
341. (*230.*)	Cuncz Westemberg 10 sex.	1408 stm. 141. Cunczo Vestenberg cultellator pro *10* sex. Census *2* sex. *20* gr. plebano s. Marie in Lacu. 1405 stm. 62. Nicol. Weiswasser pro *8* sex. Census idem. 1405 stm. 54. Martinus faber pro *8* sex. Census idem. Frenczlinus Poppil.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Karlova	343. (*153.*)	relicta Jakobi Zagieczek. Joh. cultellifaber 16 sex. (1428 *erga comm.*)	1415 stm. 60. Hannus cultellator pro *20* sex. Census *4* sex. mag. Stan. de Snoyma, *2* sex. pueris Petri Smelczer, *1* sex. Henslino Gundacker, ½ sex. Alberto Camerarii, ½ sex. plebano in Czezlicz secundum litteras. Elblini Kaczenjeger.
	344. (*151.*)	Erhardus cultellifaber 28 sex. Nicolaus cultellifaber emit de novo pro 15 sex. (1428 *erga comm.*)	1463 stm. 75. Cunz Fichtenstein pro *150* sex. Census 2 sex. orphanis Reinh. de Mulhausen iuxta litteram. relicta Nicolai de Sagano.
	345. (*150.*)	Johannes Kyselo 21 sex. (1428 *erga comm.*)	1414 stm. 20. Stephanus cum glandine pro *45* sex. Census *4* sex. relicte Hanuss Sachs cultellatoris. 1409 stm. 200. Ula de Pazel cultellator pro *50* sex. Census *4* sex. Theodrico Pogner fratri Hanussii Sachs. Hanussii Sachs cultellatoris.
	346 (*147.*)	Gnorius Failsniczer 133½ sex. Procopio filio Crayse data est in debito 54 sex.	1426 stm. 255. Andreas Kraysa pro *54* sex. *erga comm.* 1416 stm. 103. Georius Pfeilsniczer aurifaber pro *100* sex. Census *10* sex. Sigismundo Ottlini et Henrico de Misna, *7½* sex. orphanis Han. Pesoldi. 1408 stm. 162. Franc. Lussen de Sagano pro *205* sex. Census *7½* sex. pueris Hannussii fratris Pesoldi predicti, *7½* sex. orphanis magri. Joh. lapicide, *2½* sex. Henrico de Misna aurifabro. Sig. olim Pesoldi aurifabri filius.
Malé nám.	348. (*144.*)	domus Angeli Ludwici apotecarii 150 sex.	1403 stm. 77. Ludwicus de Florencia apotecarius pro *300* sex. *liberam.* Angelus apotecarius.
Karlova	351. (*148.*)	Relicta Petrziconis aurifabri 87½ sex. Joh. Hroheze sutor emit de novo 50 sex.	1428 stm. 291. Joh. sutor dictus Rocheze erga *consules* et Sig. de Cotenczicz 1424 stm. 234. Petrus aurifaber pro *175* sex. *liberam.* 1412 stm. 307. Otlinus aurifaber pro *125* sex. Census *1* sex. relicte Fridl. Payrewter, *2* sex. Henrico de Misna, *1* sex. Michaeli de Kotbus. Mart. de Iglavia.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
352. (*149.*)	Petrus aurifaber cum censu 32 sex.	1409 stm. 179. Sig. filius Otlini aurifabri pro *55* sex. Census *2* sex. vendenti, 1½ sex. relicte Jacobi de Hayn aurifabri. 1409 stm. 178. Albertus horlogista pro *55* sex. Census iidem. Henricus aurifaber de Egra.
353. (*152.*)	Gregoris nuncius (1424 data *per comm.* in 5 sex. rententi precii)	1404 stm. 97. Nicol. Hawlik aurifaber pro *40* sex. Census *4* sex. orphanis Fridlini Payrewter. Nicol. Mathes aurifaber.
354. (*154.*)	Simon aurifaber 30 sex. (1424 *erga comm.*)	1408 stm. 144. Hannus de Kotbus aurifaber pro *75* sex. Census *4½* sex. Henrico Sachsenfelt. 1400 stm. 4. Conradus Smelczer aurifaber pro *90* sex. Census *2½* sex. Leutlino Czwirner, *2* sex. olim Frane Geschrey. Johannes aurifaber frater Pesoldi.
Husova. 356. (*157b*)	domus Duchconis rimer 26 sex. Mathiey Friczek emit de novo 11½ sex.	1419 stm. 201. Hannus Lesniczer cultellator pro *26* sex. Census *3* sex. Duchconi rimer. 1411 stm. 279. Mart. de Plumnaw pro *25* sex. Census *3* sex. relicte Petri Hess. Wenc. Rot aurifaber.
359. (*158a*) (Mezi Linhartským a Mariánským.)	Cristannus cirotheca 15 sex.	1415 stm. 82. Cunczo serator pro *6* sex. Census *1* sex. plebano s. Leonhardi. Prius super domo census *1½* sex. ementi. Anna conthoralis Hawenschilt.
Linhartské. 360. (*134.*)	Jacobus de domo Machconis 45 sex.	1413 stm. 341. Machco de Owencz pro *70* sex. Census *1* sex. plebano s. Leonhardi. *1* sex. pleb. s. Michaelis. Nicol. Massczowecz. Joh. Treffant, Theodricus institor.
361. (*135.*)	Martinko frenifex cum instita 40 sex. . . . Erasmus de Moravia tenet domum in censu 30 sex. Summa cum censu 58 sex.	1419 stm. 212. Mart Maly frenifex pro *30* sex. Census *1½* sex. Marco Schotter et Sig. Clementer, *70* gr. liberos ad s. Annam, *3* sex. *20* gr. pueris Hensl. Gundacker. 1411 stm. 268. Petrus sartor dictus Ossel pro *40* sex. Census *70* gr. ad monast. s. Anne, *1½* sex. testament. Nicolai Ortil. *3* sex. *20* gr. vendenti. Enderlinus frenifex.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
362. (*136.*)	relicta Jacobi Krumlowecz 52 sex.	1419 stm. 218. Jacobus pincerna Chrumlov pro *19½* sex. Census *6* sex. Janusse de Rudnicz, *1* sex. Laurencio pannifici. 1415 stm. 60. Cristannus Maurer de Mont. Chutnis pro *32* sex. Census iidem. 1410 stm. 240. Leonhardus de Pyeska pro *40* sex. Census *6* sex. Janusse de Rudnicz. Janco vector d. regis.
363. (*137.*)	relicta Janconis Crispi 37 sex.	1414 stm. 32. Mathias pincerna pro *34* sex. Census *3* sex. d. Mathie presbitero, *1* sex. cuidam alio presbitero. 1405 stm. 33. Henykein frenifex de Meincz pro *25* sex. Census *2* sex. d. Mathie presbitero ad s. Spiritum, *1* sex. cuidam d. Henrico. Leonhardus frenifex.
Malé nám. 366. (*138. — 140., 141b*)	Johannis Hron 108 sex. . . deperiunt 20 sex. de domo racione parve domus, quam vendidit . . . 88 sex.	1408 stm. 154. Laurencius Rotlini de Gorzano pro *130* sex. Census *8* sex. Henslino Gundacker. (1400 stm. 23. Hensl. Gundacker emit *8* sex. census pro *70* sex. erga Albertum orlogistam); domus orphanorum Reichlini institoris.
367. (*141a*)	Laurencius Babka sartor 75 sex.	1419 stm. 215. Nicol. Babka sartor pro *90* sex. Census *6* sex. relicte Alberti Camerarii. Hassconis apotecarii.
368. (*142a*)	domus Ochs 72 sex. Simon ab albo leone emit pro 35 sex. (1428.)	1413 stm. 2. Johanco Ochs pro census onere *20* sex. Fridlino Kussenpfenig. 1405 stm. 30. Fridl. Kussenpfenig pro *198* sex. *liberam.* olim Meinhardi aurifabri.
Karlova. 370. (*156.*)	Purkardi sutoris 50 sex. Jansa sutor.	1428 stm. 286. Johannes sutor pro *50* sex. *erga comm.* 1407 stm. 111. Purkardus sutor pro *12* sex. Census *3* sex. *12* gr. *6* pull. Petro Smelczer et Hanussio canulatori, *6* sex. Petro de Praga, *2* sex. Hensl. Gundacker, *1* sex. relicte Mathie pannicide. Thome de Weydhofen sartoris.
Husova. 372. (*228.*)	domus Georgii Kraiser. Hanussco cutellator emit de novo pro 20 sex (1429 *erga comm.*)	1415 stm. 76. Georius Greyser cultellator pro *51* sex. Vendens dimisit censum *5* sex. super domo. Nicolao helmer adjudicata in censu *5* sex. necnon racione censuum et collectarum desuper *retentarum.* Wenceslai filii Meinhardi aurifabri.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	373. (*227a*)	Vitus cultellifaber 14 sex.	1424 stm. 243. Witus cultellator pro *14* sex. 1417 stm. 148. Conr. de Pyrk et Hannus Plobner sutor fratres pro *24* sex. Census *1* sex. plebano s. Egidii, ½ sex. ad pretorium. Math. Stawber pannicida.
	374. (*227b*)	Relicta Hassconis faretratoris 13 sex.	1419 stm. 211. Hassko tularz de Muta pro *11* sex. Census *15* gr. liberi in s. Georgii festis Nicolao notario consilii, *15* gr. plebano s. Egidii, ½ sex. relicte Pessconis Drobnicze, *1* sex. plebano s. Leonhardi. 1418 stm. 197. Jan Swamberg de Rayowa pro *14* sex. Census iidem (ad s. Leonhardum ½ sex.) Nicolai seydenneter.
Řetězová.	375. (*226.*)	Sswamberg faber 25½ sex.	1410 stm. 237. Joh. Swamberg faber pro *25* sex. Census 2 mar. Johanconi Ortlini, *1* sex. »ad czecham pellificum«. Petrus de Kam pellifex.
	376. (*225.*)	Tuleha (1429 *erga comm.* pro 40 sex.)	1410 stm. 239. Franc. de pulicibus pro *10½* sex. Census *2½* sex. testament. Erhardi Loblini, *2* sex. d. Jurziconi altariste circa s. Nicolaum iuxta litterarum tenorem, *70* gr. ad s. Egidium. 1409 stm. 180. Frid. de Weydaw institor in *cens. ret.* et censu *1* sex. 1404 stm. 9. Fridl. Kussenpfening pro *22* sex. Census *2½* sex. Erhardo Lobel, *1* sex. Paulo Swachonis, *2* sex. cuidam presbitero de castro. *70* gr. plebano s. Egidii. Joh Hoefflich et Erhardus Schertel.
	377. (*224.*)	Tachowska institrix 42 sex. (1424 *erga comm.*)	1411 stm. 272. Maternus Forberger pellifex pro *100* sex. Census *3* sex. Hanussio Muldorffer et Ulle de Napurg. Fridlini Clawber.
	378. (*223a*)	domus Laurencii sartoris. Hannus pellifex emit de novo 15 sex. (1428).	1424 stm. 229. Data Cruci nuncio dominorum in *5* sex. retenti precii *per comm.* 1417 stm. 160. Laurencius sartor pro *40* sex. Prius census *5* sex. vendentibus Wenc. Crucis et Joh. de Benessaw. 1407 stm. 119. Cunczo Mawrer pellifex pro census onere *3* sex. Petro Smelczer, *1* sex. *2* perd. Henrico Mayr, *1* sex. *2* perd. conthorali Petri Lankast. Petrus Smelczer et Henr. Mayr in *cens. ret.*

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Karlova.	382 (*180a*)	domus Hanussii de Misna 5 sex. Joh. Hniewiwy ibidem emit 30 sex. (1427 *erga comm.*)	1413 stm. 3. Hannus de Misna aurifaber pro *110* sex. Census *2* sex. perp. Henrico de Misna aurifabro, *2* sex. ad vite tempora cuidam moniali ad s. Annam. Vincencius aurifaber.
	383. (*179.*)	Paulus tlumocznik 25 sex. (1424 *erga comm.*)	1409 stm. 173. Hannus Sachs cultellator pro *110* sex. *liberam.* relicte Trewslini.
	384. (*178*)	Joh. Hrach 14 sex.	1415 stm. 65. Hanussius Vierekl sutor pro *20* sex. Census *4* sex. Gregorio filio Czenkonis pannicide, *2* sex. Procopio de Ach, *1* sex. ad fratern. sutorum. 1415 stm. 63. Wenc. sutor, Rzehorz dictus Buczek, Nicolaus sutor in ferrea platea et Nicol. Bosiczky ex parte fratern. sutorum in *cens. rct.* (census 1 sex.) 1407 stm. 123. Steph. sutor de Moravia pro *60* sex. Census *2* sex. Theodrico de Ach, *4* sex. Marssoni Schram. 1400 stm. 7. Paulus de Turgaw cultellator pro *90* sex. Census iidem. Claus aurifaber de Dam.
	385. (*174.*)	Jan Nestera sutor 30 sex. Jan Koblasa, quia reemit domum, debet solvere cum censu de 20 sex.	1407 stm. 116. Wilh. sutor de Pilgreyms pro *17* sex. Census *2* sex. Hanussconi Procopi Longi, *2* sex. plebano eccl. s. Marie in Lacu, *1* sex. Stanislao studenti de Polonia, *2* sex. Martino plebano in Prossyk, *1* sex. relicte Fridl. Payerrewter perp., *1* sex. ad tempora vite cuidam Katherine. Stephani sutoris.
	386. (*173.*)	orphani Nicolai Fogl 22 sex. Hannus Hawschut cutellator emit pro 7 sex. (1429). Summa cum censu 16 sex.	1408 stm. 136. Nicol. Fogel sutor pro *30* sex. Census *1* sex. *34* gr. Georio Waltfogl, ½ sex. ad czecham sutorum, *1* sex. Borss. altar. ad. s. Cast. 1409 stm. 1. Nicolaus de Pieska sutor pro *30* sex. Census *1* mar. gr. Georio Waltfogel, *1* sex. cuidam orphano Liskonis, *1* sex. Nicolao Polaner vendenti. Nicol. Polaner sutor.
	387. (*172*)	domus Henrici Peserer 21 sex. Martinus . . . emit de novo 5 sex. (1429 erga *comm.*)	1412 stm. 311. Nicol. Hazenkopf cultellator pro *22* sex. Census *1* sex. Hanussconi Procop. Longi, *1* sex. Alberto horlogiste. Cunczo Brevis cultellator.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
389. (*169.*)	Joh. Holy cultellifaber 30 sex. (1428 erga *comm.*)	1400 stm. 14. Hensl. Krancz cultellator pro *50* sex. Census *2* sex. Theodrico de Ach. Paulus de Turgaw cultellator.
391. (*164.*)	Vitus Starosta 40 sex. Vito summa est diminuta propter paupertatem et desolacionem domus -- 30 sex.	1427 stm. 262. Vito Starosta data per *comm.* 1408 stm. 150. Hanus Vasolt cultellator pro *45* sex. Census *2* sex. plebano eccl. b. Marie Virg. in Lacu, *1* sex. testament. Johannis apothec., *1* sex. Hannus Hirsil pellifici. Relicta Johan cultellatoris.
392. (*163,*)	domus Nicolai Sokol 31 sex. Hassko cultellifaber emit de novo pro 12 sex.	1413 stm. 1. Bernh. de Egenburg cultell. pro *49* sex. Census *1* sex. Henslino Gundacker, *32* gr. Hanssconi Procopii Longi. Thomas cultell. de Nova domo.
Husova. 394. (*243.*)	domus Andree Kremser 38 sex. Nicol. Kukulus.	1421 data Math. de Chlumczan per *comm.* 1414 stm. 49. Andr. Cremzer pellifex cum domuncula annexa pro *50* sex. Census *4* sex. Sig. Khelsky. Prius *3* sex. ementi. Nicol. Hopfner linicida.
395. (*242.*)	Joh. Hladki sartor 36 sex. Smyl emit de novo. Summa cum censu 32 sex.	1429 stm. 296. Smilo de Praczkowicz pro *20* sex. 1416 stm. 114. Johannes sartor olim Jodoci marchionis pro *40* sex. Census *3* sex. Georio Waltfogl, *2* sex. sorori olim Fridl. Clauber, *1* sex. Michaeli aurifabro. Nicolai de Tachovia.
397. (*240a*)	relicta Joh. Linden 65 sex.	1410 stm. 216. Joh. Lynden de Czlewings pro *30* sex. Census *8* sex. Rudolfo de Mulhausen, *2* sex. Hassconi pleb. s. Martini Min. 1407 stm. 102. Petrus Prstek sartor pro *27* sex. Census iidem. Heinczlini brasiatoris.
399. (*238.*, *239.*)	Wenc. Crucis 20 sex.	1419 anterior pars domus data capelle Bethleem. 1406 stm. 85. Waczko Crucis pro *6* sex. Census *2* sex. d. Petro Stachoni, *2* sex. relicte Wenc. Swachonis. 1400 stm. 25. Petrus Marschiconis de Nova civitate pro *10* sex. Census *2* sex. *1* leporem in singulis Christi vigiliis aut *3* gr. pro eodem lepore d. Petro Stach, *2* sex. relicte Weiswasser. Crux institor.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	400. (*351a*)	Nicol. braseator 20 sex.	1416 stm. 111. Nicol. de Dobrzyess braseator pro *20* sex. Census *2* sex. plebano s. Egidii, *2* sex. vendenti. 1412 stm. 305. Resignata magro. Martino de Praga. Census *1* sex. ad scolas eccl. s. Egidii, 1 sex. plebano s. Egidii. mgr. Egidius fil. Mathie pannicide.
	401. (*351b*)	Hradko sartor 17 sex.	1404 stm. 19. Radym Hradek sartor pro *14* sex. Census *1* sex. relicte Fridlini Payrrewter, *1* sex. plebano s. Egidii. Marsso Czistota sartor.
Betlém. nám.	**403.—405.** (*254.*)	Byetka virgo 15 sex. Maretha virgo z Ostrého 5 sex., Maretha in habitaculo Bonussce 5 sex.	1408 stm. 143. Procop. Lossek de Hostywicz certam partem pro *10* sex. Census de hac parte ½ sex. relicte Wenc. Swach. 1407 stm. 132. Strzeska virgo de Czyekowicz ⅓ domus cum horto pro *30* sex. Census *1½* sex. eidem. 1402 stm. 56. Agnezka virgo de Stytneho ½ domum pro *20* sex. Census de tota domo *2* sex. relicte Swachonis perp. *1* sex. ad vite tempora Katherine virgini, *2* sex. ad vite tempora Ludmille sorori ipsius. (1401 stm. 44. Ludmilla soror Pessiconis de Passowarz emit *2* sex. census ad vite tempora pro *11* sex.)
	406. (*253.*)	relicta Benessii de Olomucz 15 sex.	1419 stm. 206. Benes. de Ol. pro *30* sex. Census *1* sex. Sigismundo Clementer. 1408 stm. 148. Relicta Jessconis Bohdalonis pro *20* sex. Census *1* sex. cuidam presbitero. Sazama comornyk.
Liliová.	**410.** (*247a*)	Vitus Nastoite 9 sex.	1426 stm. 251. Vitus natus Nicolai Nastoyte pro *9* sex. *liberam.* 1417 stm. 136. Relicta Hanussii Sachs cultellatoris pro *25* sex. *liberam.* Henslico faber.
	411. (*247b*)	Dorothea a tabulis 9 sex.	1428 stm. 282. Doroth. conth. Andr. quondam notarii min. tabul. pro *9* sex. *liberam.* 1411 stm. 285. Georius Pfeilsniczer pro *56* sex. *liberam.* 1406 stm. 99. Constant. de Vechta prepos. Bremensis pro *45* sex. *liberam.*
	412. (*246.*)	Johannes pincerna 15 sex.	1428 stm. 271. Nicol. Zwolensky pictor pro *18* sex. 1418 stm. 170. Vitus Rakonyk pro *20* sex. Census *4* sex. Nicolao Meysner 1411 stm. 286. Georius Pfeilsniczer pro *30* sex. Census idem. 1406 stm. 94. Const. de Vechta prepositus eccl. Bremensis pro *62* sex. *liberam.* monast. Cartusiense.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Řetězová 414. (*245.*)	Domus Wenc. Sstraboch 18½ sex. Jac. Kurzie cutellator de novo emit, summa cum censu 20 sex.	1429 stm. 295. Jac. cultellator pro *10* sex. 1415 stm. 60. Ula Straboch pellifex pro *17* sex. Census *2* mar. gr. pleb. s. Egidii. Hans Swab pellifex.
415. (*244.*)	domus Kuncz Wurczl	1412 stm. 320. Cunczo Wurczil pellifex pro *22* sex. Census *3* sex. Johanconi Ortil sec. lit., *2* sex. Waczkoni Crucis, *1* sex. plebano s. Leonhardi. Relicta Andree pannicide.
Husova 416. (*350.*)	Jacobus de Sliwenecz 90 sex.	1407 stm. 116. Blassco Burgraff braseator pro *60* sex. Census *10* sex. ad altare Corporis Chr. in eccl. s. Egidii. 1400 stm. 20. Filia et conthoralis Martini Schram pro *50* sex. Census idem. Mart. Schram.
Na Pernštýně 417. (*349a*)	Gira pannicida 22½ sex.	1412 stm. 299. Legata Jurziconi de Oslow. Census *1½* sex. Rudolfo de Mulhausen. Hassconis pannicide.
418. (*349b*)	Mart. Wlassimsky 32½ sex.	1409 stm. 197. Ticzo doleator pro census onere *2* sex. ad fabricam eccl. Prag., *2* sex. ad fabricam pontis, *2* sex. *8* gr. vendenti. Hassco pannicida.
Bartolomějská 420. (*291c*)	Sdenco Walitha 30 sex. Vitko de Lestna emit de novo. Summa cum censu gracie 20 gr.	1406 stm. 72. Petrus Eysnenhaup braseator pro *11* sex. Census *2* sex. d. Domaschino et success. Prius *1* sex. vendenti. Janusse de Rudnicz (in censu 1 sex.) 1400 stm. 6. d. Frana Geunheri pro *40* sex. Census *2* sex. d. Domaschino, olim capellano Augustini apotecarii, *1* sex. Janusse de Rudnicz. Alb. Rotlew.
421. (*291d*)	domus Wenc. Sstraboch 28 sex.	1407 stm. 103. partem Wenc. pellifex dictus Sstraboch pro *10* sex. Census *40* gr. plebano s. Nicolai, *30* gr. pleb. s. Michaelis in Maiori civit. Wenc. Sternberg. (alteram domum Wenc. Straboch).
424. (*308a*)	Joh. Sart murator 6 sex.	1415 stm. 77. Petrus Schart pro *10* sex. Census *12* gr. plebano eccl. s. Stephani in muro. Crux sutor.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
427. (*307b*)	Simon pernarz 6 sex.	1404 stm. 1. Simon pernarz pro 8½ sex. Census 8 gr. plebano s. Stephani in muro. Duchco carnifex.
428. (*306.*)	Dominicus cum censu reempto 8 sex. (1427).	Franco heres domus et Wenc. Sstraboch in censu *1* sex. gr. 1414 stm. 45. Franco mandlarz pro *5* sex. Census *8* gr. plebano s. Stephani, *1* sex. vendentibus. Lidmila relicta Lyczkonis pellificis et Wenc. Straboch.
432. (*302.*)	Petrus vitreator 7 sex.	1411 stm. 283. Petrus vitreator ½ domum pro *7* sex. Census de ½ domo *6* gr. plebano s. Stephani. 1409 stm. 184. Henricus mansionarius maior et Petrus Penuss mans. pro *14* sex. Census *12* gr. plebano s. Stephani. Jacob. Kathedralis de Lutiez.
Kar. Světlé 433. (*301.*)	relicta Wenc. Wrbik 9 sex.	1418 stm. 167. Cristannus nuncius d. regis pro *16* sex. Census *12* gr. plebano s. Stephani. 1416 stm. 94. Resignata Procopio carnifici. Census idem. 1407 stm. 103. Blassco de Prezycze pro *18* sex. Census idem. Jan sutor dictus Bubensky.
Bartolomějská 435. (*314.*)	Johannes Mostsky 40 sex.	1426 stm. 253. Janco Mostsky pro *40* sex. liberam. 1409 stm. 181. Agnesca de Zelenycz pro *50* sex. *liberam.* 1408 stm. 135. Dywiss fil. Clementis de Slama pro *50* sex. Census *1* sex. vendentibus Wenc. Straboch et Jessconi Pehem. 1407 stm. 115. Resignata Jessconi Pehem aurifabro et Wenc. Straboch pellifici. 1401 stm. 34. Wilh. de Zelec pro *90* sex. *liberam.* Mixo Hrzibsky.
437. (*312.*)	Anna virgo 8½ sex.	1417 stm. 143. Barthossius sutor pro *11* sex. Census *6* gr. plebano s. Stephani, ½ sex. Wenc. Straboch.
438. (*311b*)	Nicol. ssnorarz 4½ sex.	1426 stm. 255. Nicol. ssnorarz pro *9* sex. 1410 stm. 282. Joh. de Camenez capellanus pro *6* sex. Census *12* gr. plebano s. Stephani. Joh. Cathedralis dictus Lupulus.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
439. (*311a*)	Petrus murator 5 sex.	1418 stm. 183. Clima cingulator pro *4* sex. Census *12* gr. plebano s. Stephani, ½ sex. vendenti vidue. 1410 stm. 231. Kylian braseator pro *7* sex. *10* gr. Census *12* gr. plebano s. Stephani. 1401 stm. 37. Mart. Kardas sutor pro *8* sex. Census idem Pesseoni Drobnicze. Petrus cocus d. Borziwoy.
Na Pernštýně **441.** (*338.*)	Laur. de Wylharticz $28^1/_2$ sex.	1414 stm. 43. Laur. de Wilharticz pro *57* sex. Chwalonis pannicide.
442. (*347.*)	relicta Johannis sub stuba 120 sex.	1408 stm. 168. Johannes braseator dictus sub stuba pro *200* sex. Census *4* sex. Johanni Laneczman notario Mai. civit. Hermanni olim notarii ungelti.
443. (*346.*)	domus relicte Otlini aurifabri $87^1/_2$ sex. Woytyech doleator.	1417 stm. 145. Resignata Otlino aurifabro *libera.* 1407 stm. 130. Relicta Otlini pannicide pro *45* sex. Prius census *15* sex. super domo ementi. Relicta Hane Beneschaweri.
444. (*345.*)	Nicolaus saponista gener Biehale 32 sex.	1400 stm. 19. Nicol. Biehala linicida pro *45* sex. Census *2* sex. Henslino Weyswasser, *1* sex. Ulrico notario. Paulus Hubeny.
445. (*344.*)	Mikso Rysslawy 45 sex.	1409 stm. 183. Mikess Rysslawy braseator pro *40* sex. Census *4* sex. ad s. Egidium, *4* sex. Petro de Mezirzicz. Hancohis Suchodol.
Konviktská 447. (*291b*)	Sdena vidua 35 sex. Domus d. Mande institricis.	1418 stm. 188. Resignata Sdene de Horzyenyewes. 1410 stm. 211. Petra virgo de Riczano pro *65* sex. Census *10* gr. plebano ss. Philippi et Jacobi. 1405 stm. 57. Relicta Kzyzkonis braseatoris pro *36* sex. Census idem. Paulus Helferz pistor de Porzicz.
448. (*291a*)	Mathias murator; Mylota de Brzyeznicz emit 28 sex. (1430; mentio fit de censu 2 sex. »persone seculari«).	1416 stm. 94. Gyrzico de Oslow pannicida pro *48* sex. Census *2* sex. plebano s. Stephani in muro, *2* sex. relicte Swachonis prope s. Egidium. 1413 stm. 7. Wlassco de Cladna pro *60* sex. Census iidem. Henslini Ruffi.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
451. (*292.*)	domus Sstiekne. Welico cum censu. Summa de novo 32 sex.	1428 stm. 290. Welico braseator pro *20* sex. 1406 stm. 78. mag. Nicol. dictus Styekna pro *55* sex. Census *1* sex. fratribus ad s. Clementem, ½ sex. begynis circa s. Franciscum. Jessconis Siez.
455. (*294.*)	Mathias in Jerusalem 6 sex.	(?) 1403 stm. 76. Jan mandlarz pro 8½ sex. Census *104* gr. Symoni de Plzna. Jan des. Ocacz.
456. (*295.*)	relicta Przibiconis 40 sex. Jan Yadro emit de novo pro 27 sex. (1426).	1408 stm. 140. Slawiber Wrss, custos d. regis pro *80* sex. abbatis de Cladrona.
457. (*296b*)	Elsska virgo de Pawlowicz 15 sex.	1426 stm. 249. Elsska virgo de Paw. pro *10* sex. 1420 stm. 223. Katherina de Drahoraz pro *15* sex. Census 2 sex. Sigismundo Clementeri. 1417 stm. 142. Relicta Wlachonis de Chotyewicz pro *10* sex. Census idem. 1416 stm. 93. Relicta Gyrziconis de Matessowa pro *30* sex. Census idem Erasmi lapicide.
458. (*296a*)	relicta Przesnaconis 13½ sex.	1415 stm. 78. Przysnak de Cosmieze pro *19* sex. Census *1* sex. testamentariis d. Cristine. Testamentarii d. Cristine. 1410 stm. 231. Johannes fil. Wene. Kokotowicz pro *14* sex. Census *1* sex. Barbare de Egra. 1410 stm. 225. Nyetha relicta ½ domum pro *7* sex. Census idem. Ducheonis mangonis.
Kar. Světlé 467. (*317.*)	domus Lunensis 32 sex.	1418 stm. 173. Communitas civitatis Lunensis pro 32 sex. *liberam*. Niethe de Budniez (in censu). 1416 stm. 116. Simon pistor dictus Kartunsky pro 2 sex. Census *1* sex. virgini Niethe, 2 sex. Margarethe vendenti. Margaretha relicta Swachonis in censu 2 sex. 1408 stm. 164. Mathias Unicida pro *4* sex. Census 2 sex. relicte Wene. Swachonis, *4* sex. Wene de Budyez et Niethe sorori sue. Relicte Wene. Swachonis adiudicata »pro censibus et collectis civitati retentis et per eam solutis

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
468. (318.)	Petrus candelator 8 sex.	1418 stm. 169. Petrus candelator pro *16* sex. Census *42½* gr. d. Erhardo altariste in eccl. s. Nic. in foro pullorum. Pauli Martini de Netolicz.
470. (321.)	Johannes pistor cum censu 24 sex. per graciam. [42½ sex. škrtnuto].	1412 stm. 334. Mathias de Luna pro *40* sex. Census **4** sex. *22* gr. ad mon. Aule Regie, ½ sex. ad s. Johannem in vado. mgr. Borsso de Praga. (olim Brzothe braseatoris). [*Tomek* ad 471.] *1356:* Sczepan suscepit braseatorium iure emphyteotico a monasterio Aule Regie sub censu *3* sex.
471. (322.)	Simonis Kohlik 25 sex.	1408 stm. 164. Mart. Kolyk pistor pro *40* sex. Census *1* mar. gr. ad mon. Aule Regie iuxta tenorem litterarum. Maschko de Obencz.
473. (323.)	domus eiusdem (reliete Martini de Tepla) parva $17\frac{1}{2}$ sex.	1417 stm. 134. Relicta Martini balneatoris pro *15* sex. Census *2* sex. ad fraternitatem institorum. 1416 stm. 123. Martinus balneator pro *17* sex. Census *1* sex. plebano s. Nicolai in foro pullorum, *1* sex. fraternitati mercatorum. Jacobi Salomon (Brzota).
475. (326.)	Petrus Klich pistor $21\frac{1}{2}$ sex.	1416 stm. 91. Petrus Klich pro *28* sex. Census ½ sex. fratribus ad s. Clem., *2* sex. ad vite tempora Nyethe sorori Wenc. de Rudnicz. 1406 stm. 82. Simon Chudaczek pistor pro *16* sex. Census ½ sex. ad s. Clementem. 1402 stm. 58. Simon cocus dictus Cziepel. Census ½ sex. ad. s. Clementem, *1* sex. (? vendenti). Relicta Pauli Brkal.
477. (328.—330.)	balneum Mathie de Wesele 70 sex.	1403 stm. 87. Henslinus carnifex pro *99* sex. Census *2* mar. gr. ad eccl. s. Egidii, *2* mar. *1* lep. relicte Negelin. Andreas, olim Cristanni Helm filius, (reemit). 1402 stm. 53. Jessco Pehem aurifaber pro *84* sex. Census *2* sex. *1* leporem et *12* pauperes omni septimana abluere gratis Margar. Negelin, *2* mar. gr. ad s. Egidium. Cristannus Helm.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
478. (*276.*)	Ssimko pistor $16\frac{1}{2}$ sex. Procopius Wydurek emit pro 10 sex. Summa cum censu 20 sex.	(?) 1415 stm. 71. Andreas Mrazek pistor pro *16* sex. Census *2½* sex. Ancze beginne. 1404 stm. 19. Jan Had pistor pro *25* sex. Census *2½* sex. cruciferis in Sderaz secundum antiquam litteram. Jacobus pistor.
482. (*283.*)	relicta Andree pistoris 15 sex.	(?) 1410 stm. 215. Jacobus Bozka pistor pro *20½* sex. Census *44* gr. relicte Frane pistoris. 1400 stm. 14. Jesseonis Palczek. Census idem.
Betlémská 486. (*286c*)	domus Mikssonis Byely antiqua 10 sex.	1400 stm. 14. Census *24* gr. relicte Frane pistoris.
487. (*286a*)	Johannes Kukol 30 sex.	? 1400 stm. 24. Welico Kukol pro *8* sex. Census *20* gr. relicte Frane pistoris, *80* gr. capellano ad s. Martinum. relicta Clime pistoris.
489. (*266b*)	Thomas Kywacz pistor 10 sex.	1427 stm. 256. ½ domus resignata Thome dicto Kywacz in *6* sex. 1405 stm. 58. Ottiko Hubler pellifex pro **10** sex. Census **1** sex. plebano s. Andree. Jaxo doleator.
490. (*266a, 267.*)	Kaderzawek pistor 60 sex.	1424 stm. 237. Gira Kaderzawek pistor pro *57* sex. 1414 stm. 21. [266.a)] Jacobus domesticus dnorum. de Nova domo publicat. 1400 stm. 10. Sbinco domesticus dnorum. de Nova domo pro *40* sex. Nicol. notarius urbure regalis in Mont. Chuttnis. Census *1* sex. Friczkoni Newngruner. (267.) 1415 stm. 71. Jacobus domesticus pro *7* sex. Census *24* gr. Nicolao de Saraw, ½ sex. ad s. Clementem. Otticonis braseatoris. (1400 stm. 14. census *24* gr. relicte Frane pistoris.)
491. (*268.*)	Barthos. Biskupecz 11 sex.	1419 stm. 209. Katherina Bohdalka pro *12* sex. Census *1* sex. plebano s. Andree. 1416 stm. 95. Petrus Kamyz pro *13* sex. Census idem. 1412 stm. 306. Jacobus sutor dictus Saczmordas pro *10* sex. Census idem. Otlinus Habler judex in Uval.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
493. (*264a*)	domus relicte Krtkonis	1410 stm. 235. Petrus Krtek pro *14* sex. *20* gr. Census *1* sex. plebano s. Andree, *2* sex. ad fratern. institorum. Andree aurifabro in debitis adjudicata. 1409 stm. 183. Jacobus de Leuthmericz pro *20* sex. Census iidem. 1408 stm. 154. d. Sulko de Cowan pro *19* sex. Census *2* sex. ad fratern. institorum, *2* (!) sex. plebano s. Andree. 1405 stm. 49. Sobyn de Zderadyn pro *20* sex. Census *1* sex. pleb. s. Andree, *2* sex. ad frat. institorum. Wenc Motika.
495. (*262a*)	Relicte Rezkonis 35 sex.	1409 stm. 197. Relicta Petri Rezkonis pro *70* sex. Conventus s. Clementis. 1400 stm. 18. Resignata Nicolao Wenceslai sutoris. Census *1* sex. relicte Herlini Glaser.
497. (*260.*)	Dorothea vidua. Johannes emit pro 4 sex. (Summa) cum censu 9 sex.	1403 stm. 93. Vitus famulus quondam judicis pro *13* sex. Census ½ sex. plebano ss. Philippi et Jacobi. 1393 stm. 71. Hanko frater Drzkonis pro *14* sex. Census idem.
Betlémské nám. **498.** (*259a*)	Jacobus Peczak 19½ sex.	1416 stm. 94. Jacobus murator pro *19* sex. Census *2* sex. pueris olim Theodrici de Ach. 1413 stm. 7. Relicta Henslini Rot sutoris pro *20* sex. Census *2* sex. Theodrico de Ach. 1412 stm. 297. Wlassco de Cladna pro *23* sex. Census idem. Mathie notarii olim Ostrowini pannicide.
499. (*259b*)	Marsso braseator 20 sex.	1407 stm. 109. Maresch domesticus episcopi Luthomislensis pro *25* sex. Census ½ sex. ad s. Michaelem, *78* gr. Johlino Geunheri. 1407 stm. 103. Wenc. capellanus Cunczmanisse ½ domum pro *20* sex. Census iidem. 1403 stm. 90. Resignata Marziconi sutori. Census iidem.
501. (*257.*)	Wenc. pictor 5 sex.	1410 stm. 234. Wenc. pictor pro *10* sex. Census *16* gr. plebano ss. Philippi et Jacobi.
Náprstkova 503. (*269a*)	Anna peplatrix de Grecz 11½ sex.	1417 stm. 127. Swatochna virgo de Swydnik in Polonia pro *22* sex. Census *8* gr. ad curiam d. archiepiscopi. 1416 stm. 120. Andreas tendlerz pro *20* sex. Census idem. 1416 stm. 116. Resignata magistro hospitalis cruciferorum prope pontem.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
504. (*270.*)	Jacobus smigmator 17 sex.	1424 stm. 239. Jacobus de Giezin smigmator pro *20* sex. *liberam.* 1416 stm. 122. d. Joh. Wrbik de Tyssmicz et Nicol. de Lypa pro *20* sex. *liberam.* 1416 stm. 96. fratres de Krzenowicz pro *19* sex. *liberam.* 1407 stm. 126. Math. pernykarz pro *18* sex. Nicol. de Borotyn.
506. (*272.*)	Relicta Radslai 36 sex.	1414 stm. 37. Radslaus braseator publicat. Census *1* sex. olim Johanconi Ortil, *1* sex. Wenc. dicto Bekhart, *1* sex. Henrico de Misna aurifabro, *15* gr. relicte Franc pistoris. 1403 stm. 92. Wenc. braseator pro *69* sex. Census *1* sex. relicte Wenc Swachonis, *1* sex *2* perd. d. Petro Stachonis, *1* sex. aurifabro, *15* gr relicte Franc pistoris. Janusse vidue de Rudnicz et sororine eius (1400 stm. 14. census *15* gr eidem relicte Franc pistoris).
508. (*274b*)	relicta Stricz carpentarii. Victorinus pellifex 10 sex. (1433: domus 10 sex., summa cum censu 15 sex.)	1411 stm. 259. Laurenc. Stricz carpentarius pro *12* sex. *liberam.* Nicol. de Saraw in censu ½ sex. et *cens. ret.* Doycze fistulatoris (1400 stm. 14 census ½ sex. relicte Franc pistoris).
509. (*274a*)	Benessius sartor 4 sex.	1408 stm. 146. Conradus Capplan pellifex pro *8* sex. Census ½ sex. relicte Franc pistoris. Wankonis braseatoris (1400 stm. 14. census idem).
510. (*275.*)	Blazko Czenconis 21 sex.	1403 stm. 79. Petrus (? Paulus) aurifaber de Herczperk pro *30* sex. Census *72* gr. relicte Franc pistoris. Wenc. Mazanecz (1400 stm. 14. census idem).
Liliová 513. (*217.*)	Procopius pellifex 15 sex.	1407 stm. 107. Procop. de Deckendorf pro *24* sex. Census ½ sex. monachis ad s. Clementem, *14* gr. Nicolao Czeyselmeister. 1400 stm. 1. Maternus pellifex pro *15* sex. Census iidem (capellano Czeiselmeister). d. Joh. presbyter de Budweis.
Náprstkova 515. (*216b*)	Joh. pellifex domus cum censu 8 sex. Laurencius ciroth. emit de novo (1430).	1418 stm. 189. Nicolaus cirothecarius pro *8* sex. *15* gr. Census *1* mar. gr. cuidam presbitero. 1408 stm. 136. Nicol. Meisner pellifex pro *11* sex. Census *1* sex. *1* perd. plebano ss. Philippi et Jacobi. Petrus Knawer.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
517. (*214.*)	domus Stephani de Wruticz 20 sex.	1409 stm. 180. Steph. de Wruticz pro *20* sex. Census *1* sex. relicte Wenc. Schwachonis, 1 sex. Nicolao de Prachaticz. Relicta Wenc. mangonis.
520. (*208b*)	Miksso Byely 47½ sex.	1400 stm. 8. Mixico dictus Wiel braseator pro *23* sex. Census *2* mar. gr. Johanni lapicide de castro, *3* sex. plebano s. Galli. Vlassco braseator.
U řeky 521. (*208c*)	Stassko sartor 4 sex.	1418 stm. 196. Stanislaus dictus Stassek pro *8* sex. Census *36* gr. plebano s. Galli. 1401 stm. 41. Laurenc. de Wilharticz pro *15½* sex. Census idem. 1401 stm. 30. Ula Treusel pellifex pro *17* sex. Census idem. Wencz. Czalta vinitor.
Na Zábradlí 523. (*207.*)	Johannes pellifex in ripa 4½ sex.	1417 stm. 140. Relicta Petri de Draziez pro *6* sex. *liberam.* Kacza de Ugezd.
524. (*208e*)	Anna de Mezyrziecz 9 sex.	1415 stm. 88. Anna relicta Jesconis de Chlum pro *12* sex. Census *36* gr. plebano s. Galli. 1414 stm. 41. Relicta Gyrziconis de Materzowa pro *13* sex. Census idem. 1409 stm. 198. Relicta Herssonis de Walessowa pro *16* sex. Census idem. Franc. plebanus eccl. s. Johannis in vado et relicta Jesconis de Ugezd.
525. (*209.*)	Relicta Crucis Milewsky 25 sex. Lhossko cerdo emit de novo 13 sex.	1429 stm. 296. Thomas Tossek de Nova civit. pro *13* sex. *liberam.* 1409 stm. 185. Crux dictus Truksa pro *40* sex. *liberam.* Monast. de Milewsk.
Anenská 527. (*197b*)	Marsa molendinator 15 sex.	1416 stm. 93. Marziko dictus Marssa molendinator pro *12* sex. Census *2* sex. monasterio ad s. Annam vendenti. 1411 stm. 256. monasterium ad s. Annam in *cens. ret.* Census ad s. Annam *2* sex., ad s. Clementem *1½* sex., *2* sex. ad tempus vite cuidam mulieri. Smole pistoris.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	528. (*197a*)	Martinus carpentarius molendinator 13 sex.	(?) 1411 stm. 287. Wilh. altarista s. Anne in eccl. Prag. pro *6* sex. Census *1* sex. ad s. Clementem. 1410 stm. 230. Nicolaus episcopus Nazaretensis pro *6 sex.* (partem domus). Census idem. 1409 stm. 203. d. Martinus eps. Nazaretensis etc. pro *5* sex. Census idem. Iidem emunt aream desertam pro *2* sex. *20* gr. 1406 stm. 97. Welheo ferinator pro *5* sex. Census idem. 1402 stm. 49. Rudlinus plebanus s. Henrici pro *10* sex. Census idem. Jacobus advocatus consitorii.
	529. (*188a*)	area orphanorum Tisser.	1407 stm. 120. testamentarii Wenceslai Ule Tischer pro census onere *1* sex. Wenceslao altariste ss. Symonis et Jude in eccl. s. Galli. 1404 stm. 27. area deserta. Blassco Kukol pro census eiusdem onere. Wenc. Ule Tischer.
	530. (*186a*)	Curia dni. Medkonis 10 sex.	1408 stm. 157. Sdenco M^cdek de Waldek pro *20* sex. *liberam.* Humprecht de Tassnowicz.
	531. (*184b*)	begutte Silberczeiger.	1408 stm. 155. Relicta Ule Silberczeiger pro *24* sex. (Prius census *2* sex. ad vite temp. Anne virgini de Dwoyzicz. 1401 stm. 40. Henr. de Glogovia pellifex pro *18* sex. *liberam.* d. Gregorius altarista s. Dorothee in eccl. s. Egidii.
Liliová	532. (*220b*)	Gallus faber 19 sex. (1433: »cum area 19 sex.)	1414 stm. 27. Hawel faber de Grecz Regine pro *30* sex. *liberam.* Andreas Tursmyd de Nova civitate.
	533. (*220a*)	mag. Laurencius 20 sex. Dorothea a tabulis (1428 pro 20 sex.)	1424 stm. 241. mag. Laurencius de Brzezowa pro *40* sex. *erga comm.* 1406 stm. 68. Hannus von Haws pro *60* sex. *liberam.* 1403 stm. 84. Wenc. filius Ule Tischer pro *55* sex. *liberam.* d. Zachar. de Swinar.
	534. (*221.*)	domus relicte Kapliez 50 sex.	1410 stm. 245. Nicol. de Lowossicz pleb. in Pyeska pro *100* sex. *liberam.* 1401 stm. 41. Resignata d. Paulo de Jenczenstein alias de Stara.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Karlova	**535.** (*181*)	Michael aurifaber 60 sex.	(*181 a*) 1412 stm 308. Michael de Kotbus aurifaber pro *50* sex. Census *4* sex. Barbare reliete vendenti. 1410 stm. 243. Relieta Clausonis de Lubssiez aurifabri pro *90* sex. Prius census *4* sex. ementi. Johannes Gewiezer dictus Langhans dimisit domum de *2* sex. census et *1½* sex. retenti, plebanus s. Henrici dimisit de censu *2* sex. 1407 stm. 112. Thomas de Weydhoffen sartor pro *90* sex. liberam. Purkardus sutor. (*181 b*) 1414 stm. 17. Idem emit domum contiguam pro *30* sex. *liberam.*
	536. (*182.*)	Hanus Prews 18 sex.	1415 stm. 87. Han. Prews aurifaber pro *30* sex. Census *70* gr. ad hospitale circa pontem. 1409 stm. 201. Nicolaus de Budissina pro *50* sex. Census idem. Jacobi aurifabri de Styria.
	540. (*184.*)	Relicta Nicolai ornatiste 20 sex. (1433: Jarossii pellificis 20 sex.)	a) 1415 stm. 80. Resignata Martino Clementis de Slana. 1413 stm. 340. Resignata Jaxoni flumocznik. Census *64* gr. ad fabricam pontis Prag. 1411 stm. 270. Jaxo de Camenez Faleser pro *1* sex. Census idem et *9* sex. vendentibus. b) 1412 stm. 321. Nicol. plebanus in Pyeska pro *30* sex. Resignata reliete Pesoldi linicide et Johanni Gewiezer in censu *10* sex. (ex testamento Ule mensartoris). Census *64* gr. ad fabricam pontis.
	542. (*187.*)	Blazko ligator 30 sex.	1406 stm. 91. Antonius ligator librorum pro *29* sex. Census *1* sex. orphanis olim Joh. de Steyn, *3* sex. fratribus ad s. Clementem. olim Henslini Vunscholcz.
	544. (*189.*)	Cztiborius Merbota 50 sex. Jan Penyzek emit de novo, suma cum censu 60 sex.	1429 stm. 303. Joh. Peniezek braseator pro *44* sex. Census *7* sex. certis personis, dum alii census.. fuerint elevati. 1428 stm. 280. Nicol. braseator de domo Dupowezonis pro *49* sex. *59* gr. 1426 stm. 250. Cztiborius Merbota sutor pro *39* sex. Census *7* sex. (ut 1429). 1409 stm. 189. Resignata reliete Bartossii sutoris. Georius Janowiez, Joh. de Brunna institor, Nicol. Rymer et Ludv. Schroll ex parte fraternitatis institorum. 1465 stm. 53. Fratern. institorum (Geor. Janowiez, Pertoldus de Mulhausen Joh de Pyeska et Maternus institor) in *cens. rel.* Census *1* sex. uni capellano ad s. Leonhardum, *1* sex. ad s. Clementem, *1* sex. ad b. Virg. in Laeu. olim Henslini Waczensee.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
556. (*190e*)	Relicta Johannis faretratoris (1421 data *per comm.*)	1408 stm. 136. Jessco Reichenstein cultellator pro *50* sex. Census *4* sex. relicte Jacobi Froschnaul aurifabri. Procopius olim Jurglini aurifabri filius.
559. (*175., 176.*)	Czerny sutor 25 sex. (1427 *erga comm.*)	1419 stm. 201. Hannus clingensmyd pro *60* sex. Census *3* sex. ad s. Leonhardum, *1* sex. b. Virg. in Laeu. Michaelis Czweyjar.
560. (*170.*)	Domus Kwiezala 30 sex.	1411 stm. 273. Nicol Qwyezala pro *30* sex. Census *4* sex. testamentariis Nicolai Ortlini. Marzyko braseator.
562. (*167.*)	Simon Papussek 26 sex.	1414 stm. 34. Nicol. Papussek pro *44* sex. Census *2* sex. cuidam presbytero. Relicta Pawliconis sutoris.
Mariánské. 567. (*159.*)	Relicta Viti Pechanecz 65 sex.	1418 stm. 179. Vitus de Czrnichow pro *60* sex. Census *4* sex. Wenc. Stupa, *1* sex. pueris Joh. Ortil, *3* sex. d. Johanni de Potenstein, *4* sex. Nicolao advocato consistorii. 1415 stm. 68. Nicol. Schramconis $^2/_3$ domus pro *60* sex. Census *4* sex. Wenc. Stupa, *1* sex. pueris Joh. Ortil, *3* sex. d. Joh. de Potenstein. 1400 stm. 7. Petrus dictus Pechanecz sutor pro *120* sex. Census *3* sex. d. Johanni capellano relicte Frane Bischoff, *1* sex. Jesseoni Stupa, *1* sex. Modlvorio familiari d. regis, *3* sex. Martino Weichardi. Johanco Ulmanni.
568. (*133a*) (*Mezi Mariánským a Linhartským,*)	Hanus Hansplumen $14^1/_2$ sex.	(?) 1409 stm. 175. Jan Hrach cultellator pro $2^3/_4$ sex. Census *2* sex. gr. Andree Helm (domunculam). 1409 stm. 176. Idem Jan Hrach emit aream pro census onere *1* sex. dicto Andree Helm.
569. (*133c*)	Nicol. de Mielnik $16^1/_2$ sex.	1406 stm. 92. Nicol. slosser de Melnyk pro *34* sex. Census 4 sex. Andree Helm. Jacobus stumfars.
Linhartské 571. (*129b*)	orphani Weliconis 19 sex.	1400 stm 13. Weliko frenifex pro $29^1/_2$ sex. Census *1* sex. Nicolao Ortlini, *2* sex. uni capellano ad s. Leonhardum. filie Henrici Freybergeri helmer.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
579. (128.)	orphani Othay 77 sex.	1414 stm. 54. Stanislaus Othay pro *100* sex. Census *1½* sex. tutoribus Czasslawer, *2* sex. relicte Reichlini, *2* sex. ad capellam pretorii. 1411 stm. 260. Encerlinus frenifex pro *80* sex. Census *8* sex. Johanni Larzman pretorii et Henrico Falknawer, *1½* sex. Barbare de Egra. Relicta Peche frenificis.
Platnéřská. 580. (127.)	Crux thorrifex 60 sex. (1424 *erga comm.*)	1408 stm. 153. Nicolaus Dinsthaft sellator pro *60* sex. Census *10* sex. testamentariis Petri Czaslawer, *9* sex. Johanni vendenti. Johannes de Benessaw.
581. (122.)	Mathias Slawik 16 sex.	1415 stm. 77. Nicolaus Slawyk pro *6* sex. Census *2* sex. Johanconi Frolich, *1* sex. relicte Mixiconis ex opposito eccl. s. Castuli, *1* sex. Soffeze moniali ad s. Annam. Ulricus sellator.
582. (120.)	Gindrzich platner $13^1/_2$ sex. (1428 *erga comm.*)	1415 stm. 58. Lucas thorifex pro *4* sex. Census *3* sex. Johanconi Frolich. 1414 stm. 28. Stephanus Geygel calcariator pro *4* sex. Census *3* sex. Johanconi Frolich vendenti Johanco Frolich (in censu). 1411 stm. 247. Andreas filius Jaxonis thorificis pro *6* sex. Census *2* sex. Johanconi Frolich vendenti. Johanco Frolich.
583. (116.)	Mauricius lorifex 20 sex. (1424 *erga comm.*)	1410 stm. 237. Nicolaus helmer pro *20* sex. Census *1½* sex. ad s. Thomam, *1* sex. Fridlino Kussenpfenig. Nicol. Hanshorl cingulator.
586. (111 a)	Domus Dyepoldi sellatoris. Crux serator emit de novo cum censu 15 (? 20) sex.	1429 stm. 299. Crux serator pro *10* sex. 1404 stm. 98. Dypoldus sellator pro *10* sex. Census *1* sex. ad testamentum Hiltmari. (*1* sex. prius ementi). Fridlinus sellator.
587. (111 b)	Blazko thorifex 28 sex. (1424 *erga comm.*)	1401 stm. 27. Nicolaus helmer pro *50* sex. Census *1* sex. Procopio Nicolai Longi, *2* sex. ad s. Thomam. Albertus Eysner.
589. (105.)	Petrus lorifex 6 sex.	1404 stm. 12. Petrus Sternschacz lorifex pro census onere *2⅓* sex. Andree vendenti. Andreas Helm.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Mariánské. 590. *(102 a)*	domus Ulrici Herml.	1410 stm. 207. Ulricus Hemerl lorifex pro *37* sex. Census *3* sex. *6* gr. Andree Helm, *46* gr. Theodrico de Ach 1400 stm. 6. Resignata Mathie filio Hermanni Castner institoris. Census iidem.
Klementinum. 592. *(190 k)*	relicta Dupowczonis 125 sex. Nicolaus pincerna ibidem de 50 sex.	1404 stm. 95. Jessco Dupowecz pro *250* sex *liberam*. 1404 stm. 95. d. Zacharias de Swinarz pro *330* sex. *liberam*. 1404 stm. 41. Permutata pro domo 534. (221.) et *140* sex.
593. *(190 l)*	domus Francisci Ssindel.	1413 stm. 341. Franc. Schyndel seydenneter pro *18* sex. Census *4* sex. Henslino Gundacker, *1½* sex. Joh. prothonotario d. regis, ½ sex. Czenconi pannicide, ½ sex. rectori scolarum b. Marie Virg. in Lacu. Georii pictoris.
595. *(190 n)*	Andreas a rubea cruce 40 sex.	1424 stm. 237. Andreas brascator relicte Dupowczonis cum brascatorio et braxatorio pro *50* sex. 1406 stm. 93. Simoni de Mezerzicz adiudicata, quia ultimum censum habuit et Theodrico de Ach *26* sex. *cens. ret.* et collectas retentas persolvit. Census *6* mar. gr. Theodr. de Ach, *1* mar. Wenc. de Ach.
598. *(190 r)*	Lelko. Barthossius Pobrzyezny 8½ sex.	? 1419 stm. 213. Clemens Prager cirothecarius pro *7* sex. Census *70* gr. (de dome et area) plebano s. Martini. Theodr. Flaschner de Nova civitate.
? *(190 s)*		1409 stm. 195. Nicolaus goltslaher de Tachowia pro census onere *1½* sex. plebano s. Martini, *1* sex. ad fraternitatem institorum. 1409 stm. 194. Resignata Hasseoni plebano s. Martini Min. 1407 stm. 114. Adjudicata fraternitati institorum, que ultimum censum (*3* sex.) habebat. Nicol. Schauffler dimisit domum de ½ sex. census. Census *1½* sex. plebano s. Martini.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Platnéřská. 603. *(86 a)*	balneum Alberti horelogiste 24 sex.	1417 stm. 158. Paulus Zarowny pro *10* sex. Census *1* sex. *1* lep. Wenc. Crucis, ½ sex. capellano pretorii, *10* sex. vendenti. 1415 stm. 86. Martinus de Unyhowa, filiaster Alberti horelogiste. 1411 stm. 253. Albertus horlogista pro *30* sex. Census (a) *64* gr. relicte Henr. Mayer (conthorali Waczkonis Crucis), (b) ½ sex. capellano capelle pretorii. Prius *10* sex. census emen'i. 1405 stm. 58. Sdeslaus Hrzek balneator pro census onere *10* sex. *38* gr. Alberto horlogiste. *b*). *1* mar. Johanni Colman, *3* sex. ad vite temp vendenti. Gyra balneator. 1400 stm. 20. Valentinus balneator pro *40* sex. Census *1* mar. gr. Francisco Steubel, *11* sex. *8* gr. Alberto horlogiste, *11* pauperes de domo pauperum, quos prothonotarius illuc transmiserit, singulis mensibus gratis balneari.
605. *(88.)*	Jacobus mercator 15 sex.	1414 stm. 47. Jacobus mercator pro *20* sex. Census *1* sex. plebano s. Martini. 1411 stm. 292. Johannes Walteri pro *26* sex. Census idem. 1409 stm. 170. Petrus cyrothecarius. Census idem.
606. *(89.)*	relicta Marssonis de Strahovia 44 sex.	1411 stm. 292. monasterium Strahov. pro *10* sex. Census *6* sex. Henrico de Podwyn. Testamentarii Joh. Meisner pro *18* sex. domum liberaverunt de censu *3* sex. 1409 stm. 205. Joh. filius Walteri sub census onere *6* sex. Henrico capellano d. Cristine de Podwyn, *3* sex. pueris Joh. Meisner. tutores orphanorum Johannis Meisner. 1408 stm. 145. Johannes Frenczlini pro *8* sex. Census iidem. tutores orphanorum Johannis Meisner.
608. *(91.)*	Gregorius de Welwar 70 sex.	1412 stm. 300. Wenc. de Melnico advocatus consistorii pro *140* sex. *liberam.* Albicus electus archiepiscopus.
609. *(92, 93.)*	Nicolaus Czelny 30 sex.	1415 stm. 73. Nicolaus, thelonearius in ponte purgr. castri Prag., pro *20* sex. Census *2* sex. fratribus ad s. Clem., *2* sex. plebano s. Leonhardi. 1401 stm. 29. Relicta Enderlini de Verona. Census *2* sex. ad s. Clementem, *2* sex. pueris Hrdonii ferinatoris.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
611. (*100.*)	Vitus murator 35 sex.	1406 stm. 84. Michael braseator de Rokyczano pro *35* sex. Census *4* sex. Johanni doctori et prothonot. civit. Nicol. Nasweter.
616. (*106.*)	Mathias platner Dobry 24 sex.	(?) 1415 stm. 91. Resignata Johanconi Ochs. Census *2* sex. *2* perd. Petro de Nova domo, *3* sex. altariste — — in ecclesia s. Michaelis. Mathie sartoris.
617. (*108.*)	relicta Wlasakonis 29 sex. (1427 *erga comm.*)	1416 stm. 101. Johannes de Cozlaw pro *39* sex. Census *6* sex. Mathie Rost. 1410 stm. 216. Nicol. Haugsörl pro *40* sex. Census *6* sex. plebano eccl. s. Benedicti in Raczano. Jer. de Krzyziez.
618. (*110.*)	relicta Jacobi helmer. Wenceslaus Jacobi helmer 50 sex.	1413 stm. 7. Jacobus helmer pro *54½* sex. Census *3* sex. ad fratern. institorum, *2* sex. Henslino Gundacker. 1408 stm. 134. Andreas fil. Wenc. Huswiczka pro *50* sex. Census iidem. Cunezonis Lospach.
621. (*112c*)	Mathias Polonus thorifex 15 sex.	1417 stm. 129. Nicol. Hawenschilt calcariator pro *7* sex. Census *2* sex. *19* gr. Erhardo altariste in eccl. s. Nicolai in foro pullorum. Erhardus Hebenstreit calcariator.
622. (*113.*)	Nicol. Fresser 20 sex.	1424 stm. 238. Nicol. Fresser calcariator pro *20* sex. 1410 stm. 215. Georius lorifex pro *25* sex. Census *2* sex. *15* gr. cuidam presbitero. 1405 stm. 45. Relicta Johannis horlogiste. Census *2* sex. capellano relicte Freybergeri.
624. (*117a*)	Wenc. Piveze platlmer 8 sex. (1426 *erga comm.*) [pův. 22½ sex.]	1417 stm. 129. Erhardus calcariator pro *10* sex. Census *2* sex. plebano s. Crucis Minoris, 2½ sex. Johanni filio Heinrici Freiberger. Nicol. Hawenschilt calcariator.
625. (*117b*)	domus uxoris Crucis thorificis 3½ sex. Nicol. calcarifex de novo; cum censu 24 sex.	1429 stm. 296. Nicolaus calcariator pro *18½* sex. 1419 stm. 213. Resignata Erhardo canulatori. Census *2½* sex. ad testamentum Hiltmari. 1415 stm. 239. Benessius magister pixidum pro *40* sex. Census *2* (!) sex. ad test. Hilt. 1410 stm. 220. Enderlinus frenifex et Michael rymer. Census *2½* sex. ad test. Hilt. Henrici sellatoris.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
626. (*119a*)	Relicta Pesoldi rotsmid 20 sex.	1417 stm. 158. Pesoldus rotsmyd pro *30* sex. Census *1* sex. ad testamentum Hiltmari. 1415 stm. 74. Relicta Benessii magistri pixidum. Census idem.
628. (*121.*)	Michael calcariator 13 sex.	1412 stm. 317. Valentinus fil. Dipoldi pro *14* sex. Census *1* sex. *7* gr. ad fratern. institorum. Marzico sellator dimisit domum de *1* sex. census. 1405 stm. 49. Resignata Martino sellatori. Census *1* sex. *7* gr. ad fratern. institorum.
629. (*123.*)	Mauritius sellator 21½ sex. Mathias sellator cum censu 24 sex.	1411 stm. 283. Marssico sellator pro *17½* sex. Census *1* sex. *7* gr. ad fraternitatem institorum, (*1* sex.) Fridlino Kussenpfenig. 1405 stm. 61. Nicol. Dinsthaft sellator publicat in cens. ret. Census iidem. Henslini rotsmyd.
631. (*125.*)	Gallus sellator 14 sex (1428 *erga comm.*)	1410 stm. 233. Hanussius sellator de Jempnicz pro *20* sex. Census *72* gr. ad pretorium, *1* sex. relicte Henr. pogner. 1404 stm. 10. Resignata Cune relicte Hertlini de Hallis sub census onere: *72* gr. ad testam. Hiltmari, *1* sex. Henrico pogner. Prius census *2* sex. eidem Cune. Heinricus sellator.
632. (*126.*)	Martinus sellator 14 sex. Nicolaus sellator emit de novo pro 19 sex. (1428).	1418 stm. 175. Ulricus rotsmid de Nuremberga pro *20* sex. Census *2½* sex. relicte Henrici arcuficis (pogner) de Nova civit. 1414 stm. 19. Hanussius sellator de Jempnicz pro *20* sex. Census idem. Michaelis sellatoris.
633. (*15.*)	Relicte Hilbrandi 50 sex.	1413 stm. 13 Hilbrandus canulator pro *50* sex. Census *5* sex. vendenti. 1408 stm. 146. Jesco Behem aurifaber pro *85* sex. *libcram.* Jessconis de Mezerzicz.
Kaprova. 637. (*35.*)	domus Johannis de Kulmach 18 sex.	1415 stm. 56. Johannes de Culmach pro *15* sex. Census *2* mar. gr. fraternitati institorum. 1413 stm. 15. Johannes vendens pepla pro *16* sex. Census idem. 1413 stm. 6. Petrus struhars de Luthomisl (Lewthmericz) pro *16* sex. Census idem. Relicta Kokot frenificis.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
638. (*38.*)	relicta Stricz doleatoris 32 sex.	(?) 1400 stm. 17. Duchco Rulandi pro *80* sex. Census *5* sex. Rud. de Mulhausen, *1* sex. Johanni Weilburg prothonotario, *3* sex. ad temp. vite Henrico capellano d. Cristine Donatisse. Wenc. de Glogovia.
639. (*40.*)	Leo Henslini 70 sex.	1408 stm. 157. Leo Henslini aurifabri pro *60* sex. Census *8* sex. capellano Hertwici. 1402 stm. 64. Conthoralis Johannis Mugliczer pro *30* sex. Census *8* sex. testamentariis Hertwici medici. relicta Conradi de Meincz.
640. (*42.*)	Gira cirothecarius 18 sex. Nicolaus hrziebicznik emit de novo cum censu 20 sex.	1411 stm. 266. Jurssico Prager cirotecarius pro *16* sex. Census *1* sex. Johanni olim plebano in Czasslavia, *1* sex. capellano olim Clauberii. 1411 stm. 249. Jacobus institor de Plan pro *16* sex. Census *1* sex. ad s. Nicolaum »cuidam capellano«, *1* sex. »cuidam capellano Clauberii«. 1407 stm. 105. Nicol. Posenpach pro *22* sex. Census *1* sex. ad s. Leonhardum, **1** sex. ad s. Gallum. 1402 stm. 63. Katherina relicta Friczkonis Nasweter resignat Materno filio suo. Census iidem.
641. (*44.*)	Petrus de Slupnicz 8 sex.	1409 stm. 174. Enderlinus de Patavia pro *20* sex. Census *1½* sex. reliete Zagieczkonis picariatrici, ½ sex. fratribus ad s. Thomam. 1407 stm. 128. Clemens Prager pro *11* sex. Census iidem. Ulricus Ochsel.
642. (*45.*)	Gothardus doleator 24 sex. Mathias pellifex emit de novo. Summa cum censu 18 sex.	1429 stm. 304. Mathias Rysska pellifex pro *8* sex. Gothardi doleatoris Kotel.
643. (*47.*)	Domus Wenc. Czessierz 20 sex.	1420 stm. 223. Wenc. de Praga institor pro *20* sex. Census *2* sex. ad eccl. s. Valentini altariste d. Gyndre. 1400 stm. 2. Jurzico institor pro *5* sex. Prius *1½* sex. census ementi. Michael cultellifaber.
644. (*49a*)	Wenc. Angeli 11 sex.	1405 stm. 35. Wenc. de Costelecz pro *19* sex. Census *16* gr. cuidam presbitero ad s. Nicolaum. 1404 stm. 98. Nicol. Lipharti lapicida pro *19* sex. *20* gr. Census *16* gr. cuidam capellano. Conthoralis Gotfridi Swevi.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
645. (*49b*)	Wencesl. a carponibus 31½ sex.	1415 stm. 71. Wenc. braseator pro *43* sex. Census *1* sex. d. Gindre ad s. Valentinum, *16* gr. Johankoni Stuk, *1* sex. collegio Omnium Ss. 1414 stm. 52. Resignata Marthe filie Cunssiconis pannicide. Census iidem.
646. (*52a*)	domus Pauli ferinatoris.	1416 stm. 117. Paulus Hes ferinator pro *13* sex. Census ½ sex. plebano s. Valentini. Othmari tabernatoris.
647. (*52b*)	Machco carnifex 10 sex. (1427 *erga comm.*)	1417 stm. 160. Petrus Rozner amicus Nicolai Longi pro *11* sex. Census 2 sex. Mich. Czweyjar, *1* sex. cuidam presbitero. 1415 stm. 82. Resignata Rudolfo Motele de Rabenspurg et societati ipsius. Michaeli Czweyjar adjudicata racione *cens. ret.* 1414 stm. 48. Resignata conthorali Johannis Czudne. Census *2* sex. Mich. Czweyjar, *1* sex. d. Gindre, *3* sex. Metele de Ratispona. 1410 stm. 228. Resignata Joh. Frenczlini sub census onere *2* sex. Fridlino Kussenpfennig, *2* sex. plebano s. Valentini, *3* sex. Hermanno Ungelti. 1403 stm. 84. Relicta Nicolai Czingiesser pro *45* sex. Census *2* sex. Fridlino Kussenpfenig, *1* sex. plebano s. Valentini. Hermannus Ungelti.
Valentinská. 648. (*52c*)	Hanus waznik 4 sex.	1419 stm. 217. Hanus weger braseatorium pro *8* sex. Petrus Hanussconis.
650. (*49c*)	Jan textor 6 sex.	? 1415 stm. 79. Petrus Kadlecz pro *3* sex. *15* gr. Census *2* sex. *20* gr. plebano s. Valentini. 1415 stm. 75. Filia Cunssiconis pannicide pro *3* sex. Census idem. 1413 stm. 13. Paulus Hanpeys pro *3* sex. Census idem. Relicta Andree drewnyk.
[649.] (*49d*) (*Poblíž Valentinské.*)	Jan Zelezko — braxatorium 6 sex.	1424 stm. 232. Joh. Zelezko pro *12* sex. (brax.) 1415 stm. 73. Machco de Owencz pro *20* sex. (brax.) 1405 stm. 48. Laurencius Kerzko pro *20* sex. (domum cum brax.) Johannes de Beneschow.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
651. (*49e*)	Ssawel drasnik 4 sex.	1411 stm. 257. Pabel dictus Schabel pro *7½* sex. Census *6* **gr**. ad **eccl. s.** Valentini. 1406 stm. 77. Maress Trupel pro *8* sex. Census idem. Mathias Sokolczie.
Křižovnická. 655. (*57.*)	Bernardus de Wienna $9^1/_2$ sex.	1414 stm. 19. Wernherus cyrothecarius pro *10* sex. Census *50* gr. plebano s. Valentini, *5* gr. ad castrum Pragense ad altare b. Marie Nivis. 1412 stm. 300. Resignata Przibiconi Kudele. Census iidem. Vitus Lipsky sutor.
Veleslavínova. 656. (*60.*)	Ducheo cirothecarius *10* sex.	1428 stm. 272. Duch. ciroth. pro *1* (?) sex. ***liberam.*** ? 1411 stm. 252. Mathias presbyter pro *4* sex. Census *1* sex. plebano s. Marie in Leta curia, *½* sex. pleb. s. Valentini, *1* sex. magro. Vito, *11* gr. altariste s. Marie in eccl. Pragensi. Paulus vector.
659. (*66.*)	Jan husarz 22 sex. Waniek Wagiczko emit pro $9^1/_2$ sex. summa cum censu.	1415 stm. 85. Joh. husarz pro *26* sex. Census *½* sex. plebano s. Valentini, *1* sex. d. Gyndre, *28* gr. ad altare b. Marie Nivis in castro Pragensi. magister Liphardus lapicida.
662. (*68.*)	Andreas sitarz 5 sex. (1425 *erga comm.*)	1411 stm. 267. Cunezo Kropf cirotecarius pro *8* sex. Census *½* sex. Theodrico de Ach, *6* gr. *9* den. cuidam presbytero ad castrum Prag. Cunczo carpentarius.
Náměstí. 664. (*1.*)	domus orphanorum Jesseonis Pehm $112^1/_2$ sex.	1419 stm. 204. Jessco Behem aurifaber (cum parva domuncula et *4* sex. *24* gr. census de sedibus panum) pro *225* sex. Wenc. Crucis.
Malé nám. 668. (*5.*)	Wenc Hedwika $42^1/_2$ sex.	1418 stm. 167. Wenc. Hedwika sartor junior pro *45* sex. Census **4** sex. Henrico Falknawer. 1410 stm. 216. Purkardus de Aldenburg pro *53* sex. Census *4* sex. testamentariis P. Czasslawer, *4* sex. Ludwico apothecario. 1400 stm. 16. Krziz Hunye tabernator pro *135* sex. Census *4* sex. Ulrico Oechsil, *4* sex. Jessconi Wulk vendenti. Jessco Wulk.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
669. (6.)	Kaderzawkonis.	1410 stm. 211. Mara relicta Mathie ferratoris pro *60* sex. Prius census 2 sex. ementi. 1409 stm. 186. Jan Pyeska sartor pro *60* sex. Census 2 sex. Mare ferratrici. Theodricus de Ach.
670. (7.)	domus Fridlonisse 88 sex.	1415 stm. 69. Relicta Fridlini Payerrewter pro *154* sex. Census *6* sex. orphanis Polakonis. 1410 stm. 219. Laurencius Malyna pro *100* sex. Census idem. 1410 stm. 208. Wenc. dictus Litochleb pincerna pro *100* sex. Census idem. 1408 stm. 165. Jan Czrny sartor pro *120* sex. Census *4* sex. Ludwico apotecario vendenti. 1408 stm. 159. Ludwicus apotecarius pro *180* sex. *liberam.* Relicte Jacobi Wyzenter.
671. (8.)	Martinus Nosek 50 sex.	1419 stm. 202. Mart. Nossek frenifex pro *59* sex. Census *4* mar. gr. ad hospitale prope s. Ambrosium. 1417 stm. 159. Jacobus fil. Hanussii ferratoris pro *50* sex. Census idem. 1416 stm. 101. Jan Zateczky pro *60* sex. Census idem. 1408 stm. 156. Nicol. Weiswasser pro *70* sex. Census idem. Albertus Kotko.
673. (*10.*)	Benessius frenifex $32^1/_2$ sex. (1428 pro 32 sex.)	1416 stm. 94. Marzico frenifex pro *35* sex. Census *2* sex. Ducheoni rymer. Johannes residens in Chab.
674. (*11.*)	Johannes Rezkonis $47^1/_2$ sex.	1417 stm. 144. Petrus de Zbyroha pro *50* sex. Census *6* sex. Marco Schotter seniori. Relicta Petri Rezkonis.
676. (*12.*)	relicta Jacobi frenificis cum instita 65 sex.	1414 stm. 32. Jacobus frenifex pro *70* sex. Census *2* sex. testamentariis Henslini Castner. Relicta Thomlini frenificis.
677. (*13.*)	relicta Martini Sspitalsky 62 sex. Joh Spaczek emit de novo (30 sex.: 1428).	1410 stm. 236. Martinus sartor Sspitalsky pro *35* sex. Census *12* sex. Petre virgini de Ryczano. 1407 stm. 122. Leonhardus fil. Fridlini Rollonis sub census onere *12* sex. Cruci institori. 1403 stm. 89. Fridlinus Kussenpfennig pro *50* sex. Census idem. Leonhard. Fridlini Rollonis.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
678. (*14.*)	Johannes a rana 60 sex. (1424 *erga comm.*)	1408 stm. 167. Paulus de Tost pleb. in Hostyn pro *100* sex. Census *3* sex. beginis Freybergerin. Nicol. de Tost.
679. (*17.*) (*Proti sv. Mikuláši*)	Nicolaus Slawik 40 sex.	1412 stm. 318. Hannus Schynk canulator pro *50* sex. Census *3* sex. cuidam capellano ad s. Nicolaum. 1411 stm. 279. Petrus de Glathovia pro *50* sex. Census idem. 1404 stm. 10. Gindrzich de Hoczowa institor pro *50* sex. Census idem. Jacobi de Hayn aurifabri.
680. (*18.*)	Leupoldus canulator 23 sex. (1424 *erga comm.*)	1400 stm. 15. Joh. de Pieska pro *95* sex. *liberam.* Nicol. Kotwieze.
Za radnicí. 682. (*20.*)	orphani Strupini 57½ sex.	1402 stm. 51. Johannes Strupin institor pro *115* sex. *liberam.* testamentarii Franc. Steubil.
683. (*21.*)	Sigismundus de Ponte 62½ sex.	1412 stm. 325. Sig. de Ponte pro *126* sex. relicte Petri de Ponte.
684. (*22.*)	Martinus notarius consilii 40 sex. Joh. Stermbersky frenifex emit de novo pro 17 sex (1428).	1408 stm. 138. Laurencius de Gorzano pro *80* sex. 1408 stm. 134. Waczko Crucis *80* sex. testamentarii Cunssonis pannicide.
685. (*12b*)	Johannes de Lippa pannifex 40 sex. (1427 *erga comm.*)	1416 stm. 118. Petrus de Miza pro *105* sex. *liberam.* Petrus de Mezerzicz.
686. (*1e*)	Urbanus frenifex 15 sex.	? 1411 stm. 253. Benessius institor Stachonis pro *60* sex. Census *3* sex. ad testamentum olim Hiltmari ad pretorium. 1406 stm. 89. Theodricus institor de Lazan pro *50* sex. Census idem. relicta Petri Eynhorn.
688. (*2b*)	domus Margarethe 9 sex	1415 stm. 56. Margaretha virgo de Olomucz pro *14* sex. Census *32* gr. plebano s. Castuli. 1412 stm. 333. Johannes de Culmach institor pro *11* sex. Census idem. Johannes dictus Jaspis, quondam not. dni. de Egerberg.

		Z berní kn!hy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	690. (*1b*)	Wenc. candelatoris 30 sex.	1408 stm. 147. Joh. filius Wenc. candelatoris pro *60* sex. *liberam.* Wenceslaus candelator.
	692. (*24e*)	Johannes Dub frenifex 20 sex. (*erga comm.*)	1418 stm. 184. Henslinus de Kunigsteten cirothecarius pro *20* sex. Census *1* sex. plebano s. Michaelis [pars 24. e)]. 1411 stm. 266. Wenc. de Praga pro *12* sex. Census idem. 1407 stm. 108. Georius Prager cirotecarius pro *8* sex. Census idem. Heynz huter.
	693. (*24d*)	Andreas frenifex 32 sex. (1424 *erga comm.*)	1419 stm. 200. Leonhardus Schueczel pro *90* sex. *liberam.* Nicolaus Johlini.
	695. (*24b*)	domus Erhardi Kutner 50 sex.	1414 stm. 35. Erhardus Kutner institor pro *180* sex. *liberam.* 1402 stm. 59. Erhard. Steubel publicat.
Náměstí.	696. (*24a*)	relicta Leonis institoris 25 sex.	1402 stm. 54. Leo institor pro *24* sex. Census *3* sex. Andree During, *1* sex. fraternitati institorum. Cristannus Helm.
	697. (*937b*)	Andreas Raz 40 sex. (1433 : 40 sex.)	1402 stm. 51. Henricus Tirnawer institor pro *80* sex. *liberam.* Erhardus Steubil.
	698. (*937a*)	Erasmus Henrici Turnawer cum Olssan 100 sex.	1409 stm. 179. Heinricus de Tyrnavia pro *200* sex. Census *4* sex. *28* gr. Alberto vendenti; de institis *2* sex. *35* gr. *5* lib. pip. ad pretorium. 1400 stm. 12. Albertus horlogista pro *226* sex. *40* gr. Census de 1. instita *2* sex. Franc. Steubil (vicino), de 2. instita *2* sex. *40* gr. et *1* lib. piperis in vigilia nativitatis Chr. ad pretorium, de 3. *2* sex. *40* gr. Franc. Steubil. Wenc. Schranconis.
	699. (*938.*)	domus Ssmerhow 52 sex.	1429 stm. 297. Wenc. Durssmid pro *52* sex. *erga comm.* 1415 stm. 89. Nicol. Gewiczer pro *300* sex. Reinh. de Mulhausen.
	700. (*1a*)	Nicolaus Sysl 55 sex.	1412 stm. 302. Nicol. dictus Syssel de Trzebon pro *100* sex. Census *1* sex. ad fraternit. Corp. Christi, *1* libram piperis de instita ad pretorium. Nicol. de Czwikavia.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
701. (*936.*)	Barbara Johannis notarii 150 sex.	1425 stm. 247. Johannes de Porzessin pro *250* sex. et *domo sua.* 1417 stm. 160. Relicta Nicolai Nastoyte pro *500* sex. *liberam.* 1400 stm. 203. Wenc. Crucis ⅓ domus pro *200* sex.
Maizlova. 702. (*27 h*)	Franczus ad turrim 70 sex. (1428 *erga comm.*)	1405 stm. 203. Nicol. Gewiczer pro *150* sex. *liberam.* 1407 stm. 110. Johannes Gewiczer pro *130* sex. Prius super domo *4* sex. Waczkoni Crucis et Nicolao Johlini census, quem dimiserunt. filii Wenceslai Stukonis.
Kaprova 703. (*32., žid. 60.*)	relicte Johannis Hrdy 100 sex.	1413 stm. 3. Jan de Przessicz braseator pro *80* sex. Census (a) *64* gr. plebano s. Leonhardi, (b) *3* sex. pleb. s. Valentini, (c) *5* sex. Casparo Schotter, (d) *3* sex. Vito Schramkonis. 1410 stm. 241. Johannes Mügliczer pro *90* sex. Census a), b), c). olim Jessconis Schramek.
Maizlova. 704. (*30.*)	Nicolaus Gehlini 80 sex. (1428).	1402 stm. 67. Johannes Czelni pro *125* sex. Census *10* sex. vendentibus. fratres Schauffler.
Kaprova. 705. (*34.*)	domus orphanorum Krziz 15 sex.	1413 stm. 343. Crux institor de Zasmuk pro *15* sex. Census ad vite tempora *3* sex. Petro vendenti. Petri de Praga institoris.
706. (*36.*)	Mathias Drdak 34 sex.	1413 stm. 342. Wenc. Drdak institor pro *37* sex. Census *4* sex. Alberto horlogiste. 1411 stm. 255. Nicolaus Schramkonis pro *44* sex. Census idem. Nicolaus Massowecz.
707. (*37.*)	Johannes in domo Beranconis 50 sex.	1417 stm. 136. Relicta Benessii magistri pixidum pro *100* sex. *liberam.* Wenc. Crucis.
708. (*39.*)	Gallus pullator cum censu 12 sex	1417 stm. 147. Hawel ferinator pro *5* sex. Census *1* sex. Alberto Camerarii, *1* sex. Marco Schotter. Relicta Andree Slegl.
711. (*48., 50 a*)	Gira Oremus 46½ sex	a) 1412 stm. 316. Jurzico Oremus pro *77* sex. *liberam.* Duchco Rulant.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
		b) 1424 stm. 232. Gira Oremus pro *8* sex. erga *comm.* 1418 stm. 169. Hannus Schink canulator pro *17* sex. *liberam.* 1418 stm. 169. Girzico Oremus pro *17* sex. *liberam.* Wenc. Crucis.
712. (*50b*)	Sigismundus carnifex 10 sex.	1427 stm. 259. Sigism. carnifex pro *8* sex. 1419 stm. 209. Stephanus de Colonia institor pro *15* sex. Census *36* gr. plebano s. Valentini. Martini sutoris.
713. (*51.*)	Domus Alberti Schotter 20 sex.	1414 stm. 46. Albertus Schotter emit pro census onere *[cens. ret.]*, *2* mar. gr. Hanussio (secundum litteram), *2* sex. Casparo Schotter. 1403 stm. 85. Jacobus de Wlassim publicat ratione debiti. Census *2* marcas Johanni Leonis, *3* sex. relicte Colerin, *1* sex. Paulo pellifici. Hrdyborius miles.
714. (*53.*)	Wanko de Mnisskow $7^{1}/_{2}$ sex.	1414 stm. 32. Wenc. dictus Wanyek de Mnyssco pro *14* sex. Census *9* gr. plebano eccl. s. Nicolai. 1413 stm. 6. Joh. de Ugezdecz studens pro *12* sex. Census idem. 1401 stm. 29. Hersso de Trzeboniez pro *14* sex. Census idem. 1400 stm. 23. d. Mathias in Boroticz pro *5* sex. Census idem (et *1½* sex. ementi). Mandalena Witkonis dicti Malecz conthoralis.
715. (*54.*)	Mathias Holyk 8 sex	1427 stm. 260. Mathias Holy pro *8½* sex. 1414 stm. 33. Wenc. penesticus pro *8* sex. Census *9* gr. plebano s. Nicolai. Nicol. Osterreicher sutor.
Křižovnická 716. (*žid. 15 a*)	Relicta Wenc. Sturm 6 sex. Petrus emit de novo.	1419 stm. 203. Consules resignant Stephano Karas. Census *1* sex. mulieribus in templo, *9* gr. plebano s. Nicolai.
718. (*? žid. 15 b*)	Benessius pomahacz 4 sex.	1412 stm. 313. Johannes draznik pro *6* sex. Census *18* gr. plebano s. Nicolai, *1* sex. Johanni Lynden de Czlawyngs (b). 1411 stm. 248. Nicolaus servitor Johannis Czolny pro *10* sex. Census iidem (b) Rudolpho de Mulhausen). 1407 stm. 130. Sigismundus pokrywacz pro *12* sex. Census iidem. Relicta Petri Treffil.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
720. (? *žid 13.*)	Stieniczkowa. Stanko emit de novo cum censu 6 sex. (1431 pro 1 sex. 36 gr.)	1412 stm. 316. Simon Konyedra pro *1* sex. Census ½ sex. plebano s. Valentini. Witko Stieniczka.
725. (*žid. 10a*) (*Poblíž Kaprovy ul.*)	Barthossius Krtek 9 sex. Domus posterior Alberti Schotter.	1426 stm. 255. Thomas pistor dictus Mnissek pro *9* sex. erga *comm.* 1409 stm. 186. Resignata preposito Chotyssowiensi. Census *1* sex. orphanis Jessconis de Mezerzicz. Relicta Johlini pistoris.
Jáchymova. 726. (*žid. 64.*)	Johannes Trepphani 30 sex.	1407 stm. 127. Johannes Treffant pro *30* sex. Census *3* sex. vendentibus. (Ibidem annotatum, quod vidua eiusdem censum redemit pecunia in parata.) Cunradi de Ens, Erhardi Ortlini de Ens.
727. (*žid. 67.*)	Philippus sartor 14 sex. Dorothea virgo textrix de novo emit 10 sex. (1429 pro 12 (!) sex.)	1427 stm. 261. Philippus sartor pro *14* sex. erga comm. 1416 stm. 103. Relicta Wene. Basez pro *17* sex. Census *3* sex. *1* libre piperis Wene. Crucis. Petri Taschner.
729. (*žid. 62., 63 a*)	Johannes Muczek 20 sex.	1411 stm. 278. Relicta Enderl. Duryng pro *40* sex. *liberam.* 1406 stm. 96. Relicta Wencesl. de Basez pro *40* sex. *liberam.* Enderlini Duryng.
730. (*žid. 65., 66., 84.*)	Gallus carpentarius 23 sex. (1427 *erga comm.*)	1417 stm. 138. Johannes Libing pro *30* sex. Census *2* sex. plebano s. Leonhardi. 1415 stm. 66. Janko drasnyk d. regis pro *26* sex. Census *2* sex. pleb. s. Leonhardi. 1409 stm. 199. Johannes de Wyena institor pro *30* sex. Census *2* sex. pleb. s. Leonhardi. 1405 stm. 38. Procopius Donati pro *50* sex. Census *2* sex. Ottlino aurifabro. Relicte Nicolai czingisser.
731. (*žid. 68., 83.*)	Jan Sezrba.	1424 stm. 231. Data Joh. Sezrba nuncio dominorum per *comm.* 1420 stm. 221. Resignata Johanni kürzner ad Ethiopes *libera.* 1400 stm. 19. Michael institor pro *40* sex. Relicta Jaxonis.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
732. (*žid. 69., 70.*)	relicta magistri Swevi 30 sex.	1415 stm. 77. Mgr. Joh. Swevus pro *30* sex. Census *2* sex. testamentariis relicte Knawer, *2* sex. Wenceslao filio Johanconis Ortil. Relicta Stanislai Othai.
Mikulášská 733. (*27 f, g*)	Johannes a tribus fontibus 40 sex.	*g)* 1424 stm. 244. Johannes institor de Nova civit. pro *32* sex. Jeronimus Ssrol (? in censu). 1414 stm. 54. Fridericus institor pro *50* sex. Census $2^1/_2$ sex. Laurencio pannifici. *f)* (braxatorium cum certis commodis) 1416 stm. 100. Nicolaus Gewiczer pro *60* sex. Census *2½* sex. Laurencio pannifici. *g), f)* 1404 stm. 94. Petrus Smelczer, Henricus mercator ad Helenam etc. emerunt *5* sex. census super ambabus pro *45* sex. 1402 stm. 68. Ulricus de Falknaw notarius pretorii pro *100* sex. filii Wenceslai Stuk.
734. (*27e*)	relicta Krzizkonis institoris summa cum censu 32 sex. Joh. Muczek emit de novo pro 8 sex. (1433: »sine censu«).	1424 stm. 231. Data Paldriano nuncio consulum in *5* sex. retenti pretii per *comm.* 1415 stm. 74. Krzyczko institor pro *12* sex. Census *6* sex. relicte Enderlini Durynk. 1412 stm. 312. Nicolaus Wesseler pro *24* sex. Census idem. Francisci de Bela.
735. (*27d*)	Martinus horlogista (1433 : $28^1/_2$ sex).	1411 stm. 251. Albertus horlogista pro *36* sex. Census *2* sex. Nicolao de Saraw. olim Hermanni sartoris.
738. (*72.*)	domus Alberti Pletinger 43 sex. Martinus emit de novo 30 sex. (1428), summa cum censu 50 sex.	1418 stm. 187. Albertus Pleitinger pro *20* sex. Census *4* sex. Johanni Kunigsee, *2* sex. orphane Joh. Merenstein. Relicta Henslini Gobil institoris.
739. (*73.*)	Johannes Puswiczer. Thomas conventor, data est sibi domus in 10 sex.	1405 stm. 58. Nicol. Puschwiczer pro *45* sex. Census *5* sex. Henrico Sachsenfelt, *1½* sex. Petro Smelczer, *3* sex. monasterio s. Katherine. 1400 stm. 12. Wenc. Vluschii ½ domum pro *65* sex. Census *1½* sex. testamentariis Henslini Schrank. 1400 stm. 4. Michael Knaws ¼ domus pro *23* sex. Census idem.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Jáchymova. 741. (*žid. 75.*)	Nicolaus de Czwikavia. Bonusse peplatrix emit de novo 30 sex. (1429 *erga comm.*)	1412 stm. 314. Nicolaus de Czwikavia notarius collectarum pro *70* sex. Census *5* sex. orphano olim Has, *2* sex. Georio de s. Vito, *32* gr. Cruci institori. 1402 stm. 51. Gregorius pogner de Strigaw pro *70* sex. Census *32* gr. Cruci institori, *8* sex. Jacobo filio Goczlini Haz. 1400 stm. 4. Wenc. fil. Gozlini Haz Census *8* sex. Jacobo fratri eiusdem.
Mikulášská. 742. (*žid. 76.*)	Johannes carpentarius 14 sex. (1427 *erga comm.*)	1408 stm. 151. Procopius Witkonis pro *8* sex. Census *54* gr. ad altare Martirum in eccl. s. Nicolai, *70* gr. Waczkoni Crucis. Relicta Conradi de Mulhausen dimisit domum de *1* sex. census. 1403 stm. 81. Mathias Jenconis hosennestler pro census onere (a) *54* gr. magro. Ludwico in pede pontis, (b) *2* sex. *2* perd. Conrado de Mulhausen, (c) *70* gr. Henrico Swab, (d) *1* sex. Johanni Gewiczer, (e) *1* sex. Mathie de Jempnicz. Heinr. Swab, Conr. de Mulhausen et Johannes Gewiczer in *censibus ret.* 1401 stm. 40. Kath. filia olim Peczklet de Brunaw pro *7* sex. Census a), d), *1* mar. Henr. Swab, *1* sex. *2* perd. Wenc. Camerarii, c), *1½* sex. Conrado de Mulhausen, *½* sex. Nicolao Sleicher pellifici, *½* sex. Martino Weichardi. Jacobus Spor pellifex.
744. (*žid. 82.*)	Nicolaus 19 sex. (Furster)	1414 stm. 30. Nicol. Forster pro *28* sex. Census *1* sex. ad capellam pretorii civitatis. 1412 stm. 317. Franc. Czech pro *28* sex. Census idem. 1405 stm. 53. Franco mandlarz pro *20* sex. Census idem. Leuthlinus czwirner dimisit domum de *2* sex. census. Cristannus de Halstat.
746. (*žid. 87.*)	Dryzna cocus 15 sex.	1417 stm. 127. Andreas Trysna cocus d. regis pro *30* sex. Census *2* sex. Francisco pridem prebendario d. regis secundum litteram, *1* sex. fraternitati pannicidarum. 1404 stm. 101. Resignata Franc illuminatori per d. regem pro *30* sex. olim Pincas Judei.
747. (*žid. 80.*)	Math. hosennestler 22 sex. Jan Tyczky carnifex emit cum censu 20 sex. (1430 pro 11 sex.)	1405 stm. 46. Mathias hosennestelmacher domunculam pro *6* sex. Census *1* sex. Fridlino Kussenpfenig, *1* sex. filie magri. Theodrici. 1406 stm. 96. Idem aream pro *7¾* sex.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
748. (žid. 79.)	Michael ad Sampsonem 50 sex.; de novo cum censu 30 sex.	1428 stm. 293. Michael Geynderwein pro *20* sex. domus ad Sampsonem Georii de Janowicz. 1413 stm. 14. Idem emit domunculam pro *10* sex. *liberam.*
Kostečná. 749. (*žid. 78.*)	Petrus Hilbrandi 25 sex.	1414 stm. 26. Petrus Hillebrant institor pro *30* sex. Census *1* sex. cuidam presbitero, *1* sex. Johanni de Weilburg doctori, *64* gr. plebano s. Martini Minoris. Relicta Mathie de Monte.
? *a*) (*žid. 117.*)		1402 stm. 51. Nicol. Seyler de Patavia domum cum parva domo pro *45* sex. Census *1* sex. Nic. Sumerfeld, *1* sex. Petro de Bruxs, *12* gr. cuidam altariste ad s. Spiritum. 1400 stm. 22. Nicol. de Aldenburg. Census iidem.
? *b*) (*žid. 120a*)		1410 stm. 245. Petrus Pseczer pellifex de Brunna pro *12* sex. Census *1* sex. relicte Seyczonis picariatrici. Joh. de Kunigsteten. 1405 stm. 62. Andr. cyrothecarius de Patavia pro *12* sex. Census *1* sex. relicte Seyczonis cingulatoris. 1404 stm. 16. Relicta Nicolai de Aldenburg pro *11* sex. Census *1* sex. reliete olim Seyczonis hutter. Martinus Holpir.
? *c*) (*žid. 120b*)		1416 stm. 102. Gira braseator pro *6* sex. Census *80* gr. cuidam altariste ad s. Spiritum, ½ sex. reliete Swachonis. 1401 stm. 26. Simon pellifex. Census *80* gr. ad s. Spiritum. Procopius Czwyfaler cirothecarius.
Náměstí. 755. (*926b*)	Stros doleato rdomus ambe 37 sex.	1424 stm. 234. Stros dol. *erga comm.* maiorem domum pro *25* sex., minorem pro *12* sex. *(926 a).* 1417 stm. 154. Wenc. doleator pro *20* sex. Census *3* sex. cuidam altariste ad s. Spiritum. 1400 stm. 7. Conthoralis Petri pechrer. Census idem.
757. (*928.*)	Petrus Drslaw 47½ sex.	1406 stm. 86. Petrus de Dyrssaw pro *36* sex. Census *3* sex. Reinhardo de Reims, *3* sex. plebano in Prossyk. Leutlinus de Ens tabernator.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	758. (*929.*)	relicta Johannis Stuk 100 sex.	1413 stm. 15. Johannes Stuk pro *160* sex. Census *4* sex. reliete Wenc. Schwachonis. Hensl. de Luthomissl.
	760. (*930b*)	domus marchionis.	1405 stm. 52. Jodocus marchio Moravie pro *400* sex. *liberam.* Albertus horlogista.
	761. (*930a*)	Johannes de Egra 46 sex.	1408 stm. 158. Hanuss sartor pro *50* sex. Census *4* sex. orphanis vendentibus. orphani Conradi Stewbil.
	762. (*932.*)	domus Wolframi.	1407 stm. 107. Sigismundus Rokezaner pro *28* sex. Census *22* sex. vendentibus. Petrus Smelezer, Henricus mercator ad Helenam.
	763. (*931.*)	relicta Jaxonis de Rychnow 105 sex.	(1410 stm. 217) ? Jaxo sartor d. regis pro *210* sex. Sulko de Babicz.
	764. (*933*)	Jacobi Leytner cum censu 90 sex. Hanussco emit de novo (1429 pro 30 sex.)	1400 stm. 25. Jacobus Leytner ½ domum pro *31* sex. Census de tota domo: *1½* sex. plebano s. Nicolai, *7* sex. reliete Prawn, *4* sex. reliete Jessconis Rudelsdorffer, *3* sex. Wenc. Camerarii. Nicol. Martini rymer filius.
	765. (*934.*)	relicta Bernasskonis a facie 105 sex	1412 stm. 331. Resignata Bernhardo filio Nicolai Frolich. Census *4* sex. Alberto horlogiste. 1401 stm. 43. Nicolaus Frolich pro *20* sex. Census idem et *15* sex. prius ementi. Relicta Machutonis pannicide.
	766. (*935a*)	relicta Jacobi Terkler 120 sex.	1404 stm. 101. Tres domus (magna cum duabus parvis) resignate conthorali Jacobi Terkler. Census 8 mar. gr. (cui?). Cunadus de Colonia.
Kozí.	770. (*921.*)	domus Francz Schulteez.	1408 stm. 136. Franc. Schultes pellifex pro *22* sex. Census *1* sex. ad s. Crucem. Petrus Rosenlacher.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
772. (*919b*)	Mathias Sikora 21 sex. (1433 : 21 sex.).	1417 stm. 150. Conthoralis Wenc. Sykor pro *22* sex. Census *2* sex. *3* perd. relicte Hane Benessaweri. 1404 stm. 7. Nicol. Sumer mentler pro *20* sex. Census *2* sex. *4* perd. in singulis Nativit. Christi vigiliis eidem. relicta Henslini goltmacher. 1359 stm. 196. (197.) Enderl. sartor d. Czeneonis de Lypa sub census onere 2 sex. *4* perd. [Tomek: ad 921.] Petrus Harreri.
773. (*918.*)	HanusHankampff cum censu 22 sex.	1408 stm. 159. Hannus Hankam mentler pro *15¼* sex. Census *96* gr. Johanni prothonotario, *64* gr. cuidam presbitero ad s. Valent., *30* gr. plebano ad s. Castulum. Johannes braseator.
774. (*917a*)	Gira pannifex de Mielnik 24 sex.	1426 stm. 250. Georius pannifex Mielnicensis pro *11* sex. 1414 stm. 47. Hannus Hannekamp renovator pro *20* sex. Census *1* sex. relicte Conradi Gotbrot, *3* sex. Henslino de Tynecz. Petrus Gruner pannifex.
775. (*917b*)	domus Maynussii.	1404 stm. 8. Nicol. de Chomutaw pannifex pro *34* sex. Census *1* sex. Petro de Nova domo. relicta Petri mentler.
776. (*917c*)	Gitka Maratkonis 29 sex.	1419 stm. 217. Marzatko pannifex de Nova civitate pro *58* sex. *liberam.* 1410 stm. 225. Waczko de Praga pro *60* sex. *liberam.* Johannes Kunigswerder notarius civitatis.
777. (*916.*)	Domus Jankonis de Swidnicz.	1413 stm. 7. Janco de Chotyemicz et Jar. de Risenburk pro *90* sex. *liberam.* 1412 stm. 297. Wilh. Lepus de Waldek pro *70* sex. Census *4* sex. Anyczcze Seydlini, moniali ad s. Annam. 1409 stm. 185. Joh. de Bamberg prothonotarius pro *100* sex. Census idem. 1408 stm. 136. Resignata Casparo Schotter. Census perp. *5* sex. Rud. de Mulhausen et Wenc. Smalcz, *4* sex. ad temp. vite Anne Seydlini moniali ad s. Annam. Communitati adjudicata ratione certarum collectarum retentarum.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Kozí nám. **778.** (*915.*)	Thomas Lipsky pannifex 10 sex.	1428 stm. 277. Jaxo pannifex de Lithomierzicz pro *10* sex. ***erga comm.*** 1409 stm. 190. Vitus institor de Colonia s. Alb. pro *11* sex. Census *1* sex. ad fraternit. mercatorum, ½ sex. relicte Nicolai de Zagano. 1405 stm. 33. Paulus filius Petri de Praga pro *15* sex. Census iidem. 1404 stm. 103. Jessco Gallicus pro *20* sex. Census iidem. 1403 stm. 89. Nicol. Hochgut de Wratislavia pro *20* sex. Census iidem. Pertlinus pannifex.
779. (*914.*)	Joh. Naroznik 16½ sex.	1417 stm. 159. Joh. Zluticzky braseator pro *7½* sex. Census *64* gr. Katherine et Ludmille, ½ sex. plebano s. Egidii, *1* sex. Johanni Lanczman, notario pretorii. 1404 stm. 29. Welislaus braseator pro *16* sex. Census *64* gr. Cristano Leytner, ½ sex. relicte Nicolai de Sagano, *1* sex. Drahusse. relicta Jessconis penestici.
Vězeňská. **780.** (*913.*)	Rebeczka nuncius. Bussko pannifex emit pro 8 sex. (1429).	1426 stm. 256. Data Petro Rebeczka nuncio dominorum a *comm.* in *7* sex. retenti precii. 1402 stm. 52. Petrus pechrer pro *39* sex. *45* gr. Census *80* gr. Henslino Weyswasser. 1401 stm. 38. Hanus Foitlender ½ domum pro *19* sex. *52½* gr. Census idem. Relicta Henslini, filii Pesslini Czaslawer, et soror eius.
781. (*912.*)	Hanus Otlinger.	? 1417 stm. 143. Mathias Megerl pro *19* sex. *liberam.* 1415 stm. 84. Janco de Chotiemicz pro *36* sex. *liberam.* 1415 stm. 80. Resignata Johanni Mugliczer. Census *1½* sex. relicte Seicz picariatoris, ½ sex. plebano s. Castuli. 1405 stm. 40. Michael Czeyssil parchaner pro *15* sex. Census *1½* sex. relicte Seyczonis cingulatoris, ½ sex. plebano s. Castuli, *17* gr. pleb. s. Michaelis in Opatowicz. 1401 stm. 35. Resignata Welislao braseatori.
783. (*909.*)	relicta Zumbrgerz 20 sex.	1418 stm. 193. Mart. Sumberger pro *40* sex. *liberam.* 1416 stm. 117. Joh. Otlinger junior pro *60* sex. *liberam.* 1414 stm. 34. Nicol. Dopyan pro *60* sex. *liberam.* 1413 stm. 15. Petrus doleator de Uscz pro *60* sex. *liberam.* 1401 stm. 34. d. Nicol. de Lowosicz pro *30* sex. *liberam.* 1401 stm. 28. Gremlinus sutor de Lanczhut pro *50* sex. *liberam.*

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Dušní. **785.** (*907.*)	Clemens Prowod 24 sex.	1413 stm. 16. Clementi Prager cirotecario adjudicata ratione ultimi census (*1* sex.) et cens. ret. Idem persolvit cellectas et census ret. videlicet 7½ sex. Han. Otlinger et 5 sex. Andree Sittawer. Census 3 sex. Hanussio Otlinger. 1409 stm. 183. Math. Quaska pro *30* sex. Census *3* sex. Martino Weikardi. Cristanus Leitner.
790. (*906.*)	Wenc. Krbicze 55 sex.	1419 stm. 210. Wenc. Krbice ½ domum pro *55* sex. *liberam.* 1415 stm. 79. Thomas de Ugezd pro *120* sex. *liberam.* Stephanus de Glacz.
791. (*905.*)	Petrus rzecznik 18½ sex.	1414 stm. 18. Petrus prolocutor pro *5* sex. Census ½ sex. relicte Franc. Rokczaner, *2* sex. Martino de Ach. Martino de Ach adjudicata in *cens. ret.*
793. (*žid. 123.*)	relicta Marci 20 sex.	1407 stm. 115. Resignata pueris Marci institoris. Census *1* sex. cuidam presbitero. 1405 stm. 47. Relicta Nicolai Stark. Census *72* gr. altariste altaris ss. Martirum in eccl. s. Nicolai.
(Josefovská) 794. (*904b*) (*Černá ulička.*)	Henr. Radwan 6 sex.	1418 stm. 187. Henr. Radwan pro *12* sex. Census *2* sex. Martino horologiste, *48* gr. domino Thome. 1411 stm. 246. Wenc. de Sieca notarius collectarum pro *15* sex. Census *48* gr. cuidam altariste in eccl. s. Nicolai. *2* sex. Alberto horlogiste. 1405 stm. 55. Sdenco institor de Chrumpnaw pro 30 sex. Census iidem. 1402 stm. 66. Conradus de Mulhausen pro *50* sex. Census *2* sex. Alberto horologiste, *48* gr. magro. Ludwico in pede pontis. Ela tabernatrix relicta Cunczonis de Smoln.
796. (*žid. 122., 169., 170.*)	Rozemberk doleator domus ambe 50 sex.	1418 stm. 180. Martinus institor pro *20* sex. Census *1* sex. Laurencio pannifici, *1* sex. fraternitati b. Marie Virg. in Leta curia. 1411 stm. 282. Henr. Colman pro *40* sex. Census iidem. 1407 stm. 127. d. Purkardus de Rupow pro *49* sex. Census iidem. Frana illuminator d. regis.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
798. (*žid. 115—119., 269.*)	relicta Jacobi Holub 50 sex.	1405 stm. 88. Laurencius pannifex de Nova civit. pro *82* sex. Census *24* gr. magistro Ludwico. 1402 stm. 66. Huness de Nova civit. pro *100* sex. Census *24* gr. vendentibus. Alsso Sskopko de Duba et Henricus frater eius (? in censu). Laurencius pannifex.
Dlouhá tř. 800. (*745.*)	Petrzico doleator 34 sex. (1425 *erga comm.*)	1408 stm. 137. Hannus Krebs kuppersmid pro *55* sex. Census *2* sex. Francisco Rokczaneri, *3* sex. Hanussconi Procopii Longi. 1403 stm. 84. Nicol. de Ratbor kuppersmid pro *80* sex. Census *2* sex. ad hospitale penes s. Ambrosium, *3* sex. orphanis olim Ottlini pannicide. Nicol. de Erfordia institor.
801. (*743.*)	relicta Johannis kolebecznik 6 sex. (1429 *erga comm.*)	1419 stm. 203. Vitus Rakonik pro *20* sex. Census *2* sex. fraternitati sartorum. 1417 stm. 158. Petrus Kuchta lapicida pro *20* sex. Census *2* sex. ad fratern. sartorum. 1416 stm. 112. Wencz. Holczonis pro *18* sex. Census *2* sex. ad czecham sartorum. 1416 stm. 112. Bohunco sartor pro *10* sex. Census idem. Prius etiam *1* sex. census ementi. Johannes Schebconis.
803. (*742b*)	Petrus Hubal 20 sex. (1421 data per *comm.*)	1410 stm. 243. Ulricus institor de Styria pro *50* sex. *liberam.* Ant. de Munheim. ? 1404 stm. 4. Adam piscator de Eylaw pro *18* sex. Census *1* sex. monialibus ad s. Mariam Magd. Nicol. Puschwiczer.
804. (*748a*)	Stephanus illuminator 31 sex.	1411 stm. 246. Steph. illuminator pro *33* sex. Census *3* sex. Georio de s. Vito. 1405 stm. 50. Nicol. Hopf pro *30* sex. Census *3* sex. testamentariis Hannussii Munch. 1403 stm. 75. Henricus de Falknaw pro *30* sex. Census *3* sex. orphanis Han. Munch sartoris. 1401 stm. 43. Pessico subemptor inter cutes pro *40* sex. Census *2* sex. Han. Munch sartori vendenti. 1400 stm. 5. Johannes Muench sartor pro *70* sex. Albertus horlogista.

		Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
	805. (*741a*)	Johannes Kolebka 29 sex.	1410 stm. 239. Jan dictus Colebka ½ domum pro *20* sex. Census de tota domo *1* sex. plebano s. Marie V. ante Letam curiam. frater Johannis Colebka.
	807. (*741c*)	Sigismundus braseator 57½ sex.	1418 stm. 186. Sig. bras. pro *50* sex. Census *3* sex. plebano s. Michaelis in Maiori civit. Prag., *8* sex. Janconi Sulkonis. 1416 stm. 112. Petrus Lissy pro *50* sex. Census iidem. 1406 stm. 92. Mixico quondam de Crustenicz pro *36½* sex. Census *3* sex. plebano ad s. Mich., *8* sex. Thome de Sacz. 1405 stm. 48. Hensl. Schadernich pro *40* sex. Census *8* sex. relicte Jessconis de Bruexs, *3* sex. pleb. s. Mich. Relicta Karoli de Turnaw.
	808. (*740.*)	Wenceslaus Kocziczka 20 sex.	1424 stm. 234. Wenc. Kocz. carnifex ½ domum pro *20* sex. *erga comm.* 1405 stm. 53. Petrus Trackenfelt *liberam.* 1401 stm. 38. Franc. de Gewiczka *liberam.*
	809. (*739a*)	Swiet faber 26 sex.	1424 stm. 234. Joh. Swiet domum anteriorem pro *27* sex. *erga comm.* 1406 stm. 92. Franc. de Gewyczka pro *6* sex. Census *1* sex. Georio Bora doctori, 3 sex. cuidam capellano ad s. Nicolaum. monast. s. Clementis.
Rámová.	810. (*739b*)	Jacobus Polonus carnifex 10 sex. (1431 *erga comm.*)	1412 stm. 326. Resignata Hanussio Krebs pellifici propter debita Mathie Scheczlini defuncti. Census *1* sex. Johanni filio Conradi Steubil. Mathie Scheczlini.
	811. (*735c*)	Niclas faber 11 sex. Nic. Nyemecz emit de novo - - cum censu 8 sex. (1428 pro 3 sex.)	1410 stm. 226. Paulus dictus Karel lapicida pro *15* sex. Census *1* sex. Mixiconi linicide. 1408 stm. 166. Stephanus de Tincz pro *13* sex. Census idem. 1407 stm. 117. Sulko miles de Cowan pro *20* sex. *50* gr. Census idem. 1404 stm. 11. Albertus de Poznonia pro *18* sex. Census idem. 1402 stm. 58. Nicol. prepositus monast. in Saczka pro *23* sex. Census idem. Thomas Littwa.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Dlouhá tř. 813. (*737.*)	Wenceslaus serator 20 sex.	1412 stm. 312. Wenc. serator pro *25* sex. Census *1½* sex. ad fratern. institorum. 1408 stm. 156. Resignata Leoni de Praga. Census *1½* sex. ad frat. instit., *1* sex. Witkoni rymer. 1401 stm. 37. Mylhost de Roztok pro *40* sex. Census *1½* sex. fraternitati fabrorum. olim Przibiconis fabri.
814. (*730.*)	Petrus Synek $29^1/_2$ sex.	1413 stm. 1. Hanus carpentarius pro *26* sex. Census *2* sex. relicte Swachonis ad s. Egidium, *2* sex. olim Cruci institori, *½* sex. fraternitati Corporis Christi ad s. Leonhardum. 1411 stm. 267. Johannes filius Petri de Gyczin pro *22* sex. Census *2* sex. Cruci institori. *2* sex. relicte Wenc. Swachonis, *½* sex. ad fraternitatem Corporis Christi. Petri de Gyczin.
815. (*735a*) (*b*)	Lucas Marci $64^1/_2$ sex.	1405 stm. 59. Marcus scutellator pro *40* sex. Census *5* sex. pueris Ludwici, *1* sex. uni presbitero. 1400 stm. 10. Ludovicus de Florencia. Census *1* sex. cuidam presbitero in castro, *5* sex. Barbare conthorali dicti Ludwici. *b*) 1408 stm. 168. Marcus scutellator pro 9 sex. Census *1* mar. *1* lep. ad fraternitatem pannicidarum. 1406 stm. 82. Theodr. Hradecz sartor pro *8* sex. Census idem. filius Mixonis caseatoris.
817. (*734b*)	Benessius de Radnicz 20 sex. Katherina Pabiankonis — — 15 sex. (1429.)	1424 stm. 231. Beness. de Radnicz pro *20* sex. *erga comm.* 1408 stm. 142 Resignata Nicolao Egenburger. Census *1* sex. plebano s. Castuli, *1* sex. pleb. s. Michaelis, *1* sex. Nicolao Schauffler. Nicol. Scharffek.
819. (*732a*)	Johannes Niczkonis 20 sex.	1416 stm. 123. Wenc. braseator de Gestrzeby pro *10* sex. Census *3* sex. fratribus ad s. Clementem, *1* sex. plebano in Dubecz. 1416 stm. 106. Elisabeth de Duba pro *30* sex. Census *2* sex., *8* gr. *4* perd. fratribus ad s. Clementem, *1* sex. plebano in Dubecz. 1408 stm. 159. Resignata Johanni Clementi de Praga ratione collect. retent. Census *2* mar. ad s. Clem., *4* perd. Johanconi Ortil, *1* sex. plebano in Dubecz. olim Simonis Quaska.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Rybná. 820. (*732b*)	Hanko sartor 15 sex. Pyedyko pannifex emit de novo summa cum censu 14 sex. (1431 pro $4^1/_2$ sex.)	1412 stm. 307. Jacobus Srb pro *12* sex. Census *1* sex. plebano s. Galli, *1* sex. Ursule virgini moniali circa s. Spirit. 1408 stm. 142. Resignata Nicolao Scharffek pellifici. Census *1* sex. *2* perd. plebano s. Galli, *1* sex. relicte Fridlini Clauber.
821. (*753a*)	domus Meisner 18 sex. Relicta Simonis Kudele conventrix emit (1430).	1405 stm. 42. Joh. Meysner pro *20* sex. Census? Fraternitati pannicidarum adjudicata (Czenco pannicida, Petrus Habardi) in *cens. ret.* Pesseonis Hladilaw.
Haštalská. 822. (*753b*)	Valenta pistor 12 sex.	1428 stm. 282. Walenta pistor pro *8* sex. ? 1410 stm. 228. Petrus pistor dictus Petrman pro *3½* sex. Census *2* sex. relicte Wenc. Swachonis, *2* sex. Casparo Schotter. Nicolai wachsgisser.
823. (*752.*)	Janco carnifex 30 sex.	1419 stm. 210. Johannes filius Heinczlini Nunwiczka pro *30* sex. ½ domum. Census (de tota) *1* sex. pueris Nicolai Frolich. 1414 stm. 22. Idem ¼ domus pro *12½* sex. Census idem. Weliconis carnificis.
824. (*751.*)	Mathias Chudy 39 sex.	1419 stm. 203. Mathias Chudi braseator pro *78* sex. *liberam*. 1417 stm. 159. Welico Skudla de Rudnicz carnifex pro *95* sex. *liberam*. Nicolai linicide.
825. (*750.*)	Jan Sedlaczek 25 sex.	1419 stm. 220. Jan Sedlaczek pro *29* sex. Census *100* gr. Ottlino aurifabro. 1410 stm. 241. Wenc. Strycz carpentarius pro *35* sex. Census *1½* mar. eidem. 1400 stm. 11. Bohunco Synek pro *20* sex. Census idem. Hankonis tabernatoris.
826. (*939.*)	Gira braseator 25 sex.	**1410** stm. 212. Jan braseator pro *10* sex. Census *1* sex. d. Johanni presbitero, *2* sex. Pesoldo braseatori. 1402 stm. 52. Relicta Marziconis Ruczka pro *29½* sex. Census *64* gr. Johanni presbitero, *2* sex. Pesoldo braseatori. Michael Gundelwein.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
827. (*739c*)	Relicta Welislai 31½ sex.	1411 stm. 283. Welislaus braseator pro *43* sex. Census *75* gr. plebano s. Galli. Henr. Nindertheymer.
Kozí. *829.* (*746a*)	Gira cliens 12 sex.	1407 stm. 126. Fraternitas institorum resignat Erhardo Vitztum de Sweynfurt. Census *1* sex. diete fraternitati, ½ sex. capellano pretorii. 1407 stm. 122. Joh. Strupin, Nic. Puschwiczer, Petrus Prews et Meinhardus institor ex parte fraternitatis institorum publicaverunt aream desertam, que ipsis ratione *1* mar. gr. census et cens. ret. est adjudicata, Census ½ mar. gr. ad capellam pretorii. area deserta relicte Han. Sachs spigler. Census iidem et (ultimus) relicte Hermanni Nyndertheimeri.
Sanýtrová. ? (*žid. 233.*)		1419 stm. 200. Joh. de Lytnye pro *11½* sex. Census *1* sex. fraternitati Corporis Christi. 1416 stm. 110. Urbanus de Tyn supra Mult. pro *7* sex. Census idem. 1415 stm. 86. Cristannus Mawrer de Mont. Cuthnis pro *7* sex. Census *1* sex. ad fratern. Corp. Chr. in ecclesia s. Leonhardi. 1405 stm. 41. Ducheo de Saez pro *24* sex. *liberam.* Wenc. altarista Corporis Chr. in eccl. s. Marie ante Letam curiam.
832. (*žid. 207.*)	Han. Curiensis 10 sex. Waniek Paznehet emit de novo cum censu 10 sex. (1431 pro 7 sex.)	1418 stm. 180. Hanussco de Praga pro *14* sex. Census *50* gr. plebano s. Valentini. Israhel Judeus.
833. (*žid. 209.*)	Jan rimer Longus 10 sex. (1424 pro 10 sex. *erga comm.*)	1410 stm. 225. Wenc. doleator pro *20* sex. *liberam.* 1407 stm. 111. Ducheo de Saez dictus Krasny Jessek pro *19½* sex. *liberam.* relicta Jessconis.
834. (*882b*)	domus Cristanni de Montibus, relicte Drobnicz Andreas Ruprecht rymer emit de novo 20 sex.	1429 stm. 310. Andr. Roprecht pro *10* sex. 1429 stm. 304. Relicta Procopii Drobnice publicat racione *2* sex. census. 1415 stm. 70. Cristannus de Mont. Cuthnis pro *20* sex. Census [a)] *1* sex. plebano s. Castuli, [b)] *2* sex. relicte Pesse. Drobnicze, [c)] *2½* sex orphanis Nic. Schaufflen, [d)] ½ sex. ad fratern. institorum, [e)] *1* sex. orphano Sulconis de Babiez.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
		1415 stm. 61. Leonhardus de Pyeska pro *32* sex. Census iidem [e) Nicolao Schauffler]. 1413 stm. 11. Cristannus de Mont. Cuthnis pro *22* sex. Census iidem (e) d. doctori, prothonotario d. regis). 1410 stm. 219. [Tomek ad 882 a)] Sigism. de Babenberga pro *36½* sex. Census iidem [e) Johanni doctori decret. prothonotario Maioris civitatis]. 1408 stm. 147. Leonhard. de Pyeska pro *25* sex. Census iidem [e) magistro Sig. fratri prothonotarii]. Witko Zagieczek.
835. (*žid. 265.*)	Jarossius rymer 2 sex. 40 gr., area deserta 20 sex.	1425 stm. 244. Jarossius pro *2* sex. *40* gr. 1415 stm. 67. Leonhardus de Pieska pro *8* sex. Census *2* sex. Theodrico de Ach. ½ sex. plebano s. Valentini. 1411 stm. 258. Dorothea Olomunczka pro *8* sex. *20* gr. Census iidem. 1410 stm. 228. [Tomek ad 879. a)] Leonhardus de Pyeska pro *7¼* sex. Census iidem.
836. (*CV.*)	Mathias Bobik 17 sex	1409 stm. 189. Resignata Mathie Bobik corrigiatori. Census *1* sex. orphanis Jessc. de Mezerzicz, *1* sex. Vito, qui mensurat sal, de Nova civitate. Resignata relicte Bolconis rimer pro censibus, quos desuper habuit. Johannes Dluhy rymer.
837. (*877.*)	Leonardus balneator 90 sex.	1416 stm. 106. Leonhardus balneator pro *70* sex. Census *10* sex. capellano in eccl. b. Marie Virg. ante Letam curiam, *1* sex. relicte Pessconis Drobnicze, *45* gr. cuidam moniali ad s. Georgium in castro Prag., tenetur quoque *12* pauperes singulis septimanis feria secunda gratis balneari. 1400 stm. 2. Martinus balneator pro *70* sex. Census *10* sex. Wenceslao capellano subcamerarii, *1* sex. Pessconi Drobnicze, *45* gr. Johanni filio Bartholomei Stuk. Philippus balneator (balneum Hodaczkonis).

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Mikulášská. 838. *(žid. 198., 199.)*	Briccius rimer 35 sex.	*198.)* 1404 stm. 10. Jan Schylhawy corrigiator pro *14* sex. Census *2* sex. Nicolao rymer. Mara candelatrix. *199.)* 1414 stm. 54. Briccius rimer pro *40* sex. *liberam.* 1414 stm. 41. Resignata Paulo de Nova civitate, *libera.* orphanorum Petri Noha.
Sanýtrová. 839. *(876., 878.)*	Mathias Nestera pistor 12 sex.	1417 stm. 156. Mathias Nesterka pistor pro *24* sex. *liberam.* 1414 stm. 48. Johannes fil. Cunssiconis pro *21* sex. 1414 stm. 36. Resignata priori et conventui s. Crucis in *2* sex. census. 1409 stm. 171. Resignata Jessconi Wrabecz. Census *2* sex. ad s. Crucem. 1402 stm. 69. Jan rymer de Nyczicz pro *30* sex. Census idem. Jessco Wrabecz.
842. *(žid. 195e)* *Rabínská.*	Jan Lysy rimer emit domum Gelitonis [850.] 12 sex. et domum Wenceslai pistoris [846.] Summa omnium domorum 24 sex.	? 1416 stm. 91. Jan Synek pro *11* sex. Census *15* gr. cuidam presbitero de s. Egidio [Tomek ad 197. a)] 1406 stm. 87. [Tomek ad 833. g).] Resignata Johanni braseatori. Census *15* gr. Johanni Kunigswerder notario pretorii. 1400 stm. 5. [Tomek ad 195. e)] Benessius rimer pro *10* sex. Census *15* gr. Johanni Kunigswerder. Budiko braxator.
844. *(žid. 195d)*	relicta Wenc. Strziewa 18 sex.	? 1408 stm. 141. Resignata Michaeli rymer. Census *34* gr. Johanni Lanczman. 1405 stm. 60. Resignata Henrico sellatori. Census *34* gr. Johanni Kunigswerder notario pretorii. 1405 stm. 51. Michael rimer emit sub census onere *2* sex. orphanis Petri Nohe vendenti . Petri Noha.
846. *(884b)*	Wenc. pistor 12 sex. Jan Lysy rymer emit de novo pro 3 sex. (1429). (1433 : Summa cum censu czeche pannicidarum 8 sex.)	1407 stm. 120. Wenceslao plebano s. Marie in Lacu ratione *1* sex. census annui et cens. ret. Census *64* gr. czeche pannicidarum, *10* gr. ad s. Crucem. [Tomek ad 879. b)] 1403 stm. 81. Johannes Rulandi pro *10* sex. Census *64* gr. et *4* perd. ad fraternitatem pannicidarum, *10* gr. fratribus ad s. Crucem, *1* sex. Cristanno Helm. Mixico des. Niemecz portulanus d. regis.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
849. (*883f*)	Wenc. cingulator 4 sex.	1409 stm. 206. Hermannus olim notarius ungelti emit *26* gr. census super domo Wenceslai rimer erga Johannem Lanczman notarium.
850. (*žid. 278.*)	Wenc. Gelito 10½ sex. De novo Joh. Lissy rimer (emit) pro 4 sex. cum censu 8 sex.	1428 stm. 284. Jan Lysy rimer aream desertam pro *4* sex. 1416 stm. 96. Wenc. Gelito pro *13* sex. Census *1* sex. Johanni Stewbil. 1409 stm. 172. Conthoralis Hradym dicti Holyk pro *9½* sex. Census *1* sex. Nicolao Schauffler. Relicta Jessconis Wlk.
851. (*883e*)	domus Duchconis rimer. Blazco rymer emit de novo pro 6 sex. Summa cum censu 8 sex. (1428 pro 6 sex.	1406 stm. 75. Resignata Johanni Dluhy corrigiatori in censu *1½* sex. Census *1* sex. Petro de Mezerzicz, *1* sex. Vito, qui mensurat sal. 1400 stm. 11. Mathias vinitor pro *50* sex. Census *1* sex. Petro de Mezerzicz. Relicta Wenc. Wolkonis.
858. (*žid. 202.*)	Hawel Holecz 27½ sex.	1405 stm. 56. Hawel braseator pro *40* sex. Census *30* gr. plebano b. Marie ante Letam curiam. Johannes filius Holczonis.
(860.) (*žid. 201.*) (*Rabínská.*)	Jacobus rzecznik 25 sex.	1419 stm. 205. Jacobus de Zzihel pro *26* sex. Census *2* sex. vendenti Mathie. 1406 stm. 90. Mathias braseator de Slana pro *35* sex. Census *1* sex. conthorali Cunczonis de Feldyn carnificis. Joh. frater olim Procopii.
861. (*žid. 196a*)	Wanco rimer 20 sex.	1418 stm. 170. Wanco rymer pro *40* sex. *liberam.* Duchko rymer.
El. Krásnohorské. 864. (*žid. 192a*)	Nicolaus pistor 10 sex.	1416 stm. 112. Nicol. de Benso pistor pro *10* sex. Census *1* sex. fratribus ad s. Crucem. Henslinus pistor.
865. (*žid. 191., ? et 190., 184.*)	domus Petri Lipsky. Jacobus carpentarius cum area 10 sex.	*191.)* 1424 stm. 247. Jacobus Strziebrsky aream nudam pro *3* sex. Petrus de Lipa dictus Newpek.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
		1419 stm. 214. Jacobus carpentarius de Miza pro *6¼* sex. Census (de domo et area) fratribus ad s. Crucem Maj. *14* gr., filio olim Sulkonis de Babiez *1* sex. 1416 stm. 101. Gregorius de Nedomiez pro census onere *1* sex. Janconi filio olim Suleonis. 1414 stm. 34. Henel pistor de Colonia pro *7* sex. Census *1* sex. (de domo et area) monasterio s. Crucis. 1413 stm. 10. Resignata conventui monasterii s. Crucis »pro et racione *52* librarum olei ad lampadem in monasterio iam dicto censuandarum necnon *1* sex. gr. Prag. census perp.« Procopii Martak.
867. (*žid. 181.*)	domus Laurencii braseatoris 27½ sex.; Petrus braseator conventor 28 sex.	1414 stm. 39. Laurencius braseator pro *49* sex. Census *32* gr. ad capellam pretorii. 1411 stm. 258. Waczlaw Rodiez pro *48* sex. Census idem. 1410 stm. 224. Relicta Jesseonis de Chwalowiez pro *38* sex. Census idem. 1405 stm. 58. Relicta Symonis braseatoris exemit censum *2* sex. super domo erga Procopium Barbik pro *20* sex.
869. (*žid. 166a 175., 177.*)	Duchco Chudy 14½ sex.	1407 stm. 111. Duchco braseator de Ugezd pro *14* sex. Census *64* gr. Nicolao Crudenez, *1* sex. ad tempora vite Katherine filie Camerarii [b)]. 1404 stm. 101. Relicta Petri pellificis resignat Anne filie. Census *1* sex. Nicolao Crudenez, b).
870. (*žid. 166b, 167., 168., 172.*)	Wandrowczowa 30 sex.	1403 stm. 81. Wenc. doleator pro *48* sex. Census *1½* sex. fratribus ad s. Crucem. Wenc. brasiator.
873. (*žid. 171., 173.*)	relicta Johannis Holecz 42 sex.	1415 stm. 86. Johannes filius Swachonis Holezonis pro *60* sex. Census *2* sex. fraternitati institorum, *22* gr. plebano s. Nicolai Mai. civit. 1409 stm. 174. Benako Makotrzasky ½ domum pro *30* sex. Census iidem (ad czecham institorum). ? 1408 stm. 163. Joh. fil. Swachonis braseatoris dicti Holecz pro *10* sex. Census *2* sex. Henrico mercatori, *52* lib. olei ad s. Crucem Maj. 1403 stm. 78. Thomas Stiborii subemptoris filius. Census ut 1408. 1400 stm. 7. ½ domus resignata Simoni de Suchodol. Census (de tota) *2* sex. Cunado de Colonia.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
876. (*žid. 180., 182.*)	Petrus braseator 12 sex.	1411 stm. 263. Petrus braseator pro *12* sex. Census *70* gr. ad monasterium s. Crucis. Nicol. Walek.
Dušní. 881. (*889.*)	Symon Wyzrziwen 40 sex. (1427 pro 47 sex.)	1416 stm. 97. Relicta Johannis barbitonsoris pro *23* sex. Census *1* sex. d. Johanni Weylburg, *2½* sex. cuidam capellano ad s. Michaelem. 1414 stm. 45. Petrus barbitonsor Longus pro *50* sex. Census *1* sex. capellano Johannis de Weilburg, *2½* sex. ad s. Michaelem. Franciscus Czeczik.
882. (*888a*)	Benessius Prstek 25 sex.	1418 stm. 171. Marzico Prstek pro *35* sex. Census *1* sex. conventui s. Crucis, *1½* sex. Wenceslao servitori Ludwici apotecarii. 1415 stm. 61. Resignata Ludmile sorori Ludwici apotecarii. Census *1* sex. ad s. Crucem Maj. Ludwicus apotecarius. 1401 stm. 35. Mathias al. Maczko de Sobieslawia pro *30* sex. Census idem et *1½* sex. Francisco Wernheri, *1* sex. Stephano de Glacz. Hanko frater Durzkonis.
883. (*888b*) *[Tomek]*	Laurencius braseator 37 sex. (1428 pro 37 sex. liberam).	1418 stm. 176. Mertinus Wizrziwen pro *20* sex. Census *1* sex. fratribus mon. s. Crucis, *2* sex. Margarethe vendenti. 1416 stm. 120. Margaretha filia Pessconis Budynsky publicat. Census *1* sex. fratribus s. Crucis.
Jánské nám. 884. (*874., 875.*)	balneum Mathie 45 sex.	1418 stm. 192. Mathias fil. Wenceslai Lotrian pro *90* sex. Census *3* sex. pueris Joh. Otlinger, *1* sex. *1* lep. ad hospitale ex opposito balnei, *66* gr. ad temp. vite Thome professo mon. s. Crucis. Martinus de Kopist.
U Milosrdných. 885. (*867.*)	Martinus Farkonis 19½ sex.	1407 stm. 107. Martinus de Sesteyowicz pro *38½* sex. filii Franconis Welczel.
Dušní. 886. (*886a ? et 887b*)	Wenceslaus vector 78½ sex.	*888b)* 1403 stm. 72. [Tomek ad 866. b)] Wenc. vector pro *69* sex. Census *3* sex. ad monasterium Brewnoviense. In urbario de anno 1406: *3* sex. census, *1½* sex. in festo purificacionis, *1½* in festo s. Jacobi. 1367 [Tomek ad 888 b)] census idem. Post 1330 domus edificata.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
887. (*866b*)	Cztiborius braseator 25 sex. (1433: Joh. Kudele 11 sex., summa cum censu 18 sex.)	1407 stm. 108. Stiborius braseator pro *22* sex. Joh. de Prziessicz braseator.
889. (*Žid. 154-156.*)	Martinus gener Rodicz 90 sex.	1414 stm. 38. Wenc. Rodicz pro *130* sex. Census *3* sex. pueris olim Johanc. Ortil, *3* sex. *42* gr. fratribus ad s. Crucem. Marzico Krzywy.
890. (*861., 862.*)	Pecha walcharz 35 sex.	*862.*) 1416 stm. 120. Pecha walcharz pro *12* sex. Census ½ sex. ad s. Crucem. (domus parva). 1400 stm. 15. Wenc. balneator pro *26* sex. Census ½ sex. ad mon. s. Crucis Maj. Bohunko Synek.
892. (*? 863.*) (*Za Bílkovou ul.*)	Blaha de Przestan 3½ sex.	1415 stm. 56. Cunczo pistor pro *10* sex. Census *20* gr. plebano eccl. b. Marie in Leta curia. 1410 stm. 222. Alb. sleyffer de Cronach pro *13* sex. Census idem. 1410 stm. 210. Hanus Pehem cutellator pro *12½* sex. Census idem. 1405 stm. 53. Hanus Hankam renovator pro *13* sex. Census idem. 1404 stm. 9. Relicta Petri mentler pro *9* sex. Census idem. Nicol. de Chomutaw pellifex.
894. (*? 854c*)	Marcus 2½ sex. Cziech pistor emit.	1418 stm. 166. Petrus dictus Pescha de Praga pro *5* sex. Census *20* gr. plebano in Opatowicz. Briccius olim Wenc. balneatoris.
899. (*848a*) (*Poblíž ul. U Milosrdných.*)	Martinus Chudoba 6 sex.	1404 stm. 21. Martinus de Sesteyowicz pro *13* sex. Census *70* gr. ad mon. s. Crucis. 1401 stm. 27. Joh. Chudoba pro *10* sex. Census *1* sex. eidem. Relicta Radim Drobiconis.
U **Milosrdných.** **901.** (*850.*)	Hana ssleyfer 8½ sex.	1416 stm. 103. Petrus ssleifer de Stiria pro *19½* sex. Census *12* gr. ad hospitale penes s. Crucem. 1414 stm. 44. Hensl. waznyk pro *12½* sex. Census *12* gr. ad hospitale dictum. 1411 stm. 260. Fridl. sleyffer pro *14½* sex. Census *12* gr. *8* hal. relicte Procopii Bohuslai (de domo).

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
904. (*852b*)	Philippus pannifex 8 sex. (1426 pro 12 sex.)	1404 stm. 27. Resignata Jacobo de Brux. Census *22* gr. Procopio Bohuslai.
? (*853f*)		1417 stm. 146. Petrus Kalbshaup pannifex pro *10* sex. Census (de domo) *15* gr. filiis olim Procopii Bohuslai. Stephanus textor barchanorum.
907. (*847b*)	Radek 8 sex.	? 1417 stm. 146. Sigismundus pannifex pro *5* sex. Census (de domuncula) *12* gr. filiis olim Procopii Bohuslai. ? 1408 stm. 149. Empta pro Nicolao de Comutaw orphano pro *6* sex. Census *12* gr. ad hospitale circa s. Crucem Maj.
908. (*847d*)	Barthossii pannificis.	1417 stm. 146. Bartos. pannifex pro *6* sex. Census (de domuncula) *20* gr. filiis olim Procopii Bohuslai. Nicol. Pawko.
? (*847f*) (*Svatokřížská.*)		1414 stm. 53. Jaxo pannifex pro *20* sex. Census *12* gr. relicte Procopii Bohuslai. Nicol. filius Hanussii lorificis.
K řece. **910.** (*847h*)	domus Hanussii Laurin 10 sex.	1418 stm. 183. Hannus Laurin pannifex pro *10* sex. Census *12* gr. ad hospitale s. Crucis, *1* sex. Elisabeth vendenti. Relicta Jaxonis pannificis et Elisabeth relicta Nicolai Ulrici filii.
911. (*847i*)	relicta Niczkonis de Lippa 3 sex.	1418 stm. 183. Niczko pannifex pro $5^1/_2$ sex. Census (de domo et eius area) *12* gr. ad hospit. prope s. Crucem. Relicta Wolflini pannificis.
?*a* (*847k*)		1418 stm. 183. Petrus Sneweis pannifex pro *5¼* sex. Census *12* gr. ad hospit. s. Crucis. Laurinus pannifex.
?*b* (*847l*)		1415 stm. 78. Sigism. pannifex de Mont. Kutnis pro *12* sex. Census *12* gr. relicte Procopii. 1415 stm. 79. Resignata Petro Gruner ratione *1* sex. census, quem desuper habuit. Census *12* gr. eidem relicte. 1408 stm. 156. Niczko de Lipa pro *14* sex. Census *12* gr. pueris Procopii Bohuslai. Petrus Gruner.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Na břehu. 915. (*?872b*)	balneum Caroli 22½ sex. (*1430:* 10 sex.)	1411 stm. 264. Karolus balneator pro *30* sex. Census *6* sex. *1* lep. ad s Crucem Maj., *2* sex. *1* lep. capellano Meisnerii, *16* gr. orphanis Procopii Bohuslavi. relicta Wolflini braseatoris.
Dušní. 918. (*868.*)	Wenceslaus Drlicze pannifex 15 sex.	? 1412 stm. 317. Hannus Lucziezer pro *14* sex. Census *1* sex. Ludwico apothecario. Petrus Clener.
Kozí. 920. (*855b*)	relicta Pauli Kussenphenig 9 sex., Petrus ferrator emit de novo, summa cum censu 10 sex.	1411 stm. 270. Paulus Kussenpfennig pro *6* sex. Census *1* sex. Johanni Lanczman notario pretorii. relicta Hanussii coci.
922. (*857.*)	Nicolaus de Byela. Katherina relicta Temlini pannificis 20 sex.	1417 stm. 131. Johannes Jenl pannifex pro *20* sex. Census *1* sex. *1* lep. in sing. Nativit. Christi ad s. Crucem, *1* sex. Franc. Rokezaner. 1409 stm. 195. Maczko pannifex de Alta Muta pro *17* sex. Census iidem. 1409 stm. 174. Thome Styborii adjudicata ratione *2* sex. census et *cens. ret.* Census iidem.
Kozí nám. 924. (*859.*)	Waniek Malina 65 sex.	1406 stm. 79. Sig. braseator de Manetyna pro *10* sex. Census *8* sex. Petro vendenti. Petrus Vultur capellanus s. Michaelis.
Vězeňská. 925. (*860.*)	relicta wosstnik 82 sex.	1414 stm. 35. Wenc. cerefusor pro *150* sex. Census *75* gr. ad s. Crucem Maj. 1405 stm. 42. Nic. Weingessel de Colonia pro *160* sex. Census idem. 1402 stm. 66. Ottico Minor pannicida etc. pro *140* sex. Census idem. 1400 stm. 2. d. Benessius de Chustnik pro *200* sex. Census idem. Joh. Kirchen.
Kozí nám. 926. (*856.*)	domus Giran, eiusdem relicta cum censu 20 sex.	? 1403 stm. 78. Jurziko braseator pro *22* sex. Census *1* sex. plebano s. Johannis, *2* sex. fratribus minoribus in Benessow, ½ sex. ad fraternit. pannicidarum, *4* gr. Martino Weikhardi. Thomas olim Stiborii subemptoris filius.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
927. (*795.*)	Nicol. barchanik 20 sex. (1428 pro 9 sex.)	1414 stm. 24. Resignata Marssoni Mnyssconi. Census *1* sex. Hanussconi Procopii Longi, *1* sex. relicte Nic. de Sagano, *1* sex. d. Gyndrzichoni capellano ad s. Valentinum. 1412 stm. 327. Filia Jessconis de Zlutkowa pro *30* sex. Census iidem. Marsso Mnyssconis.
U obec. dvora. 929. (*797.*)	Adam pannifex 12 sex. (1425 *erga comm.*)	1410 stm. 210. Hanus Nagel pro *8* sex. Census *2* sex. *2* perd. Theodr. de Ach. 1403 stm. 83. Meynussius pannifex pro *7* sex. *40* gr. Census idem orphanis Johannis de Ach. Nicol. Noel.
930. (*798a*) 931. (*799.*)	Barthossius Fancze 119½ sex. domus eiusdem secunda.	[798. a)] 1428 stm. 283. Barth. pannifex pro *9* sex. *erga comm.* 1408 stm. 148. Resignata Marzcze conthorali Nicol. Kussenpfennig. Census *24* gr. plebano s. Egidii. [799.] Barth. pannifex publicat domum et 6 tentoria sita in curia remhoff. Census *2* sex. *48* gr. ad s. Egidium.
932. (*807., 806.*)	Wylhelmus miles 100 sex.	1410 stm. 235. Nicol. Plabner pro *70* sex. *liberam.* relicta Urbani braseatoris.
933. (*805.*)	Wenc. Kostka. Jan Ssarka 5 sex.	1429 stm. 298. Joh. Kostka *erga comm.* pro *5* sex. ? 1407 stm. 126. [Tomek ad 800. b)] Wenc. Johannis Albi pro *5* sex. Census *12* gr. ad s. Egidium, *29* gr. Cunado de Colonia.
934. (*804.*)	Wenc. pannifex in domo parva doctoris 4½ sex.	? 1400 stm. 21. Joh. de Weylburg prothonotarius pro *9* sex. Census *12* gr. ad s. Egidium, 1 sex. ad temp. vite Elizabeth moniali apud s. Franciscum. 1401 stm. 37. Idem exemit censum *1* sex. ad temp. vite censuande erga Katherinam, Jacobi pannicide filiam, monialem. 1400 stm. 12. Stephanus de Maniez, canon. Brunensis pro *13* sex. Census ut 1400 stm. 21. Joh. episcopus Vitricensis.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
935. (803b)	Hanusskowa 47 sex.	?*) 1405 stm. 59. Jac. de Jegersdorf pro *20* sex. Census *2* sex. Fridlino Kussenpfenig, *1* sex. Hensl. Castner necnon prius *1* sex. ementi. Faneza pannifex de Benessow.
?a (800a)		1404 stm. 99. Resignata Czenkoni pannicide. Census *1½* sex. Johanni prothonotario Maj. civit., ½ sex. ad s. Castulum, *1* mar. gr. Nicolao presbitero.
?b (800c)		1407 stm. 117. Jessco Trynksawss pro *10* sex. Census *12* gr. ad s. Egid., ½ sex. Cunado de Colonia.
Kozí. ?c *[Tomek ad 794.]*		1417 stm. 146 Nicol. camnuelseczer de Czwicawia pro *12* sex. Census *1* sex. ad fraternit. renovatorum.
941. (794.)	domus Hanussii Germer 17 sex. Aless conventor 20 sex.	1415 stm. 72. Hanussius sutor de Jermer pro *6* sex. Census *64* gr. *2* perd. relicte Wenc. Swachonis prope s. Egidium, *1* sex. Wenceslao Kukol, *1* sex. Janconi vendenti. Janco filius Conradi Stewbil in *cens. rel.*
942. (793.)	Hanel pistoris 17 sex. Ssymkocarnifex 20 sex.	1428 stm. 283. Ssimko carn. pro *20* sex. *erga comm.* 1415 stm. 79. Hanussius Henel pistor pro *60* sex. Census *4* sex. Nicolao de Saraw. 32 gr. ad s. Gallum. 1411 stm. 247. Petrus Greczer pistor pro *60* sex. Census *4* sex. Nicol. de Saraw. 1407 stm. 123. Steph. Newmeister pannifex pro *45* sex. et sub census onere *4* sex. Nicolao vendenti, 32 gr. ad s. Gallum 1407 stm. 114 Resignata Nicolao de Saraw.
Haštalská. 943. (792a)	Sdenco lanifex 19½ sex.	1404 stm. 20 Sdenko pannifex pro *19* sex. Census *1* sex. plebano s. Castuli, *1* sex. Paulo plebano in Planas. Relicta Andree Albi sartoris.
945. (790a)	relicta Przespole 14 sex.	1404 stm. 14. Mart. Przespole pro *24* sex. Census *32* gr. monialibus ad s. Franciscum. 1401 stm. 31. Nicol. plebanus in Mohylna pro *29* sex. Census idem. Relicta Ruczkonis.

*) neb 944. *(791)*.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
946 (*790b*)	Petrus Slon 30 sex. (1424 *erga comm.*)	1416 stm. 95. Relicta Nicolai linicide pro *50* sex. *liberam.* 1404 stm. 5. Relicta Frane pistoris pro *50* sex. *liberam.* Nicol. de Saraw.
947. (*803a*)	Jacobi de Wsserub 9½ sex.	1414 stm. 45. Jacobus de Pilzna scriptor pro *16* sex. Census *18* gr. ad s. Franciscum. 1404 stm. 18. Franciscus de Sittavia altarista pro *30* sex. Census idem. 1401 stm. 35. Resignata relicte Henrici Westval. Census idem. 1400 stm. 20. Gregorius Westval pro *34* sex. Census idem. Margar. de Malossow.
Řásnovka. 949. (*784.*)	curia Ssternberg.	1401 stm. 37. d. Sdislaus de Ssternberg pro *70* sex. 1400 stm. 13. dd. Joh. de Cluczaw et Mixico de Tismicz pro *70* sex. *liberam.* Bohunco Hagek de Hossez.
?*a* (*781a*)		1363 stm. 211. Guntherus Smychota. Census 2 sex. *1* lep. Gallo subnotario civit. Prag.
?*b* (*780b*)		1416 stm. 125. Johannes Kolaczek pro *100* gr. Census *40* gr. Georio de s. Vito [Tomek ad 768. c)]. 1409 stm. 192. Petrus Copacz pro *2½* sex. Census idem. filia Pechonis owocznyk.
?*c* (*781a*) ?*d* (*781b*)		1409 stm. 190. Gira purgator cloacarum pro *1* sex. Census *16* gr. filiis olim Wenc. Stuk, *12* gr. Swachoni selnik vendenti. Swach selnik 1417 stm. 138. Jacobus Hubars pro *1* sex. Census *8* gr. (!) ad s. Clementem, ½ sex. Cunczoni carnifici. Marziconis Pisarz figellatoris. 1411 stm. 286. Joh. et Andr. filii Wenc. Stuk resignant *32* gr. census (*16* gr. super quaque domo) fratribus ad s. Clementem.
956. (*781c*)	**relicta Mauricii Pys 2 sex.**	1410 stm. 236. Mixo linicida pro *2* sex. Census ½ sex. prius ementi. Mathie Wawrzikonis.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
Klášterská. 961. (*?778b*)	Laurencius piscator 15 sex.	1407 stm. 110. Laurenc. piscator de Zebkur cum parva domo pro *20* sex. Henr. de Egra aurifaber, filii Henslini Maroldi.
965. (*?774d*)	Mathias de Brumowicz 6 sex. (1424 pro 9 sex. *liberam*).	1413 stm. 338. Resignata Leoni renovatori. Census *19* gr. ad s. Franciscum. 1413 stm. 338. Wytko rymer pro *10* sex. Census idem. 1409 stm. 195. Wenc. Wytrzassa pro census onere *1* sex. Mixiconi vendenti. 1408 stm. 163. Mixo linicida pro *8* sex. Census *19* gr. fratribus ad s. Franciscum. Sebco zelnik.
967. (*?774b*)	domus relicte Wytrzasse 5 sex.	1418 stm. 181. Petrus baptisatus pro *5* sex. *50* gr. Census *38* gr. ad s. Franciscum.
Řásnovka. 968. (*778a*)	Jacobus Starosta 6 sex.	? 1407 stm. 101. Krzyss dictus Bobik domum cum braseatorio pro *30* sex. Census *2* sex. Wenceslao Stuk de Colpicz. Augustinus Wladarz.
969. (*?775b*)	(Georii de Lhota) Michaelis de Praga 5½ sex. Marzik textor pannific. de novo emit cum censu 3 sex.	1412 stm. 311. Georius de Lhota pro *8½* sex. Census *11* gr. ad fraternit. mercatorum. 1412 stm. 297. Nicol. Pawngertl pannifex pro *5* sex. Census idem. Hanussius Luticzer.
Klášterská. 971. (*774a*)	Johannes Lixa 2 sex.	? 1400 stm. 19. Wenc. cerefusor pro *3* sex. Census *8* gr. fratribus ad s. Franciscum. Wenc. Witrzassa.
Řásnovka. 972. (*779.*)	Wenceslaus zelnik 4 sex.	? 1402 stm. 56. Johannes de Leuthmericz pro *1* sex. *12* gr. Census *18* gr. Augustino Wladarz (vicino). Relicta Hanussii goltermacher.
Hradební. ? (*761a*)		1416 stm. 101. Stephanus filius Swatossii pro *12* sex. Census *48* gr. relicte Stuckonis. Swatossii carnificis.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
978. (*761b*)	Jac. Kramarzik 10 sex.	1407 stm. 107. Jacobus Cramarz pro *6* sex. Census *52* gr. Wenceslao Stuk de Kolpicz. 1417 stm. 149. Idem emit aream desertam pro *4* sex. *liberam.*
Haštalská. 979. (*729c*)	domus Otticonis.	?1417 stm. 157. Jacobus camerarius regine pro *2* sex. Census *12* gr. capellano Meysnerii. 1411 stm. 248. Georius pannifex domunculam pro *4* sex. Census *24* gr. [area maior?] eidem. Duchko zelnik.
980. (*730d*)	Jacobus Waltrubnik 4 sex.	1415 stm. 83. Jacobus servitor d. regis in Waltruba pro *6* sex. Census *12* gr. d. Wenceslao capellano Swachonisse. 1402 stm. 65. Beness Zagicz pro *6* sex. Census idem Henrico capellano Meisner. Crux Radpil.
981. (*730e*)	Martinus tanlerz 4 sex.	1409 stm. 184. Jurglinus tendlerz pro *1¼* sex. Census *12* gr. capellano Meysner. Nicol. Huppfer carnifex.
982. (*?943.*)	Albertus Kathedralis 6 sex. Swacho zelnik commutavit post presentem collectam. Swata emit de novo cum censu 6 sex.	1417 stm. 149. Albertus de Miloslawia pro *8* sex. Census *22* gr. reliete Hane Benessaweri. 1413 stm. 3. magr. Jacob. de Jegerdorf pro *4* sex. Census idem. Alexius pleb. in Nova Czrkwicz.
983. (*758.*)	Mathias Prassiwy 20½ sex.	? 1408 stm. 152. Joh. Jegel notarius Jodoci marchionis. Census 24 gr. Wenc. Stuk de Colpicz. Mathias cingulator. ? 1353 stm. 30. [Tomek ad 755.] Domus Hermanni Tulleri. Census quidam *Enderlino Stuk.*
984. (*756.*)	Mauric. Sluka carnifex 13½ sex.	1417 stm. 126. Marzik Sluka pro *13* sex. Census *1* sex. reliete olim Hanussii de Stein, [b)] *26* gr. reliete Hane Benessaweri. 1412 stm. 317. Albertus de Miloslawia pro *13* sex. Census *1* sex. Nicolao Schauffler, b). 1404 stm. 8. Procop. Czwifaler pro *3* sex. Census *26* gr. eidem, *1* sex. Nicol. Schauffler vendenti. Nicol. Schauffler.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
986. (*755.*)	Martinus carnifex 9 sex. Jaxo pernarz emit 10 sex.	1414 stm. 21. Jacobus carnifex pro *15* sex. Census 8 gr. reliete Hane Benessaweri. 1411 stm. 252. Simon de Hospozyn pro *12* sex. Census idem. 1410 stm. 221. Wenc. capellanus Drahusse ½ domum pro *6* sex. Census idem. 1409 stm. 175. Wenc. altarista ss. Simonis, Jude et Joh. Ev. in eccl. s. Galli et Wenc. capellanus Drahusse pro *12* sex. Census idem. 1407 stm. 131. Joh. venditor librorum pro *12* sex. Census idem. 1406 stm. 83. Simon altarista pro *12* sex. Census idem. 1401 stm. 29. Duchco illuminator. Census idem.
? (*787.*) (*Za sv. Haštalem.*)		1414 stm. 27. Relicta Wenceslai Rochowski. Census *1* sex. reliete Hane Benessaweri. 1413 stm. 8. Wenc. de Rochowa pro *21* sex. Census *30* gr. eidem. Wenc. zelnik.
989. (*?940c*)	orphani Johannis de Elaw 12½ sex.	1412 stm. 322. Joh. de Eylaw pro *24* sex. Census *17* gr. reliete Hane Beneschaweri. 1405 stm. 57. Nicol. Wesseler pro *24* sex. Census idem. 1401 stm. 32. Andr. de Freinstat pro *28¼* sex. Census idem. Nicol. Wesseler.
Řásnovka. ? (*?768b*)		1405 stm. 44. Wenc. Uher pro *4½* sex. Census *13* gr. reliete Hane Beschawer. 1400 stm. 5. [Tomek ad 940. e)] Wenc. selnik pro *5* sex. Census idem. Relicta Crucis selnik.
Hradební. 992. (*940e*)	Duchco Polewka 7 sex. (1431 *erga comm.*)	1410 stm. 207. Joh. Sbynbach pannifex pro *9* sex. Census *25* gr. reliete Hane Beneschaweri. Wenc. selnik.
Haštalská. 993. (*940b*)	Gira pannifex de domo Rebl 9 sex. (1426 *erga comm.*)	1411 stm. 271. Jaxo Rebal pannifex pro *6½* sex. Census *26* gr. reliete Hane Weneschawerii. 1417 stm. 161. Idem emit domum desertam erga Kath. olim Wenceslai Stuk Colpicz relictam, cui ipsa erat ratione census *36* gr. adjudicata.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
994. (*940a*)	Swach zelnik 12 sex. Albertus Kathedralis summa cum censu 8 sex.	1428 stm. 272. Alb. Kathedralis pro *6* sex. 1411 stm. 277. Resignata conthorali Swachonis zelnyk. Census *22* gr. reliete Hane Beneschaweri.
995. (*760b*)	Procop. gener Litwe 5 sex.	1403 stm. 82. Thomas Litwa pro *10* sex. Census *30* gr. reliete Hane Beneschawer. Jacobus zelnyk.
996. (*?760a*)	relicta Haneonis 5 sex.	1410 stm. 229. Ottico pannicida aream desertam pro *2* sex. Prius super area *2* sex. census ementi. Garka oleatrix.
997. (*731d*)	Jan Rychlik carnifex 12 sex. Mica Francz filius emit ambas domos (997, 998.) cum censu domo Richlik summa 23 sex.	1429 stm. 300. Nicolaus natus Franczonis carnificis pro *8* sex. 1420 stm. 221. Joh. carnifex pro *34* sex. Census *40* gr. cuidam presbitero. 1409 stm. 185. Joh. Rychlik drobnik pro *17* sex. Census *40* gr. capellano Meysner. Jessco sartor et Crux genser.
Rybná. 998. (*731e*)	Krziz Kanczlerz carnifex 16 sex. Mika Franczfilius emit pro $3^1/_2$ sex. ab officialibus in collectis ret.	1412 stm. 304. Krzyss dictus Canezlers pro *17* sex. Census *1* sex. *7½* gr. capellano Meysneri. 1401 stm. 30. Clima fistulator d. regine pro *19* sex. Census idem (capellano reliete Johannis Meysner). Joh. de Peczka.
999. (*731f*) *? et 731 a*)	Nicolaus aurifaber 40 sex.	1415 stm. 66. (*731 f*) Wilhelmus gener Hassconis pro census onere *45* gr. de hac domo ac domo vicina vendentibus. Joh. Zalczeri de Olomucz altarista. 1425 stm. 245. (*731 a, f*) Nicol. aurifaber de Nova Pilsna pro *60* sex. Census 2 sex. 40 gr. ›certis personis — · si et in quantum dictus census fuerit per communitatem relevatus — · ·.
Dlouhá tř. 1000. (*731b*) *Dlouhá tř.*	Adam Schonwald cum censu 20 sex.	1406 stm. 95. Adam de Schonwald pro *30* sex. Census *2* sex. *8* gr. Fridlino Kussenpfenig. Relieta Domaneonis fistulatoris.

	Z berní knihy od r. 1427.	Zápisy o trzích starších.
1001. (*730a,b*)	Johannes Strziebrny carnifex tres omnes domus cum censu 32 sex.	*a)* 1424 stm. 233. Joh. Strz. pro *4½* sex. 1414 stm. 50. Welico carnifex pro *4* sex. Census *1* sex. orphanis Sig. Smelzeer, *1* sex. Dorothee filie Ducheonis predicti. 1404 stm. 8. Ducheo illuminator pro *10* sex. *40* gr. Census *1* sex. Petro Smelezer. Jessco Gallicus. *b)* 1424 stm. 233. Joh. Strz. aream desertam pro *3½* sex. 1417 stm. 155. Petrus Zateczky pro *10* sex. Census *1½* sex. *1* lep. (in Nativit. Chr.) plebano s. Galli. 1402 stm. 69. Hawlico de Turnowia pro *19* sex. Census idem. Beness. humulator.
1002. (*730c*)	Clemes Krezek 45 sex.	1412 stm. 304. Clem. Krezek carnifex pro *90* sex. *liberam.* Nyepar textor.
1003. (*729a*)	domus Johanis Strnad 20 sex. (*1433*: cum censu reemto 20 sex.)	1419 stm. 206. Resignata Sebaldo Steyner de Ponte. Census *1* sex. Henslino carnifici, *2* sex. Laurencio pannifici. 1411 stm. 247. Georius pannifex et lutifigulus pro *10* sex. Census *3* sex. Magdalene vendenti. Magdalena relicta Ottlini pannicide in *cens. ret.* Karoli lapicide.
1004. (*729b*)	relicta Nicolai doleatoris 23 sex. Jacobus Strnad emit de novo pro 7 sex. (1429 pro *10* sex.), summa cum censu 16 sex.	1406 stm. 88. Nicol. doleator de Zymars pro census onere 2 mar. gr. Francisco plebano s. Johannis in Vado, *1* sex. Jurglino et successoribus suis, qui captivos conducunt. Jurgl. de Geismuench in *cens. ret.* 1405 stm. 61. Franc. pleb. s. Joh. in vado adjudicata ratione *6* sex. 27 gr. *cens. ret.* Hawlonis de Malessicz.
1005. (*728.*)	Petrus Slon pannifex cum censu 36 sex. (1427 pro 15 sex.)	1417 stm. 154. Raczko de Krzywus pro *47* sex. Census *2* sex. fratribus ad s. Jacobum, *2* sex. Hanussconi Procopii, *24* gr. capellano Meysneri. 1416 stm. 121. Laurencius piscator pro *30* sex. Census iidem. Johanni Kunigswerder in suis *cens. ret.* et collectis de ipsa domo solvendis appropriata. Raczkonis de Krzybus.
1006. (*727.*)	Laurencii pannificis 30 sex.	1409 stm. 188. Laurencius pannifex pro *30* sex. *liberam.* Purkardus de Aldemburg.

Požívatelé platů uvedených v příl. *E.*

Kostely:

Kostel Pražský: ad fabricam ecclesiae 418., altare b. Mariae Nivis 655., 656., 659., (662.), altare s. Procopii 193., Venc. Johanconis Ortlini canonicus 43., cuidam presbytero de castro 376., 815.

Všech Svatých na hradě Pražském: 645.

sv. Jiljí na Starém městě: 263., 373., 374., 376., 400., 401., 414., 445., 477., 779., 930., 931., 933., 934., po 935. b). Altare Corporis Chr. 416., cuidam presbytero 842., uni capellano 328., schola 400.

sv. Benedikta na Hradčanech: 617.

sv. Filipa a Jakuba: 447., 497., 501., 515.

sv. Haštala: 108., 125., 126., 127., 688., 773., 781., 817., 834., po 935. a), 943., Borsso altarista 386.

sv. Havla: 30., 106., 118., 215., 217., 278., 315., 319., 520., 521., 524., 640., 820., 827., 942., 1001.; capella s. Annae 288.; altarista ss. Symonis et Judae 529.; d. Procopius Bartha 90.; Cunsso presbyter 288.; capellanus Czigleri 288., 296.

sv. Jana na Zábradlí: 126., 325., 470., 926., 1004.

sv. Jindřicha: 535.

sv. Klimenta na Poříčí: 150.

sv. Linharta: 175., 212., 359., 360., 374., 415., 559., 609., 640., 703., 730.; altare s. Blasii 44., uni capellano 292., 544., 571.

P. Marie na Louži: 150., 188., 341., 385., 391., 544., 559., 846.; scolares 188.

P. Marie před Týnem: 50., 83., 102., 656., 805., 858., 892.; altarista s. Nicolai 175., schola 156., 593.; capellanus 837.

sv. Martina ve Zdi: 298., 300., 301., 302., po 316., 317.; capellano 487.

sv. Martina Menšího: 598., po 598., 605., 749.; Hassco pleb. 397.

sv. Michala na St. městě. 52., 192., 360., 421., 499., 692., 807., 817.; Paulus altarista 195., cuidam altaristae 230., 254., 616., Petrus Vultur capellanus 924., cuidam capellano 73., 881., cuidam presbytero 246., 273.

sv. Michala v Opatovicích: 781., 894.

sv. Mikuláše na St. městě: 421., 473., 714., 715., 716., 718., 764., 873.; altare ss. Martirum 742., 793., Erhardus altarista 468., 621., Jurzico altarista 376., cuidam altaristae 794., cuidam capellano 640., 679., 809., cuidam presbytero 289., 644.

sv. Ondřeje: 489., 491., 493.

sv. Štěpána ve Zdi: 424., 427., 428., 432., 433., 437., 438., 439., 448.

sv. Valentina: 646., 647., 650., 651., 655., 656., 659., 703., 712., 720., 832., 835.; d. Gyndra capellanus 643., 645., 647., 659., 927.; cuidam presbytero 773.

sv. Vojtěcha na Novém městě: 318., 319.

Kaplani:

Johannes, capellanus relictae Franae Bischof 567., Domaschynus, capellanus olim Augustini apothecarii 243., 420., relictae Freibergeri 622., Hertwici 639., Henricus de Pragancia, olim capellanus Krzistae Donatissae (Cristinae de Podwyn), 194., 606., 638., capellanus olim Clauberii 640., olim Leonis Juvenis 92., Henricus capellanus Meisneri (relictae Johannis Meisner) 915., 979., 980., 981., 997., 998., 1005., olim Jesconis de Monte 98., Francisci Rokiczaner 239., Wenceslaus capellanus Svachonissae 980., capellanus Johannis de Weilburg 881., capellanus Leonhardi de Wienna 37., capellanus Zeiselmeister 513., capellanus praetorii (ad testamentum Hiltmari) 214., 314., 373., 579., 586., 603., 625., 626., 631., 686., 698., 700., 744., 829., 867. Wenc. capellanus subcamerarii 837., Franciscus pridem praebendarius d. regis 746.

ad curiam d. archiepiscopi 503.

Nicolaus advocatus consistorii 567.

Kláštery:

břevnovský: 886.

strahovský: 150.

zderazský: 478.

sv. Klimenta: 304., 309., 315., 451., 475., 490., 513., 527., 528., 542., 544., 609., 819., po 949. c), d).

sv. Jakuba: 315., 1005.

sv. Benedikta: 52., 119., 143., 145., 147., 152.—154., 156., 157., 159., 162., 165., 166., 171., 181.; farář 104., 136., po 178., capellanus s. Agnetis 174.

sv. Františka: 315., 945., 947., 965., 967., 971.; Elizabet monialis 934.

špitál sv. Františka křižovníků: 104., 536.

sv. Kříže: 304., 309., 770., 839., 846., 864., 865., 870., 873., 876., 882., 883., 889., 890., 899., 915., 922., 925.; Thomae professo 884.

sv. Tomáše: 216., 298., 583., 587., 641.

zbraslavský: 340., 470., 471.

sv. Jiří: cuidam moniali 837.

Duchovenstvo venkovské:

Magister:

Bekyně:

Špitály.

Bratrstva:

Měšťané a jiné osoby :

PŘÍLOHA *F:*

Areální platy na Poříčí.

I. Areální platy kláštera břevnovského.

Podle fingované listiny (Friedrich, Cod. dipl. r. Boh. I. čís. 375) věnoval vév. Boleslav II. r. 993 klášteru lán půdy na břehu řeky Vltavy na Poříčí aby si tu postavil sýpku a jez pro mlýny. Třeba listina ta byla podvržena teprve ve stol. 13. nebo počátkem 14., nelze pochybovati, že již kolem r. 1300 měl tu klášter pozemky, jichž vysazením vznikly některé areální platy. Jiné byly mu patrně tu věnovány. Z toho, že listina o platech někdy Oldřicha Fridingera zachovala se v archivu kláštera a že se dosti řídký termín platů shoduje se soupisem z r. 1385, možno souditi, že důchod z vysazení toho přešel později do majetku kláštera. Areální platy uvádí urbář klášterní z r. 1406 úhrnnou částkou 2 kop 36 grošů, mimo to počítán zvlášť důchod z lázně (č. 1238 b). Zde otiskuji soupis z r. 1385, jenž ušel Tomkovi, a zprávy o areálních platech ze soudních knih trhových novoměstských; cituji jako výše v kap. IV. a v příl. E.

Orig. kl. břevnovského z 1385, 17. srpna:

»Nos Martinus Rotlew judex — consules et jurati Nove civitatis Prag. cives notum facimus tenore presencium universis, quod constituti coram nobis honesti et discreti homines inter quatuor scampna judiciaria, dum nos nostro pleno presidebamus consilio, ubi quevis gesta humana plenam obtinent reboris firmitatem, recognoverunt sponte suo, heredum et successorum suorum nomine, quod honorabilibus viris abbati et conventui ac ipsorum futuris monasterii Brewnoviensis ord. s. Ben. prope Pragam de domibus ac areis ipsorum sitis in Porzyecz in plebe s. Clementis censum infrascriptum ab omni civitatis exemptum honere et solutum singulis annis in festo s. Galli tenentur fideliter temporibus perpetuis censuare et primo Sawelca 13 gr. (u Tomka č. 1238 a), item Gyta Wachutyna 13 gr., item Wanca Maczkowa 8 gr., item Dybel de domo quondam Plochonis 4 gr. (č. 1234), item idem Johannes Dybel 2 gr. (mezi č. 1234 a 1233), de domoque quondam Sawelconis eciam 2 gr. (č. 1233), et de domo Karoli 4 gr., item Wenceslaus Mediolan 4 gr. (č. 1232), Elzka 12 gr., item Waneczek 4 gr., item Pawel Happassek 10 gr. (č. 1235 g), iterum Johannes Dybel de domo quondam Crucis 2 gr. (č. 1212 c), Jessec dictus Pessraczek 1 gr. (č. 1188 a), item Wanco dictus Kuczerka alias Styetkarz 2 gr. (č. 1188 c), item Bolesska 3 gr. (č. 1213 a), item Slawca gr. 2 et 4 par. (č. 1213 b), item Maczey 2 gr. et 4 par. (č. 1186 a) vzadu), Ortlinus 2 gr. et 4 par. (č. 1186 b) vzadu), item Barton de domo Swachonis 4 gr. (č. 1129 d), item Petrka fulo 4 gr. (č. 1129 c), item Bohuslawa de domo Holturonis 5 gr (č. 1129 b), item Franciscus Glazer 20 gr. (č. 1237), Pawel de braseatorio (vedle č. 1237) 33 gr. et hoc sub penis iuxta consuetudinem civitatis. Rei cuius in testimonium sigillum nostre civitatis maius de certa nostra sciencia presentibus est appensum.

Datum et actum Prage feria quinta post festum Assumpcionis s. Marie a. d. 1385.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
Novomlýnská. *1238b* **(lázeň)**	(1381 nv. 81.) Census 5 sex. ad claustrum in Prewnaw (1382 nv. 93.) Resignata abbati monasterii Prynowiensis. (1382 nv. 101.) Census 10 sex. ipsis abbati — — item fratres eiusdem monasterii infra 14 dies radere et flebotomare quando sibi intimatur. Item secundis feriis singulis 12 pauperes balneare. Item si vellet vendere, debet eis forum prius intimare — —« (1389 nv. 19.) Census 10 sex. super Brownow, 1 sex. Dybloni, 1 mar. gr. d. Jacobo altariste. (1415 nv. 113.) pro 205 sex. Census 12 sex. 34 gr. (cui?).
1238a	(1391 nv. 34.) Census 16 gr. super Brunowiam.
1234.	(1383 nv. 115.) Census 4 gr. monachis in Brewnow.
1233.	(1381 nv. 81.) Census 2 gr. ad claustrum in Brzewnow. (1383 nv. 113.) Census 2 gr. ad claustrum in Brzewnow.
1237. *(dům a sladovna)*	(1389 nv. 10.) Census 3 sex. plebano ad s. Michaelem in Antiqua civit., 20 gr. ad mon. Brunowyense. (1390 nv. 20.) Census 20 gr. super Brzewnow. (1397 nv. 55.) Census pridem 6 sex. Martino Weychardi ementi. 20 gr. ad mon. Brziewnow. (1401 nv. 95.) Census 20 gr. ad Brziewnoviam.
1235g	(1400 nv. 92.) Census 10 gr. ad mon. Brzewnoviense.
1235h	(1404 nv. 133.) Laurencius pannifex ductus est super demum ratione 1 sex. census et 3 sex. 17 gr. *cen. ret.* (1411 nv. 37.) Census 1 sex. vendenti. 6 gr. in Brenowiam.
1231.	(1412 nv. 40.) pro 28 sex. Census 4 gr. litt. habencium. (1415 nv. 118.) pro 11 sex. 15 gr. Census 4 gr. litt. hab. (1416 nv. 134.) Census 1 sex. 6 gr. litteras habencium.
1230a	(1396 nv. 112.) Census 4 gr. annuatim super Brzewnow.
Klimentská. *? 1209 (vzadu)*	(1380 nv. 55.) Resignata pro remedio anime ecclesie s. Clementis. Census 16 gr. ad claustrum in Brzewnow.
? 1212c	(1378 nv. 26.) Census 2 gr. ad s. Margaretam monachis in Sprywnow, 8 gr. d. *Ulonisse Roczanisse*, 4½ gr. *monachis ad s. Jacobum.* (1380 nv. 50.) Census 8 gr. Waczinerissa de Antiqua civit., 6 gr. ad *s. Jacobum de Ant. civitate.*
? 1188a	(1387 nv. 156.) Census 4 gr. 4 hal. ad *s. Jacobum*, 1 gr. super Brenowiam. (1403 nv. 120.) Census in maiori domo 2 sex. 14 gr. litteras hab., in minori domo 4 gr. (? 1188 b). (1404 nv. 134.) Census 2 sex. gr. et »14 gr. *de fundo.*«
? 1188b	[(1377 nv. 4.) Census 5 gr. minus 4 par. ad *s. Jacobum.]*
? 1188c	(1379 nv. 44.) Census 2 gr. super Brzenowiam claustro, 5 gr. ad. *s. Jacobum.* ? (1386 nv. 142.) Census monasterio in Brunoviam 2 gr., ad *s. Jacobum* 4 gr. (1394 nv. 79.) Census »6 gr. *de area*«. (1396 nv. 111.) Census 36 gr. lit. hab.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
? *1186b*	(1388 nv. 159.) Census 4 gr. cum 4 par. super Brzewnow. 5 gr. ad s. *Jacobum.*
Zlatnická ? *1129b*	(1381 nv. 65.) Census 6 gr. in Brzewnow. (1381 nv. 81.) Census 5 gr. ad claustrum in Brewnow. (1382 nv. 95.) Census 5 gr. (»de domo«) eidem.
? *1129d*	(1381 nv. 59.) Census 4 gr. ad claustrum in Brzenow.

II. Areální platy křižovníků špitálu sv. Františka.

Kostel sv. Petra na Poříčí s dvorem věnovány byly špitálu sv. Františka r. 1235 královnou Kunhutou, když je byla dříve odkoupila od křižovníků řádu německých rytířů (R B M I. no. 869). R. 1253 potvrzuje král Václav špitálu kostel sv. Petra »in vico Theutonicorum« s poli, městišti, mlýny a jiným příslušenstvím (tamže no. 1323). Tenkráte byly tedy již některé pozemky vysazeny pod plat, koncem 14. stol. shledáváme kolem špitálského dvora a odtud k Vltavě 38 poplatných domů, a počet ten není zajisté úplný. Jsou mezery, kde známe pouze jméno majitele domu, po př. neznáme ani toho. Ale i z těchto neúplných údajů možno zjistiti přibližný rozsah půdy křižovnické.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
Petrská. *1166.* (*lázeň.*)	(1382 nv. 104.) Census 6 sex. annuatim ad hospitale in ponte. (1394 nv. 88.) Census idem et 4 sex. ad vite temp. Laurencio pannifici et Katherine sue conthor. (1416 nv. 139.) Magister hospitalis in pede pontis Prag. ductus est ad balneum pro 15 sex. cens. ret.
Helmova. *1219d*	(1390 nv. 29.) Census 6 gr. 10 pul. 40 ova super hospitale, ½ sex. Wenc. Goyneri de Ant. civit.
Petrská *1169.*	(1400 nv. 93.) Census 3 gr. cum 5 pul. et 20 owis super hospitale.
1171c	(1384 nv. 124.) Census 6 gr. 10 pul. 40 ova ad hospitale in ponte.
[*Tomek ad č. 1171c*]	(1394 nv. 87.) Census 3 gr. 5 pul. super hospitale. (1396 nv. 122.) Census 1 sex. Johanconisse de Ant. civit. (1400 nv. 89.) Census 1 sex. Johanconi de Ant. civit. (Přips.) Item super hospitale 3 gr. 5 pul., 20 owa. (1401 nv. 99.) Census 1 sex. Johanconi, civi Maioris civit. Prag. — — de prefatis domo et area. Item ad hospitale 5 pullos cum 3 gr.
1173.	(1389 nv. 17). Census Bohunconi plebano eccl. in Porziecz 1 sex. (*vendenti*). (1392 nv. 61.) Census 1 sex. plebano s. Petri in Porziecz, 6 gr. 10 pul. 40 ova super hospitale.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
1174.	(1383 nv. 113.) Census 3 gr. 40 ova super ospitale iuxta pontem.
1176.	(1379 nv. 45.) Census 6 gr. 4 pul. ad hospitale pede pontis.
	(1388 nv. 4.) (*? ½ d.*) Census 3 gr. cum 5 pul. super hospitale.
Helmova. *1218c*	(1401 nv. 99.) Census 3 gr. cum 5 pul. et 20 ovis ad hospitale s. Petri.
	(1402 nv. 111.) Census 3 gr. cum 3 pul. et 20 ovis ad hosp. in pede pontis.
1218a	Marsso Thaczas in *cens. ret.*
	(1405 nv. 137.) Census a) 1 sex. d. plebano aput s. Petrum in Porziecz, b) 6 gr. 10 pul. ad hospitale. [a) škrt.]
U řeky. *1217., 1172.*	(1389 nv. 17.) Census 2 sex. Wenceslao olim Duchconis filio *vendenti* et 9 gr. 15 pul. 1 sex. ovorum (cui ?)
	(1411 nv. 16.) Martinus pistor pro 10 sex. debiti et 1¼ sex. cens. ret.
1214a	? (1384 nv. 116.) Census 6 gr. 10 pull. 40 ova hospitali penes pontem.
*[Tomkem neurčeno; str. 264 ** 2.]*	(1381 nv. 81.) Census 6 gr. cruciferis in pede pontis.
1224g	(1381 nv. 68.) Census 6 gr. cruciferorum in pede pontis.
1224e *[Tomek ad 1224f]*	(1391 nv. 32.) Census 1 sex. Walate pistori vendenti, 9 gr. 15 pul. 60 ova magro. hospitalis in ponte.
Petrská. *1157.*	(1382 nv. 95.) Census 6 gr. 10 pul. 40 ova magro. hospitalis.
Poříčská. *1069.*	(1401 nv. 97.) Census 32 gr. plebano ad s. Petrum.
1060.	(1379 nv. 38.) Census 3 gr. 3 pul. 20 ova ad hospitale pede pontis.
1061.	(1393 nv. 75.) Census 1 sex. 2 pull. Wenceslao Massconis, 1 sex. ad s. Petrum in Porziecz.
1064.	(1397 nv. 54.) Census 16 gr. 2 pull. ad hospitale prope pontem.
Poblíž Špitalského dvora *[Tomek str. 260 ** 2]*	(1392 nv. 55.) Census 12 gr. ad hospitale prope pontem.
*[tamže ** 3]*	(1394 nv. 84.) Census 24 gr. 4 pull. ad hospitale prope pontem Prag.
[tamže »U biskupského dvora 2«]	(1390 nv. 27.) Census 32 gr. super hospitale.
	(1405 nv. 146.) Census 30 gr. cum 4 pul. in festo s. Galli (cui?).
Biskupská *?1136.*	(1398 nv. 58.) area deserta in orto hospitalensi. Acceptata sub census onere ½ sex. fratribus hospitalis, 10 gr. Marzatkoni.
? 1137.	(1398 nv. 58.) sub census onere ½ sex. fratribus hospitalis.
? 1138.	(1398 nv. 58., 1405 nv. 140.) sub census onere ½ sex. fratribus hospitalis.
	Si vero in prenotatis 4 censualibus (1131., 1136., 1137.,

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
	1138.) quidquid de censu deperiret fratribus iamdictis, extunc ipsam deperienciam recuperare debent in area et bonis Marzatkonis prenotati (1137.).
Poříčská. ? *1067.*	(1392 nv. 58.) Census 52 gr. hospitalensibus. (1395 nv. 102.) Census idem.
? *1068.*	(1389 nv. 18.) Census — ad hospitale.
Zlatnická. *1127c.*	(1381 nv. 84.) Census 15 gr. *relicte Jesconis Rotil*, 1 sex. Wenc. Masconis vendenti, 1½ sex. domicelle Gere, 8 gr. ad hospit. in pede pontis cruciferorum cum stella. (1399 nv. 83.) inter census Martini Weichardi: 15 gr.
? *1130c*	(1378 nv. 24.) Census 1 sex. *Masconi vendenti.* (1387 nv. 158.) Census 1 sex. Wenc. Massconis, 5 gr. super hospitale in pede pontis. (1394 nv. 87.) Census 1½ (!) sex. Wenc. Masconis, 5 gr. super hospitale. ? (1398 nv. 58.) area vacua pro census onere ½ sex. priori et conventui cruciferorum cum stella.
Petrská. *1131.*	(1388 nv. 5.) Census 1 sex. Wenc. Maskonis vendenti, 6 gr. super hospitale in pede pontis. (1398 nv. 58.) Area deserta in orto hospitalensi acceptata pro census onere ½ sex. fratribus hosp. in pede pontis.
1133.	(1381 nv. 84.) Census 3 gr. ad hospitale cruciferorum cum stella.
1134.	(1382 nv. 101.) Census 3 gr. 5 pul. 20 ova pro hospitali.
1135.	(1379 nv. 29.) Census 6 gr. magistro de hospitali. (1379 nv. 34.) Census 6 gr. 10 pul. 40 ova ad hospitale in ponte.
Petrské nám. *1185e*	(1394 nv. 83.) Census 5 pul. 3 gr. 20 ova ad hospitale in pede pontis. (1394 nv. 90.) Census idem.
Barvířská. *1185d*	(1389 nv. 16.) Census 3 gr. cum 5 pul. ad hospitale.
Petrské nám. *1097.*	(1378 nv. 17.) Census 8 gr. 15 pul. 60 ova magistro hospitalis in ponte.
Truhlářská. *1099a*	(1379 nv. 39.) Census 3 gr. 2 par. 4 pul. 20 ova ad hospitale in pede pontis.

III. Platy k svatému Klimentu.

Také majetek řádu kazatelského u sv. Klimenta jest starého původu. Klášter jest zmíněn již v první polovici stol. 13. a, i když byl pak přenesen na Staré město, zůstaly na Poříčí v majetku kláštera kostel a půda kolem kostela, vysazená na městiště poplatná. Koncem 14. století zjistíme areální platy na nevelké ploše, která sousedí s poplatnými domy kláštera břevnovského a táhne se odtud až k hradbám Starého města. Jiné dva domy poplatné stály někde v nynější ulici Truhlářské.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
Novomlýnská. 1235b	(1381 nv. 85.) Census 6 gr. plebano s. Clementis. (1389 nv. 16.) Census idem. (1411 nv. 27.) Census ½ sex. et 6 gr. litt. hab.
Klimentská. *1245.*	(1381 nv. 65.) Census 1 sex. d. Koyatonis, 6 gr., 9 pul. ad s. Clem.
Revoluční. *1247a*	(1377 nv. 16.) Census 6 gr. minus 3 par. pleb. s. Clem.
1247b	(1398 nv. 63.) Census 6 gr. minus 3 hal. pleb. s. Clem.
? [Tomek ad 1246.]	(1390 nv. 28.) Census 6 gr. minus 3 hal. (cui ?).
Klimenská. *?1186a*	(1397 nv. 47., 1399 nv. 71.). Census 1 sex. ad s. Clem. plebano in Porziecz.
Truhlářská. *?1104.*	1379 nv. 38.) Census 1 sex. orphanis Leutlini vendetibus, 11 gr. 2 par. plebano ad s. Clem. (1405 nv. 143.) Census ½ sex. Laurencio pannifici, 1 sex. 4 gr. d. Margarethe Zagyeczkonisse, 11 gr. pleb. s. Clem.
? 1105.	(1383 nv. 110., 1396 nv. 113.) Census 1 sex. ad Aulam Regiam, 11 gr. plebano ad s. Clementem. (1399 nv. 78.) Census 1 sex. Laurencio pannifici vendenti, 11 gr. ad s. Clementem.

IV. Domy poplatné ke klášteru sv. Jakuba na Starém městě.

Na pěti domech poplatných klášteru břevnovskému tkví vedle toho plat ke klášteru sv. Jakuba. Tomuto klášteru náležejí i důchody na dvaceti čtyřech domech dalších. Zda platy vycházejí z půdy někdy klášterem vysazené, či byly-li důchody lokátorem klášteru věnovány, nelze určiti.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
Klimentská. *1186.b, ? 1188a, b, c, ? 1212c*	*viz při platech břevnovských.*
? 1212b	(1389 nv. 12.) Census 1 sex. 2 perd. (cui ?), 12 gr. ad s. Jacobum Mai. (1397 nv. 53.) Georius pannifex erga conventum fratrum s. Jacobi, Johannem civem Maj. civit. et d. Annam relictam sub census onere 12 gr. ad s. Jacobum, 1 sex. 2 perd. Johanni, ½ sex. d. Anne.
? 1208.	(1398 nv. 60.) Cen. ½ sex. pleb. s. Clem. vendenti, 40 hal. ad s. Jacobum Maj. civit.
? 1185a	(1384 nv. 121.) Cen. 7 gr. ad s. Jacobum.
Barvířská. *1185c*	(1381 nv. 82.) Cen. 16 gr. ad s. Jacobum.
Klimentská. *1229b*	(1397 nv. 43.) Cen. 3½ gr. ad s. Jac. Mai.
1229d	(1391 nv. 36.) Cen. 3½ gr. ad s. Jacobum.
Barvířská. *1229f*	(1401 nv. 100.) Census 1 sex. ad Wissegradum, 16 gr. ad mon. s. Jacobi Maj. civit.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
1226.	(1378 nv. 19.) Census 7 gr. 8 par. monachis de s. Jacobo. (1390 nv. 27.) Census 7 gr. (!) minus 4 hal. ad s. Jacobum Mai.
/Tomek ad 1229f/ vedle 1225!	(1381 nv. 63.) Census 4 gr. ad s. Jacobum.
U Vltavy *1224a (lázeň)*	(1381 nv. 87.) Census 1 sex. Ele Fylsofferin, 46 gr. 4 perd. ad mon. s. Jacobi in Ant. civit. (1384 nv. 121.) Census 46 gr. 4 perd. ad s. Jac.. 1 sex. Hanconi ad Aliam partem.
/Tomek ad 1219a, snad totožno 1224a/	(1392 nv. 50.) Census 1 sex. Hanconi de Minori civit., 42 gr. fratribus ad s. Jacobum. (1396 nv. 120.) Census 8 sex. Francisco de Maj. civit. vendenti, 1 sex. 42 gr. litt. hab.
Soukenická. *? 1190.*	(1382 nv. 90.) Census 11 gr. ad s. Jacobum. (1396 nv. 105.) Census 11 gr. minus 4 hal. eidem.
? 1193. /R. 1383 s ***1195****./*	(1383 nv. 112.) Census ad s. Annam 1 sex., 2 sex. Nicolao capellano s. Michaelis in Ant. civit., 17 gr. *Wenc. Matras*, 11. gr. monachis s. Jacobi. (1386 nv. 143.) Census 2 sex. ad s. Michaelem altariste. 11 gr. ad s. Jacobum.
Ladecká. *? 1181b*	(1413 nv. 61.) pro 30 sex. Census 7 gr. ad s. Jacobum in Ant. civit., 7½ gr. ad *s. Petrum.*
Petrská. *? 1179.*	(1388 nv. 161.) Census 8 gr. ad s. Jacobum.
1178.	(1387 nv. 156.) Census 8 gr. fratribus ad. s. Jacobum.
? 1131.	(1382 nv. 97., 1383 nv. 108.) Census 3 gr. 8 par. ad s. Jacobum.
Poříčská. *? 1060.*	(1377 nv. 2.) Census ½ sex. ad s. Jacobum.
Truhlářská. *? 1100*	(1379 nv. 36., 1380 nv. 56., 1381 nv. 62.) Census 11 gr. monachis de s. Jacobo. — (1388 nv. 161.) Census ½ sex., item ad s. Jacobum 11 gr.
Mezi ***1099*** a *1100c*	(1380 nv. 55.) Census 11 gr. ad s. Jac. — (1392 nv. 51.) Census 1 sex. super Sbraslaw, 11 gr. ad s. Jacobum.
Mezi ***1088*** a *1100a*	(1379 nv. 45.) Census 12 gr. Ule vidue, 2 gr. ad s. Jacobum. — (1382 nv. 91.) Census iidem et 15 gr. plebano s. Petri — (1382 nv. 99., 1393 nv. 64.) Census 14 gr. ad s. Jacobum. 15 gr. ad s. Petrum.
? 1101.	(1387 nv. 147.) Census liber 3½ gr. ad s. Jacobum.
/Tomek ad 1104/	(1380 nv. 47.) Census 11 gr. ad s. Jacobum.
/Tomek ad 1105b: vedle předešlého./	(1382 nv. 97.) Census 11 gr. ad s. Jacobum, 30 gr. vendenti.

V. Domy poplatné Hanzovi od Věže.

R. 1397 dal si Velflovic Hanza od Věže zapsati platy na 28 domech na Poříčí. Podle lokality bylo by možno ztotožniti důchody ty s lokací Dětřicha Velflovice z počátku 14. stol. Leč zdá se, že leda část důchodů jest

toho původu; kde máme po ruce zápisy o prodejích z let 1377—1397, shledáme důchody ty označeny brzy co důchody k sv. Lazaru, jiné náležely dříve Hanzovi Rostovi nebo Mikuláši Ortlovu. Pro srovnání dlužno si povšímnouti, že r. 1397 uvedena jen dávka pololoční.

Rkp. č. 2076 fol. 42. (1397): »Hansa de Turri vocavit et inposuit — — census in domibus infrascriptis virtute littere cum sigillo tunc Maioris civit. Prag., — — primo in domo Blahutonis Hussaak 20 gr. (vedle č. 1084 a), item in domo Johannis paternik 8 gr. item i. d. Pauli 8 gr., item Brczek 8 gr. (? č. 1118 b), item i. d. Jenconis 8 gr. (? č. 1117 a), item i. d. Pauli sartoris 7½ gr. (? č. 1116 b), item i. d. Wincencii sartoris 7½ gr. (? č. 1115 b), item i. d. Wenczeslai 11 gr. (? č. 1115 a), item i. d. Martini 6 gr. minus 3 hal. (? č. 1186 g), item i. d. Wratywoy 6 gr. minus 3 hal. (? č. 1187 a), item i. d. Michaelis 6 gr. minus 3 hal. (? č. 1187 b), item i. d. Mathie 11½ gr. (č. 1096 b), item Mare vidue 6 gr. minus 3 hal. (č. 1096 a), item i. d. Matye panificis 6 gr. minus 3 hal. (č. 1095 b), item i. d. Duchek 6 gr. minus 3 hal., item i. d. Gilconis 6 gr. minus 3 hal., item in duabus domibus Blahutonis 11½ gr. (č. 1118 a) a 1119 b), item i. d. Pabiani 6 gr. minus 3 hal. (č. 1119 a), item i. d. Johannis fullonis 6 gr. minus 3 hal. (č. 1120 a), item i. d. Maly carnificis 6 gr. minus 3 hal. (č. 1120 b), item i. d. Petri cordificis 6 gr. minus 3 hal. (? č. 1189), item i. d. Bartossii 17 gr. (č. 1188 d) item Frenczl 6 gr. minus 3 hal., item i. d. Martini pellificis 6 gr. minus 3 hal. (č. 1091), item i. d. Raab 17 gr. (č. 1089), item i. d. Gilconis carnificis 12 gr. (č. 1086), item i. d. Nicolai fabri 17 gr. (č. 1085), item Zeydl panifex 14 gr. (č. 1084 d). — —«

Určení Tomkovo.	**Zápisy v knihách trhových.**
Truhlářská. *? 1117a*	(1380 nv. 57., 1384 nv. 123.) Census 32 gr. leprosis ad s. Lazarum. - Z ½ domu (1385 nv. 136.) Census 16 gr. ad Antiquam civitatem.
? 1115b	(1387 nv. 157.) Census 15 gr. leprosis. — (1394 nv. 81.) Census 15 gr. Hanze de Turri, 2 sex. Jurglino ollifici vendenti. —
? 1115a	(1378 nv. 14.) Census 22 gr. leprosis ad s. Lazarum. — (1381 nv. 81.) Census 1 sex. Wulfingin, 22 gr. leprosis.
Soukenická. *1187a*	(1393 nv. 76.) Census 11½ gr. ad leprosos. — (1397 nv. 48.) Census 11½ gr. Hanze de Turri, 1 sex. d. Heinrico.
? 1187b	(1397 nv. 45.) Census 11½ gr. Hanse de Turri.
? 1095b	(1384 nv. 120.) Census 1 sex. Beneschio pannifici vendenti. — (1391 nv. 47., 1392 nv. 55.) Census 1 sex. dno. Jacobo, 12 gr. (11 gr.) Hanse de Turri.
Truhlářská. *1119b*	(1381 nv. 84.) Census 11½ gr. ad s. Lazarum. — (1395 nv. 95.) Census 1 sex. Nikloni fulloni, 11½ gr. Hanze de Turri.
1120a	(1382 nv. 99., 1388 nv. 163., 1418 nv. 169.) Census 11½ gr. (cui?).
1120b	(1387 nv. 154.) Censu 1 sex. super Zderas, 11½ gr. Hansse de Turri.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
Soukenická. *1089.*	(1397 nv. 49.) Census 2 sex. 34 gr. Temlino, 34 gr. Hanze de Turri.
1086.	(1390 nv. 31.) Census 24 gr. Hanzoni Rost. — (1395 nv. 98., 1397 nv. 50., 1399 nv. 75.) Census 24 gr. Hanze de Turri.
Revoluční. *1084d*	(1381 nv. 67.) Census 28 gr. Nicolao Ortlini. — (1392 nv. 52.) Census 28 gr. Hanussio de Turri. — (1402 nv. 115.) Census 28 gr. Francisco Rokyczaneri.

VI. Poplatné domy Václava Matrase.

R. 1379 koupili kněz Jan, Hynek a Václav jirchář řeč. Matras od vdovy a synů Harrerových 4 kopy 13 grošů a 25 slepic důchodů na 20 domech »in Ugest retro s. Clementem in Porzriecz sit. inter domos plebani s. Clementis parte ex una et Nicolai Steyn parte ex altera« (rkp. č. 2069 fol. 39). Kupci dali si pak platy jednotlivě zapsati (tamže fol. 56). Zápis tento otištěn v Zákl. II. str. 331. Tomek pokusil se též poplatné domy ty lokalisovati, celkem se zdarem. Domy stály — jak ostatně z určení na fol. 56: »ante Longam plateam in Porzicz et in plebe s. Clementis« možno již vyrozuměti — v nynější Klimentské (asi od č. 1207) Revoluční a Soukenické (až asi č. 1195). Že Tomek domy lokalisoval správně, možno ze zápisů o platech na domech prokázati u prvého až sedmého, desátého až dvanáctého a patnáctého domu.

VII. Domy poplatné Martinu Weykhardovu.

R. 1399 zapsáno deset poplatných domů Martina Weykhardova na Poříčí, Tomek zápis ten otiskl (Zákl. II. str. 333) a pokusil se domy ty určiti, a to alespoň s částečným zdarem. Domy, jak ze zápisu samého patrno, stojí v několika skupinách vedle sebe, lokalisace jest podepřena zápisy o prodejích u čís. Tomkova 1047 a) a 1047 b) v nyn. Poříčské (4. a 5. dům seznamu z r. 1399) a u čís. 1127 c) (osmý) v nyn. Zlatnické. Před Martinem Weykhardovým náležely důchody z domů těch Ješkovi Rotovu (Rotil) a jeho vdově.

VIII. Domy poplatné Albertu Jiretanskému.

R. 1386 zapsáno, že Albert Jiretanský (Jurtayn Jurentayn) má důchody na šesti domech »ante valvam s. Benedicti in Porzecz« (Zákl. II. str. 332). Z domů těch určil Tomek dva do nyn. ul. Truhlářské (č. 1116 a) a 1116 b), lokalisace tato jest však úplně pochybná. Naproti tomu shledáme plat »1 sex. 4 perd. Alberto Gyrotanskemu ad Antiquam civitatem« na domě č. 1123 v nyn. ul. Zlatnické (1388 nv. 160) a na sousedním č. 1124 a) plat 20 gr. 1 perd. (1388 nv. 163). Platy na č. 1123 získal r. 1393 kancléř Hánek, důchod na č. 1124 a) s jinými koupil od Alberta kramář Kříž.

IX. Domy poplatné vdově po Ulovi Rokcanerovi.

Platy ty vyskytují se na některých domech poplatných k sv. Jakubu (č. 1099—1100 a) a klášteru břevnovskému (č. 1212 c), samy o sobě vedle toho na domech

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
Klimentská. *1229e*	(1379 nv. 42.) Census 8 gr. Ulenisse Roczanerisse.
*[vedle předešlého, Tomek ** 2.]*	(1379 nv. 43.) Census 8 gr. Ulenisse de Antiqua civit.
Truhlářská. *1099b*	(1379 nv. 17.) Census 8 gr. Ule Rokzaner.
Zlatnická. *1126a*	(1380 nv. 48.) Census 28 gr. d. Ule Roczanski.

X. Poplatné domy Hainclina Raubera.

Výše na str. 192. byla zmínka o domě, jejž Hainclin Rauber postavil na pozemku, který mu pod plat propůjčil měšťan staroměstský Pesold z Chebu; důchod z domu toho r. 1346 prodal. Naproti tomu zůstal mu na dvou jiných v téže končině.

Určení Tomkovo.	Zápisy v knihách trhových.
Revoluční. *1080a*	(1377 nv. 1., 1378 nv. 14.) Census 40 gr. 4 perd. Hainczlino Rauber. — (1386 nv. 138.) 44 gr. filio Rawer monacho.
Nám. Republiky. *1078c*	(1381 nv. 88.) Census 20 gr. 2 perd. filio Rewberi monacho.

Božena Kubíčková.

K počátkům pražského oficialátu.

I.

Vznik a rozvoj oficialátu vůbec a počátky stálejšího zastoupení biskupova na soudě v zemích českých.

Ve starším středověku biskup sám vykonával povinnosti svého úřadu a jen výjimečně dal se zastoupiti jiným duchovním hodnostářem, buď za své nepřítomnosti, nebo z jiné důležité příčiny.[1]) Teprve zavedení oficiála znamená zřízení zástupce stálého. Původ nového úřadu nutno hledati v 60. letech 12. století na západě, snad ve Francii nebo Anglii. Po prvé akta koncilu tourského z r. 1163 činí zmínku, jež by se mohla na oficiála vztahovati, a to tím pravděpodobněji, že už v 70. letech jest dokázána jeho existence v Remeši a o něco později v Canterbury.[2]) Nově vzniklý úřad šířil se odtud velmi rychle, takže už počátkem 13. století měli všichni biskupové v severní a střední Francii své vlastní oficiály.[3]) Postup nezastavil se ani na hranici francouzské, ale směřoval dále do nejbližších částí Německa — ve Verdunu setkáváme se s oficiálem r. 1214, v Trevíru 1221,[4]) v Kolíně nad Rýnem před r. 1250[5]) — a odtud stále více na východ, až koncem 13. a začátkem 14. století obsáhl celé území tehdejšího Saska a okolních biskupství.[6]) Příčinou rychlého úspěchu nové instituce byly v podstatě stejné právní poměry ve Francii i v severním a středním Německu.[7]) Německo jižní prošlo vývojem jiným.

---

[1]) P. Fournier, Les officialités au moyen âge (Paris 1880) str. 4, Hinschius, Das Kirchenrecht der Katholiken und Protestanten in Deutschland (II. Berlin 1878) str. 205.

[2]) Fournier str. 4, O. Riedner, Das Speierer Offizialatsgericht im dreizehnten Jahrhundert (Mitteil. d. histor. Vereines der Pfalz. seš. 29 a 30) str. 20.

[3]) Fournier str. 6.

[4]) Riedner str. 22; téměř současně přichází oficiál v Metách, Tournay (1222), Cambray a Lutychu, srv. Redlich, Die Privaturkunden des Mittelalters (1911) str. 174.

[5]) H. Foerster, Die Organisation des erzbischöfl. Offizialatsgerichts zu Köln (Zeitschrift der Savigny Stiftung 42, kanonist Abt. XI) str. 256.

[6]) N. Hilling, Die Offiziale der Bischöfe von Halberstadt im Mittelalter (Stutz, Kirchenrechtl. Abhandl. seš. 72), str. 4; srv. A. Hauck, Kirchengeschichte Deutschlands V. 1. (Lipsko 1911) str. 157.

[7]) Tamže

Ve Francii až na malé výjimky byl tento nový úředník vždy jediný, a ale tam, kde zprvu vystupovali vedle sebe oficiálové dva, od 2. poloviny 13. století přicházel zvyk v zapomenutí.[8]) Po dobách prvého kolísání,[9]) které vidíme při každé mladé instituci, ustálil se pro nového zástupce biskupova titul »officialis«,[10]) prostý a přece obsažný, který povahu jeho dobře vystihuje. Vzor pro jeho zavedení nalezl biskup v organisaci světské.[11])

Lenní zřízení od poloviny 12. stol. počalo se přežívati a nejprve na panstvích světských směřovalo se k tomu, aby staří lenní úředníci byli omezeni, anebo vůbec odstraněni a na jejich místo postaveni úředníci noví, na pánu úplně závislí. Ve Francii již kolem r. 1150 vykonávali biskupové ve svém postavení světských pánů soudní moc za přispění úředníků »baillis« nebo »prévots« zvaných.[12]) Poněvadž se světským zřízením lenním kráčelo stejným krokem i církevní právo beneficiátní, a stejně jako lenní zřízení zeslabovalo moc světskou, omezovalo ústřední moc biskupskou, mělo i ono býti zrušeno, nebo aspoň pomocí nových úředníků zatlačeno do pozadí. Mnozí biskupové byli současně mocnými světskými vrchnostmi, a to přispělo značně k zavádění nového systému i na poli církevním. Za vzor vzali si biskupové tyto úředníky světské, jak svědčí i užití stejného jména pro obojí.[13])

Podobné poměry ve středním a severním Německu vedly i tam k zavedení jediného zástupce biskupova podle způsobu francouzského, tedy světského. Dokazují to starší zmínky v pramenech o světských oficiálech biskupských, nežli o oficiálech v našem slova smyslu.[14]) V Německu jižním nenalézáme zprvu jednoho oficiála, ale vystupuje tu zpravidla současně několik soudců biskupských se jménem »iudices delegati«. Ukazuje to, jak správně poznal Riedner, na vlivy kuriální.[15]) Papežové od Alexandra III. stále častěji vykonávali svou soudní moc mimo Řím tím způsobem, že jmenovali pro určitý případ dva duchovní hodnostáře jakožto »iudices delegati«. V Římě samotném ze zmíněné prakse vyvinul se koncem 13. století soudní dvůr »rota Romana«.[16])

Vidíme tedy, jak do Německa téměř zároveň vstupují dvě různé organisace, jedna ze západu spočívající na právu světském a druhá z Říma,

---

[8]) Fournier str. 15 a násl.; v Remeši však 2 oficiálové vystupují ještě v 17. stol. vedle sebe.

[9]) S počátku jméno jeho ve Francii různé — v Remeši »clerc«, v Amiens »minister«, v Paříži »procurator episcopi« atd. — Fournier str. 6.

[10]) Fournier str. 7; ale výjimky zůstanou přece, tak v Bretagni zve se později »allocatus«, v Provenci a jinde »iudex episcopi«.

[11]) Hilling str. 6.

[12]) Tamže str. 11 a násl.

[13]) Tamže.

[14]) Hilling str. 23 a násl. uvádí doklady toho v jednotlivých diecésích.

[15]) Riedner str. 22 a násl., Hilling str. 5.

[16]) Hilling, Die römische Kurie (1906) str. 129.

založená na právu kanonickém. Nejprve vystupují »iudices delegati« v Mohuči r. 1209,[17]) potom r. 1219 v Augšburku,[18]) tedy dokonce dříve než v Trevíru oficiál. Že se nejedná jen o jmenování k určitému případu, ale o trvalé zástupce biskupské, to dokazuje zmínka o úřední pečeti, »sigillum delegatorum iudicum Moguntinensis ecclesie«, »sigillum, quo delegati iudices uti solent«.[19]) O tři desítiletí později jmenují se »iudices delegati Spirenses« ve Špýru (1237) a podobně r. 1243 ve Wormsu, vždy jako trvalý úřad s vlastní pečetí.[20])

V jižním Německu však můžeme pozorovati ještě jiný zajímavý zjev. Název »iudices delegati« dosti rychle mizí. Nejprve nahrazen je pouhým slovem »iudices« (s uvedením místa odkud jsou), na rozdíl od soudců světských, kteří obyčejně užívají bližšího pojmenování pro druh svého povolání.[21]) V Mohuči i ve Špýru samotné slovo klade se zprvu střídavě s prvým titulem a tu ve Špýru ponecháno množné číslo ještě nějaký čas potom, když ve skutečnosti byl už soudce jeden.[22]) Konečně ve všech jmenovaných místech označení »iudices« ustupuje znenáhla titulu »officialis« — ve Štrasburku jmenuje se oficiál po prvé r. 1248,[23]) ve Wormsu 1261,[24]) ve Špýru 1269.[25]) Asi velmi rychle udála se změna ta v Kostnici, kde r. 1251 známe první doklad pro soudce delegované a hned následujícího roku je tam jmenován samostatný oficiál.[26])

Poznáváme z toho, jak obě původně rozdílné organisace (ač u obou bylo společné to, že zřízeny podle nových právních zásad proti starým právům beneficiátním) střetly se navzájem a francouzský systém zvítězil v Německu nad starším orgánem delegovaných soudců. Jednou z příčin vítězství byla asi okolnost, že se oficiál, jsa jediným zástupcem, mohl lépe zastávati zájmů biskupa než několik soudců delegovaných.[27])

Bylo řečeno, že biskupové zaváděli nový úřad proto, aby měli v něm oporu proti starému a jim nepohodlnému systému beneficiátnímu. Představitelem tohoto starého systému byl arcijáhen, tedy jeho moc měla býti

---

[17]) R i e d n e r str. 23 má teprve r. 1221 za první doklad, ale na omyl ten upozorňuje Hilling str. 6 pozn. 1.

[18]) Srv. tamže.

[19]) Tamže.

[20]) R i e d n e r str. 24.

[21]) Tamže str. 23, 35 a násl.

[22]) Tamže str. 38.

[23]) »Nicolaus, officialis Argentinensis«, nebo »officialis episcopi Argentinensis« — S c h u l t e, Urkundenbuch von Strassburg III. str. XVII.

[24]) »officialis curie Wormaciensis« (Riedner str. 24).

[25]) »officialis apud Spiram«, »officialis Spirensis«; do konce 13. stol. byl už titul ve Špýru všeobecný (R i e d n e r str. 37).

[26]) Mag. Conradus, officialis sedis Constantiensis« (R i e d n e r str. 24). Výjimku činí asi Mohuč, kde ještě r. 1368 vystupují »iudices sedis Moguntine« (H i l l i n g str. 7, pozn. 5).

[27]) H i l l i n g str. 8.

hlavně zeslabena.[28]) K účelu tomu hodil se výborně nový úředník, nemající vlastní moci, kterého mohl biskup podle své vůle sesaditi. Oficiál stal se tak vykonavatelem centralisačních snah biskupských, a jest přirozeno, že musil se sraziti se silou směru opačného. Arcijáhen stal se jeho hlavním nepřítelem.[29])

Důvod nesmí se však přijímati za všeobecně a jedině platný. Všude nevzrostla moc arcijáhnů do takových rozměrů, aby jen proti nim bylo potřebí nového úředníka, naopak často byli bráni oficiálové právě z arcijáhnů.[30]) Musily proto k němu přistoupiti i příčiny jiné. Druhým dnes uznávaným podnětem k zavádění oficialátu bylo asi biskupům právo kanonické, pronikající stále hojnější měrou, které vyžadovalo, aby soudce byl muž znalý práv.[31]) Ale jako právo kanonické nutilo k zavedení vyškoleného soudce, zase opačně lze říci, že byl to právě nově jmenovaný oficiál, který dopomohl kanonickému právu u soudu biskupského k plnému vítězství. Hlavní však příčinou vzniku nového úřadu byl asi všeobecně stále větší vzrůst povinností biskupských, způsobený rostoucí členitostí poměrů státních, církevních i společenských, i zvětšujícím se počtem obyvatelstva; biskup na ně brzy sám nestačil, a to tím spíše, že nezřídka býval zahrnován i různými světskými úřady a funkcemi.[32]) Teprve podle poměrů v jednotlivých diecésích připojily se k tomuto důvodu i momenty jiné.

Až do konce 13. století zůstával oficiál jediným zástupcem biskupovým, jeho pravomoc nebyla však všude stejná. Kdežto v diecésích jihoněmeckých oficiál, jak už naznačuje původ jeho ze soudců delegovaných, byl nejprve a snad většinou soudcem biskupským,[33]) oficiál typu západního

---

[28]) Tamže str. 14 a násl.

[29]) Fournier str. 8. Boj proti arcijáhnům za hlavní důvod uznávají též Hinschius II. str. 205 a násl., A. Schulte, Urkundenbuch von Strassburg str. XVIII, Sehling v Haucks Realencyklopedie für protestantische Theologie u. Kirche XIV. str. 349, J. Sägmüller. Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts I. (3. vyd. Freiburg 1914) str. 469 a násl.

[30]) Sr. Riedner str. 20 a násl.; Hilling (str. 14 pozn. 4) sice proti němu uvádí, že užívání arcijáhnů k úřadu oficiála svědčí pouze o tom, že biskupové nenalezli všude prostředků, aby své snahy proti arcijáhnům provedli, anebo neměli vhodných osob mimo kruh arcijáhnů. Ale námitka tato přirozeně odpadá tam, kde arcijáhni neohrožovali moci biskupské a nebylo důvodů proti nim zakročovati. Myslím, že při této otázce jest spíše třeba činiti rozdíl mezi vznikem oficialátu vůbec a založením jeho už na základě vzorů cizích. Možno přijmouti, že původně měl vznik hlavní příčinu v tomto boji proti arcijáhnům a také nejspíše oficiál vyskytl se nejdříve tam, kde bylo nutno moc arcijáhnů zeslabiti (srv. Fournier str. 8). Když už tu jednou nová instituce byla, šířila se i tam, kde byly jiné poměry i jiné důvody, jako na př. v Čechách, jak bude později ukázáno.

[31]) Hilling str. 9 a násl., srv. hlavně pozn. 1. na str. 10; též Foerster str. 255.

[32]) Riedner str. 21. Foerster str. 255; ostatně důvod tento uznává také Hilling str. 9.

[33]) Foerster str. 255.

zastupoval svého pána i ve správě biskupství a měl pravomoc někdy velmi rozsáhlou.[34]) Když však ani tato úprava správy diecésní ve větších biskupstvích nepostačila, došlo k další dělbě tím, že pro věci správní a nesporné zřízen byl počátkem 14. stol. úřad generálního vikáře.[35]) Činnost obou úředníků se pak vzájemně doplňuje, ale jest zřejmé, že soudce — oficiál — má mnohem užší kruh působnosti než vikář s mocí všeobecnou, toliko na soudnictví sporné se nevztahující, čili že vikář stojí nad oficiálem. Bližší určení působnosti obou úřadů není možné, neboť záleželo zcela na vůli biskupské a na odlišných potřebách v různých diecésích a v neposlední řadě i na kulturních vlivech ciziny, jimž právě země byla otevřena.

S tohoto hlediska zvláště zajímavé jest všimnouti si počátků nové organisace v zemích českých, které pro svoji polohu byly po dlouhou dobu odkázány na přijímání vyšší kultury západní prostřednictvím sousedních Němců a ve věcech církevních na vzdáleného arcibiskupa mohučského. Proto také začátkem 13. století, kdy na západě spor mezi mocí světskou a církevní byl už namnoze rozřešen ve prospěch této, v Čechách teprve bojuje biskup Ondřej s králem Přemyslem Otakarem I. o uznání jurisdikce, kterou až dosud vykonával panovník.[36])

Je tedy nápadné, že už v této době, právě v jedné z listin týkajících se sporu biskupova s králem, nalézáme stopy nového úřadu.

V řadě křivd a bezpráví, kterých se podle listiny papeže Honoria III. z 2. srpna 1219, adresované biskupům pasovskému a řezenskému a proboštu pasovskému, dopouštěl král Přemysl na biskupovi a církvi v Čechách, vytýká se též, že nedovoloval, aby biskup nebo jeho oficiálové konali církevní soudy.[37]) Ale nevyspělé poměry současné církve české a samo datum nutí k opatrnosti. R. 1219 ještě ani němečtí biskupové neměli svých oficiálů, vždyť nová instituce pronikla sotva za hranice francouzské a v Mohuči jen o něco dříve — v Německu po prvé — jmenují se soudcové delegovaní. To vše mluví proti možnosti, že by měl biskup pražský svého stálého soud-

---

[34]) Fournier str. 21 a násl. Velmi značnou moc měl oficiál kolínský (Foerster str. 257 a násl.).

[35]) Fournier str. 24, Hinschius II. str. 207 a násl., Hauck V. str. 163, Sägmüller I. str. 470 a násl.

[36]) Fr. Hrubý, Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od X. do pol. XII. stol. a jeho poměr ke státu. (Čes. Čas. Histor. XXIII. r. 1917) str. 39 a násl., K. Krofta, Kurie a církevní správa v době předhusitské (Č. Č. H. X. r. 1904) str. 249 a násl., Plešinger, Církevně politický zápas biskupa Ondřeje VI. s králem Přemyslem I. (Čas. Matice Mor. 1911) str. 229 a násl., též E. Ott, Beiträge zur Receptionsgeschichte des römisch-canonischen Processes in den böhm. Ländern (Lipsko 1879) str. 3 a násl. a Das Eindringen des kanonischen Rechts, seine Lehre und wissenschaftl. Pflegen in Böhmen und Mähren während des Mittelalters (Zeitschrift der Savigny-Stiftung, kanonist. Abt. III. seš. 34) str. 11.

[37]) G. Friedrich, Codex diplom. et epistolaris regni Bohemiae II. (v Praze 1912) nr. 183 nec permittunt eum vel officiales suos ecclesiastica iudicia exercere.

ního zástupce-oficiála. Zpráva také nemá po celých 80 let v českých zemích podobné a lze ji vysvětliti na listině papežské buď omylem, anebo tam oficiálové znamenají jiné úředníky biskupské.

Ještě ve druhé polovici 13. století biskup pražský sám vykonával církevní jurisdikci, nemaje trvalého zástupce, jen občas ustanovoval někoho z předních duchovních, aby místo něho rozsoudil určitou při.[38] Teprve za biskupa Tobiáše z Bechyně, zdá se, zastoupení stalo se zjevem pravidelnějším. Ve sbírce formulářů, pocházející z jeho kanceláře, máme již několik příkladů, kde vykonavateli soudní moci biskupské přicházejí »iudices delegati«.[39] Vystupují obyčejně dva společně,[40] a střídání jmen nasvědčuje, že nejsou dosud trvalými úředníky. Spíše lze souditi, že jmenoval je biskup pouze v případě své nepřítomnosti[41] nebo jiných povinností z úzkého kroužku hodnověrných osob duchovních,[42] které ho na biskupském soudě[43] zastoupily a v biskupské kanceláři daly stranám vystavěti potřebné písemnosti, neboť jen tím způsobem vysvětlí se snadno, že několik listin jimi vydaných přešlo do biskupské sbírky formulářové. Užívá-li teprve biskup Tobiáš v hojnější míře pomoci soudců delegovaných, jest to opět důkazem, že za něho ještě v Čechách oficialát znám nebyl, a proto ani ona listina z r. 1219 nemohla se na něho vztahovati, neboť není myslitelno, že by u nás šel vývoj směrem opačným od pokročilejší instituce k méně pokročilé, tím spíše, že u nás nebyli soudcové delegovaní ani tím, čím byli v Německu, samostatným úřadem s vlastní pečetí.

Na Moravě nenalézáme podobného náběhu, jako se stal v Čechách za biskupa Tobiáše, aby z občasných zástupců biskupem ustanovených pro určitou, jednotlivou věc, byl zřízen trvalý úřad. Odlišný vývoj moravské církve po této stránce jest zcela zřetelný. Zato však na Moravě vystupuje první oficiál o celou řadu let dříve než v Čechách. Jest jím mag. Heiden-

---

[38]) Na př. r. 1265 (Erben-Emler, Regesta Bohemiae atque Moraviae IV. nr. 1814), r. 1269 (R. B. M. IV. nr. 1824), r 1271 (R. B. M. nr. 1828).

[39]) J. B. Novák, Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (Hist. archiv vyd. I. tř. Čes. akademie čís. 22) nr. 40, 43, 48, 54.

[40]) Tamže nr. 154 biskup dává jednomu delegovanému soudci kolegu.

[41]) Tamže nr. 43 biskup praví: »Cum iam dudum S. . . . ad nostram evocari fecerimus presenciam, . . . ut . . . coram nobis, si tunc presentes essemus, ibidem, alias coram honestis . . . fideliter suam exhibens presenciam . .«

[42]) Střídání děje se mezi několika málo osobami, takže každou z nich nalezneme aspoň ve 2 formulářích, pokaždé s jiným kolegou: »Mag. C. et mag. W. Pragensis ecclesie canonici« (nr. 54). »Mag. Cristannus, canonicus ecclesie Pragensis et S. decanus S. Egidii« (nr. 40). »Mag. W. canonicus Pragensis et S. decanus s. Egidii (nr. 48). »P. Saccensis et S. s. Egidii ecclesiarum decani« (nr. 43).

[43]) Předvolávají stranu »ut coram nobis compareat Prage in curia domini episcopi« (nr. 40) a podobně nr. 54.

ricus, který už r. 1267[44]) vyšetřuje spor kláštera vilémovského s velehradským o placení desátku a o rok později schvaluje biskup olomoucký rozsudek jeho v rozepři o patronátní právo ke kostelu přímětickému.[45]) Odkud pocházel vzor pro vznik nového úřadu není jasné; Bruno, rodem Němec, byl sice před svou volbou biskupskou proboštem magdeburským a lubeckým,[46]) ale střední a severní Německo zná oficiála až mnohem později.[47]) Ale také na Moravě, zdá se, bylo zavedení jeho dotud předčasné a souviselo nejspíše s tím, že Bruno hrál důležitou úlohu nejen na Moravě, ale i na dvoře královském,[48]) a tak na správu diecése nezbývalo mu valně klidu. Oficialát se také ještě nevžil, aspoň nemáme od r. 1269,[49]) kdy se mistr Jindřich jmenuje naposledy, až do 20. let 14. stol. žádné známky o jeho existenci. Teprve v statutech kroměřížských, vydaných biskupem Konrádem r. 1318,[50]) čteme nařízení, aby nikdo jiný nerozsuzoval sporů manželských než oficiál a arcijáhen, a to osobně a ne pomocí nějakého zástupce. Jména oficiálova sice ani teď ještě neznáme, ale poněvadž byl nejspíše Konrád velmi mnoho zaměstnán úřadem zemského hejtmana,[51]) svěřeným mu králem Janem Lucemburským, můžeme předpokládati, že asi on oficialát na Moravě obnovil. Nástupce jeho, biskup Hynek, pro častou churavost a nepříznivé moravské podnebí mnoho pobýval v Čechách,[52]) kde před volbou biskupskou byl proboštem pražským.[53]) Správu diecése svěřil r. 1332 Janovi Padovskému, kterého ustanovil současně oficiálem i generálním vikářem.[54]) Ale byl to úřad jediný, »officiolatus«, pouze v titulu rozlišený, jak jest patrno z listin, k nimž připojuje, týkají-li

[44]) Codex diplom. Moraviae III. nr. 389; sr. Schmalz, De instituto officialis seu vicarii generalis (diss. Vratislav. r. 1909) str. 31 a násl., Hrubý Fr. v Č. Č. H. XXIII. str. 52.

[45]) C. D. M. IV. nr. 10.

[46]) Hrubý Č. Č. H. XXIII. str. 52 se proto domnívá, že tam poznal novou instituci.

[47]) Hilling str. 43, 46.

[48]) O životě a působení Brunově jedná Eisler, Geschichte Brunos von Schauenburg v Zeitschrift des deutschen Vereines f. die Gesch. Mährens und Schlesiens, roč. VIII. a IX. (1904—5).

[49]) C. D. M. IV. nr. 25.

[50]) C. D. M. VI. str. 389. »Item prohibemus sub pena excommunicacionis, ne aliquis causas matrimonii judicet, nisi officialis vel archidiaconus, per se et non per alium substitutum, cum matrimoniales cause sunt judicande per illos, qui statuta canonum non ignorant.«

[51]) C. D. M. VI. nr. 135 má titul »capitaneus«.

[52]) Dudík, Mährens allgemeine Geschichte XI. str. 414. Fontes rerum Bohemic. IV. str. 319.

[53]) C. D. M. VI. nr. 318; Jan XXII. oznamuje českému králi Janovi, že ustanovil pražského probošta Hynka biskupem olomouckým.

[54]) R. B. M. III. nr. 1959, C. D. M. VI. nr. 446 Nos Johannes dictus Paduanus, . . . d. Hynconis, episcopi Olomucensis curie officialis et in spiritualibus vicarius generalis.«

se věcí sporných nebo nesporných, pravidelně pečeť oficialátu.[55]) Avšak hned za biskupa Jana Volka byl úřad rozdělen tak, že vyšehradský děkan Petr stal se vikářem[56]) a mistr Jindřich oficiálem[57]) a každý pečetil svou samostatnou úřední pečetí.[58])

Jakým zpusobem došlo ke vzniku oficialátu pražského a za jakých okolností, to jest předmětem dalších kapitol.

II.

Oficiálové biskupů a prvních arcibiskupů pražských.

První nesporná zpráva o oficiálovi na dvoře biskupa pražského jest až ze sklonku století třináctého, za nástupce Tobiáše z Bechyně, biskupa Řehoře z Valdeku. Po smrti Bedřicha, faráře v Kynšperku, došlo ke sporu o obsazení fary mezi křižovníky s červenou hvězdou v Praze a klášterem valdsaským, který proti Arnoldovi, presentovanému křižovníky a Řehořem potvrzenému, podal biskupovi svého kněze Alberta. Řehoř Alberta neuznal, a tak kustos valdsaský, jako prokurátor kláštera, odvolal se ke stolici papěžské pro ukřivdění, když však měl křivdu v určenou dobu dokázati, nedostavil se. Proto biskup nařídil svému oficiálovi, mistru Hostislavovi, aby učinil rozsudek a prohlásil appellaci za neplatnou. Ale poněvadž opat valdsaský neuposlechl a dále faru držel ve svých rukou, nedbaje ani vynesení klatby, použil biskup moci královské a s jejím přispěním Arnolda na faru uvedl.[1]) Také z listiny arcijáhna pražského Jana poznáváme, že týž Hostislav o rok později jako oficiál vydal rozsudek mezi svatojirským kanovníkem Václavem a litoměřickým měšťanem Mikulášem, od něhož se strana odvolala k papeži.[2])

Měl tedy již v té době pražský biskup svého oficiála, ale zastával-li Hostislav Řehoře jenom na soudě, nebo též ve věcech administrativních,

---

[55]) V list. ze 16. listop. 1332 (C. D. M. VI. nr. 446), kde ustanovuje Mikuláše rektorem ve Volframicích, stojí: »In cuius rei testimonium presentes ei dedimus litteras sigillo officiolatus, quo utimur, appensione munitas« a v list. z 9. října 1333 (C. D. M. VI. nr. 466), kde řeší spor o desátek mezi farářem v Prachovicích a klášterem velehradským: »In cuis rei testimonium sigillum officiolatus ecclesie Olomucensis, quo utimur, presentibus duximus appendendum.

[56]) C. D. M. VII. nr. 23 (19. srpna 1334).

[57]) C. D. M. VII. nr. 93 (23. listopadu 1335).

[58]) C. D. M. VII. nr. 23; Petr potvrzuje křižovníka zderazského Jindřicha jako faráře do Meziříče: »In cuius rei testimonium presentes sibi dedimus literas sigilli vicarii generalis ecclesie Olomucensis, quo utimur, appensione munitas.« Nástupce Petrův, generální vikář Herman, užívá pečeti »vicariatus ecclesie Olomucensis« (C. D. M. VII. nr. 528), oficiál Jindřich pečeti »officolatus curie Olomucensis« (C. D. M. VII. nr. 295).

[1]) R. B. M. II. nr. 1782. Listina z 30. ledna 1298.

[2]) R. B. M. II. nr. 1840 z 14. července 1299.

říci nelze, ježto v uvedených dvou listinách jsou jediné zprávy za jeho života. Ani tolik z nich nevyplývá, byl-li oficiál už stálým zástupcem Řehořovým; pečeť připojená k listině arcijáhna Jana z r. 1299 by nasvědčovala spíše pravému opaku, neboť jest to osobní pečeť Hostislava s titulem »officialis«[3]) a nikoli pečeť úřadu jako později. Také poměry v prvých letech episkopátu Jana IV. z Dražic mluví pro tuto domněnku; biskup sám totiž předsedá soudu a rozsuzuje, snad vůbec bez pomoci oficiála — aspoň nevíme, že by někdo tehdy hodnosti té zastával. Teprve r. 1307 jmenuje se oficiálem doktor dekretů Rapota,[4]) již za biskupa Tobiáše významný muž, prokurátor biskupův a nuncius jeho k papežskému legátovi.[5]) Na jeho osobě zajímá nás ne tak ani, že ve svých rukou shromažďoval několik předních beneficií — bylť kanovníkem pražským,[6]) vyšehradským[7]) a (r. 1294) proboštem týnským[8]) — neboť to byl zlozvyk v té době už obvyklý a čím dále do 14. století častější a rozsáhlejší — nýbrž že byl zároveň arcijáhnem kouřímským[9]) a přes to druhým v Čechách známým oficiálem. Ale nepatrná zmínka o této funkci v jediné jím vydané listině neodpovídá ani na otázku, kdy mu biskup svěřil soud svůj, ani jak dlouho mu ho ponechal v rukou. Poněvadž po roce 1307 až do své smrti (někdy r. 1317)[10]) Rapota nikdy titulu oficiála nemá, ačkoliv několikráte v listinách jest doložen,[11]) je pravděpodobné, že biskup udělil mu zastupování na svém soudě jen na krátkou dobu. Zdá se, že oficiál se vůbec ještě v stálého úředníka neproměnil a zůstal mu ráz soudce delegovaného na určité případy.

Pro tento názor mluví i plná moc, již dal biskup r. 1311 před svým odjezdem na koncil viennský boleslavskému děkanu Tomášovi:[12]) »vos tamdiu, quam de generali concilio, ad quod ... procedimus, nos ad propria

[3]) Pečeť ta jest z obyčejného vosku, špičatě oválná, v horní polovině s vyobrazeným poprsím sv. Vojtěcha v biskupském rouchu se svatozáří nad hlavou, berlou v pravé a knihou v levé ruce a nápisem po levé straně, rovnoběžně s legendou: S. ADALBERT. V dolní části pole pečetního pod gotickým obloukem poprsí modlícího se muže v pravo hledícího. Legenda, oddělená dvojím perlovcem, je částečně poškozena: / HOST. OFFICIAL / RE. EPI. P/

[4]) R. B. M. II. nr. 2777.

[5]) J. B. Novák. Formulář Tobiáše z Bechyně nr. 21, 22; životop. data podává Ant. Podlaha, Series canonicorum s. metrop. ecclesiae Pragensis (Praha 1912, Editiones archivii et bibliothecae S. F metrop. capituli Prag X), stejně jako u všech dalších oficiálů, kteří byli kanovníky pražskými (ač ne úplně)

[6]) R. B. M. II. nr. 1653.

[7]) R. B. M. II. nr. 1521.

[8]) R. B. M. II. nr. 1653.

[9]) R. B. M. II. nr. 2056.

[10]) 8. října 1317 je už mrtev (R. B. M. III. nr. 395).

[11]) 6. ledna 1312 (R. B. M. III. nr. 56), 21. srpna 1313 (R. B. M. III. 153), 20. června 1316 (R. B. M. III. nr. 322).

[12]) F. Palacký, Über Formelbücher zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte II. 171.

non contingerit redire, judicem et officialem curiae nostrae constituimus et volumus, ut omnes causas per... mag. Ul[ricum] scolasticum Pragensem coeptas et nondum finitas finire et decidere et omnes alias de novo emergentes incipere et finire possitis...«. Tomáš stal se oficiálem místo dosavadního soudce (myslím, že možno říci též oficiála) Oldřicha, kterého ustanovil biskup na dobu své nepřítomnosti generálním vikářem[13]) a jako oficiál byl přítomen podání appellace opatem plasským Janem ke stolici papežské.[14]) Pro upravení poměrů návratem biskupovým z koncilu jest zvláště poučná listina s počátku r. 1313.[15]) Mezi Ludvíkem, kommendátorem špitálu p. Marie v Litoměřicích a farářem v Ústí Hermanem vedl se dlouho spor před pražským oficiálem, až konečně k jeho rozřešení strany zvolily si rozhodčí, kteří pronesli rozsudek v domě oficiála Tomáše, za přítomnosti oficiála, advokátů pražské konsistoře a veřejných notářů. Jmenování advokátů biskupského soudu z povolání ukazuje sice již na organisovaný soud, ale to neznamená, že soud ten měl už také v oficiálovi trvalého předsedu. V instrumentu samém arbitrátoři nařizují: »quod omnis scriptura seu actitata super dicto censu vel ipsorum quomodolibet contingentia, tam coram... d. Bohuta Curimensi et Thoma Pragensi archidiacono, tunc officialibus curiae Pragensis... nec non sententia definitiva per dictum d. Bohuttam ... lata... pro nullis et non scriptis seu actitatis ... habeantur.« Jmenují-li se však vedle sebe dva oficiálové, nenásleduje z toho nikterak, že oba působili současně, naopak konečný rozsudek pronesl Bohuta sám a musil ho proto Tomáš řešiti před ním. Myslím, že věc lze vysvětliti snadno. R. 1312 byl ještě oficiálem Tomáš, který proces začal, ale návratem biskupovým pozbyl mandát jeho platnosti a nebyl mu již obnoven. Místo Tomáše jmenoval nyní biskup oficiálem Bohutu, který při dokončil. Také Bohuta musil však vystupovati velmi krátce, neboť již počátkem února 1313 byl znovu oficiálem Tomáš. Toho roku došlo pak ještě jednou ke změně předsedy soudu a tentokráte obdržel místo oficiála protonotář Janův mistr Oldřich, který z vůle biskupovy stal se rozhodčím ve sporu jeho s klášterem želivským.[16])

---

[13]) Palacký, Über Formelbücher I. str. 252 (Wilhering. rkp. nr. 34).

[14]) R. B. M. III. nr. 56 ze 6. ledna 1312; pečeť jím připojená nalézá se mezi čtyřmi přivěšenými pečetěmi na místě posledním — odpovídá to nižší duchovní hodnosti Tomáše jako děkana bolesl. Jest špičatě oválná z obyč. vosku s p. Marií s Ježíškem na ruce, stojící v poli pečetním a legendou: † S. THOME. DECANI. BOLESLAVIEN. ECCLE. Tomáš tedy, ač vystupuje jako oficiál, užívá pečeti osobní, ani ne jako Hostislav s titulem oficiála, ale jen jako děkan boleslavský. Můžeme z toho vyvoditi, že jiné pečeti, úřední, dosud nebylo, čili že neexistoval ještě ani samostatný úřad — oficialát.

[15]) R. B. M. III. nr. 123 z 1. února 1313.

[16]) R. B. M. III. nr. 152. Mimo to tituluje biskup Jan Oldřicha oficiálem ve velmi zajímavé listině, jíž osvobozuje mistra Ryzardina z Pavie z nařčení kacířství, bohužel zachované jen mezi formuláři rkp. wilheringského (str. 57—8) bez data.

Neustálé střídání osob v úloze biskupského zástupce jest novým důkazem, že oficiál nebyl dosud stálým soudcem, jemuž biskup odevzdal soud svůj trvale, naopak, že ponechal si pořád ještě vedení soudu a jen od případu k případu svěřil zastoupení oficiálovi. Nebylo by ani možné, aby Jan vedení tak důležitého úřadu, jako bylo protonotářství v kanceláři biskupské, sloučil s řízením biskupského soudu, kdyby bylo stálé, jak by tomu pak musilo býti u mistra Oldřicha. Skutečně také Oldřich zve se protonotářem a oficiálem r. 1313 prvně a naposledy. Oficiálem určitě nebyl, neboť úřadu takového nebylo by důsledně opomínáno v listinách při jeho jméně[17]) a nemusil by mu též biskup udíleti zvláštní rozkaz k rozhodnutí sporu mezi klášterem vilémovským a jeho bratrem Hrabišem z Paběnic.[18]) Oldřich z Paběnic, žák university pařížské (před r. 1302),[19]) byl jako Rapota doktorem dekretů a kanovníkem pražským,[20]) ale stál ve službách královských a ne biskupských a jako zástupce krále Václava II. působil v Římě u kurie, když jednalo se o získání třetí, uherské koruny královské pro rod Přemyslovců.[21]) Ještě r. 1306, jakkoliv kanovník pražský, olomoucký, vyšehradský a farář v Malíně, neměl kněžského svěcení a papež mu povolil pětiletou lhůtu k jeho dosažení, současně s právem na jedno nové beneficium církevní.[22]) Stal se potom o rok později scholastikem pražským.[23]) Svou oddanost k Přemyslovu rodu osvědčil i po tragické smrti Václava III., v neklidných letech vlády Jindřicha Korutanského, kdy patřil ke skupině těch, kteří vynakládali všechno své snažení, aby se mladá dcera Václava II. Eliška stala českou královnou. Nenáviděný Korutanec měl býti z Čech vypuzen a nový panovník a manžel osiřelé Elišky hledán na dvoře císaře německého Jindřicha.[24]) Později nacházíme Oldřicha z Paběnic při dvoře biskupa pražského, který mu svěřil, odjížděje do Vienny, správu pražské diecése, pak, jak už řečeno, zaměstnával ho jako protonotáře biskupské kanceláře a oficiála a subkollektora papežského desátku[25]) a papež Jan XXII. sám ho ustanovil r. 1316 za kollektora na tři roky.[26]) Ještě po r. 1318 zasahoval v řízení biskupství jako jeden z administrátorů (do r. 1325),[27]) ale r. 1326 zanechal všech svých hodností

---

[17]) Vystupuje m. j. v papežských listinách z 8. pros. 1316 (R. B. M. III. nr. 345), 6. června 1317 (R. B. M. III. nr. 374), 27. července 1317 (R. B. M. III. nr. 382).

[18]) 13. března 1315 (R. B. M. III. nr. 249).

[19]) Tadra, Kulturní styky Čech s cizinou (v Praze 1897) str. 244. a H. Jireček, Právnický život v Čechách a na Moravě (v Praze 1903) str. 70.

[20]) R. B. M. II. nr. 1924.

[21]) Tamže.

[22]) R. B. M. II nr. 2073.

[23]) Srv. R. B. M. II. nr. 2134.

[24]) Srv. Petr Žitavský ve F. R. B. IV. str. 128.

[25]) H. Kollmann, O kollektorech komory papežské v Praze (Věst. král. čes. Spol. nauk. tř. filosof. r. 1897 str. 16—17; R. B. M. III. nr. 159.

[26]) R. B. M. III. nr. 345.

[27]) Tomek, Děj. m. Prahy I, 2, str. 549. R. B. M. III. nr. 444 atd. až 1125.

a vstoupil do kláštera sedleckého, kde byl zvolen r. 1330[28]) opatem a po čtyřech letech zemřel.[29])

Kdo byl od r. 1314 pražským oficiálem nevíme, toliko z listiny knížete slezského Boleslava, v níž sebe a své dědice podrobuje jurisdikci oficiála Tomáše a exkommunikaci, nezaplatí-li včas peněz vypůjčených od kláštera sedleckého, vychází na jevo, že ještě začátkem r. 1318 byl pražským oficiálem Tomáš.[30]) Avšak krátce potom, hned v prvních měsících toho roku, ustanovil biskup za oficiála kanovníka a kustoda vyšehradského (dříve sakristu)[31]) mistra Mikuláše, nejspíše bývalého žáka university bolognské,[32]) který už 19. května[33]) vystavuje ověřený opis, spolu se strahovským opatem Gerhardem a převorem dominikánského kláštera u sv. Klimenta Bohuslavem. Ze tří pečetí, na listinu původně přivěšených, nezachovala se, bohužel, ani jediná, a z té příčiny se nedovídáme, měl-li už tehdy oficiál samostatnou úřední pečeť.

Mezitím však biskup Jan, byv sesazen se stolce biskupského a obeslán ke kurii, odešel do Avignona a správa diecése spadla na kapitulu pražskou a z ní vybrané administrátory.[34]) Kapitula podle svého práva jmenovala nyní sama Mikuláše oficiálem.[35]) Jestliže až posud byli jsme odkázáni většinou na ojedinělé zprávy o oficiálech v písemnostech cizích vydavatelů, z činnosti Mikulášovy došlo nás z let 1319—1326[36]) několik listin, jimiž jest prokázáno, že po všechen ten čas byl soud biskupský v rukou jediné osoby. Přes to, že listiny neprozrazují ještě dosti samostatnosti a vyhraněnosti[37]), lze s jistotou tvrditi, že oficialát proměnil se už v stálý, samostatný úřad. Důkazem toho jest pečeť. Již první rozsudek z ledna r. 1319[38])

[28]) Petr Žitavský ve F. R. B. IV. str. 303.

[29]) Tamže str. 323 k r. 1334: »Eodem anno Idus decembris obiit ven. vir d. Ulricus de Babyanicz, doctor decretorum, primum quidem multarum ecclesiarum canonicus, Prag. ecclesie scolasticus et administrator eiusdem episcopatus, dehinc monachus et abbas in Zedlicz factus... Sub ipsius regimine multis debitis et defectibus gravatum est monasterium Czedlicense. Také František Pražský (F. R. B. IV. str. 417) a Beneš Krabice z Weitmile (tamže str. 486) zmiňují se o jeho úmrtí, s tím dodatkem, že založil v kostele pražském věčnou mši P. Marie, ale to je omyl (srv. Jireček str. 71).

[30]) R. B. M. III. nr. 415 ze 6. ledna 1318.

[31]) R. B. M. II. nr. 1862 (r. 1300).

[32]) Tam jmenují se mezi členy r. 1277 »Nicolaus, canonicus Vyssegradensis«, r. 1292 »Nicolaus de Praga« a r. 1317 »Nicolaus de Colonia, dioec. Prag., rector ecclesiae«. Je těžko určiti, který z nich je s pozdějším oficiálem totožný. Viz Ott, Zeitschr. der Savigny Stiftung 34. kanon. Abt. III. str. 62.

[33]) R. B. M. III. nr. 443.

[34]) Tomek, Děj. m. Prahy I. 2, str. 531; V. Chaloupecký, Jan IV. z Dražic, poslední biskup pražský (Praha 1908) str. 56.

[35]) Označuje se to v titulu jeho. srv. R. B. M. III. nr. 484, 534.

[36]) 16. ledna 1319, 27. října 1319, 23. května 1320, 27. února 1322, 3. května 1324, 26. září 1326 (R. B. M. III. nr. 484, 534, 580, 758, 978, 1225).

[37]) O tom později.

[38]) Viz zde tab. I.

nese pečeť s legendou »sigillum officialatus curie Pragensis episcopi«, to je tedy pečeť úřadu a ne již osoby, jak krásně vyznačuje i obraz její. Nová úřední pečeť ověřuje také notářský instrument z r. 1324, který má býti svědectvím vyšehradskému proboštovi, že odvedl prokurátorovi kanovníka Jindřicha úrok z jeho vyšehradské prebendy.[39]) Listina ta zasluhuje bližšího povšimnutí nejen svým obsahem — jest to nejstarší doklad na všeobecnou autentičnost pečeti oficiálovy v cizím právním jednání — ale i proto, že písař její Miroslav, »curie Pragensis episcopalis juratus notarius ac publicus«, tedy přísežný notář biskupského soudu,[40]) jest prvním jménem známým písařem pražského oficialátu.

Od té doby přešel biskupský soud již trvale do rukou oficiálových a ten nebyl nadále jenom dočasným, v náhlé potřebě dosazeným zástupcem biskupovým, ale soudcem stálým, s plnou mocí všeobecnou. Kdy tato důležitá proměna nastala, není možno přesně a bezpečně zjistiti, neboť, jak již uvedeno, z let 1314—1318 nezůstalo po oficiálovi ani jediné stopy. Došlo k ní však podle všeho někdy v tom čase, spíše až krátce před odjezdem Janovým do Avignonu než v letech prvních. Střídání správy diecése mezi několika administrátory, často měněnými, přispělo ve značné míře k upevnění mladého úřadu, protože soud nutně potřeboval jediného muže v čelo, neměla-li spravedlnost dlouhou vzdáleností biskupovou utrpěti škody.

Biskup Jan, vrátiv se po jedenáctiletém pobytu v cizině v červenci r. 1329 zpět do Čech,[41]) nezrušil již ustáleného úřadu biskupského soudce, jmenoval snad jen na místo oficiála Mikuláše muže jiného, Bohutu z Kladna. Vystupuje prvně jako oficiál v srpnu 1329[42]) mezi svědky na listině, jíž se Jindřich z Kamenice zříká patronátního práva ke kostelu sv. Vojtěcha před Litoměřicemi. Už r. 1312, nebo začátkem r. 1313 zastával biskupa dočasně na jeho soudě.[43]) Byl arcijáhnem kouřímským[44]) a k té hodnosti domohl se ještě proboštství týnského[45]) a kanovnictví kostela pražského[46]) a vyšehradského.[47]) O jeho působnosti v pražském oficialátě mluví vedle

---

[39]) R. B. M. III. nr. 978.

[40]) Neboť dvůr biskupský, »curia episcopalis« tvoří osoby, pomáhající pravidelně biskupovi ve vykonávání jurisdikce (F o u r n i e r str. 1) a stejně i oficiál má titul »officialis curie episcopalis«.

[41]) T o m e k, Děj. města Prahy I. 2, str. 549; C h a l o u p e c k ý, Jan IV. z Dražic str. 60.

[42]) R. B. M. IV. nr. 2161. Nevíme přesně, kdy se stal oficiálem, neboť Mikuláš jmenuje se jím posledně v listině ze 7. listopadu 1326 (R. B. M. III. nr. 1237). Je možné, že brzy potom zemřel, ale také, že návratem biskupovým pozbyl platnosti mandát, udělený mu kapitulou, biskup mu ho neobnovil a místo něho ustanovil za oficiála Bohutu.

[43]) R. B. M. III. nr. 123; srv. výše.

[44]) R. B. M. III. nr. 123.

[45]) R. B. M. IV. nr. 2161, III. nr. 1596.

[46]) R. B. M. III. nr. 1523 (10. ledna 1329).

[47]) Srv. Monumenta Bohemiae Vaticana II. nr. 25.

listin už také formuláře, týkající se jednotlivých částí procesu soudního, zachované v rukopise wilheringském.[48]) Naposledy jako oficiál potvrzuje smír, který r. 1335 učinili mezi sebou faráři Martin ze Šlapanova a Valter z Dlouhé vsi ve sporu o kostel dlouhovesský.[49]) Ještě za Jana z Dražic dosáhl úřadu biskupského kancléře[50]) a setrval v něm i za nástupce jeho, biskupa a později arcibiskupa Arnošta, který mimo to, hned po své volbě, jmenoval ho spolu se dvěma jinými kanovníky administrátorem čili generálním vikářem[51]) na dobu, než by došel vysvěcení. To vše ukazuje, že byl Bohuta přední osobou na dvoře pražského biskupa a těšil se značné jeho důvěře. Obtížného úřadu oficiála nemohl ho proto Jan z Dražic zbaviti z nemilosti, nýbrž stalo se tak, že potřeboval služeb jeho k úkolům jiným — nevíme zda ihned ke kancléřství — s nimiž nebylo možno úřad oficiála sloučiti. Kancléřství ovšem znamenalo spíše čestný úřad, nežli skutečnou činnost v kanceláři, neboť k té byli zkušení notáři, za práci svou zodpovědní, ale kancléř byl zato více osobním rádcem a důvěrníkem biskupovým a po něm arcibiskupovým, podobaje se v tom mnoho kancléři království českého, proboštovi vyšehradskému. Ani kancléřství nebylo však poslední hodností Bohutovou na dvoře arcibiskupském, neboť ještě krátce před smrtí r. 1351 svěřil mu Arnešt společně se Štěpánem úřad generálního vikáře.[52])

Podle listiny datované 25. srpna 1336[53]) byl nástupcem Bohutovým arcijáhen hradecký[54]) Havel. Oficialát jeho nemohl však trvati déle než do konce r. 1338, ježto už počátkem následujícího roku vykonával úřad ten Tomáš.[55]) Také mistr pařížský[56]) Tomáš Blažejův z Prahy, děkan boleslavský,[57]) arcijáhen pražský a kaplan papežský[58]) vystupoval jako dočasný oficiál v prvém období episkopátu Janova a za dlouholeté nepří-

---

[48]) O rukopise bude pojednáno později.

[49]) Orig. univ. knih. v Praze; není v R. B. M.

[50]) V listině z r. 1341 (R. B. M. IV. nr. 852) má titul »cancellarius«. Tomek, Děj. m. Prahy V. 2, str. 114 uvádí ho jako kancléře do r. 1350.

[51]) Ve funkci té vystupuje 9. května 1343 (F. Tingl, Libri confirmationum I. 45.) a 10. května t. r. (R. B. M. IV. nr. 1259).

[52]) 28. února 1351 spolu s druhým gen. vikářem Štěpánem vydávají listinu (M. B. V. I. nr. 1440); srv. Tomek, Děj. m. Prahy V. 2, str. 117. Zemřel krátce před papežem Klimentem VI. (Srv. M. B. V. II. nr. 25).

[53]) Tadra, Listy klášt. zbraslavského (Histor. archiv České Akademie čís. 23) nr. 69, str. 36.

[54]) Už r. 1320 se připomíná (R. B. M. III. nr. 559); Tomek vede ho v úřadě do r. 1338 (I. 2, str. 616).

[55]) Prvně doložen v listině z 18. ledna 1339 (R. B. M. IV. nr. 637).

[56]) Tadra, Kulturní styky str. 245.

[57]) R. B. M. III., nr. 56; nástupcem jeho v Boleslavi stal se r. 1327 Jaroslav ze Zlína (tamže nr. 1266, 1753).

[58]) R. 1313 či 1319 (R. B. M. III. nr. 123, 490); kaplanem r. 1332 (R. B. M. III. nr. 1877).

tomnosti biskupovy byl jedním z administrátorů pražské diecése.[59]) Později připomíná se také jako kanovník sadský[60]) a mimo to dostalo se mu ještě papežské provise na kanovnictví pražské s prebendou (r. 1327).[61]) Stejně jako Bohuta hrál na dvoře biskupském zodpovědnou úlohu — bylť protonotářem Janovým[62]) — a úřad ten zaměnil mu biskup za ještě důležitější úřad biskupského oficiála,[63]) v němž setrval nejspíše až do smrti jeho.[64]) Sám zemřel nedlouho potom, v první polovině r. 1345.[65])

Ani povýšení biskupství pražského na arcibiskupství nezpůsobilo žádné změny v organisaci arcibiskupského soudu. V prvých letech Arnoštovy vlády vykonával úřad pražského oficiála doktor Jan Padovský, od r. 1319 kanovník vyšehradský,[66]) snad rodem z Polska,[67]) muž v pozdější době velmi zvučného jména a vynikajícího postavení. Příjmení »Paduanus« dostalo se mu nejspíše podle místa universitních studií, slavné university padovské, kde studoval někdy před r. 1320, ježto už toho roku se o něm mluví jako o advokátu[68]) a r. 1324 jmenuje se výslovně doktorem dekretů.[69]) Než to byl pouze počátek jeho životní dráhy a úspěchů, s nímž nemínil se na dlouho spokojiti. V několika letech potom zmocnil se nových tří kanonikátů, takže r. 1330 zve se současně kanovníkem olomouckým, vyšehradským, sadským a boleslavským.[70]) V téže době zastává již na dvoře olomouckého biskupa Hynka zodpovědný úřad biskupského protonotáře, a poněvadž se jistě velmi osvědčil a nabyl biskupovy důvěry, pověřil ho Hynek, jak se už stala zmínka, velmi často z diecése vzdálený, správou celého biskupství, učiniv ho (r. 1332) svým oficiálem i generálním vikářem.[71]) Ve vysokém tom postavení setrval však Jan Padovský jen zcela krátce, protože biskup Hynek r. 1333 zemřel a za jeho nástupce připomínají

---

[59]) R. B. M. III. nr. 1225, Tomek, Děj. m. Prahy I., 2, str. 549.

[60]) M. B. V. I. nr. 509.

[61]) R. B. M. III. nr. 1381.

[62]) R. B. M. III. nr. 2008.

[63]) Prvně se jmenuje jako oficiál 18. ledna 1339 (R. B. M. IV. nr. 637).

[64]) Ještě 4. pros. 1342 (R. B. M. IV. nr. 1192) má titul oficiála.

[65]) 28. července t. r. uděluje papež uprázdněné arcijáhenství pražské kardinálovi Quidovi (M. B. V. I. nr. 507. 508) a 16. dubna 1346 obedienci boleslavskou Benešovi, synovi Jindřicha z Čečelic (tamže nr. 603).

[66]) R. B. M. III. nr. 534 a určitě r. 1324 (tamže nr. 978).

[67]) R. B. M. III. nr. 690, 852.

[68]) R. B. M. III. nr. 593.

[69]) R. B. M. III. nr. 978 (viz orig.).

[70]) R. B. M. III. nr. 1610. »datum . . . per manus honor. viri Joannis Paduani nostre Olomucensis, necnon et Wissegradensis, Boleslaviensis et Zadcensis ecclesiarum canonici, protonotarii nostri dilecti.«

[71]) Ještě 6. listopadu 1332 (R. B. M. III. nr. 1956) vystupuje jako protonotář, ale už 16. listopadu (R. B. M. III. nr. 1959) jmenuje se »d. Hynconis episcopi Olomucensis curiae officialis et in spiritualibus vicarius generalis.«

se už jiný oficiál[72]) i vikář.[73]) Zdá se, že odtud až do smrti biskupa Jana z Dražic jiného úřadu duchovního nekonal, stal se však rádcem a sekretářem markraběte moravského a později krále českého Karla.[74]) Ale jakmile se stal Arnošt biskupem pražským, jmenoval ho svým oficiálem.[75]) Jenže záhy jiné úkoly odvolávaly ho jinam, a tak musil Arnošt ještě téhož roku (1344), aby úřad nepřítomností jeho netrpěl, ustanoviti oficiálem Hostislava.[76]) Po svém návratu se asi Jan znovu úřadu ujal, neboť r. 1345[77]) má titul oficiála opět, ale již počátkem následujícího roku se o něm mluví jako o oficiálu bývalém.[78]) To již měl několik nových hodností duchovních, bylť od r. 1344 kanovníkem pražským,[79]) držel obedienci v Křešicích (r. 1342),[80]) faru ve Volyni[81]) a nad to se připomíná později jako oltářník věčné mše v kostele vyšehradském.[82]) R. 1345 byl zvolen a papežem potvrzen za děkana vyšehradského, aniž ztratil — vyjma fary volyňské — jediného ze svých přehojných beneficií.[83]) Po složení oficialátu užíval Arnošt nadále velmi často jeho služeb — jako gen. vikáře[84]) a inkvisitora.[85]) Jest tedy jasné, že opustil soud arcibiskupský jen proto, aby se mohl věnovati působnosti jinde. V posledních dvanácti letech svého života vystupoval v Čechách též jako papežský nuncius a výběrčí papežského desátku[86]) a v hodnosti té r. 1358 zemřel.[87])

Vedením oficialátu byl po jeho odstoupení r. 1345 znovu pověřen doktor dekretů Hostislav Všemilův z Prahy. Stejně jako předchozí mužové nabyl i on r. 1342 papežské provise na kanovnictví pražské,[88]) ačkoliv se jmenuje kanovníkem svatojirským, farářem u sv. Havla a děkanem v Sadské. Jeho úřad netrval však dlouho, neboť už 14. prosince 1347 zemřel.[89]) Osiřelý

---

[72]) R. B. M. IV. nr. 226.

[73]) R. B. M. IV. nr. 74.

[74]) M. B. V. I. nr. 119.

[75]) R. B. M. IV. nr. 1385; zde vystupuje po prvé.

[76]) T a d r a, Cancellaria Arnesti, Commiss. III. nr. 30. (Archiv f. österreich. Geschichte sv. 61, str. 344). Srv. zde níže.

[77]) R. B. M. IV. nr. 1522, 1542.

[78]) R. B. M. IV. nr. 1655.

[79]) T o m e k, Děj. m. Prahy V. 2, str. 138.; provise dostalo se mu už r. 1342 (M. B. V. I. nr. 13, 54. 119, 120).

[80]) M. B. V. I. nr. 119, 120 (či snad v Řečici?).

[81]) Tamže.

[82]) M. B. V. II. nr. 1091.

[83]) M. B. V. I. nr. 547—9.

[84]) T o m e k, Děj. města Prahy V 2, str. 117 uvádí leta 1355—6, P o d l a h a naopak už r. 1351—57 (Series str. 27).

[85]) Od r. 1351 (Tomek str. 117).

[86]) M. B. V. I. nr. 733, II. nr. 182, 463 atd.

[87]) Už 16. října t. r. se jmenuje Vilém z Lestkova děkanem (L. C. I. str. 86). Srv. níže.

[88]) M. B. V. I. nr. 152.

[89]) P o d l a h a str. 28, D o b n e r, M. B. H. VI. str. 347. Ještě 1. února 1347, deleguje papež oficiála Hostislava spolu s arcijáhnem hradeckým Havlem a

soudní tribunál udělil potom arcibiskup Arnošt pražskému a vyšehradskému kanovníkovi Šimonovi, který už 21. února r. 1348[90]) potvrzuje smlouvu, zavazující vikáře kostela sušického k odvádění úroku Mikulášovi, kanovníkovi vyšehradskému. Jiné, určitější zprávy o něm není, a poněvadž v té době žijí dva kanovníci pražští a vyšehradští, Šimon z Würzburka a Šimon z Jičína, nelze ani určiti, kdo z obou byl oficiálem.[91]) Mnohem lépe jest znám nástupce Šimonův, Jindřich Reuherův z Brna, farář v Nalbu v Dolních Rakousích[92]) a jako předešlý oficiál dvojnásobný kanovník, kroměřížský[93]) a olomoucký a kustos kostela olomouckého,[94]) s expektancí na třetí kanovnictví pražské.[95]) Když se r. 1354 uprázdnil děkanský stolec v Kroměříži a na jeho místo biskup olomoucký určil pasovského klerika Dětmara Tangreda, směnil s ním Jindřich děkanství za faru v Nalbu a Karel IV. sám vyžádal pro něho papežského potvrzení.[96]) Oficialát zastával nejprve na Moravě,[97]) v letech 1349—1352[98]) v Praze, ale potom se nejspíše vrátil znovu na Moravu a stal se opět zástupcem biskupským jako gen. vikář[99]) a oficiál.[100]) Zemřel pravděpodobně v prvních měsících r. 1358.[101])

V Praze vystřídal ho Bartoloměj Gerlachův, kanovník sadský (do r. 1350), od r. 1335 pražský[102]) a později dokonce i kanovník vratislavský,[103]) když byl již před tím pro něho získán dekanát u sv. Jiljí.[104]) R. 1343 po své volbě biskupské zmocnil ho Arnošt, společně se Štěpánem a kancléřem Bohutou, ke správě diecése jako administratora a gen. vikáře.[105]) Vikářem se stal ještě jednou r. 1353,[106]) snad když odstoupil dříve z pražského ofi

převorem dominikánů pražských Budislavem k rozsouzení pře, jak dokazuje not. instrument ze 13. února 1349 (Pangerl, U. B. des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron, Wien 1872, str. 107).

[90]) Orig. v arch. kapit. vyšehr., opis v diplomatáři Národ. musea.

[91]) Srv. Tomek, Děj. m. Prahy V. 2, str. 118, 137—8, 179.

[92]) M. B. V. I. nr. 19 (18. června 1342).

[93]) M. B. V. II. nr. 248.

[94]) R. B. M. IV. nr. 226, M. B. V. I. nr. 1056, 1062.

[95]) R. B. M. III. nr. 1314, M. B. V. I. nr. 1056, 1062.

[96]) M. B. V. II. nr. 248.

[97]) R. B. M. IV. nr. 226, C. D. M. VII. nr. 93, 295.

[98]) C. D. M. VII. nr. 915, M. B. V. I. nr. 1056. Posledně se jmenuje 12. pros 1351 (arch. klášt. Jeruš.; diplom. mus.). 20. dubna 1352 (arch. kapit. vyšehr.) už je oficiálem Bartoloměj.

[99]) C. D. M. VIII. nr. 164 (r. 1352), IX. nr. 70. (r. 1357).

[100]) 23. října 1353 (arch. klášt. Jeruš.) a 29. března 1354 (C. D. M. VIII. nr. 216).

[101]) Srv. M. B. V. II. nr. 778, 780—783, 791—792.

[102]) R. B. M. IV. nr. 183.

[103]) Tomek, Děj. m. Prahy V. 2. str. 137.

[104]) Tamže.

[105]) 10. května 1343 společně konfirmují (R. B. M. IV. nr. 1259).

[106]) Pangerl, Urkundenbuch des Cistercienserstiftes... zu Hohenfurt ve Fontes rerum Austriac. II. odd. XXIII. str. 102.

cialátu. Jest to však pouhá domněnka, protože po celá další tři leta není ani jediného dokladu o tom, v čí rukou spočíval arcibiskupský soud. Jistou hranicí zůstává jedině začátek roku 1356, kdy asi Bartoloměj zemřel, neboť už 13. července potvrdil papež na jeho bývalé kanovnické místo v kapitule pražské Viléma Jana Pavlova[107]) a 5. srpna Alberta z Litic na uprázdněné děkanství u sv. Jiljí.[108])

Také hned 25. února 1356 ověřuje opis listiny biskupa olomouckého jiný oficiál, Petr z Kuncendorfu,[109]) který setrval odtud v arcibiskupském soudě nepřetržitě celých 7 let. O Petrovi se dovídáme, že byl r. 1351 potvrzen na žádost královny Alžběty za faráře v Domslavě,[110]) bez ohledu na to, že už měl místo kanovnické v Lebuši, kde se stal později kantorem,[111]) a v té hodnosti vystupoval ještě jako oficiál pražský. Než arcibiskup sám se přičinil, aby jeho kaplan obdržel prebendu bližší. Na jeho žádost udělil mu papež r. 1357 expektanci na kanovnictví pražské[112]) (kde se skutečně od r. 1360[113]) jmenuje kanovníkem) a rovněž na přímluvu arcibiskupskou stal se rok potom arcijáhnem horšovským,[114]) vzdal se však zmíněného kantorství.[115]) Snad stáří či choroba přinutily ho odstoupiti z veřejného života, nebo přímo smrt přerušila r. 1363[116]) několikaletou jeho činnost v pražském oficialátě.

Úřad uprázdněný jeho odchodem svěřil Arnošt známému, vysoce vzdělanému muži, mistru Vilémovi z Lestkova, oddanému dvořanu císaře Karla, v jehož službách odebral se několikráte jako důvěrný posel a vyslanec ke kurii papežské.[117]) Jaké vážnosti a úctě se těšil, nasvědčuje, že mu papež r. 1356 »motu proprio« udělil kanonikát a prebendu pražského kostela,[118]) milosti, jaké se dostalo jen málokteré osobě. Stejnou cestou stal se r. 1358, po smrti svého předchůdce na tribunále soudcovském, Janovi Padovském, kanovníkem a děkanem vyšehradským,[119]) několik dní potom, co nabyl z milosti papežské i dlouholetého jeho úřadu nuncia a kollektora

---

[107]) M. B. V. II. nr. 461.

[108]) M. B. V. II. nr. 479.

[109]) Dobner, Monum. Boh. IV. str. 352.

[110]) M. B. V. I. nr. 1358, 1359, 1376.

[111]) Prvně titul doložen 25. února 1356 (Dobner, Mon. Boh. IV. 352).

[112]) M. B. V. II. nr. 587.

[113]) M. B. V. II. nr. 1165.

[114]) 8. února 1358 (M. B. V. II. nr. 717, 718, 724).

[115]) M. B. V. II. nr. 767.

[116]) 22. dubna 1363 ještě vystavuje listinu, (orig. univ. knih. v Praze), 10. srpna t. r. jmenován nový oficiál a 25. října 1364 se už mluví o Petrovi jako o mrtvém.

[117]) R. 1353 — srv. M. B. V. II. nr. 151; r. 1354 — M. B. V. II. nr. 204, 243; r. 1358 — M. B. V. II. nr. 812; r. 1359 — M. B. V. II. nr. 903; r. 1361 — M. B. II. nr. 1186

[118]) M. B. V. II. nr. 448.

[119]) 28. října 1358. (M. B. V. II. nr. 855).

papežského.[120]) Oficiálem stal se 10. srpna 1363.[121]) Listin jím vydaných neznáme, ale zaznamenána jest jeho přítomnost při vydání notářského instrumentu dne 5. října téhož roku.[122]) Jest to důležité, neboť už 8. listopadu obsazuje papež kanovnictví pražské[123]) a 14. listopadu kanovnictví a děkanství vyšehradské,[124]) uvolněná smrtí Viléma z Lestkova. Zemřel podle toho během měsíce října, necelé dva měsíce po svém jmenování, dříve než Arnošt z Pardubic, a nemohl tedy býti autorem známého životopisu Arnoštova,[125]) který se mu připisuje,[126]) ačkoliv jistě nebyl méně oddaným stoupencem arcibiskupovým, nežli skladatel jeho.[127])

Ustanovením Jence Závišova z Újezdce, probošta kostela sv. Kříže ve Vratislavi, za oficiála, jež učinil Arnošt v posledním roce svého života,[128]) přešel pražský oficialát na řadu let do jedněch rukou, neboť Jenec setrval v něm nejen za nástupce Arnoštova, Jana Očka z Vlašimě, ale též nějaký čas za Jana z Jenštejna.[129]) Také Jenec neměl pouze zmíněného probošství, ale byl už od r. 1335 kanovníkem pražským,[130]) později vyšehradským[131]) a kaplanem královským[132]) a r. 1353 poslal Karel za něho žádost papeži, aby mu svěřil arcijáhenství kouřímské, jež se uvolnilo úmrtím arcijáhna Bohuty, bez zřetele na jeho prebendy.[133]) To se nespl-

---

[120]) 17. října 1358 (M. B. V. II. nr. 850) a znovu 27. dubna 1359 (nr. 911).

[121]) V Liber erectionum I. fol. 6 v. poznamenáno: »Notandum, quod a. D. 1363 in die s. Laurencii martyris in castro Rudnicensi Prag. diocesis rev. p. d. Arnestus s. Prag. ecclesie archiepiscopus fecit et creavit officialem curie sue vener. virum d. Wilhelmum de Lescow, decanum Wissegradensem et canonicum Pragensem.«

[122]) Orig. v kapit. vyšehr.

[123]) M. B. V. III. nr. 228. str. 149: »Henricus de Burne supplicat, quatenus sibi de canonicatu et prebenda in ecclesia Pragensi vacantibus per obitum quondam Wilhelmi de Lescow, collectoris fructuum camere apostolice provideatur.«

[124]) M. B. V. III. nr. 237.

[125]) Vydán ve F. R. B. I. str. 387 a násl.

[126]) Tomek, Děj. m. Prahy III 2, str. 181.

[127]) Beneš Krabice z Veitmile k r. 1370 (vydavatel ho opravuje na r. 1369) má zprávu, že Karel IV. koupil bohatou knihovnu »d. Wilhelmi, decani Wissegradensis, hoc anno defuncti«, ale potom se buď mýlil, anebo se zpráva týká jiné stejnojmenné osoby. Také prebendy v Kobylisích, Oujezdci (1367) a obedience ve Vřešťánkách (1366), jež mu připisuje Tomek, Děj. m. Prahy V 2. str. 142, nemohly mu v naznačených letech patřiti.

[128]) Ve formulářích rkp. kapituly praž. I XL 2 současně se jmenují oficiál Jenec a arcibiskup Arnošt.

[129]) Ještě 7. září 1380 vystupuje (Tadra, Soudní akta konsist. praž. II. str. 36 nr. 181). 30. října t. r. jmenuje se už oficiálem Boreš (tamže str. 59 nr. 362).

[130]) R. B. M. IV. nr. 235.

[131]) M. B. V. II. nr. 33.

[132]) Tamže.

[133]) Tamže; později se připomínají prebenda v Horněticích (r. 1380) a prebenda v Žatci (r. 1379); srv. Tomek, Děj. m. Prahy V 2 str. 137, 181.

nilo.[134]) ale vidíme, že způsobem života a hromaděním beneficií se Jenec nelišil nijak prospěšně od svých předchůdců. Před nastoupením Jana Očka z Vlašimě na stolec arcibiskupský vedl spolu s arcijáhnem kouřímským Buškem a proboštem týnským Sezemou jako administrátor správu arcidiecése.[135]) Odtud, po všechna léta svého oficialátu, zastával zároveň povinnosti generálního vikáře se dvěma jinými kolegy.[136]) Za něho, lze říci, došel oficialát pražský konečného vývoje, takže nástupci jeho, oficiálové Boreš (1381—1383) a Mikuláš Puchník (1383—1394)[137]) mohli užívati, snad s nepatrnými změnami, forem a pravidel ustálených v těchto letech.

III.

Působnost pražského oficiála.

Od samých počátků má diecése pražská pravidlem jednoho oficiála. Po prvém pojmenování jeho »officialis noster«,[1]) ustálil se obyčejný titul »officialis curie Pragensis«,[2]) »curie episcopalis Pragensis«,[3]) později »curie archiepiscopalis Pragensis«,[4]) a když se stal pražský arcibiskup legátem papežským »curie archiepiscopalis Pragensis et apostolice sedis legati officialis«.[5]) Mizí tedy ze jména jeho původní ráz osobního úředníka biskupova, jaký v sobě má označení »officialis noster«. Úřad jeho zve se »officiolatus curie Pragensis episcopi«, officiolatus curie archiepiscopalis Pragensis«.[6])

Oficiál byl ustanovován biskupem, zprvu jen na určitou dobu[7]) nebo pro určitou věc,[8]) vytčenou v udělené plnomoci, později všeobecně pro

---

[134]) Ještě r. 1353 obdržel provisi Bušek Linhartův z Braškova (M. B. V. II. nr. 148, 149).

[135]) L. C. I. 2, str. 48.

[136]) Tomek, Děj. m. Prahy III. 2, str. 192, V. 2, str. 117.

[137]) Tomek, Děj. m. Prahy V. 2, str. 119; Podlaha, Series canonicorum str. 43 56; životopis Puchníkův podává stručně Ottův Naučný slovník sv. XX, str. 971.

[1]) R. B. M. II. nr. 1782, III. nr. 152.

[2]) R. B. M. II. nr. 2777; III. nr. 1225, 1337. 2056; IV. nr. 1192. atd.

[3]) Tadra, Listy klášt. zbraslav. nr. 69.

[4]) Jen občas »officialis curie Pragensis archiepiscopi« (18. března 1350, orig. klášt. Teplé, opis v diplom. mus. a 20. pros. 1361, orig. univ. knih. pražské).

[5]) Legáty byli jmenováni pražští arcibiskupové papežskou listinou z 28. května 1365 (H. Jireček, Codex iuris Bohemici II. 1, nr. 551; srv. Tomek, Děj. m. Prahy III. 2, str. 235.).

[6]) Tak se uvádí vždy v legendě pečetní.

[7]) Palacký, Über Formelbücher II. 171.

[8]) R. B. M. II., nr. 1782: »mag. Hodizlaus noster officialis de speciali nostro mandato...«

veškeré soudnictví, spadající do oboru moci biskupovy.[9]) Tribunál jeho byl totožný s tribunálem biskupským, takže od něho nebylo možno odvolati se k biskupovi,[10]) ale jen ke stolici vyšší,[11]) u nás k arcibiskupovi mohučskému.[12]) V každém sporu bylo však straně dovoleno odvolati se přímo ke stolici papežské s pominutím všech instancí předchozích,[13]) a to byla jediná možná cesta appellační, když pražský biskup byl povýšen na arcibiskupa.

Má-li biskup svého stálého oficiála, není tím nijak řečeno, že se sám vzdává jurisdikce úplně, neboť může kdykoliv zasednouti na místo soudce, nebo vyhraditi si konečný rozsudek v některé při, po případě jmenovati za soudce pro určitou věc osobu jinou. I když je oficiál zplnomocněn všeobecně »ad universitatem causarum«, netrvá jeho úřad doživotně, ale jen do vůle biskupské a může býti kdykoliv sesazen.[14]) Tím si vysvětlíme, že u nás všichni bývalí oficiálové ještě dlouho po složení úřadu vystupují ve funkcích jiných. Z této závislosti rovněž vyplývá, že moc oficiálova mizí, přestane-li moc biskupova, ať smrtí nebo exkommunikací jeho;[15]) může ovšem setrvati ve svém úřadě, obnoví-li mu nástupce biskupův jeho mandát.[16]) Je-li biskup suspendován, anebo do nastoupení biskupa nového, spadá správa diecése na kapitulu[17]) a tím i právo jmenovati oficiála. Vyznačuje se to však v titulu jeho: »Mag. Nicolaus officialis curie Pragensis a capitulo Pragensi deputatus«,[18]) nebo jen »Mag. Nicolaus Pragensis ecclesie officialis«,[19]) r. 1378 »Nos Jenczo . . . administrator archiep. Pragensis sede vacante per capitulum Pragensem deputatus, officiolatus locumtenens.«[20])

Tato charakteristika soudní moci oficiálovy odpovídá zcela dnešnímu pojmu jurisdikce mandátní, a přece nelze říci jednoduše, jak se často činí, že oficiál byl pouhým mandatářem biskupovým, neboť tu jest třeba všimnouti si středověkého, faktického vývoje, který nemusil se vždy přidržovati urči-

---

[9]) Podle práva je ustanovován »generaliter«, t. j. obdržev všeobecný mandát (C. 3. in VI[to] de apell. II. 15; podobně c. 2, 3 in VI[to] de officio vicarii 1, 13).

[10]) C. 3. in VI[to] de appellat. II. 15.

[11]) Tamže; C. 2. in VI de consuetudine I. 4.

[12]) R. B. M. III. nr. 253, nr. 318 (zde biskup Jan se odvolává od arcib. mohuč. ke stolici papežské); srv. též listinu z 10. září r. 1319 (R. B. M. III. nr. 527).

[13]) C. 1 X de off. legati I. 30 c. 5, 7, 56. X de appellationibus II. 28; u nás příklad 6. ledna 1312 (R. B. M. III., nr. 56.).

[14]) Srv. Fournier. Les officialités str. 19 a násl., Schmalz str. 45. Totéž platí o gen. vikáři (Hinschius II. str. 221 a násl.).

[15]) Tamže; Schmalz, str. 48; c 1. in VI[to] I. 13.

[16]) Tak oficiál Jenec ponechán byl i po smrti Arnošta z Pardubic jeho nástupcem v úřadě; srv. výše.

[17]) Fournier str. 20; Hinschius str. 223; c. 3. 4 in VI[to] I. 8.

[18]) 16. ledna 1319 (R. B. M. III. nr. 484).

[19]) 27. října 1319 (R. B. M. III. nr. 534).

[20]) Tadra, Listy klášt. zbrasl., nr. 194. str. 154.

tých právnických forem a také skutečně šel jinou cestou.[21]) Hledí-li se ještě v prvé polovině 13. stol. na oficiála v tomto smyslu[22]) (a snad i později), již druhá polovina téhož století přináší doklad, že oficiál býval též považován za soudce ordinárního. Tak statuta koncilu bituríckého počítají ho mezi soudce ordinární[23]) a rovněž Vilém Durantův[24]) ve svém proslaveném a všeobecně při církevních soudech užívaném díle »Speculum iuris«, jednajícím podorobně o všech důležitých otázkách církevně soudních, přiznává výslovně, že za soudce ordinárního jest pokládán také ten »cui universitas causarum est commissa, unde officiales episcoporum ordinarii censentur«.[25]) Jest jasno, že středověk nečinil takového rozdílu, podle něhož by pravomoc ordinární znamenala tolik jako »iurisdictio propria« a jejímž opakem by byla pravomoc přenesená, »iurisdictio mandata«, to jest dílo moderních právníků, kteří přenesli svoje nazírání i na dobu minulou.[26]) Ve středověku převládalo asi vědomí, že oficiál, ačkoliv nemá jurisdikce vlastní — doživotní — přece vykonává moc na základě svěřeného úřadu, a ten trvá stále, i když osoby stojící v jeho čele se mění častěji, jako na př. v Čechách. A právě v Čechách víme, že oficiál byl od současníků uznáván za soudce ordinárního a sám se jím nazýval, vydávaje častěji listiny »ex auctoritate nostra ordinaria«[27]) a podobně činili oficiálové olomoučtí na Moravě[28]) i oficiálové v mnohých diecésích německých, na př. v Halberstadtě.[29]) Rozdíl, který je přece mezi pravomocí oficiálovou a jurisdikcí biskupovou, jíž má na základě své hodnosti, vyjadřují mnozí kanonisté tím, že jmenují moc oficiálovu quasiordinární a jeho soudcem quasiordinárním.[30])

Pokud se osobních vlastností týče, má býti oficiál znalý církevního

---

[21]) O povahu jurisdikce oficiála a gen. vikáře byly a jsou dosud spory mezi kanonisty, o nichž mluví Schmalz, De instituto officialis. Přidržuji se práce jeho a Hillingovy o oficiálátě v Halberstadtě; srv. též W. Kämpfe, Die Begriffe der iurisdictio ordinaria, quasiordinaria, mandata, delegata im römischen, kanonischen und gemeinen Recht (1876).

[22]) Statuta conc. apud Castrum Gonterii (r. 1231) cap. 35: »Auctoritate concilii . . . duximus statuendum, quod officiales et alii demandatam jurisdictionem habentes...« (Schmalz str. 53.).

[23]) Praví se v nich: »quod omnes episcopi et officiales eorum et alii ordinarii... illam sententiam executioni demandent (kap. 35., Schmalz str. 55).

[24]) Savigny, Gesch. des römischen Rechts im Mittelalter V. (Heidelberg 1829) str. 501 a násl.; J .F. Schulte, Die Gesch. der Quellen und Literatur des canonischen Rechts (Stuttgart 1875) str. 144 a násl.

[25]) Tisk 16. stol. v univ. knih. pražské (sig. XXV. B. 23), I. str. 98 srv. též Hilling str. 95; pozn. 2.

[26]) Hilling str. 94.

[27]) Na př. 22. srpna 1368 (arch. klášt. sv. Tomáše na M. Straně).

[28]) Schmalz str. 56.

[29]) Hilling str. 93. a násl.

[30]) Schmalz str. 51, Hilling str. 96.

práva, aby mohl předsedati na soudě, řídícím se procesem kanonickým.[31]) Nalézáme také u nás již první oficiály s hodností akademickou a vesměs muže zaujímající čelné postavení na dvoře biskupském.

Po celou dobu episkopátu Jana IV. z Dražic byl oficiál jediným zástupcem jeho, s výjimkou odjezdu na koncil viennský.[32]) Přes to není jediného dokladu, že by zastával biskupa ve věcech jiných než soudních. V listinách buď koná úlohu soudce, nebo jest přítomen soudnímu řízení, koná-li je soudce delegovaný,[33]) nebo soudce, na němž se strany dohodly. Všechny listiny mimosoudní vydává biskup svým jménem a také konfirmace farářů, učiněné shora zmíněným gen. vikářem Oldřichem, po svém návratu z koncilu viennského aprobuje,[35]) ano dokonce v jednom případě faráře pro větší jistotu a bezpečnost znovu dosazuje a potvrzuje.[36]) I když připustíme, že z listin se nám zachoval jen nepatrný zlomek, přece je nepravděpodobné, že by aspoň nějaká zmínka nás nedošla,[37]) kdyby skutečně oficiál konal povinnosti pozdějšího gen. vikáře. Proč by také svěřoval biskup Jan r. 1311 správu diecése vedle oficiála zvláště jmenovanému generálnímu vikáři?

Tato okolnost, že oficiál pražský byl od počátku jen soudcem a nikoliv správcem diecése jako oficiál na západě, prozrazuje opět mocnější vliv jihoněmecký na naši zemi, zesílený tím více, že diecése pražská podléhala vrchní správě arcibiskupů mohučských, od níž ji osvobodilo teprve jmenování biskupa pražského Arnošta arcibiskupem. Ale povýšení biskupského stolce pražského a velký vzrůst agendy, který byl následkem, přinesly další změnu v organisaci úřadů biskupských — vznik generálního vikariátu. Kdežto však generální vikářové byli obyčejně dva, po r. 1364 tři,[38]) oficiál pražský zůstává až do sklonku století pravidelně jeden.

---

[31]) Srv. Fournier str. 18 a násl., kde uvádí i ostatní podmínky, jež musí míti oficiál jako soudce duchovní, též Schmalz str. 61, Sägmüller I. 3. str. 470.

[32]) Palacký, Über Formelbücher II. 171; srv. kapitolu předešlou.

[33]) Na př. 8. července 1320 (R. B. M. III. nr. 593).

[34]) Na př. 13. pros. 1319 (R. B. M. III. nr. 544). 3. pros. 1332 (R. B. M. III. nr. 1964).

[35]) Rkp. kláštera Wilheringu (sig. 73) str. 89 nr. 34.

[36]) Tamže str. 83 nr. 11: »Nos Johannes etc. N. f. etc. quod . . . supplicavit, ut cum ipsum, nobis in generali concilio Wyennensi constitutis, noster vicarius generalis... rectorem legittimum instituit et plebanum et ... cum omnibus pertinenciis confirmavit ... [nos] ... confirmacionen ... ratas et gratas habere et confirmare . . . dignaremur. Nos... confirmacionem et commissionen prefatas ratas et gratas habemus et eas auctoritate nostra, qua fungimur, confirmamus, ipsum nichilominus ad maiorem certitudinem et cautelam in ipsa ecclesia in... rectorem legittimum de novo instituimus et plebanum, ipsam sibi ... confirmantes ...«.

[37]) Mohla by vzniknouti námitka, že přece máme ve zlomku formulářové sbírky oficiála pražského v rkp. kapitulním I XXVI. celou část první vztahu-

O rozdělení pravomoci mezi vikářem a oficiálem poučují nás jasně plnomoci, dané jim arcibiskupem Arnoštem, které byly pojaty do sbírky formulářů Arnoštovy kanceláře. Arcibiskup Arnošt obrací se tam zvláštní listinou ke všemu duchovenstvu své arcidiecése[39]) a oznamuje mu, že jmenoval vyšehradského děkana Jana Padovského a pražského kanovníka Štěpána svými generálními vikáři, jsa přesvědčen o jejich píli, rozhledu a spravedlnosti a uděluje jim právo: »quoscunque provincie, civitatis et diocesis nostrarum nobis subiectos . . . citandi, suspendendi, excommunicandi personas, monasteria, conventus, collegia . . . civitates, opida, castra, villas et loca alia, quecunque nobis iure ordinario subiecta . . . interdicendi, beneficia ecclesiastica . . . personas ydoneas conferendi et eis auctoritate et vice nostra providendi de ipsis, presentatos quoscunque ad quecunque ecclesiastica beneficia, dignitates, personatus seu officia examinandi, confirmandi, instituendi, destituendi . . . apostolicas literas . . ., approbaciones tabellionum dandi et concedendi, visitandi, inquirendi, corrigendi et reformandi . . . clericos . . . incarcerandi . . ., electos in episcopos examinandi et confirmandi, . . . ecclesias de novo erigendi et erectas consecrare faciendi . . . omniaque et singula que jurisdiccionis existunt et que nos ipsi, si presentes essemus, faceremus et facere possumus, faciendi, disponendi, ordinandi et exequendi, eciam si mandatum exigeret speciale.« V listině adresované přímo Štěpánovi, stejného jinak znění, připojuje Arnošt omezení:[40]) »excepta potestate . . . immutandi curie nostre officialem, qui pro nunc est et pro tempore fuerit, aut sibi per nos commissa aut eciam committenda.« Je-li generální vikář oprávněn konati vše co arcibiskup za své přítomnosti i pokud se týče jurisdikce, mimo jmenování a sesazování oficiála a vůbec vsahování do jeho pravomoci, svěřuje tomuto arcibiskup: »causas audiendi et diffiniendi, item personas nobis subiectas suspendendi, interdicendi et excommunicandi, clericos capiendi et incarcerandi, advocatos et procuratores

---

jící se na věci nesporné; že sbírka je oficiálova, je však pouhá domněnka Podlahy v jeho »Soupise rkp. knihovny kapituly pražské«, II. str. 146. Ve skutečnosti však v celém zlomku není o oficiálovi ani slova a nelze podle něho na administrativní činnost oficiálovu usuzovati, jak bude blíže ukázáno později. Také z Bohutových formulářů v rkp. wilhering. ani jeden netýká se mimosoudní věci.

[38]) V r. 1370—1371 byli nějaký čas dokonce čtyři vikáři. Za Jana z Jenštejna počet kolísal, až konečně od února r. 1386 zůstal Kuneš z Třebovle jediným generálním vikářem a po něm podobně v září r. 1389 Jan z Pomuku. Sr. Tomek, Děj. m. Prahy III. str. 192.

[39]) Tadra, Canc. Arnesti, Commiss. III. nr. 18; Tadra datuje listinu do r. 1354 před odjezd Arnoštův s Karlem IV. do Říma ke korunovaci, z toho důvodu, že r. 1356—7 je gen. vikářem vedle Jana Padovského Vrativoj a ne Štěpán. Je to pravděpodobné, neboť Arnošt skutečně chystá se k odjezdu a dovoluje gen. vikářům činiti vše »que nos ipsi, si presentes essemus, faceremus.«

[40]) Tadra, Canc. Arnesti III. 19.

recipiendi et revocandi et generaliter ad omnia et singula faciendi . . . exceptis tamen hiis, que nobis a jure vel consuetudine reservata dinoscuntur, seu ad que non posset procedere sine nostra licencia speciali.«[41])

Pravda, že kompetence generálním vikářům udělená, jest neobvykle rozsáhlá a že svěřuje jim Arnošt i ty věci, které do obvyklého pojmu pravomoci jejich nenáležejí, a jež by si jistě arcibiskup, kdyby byl přítomen, ponechal pro sebe.[42]) Ale poměr oficiála ke generálnímu vikáři stává se tím zřetelnější. — Pravomoc oficiálova, úzce vymezená na vyslýchání a rozsuzování sporů, vedení soudu i s ustanovováním zástupců stran a ostatní věci s řízením soudním spojené, nezávisí na rozmanitějším a mnohem širším okruhu působnosti vikářovy, ale tvoří s ní jeden vzájemně se doplňující celek.

Jako v mnohých cizích biskupstvích vedle biskupa, vlastního ordinárního soudce celé diecése, nabyli také arcijáhni během času značné moci soudní, nezávislé na biskupovi a směřující proti němu, rovněž v Čechách učiněn byl arcijáhny náběh k samostatnému vykonávání soudnictví. Nasvědčuje tomu jeden formulář zachovaný ve sbírce biskupa Tobiáše z Bechyně, v němž nařizují půhon jakéhosi faráře dva soudci delegovaní arcijáhnem Martinem.[43]) A ten formulář je zároveň cenným dokladem, že i u arcijáhnů českých šlo o vznik jurisdikce ordinární, neboť jen ordinární soudce má právo delegace.[44]) Ale soudní moc arcijáhnů se nikdy v Čechách nerozvinula,[45]) naopak záhy dostavil se pokles, a proto také nedošlo k boji

---

[41]) Tadra, Canc. Arnesti III. 30. — Oficiálem jmenuje Arnošt »mag. H.« a odůvodňuje tím, aby nepřítomností dosavadního oficiála Jana Padovského zmíněný úřad netrpěl. Tadra se domnívá, že ustanoveným oficiálem je Hostislav a že zastával úřad ten v l. 1347—49. Podle uvedené začáteční písmeny a ve spojení s Janem Padovským to mohl býti skutečně jen Hostislav, ale datování Tadrovo není správné. Hostislav zemřel už r. 1347. Víme však, že byl oficiálem 14. září 1344 (R. B. M. IV. nr. 1440). Před tím ještě 7. června (tamže nr. 1409) vystupuje jako oficiál Jan Padovský a na novo opět 18. března 1345 (tamže nr. 1522). Byl proto asi Hostislav oficiálem mezi tou dobou. Odpovídalo by to odůvodnění, že oficiál Jan musil opustiti Prahu pro nějakou nutnou příčinu. Zmíněná plnomoc Arnoštova by se dala tímto způsobem dobře vyložiti.

[42]) Srv. Hinschius II. str. 214 a násl., Sägmüller I. 3. str. 471.

[43]) J. B. Novák, Formulář Tob. z Bechyně nr. 42.

[44]) C. 11. X. de off. iudicis ordinarii I. 31, c. 7. h. t. in VI^{to} I. 16.

[45]) Z dokladů na soudní moc arcijáhnovu lze ukázati na spor faráře pohledského se správcem kostela na hoře Herlivínově o dvě vesnice a kapli v Buchberku, který r. 1265 rozhoduje zástupce arcijáhna kouřimského (vicearchidiaconus, R. B. M. II. nr. 488). Rozepře vznikla znovu 1272 a tu je zajímavé, že biskup pražský odkázal na předešlý rozsudek (II. nr. 792) a podobně při novém sporu r. 1316, protože byla diffinitiva sententia terminata per eum qui auctoritatem habuit judicandi (III. nr. 337). Také r. 1270 rozsuzuje při vicearcijáhen hradecký (IV. nr. 1826). Ale to jsou případy řídké a od konce 13. stol. přestávají; pokud pak se v pramenech s arcijáhny jako soudci shledáváme, jedná se pravidelně jen o delegaci biskupskou jako na př. r. 1271

mezi nimi a oficiálem, jakožto novým představitelem soudnictví biskupského, ale jak jsme viděli, biskupským oficiálem byl u nás velmi často arcijáhen. Nedostatek pramenů pro církevní dějiny české nedovoluje sice sledovati přesně vývoj a sestup pravomoci arcijáhenské v Čechách, ale podle ustanovení Arnoštových poznáváme, že v polovici 14. století nebyla jejich soudní moc už veliká.

Podle pražských statutů Arnoštových[46]) z r. 1349 mohou souditi už jen ve sporech manželských a lichevních, jsou-li znalí práv, anebo mají-li k ruce zkušené přísedící. Ostatní spory vyhrazuje Arnošt jenom biskupům a jejich oficiálům, a rozsudky, které by v těch věcech arcijáhni učinili, nemají míti platnosti. Ještě rychlejším tempem než v Čechách rostl úpadek moci arcijáhenské od poč. 14. stol. na Moravě. Tam už synoda kroměřížská z r. 1318[47]) omezila arcijáhny na věci manželství a lichvy, kdežto statuty olomoucké,[48]) vydané téhož roku Arnoštem jako pražské, i to jim zapověděly a dovolily jen souzení pří lehčích. Ale ani v Čechách nezůstal vývoj dlouho pozadu. Již v uvedených statutech pražských z r. 1349[49]) čteme, že lichváři mají býti udáváni biskupovi nebo oficiálovi, aby mohli býti donuceni »ad restitucionem usurarum«, a ve statutech z r. 1366[50]) a 1371[51]) lichváři se výslovně před soud biskupský přikazují. Pokud jde o spory manželské, několik rozsudků oficiálových, zařaděných mezi formuláře[52]) a zápisy v soudních aktech přesvědčivě ukazují, že ani v tom oboru se jurisdikce arcijáhnů neudržela. Také vybízí-li Arnošt (v »Cancellaria Arnesti«[53]) arcijáhny, aby napravovali kněze ve svém arcijáhenství, trestali a odsuzovali z moci arcibiskupské hráče kostek, ty, kteří nosí zbraně, ne však kněžského oděvu a tonsury, i jiné provinilé, avšak těžké zločince jako kacíře, schismatiky a lichváře udali arcibiskupovi k potrestání, je v tom zjevné omezení moci arcijáhenské na poklesky v té době zcela obyčejné, nad to ještě nerozsuzují jich z moci vlastní, ale z moci svěřené jim arcibiskupem pouze na jeden rok.

Následek tohoto rychlého poklesu arcijáhenské pravomoci byl přirozeně ten, že ztroskotal v samých počátcích i pokus jejich o vytvoření samostatné organisace soudní podle vzoru soudnictví biskupského, který učinili zaváděním delegovaných soudců, takže ke zřízení vlastního oficiála arci-

---

(R. B. M. IV. nr. 1828), r. 1276 (R. B. M. II. nr. 1061) a j. Srv. Hrubý v Č. Č. H. r. 1917, str. 51.

[46]) Dudík. Statuten des I. Prager Provinzial-Konzils str. 39. čl. X.

[47]) C. D. M. VI. str. 389. nr. 22.

[48]) Vyd. Dudík, A. Ö. G. XLI. (r. 1869) str. 207—8.

[49]) Čl. LXXVII.

[50]) Höfler, Concilia Pragensia str. 12.

[51]) Tamže str. 14; proti lichvě vystupují pak arcibiskupové ve 14. st. ještě několikráte.

[52]) V rkp. kapituly praž. JXL2, o němž později.

[53]) Canc. Arnesti Commis. III. nr. 35.

jáhenského se už vůbec nedostali.[54]) Moc soudní zůstala tak téměř neztenčená v rukou pražského oficiála a vypadlo-li z ní za Arnošta území nově zřízeného biskupství litomyšlského,[55]) jež mělo svého samostatného oficiála, zase na druhé straně vzrostla tím, že k pražskému oficialátu jako k vyšší instanci šla všechna odvolání od soudů biskupa olomouckého a ovšem i litomyšlského.[56])

Došlo tak nezbytně k přetížení pražského oficiála a k zdlouhavému vyřizování sporů, při písemnosti kanonického procesu již dosti těžkopádnému. Nemůže se ani zváti ulehčením, jestliže arcibiskup, kterému někdy appelace byla přímo adresována[57]) (nejspíše ve věcech, které si sám vyhradil), uděloval jednotlivé spory různým předním osobám svého dvora, generálním vikářům,[58]) kancléřovi,[59]) buď dvěma společně nebo jen jedinému[60]) jako soudcům delegovaným, aby je rozsoudili, protože oficiál byl také častěji podobnými[61]) i jinými mimořádnými úkoly[62]) pověřován.

Ve Francii odpomáhal biskup podobnému přetížení ústředního soudu a usnadňoval stranám ze vzdálených částí diecése vedení pře tím, že vedle hlavního oficiála ve svém sídle jmenoval oficiály venkovské pro menší území a některé lehčí pře. Ale nebyli nijak postaveni na roveň oficiálovi hlavnímu a lišili se podstatně tím, že od nich strana mohla se odvolati k soudu biskupskému — k oficiálovi hlavnímu.[63]) Také v Německu přicházející »commissarii« jsou jen analogií francouzských oficiálů venkovských,[64]) a nelze říci, jak činí Riedner,[65]) že zřízení to se v Německu neujalo; nicméně není možno také tvrditi všeobecně, že biskupové od 13. století dosazovali venkovské oficiály, aby čelili velké moci arcijáhnů, a že s úpadkem arcijáhnů také venkovští oficiálové přestali.[66]) Vždyť pravomoc-

---

[54]) Značné moci soudní nabyli arcijáhnové na př. ve Špýru a vykonávali ji pomocí oficiála; srv. Glasschröder, Das Archidiakonat in der Diöcese Speier während Mittelalter v Archival. Zeitschr. r. 1901 str. 116 a násl.

[55]) Zdeněk Nejedlý, Dějiny města Litomyšle a okolí I. (v Litomyšli 1903) str. 97 a násl.

[56]) Tomek, Děj. m. Prahy III. 2 str. 224.

[57]) Srv. Canc. Arnesti, Commiss. III. 52.

[58]) Tamže nr. 38.

[59]) Tamže nr. 43, 52.

[60]) Tamže nr. 43.

[61]) Tamže nr. 42.

[62]) Jan Padovský jmenuje se na př. r. 1344 subcollectorem papežského desátku (R. B. M. IV. nr. 1385), r. 1345 subexecutorem papežským (tamže nr. 1542) a pod. 17. července 1376 (arch. kapit. vyšehr.) a j.

[63]) Fournier str. 12 a násl.

[64]) Hauck V. str. 159.

[65]) Das Speierer Offizialatsgericht ... str. 69.

[66]) Jak činí Schröder, Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte (6. vyd. Lipsko 1919) I. str. 636 a Sägmüller I. str. 469—470. V některých částech severozáp. Německa, snad pro odpor arcijáhnů, kteří v těch částech měli značný vliv, nedošlo k zavedení venkovských oficiálů, ale za to odchylné po-

arcijáhenská nebyla všude tak veliká a nemohla se státi hlavní pohnutkou tohoto kroku biskupského a není ani dosti prací ani zachovaných pramenů pro venkovský oficialát, aby konečný úsudek byl možný.

Na naprostý nedostatek přímých zpráv narážíme také v Čechách a přece, zdá se, tři listiny z formulářové sbírky arcibiskupské jsou slabou stopou zaniklé církevní instituce. Poznáváme z nich, že si ženský klášter v Marienthalu stěžoval, že jest zkracován ve věcech testamentů a úroků a nemůže se domáhati spravedlnosti na dvoře biskupském pro odlehlost místa a neschůdnost cest. Proto arcibiskup Arnošt svěřil komendátorovi řádu Johanitů na dobu jednoho roku v dekanátě žitavském plnou moc, aby zjednal v těch věcech klášteru spravedlnost.[67]) Podobně udělil právo volyňskému děkanu Markovi, aby rozsoudil všechny spory o dluhy do výše dvou kop, které v jeho dekanátě mají mezi sebou laici i duchovní.[68]) V obou případech arcibiskup odevzdal rozsouzení určitých věcí na omezeném území, vzdáleném od Prahy, některému duchovnímu toho místa. Možno-li si je vysvětliti ještě jako pouhou delegaci s platností rozšířenou, nevystačí výklad takový již pro formulář další,[69]) v němž arcibiskup Arnošt pověřuje probošta mělnického plnou mocí řešiti všechny spory mělnického kostela a jeho osob, přítomné i budoucí, i pokud by vyžadovaly odnětí beneficií. Kdyby někdo z duchovních nesídlil při zmíněném kostele, má právo donutiti ho k tomu církevními tresty, i vyloučením. Arnošt jmenuje ho k tomu účelu výslovně venkovským oficiálem na dva roky.[70]) — Tu je tedy přímo doložen titul jmenovaného soudce »officialis foraneus«. Jest omezen na spory určitého místa jako oba předešlí i na krátký čas, ale liší se od nich v tom, že mu propůjčuje Arnošt na tu dobu moc soudce ordinárního na všechny pře se vztahující. Příklad jest sice zcela ojedinělý, ale nabývá tím větší ceny, že byl pojat do sbírky formulářové a nemohl proto býti zjevem naprosto výjimečným, neboť úkolem podobných sbírek

---

měry v některých diecésích vynutily si jmenování ještě jednoho (nebo i několika) oficiála zvláštního pro určitou část diecése, který byl postaven hlavnímu oficiálovi na roveň. Příkladem může býti biskupství v Münsteru, které bylo složeno ze dvou místně, právně i kmenově rozdílných částí, frísské a vestfálské a proto ustanoven pro Frísko zvláštní »officialis terrae Frisiae Monasteriensis diocesis,« asi současně jako oficiál hlavní (1268); srv. H i l l i n g str. 49 a násl.

[67]) Canc. Arnesti, Commiss. III. nr. 10.

[68]) Tamže nr. 34.

[69]) Tamže nr. 48.

[70]) Tamže; ». . . committimus . . ., quatenus a u c t o r i t a t e o r d i n a r i a, . . . de causis omnibus tam presentibus, quam futuris, maioribus mediocribus et minoribus, eciam si privacionem, destitucionem seu deposicionem beneficiorum exposcant . . . Vos itaque inter personas dicte ecclesie et super ipsis iuxta premissa omnia et singula nostrum constituimus o f f i c i a l e m f o r a n e u m et eciam ordinamus presentibus vero post biennium minime duraturum.«

bylo, aby sloužily za vzor pro stejné případy. I lze předpokládati, že zřizoval Arnošt venkovské oficiály i jinde, tím spíše, že podporují nás v tom také prvé dva formuláře, z nichž vysvítá, že rozsouzení některých pří bývalo ukládáno různým osobám častěji, i když bez titulu oficiála. Zavádění částečné decentralisace přispívalo značně k urychlení soudního řízení a zmenšení výloh i ztráty času, spojených s cestami do dalekého diecésního města, a ulehčovalo hlavně velké agendě arcibiskupského soudu. Bylo by proto překvapující, kdyby Arnošt, který tolik péče věnoval nápravě poměrů a zdokonalení správy svěřeného mu arcibiskupství, nezaváděl aspoň ve vzdálených končinách podobné účelné organisace církevního soudnictví jako země západní, jež mu byly vzorem. I to posiluje mínění, že také v Čechách častěji byl zřízen venkovský oficialát.[71])

Jinou, ač celkově nevelkou úlevu pro pražský arcibiskupský soud znamenal také v Čechách velmi oblíbený kompromis. Záležel v tom, že se sporné strany dohodly samy na osobách rozhodčích, které mezi nimi měly vynésti nález.[72]) Tím se vyhnuly nejen řádnému a kompetentnímu soudci, ale i všem formalitám soudu řádného, neboť rozhodčí rozsuzovali bez ohledu na soudní předpisy. Nález arbitrátorů měl se státi svobodně, to jest bez vsahování řádného soudce a absolutně — strany se vzdaly zvolením rozhodčích možnosti odvolati se od proneseného jimi výroku.[73])

Také mezi duchovními patřícími pod jurisdikci pražského oficiála

---

[71]) Zajímavý jest ještě následující formulář v rkp. kapit. praž. J XL 2 fol. 87. nr. 69: »Serviciis promptis et paratis premissis domine officialis! Noveritis . . ., quia quidam . . . presencium exhibitorem ad vestram citavit presenciam, sed quia dictus clericus coram me nullam penitus iusticiam postulavit, . . . ideo paternitati vestre studiose supplico, quantinus causam inter predictos verti sperantem ad iudicium meum, ut parcatur laboribus et expensis, remittatis.« Odesílatelem listu nemohl býti ani oficiál olomoucký, ani litomyšlský, ti by nejmenovali pražského oficiála »paternitas vestra«. Celý uctivý tón písemnosti ukazuje na soudce podřízeného a hodil by se dobře na nějakého nižšího duchovního, který konal úřad venkovského oficiála. To jest však jediná temná zmínka, která, i když připustíme, že list pochází od oficiála venkovského, neposkytuje žádného vysvětlení o způsobu jednání a vedení písemností před jeho soudem. K otázkám takovým prameny mlčí.

[72]) Stölzel, Die Entwicklung des gelehrten Richtertums in den deutschen Territorien I, 27, 238, 607; Ott, Beiträge str. 124—6.

[73]) V kompromisech, t. j. listinách, jimiž strany ustanovují arbitrátory a dávají jim moc rozhodnouti své právo, čteme: » . . . compromittimus, promittentes pro nobis et nostris successoribus bona fide sub poena amissionis causae praedictae ac aliis poenis quibuslibet, quas praedicti visis juribus et non visis partibus, vocatis et non vocatis partibus, duxerint inflingendas, nos ratum et firmum habere ac tenere, quicquid per praedictos super lite et controversia praedicta tractatum, arbitratum ... vel etiam diffinitum, sedendo et stando, die feriata et non feriata, in scriptis et sine scriptis. . . omnique juris auxilio et beneficio, quod nobis. . . posset competere, renunciamus pura et spontanea voluntate. (R. B. M. III. nr. 616).

nalézáme v prvé polovině 14. století dosti rozepří skončených dobrovolně zvolenými smluvci;[74]) snad hlavní příčinou toho byl zdlouhavý a obtížný kanonický proces, při soudě oficiálově přísně dodržovaný. Strany obcházely předpisy kanonické pomocí kompromisu, a v tom jest také částečné vysvětlení, proč se rozsudků oficiálových v pramenech první poloviny 14. stol. zachovalo tak málo. Za smluvce byly obyčejně voleny osoby různé; i biskup vystupuje jako arbitrátor[75]) a k ukončení svých sporů volí cestu kompromisu.[76]) Také oficiál pražský přichází mezi arbitrátory častěji,[77]) ačkoliv pravidelněji ve starší době titulu úředního nenese. Obyčej užívati kompromisu udržel se pak v nezmenšené oblibě i za Arnošta a jeho nástupců, jak svědčí vedle listin[78]) dosti hojné doklady v soudních aktech od r. 1373 zachovaných.[79]) Strany mohly se dohodnouti na smluvcích nejen před zahájením procesu, ale i tehdy, když se už spor před oficiálem vedený ocitl v pokročilém stadiu.[80]) V tom případě vzdal se oficiál sám rozsudku a svěřil rozhodnutí mužům stranami zplnomocněným zvláštní listinou[81]) a pečoval současně, aby včas nález učinili.[82]) Arbitrátoři dostavili se pak

---

[74]) Na př. R. B. M. III. nr. 344, 616. 857, 1607; IV. nr. 109, 413, 610, 1577 a t. d.

[75]) R. B. M. IV. nr. 109, 413 a 5. listopadu 1376 (insert v list. ze dne 13. února 1377 v arch. kapit. vyšehr.).

[76]) Na př. 18. srpna 1313 (R. B. M. III. nr. 152), 12. dubna 1341 (R. B. M. IV. nr. 896). kde jmenuje za rozhodčí ve sporu s klášterem břevnovským a ostrovským děkana pražského Arnošta a svého kancléře Bohutu.

[77]) R. B. M. III. nr. 616, 857, 1607.

[78]) Oficiál arbitrátorem na př. 28. února 1368 (Tadra, Listy klášt. zbraslav. nr. 178), 1. srpna 1368 (arch. klášt. břevnov.), 30. října 1368 (Tadra, Listy nr. 181), 6. dubna 1381 (arch. kapit. vyšehr.), kde generální vikář Kuneš z Třebovle jako »superarbiter« rozhoduje při, o níž se smluvci nemohli dohodnouti.

[79]) Tadra, Soudní akta konsistoře pražské I. (Histor. archivu vyd. I. tř. Čes. akademie, čís. 1.); srv. seznam zápisů podle obsahu na začátku. O aktech bude více promluveno později.

[80]) R. B. M. III, nr. 123, 1596; Tadra, Akta I. str. 337, II. str. 92 a j. Přirozeně že stejně tomu bylo i ve sporech patřících před generální vikáře. jak hojně dosvědčují Tadrou vydaná akta.

[81]) Příkladem jejím je nr. 6 formulářové sbírky rkp. wilhering. (str. 47), kde oficiál Bohuta ustanovuje: »Causa, que inter . . vertitur, in vos tamquam in arbitros sit compromissa; auctoritate nostra inter partes easdem . . . . pronunccietis, mandantes per vos arbitrata eisdem partibus sub penis certis per vos appositis firmiter observari . . . Podobně zní i formulář nr. 59. v rkp. kapit. praž. J XL 2 (fol. 84v).

[82]) Formulář nr. 67 tamže fol. 87; oficiál nařizuje nejmenovaným osobám, aby osobně napomenuly rozhodčí, kteří na sebe úlohu tu dobrovolně přijali, ale: »arbitrium huismodi in dispendium dictorum hucusque minime curant terminare . . . ut infra sex dies a noticia presencium arbitrium ipsum pronuncient et terminent cum effectu, alioquin dictis partibus compromittentibus . . . de remedio providebimus oportuno«.

v určený čas před oficiála do jeho domu nebo na dvůr biskupský,[83]) tam pronesli svou výpověď a na její potvrzení vyžádali si asi pravidelně úřední pečeti oficiálovy, která připojena byla na listinu vedle pečetí jejich.[84]) O arbitriu učiněném r. 1329[85]) ve sporu o desátky v Nuslích, na němž se strany usnesly po začetí pře na soudě oficiálově, vydal oficiál Bohuta sám vlastním jménem svědeckou listinu. Pečeti pražského oficialátu používali rozhodčí často i tehdy, když se nevedl původní proces přímo před oficiálem, nýbrž kde oficiál súčastnil se arbitria jen jako svědek,[86]) anebo byl požádán smluvci o přispění radou a pomocí.[87])

Jestliže však aspoň částečně ubylo agendy oficialátu tím, že strany občas zanechaly vedení sporů a vložily rozhodnutí svých zájmů do rukou rozhodčích, vyvinula se působnost jeho větší měrou zase ve směru jiném. Bylo ho užíváno k ověřování listin a zlistiňování soukromých právních jednání. Přispěla k tomu zásada středověká, že soukromá listina, měla-li míti platnost veřejnou, musila býti ověřena pečetí uznávanou všeobecně za věrohodnou.[88]) Takové důvěře obecné těšila se také pečeť oficiálova a proto různé osoby, nejen duchovní, ale i světské obracely se rády na biskupský oficialát se žádostí o vyhotovení listiny a ověření autentickou úřední pečetí.[89]) Zvláště ve Francii tento způsob zlistiňování soukromých právních jednání od 2. pol. 13. stol. neustále vzrůstal a stal se

---

[83]) 1. února 1313 (R. B. M. III. nr. 123) koná se arbitrium »in domo habitacionis d. Thome officialis«, 30. dubna 1356 (orig. arch. Nár. mus.) »in domo habitacionis . . . d. Petri . . officialis . . . de consensu expresso ac auctoritate speciali . . d. Petri officialis«, 26. října 1329 (R. B. M. III. nr. 1596) »in episcopali curia«, 30. července 1347 (Tadra, Listy klášt. zbraslav. nr. 105) pronáší nález Předbor opat břevnovský »in consistorio curie archiep. Pragensis« přímo »sedens pro tribunali«.

[84]) Zmíněná listina z r. 1356 »huiusmodi . . arbitrium per . . . notarium publicum... scribi et in formam publici instrumenti redigi mandavimus et nostri ac officiolatus curie . . . sigillis fecimus et procuravimus communiri« (pečeť rozhodčího však potom připojena nebyla).

[85]) R. B. M. III. nr. 1596.

[86]) V arbitriu z 13. pros. r. 1319 (R. B. M. III. nr. 544) »presentibus . . mag. Nicolao . . . officiali . . . Et in horum omnium testimonium presentibus litteris sigilla nostra una cum sigillo officiolatus curie Pragensis de voluntate et assensu dicti officialis duximus appendenda. Actum . .«

[87]) 3. pros. 1332 (R. B. M. III. nr. 1964) »Ulricus... camerarius regni Bohemie« činí rozsudek »deliberatione insuper nobiscum et cum... Dyrzlao praeposito et Thoma archidiacono . . . et Bohuta archidiacono Curymensi et officiali Pragensi« . . .; všichni tři připojili své pečeti k pečeti Oldřichově.

[88]) Srv. o pečeti autentické H. Bresslau, Handbuch der Urkundenlehre f. Deutschland und Italien (2. vyd. Lipsko 1912, 1915), I. str. 718. a násl.

[89]) O. Redlich, Die Privaturkunden des Mittelalters (Erben—Schmitz—Kallenberg—Redlich, Urkundenlehre III. Teil 1911), str. 172 a násl.; A. Giry, Manuel de diplomatique str. 837. a násl.; P. Fournier, Étude diplom. sur les actes passés devant les officialités (Bibl. de l'École des chartes 40), str. 296—331.

zcela všeobecným, když ordonance Filipa Sličného z r. 1300 uznala autentičnost oficiálovy pečeti i před forem světským. Rozumí se, že i taxy stranám za listiny vyměřené rostly ročně do značných výší a staly se pro pokladnu biskupskou vydatným zdrojem příjmů.[90]) Nemenšího významu domohla se listina oficiálská také ve Štrasburku, kde dokonce zatlačila v pozadí i listinu městskou,[91]) a částečně i v Kolíně nad Rýnem,[92]) a i když v jiných biskupstvích daleko nedosáhla takového rozšíření a dělila se o svůj význam s listinou jinou, přece možno míti za to, že bylo jí užíváno všude,[93]) i v Čechách.

Nejčastěji, už od samých počátků, dávaly si strany pražským oficiálem vystavovati ověřené opisy listin,[94]) zvláště tehdy, hrozila-li originálu zkáza sešlostí nebo ztráta, když bylo nutno vykázati se jí na místě vzdáleném. Ale u nás nebyly celkové poměry pro oficialát tak příznivé, aby rozkvetl ve všeobecný ověřovací úřad, neboť stejně jako on působily i jiné osoby s pečetí autentickou, jako biskup,[95]) arcibiskup,[96]) později hlavně generální vikář.[97]) Jinou nemalou překážkou staly se úřady městské a veřejný notariát,[98]) který se ve 14. stol. plně v Čechách rozvinul. Ale přes to vše nalézáme doklady na to, že na oficialát nebylo stranami nijak zapomínáno, naopak, že byl oblíben, a poznáváme na nich současně, jak se při tom postupovalo. Bylo již vzpomenuto notářského instrumentu z r. 1324[99]) o jednání mezi vyšehradským kanovníkem Držislavem a prokurátorem kanovníka Jindřicha. Držislav odevzdal prokurátorovi úrok z prebendy kanovníka Jindřicha a prokurátor Ekrik přiznal v přítomnosti četných členů vyšehradského kostela, že úrok přijal. Pro větší jistotu měla býti vyhotovena listina. Za tím účelem požádaly asi strany předem oficiála Mikuláše, který jako kustos vyšehradský věci se súčastnil, aby listinu opatřil, a ten vzal s sebou soudního přísežného notáře Miroslava, který listinu zhotovil, a Mikuláš ji ověřil pečetí pražského oficialátu.[100])

---

[90]) Tamže.

[91]) Schulte, Strassb. U. B. str. 17 a násl.

[92]) Foerster str. 262 a násl.; pro Halberstadt srv. Hilling str. 110 a násl.

[93]) Není dosud dosti prací o oficialátě, aby se mohla otázka ta řešiti na pevném základě.

[94]) O transsumptech oficiálových více později.

[95]) R. B. M. III. nr. 21, 284 a j.

[96]) R. B. M. IV. nr. 1556, 18. ledna 1376 (diplom. mus.).

[97]) 28. června 1355 (arch. Nár. musea), 5. října 1363 (arch. kapit. vyšehr.).

[98]) Na př. R. B. M. IV. nr. 126, 1216, 1654 atd.

[99]) R. B. M. III. nr. 978.

[100]) Tamže: »...et in robur firmius praedictorum praesentibus sigillum officiolatus curiae Pragensis est appensum.« Právě tak jest Miroslav písařem listiny z r. 1332, která dosvědčuje, že Zdislav z Chrustoklat odkázal klášteru břevnovskému 170 kop gr. Ale tu je těžko rozhodnouti, možno-li listinu také považovati za doklad na zlistinění oficiálem, neboť všichni tři spoluvydava-

Později dostavovaly se strany přímo na soud, kde v určité dny oficiál jejich prohlášení přijímal. Pěkným dokladem toho je notářský instrument z r. 1338.[101]) Šlechtična Zdenka přišla k oficiálovi Tomášovi zasedajícímu na soudě a prohlásila, že se vzdává všech svých práv, patřících jí ve vsi Hradci, ve prospěch kláštera sv. Vavřince na Malé Straně, a zavázala se, že nebude pracovati proti darování té vsi zmíněnému klášteru, jež učinil její manžel před svou smrtí. Na důkaz toho dal Tomáš v její přítomnosti zhotoviti notářský instrument a přivěsiti k němu pečeť oficialátu spolu s pečetí řečené Zdenky a přítomného arcijáhna boleslavského.[102]) Podobně přicházely strany na soud i jindy — ve věcech různých; známe listiny, v nichž se zavazují k placení dluhu,[103]) odvádění věčného úroku k určitému kostelu,[104]) patroni kostela uznávají jinou osobu za spolupatrona,[105]) vikář slibuje platiti z pronajaté fary ustanovený obnos ročně vlastnímu faráři.[106]) Ale při jednáních takových jest pravidelně aspoň jedna strana stavu duchovního, nebo jde o věci církevní. Věci zcela světské objevují se jen zřídka, neboť tu se strany obracejí pravidelně na soud městský, pokud jim nestačí prostý notářský instrument.

Že bylo oficialátu při soukromoprávních jednáních i přes tato omezení často užíváno, k tomu přispěla značně jiná okolnost; oficiál měl moc stihati ty, kteří nevykonávali svých závazků, církevními tresty, prostředkem v té době stále dosti účinným, aby přinutil neposlušného a zatvrzelého přece konečně k podajnosti. Proto strany, aby se ujistily o dodržení uzavírané

---

telé vyšehradský probošt Držislav, protonotář Tomáš a oficiál Bohuta přivěšují své pečeti. Pečeť oficialátu se nijak zvláště v korroboraci nevyznačuje jako prostředek ověřovací a zdá se proto spíše, že zastupuje pouze osobu Bohutovu a nikoli úřad. Není s překážkou, že Miroslav byl přísežným notářem biskupského soudu, neboť jako veřejný notář mohl vydávati samostatně not. instrumenty.

[101]) R. B. M. IV. nr. 614.

[102]) Korroborace zní: »Ut autem omnia suprascripta inviolabiliter robur obtineant firmitatis, ad peticionem ipsius domine Sdencze necnon sanctimonialium monasterii antedicti, videlicet officiolatus curie Pragensis et . . . Sebastiani, archidiaconi Boleslaviensis, necnon ipsius . . . Sdencze de ipsorum certa sciencia sigilla presenti instrumento sunt appensa.«

[103]) 28. června 1374 (Cod. Thomeus fol. 93, diplom. mus.), 16. dubna 1386 tamže.

[104]) 16. ledna 1372 (kl. maltéz. v Praze), 2. června 1382 (arch. kapit. praž.), 9. pros. 1389 (tamže).

[105]) Dva formuláře v rkp. kapit. praž. J XL 2 fol. 116 s datem 7. a 8. června.

[106]) 21. února 1348 (arch. kapit. vyšehr.), 9. září 1357 (arch. klášt. dominik. v Praze). Také v list. z 18. ledna 1335 a 29. května 1350 oficiál oznamuje, že strany vedoucí na jeho straně spor se dohodly a učinily mezi sebou jistý závazek. Ale zde, myslím, nelze mluviti o působnosti oficiála v soukromém právním jednání, neboť k shodnému řešení došlo během sporu a zakončuje vlastně soudní řízení; mohlo by se do jisté míry říci, že nahrazují listiny ty konečný rozsudek.

smlouvy nebo závazku, dobrovolně se podrobovaly před oficiálem jeho jurisdikci a trestu církevní exkommunikace jako donucovacímu prostředku v případě jeho porušení. Již r. 1318[107]) slezský kníže Boleslav dal vznésti na sebe a své dědice oficiálem Tomášem exkommunikaci, kdyby nezaplatil peněz vypůjčených od kláštera sedleckého. Podobně zavázal se vikář odváděti ročně děkanovi plat pod trestem exkommunikace.[108]) Oficiál vydával o tom straně listinu, v níž exkommunikaci jako trest za nedodržení smlouvy prohlásil, a bylo-li třeba, také později ve skutek uvedl, stihaje neposlušnou stranu postupně zesílenými církevními tresty tak dlouho, dokud se nevyrovnala.[109])

Shledáváme-li však za Arnošta a ještě v prvním desetiletí Jana Očka z Vlašimě oficiála jako jediného předsedu arcibiskupského soudu, jsme r. 1373 náhle postaveni před fakt, že podle řady protokolů, počínajících tím rokem, stojí v čele soudu gen. vikář.[110]) Pokusím se později naznačiti, proč k tomu kroku došlo a jak se dále vytvořil vzájemný poměr obou úředníků na soudě. Dříve však bude ukázáno, kterak byl tento soud organisován a jakých osob bylo třeba, chtěl-li na něm někdo spor vésti.

IV.

Osoby súčastněné při soudním řízení.

O uspořádání biskupských soudů a o osobách na nich súčastněných poskytují poučení zvláštní sbírky, zvané často »ordines iudiciarii«, které vedle předloh na všechny důležitější soudní písemnosti jednají obyčejně i teoreticky o složení soudu a o významnějších otázkách se soudním procesem spojených. Byly proto cennou příručkou nejen pro předsedajícího

---

[107]) R. B. M. III. nr. 415; r. 1341 (R. B. M. IV. nr. 1016) arbitrátoři rozhodují spor o desátky z městečka Vladislavic tak, že Oldřich z Kostelce má je odváděti pravidelně na sv. Jiří a Havla, kdyby však 14 dní po uplynutí lhůty nezaplatil, má za trest dáti dvojnásobnou summu. Po dalších 14 dnech »sentenciis excommunicacionum . . . d. Thome officialis . . ., quibus prefatus d. Ulricus cum suis heredibus ac successoribus sponte et voluntarie se submisit . . . a quibus absolvi non debebunt, nisi prius predictis . . . plenarie et integraliter resarciant et persolvant.

[108]) 9. září 1357 (arch. klášt. dominik. v Praze), srv. též Tomek, Děj. m. Prahy III. 2, str. 253. a násl.

[109]) Uvedená sbírka formulářů rkp. J XL 2 má toho dosti dokladů.

[110]) Nejspíše po této změně vznikla plnomoc pro gen. vikáře, již uveřejnil Tadra, Listář veřejného notáře ve 14. století, ve Věstníku král. čes. spol. nauk VII (1890) str. 88. Dává se mu tam právo: confirmandi, visitandi, decidendi, et jurisdiccionem ecclesiasticam exercendi, sentencias proferendi, penas infligendi et exigendi, procuratorem seu procuratores et baillinos constituendi. . . mutandi, revocandi . . . et omnia alia et singula exercendi, que huius vicarie requirit auctoritas.

soudce, ale i ostatní muže při soudě zaměstnané, ať již zastupováním stran, nebo vyhotovováním soudních písemností. Jest litovati, že v Čechách až do sklonku 14. stol. ke vzniku podobné sbírky domácí nedošlo. Nedostatek ten nahrazovaly sbírky cizí, jako Jana z Bologně, Tankreda, Viléma Duranta a jiné, již od druhé poloviny 13. stol. u nás opisované.[1]) Mezi nimi, soudíme-li podle počtu rukopisů, zvláště oblíben byl krátký »Ordo iudiciarius Antequam«, dříve připisovaný slavnému kanonistovi Janu Andreae.[2]) Vzácným pramenem, ještě cennějším předešlého, byla by ovšem ustanovení biskupská a řád přímo pražský oficialát zavazující, ale ani těch za Jana z Dražic nebylo. Zdá se vůbec, že až do Arnošta biskupský soud řídil se obyčejem, časem ustáleným, bez přesnějších biskupských nařízení a že teprve Arnošt, stejně jako v jiných oborech své blahodárné působnosti, položil pevný základ i pro organisaci arcibiskupského tribunálu. Tak již v prvých letech dal sepsati nějaká pravidla, týkající se pražského oficiála a osob mu podřízených, jenže se bohužel nezachovala. Víme o nich teprve z nařízení Arnoštova, vydaného v Roudnici 15. října 1356 pod názvem »De officio officialatus Pragensis et servitoribus officii«,[3]) jímž měla býti předešlá ustanovení doplněna. Nařízení to je velmi cenné nejen svým obsahem — pouze na jeho podkladě lze poněkud blíže nahlédnouti v organisaci pražského oficialátu — ale i svou formou. Jako většina středověkých písemností není původní, nýbrž byla sestavena vydavatelem z několika předloh více méně mechanicky — vzpomeňme v prvé řadě Karlovy zakladací listiny pro universitu pražskou[4]) — tak i řád Arnoštův měl svůj přímý vzor, a to v kanceláři papežské. Jest opsán až na nutné úchylky téměř doslovně ze tří bul papežských, určených pro nejvyšší tribunál křesťanský, římskou rotu. Začátek pojal arcibiskup z listiny papeže Jana XXII. »Pater familias« z r. 1316,[5]) další část z buly Benedikta XII. »Decens et necessarium«, datované r. 1340[6]) a konečně poslední díl nalezneme v bule »Ratio iuris exigit«, pocházející opět od Jana XXII.

---

[1]) Ott, Das Eindringen des kanonischen Rechts str. 44 a násl.

[2]) Tamže; Riedner str. 44 a násl. Omyl poznal už L. Rockinger, Über einem Ordo iudiciarius bisher dem Joh. Andreae zugeschrieben (diss. Mnichov 1855). Vydal Rockinger, Quellen und Erörterungen zur baierischen und deutschen Geschichte IX. 2. str. 992 a násl.

[3]) F. Menčík, Několik statutů a nařízení arcibiskupů praž. Arnošta a Jana I. (1355—1377). Vyšlo v Pojednáních král. čes. spol. nauk VI. řada sv. 11. str. 6 a násl.; srv. též Menčík, Zřízení konsistoře v Čechách za arcib. Arnošta z Pardubic v Čas. katol. duchov. XXIII. r. 1882 str. 438.

[4]) Srv. V. J. Nováček, Prameny zakladací listiny university pražské vydané Karlem IV. dne 7. dubna 1348 v Čas. Čes. Mus. 1890, str. 226.

[5]) G. Erler, Der Liber cancellariae apostolicae vom J. 1380 (Lipsko 1888) str. 172. a Tadra, Kanceláře a písaři str. 129 pozn. 5.

[6]) Erler str. 196, M. Tangl, Die päpstlichen Kanzleiordnungen von 1200 bis 1500 (Innsbruck 1894) str. 118.

z r. 1331.[7]) Snad jen odstavec o prokurátorech,[8]) v bulách neobsažený, je původní, jinak pražský soud napodoboval, přirozeně v malém měřítku, římskou rotu.

O sestavení soudu oficiálova před Arnoštem, více nežli tvrditi, můžeme se pouze domýšleti na základě analogie s poměry cizími, a k tomu přispívají ony soudní sbírky u nás známé. Soud konal se za předsedání oficiála, nemohl-li býti přítomen, jeho zplnomocněného zástupce.[9]) To se stávalo častěji, když byl oficiál zároveň jedním z generálních vikářů.[10]) Jindy, musila-li se nějaká věc projednati mimo sídlo soudu, hlavně kde šlo o větší vzdálenost, takže oficiál nemohl zasáhnouti přímo, užíval pomoci t. zv. exekutora. Byl to pravidelně místní farář nebo děkan, jemuž udělil oficiál plnou moc, aby jistý případ vyšetřil.[11]) Obyčejně pomáhal exekutor, když měli býti vyslechnuti svědkové.[12]) Oficiál zaslal místnímu nebo blízkému duchovnímu listinu pověřující k vykonání výslechu, společně s uzavřenými články, o nichž měli svědkové podati přísežné výpovědi. Ustanovený exekutor napsal půhon, odeslal okolním farářům s rozkazem, aby označené osoby obeslali před něho na některý den, kdy pak od nich přijal přísahu a každého svědka odděleně a tajně vyslechl. O výsledku byl sepsán protokol a zapečetěný s původním rozkazem poslán zpět oficiálovi do sídla soudu hlavního. Také jiné části procesu bývaly tímto způsobem vykonávány, po případě i spor celý.[13])

Vedle oficiála jmenují se hlavními osobami na soudě assessor, advokát a prokurátor.[14]) První z těchto mužů, assessores, iuris periti, sapientes, byli zkušení právníci, s nimiž se soudce měl poraditi dříve než pronesl rozsudek. Nelze v nich však spatřovati zprvu skutečné soudní přísedící, jichž úsudkem by byl soudce vázán, nýbrž celá jejich povinnost záležela v poučení soudce.[15]) Teprve během doby původní porady měnily se na mno-

---

[7]) Erler str. 157, Tangl str. 83.

[8]) Menčík str. 9.

[9]) Avšak nesmělo býti zastoupení všeobecné; srv. Sägmüller, I. str. 471, c. 4. in X. I. 28.

[10]) R. 1377. zastupuje Jence na př. velmi často bývalý advokát konsistorní, korrektor M. Druz ze Žitavy (Tadra, Akta VII. str. 185 a násl.).

[11]) Est autem executor officialis, per quem litis executio et ipsius causae preparatio iubente suo iudice expeditur... Exequitur enim lites et eas praeparat, quia facit partes in iudicio comparere et testis convenit, et reliqua facit, quae causis expediendis proficiunt... Officium eius autem est implere quae sibi iniuncta sunt (G. Durantis Speculum iuris I. str. 342).

[12]) Příklady časté má sbírka formulářová v rkp. kapit. J XL 2, na př. fol. 75. nr. 6, 7. fol. 77 nr. 16 a j.

[13]) Tamže fol. 82 v. nr. 45, fol. 110 nr. 42, 43.

[14]) »Ordo Antequam« jmenuje celkem 5 osob potřebných na soudě, jsou to: »testis, advocatus, assessor, procurator et auditor.« (Rockinger, Quellen und Erörterungen . . . IX. 2. str. 994).

[15]) Ordo iudiciarius napsaný Tankredem (rodem z Bologně, zemřel asi 1234; srv. Savigny, Gesch. des röm. Rechts im Mittelalter V. sv. str. 115 až

hých místech, zvláště v jižním Německu, ve skutečná kollegia, jichž hlas při rozsudku byl závazný.[16]) Assessorství nebylo též stálým povoláním, ježto soudce vybíral si v každém případě libovolně některé zkušené právníky k poradě; ale žádalo se, aby tak učinil se souhlasem stran, který mohl býti odepřen, byl-li jim právník podezřelý ze stranictví. Proto též neměl býti rádcem soudcovým ten, kdo v téže při zastával současně úřad advokáta.[17]) Ani v Čechách u soudu pražského oficiála není assessor něčím jiným; na listině z r. 1329[18]) jmenují se sice »mag. Henricus, Gunherus a Pertoldus« s titulem »iuris periti de Praga«, který ukazuje více na stálou funkci nežli na ojedinělé účastenství v poradě oficiálově, ale přísedícího soudu biskupského neznamená. Ten by musil míti přesnější titul, »iuris peritus consistorii Pragensis«, ale tak, jak jest, může znamenati jenom právníky pražské, asi z povolání. Ani v řečeném řádu Arnoštově z r. 1356 nečiní se jediné poznámky o assessoru, jak by se jistě stalo, kdyby byl stálým členem soudu. Ani u pražského oficialátu netvořili tedy »iuris periti« zvláštního stavu a byli jen pouhými rádci, kteří podali oficiálovi na jeho přání o určité při své dobré zdání. O užívání těchto právnických porad, nejen při soudě oficiálově, ale i v rozsudcích delegovaných soudců a výpovědech arbitrátorů děje se zmínka v pravidelné formuli: »habito quam plurimorum iuris peritorum consilio,«[19]) »convocato consilio sapientum«.[20])

Důležitá úloha na soudě připadla a d v o k á t u a p r o k u r á t o r o v i, zástupcům stran. S počátku mezi oběma nebylo žádných rozdílů, a také až do 13. stol. není ani stopy o tom, že by vedle advokátů eksistovali též ve-

---

135, a J. F. S c h u l t e, Die Gesch. der Quellen und Literatur des can. Rechts I. str. 199 a násl.), praví: »assessor est ille, qui ab eo, qui habet iudicandi potestatem, associatur, ut sibi in causae cognitione assideat et ut instruat eum. . . . de consuetudine habetur et congruit rationi, ut de assensu partium elligatur... nemo potest fungi officio assessoris et advocati, ut ne, dum ad utrumque festinet, neutrum bene gerat«... Podobně má i »Ordo Antequam« (R o c k i n g e r, Quellen und Erörterungen IX. 2. str. 999 a násl.): »Assessor est, qui assidet iudici in iudicio et instruit eum, si forte iudex est imperitus.« — Srv. W e i s s l e r, Geschichte der Rechtsanwaltschaft (Lipsko 1905) str. 111, 114 a násl.; R i e d n e r str. 70 a násl.

[16]) H a u c k str. 158, H i l l i n g str. 5, S c h n e i d e r, Die römische Rota str. 148.

[17]) Tankred; viz pozn. 15. Ve sporu týnském (R. B. M. III. nr. 594) František obviňuje soudce, arcijáhna hradeckého Havla: »vos tamen cum consilio suspectorum assessorum, quos vobis iam dictus decanus sine meo consensu et me contradicente in meum prejudicium adjunxit.«

[18]) R. B. M. III. nr. 1596; podobně mezi svědky na list. z 5. čce 1356 (orig. arch. drážďan.; diplom. mus.).

[19]) Rozsudek Bohutův z r. 1334 ve sporu Štěpána, faráře v Běhařích (Ott. Beiträge . . ., příl. I.).

[20]) 27. října 1353 (T a d r a, Listy klášt. zbraslav. str. 72); podobně »prudentum virorum communicato consilio« (R. B M. III. nr. 484 a 534).

řejní prokurátoři z povolání.[21]) Jenom advokáti vystupují jako osoby vedoucí celou při před soudem za plat.[22]) Prokurátorství naopak považuje se za funkci čestnou, která se koná zdarma.[23]) Připouští se též, aby advokát byl současně prokurátorem.[24]) Po prvé jedno nařízení Innocence III. na koncilu lateránském r. 1215,[25]) zdá se, ukazuje na prokurátory jako na samostatný stav, a brzy potom se připomíná prokurátor jako osoba potřebná při vedení procesu.[26]) Z ustanovení koncilu lyonského (1274) a synody v Canterbury (1295)[27]) víme pak už bezpečně, že prokurátoři tehdy byli již skutečnými veřejnými zástupci jako advokáti, s povinností skládati přísahu a obnovovati každoročně, ale byli považováni za stupeň nižší, nevyžadovalo se od nich universitního vzdělání jako od předešlých, a také taxy měli o mnoho menší a nesměli na soudě vystupovati a jednati bez advokáta. Systém tohoto zastupování má svůj původ v Římě, v praksi kuriální, která musila je připustiti, jestliže měly býti souzeny u papežského dvora pře z celého světa, neboť nemohly se strany v každém případě dostaviti až do Říma osobně.[28]) O tom však, jaký byl rozdíl mezi prokurátory a advokáty a jak se dělila práce obou mužů, až do 14. století, tedy do doby, kdy i v Praze na soudě biskupském hrají důležitou úlohu, není zpráv.

V Čechách setkáváme se sice také ve 13. stol. s advokáty, ale jen pořídku, neboť až do poloviny tohoto století bylo u nás mužů znalých práv vůbec málo. Nepřekvapí to konečně při dosti nízkém stavu domácí kultury a zvláště opožděném vývoji církve české. Když však hojnějšími styky s cizinou (kurií), na prvním místě pak studiem na zahraničních universitách, jež s pokračujícím stoletím třináctým stále roste a vzdělává Čechám učené

---

[21]) Srv. Weissler str. 110 a násl., Riedner str. 76 a násl., Schneider, str. 148 a násl.

[22]) Tankred praví: »officium advocati est stare et omnia proponere, quae clientulo suo expediant et ante litem contestatam de salario convenire« (Weissler str. 112) a podobně »Ordo Antequam«: »advocatus sive patronus dicitur, qui causam defendit pro salario« (Rockinger, Quellen u. Erörterungen IX. 2, str. 999).

[23]) Tankred: »Procurator non est qui aliquid accipit, nam tale officium debet esse gratuitum.« (Weissler str. 113).

[24]) Ordo iudiciarius z r. 1181: »ibi enim per advocatum procuratio intelligitur, qui utrumque gerit officium et advocationis et procurationis« (tamže).

[25]) C. 28. X 1, 3; Schneider str. 148.

[26]) Weissler str. 113.

[27]) Tamže str. 114 a násl.

[28]) Tamže str. 119 a násl.; kdy se z těchto zástupců u kurie stali úředníci. přesně říci nelze. Teprve bula Benedikta XII. z. r. 1340 »Decens et necesarium (M. Tangl, Die päpstlichen Kanzleiordnungen, str. 118) mluví o prokurátorech jako o stavu, ale přes to stalo se tak již někdy v 1. pol. 13. stol., neboť už ustanovení koncilu lyonského (1274) jsou založena na poměrech u soudu papežského.

mistry a doktory,[29]) počlo k nám vnikati kanonické právo,[30]) vznikla také potřeba povolaných advokátů na církevním soudě českém. Tak možno říci, že kanonické právo a s ním přesně předepsaný církevní proces, u nás od 2. části 13. stol. zdomácňující, vynutily si rozvoj advokatury,[31]) a když na samém rozhraní jeho biskupský soud pražský dostal nové vedení v biskupském oficiálovi, nabyl na něm advokát důležitého postavení. Z listiny vydané 1. února r. 1313[32]) se dovídáme, že biskupský soud měl své vlastní advokáty konsistorní, mezi nimiž strana měla vyhledati svého obhájce. Ale o jejich organisaci, počtu a platech až do poloviny 14. stol. nevíme nic. Jenom v několika málo listinách, vydaných po vykonání soudního řízení, jmenují se jako svědci, ale i to jest výjimkou, takže do založení pražského arcibiskupství známe pouze několik jejich jmen.[33])

Stejně o prokurátorech víme velmi málo. Strany zastupovány jsou osobami soukromými, kterým udělují plnou moc, aby jednali na jejich místě, zvláštním prokuratoriem.[34]) Jmenují-li se však na listině, kterou biskup rozmnožuje statky klášteru roudnickému (1334),[35]) mezi svědky na posledních místech Vojslav a Chvalko, »procuratores nostri«, bez jakéhokoli titulu jiného, nelze mysliti na pouhé soukromé zástupce, ale na podřízené osoby, u nichž slovo prokurátor znamená povolání. Označení samo jest však příliš neurčité a nelze z něho dokazovati, že to byli prokurátoři pražského biskupského soudu. Nepřispěje nijak ani notářský instrument z roku 1336,[36]) kde sice »mag. Henricus, iuris peritus, consistorii Pragensis advo-

[29]) Ott, Beiträge zur Receptiongeschichte, téhož »Das Eindringen des kanonischen Rechts« (srv. výše) a starší studie »Působení práva církevního na rozvoj řízení soudního vůbec a v zemích českých zvlášť« (Právník XVI. r. 1877) str. 184 a násl.; Tadra, Kulturní styky Čech s cizinou.

[30]) Tamže; nejlepším důkazem o rozvoji kanonického práva jsou formuláře ve zmíněné už sbírce biskupa Tobiáše z Bechyně.

[31]) Na nějaký rychlý obrat k lepšímu však mysliti nelze. Když biskup Tobiáš dává faráři ústeckému na jeho prosbu opata postoloprtského za soudce, píše mu, aby raději do Prahy se obrátil se svou pří, neboť opat nenalezne mimo Prahu potřebných právníků, ani on svého prokurátora (Novák, Formulář . . . nr. 128, 129). Ještě r. 1320 čteme stížnost Františka, prokurátora osadníků týnských (R. B. M. III. nr. 594) »quod advocatum nullum in civitate Pragensi et in regno Bohemie . . . utilem et fidelem habere possum, nam omnes juris periti civitatis et regni predictorum aut sunt canonici prefati decani, aut sibi consilio et auxilio assistunt. — Pravda, je to záminka k odkladu, ale přesto věřiti jí lze, neboť by jinak přece nalezl pro sebe vhodného muže a soudce by nepovolil odkladu zcela bezdůvodného.

[32]) R. B. M. III. nr. 123.

[33]) Srv. Tadra, Kanceláře a písaři str. 203; Tomek, Děj. m. Prahy V. 2, str. 123.

[34]) Na př. v R. B. M. IV. nr. 1192, R. B. M. III. nr. 484, v protokolu sporu faráře v Běhařích vedeného před oficiálem Bohutou r. 1334 (Ott, Beiträge příl. 1.).

[35]) R. B. M. IV. nr. 101.

[36]) Palacký, Über Formelbücher I. nr. 147.

catus«, vystupuje jako prokurátor, nikoli však z povolání konsistorního.[37]) Výslovně se praví o něm »procurator domini prepositi plenum habens ipsius prepositi mandatum«, a jest tedy zplnomocněn proboštem k jeho zastupování jako každý prokurátor v tom smyslu.

Teprve za arcibiskupa Arnošta vysvitnou nám jasněji poměry u arcibiskupského soudu. Z listin konečných rozsudků i transsumptů, kde nyní pravidelně mezi svědky jmenují se přítomní advokáti, notáři a někdy prokurátorové, poznáváme, že při pražském soudě působili už v té době prokurátoři z povolání, kteří nebyli vždy plnomocníky strany, ale vystupovali vedle ní, a nemohla-li strana sama býti přítomna soudnímu jednání, dala se zastoupiti osobou libovolně zvolenou.[38]) Arnošt ve své bohaté reformní činnosti nezapomněl ani na poměry u svého soudu a staral se o lepší úpravu jejich, jak věcnou, tak osobní. Hned v pražských statutech z r. 1349[39]) pamatoval na ně nařízením, že žádný kněz nesmí býti advokátem nebo prokurátorem, s výjimkou, když by zastupoval vlastní kostel a mnich vlastní klášter se svolením představených, nebo když by pomáhal zdarma chudým osobám.

Z ustanovení Arnoštových, určených přímo úřadu arcibiskupského oficiála a jeho soudu, týkajících se pečeti, platu notářů, zkoušek advokátů a prokurátorů, přijímání přísahy, jak už pověděno, nic se nezachovalo, a víme o nich jen z vlastních slov Arnoštových v úvodu k známému řádu z r. 1356,[40]) jímž chtěl ona předešlá nařízení doplniti. Tam také poznáváme, oč jsme se dříve marně pokoušeli, jakou úlohu měl na soudě advokát a prokurátor a jaký byl mezi oběma rozdíl. V pravidelné dny, ve které oficiál zasedá na soudě, mají prokurátorové nejprve vyřizovati pře starší, v pokročilejším stadiu se nalézající, podle toho, jak jim byly nařízeny terminy. Ve věcech nově započatých přednášejí spor, nebo mají dáti straně napsaný libellus, aby ho sama předložila, nebo její zplnomocněný prokurátor.[41]) Co se týče advokátů, každý advokát konsistorní musil býti zapsán ve zvláštní knize (matrice), pečlivě uschovávané v arcibiskupské kanceláři. Pořadí,

---

[37]) Jak má Tadra, Kanceláře a písaři . . . str. 135 »mag. Henricus procurator episcopalis curie«.

[38]) Na př. 13. března 1349 (Dobner, Mon. Boh. IV. nr. 203, str. 323) uvádějí se mezi svědky: ... presentibus ... Johanne Organista, Jacobo procuratoribus dicti consistorii«. ale stranu zastupuje »Johannes notarius publicus«. A v list. z 8. února 1353 plnomocníkem strany je »Czenko, rector altaris s. Andree et Stephani in ecclesia Pragensi.«

[39]) Dudík, Statuten des ersten Prager Provincialkoncils vom 11. u. 12. Nov. 1349 (Brno 1872), str. 43 čl. XX.

[40]) Menčík, Poj. Uč. Spol. VI. ř. sv. 11, č. 4, str. 6 a násl.

[41]) Tamže str. 7: »primo et ante omnia in causis tunc inchoatis compendentibus procuratores causarum successive sine tumultuosis clamoribus secundum terminorum suorum exigentiam expediant terminos et actus suos de jure advocati, causas de novo inchoandas viva voce preponant, ant libellos per eosdem factos ... per ipsas principales personas seu eorum procuratores faciant in iudicio exhiberi ...«

v jakém jednotliví advokáti jsou v matrice zapsáni, musí býti přesně zachováváno a žádný jiný advokát nezapsaný nesmí hájiti strany, ani postaviti se na místo pro ostatní advokáty vyhrazené, bez zvláštního svolení oficiálova.[42]) Nařízením tím chtěl arcibiskup nejspíše čeliti častým hádkám, vznikajícím mezi advokáty o místo a pořadí na soudě. Za místo pro advokáty, ale mimo mříži, směly se postaviti strany a jejich prokurátoři, aby mohli v případě potřeby uvésti tiše svému advokátovi na paměť nějakou důležitou okolnost. Jenom tehdy, bylo-li nutné ihned projeviti nesouhlas nebo opraviti omyl advokátův, tam, kde hrozilo »periculum in mora«, směli promluviti hlasitě. Na žádost a se svolením oficiálovým mohly však strany samy přednésti svou věc a své právo.[43]) Také pořadí sporů Arnošt nařizuje. Nejdříve má přednésti advokát, zapsaný v matrice na prvém místě, jeden spor chudých zdarma a potom jeden po druhém spor o beneficia, manželský, lichvářský a o poslední vůli, v pořadí jak se za sebou uvádějí, měl-li nějaké.[44]) Když už neměl žádné pře toho druhu, přešla řada na advokáta druhého a další, pokud se všichni nevystřídali. Nestačil-li čas na vyšetření všech věcí v jednom zasedání, pokračoval advokát, na němž byla řada, stejným způsobem v zasedání příštím. Teprve když všechny jmenované spory byly probrány, začlo se znovu od prvního advokáta se spory ostatními.[45]) Arnošt kladl dále důraz na to, aby žádný advokát z dychtivosti po zisku nepřijímal tolik pří na sebe, že by jich nemohl řádně zpracovati. Kdyby toho nedbal a strana ztratila při jen proto, že jí dostatečně nehájil, nemoha se pro množství pří řádně připraviti, má býti donucen nahraditi poškozené straně výlohy i škody, anebo býti potrestán oficiálem. Nemá též hájiti věcí nespravedlivých. Proto dříve než určitý spor k obhajobě přijme, má ho společně se stranou nebo jejím prokurátorem prozkoumati, a pozná-li, že jest nepravdivý a nespravedlivý, jest povinen hájení odmítnouti a straně poraditi, aby se sporu vzdala.[46]) Prokurátorů může býti při konsistoři toliko šest a jmenuje je, stejně jako advokáty, s vědomím oficiálovým kancléř, za jeho nepřítomnosti gen. vikář arcibiskupův; ale spory jim svěřené nesmějí projednávati podle vlastní vůle, nýbrž vždy s radou aspoň jednoho advokáta. Není jim rovněž dovoleno podati na soudě nějakou písemnost, která by nebyla vlastnoručně podepsána advokátem.[47])

Zde konečně jest již zcela zřetelně patrno, že advokát je na soudě osobou hlavní; on hájí strany svou řečí, v níž přivádí v platnost všechny momenty důležité k jejímu prospěchu, ale také písemné věci, předkládané na soudě

---

[42]) Tamže str. 7.

[43]) Tamže.

[44]) Tamže.

[45]) Tamže str. 8.

[46]) Tamže; sr. podobné ustanovení pro oficialát v Kolíně nad Rýnem (Foerster str. 326—7).

[47]) Tamže str. 9; podobně v Kolíně n. R., ale prokurátorů u soudu může býti 8 (Foerster str. 331).

během procesu prokurátorem z povolání, na prvém místě žaloby, jsou jeho duševním dílem a na důkaz toho musí býti jeho podpisem schváleny. Prokurátor je ve všem svém jednání závislý na advokátovi. Jeho úkolem asi jest raditi straně, jak si má počínati při soudě, nebo podávati místo ní potřebné písemnosti. Slovem jedná na místě strany, která, nejsouc znalá pravidelně kanonického procesu, nalézá v něm značné opory. Nižší stupeň hodnosti prokurátorovy prozrazuje se také v postavení jeho mezi svědky. Klade-li se však v době Arnoštově jméno prokurátora nejen za advokáta, ale i za notáře aktů, již za Očka z Vlašimě prokurátor stojí nad zmíněným notářem.[49]) Stoupající význam jeho naznačují zároveň k častějším listinným zprávám se přidružující současné záznamy konsistorního soudu,[50]) které dovolují utvořiti si i dosti jasnou představu o počtu advokátů i prokurátorů tam činných. Jmenují se většinou jako svědci, nebo když si je strana volí za své plnomocníky, ježto i teď může si vybrati osobu, která by ji ve všem na soudě nahradila, podle své vůle. Vidíme proto mezi splnomocněnci stran, vedle prokurátorů z povolání s oblibou volených, osoby různé,[51]) často též veřejné notáře[52]) a advokáty.[53])

Kdežto počet známých advokátů je stále příliš nepatrný, kolísáť mezi šesti[54]) osobami, takže ve skutečnosti musil jistě býti větší, počet prokurá-

---

[48]) 13. března 1349 (Dobner Mon. Boh. IV. nr. 203): »presentibus... Joanne advocato et Drahuscone ac Petro notariis actorum dicti consistorii et Jacobo, Johanne Organista procuratoribus dicti consistorii«. Stejně 2. pros. 1351 (orig. klášt. jeruš.; diplom. mus.).

[49]) Bohužel velmi zřídka se stane, že jmenováni jsou notáři aktů s prokurátory a advokáty jako svědci společně a tak máme doklad až z 18. září r. 1374 (orig. arch. kap. vyšehr.): »presentibus... magistris Henrico de Remberg, Druzone de Zittavia, Petro Noss advocatis, Petro Lodhero, Theodrico de Neprochow, Wenceslao dicto Miska de Lukohorzan procuratoribus, Gregorio et Nicolao actorum notariis...«

[50]) Srv. kapit. další.

[51]) Tak r. 1373 ve sporu manželském mezi Dorotou, dcerou Frenclina a Hanušem, měšťanem z Prahy. Dorota ustanovuje svým prokurátorem Petra, faráře v Čachovicích (Tadra Akta I. str. 3 nr. 10) a téhož roku ve sporu proti farářovi březenskému jmenuje panoše Ctibor prokurátorem svým Nácka, vikáře kostela pražského (tamže nr. 171) a j. Také ve sporu vedeném před oficiálem r. 1376 (orig. v kapit. praž.) prokurátorem a syndikem kapituly pražské je Bohuslav, vikář proboštа mělnického.

[52]) Na př. r. 1374 (Tadra, Akta I. str. 85 nr. 75) farář v Sudoměřicích jmenuje svými prokurátory za příčinou směny beneficií Jana, notáře kanceláře arcib. a Jana z Lišova, veř. notáře a j.

[53]) Na př. 1373 (Tadra, Akta I. str. 29 nr. 137) Jan, oltářník v kostel. praž., za prokurátory ustanovuje advokáty praž. konsistoře Jana Pecníka, Druže a Jindřicha. — Advokát Jan Pecník, zastupuje jako prokurátor Konráda, podaného ke kostelu v Týnci, ve sporu vedeném o ten kostel před oficiálem Jencem (20. října 1375) a jinde.

[54]) Tak byli v r. 1373 advokáty M. Petr Nos z Prahy, M. Jan Pecník, M. Druž ze Žitavy, M. Jakub ze Sušice zvaný Aristoteles, Jindřich Remberg

torů v jednotlivých letech převyšuje číslo šesti, ustanovené Arnoštem.[55]) Z nich někteří mají přívlastek »generalis«. Znamená-li vyšší stupeň úřední je nejisté, neboť klade se jen ojediněle, a prokurátor, který už jednou jméno to měl, později se opět uvádí bez něho.[56]) Myslím proto, že rozdílu tu není a že prostě plný titul »procurator generalis consistorii Pragensis« zkracuje se většinou vynecháním přívlastku »generalis«, které neznamená nic jiného, než že prokurátorův úřad vztahuje se »ad universitatem causarum«, to jest na všechny spory v konsistoři projednávané.

Advokáty a prokurátory není však počet osob potřebných k vedení kanonického procesu vyčerpán. Ještě zbývají n o t á ř i, kteří sice nezasahují do věcí práva, avšak vyhotovováním soudních písemností zajišťují si ne sice přední, ale přece důležité místo na soudě. Oni zasluhují zvláštní pozornosti.

V.

Notáři, organisace jejich písemné práce a poměr oficialátu k soudu generálních vikářů.

Význam notářů při duchovních soudech zakládá už konstituce papeže Innocence III. z r. 1215,[1]) jež ustanovuje, že proces církevní má býti veden písemně. Ovšem v Čechách se vývoj opozdil, takže ještě dlouho ve 13. století církevní soud setrval většinou při řízení ústním a písemné vedení sporů se asi jen pomalu vžívalo.[2]) Je nesnadno říci, kdy zásada písemnosti zvítězila. Když r. 1271 místoarcijáhen hradecký Jan jako delegát biskupův soudil

---

a Oto z Brlozce; r. 1376 opět se jmenuje M. Petr Nos, Jakub Aristoteles, Druž ze Žitavy, J. Remberg a J. Pecník, r. 1386 Konrád z Braclis, Ludvík z Drážďan, Václav z Olomouce a Vít z Dobřan. (Srv. T a d r a, Akta I., II. a T o m e k, Děj. m. Prahy, V 2, str. 123).

[55]) Prokurátory byli r. 1373: Petr Lodhéř, Držek z Plesnice, Dětřich z Neprochova, Vavřinec z Břehu, Václav Myška, Jakub z Budějovic, Benedikt Hoštka, Hanuš ze Strakonic; r. 1377 Petr Lodhéř, Držek z Plešnice, Dětřich z Neprochova, Václav Myška z Lukohořan, Jakub z Budějovic, Petr ze Žlutic, Šimon ze Slavětic, Rembold de Novimagio (tamže), Jan Bartoš (T a d r a, Akta VII. str. 184).

[56]) Na př. Petr Lodhéřův má titul »procurator generalis« 28. května 1378 (T a d r a, Akta I. str. 277 nr. 193). Dětřich z Neprochova 16. ledna 1372 (arch. klášt. maltéz. v Praze; diplom. mus.) a v pozdějších letech zase obyčejně pouhé »procurator«. 21. července 1396 nalézáme dokonce řídký případ, že se jmenuje »Conradus de Braclis, generalis advocatus consist. Pragensis« (T a d r a, Listy klášt. zbraslav. nr. 238).

[1]) C. 11. X. de prob. 2, 19.

[2]) První známé druhy soudní písemnosti jsou prokuratorium, appellace (na př. z r. 1255 v RBM. II. nr. 75), nebo výslech svědků, konaný mimo soud (r. 1270 v RBM. II. nr. 2796), přirozeně proto sepsané, že se musily předložiti na vzdáleném místě.

faráře hořického a miletínského o farní právo k jisté vsi, ustanovil sice už školmistra a vikáře kostela hradeckého za písaře soudních akt,[3]) ale na Moravě ještě r. 1278 stěžuje si biskup Bruno, že se obyčejně nepřibírají na soudech dva muži, kteří by psali všechna akta soudní[4]) a proto že byl nucen dáti zhotoviti rozsudek svému vlastnímu notáři. Jest pravda, že výrok olomouckého biskupa vztahuje se jen na jeho diecési, ale třeba uvážiti, že po stránce církevní Morava byla pokročilejší než Čechy a že Bruno měl už deset let před tím svého oficiála. Lze proto příkladu užíti analogicky i pro Čechy. Ale koncem století, když i biskup pražský postavil oficiála v čelo soudu, zásada písemného protokolování byla provedena důsledně a není jistě náhodou, že v téže listině, kde po prvé je doloženo jméno oficiála v Čechách, odkazuje se také na akta či protokoly soudní, psaná dvěma přísežnými notáři, která spor šíře vyličují.[5]) Psaní podrobných soudních protokolů stalo se od té doby zjevem zcela pravidelným, a to nejen při soudě biskupském, ale i tehdy, když při vedl soudce delegovaný.[6])

Snad už na rozhraní 13. a 14. stol. měl biskupský soud k tomu účelu své vlastní přísežné notáře, alespoň r. 1308[7]) jmenuje se první z nich »Hermannus iuratus notarius curiae episc. Pragensis«. Ale jak byl blíže upraven jejich poměr k biskupskému soudu a jak byla organisována jejich písemná práce, ještě delší řadu let nedozvíme se nic bližšího. Tolik však možno přece zjistiti, že tito notáři a soudní písemnosti jimi skládané byli ve styku s kanceláří biskupskou a měli na ni vliv.[8]) Listina biskupská (konfirmace) totiž, ještě za biskupa Tobiáše z Bechyně skládaná podle přesně členěného formuláře,[9]) za biskupa Řehoře mění svou konstrukci. Obvyklé formule stlačují

---

[3]) »Et ego Zwatoncius, mag. scolarium in Gretz, et d. Ebrardus, vicarius eiusdem ecclesie, vocati per predictum d. Johannem..., ut universa iudicii acta conscriberemus« (RMB. IV. nr. 1828).

[4]) »duo viri ad universa acta iudicii conscribenda« (C. D. M. IV. nr. 153; sr. Ott v Právníku 1877 str. 406).

[5]) R. M. B. II. nr. 1782 »prout in actis de iussu nostro per duos notarios iuratos conscriptis et confectis... plenius continetur.«

[6]) Srv. protokol o sporu Štěpána, faráře v Běhařích, vedeném před mistrem Rapotou (Ott, Beiträge příl. I.), nebo týnský proces z r. 1320 (R. B. M. III. nr. 593). Nebylo ani teď hned dosti veřejných notářů a proto k psaní protokolů braly se i nadále osoby jiné. Tak v procesu týnském: »d. iudex me Welislaum et me Paulum presbyteros ministros ecclesie Pragensis in notarios recepit, qui tactis sacrosanctis evangeliis juravimus fideliter nostrum officium exsequi.«

[7]) C. D. M. VI. 16.

[8]) Jest mi milou povinností poděkovati soukr. docentu Dr. V. Hrubému, který dovolil, abych při srovnávání slohu bisk. listiny použila jeho práce o kanceláři biskupské v Čechách.

[9]) Příkladem může býti listina, jíž biskup Tobiáš potvrzuje darování patronátního práva ke kostelům v Rožmberku a Stropnicích, učiněné p. Jindř. z Rožmberka a Vojtěchem ze Stropnic ve Vyšším Brodě (20. března 1290— R. B. M. II. nr. 1495 a Novák, Formulář bisk. Tobiáše nr. 185). Za invokací, intitulací a všeobecnou adresou následuje oblíbená arenga: »Cum a nobis

se na samý začátek a konec písemnosti, kdežto celé jádro její zaujímá obsáhlé a volné vyprávění o předchozím právním jednání, podle obyčeje soudních rozsudků a protokolů.[10]) Nelze ani mysliti na působení jiných vlivů při proměně biskupského formuláře, neboť se vyskytuje nejprve u listin vzniklých po ukončení nějakého sporu, a celé soudní obraty[11]) pro-

petitur, quod iustum est, tam vigor iuris quam ordo postulat racionis, ut id ad exaudicionis graciam favorabiliter admittamus. Pie namque et iuste postulacio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut et devocionis sinceritas laudabiliter enitescat et utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter notum esse volumus universis tam presentibus quam futuris, quod nos ad preces et devotam instanciam nobilium... donacionem legittimam et perfectam iuris patronatus ecclesiarium...., per eosdem nobiles rite et racionabiliter [factam] honor. viris... pietatis intuitu et pro suorum remedio peccatorum, ex causa saluberrima et honesta, auctoritate qua fungimur ex certa sciencia confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, ita ut prefatorum ecclesiarum ius patronatus cum omnibus suis pertinenciis ad predictos... in perpetuum inviolabiliter debeat pertinere. Nulli ergo hominum . . .« (následuje sankce papež. listin, jen místo apoštolů sv. Petra a Pavla hrozí se nemilostí sv. Víta, Václava a Vojtěcha). Podobně jsou koncipovány i jiné konfirmace Tobiášovy (na př. R. B. M. II. nr. 1597 a IV. nr. 1890), jejichž formuláře užívají doslovně 2 listiny Řehořovy (srv. R. B. M. II. nr. 1803, 1810). Jsou důkazem, že kancelář Řehořova navazovala přímo na vzory Tobiášovy.

[10]) Srv. sloh známé již listiny ze 30. ledna 1298 (R. B. M. II. nr. 1782). Stejně koncipováno je potvrzení učiněné 16. října 1297 biskupem klášteru křižovnickému na statky odkázané mu měšťanem kouřimským, o něž došlo ke sporu mezi křižovníky a dědici měšťana Adlota (R. B. M. II. nr. 1768): »Notum... quod licet... Adloth, civis de Curim coram... Thobia... nostro predecessore, testamenta infrascripta... hospitali fratrum Cruciferorum... legaverit, per ipsum et heredes ipsius eidem hospitali exsolvenda, tamen Henricus filius... cum fratribus suis Pertoldo, Jacobo et Cunczlino, . . eadem testamenta . . . explere aliquociens neglexerunt et non curarunt, super eisdem testamentis inter ipsos et magistrum ac fratres hospitalis predicti coram nobis mota fuit materia questionis. Qui quidem videlicet Henricus, ... cum fratribus suis... coram nobis positi seu constituti, viva voce communiter sunt confessi, quod pater eorum predictus Adloth . . . legavit . . . následuje obsah odkazu a teprve potom připojuje se vlastní žádost o potvrzení a na konci v jediné větě konfirmace biskupova: — »petentes a nobis humiliter, et devote, ut testamenta predicta racionabiliter facta nostris litteris et sigillorum nostrorum munimine roborare dignaremur. Nos itaque eorum precibus inclinati, piam ipsorum voluntatem et affectum approbantes et laudantes, testamenta pretacta ex officio nostro debito auctoritate qua fungimur confirmamus.« Také konfirmace Řehořova z r. 1298 (R. B. M. II. nr. 1798), jíž se vzdává kapitula boleslavská desátku z arcijáhenství znojemského ve prospěch biskupa olomouckého, vypravuje o dlouhém sporu před tím o desátek vedeném a až na konci listiny biskup praví: »quod a predictis preposito et capitulo Boleslaviensi factum est . . . approbantes et merito commendantes, id auctoritate ordinaria et certa nostra sciencia in nomine Domini confirmamus et sigilli nostri munimine roboramus.«

[11]) Pěkně je to patrno na líčení sporu o kostel v Kynšperku (R. B. M. II. nr. 1782). Praví se tam: »cui mature habito deliberacionis consilio aliquamdiu

zrazují, že skladatel měl po ruce soudní akta, z nichž vypravoval stručně o průběhu soudního jednání. Teprve později přešel volný vyprávěcí sloh i do jiných písemností, kde o sporu nebylo řeči.[12]) Vliv jest důležitý, neboť dokazuje, že ono spojení s kanceláří biskupskou bylo velmi těsné, a tam že také byly vyhotovovány písemnosti pro biskupský soud. Neměl tedy soud své vlastní kanceláře, což ostatně nepřekvapí, když biskup stále ještě zůstával hlavním soudcem v diecési a s oficiála nebyl setřen ráz soudce delegovaného. Jen závislost pražského oficiála na kanceláři biskupské umožňovala také, aby po nějaký čas byl oficiálem protonotář biskupský Oldřich.[13])

Počáteční stav nemohl se však státi na dlouho trvalým. Agenda soudní příliš asi vzrůstala a druh prací v obou úřadech, jak kanceláři biskupské, tak na biskupském soudě, byl příliš odlišný, aby se dal navždy sloučiti v jedné kanceláři. Tak lze předpokládati, že když se pražský oficialát proměnil v stálý úřad, přestala souvislost jeho s kanceláří biskupskou, a vznikla oddělená písárna pražského oficiála, jejímž prvním známým písařem byl již dříve uvedený notář Miroslav.[14]) I když poměr notářů k biskupskému soudu zůstal také potom dosti volný a mohli působiti i mimo něj jako veřejní notáři — tak činil Miroslav[15]) — přece skládali úřední přísahu, jak svědčí jejich titul »iuratus notarius consistorii Pragensis«, vyhotovovali listiny při soudě jménem jediné osoby, předsedy soudu a rovněž pod jeho

---

et tractatu (srv. rozsudek oficiála Bohuty z r. 1319 (v R. B. M. III. nr. 484), cum nullus, cuius interesset, appareret legittimus contradictor, sibi munus confirmacionis . . . fuimus impertiti . . . contradictores et rebelles quoslibet compescendo ecclesiaticam per censuram. Quo facto abbas . . . dictum Arnoldum per potenciam de possessione dicte ecclesie temere eicere presumpserit in nostrum et ecclesie nostre Pragensis non modicum vituperium et contemptum . . . quod se statim probaturum obtulit . . .« Dále potom spor před biskupem o dosazení faráře se uvádí takto: »Tandem idem frater Peregrinus, procurator abbatis . . . licet minus sufficiens nobis mandatum ostendisset, prout in procuratorio per ipsum exhibito plenius apparebat, a nobis ad sedem apostolicam appellacionem quandam interposuit, asserens per nos se abbatem et suum monasterium aggravatum, prout in actis de iussu nostro per duos iuratos notarios conscriptis et confectis in nostra et aliorum plurimorum . . . presencia plenius continetur, eidem diem sequentem ad docendum de gravamine . . . duximus assignandum. Quo adveniente . . . Peregrinus non exspectatus in diem sequentem non curavit nec per se nec per responsalem ydoneum in prefixo sibi termino comparere et sic Hodizlaus noster officialis de speciali nostro mandato, diligenti deliberacione prehabita communicatoque consilo sapientum (srv. R. B. M. III. nr. 534) eandem appellacionem sentenciando procuravit esse nullam.«

[12]) Srv. R. B. M. II. nr. 1775. IV. nr. 1928.

[13]) Srv. 2. kapitolu.

[14]) R. B. M. III. nr. 978; ještě r. 1336 jmenuje se »notarius publicus curiae episcopalis.« (Palacký: Über Formelbücher I. 147.)

[15]) 6. listopadu 1332 (R. B. M. III. nr. 1956) vydává biskupovi olomouc. Hynkovi transsumpt žádaných listin.

dozorem. A také ačkoliv do povýšení biskupství pražského na arcibiskupství originálních listin oficiálových je jen několik, které celkem nic nedokazují, přece již z doby oficiála Bohuty jsou tu zlomky formulářové sbírky,[16]) jež ukazují, že notáři byli při psaní vázáni na určitá pravidla a formuláře.

Ani za Arnošta nenalézáme zprvu mnoho nového. Jen z listů prvého desetiletí arcibiskupství pražského získáváme o poznatek více; vedle obyčejných notářů jmenují se mezi svědky »notarii actorum«, a jest to hodnost stojící nejen nad obyčejným notářem, ale i prokurátorem.[17]) Již jméno napovídá, že mají na starosti vedení soudních akt během procesu. Proto také nacházíme o nich bližší ustanovení v Arnoštově soudním řádu z r. 1356, společně s advokáty a prokurátory.[18]) Mají býti vždy dva, ale nesmí psáti akt notář, který by v téže při byl zároveň stranou, nebo strany zastupoval. Kdyby mu přece oficiál úlohu tu přidělil, nevěda o jeho účasti ve sporu, musí vrátiti svěřený úkol pod trestem ztráty úřadu na dobu jednoho roku. Mimo to nařizováno, že notář aktů má všechna soudní jednání, při nichž jest přítomen, jasně a podstatně poznamenávati do svého manuálu v přítomnosti oficiála a stran, chtějí-li vyčkati. Z manuálu má zapsanou věc buď sám přepisovati do register, nebo dáti tak učiniti jiné osobě a pak odevzdati oficiálovi. Dříve však jest povinen bedlivě je srovnati s manuálem, stejně jako listiny před odevzdáním straně, aby se uvaroval chyby a možného poškození strany.

Protokolováním sporů a vedením register, které choval v opatrování sám oficiál, stáli oba notáři aktů, jež odtud můžeme velmi dobře sledovati po celé 14. stol.,[19]) s oficiálem pražským ze všech notářů jistě v nejužším svazku, tím spíše, že jako tito ostatní notáři u soudu zaměstnaní i jiné

---

[16]) V rkp. kláštera Wilheringu čís. 73.

[17]) 13. března 1349 (Dobner, Mon. Boh. IV. nr. 203): »presentibus . . . Joanne advocato et Drahuscone ac Petro notariis actorum dicti consistorii et Jacobo, Johanne Organista, procuratoribus dicti consistorii.«

[18]) Menčík, Poj Uč. Spol. VI. ř. sv. 11., str. 10.

[19]) R. 1349 jmenují se společně Drahoušek a Petr (Dobner, Mon. Boh. IV. 323). Je-li Petr totožný s Petrem Michalovým z Prahy, zvaným Nos, pak zůstal notářem aktů až do r. 1360, spolu s Albertem z Vojkova, který vystupoval v té funkci v r. 1350—1366 (Tomek, Děj. m. Prahy V2 str. 120). Už 24. září 1361 (arch. klášt. maltéz. v Praze) je Petr advokátem pražské konsistoře (1. února 1360 je už nazýván »notarius quondam actorum«) a také téhož roku znám je jiný notář aktů, Jan z Luštěnic (24. září 1361 doložen). Ale asi proto, že Jan brzy potom zemřel, ujal se Petr nejspíše své bývalé povinnosti, neboť 18. dubna 1363 (Tadra, Listy klášt. zbraslav. nr. 170) stojí opět jako notář aktů vedle Alberta, nevíme jak dlouho, protože následující notář Šimon je dosvědčen až r. 1367 (rkp. kapit. J XL 2 fol. 91v). Od r. 1369 do r. 1378 jmenuje se jako notář aktů Řehoř ze Žabovřesk, r. 1375 purkmistr malostranský (Tomek, Dějepis V.2. str. 100), od r. 1373 společně s Mikulášem z Hajnova, který přečkal ještě nástupce Řehořova Hensla, a měšťan malostranský Frána ze Soběslavě (1392—1407) byl až do r. 1399 jeho kolegou. (Srv. Tomek, Dějepis V. 2. str. 120—121).

listiny psali[20]) a ověřovali a práci nižších, pomocných písařů[21]) řídili a opravovali. Neprojevuje-li se ještě ani za Arnošta pravidelná organisace písařská na písmu zachovaných listin, lze hledati vysvětlení v tom, že obyčejných přísežných notářů, kteří se občas podpisují »notarii publici consistorii Pragensis«,[22]) nebo »consistorii curie archiepiscopalis Pragensis«,[23]) bylo mnoho a během let se střídali, kdežto listin zůstalo zachováno celkem velmi málo. Ale už za Jana v letech 1363—1380 přicházejí v listinách určité osoby, ač jest přirozeno, že i teď vyskytují se písaři ojedinělých listin, jako Michal z Prahy,[24]) Jan z Pomuka,[25]) Ludvík Kojata[26]) a jiní, pokud se sami nejmenují, neznámí. Nacházíme však již tři doklady pro působnost Jakuba z Paběnic,[27]) kdežto Šimon ze Slavětic[28]) a Mikuláš z Mašťova[29]) objevují se každý pětkráte, tedy vzhledem k počtu známých listin poměrně často.

Listiny mluví tedy již dosti jasně o organisované kanceláři, nelze však říci zcela jednoduše, jak by bylo možno ještě za Arnošta, kanceláři oficiálově; nebylť už oficiál soudcem arcibiskupským sám. Hned v prvém svazku zachovaných akt soudu konsistorního vystupuje jako předseda soudu generální vikář. Potom však mohli notáři, jež jsme zjistili jako písaře listin oficiálových, podléhati také vikářovi, který jako předseda dobře mohl míti i kancelář ve svých rukou. Nejlépe a nejkratčeji k určitému výsledku vedlo by srovnání oficiálových listin a písařů jejich s listinami a písaři generálních vikářů, nepodařilo se mi však nalézti dosti originálních listin vikářských, tak aby provedení bylo možné. Nutno tedy hledati odpovědi způsobem jiným, obrátiti se k oněm zachovaným soudním aktům. Otázka kanceláře stává se však podřízenou všeobecnějšímu problému organisace soudu konsistorního vůbec a otázce, jakou úlohu zastával nyní oficiál.

---

[20]) 5. července 1356 (arch. Drážďan. nr. 2655; diplom. mus.) datuje se not. instrument Alberta z Vojkova, 27. dubna 1373 (arch. klášt. maltéz. v Praze) Mikuláše z Hajnova, 17. července 1378 (Tadra, Listy klášt. zbraslav. nr. 194) Řehoře ze Žabovřesk.

[21]) R. 1374 jmenuje se Václav, písař notáře aktů Řehoře (Tadra, Akta I. str. 96, nr. 118).

[22]) 30. srpna 1366 (rkp. kapitul. J XL 2. fol. 100).

[23]) 7. května 1375 (univ. knih. praž.).

[24]) 6. listopadu 1371 (říš. arch. mnichov.).

[25]) 20. června 1369 (arch. kapitul. praž.).

[26]) 17. čce 1376 (arch. kapitul. vyšehr.).

[27]) V rkp. kapitul. J XL 2.

[28]) 30. června 1367 (tamže fol. 91v), 28. února 1368 (Tadra, Listy klášt. zbrasl. nr. 178), 1. srpna 1368 (Dobner, Mon. VI. str. 88), 22. srpna 1368 (Cod. Thomeus fol. 5), 6. listopadu 1371 (viz pozn. 24.) a 1. července 1373 (J XL 2. fol. 99v).

[29]) 18. dubna 1363 (Tadra, Listy klášt. zbrasl. nr. 170), 22. dubna 1363 (univ. knih. praž.), 17. ledna 1366 (Borový, Libri erectionum V. 896), 7. května 1375 (univ. knih. praž.), 18. června 1376 (arch. klášt. dominik. praž.) a 19. pros. 1376 (univ. knih. praž.).

Akta soudu konsistorního, jichž první svazek počíná r. 1373, zachovala se v celistvosti do r. 1387 a s mezerami časovými z let pozdějších.[30]) Jsou to stručné záznamy nejen o sporech, ale též záměně far, resignacích, obligacích stran a jiných věcech.[31]) Vedeny byly současně na soudě, jak ukazují dosti četné škrty, písmo na některých listech, patrně bylo-li u soudu mnoho práce, velmi zběžné a některé později učiněné přípisky a poznámky. Tak 12. dubna 1375[32]) zavázal se na soudě Mikuláš, farář z Nesvačil, že zaplatí 1 ferton za mistra Hermana Chrta a odevzdá notáři vikariátnímu Janovi. K zápisu učiněnému o tom připsal později týž písař »Solvit totum«. Z častějších podobných poznámek o vykonání závazku[33]) nejzajímavější jsou přípisky u zápisu z 11. května téhož roku.[34]) Nácek, zedník z Prahy, slíbil vystavěti zeď u starého příbytku opata kláštera ostrovského za 20 kop grošů. Suma byla složena v kanceláři a zedník postupně si ji v menších obnosech vybíral. Po každé částce připsal písař manuálu datum a počet vyzdvižených peněz. Zasedání soudu dálo se, jak bylo řečeno, za předsednictví gen. vikáře, jen někdy jmenuje se soudcem muž jiný, obyčejně jako rozhodčí,[35]) kterého si strany zvolily na místo kompetentního soudce (vikáře nebo oficiála), též někdy oficiál.[36]) Ze známých listin oficiálových víme, že také on konal vlastním jménem rozsudek.

Srovnáme-li jména advokátů, prokurátorů a veřejných notářů, kteří vystupují v aktech buď jako svědci nebo zástupci stran, se jmény jejich v listinách oficiálových z téže doby, pozorujeme, že v obou jsou to osoby tytéž; ale ne všechny. Kdežto za písaře prvých dvou manuálů soudních, zde popisovaných, výslovně se označuje notář Jan z Pomuku[37]) a také skutečně některými mimovolnými narážkami se oba hlásí za jeho dílo,[38]) — po

---

[30]) Vydal Tadra, Soudní akta konsistoře pražské I. 1373—1379. II. 1380 až 1387, III. 1392—3, 1396—8, IV. 1401—1404, V. 1406—7, VI. 1407—8, VII. 1420—4 (Histor. archiv Čes. Akademie čís. 1, 2, 8, 11, 15, 18, 21).

[31]) Srv. u Tadry »Sestavení zápisů podle obsahu« na zač. každého svazku.

[32]) Tadra, Akta I. str. 120 nr. 70.

[33]) Tamže str. 120 nr. 69, 134 nr. 141 a j.

[34]) Tadra, Akta I. str. 123 nr. 87.

[35]) Na př. r. 1373 (Tadra, Akta I. str. 64 nr. 349) rozsuzují jako smluvci Pavel Chocna a Jan Pecník, kanovník u sv. Jiljí, téhož roku (str. 67 nr. 364) Přibyslav, arcijáhen horšovský, r. 1375 (str. 138 nr. 160) Mistr Jan Kluk atd.

[36]) Boreš rozhodčím r. 1382 (Tadra, Akta II. str. 147 nr. 109). Vystupuje-li jindy jako předseda, plyne to z toho, že byl současně jedním z gen. vikářů a také obyčejně má pak titul vikáře a ne oficiála (srv. na př. Akta I. str. 124 nr. 88, 358 nr. 192, II. nr. 91) a nebo tituly oba (I. str. 377 nr. 318 atd.).

[37]) Na poč. 1. manuálu z r. 1373—6 čteme: »Anno . . . coram dominis vicariis in spiritualibus . . . generalibus presencia protocolla describuntur per Johannem notarium.« A na zač. 2. manuálu z l. 1377—79 (Tadra, Akta I. str. 180) ve stejné poznámce výslovně stojí: ». . . per Johannem de Pomuk publicum officii vicariatus predicti prothonotarium describuntar, ut sequitur.«

[38]) Hned r. 1373 (Tadra, Akta I. nr. 94 str. 20) vikář Boreš nařizuje vydati Kunce z Nové Plzně u soudu uložené peníze »que per me Joannem sunt

něm pak ujal se zapisování od r. 1386 jakýsi Petr,[39]) notáři aktů v letech těch jsou již dříve řečení Řehoř ze Žabovřesk a Mikuláš z Hajnova. Že skutečně dále akta vedou, ukazují také některé přímé odkazy na jejich protokoly, zvané stručně »acta Gregorii« a »acta Nicolai«. Stačí jen uvésti dokladem záznam z r. 1379, kde vikář Kuneš ve sporu faráře p. Marie na Louži s Matějem nařizuje vyhledati prokuratorium farářovo »ex actis Gregorii«.[40])

O oficiálovi v obou prvých manuálech činí se zmínky dosti řídké a nepříliš výmluvné. Mimo záznamy, kde oficiál Jenec vystupuje jako svědek nebo rozhodčí, které v této otázce nemají významu, odkazuje několikráte generální vikář strany »ad examen domini officialis«.[41]) Mohl-li by se ze slov těch utvořiti závěr, že tedy oficiál koná předběžné vyšetřování stran a generální vikář soudu předsedá a pronáší rozsudek,[42]) odporují tomu jiné zápisy. Strany konající různé závazky podřizují se nejen jurisdikci generálních vikářů,[43]) ale i oficiálů,[44]) nebo jurisdikci obou.[45])

V jiných zápisech se odkazuje přímo na rozsudek oficiálův. Tak roku 1374[46]) vzdal se rytíř Dobrohost ze Dvořce rozsudku proneseného proti němu oficiálem a rozhodnutí o sporné hranice lesů kostela ve Skořici bylo svěřeno arbitrátorům, kteří měli do určité lhůty při ukončiti a oficiála o výsledku zpraviti. Také v následujících letech několikráte strany, zřeknuvše se svých sporů před oficiálem, nebo už konečného rozsudku, ponechaly nález rozhodčím.[47]) Zřetelnější jsou zmínky další. Dne 30. října 1380[48]) poslal generální vikář Kuneš strany , znepřátelené o statek v Michli, k oficiálovi

---

sibi assignate« a pod. v 1. osobě mluví o sobě v nr. 174 a 287 téhož roku (str. 35, 56), r. 1374 v nr. 57 (str. 82) a j.

[39]) Před tím se písaři třetího manuálu častěji střídají; srv. úvod Tadrův ke II. svazku akt. str. VII.

[40]) Tadra, Akta I. str. 328 nr. 19. O rok později čteme podobně: »D. Hermannus confessionem contentam in actis Gregorii verbo . . . produxit et petivit decerni notarium ad extrahendum eandem« (II. str. 51, nr. 284).

[41]) Tadra, Akta I. str. 35 nr. 176, str. 287 nr. 249, str. 361 nr. 203 a j.

[42]) Činil tak Tadra v úvodu str. VII ke svazku I.; později domněnku opravil.

[43]) Tadra Akta I. str. 7 nr. 29, str. 86 nr. 78, str. 336 nr. 69, str. 340 nr. 94 a t. d.

[44]) 26. března r. 1373 (I. str. 19 nr. 87) strany se podrobují »jurisdiccioni d. archiepiscopi et suorum officialium«, stejně r. 1375 (I. st. 121 nr. 77), r. 1379 (I. str. 346 nr. 127) atd.

[45]) R. 1375 (Tadra, Akta I. str. 128 nr. 109) podřizují se strany »jurisdiccioni et cohercioni . . . d. archiepiscopi Pragensis et suorum officialium et vicariorum; podobně str. 129 nr. 117, str. 137 nr. 150 a j.

[46]) Tadra, Akta I. str. 76 nr. 21.

[47]) Na př. r. 1378 (Tadra, Akta II. str. 258 nr. 85), 1379 (I. str. 337 nr. 82), 1383 (II. str. 213 nr. 109) a j.

[48]) Tadra, Akta II. str. 59 nr. 362.

Boršovi, aby sám je rozsoudil, a o něco dříve (19. srpna)[49]) odkázal současně dvě pře výslovně před soud oficiálův. A ještě jasnější činí věc zpráva, že opat kladrubský a farář Jan Veronika z Brtné shodli se na Janu, proboštovi zderazském, jako rozhodčím pro všechny spory, jež vedli nejen před generálními vikáři, ale i před oficiálem.[50])

Eksistují-li vedle sebe odděleně oba soudy, pak se též vysvětluje, proč vedou se i dvoje akta, vikářská, »acta dominorum vicariorum«,[51]) a původní stará, psaná dvěma notáři aktů při soudě oficiálově, »acta d. officialis«,[52]) až na malé výjimky ztracená. Proto také nemůžeme nalézti v známých, vydaných aktech ani stopy po nějakém sporu projednávaném před oficiálem. Tyto soudy však přece tvořily celek — consistorium Pragense — a advokáti, prokurátoři i obyčejní veřejní notáři byli připuštěni k oběma stejně.[53]) Rozdělení práce musilo tedy býti věcné — nelze určitě stanoviti kompetenci obou úřadů, k tomu bude třeba kapitoly zvláštní, — ukazuje však na to odmítnutí klerika Vojtěcha, nechtějícího vésti spor před soudem gen. vikářů, »quod causa huiusmodi est iniuriarum, non spectat ad examen dominorum vicariorum in spiritualibus, sed ad examen d. officialis«.[54]) Hledáme-li, proč pravděpodobně byl oficiál pražský ve prospěch vikariátu omezen ve své pravomoci, nelze nalézti jiného, přesvědčivějšího důvodu, než že to byla snaha ulehčiti jeho soudní agendě, která, jak ještě uvidíme, i po této změně zůstala dosti značná.

Písemnosti, vzniklé z působnosti generálních vikářů, byly psány v jejich kanceláři — »cancellaria dd. vicariorum«.[55]) Ale také pro vyhotovování listin oficiálových podávají akta vikářova ne sice hojné, avšak cenné poznatky. Hned r. 1373 volí si Jiří, farář v Ševětíně, a Václav, farář v Lomnici, za prokurátora k dosažení směny beneficií Jakuba, faráře v Kopanině,

---

[49]) T a d r a, Akta II. str. 43 nr. 227, 228; r. 1384 (II. str. 293 nr. 256) »causam ipsam cum partibus predictis et actis cause huiusmodi, appellacione et aliis precedentibus et subsecutis eandem a d e x a m e n i u d i c i i d. o f f i c i a l i s remisit . . .«

[50]) T a d r a, Akta II. str. 90 nr. 89: »in causis inter ipsos vertentibus t a m c o r a m o f f i c i a l i Pragensi quam coram v i c a r i i s«.

[51]) T a d r a, Akta III. 266 nr. 131: »Constitutus personaliter aput acta judiciaria dominorum vicariorum . . .«

[52]) R. 1380 (T a d r a, Akta II. nr. 158) slibuje Václav Jakubovi, notáři oficiála Jence, který mu vyplatil peníze, »ipsum ... d e a c t i s d. o f f i c i a l i s Pragensis delere, quam primum fuerint acta eadem aperta.« R. 1397 (T a d r a, Akta III. str. 238 nr. 54) Ondřej Dubský složil peníze pro sirotky, pozůstalé po poslu konsistorním Kozovi, »aput acta presencia, prout se ad hoc faciendum aput a c t a d. o f f i c i a l i s obligavit.«

[53]) Není to obyčej zcela neznámý, neboť také ve Špýru byli prokurátoři připuštěni ke dvěma soudům, oficiála biskupského i arcijáhenského. Srv. G l a s s c h r ö d e r, Das Archidiakonat in der Dioc. Speier v Arch. Zeitschrift 1901 str. 123, pozn. 39.

[54]) T a d r a, Akta III. str. 42 nr. 170 (r. 1392).

[55]) Na př. r. 1380 (T a d r a, Akta II. nr. 163).

notáře oficiálova.[56]) Ještě téhož roku se dovídáme, že jiným notářem oficiála pražského byl Šimon, syn Jakuba ze Slavětic,[57]) týž kterého jsme poznali jako písaře pěti ze zachovaných listin oficiálových z let 1367—73,[58]) pozdější prokurátor konsistorní. Jakub, farář v Kopanině, připomíná se jako »notarius d. Jenczonis officialis curie Pragensis« ještě r. 1380,[59]) ačkoliv už roku 1376[60]) byl kanovníkem vyšehradským.

Dále jsou známi z notářů oficiálových r. 1373—1385 Petr Radeška,[61]) r. 1382 kněz Hynek[62]) a o rok později Frána,[63]) nejspíše pozdější notář aktů Frána ze Soběslavě. Měl tedy pražský oficiál k ruce současně několik vlastních notářů a k nim se druží jako poslední, ale přes to jeden z nejdůležitějších úředníků — pečetník, s i g i l l i f e r. Ve Francii a také v některých místech německých byl on přední osobou v úřadě a kladla se proto na něho značná zodpovědnost.[64]) Jeho povinností bylo, aby přehlédl listinu dříve než by k ní připojil pečeť a opravil omyly notáře i oficiála, dopustili-li se jakých. Proto musil býti znalý práv, slohu úředního i písma a značek jednotlivých písařů, neboť směl přijímati listiny toliko od určitých přísežných notářů. V Čechách jmenuje se teprve r. 1392[65]) jakýsi Otík, rok potom Ondřej[66]) jako pečetník pražského oficiála, ačkoliv se zdá pravděpodobnějším, že byl zde již dříve. Není povědomo, jak vysoko se vyšinul ve svém postavení, jen tolik lze souditi, že v dozoru nad správností listin a v korrigování jich nestál za svým francouzským druhem; na listinu z r. 1395[67]) připisuje alespoň poznámku — »Correcta de scitu mei Andree sigiliferi in hiis diccionibus: honorabili d. Vito, arcidiacono Horssovievsi et viceplebano in Tin«.

Kancelář oficiálova, nezávislá na kanceláři generálních vikářů, je tedy od doby oficiála Jence zjištěna zcela nepochybně.[68]) Není s překážkou,

[56]) Akta I. str. 9. nr. 41, 42.

[57]) T a d r a, Akta I. str. 24 nr. 120.

[58]) Viz zde výše.

[59]) T a d r a, Akta II. nr. 126. 158.

[60]) Svatoslav, farář p. Marie v Domažlicích, jmenuje svými prokurátory Petra Lodhéře a »Jacobum rectorem ecclesie parochialis in Copanyna canonicum Wissegradensem«. (T a d r a, Listář veřejného notáře str. 16).

[61]) T a d r a, Akta I. str. 2 nr. 5, II. str. 331 nr. 110.

[62]) Tamže II. str. 173 nr. 246.

[63]) Tamže II. str. 233 nr. 189.

[64]) F o u r n i e r, B. E. Ch. 40 str. 307, F o e r s t e r str. 304.

[65]) T a d r a. Akta III. str. 55 nr. 227 »presentibus... Otticone sigillifero d. officialis Pragensis«.

[66]) Tamže str. 157 nr. 100 »presentibus... Andrea sigillifero d. officialis«; ještě r. 1406 se jmenuje (tamže V. str. 79 nr 282).

[67]) 10. V. 1395; listina je pozdějším přípiskem v rkp. kap. praž J XL 2 fol. 322v.

[68]) L. G e r b e r, Die Notariatsurkunde in Frankfurt am Main (diss. Marburg 1916) str. 67 ukazuje sice, že oficiál ve Franfurtě kanceláře neměl a že užíval pravidelně jen jednoho veř. notáře. Ale to není směrodatné, neboť jedná se tu o oficiála prepositure eccl. s. Bartholomei«, který měl u porovnání s oficiálem arcibiskupským jen velmi nepatrný okruh své činnosti.

že i nadále vedle ní i vedle kanceláře vikářské, jež se omezují na obstarávání vlastních písemností vydavatelových, existuje při konsistoři více notářů veřejných, kteří sice ke skutečné kanceláři nenáležejí, ale nalézají dosti práce při obou soudech, v prvé řadě ve službách stran, ani že notáři jedné kanceláře po čase někdy přecházejí do služeb kanceláře druhé.

VI.

Písemnosti úřadu oficiálova.

Písemnosti pozůstalé z činnosti kanceláře oficiálské jsou velmi kusé, ale přece na nich lze poznati, jak se tam asi pracovalo. Možno je rozděliti na akta či protokoly, listy a listiny a sbírky formulářové, tím důležité, že byly sestaveny namnoze ze skutečných listů v kanceláři vzniklých a tak vlastní originály poskrovnu zachované jednak doplňují, jednak, a to častěji, vůbec nahrazují.

a) Protokoly.

Z protokolů neb akt oficiálových, nejdůležitějších z těchto kancelářských písemností, známe poměrně nejméně. Místo ztracených originálů jen několik věrných opisů ukazuje, jak podrobně byly vedeny, mezi nimi i vylíčení sporu běhařského faráře Štěpána s křižovníky zderazskými, začatého na základě zvláštní delegace mistrem Rapotou a ukončeného oficiálem Bohutou r. 1334.[1]) Vypravuje obšírně a souvisle o všech oddílech pře, jak za sebou následovaly, zaznamenává každou důležitou věc na soudě přednesenou a vypisuje doslovně všechny předložené písemnosti. S takto skládanými akty se shledáme, ať řídil spor soudce delegovaný nebo oficiál, na začátku 14. stol. i o řadu let později. Dosáhla někdy značných rozměrů, jako r. 1320 v rozepři o patronátní právo ke kostelu týnskému,[2]) r. 1368 v appellaci Viléma z Kunštátu od oficiála olomouckého k soudu arcibiskupskému[3]) nebo o něco mladšímu sporu kláštera sv. Jiří v Praze.[4]) Za Arnošta a nástupců vedl každý z obou notářů aktů samostatně akta soudních jednání jemu k protokolování svěřených[5]) a ta byla po ukon-

---

[1]) Ott. Beiträge příl. I.

[2]) Soudcem byl arcijáhen hradecký Havel (R. B. M. III. nr. 593).

[3]) C. D. M. X. str. 42.

[4]) Orig. v univ. knih. praž.; srv. Tadra, Kanceláře str. 230. O aktech oficiálových má zmínky také Tadra v úvodech k vydaným manuálům vikářským (Akta III. a násl.) a mimo to několik zlomků v této edici i otiskuje (akta VII. str. 217 a násl.).

[5]) Srv. zde str. 437, též Tadra, Listy klášt. zbrasl. nr. 194.

čeni pečlivě uschovávána v kvaternech ve zvláštní skříni.[6]) Strana mohla kdykoliv, i po smrti píšícího notáře, obdržeti z nich ověřený výtah.[7])

Zcela odlišného rázu od těchto obsáhlých protokolů jsou však zlomky knihy původního formátu asi 20 × 30 cm, obsahující zápisy o sporech vedených před oficiálem r. 1377 a menší zlomky o dvou listech asi z let 1380 a 1389.[8]) Jest to zbytek nějakého manuálu, jak nasvědčuje neúhledná úprava, zběžné písmo, neřídké škrty nejen jednotlivých slov, ale občas celého záznamu,[9]) nebo opačně pozdější jeho doplňování. Tím, že záznamy byly činěny chronologicky, jak spory na soudě přicházely k projednání, podobá se zlomek velmi mnoho manuálům generálních vikářů, ale v podrobnostech jeví přece rozdíly po stránce formální i věcné. Jednotlivé soudní dny jsou odděleny od sebe zřetelně datem, které písař před začátkem zasedání nadepsal větším písmem do středu řádky, na př.: »Secunda feria post Philippi et Jacobi die IIII. mensis mai«, nebo »Sabbato in quatuor temporibus ante festum Nativitatis Christi die XX. mensis decembris«. Písař generálních vikářů naopak začínal datem každý zápis a psal-li více věcí jednoho dne, aspoň obvykle na datum předchozí učinil odkaz; také jméno předsedajícího vikáře uváděl v textu zápisu.[10]) V manuálu oficiálově jméno předsedy soudu, buď oficiála nebo jeho zástupce, stojí zpravidla odděleně vpravo vedle data, a to v prvém případě jen slovo »officialis«, ve druhém »Druzo«.[11]) Nad některými záznamy, zřídka vedle nich, nacházíme ještě stručnou poznámku »ad ℞ B, ad ℞ Ja. B.«, ojediněle vypsané »ad relacionem bidelli«. Také měl písař v obyčeji naznačovati věcný obsah zápisu na levém okraji, na př. »peticio, confessio, litis contestacio« a podobně. — Větší rozdíl obojích knih jest v obsahu. Manuály generálních vikářů sloužily k zapisování všech věcí na soud přicházejících, takže vedle sporů, jak se stala zmínka, týkají se i zámčn far a obligací, do

---

[6]) Farář malešický žádal oficiála Jence, aby mu byl vydán opis ztraceného rozsudku oficiála Jindřicha »ut sentenciam ipsam in actis coram prefato d. Henrico habitis in scrinio seu conservatorio actorum querere et invenire mandaremus, quod et fecimus (Tadra, Kanceláře příl. XIII. str. 264).

[7]) Menčík str. 10. Velmi zajímavý je ověřený opis protokolu Řehoře ze Žabovřesk (Tadra, Listy klášt. zbrasl. nr. 194).

[8]) Tadra, Akta VII. str. 181 a násl. a úvod str. XI. a násl.

[9]) Na př. škrtnut zápis ze 17. listopadu (Tadra str. 210): »Laurencius proc. plebani de Krzssiewicz (sic!) accusavit contumaciam Mathie... quod non reportat dicta testium . . .« Víme také proč byl zrušen. Matěj dostavil se o něco později na soud, jak ukazuje pozdější zápis z téhož dne a proto pozbyla exkomunikace významu.

[10]) Příkladem může býti zápis z r. 1377 (Tadra, Akta I. str. 186 nr. 25): »Feria sexta ante dominicam q. c. Letare die VI. mensis marcii h. q. terciarum in curia archiep. Prag. constitutus personaliter d. Marquardus de Zaluzie coram hon. viro d. Joanne Prussnicz vicario.., interrogatus... atd.

[11]) Srv. tab. II.

popisovaného zbytku knihy oficiálovy zaznamenávaly se jen věci sporné.[12])

Než jak si vysvětliti poměr zlomku k oněm zevrubným aktům? Zachovaná část z r. 1377, tak kusá, že téměř z každého listu celá čtvrtina chybí, sama o sobě zůstala by namnoze němou, kdyby nebylo již často zmíněného nařízení Arnoštova z r. 1356, které i pro tuto otázku jest jediným bezpečným východiskem. Z něho poznáváme, jak už pověděno, že notáři aktů zapisovali všechny pře jim přidělené nejprve do svého manuálu a odtud teprve činili přepisy do register, a bedlivé plnění této povinnosti slibovali ve své služební přísaze.[13]) O aktech nebo protokolech soudních Arnošt vůbec nemluví, a proto se asi skrývají pod jedním z těchto dvou názvů, což ostatně při kolísání středověké terminologie není zvláštností. Potom náš zlomek odpovídá manuálu, poznámkám notáře aktů, jež činil během soudního jednání a později, když měl volno, přepisoval je v podrobná akta — vlastně registra — ustanovená k uschování, tak že shrnoval zápisy určité pře se týkající v jeden celek, a doplňoval doslovným zněním soudních písemností, k čemuž mu přirozeně při vlastním řízení času nezbylo. Že skutečně pojmenování register se kryje s pojmem podrobných akt, to dokazuje zmíněný 12 m dlouhý instrument o při kláštera svatojirského. Měl ho zhotoviti Mikuláš z Hajnova, písař protokolu, ale jsa příliš zaměstnán, svěřil ten úkol jinému notáři, který podle slov instrumentu spor »de regestro papireo originali . . . coram d. Jenczone officiali conscripto« opsal a Mikuláš správnost jeho ověřil svým podpisem.

Ale ani rozlišování manuálů od konečných register nestačí. Byl-li pozůstalý manuál vyhrazen pouze sporům, pak musily vedle něho existovati ještě jiné svazky, do nichž se vkládaly věci nesporné. Skutečně také strany častěji se odvolávají na »acta obligatoria«[14]) při oficialátě chovaná. Z nich vytržen byl asi list se šesti zápisy z r. 1384, náhodou uchovaný.[15]) Vedení vkladů je v něm obdobné manuálům sporů a ještě snad více přibližuje se stylem záznamům v knihách vikářských.[16])

---

[12]) Ojediněle tu nacházíme záznam 4. srpna: »Mathias de Hwozdecz, laicus, confessus est se teneri IIII grossos pro fumalibus...« Ale ten se stal až dodatečně, takže musil býti vtěsnán přímo mezi datum a první pravidelný zápis, a je to nejspíše omyl písaře, který si nevšiml při pozdějším opisování, že vzal nepravou knihu.

[13]) Menčík str. 11: »omnes actus judiciaros substancialiter in memoriali seu manuali meo... conscribam, postquam illos conscripsero eos necnon instrumenta et omnia alia in causis producta... in registris fideliter redigam.«

[14]) V list. ze dne 16. ledna 1372 (klášt. maltéz. v Praze) se praví: constituti personaliter coram nobis et actis nostris obligatoriis« a podobné 28. června 1374 (Cod. Thomeus f. 93) nebo 5. října 1400 (Tadra, Akta IV. str. IX).

[15]) Otiskl Tadra, Akta V. str. XI. a násl.

[16]) Podobá se jim stylisací zápisů. Constitutus personaliter coram nobis Nicolao Puchnik officiali etc... confessus est et recognovit se teneri et debitorie obligari... Acta sunt hec a. d. MCCCLXXXIV die XXV m. januarii presentibus...«

Příčinou podvojného zapisování na rozdíl od generálního vikariátu byla asi rozsáhlost agendy soudní ve věcech sporných, s níž se činnost generálních vikářů nedá porovnati. Jen z období necelých 7 měsíců (února až začátku září 1377) známe na 150 sporů — kolik se jich ve skutečnosti před oficiálem projednávalo, pro neúplnost látky zjistiti vůbec nelze. Možno tedy počítati do roka při nejmenším se 300 spory, což by ještě dvojnásobně vzrostlo při souběžném vedení manuálů druhým notářem aktů. Všech záznamů gen. vikářů i s obligacemi je za rok 1377 jen 379, rok před tím pouze 162. Nepoměr ten jasně ukazuje, že hlavní obor gen. vikářů neležel ani po r. 1373 v soudnictví, jež bylo i napotom vlastním působištěm oficiálovým, ale že soustřeďoval se i nadále jinde.

b) Listiny.

Listiny oficiálem vydané jsou vesměs psány na obyčejném pergamenu středoevropském, gotickou minuskulí rázu značně kursivního, jazykem latinským a mají pliku. Zprvu rozměry jejich jsou poměrně nepatrné, okraj ponecháván zcela úzký (2·5 cm až 1·5 cm) a písmo, někdy velmi drobné, v řádkách hustě k sobě kladených,[1]) dosahuje až k samému okraji pliky. V listinách z r. 1322[2]) a 1326[3]) dokonce poslední řádka je pod plikou ukryta.

Za Arnošta a jeho nástupců se forma jejich různí již podle vnějšího vzhledu ve 2 skupiny — obyčejné listiny (převahou konečné rozsudky), ověřené jen pečetí oficiálskou, a notářské instrumenty. Tyto poslední projevují nyní úpravu většinou dosti pečlivou a úhlednou. Nešetří se na ně tak přílišně pergamenu, ačkoliv na mnohé dlouhé instrumenty vypotřebuje se ho značný kus.[4]) Na okraji ponechává se volné místo, odpovídající celkové velikosti, šířky 3[5]) až 5 cm[6]) a plika obyčejně dostupuje velikosti 5 cm. Soudní listiny (konečné rozsudky) jsou psány stále zběžně, písmem silně kursivním, s okrajem úzkým a ačkoliv rozměry nijak nestojí za notářskými instrumenty, plika jest většinou nepatrná.[7]) Písař, dříve než začal psáti, pravidelně si pergamen nalinoval, jak svědčí linky často zcela zachovalé,[8]) a aby okraj neměl nerovný, označil si šířku psaného sloupce dvěma svislými čarami.

---

[1]) Sr. na př. transsumpt z r. 1320 v arch. kap. vyšehr. (R. B. M. III. nr. 580).

[2]) R. B. M. III. nr. 758 (orig. v univ. knih. praž.).

[3]) R. B. M. III. nr. 1225 (orig. v univ. knih. praž.).

[4]) Tak transsumpt z 11. pros. 1359 ve dvojím exempláři v univ. knih. praž. má rozměry [1]) 45 × 40 cm a [2]) 60 × 53 cm.

[5]) Na př. list z 18. dubna 1363 v univ. knih. praž. při rozměrech 33·5 × 26·5 cm.

[6]) Na př. list z 11. pros. 1359 tamže.

[7]) Tak v list. z 12. května 1386 v arch. Nár. mus. měří pouze 1½ cm.

[8]) 22. dubna 1363 v univ. knih. praž. a 11. listop. 1359 tamže.

Listiny oficialátu pražského nejsou charakterisovány žádnými zvláštními známkami, jimiž by se lišily od jiných listin. Také písmo nevyniká nějakými obzvláštními výzdobami. Pouze počáteční písmeno listiny vysahuje ven z řádky, je aspoň dvakrát tak veliké jako ostatní a nepatrně, buď několika zvláštními tahy, nebo vyplněním inkoustem, ozdobeno. Pravidelně větších rozměrů nabývá počáteční »I«, začíná-li listina invokací, kreslené celé v prázdném okraji mimo vlastní písmo a sahající obyčejně až k osmé řádce textu, v pozdějších listinách ještě níže (také až k 17.,[9]) ba dokonce i 21.[10]) řádce). Zprvu celé vyplněno inkoustem, nebo s úzkým, svislým pruhem světlým uprostřed, později za arcibiskupů pražských bývá v notářských instrumentech velmi často a pěkně ozdobeno. Každý veřejný notář má již svůj oblíbený způsob ozdoby,[11]) takže už podle něho rozpoznávají se zřetelně listiny psané touž rukou. V konečných rozsudcích mimo velikostí neliší se ničím jiným toto počáteční »I« ve své úpravě od zběžného rázu celé listiny. Velmi pěknou iniciálkou »R« počíná listina vystavená r. 1376[12]) na Vyšehradě oficiálem Jencem jako exekutorem papežským, ale myslím, že iniciálka tato je zvláštností v listinách oficiálových, neboť nepsal jí notář Jencův, ale notář kapitulní Ludvík Kojata.[13]) Také listina oficiála Šimona z r. 1348[14]) liší se pěkným iniciálním písmenem »N« a celým rázem písma více slavnostním velmi příznivě od ostatních listin.

Za písmenou »I« ostatní část invokace je buď celá psána obyčejným písmem jako ostatní text, anebo ještě následující »n«, pravidelně s předchozím »I« spřežené, má rozměry větší, aspoň dvakráte takové jako u dalšího písma (to je pravidlem v konečných rozsudcích,[15]) ale vyskytuje se někdy i v notářských instrumentech.[16]) Ve většině notářských instrumentů jest však celá invokace »In nomine domini amen« psána »litteris grossis.«[17]) Potom ještě první písmeno intitulace,[18]) nebo v obyčejném notářském instrumentu u datovací formule bývá větší a ozdobnější.[19]) V transsumptech také začátek každé inserované listiny odlišuje se silnější velkou písmenou a rovněž »E«, jímž počíná pravidelná notářská formule, je zesílené a tvoří

---

[9]) V list. z 11. pros. 1359 (v univ. knih. praž.).

[10]) V list. z 20. pros. 1361 (tamže).

[11]) Srv. na př. instrument z 28. února 1368 a 1. srpna, psané Šimonem, synem Jakuba ze Slavětic, nebo z 19. pros. 1376 a 28. května 1379 (v univ. knih.), psaných notářem Mikulášem z Mašťova.

[12]) 17. července (v arch. kapit. vyšeehr.).

[13]) Sr. list. z 24. října 1380 (Tadra, Listář veř. notáře nr. 73).

[14]) 21. února (v arch. kapit. vyšehr.).

[15]) Sr. list. z 28. května 1379 (univ. knih. praž.), 18. července 1377, 24. listop. 1376 (tamže), 12. května 1386 (arch. Nár. mus.).

[16]) 19. pros. 1376 (v univ. knih.), 26. května 1386 (arch. Nár. mus.).

[17]) 11. pros. 1359 (v univ. knih. 22. dubna 1363, 28. února 1368 (tamže) a j.

[18]) Pravidelně »N(os...)«; sr. na př. 11. pros. 1359 v univ. knih.

[19]) Pravidelně »A(nno)«; sr. na př. 28. února 1368 v univ. knih.

menší, jednoduchou iniciálku. Mimo to notářské instrumenty jsou charakterisovány notářským znamením, mnohdy pěkně kresleným.

Všechny listiny vydané oficiálem jsou ověřeny jeho pečetí. Až na listinu z r. 1326, kde obě pečeti arcijáhna Tomáše, administrátora i oficiála Mikuláše, jsou připojeny na hedvábných nitích červenožlutých,[20]) všechny ostatní pečeti zavěšeny jsou na proužku pergamenu. Od r. 1319[21]) tato pečeť jest kulatá, průměru asi 5 cm, z obyčejného vosku. Představuje sv. Václava, stojícího v poli pečetním, s kopím a praporcem v pravé ruce a trojhranným štítem s orlicí v levici. Po levé straně v poli pečetním nalézá se štít se znakem biskupství pražského — příčným břevnem a po pravé straně stejný štít se třemi vinnými listy, osobním to znakem biskupa Jana z Dražic. Legenda zní: † S. OFFICIOLATVS. CVRIE. PRAGEN. EPI. Pečeť, již r. 1319 krásně vypravená, s jemným damascenováním, zůstává stále táž až do smrti biskupa Jana z Dražic, nemá však stejného typáře po celou tu dobu.[22]) Za Arnošta z Pardubic místo tří vinných listů na pravém štítě objevuje se přední část koně,[23]) a když povýšeno bylo biskupství pražské na arcibiskupství, legenda pozmění se na: † S. OFFICIOLATVS. CVRIE. PRAGEN. ARCHIEPI.[24]) Za arcibiskupů Jana Očka z Vlašimě a Jana z Jenštejna vidíme na rodovém štítě dva ptačí krky, a ten erb mění své postavení, místo na pravé straně pole pečetního objevuje se na levé a pravou stranu zaujme znak pražského arcibiskupství. Z legendy pečetní přecházejí slova: »† S. officiolatus. curie. archiepiscopatus« v kruh kolem, kdežto »Pragensis« vyplňuje čtvrtinu pole pečetního mezi pravým štítem a praporcem sv. Václava.[25])

Také špičatě oválná pečeť pražského vikariátu má stejný pečetní obraz[26]) a podíváme-li se na sekret pečeti arcibiskupa Očka z Vlašimě[27]) v červeném vosku, shledáme se s obrazem týmž; toliko na levém štítě nachází se český lev a rodový štít se dvěma ptačími krky ocitá se pod nohama světce v poli pečetním. Menší pečeť Jana z Jenštejna, opět v čer-

---

[20]) R. B. M. III. nr. 1225; a zde myslím možno si vysvětliti výjimku tím, že listina vzniklá v domě arcijáhnově není dílem notáře pražského oficiála, který pouze přivěsil pečeť.

[21]) R. B. M. III. nr. 484 (orig. v univ. knih.); viz tab. I.

[22]) Určitě jiný typář má listina z 18. ledna 1335 (v univ. knih.).

[23]) Sr. pečeť na list. z 6. března 1344 (R. B. M. IV. nr. 1385).

[24]) Na př. na list. z 11. pros. 1359 (v univ. knih.).

[25]) Na př. 18. června (v klášt. dominik. v Praze) a 13. pros. 1376 (v klášt. křížov. v Praze). Vyobrazení pečeti oficiálské z r. 1389 má Podlaha, Series tab. XVIII.

[26]) 29. října 1370 (v univ. knih.) a vyobrazení z r. 1389 u Podlahy, Series tab. XIV. Starší obraz pečeti vikariátní z 12. pros. 1356 liší se jen v tom, že pod nohama světce, který stojí v horní polovině pole pečetního, nalézají se dvě modlící se postavy; stejně na pečeti listiny z 19. února 1364 (obě v univ. knih.).

[27]) 21. dubna 1368 (univ. knih.).

Konečný rozsudek oficiála Mikuláše ze 16. ledna 1319 (orig. v univ. knih. pražské).

List z protokolů oficiálových asi z r. 1380 (orig. v univ. knih. pražské VII. A. 16).

veném vosku, má podobu obdobnou;[28]) sv. Václav, stojící nyní pod gotickým obloukem, zase třímá v pravici kopí s praporcem a levou rukou štít s orlicí. Též oba postranní znaky s příčným břevnem po pravé a dvěma ptačími hlavami po levé straně pole pečetního odpovídají obrazu na pečeti oficialátu. Vzájemný vztah těchto tří úřadů a závislost oficialátu i vikariátu na arcibiskupovi jsou pečetí krásně vyjádřeny.

Vedle úřední pečeti pražského oficialátu nalézáme na listinách oficiálových někdy i pečeti jiné. Na listinách soudních, t. j. tam, kde oficiál vystupuje z moci soudce ordinárního, zvláště na konečných rozsudcích, je pečeť oficialátu jediným ověřovacím prostředkem, a mimo první rozsudek oficiála Mikuláše není od pravidla toho výjimek.[29]) Připojují-li exekutoři, jimž svěřena byla obsílka strany nebo jiný úkon soudní, na listinu pražským oficiálem jim zaslanou, před odesláním zpět svou pečeť, není tu prostředkem ověřovacím, ale důkazem, že udělený úkol vykonali.[30]) Listiny v cizím jednání stran naopak častěji ověřují spolu s oficiálem strany nebo svědci,[31]) nebo aspoň vydává je oficiál ve formě veřejného instrumentu.[32])

Kancelářských poznámek, pokud jsem mohla na originálech pozorovati, jest jen málo a nepravidelně. Tak na transsumptech dvojího vyhotovení z 11. prosince 1359,[33]) psaných notářem Oldřichem, synem Hermana ze Zhořce, nachází se na levém rohu pliky (se stanoviska listiny) dosti ne-

---

[28]) 1. října 1383 (univ. knih.).

[29]) R. B. M. III. nr. 484; zde si ji vysvětlíme snadno neustáleností forem na počátku úřadu (viz tab. I).

[30]) Každá listina exekutorovi poslaná má na konci formuli: »Fidem nobis vestre execucionis facite per scripturam et vestri sigilli impressionem ad presentes ad terminum memoratum« (rkp. kapit. praž. J XL 2 fol. 102 nr. 1, 2 a j.). Aby nebylo při tom výmluv a výjimek, už v statutech z r. 1349 nařídil Arnošt, že všichni faráři do 1 měsíce jsou povinni opatřiti si vlasní pečeť »ut... de citacionibus factis vel processibus executis constare possit« (D u d í k, Statuten... 36) a koncily let 1366 a 1371 to opakují (H ö f l e r, Concilia Pragensia str. 12, 14).

[31]) Na př. 1338 (R. B. M. IV. nr. 614), 21. února 1348 (arch. kapit. vyšehr.).

[32]) Všechny transsumpty v době arcibiskupské. — Jako vidíme pečeti jiných osob na listinách oficiálových, tak zase pečeť oficialátu připojena jest občas na listinách cizích, na nichž oficiál vystupuje jako svědek nebo i jinak a kde by stačila jeho pečeť osobní (na př. R. B. M. III. nr. 1964 a j.). Zvláště zajímavý je způsob přivěšení pečeti na list. z r. 1345 (R. B. M. IV. nr. 1504). Kanovník svatojirský Hostislav měl jako vykonavatel poslední vůle kanovníka pražského téhož jména přivěsiti pečeť na listinu abatyše a kláštera svatojirského. Za pečetí abatyše a kláštera skutečně se také nalézá osobní pečeť Hostislava s legendou »S. Hostislai de Petrovicz«. Ale mimo všechny pečeti ohlášené formulí korroborační na místě prvním, přivěšena je pečeť oficialátu, ač v celé listině není o oficiálu a jeho pečeti zmínky. Jest těžko nalézti pro zjev jiný výklad než ten, že Hostislav, který byl tehdy oficiálem, ač se jím v listině nejmenuje, užil pečetí obou, i své osobní i úřední.

[33]) Sr. výše.

jasné znaménko, které však již na notářském instrumentu z r. 1363[34]) nabývá určité podoby registračního záznamu ℞. Z konečných rozsudků má zřetelné znaménko registrační v levém rohu pliky rozsudek Jencův z r. 1376,[35]) 1379[36]) a oficiála Borše z r. 1383,[37]) ve stejné, anebo velmi podobné formě; na listině z r. 1386[38]) naopak ℞ nalézá se na zadní straně originálu.

Tam také nacházíme občas ještě jinou, pozdější poznámku, psanou velmi zběžně, ale zřejmě kancelářskou. Tak na listině kapituly pražské ze 17. května r. 1376 čteme: »Item die XIX mensis januarii d. officialis expensas litis in causa presenti taxavit ad II ½ sex. gros. Terminus solucionis: medietatem... infra unum mensem et aliam medietatem infra alium mensem, quas quidem expensas d. Bohuslaus mediante iuramento suo declaravit« (sic!). Podobné záznamy mají též listina křižovnická z 5. listopadu téhož roku a listina universitní knihovny z 31. července 1383,[39]) kdežto obšírný zápis na listině křižovnické z 13. prosince r. 1376 uvádí ještě více: »Die XXIIII. mensis aprilis d. Remboldus exhibuit presentem sentenciam in presencia mag. Henrici et petebat ipsam debite execucioni demandari et expensas taxari. Et d. officialis . . . decrevit sibi computum presentis sentencie et statuit sibi terminum ad dicendum pro huiusmodi sentencia debite execucioni demandari et expense taxari . . .[40]) Zápisy, jak z příkladů vychází na jevo, vztahují se vždy na stanovení výše soudních výloh, jimiž byla strana odsouzená pokutována a k němuž oficiál po zakončení sporu a prohlášení rozsudku nařídil zvláštní stání. Strana, jíž bylo dáno za právo, sama sepsala všechny své výlohy a předložila je soudci,[41]) který podle nich rozhodl, kolik a kdy má odsouzený zaplatiti a na přání prokurátora učinil notář na zadní straně konečného rozsudku příslušnou poznámku. Ochranou

[34]) 8. srpna (v univ. knih.).

[35]) 24. listopadu tamže.

[36]) 28. května tamže.

[37]) 31. července tamže.

[38]) 26. května (v arch. Nár. mus.).

[39]) »Die septima mensis augusti d. Vitus locum tenens sentenciam presentem debite execucioni demandavit et taxavit expensas ad duas sexag. et pareat iudicatus infra unum mensem et solvat taxata infra duos menses, unum videlicet infra unum mensem et aliam sexag. infra secundum mensem.«

[40]) Teprve potom následuje poznámka podobná předchozím.

[41]) Sbírka »Quia citatio est fundamentum ordinis iudiciarii«, kterou Th. Muther, Zur Geschichte des römisch-canonischen Prozesses in Deutschland, klade do r. 1385 (Rostock 1872), připisuje pražskému oficiálovi Mikuláši Puchníkovi, praví: »Modus autem taxandi expensas est talis. Ille pro quo lata est sentencia conscribit expensas factas in lite et presentat iudici in hunc modum: Infrascriptas expensas fecit etc. in causa, quam movit tali, et eas paratus est suo iuramento declarare«. (Muther str. 40). O této sbírce i pozdější »Circa processum iudiciarium in causis delegatis etc.«, jejímž autorem je nejspíše Jiří z Boru (srv. Muther tamže str. 52 a násl.) bude podrobně pojednáno v části druhé.

proti včasnému nezaplacení byly církevní tresty, které oficiál nad dlužníkem vyhlásil. Přidružila se pak na listinu k předešlému zápisu poznámka další, jak ukazuje příklad z r. 1386:[42]) Anno LXXXVI die XII mensis julii d. officialis decrevit monicionem... suam super non solucione [expensarum] a die late sentencie, quam solvere mandavit a die monicionis infra unum mensem sub pena excommunicacionis.

Sloh listin oficiálových lze sledovati podrobněji pouze u dvou skupin — konečných rozsudků a transsumptů. Mimo ně se zachovalo jen něco málo dokladů na listiny různého druhu, které se vzájemnému srovnání vymykají. Ale právě tyto uvedené listiny se dobře hodí k poznání způsobu práce kancelářské.

Konečné rozsudky. Není nahodilé, že se nejčastěji zachovaly konečné rozsudky, neboť přirozeně byly nejdůležitějšími písemnostmi z celého soudního řízení a měly straně i pro budoucnost vydávati svědectví o jistém právním ustanovení. Ostatní písemnosti, jako citace nebo exkommunikace, pozbyly významu hned, když bylo dosaženo účelu, pro nějž byly vydány, nehledě ani k tomu, že straně nedostala se taková citace vůbec do rukou. Obdržel ji exekutor, pověřený oficiálem, aby oznámil straně jeho nařízení, a po vykonání svého úkolu odeslal ji zpět k soudu ověřenou svým podpisem a pečetí.[43]) Přišly ve zkázu jako ostatní písemnosti kancelářské.

Ale v první polovině 14. stol. není tomu ani při rozsudcích lépe; dva rozsudky oficiála Mikuláše z r. 1319, rozsudek Bohutův z r. 1334[44]) a Havlův o 2 léta mladší[45]) jsou jediným dnes známým zbytkem z doby biskupské. Srovnáme-li je s rozsudkem oficiála arcibiskupského, vidíme, jak velký pokrok učinil sloh kancelářský od vzniku úřadu a jak se forma rozsudku zdokonalila a ustálila.

Obě nejstarší listiny mají v podstatě formulář stejný:

R. B. M. III. 484.	R. B. M. III. 534.
»In nomine domini amen.	
Nos mag. Nicolaus ...proponimus et dicimus, quod in causa, que vertebatur inter... ex una et... ex parte altera, pro parte dicti procuratoris petitum fuit, ut...	Nos mag. Nicolaus... proponimus et dicimus, quod cum de causa, quae vertitur inter... ex una et... ex parte altera,... pro parte... petebatur, quod...
Lite vero super predicta peticione coram nobis legitime contestata, testibus et aliis probacionibus pro parte ipsius procuratoris productis et eis prudenter ac solemniter examinatis, iuribus et racionibus utriusque par-	Lite igitur super dicta petitione legitime contestata, probationibus,

[42]) 12. května 1386 (v arch. Nár. mus.).
[43]) Srv. výše.
[44]) Ott, Beiträge příl I.
[45]) Ekp. klášt. Wilheringu nr. 73 str. 45.

tis et allegacionibus hinc inde propositis et auditis, renunciatis demum probacionibus hinc inde propositis et auditis, renunciatis demum probacionibus producendis et allegacionibus, tandem in causa exstitit conclusum, utraque parte sentenciam postulante. Habito super hoc diligenti tractatu et prudentum virorum communicato consilio, dei nomine predicto invocato, diffinitive sentenciando pronunciamus in hiis scriptis [obsah], propter quod ipsum sentenciando diffinitive... removemus...

Hec sentencia lata est... in presencia testium subscriptorum.

In cuius rei testimonium presentes fieri et sigillorum officialatus predictorumque... procuravimus communiri.

Datum loco, anno et die predictis.

allegationibus partium et juribus hinc inde propositis, auditis et discussis, ipsisque diligenter examinatis

diligenti deliberatione prehabita, communicatoque consilio sapientum, predicto dei nomine invocato, sententiando diffinitive [obsah]. Insuper diffinitive sententiando pronunciamus in hiis scriptis...

Haec sententia lata est Pragae...

Huius rei testes sunt:...

Ale při bližším shlédnutí lze pozorovati ještě neustálenost jednotlivých formulí a vzájemné úchylky,[46]) v pozdějších letech nepřicházející. Celkem však tato forma byla základem, z něhož se mladší formulář vytvořil; porovnání ukáže, pokud byla podrobena změně. Invokace setrvala ve své nejstarší podobě »In nomine domini amen« i nadále, a rozsudek oficiálův bez ní jest zcela nemyslitelný, ale již jméno vydavatele v prvé osobě se zájmenem »nos« úplně mizí. Posledně užívá nominativu rozsudek Bohutův, vynechává však už jako přežitek promulgaci prvního formuláře »proponimus et dicimus quod«. Od arcibiskupa Arnošta začíná konečný rozsudek zcela pravidelně předložkou »coram nobis« nebo »dudum coram nobis«, za níž přirozeně musí se oficiál jmenovati v ablativě a pokračuje ihned vyprávěním, že strany se dostavily na soud a předložily své žaloby.

Další proměna nejstaršího rozsudku spočívala v tom, že jednotlivé formule se rozvinuly a rozčlenily, takže celý kontext rozpadl se vlastně na pět částí dobře znatelných: 1. Dostavení se stran před soudce a podání žalob. 2. Znění žaloby. 3. Odpověď strany protivné na žalobu. 4. Stručné líčení dalšího průběhu procesu. 5. Pronesení rozsudku. Průběh soudního procesu vyvinul se přirozeně u každé pře jinak a proto ani vylíčení jeho v listině nemůže býti vtěsnáno vždy stejně do jednoho formuláře, ale v základě schema jeho zůstává přece odchylkami těmi neporušeno. V první části zní docela pravidelně: »(Dudum, nuper) coram nobis... officiali X contra Y

[46]) Nejpatrnější jest to v eschatokolu při uvádění svědků a v ověřovací formuli, jež ve druhém příkladě vůbec chybí. Také zmíněné připojení pečetí svědků k prvnímu rozsudku jest naprostou výjimkou.

libellum in scriptis obtulit (per omnia) in hec verba«[47]) nebo »huiusmodi sub tenore«[48]) a když podala současně druhá strana protižalobu: »Coram nobis X contra Y (super)... libellos suos in scriptis obtulerunt in hec verba (infrascriptos).[49]) Jen zřídka nalézáme odlišný tvar formuláře, znějící opět stereotypně: »Coram nobis... inter... ex una... et... parte ex altera... super... materia questionis exorta... libellum suum in scriptis obtulit per omnia in hec verba«.[50]) Mohl-li až posud koncipista psáti zcela mechanicky, po těchto úvodních slovech, jimiž nám byl představil soudce i obě sporné strany, po případě jejich zástupce, ustupuje vůbec do pozadí, aby ponechal žalobci předvésti písemnou žalobu a straně druhé, přeje-li si, protižalobu. Jest zajímavo všimnouti si, jakým vývojem prošel konečný rozsudek od počátku samostatného oficialátu v této části. Prostá slova, uvedená v listině oficiála Mikuláše[51]) na místo žaloby kněze Gotfrida: »pro parte ipsius Gothfridi petebatur, quod cum ipse per sacristam Wissegradensis ecclesie, qui dicebat se esse patronum ecclesie in Slechow. ad ipsam ecclesiam esset presentatus et ad eam canonice institutus, dictum Wanconem ab eadem petivit removeri ex eo, quod vicariam... post adeptionem ecclesie memorate acceptavit,« mění se trvale v dlouhý žalobní spis, dílo to zkušeného, placeného právníka, v němž snaží se všechny okolnosti, svědčící proti odpůrci, uvésti na prospěch svého klienta.[52])

Ještě lépe tento vývojový proces jest patrný na litis contestaci. V rozsudcích z r. 1319 o tomto důležitém prohlášení strany žalované, že žalobu popírá, činí se pouhá zmínka slovy »lite igitur contestata«. V rozsudku oficiála arcibiskupského věnuje se jí místa více; mění se opět v samostatnou složku formuláře, uvádějící stručně typická slova, jimiž strana spor na soudě popírala, téměř vždy stejně:

»Ad quam peticionem... respondit in scriptis per omnia in hec verba. Ego... ad peticionem... respondeo animo litem contestandi et nego narrata, ut narrantur in eadem et petita dico fieri non debere, hoc addiciendo...[53])«

»Et primo dictus... respondit libello animo litem contestandi, negando narrata prout narrantur, dicens petita fieri non debere[54])«

---

[47]) 13. března 1349, 17. května 1376, 13. pros. 1376. 18. července 1377, 28. května 1379.

[48]) 9. září 1381, 28. dubna 1385, 9. října 1385 a poněkud odchylně 8. února 1353 a 27. října 1353.

[49]) 2. pros. 1351, 16. června 1357, 22. pros. 1357, 24. září 1361.

[50]) 15. února 1370, 20. října 1375.

[51]) R. B. M. III, nr. 534.

[52]) Srv. za př. uvednou přílohu nr. 1.

[53]) 27. října 1353 a téměř doslovně 8. února 1353 i v ostatním znění.

[54]) 24. září 1361 a podobně 13. února, 13. března 1349.

»Ad quem libellum ... respondit negando narrata prout narrantur, dicens petita fieri non debere, animo litem contestandi ...[55])«

Takovéto pouhé shrnutí kontestace v charakteristickou formuli kontestační střídá se pak často s inserovaným spisem kontestačním,[56]) neméně obsažným spisu žalobního. Práce skladatele nezáležela tedy vlastně v ničem jiném, než aby připojil volně k sobě několika prostými slovy tyto spisy, které si vyhledal v aktech či registrech pře. Teprve v následující části, shrnující jen summárně všechny další samostatné oddíly soudního procesu, změnil se poněkud poměr jeho k aktům. Není již tak na znění jejich závislý, řídí se jimi jen při uvádění postupu jednotlivých stání, jinak je vázán předpisy pravidelného formuláře kancelářského. Zaviňuje-li přece občas různě se vyvinuvší postup procesu některé rozdíly, disposice, v níž teprve přikročuje soudce k pronesení rozsudku, není téměř vůbec individualitou sporu vázána. Koncipista ji opisuje jednoduše z kancelářského formuláře. Formulář ten, nabyvší v prvých letech pražského arcibiskupství pevné podoby, nepodléhal již žádným větším změnám, jak by nás přesvědčilo srovnání několika rozsudků navzájem.

Když takto prohlášením rozsudku koncipista ukončil vlastní text listiny, zbylo mu pouze uzavříti ji pravidelnými formulemi eschatokolu. Počíná charakteristickými slovy »Hec sentencia lata est«,[57]) »Lecta et lata est hec sentencia«,[58]) nebo častěji, ba možno říci za oficiála Jence pravidelně, »Lata et lecta est hec sentencia«,[59]) k čemuž se také někdy přidává »per nos Jenczonem officialem predictum«.[60]) Na slova ta připojují se buď hned všechny údaje datovací[61]) a za nimi svědci, nebo někdy jen místo, za ním svědci a teprve na konec vlastní datování.[62]) Datování, ať již jest umístěno jakkoliv, skládá se vždy z určení místního »in consistorio (dicte) curie archiepiscopalis Pragensis,[63]) nebo »in domo habitacionis nostre,[64]) konečně pravidelně »in consistorio Pragensi«,[65]) dále

[55]) 17. května 1376, 9. září 1381, 9. října 1385.

[56]) Na př. 18. července 1377, 28. května 1379.

[57]) R. B. M. III. nr. 484, 485.

[58]) 13. března 1349, 2. pros. 1351, 16. června 1357.

[59]) 8. února 1353, 15. února 1370, 20. října 1375, 17. května 1376, 13. pros. 1376, 9. října 1385; jen v rozsudku oficiála Bohuty z r. 1334 (Ott, Beiträge příl. I.) stojí: »Lata et pronunciata est . . .«, v jednom rozsudku Jencově »Lata, lecta et in scriptis pronunciata est hec sentencia« (28. května 1379) a v jednom »Lata, lecta et in scriptis promulgata est hec sentencia« (18. července 1377).

[60]) 17. května 1376, 18. července 1377, 28. května 1379 a stejně za nástupců Jencových 9. září 1381, 28. dubna 1385 a j.

[61]) 7. června 1344, 27. října 1353, 16. června 1357 a za Jence všeobecně.

[62]) 13. března 1349, 8. února 1353 a j.

[63]) Na př. 13. března 1349, 27. října 1353.

[64]) 8. února 1353.

[65]) 16. června 1357, 15. února 1370 atd. ve všech pozdějších rozsudcích.

z roku od narození Krista a dne, který za biskupa Jana obyčejně se uvádí podle nejbližšího význačného svátku křesťanského,[66]) od Arnošta pouze běžným číslem v měsíci. Snad též datovati podle římského kalendáře nebylo před Arnoštem zvláštností.[67]) Také hodina rozsudku se někdy za Arnošta zaznamenávala, a to se stalo za Jence pravidlem. V seskupování zmíněných údaju časových, zprvu různém, ustálil se konečně obyčej klásti nejprve hodinu, potom místo, rok a konečně den s měsícem,[68]) nejvýše s tím rozdílem, že hodina staví se někdy až za místo.[69]) Zato uvádění jmen svědků až na obě nejstarší listiny děje se stále touž typickou formulí »presentibus . . et aliis pluribus fide dignis«.[70]) Datum vztahuje se na přednesení rozsudku na soudě, jak plyne již ze slov »lata et lecta est« a nikoli na vyhotovení listiny nebo její doručení straně, — o tom činí se jen všeobecná zmínka, společně s ověřením: »Datum Prage sub sigillo officiolatus (dicte) curie archiepiscopalis Pragensis (memorate, antedicte, prelibate). Od samostatné formule ověřovací »In cuius rei testimonium presenti sentencie sigillum officiolatus curie Pragensis est appensum«, kterou má ještě rozsudek ze 7. června r. 1344, bylo brzy nato pro vždy upuštěno.[71])

T r a n s s u m p t y. Počínání skladatele konečného rozsudku bylo tedy více méně mechanické. Buď se musil říditi akty nebo pravidlem formuláře soudního a nezbylo mu příležitosti projeviti v nejmenším svou osobnost a umění slohové. Jen několik o sobě bezvýznamných slov, která bychom mohli považovati za vlastní majetek jeho, nijak nestačí, abychom mohli

---

[66]) R. B. M. III. nr. 484, 534; O t t, Beiträge příl. I. str. 308; 7. června 1344.

[67]) V známém rozsudku Bohutově se datuje: »sabbato proximo post Nativitatem s. Marie, hora vesperarum, hoc est IIII. Idus septembris.«

[68]) 15. února 1370, 20. října 1375, 28. května 1379 a j. Zní potom celá formule pravidelně: »Lata et lecta est hec sentencia (per nos Jenczonem officialem predictum) horis quasi terciarum in consistorio Pragensi anno domini milesimo CCC°LXX° die XVI. mensis februarii, presentibus...« (15. února 1370).

[69]) Na př. 13. pros. 1376; též 9. září 1381, 28. dubna 1385.

[70]) 13. pros. 1376 za »fide dignis« ještě dodáno »circa premissa«.

[71]) Sr. korroboraci v rozsudcích oficiála Mikuláše z r. 1319. V listině ze 2. pros. 1351 nalézá se ojediněle ve formuli této teprve datování: »Datum Prage sub sigillo officiolatus dicte curie archiepiscopalis anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo primo, die secunda mensis decembris.« Odchylný eschatokol v listině ze 13. února 1349 je způsoben tím, že výjimečně ověřuje rozsudek též veřejný notář a to si vysvětlíme snadno tak, že oficiál nesoudí tu jako soudce ordinární, ale spolu s jiným soudcem jako delegáti papežští. Korroborace zní tam: »In quorum omnium testimonium presentem sentenciam per Petrum..., publicum ac actorum curie Pragensis et... prioris fratrum predicatorum monasterii predicti sigillis fecimus communiri.« Přirozeně pak datum je obšírné jako v notářských instrumentech a na konec následuje notářská formule: »Et ego Petrus... prolacioni et lecture dicte diffinitive sentencie per predictos dominos iudices auctoritate sedis apostolice facte ac ratificacioni... presens interfui ipsaque de mandato et auctoritate predictorum iudicum... in formam publicam redegi«.

tvrditi, že určitá listina je dílem toho neb onoho muže. Ještě více mechaničnost a odvislost na formuláři jeví se v transsumptech vydaných jménem oficiála, neboť při nich i ta nepatrná volnost, podmíněná idnividuálním vývojem procesu, zcela odpadá. Také u těchto listin opakuje se něco podobného jako při konečných rozsudcích. Mimo příklady z prvních let oficialátu,[72]) formuláře nejednotného a velmi jednoduchého, který neod-

[72]) Jedná se tu celkem o 4 listiny — z 19. května 1318 (R. B. M. III. nr. 443), 23. května 1320 (tamže nr. 580), 27. února 1322 (nr. 758) a 26. září 1326 (nr. 1225). Oné první a poslední listiny nevydává však Mikuláš samostatně a jest tedy vůbec nejisté považovati je za výsledek činnosti jeho písaře. Sloh prvé z nich nasvědčuje spíše opaku; shoduje se totiž téměř doslovně s jinou listinou, vydanou téhož roku společně komendátorem křižovníků Vernherem a opatem strahovským Gerhardem (který je ve zmíněné listině spoluvydavatelem oficiála Mikuláše) a o něco dřívější listinou, kde opět jedním z ověřujících jmenuje se Gerhard (R. B. M. III. nr. 433, 348). Poněvadž o oficiálovi není tam ani stopy, lze souditi, že písař nebyl oficiálův, ale spíše pověřený opatem strahovským, a že účast oficiálova omezila se pouze na přivěšení pečeti. Typ tohoto ověření je velmi prostý: »Nos... notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod nos litteras... non cancellatas, non abrasas, non abolitas, nec in aliqua sui parte viciatas vidimus in hec verba.« Za zněním opisované listiny následuje pak už jen ověření: »In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et sigillorum nostrorum munimine fecimus roborari. Datum...« (R. B. M. nr. 443). Transsumpt z r. 1326 neliší se sice podstatně od téhož z r. 1322, kde je Mikuláš samostatným vydavatelem, ale stejně blízko stojí i k listině biskupa Řehoře, jak jest viděti ze srovnání:

1322

»Noveritis universi tenorem presencium inspecturi, quod nos... indulta seu autentica ... vidimus et legimus non cancellata, non abolita, non rasa, nec in aliqua sui parte corrupta ... quorum sunt tales tenores:
In quorum omnium testimonium presentibus sigillum proprium et consuetum officiolatus ... jussimus ex certa sciencia nostra appendi. Datum ....«

1326

»Universis tenorem presencium inspecturis nos ... cupimus esse notum, quod nos ... vidimus et legimus litteras continencie infrascripte, non rasas, nou abolitas, non cancellatas, sed salvas qualibet sui parte, quarum sunt tales tenores:
In cuius nostre visionis testimonium presentes fieri et sigillis nostris ... jussimus roborari. Datum ....«

1298 (R. B. M. III. nr. 758).

»Noverit universitas vestra, quod nos ... instrumentum seu litteras vidimus et legimus, non cancellatas, non abrasas nec in aliqua parte sui corruptas ... quarum tenor est talis:
In cuius nostre visionis testimonium presentes litteras fieri et sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum ...«

Mimo to padá na váhu, že jest psán v domě arcijáhna Tomáše, spoluvydavatele Mikulášova a pečeti obou přivěšeny byly na nitích hedvábných, kdežto ve všech ostatních listinách oficiálových pečet visí na proužku per-

chyluje se nijak od slohu jiných soudobých vydavatelů, nemáme žádných zachovaných dokladů až do doby Arnoštovy. A tu nacházíme již typ jiný, pravidelný a od počátečního naprosto různý, notářský instrument, ověřený pečetí arcibiskupského oficiála.

Jako každý notářský instrument začíná transsumpt invokací »In nomine domini amen«. Stylisace jeho se liší podle toho, je-li datum podle obyčeje veřejných notářů položeno na začátku, nebo až v eschatokolu. V prvém případě stilisace je objektivní,[73]) ve druhém vydává oficiál listinu svým jménem — subjektivně — a to jest způsob obvyklý. Začíná potom protokol intitulací s předložkou »nos«, jménem, duchovní hodností a úředním titulem oficiála, na př. »Nos Petrus, archidiaconus Horssoviensis, in ecclesia Pragensi officialis.«[74]) S intitulací spojena jest přímo všeobecná promulgace »presenti transumpto (transscripto) publico notum facimus universis«[75]) a narrace, protože ani adresa ani arenga nikdy nepřicházejí.

Narrace vypravuje, že dostavila se určitá osoba před oficiála, předložila nepoškozenou listinu originální, ověřenou pravou pečetí a žádala, aby jí oficiál ze své moci ordinární dal vyhotoviti autentický opis. Oficiál listinu prozkoumav a shledav ji nezávadnou, dal ji jmenovanému notáři opsati (tak zní disposice) s ustanovením, aby přítomnému opisu přiznána byla všeobecná platnost a věrohodnost jako listině originální. Opis listiny transsumované vkládá se buď hned za narraci[76]) před rozkaz oficiálův nctářovi anebo, od r. 1356 pravidelně, až za disposici. Formule korroborační jmenuje jako prostředek ověřovací pečeť oficialátu a formu veřejného

---

gamenu. Poněkud jinak zní transsumpt oficiálův z r. 1320. Vypravuje, že dostavil se děkan vyšehradský před oficiála a žádal, aby mu byla předložená listina transsumována: »Coram nobis . . . constitutus petivit, ut litteras infrascriptas in scriptis sub testimonio nostro redigere deberemus ac sigillo officiolatus... consignare. Cuius precibus... assensum dedimus... quas nos vidisse fatemur et legisse ac audisse. Quarum tenor per omnia talis est«. Za tekstem pak stojí obyčejná formule korroborační a datum. Ale ani tato forma není pro oficialát typická (srv. na př. Janův transsumpt z r. 1315 — R. B. M. III. nr. 284). Kdybychom dále srovnávali, poznali bychom, jak už jest ostatně z uvedených příkladů patrno, že oficialát v nejstarším období užíval současného všeobecného způsobu ověřování a neměl ještě svého ustáleného typu, k němuž se dopracoval přirozeně teprve během řady let.

[73]) Na př. »Anno nativitatis... Petro... officiali presidente, C. presentavit quasdam litteras (5. července 1356), nebo »Anno nativitatis... constitutus personaliter coram... Petro... officiali.. exhibuit...« (22. února 1356).

[74]) Na př. 11. pros. 1359, nebo »Nos Jenczo... prepositus ecclesie s. Crucis Wratislaviensis, curie archiepiscopalis et apostolice sedis legati officialis« (22. srpna 1368).

[75]) Výjimkou v list. z 20. dubna 1352: »omnibus quorum interest vel interit quomodolibet ad perpetuam rei memoriam volumus fore notum« a 19. pros. 1376 »universis presentes litteras inspecturis«.

[76]) Na př. list. z 22. února 1356.

instrumentu a zní obvykle: »In cuius rei (in quorum omnium) testimonium presens transsumptum publicum per notarium... exinde fieri et in formam publicam (publici instrumenti) redigi mandavimus et sigilli officiolatus curie Pragensis predicte (quo ad presens utimur) appensione muniri«.[77]) Za korroboraci nachází se obšírné datum, skládající se, jak jest zvykem v notářských instrumentech, z podrobného udání místa, roku, indikce, dne, hodiny a let pontifikátu a konečně jména svědků, uvedených stejně jako v rozsudcích slovem »presentibus.. et aliis pluribus fide dignis« (někdy přidáno ještě »ad premissa vocatis specialiter et rogatis«).[78]) V tom případě, že listina datem začínala, vypočetl notář na konci znovu všechny jednotlivé údaje časové s odkazem »ut supra«.[79])

Podle středověkého způsobu práce kancelářské jest zcela samozřejmé, že notář nekoncipoval každého transsumptu samostatně, ale že užil za předlohu ustáleného formuláře. Projeví-li se přece v prvním desetiletí Arnoštově nějaké rozdíly slohové,[80]) příčina spočívá asi v tom, že každý notář měl již svůj oblíbený vzor, podle něhož listiny psal, anebo bylo v kanceláři k užívání současně několik formulářů. Po r. 1356 však tyto různosti mizejí úplně, a listiny, pokud jsou zachovány, psány jsou všechny podle formuláře jednoho. Notář přidržoval se ho tak přesně, že mezi známými transsumpty z let 1358—1363 nalézáme jen nepatrné varianty, pouhé obměny slov, jak by vysvitlo z příkladu.[81]) Tento formulář kancelářský, v podstatě až na menší odchylky nezměněný, přešel také do sbírky formulářové[82]) jako jediný příklad na transsumpt a užíváno ho skutečně po celou dobu oficiála Jence i nástupců.[83])

[77]) Výjimku činí opět táž listina začínající datem, kde uvádí se za ověřovací prostředek jen pečeť: »In cuius rei testimonium sigillum officiolatus curie archiepiscopalis Pragensis prelibate presentibus est appensum«.

[78]) Na př. 7. května 1375, 9. září 1385.

[79]) Zmíněná list. z 22. února 1356.

[80]) Srv. listiny z 20. dubna 1352, 22. února 1356 a 5. července 1356.

[81]) Jsou to 4 instrumenty s datem 21. pros. 1358, 11. pros. 1359, 20. pros. 1361 a 18. dubna 1363.

[82]) V rkp. kapit. praž. J XL 2 fol. 100.

[83]) Příkladem je transsumpt z 18 června 1376; sr. dále transsumpty z 22. srpna 1368, 6. listopadu 1371, 7. května 1375 a 19. pros. 1376. Pouze první část narrace se častěji mění, ne však podstatně, na př.:

7. května 1375.	9. září 1385.
»quod constitutus ... quasdam litteras apostolicas, videlicet... Bonifacii .. bullatas, non rasas, non cancellatas, non abolitas, non viciatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspicione carentes exhibuit et ostendit [popis pečeti], quas quidem litteras ... transscribi peciit et in publicam formam redigi ...«	»quod constitutus ... quandam litteram patentem in pargameno scriptam, sigillo ... sigillatam, exhibuit tenoris et continencie infrascriptis in quoquidem sigillo [popis pečeti] petens cum debita instancia ipsam transsumi, copiari, exemplificari et in formam publicam redigi.«

c) Sbírky formulářové.

Kterak byly psány jiné listiny a listy pražského oficialátu, poznáváme ze sbírek formulářových. Z nich první upoutá pozornost rukopis kapitulní knihovny J XXVI, k němuž přivázána jest práce z první poloviny 14. stol., kterou Podlaha pokládá přímo za sbírku biskupského oficiála.[1]) Vznikla asi v Čechách, neboť autor opisuje dvě listiny Otakarovy z r. 1270 a 1271[2]) a snesení sněmovní o deset let mladší.[3]) Mimo to ještě uvádí jména papežských legátů Quidona a Jana tuskulského[4]) a usnesení magdeburské synody z r. 1266.[5]) Vznikla po r. 1300,[6]) nemá však nikde bližšího údaje, podle něhož by bylo možno přesněji datovati.

Skládá se ze tří věcně na sobě dosti nezávislých částí, hlásících se však v úvodu za jednotné dílo jediného autora.[7]) První z těchto tří dílů (fol. 1—5 v) obsahuje v 73 číslech vzorce na uvádění v provise, dále dispensace, různá darování, plnomoci a hojné půhony, exkommunikace a aggravace vydávané v podobných případech. Z toho 15 prvých formulářů jsou stručné návody, jak příslušnou listinu skládati[8]) a teprve další čísla obsahují hotové předlohy listin. Druhý díl (fol. 5 v—7) ve 25 příkladech shrnuje vzory listin potřebných při vedení soudního procesu, seřazených za sebou tak, jak se při soudním řízení postupuje. Nejsou to zase předlohy celých listin, ale jako v prvých číslech pouhé návody na vyhotovení soudních písemností. Třetí část konečně (fol. 7 v—10) podává různé vzory na arengy, privilegia, žádosti, důkuvzdání, odpustky, formule pozdravné a jiné.

Úřadu biskupského oficiála nejlépe ještě odpovídá část druhá, nade-

---

[1]) Podlaha, Soupis rukopisů knihovny metropol. kapituly pražské II. str. 146, nr. 1130; srv. Ott, Beiträge str. 107.

[2]) Fol. 9 v.; srv. Palacký, Über Formelb. I. 301 nr. 91, 275, nr. 24.

[3]) R. 1281, fol. 9 v.; srv. R. B. M. II. nr. 1238.

[4]) Quido legátem r. 1267 (Pokr. Kosmy ve F. R. B. II. str. 300) a Jan r. 1286 (Palacký, Italienische Reise nr. 384).

[5]) Fol. 4; srv. Schannat, Concilia Germ. III. str. 798.

[6]) Fol. 3, nr. 35 výjimkou v datu ponechává: »Anno domini MCCC etc.«

[7]) Praví se tam: Quorum ego denuo, licet expers sciencie, modulos processuum quorundam negociorum formasque litterarum earundem..., necnon litterarum cum debitis clausulis que ad processum iudicii requiruntur, item clausulas diversas tam peticionum quam conclusionum, preces cum arengis tam privilegiorum quam indulgenciarum cum clausulis eorundem, ac formas salutacionum cum titulis et rubricis que sequuntur, ad promptitudinem indigencium litterasque scribencium curavi..., propter labilem memoriam perhennare.

[8]) Na př. nr. 2 »Sentencia excommunicacionis potest sic fieri. Potest narrare de processu et monicione et postmodum dicere: Qua mandatis nostris et monitis, immo verius apostolicis, parere contumaciter contempserunt, nos ipsos excommunicamus in hiis scriptis, eorum contumacia exigente. In cuius rei testimonium etc.

psaná: »Tituli de formis litterarum, que ad processum iudicii requiruntur«. Nebylo by na překážku, že se tam oficiál jako soudce nikdy nejmenuje, ale toliko všeobecně »talis ordinarius vel delegatus«, neboť by se to mohlo vysvětliti tím, že celý díl jest čistě teoretický. Nevystačí však výklad podobný v části prvé, kde nejenom oficiál jako vydavatel nevystupuje, ale ve většině případů přímo se jmenuje jako původce listiny někdo jiný, téměř v polovině (přes 30) vzorů exekutor papežský, z ostatních osob nejčastěji biskup,[9]) někdy papež,[10]) kanovník,[11], arcijáhen,[12]) probošt,[13]) děkan,[14]) abatyše[15]) a dokonce jednou nějaký kníže.[16]) Naprosto potom se již nehodí pro potřebu oficiála oddíl poslední, složený z formulí zcela různých. Sbírka nemůže tedy býti určena přímo oficiálovi, tím méně býti dílem vzešlým z jeho úřední činnosti. Také sám autor jí dává poslání mnohem širší — má býti pomůckou všem, »qui nullis sciencie donnis prediti provectorum a tergo calcant vestigia, fragmenta doctrine querentes«.

To platí o celku. Bylo však již ukázáno, že tento celek vznikl dosti volným spojením tří částí, z nichž zvláště druhá, se samostatným úvodem a seznamem všech vzorů na počátku, vyčerpávajíc nejdůležitější písemnosti kanonického procesu, činí dojem ucelený, jednotný, a vzbuzuje domněnku, že existovala asi původně samostatně a že autor všeobecného úvodu na počátku ji toliko sloučil s ostatními dvěma dohromady; a ne úplně bezdůvodně, neboť formuláře procesu mohly býti vítanou pomůckou každému hodnostáři duchovnímu, který stejně jako za exekutora, býval papežem delegován za soudce, nebo stranami zvolen za rozhodčího. Vezmeme-li však druhou část samu o sobě, pak mohl jí docela dobře užívati i oficiál, třebaže nebyla určena výslovně jemu a vedle listin soudcem vystavených obsahuje též formuláře písemností předkládaných na soudě stranami. Přesvědčiti se, zda skutečně oficiálovy listiny byly podle formulářů těch skládány, lze toliko jedinou cestou — srovnáním se sbírkami, které určitě z úřadu oficiálova vyšly.

První z těchto sbírek a z doby biskupské jediná pojata je v rukopise »Formularius diversorum dictaminum« rakouského kláštera Wilheringu.[17]) Vyjma žaloby předložené oficiálovi Bohutovi,[18]) koneč-

---

[9]) »talis episcopus« asi 17krát.

[10]) »Clemens episcopus, servus servorum dei« (nr. 20), »talis papa« (nr. 23, 42).

[11]) »nos talis canonicus talis ecclesie ex parte capituli« (nr. 55).

[12]) »archidiaconus auctoritate talis nobis tradita« (nr. 57).

[13]) »prepositus talis ordinis« (nr. 58).

[14]) »talis decanus et capitulum« (nr. 59).

[15]) »talis dei gracia abbatissa« (nr. 65).

[16]) »talis dei gracia comes« (nr. 63).

[17]) Srv. Palacký, Über Formelbücher I. str. 247 a násl.

[18]) Na str. 44, 45.

ného rozsudku oficiála Havla z r. 1336[19]) a dvou odvolání od oficiála Tomáše,[20]) jež nečiní jednoty, jest tu obsaženo v souvislosti 14 formulářů, vztahujících se k různým částem procesu, které vznikly za oficiála Bohuty, tedy v l. 1329—1335.[21]) Již tím, že ve všech vzorech jest označen výslovně jako vydavatel Bohuta, liší se podstatně od sbírky dřívější a podobných rozdílů jest více. Autor nepodává žádné, byť i stručné instrukce tomu, kdo bude podobné listiny psáti, staví toliko prosté formuláře k sobě. Jsou to vlastně hotové listiny s intitulací zkrácenou na »Bohuta etc« a datovací formulí buď vůbec vynechanou, nebo omezenou na začátek »Datum etc«. Jména osobní i místní vypouští skladatel všeobecně a místo nich klade dvě tečky; jen výjimkou zapomněl na toto pravidlo a nechal začáteční písmenu jména osobního ve vzorci[22]) a v jednom případě dokonce vypsal jména stran obou — jakýsi farář Jakub měl býti na žádost Johlína předvolán za svědka.[23]) Jest to svědectvím, že sbírka byla vytvořena ze skutečných listin, a poněvadž ji vydal Bohuta svým jménem, z listin jeho kanceláře.

V jakém poměru jsou nyní tyto formuláře ke zmíněné druhé části sbírky předchozí? Srovnání není příliš nesnadné, ježto v Bohutových formulářích jest pět příkladů na osvobození od církevního trestu, jichž předešlá sbírka nemá, a mezi zbývajícími týkají se ještě občas dva formuláře stejné věci. V obou podává autor vzory na půhon:

J XXVI. fol. 6.	Rkp. wilhering. nr. 2.
tenore presencium vos citamus, ut die tali, quem vobis pro termino peremptorio competenti assignamus, coram nobis in tali loco per vos vel per procuratorem idoneum seu sufficienter instructum, compareatis, tali super suis querimoniis legitime responsuri. Ad recitandum autentica et insinuandum vobis citacionem hujusmodi N. [clericum talem latorem presencium ... deputamus, verbis eius tamquam specialis ... nostri nuncii ... creditur ...	vobis mandamus in virtute sancte obediencie et sub excommunicacionis pena firmiter iniungentes, quatenus prefatos ad nostram citetis presenciam, ut nobis Prage in curia episcopali hora tercia compareant peremptorie, plebano de ... ad obiecta responsuri. Formam autem execucionis. . .

Liší se přirozeně v narraci, neboť v prvém formuláři cituje soudce jako delegát papežův, ve druhém oficiál volá k zodpovědnosti faráře nevykonavší jeho rozkazu. Ale značný rozdíl jest i v disposici. Kdežto první

---

[19]) Na str. 45; o protokolu v procesu faráře běhařského stala se již zmínka.

[20]) Na str. 25, 26. Mimo to začátek rkp. obsahuje opisy akt několika sporů. (srv. Palacký str. 248).

[21]) Sbírka počíná na str. 46.

[22]) V nr. 13. »H de . . .« a v nr. 4. »Jo . . .«

[23]) V nr. 12.

soudce adresuje půhon přímo straně a k přečtení jeho posílá svého posla. Bohuta nařizuje v listu farářům, aby půhon vykonali a na důkaz toho odeslali citační listinu zpět k soudu.

Stejné se to má i s exkommunikacemi, prohlášenými z různých příčin, a proto pochopitelně v narraci se neshodujícími. Možno se tedy omeziti jako u předešlých na porovnání disposic:

J XXVI. fol. 6.	Wilhering. nr. 9.
... quia talis a nobis citatus ad instanciam N. in causa ... excommunicamus. Idcirco discrecioni vestre presencium auctoritate mandamus sub pena suspensionis ab ingressu ecclesie, quam in vos ex nunc et ex tunc ferimus per presentes, si nostrum non fueritis executi mandatum nichilominus iniungentes, quatinus predictum N. in ecclesia vestra singulis diebus dominicis excommunicatum publice nuncietis et ab omnibus Christi fidelibus arcius evitandum.	Conquestus... de... quod layci... manus in eum iniecerunt... violentas. Quare mandamus vobis etc. quatenus super hoc diligencius inquiras veritatem et si inveneris ita esse, malefactores predictos in ecclesia tua omnibus diebus dominicis et festivis pulsatis campanis et candelis extinctis *excommunicatum publice denunccietis* et a cunctis Christi fidelibus facias arcius evitari, tamdiu *donec cum predicto concordaverint et a nobis in forma ecclesie meruerint se absolvi.*
J XXVI. fol. 6.	**Wilher. nr. 11.**
»nos ad instanciam dicti N. ipsum excommunicamus in hiis scriptis, decernentes ipsum tamdiu excommunicatum publice nunciandum, donec ab impedimento huiusmodi consulta festinancia conquiescat. Datum...	»vobis in virtute sancte obediencie. et sub excommunicacionis pena iniungimus et mandamus, quatenus.. in vestris et in aliis ecclesiis *excommunicatum publice denunccietis* etc.

Nalezneme zde sice doslovné shody, ale jen ve formulích všeobecně užívaných v kanonickém procesu, s nimiž se shledáme již ve formulářích biskupa Tobiáše.[24]) Činiti z nich nějaké závěry bylo by totéž, jako hledati vztah mezi listinami královskými, v nichž vyskytuje se ona známá, všude stejná formule pertinenční. Při srovnávání slohu jest si především povšimnouti takových výrazů a formulí, které může skladatel podle své záliby zaměniti a které proto projevují jeho individualitu — a právě v těch jsou rozdíly. Také interdikty obou sbírek nemají určitějších shod.

Myslím, že i z tak omezeného porovnání obojích vzorů možno učiniti závěr, že obě sbírky jsou na sobě nezávislé, tím spíše, že i formulář konečného rozsudku, jaký předkládá rkp. kapitulní, jest u pražského ofi-

[24]) Srv. zde str. 469 a násl.; srv. též formuláře soudní vydané v Quellen und Erörterungen zur baierischen und deutschen Geschichte IX. 2.

ciálátu v tak prosté formě už r. 1319 nemožný.[25]) Lze však jíti ještě dále. Formuláře Bohutovy užívají několikráte týchž výrazů ve stejných případech. Interdikt jím proneesný (nr. 4) končí charakteristickými slovy: »donec . . . cum predicto concordaverit et a nobis in forma ecclesie meruerit se absolvi«. Táž slova čteme i na konci shora uvedené exkommunikace (nr. 9) a myslím, že i v exkommunikaci další našli bychom stejnou vazbu, kdyby jí písař nezkrátil na pouhé »denunccietis etc.« a nebyl by jistě tak učinil, kdyby formule zkrácená se nějak různila od předchozí exkommunikace. Podobně dvě absoluce Bohutou vydané užívají stejného výrazu »denunccias publice absolutum» (nr. 13, 14) a dvakráte (v nr. 12 a 22) se mají dostaviti strany »ad perhibendum testimonium veritati«. Ukazuje to na stálá pravidla kancelářská, podle nichž bylo skládáno, a poněvadž se liší od oné soudní části formulářů první sbírky, zdá se, že snad ona neměla vůbec místa mezi formuláři kancelářskými.

Poskytuje-li rukopis kláštera Wilheringu příležitost, seznámiti se alespoň s několika druhy listiny oficiála biskupského, umožňuje množství formulářů v rukopise kapituly pražské, zvaném Přímdově,[26]) seznati kancelářský sloh pražského oficiálátu doby arcibiskupské velmi pěkně a všestranně. Formuláře ty, vyplňující 44 listy kodexu, činí dvě zvláštní, samostatné skupiny či sbírky, s vlastními seznamy všech titulů.[27]) V obou nahradil neznámý původce osobní i místní jména buď písmenou »N«, »N de . . .«,[28]) nebo »talis de tali loco«,[29]) ale v prvé z nich často ponechal počáteční písmena skutečných jmen, nebo dokonce jména celá. Pravidla nedbal vlastně žádného, ano občas ani v jednom vzoru nedodržel téhož druhu zkratky.[30]) Teprve ve druhé sbírce jest zkracování poněkud pravidelnější. Nám však stává se toto ponechávání jmen osobních dobrou pomůckou k určení doby vzniku jednotlivých vzorců.

Ve většině formulářů vynechávána jest dále intitulace, buď vůbec, nebo aspoň zkrácena na pouhé jméno vlastní,[31]) jen málokdy zůstává celá.

---

[25]) Nos N. iudices, visis et intellectis cause meritis, que vertitur inter talem coram nobis, auctoritate tali, . . . super tali re, ac inspectis utriusque partis peticionibus, racionibus, iuribus, excepcionibus, posicionibus, lite contestata legitime, requisito et habito super hiis prudentum virorum consilio, finem imponi cupientes, diffinitive pronunciamus in hiis scriptis, quod etc. (fol. 6 v.).

[26]) Podlaha, »Soupis rukopisů II. str. 157 nr. 1145 (sig. J XL 2); Palacký, Über Formelbücher str. 5

[27]) První náchází se na fol. 74 v—100, druhá odtud až na fol. 118 v.

[28]) Na př. nr. 8 (fol. 75 v), 9 (fol. 76), 13 (fol. 76 v).

[29]) Na př. nr. 16 (fol. 77) atd.

[30]) Na př. v nr. 20 (fol. 77 v) zprvu kladl místo jmen »N«, »N de . .«, ale brzy na to zapomněl a ke konci už vypisoval jména celá.

[31]) Na př. »Jenczo prepositus etc.« I. sbírka nr. 5 (fol. 75), 36 (fol. 80 v), II. sb. nr. 48 (fol. 111). »Jenczo etc. [totus titulus]« nr. 75 (fol. 88).

Z konečných formulí zkracuje autor stereotypně se opakující nařízení farářům, aby na důkaz vykonání oficiálova rozkazu připojili na listinu svou pečeť[32]) a datum, buď zcela vynecháním, nebo omezením na pouhé »Datum etc«. Také věty kontextu pravidelně přicházející vypouští s odkazem »etc«, »ut supra«,[33]) »ut in forma etc«,[34]) »ut in priori«,[35]) »ut in forma prima superius notata«.[36]) Již tím hlásí se formuláře za jednotně zpracovanou sbírku a ne pouhý nahromaděný materiál. Častější však jsou odkazy takové ve sbírce druhé, která proto již jeví větší propracovanost. Obě sbírky pocházejí z doby oficiála Jence, ale obsahují též mnoho formulářů starších. Výslovně jmenováni jsou z oficiálů před Jencem Petr z Kuncendorfu a Vilém.

V prvé sbírce nejstarší, pokud lze určiti datum, jsou tři listiny vystavené oficiálem Petrem,[37]) tedy nejdříve z r. 1356 a nejpozději z r. 1363.[38]) První z nich možno datovati ještě určitěji podle v ní jmenovaného kardinála Viléma, a to přímo do r. 1363.[39]) Jen o několik málo měsíců mohou býti mladší listiny oficiála Viléma.[40]) Oficiál Jenec vystupuje přímo jako vydavatel ve 24 formulářích,[41]) mimo to však i některé z ostatních listin pocházejí od něho, určitě ty, které lze podle různých údajů datovati. Přesné datum podržely rozsudek Jencův ve sporu manželském z 10. srpna 1364,[42]) transsumpt dvou německých listin psaný veřejným notářem Jakubem z Paběnic ze 30. srpna 1366,[43]) dvě listiny z r. 1365[44]) a po jedné listině z r. 1368, 1372 a 1373.[45])

---

[32]) »Fidem nobis vestre execucionis facite per scripturam et vestri sigilli impressionem ad presentes,« II. sb. nr. 1, 2 (fol. 102) atd.

[33]) Na př. I. sb. nr. 13, 14 (fol. 76 v, 77).

[34]) Na př. I. sb. nr. 15 (fol. 77).

[35]) Na př. I. sb. nr. 99 (fol. 95).

[36]) Na př. II. sb. nr. 40 (fol. 109 v). nebo »finis sicut ante patet in superiori inhibicione« v II. sb. nr. 64 (fol. 115).

[37]) Nr. 41 (fol. 81 v), 63, 66 (fol. 86, 86 v).

[38]) Srv. výše.

[39]) »Guillelmus cardinalis tituli s. Laurentii in Lucina« jmenuje se od 6. pros. 1362 do 8. listop. 1367 (Eubel, Hierarchia catholica medii aevi I. str. 20).

[40]) Srv. výše; výslovně jmenuje se Vilém v nr. 25 (fol. 78 v), 27 (fol. 79), 33 (fol. 80), 55 (fol. 83 v), ale též nr. 21 (fol. 77 v), 23, 24 (fol. 78), 48 (fol. 82 v), 65 (fol. 86 v) jsou od něho, neboť činí se tu zmínka o Petrovi jako o oficiálovi bývalém.

[41]) Nr. 1 (fol. 74 v), 5, 6 (fol. 75), 36 (fol. 80 v), 74 (fol. 87 v), 75 (fol. 88), 77 (fol. 88 v), 87, 88 (fol. 90 v), 89 (fol. 91), 90, 91 (fol. 91 v), 92 (fol. 92), 93 (fol. 93), 94 (fol. 93 v), 95 (fol. 94), 103, 105 (fol. 96), 107 (fol. 96 v), 108 (fol. 97), 111 (fol. 99 v), 112 (fol. 100); rovněž v nr. 86 (fol. 90), neboť tam se jmenuje »W. decanus Wissegradensis olim predecessor noster«.

[42]) Nr. 97 fol. 94 v.

[43]) Nr. 112 fol. 100.

[44]) Nr. 90, 105 (fol. 91 v, 96).

[45]) Nr. 107 (fol. 96 v), 110 (fol. 97 v), 111 (fol. 99 v). Avšak pět z těchto

Některé formuláře dají se určiti časově podle osobních jmen, pokud nebyla vypuštěna a odjinud se nám dochovaly bližší zprávy. Tak číslo 7. ve sbírce adresuje Konrád, farář v Sušici, jakožto exekutor ustanovený oficiálem, dvěma nejmenovaným farářům, aby pohnali jisté osoby k vydání svědectví a týká se téže věci jako listina předchozí. Poněvadž r. 1367[46]) byla v Sušici znovu obsazována fara, uprázdněná smrtí faráře Konráda, obě listiny musily vzniknouti před tím rokem. Stejným způsobem vymezí se časová hranice 1364—67 pro dispens, udělenou nejvyšším penitenciářem papežským, kardinálem Vilémem[47]) a r. 1364—5 pro listiny vztahující se ke sporu Jana a Šebíka, podaných ke kostelu v Bělé.[48]) Z konce r. 1363 nebo počátku 1364 musí pocházeti formuláře, v nichž se současně mluví o oficiálu Jencovi[49]) a arcibiskupu Arnoštovi, a listina zaslaná Jencovi biskupem litomyšlským Mikulášem.[50]) V dalších dvou listinách uvedená jména oficiála Jence a papeže Urbana V. omezují původ jejich na leta 1364—1370.[51]) Můžeme tedy celkem u 37 formulářů říci, že pocházejí z let 1363—1370 a počet jejich by jistě vzrostl, kdyby bylo možno zjistiti i četná jiná jména.

Sbírka složena jest z listin z kanceláře vycházejících, jenom u nepatrného zlomku vydavatelem jmenuje se někdo jiný. Snadné vysvětlení nalezneme u listin adresovaných oficiálovi,[52]) které jako došlé do kanceláře byly tam patrně i uschovány. Také zařadění čísla 71, jímž M. abatyše dává plnou moc k pohnání měšťana Jakuba před oficiála, jest pochopitelné. Každé zplnomocnění musilo býti předloženo na soudě, kde vepsáno bylo do soudních akt a odtud přejal ho nejspíše autor do své sbírky; stejný případ jest i při listinách vydaných exekutorem oficiálovým, zmocněným k vyřízení určité části sporu.[53])

Ve dvou formulářích[54]) neobrací se jejich původce na oficiála, ale přímo na arcibiskupa Jana, nebo jeho generálního vikáře, ve věci týkající se dosazení nového klerika ke kostelu. Nesmí se však zapomenouti, že Jenec byl nejen oficiálem, ale současně jedním ze tří generálních vikářů, a tak

datovaných listin se nachází až mezi konečnými formuláři prvé sbírky, které nejsou v seznamu titulů již poznamenány a proto není jisto, zda nebyly teprve dodatečně ke sbírce připojeny.

[46]) L. C. I. 2 str. 84.

[47]) Viz pozn. 39.

[48]) Nr. 72 a 73 (fol. 87 v); 24. července 1365 dosazen na faru v Bělé Šebestián (L. C. I. 2 str. 66).

[49]) Nr. 74, fol. 87 v a 89, fol. 91.

[50]) Nr. 93, fol. 93; Mikuláš, biskup litomyšlský, zemřel 6. srpna 1364 dříve než byl posvěcen (Eubel I. 318).

[51]) Nr. 75. fol. 88 a 108 fol. 97; Urban V. zemřel 19. pros. r. 1370 (Eubel I. str. 20).

[52]) Nr. 69, 70 (fol. 87), 93 (fol. 93), 103 (fol. 96), 110 (fol. 97 v).

[53]) Nr. 7 (fol. 75 v), 72, 73 (fol. 87 v).

[54]) Nr. 40, fol. 81 v a 68. fol. 87.

snadno dostala se listina určená pro vikáře do kanceláře oficialátu. Slou čením obojího úřadu v rukou Jencových vysvětlí se též, jak mohly přijíti do sbírky první dva formuláře, expedované pod pečetí vikářskou.

Až na zmíněné výjimky neobsahuje první sbírka formulářů žádného příkladu pro jiné věci než soudní.

Druhá sbírka skládá se ze vzorů téhož druhu, ale na rozdíl od předchozí jeví mnohem lepší spořádanost látky po stránce věcné, takže formuláře stejného druhu následují za sebou.[55]) Také listin cizího původu nenalezneme jako v prvé sbírce,[56]) naopak všechna čísla jsou předlohy pro listiny z kanceláře vycházející. Pokud se oficiál jmenuje, neboť i zde se intitulace pravidelně vynechává, jest to ve většině případů Jenec (18krát), jenom dvakrát oficiál Vilém[57]) a tolikéž oficiál Petr.[58])

Mezi oběma sbírkami některé formuláře jsou shodné.[59]) U těch vzorů, které neuvádějí jmen, lze to vysvětliti všeobecnou shodou formuláře platného v té době, takže nemohla se projeviti různost koncipisty, leč několika změněnými slovy, a není třeba mysliti na vzájemný poměr obou. Jinak se to má s formuláři, jichž základem byla určitě skutečná listina,[60]) neboť oficiál se v ní obrací na osoby většinou uvedené plným jménem, nebo alespoň jeho začátkem. Sbírka druhá někdy rozepisuje jména v prvé zkrá-

---

[55]) Tak za prvými čtyřmi příklady pro citace klade autor formuláře na prohlášení církevních trestů, v pořadí, jak je oficiál nad zatvrzelým sesiluje: Prime excommunicacionis forma racione contumacie, aggravacio eiusdem, alia maior aggravacio, quando scribitur... civibus ante interdictum,... ut obstinatum de eorum civitate expellant..., interdictum, aggravacio interdicti,... scribitur ut obstinatus captivetur (nr. 5—11, fol. 103—104 v). Stejné skupiny tvoří absoluciones (nr. 28—36, fol. 107—108 v), commissiones (nr. 42—50, fol. 110—111 v), nebo moniciones (nr. 37—41, fol. 108 v—109 v) atd.

[56]) Výjimku činí jen nr. 62 (fol. 113 v) vydané litomyšlským biskupem Mikulášem.

[57]) Nr. 63 a 64 (fol. 114, 114 v).

[58]) Nr. 67 a 68 (fol. 115, 115 v).

[59]) Určitě 15 formulářů.

II. sbírka nr.	5	fol.	103	=	I. sb. nr.	8	fol. 75 v
	6	„	103	=	„	9	„ 76
	7	„	103	=	„	10	„ 76
	41	„	109 v	=	„	86	„ 90
	48	„	111	=	„	36	„ 80 v
	56	„	112 v	=	„	88	„ 90 v
	59	„	113	=	„	76	„ 88
	60	„	113	=	„	87	„ 88
	61, 65	„	113 v, 115	=	„	3	„ 74 v
	62	„	113 v	=	„	93	„ 93
	63	„	114	=	„	91	„ 91 v
	64	„	114 v	=	„	92	„ 92
	66	„	115	=	„	42	„ 82
	67	„	115	=	„	43, 37	„ 82, 81

[60]) Na př. v nr. 60, 62, 66 a j.

cená a nemohla tedy míti této za předlohu.[61]) Také opačný poměr není dobře možný, ježto bylo by shod jistě mnohem více a autor prvé práce byl by své dílo lépe upravil, kdyby znal uspořádanější sbírky druhé.

Také tato druhá práce vznikla za oficiála Jence, ale bližší datování jest nesnadné. Jmenuje-li se Jenec několikráte oficiálem pražského arcibiskupa a papežského legáta, nepraví titul jeho nic, stejně jako zapomenuté datum měsíce a dne ve třech formulářích.[62]) Rovněž jména osobní jsou vesměs neznámá.[63]) Autor druhé sbírky není totožný s prvým autorem, ale oba mohli býti jen notáři v kanceláři oficiálově pracující, jimž byl přístupný aktový materiál, v kanceláři bedlivě ukládaný. Oba čerpali ze stejného pramene, a proto mohly se vyskytnouti shody mezi jejich pracemi, jinak neodvislými a samostatnými.

Z nich obzvláště druhá nabyla velké obliby. Dokazuje to ještě jeden rukopis její v jiném kodexu kapituly pražské z konce 14. a poč. 15 století.[64]) Formuláře sbírky té staly se základem pro sepisování listin na celou řadu let, takže ještě po válkách husitských tvořily jádro sbírky z doby administrátorů Jana z Dubé a Prokopa z Kladrub.[65]) Autor počínal si jednoduše tak, že mezi staré předlohy Jencovy vkládal vzory na listiny administrátorů a je zajímavé, že i ty přidané formuláře slohově prozrazují vlivy sbírky Jencovy.

Všimneme-li si blíže jednotlivých formulářů obou popsaných sbírek, nejprve na sebe upozorní přesnost výrazů a skladby jejich. Jest z nich viděti, že skladatelé těchto kusů byli vázáni na přesná pravidla formuláře kancelářského a proto také, obsahuje-li sbírka více vzorů na jeden druh listiny, zpravidla všechny se slohem svým navzájem shodují. Při množství a rozmanitosti látky, které poskytuje soudní agenda a jež nám sbírky podávají, není možné provésti na důkaz srovnání všech druhů listin, ale stává se nutností, spokojiti se jenom několika ukázkami, což ostatně také postačí. Lze to učiniti na citacích, kterých mají sbírky celkem 14, týka-

---

[61]) Tak v nr. 60 jména, která 1. sbírka zkracuje na začáteční písmena, jsou rozepsána na »Nicolaus, dictus Šnendl et Katherina, nata Fridrici de Zacz«; stejně v nr. 67 farář žádající o dispens nazývá se »Matheus, plebanus ecclesie in Dolano.«

[62]) 7. června (nr. 70, fol. 116), 8. června (nr. 71, fol. 116), 11. února (nr. 73, fol. 116 v).

[63]) V nr. 22 (fol. 106) vystupující Benedikt Hoštka jako prokurátor, který byl advokátem pražské konsistoře v l. 1373—1385 (T o m e k V. 2 str. 124), nedovoluje učiniti bližšího závěru.

[64]) Sig. cod. VII., viz P o d l a h a, Catalogus codicum manuscriptorum ... in archivio capituli Pragensis«, str. 127 a násl.

[65]) Sig. VI. 4; tamže str. 26. Jan z Dubé byl administrátorem spolu se Šimonem z Nimburka od r. 1434, nejprve v Žitavě do r. 1436, pak v Praze do r. 1444. Od t. r. jmenuje se administrátorem pod jednou Prokop z Kladrub a to do r. 1448 v Praze, odtud do své smrti r. 1450 v Plzni (T o m e k, Děj. m. Prahy IX, str. 324).

jících se rozličných případů. Podle různého důvodu, pro nějž strana byla na soud předvolána, liší se půhony ve své narraci. Ale citace ve stejném případě užívají i v narraci téže formule. Z formulářů na »citacio in causa appellacionis« na příklad tři se úplně stotožňují a čtvrtý z nich odchyluje se nemnoho.

Shodné jsou formuláře číslo 3 prvé a číslo 61, 65 druhé sbírky; stačí proto položiti za příklad jen číslo 3. a 74.

čís. 74 fol. 87 v.

Constitutus in iudicio coram nobis discretus vir ... exhibuit quasdam litteras sive apostolos [popis pečetí a znění jejich]
petens idem d. P. sibi decerni litteram citacionis ad citandum prefatum M.... ad procedendum. Quare vobis dominis et cuilibet vestrum in solidum in virtute sancte obediencie et sub excommunicacionis pena districcius precipiendo mandamus, quatenus prefatum M.. personaliter inventum, alias publice apud ecclesias vestras seu ad domum.. ad nostram citetis presenciam, quos et nos presentibus citamus, ut .. die .. coram nobis .., compareat ad procedendum, alioquin in huiusmodi causa, prout de iure fuerit procedendum, procedemus ...

čís. 3, fol. 74 v.

Constitutus coram nobis discretus vir ... exhibuit apostolos [sibi datos per . . a sentencia]

petens sibi decerni citacionem fore dandam ad citandum H. predictum .. ad procedendum. Quare vobis dominis in .. aut vestras vices gerenti in virtute sancte obediencie et sub excommunicacionis pena mandamus, quatenus prefatum d. H. personaliter inventum alias publice apud suam ecclesiam dictam, ut tali die .. coram nobis compareat ad dicendum contra .. et ad procedendum in huiusmodi causa appellacionis, quantum de iure fuerit procedendum.

Srovnávají-li se jednotlivé skupiny citací ve formuli vypravovací, disposice, která má vždy jeden účel — nařídit farářům, aby citovali stranu před oficiála, nejeví větších rozdílů u všech formulářů pro citace určených.

čís. 72, fol. 87 v.

.. sub excommunicacionis pena mandamus, quatenus .. personaliter inventum, alias publice in domo habitacionis ipsius ad nostram peremptoriam citetis presenciam, quem et nos presentibus citamus, ut .. feria .. coram nobis in .. hora .. compareat .. alioquin in contumaciam eius, quantum de iure fuerit procedendum procedemus ..

čís. 7, fol. 75 v.

.. sub excommunicacionis pena mandamus, quatinus .. personaliter inventos, alias publice in domibus eorum ad meam citetis presenciam, quas et ego presentibus cito, ut .. feria .. coram me compareant, in causa seu causis, que inter .. super .. vertitur, .. veritati testimonium perhibituri.

čís. 1 v II. sbírce fol. 102.

sub excommunicacionis pena mandamus, quatenus .. personaliter inventos ad nostram peremptoriam citetis presenciam, quos et nos presentibus citamus, ut .. feria .. coram nobis .. legitime compareant tali de tali loco super .. de iusticia responsuri.

S posledním formulářem shodují se úplně také ostatní tři čísla (2, 3, 4), sloužící za předlohy pro citace ve druhé ze sbírek Přimdova rukopisu.

Ze zbývajících formulářů číslo 28 po delší narraci a slovech »quare vobis domino ecclesie« celou dispoziční formuli vypouští s odkazem »ut supra[66]) a jen konec její dodává »dicto super premissis de iusticia responsuri«. Konečná pak citace praví:

»vobis dominis supradictis, ... qui presentibus fueritis requisiti et sub excommunicacionis pena, quam in vos et vestrum quemlibet trium dierum monicione canonica previa, quorum unum pro primo, secundum pro secunda et tercium pro tercia et ultima die pro termino peremptorio prefigimus et assignamus, ferimus in hiis scriptis, si non feceritis quod mandamus, quatenus prefatos . . . (atd. jako předešlé vzory) ad nostram peremptoriam citetis presenciam < etc. ut in forma >.

Nepřihlížíme-li k formuli, hrozící neposlušným farářům církevním trestem, buď v slabších výrazech »sub excommunicacionis pena mandamus«, nebo sesíleným způsobem, jako ve vzoru posledním, shodují se všechny formuláře vlastních půhonů svým slohem. Skutečný rozdíl mezi nimi spočívá pouze v udání příčiny, pro niž má býti žalovaný pohnán, neboť ta se mění. Aby ani při psaní této jediné věty nemusil se notář namáhati přemýšlením o způsobu podání, vypsal autor druhé sbírky odděleně samy pro sebe jednotlivé formule pro obvykle přicházející důvody citací,[67]) takže mohl písař větu právě potřebnou jednoduše si vyhledati a do svého listu opsati. Do takové míry pracovala kancelář mechanicky.

K stejnému výsledku přivedlo by i srovnání ostatních skupin sbírky. Avšak tento kancelářský sloh, který nám představují sbírky v kodexu Přimdově, není výtvorem oficialátu doby arcibiskupské. Citace, jak ji známe z formuláře arcibiskupského oficiála Jence, je jen pouhým vyhraněním staršího jejího tvaru z doby biskupa Jana, a ta opět jeví mnoho společného s formuláři pro citace ve sbírce biskupa Tobiáše, jak vidíme na následujících dokladech:

J XL2 čís. 1 fol. 102.

»... sub excommunicacionis pena mandamus, quatenus personaliter inventos ad nostram citetis presenciam, quos et nos presentibus citamus, ut... feria... coram nobis Prage in curia archiepiscopali ... legitime compareant tali... super... de iusticia responsuri.«

Wilhering. čís. 2. str. 46.

»vobis mandamus in virtute sancte obediencie et sub excommunicacionis pena firmiter iniungentes, quatenus... ad nostram citetis presenciam, ut coram nobis Prage in curia episcopali compareant... ad obiecta responsuri.«

---

[66]) Nr. 77 fol. 88 v; odkazy tyto krásně dokazují, nejen že formulář vlastní citace se zase doslovně shoduje s předešlými, ale že sloh kancelářský byl již tak běžný, že autor, který se snažil všemožně usnadniti práci písařovu, celé kusy formulářů vynechal, i když se nemohl odvolati na čísla předcházející.

[67]) Fol. 102 v; na př.: »Ad respondendum libello. Compareat... libello contra ipsum et pro parte N. de... in causa inter ipsos vertente coram nobis

Tobiáš čís. 40.
»mandamus vobis sub pena excommunicacionis firmiter precipientes et districte, quatenus... personaliter accedentes, ad nostram presenciam evocetis, terminum... assignantes, ita ut in eodem coram nobis compareat Prage in curia d. episcopi... ad obiecta responsurus.«

Tobiáš čís. 54.
»discrecioni vestre mandamus... quatenus ad prefatum... personaliter accedentes... ad nostram... presenciam citetis..., talem diem... et locum in Pragensi curia predicti d. episcopi assignantes, ut... coram nobis compareat... de iusticia... responsurus...«

Také exkomunikace biskupa Tobiáše užívá již vazeb, později všeobecně obvyklých. V čísle 43. nařizuje »(mandamus) in virtute obediencie et sub pena suspensionis ab ingressu ecclesie firmiter et districte, quatenus eundem... excommunicacionis sentencie subiacere, pulsatis campanis et candelis extinctis singulis diebus dominicis et festivis, donec sufficienti caucione prestito... in forma ecclesie obtineat se absolvi.«

A formule plnomocí, jimiž arcibiskupský oficiál svěřuje rozsouzení určité pře nějaké osobě duchovní, dokonce se shodují s formulemi plnomoci Tobiášovy doslovně.

Tobiáš čís. 54.
»...ideoque providencie vestre mandamus, quatenus partibus convocatis audiatis causam ipsam et eam fine debito decidatis, facientes, quod decreveritis per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem, qui nominati fuerint, si se gracia, odio vel timore subtraxerint, censura simili cogatis veritati testimonium perhibere.«

J XL2 čís. 53 fol. 83 v.
» ..quare... committimus et mandamus, quatenus prefatis partibus ad nostram evocatis presenciam, causam huiusmodi cum omnibus... audiatis et fine debito decidatis, facientes quod decreveritis per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem, qui nominati fuerint[68]) (si se gracia, odio vel timore subtraxerint, censura simili cogatis veritati testimonium perhibere.)«

Před biskupem Tobiášem podobných přesných výrazů bychom v českých listinách biskupských marně hledali. Vede to k závěru, že za Tobiáše po prvé se větší měrou objevující formule církevně soudní, které nasvědčují již také tomu, že i kanonický proces nacházel v Čechách půdy, už za biskupa Jana, hlavně vlivem té okolnosti, že biskupský soud dostal se zatím do rukou oficiála, úplně se vžívají. V kanceláři oficiálově vytvořily se pak pro každou listinu určité formy, které za arcibiskupa Arnošta vykrystalisovaly v plné, krásné, možno říci dokonalé tvary. Obrazem jejich jsou obě sbírky formulářové, složené za oficiála Jence.

---

oblato... personaliter responsurus. Fidem...« Jiné formule jsou nadepsány: »Ad excipiendum«, »Ad publicandum dicta testium«, »Ad concludendum« a j.

[68]) V rkp. za »fuerint« následuje jen zkratka »etc.«; že však přichází formule ta v uvedeném znění, dokazují jiné formule, v nichž je rozepsána (na př. nr. 16. fol. 77 a 59. fol. 84 v).

PŘÍLOHA I.

In nomine domini amen. Coram nobis Jenczone, preposito ecclesie sancte Crucis Wratislaviensis, curie archiepiscopalis Pragensis et apostolice sedis legati officiali, discretus vir dominus Nicolaus, plebanus ecclesie sancti Stephani in Ribniczka, Nove civitatis Pragensis, suo et ecclesie sue nomine contra Wenczeslaum, natum Johlini, civis eiusdem civitatis, libellum ipsius in scriptis obtulit per omnia in hec verba:

Coram vobis honorabili viro domino Jenczone, preposito ecclesie sancte Crucis Wratislaviensis, curie archiepiscopalis Pragensis et apostolice sedis legati officiali, Nicolaus plebanus ecclesie sancti Stephani in Ribniczka in Nova civitate Pragensi suo et dicte sue ecclesie nomine contra Wenczeslaum, quondam Johlini, similiter de Nova civitate Pragensi et contra quamlibet personam pro eo intervenientem in iure cum querela proponit et dicit, quod licet bone memorie dictus Johlinus, pater dicti Wenczeslai partis adverse, dum viveret in humanis, sanus mentis[a]) et compos racionis existens, de bonis suis sibi a Deo collatis et pro remedio anime sue ac predecessorum suorum donaverit, legaverit et pie dare deputaverit nomine testamenti et ad oraciones plebani et ecclesie sancti Stephani predicte decem sexagenas grossorum Pragensium denariorum pro emendo census annui aut quod una sexagena grossorum donetur et persolvatur census annui per heredes suos plebano et ecclesie predicte singulis quatuor temporibus per quindecim grossos persolvenda, ita videlicet, quod eisdem quatuor temporibus perpetue servicia seu aniversaria peragentur per plebanum pro anima dicti testatoris et predecessorum suorum sic ut prefertur disposita, ipseque plebanus fuerit in percepcione census predicti temporibus deputati, predictis a parte adversa et servicia seu aniversaria a tempore illo, quo legacio predicta facta fuit, videlicet singulis quatuor temporibus, explevit et peregit plene et sufficienter, tamen dictus Wenczeslaus pars adversa, nescitur quo spiritu ductus, pro tribus quatuor temporibus proxime iam transactis censum predictum solvere, ut est ordinatum, non curavit nec curat et a solucione cessavit hiusmodi, qui census se extendit ad quadraginta quinque grossos. Quare ad dandum et solvendum dictum censum retentum, videlicet quadraginta quinque grossos predictos et ad restituendum et reddendum in possessionem pristinam census petit plebanus se suo et ecclesie sue nomine prefatum heredem et successorem in bonis predicti patris sui cogi, compelli et ad id sentencialiter condempnari. Item petit ab eodem expensas factas et de faciendis protestatur salvo iure addendi, minuendi, corrigendi, declarandi etc.

Ad quem libellum Drzco de Plesnicz procurator et procuratorio nomine Wenczeslai predicti litis contestacionem in scriptis obtulit sub hiis verbis:

---

a) v orig. opraveno týmž inkoustem na rasuře z, mente'.

Ad peticionem nuper pro parte domini Nicolai, plebani de Ribniczka, alias sancti Stephani, oblatam, respondet procurator et procuratorio nomine Wenczeslai nati Johlini aurifabri de Maiori civitate Pragensi, salva impertinencia ipsius et mala materia, negando narrata, prout narrantur, animo litem contestandi, addiciens huic litis contestacioni, quod ipse non teneat ipsa bona derelicta per patrem suum, sed cives Maioris civitatis Pragensis, quibus pater suus commisit et cos fecit executores ultime voluntatis, quod promptus est probare tempore et loco, si foret necesse, de quo protestatur.

Datisque pro parte dicti domini Nicolai actoris posicionibus et articulis et a partibus predictis de calumpnia et veritate dicenda iuramentis receptis, eisque secrete et sigillatim examinatis et ipsorum dictis in scriptis redactis ac tandem publicatis, contra quorum testium dicta non fuit exceptum, tandem dictis partibus in causa huiusmodi concludentibus et concludi petentibus, cum ipsis in eadem conclusimus et in ea habuimus pro concluso, certam diem pro audienda diffinitiva sentencia ipsis partibus statuentes, quam ex certis causis et racionabilibus[b]) ad diem hodiernam duximus prorogandam.

Nos itaque Jenczo, officialis predictus, ipsius cause meritis diligenter visis, examinatis ac provida deliberacione discussis, memoratis partibus coram nobis in iudicio legitime comparentibus et diffinitivam sentenciam cum instancia ferri postulantibus, Christi nomine invocato, pro tribinali sedentes et habentes pre oculis solum Deum, per hanc nostram diffinitivam sentenciam prefatum Wenczeslaum ad assignandum et solvendum censum unius sexagene grossorum denariorum Pragensium in et de domo ac bonis relictis per Johlinum patrem ipsius aut ad comparandum predictam sexagenam census annui perpetui alibi prefato domino Nicolao plebano ecclesie in Ribniczka sancti Stephani et ipsi ecclesie secundum modum in libello descriptum ac in retentis sentencialiter et diffinitive condempnamus in hiis scriptis. Quem Wenczeslaum prefato domino Nicolao, et ipsi ecclesie in persona Wenczeslai Myska, procuratoris ipsorum, pro eis in litis expensis condempnamus, ipsarum nobis taxacionem imposterum reservantes. Lata et lecta est hec sentencia in consistorio Pragensi hora terciarum, anno domini millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, die tredecima mensis decembris, presentibus honorabilibus et discretis viris Alberto decano sancti Egidii Pragensis, magistris Johanne Pecznik de Praga, Henrico de Rennenberg advocatis, Nicolao de Masczov, Slawcone de Jarohniewicz et Hincone de Weprziecz notariis publicis dicti consistorii Pragensis et aliis multis testibus fide dignis circa premissa.

Datum Prage sub appensione sigilli officiolatus curie archiepiscopatus Pragensis memorate.

---

b) orig. omylem má: ‚certis et causis racionalilibus'.

Příloha II.

Seznam listin vydaných oficiálem. [1])

Datum listiny	Oficiál	Druh listiny	Veř. notář	Dochování listiny
1307 dubna 15.	Rapota	transsumpt		R. B. M. II. nr. 2777.
1318 května 19.	Mikuláš	transsumpt (vydává jen jako spoluvydavatel)		R. B. M. III. nr. 443.
1319 ledna 16.	Mikuláš	konečný rozsudek		R. B. M. III. nr. 484.
1319 října 27.	Mikuláš	konečný rozsudek		R. B. M. III. nr. 534.
1320 května 23.	Mikuláš	transsumpt		R. B. M. III. nr. 580.
1322 února 27.	Mikuláš	transsumpt		R. B. M. III. nr. 758.
1324 května 3.	Mikuláš	soukromé jednání	Miroslav Vítkův z Píska	R. B. M. III. nr. 978.
1326 září 26.	Mikuláš	transsumpt (jen jako spoluvydavatel)		R. B. M. III. nr. 1225.
1329 října 26.	Bohuta	svědectví o kompromisu		R. B. M. III. nr. 1596.
1332 února 23.	Bohuta	soukromé jednání (jen jako spoluvydavatel)		R. B. M. III. nr. 1877.
1335 ledna 18.	Bohuta	potvrzení smíru		orig. v univ. knih. praž. nr. 155.
1334 září 10.	Bohuta	konečný rozsudek (obsažen v protokolu sporu)		Ott, Beiträge zur Receptionsgeschichte, příl. I.
|1336| února 20.	Havel	konečný rozsudek		rkp. klášt. Wilheringu str. 45.

[1]) Opisy k většině listin nalézají se v diplomatáři Národ. musea, chovaném nyní ve státním ústavě vydavatelském.

Datum listiny	Oficiál	Druh listiny	Veř. notář	Dochování listiny
1338 září 27.	Tomáš	soukromé jednání	Valentin, syn Janův z Mečeříče	R. B. M. IV. nr. 614.
1339 ledna 18.	Tomáš	appellace od něho		R. B. M. IV. nr. 637.
1341 ledna 15.	Tomáš	apostoli		R. B. M. IV. nr. 864.
1342 prosince 4.	Tomáš	svědectví o kompromisu	Drahoušek Vojslavův	R. B. M. IV. nr. 1192.
1344 března 6.	Jan Padovský	jako výběrčí papež. desátku		R. B. M. IV. nr. 1385.
1344 června 7.	Jan Padovský	konečný rozsudek		R. B. M. IV. nr. 1409.
1345 května 3.	Jan Padovský	jako subexecutor		R. B. M. IV. nr. 1542.
1348 února 21.	Šimon	soukromé jednání		orig. arch. kapit. vyšehrad.
1349 února 13.	Jindřich	konečný rozsudek (na zákl. delegace papež.)	Petr Michalův z Prahy	Pangerl, U. B. v. Goldenkron F. R. A. II. sv. 37. nr. LVIa, str. 107.
1349 března 13.	Jindřich	konečný rozsudek		Dobner, Mon. Boh. H. IV. str. 321, C D M. VII. nr. 915, orig. klášt. břevnov.
1350 března 18.	Jindřich	apostoli		orig. v klášt. Teplé
1350 května 29.	Jindřich	soukromé jednání		arch. kapit. praž. L. erect. X. p. 23.
1351 prosince 2.	Jindřich	konečný rozsudek		orig. v klášt. Jeruši.
1352 dubna 20.	Bartoloměj	transsumpt	Mikuláš, syn Blažeje z Milevska	arch. arcib. v Praze VIII.
1352 listopadu 28.	Bartoloměj	konečný rozsudek		Libri confirm. I. str. 172.
1353 února 8.	Bartoloměj	konečný rozsudek		orig. arch. kapit. praž X. 13.

1353 června 6.	Bartoloměj	transsumpt	Konrád Martinův z Hostouně	L. erect. 1. str. 56. nr. 114.
1353 října 27.	Bartoloměj	konečný rozsudek		Tadra, Listy klášt. zbrasl. str. 71. nr. 121.
1356 února 22.	Petr	transsumpt	Jan Ondřejův z Horšova Týna	Dobner, M. B. H. IV. str. 352, Ç. D. M. IX. nr. 8.
1356 dubna 30.	Petr	arbitrium	Jan Ondřejův z Horšova Týna	orig. arch. Národ. mus. v Praze.
1356 července 5.	Petr	transsumpt	Albert, syn Viléma z Vojkova	orig. v stát. arch. drážďan. nr. 2655.
1357 června 16.	Petr	konečný rozsudek		orig. arch. klášt. maltéz. v Praze
1357 září 9.	Petr	soukromé jednání	Přibyslav	orig. arch. klášt. dominik. v Praze nr. 51.
1357 prosince 22.	Petr	konečný rozsudek		knih. Nár. mus. v Praze, cod. mon. Vallis s. Marie 82.
1358 prosince 21.	Petr	transsumpt	Jan Maříkův z Luštěnic	orig. arch. kapit. praž. XII. 19.
1359 prosince 11.	Petr	transsumpt	Oldřich Hermanův ze Zhořce	orig. univ. knih. praž. nr. 284, 285.
1359 prosince 11.	Petr	transsumpt	Oldřich Hermanův ze Zhořce	arch. klášt. křižov. v Praze.
1361 září 24.	Petr	konečný rozsudek		orig. arch. klášt. maltéz. v Praze.
1361 prosince 20.	Petr	transsumpt	Benedikt z Hoštky	orig. univ. knih. praž.
1363 dubna 18.	Petr	transsumpt	Mikuláš z Mašťova	Tadra, Listy klášt zbrasl. nr. 170; orig. univ. knih. praž. nr. 312.
1363 dubna 22.	Petr	odvolání	Mikuláš z Mašťova	Dobner, M. B. H. IV. str. 362, orig. univ. knih. praž. nr. 313.
1366 ledna 17.	Jenec		Mikuláš z Mašťova	Borový, L. erect. V. nr. 896.

Datum listiny	Oficiál	Druh listiny	Veř. notář	Dochování listiny
1366 srpna 30.	Jenec	transsumpt	Jakub, syn Václavův z Paběnic	rkp. kapit. praž. I XL 2, fol. 100 nr. 112.
1367 června 30.	Jenec	transsumpt	Šimon ze Slavětic	rkp. I XL 2 fol. 91 v., nr. 90.
1367 července 7.	Jenec	exkommunikace		rkp. I XL 2 fol. 96, nr. 105.
1368 února 29.	Jenec	arbitrium	Šimon ze Slavětic	Tadra, Listy klášt. zbrasl. nr. 178, orig. univ. knih. praž. nr. 344.
1368 června 3.	Jenec	konečný rozsudek		rkp. I XL 2 fol. 97. nr. 107.
1368 srpna 1.	Jenec	arbitrium	Šimon ze Slavětic	Dobner, M. B. H. VI. str. 88, orig. arch. klášt. břevnov. B. III. 98.
1368 srpna 22.	Jenec	transsumpt	Šimon ze Slavětic	arch. klášt. sv. Tomáše na M. Straně, cod. Thomaeus f. 5.
1368 října 14.	Jenec	protokol sporu	Albert z Vojkova	C. D. M. X. nr. 51., arch. kapit. olomouc.
1368 října 30.	Jenec	arbitrium		Tadra, Listy klášt. zbrasl. nr. 181, orig. v univ. knih. praž. nr. 358.
1369 února 3.	Jenec	konečný rozsudek		Dobner, M. B. H. VI. str. 424, orig. arch. klášt. břevnov., odd. Vilémov. B. IX. 270.
1369 února 15.	Jenec	transsumpt	Jakub z Paběnic	rkp. I XL 2 fol. 139 přípis.
1369 června 20.	Jenec	transsumpt	Jan z Pomuku	orig. arch. kapit. praž. XIII. 35.
1369 července 19.	Jenec	osvobození od círk. trestu		orig. arch. klášt. dominik. v Praze č. 29.
1370 února 15.	Jenec	konečný rozsudek		arch. kapit. vyšehr.
1371 listopadu 6.	Jenec	transsumpt	Michal Petrův z Prahy a Šimon ze Slavětic	stát. arch. v Mnichově, klášt. waldsas. 54.

1371 prosince 12.	Jenec	soukr. jednání		L. erect. I. str. 238 nr. 395. (insert v list. ze 13. října 1386).
1372 ledna 16.	Jenec	soukr. jednání		orig. arch. klášt. maltéz. v Praze.
1372 června 22.	Jenec	spor	Mikuláš Martinův z Hajnova	rkp. I XL 2 fol. 19 v přípis.
1373 dubna 27.	Jenec	transsumpt	Mikuláš z Hajnova	orig. arch. klášt. maltéz. v Praze.
1373 července 1.	Jenec	transsumpt	Šimon ze Slavětic (s nejmenovaným kolegou)	rkp. I XL 2 fol. 99 v. nr. 111.
1374 června 28.	Jenec	soukr. jednání		arch. klášt. sv. Tomáše na M. Straně, cod Thomaeus f. 93.
1375 května 7.	Jenec	transsumpt	Mikuláš z Mašťova	orig. univ. knih praž. 393.
1375 května 12.	Jenec	konečný rozsudek		Vídeň, ústav pro rak. dějezpyt.
1375 října 20.	Jenec	konečný rozsudek		stát. a dvor. arch. vídeň.
1376 května 17.	Jenec	konečný rozsudek		orig. arch. kapit. praž. XV. 7.
1376 května 31.	Jenec	konečný rozsudek		orig. v arch. města Jihlavy C. D. M. XI. 41.
1376 června 18.	Jenec	transsumpt	Mikuláš z Mašťova	orig. v arch. klášt. dominik. v Praze nr. 30.
1376 července 17.	Jenec	exekutor	Ludvík Kojata	orig. v arch. kapit. vyšehr.
1376 srpna 30.	Jenec	transsumpt	Jakub z Paběnic	rkp. I XL 2 fol. 100 nr. 112.
1376 září 6.	Jenec	protokol sporu	Mikuláš Martinův z Hajnova	not. instr. v univ. knih. praž. nr. 405.
1376 listopadu 24.	Jenec	konečný rozsudek		orig. univ. knih. praž. nr. 412.
1376 prosince 13.	Jenec	konečný rozsudek		orig. v arch. klášt. křižovníků s červ. hvězdou, Beneficia amissa, sv. Štěpán nr. 5.
1376 prosince 19.	Jenec	transsumpt	Mikuláš z Mašťova	orig. univ. knih. praž. nr. 413.
1377 července 18.	Jenec	konečný rozsudek		orig. univ. knih. praž. nr. 416.

Datum listiny	Oficiál	Druh listiny	Veř. notář	Dochování listiny
1378 července 17.	Jenec	transsumpt	Řehoř Petrův ze Žabovřesk	Tadra, Listy klášt. zbrasl. nr. 194.
1379 května 28.	Jenec	konečný rozsudek		orig. univ. knih. praž. nr. 440.
1381 září 9.	Boreš	konečný rozsudek		orig. v arch. kapit. praž. XVI. 14.
1382 června 2.	Boreš	soukr. jednání		orig. v arch. kapit. praž. XVI. 16.
1383 července 31.	Mikuláš Puchník	konečný rozsudek		orig. univ. knih. praž. nr. 474.
1385 dubna 28.	Mikuláš Puchník	konečný rozsudek		orig. univ. knih. praž. nr. 488.
1385 září 9.	Mikuláš Puchník	transsumpt	Petr Vyšatův z Radešova	arch. klášt. sv. Tomáše, cod Thomaeus f. 21.
1385 října 9.	Mikuláš Puchník	konečný rozsudek		orig. v arch. klášt. maltéz. v Praze.
1385 prosince 23.	Mikuláš Puchník	apostoli		orig. univ. knih. praž. nr. 493.
1386 ledna 13.	Mikuláš Puchník	soukr. jednání		L. erect. III. nr. 421. str 279
1386 dubna 16.	Mikuláš Puchník	soukr. jednání		arch. klášt. sv. Tomáše, cod. Thom. f. 93.
1386 května 12.	Mikuláš Puchník	konečný rozsudek		orig. v arch. Nár. musea.
1386 května 26.	Mikuláš Puchník			orig. v arch. Nár. musea.
1386 prosince 8.	Mikuláš Puchník	osvobození od círk. trestu (oficiál jako delegát s Jakubem ze Sušice).	Ondřej, syn Jakubův z Hlavna	orig. v arch. klášt. křižov. v Praze, scr. 4. nr. 21.
1387 července 19.	Mikuláš Puchník	apostoli		arch. města v Trhových Svinech.
1389 prosince 9.	Mikuláš Puchník	soukr. jednání		orig. v arch. kapit. praž. XVIII 8.
1390 června 11.	Mikuláš Puchník	konečný rozsudek		orig. univ. knih. praž. nr. 545.

1390 října 29.	Jan z Pomuku v zast. M. Puchníka	rozsudek		orig. univ. knih. praž. nr. 550.
1391 března 7.	Mikuláš Puchník	soukr. jednání		arch. klášt. sv. Tomáše na M. Str., cod. Thom. f. 46.
1391 května 5.	Mikuláš Puchník	transsumpt	Otto syn Dětricha z Tlučné	orig. v arch. klášt. křižov., beneficia amissa, sv. Jindřich nr. 6.
1391 května 17.	Mikuláš Puchník	transsumpt	Ondřej Mikulášův z Lomnice	orig. univ. knih. praž. nr. 566.
1391 prosince 23.	Mikuláš Puchník	apostoli		orig. univ. knih. praž. nr. 562.
1392 května 25.	Mikuláš Puchník	konečný rozsudek		orig. v arch. maltéz. v Praze.

F. M. Bartoš.

Do čtyř pražských artykulů.

Z myšlenkových i ústavních zápasů let 1415—1420.

I.

Bouře r. 1415.

Slavnostní odsouzení kalicha, vyhlášené kostnickým koncilem 15. června 1415, a poprava M. Jana o tři neděle později jsou události, které na staletí určily směr našich dějin. V prvé chvíli zvláště nemohly nezapůsobit mocným, osudovým věru vlivem na veškeren národ. Okázalé upálení betlémského světce, které každý očekával již celé měsíce, v něž však do poslední chvíle nikdo nechtěl věřiti, truchlivé to zakončení mnohaletého

---

Tento pokus o vystižení hlavních duchových i společenských sil, které tvořily naše dějiny v přípravných letech husitské revoluce, a to některými novými prameny listinnými, zvláště pak rukopisnou literaturou traktátovou, řadí se k několika jiným, jimiž bych si rád upravil půdu k souvislému vypsání husitských dějin, které by vyhovělo požadavkům, jaké možno klásti na podobné dílo půlstoletí po poslední takové knize, po III. a IV. svazku životního díla Tomkova. Jsem přesvědčen o předčasnosti jakéhokoli velikého pokusu o husitské dějiny, dokud nebude lze zmoci sílu rozptýleného materiálu rukopisného, stejně jako Tomkovo zmíněné dílo umožnila teprve dvacetiletá práce o Základech. Doufám však, že na tomto úseku velké husitské fronty sotva již nastane podstatná změna; zdá se, že se na dlouho asi ustaluje. Kdybych se však mýlil, nebude snad bez užitku toto přezkoumání a zvážení dnešního vědění o tak památných letech našich dějin novými prameny i soudy. Prospěje při nejmenším tím, že povzbudí další badání, cizí i moje, ukáže mu moje mezery i omyly. Práce snaží se odpověděti na nejednu otázku, kterou Tomek, ano i Palacký, pokládajíce to při žalostné zlomkovitosti pramenů za nemožné, prostě pominuli, a dospívá někdy k soudům, jež se budou asi zdáti příliš odvážnými. Smím však snad upozorniti, že mnohý z takovýchto soudů není pouhou domněnkou či dohadem, nýbrž často spočívá na podrobných studiích, kterých povaha práce nedovolila než naznačit. V motivaci činů význačných osobností, o něž běží tu nejvíce, zůstane arci vždy mnoho sporného a záhadného. Jediným řešením bývá tu domněnka, t. j. zatímní výklad kusých zpráv i pramenných rozporů, který nezřídka ospravedlňuje pouze záporný důvod, že ničemu, co víme, neodporuje. Než vyznávám rád s velikým dějepiscem, že se mi takováto domněnka zdá cennější než mnohý nesporný fakt. Mnohokráte bude se mi dovolávati mé Literární činnosti Jakoubka ze Stříbra, vydané právě ve spisech III. třídy České Akademie. Zpracovává kritické otázky, jež namítá bohatý materiál z péra duchovního vůdce husitství v této době. Ji míním značkou Jakoubek, při čemž číslice značí pořadové číslo tohoto soupisu; podává poučení o rukopisích, datu a původství. Podstatným doplňkem jejím je ještě příloha I.

a celým národem s napětím i s účastí provázeného procesu, zjednalo naráz jasno v tolikeré nejistotě a národ nenapravitelně již rozpoltilo; nutilot každého postaviti se v jeden z obou táborů, které neodvratnou důsledností věcí musily posléze, třeba proti své vůli, sáhnouti ke zbrani.

V prvých okamžicích vzrušení nebylo skoro ani jinak možno, nežli že se pobouření vybilo násilnostmi proti těm, kdož proces, tak dlouho pochybný, nemalým nákladem 6. července vyhráli, proti duchovenstvu, zejména vyššímu, a nejvíce proti jeho hlavě, litomyšlskému biskupovi Janu Železnému. V M. Janovi, jenž prvý z Čechů a takřka před tváří celého světa stal se obětí nelítostného a nanejvýše potupného trestu vyvrhele, jaký církevní inkvisice dovedla ponenáhlu zavésti proti těm z vlastních kruhů, kdož se v odvěkém a zoufalém často zápase se státem postavili po bok úhlavního tohoto nepřítele mocenského postavení církve, nezahynul pouze vroucně uctívaný mistr života ve všem, jemuž není rovna, jak tklivě o něm vyznávají universitní jeho kolegové a žáci,[1]) skvělé zrcadlo svatosti, muž nevýslovný, pokorný, ve všech lidech provádějící dílo ryzí lásky a neporušené pravdy a všecky překonávající statečností slova i moudrostí... Hrůzná Husova poprava považována všeobecně i za potupu a pohanu dobrého českého jména. Bylať provedena, jak si rozhorleně stěžuje šlechta české koruny,[2]) toliko k nepravým, falešným, nezbedným žalobám, na osočení a nabádání jeho a království našeho i markrabství moravského úhlavních nepřátel a zrádcí, na našeho království a markrabství moravského a nás všech věčnú zlú pověst a zmazání. Veřejné mínění nerozumělo a snad ani nemohlo rozuměti povaze mistrovy pře, a dívajíc se na ni jako na proces obyčejný, zjednodušilo si ji tímto výkladem, že Hus odsouzen na křivá udání německých hlavně svědků, výkladem, jenž pobuřoval ještě více, než by bylo dovedlo správné poznání spletité skutečnosti. Útok Husových stoupenců byl ostatně částečně pouhou odvetou. Současně asi, co v daleké Kostnici Hus dokonal, vzplála i doma první hranice nad jeho dvěma stoupenci, universitním posluchačem Janem a jeho druhem neznámého jména, které po krutém zmučení dali popraviti němečtí měšťané olomoučtí na potupu pražské university, ano na nenapravitelnou pohanu i urážku národa českého a moravského i všeho jazyka slovanského,[3]) spoléhajíce patrně na to, že budoucím jejich pánem bude Jan Železný a že jeho mnohaleté přípravy k válce jsou šťastně skončeny.

---

[1]) AÖG 82, 2, 302 i Hus Opp. I. (1558) 81'—2' z 23. květ. 1416. Ranější datum (23. září 1415) má zlomek, otištěný u Höflera Geschichtschreiber d. hus. Bewegung II, 243—4.

[2]) Poslední vydání protestu u V. Novotného, Hus v Kostnici a česká šlechta (1915) a u V. Flajšhanse, O českých mučenících knihy patery (1917) 49 a d.

[3]) Slova žaloby university v Palackého Documenta M. J. Hus (1869) 561 (=Doc.). O události zmínky, uv. v AÖG 80 Bretholzem 12, a Jakoubek v uv. AÖG 363. Je zřejmě v souvislosti s odsouzením kalicha v Kostnici a prostředky, jaké si vymohl Železný na koncile.

V drobné, místy však asi hodně tuhé válce, kterou vyzývavým tímto činem zahájila strana katolická s většinou národa, měli husité zabezpečenu duchovní převahu neposledně tím, že bojovali ve znamení kalicha. Blížilo se již prvé výročí památného dne, co (na sklonku října 1414) Husův dědic ve vůdcovství strany a nyní i nástupce na betlémské kazatelně, Jakoubek ze Stříbra, byv, jak se podobá, vyprovokován předčasně vítězným jásotem nepřátel nad úspěšným vylákáním M. Jana na jistou smrt, vystoupil s hlásáním a brzy potom i prováděním převratné myšlenky, že přijímání pod jednou není, jak bylo všeobecné přesvědčení doby, řád a ustanovení Kristovo, nýbrž že vzniklo teprve před 2—3 stoletími, dříve však že stejně všeobecně podáváno z kalicha i nekněžím; že se tedy nutno vrátiti k dávnému řádu prvotní církve a i laikům vrátiti kalich. Leč živelný postup pobuřující novoty, opírající se o zjištění stejně přesná jako neslýchaná, zadržely za krátko rozpaky vězněného Husa a odpor betlémského jeho zástupce, kněze Havlíka,[4]) na konec pak z jara 1415 dvůr, který tehdy vymohl,[5]) jak se zdá, příměří a odevzdání sporu kostnickým otcům. Nyní však rozhodli v poslední instanci a zcela ovšem zamítavě, jakkoli na zděšení domácích obránců katolického stanoviska musili přiznat, že Jakoubkovy důkazy o stáří kalicha i nedávnosti církevního obyčeje jsou naprosto bezvadné. Zakazuje něco, o čem sám přiznával, že to bylo ustanoveno Kristem a vykonáváno po celé věky, ukázal koncil sebe prostějšímu člověku okatě, jaká propast zeje mezi církví jeho doby a prvotní. Od té chvíle stal se kalich pro celá pokolení živoucím, plamenným heslem odboje, sjednocujícím nejrůznější strany, směry i stavy, stal se jasným a výrazným ztělesněním přerozmanitých tužeb opravných, ba dokonce — zkratkou poněkud násilnou, v podstatě však hluboce správnou, jakých nacházíme tolik v dějinách — jakoby nejdražším a nejdůležitějším odkazem popraveného Mistra. Vyhrocoval zajisté problém doby i Husův, jak jen bylo lze, přesně a makavě: odmítala-li církev podříditi se zde výslovné autoritě Kristově, nebylo s ní smíru naprosto. Kdežto dříve měla proti sobě toliko význačné jednotlivce jako Husa a jiné mistry, povstal nyní proti ní stejně sedlák jako kněz, řemeslník jako zeman, povstala žena jako muž. Neboť kdo snad i nerozuměl podstatě sporu o kalich, byl neméně pobuřován skutečností, že církev vyhradila kalich toliko kněžím a odňala jej laikum, což všeobecně chápáno tak, že tím kněz měl býti povýšen nad nekněze, požívaje »celé« svátosti jen sám. Odtud úporná zoufalost zápasu, odtud nezdolná živelnost husitského odboje, jenž se nyní, co minulo vynucené příměří, valem šíří, nedbaje královských zákazů,[6]) nezadržitelnou dravou zátopou po celé zemi.

---

[4]) Podrobnosti v mých Počátcích kalicha (ČČM 1922—3).

[5]) ČMM 1916, 168 p. 3.

[6]) Po svědectví Vavřince z Březové (=Vavř.) vyd. Goll v Pramenech děj. č. V. 330. Kalich, jak vzpomíná tento zvláště zasvěcený dvořan královský, de quanto plus diversis minarum et incarceracionum terroribus per regem Venceslaum seu ipsius potestatem ... impugnabatur, tanto amplius invalescebat.

A přece, přese všecky tyto červencové a srpnové úspěchy hnutí, rychle zabírajícího nové a nové fary a kostely,[7]) politikové strany nemohli nepřemýšlet a nepracovat, jak by co nejdříve semkli všecky tyto síly a jejich úspěchy zabezpečili politicky i právně, než vzbouřené vlny začnou opadat a pozbývat prvotní průbojnosti. Věru nebylo lze podceňovat politickou moc, proti níž stáli a která každým dnem dokončovala dávné své přípravy k boji.

Současné Čechy měly asi málo politiků tak znamenitých a úspěšných, jako byl vůdce strany katolické, Jan Železný. Sám téměř ji vytvořil v několika jenom letech, a tehdy se mohla vskutku směle postaviti straně husitské. Dovedlť v ni převésti skoro celou mocnou stranu krále Zikmunda, k níž ode dávna náležel, a která neméně než on sám vítala možnost zastříti protikrálovskou svou minulost nezávadnými hesly obrany církve, jako kdysi na počátku (1393) velkého odboje panské Jednoty; přestala býti takto stranou velezrádnou a získala dokonce nové spojence jako mocný panský rod Hazmburský, který v její náruč vehnaly královy násilnosti proti arcibiskupovi Zbyňkovi. Železný dovedl se však zároveň i přiblížiti králi, když se r. 1412 rozhněval na Husa za srážky o odpustky, a zejména, jak se zdá, r. 1414, kdy Václavovi IV., polekanému odbojem několika panských rodů i hrozbami křížovou výpravou, nebude-li Hus vydán na soud koncilu, takřka zadarmo zabezpečil mír za vydání nesympatického betlémského kazatele, jenž mu již tolik natropil nepříjemností a jehož odchod ze země byl Václavovi IV. naopak jen úlevou. Král, jemuž jako všem slabochům síla vždy nesmírně imponovala, rád Železného ujistil, když odcházel do Kostnice, nechutí k Husovi[8]) a po celý dlouhý a všechen národ vzrušující proces Mistrův nehnul pro něho prstem, a tím jeho osud zpečetil. Za neocenitelné tyto služby církvi odměněn byl biskup koncilem všemohoucí bezmála pravomocí mimořádného legáta, takže se vracel domů se zmocněním k nejdalekosáhlejším krokům odpuštění i trestů za konečným vyhlazením husitského kacířství.[9]) Bylo ho možno čekati k podzimnímu zemskému sněmu počátkem října a tu bylo jasno, že se zasadí o zákonné potvrzení kostnických vyhlazovacích dekretů. Co učiní nyní mocná jeho strana? Co zbázlivělý, náladový, nevypočítatelný král, až před ním stane Jan Železný v hodnosti mocného inkvisitora s poselstvím koncilu?

Po dosavadních zkušenostech bylo předem marno se pokoušet o získání Václava IV. či doufat v jeho oporu proti kostnickému vypovědění války; naopak bylo nutno připraviti se proti němu na obranu. Jedinou obranou byla tu mohutná manifestace, jež by katolickou stranu i krále zastrašila. I svolali husitští vůdcové na počátek září, na měsíc před sejitím sněmu,

---

[7]) Doklady u Palackého (Dějiny III, 1) 235.

[8]) Doc. 563. Víc o tom o všem v pokračování ve studiích o Husovi z ČČM 1915.

[9]) List koncilu 31. srpna v Doc. 574. Forma abiuracionis, kterou prý v jiné bule posílá koncil (575), je na př. v rkp. univ. I F 18. 25—30, I G 11a, 166–71 nebo IV H 17. 20[?]—13. Je to, jak se zde správněji praví, forma inquisitionis.

hlučný sjezd svého panstva do hlavního města koruny, by se tu usnesli o obranných opatřeních. Sjezd se rozhodl pro postup, navržený asi advokátem strany, doktorem Janem Jesenicem, jenž již od počátku roku vedl akci na Husovu záchranu v Kostnici a z jehož pera zřejmě vyšly obě památné listiny sjezdu.[10]) Proti útokům strany katolické, jež snad již začaly, zabezpečují se zápisem, který po vzoru panských jednot ustavuje a pevně organisuje branný svaz vší husitské šlechty se třemi volenými hejtmany (staršími), a to dvěma Čechy (nejvyšším purkrabím Čeňkem z Vartenberka a Bočkem z Kunštátu) a moravským zemským hejtmanem Lackem z Kravař, za obvyklých záruk vzájemného souručenství proti jakémukoli útoku i vzájemné odvety za zradu zápisových závazků, prozatím na šest let. Na veřejnost obrací se sjezdový zápis prohlášením církevně-právním. Vypovídá poslušnost koncilu, jenž se tak hrubě provinil na právu i spravedlnosti, odsoudiv, jak praví v druhé listině, na ukrutnou i nejpotupnější smrt muže věru dobrého, spravedlivého i katolického, mnoho let v království chvalně se osvědčivšího životem, povahou i dobrou pověstí, jenž zákonu božímu podle výkladu církví schválených doktorů katolicky učil, kázal i psal, všecky bludy a kacířství nanejvýš statečně zatracuje a posluchače i všecky věrné křesťany slovem, písmem i činem neustále veda k témuž i k míru a k lásce, takže nemohou pochopiti, že by kdy byl upadl v blud neb někoho pohoršil; vždyť přece naopak tichým a zbožným svým životem v Kristu všecky napomínal k zachovávání zákona evangelia a řádů sv. otců, ke vzdělání sv. matky církve i ke spáse bližních, jak jen mohl, se vší snažností slovem i skutkem.

Sjezdovníci, odmítajíce autoritu koncilu a předem všechny církevní tresty, jimiž je právě stihl[11]) a stihne, neodmítají však nikterak církevní autority naprosto. Od nespravedlivého koncilu odvolávají se slavnostně k budoucímu jedinému papeži, jemuž chtí žalovati na křiklavou křivdu a domáhati se u něho nápravy, a přiznávají se i k poslušnosti českým a moravským biskupům. Jich chtějí býti poslušni, zahraničních však trestů dbáti nebudou; kdyby pak se i domácí biskupové provinili nespravedlností, odeprou jim poslušnost a uznávají potom pouze autoritu pražské university. Za těchto výhrad dávají však — prohlášení nejzávažnější — úplnou svobodu slovu božímu, bez jakéhokoli obmezení církevním právem.[12]) Na koncil sám obrací se panstvo přímo slavným protestem. V něm není již stopy po obraně. Celý mohutný projev hovoří jen rozhorlením a pobouřením jak nad popravou Husovou a snad i Jeronymovou, tak nad potupnými, na cti utrhačnými i hrozebnými listy do Čech o husitském kacířství, které koncil koncem července[11]) rozeslal po veškeré české koruně.

---

[10]) U uv. (p. 2) knize N o v o t n é h o, k jejímž výkladům srov. uv. ČMM 1916.

[11]) Dekret z 26. července Doc. 568. Znění na Moravu u výňatku v uv. AÖG 376, do Vratislavě u J. C o c h l a e a, Historiae Husitarum ll. XII (1549) 120.

[12]) Týká se ustanovení o t. zv. potulných kazatelích, které stíhá pražská konsistoř 18. září (Doc. 600).

Důstojně vyvrcholuje pak protest slavnostní jakoby přísahou, že »kaza telóv zákona Pána našeho Jesu Krista nábožných, pokorných a stálých chtí brániti a obhajovati, opovrhúce všelikú bázeň i nálezky lidské, na odpor učiněné, až do krve vylitie«. Jako již snad podobný projev květnového sjezdu, jenž Husovi vymohl aspoň veřejné slyšení, rozeslán byl projev tento po krajích, kde bylo husitské panstvo v držení místodržitelských takřka úřadů popravčích. Zde pak po celý měsíc podepisován, takže, než se počátkem října sešel zemský sněm, byla mobilisace strany takto dokonána.

V této chvíli byla však již v proudu i podobná mobilisace strany katolické. Jakkoli značně asi utrpěla opožděním příjezdu Jana Železného z Kostnice, bylo jí znamenitou podporou, že pro branný svaz katolický získala samotného krále. Ustavil se, jak se podobá, za předsednictví hlavy nejmocnějšího katolického rodu v zemi, Jana z Hradce,[13]) ještě před zahájením sněmu, 1. října, na sjezdě v arcibiskupově Českém Brodě a strhl dalekou většinu politické moci v zemi. Hned začátek katolické akce[14]) husity značně postihl. Řada nerozhodných vyčkala výsledku tichého zápasu, a jakmile se podařilo katolíkům strhnouti krále, ztraceni byli husitské jednotě všichni, kdož přímo či nepřímo záviseli na dvoře, vlivní purkrabí královských hradů i síla zemanských členů jejich posádek, kteří snadno mohli počet opovědníků zdvojnásobiti. A po venkově ukázala se zdrcující převaha katolického panstva, jíž se nezaleklo jen několik nejstatečnějších zemanů (po 6—8 vladyků ve Vltavsku a Kouřimsku, něco málo z Hradecka a po jediném v Plzeňsku a Litoměřicku).[15]) I byl by se mohl státi konečný výsledek obojí mobilisace pro stranu husitskou nemalou porážkou. Ze 14 krajů v Čechách zvítězila opravdu jen na Čáslavsku, Chrudimsku a Bechyňsku, zde hlavně vlivem dočasného poručníka sirotků rožmberských, Čeňka z Vartemberka; v Prachensku podepsali opovědní list aspoň čtyři páni. Zůstala tedy v království čtvrtinovou či skoro pětinovou jen menšinou,[16]) na Moravě a ve Slezsku, odkudž pochází malá třetina podpisů, chybí, žel, základ pro podobný výpočet.

---

[13]) Jemu dal Železný napsati prosebný list koncilu, by se ujal jeho statků, zcela obemknutých husitskými kraji (Doc. 578).

[14]) Spadá již na počátek měsíce, neboť na jeho sklonku vědí o ní již v Kostnici (Doc. 601).

[15]) Závěry základní studie A. Sedláčka, Úvahy o osobách v stížných listech, l. 1415 psaných, v ČČH 1917, k čemuž viz ještě doplňky autorovy v ČPSČP XXX. K diskusi o dosah a výklad dokumentu, vznícené publikací Novotného, i moje poznámky v ČMM 1916, 167 ad., které u Sedláčka docházejí nové opory. Pro vliv dvora může býti příkladem, že listu nepodepsal přední ochránce husitů na dvoře, Petr Zmrzlík, nebo moravský podkomoří Oldřich z Hlavatec, jehož jméno najdeme ještě na přípise koncilu kostnickému asi z poč. února (Novotný 45). Teprve zase po obratu, jaký s králem nastal v boji o olomoucké biskupství 1416 (o něm níže), vidíme podkomořího pleniti dokonce církevní statky (Bretholz 67).

[16]) Základem odhadu beru kraje, což jest arci možno jen pro království, které podepisovalo zhruba po krajích. Toho na Moravě a ve Slezsku, z nichž

Vlastního však, jak myslím, cíle podniku husitská strana dosáhla nicméně. Důstojná i statečná opověď války mocnosti tak veliké, jako byl koncil, jenž právě sesadil vlastního papeže, přijal resignaci druhého a blížil se úspěšným vyjednáváním s třetím papežem ke konečnému sjednocení a konsolidaci církve po čtyřicetileté skoro roztržce, a přes to, že již kolik let hrozil husitům vyhlazovací křížovou výpravou, takovýto čin věru se nemohl minouti mocným dojmem na katolickou českou veřejnost a ovšem i na krále. Václav IV. nepomyslil arci ani na okamžik na boj proti menšině tak významné, jejíž váhu zvyšovala nad to četná města, která sice ústava z politického vlivu na sněmě vylučovala, jež však podle zkušeností z válek s panskou jednotou před 10—20 lety, ano i z denní zkušenosti dosavadní, mohla se za války státi činitelem velmi důležitým; jakkoli měla namnoze správu německou, český živel, výborně organisovaný v cešich, nabýval v nich moci stále větší, a tím i husitství.[17]) Zejména hlavní město několikrát již osvědčilo husitskou svou horlivost, a zestárlý král dobře si dovedl představiti, čím by se pro něho mohla státi pražská vzpoura. Než při velkém vlivu a dosahu královské moci v středověkém státě byla již pouhá jeho nechuť k Husovi a kalichu těžkou brzdou husitského hnutí. Na štěstí však pro ně, když nyní viděl před sebou vůdce strany katolické a poznával v nich staré své nepřátelé, ale zato věrné stoupence věrolomného bratra Zikmunda, kdežto staří jeho věrní sešli se skoro do jednoho v táboře husitském, probouzely se v něm živelnou silou sotva zahojené hořkosti a trpkosti, bolestné vzpomínky na léta krutého pokoření nevlastním bratrem, až v něm vybuchly záchvatem, který všecky úspěchy katolické strany naráz zase zvrátil. Někdy v říjnu, již asi po sněmě, o němž nemáme sebe menších zpráv, jak se asi obě strany na něm srazily, vrátil se z Kostnice po celoročním snad vzdálení Jan Železný. Jeho nepřátelé napiali všechny síly, aby mu oplatili zrádcovské, jak je zve protest do Kostnice, jeho dílo, a přičinili se, seč byli, by nepředstoupil před krále v postoji příliš imponujícím. Litomyšlské biskupství, jsouc náhodou se všech skoro stran obklopeno souvislým územím husitským, bylo velmi dobrým terčem útoků a biskup Jan našel je žalostně zpleněné a svoje postavení vůbec tak vážné, že se sotva odvážil vyjíti z litomyšlského hradu.[18]) Chtěl-li do Prahy vykonati své poselství, musil požádat krále o ochranný list jako do nepřátelské země.

---

vyšla druhá polovice listů (č. 322—452), není již tou měrou, bychom se směli odvážiti podobného odhadu. Konečná úvaha Sedláčkova (uv. ČČH 343 a d.) znamenitý to přehled Čech po stránce konfesijní, nevztahuje se proto již na tyto země koruny.

[17]) Louňanům, kteří již za Husa byli v popředí hnutí po jeho známém svědectví v listě do Loun — souvisí to nejspíše s horlivou činností neznámého žel zástupce Vavřince z Březové, jenž měl tamní faru — pokládá Zikmund 1417 za slušné poslati známé napomenutí husitské veřejnosti (p. 67). Město je také z prvních, která, pokud víme, nalehala na uznání kalicha universitou (viz p. 43).

[18]) Svědectví Detřicha z Niemu u Palackého 235, 243.

Byl mu vydán 31. října.[19]) Přes to je velmi pochybné, zda vůbec do Prahy přišel. Den na to vypukly v Praze prudké bouře a přes noc takřka svrhlo hlavní město dost ostatně povrchní asi nátěr katolický a přešlo v ruce husitské. Způsobila to, jak se zdá, neopatrná horlivost arcibiskupa, který nařídil konečně po tolikterém odkládání přísné zavedení interdiktu a rozhněval tak krále. Jako před čtyřmi lety odpověděl Václav IV. popuštěním uzdy straně protivné.

Dušičkový tento převrat, dovršený ještě po čtvrt roce (počátkem února 1416), nazítří ubití královského dvořana Racka Kobyly katolickými Němci kutnohorskými,[20]) byl velikým, neocenitelným úspěchem husitské strany. Všecky pražské kostely a kláštery, vzpomíná pamětník,[21]) otevřely se naráz stoupencům kalicha i M. Jana, dříve omezeným na 3—4 chrámy.[22]) S povolením úřadů zabírali je odvetou za zastavení služeb božích, za vyhlášení interdiktu. Katolíci pozbyli tak v Praze všeho vlivu. Co jim zbylo, byly jen chudé a malé kostely na předměstí, s jejichž kazatelen bylo však velmi těžko čeliti velmoci, jakou představovaly kazatelny hlavního města. S nich nyní horliví husité denně hlásali a rozšiřovali husitské zásady, takže pronikaly do vrstev nejširších. Podobné poměry zavládly brzy nepochybně i na venkovských městech královských.[23]) Město za městem, následujíc příkladu Prahy a chutě využívajíc svobody, které jim dopouštěl konečně dvůr, opouštělo církev a přidávalo se ke kalichu. A tímto výbojem měst došla tehdy posléze poněkud aspoň výrazu pravá mocenská povaha obou táborů, katolického i husitského, zakrývaná většinou dosud výsadami stavů, a strana katolická pozbyla odvahy k novým útokům a přestala na chabé obraně. Přispělo k tomu asi nemálo hrozivé rozvinutí bojovných hesel sekularisačních husitskými vůdci v převratnou tuto chvíli, hesel, jež došla bouřlivého ohlasu zvláště v husitské šlechtě, ba dokonce i mezi zištnými katolíky. V této době nejspíše vznikl Jakoubkův překlad strhujícího Viklefova Dialogu,[24]) jenž výmluvně a všestranně vykládá a hlásá vyvlastnění církevních statků státem, a v lednu 1416 hájí na přední slavnosti universitní sám opatrný M. Šimon z Tišnova věty, že nezbytnou podmínkou odstranění schismatu jest, aby se kněžstvo vzdalo svých statků.[25])

[19] Doc. 602.

[20]) O horské bouři Doc. 632.

[21]) Vavř. 341.

[22]) 1414 aspoň stíhány jsou jakožto kacířské mlčky kletbou jen kostely sv. Michala, Vojtěcha, Martina a Mikuláše (Doc. 178).

[23]) Nasvědčují tomu královské rozkazy městům Domažlicům a Budějovicům z jara léta 1416, upravující poměry, způsobené podobnými převraty (Doc. 642, 3).

[24]) Vyd. M. Svoboda (1909), o datování moje pozn. v ČČH 1910, 424, kdež i o dalších zjevech boje.

[25]) Podrobný obsah traktátu, o jehož pozadí na uv. m., s nesrozumitelnými však často ukázkami podal nyní Jar. Prokeš v ČMM 1922, 25 ad. Ve stopách Sedláčkových (Studie a texty II, 302) prokázal závislost projevu na Matěji z Janova a zjistil, že tu Šimon pronesl nejspíše spisek, napsaný již 1413.

Ale již v září 1415[26]) může se hlavní zastánce revolučního tohoto programu, M. Mikuláš Drážďanský, jenž na agitaci má lví podíl, radovati z patrných jejích úspěchů, řka: »odňaty budou těmto antikristům a největším kacířům (svatokupeckému duchovenstvu) časné statky a obráceny ve prospěch chudých a na obranu zákona Páně.« A 2. listopadu, zřejmě byv osmělen událostmi pražskými, přepadá katolický pán Ota z Bergova bohatý klášter opatovický . . . Zjevy takové, jichž bylo jistě mnohem více — dovídáme se o nich čirou téměř náhodou — nemohly nezastrašovat, ale zároveň i nekonejšit. Přepětí, způsobené 6. červencem, bouřlivě se vybouřevši, vystřídala třeba jen na krátko, vlídná pohoda, příznivá klidnému a pokojnému zrání husitství.

Vítaného oddechu využili husité k tomu, aby sbírali síly k novým bojům, především k dobojování zápasu o kalich. Jeho vítězství bylo první podmínkou úspěchu v nevyhnutelných zápasech dalších. Ti zajisté, kdož viděli dále, nebo byli zasvěceni, nemohli se ještě dlouho nerušeně radovat z utěšeného tohoto rozmachu, nedovedli se ubrániti nemalým obavám. Všechen tento úspěch byl přece jen dílem války. Vyžadovala značných obětí a jejího konce nebylo lze dohlédnout. Ano její ukončení mírem, jenž jediné mohl tyto úspěchy zabezpečiti, stávalo se naopak čím dále méně nadějným. Byla to vláda, jejíž přímý či nepřímý vliv způsobil neb aspoň umožňoval veliký tento postup husitství a kalicha. Královský dvůr ponenáhlu všecek přijímal pod obojí a oddal se husitství upřímně i statečně. Nikoli však král. Václav IV., úplně již cizí národu a neschopný vyšších myšlenek, nejen že kalich nikdy nepřijal,[27]) nýbrž stěží se dal přimět, aby upustil od jeho stíhání. Na štěstí pro národ dávno již přestal skutečně kralovat; jeho okolí dovedlo jím nenesnadno vládnout a ukonejšilo vždy šťastně jeho záchvaty.[28]) Mnoho tu vykonala královna, jež na svém zboží horlivě a nebojácně podporovala šíření kalicha.[29]) Leč tento boj o krále a s králem stával se čím dále obtížnějším.

---

[26]) O datu ČČM 1915, 3. O příhodě opatovické Jos. Kalousek v ČČM 1903

[27]) Radostně to zdůrazňuje dobře poučený současník, od něhož máme i zmíněnou zprávu o vítězství kalicha mezi dvořany (De origine Taboritarum u Höflera, Geschichtschreiber d. hus. Bewegung) I, 533.

[28]) Zpravidla malvazí nebo sladkostmi. Tři z podobných případů smiřování krále pražskou obcí 1416 (doklady o nich u Tomka III 621 p.) týkají se nepochybně Václavových hněvů na husity.

[29]) Kostnická žaloba na královnu v Doc. 640—1. Na vliv žen u krále ve prospěch husitství naráží katolický veršovec 1417 v Doc. 691; má asi na mysli hlavně paní mincmistra Petra Zmrzlíka, jak by nasvědčovala poznámka katolického sběratele mus. ruk. I E 6, podle níž veřejný list M. Maříka králi (ČČM 1915, 361) měl ho odvrátit od vlivu jejího (uvádí Palacký 237 p.).

II.

Přeháňky a diplomatická vojna o kalich.

Koncil zarazila s počátku odpověď i odpověď, jakou dala husitská jednota na 6. červenec a na vyslání Jana Železného jako protikacířského legáta, došlá do Kostnice právě o vánocích, v zápětí po truchlivé zprávě o dušičkovém převratě. Dva měsíce radili se bezradní otcové, jak zakročiti proti vzdorné české koruně. Posléze[30]) vyhlásil koncil 24. února 1416 slavnostní půhon na všech 452 členů husitské jednoty[31]) i začal jednat o zahájení procesu proti liknavému arcibiskupovi a proti samému králi a královně.[32]) A zároveň se obrátil na krále Zikmunda s naléhavou prosbou o zakročení v Čechách. Uherskému králi, jenž dlel právě v Paříži, přicházely zprávy ty velmi vhod. Ne že by ho snad lákaly k opakování dobrodružné výpravy do Čech z r. 1402. Dávno si již řekl, že by tím prováděl jen pošetilost. Byltʼ přece nesporným nástupcem bratra, jenž každou chvíli mohl, jak se očekávalo v daleké Kostnici den co den, zhasnout; nikterak se tedy nemusil strachovat o bohaté dědictví, o pověstné Václavovy poklady, na které se těšil stejně jako jeho šašek, a na které již také dělal statně dluhy. Jsa však stále v peněžních nesnázích, stále stíhán věřiteli, s radostí uvítal příležitost, jak si pomoci bratrovou tísní. Vystrašil pražský dvůr a zároveň se nabídl za prostředníka.[33])

Nabídka došla v Čechách ovšem radostného přijetí a brzy, 30. května 1416, v den, kdy v Kostnici dokonal M. Jeronym, obdržel vyděračný Zikmund štědrou odměnu tím, že se jeho vlastním poslům dostalo zmocnění k vyjednávání, jež skončilo tak, že mu bratr postoupil poslední práva, která Václavovi IV. zbyla ještě v říši z hodnosti římského krále.[34]) Pražský dvůr prokázal tak Zikmundovi nemalou službu a věru si zasloužil jeho vděku. Nebyla to snadná práce přiměti Václava IV. k těžké té oběti. S tvrdošíjnou žárlivostí lpěl na posledních těchto zbytcích dávno zašlého lesku

---

[30]) Jak se zdá proto, že zatím došly nové neblahé zvěsti o bouřích hromičních. O soudní dohře bouří dušičkových V. Novotný, Monitorium patriarchy Jana z 1418 ve VČA XXIV, k čemuž ČČM 1916, 377.

[31]) Hardt, Concilium Constantiense, 1700, IV, 829.

[32]) Zpráva z Kostnice z konce února v Doc. 622. Žaloba na krále (Doc. 638) je psána po půhoně husitské jednoty z 24. února, před příchodem však aragonského poselstva, jež vešlo na koncil 29. ún. (Hardt II, 441), žaloba na královnu sotva o mnoho později.

[33]) List Václavovi znám není, pouze Jednotě husitské a katolické (dvojí; jeden pro veřejnost, druhý důvěrný) z 21. a 30. března. Katolické píše zároveň (27. břez.) i koncil (Doc. 609, 13, 19 a 15).

[34]) Plné moci u Pelcla (Lebensgeschichte K. Wenceslaus II 1788, Urkundenbuch) 161, kdež dál i smlouva z 13. července, vydaná v Praze. Jednání vedeno v Chebu (viz p. 36) a podepsáno tu 14. června, srov. E. Brandenburg (uv. v p. 113) 52.

a dobře asi cítil, že to je nyní již opravdu naposled, co v Praze vidí návštěvu z říše: že nyní již navždy a nenapravitelně odchází jako římský král německé říše na odpočinek. Než jako vždycky na konec se poddal a upokojil. Zikmund se skutečně odvděčil. Ještě snad dříve, než mu byla odevzdána bratrova abdikační listina, přišlo k němu nové poselství koncilu s nářky ještě žalostnějšími a hrozbami i prosbami ještě naléhavějšími.[35]) Mohl je ukázat pražskému poselstvu, znepokojenému již z domova důraznou připomínkou, která právě došla z chebského sjezdu, na němž jednáno i o žádostech Zikmundových. Přicházelať od prvního duchovního knížete v říši, od mohučského arcibiskupa, kterého koncil snažně žádal o intervenci v Čechách.[36]) Jak tedy bylo vděčno, když Zikmund zdvořile, ale jasně odmítl žádost koncilu, vytáhnouti proti Čechům, ano naopak sám žádal o zastavení procesu proti husitskému panstvu. Značilоť to, že zase na slušnou dobu vymoženo příměří a oddálena již již hrozící válka.

Všemocnému svému ochránci, v jehož rukou byl na milost i nemilost, koncil vskutku nemohl než vyhovět. Musil přestati na nátlaku na činitele církevní, především na arcibiskupa Konráda, velmi zkrušeného závratným stoupáním útrat na odvrácení procesu, který mu hrozil z Kostnice. Ocitl se nyní v dvojím prudkém ohni. Zde jediné dobyli otcové kostničtí úspěchu: arcibiskup odhodlal se přece posléze k rozhodnému kroku. Vymohl si, jak se zdá, slyšení u krále a předložil mu aspoň poslední z kostnických protihusitských dekretů, suspensi university. Václav IV. překvapen tím, že jeho veliká obět Zikmundovi nesprovodila, jak mu asi jeho dvořané slibovali, kostnické procesy se světa, v záchvatu hněvu dokonale mu vyhověl. Prostředku, kterého tolikrát užil proti církvi, užil nyní proti universitě: dal zastavit její příjmy a suspendovati všecka její práva, dokud se neporovná s arcibiskupem, svým to kancléřem.[37]) Polekaní stoupenci

---

[35]) Doc. 647 a d. Listina psána ještě před Jeronymovým upálením 30. květ., nejspíše však hned před ním; hovoříť o mistrovi již jak o odsouzeném. Zikmundova odpověď (Doc. 652 a d.) se zmiňuje, že právě (nuperrime) bylo u něho královo poselství, a žádá zastavení procesu proti husitské Jednotě. Koncil králi asi vyhověl; 4. září vydán poslední akt soudní toho druhu. Odpověď zmíněná došla tedy, soudím, do Kostnice nejspíše brzy po tomto dnu a psána byla asi poč. srpna. Nápadné rozšíření listu budí ovšem nemalé podezření. Snad to není než znění, určené do Čech, jež si ho zaplatily, kdežto koncil dostal možná jiné (srov. pod. případ v p. 33).

[36]) List koncilu arcibiskupovi a oběma bratřím Hohenzollerským, kteří vedli vyjednávání, do Chebu z 12. června 1416, poslaný po augšpurském proboštovi M. Osvaldovi a norimberském faráři sv. Sebalda M. Albertovi, je v paříž. ruk. Nár. knih. lat. 2962 l. 169', odkud mi přepis svůj laskavě půjčil prof. H. Finke.

[37]) Výklad můj opírá se jednak o kostnickou suspensi university (Höf. II, 237; je žel nedatována, při nejmenším však z pol. 1416), jednak o důležité ustanovení vládního rozhodnutí o Praze z poč. prosince (viz p. 39), stanovící také: magistri et studentes per regem libertentur ad veniendum in libertatibus studii, fundacionis et in immunitatibus gaudendum et fruendum.

kalicha na královském dvoře se arci university ujali a na arcibiskupa silně naléhli, aby se dohodl s universitním rektorem, ze strachu před nutností nového nákladného prostřednictví Zikmundova projevujíce ochotu k dalekosáhlým ústupkům. Než arcibiskup tentokráte neustoupil. Byl zcela zastrašen mocně oživlou horlivostí koncilního legáta Železného, který rozvíjel horečnou činnost, aby si zasloužil bohaté biskupství olomoucké, jehož hlavou byl zvolen po smrti Václava Králíka z Buřenic, a byl v tom sílen rázným odporem nesmiřitelné své kapitoly.[38]) Vše, čeho dvorští prostředníci dosáhli, bylo, že se sešel s rektorem Janem Kardinálem a pověděl mu svoje podmínky. Dohodu zmařil však rektorův odpor proti požadavku, aby se universita zřekla kalicha. Jádro ujednání pojato však nicméně ve vládní rozkazy, které se počátkem prosince pokusily, pomlčujíce však o kalichu, uklidnit církev vrácením většiny zabraných kostelů i zastavených příjmů, jakož i odchodem M. Jesenice, k vůli němuž aspoň formálně interdikt byl prohlášen, z Prahy. Než nebylo to leč kratičké příměří, které vytrvalo jen přes vánoce. Po novém roce vypukla vojna přece.

Zahájil ji arcibiskup. Vyhlásil přes rok staré uveřejnění kostnického zákazu legátem Železným[40]) a odepřel povolení k misterským promocím na universitě.[41]) Vypovědění války, jakkoli bylo připravováno tak dlouho a třeba je ohlašoval již novoroční posměšný plakátek odpůrců zahajovanému kvodlibetu,[42]) překvapilo a poděsilo. Ve zmatku, který zavládl na universitě, chopil se vůdcovství osvědčený diplomat strany, doktor Jesenic. Nebylo ani pomyšlení, že by se universita, kterou husitská jednota učinila nejvyšší autoritou strany, jako korporace mohla vzdáti slavnostně kalicha. Třeba se k němu přiznala dosud jen v polosoukromých projevech,

---

[38]) Králík zemřel 2. září, Železný postulován 21. z. Koncil ho jmenoval správcem 14. pros. (L o s e r t h a B r e t h o l z AÖG 82 a 80, k čemuž ještě dodatky S e d l á k o v y v Studiích a textech III. (1919) 92 a d. nyní pak i A. N e u m a n n Z dějin husitské bohoslužby (1922) 70 a d. (pro poměry moravské vůbec).

[39]) Protokol o Kardinálově jednání s arcibiskupem v Doc. 645, vládní rozhodnutí pro Prahu u uv. L o s e r t h a 375 a již u D o b r o v s k é h o, B e i t r ä g e z. Gesch. des Kelches (1817) 24, znění pro Beroun v Doc. 644, námitky kapituly 606. O datování rozhoduje třetí listina, vydaná 2. pros. a to, jak určil Palacký, 1416. Čtvrtý dokument zřejmě kritisuje ujednání Kardinálovo; zmiňujeť se m. j., že v těžší klatbě než Jesenic je Čeněk z Vartenberka, Jesenic pak je již mimo Prahu. Tomkovo zařazení spočívá na mylném, jak myslím, datování arcibiskupova listu králi o Jesenicovi do 1416 (Doc. 630); poselství do Kostnice, o kterém se tu děje zmínka, je nepochybně poselství svatodušního sněmu z 1417, vymožené m. j. i jednáním s rektorem Kardinálem (Doc. 646, L o s e r t h 375).

[40]) L o s e r t h 382 z 10. ledna 1417. Železný uveřejnil kostnický dekret 29. říj. 1415 (t. s chybným, jak plyne z indikce, rokem).

[41]) MUP I. 1442. Universitní posel k arcibiskupovi přišel do Roudnice s královskou pečetí na důkaz, že se krále podařilo uchlácholiti. Arcibiskup však nevěřil a prohlásil, že s králem promluví sám.

[42]) Vydal a vyložil J. S e d l á k. Několik textů z doby hus. I, 39—41.

vydaných na jeho žádost českému venkovu jako Lounům a Příbrami,[43]) stal se kalich dík úsilovné a statečné práci svého původce Jakoubka a oddaných jeho žáků ve dvou letech tak drahým husitské části národa, že nikdo neměl odvahy vysloviti se proti němu. Byly tu však na štěstí pro diplomatické schopnosti Jesenicovy ještě názory valdenské a některé jiné podobné, nevíme, jak mnoho rozšířené, dílo to Jakoubkova spolupracovníka Mikuláše Drážďanského, názory, které, jak myslil, bylo lze obětovati bez velikých bolestí; tím bylo možno ukázat, že universita nestojí na krajním křídle, nýbrž v umírněném středu a že tu jsou živly ještě nebezpečnější, proti nimž mohou býti mistři cennými spojenci. V odpověď na kroky svého kancléře vydala tedy universita v několika dnech slavnostní odsouzení krajních těchto názorů,[44]) jehož veřejného odůvodnění ujal se na kadedře sám M. Jesenic,[45] a předložila dokonce arcibiskupovi odsouzení samotného

[43]) List Lounským (srov. p. 17) z 1416 otiskl J. Sedlák v ČKD 1914 115, list Příbrami z téže asi doby uchoval v přepise XVI. stol. budyšinský ruk. 8° 6 l. 209'. Zní takto:

Joannes Cardinalis de Reystayn, mag. art. lib. et bacal. decretorum, rector universitatis studii Pragensis, maiorque pluralitas magistrorum dicte universitatis prudentibus viris magistro civium, iudici et iuratis ac toti communitati civitatis Przibram, charis amicis, affectum salutis et legi domini firmiter adherere. Amici charissimi. Nuper Joannes Kawalec, nobis autenticus, supplicando nostram accessit presenciam, quatenus in materia sacramenti sub utraque specie, an laicalibus Christi fidelibus personis id affectantibus ex racione porrigi sit licitum, et si de lege evangelica salvatoris nostri in remedium salutare sit traditum, eidem informacionem debitam et fidem plenariam faciamus, presertim cum certi ob inolitam adversam consuetudinem super presenti materia dubitarent et eam erroneam asseverarent sibique exin errores ascriberent et in fide suspectum iudicarent. Nos igitur, prout ex debito astringimur, testimonium veritati perhibere cupientes et errantes ad viam revocare veritatis, presentibus profitemur et dicimus, quod communio nedum presbyteris, sed et personis laicalibus sub utraque specie panis et vini quoad percepcionem devotam non est erronea aut heretica, quin pocius est a salvatore nostro in cena magnifica tradita et cunctis Christi fidelibus in remedium salutare assignata et in ecclesia primitiva tenta ac fideliter practicata et in multis sacri evangelii passibus doctorumque sanctorum, ab ecclesia acceptorum in hac materia communionis loquencium, est evidentíssime expressata. Datum Prage f. II. post festum s. Philippi rectoratus sub sigillo.

[44]) Okružník je z 25. led. (Doc. 654).

[45]) Mikulovský ruk. II. 35 l. 172 zachoval o tom důležitou paměť tohoto znění: Conclusiones Jesenic, quas posuit sub a. 1417 in die conversionis s. Pauli (25. led.) in lectorio ordinariarum. 1° quia purgatorium est. 2° quia suffragia existentibus in purgatorio prosunt. 3° quia debent ymagines adorari, coli, venerari. 4° quia papa potest adorari et eciam coram ipso flecti nec talia facientes sunt ydolatre. 5° quia conciliis est credendum. 6° quia consuetudinibus ecclesiarum non est contradicendum. 7° osculantes ymagines non sunt ydolatre. 8° quia eciam ymagines debent decorari propter augendam devocionem, quia plus afficitur ad ymagines pulcras quam deformes. 9° quia propter abusum hominum nullo modo debent destrui ymagines. O tom, pokud tyto názory byly rozšířeny, jen všeobecné zprávy o Moravě v žalobě olomoucké kapituly koncilu z poč. pros. 1416 u Bretholze 645. Otázce jejich vzniku věnována příloha I.

Viklefa.[46]) doufajíc, že ho tím usmíří. Ve skutečnosti nedosáhla nic. Rozpoutala jen naopak ve vlastních řadách bouři, která pokus universitních diplomatů o reakci naprosto zmařila.

Hned první veřejný projev university nestal se jednomyslně,[47]) nýbrž narazil na odpor předních členů nejvyšší, theologické fakulty. Ne snad ve všem, přece však ve dvojí velmi závažné otázce. O několik dní později dostalo se původci a obhájci universitního projevu veřejné odpovědi, sice mimo půdu universitní — zde to patrně většina znemožnila — zato však v prvním pražském chrámě, na Týně. M. Jakoubek ze Stříbra, jenž se tu ujal obrany zamítání úcty obrazům,[48]) nehájil tu než dávného a léta již hlásaného přesvědčení, které se vlivem hlavního jeho učitele Matěje z Janova stalo kusem jeho duše. Výmluvně i důrazně, ba takřka slavnostně vyložil zde důvody Pařížského mistra proti obrazům a ostatkům, jež odvracejí pozornost křesťana od předmětu největší a jediné jeho úcty, od svátosti oltářní, strhujíce ho v hrozný hřích modlářství. A Jakoubkův projev došel mocného ohlasu ve veřejnosti, ano dal, jak se zdá, podnět ke svérázné husitské novotě, ke zřizování arch, svatostánků to pro stálé vystavování svátosti, jež se staly náhradou za odstraněnou výzdobu obrazovou. Nemenší pak odezvy došel betlémský Husův nástupce bojem, který rovněž svým odporem roznítil doktor Jesenic, bojem o obnovu starokřesťanského řádu podávání z kalicha dítkám, a to přes to, že se k Jesenicovi připojili i jiní mistři, zejména Šimon z Tišnova.[49]) A neposlední silou Jakoubkova zasažení bylo to, že se nezastal v radikálních kruzích oblíbeného zamítání očistce, rychle se ujímajícího pro protikněžský svůj hrot; bylť prohlašován za zištný výmysl kněží, aby z lidí vydírali na mše za duše, trpící v očistci. Jakoubek, přesvědčiv se o velikém stáří víry v očistec ve staré církvi, neváhal zříci se veřejně prvotního svého souhlasu se zavrhováním víry v očistec, kterážto statečná důslednost nemohla nepůsobit mocným dojmem.

Obojí polemika, která se takto rozvinula mezi doktorem Jesenicem a Jakoubkem, na venek zcela korektní a akademická, vzbudila u veřejnosti mocné vzrušení, ba pobouření. Jakoubkovy klidné a důstojné projevy padaly v ovzduší, nabité vysokým napětím, a působily výbušně. V rozechvění, jaké vzbudil náhlý katolický útok na kalich, projev university a kroky doktora Jesenice připadaly veřejnému mínění bezděky jako počátek ústupu dalšího, prvním krokem k obětování samotného kalicha a k úplné zradě

---

[46]) Neznámý tento projev připomíná universitě současný veršovec, obraceje se na mistry slovy: Non potestis abnegare...: quod Vicleph articulos archipresuli presentastis, erroneos affirmastis (Doc. 693). Vyčítaje jim potom recidivu v staré bludy, míní zřejmě prohlášení z 10. břez., o němž byl hovořil přímo před tím.

[47]) Tvrdí sice, ža se stal jednomyslně, ale ve znění ze 7. února (Loserth 383) tvrzení to zmizelo.

[48]) J a k o u b e k 69; dále zmíněný projev o arše tamtéž č. 70.

[49]) O bouři, rozpoutané touto polemikou, viz přílohu II.

husitství. Nemůže to vskutku překvapiti. Odpovědí na útok arcibiskupův proti kalichu očekávána zajisté statečná jeho obrana. Místo toho obrátila se universita nejen proti zásadám valdenským, nýbrž i proti dvojí, dávno již asi chystané a leckdes snad již provedené novotě, která vyplynula právě z úcty ke kalichu a z úsilí, úctu tuto k nejdražšímu husitskému praporu co nejvíce zvelebiti a rozšířiti. Rozhořčení proti universitě, které vypovídána i poslušnost, uvítalo proto s radostí Jakoubkovo vystoupení a jalo se v odpověď na universitní útok demonstrativně prováděti jeho názory skutkem. Nakažlivě takřka šíří se podávání z kalicha nemluvňatům a kostel za kostelem zbavován jest obrazů a ostatků. V krátké době proveden tak bezmála stejně veliký převrat, jakým před lety bylo zavádění kalicha. Universita nejen že se minula cíle, nýbrž viděla, že vzbudila bouři, proti níž byla brzy bezbranná. Přesvědčila se brzy, že bouře tak živelné nezažehná zákazy. Marně vydala v odpověď na projev Jakoubkův znovu svůj zákaz, marně hrozila hněvem a odpadem mocných husitských ochránců u dvora a u hlavy husitské Jednoty, Čeňka z Vartemberka.[50]) I na ně padaly trpké výčitky zbabělosti a zrady, i oni z žalobců stali se brzy žalovanými. Teprve počátkem března nastalo uklidnění.

V první březnový týden sešel se zemský soud a sněm a učinil závažná usnesení.[51]) Katolická strana vymohla nové poselství ke králi Zikmundovi, aby ho požádalo o schůzku s králem, na níž by se stal pokus o úpravu církevního rozkolu v zemi.[52]) Pro protihusitskou Jednotu, jejíž jedinou nadějí byl Zikmund, bylo to poslední mírné východisko v neodvratné jinak nutnosti, pokusit se zjednati platnost církevním dekretům zbraní, jak na to úsilovně nalehal koncil. Byla již dávno připravena na vojnu, dokud však vlastní její hlava, král Zikmund měl ruce poutány evropskou a církevní politikou, bylo by bývalo pošetilství pokoušeti válečné štěstí. K novému odkladu potřebovala však strana v očích katolické veřejnosti jména i svolení Zikmundova; jeho pak vlivem doufala dosáhnouti na schůzce nátlaku na krále. Úspěch katolického návrhu, který prostředkování v církevním sporu odevzdával Zikmundovi, o jehož názorech nebylo pochybnosti, ještě více zjitřil pobouření mezi husity a přinutil vůdce strany pokusiti se utišiti je opravdovými důkazy a zárukami, že jsou odhodláni neustoupiti ani

---

[50]) Projev seniora strany, Křišťana z Prachatic, o němž i na uv. m., a výnos, uv. v p. 47.

[51]) Že dvůr předkládá sněmu jednání se Zikmundem, je výslovně dosvědčeno až poč. 1419 (p. 81), není však pochyby, že se tak dělo již dříve. Datum sněmu z pravidelného zvyku, že se scházel o suchých dnech.

[52]) Žádost o schůzku podává ovšem formálně král. Že to byl však návrh strany katolické, vyplývá vedle toho, co řečeno nad čarou, z vlastního pozdějšího králova přiznání, jak se bojí schůzky jako léčky, kterou by snad Zikmund provedl podobný převrat jako 1402 (p. 58). Zřejmě podezříval bratra i z inscenování plánu schůzky, a to nejspíše proto, že návrh vycházel z kruhů protihusitské Jednoty, která v podstatě, svým složením, nebyla než starou Jednotou panskou, Zikmundovou.

o krok od kalicha a že se neleknou opatření sebe smělejších a rozhodnějších. V den, kdy se sněm rozcházel, překvapil vůdce husitské jednoty, pan Čeněk z Vartemberka, veřejnost únosem světícího biskupa Heřmana, který se pak jal světiti husitské svěcence, odmítané katolickou konsistoří,[53]) a učinil tak stranu, počínající již trpěti nedostatkem kněží, naprosto soběstačnou a nezávislou. A o několik dní později vyhověla sama universita jinému naléhání husitské veřejnosti a přihlásila se slavnostně ke kalichu.[54]) Nevíme, pokud tím bylo dosaženo uklidnění husitské veřejnosti. Na venkově potrvalo vření ještě asi dlouho.

Než nové napětí a obavy zatlačily ponenáhlu staré. Všechna pozornost byla za krátko upoutána vyjednáváním dvora s králem Zikmundem a brzy i přípravami královými ke schůzce s bratrem. Na jejím výsledku záležel zajisté osud příměří, které obě strany mlčky učinily do příštího sněmu svatodušního. Ten měl v prvý červnový týden rozhodnouti.

Od konce ledna dlel zase Zikmund v Kostnici a nebylo ani potřeba popudu z Čech, aby přese všecky nemalé starosti věnoval pozornost i budoucímu svému království. Především se přihlásil koncil, který jen nerad zastavil proces proti členům husitské jednoty a naléhal na rázné královo zakročení v Čechách; a přihlásily se i jeho vlastní zájmy. S cesty po západní Evropě, jež se protáhla na 1½ roku, vrátil se jako spojenec krále anglického a se závazkem, že v létě vytrhne do pole proti Francii, která zamítla vyděračné jeho prostřednictví v staletém svém boji s Anglií. Hned také, jakmile se vrátil, začal s válečnými přípravami a vstoupil u vyjednávání s Čechami,[55]) jejichž vojenské síly bývaly již před lety v jeho službách.[56]) Obnovení české žádosti o schůzku s Václavem IV. a jeho dvorem, ačli je nezpůsobil sám, přicházelo jeho cílům velmi vhod. Vedle naděje na slušnou odměnu bratrovu i jeho panstva kynuly mu ještě jiné, že totiž snadno najme v Čechách vojsko, kterého potřeboval proti Francii. Odpověděl tedy souhlasně a koncem dubna[57]) slíbil schůzku na konec června, do kdy asi doufal, že koncil skončí hlavní své práce a zvolí nového papeže.

Přípravy pražského dvora k cestě do Budějovic, kde se králové měli sejíti, byly již v plném proudu, když se v prvé dny června sešel zemský sněm, a jak se ponenáhlu stalo, zdá se, zvykem, zároveň i sjezd husitské

---

[53]) O Heřmanovi doklady u Palackého 266.

[54]) Prohlášení z 10. března u Hardta III 761 a česky v AČ III 204. Universitě ulehčilo, zdá se, krok ten odvolání starého nepřítele husitství, dominikána Dr. Petra z Uničova, o němž nyní J. Sedlák v ČKD 1911, 315 a d., ke kterému však srov. ČČM 1923, 36.

[55]) List do Čech z 24. srp. 1417 v Doc. 657.

[56]) Za války s Benátkami 1412-3 zejména.

[57]) 4. května zakročuje Zikmund v Chebě na žádost z Prahy (Jar. Čelakovský, Codex iur. municip. II 1172). 19. května, zřejmě po návratě poslů od Zikmunda, káže dvůr do Budějovic učiniti přípravy pro sjezd (Tomek III 615; listina nyní v mus. arch.).

Jednoty. Husitští sjezdovníci scházeli se stísněni i vzrušeni neméně než na jaře. Nikdo takřka nevěřil, že by se kdy mohla uskutečniti schůzka obou královských bratří, na kterou naléhali katoličtí odpůrci. Bylo všeobecně známo, jak hlubokou nedůvěru choval Václav IV. k Zikmundovi, jenž ho před lety za podobné příležitosti zajal a byl by snad věznil dotud, kdyby se mu nebylo podařilo uprchnout. Tato králova nedůvěra byla hlavní oporou a silou husitských kruhů na dvoře. Znemožňovalať skoro jakékoli dorozumění mezi oběma králi a tím i vliv Zikmundův na bratra v neprospěch husitství, ano, co bylo zvláště výhodné, oddalovala od Václava i všecky téměř katolíky; protože z nezbytí tíhli k Zikmundovi, stíhal je nedůvěřivý král stejným podezřením, zvláště asi, co přišli s návrhem, aby jemu právě bylo odevzdáno prostřednictví v církevním sporu. Nuže to, co se dosud zdálo nemožným a neuvěřitelným, bylo nyní hotovou skutečností. Bylo jasno, že hlavní opora husitské politiky, jíž strana stála a padala, se řítí, že král obrátil a je rozhodnut k sebe větším obětem, jen aby měl konečně klid a pokoj. Jak dopadne Zikmundův rozhodčí výrok, o tom nebylo možno míti pochybnosti. Jako před lety vyzní jistě rozsudkem, jenž úředníky husitské sesadí a všecku moc na dvoře i v zemi odevzdá oddaným jeho stoupencům katolíkům.[58]) Jak odvrátiti hrozící zkázu, jak se zajistiti pro neodvratnou již srážku?

Jako na předešlém sjezdě zatlačilo zase vše ostatní volání po zárukách. Co vzešlo z bouřlivých debat, známe arci jen náhodně a zlomkovitě. Především usneseno využíti, jak jen možná, vší moci k rozšíření kalicha a stvořiti tak hotový právní stav, jehož uznání bylo by jednou možno žádati na novém panovníkovi jako ponechání starých svobod. Husitská vrchnost užije všude patronátního práva k tomu, aby své kněží donutila podávati pod obojí, a nebezpečí tak pevnou državu kalicha. Běželo hlavně o zboží rožmberské, na němž se díky tomu, že poručníkem nezletilého syna páně Jindřichova († 1412) byl Čeněk z Vartemberka, husitství rozšířilo nejvíce. Poručnictví páně Čeňkova bylo již na mále, toliko na rok. Zde tedy bylo nutno zajistit budoucnost především. Druhé známé usnesení navrhl doktor Jesenic. Bylo zapotřebí času, průtahu a zároveň právního podkladu pro boj o kalich. I rozhodnuto obrátiti se na Zikmunda se žádostí, aby zakročil v Kostnici o nové jednání o kalichu a předložiti mu za tím účelem na sjezdě s králem stručné odůvodnění husitského stanoviska v základní této otázce.[59]) V starostech a obavách, co přinese tolikrát oddalovaná srážka,

[58]) Slyšeli jsme, píše bratrovi 1418 Zikmund, že se ostýcháš, bych tvých úředníkóv neměnil; věz, že bez tvé rady nic nemienim učiniti (Doc, 884). Jak ovšem taková rada vypadala, bylo ještě v dobré Václavově paměti na r. 1396.

[59]) Projev, vydaný Hardtem (III 805-27) a dochovaný velmi hojně, zve, rkp. univ. VII E 27. 72 Auctoritates, collecte a magistris et ad concilium Constanciense directe post festum Pentecostes, kapitulni pak D 109. 2.72' dodává, že je sebral presertim J. Jesenic, doctor iuris. Uv. katolické Sermones, psané asi v 2. čtvrti 1417 (p. 46), nevědí ještě o poselství, nýbrž naopak je navrhují, žádajíce krále, by k němu husity donutil (Doc. 691).

rozjížděli se husitští sněmovníci, provésti na svých panstvích výhradnou vládu kalicha.

Hned příští týden po 10. červnu vypověděni z největšího panství v království, z rožmberského, všichni kněží, kteří by nechtěli podávati z kalicha, a na jejich fary, pokud odešli, dosazeni věrní husité.[60]) Podobně stalo se i na jiných panstvích, takže kalich, k němuž se na svatodušním sjezdě přiznala možná husitská jednota ještě jiným, vysloveným projevem než posláním do Kostnice, valem se šíří a zabírá nové a nové farnosti. A šíří se přes odvetu katolických vrchností na jejich panstvích, prováděnou ostatně asi již dříve. V odpověď na kroky husitské obnovuje synoda (16. června) starý zákaz kalicha, a kam jen sahá moc církve, musí husitští faráři opouštěti svá místa.[61]) Obojí tábor, katolický i husitský, staví se do zbraně, organisuje se i mobilisuje[62]) a dochází již, jak se podobá, na vážné přestřelky jako se strany královského purkrabího na hradě Husi, pana Mikuláše, jenž za svůj útok na katolíky pyká ztrátou úřadu a psanectvím.[63])

Tu pojednou napětí povolí a příměří je na dlouho prodlouženo ná-

---

[60]) Staré letopisy (= S L) vyd. Palackého (1829) 23.

[61]) Libri confirmationum (= LC) VII, 223 a d. Suspense začínají tu 2. dub., přísaha proti kalichu a artik. Wiklefovým 9. června 1417.

[62]) Náhodou zachovaná listina podává o tom pěkný obrázek z katolického většinou kraje vltavského. Přech z Obramovic, J. Leskovec, Heřman z Hrádku a j. nejmenovaní zemané kraje zapisují se jí na 6 let na obranu kalicha a svých kněží proti církevním trestům i ruce světské zcela podobně jako v září 1415 husitská Jednota. Listina není datována než rokem (1417) a otiskl ji Paprocký, Diadochus (o stavu ryt.) 81.

[63]) O závažné této události dovídáme se jen z listiny, kterou Václav IV. přijímá zase Mikuláše z Husi s řadou druhů na milost (orig. mus. arch., poslední otisk v Čelakovského Codex II. 1007 srov. i 1188 a V. Schulze v AČ XXI, 190). Patent jak obyčejně není datován než dnem (úterý před Šimonem a Judou), takže jedinou oporou pro datování je poznámka, že byl vydán Dr. J. Weilburkem na zprávu J. Sádla ze Smilkova. Weilburk, jak poznamenal již Schulz, byl ještě 1411 ve službách Starého města, z nichž propuště právě v říj. 1412 (Tadra. Kanceláře a písaři 262). Zbývá tedy rozhodnouti mezi léty 1412-18. Určitě možno z nich vyloučiti pouze 1416, kdy Mikuláš ještě 23. září a zase 22. pros. zasedá na dvorském soudě (Codex diplom. Sil. VI. 35-6), a nepochybně 1415, v němž ještě 11. říj. vykonává právo patronátní (LC VII, 177). Přes to možno list skoro s jistotou položiti do 1417, kdy jedině vykonává z Kostelce úřad podkomořího, z něhož listina jistě vyšla, zachovavši se v arch. budějovickém. Byl jmenován zatímně podkomořím 5. říj. 1417 na místě uprchlého J. z Lestkova (Höfler II, 286 srov. Tomek III, 621 p.) a při nejmenším v červenci 1418 vystřídán J. Bechyněm (Čelakovský, Codex II, 1182). S tím ku podivu souhlasí, že se ještě 12. květ. objevuje Mikuláš z Husi na dvorském soudě, ale 2. července náhle mizí (uv. Codex dipl. 39 č. 143-4). Z toho plyne, že událost, která ho strhla v nenadálou nemilost, spadá mezi dvojí tento den. I souvisí snad s pokusem o násilné provedení kalicha, jaké činí současně rožmberský poručník, nebo se skutkem, jakého se 1415 dopustil Ota z Bergova, snad zase na klášteře nepomuckém (viz p. 26). Ostatní z amnestovaných jsou vesměs z okolních končin.

hlým zmarem obávané i toužebně očekávané budějovické schůzky. Nebyl to pražský dvůr, jehož vinou snad sešlo s chystané a Praze tolik nemilé schůzky, nýbrž král Zikmund. Učinil tak ovšem nerad, jen z donucení politickými poměry. Jakkoli nikdy nevážil slova a neskrblil sliby, přípověď sjezdu s bratrem myslil asi poctivě a byl by ji nepochybně i splnil, kdyby to byly dovolily neutěšené poměry na kostnickém koncile, hlavně příkré nepřátelství nejvlivnějších a rozhodujících jeho členů francouzských, pobouřených královým přátelstvím s Anglií; hrozbou odchodu měli sebevědomého a jinak všemocného protektora koncilu zcela v rukou. Jim k vůli nesměl vytrhnouti do pole na pomoc novému svému spojenci, nýbrž musil přestati nanejvýše na formálním vypovědění války Francii. Proto musil i sjezd s bratrem odkládati znovu a znovu, až hrozba, v něm skrytá, pozbývala ponenáhlu účinnosti. Chvílemi sice ještě zahřmělo, za krátko však připadalo vše pouze jako blýskání na dobré časy.

Než zasvěcení cítili předobře, že přeháňka nevybila ani zdaleka napětí, jakým je ovzduší přeplněno, a že nebyla než předzvěstí bouře mnohem větší. Dusno zůstává, ba každým takřka okamžikem vzrůstá a mohutní. Ukazuje to pěkně osud husitského pamětního spisu o kalichu, jenž byl podán Zikmundovi pro koncil. Nebyl ovšem odevzdán králi osobně, nýbrž po jeho poslu a rytíři Václavovi z Leštna.[64]) Zikmund jej dal koncilu, jenž skutečně dal o věci znovu jednati, arci jen pro forma. Pro koncil byla otázka dávno rozřešena dekretem z 15. června 1415. Z odpovědí, jaké vypracovali kostničtí bohoslovci,[65]) první asi a nejvýznamnější, projev slavného kancléře pařížské university, Jana Gersona, z 20. srpna nevchází takřka ani u vážnou rozpravu a navrhuje řešení daleko jednodušší: odpor třeba zlomiti mečem. Spis poslán byl do Čech, jak se zdá poloúřední odpovědí — úředně koncil odpovídati vůbec vlastně nemohl — a na úřední výzvu husitské jednoty dostalo se mu odpovědi z péra Jakoubkova (2. prosince 1417.[66]) Ještě však dříve, než snad byla Jakoubkova odpověď zaslána do Kostnice, ukončila celou tuto rozpravu o kalichu z čista jasna zdrcující zpráva, že koncil zvolil papeže.

---

[64]) Tak vykládám s F. Dvorským (Počátky kalicha (1907) 42) zmínku pražského manifestu z 1421 (Palackého Urkundliche Beiträge (=UB) II, 493).

[65]) Sborník těchto allegaciones je v Klosternnuburce (č. 2) a Volfenbüttelu (Helmstedt 473), projev toulonského prof. J. Rocca, jenž úvodem připomíná i svoje votum o universitním prohlášení z 10. března, i ve víd. nár. knih. 4131.

[66]) Jakoubek 47. Na traktát Dinkelspühlův (o němž Leidinger, Andr. v. Regensburg Werke 262) odpověděl, nemýlím-li se, J. Příbram projevem Quia emergente patula Christi veritate (univ. VIII G 35. 135—89', víd. nár. 4334. 47'—76 a kapit. D 118. 107—28) a na jiný, jak myslí, jeho traktát polemikou Quia plurimi adversarii (uv. rkp. univ. 190—241', obšírný výtah i v Mus. XVI G 1. 271' a d.).

III.

V předvečer vzpoury.

Celá dlouhá takřka nekonečná léta sliboval koncil velikou tuto událost, jež měla konečně pochovati čtyřicetiletou již bezmála církevní roztržku. Už se mu přestávalo věřiti. Tu pojednou bylo vše nezvratnou skutečností, nutící husity k rychlému a konečnému rozhodnutí. K budoucímu papeži odvolávala se zajisté předloni husitská Jednota od rozsudků koncilu nad M. Janem a Jeronymem. Bylo nyní na ní, aby jednala. Krok takový byl ovšem svrchovaně těžký. Nemáme výslovného svědectví, že jednota použila nastoupení nového papeže, aby vyšla ze svého zamítavého postavení vůči koncilu a obnovila styky, před dvěma lety přetržené. Podle toho, jak jednala prostřednictvím krále Zikmunda, je to však dosti pravděpodobné. Připojila se při nejmenším k velikému poselství krále Václava, které hned asi[67]) počátkem 1418 přišlo do Kostnice blahopřát Martinu V. a vymoci od něho příznivé vyřízení dosud marných žádostí o zrušení volby Jana Železného biskupem olomouckým[68]) ve prospěch koncilem sesazeného královského kandidáta, Aleše z Březí. Vímeť aspoň, že si papež vyžádal, zas ovšem jen pro forma, nová dobrá zdání o kalichu,[69]) podle nichž rozhodl 22. února, o něco dříve pak i v otázce olomoucké; v obojím případě naprosto zamítavě.

Nenadarmo věru vzbudila papežská volba mezi českými katolíky tolik radostného nadšení.[70]) Oddo Colonna, přísný Husův soudce z r. 1410, zůstal týmž i jako Martin V. Nic nedal na slavnostní pergamen Václava IV.,

---

[67]) Možná, že dokonce ještě dříve, na poplach, který strhl Zikmund již poč. září na nátlak koncilu. Jeho oposice, utkávajíc se s králem v otázce papežské volby, pokřikuje naň o něco později, že je sám kacíř (Jar. Fikrle v ČČH 1903, 261). Důtklivý list Zikmundův do Čech z 4. září (Doc. 659; znění Hardtovo (IV 1409) jest adresováno Louňanům srov. p. 17) vykládá hlavně, co vykonal na odvrácení procesu od krále Václava. Listu bratrovi nemáme, za to však královně Žofii (otiskl J. Caro v AÖG 59, 55—8; je bez data, sem se však hlásí závěrečnou hrozbou budoucího papeže). S těmito listy teprve odeslán nejspíše list neznámému Zikmundovu důvěrníkovi na pražském dvoře z 24. srpna (Doc. 656), nemýlím-li se, Jankovi z Chotěmic, který se v Kostnici objevuje brzy před 12. říjnem, kdy mu Zikmund potvrzuje rodinné statky (Regesta imperii XI, 2605).

[68]) Králův list papeži u Bretholze (uv. AÖG 83). V rkp. Nár. knih. vídeňské 4948. 284'—5' je řeč vyslance panovníka Václava s blahopřáním Martinu V. k volbě, není to však Václav IV., nýbrž menší nějaký kníže italský.

[69]) Takovým projevem jsou Allegaciones patriarchy J. Maurosini ve sbornících, uv. v p. 65. Ke vší této polemice doufám se vrátiti ve zpracování několika zajímavých projevů Maříkových na koncile, jež doplňují nemálo pěknou studii Fikrlovu (uv. v. p. 67) a vyšly nyní ve Finkových Acta concilii Constanciensis II (1923); prozatím srov. můj referát o této edici v Kalichu 1923, 187 a d.

[70]) Vzpomíná toho J. Želivský, uv. Truhlářem v ČČH 1903, 199.

kterým se předem zavazoval vykonati v církevní otázce, cokoli na něm bude žádáno,[71]) nic na líčené ostatně jen přímluvy Zikmundovy. Dvojí obsáhlou bullou[72]) nejen slavnostně potvrdil všecky kroky koncilu proti husitství, počínaje dokonce hned odsouzením Vikleťa na římském koncile r. 1413, až po zatracení kalicha a obou popravených českých mistrů, nýbrž vydal i podrobný program k vyhlazení českého kacířství.[73]) Jediný úspěch, kterého snad čeští poslové dosáhli, bylo to, že mlčky pominul a výslovně nestvrdil bul koncilu, vydaných proti členům husitské Jednoty, jak podepsali slavnostní protest 1415, úspěch to však dosti pochybný a velmi kratičký. Bylť to, jak se zdá, toliko ohledy na Zikmunda a jeho nesnáze v říši, co poněkud oddálilo konečnou ránu proti českému kacířství. Jakmile bylo lze doufati, že Zikmund bude moci v Čechách zakročit, jmenoval papež legátem a vykonavatelem protičeských bul kardinála Jana Dominici a formálně husitům vypověděl válku.

Kardinál Jan hodil se snad jako málokdo k obtížnému úkolu husitského legáta, o nějž ztroskotal Železný. Starý, osvědčený diplomat Řehoře XII., jemuž sloužil s hrdinnou obětavostí a kterému ze zoufalé prohry pomohl k čestné rehabilitaci, politik osvícený i houževnatý, úctyhodný i rázný, byl jako stvořen k smírnému rozřešení české otázky a k překonání velkých potíží, o něž se dotud rozbíjelo. Z nich neposlední bylo prostřednictví krále Zikmunda, jenž měl na procese husitského národa s Římem zájem jediný: tučné palmare bezohledného advokáta, kterému nezáleží než na prodlužování procesu. Úsilí kardinálovo, jakmile přibyl do Němec, obrací se proto především k tomu, by se vyhnul obtížnému prostřednictví a mohl vstoupiti v přímý styk s králem Václavem. Nečekaje na Zikmunda, jenž se zdržel v horním Podunají, zamířil, jak se zdá, rovnou do pohra-

---

[71]) Zikmund po roce vzpomíná (P e l c l II, 170), jak mu bratr ambasiatores et litteras cum sigillo maiestatis ad civitatem Constanciensem destinavit, petens nos ... curam habere, ne ipse et corona sua Boemie dedecus subirent ... Et quidquid hac occasione coram d. n. summo pontifice et s. Constanciensi concilio pro eo ... promitteremus, asseruit se velle finaliter adimplere. Et hac racione supplicavimus ... pro adiungendo nobis legato. Odměnou dostal Zikmund carte blanche v otázce lucemburské, o jakou dosud marně žádal (Doc. 659), papír to nemalé ceny. Dostalť zaň 120.000 zl. (Regesta uv. 3116 z 23. dub. 1418; odečteme-li na smluvení obchodu 2–3 měsíce, dojdeme asi na sklonek ledna či do února, kdy nejspíše došel z Prahy mocný list Václavův).

[72]) Bulou I n e m i n e n t i s a p o s t o l i c a e d i g n i t a t i s, vyd. ve vzácném tisku Em. S c h e l s s t r a t e, Acta conc. Constant. ad expositionem decretorum sessionis IV et V facientia (Antverpiae 1683) 274—96, a I n t e r c u n c t a s p a s t o r a l i s c u r a e, otištěnou na př. H a r d t e m IV, 1518—31. Obojí projev je z 22. února.

[73]) Pokyny ty opírají se o návrhy koncilu; otištěny jsou na př. tamtéž 1514—9. Panstvu a šlechtě svědčí bula G r a v i s a d m o d u m (C o c h l a e u s, Hist. Husitarum 1549, 173—4) z 20. března, ačli není to omyl s 22. únorem, jak se domnívá P a l a c k ý III, 1. 273 p.

[74]) Se zprávou, že se Zikmundem bude vypraven papežský legát, přišli do Čech z Kostnice katoličtí dva účastníci již 6. břez. (Doc. 676).

ničního Pasova a odtud požádal Václava IV. o bezpečný list do Čech.[75]) Pokus ten však podle všeho[76]) ztroskotal; český dvůr prostřednictvím Zikmundovým doufal snad dosáhnouti více. Teprve po čtyřech měsících, až když do Pasova přijel Zikmund, přibyli sem čeští poslové.

Hlavním jejich úkolem bylo zahájiti jednání, vlastně však odvrátiti starý plán schůzky obou králů. Spoléhali nejspíše na velikou nechuť a strach, jaký se zmocnil bázlivého krále, když se měl setkati s úskočným Zikmundem.[77]) To tam bylo jeho předloňské odhodlání, vše na světě byl hotov obětovati, jen aby ušel protivné schůzce. Nebylo to tak nesnadné. Zikmund pramálo toužil spatřiti bratra; frivolnému králi neběželo, jako vždy, než o peníze, ty pak mu rádi neradi nosili do Pasova poslové bratrovi i husitské Jednoty za jeho námahy a přímluvy u kardinála Jana.[78]) Ten konečně, vida marnost římských kleteb, jimiž posléze stihl celé království, i všeho úsilí přiměti úplatného a na všech stranách zaměstnaného i poraženého Zikmunda k energickému zakročení v Čechách, přistoupil mlčky na kompromis, jenž se sice na venek mohl zdáti nepatrným, vskutku však byl úspěchem velmi značným.

Nebylo to již v Pasově, odkudž na jeho nátlak poslal Zikmund do Čech dva veřejné hrozebné listy,[79]) nýbrž již na půdě jeho království, v Uherské Skalici. Zde poselstvo krále Václava a Zikmund smluvilo týden po Hromicích r. 1419 zatímní mír, k němuž právě pro jeho zatímnost mohli

---

[75]) Legátem byl jmenován 10. července (Raynaldus, Annales § 9), 22. července vydal se ze Ženevy od kurie do Čech (S. Binder, Hegemonie der Prager im Hussitenkriege II (1903), 68) a 3. září píše Václavovi IV (přípis v rkp. nár. knih. víd. 4176 l. 104). Výkladu, že se chtěl od Zikmunda odloučiti, nasvědčuje tuším zmínka listu. že byl proto papežem přidělen Zikmundovu dvoru, že prý se myslí, že by do Čech nebyl vpuštěn; napovídať, ačli se nemýlím, že záleží pouze na Praze, nikoli na něm, aby se mohl od Zikmunda odloučiti úplně. Zikmund je toho dne teprve v Ulmě a do Pasova přibude až po třech měsících (15. listop.).

[76]) Pochybuji, že by bylo možno věřiti s kardinálovým životopiscem Aug. Röslerem (1893, 179 p. 1) pozdnímu svědectví, že prý přišel do Čech, a přesvědčiv se tu o nemožnosti smíru, rozhodl se pro válku, k níž se snažil přiměti Zikmunda. Jeho motivace — pokud prý Čechy nezesílí — je zajisté příliš zřejmým ohlasem známého názoru E. Silviova (p. dále 137).

[77]) Slovy velmi nedvojsmyslnými dal mu svoji nedůvěru vysloviti přípisem kterým provodil poselství někdy v 2. pol. listop. (Doc 682).

[78]) Poslů Jednoty, kteří tehdy přišli za Zikmundem do Pasova, vzpomíná Ul. Richental, jenž sem tehdy asi přijel také za králem (vyd. Buckovo (1882) 152). Byl to prý m. j. Čeněk z Vartenberka, Petr ze Strážnice, Petr Zmrzlík a Voksa (z Valdštejna). Zde patrně smluvil s nimi Zikmund na oktávu po hromicích rok do Skalice, jak se o tom zmiňuje 16. led. (p. 79).

[79]) První z 4. pros., druhý z Lince (kamž přibyl, opustiv Pasov 9. t. m.) z 16. led. (Doc. 682—4, Pelcl 169—71). O povaze prvního již Palacký 281, druhý je notářský protokol, vyhotovený nejspíše pro legáta Jana na důkaz upřímnosti Zikmundova protihusitského smýšlení: uchovalť se v archivě Zikmundova zetě.

aspoň mlčky přistoupiti, zdá se, jak papežský legát, tak i vůdcové husitské Jednoty; dobyli na protivné straně cenných úspěchů, aniž tím zadali lepší budoucnosti. Skalické úmluvy jsou zajisté jakoby pravý průměr mezi krajními stanovisky Říma a husitské Jednoty. Kardinál Jan ustupoval jimi značně od programu, s jakým byl vysílán z Říma. Svoloval ke zrušení interdiktu, kterým byly Čechy stiženy již bezmála pět let, získával však něco, oč kostnický koncil tolik let marně usiloval a co bylo hlavním základem husitské moci: vrácení far a chrámů bývalým katolickým držitelům a vypuzení kněží husitských,[80]) což naráz naprosto zvracelo dosavadní mocenské poměry v zemi. K dalekosáhlému tomuto převratu svolovali husitští poslové, aby od Čech odvrátili křižovou výpravu a zachránili mír. V polou března potvrdil skalické úmluvy zemský sněm[81]) a vlivem starého diplomata doktora Jesenice, jenž tu nejspíše vykonával úkol zmocněnce husitského panstva, učinila tak i universita, která zároveň obnovila, značně je zostřivši, předloňské prohlášení proti názorům husitské levice.[82]) Vše to zasáhlo husitství hluboko do živého: rozbilo jednotu husitské strany a vrhlo její část na dráhu vzpoury a odboje. Řez ten byl však hojivý a požehnaný.

*

[80]) Tuto podmínku, na které legát trval asi jako na conditio sine qua non, splnil dvůr na důkaz upřímné vůle nejspíše hned, jak bylo poselství vysláno na hromiční rok do Skalice, tedy asi na sklonku ledna, třeba nás o tom zpravuje teprve pražská stížnost z 25. února (Pelcl 172); vidímeť z ní, že tentokráte byl již veliký ten převrat proveden. Arcibiskup zrušil ovšem interdikt až 26. února, to však snadno vyložíme tím, že se mezitím, tedy ještě 25. ún. vrátili královští diplomaté ze Skalice. Nelze si zajisté mysliti, že by se byl arcibiskup, ohrožený bez toho sám církevním procesem, opovážil interdikt zrušiti na vlastní vrub, beze svolení papežského legáta.

[81]) Sněm tento rozepsal král na suché dny v postě (8.—11. břez.) a dal na jeho program výslovně potaz o listy, kteréž jsú vydány s kletbami na všecko královstvie, jestli ta kletba spravedlivá čili nic, se pány zemskými i s mistry. Rozepsání stalo se před 25. únorem, kdy naň odkazuje staroměstského purkmistra královská rada (uv. P e l c l 173). Že skalické úmluvy sněm tento schválil, soudím ovšem toliko z toho, že potom již ničeho neslyšíme o novém jednání. Argumentum ex silentio je tu však tuším aspoň prozatím přípustné.

[82]) V tuto dobu kladu totiž podmínečně vzácný, nedatovaný však zápis o ztraceném dnes projevu university, vyd. P a l a c k ý m v AČ VI 37—8 s přibližným datem 1417: »Tito podepsaní kusové, začíná, kteréžto kusy husi a jich tovařišstvo nechtěli držeti, ti jsú již odvoláni skrze M. Jesenice i také od jiných mistrů, ješto Husovu stranu vedli, že mají drženi býti kromě pod obú způsobú«. Osmnácte jeho článků hlásí se aspoň jasně za projev university z 25. led. resp. 7. ún. 1417 (viz p. 47) a před snesení václavské synody 1419 (příl. III.). Nenajdemeť v prvém ještě obrany přísahy a trestu smrti ani zamítání českých mší a hlavně přijímání dítek (čl. 8, 15, 11, 2). O prvé dvě věty, nemýlím-li se, program levice zatím vzrostl, poslední dvě věty jsou zase zřejmě známkami postupující reakce; na ně se 1417 ještě neodvážila. Viděli jsme, jak se 1417 pro odpor Jakoubkův nenašla na universitě většina proti přijímání dítek (shora p. 47): že se tak stalo nyní, poč. 1419, svědčí výslovně Jan Želivský (uv. T r u h l á ř ve VČA VIII, 288, 7), jenž si stěžuje: n u n c iudicaverunt scripturam lucidam

Dva roky klidu a pokoje, jakého bylo husitství dopřáno od předloňské jarní bouře, nebyly dobou odpočinku a zahálky, nýbrž velké usilovné práce, práce organisační i myšlenkové. Nebyl to úkol nepatrný, jaký na sebe vzala universita, když ji nazítří Husova skonu panstvo Jednoty učinilo nejvyšším úřadem nové, takřka však ještě beztvaré církve. S počátku byla to arci spíše čest než břímě. Husitští přátelé u dvora dovedli vždy udržeti dobré styky s arcibiskupem Konrádem, dávným svým kolegou, takže jeho konsistoř mnoho přehlédla a mnoho poshověla. Než počínaje r. 1417 a zejména po přiznání Jednoty ke kalichu a po únose biskupa Heřmana p. Čeňkem musil arcibiskup na nátlak z Kostnice obrátiti. Všem svěcencům uložena přísná přísaha, že nebudou podávati z kalicha, a kde jen bylo možno, jsou husitští kněží soustavně zbavováni far. Od té chvíle stala se universita opravdovou konsistoří. Připadá jí úředně obsazování duchovenských míst po celé zemi i drsný nejednou asi boj o ně s patrony a neméně těžký boj o umístění suspendovaných. Došli většinou útočiště na panství rožmberském, kam je přijímal poručník nezletilého pana Oldřicha, Čeněk z Vartemberka, na místa, uprázdněná vypověděním farářů katolických. Osiřelých těchto kazatelů byl s počátku, zdá se, až přebytek, takže se přiživil i nejeden námezdník, nejeden člověk nepěkného života.[83]) Takoví nadělali konsistoři mnoho starostí a straně mnoho škod. Největší z nich byl skličující a zmalomyslňující dojem, jakým podobné zjevy působily na universitě. V nesnadném boji proti těmto zlořádům starší zvláště mistři valem podléhali reakci; pozbývali víry v úspěch zápasu a uchylovali se proto raději s nebezpečného bojiště v pokojné a opatrné ústraní.

Neméně škodlivě působily zjevy nekázně a výtržnosti mezi husitskými příznivci v panstvu i na dvoře. Jejich postavení horšilo se beztoho samo sebou každým takřka dnem. Těžké ztráty přinesla poslední léta husitské Jednotě i jejím příznivcům na královském dvoře. Celá řada husitských pánů zemřela v krátké době brzy po sobě, aniž vidíme, že by byli na jejich místo vstoupili důstojní zástupci. Odešel na věčnost přední Husův příznivec, Jindřich Škopek z Dubé, Jan starší z Hradce, zvláště pak mocný a vážný Boček starší z Kunštátu[84]) a »velký« Lacek z Kravař, oba přední vůdcové Jednoty, pan Lacek nepochybně sama její duše a vlastní její tvůrce.[85])

---

de communione parvulorum, nunc plebani, magistri cum monachis (et) monialibus convenerunt contra Christum et iam sunt concordes, a svědčí i případ Mikuláše z Husi (p. 101). Co praví zápis o Jesenicovi, pěkně doplňuje důvody pro takovéto datování. Jeho odchod z Prahy byl z hlavních podmínek zrušení interdiktu 1419 jako již dříve, on měl proto osobní takřka zájem na nových ústupcích církvi, které by mu pomohly z jejích trestů. Jesenicovu vlivu možno tedy nejspíše přičítat ústupnost university, když byla povolána k sněmovnímu jednání (p. 81), jak bylo jejím právem od ustanovení husitské Jednoty 1415.

[83]) Doc. 635.

[84]) O nich uv. (v p. 15) studie Sedláčkova č. 8, 5, 2.

[85]) Velkým zve jej Zikmundův dvořan a životopisec E. Windecke, Denkwürdigkeiten (1893) 108. srov uv. (p. 38) Bretholz 10. Jen formálně ustupuje

Skon Lackův byl pro husitství ranou velmi krutou. Morava, kde byl téměř všemohoucím místodržitelem a kde mělo husitství nejvíc a nejmocnější stoupence, kde se však bylo nutno připravovat na první a nejprudší útok, pozbyla jeho smrtí státníka, jenž snad jediný byl s to, by se v okamžiku srážky stal jejím záchrancem. Leč i na pražském dvoře pocítila strana mocně jeho ztrátu. Bylť velmi oblíben u krále z pražských svých časů, kdy byl královským rádcem a hofmistrem, a jako již jeho odchod ode dvora zapůsobil nejspíše nemálo v osud Husův, tak souvisí asi s jeho smrtí patrný otřes v králově chování k husitství na sklonku r. 1416.

Bylo to k tomu v době, kdy husitství pozbylo na dvoře dvou mocných, ne-li ochránců, aspoň příznivců, jež oba vystřídali rozhodní jeho odpůrci. Stalo se tak smrtí Mikuláše Bohatého, nejvyššího zemského písaře a nejvěrnějšího, jak ho jednou sám nazval, králova rádce, a dobrého patriarchy Václava Králíka z Buřenic, jenž po celý život byl z nejvlivnějších milců Václava IV. Mikuláš býval v dobrých stycích s Husem, Králík aspoň svou shovívavostí vykonal leccos, jak se podobá, pro něho i jeho stoupence.[86]) Biskupem olomouckým stal se po Králíkovi bojovný Železný, úřad nejvyššího zemského písaře spojil se svým dosavadním mocným i výnosným úřadem písaře (chefa účtů) kutnohorských dolů horlivý katolík Mikuláš Chudý. Obojí změna hluboce zasáhla v politické poměry země. Na Olomoucku vzplála válka, kterou po dvou letech Železný skvěle vyhrál,[87]) a vstup Mikuláše z Lobkovic v čtyřčlenný sbor nejvyšších zemských úředníků zvrátil naprosto dosavadní rovnováhu mezi husitskými stoupenci a odpůrci: pana Čeňka, vůdce Jednoty husitské, zatlačil v úplnou menšinu a bezmocnost. A o dva roky později, právě když válka olomoucká skončila katolickým vítězstvím, vyhrávala strana katolická, rovněž na účet páně Čeňkův, nemenší vítězství na největším zboží království ukončením jeho poručnictví a nastoupením Oldřicha z Rožmberka.[88])

Dojem velikých těchto porážek po celé zemi působil přirozeně nejmoc-

---

v čele Jednoty nejvyššímu úředníkovi, království jehož možná jen řevnivost na tohoto prvého pána koruny přiměla ke vstupu do Jednoty (Čeňkovu ctižádost pěkně zachycují uv. (p. 59) Sermones v Doc. 695). Počin k záchraně Husa na koncile vychází zajisté z Moravy (srov. ČMM 1916, 168). Poslední zpráva o Lackovi je z 15. července 1416 (R o l l e d e r v ZGM Sch II, 1898, 215); po případě snad ještě z pros. (B r e t h o l z 67); v létě 1417 je již zem. hejtmanem jeho bratranec Petr ze Strážnice (uv. S e d l á č e k č. 322). Oba jsou předními původci moravského husitství, jehož hlavní hlasatele najdeme v obsílce Železného z 5. února 1418 (B r e t h o l z 86—7).

[86]) Mikuláš hlavně vymohl dekret kutnohorský a i později, když Hus postižen klatbou, ho ochraňoval (Doc. 424). Zemřel mezi 20. d. 1415 a 24. list. 1416 (Reliquiae tab. II, 119, 132, srov. i Č e l a k o v s k ý, Codex II 1180). Víc o něm T o m e k v VUS 1870, 50—4 a F. T a d r a, Písaři a kanceláře (1892) 100, kdež i o Králíkovi (44). O Mikulášovi nyní i Jos. P e k a ř v ČČH 1923, 464 a d.

[87]) O ní hlavně uv. B r e t h o l z (p. 38). O Mik. Chudém uv. T o m e k a A. S e d l á č e k ve VUS 1886, 67 a d.

[88]) Katolíci čekali dychtivě na tento převrat již léta (Sermones v Doc. 695).

něji na universitní mistry. Zápas s církví stál a padal podporou dvora a státu. Opora ta se hroutila v ssutiny takřka nezadržitelně. Čím patrněji schází Václav IV., tím horlivěji obrací se vše k Zikmundovi, hledajíc jakoukoliv cestičku, kterou by si získal o přízeň brzkého pána koruny. Běží o chléb a o existenci. Je všeobecně známo, že je Zikmund bude moci rozdávat, a jak mnoho těchto úřadů je již dokonce předem zastaveno za tyto služby a za nemalé půjčky, tolik vítané německému a uherskému králi.[89]) Leč budoucí král český staví se rozhodně na stranu církve, jejíž nesnáze jsou mu nevyčerpatelným zdrojem skvělých obchodů. Po nedvojsmyslných projevech Zikmundových z poslední doby nastává hromadný odpad od husitství, jehož strana — proto, že v ní rozhodují skuteční dávní jeho odpůrci, kdežto staří jeho věrní v čele s biskupem Železným drží s církví — splývá v očích dědice trůnu skoro úplně se stranou dávných jeho nepřátel, kteří ho vyhnali ze země r. 1402—3. Z vlivných královských rádců na dvoře zůstávají duchu M. Jana věrni pouze pan Zmrzlík, Jan Sádlo a Lefl z Lažan;[90]) všichni snad ostatní provedli v posledních letech smíření se Zikmundem a s církví. Díky královně nechuti ke kalichu a díky katolické většině na zemském soudě dostaly se ponenáhlu všecky vysoké úřady zemské i dvorské v ruce katolické, takže konečná zkáza husitství jeví se mistrům nepochybnou. S úzkostí přimykají se mistři k těm, kdož zůstali věrni, a spolu s nimi vidí jedinou spásu v jak jen možná největším obmezení opravného programu, nanejvýš asi na kalich, a v uvarování jakýchkoli novot a rozporů se zbázlivělým panstvem. Na štěstí pro husitství setrval v universitní konsistoři přese všecku svoji osamělost statečný muž, jenž z věčně živých pramenů čistého, neposkvrněného života i neunavné práce čerpal nezdolnou víru u vítěznou budoucnost husitství a neohroženou sílu v zoufalém zdánlivě zápase. Byl to M. Jakoubek, Husův nástupce v památném Betlémě a dědic jeho vlivu a vážnosti.

Proti universitním svým druhům měl nemalou výhodu. Ze strachův a nadějí v panstvo, kterými byli zmítáni, Jakoubek vyrostl dávno. Před lety již prohlédl zištnou přízeň panstva k převratnému sekularisačnímu programu Viklefovu, když se oň zasadil kolik let před Husem:[91]) předobře zná slabost jejich ochrany a sílu jejich stavovských zájmů, která vždycky zvítězí nad jejich lepším přesvědčením.[92]) I jsou mu proto, jak nyní obracejí, jen nebezpečnými nepřáteli pravdy a jejich výklady o síle poměrů

---

[89]) Viz na př. zápisy Zikmundovy z 1418 (Regesta imp. XI, 3175 a d.).

[90]) O prvém posledně Sedláček v ČPSČ XXIX, 60, o druhém na uv. m. č. 34. O Leflovi nyní i uv. Pekař.

[91]) Jakoubek 2.

[92]) V postile z 1415/6 (Jakoubek 96) stěžuje si na př. 15. břez. 1416 na chabost jejich obrany pravdy, třeba o ní mnoho namluví, a o něco později praví o nich trpce: Domini convenientes et ceteri congregaciones suas facientes solum instant, ut habeant profectum im rebus terrenis (rkp. univ. VIII E 3 l. 49', 90).

a nemožnosti i marnosti odporu proti přesile, jimiž universitu zastrašují, jsou mu zbabělá našeptávání pokryteů.[93]) Dávno pochoval víru v panstvo a žije věrou a nadějí jinou, bezpečnější.

Když vůdčí politické kruhy husitské zachvátila reakce, vrací se zase těžiště hnutí tam, kde bylo na počátku, v široké vrstvy venkovského a městského lidu. Odtud husitství vyšlo, zde mělo vždycky základy nejpevnější a nejbezpečnější: své nejoddanější a nejobětavější stoupence a posluchače, své neohrožené vůdce a organisátory, své zanícené rozsévače a apoštoly. V těchto věrných kruzích měl nejjistější oporu, když ho všichni opouštěli, M. Jan, zde ji vždy nacházel i Jakoubek. Opuštěn jsa bázlivou universitou, osamocen v Praze a chráněn asi toliko všeobecnou úctou k svatému svému životu před stiháním a vydáním soudu, udržoval od let živé a důvěrné styky s venkovem, vyhovuje rád četným dotazům, s nimiž se již za Husa zvykl venkov obraceti na něho.[94]) Styky ty byly tím živější, čím opravdovějšího a upřímnějšího porozumění docházely tu Jakoubkovy myšlenky a tužby, na jejichž provedení v Praze sotva bylo pomyšlení: podávání z kalicha dítkám, odstranění obrazů z chrámů a boj proti tomu, co potom nazýváno veřejnými hříchy.[95]) Co pro odpor krále bylo v Praze nemožné, prošlo na venkově snáze shovívavostí královských úředníků, kterou si venkovská města neváhala vykupovati obětmi takovými, že budily i u odpůrců úžas.[96])

Živěji a prudčeji, statečněji a směleji proudil tu život než v hlavním městě.

To smiřovalo Jakoubka s leckterým výstřelkem, jakých arci nechybělo v kypivém varu myšlenkových i politických zápasů vzrušených těchto let a ve straně, která neměla ještě pevné organisace a tudíž ani kázně. Co v jiných mistrech budilo hrůzu a pohoršení, pro to Jakoubek měl shovívavou omluvu nebo nanejvýše laskavou výtku. Od uctívaného učitele snesli ji však venkovští radikálové a nepozbyli důvěry v ryzost jeho rad i názorů, v poctivost jeho přesvědčení i činův, i když s nimi nejednou nesouhlasili; naproti tomu ostatních mistrů, které jejich malodušnost a ustrašenost učinila všemu tomu cizí, dávno si přestali vážit. Přese všecku vzdálenost a nesnáze dorozumění i rozdíly povah a věků lnuli venkovští vůdcové s úctou i láskou k betlémskému světci a v ruchu radostné i vysilující práce unikali spolu s Jakoubkem strachům a obavám jakým podléhali dosavadní političtí i duchovní vůdcové strany. Jakoubek

---

[93]) Tak prohlašuje na obvinění Šimona z Tišnova, že podávání z kalicha dítkám husitství rozvrací (Doc. 675).

[94]) Jakoubek, oddělení D.

[95]) Jakoubek 31. Jak tam ukázáno, hlásá Jakoubek milíčovský tento požadavek aspoň od 1410. O jeho provádění Tomek III. 626, IV, 6.

[96]) O podivuhodné této obětavosti hovoří pěkně Ondřej z Broda (Höfler II. 339).

a nečetní jeho mladí pražští přátelé jako Příbram,[97]) Rokycana[98]) a Želivský[99]) překlenovali tak propast, která se prvními reakčními kroky mistrů, zvláště jejich zamítáním přijímání dítek, rozevřela mezi Prahou a venkovem, mezi universitou a lidovými kazateli,[100]) a udržovali dlouho přece jen jednotu strany. Ba ještě snad po převratě, počátkem r. 1419, pokusil se Jakoubek odvrátiti roztržku tím, že přiměl Mikuláše z Husi, aby se odvážil vyprositi na králi svobodu přijímání nemluvňátek. Smělý svůj čin odpykal však Mikuláš vyhnanstvím.[101]) Hněvivé hrozby, jimiž král provázel trest, byly pak truchlivou jistotou, že obrat je tentokráte nezvratný. Cesty Prahy a venkova, university i Jakoubkovy, se rozešly. Nadešla zároveň chvíle, kdy vůdcovství přechází na muže budoucnosti. Bylo jasno, že dosavadní vůdcové, pokládajíce boj za marný, odkaz M. Jana opouštějí a zrazují. Na nových vůdcích je nyní ukázat, zda jej dovedou zachrániti. Poměry v Čechách kvapně tak spějí k revoluci. Stěží jen lze si představiti velikost dalekosáhlého převratu, jaký pomalu, jakoby však nezadržitelnou živelnou zátopou zachvátil Čechy i Moravu obratem na dvoře a rozpadem husitské Jednoty. Panství za panstvím, chrám za chrámem padaly v oběť dravému příboji, když pak dvůr užil všemohoucího svého vlivu i v královských městech, musilo se zdáti, že osud kalicha je zpečetěn.

---

[97]) Jakoubek 74 a p. 66.

[98]) Srov. ČČM 1922, 76.

[99]) Jeho působení v Praze 1419 osvětluje jedinečným světlem vzácná postila z 1419 (úryvky Truhlářovy v uv. (p. 70 a 82) sbornících), jejíž rozbor lze očekávat v práci † Dr. B. Auštěcké určené pro Husitský archiv.

[100]) Propter quam infancium communionem, vzpomíná Vavřinec (334), když se byl zmínil o jeho začetí Jakoubkem, scisma grave inter magistros et sacerdotes, veritati dei et M. J. Hus adherentes, in Praga et in regno Bohemie est exortum. A vyloživ stanoviska obojí strany, dokládá: nichilominus (přijímání dítek) adversariis ipsius ac emulis eam viis et modis diversis suffocare et annulare satagentibus, non tamen prevalentibus de die in diem magis ac magis crescebat, impugnatoribus per temporum successus notabiliter et mirabiliter divina virtute coram ipsa ruentibus et succumbentibus veritati et dampna inexplicabilia rerum et corporum luentibus. A jiný pamětník (MC I, 386) praví: cum hec communio invaluisset, erigebatur quasi ex latere communio parvulorum, que scil. tantum post baptismum practicabatur; hoc tamen erat particularius et striccius eo, quod rex huic articulo favorem talem non dedit.

[101]) O příhodě Vavřinec 345. Jakoubkův list, zachovaný ve vlastnoručním asi konceptě v rkp. univ. VIII E 7 l, 128 s názvem Responsio regi, quod non sit supersedendum de communione parvulorum, zní: Milý pane, prosím vašie milosti pro milý bóh, račte na královu milost vznésti, kterak přijímati dietkam i doroslým božie tělo i boží krev jest jedna věc a jeden kus i táž pravda velmi užitečná všem na spasenie, kněžským netbáním dávno opuščená. Kterúž, poňavadž jie nám již pán Buoh zjevil, ať jí dá svobodu, neb ta nižádnému nenie škodná ani jest proti cti královĕ ani koho jiného. A jakož bych královy milosti nerad rozhněval, takéž mám se báti viece pána Boha rozhněvati pro postrkánie a odkládánie jeho pravdy, lidskému spasení velmi užitečné. Ať tudy pán Buoh ráčí jemu hřiechy odpustiti a potom jiné lepšie královstvie dáti.

Města v čele s Prahou byla od počátku hlavními baštami husitské pevnosti. Neměla politické svobody jako šlechta, jsouce vyloučena ze zemského sněmu, že však závisela toliko na králi či vlastně na královském podkomořím, jenž býval vždy přístupen darům, požívala v církevních věcech svobody téměř neomezené. Snadno, snadněji než šlechtic, proti němuž církev lehko mohla využíti sousedovy závisti či nenávisti, opatřila si ochranu před soudem římské kurie,[102]) a nezávisejíce tolik na měnlivé často přízni vrchnosti, byla bezpečnější před změnami politické situace než osady a města poddanská. Pocit nezávislosti dodával královským městům sebevědomí, jakého nebylo ani zdaleka na panstvích, kde byl kalich vydán na milost i nemilost pochybné a často asi velmi zištné přízni či shovívavosti šlechty. Královská města byla také politicky mnohem vyspělejší a zkušenější. Měla vůdce, vyškolené dlouhým zápasem mezi německými většinou patriciji, vlastními to a původními majiteli a pány města, a českou převahou obcí, jež pevnou a ukázněnou organisací cechů[103]) vnikala nezadržitelně, krok za krokem, v tvrdé hradby rodových výsad a dobývala kus po kuse vlády v městě. Prudké a nezřídka bouřlivé tyto zápasy byly znamenitou školou a vychovaly straně husitské výborné politiky. V královských městech bylo proto těžisko hnutí a hlavní síla strany. Dokud stálo v čele strany panstvo, nebylo to tak patrno; v této chvíli těžké zkoušky ukázalo se to však naráz. Na města zajisté dolehla nyní všecka hrůzná tíha nepřátelského útoku; na nich husitství, zasažené v samých kořenech, spočinulo proto vší svou nadějí.

Rána, kterou reakce zasáhla počátkem r. 1419 města, byla hrozná. Všecky politické svobody městského stavu ukázaly se papírovými v okamžik, kdy se král vážně rozhodl proti kalichu a pro reakci. Panstvo a jeho sněm byli na králi zcela nezávislí. Města královská neměla však podle ústavy proti králi dovolání nikde. Škrtem péra takřka zbavil je král všech dosavadních výhod, když na jeho rozkaz sesadil podkomoří husitské konšely, vzpírající se vydání kostelů katolíkům, a když všemohoucí skoro městské rady osadil věrnými stoupenci reakce. Město za městem padalo bezbranně v ruce nepřátel, musilo vraceti na fary a do škol před čtyřmi i více lety vypuzené katolické faráře, postupovati jim kostely, jejichž očistu od obrazů byla si s velikými obětmi vykoupila, a vyháněti milované kazatele, ke kterým přilnula s vroucí často oddaností a láskou. Až padne Praha, bylo jasno, že hrůzné dílo bude dokonáno; že poslední bašty strany shroutí se ve vlnách reakce.

---

[102]) Pražské privilegium z 9. červ. 1418, které si město koupilo od p. Jindřicha Lefla (Čelakovský, Codex I, 214 a Pelcl II, 168) má předchůdce, pokud vím, v horském privilegiu Bonifáce IX z 1401 (tamtéž II, 944). Dovolává se zemského zákona, jenž by byl zajímavým protějškem proslulého anglického Statute of Praemunire, sotva však existoval. Nedovolávají se ho ani sněmovní kapitulace z října 1419 (AČ III, 207 § 10), ani husitská Jednota v ustavující své listině v září 1415.

[103]) O ní známý výrok Ondřeje z Brodu (Höfler II, 339).

Ponenáhlu, snadno však, jistě a nezadržitelně dokonávala se takto úplná zkáza mocné strany, náhle zatlačené v bezbranný jen trpný odpor. Vše, co jí zbylo, byly toliko němé, beznadějné protesty, s nimiž se, jakmile nastalo jaro, utíkala na poslední ostrůvky nečetných, kalichu věrných vrchností. Sem, na rychle se množící a vzrůstající shromáždění pod širým nebem, utíkaly se zástupy, jimž doma reakce odňala kostely a duchovní, by z rukou vypuzených a pronásledovaných svých kněží přijaly tělo a krev Páně a došly útěchy a posily v úzkostech a straších z drahého kalicha. V nejrozmanitějších končinách koruny[104]) vznikla bezděká tato střediska strany a množila se tím více, čím persekuce sílila a mohutněla. V okamžik, kdy se reakce odvážila na hlavní město, narazila na mocný odpor tiché, živelné však této síly.

Bylo to již v létě, 6. července, na svátek M. Jana,[105]) jehož Pražané použili, jak se zdá, jako tak často ještě později, k manifestacím i snad demostracím. Osmělila je, jak se podobá, zpráva o náhlém skonu papežského legáta Jana.[106]) Pohněvaný král, jenž si dotud netroufal na hlavní město, jinak ostatně úplně zastrašené hrozbami katem, které již půl roku dusily v Praze všechen ruch,[107]) dal za trest okamžitě sesaditi městskou radu, pozatýkati účastníky výtržností a odevzdal vládu na Novém městě nedočkavým již odpůrcům kalicha; provedení podobného převratu také na Starém městě, bylo všeobecně známo, je pouhou otázkou času. Praha padla. Než pád její rozpoutal bouři, v níž dokonalo panování slabošského krále a která byla počátkem vzpoury všeobecné.

Pobuřující zvěst o pražském převratě roznesla se bleskem po celé zemi a ve čtrnácti dnech shromáždila tisícové davy z nejvzdálenějších končin na tábor, svolaný snad již dříve do Bechyňska na horu, nazvanou

---

[104]) Jak vypravuje B. Bílejovský (Kronika církevní² 1817, 10) v této, jak myslím, souvislosti (vykládá ho aspoň takto 1613 Zach. Bruncvík, Kšaftu večeře Páně starožitnost 118), byly tyto veliké pouti konány ještě na Bradle u Kamenice Malovcovy a u sv. Markéty u Církvice.

[105]) Svěcení 6. července dosvědčuje již v této době Niem u Palackého 243 p., Martin V v břez. 1418 v bule, uv. v p. 73, a stížnost olomoucké kapitoly u Bretholze 65. O dějinách svátku viz moji stať v Národopisném sborníku čs. 1924 (doplněný otisk mým nákl.).

[106] Zemřel v Budíně 10. června (uv. v p. 75 A. Rösler a Binder). Posledním jeho úspěchem byl, nemýlím-li se, mimořádný zemský sněm o církevních otázkách, svolaný králem na 18. červen. Sem, v r. 1419, hodí se nejlépe nedatovaný list pražského husitského formuláře, nazvaného Pelclem (II UB 124—5) Cancellaria Pragensis a chovaného dnes v rkp. nár. musea VIII G 13 Není sice možná vyloučiti podobný sněm skoro ani z jediného z deseti posledních let králových, formulář obsahuje však jinak naskrze listiny až z doby pozdější, husitské Datování takovémuto by nasvědčovalo to, že by tento sněm nebyl než pokračování v církevně politických poradách sněmu březnového (o nichž v p. 81). Že otázka nezmizela se sněmovního programu, dokud kardinál Jan byl na živu, musíme ostatně míti téměř za jisté.

[107]) Zmiňuje se o nich vzpomenutá (v p. 81) paměť.

biblickým jménem, která pak dala jméno velikým těmto shromážděním.[108]) Tentokráte nebyl to již pokojný a trpný zástup, jenž se tu shromáždil, jako na táborech předešlých. Mocné vzrušení nad těžkou pohromou, kterou husitství utrpělo převratem v Praze, a sebevědomí tisíců, pociťujících bezděky velikou svou sílu, strhlo zástupy a učinilo z tábora veliký projev politický. Nepřevládli na něm sice ti, kdož dali místu významné a bojovné jméno Tábor, sníce o tom, jak přichází chvíle velkého krvavého boje o zákon boží proti králi, v jehož ruce vydal je Hospodin, jako kdysi Israele v ruce Kananejských, že se obrátili k modlám, a jak budou osvobozeni na posvátné této hoře, o niž ztroskotá útok královských vojsk jako za časů proroka Baráka a Debory.[109]) Dalekou většinou byli účastníci stoupenci mírných, pokojných zásad Kristova kázání na hoře: neodpírání zlu zlem a naprostého zamítání přísahy i války, více věříce v zázračnou moc Beránkovu než ve všecku sílu vlastní.[110]) Svody antikristovými byli by asi nazvali vyzvání k boji, jenž jim nejspíše připadal největším pokušením tohoto světa a čirým, hrubým pohanstvím. Dřímaly v nich nanejvýše chiliastické vidiny Zjevení Janova, jež teprve v hrůzách příštího roku uzrají v zoufalou víru ve všeobecnou zkázu celého světa a v bezprostřední příchod tisícileté blažené říše Kristovy. V duchu této většiny vyzněl projev památného tábora z 22. července mírně a pokojně, odhodlaně však i důstojně: ničím se nedají zastrašiti od pravdy zákona božího, ani žalářem, ani smrtí, za kalich rádi dají statky i život.

S pokojnými těmito úmysly se zástupové rozešli a v jejich smysle se pokusili brzy Pražané vybojovati prosbami svobodu obětem novoměstského převratu. Nepřátelé málo však věřili mírumilovnosti tisícihlavých davův a táborů, nýbrž podezřívali je ze zbrojného spiknutí proti králi. Byli v tom posilováni úmluvou svolavatelů, že příští tábor položen byl

---

[108]) O vzniku jména z knihy Soudů vykládal mi 1919 v Táboře kol. B. Souček, nezávisle pak na něm prokázal jej J. V. Šimák v Nár. Listech 1920 28. února. Určiti místo hory pokusil se prvý M. Kolář, jenž Tábor hledal ve vrchu »Holý« či »Březový« u Týna n. Vlt. Jeho důvody otřásal K. Thir v úvodě knihy Staré domy a rodiny táborské I (1920), jenž Tábor nalezl v Burkováku u Nemějic, u staré silnice z Bechyně do Bernardic, kdež se posud říká nedalekým pozemkům »na starém táboře«, jak jsem se sám přesvědčil v létě 1919. Námitky A. Sedláčka (Počátky Tábora a Žižkovo přibytí na Tábor 1920) nedotýkají se nikterak základního tohoto důvodu stejně jako J. Šebánek, jenž se pokusil (posledně v ČČM 1922, 209—13) o jejich obranu proti konečnému, jak myslím, třeba ne vždy šťastnému důkazu Jos. Švehly (První hora Tábor v Čechách v Starých a nových zvěstích táborských 1921). Prozkoumav horu podrobně, zjistil tu Švehla mnoho zbytků po táboření, jež lze slušně považovati za památku po táborech r. 1419 a nepochybně i 1420. Ze zjištění Thirova plyne zajímavá skutečnost, že vůdcové vybrali místo za shromáždiště nikoli na panství Lefla z Lažan, nýbrž na půdě arcibiskupské, kdež měl asi Mikuláš z Husi dobré známé z let, kdy byl purkrabím vyšehradské kapituly v Prachaticích.

[109]) Kniha Soudců IV, 6 a d.

[110]) Vavř. 401—2 a veršované sepsání ve Výboru Erbenově II, 251.

v okolí Prahy ke dni sv. Václava, patrně pro nastalé žně a s úmyslem předložiti žádosti tábora králi a příštímu sněmu, jenž se scházel vždy počátkem října; vyložili to tak, že prý husité chtějí oblehnouti kunratický královský hrad.[111]) Vláda měla již na táboře vyzvědače, kteří se jí asi zavděčovali tatarskými zprávami, a chystala opatření předem. Hrůzné pověsti rozšířily se o těchto přípravách v husitských kruzích a vzbudily především obavy o život vězněných účastníků výtržností z 6. července. Je bylo nutno osvoboditi rychle, stůj co stůj, než je snad dá prchlý král popraviti, jako před sedmi lety učinil s nebohými třemi výtržníky proti kramaření odpustky. Jako tenkráte, r. 1412, pokusili se husité osvoboditi ohrožené vězně prosebným průvodem na radnici k městské vládě. Vedl je výmluvný kazatel kostela Panny Marie Sněžné, Jan Želivský, nesmlouvavý stoupenec neodpírání zlému a zatracování války, drže v rukou tělo Páně, snad aby spíše obměkčil tvrdé konšele. Kamení, kterým bylo zástupům odpověděno, vznítilo však v pobouřeném davu vzpouru. Konšele stála život a na ustrašeném králi vynutila převrat v městské radě, jímž se vláda v městě zase vrátila v ruce husitské. Sotva pak se vzchopil, aby vzpouru ztrestal, novým záchvatem mrtvice Václav IV. skonal (16. srpna).

Revoluce, kterou zatracovali, které nechtěli a které se vzpírali, stanula před husity jako krutá, neodbytná i tragická, zároveň však i velká a krásná národní i náboženská povinnost. Pomalu, každým však takřka dnem určitěji rýsovala se před nimi hrůzná tato skutečnost a podivuhodnou souhrou uspišovaly ji snad stejně události a poměry, jako bezděké chyby a omyly davů i vůdců. V prvý okamžik vybuchly ovšem nejdříve vášně davů. Půl roku byly vychovávány násilným potlačováním a nemilosrdnou persekucí; i vybily se nejednou krvavou odvetou a pomstou na předních strůjcích reakce, požárem nebo pogromem, jemuž padly v oběť zvláště kláštery,[112]) hlavní to střediska bojovné reakce. Nejvíce toho řádu, z něhož pocházeli inkvisitoři a jemuž náležel vlastní vůdce protihusitské výpravy, kardinál Jan; dominikáni osvědčili se patrně nejhorlivějšími nástroji rekatolisačního výboje. Jen tu a tam neprovázel však tyto bouře převrat daleko pronikavější a všeobecnější, který nebyl než přirozeným využitím příhodného okamžiku náhlého skonu králova. V dusné napětí padl jak očistná bouře v srpnová parna. Rázem ve 2—3 dnech setřásla husitská města násilně jim vnucené katolické duchovní, zmocnila se zase kostelův a škol, zbavila je ještě čerstvé nádhery, kterou reakce zakryla dřívější husitskou prostotu, a vrátila je vypuzeným milovaným svým vůdcům. Takřka přes noc shroutilo se takto vše, čeho reakce dobyla pracně za půl roku. Dílo převratu bylo arci nutno teprve zabezpečiti politikům.

---

[111]) Vše podle De origine Taboritarum (Höfler I, 530). Bouře 30. července vylíčil dokonale Tomek III, 637.

[112]) Vavř. 347 jmenuje zejména klášter písecký.

Zkušenosti půlletého zápasu byly nanejvýše poučné, pramálo však dodávaly sebevědomí a odvahy v boj mnohem krutější a úpornější, jaký nyní nastával. Co postaviti proti obrovské moci, jakou představuje nastupující panovník? Dvojí Zikmundova koruna, uherská a říšská, byla, pravda, skoro papírová. Čtyřletá jeho činnost v Němcích skončila se loni bezmála útěkem, jenž zahanboval tím více, že se ani nepokusil postaviti se četným nepřátelům, které si vzbudil svou neschopností politickou i osobní neomaleností. Nebylo rovněž neznámo, že mu koruna sv. Štěpána je spíše obtíží než posilou pro stále hrozící nebezpečenství turecké. V tuto právě chvíli bylo nad to Zikmundovo postavení nanejvýše stíženo všeobecným středoevropským napětím, které působila otázka polsko-německá, hrozící velkou válkou celé Evropě. Těžil z něho znamenitě, dávaje se uplácet obojí stranou, ale jeho věčné a vyděračné prostředkování pozbylo již důvěry jak v Krakově, tak i v Malborku, takže zde i tam naléhali již ostře na rozhodnutí.[113]) Než ať rozhodne ve prospěch té či oné strany, věděl Zikmund, že válka, kterou svým rozsudkem roznítí, stihne neodvratně i jeho. Vše to nebylo jistě neznámo ani v Praze husitským politikům, jejichž překvapující informovanosti podivují se sami nepřátelé.[114])

Třeba je to však nemálo posilovalo v jejich odhodlání, nemohli si přece tajiti, že i když se snad není třeba tolik báti Zikmunda, že tu jest nepřítel mnohem nebezpečnější: Zikmundova strana. Na chvíli, kdy nastoupí Zikmund, čekala toužebně již skoro 20 let velká, mohutná strana, představující největší politickou moc v zemi: české panstvo. Dlouhou, více než desetiletou válkou pokusilo se v devadesátých letech rozvrátiti krásné životní dílo moudrého Karla IV., spravedlivou ústavu zemskou, kterou byl zbudoval nadlidským téměř úsilím na troskách bezohledné panské anarchie a zvůle, zvítězivší za žalostných zmatků a bouří po vymření Přemyslovců. V hrozné této válce shroutila se moc koruny, opírající se o města a dvorskou šlechtu; před úplným pádem ji však přece zachránili hrdinní a obětaví její obhájci a zbojníci. Dvůr, veliká to moc politická, králi přece zůstal a stejně skoro úplně i mocná država královských měst. Kdo utrpěl nejvíce, byla drobná dvorská šlechta, jejímž obětováním vykoupil dvůr příměří až do dožití krále.[115]) Netušené zdraví Václava IV. protáhlo příměří přes 15 let. Než napětí nezeslabilo, nýbrž naopak sesílilo. Okamžik, kdy skonal, pozdravilo panstvo radostně jako vítaný povel k útoku za stará, jak říkalo, práva.

Pranic nevadilo, že se držitelem a dědicem české koruny stával bývalý jejich ochránce i vůdce. Naopak; očekávalo se všeobecně a právem — a proto hlavně byl Zikmund tak vítán — že za čtyřicet bezmála let zcela zdomácněl v Budíně a že tedy vládu v Čechách ponechá panstvu, a korunu

[113]) Erich Brandenburg, K. Sigmund und Friedrich I. von Brandenburg (1891) 72, 86.
[114]) Ondřej z Broda (Höfler II, 339).
[115]) O tom moje knížka Z Žižkových mladých let (1922) 8 a d.

sv. Václava že zastaví zcela tak, jako před sto lety jeho děd; tolik ho připomínal jak snahou po skvělém a marnotratném vystupování a dobrodružnou fantastičností a těkavostí plánů i činů, tak i frivolností života a zásad, špinavými obchody a aférami i nestoudnou prodejností. Byl nad to dobře znám pověstnou církevní svou politikou, kterou z církevních kruhů, zastrašuje je hrůzami kacířů,[116]) dovedl učiniti nikdy neselhávající své bankéře. Nebylo si věru možno přáti krále pro panstvo lepšího. Znamenitě zaplatí svým věrným nejen bratrovými poklady. Přicházíť jménem církve, která již dovede zaplatiti útraty války. Nebude pranic váhat zastaviti všecky třeba bohaté její statky a odměniti takto služby panstva.[117]) Do jednoho takřka sešlo se proto panstvo v králově táboře.

Také panstvo husitské. Činilo tak, pravda, s ohrazením, ba dokonce s výhradou, že bude zůstaveno při svobodě kalicha. Leč jakou cenu mohla míti jeho ujišťování o věrnosti praporu, když po tolikerém vyjednávání s církví bylo nad slunce jasnější, že nezbývá než válka, válka nejen proti církvi, nýbrž i proti králi! Jakou záruku mohlo dáti husitské panstvo, že vytrvá zde až do konce, když řada jeho členův odpadla hned na prvý útok[118]) a nestatečností svou zavinila dravý postup reakce počátkem roku? Jak možno čekati od něho dnes něco, seč nebylo proti slabému, starému králi? Vůdce strany, pan Čeněk, sice vytrval a ujišťoval snad již tehdy, že nepovolí-li Zikmund, je tu ještě Polsko, jemuž možno nabídnouti korunu sv. Václava.[119]) Jakou však záruku dával o vážnosti svého odhodlání k odboji, když zatím nečinil nic ve směru jediného tohoto plánu na záchranu, na legitimování revoluce? I kdyby ostatně bylo bývalo lze věřiti v upřímnost výmluvných výkladů vůdce husitské Jednoty, že dříve třeba usvědčiti obratným vyjednáváním Zikmundovu zlou vůli a získati veřejné mínění odhalením záludnosti obojakých jeho prohlášení, co bude znamenati krásný tento muž, až ho zbaví Zikmund místodržitelského jeho úřadu, když již nyní, co pozbyl rožmberského poručnictví, opouštěli pana Čeňka valem političtí jeho přátelé a stoupenci? Pro několik těchto hodně ostatně

---

[116]) Když přijde 6. led. 1420 do Vratislavě, vyhlásí vyssávané duchovenstvo bezmála interdikt (Ludolf Zaháňský v AÖG 60, 2, 463).

[117]) Panstvo si počínalo tak neomaleně, že katolický vyhnanec Ondřej z Broda (uv. m. 347) přičítá mu dokonce rozpoutání války, jen aby mohlo loviti v kalných vodách: vyloupiti církev i ožebračiti města a krále drahou svou službou.

[118]) Příkladem může býti neznámý šlechtic, asi moravský, jenž podepsal 1415 slavný protest a za reakce, vymožené legátem Janem (to projev přibližně datuje), prohlašoval, že byl podepsán bez jeho vědomí (otiskl J. Sedlák v Studiích a textech III, 86).

[119]) Plán ten pocházel nejspíše ještě z časů Lackových. Bylť zemský hejtman moravský váženým spojencem polského krále ve válce 1414 (Jar. Goll, Čechy a Prusy ve středověku 132) a bylo to snad již jeho přičiněním, že Václav IV. již o deset let dříve nabídl králi Jagiellovi za pomoc proti Zikmundovy dědictví české koruny.

pochybných spravedlivých nesměli husitští vůdcové nebýti nepřipraveni na to, že v rozhodný okamžik zvítězí i v značně zeřídlých a k městům ode dávna tolik nedůvěřivých husitských pánech nad náboženstvím stavovství a že proti nim bude státi panstvo všecko.

Proti hrozné této moci a síle sbírala se strana husitská jen pomalu a váhavě. Jádrem jejím byli zbytkové věrných nebožtíka krále, ubohé jen trosky mocné kdysi strany. Nečetní vždy ostatně páni v ní takřka vymřeli. Odpadla od ní síla dvorské šlechty a dvůr skoro celý; z existenčních důvodů přešli prostě do služeb nového krále. Co tedy zbývalo, byla skoro jediné husitská města. Vojensky nebyla to moc nepatrná. Co město, to pevnost, co měšťan, to voják. V době nedokonalé dobývací techniky jsou města bezmála nedobytná, a vydrží-li první útok, donutí snadno k ústupu i veliká vojska, neschopná dlouhého a nanejvýše nákladného dobývání vyhladověním. Znali to dobře četní čeští účastníci velké vojny z r. 1410-11, v níž skvělý vítěz u Grunwaldu ztroskotal na konec o tvrdé hradby městských pevností Německého řádu.[120]) Mezi husity nechybělo zkušených těchto válečníků z kruhů zemanských, nechybělo ani neméně zkušených válečníků z dob panských vojen, žákův a druhů slavných mistrů vojenského umění, hledaných a vážených po celé Evropě, jako byl skvělý hrdina polské vojny, proslulý Sokol z Lamberka. Ve vynikajících těchto talentech měla strana, jak se ukáže, úžasnou sílu vojenskou, politicky však neznamenala zatím nic. Na politické půdě, na zemském sněmě, neměla zajisté města zastoupení pražádného,[121]) zemanstvo pak nanejvýše jen zdánlivé: všecko zde rozhodovalo panstvo. Pro novou stranu nebylo tedy zákonné půdy. Ba sama její existence byla neústavní, nezákonná. Jenom v jiném, zrevolucionovaném státě bylo pro ni místo; tento stát bylo třeba však teprve stvořiti, vybojovati. Jedinou cestou k tomu byla vzpoura.

Měli na štěstí dosti pokdy, přesvědčiti se za půl léta reakce dokonale o své bezmocnosti i síle. Navázali již také na táborech vzájemné politické styky a položili základy k revoluční organisaci. Vznikla ovšem s nesmírnými jen obtížemi. Musili pracovati takřka jen neslyšně. Zářijové tábory, na kterých byla smlouvána, nelišily se zdánlivě nikterak od shromáždění, konaných za posledních měsíců života krále Václava, a budily snad podezření jen tím, že pádem reakce po králově skonu zmizela vlastně většinou původní příčina jejich vzniku.[122]) Jejich provolání a usnesení jsou snad vzrušenější, pohybují se však úplně v dosti neurčitých větách Písma, hlavně proroků, takže věru nedávala tušiti, jak jasný a zrale uvážený program

[120]) O tom i pro další uv. (p. 115) moje studie, zvláště 25 a d.

[121]) Objevují-li se na předhusitských sněmech města, je to pouze výminečně a na pozvání královo, ne však jako stav.

[122]) Na toto podezření odpovídá úvod provolání táboru na Bzí ze 17. září, o němž se takto náhodou dovídáme (AČ III, 205—6). Bylo jich nepochybně víc i v jiných končinách (srov. p. 104).

se za nimi skrývá.[123]) Zatím, co se zástupové modlili, vůdcové za ně v horečném úsilí myslili a hlavně jednali.

Události kvapily letem.[124]) Šest neděl po králově smrti, počátkem října, scházel se zemský sněm, aby se usnesl o podmínkách a obvyklých žádostech dědici trůnu. Jasně, ano takřka výsměšně musila se tu ukázati všecka žalostná bezbrannost husitské většiny národa. V okamžiku, který býval velkou bitvou odvěké války mezi korunou a stavy, a jenž na celá desítiletí rozhodoval o vítězství či porážce obou zápasících stran, představovala tuto většinu národa četnými odpady seřídlá a jádru hnutí již odcizená, ano ruchem měst již již lekaná husitská Jednota. Vlastní mluvčí husitství, města, neměla tu hlasu vůbec. Za zdrcujícího i pobuřujícího toho vědomí sešli se do Prahy v ty dny i vůdcové a zástupcové husitského lidu a měst, duchovní i světští, by se poradili o postupu proti přemoci a přesile nepřátel. Použili k tomu velikého tábora, jenž, jak bylo v létě smluveno, položen byl na sv. Václava ke Křížkům u Benešova.

Bohoslovci, jakkoli se musili raditi několikráte, pěkně se dohodli. Nemalými vzájemnými ústupky obnovena duchovní jednota strany, tak nebezpečně roztržená předloni: veliké rozpolcení mezi venkovem a universitou v otázce přijímání nemluvňat i ve sporu o obrazy napraveno hlavně velikou ústupností venkovských kněží, kteří za ústupek v otázce prvé upustili od obrazoborectví, jehož časté přestřelky způsobily mnoho pohoršení, a podrobili se ukázněné autoritě mistrů; Jakoubek, jehož vážnost a úsilí přispěly jistě k dohodě nejvíce, zaujal mezi nimi postavení vůdčí. Bylo to neposledně i vlivem umírněnějších kněží venkovských, později sirotčích, jako kněze Ambrože z Hradce Králové, kteří byli významnou protiváhou bouřlivých kruhů jihočeských, vedených prudkým Korandou, a ovšem také tlakem těžké situace politické, která velitelsky přikazovala umírněnost nejkrajnější a ukázněnost nejpřísnější. Bohoslovecký rozpor mezi Prahou a venkovem byl zajisté dnes daleko již větší než r. 1417. I musíme se téměř dohadovati, že dohoda umožněna jen tím, že rozhodnutí o řadě sporných otázek bylo prostě odloženo a ponecháno písemné rozpravě, jako skoro bezpečně víme o věci nejchoulostivější i nejzásadnější, o sporu o to, jaké zřízení dáti vznikající takto husitské církvi. Ocitalať se její budoucnost stále trapněji v sázce nedostatkem biskupa, jenž by jí světil kněží.[125]) Důsledným husitům zdála se tedy asi chvíle zvláště příhodnou pro naprosté odtržení od Říma revoluční volbou vlastního arcibiskupa, pro niž se o něco snad později vyslovuje úřední projev venkovských kněží; universita, jež se arci hrozila politických důsledků krajní této církevní vzpoury, byla zde u výhodě, neboť otázka byla vskutku naskrze politická. Vše za-

---

[123]) Bylo to zřejmě úmyslné, po zkušenostech z 22. července.

[124]) O dalším v příloze III.

[125]) Biskup Heřman přestal tak činiti hned ještě 1417, kdy stižen v zápětí kletbou. Možno tak souditi z toho, že Rokycanu na př. světí až po svém přestupu k husitství arcibiskup Konrád.

jisté zcela záviselo na úspěchu akce politické. K ní se vzrušeně upínaly oči všech.

Její stav, jak jsme viděli, byl zoufalý. Jediným rozumným východiskem musil se zdáti odboj, odboj jak proti králi, tak i proti zákonnému představiteli království v této chvíli, proti sněmu. Byla ještě v živé paměti smutná léta Zikmundovy vlády, která nelítostně vydrancovala a vybila království. Příliš dobře byl znám mrzký, bezkarakterní král, jenž s národem jistě nemíní jednati jinak, než jako s M. Janem svaté paměti, kterého, sotva ho dostal úskočně do rukou, sám vydal církvi. A nyní se do hlavního města, kam se z nich nejeden neodvážil, dokud žil starý král, sjeli sebevědomí a zpupní Zikmundovi věrní, často dávní opovědníci Prahy, a pražské ulice hlučely jejich posměšky husitské bohoslužbě a hrozbami, co vše teprve nastane, jakmile přijde jejich bezohledný pán a odevzdá jim všecky rozhodující úřady. Pobouření husitské většiny v městě, stupňované ještě přítomností zástupců z venkova, hrozilo brannou vzpourou. Kdo ji přec odvrátili, byli vůdcové husitské Jednoty. Jsouce sami sklíčeni svou osamoceností a obavami o budoucnost, vymohli proti všemu dosavadnímu řádu a právu, že náboženské i místní požadavky hlavního města byly pojaty ve volební poselství sněmu novému králi, a slibili i sami se o ně u krále zasaditi. Zároveň pak i s městy, jež se spojila s Prahou, vstoupili (6. října) v branný svaz na obranu svobody zákona božího i cti království proti obviněním nepřátel, svaz, kterému se postavila v čelo královna vdova, vladařka Žofie.[126]) Mnozí zástupci venkova, pokud již neodešli, úmluvy té, jak se zdá, neschvalovali, nevěříce v upřímnost panstva.[127]) Většinu však upokojila závažná výhrada, která z úmluvy činila pouhé příměří, že totiž do měsíce, na počátek listopadu, svoláván byl nový sněm, aby vyslechl Zikmundovu odpověď; nevyhoví-li tato odpověď a ukáže-li se vliv husitského panstva nedostatečným, bude přece vždy možno úmluvu zrušiti.

Než stejně pohlížela na smlouvu i strana katolická: v okamžik, kdy příměří vypršelo, měla svoje ozbrojení dokonáno a mohla svůj pečlivě připravený zápas o Prahu i jiná města svésti za podmínek mnohem výhodnějších než hlavní město a jeho spojenci. Třeba byl jako nejvyšší purkrabí v zemi vladařem, neměl již Čeněk z Vartemberka té moci jako dříve a nemohl již ani požívati důvěry, kterou, jak se zdá, vymohl úmluvu z 6. října. Rozkaz nového jeho pána či rozhodující vliv katolického panstva donutil ho brzy obsaditi vojskem proti městu Hrad (17. října). Znepokojená Praha nepřestala se již od té chvíle jitřiti, až se jí podařilo zmocniti se druhé velké pevnosti pražské, Vyšehradu (25. října). Posádka tamní — neposledně jistě vlivem Žižkovým a purkrabího Řitky z Bezdědic — vydala hrad prostě Pražanům. Čin ten byl zase straně katolické vítanou záminkou, aby

[126]) Pražské prohlášení o tom (UB I, 2) jmenuje mezi zápisníky i opaty a preláty, ale i města a vesnice s jejich správou (communitates).

[127]) Odcházejíce, rozbili prý (Vavř. 351) mnoho v domech, v nichž bydlili.

zatímní vládu přiměla k horlivému zbrojení. Znamenitě bylo jí usnadněno obrovskými poklady zvěčnělého krále,[128]) za něž bylo lehko v několika dnech postaveno veliké vojsko.[129]) Zbrojiti jali se nyní arci rychle i pražští spojenci. Než nepřátelé je předešli.

IV.

Válka.

Včas dorazily z venkova Praze na pomoc jen statné voje pošumavských měst Domažlic, Klatov a Sušice, kdežto ostatní byly zachyceny; jen Ústečtí se probili s velikými ztrátami. Jediná tato pomoc ještě nedošla, když 3. či 4. listopadu podala prozatímní vláda hlavnímu městu královu vyhýbavou a naprosto neuspokojivou odpověď na říjnové žádosti, spolu s ultimatem, neodzbrojí-li hned a nevrátí-li do města katolické duchovenstvo i měšťany, že je k tomu donutí zbraní, byť na to, jak výslovně Zikmund poručil, padnou všecky královy zděděné poklady, neb i dokonce vojskem uherským. Když Praha, vzrušená zprávou o srážce venkovských spojenců s voji katolického panstva, odpověděla útokem na Malou stranu, je takřka zasypána opovědnými listy shromážděného již zemského sněmu. Zápas o Prahu, největší pevnost království, začal.

Byl krátký. Přesila, se kterou se tu srazila Praha a její spojenci, byla tak zdrcující, že vítězství bylo prostě nemožné. Velikým úspěchem bylo již Prahu pouze zachrániti pro budoucnost. To se však podařilo způsobem skvělým. Když desátý den nerovného zápasu[130]) podepisovala Praha mírovou smlouvu, dosahovala jí podmínek svrchovaně čestných. Jediné, v čem ustupovala, je vydání vyšehradské pevnosti, podmínka to, bez jejíhož splnění arci vláda od boje prostě ustati nesměla. Za tento ústupek obdržela však výhodné příměří až do jara, což jí dovolovalo připraviti se na nový boj a zásobiti se potravinami, jejichž nedostatek za obležení krutě již pocítila. Obnoviti říjnovou smlouvu, kterou považovala za propadlou nesplněním podmínek, poslaných Zikmundovi, město odmítlo. Zůstává ve

---

[128]) Poklady Václava IV byly ještě za jeho života známy po celé snad Evropě. Hovoří o nich na př. pruská kronika (SSR Prus. III, 386), těší se na podíl z nich Zikmundův šašek (H. F i n k e, Bilder aus dem Konzil von Konstanz (1903) 96). Uloženy byly hlavně na Karlštejně, pak i na Točníce a v Kunraticích (Vavř. 348, 54, 73, 76); srov. i moji skizzu ke královë podobizně v ČPSČP XXXII (1923). Dvorní šašek Mossen Borra, jenž 28. října 1417 vyslovuje naději na brzkou smrt Václavovu a na podíl z bohatého dědictví, přišel později se Zikmundem do Čech a zabránil na Moravě zrádnému vydání Brna husitům (W i n d e c k e, Denkwürdigkeiten 115).

[129]) Rozkázal tak snad i Zikmund na zprávy svých věrných.

[130]) O jeho průběhu ku podivu mlčí téměř úplně obojí jediný náš zpravodaj i očitý svědek, Vavř. i S L.

zbraní jako rovnocenná válečná moc, mlčky pak a patrně ústně, čestným slovem[131]) slíbilo husitské panstvo, že se vším svým vlivem přičiní o to, aby i král dodržel smlouvu tím, že do jejího vypršení nepřekročí hranic království a že mu město bude moci svobodně předložiti náboženské svoje požadavky na veřejném slyšení, o něž žádalo již v říjnu.[132]) Tím nejspíš urovnána zároveň neposlední sporná otázka, o níž úmluva, zřejmě úmyslně, rovněž nečiní zmínky, jakkoli pro ni právě válka hlavně vypukla: otázka po poměru Prahy k jejím spojencům, s nimiž ji poutala smlouva, požadavek, aby se jich zřekla. Nebylo mu vyhověno a vláda musila přestati na tom, že se její přesile podaří snad jeho splnění vynutiti. Nezdálo se to zprvu možná těžkým. V skutku však neznačilo to nic menšího než uvolnění branných spojeneckých sil, jež by byla jinak Praha spotřebovala sama, na celých pět měsíců pro dílo vzpoury a odboje. Vší této branné moci, která především Prahu zachránila, bylo nyní užito k záchraně ohrožených měst jiných, zejména Plzně, Klatov a Domažlic. Sem se nyní vrátily domů sbory těchto měst a k nim se připojil nejeden válečník pražský, kterého mohli v Praze na déle postrádati. Z nich byl Žižka, jenž si v obraně Prahy dobyl první své slávy,[133]) která se bleskem roznesla po celé zemi. Vzpoura našla svého vojevůdce.

Takovým slavným mírem, takovou »podivuhodnou« dohodou, jak si bolestně stýská vyhnaný pražský kartuzián,[134]) skončila se první válečná srážka mezi táborem nového krále a mladými silami revolučního městského svazu. Skvěle prošel křtem ohně. Odolal útoku, proti němuž se odpor zdál předem marným, ne-li zoufalým, způsobil nepříteli kruté ztráty

[131]) Listinné potvrzení bylo pro zemskon vládu patrně příliš pokořující.

[132]) Vyplývá to jako nanejvýše pravděpodobné jednak z toho, že na Zikmundovi nelze nepozorovati hněvu nad neslýchanou touto výhradou, jednak z toho, že se tak opravdu stalo, zejména že Zikmund před vypršením příměří hranic království nepřekročil. Sem ostatně sluši asi vztahovati dost arci nejasnou zprávu neznámého kolegiáta, jenž právě této podmínce hlavně přičítá sjednání míru (v III. příloze p. 20).

[133]) Stečení Malé strany 4. listopadu bylo jeho zásluhou a utkvělo pamětníkům na vždy. Té chvíle po slovech S L »vzat jest od lidu na slovo, neb jest tu počal bojovati«. Se Žižkou, dosavadním členem vyšehradské posádky, odešel asi již tenkráte tamní purkrabí Jan Řitka z Bezdědic (H ö f l e r II, 259), kterého 1422 shledáváme hejtmanem domažlickým. — Nový výklad P e k a ř ů v (ČČH 1925, 303), založený na původně lat. znění S L, ve kterém se praví: Hic Zizka cepit recipi a p r e t o r i o in famam, což prý překladatel četl mylně a p o p u l o a Pekař vykládá na události z 30. července, sotva může přesvědčiti. I kdyby nebylo možno pokládati prvé čtení naopak za omyl poměrně pozdního rukopisu z let až padesátých, dává i tak jasný smysl a ve versi S L možno pak spatřovati doplnění či opravu současníka, který chce zdůrazniti, že nejen konšelé, nýbrž všechen lid vzal Žižku na slovo. Pekařova domněnka, jakoby si byl Žižka v boji o Prahu rozdělil úlohu s Mikulášem z Husi, který prý sám vedl útok na Hrad, kdežto Žižka na Vyšehrad, zapomněla, že tato pevnost byla od 2?. října v rukou pražských.

[134]) Mirabilis concordia (UB I, 14).

hlavně značným vyčerpáním nebezpečných prostředků mobilisačních, a co je nejdůležitější, ukázal nepříteli, vší veřejnosti a hlavně sobě samému, jaké netušené síly, jakou moc vojenskou má městský svaz. Mravní tento úspěch byl zvláště mocný. Kdož prožili úzkostné i hrdinné pražské dny listopadové, nezapomenou jich nikdy. Velké ty okamžiky krásného, vítězného boje zrodily nad to nejedno vzácné přátelství, které pak uzrálo v žáru vojny. Ta ovšem teď teprve začínala.

Pobouření katolických kruhů nad zklamáním, jaké jim způsobil pražský mír, vybilo se v zápětí dvojím odvetným činem: surovým umučením klatovského kněze Jana Nákvasy bavorskými Němci, jimž ho na ukřižování a upálení vydal pověstný loupežný rytíř Racek z Ryžmberka, kterého Zikmund najal do svých služeb již loni,[135]) i úkladným jetím kouřimských čtyř kněží, které si zase odvezli kutnohorští Němci, aniž se však zatím odvážili jim ublížiti. Moc, jakou měli ještě v zemi páni podobojí, držíce vlivné úřady, byla dosud značná, a napiaté očekávání Zikmundova příchodu obracelo pozornost všech tolik na sebe, že bojující strany bezděky vyčkávaly a že se opravdové vypuknutí války protáhlo přece až přes vánoce.

Nazítří po božím hodě vánočním, byv již dlouho očekáván v hlavním městě moravském, kam byl obeslal stavy české koruny, přibyl konečně Zikmund do Brna a den na to stihlo tam i poselství hlavního města koruny, jak s Pražany smluvilo panstvo podobojí. Jím byl již král podrobně poučen o situaci v zemi, stvořené listopadovým příměřím, a požádán o jak jen možno milostivé vyslyšení poselstva a o mírný vůbec postup v choulostivé otázce. Vyložili mu zejména, jak velice jeho věci uškodilo nedávno nutné najetí německých branných sil z Lužic a ze Slezska proti Praze, neboť srážku nebezpečně přiostřilo národnostně, a jak by po dobrém snadno mohl vejíti do království.[136]) Než první podmínkou byla tu svoboda kalicha, při nejmenším zatímní, jak ji žádala Praha v sněmovních požadavcích říjnových, něco, co Zikmund, i kdyby byl snad upřímně chtěl, povoliti prostě nesměl a nemohl, leda by byl dal v sázku korunu římskou. Byla to krutá, pokořující situace a hrdý král se až svíjel hněvem nad kletými těmi českými kacíři, kteří mu vážně i poctivě nabízeli otcovu korunu, ale s podmínkou, která ji činila nedostupnou.[137]) Nemaje s dostatek vlastního vojska, ano potřebuje ho naopak sám na zdolání mezinárodních zápletek, do nichž byl stržen hlavně sporem Německého řádu s Polskem, bez-

[135]) Reg. imp. XI, 3758. O příhodě i dalších Vavř.

[136]) Pěkně to líčí Zikmund 5. července 1420 Jagiellovi (A. Prochaska Codex Vitoldi 482).

[137]) O tom Jos. Aschbach, Geschichte K. Sigismunds III (1839), 36, jenž právem odmítá tvrzení E. Silvia (který tu asi reprodukuje názor Oldřicha z Rožmberka), jakoby se byl Zikmund býval mohl rychlým pochodem na Prahu zmocniti království. Že si byl vědom vážnosti odporu v Čechách, o tom svědčí soukromý jeho projev z 1418, uv. Bretholzem 20 p. 4.

mocně skřípěl zuby, když pražské poselství vjelo do města v sebevědomé nádheře, jíž se věru vyrovnalo leckterému panovníkovi, a počínalo si zcela nenuceně přes to, že církevní úřady ihned vyhlásily interdikt. Musil je však přijmouti ve slyšení a zachovati se tu po radě českého panstva i slíbiti veřejné slyšení o kalichu. Jenom hlavní původcové listopadové úmluvy, jejichž vinou musil takto jednati jako se zástupci válčící strany s měšťany vlastního svého království — byloť chráněno ještě na čtyři měsíce vítězným příměřím — odpykali Zikmundův hněv ztrátou vlivných úřadů.[138]) Vynahradil si to však přece vrchovatě. Co nemohl a nesměl, zahájiti totiž nelítostnou vyhlazovací válku až do konce, dal prováděti úkladně na vlastní pěst svými stoupenci v Čechách.[139])

Sotva Praha, kde se chytrý Zikmundův slib o slyšení neminul cílem a dopomohl k vítězství živlům umírněným, vyhověla na důkaz dobré vůle rozkazu, odstranila obranná opatření, učiněná proti obojí královské pevnosti, a povolila svobodný návrat katolickým vyhnancům, čtvrtý den na to upálili kutnohorští jaté kněží kouřimské a jali se hromadně popravovati kde jakého husitu svrhováním do jícnů svých šachet. Z krve sta ubohých obětí zvrhlé vášně vyrostla však znovu živelná vzpoura národa.

Hanebné běsnění kutnohorských Němců, jehož ďábelská myšlenka se věru nemohla zroditi leč v asijském prostředí maďarských Zikmundových rádců, zjev neslýchaný v zemi, proslulé přísným šetřením rytířských forem boje i skutečnou kulturou spravedlivosti, nemohlo než vzbuditi hnus a do hloubi duše pobouřiti celý národ. Zákeřné to dávení bezbranných, na něž v Kutné Hoře vypisovali ze Zikmundových zřejmě peněz veliké ceny, živě připomínalo hrůzy, prorokované v Písmě na konec světa, když se před příchodem Kristovým rozpoutá strašlivá válka antikristova proti věřícím. Válka i vzpoura, bezmála již zdušená neb aspoň obmezená na soukromá skoro, jak se mohlo zdáti, záští, jako byl Žižkův boj v Plzni s Bohuslavem ze Švamberka, placeným Zikmundem, vzplála v několika dnech znovu a dravým požárem zažehla celé husitské Čechy. V pevnostech městského svazu nalezly znamenitá střediska mobilisační; Hradecko v Hradci, jenž svrhl úředníky krále Zikmunda a povolal vyhnaného kněze Ambrože, západní Čechy v trojměstí Žatce, Loun a Slaného, které již za krále Václava tvořilo branný landfrid pohraniční proti Míšni,[140]) Pošumaví v Plzni, Klatovech, Sušici i Písku, jenž se vymkl zápisnému svému pánovi, přešlému

---

[138]) Skličující zklamání katolíků, kteří doufali všecko od králova příchodu, pěkně zrcadlí list uv. kartuziána ze 7. led., i když jest asi též odrazem obratu v královë politice finanční. Dříve platil vyhnancům, nyní přestal. Vše asi pohltily ceny, vypisované za popravované husity.

[139]) Zpráva o něco jen pozdější platí jistě již pro tuto dobu. Poč. dubna vydal Zikmund rozkaz povražditi všecky husity, kde pak to není možno, aspoň tajně, a kde se nelze zmocniti města, ať se tak stane lstivými sliby (důvěrná zpráva husitská, jak se zdá, Želivskému, v UB I, 24).

[140]) Jar. Čelakovský, Codex II, 1020.

ke králi, Hájkovi z Hodětína.[141]) Vedena jsouc kněžími, oslňovanými obrazy prvokřesťanské apokalyptiky, jak ji zejména představují spisovatelé t. zv. zjevení Janova, vidinami o konečném zápasu mezi Kristem a antikristem na skonání věků,[142]) obrazy, vzniklými z podobných úzkostí, hrůz i vášní, nabyla vzpoura do konce ledna podoby tak hrozivé, že Zikmund, zmatený a ještě více rozlícený bouří, kterou bezděky rozpoutal a jíž se nenadál, musil se téměř odhodlati k zjevné válce a ke konečným krokům, přese všecky výstrahy českého panstva.

10. února 1420 vydal krvavé patenty proti Viklefovcům a svolil k vyhlášení křížové výpravy proti kacířskému království slavnostní papežskou bulou, o niž poslal do Italie. Dosáhl tím však již velmi málo. Dobyl-li Oldřich z Rožmberka Vodňan,[143]) zmocnili se husité Sezimova Ústí a v Praze, které patenty únorové otevřely oči, znovu mocně oživl duch odporu a vzpoury: sami úzkostliví mistři universitní schvalují již úředně válku.[144]) Teprve v druhé polovici března[145]) dosahují královští patrného úspěchu, donutivše Žižku k vydání tvrdé Plzně. Než vojsko Žižka přece šťastně zachránil do Ústí a Tábor, který tu založil, stal se odboji novou Plzní, novým městem slunce. A veliký tento úspěch strhl v otevřený odboj i Prahu.

Radostná zvěst o tom, jak se zachránce Prahy z listopadového obležení slavně probil z jisté již, jak se zdálo, zkázy, stihla do hlavního města, když již mělo neočekávanou konečnou odpověď Zikmundovu na marně znovu žádané veřejné slyšení o kalichu. 15. března upálen na Zikmundově dvoře ve Vratislavi stařičký měšťan pražský Jan Krása,[146]) že odepřel odpřisáhnouti kalich, a dva dny na to slavnostně vyhlášena zatím došlá papežská bulla, která proti českým kacířům jako proti Turkům a vyvrhelům lidstva volala do války všecko křesťanstvo. Po kolikaměsíčním dusném napětí a záludné nejistotě i vzrušení nastalo konečně bezpečné, hrůzné jasno. Jako když po nekonečném, zoufalém, mrtvém bezvětří náhle udeří a v zápětí na to protrhnou se pojednou přikvačivší mračna, aby dravou,

---

[141]) Hájek, pranýřovaný ještě 1417 (vzpomenuté Sermones v Doc. 692) katolickým veršovcem jako husita, je v 20tých letech dobrým royalistou.

[142]) Soubor pramenů o tomto hnutí i o sporu o válku v příl. IV. 5.

[143]) O zapadlé významné této události podle listiny třeboň. arch., užité V. Březanem, N. Heermann, Rosenbergsche Chronik (vyd. Klimesch 1898) 93—4. Vodňany se vzdaly 3. března.

[144]) Projev z 17. ún. o němž K. Hřoch v Č Mysli 1907, 166—8, v uv. (p. 142) mé příloze.

[145]) Tehdy jsou již v plném proudě královy přípravy k výpravě do Čech. Hned 7. března poroučí lužickému Šestiměstí připraviti svoji střelbu pro výpravu (R. Jecht. Oberlausitzer Hussitenkrieg I (1911), 21).

[146]) Dojem popravy byl snad tím mocnější, že, jak se zdá, byl Krása používán Zikmundem jako posel. Po Věnečkovi, jak ho zvou na př. SL podle jeho domu u Věnečků (33), posílal král dopis bratrovi 1417 (Doc, 657).

ale požehnanou zátopou zalila vyprahlou, spálenou zemi. Z bouře té zrodil se husitský stát.

V několika dnech na to (20. dubna) vítalo hlavní město hlučný valný sjezd husitské Jednoty, rychle svolaný plamenným manifestem.[147]) Scházel se naposled a v podobě tak značně změněné, že byl vlastně již něčím jiným. Málo jen přijelo panstva; zato mnoho rytířstva, nejvíce však zástupců městských. Jich sjezdy dřívější vůbec neznaly. Vstupují na sněm právem převratu a týmž právem sesazují nyní nehodného krále a jak o sněmě říjnovém vnucují sjezdu vlastní program, program vzpoury. Jsou to slavné čtyři pražské artikuly.

Výraz dávných tužeb husitského a vlastně již předhusitského hnutí:[148]) Milíčova úsilí o vyšší mravnost společenskou, boje kazatelské jeho školy o osvobození slova božího a zápasu největšího ducha jejího, M. Matěje z Janova, o zduchovnění církve prostotou a chudobou církve prvotní, i vroucí lásky největšího tohoto Milíčova žáka k večeři Páně, která u jeho žáků došla tak dokonalého upokojení přijímáním z kalicha, veliký tento program mravní a náboženské obrody, jak oň bojoval léta marně i neustále a svými žáky světec Jakoubek, program, objevující se jasně již v říjnových žádostech hlavního města Zikmundovi, vešel nyní v slavnostní prohlášení sjezdu, v jeho poselství světu i národu, jakožto souhrn požadavků, za něž chce nasaditi život i statky.

To bylo v prvé chvíli pobouření. V odpověď na toto vypovědění války hnula se shromážděná již Zikmundova vojska ze svídnického tábora a v necelých čtrnácti dnech slavil král vjezd do hlavní bašty husitské ve východních Čechách, do Hradce Králové. Ještě jednou zakolísal husitský tábor. Odpadlo husitské panstvo v čele s Čeňkem z Vartenberka, jenž jako byl o dubnovém sjezdě vydal Praze Hrad, zase ho nyní zradil Zikmundovi. Husitská Jednota zaniká, jednota husitského tábora však jen sílí: je konečně pevně postavena na bezpečné základy revolučního městského svazu, jenž v zápětí skvěle prokazuje svou pohotovost i nezdolnost: nežli první hlídky křižáckých vojů, kumánská jízda, mohou dostihnouti do pražského okolí, je hlavní město zcela zajištěno sbory táborskými, které v nepřemožitelné ochraně vozového šiku[149]) klidně dostihly s Žižkou středem nepřátelské přesily do Prahy, i jiným pomocným vojskem venkovským. Na zítří první vítězné srážky s křižáckým předvojem Zikmun-

---

[147]) O veliké této události viz doklady v příl. III. p. 15. Tam i o věcech, o nichž hovořím dále.

[148]) Z předchozích dějin požadavku o trestání veřejných hříchů připomeňme p. 95, ze zápasu o svobodu slova božího protest do Kostnice (shora 482), o sekularisačním programě p. 24—6. a o kalichu svrchu 483. O pokuse M. Uhlirzové (Genesis der vier Prager Artikel 1914), prokázati Viklefovo původství všech těchto základních myšlenek naší reformace až snad na kalich — vskutku dokazuje pouze jejich zesílení spisy britského bohoslovce — srov. ČČM 1915, 252 nebo referát V. Novotného v ČMM 1915.

[149]) O vzniku převratného toho vynálezu v této právě chvíli ČČM 1925, 13 a d.

dovým obnovuje pak valný sněm městského svazu slavnostně staré sve zápisy novým, konečným. Spočívá rovněž na čtyřech artikulech a zněl asi takto:

»Nejprve, aby slovo božie po království českém svobodně bez překazy od křesťanských kněžie bylo zvěstováno a kázáno.

Druhé, aby velebná svátost těla a krve Pána našeho Jesu Krista pod oběma spósoboma chleba a vína všem věrným křesťanóm, starým i mladým, svobodně byla rozdávána podle Jeho ustanovenie a přikázanie.

Třetie, že mnozí kněží a mnišie světským řádem panují nad velikým zbožím tělesným proti Kristovu přikázání a překazu svému kněžskému úřadu a k veliké škodě stavu světského, aby takovým kněžím to neřádné panovánie odjato a staveno bylo a aby podle Čtenie nám příkladně živi byli k stavu Kristovu a apoštolskému.

Čtvrté, aby všichni hřiechové zjevní smrtedlní a jiní neřádové, zákonu božiemu odporní, řádem a rozumně od těch, jenž úřad k tomu mají, v každém stavu byli stavováni a kázáni. A zlá a křivá pověst o této zemi české aby očištěna byla tak, aby se obecné dobré královstvie a jazyku českému dálo.«

Přísahy věrnosti, skládané ve vroucích modlitbách »svatým pravdám« artikulů, ztělesňujícím nejryzejší tužby a úsilí tolika národních pokolení, v posvátné této chvíli, tváří v tvář takřka nepřátelským vojskům všech okolních zemí, přísahy, zpečetěné již tolikráte věrně krví, založily dějinný význam čtyř pražských artikulů. Navždy nezapomenutelným a drahým stal se od památného okamžiku 27. května 1420 společný tento program všem husitským směrům. Znovu a znovu vrací se v projevech i zápisech Žižkových i v sneseních valných sněmů zemských až do konečného dobojování patnáctileté vojny. Tehdy dochází přece církví uznání v zatímní aspoň mírové smlouvě, jež ukončuje hrůznou válku. Bazilejská kompaktáta jsou magna charta husitského státu, třeba o ně bude musit svésti novou kolikaletou válku husitský král. Byla bezpečnou základnou pro dozrání husitství v národní církvi podobojí i ještě v Jednotě bratrské a stala se tím navždy památným průlomem v nový věk a svět.

PŘÍLOHY.

I.

Počátky táborství a pražské jeho ohnisko z let 1414—7.

1. Táborství a valdenství v Čechách. Dvě theorie, stejně jednoduché jako jednostranné, pokusily se jednotně a výstižně vyložiti vznik táborství. Historik německé mystiky středověké W. Preger našel všecky zásady táborské ve valdenství XIV. stol,[1]) kdežto známý znalec a vydavatel Viklefa J. Loserth, shledav k řadě vět táborské konfese z 1431 pramen či protějšek u britského učitele husitů, došel k závěru, že Táboři jsou duchovní synové Doktora evangelického.[2]) Se dvojí strany dostalo se však oběma thesím podstatného obmezení ode dvou nejlepších znalců valdenství v době husitské, Jar. Golla a H. Haupta. Odmítaje krajní přímočarost obojí theorie, hájil Goll starší již své řešení[3]) o souběžném působení obojího vlivu, valdenského v lidu, Viklefova v universitní inteligenci, ale nezapomínal ani připomínati znovu nejen složitost otázky, nýbrž zvláště přeceňování vlivů valdenských vůbec.[4]) I Haupt v konečné své studii[5]) snesl několik nových dokladů proti tomu, co by bylo lze nazvati theorií valdenskou, setrval však při řešení Gollově. Je tedy toto řešení konečným slovem vědeckého bádání? Musíme na něm přestati ještě dnes, po celém skoro půlstoletí nového zkoumání i nových pramenů? Nedovedeme při nejmenším vymeziti přesněji dosah a sílu obojího vlivu? Rád bych věřil, že ano. Že smíme Gollův výklad, pokud uznává působení starého domácího valdenství v lidu, na základě rukopisného bádání nahraditi výkladem pravděpodobnějším, jenž valdenské prvky v táborství vysvětluje především hlásáním valdenských zásad v pražských kruzích universitních Mikulášem Drážďanským a Petrem Paynem, propagandou, kterou rukopisný materiál dovoluje stopovati dosti jasně.

*

Jaké doklady, tážeme se nejdříve, máme o existenci a rozšíření valdenství v Čechách v době předhusitské?

---

[1]) Über das Verhältniss der Taboriten zu den Valdesiern d. 14. Jahrhs. v Abh. d. k. bayr. Akad. d. Wiss. hist. Kl. XVIII (1889) 1—15.

[2]) V posudku práce Pragerovy a Hauptovy (p. 5) v Göttingische gelehrte Anzeigen 1889. 475—504 a 1891. 140—52.

[3]) Quellen und Untersuchungen z. Geschichte d. böhm. Brüder II (1882 přeloženo nyní v knize P. Chelčický a Jednota XV. stol. (1916) 35 a d.

[4]) V kritickém referátě o novinkách velké valdenské diskuse v Athenaeu 1888, nyní rovněž v uv. souboru 289 a d.

[5]) Waldensertum und Inquisition im südöstl. Deutschland v Zeitschrift f. Geschichtswissenschaft 1889 a 90. Užívám doplněného otisku z 1890 (Freiburg, Mohr) a označuji dále prostým H.

Po prvé — přidržím se postupu Hauptova[6]) — kdy sv. inkvisice vstupuje ve styk s našimi zeměmi, děje se to bulou[7]) Alexandra IV. r. 1257. Přemyslu II.; papež chválí, že v některých končinách království a panství krále českého a polského[8]) stihal král s úspěchem kacíře, přece však na jeho prý žádost dovoluje mu dva inkvisitory, brněnského lektora Bartoloměje a Lamberta »Němce«. Ani stopy nemáme však o činnosti obou mužův v Čechách, za to však víme[9]) o veliké inkvisici v Přemyslových Rakousích v letech šedesátých.[10]) Valdenství bylo zde velmi silné od časů Přemyslova předchůdce, posledního Babenberka, jehož, jak praví současník David z Augšpurka, jen smrt zachránila před veřejným odpadem k valdenství.[11]) Měli biskupství v dolnorakouském Anzbachu a vystupují dokonce útočně: valdenský »mistr«, vystupující na hranici, hrozí pomstou, dva faráři skutečně zabiti. Rozmach valdenství podporuje zejména bojovné jeho heslo, aby bohaté a málo milované duchovenstvo odepřením desátkův a zabavením statků bylo přinuceno k nádenické práci.[12])

Než rozpadem říše Přemyslovy nastává uklidnění a teprve zase počátkem druhého desítiletí XIV. stol. přihnala se bouře na rakouské valdenské:[13]) na 36 osad postiženo inkvisicí, na 130 Valdenských upáleno, ale padl pomstě jejich za oběť i kremžský inkvisitor. Podle výpovědi upáleného »mistra« měla církev jen v Rakousích na 80.000 stoupenců, v Čechách a na Moravě docela nesčíslně. Skutečně vzplály brzy potom kacířské hranice i v Čechách, v Praze. Zkoumáme-li však do podrobností dost určité zprávy o činnosti pražské inkvisice r. 1315, nabudeme přesvědčení, že valdenský »mistr« tuze přeháněl (patrně proto, aby kremžské inkvisici nahnal strachu), a že ti, kdož tenkráte zahynuli na popravišti, Valdenskými nejspíše vůbec nebyli. Podrobný rozbor pramenů nasvědčuje tomu, že tu běželo o begharly a bekyně, ale valdenské prvky že se v inkvisiční protokoly dostaly asi jen tím, že, jako tak často, vzat za podklad výslechů seznam bludů, který do Prahy poslala rakouská stanice sv. officia.[14]) Co ze všeho zbývá jistého, je jmenování[15]) dvou inkvisitorů

---

[6]) Uv. studie 11 a d.

[7]) Codex dipl. Mor. III, 238.

[8]) Obrat opsán, jak zjistil Haupt (13 p. 1), z buly téhož papeže do Francie.

[9]) Z díla t. zv. Pseudorainera či Pasovského anonyma.

[10]) Zaráží to již Haupta (13), takže přičítá iniciativu Přemyslovi a uvádí ji v souvislost s jeho visitací rakouských farností a klášterů, nařízenou 1259.

[11]) Uv. Abhandlungen XIV. 2. 27. Srov. i článek Ulr. Schmida v kalendáři Walhalla V 1909, na který mne laskavě upozornil p. prof. V. Novotný.

[12]) H 18.

[13]) H 20 a d.

[14]) Kronikář, který nás zpravuje o persekuci (Petr Žitavský ve Fontes IV, 224), praví, že se tehdy vyskytli kacíři v různých krajinách a 14 z nich, žen i mužů, že skonalo v Praze na hranici. Co sděluje o jejich kacířství — že se scházeli v ústraní zpovídat se laikům — hodí se hlavně na Valdenské. Druhý náš pramen, žaloba kanovníka Šumburka na biskupa Jana z Dražic (její obsah

českých r. 1318. O kacířích však ani slechu. S opravdovými Valdenskými setkáváme se v Čechách teprve r. 1338 či 1340. Tu však zároveň slyšíme určitě, že to jsou naskrze Němci a cizinci (communiter Theutonici et advene).

---

vysvítá z buly, citující pro shovívavost k těmto kacířům biskupa na kurii, u Emlera III, č. 431 z 1318), doplňuje kroniku o řadu rysů valdenských, zároveň však i o takové, že uvádějí v rozpaky i zkušené znalce středověkého kacířství. Z devíti čl., které vypočítává bula, 4 se shodují s vyznáním Kremžských kacířů, o nichž Hauptův rozbor (39—45) dokázal, že to byli Valdenští. Vylučme tvrzení, že mají arcibiskupa a 7 biskupů, jemuž ostatně porozumíme, vyložíme-li je jako 7 z 12 okresů, jimž v čele stálo 12 valdenských apoštolů (H. 43) a z nichž 5 ostatně připadalo na Rakousy a krajiny mimočeské (Šumburk tu ostatně jistě přeháněl; vždyť zmínka o 14 upálených vyznívá obviněním, že byli biskupem osvobozeni). H (24) vidí v žalobě směs částečně hodně znetvořených rysů názorů valdenských a katarských. Spatřuje katarství (čl. 3—6) v popření trojice, z mrtvých vstání a Kristova člověčenství jakož i ve větě, že údové mohou býti znovu křtěni. Jest však i velice možno, jak se domnívá H (40), že výpovědi vynutilo a zkreslilo mučení (vyložili bychom si pak snáze, proč biskup zakročil proti inkvisici). Domněnkou podobnější zdá se mi výklad, že tu máme znetvořené věty mystické spekulace. Ze soustavy M. Eckeharta, jenž mimochodem pobyl o něco dříve v Čechách, vlastního to pěstitele volného ducha, jak ho nazývá vydavatel jeho spisů (H. Bütner, D. Büchlein vom vollkommenen Leben (1906) XIII), vyložíme je velice snadno. Velkolepá jeho koncepce, jež paradoxní logikou důsledného domýšlení thomismu dospěla k jeho aristotelskému prazřídlu, přenášela se tak nebezpečně přes základní pojmy historického křesťanství. Její historiosofie nepotřebovala výkupného vtělení Kristova ani jeho předpokladu: roztrojení božstva, ani věčné odplaty. Ústřední její zkušeností je věčný proces znovurození a návratu duše mystickou extasí v její pradůvod i prapůvod, v Boha. Nuže mezi vyšetřovanými byl i lékař Richard, spisovatel kacířské knihy. Valdenští nemají téměř inteligence, za to však si zcela dobře představíme lékaře, jenž se stykem s bekyňskými hospitály seznámil s oslňující i laikům snadno přístupnou spekulací německé mystiky. Biskup vymohl jeho propuštění proti samému králi: v letech 80tých podobně se srazil s Václavem IV. Jan z Jenštejna (ČMM 1916, 153). Živlům nevaldenským připadla podle toho, jak jsem přesvědčen, v pražském procese úloha nemalá, ano nejspíše hlavní. Již Palacký (II, 1, 300) upozornil na list kardinála Bernarda biskupovi Janovi, jemuž vytýká nepřízeň k minoritům a nadržování kajícím ženám, nenáležejícím žádnému řádu. Nemůže býti pochybnosti, že jsou míněny bekyně, a je svrchovaně pravděpodobné, že dokument souvisí s inkvisicí z 1315. V domech bekyňských bývala mystika pravověrná i kacířská takřka domovem; o 17 let později zjišťuje svidnická inkvisice kacířské mystiky i mezi beghardy v Čechách (V. Novotný, Česká politika I (1906), 553). Odvážili-li se biskupovi odpůrci procesu na kurii až 1317/8, můžeme i v tom spatřovati potvrzení výkladu, že persekuce r. 1315 mířila především na beghardy: teprve 1317, kdy konečně uveřejněny dekrety Klimenta V, nastává všeobecná persekuce bekyňských domů (C. Lea — Jos. Hansen, Gesch. d. Inqisition i Mittelalter II, 429 a d.) Podle zprávy, starší o necelé půlstoletí, měli Valdenští stoupence i mezi beghardy (uv. Lea 427), pro to však, že se valdenské živly dostaly v protokoly pražské inkvisice, i když snad měla před sebou pouze beghardy, pro to nalezneme výklad velmi snadný. Je zjevem zcela obyčejným, že inkvisice rozesílá svůj materiál soudní široko daleko stanicím sousedním; příručky inkvisitorů jsou

Je to známý proces německých kolonistů na panství Oldřicha z Hradce ve vsi Velkém a Malém Bednárci. Zde po prvé nacházíme Valdenského české národnosti.[16]) Je to Marča, matka služky Němce Konráda. Jinak však hemží se protokol vesměs Němci, Rudliny, Kunzliny, Henzliny atd. Je to prvý, zároveň však asi i poslední česká duše valdenská. Byloť všecko toto kacířství nanejvýše krvavě vyhlazeno; buly, které si za tím účelem vyžádal mocný Rožmberk od papeže, znějí tak, jakoby běželo o Saracény neb aspoň o Albigenské, a potkaly se podle všeho s dokonalým úspěchem.[17])

Jen ojedinělé zprávy máme o kacířství v Čechách z 2. pol. XIV. stol. Jsou to arcibiskupské listiny, svědčící o provádění vyšetřování v arcijáhenství bechyňském a v kraji píseckém. V Písku samém dosvědčeno r. 1381 kacířství dvou pokolení v rodině jakéhosi Johlina.[18]) Také v okolí valdenského střediska z r. 1340, na Jindřichohradecku, najdeme ještě roku 1377 inkvisitora, jenom však ve srážce s purkrabím panství kozského,

---

plny takové látky Na jejím podkladě zavádí se zpravidla vyšetřování. Takovou službu prokázala tuším mladé pražské inkvisici zkušená inkvisice rakouská. Snad užili v Praze v přílišné horlivosti skřipce a dostali pak ovšem z ubohých obětí přiznání vět jim zcela cizích, snad právě proto zakročil, když vzplanuly hranice, ušlechtilý biskup: vždy je možno, že mezi kacíři nebylo jediného Valdenského Pro odhad rozsahu a pro kritiku pramenů jest ostatně příznačná ještě dvojí okolnost, připouštějící ještě jinou možnost. Kronikář hovoří o spoustě kacířů v rozmanitých krajinách, maje na paměti nepochybně především Rakousy. Proti tomu jest určitý počet obětí, který uvádí v souhlase se Šumburkem, ku podivu nepatrný. Co je však v druhé té o zprávě nápadné, je zdůrazňování, že kacíři byli usvědčeni, nikoli však, jak obvykle, že setrvali v zatvrzelosti. I to může objasniti chování biskupovo: neodsoudili snad přehorliví pražští dominikáni kacíře, i když byli ochotni odvolat? Je-li tomu tak, pak představuje 14 upálených vedle zmíněného Richarda maximum českého kacířství, vše, co se podařilo v diecesi sehnati na poplach z nesčíslných Valdenských, jimiž hrozil, umíraje na hranici, Neumeister. Pak by byl uražený řád inkvisitorů se svou odvetou proti Dražicovi vyčkal tři léta, až do chvíle, kdy na svou stranu získal (politické pozadí biskupova procesu, třeba si ho nikdo tuším dosud nepovšiml, není nepatrné, což však zde lze nanejvýše naznačiti) krále Jana.

[15]) uv. Codex VI, 101; pozdější jmenování inkvisitora pro Prahu a Olomouc VII, 52.

[16]) Zlomky procesu vyd. F. Menčík ve VUS 1891, k čemuž H. v Zeitsch. f. Kirchg XV, 8, kdež právem dí o Marče, že ji přivedli k valdenství němečtí její páni. Něco nových podrobností přináší nyní L. Domečka, Valdenští v jv. Čechách (1921) 3 a d.

[17]) Akta tohoto procesu měl asi Flacius Illyricus, datuje je kolem 1330 (proti H. 28 p. 3).

[18]) Vše u H. Vážným dokladem byl by český původ t. zv. Codex Teplensis který halská diss. Weissova (1887) dialektickým rozborem kladla do již. Čech Než bohatá rozprava, která se potom o zajímavé otázce německého překladu bible rozvinula, odmítla jakoukoli souvislost německé bible s valdenstvím. Pěkný přehled její u G. Wolfa, Quellenkunde zur Geschichte d. dt. Reformation I, 1915, 184—7.

jenž se vzepřel vydati poddaného, kterého inkvisitor podezříval.[19] Je známa též horlivost, s jakou podporoval inkvisici Karel IV., ani zde však neslyšíme o Valdenských české národnosti.[20] A vidíme-li v letech 80tých, že inkvisice pracuje, slyšíme zároveň, že proti — beghardům.[21] Udrželo-li se však přece něco valdenství v Čechách až po tyto časy, zničila je skoro jistě poslední velká inkvisice, jež prošla českými zeměmi, proslulá inkvisice ojvínského provinciála Petra Zwickera a jeho pomocníka, týnského oltářníka Martina. Jejich působení zabíhá v země alpské, Uhry,[22] Bavory, Franky, Duryňsko i Branibory s Pomořany a trvá přes 20 let (1380 až asi 1402). Hauptovi je to svědectvím vysoké vyspělosti a oblíbenosti inkvisičního umění českého, umožněné prý hojnou praksí domácí. Než vysvětlení je jednodušší: v celé Evropě, většinou ostatně lucemburské, není v té době jiných inkvisitorů, neboť ani Habsburkové, ač se v jejich Štýrsku r. 1395 brání Valdenští žhářstvím a hrozbami »věcí horších«, takže se Zwicker obrněným manifestem dovolává proti nim pomoci netečných a spořivých vévod i dvora papežského, nedovolili si drahý přepych sv. inkvisice. Oslavný projev vídeňského prof. Pilichdorfa r. 1395 mluví ovšem o obrácení skoro tisíce Valdenských v Durynsku, Braniborsku, Čechách a na Moravě, ale po Wattenbachově zjištění Zwickerova horlivého působení v Marce r. 1394, můžeme dosti důvodně pochybovati o správnosti jeho vsunutí zemí českých v okruh pověstné inkvisice. Máme přece dokonce dvojí seznam valdenských »mistrů« — apoštolů[23] ze sklonku století z nejrůznějších končin Zwickerova působení, ani jediné jméno se

[19]) Tadra, Acta iud. (= A. Iud.) I, 215, jak připomněl V. Novotný, Hus II, 334. Domečka (12) ve stopách Hauptových spatřuje důkaz o vytrvání valdenství až po časy husitské ve jmenování žáka drážďanské školy Dräandorfa do Jindřichova Hradce 1417. Nenuceně vykládá se skutečnost ta, myslím, jako článek v politice husitského panstva, o níž shora 504: do Hradce šel Dräandorf zřejmě místo vypověděného faráře německého. Kdyby ostatně běželo o Valdenské z 1340, byl by šel nikoli do města, nýbrž do Bednárce, kde jediné byli Valdenští. A stejně nelze, trvám, považovati za podobnou stopu, jako činí Domečka, proniknutí bratří do okolí Bednárce ok. 1560; přicházeliť ze sousedních bratrských sborů. Zde i v textu jest i nepřímá odpověď na nejnovější pokus V. Chaloupeckého (v ČČH 1925, 373 a d.) o zpravděpodobnění dohadu, že ještě v době Husova působení na Táborsku žili Valdenští pod hradem Kozím. Hledá-li pro to Chaloupecký oporu v zápise plánského faráře Martina o valdenských zásadách, o němž ostatně v mých poznámkách k Neumannovi, uv. v p. 22, zapomíná, že běží zřejmě o Planou v záp. Čechách, nikoli však u Kozího.

[20]) Jediná stopa, kterou H. nalézá, jsou odpřísahací formule, ty jsou však německé (uv. Goll II, 38 p.).

[21]) Die als hauptsächlichste ketzerische Secte Deutschlands gelten, dodává H. v uv. Zeitsch. VII, 533.

[22]) Jos. Truhlář v ČČH 1903, 196 a A. Neumann, České sekty XIV. a XV. stol. (1920) příl. 6. O knize Neumannově a jejím řešení otázky moje poznámky v Naší vědě III, 199 a IV, 233.

[23]) H 83.

však nepřipíná k půdě české. Jediná zprávička, související snad se Zwickerem, zachovala se nám z Čech: zlomek protokolu o pokání, uloženém Václavovi ze Sušan na Postoloprtsku, jenž slibuje, že se napříště nebude stýkati s Valdenskými,[24]) ani to však nedokazuje, že by valdenští kazatelé němečtí byli tu dobyli úspěchu v českém obyvatelstvu.

Praha, sídelní město čilé inkvisice, jejíž oblast se rozkládala od Baltu až do Alp a od Rýna k Tatrám, zažila zejména v době Zwickerově kacířské procesy a spatřila vzplanouti hranice, nikdy však, jak toho vzpomíná[25]) v lednu r. 1409, kdy starý inkvisitor ještě nezemřel, M. Jeronym, nebyl mezi jejími obětmi Čech.

Přehled tento ukazuje pravděnepodobnost značného rozšíření valdenství v Čechách a na Moravě poč. XV. stol. a tedy i mínění, že by v husitství bylo bývalo zaniklo veliké množství Valdenských.[26]) I když připustíme, že veliká inkvisice Zwickerova nevyhladila všeho valdenství, pokud se snad přece udrželo od pohromy r. 1340, pronikání valdenství do Čech a zejména mezi obyvatelstvem české národnosti stavěla se v cestu i ta pomíjená a přece důležitá okolnost, že tito Valdenští byli Němci, jejichž jediným poutem bylo živé slovo potulných kazatelů a jedinou literaturou překlad bible.[27]) Ostře národní ráz valdenství udržoval hnutí v daleko větší výlučnosti, než mezinárodní viklefství; šíření ve vrstvách českých předpokládalo nikoli snad pouze přinesení několika knih, jako byly Viklefovy, nýbrž hned založení propagačního ústředí, které by valdenství, lze-li tak říci, přeložilo do češtiny.[28]) O ničem podobném není sebemenší stopy. Z doby husitské máme dále několik zmínek o Valdenských se strany katolické i opačné: jako o něčem cizím a vzdáleném mluví však o nich jak Hus a Jakoubek,[29]) tak Vavřinec z Březové,[30]) Jan

---

[24]) Otiskl Truhlář ve VČA VIII, 354.

[25]) Ego enim rei huius testes vos esse non dubito, pravil na známém kvodlibetě Knínově k pražským konšelům, hostům i divákům, quod plerumque plus quam plures ab exteris nacionibus homines retinetis memoriter huc advectos eosdemque ut iure compertos hereticos in hac sancta civitate fuisse combustos, nullum autem purum Bohemum audistis vos neque patres vestri cum suis antecedentibus patribus vel semel ob heresim fuisse combustum (Höf. II, 122).

[26]) H 108.

[27]) Propter persecuciones et iniurias, quas passi sumus, píší italští Valdenští do Němec 1368, multociens producti sunt libri nostri quasi in nichilum ita, ut vix sacram paginam possemus censervare.

[28]) Jak mocná byla tato skutečnost, dosvědčují Valdenští sami. Jednou, vypravuje jejich úřední regula (t. zv. liber iustorum u Döllingera, Beiträge zur Sektengesch des MA II (1890), 354), zahnala je persekuce za moře a tu shledali na veliké své překvapení valdenské obce. Sed quia ignorabant idioma regionis illius, cum eis non potuerunt consorcia habere nec sibi amicicie mutuam, sicut libenter fecissent, firmitaten ostendere et abinvicem recesserunt.

[29]) Viz p. 73 Certe, dodává tu, illi sunt pars Christi. V postile r. 1421 (o ní L Fil, 1923, 119 a d.) praví však již: Dnes Valdenští potupili nadání papežovo, a (le) pod tiem zapřeli mnohých pravd, nedržíce totiž vo očistci a přímluvách

Příbram[31]) neb Ondřej z Brodu,[32]) ano ještě na bazilejském koncile r. 1433 Prokop Holý.[33]) Můžeme nanejvýše doložiti projevy účasti, později pak nechuti k Valdenským u Jakoubka, snášenlivost stejnou jako k Židům neb Adamitům u Pražanů,[32]) můžeme konečně doložiti odpor Valdenských k záměru o spojení s Husity, o němž uslyšíme dále.[34]) Vše to jsou však známky, které jen potvrzují, nač možno usuzovati samostatně již ze slov, jakými vystihují poměr Táborů k Valdenským pražští jejich odpůrci zmínění, že oba směry zůstaly až do let třicátých na sobě nezávislé.[35])

To vše arci nevylučuje možnosti, že nauka Valdenských nebyla beze vlivu na vznik jí tak nesporně příbuzné a blízké nauky táborské. Bylo by jistě nekritické takovou možnost odmítati, jediná však zpráva, která bývá od časů Pregerových[36]) uváděna na doklad vlivu lidového valdenství na vůdce pozdějšího táborství, nikterak tak nedokazuje. Myslím výtky Křišťana z Prachatic Václavovi Korandovi a některým kněžím z počátku r. 1417, že nedbajíce přečastých napomenutí pražských mistrů, řídí se vlastním rozumem a nevzdělaným lidmi obojího pohlaví, kteří pod rouškou zbožnosti urážejí mnohé duše nevinné, navádějíce je k tomu, že není očistec, aby se nemodlili za zemřelé, nedbali o přímluvy svatých, nezpívali Salve regina, pochybné ostatky svatých poházeli v bláto a obrazy jejich pálili a nestarali se o žádné obřady a církevní řády, vymyšlené lidmi, nýbrž hleděli se spíše přizpůsobiti ve všem řádům církve prvotní.[37]) Zpráva tato, kterou ostatně již Bezold[38]) vykládal jako doklad mocného vlivu lidového radikalismu na konservativnější kruhy inteligence duchovenské

---

svatých, a jiné bludy uvodí (V. Flajšhans, Vrstevník Husův ve VUS 1903, 16).

[30]) Purgatorium, dí o Tábořích (411), cum Valdensibus negabant.

[31]) Jsou Valdenští, praví o Tábořích 1429 (uv. Goll 297), více než Viklefští.

[32]) Jeho traktát z 1427 (Höfler II, 315, 336) vytýká Pražanům, že se vzbouřili proti nejpoctivějším občanům království dimissis ac intactis Judeis et hereticis Valdensibus, Taboriticis et Adamitis, a vykládá kacířství husitské jako směs nejrůznějších sekt, mezi nimiž nechybí ovšem nejznámější, valdenská; za nejvlivnější složku pokládá viklefství, což právem zdůrazňuje Goll 298.

[33]) Mencionem fecit, vypravuje o něm Petr Žatecký (MC I, 352), de Valdensibus, asserens de his audisse ab aliis referentibus multa bona quia sunt casti, pudici etc.

[34]) Níže 543.

[35]) Názor ten, k němuž se sklonil již mistr historické kritiky, Jos. Dobrovský, v klasické své stati Geschichte d. böhm. Pikarden und Adamiten (v Abh. d. böhm. Gesellschaft d. Wissensch. auf d. J. 1788) 304, důrazně a nezávisle, třeba již na základě mého hodnocení zjevu Mikuláše Drážďanského, vyslovil v kritickem referátě o Sedlákových i mé studii (o nichž dále), Jos. Th. Müller v Zeitsch. f. Brüderg. IX (1915) 102—9, a to hlavně z přesvědčení o základní důležitosti národnostních rozdílů mezi německým Valdenstvím a našim hnutím náboženským, které, jak shora vyloženo, jest i východiskem mého soudu.

[36]) Až na Losertha (uv. v p. 2) 501.

[37]) Doc. 633.

[38]) K dějinám husitství (1904) 39 p.

a proti jejíž — lze-li tak říci — valdenské interpretaci pronesl závažné důvody i Loserth a Knatz,[39] pozbývá dnes pro valdenskou theorii významu téměř úplně. Můžemeť dnes zjistiti, že ony věty, které bývaly považovány za důkaz přímého vlivu valdenského, naprosté zamítání přísahy a popření očistce, byly předmětem živých rozprav na pražské universitě již bezmála dva roky dříve, předmětem polemik, k nimž dal podnět nepochybně britský Vikleřovec, který r. 1414 došel v Čechách útulku před inkvisicí své vlasti, M. Petr Payne. Hlavním pramenem pro poznání této diskuse, která vznik táborství osvětluje ostrým světlem, jsou spisy Mikuláše Drážďanského, Němce sice, přece však nejspíše dobrého Pražana a spolubojovníka Husova i Jakoubkova. Osobnost Mikulášova a jeho druhů je proto v popředí mého zájmu; jeť, nemýlím-li se, klíčem k řešení otázky po vzájemném vztahu táborství a valdenství.

2. Mikuláš Drážďanský a pražská škola U černé růže na Příkopech. 2. června 1402 odpovídal se před arcibiskupským korektorem Ojířem nedávno vysvěcený kněz Mikuláš, syn staroměstského měšťana Michala sedláře a německý kazatel v kostele P. Marie na Louži na Starém městě. Žalovali ho asi sami staroměstští konšelé. Když totiž minulé úterý kázal, dovolil si velmi pohoršlivé extempore. »Hleďte, drazí,« pravil, ukazuje prstem na přítomné konšely, »ještě letos budou tito pánové sťati a hlavy jejich poplavou v krvi; buď je zabije vlastní jejich čeleď nebo ti, kdož je provázejí.« A když na to purkmistr s konšely (mezi nimi byl asi i Kříž Kramář) povstal a z kostela odešel, volal prý Mikuláš za nimi: »hleďte, ďáblové je vyvádějí z chrámu.« Žaloba stěžovala si i na to, že vyzývaje k modlitbě za právě (1. května) zemřelého arcibiskupa Olbrama, pomlouval ho, že prý nadělal mnoho dluhů a mnoho lidí ožebračil, ano vracela se až k Mikulášově nedávné asi primici. Strhal prý tehdy paním, které si přišly pro jeho požehnání, s hlavy ozdoby a o svatodušních svátcích schválně prý polil při výkropu a zničil krásné roby bohatých měštěk.[40]) Snad z protekce, snad že se mu podařilo se vymluvit, vyvázl z vyšetřování pouhým slibem, že si s kazatelny nedovolí osobních narážek po dva roky. Minuly však sotva ¾ roku a Mikuláš je (z jara 1403) disciplinárně vyšetřován znovu na udání známého staroměstského souseda Kříže, a to pro utrhání na cti. Více žel žaloba nepovídá; podle Mikuláše neběželo o nic většího, nežli že v přátelském kruhu měšťana Smeltzera vypravoval o nočních výtržnostech Křížova syna Petříka, jak z rozpustilosti pálí majetek chuďasů, a že doložil: »Kdyby byl raději vděčen za to, že Bůh již kolikráte zachránil otce jeho od šibenice.« Nejspíše týkala se však žaloba i výroků na kázání. Bylť nyní Mikuláš na dva roky suspendován a dostal rozkaz přijíti po jejich uplynutí znovu na konsistoř, zda mu může býti opět povoleno kázání. Smělého ka-

---

[39]) J. Knatz, Taborites et Vaudois (1889), Thèse de Mantauban, 80—5.
[40]) Srov. Žaloby na Miliče v Palackého Formelbücher II, 184 § 10.

zatele zachránila však vznešená protekce. Choť norimberského purkrabího[41]) poslala ke konsistoři vlastního zástupce[42]) s přímluvou a korektor dovolil zase Mikulášovi hned kázati a slíbil vyzkoušeti ho již za 14 dní.[43])

Německá národnost, horlení proti bohatství vyššího duchovenstva a nádheře v kostele, vlivná protekce patricijské rodiny[44]) (Michal Sedlář, připomínaný konšelem po prvé r. r. 1390, je jím ještě r. 1404 a majitelem domu zůstal až do prvních dnů r. 1414),[45]) pravděpodobnost, že Mikuláš studoval na pražské právnické universitě,[46]) a posléz okolnost, že pozdější,

---

[41]) Je to patrně Markéta, dcera Karla IV., choť purkrabího Jana, jenž zůstal v dobrých stycích se svým královským švakrem, i když přijal své statky v léno od protikrále Ruprechta.

[42]) Tento honorabilis vir d. Gaynher je zřejmě opětovný rektor právnické university Mik. Geunherův.

[43]) A Iud. IV, 128, 192.

[44]) V kostele měli podací Olbramovici (Tomek II, 144).

[45]) Tomek V a Základy I, 51, 126 (rkp. arch. m. Prahy 2102, 19).

[46]) Neposlední shodou v životní dráze Mik. Drážďanského i kněze Mikuláše je podle všeho i to, že oba studovali práva a dosáhli bakalářství. Bakalářem dekretů zve aspoň Mik. Drážďanského rkp., jenž uchoval jeho kázání z r. 1414 (J. Sedlák, Mik. z Drážďan (1914) 2 p. 1. Základní tuto studii, která se po prvé zabývá soustavně zjevem Mikulášovým, cituji dále prostým S. Budiž mi při tom dovoleno opakovati, že moje práce o Mikulášovi byla v podstatě skončena 1910 (viz ČČH t. r. 424) a napsána po návratě z Němec 1913, takže celkem v podobě, jaká je zde, pronesena, když studie Sedlákova začala vycházeti v Hlídce, v Učené Společnosti 2. března 1914. Pouze tam, kde ji Sedlák antikvoval, je zde zkrácena. (Srov. i ČČM 1915. 1 a 251). Že pak se 1402 zastal kněze Mikuláše patrně (viz p. 42) rektor právnické university, vysvětlíme nejsnáze výkladem, že běželo o jejího člena. Je-li tomu však tak, je kněz Mikuláš nejspíše právníkem Mikulášem z Prahy, kterého Geunherův přímý nástupce promovuje ještě t. r. 1402 na bakaláře a jenž vstoupil na universitu 1393 (Matricula 45, 20). Tím se také naráz řeší záhada, proč Mikuláše Drážďanského marně hledáme mezi posluchači Drážďanům nejbližší právnické university, a vysvětluje, jak mohl ještě pamatovati Matěje z Janova, čemuž aspoň nasvědčuje jeho výrok z 1414 (uv. S v ČKD 1913, 407). Kdy se Mikuláš Drážďanský stal mistrem, jímž ho jmenuje také rukopis (uv. S), je naprosto neznámo, a nemýlím-li se, vůbec pochybno. Nazývať ho Bartoloměj Rautenstock oproti M. Petrovi z Drážďan polovičním mistrem (uv. v p. 28 Döllinger 628) a je vždy možno, že mu říkali mistře jako bakaláři dekretů; bylať fakulta kanonistická jako bohoslovecká považována za vyšší, třeba nevyžadovala výslovně jak ona pro vstup misterství světských věd. Byla sice vyslovena domněnka, která oba zmíněné muže uvedla ve styk s pražskou filosofickou fakultou, jak však soudím, jen omylem. Počátkem 1397 promovuje totiž M. Petr z Drozna (Petrus Drosna) na bakaláře Mik. Drossena (LD I, 318), jehož již Tomek (III 560) a po něm prvý objevitel Mikulášova významu, Jos. Truhlář (VČA 1898, 662—4, kde popsán hlavní sborník Mikulášových spisů), stotožňují s Mik. Drážďanským. Vskutku pocházeli oba mužové nikoli z Drážďan, nýbrž z Drozna v lubušské diecési, jak vysvítá ze zápisu o svěcení M. Petra 1396—7 (Liber ordinatorum vyd. A. Podlaha (1922) 25, 33), kde se jmenuje M. Petrus Kerszner de Drosna, can. eccl. Lubuc. Tímto zjištěním, k němuž se, jak se zdá, kloní i S (2), pozbýváme poslední listinné zprávy o Mikulášovi Drážďanském a musili

přece však ještě současná paměť jmenuje farářem na Louži Mikuláše Drážďanského,[47]) to vše dohromady činí pravděpodobnou domněnku, že kazatel Mikuláš je pozdější významný husitský spisovatel Mikuláš Drážďanský. Pak by se byl jeho otec přistěhoval do Prahy někdy na sklonku let osmdesátných z Drážďan, jako jiní jeho krajané.[48]) Ještě spíše však dostal kazatel Mikuláš spisovatelské své příjmí Drážďanský proto, že vystupuje o 10 let později na veřejnost jako spisovatel, učinil tak, jak uvidíme, jako kolega drážďanských mistrů, kteří se usadili v Praze, takže byl také sám pokládán za jejich krajana a z neporozumění nazván Mikulášem z Drážďan českou veřejností, se kterou se sblížil teprve vlivem těchto drážďanských mistrů.[49])

---

bychom přestati na holých faktech jeho kněžství a bakalářství in decretis, kdybychom se rozpakovali užíti četných úředních zpráv o kazateli Mikulášovi. Neboť ani jména Nicolaus Desna mezi respondenty kvestie z 1412 (S I, 3 p. 4) není lze vztahovati na Mikuláše Drážďanského; muž tohoto jména je známý současný mistr české národnosti.

[47]) Není možná pochybovati, že to byl Mikuláš Drážďanský, účinný bojovník za kalich, jehož měl na mysli Rokycana, když na basilejském koncile 1433 v odpověď na autoritu Petra de Palude, kterou proti kalichu namítl mluvčí koncilu, pravil s patrnou narážkou: Est mihi ille doctor ignotus, est eciam novus. Sed habemus unum Nicolaum de Lacu, satis antiquum. Non habemus eum hic, sed est (jeho kniha) in Praga. Qui dicit expresse, quod sub utraque specie sumere est de necessitate et precepto Christi; k čemuž český svědek, Petr ze Žatce, dodává: denotans plebanum in Lacu, Mnichonem (přezdívky té dostalo se asi Mikuláši Drážďanskému pro mnišskou přísnost názorů). Výklad tento rázem odstraňuje potíže pokusu Palackého (III, 560) i Kalouskova (O historii kalicha (1881) 22—3).

[48]) Dva, Hensela nožíře a Hermana Hopfa, jmenuje seznam nových měšťanů pražských z 1324—93 (vyd. Jos. Teige v Almanachu m. Prahy 1901—2). Seznam je neúplný, jak ukazuje na př. zvláštní dodatek z 1379—85 (v 2. části 53). Ostatní prameny, které by snad dovolily přesně zjistiti původ Mikulášova otce, zničeny požárem 1399.

[49]) Tractatus Drazdanensis zní název nejstaršího určitě datovaného sborníku Mikulášových prací z 1417 (popis v uv. stati Truhlářově). Že jméno Mikuláš z Drážďan zatlačilo tak brzy dosti neobvyklé jméno Mikuláš Drážďanský, vysvětliti možno jednak tím, že nestýkal se dříve s českými kruhy, byl pro ně někým novým jako jeho zahraniční kolegové, jednak svízelným rozšířením jména Mikuláš v současné Praze (jmenuje se tak každý patnáctý Pražan podle Tomka II, 496), což nutilo takřka hledat přezdívku pro muže jména tak častého; pražští rodáci, pokud neměli jméno vzácné jako Jeroným, podržují proto zpravidla aspoň jméno otcovo (M. Gregorius Leonis, Martinus Cunšonis a p.) Rozluštiti záhadné jméno Nicolaus de Czerrucz, jaké dává Mikulášovi současník 1417 (v p. 81), nedovedu jako S (48 p. 4). Správnosti mého výkladu nasvědčuje, myslím, posléz i příznačná okolnost, že vzpomenutý žák školy U české růže B. Rautenstock (p. 46) nezmiňuje se ani slovem o drážďanském původě Mikulášově a nazývá ho pouze Meister Niklas genannt, ein halber Meister, Schulmeister und Lehrer (oproti M. Petrovi z Drážďan), a že druhý žák školy, J. Drändorf, přišlý s M. Petrem z Drážďan, nemluví než o Petrovi a jeho druhovi Fridr. Eppingovi (H 70, p. 2).

Celé téměř desítiletí neslyšíme o Mikulášovi nic bezpečného.[50]) Podobá se však, že od P. Marie na Louži odešel za zástupce faráře v kostele sv. Martina ve Zdi, kde se r. 1407 místofarář Mikuláš utkává se zámožnou měšťkou zcela podobně jako kazatel Mikuláš s patricijkami před 5 lety.[51]) Před srážkami dalšími s duchovní vrchností chránily ho snad mocné styky. A sklony protiklerikální, které jsme viděli u kazatele Mikuláše a jež v něm možná žily od mocných dojmů raního mládí (11 let jinošství, vzpomíná později Mikuláš Drážďanský, pobyl v neznámé biskupské residenci, kde byl svědkem náhlého hanebného skonu mnoha ze 62 kanovníků tamní kapituly,[52]) mírnila snad jeho národnost. Opravné živly pražské, zvláště na universitě, jsou tehdy již téměř výlučně české a byl to spoluzakladatel betlémské kaple a přítel již tenkráte Němci nenáviděného národovce Husa, Kříž, jenž, jak jsme slyšeli, žaloval Mikuláše u konsistoře. To vše Mikuláše v Praze nepochybně osamocovalo a zavinilo, že uzrává poměrně značně pozdě.[53]) Rozpory takové vyrovnává zpravidla teprve čas. U Mikuláše zvítězilo nad národními rozdíly na konec přece, jako tak často v dějinách naší reformace, náboženství.

Bylo to někdy na podzim 1411, nejpozději v dubnu 1412, kdy správcové drážďanské Kreuzschule, M. Petr z Drážďan a M. Fridrich Eppinge, jsouce, jak se zdá, nespokojeni synodním výnosem míšeňského biskupa Rudolfa z 18. října 1411, jenž zakazoval učiti na školách partikulárních i Písmu nebo Dekretu, odešli z Drážďan do Prahy, kdež si zřídili (snad pomocí faráře Mikuláše) školu v domě národu českého (t. j. zemské české kurie na universitě) »U černé růže« na Příkopech.[53]) Praha slibovala jim nejen větší volnost v rozsahu učiva, nýbrž i více žáků, než Drážďany, tak

---

[50]) V A Iud. (322) objevuje se naposled jako svědek v únoru 1404.

[51]) Akta korektorů duchovenstva diecése pražské z 1407—10, vyd. A. Podlaha (1921) 7. Vzpomeneme-li překvapujícího zjevu, že 1414 poprvé v tomto chrámě podáváno z kalicha, jakkoli farářem byl jeho odpůrce M. J. z Hradce (o jeho projevu proti kalichu ČČM 1923, 46), máme v domněnce, jež v místofaráři Mikulášovi hledá Mikuláše Drážďanského, vysvětlení dostatečné.

[52]) Vzpomíná toho po letech slovy: ego in quadam civitate episcopali annis XI adolevi, ubi LXII canonici... serviebant... Paucos eorum vidi communi morte hominum defungi, sed subito omnes et reprobe mori (cele u S 2—3 srov. 31, p. 3). Události ty spadaly by asi v 8.—19. rok Mikulášův, v dobu tedy, než vstoupil na právnickou universitu pražskou, jak se domnívám. I byl by se narodil kolem 1373. Než tak daleko u výkladě nezcela jasné této zmínky jíti nehodlám. I svěcení, dodejme, nabyl nejspíše v cizině; v pražském liber ordinacionum ho aspoň nenajdeme.

[53]) Doklady v S 2 a d. O poznámkách v Dräandorfově přepise Lyry nově Neumann v Hlídce 1924, 457 a d. Místo jmenuje z živého ještě podání v lat. i české své kronice Prokop Písař (srov. ČČM 1922, 162 p. 8). Odchylná zpráva pozdější, která působiště drážďanských mistrů klade k sv. Valentinu (B. Lukáš 1527 u Golla (uv. v p. 3) 59), souvisí asi s památkou, jakou zůstavil Mikuláš v nedalekém chrámě P. Marie na Louži a která se nám ozývá u Petra Žateckého (p. 47).

blízké nové universitě lipské; něco žáků (víme tak určitě o Drändorfovi) přišlo hned s nimi. Pražským kostelům nezůstali drážďanští mistři nevděčni. Památné schůze na radnici 10. července 1412, v níž se rozhodovalo o osudu viklefství u nás, účastnil se též M. Eppinge,[54] a když se v srpnu jal Hus s Jakoubkem hájiti na universitě některých zásad Evangelického doktora, Eppinge, jak vděčně vzpomíná M. Jan, přidal se k nim obranou věty 11. a 12. o exkomunikaci.[55] A v tytéž bouřlivé dny srpnové spadá nepochybně i vznik prvního známého spisu Mikulášova T a b u l a e v e t e r i s e t n o v i c o l o r i s (Č. 1)*.

Navazuje na kontrasty mezi Kristem a papežem, jež tak pobuřujícími barvami maloval Viklef v letáku De Christo et suo adversario Antichristo, sestavil Mikuláš z Viklefa a Dekretu sílu výroků a citátů, ilustrujících ostré a křiklavé rozpory mezi církví prvotní a současnou, a to na tabulích, na nichž první tuším výjev byl vymalován. Obrazy tyto byly, jak vzpomíná pamětník, nošeny po ulicích, a to, jak se podobá, na korouhvích.[56] Spis je památný i tím, že byl asi po půl století přeložen do češtiny, kterýžto překlad tvoří základ slavného rukopisu jenského a gotinského (č. 1. a). Látka rostla Mikulášovi, zdá se, takřka pod rukama. Brzy asi vznikl tak jakýsi druhý díl tabulí, C o n s u e t u d o e t r i t u s p r i m i t i v a e e c c l e s i a e e t m o d e r n a e (č. 2 srov. i č. 3).

První, primitivní tyto spisovatelské pokusy, na nichž literárního není téměř nic, učily Mikuláše vládnouti perem. Hned snad za srpnových bojů o Viklefa vystupuje krátkým traktátem na obranu Viklefovy věty, že kněz či jáhen smí kázati i bez povolení papežova nebo biskupova (č. 3). Na universitě hájil jí tehdy Hus, 4. září vyvracel ji proti němu ve slavnostním kázání v Týně dr. Štěpán z Pálče. Mikulášův traktát D e q u a d r u p l i c i m i s s i o n e (č. 4), který prudce vyjíždí na stranu moronosných doktorů, hájí these Viklefovy na celé čáře a hájí jí doslovným namnoze vypisováním zmíněného aktu Husova (č. 4. a). Traktát dočkal se nemalé cti, že se v provencalském překladě dostal do literatury valdenské.

---

[54]) Hus v Opp. I, 266. Na protest rektora Marka z Hradce proti usnesení a zákazu královských plnomocníků (S e d l á k, Studie a texty I, 63) nebyl asi Eppinge jako cizinec ještě připuštěn.

[55]) Hus Opp. I, 249. Činí tak již ex permissione matris mee alme universitatis studii Prag. iuxta conclusionem eiusdem. Traktát Credo communionem sanctorum (expl. diligentibus se I Cor !I) je hojně zachován (N o v o t n ý. Hus II, 143 p. 3, k čemuž dodej vid. 4512. 243—57 a 4521. 144—55). Eppingovy quaestiones super III. l. Decretalium v univ. IV C 27. 1—12'; náležel mu kanonistický sborník V B 17. Bakalářem církevního práva zve ho Hus i ruk.

[56]) Soudil bych tak z toho, že Mikuláš cituje spis názvem Cortina (korouhev) de Antichristo. Srov. podobný zjev u sv. Víta (T o m e k, Základy III, 248). Jinak Chytill, Antikrist 150.

[57]) Hus Opp. uv. a I. E. K a p p, Kleine Nachlese einiger... Urkunden (Leipzig 1730) III, 358.

*) Čísla v závorce ukazují na seznam Mikulášových spisů v dodatku přílohy,

Někdy počátkem r. 1413 zemřel M. Eppinge, »pius christianus et magnus zelator legis Christi«, jak jej nazývá Hus, »humilis et devotus«, jak ho vzpomíná po letech žák Dräudorf, a Mikuláš stal se pravděpodobně jeho nástupcem.[58]) Zde ve škole z nových povinností vzešly asi jeho spisky katechismové (č. 11) a traktát podobného rázu i povahy, zvaný Puncta (č. 6), jakož i, jak se podobá, obdobné kompilace menší (č. 7), vše spisky literárně sice primitivní, ale významné svou smělostí. Tak zejména v Punktech rozhoduje se Mikuláš pro Vikleťovo mínění, k němuž se nepřidaly současné Husovy knížky o svatokupectví, že svátostné úkony svatokupeckého kněze jsou neplatné,[59]) a dokonce prvý vyslovuje a hájí požadavku, že mše má býti zjednodušena na prvotní svou podobu, na Otčenáš a úkon posvěcení, jak to později provedli Táboři. Jsou to loci communes, které čteme v Punktech o svátosti pokání, jako m. j. o zpěvu, proti němuž brojí eucharistickým traktátem Matouše z Krakova.[60]) Ale dějinného významu jest, co Mikuláš vybírá z kroniky Flores temporum o mši prvotní církve: když asi počátkem r. 1415 Jakoubek ze Stříbra potřeboval historických dokladů pro přípustnost zkrátiti in articulo necessitatis mši podobojí, užil vydatně materiálu Mikulášova, z něhož plynulo tak jasně, že mše vznikla teprve dlouhým procesem historickým.[61])

---

[58]) Na rozdíl od Drändorfa, jenž nejmenuje z učitelů koleje než Petra a Fridricha, jiný žák, B. Rautenstock, učil se u M. Petra a M. Mikuláše (viz p. 46 a 49).

[59]) Je to odstavec De simonia in ordine (srov. S 21). Část další De simonia in beneficio (univ. IV G 15 l. 21—6) věnována rozboru pojmu, který definuje hlavně proti Engelschalkovu Speculum aureum s kanonistou Hostiensis (in omni administracione rei acclesiastice committitur, si ematur). Odstavec posléze de simonia in aliis sacramentis odsuzuje jako svatokupectví i dary za křest, křižmo a přijímání a prohlašuje svátosti, takto propůjčované, za neplatné a kněží takové za kacíře (l. 26—8).

[60]) Nebyl snad Mikuláš z nepřímých žáků slavného tohoto německého pražského kazatele (srov. o jeho odchodě z Prahy ČMM 1916, 154 p. 2)? Či spíše Jana ze Stříbra (o něm ČČM 1919 190)?

[61]) Christus, praví (univ. X D 10 l. 206), suis expressit breviarium suum et modum orandi, Mat. VI. dicens: »sic ergo orabitis: pater noster, qui es in celis« etc. Ipse enim primam suam missam solum cum forma verborum celebravit, ut patet de consecr. di. II. Liquido. Deinde per Petrum additum fuit pater noster, ut dicitur per Archidiaconum supra c. Jacobi (de consecr. di I). Ubi dicit Glosa ordinaria, quod postea alii alia addiderunt, de quibus pulcre habes in cronica sc. Flores temporum; et idem dicitur de consecr. di. II Utrum: »Credendum est, quod in verbis Christi sacramenta conficiantur, reliqua omnia, que sacerdos dicit aut clerus chori canit, nichil aliud quam laudes et graciarum acciones sunt«. Unde dicit b. Crisostomus super Mateo: »Qui non sic orat, ut docuit Christus, non est Christi discipulus. Nec pater libenter oracionem exaudit, quam filius non dictavit; cognoscit enim pater sensus filii et verba non recipit, que usurpacio humana cogitavit, sed que sapiencia Christi exposuit«. Unde dicit Salomon Pro XXX: »omnis sermo dei ignitus clipeus est sperantibus in se; ne addas quicquam verbis illius et arguaris inveniarisque mendax«. Idem dicitur Apoc. ult.: »Contestor ergo... in libro vite isto«. Unde dicit b.

V opravdového spisovatele vychoval Mikuláše teprve veliký boj o kalich na podzim r. 1414.

3. Petr Payne a Mikulášův boj o valdenské zásady. Bylo již dávno po prvních poradách o převratné novotě, na nichž Mikulášovi, jakožto znalci Dekretu, připadl nemalý podíl,[62]) po prvních literárních i veřejných bitvách o kalich, když vystoupil na bojiště. Bylo to snad již i vlivem muže, který se v zápětí potom objevil po Mikulášově boku, oxfordského M. Petra Payna, britského Lollarda, kterého pád lorda Oldcastla na podzim r. 1414 a jím zahájené a umožněné všeobecné pronásledování viklefovců v Anglii přinutilo prchnouti do Čech a jenž se stal též učitelem na škole »U černé růže«,[63]) když se vůdce husitské strany Jakoubek ze Stříbra na naléhání přátel a žáků zvláště v kruzích laických odhodlal konečně k rozhodnému a převratnému kroku. Přes varování přítele Husa, jenž ho na odchodu do Kostnice prosil, aby vyčkal, až se bohdá vrátí, vystoupil na universitě veřejnou disputací na obranu a pro obnovu přijímání podobojí. Příští neděli viděla Praha po prvé po staletích zase přijímání z kalicha; a to nejdříve v kostele, v němž před lety a patrně dosud působil Mikuláš. A týden asi po zahájení podávání z kalicha, 12. listopadu 1414, kázal Mikuláš v kostele seniora strany Křišťana z Prachatic u sv. Michala na Starém městě, na obranu kalicha o textě, který strhl poslední váhající, i Husa v Kostnici;[64]) na slova Páně u Jana 6. — kázání, v němž vroucnost přesvědčení a statečnost Mikulášovy duše našly si již i přiměřený literární výraz (č. 13). A od té chvíle roste jeho činnost podivuhodně do hloubky i šíře, a Mikuláš kvapem uzrává ve spisovatele, který je z nejvýznamnějších mezi husitskými bohoslovci.

Zatím co Jakoubka zaměstnává polemika s úředním mluvčím strany katolické, prof. Ondřejem z Brodu, a šíření kalicha listy i obranami českými,[65]) Payne společně s Mikulášem vyvrací projevy nejnebezpečnějšího, protože nejušlechtilejšího odpůrce převratné novoty, betlémského kazatele Havlíka (č. 15). Obě příbuzné povahy spojuje pak brzy i zápas jiný, mnohem

---

Ysiodorus de summo bono: »omnis latitudo scripturarum in oracione dominica et symboli brevitate concluditur«. Idem dicit glosa super Mat.: »nulla oracio magis spiritualis est quam illa, que processit ex ore filii«... O dosahu těchto slov moje »Kniha Z. Nejedlého o husitské písni a bohoslužbě« (1915) 7 a d. Proti tomu překvapuje až svou konservativností Mikulášův další výklad o zpovědi (ruk. uv. v p. 59, l. 37'—40). Zda dostačuje pouhá zpověď Bohu, prohlašuje s Dekretem za sporné. Je proto pravděpodobné, že část tato vznikla před Jakoubkovým projevem de confessione z 1414 (Jakoubek 53), který zpovědi té v čas potřeby otevřeně hájí. Závěr Punkt (de triplici iudicio) není než parafráse 6. odstavce posice Eppingeovy, o níž v p. 55.

[62]) O možnosti, že snad právě proto připadl na objev, že kalich je prastarý řád prvotní církve, ČČM 1922, 50.

[63]) Doklad u S 3 p. 1.

[64]) uv. ČČM 169.

[65]) t. 171 a 1923, 34; o Payneových počátcích t. 46—51.

dalekosáhlejší. Britský mistr přicházel k nám se širokými světovými obzory, s velikými a světovými plány. Byl vikleřovec, ale již r. 1411 dlel na pevnině, aby tu, jak se zdá, hledal spojenců pro chystaný odboj svého lorda proti církvi. V Bavořích sešel se s vůdci německých Valdenských, do Prahy nesl asi nové listy Oldcastlovy a Wicheův Husovi a Voksovi z Valdštejna v odpověď na jejich jarní pozdravy, jimiž opětovali britské dopisy z 8. září. Snad již jako Lollard, snad styky s Valdenskými došel Payne přesvědčení o naprosté nedovolenosti přísahy a protekcí samotného krále dosáhl již v Oxfordě, že mu při vstupu na universitu byla přísaha prominuta.[66]) I v Praze, zdá se, pokusil se vyhnouti přísaze, bez níž mu však universita zůstala nepřístupnou.[67]) Leč již samy rozpaky a pochybnosti o přípustnosti některé z obvyklých forem přísahy stačily, jak se ukázalo již r. 1408 v procese kněze Mikuláše, zv. Abrahama,[68]) uvrhnouti na původce těžké podezření z kacířského valdenství. Ani Payne, beztoho nanejvýše nemilý duchovní vrchnosti jako předbojník kalicha, ani Mikuláš neušel nebezpečnému tomu nařčení. Velmi brzy asi po Petrově příchodu do Čech napaden byl Mikuláš jakýmsi profesorem theologie jakožto Valdenský. O srážce, která se z toho vyvinula, zpravuje nás pohříchu jenom Petrova odpověď.[69]) Je to zároveň, ačli se nemýlím, obrana kolegy Mikuláše.

Ještě dříve, než se mohl poněkud uvolniti z polemik o kalich, a sotva se politická situace trochu zlepšila, někdy za prvních výbuchů rozhořčení

---

[66]) t. 47 p. 2.

[67]) Přijat až poč. 1417 patrně bez přísahy, když se zaň zaručil Křišťan z Prachatic (L D I, 443). Průtah mohlo prodloužiti ještě to, že listin svých na kvapném útěku nemohl již vzíti s sebou; prokazujeť oxfordské misterství své svědky.

[68]) Doc. 184.

[69]) Tractatus Anglici de iuramento (v univ. rkp. V F 2 l. 87'—94) nelze přesně datovati, ba i jeho souvislost s projevem Mikulášovým, o němž níže, není docela bezpečná. Zařazení moje opírá se o to, že útok, na který odpovídá, nemíří, pokud lze zjistiti, přímo na určitý projev, nýbrž jen na osobu či lépe skupinu osob a jejich tvrzení, což se nejlépe hodí na samý počátek sporu. Neznámý doktor-mnich (8') mluví většinou zcela všeobecně o kacířích (heretici trahunt errorem, pervertunt catholicum sensum 8, 8') a pouze jednou, pokud lze souditi z Payneových úryvků, praví (91): Audi, tu, heretice Valdensis, načež Petr zajímavě odpovídá: Quamvis auctor Valdenses hereticos appellat, nec hoc probat nec deo duce probare poterit. Bezpečnější soud o datu i souvislosti traktátu s Mikulášovým č. 14 dovolí asi teprve prozkoumání č. 14a, které mi nebylo přístupné. Stanoviskem je Payne v zásadě mírnější než Mikuláš, jenž zavrhuje přísahu jakoukoli. Quamvis dissuadeamus, praví (8') v příznačném plurále, v němž hovoří stále, jakoby jménem všech stoupenců, per creaturas iurare ad modum loquendi scripture, tamen non pro fide expressa tenemus, quod in nullo casu ... sit iurandum. Závěr pak dí (94): Nos nolumus pro aliqua causa levi, si autem pro honesta et utili causa cogamur ad iurandum, volumus. Kladná část traktátu podává (92 a d.) auctoritates scripture sacre, ss. doctorum, quibus liquere poterit securius et perfeccius esse a currentibus iuramentis abstinere quam ipsa exercere.

nad úkladným zatčením Husovým a novými obsílkami z Kostnice, nejspíše hned ještě v prosinci r. 1414, ještě před bojem, do něhož byl stržen britský jeho kolega, napsal Mikuláš traktát De juramento, kterým se nejen ztotožnil zcela se stanoviskem Paynovým, a to ještě rozhodněji než M. Petr sám, nýbrž, využívaje pobouření veřejného mínění násilnými činy koncilu, zasadil se v něm statečně i o jinou valdenskou zásadu, o naprosté zamítání trestu smrti (č. 14). Neodvážil se však, jak se zdá, hned traktát uveřejniti — z jara 1415 píše traktát o lichvě, který je patrně pokračováním podobného traktátu Jakoubkova (č. 16) — nýbrž teprve v červenci nebo v srpnu, když byl dříve vyzkoušel půdu několika narážkami a nápověďmi o nedovolenosti přísahy v poloúřední odpovědi husitské na odsouzení kalicha dekretem koncilu z 15. června, jejímž sepsáním byl poctěn (č. 17). Výbuch všeobecného roztrpčení nad 6. červencem upravil tehdy zajisté v Čechách půdu myšlenkám nejkrajnějším a nejpřevratnějším.

Zápas o kalich končil se dokonalou porážkou jeho odpůrců. Tvrzení domácích obhájců církevních řádů, že kalich nikdy nebyl v církvi obvyklý, na zdrcující důkazy nezvratných dat českých jeho obnovitelů zapřela právě sama svrchovaná autorita církve. Nazítří po vydání kostnického dekretu nebylo na universitě pro odpůrce kalicha místa.[70]) Zdá se, že vítězná strana pomýšlí v té chvíli dostati statečného spolubojovníka na universitu. Vykládal bych si tak aspoň překvapující zjev, že právě v srpnu vznikl nejkrotčí a nejpravověrnější spis Mikulášův, obšírný totiž, až rozvláčný Výklad modlitby Páně (č. 18). Inkvisitor sebe přísnější nenalezl by v něm snad kacířství, Mikuláše poznáváme tu jen z vážnosti a přísnosti mravní.

Záměr přátel se, jak se podobá, zdařil. Brzy potom je zajisté muž, přece tak velice kompromitovaný aférou o přísaze, poctíván úkolem kázati na universitní mši v neděli 13. září 1415. Kázání, na počátku plné zřejmých rozpaků,[71]) je z valné části docela průměrný projev mravokárný a protiklerikální. Teprve na konci, podrážděném patrně prohlášením interdiktu nad Prahou, že provedla převratnou novotu kalicha, odvažuje se tvrzení rozhodných: komentuje Pseudochrysostomův výklad kázání na hoře, zavrhuje usmrcovati kacíře (ohrazuje se však proti podezření, jakoby neschvaloval jejich stihání a věznění), závěrem pak opakuje a doplňuje novými doklady naprosté zamítání přísahy, jak je hlásá traktát o přísaze.

Byl to asi slavný sjezd, který se sešel s Praze 2. září manifestovati proti kostnické popravě, co Mikuláše osmělilo k tak otevřenému a smělému projevu. Stranu oprav sílila v tu chvíli i naděje, že se podaří provésti sekularisační program, léta již hlásaný Jakoubkem i jeho přáteli (shora 488). Mi-

---

[70]) uv. ČČM 1923, 45.

[71]) Třikráte napsal si, a to vždy krotší úvod a jako v loňském kázání listopadovém nechce již, jako v Punktech (p. 59) činil, rozhodovat otázku o platnosti svátostí, udílených svatokupci.

kuláš v kázání povzbuzuje k tomu husitské panstvo a volá ve vzrušení:[72]) »Pane, zda nalezne mne ona hodina požehnání, v níž nevěstka Zjevení bude obnažena a tělo její spáleno ohněm trápení?«

Ano, tyto úspěchy a svobodné ovzduší těchto dní, které osmělily konečně i universitu k mužnému projevu proti upálení M. Jana (svrchu 482) zlákalo, zdá se, Mikuláše až k nadějím a plánům, o které se r. 1411 ztroskotalo diplomatické úsilí i umění P. Payna. Byl dobrý Němec, a slyše od britského kolegy o valdenských obcích vlastních krajanů v říši, dal se snadno unésti myšlenkou, zda by se nyní, za poměrů značně příznivějších, nedalo snad přece uskutečniti spojení říšských Valdenských s Husity. Před čtyrmi lety Valdenští odmítli, patrně proto, že se jim lollardská vzpoura zdála, jak se také ukázalo, podnikem dobrodružným, že dávali přednost klidu v úkrytě a ústraní před odbojem a převratem, k němuž radil Payne;[74]) možná i proto, že se pokládali za křesťany ryzejší. Čeho bylo k uskutečnění plánu zapotřebí především, bylo sblížení zásadní, bylo zradikálnění husitství. Většina husitů nesoudila r. 1415 jako Jakoubek, že Valdenští jistě jsou částí církve Kristovy,[29]) ano byla by se asi hrozila spojenectví a styku s kacíři tak pověstnými. Teprve mezi husity zradikalisovanými byla půda a účast pro podporu Valdenských.

Takové byly, tuším, naděje, plány a pohnutky Mikulášovy, jež mu dodaly odvahy k otevřené obraně nejchoulostivější věty valdenské, k obraně zamítání očistce. Psal smělou tuto obranu, jak se zdá, v radostných dnech dušičkových, kdy neočekávaný převrat vydal husitům náhle většinu pražských kostelů (svrchu 488) a kdy se ustavovala konečně husitská církev, posvěcená právě smrtí M. Jana, jenž se jí stal tak úhelným kamenem, o kterém hovoří Písmo. Jeho smrt, jíž využil i k letáku, v němž pranýřuje proces Mistrův účinnou methodou Tabulí (č. 22), chránila i Mikuláše. Neopomenul se také poručiti v mocnou jeho ochranu, když jeho D i a l o g u s i n t e r V(e r i t a t e m) e t M(e n d a c i u m) (č. 20) došel k větám, které nemohly nesvolati na jeho hlavu bouři sv. inkvisice. Když totiž zdánlivě zcela akademická jeho kvestie, Utrum vivencium oracio vel alia pietatis opera prosunt mortuis, dospěla k otevřené formulaci kacířské věty, jeho odpůrce, furiosus factus,[75]) zvolá s netrpělivostí ke svým kolegům, kanovníkům, prebendářům a mnichům, ztučnělým z requiem za mrtvé: »Blasphemavit iste, quid adhuc opus testibus? Nunc audistis... quid vobis vi-

---

[72]) uv. u S 35 p. 2.

[73]) Je při nejmenším zajímavé, že právě 8. září (J a k o u b e k 55) vzpomíná Jakoubek stoupenců těch svatých, kteří se odtrhli od církve, když papež Silvestr přijal Konstantinovo nadání, že mnoho jich dosud žije, ze strachu však před pronásledováním se neodvažují na veřejnost (univ. VII E 6 l. 27). Tím nemohl míniti nikoho jiného než Valdenské. Podobně praví v postile z jara 1416 (J a k o u b e k 96 l. 70): O quanti sunt in ducentis annis (tedy od 1216) fideles Christi combusti non propter errorem, sed domini evangelium.

[74]) srov. uv. ČČM 51, p. 20.

[75]) Další slova uv. S 41, p. 2.

detur?« Tu oni: »Hoden jest smrti! Smrtí nejpotupnější jej odsuďme«. Když pak nové důvody Pravdy inkvisitora usvědčují a odzbrojují, odevzdá Lež svoji při prostě inkvisitorovi kacířské nepravosti. Mikuláš volí si proti tomu za advokáta Husa a vylíčením jeho pronásledování inkvisicí doma i na koncile až k upálení traktát působivě ukončuje.

Před inkvisicí M. Jan Mikuláše ovšem zachránil.[76]) Neplnily se však ani naděje v úspěch jeho propagandy valdenských zásad mezi husity. Činitel rozhodující, hlava církve husitské, Jakoubek, dal se strhnouti jen na okamžik. V slavnostním kázání na universitní mši o výročí skonu Karla IV. (29. listopadu 1415) vybral si za text hlavní autoritu Mikulášovu, ale konečný jeho úsudek vyzněl zamítavě. Učení o očistci, hlásané již skoro v církvi prvotní, Jakoubek zatratiti odvahy nenašel a souhlas s Mikulášem veřejně tu takřka odvolal.[77]) A jakkoli se osobní jeho sklony i přesvědčení klonily nesporně k přísnému názoru, že se člověk v životě může bráti jen dvojí cestou, dobrou nebo špatnou, a v soukromí, jak zapsal Chelčický, zamítání očistce nezavrhoval,[78]) pro veřejnost zůstal jeho zastancem proti Táborům do smrti. A podobně zmírnil (snad později) vůdčí husitský bohoslovec i druhé valdenské zásady Mikulášovy, naprosté zamítání přísahy i trestu smrti.[79]) A k Jakoubkovu mínění připojil se i Mikulášův spolubojovník Petr Payne.[80])

Dočkal se toho všeho ještě Mikulás? Nevíme. 1417 dostalo se jeho Dialogu odpovědi z kruhu kanovníků, které tolik pranýřoval. Autor Dialogu byl však tehdy již mrtev. Kanovník Šimon z Litovle, který proti němu napsal obsáhlý spis, zachovaný, podobá se, v konceptu, odůvodňuje své vy-

---

[76]) Zdá se ostatně, že zanikla s posledním známým inkvisitorem, biskupem nezerským Mikulášem, který, učiniv se v Čechách nemožným udáním na Husa v Kostnici (Doc. 512), zapadl kdesi v cizině.

[77]) J a k o u b e k 63 a 4. Jakoubkovo kolísání, jak se tu k němu sám přiznává, plyne tušim hlavně ze správného poznání velikého stáří učení o očistci (o něm poučuje nejlépe H. C. L e a, A history of auricular confession and indulgences III, 1896 v hlavě VI). Toto poznání zadrželo před zamítnutím církevní nauky i Viklefa (L o s e r t h ve stati, uv. v p. 2, 498/9), ba i Tábory, že se (aspoň ne veřejně) neodvážili zavrhnout očistec docela a nezašli (z politických ovšem jen důvodů) za Viklefa, i když s ním vnitřně nesouhlasili, jako činí jejich žák Chelčický (o tom prozatím v LF 1921, 37 a d.). V tom je podstatný rozdíl na př. oproti stanovisku Jakoubkovu i Viklefovu v učení o transsubstanciaci, které, jak se přesvědčili (ČČM 1915, 277 a d.), bylo jen »novou věrou« 12.—13. teprve století.

[78]) Replika Rokycanovi (LF 1898, 390), k níž uv. LF. »Že jsi slyšel, píše tu Petr, an mluví M. Jakub, že (i kdy)by pak to sněm uložil, že očistce není, že by jim svoliti nechtěl: a já jsem v knížky to vepsal, že na kázání k otázání odpověděl jest, že křesťan z víry není zavázán držeti o očistci jako o jiném článku víry. A opět, když jest byl v Miličíně, byl jest tázán od té čeledi, která tu sebrána byla, o očistci; i řekl jest, že duše po vyjití z těla nižádných muk citedlných nemá, ale že z poznání sebe a svých poskvrn mívá tak veliký stud, že jím bude tu očištěna.

[79]) Jakoubek 62 a 64«.

[80]) uv. LF 125.

stoupení jednak množstvím Mikulášových stoupenců, hlavně pak vážností, které se prý těší Mikulášova osoba. Neznal ho sice, ale slyšel, že mnozí ho chválí a ctí pro jeho učenost i přísný život a mučednickou smrt.[81]) Dva roky později jmenuje jej také Želivský husitským mučeníkem vedle Husa a Jeronyma . . .[82]) Podle Želivského zahynul ve vlasti svých druhů, v Míšni. Zlákala jej tam touha a naděje, že se mu podaří spojiti Valdenské s husity, jak se o to 1419 znovu pokouší v Němcích Payne? Či zahynul mezi oběťmi nelítostné inkvisice, postihší právě r. 1416 v Míšni Flagelanty,[83]) s nimiž snad chtěl navázati styky? Poslední asi Mikulášův projev (č. 23) činí to značně pravděpodobným. Je to replika na odpověď bývalého správce školy v Kurbachu, působícího nyní ve Wildungen (obě města leží v býv. kníž. Waldeck), Mikulášově obraně kalicha. Až tak daleko zasáhla tedy jeho husitská propaganda. Než toť vše, co rozsáhlý, ač necelý traktát (nepochybně vlastní koncept) vypráví o tomto pokuse Mikulášově, a zároveň poslední stopa po něm. Z výpravy do Němec, kterou snad podnikl, aby repliku dodal,[84]) se již asi nevrátil . . .

Dodatek. Spisy Mikuláše Drážďanského.

Seznam snaží se budoucímu badání podati pohodlný přehled o výsledcích zkoumání dosavadního a usiluje tedy především o správné zařazení traktátů, které je hlavním důvodem rozdílného hodnocení zjevu Mikulášova Sedlákem i mnou (o tom zejména ČČM. 1915, 1—6). Přesvědčení, že názory, které Mikuláše sbližují s Valdenskými, přijímá až od Paynea, je východiskem základního rozdělení spisů na dvojí skupinu: v prvé převládá vliv Viklefův, traktáty druhé bojují za kalich a zásady valdenské. Na konci každé skupiny jsou spisy, vymykající se přesnějšímu datování, a dubia; zde a pokud seznam rozmnožuji oproti Sedlákovi, bylo potřebí tu a tam kratčího výkladu. Původství Mikuláše, kde o něm vůbec nehovořím, je nesporné, byvši prokázáno Sedlákem údaji rukopisů a hlavně odkazy spisovatelovými na spisy bezpečné.

---

[81]) Emersit in diebus nostris, praví tu (kapit. D 52 l. 51'), scil. circa a. 1417 quidam. ut dicitur, Nicolaus de Czerrucz . . . cuius assercioni quam multos invenio consentaneos tum ex persone gravitate, quam non novi secundum faciem, sed pluribus audivi commendatam . . . Que persona eciam dicitur post vitam penitenciamque strictam dicitur (!) duxisse et sanguinem suum fertur pro Christo effudisse. Quemque (tak) longe impar in scienciis . . . proposui suis scriptis respondere.

[82]) uv. S 7 p. 7.

[83]) Již 1414 vydala na smrt na sta stoupenců směru, po nejedné stránce blízkého Mikulášovi a Valdenským (viz jejich zásady, jak se k nim přiznali tehdy, v kostnické kronice D. Vrie u Hardta II, 127—31 shodně s úředním protokolem ve známém husitském rkp. víd. 4902. l. 166), v míšeňských Sangershausen, ležících přímo na cestě do Wildungen; a 1416 je znovu obětí na tři sta (Lea-Hansen II, 462—3, kdež literatura).

[84]) Je-li to koncept, psán byl v Praze, kdež i zůstal.

I. Mikulášovy počátky (1412—4).

1. Tabulae veteris et novi coloris. Inc. (Christus, portans crucem, dicit.) Novissimus virorum, expl. arma sunt christiani. Hec Ambrosius in libro de officiis. Popis u S 8—14 Rkp. v S 14 p. 5; k nim přidal snad náčrtek ve Studiích a textech II, 436—8, jiný dvojí Jos. Th. Müller v Z f Brüder G IX (1915) 85 p. Také je v Karlsruhe (z 16. stol.) IV 346 l. 120—7. Zlomek (víd. 4343), v němž uchován obrázek, vyd. J. Loserth v MVGDB 46 (1908) 114—21 srov. ČČH 1913, 507, kdež i o katolické polemice proti Tabulím, vydané nyní odjinud K. Chytilem, Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antithese (1918) 237—47 srov. 151. O Tabulích 148.

1a. České zpracování s obrázky v proslulém sborníku jenském a gotinském. Poslední popis s řadou snímků u Chytila 152—72. Tyto sborníky nebo podobné mají na mysli žaloby na Rokycanu z 1461 (o nich L. Fil. 1921, 126 p. 2), když praví o husitském arcibiskupovi: Colligit in aliquibus scripturis ypocrisibus et mendosis istum papam fuisse meretricarium, alium homicidam, alium sacrilegum vel nigromanticum et sic de aliis; et circa illud ponunt: iste tale quid statuit et iste illud, cum tamen fuerit talis et talis. Et hoc secularibus annotant vulgariter ita, ut canones et ordinaciones ecclesie et statuta confundant (uv. rkp. 256).

2. Consuetudo et ritus primitive ecclesie et moderne sive dominative. Inc. Primus. Et cum complerentur dies, expl. ut sitis dominantes in clero. Popis u S 15 podle jediného rkp. univ. z 1417.

3. De Christi victoria et Antichristi casu. Inc. Christus verus deus et verus homo, expl. in pecunia divinabunt etc. Michee 3. Popis se snímky u Chytila 182—4 a A. Krause, Husitství v literatuře I (1917), 172. Uchován pouze v tisku č. 23. Původství svrchovaně pravděpodobné; první antithesi uvádí již v č. 1. zmíněný útok proti Tabulím a traktát užívá oblíbeného autora Mikulášova Pseudochrysostoma. Viz i č. 23.

4. De libera verbi dei predicacione. Inc. Ve michi, quia tacui... Is. VI. Quia vergente mundi vespere, expl. coronam, quam dignetur. Rkp. kapit. praž. D 52 l. 227—34+173—4, kdež i č. 20. Obsahem shodné s č. 5, jakkoli úvod slibuje et alia hiis annexa. Autorství pravděpodobné se slohu.

5. De quadruplici missione. Inc. Viri eciam perfecti, expl. se non computet. Vydal S ve Studiích a textech I, 95—117. O datu ČČM 1915, 5 a V. Novotný, Hus II, 136 p. 1. Jest i v Mikul. II. 123 l. 88′—99′ s úvodem s tímto odlišným incipit: Quidam iurista ponit, quomodo non cuilibet persone convenit verbum dei predicare. Cuius verba sunt hec in forma.

5a. Valdenský překlad. Inc. Alcuns volon ligar la parolla id Dio. Jediný rkp. v Cambridgi z r. 1530. Obsah u E. Montet, Histoire litt. des Vaudois du Piémont (1885) 136—7.

6. Puncta. Inc. Pax fratribus et caritas, expl. Et tantum de isto triplici iudicio. Obsah S 18—24, ČČM 1922, 49—50 i svrchu 537, o datu uv ČČM p. 24.

7. Quaesitiones circa quartam partem sentenciarum. V č. 20 (rkp. kapit. D 52 l. 22) čteme při větě, že duše Petrova, kdyby byla v pekle, nic by netrpěla, odkaz: hec in questionibus c. q. p. s. Dílo to bylo patrně pokračováním v č. 6, jehož stavba souvisí zřejmě s výkladem Sentencí (srov. uv. ČČM 50). Částečně, ač v hrozném nepořádku, uchoval je snad univ. rkp. XD 10 l. 128'—63. Autor jeho tvrdí: non est contra statutum Christi et evangelii, quin quilibet sacerdos discretus possit a quolibet peccato et quemlibet absolvere penitentem ... licet sit iam contra statutum ecclesie (l. 129), a dokazuje jako č. 5 právo kázati i pro ženy (130'), jinde však je zase ku podivu konservativní, což by se dalo arci vyložiti raním vznikem. Je-li zde autorství Mikulášovo dosti nejisté, je nepochybné v podobné snůšce téhož sborníku (je tu i č. 6) l. 196'—201', kterou lze považovati za docela začátečnický náběh k Punktům. Je psána pro kruh přátel, tedy, jak se zdá, pro dospělé žáky školy „U černé růže" (Drändorfovi je 1412 již 21 let). Začíná výzvou k pečlivosti, s jakou se křesťané mají chovati ve shromáždění. Cestou k tomu je studium bohosloví, nikoli aliarum arcium ... Omnibus igitur obmissis, dí, procedo ad narracionem theologie. Pak mluví o distancia inter occupacionem divinam et humanam et de armis spiritus (197') a vlastním úvodem konečně o svých motivech: honor dei, profectus proximi, consciencia propria. Ob has igitur causas, praví, infradicenda colliguntur. Et 1°, tamquam de nobiliori, de excellencia s. scripture ad alias sciencias et eciam de canonibus dicta doctorum sunt ponenda et deinceps de pluribus materiis modernis occurrentibus, prout deus dederit et in s. scripturis invente fuerint. Toť věru jakoby program Punkt. Šest článků kompilace shoduje se dvakráte s tím, co řečeno v Punktech, poslední pak de correccione parafrasuje 4., 3. a 8. bod aktu Eppingova (shora p. 55). Na počátek učitelské působnosti, zdá se, ukazuje článek a quibus sit docendum et de licencia docendi; odmítá požadavek, aby učitel platil za povolení vyučovati a naopak žádá pro něho prebendu — patrný to ohlas odporu, na jaký zřízení školy narazilo asi v církevních kruzích.

8. Kázání na text: Super cathedram Moysi sederunt scribe. Inc. Tunc Jesus locutus est ad turbas ... Super cathedram ... Hic Salvator ostendit, expl. benedictus in secula sec. Jediné v univ. V E 28. 97'—102'. Obsah v S 49, jenž se domnívá, že to výklad o kacířství, slibovaný v č. 6.

9. Traktát o svatokupectví Ubi enim maius periculum. Inc. Ubi ... expl. satis habetur ista materia. Tamtéž 104—29'. Obsah v S. 49, jenž myslí, že to materia de symonia, jíž se dovolává č. 16 (p. 1; ostatní narážky jsou tuším pochybné — vždy to může býti č. 6).

10. Tractatus de malicia cleri evitanda. Inc. Tu es

sacerdos in eternum, expl. rex pacificus J. Christus. Tamtéž 142—9. Obsah v S 49, který naň vztahuje neurčité však (p. 2) narážky na výklad de fornicacione.

11. Katechism. Inc. Quia sine fide neminem convenit salvari, expl. sunt puniendi. Expl. Tractatulus de fide catholica et de sacramentis. Jediný v univ. VII E 27. 81—9, prvá část však i česky ve víd. 4557, odkudž v Palackého Doc. 703—8, druhá pak shodná s Husovým Jádrem (Erben III, 257—8), o čemž ČČM 1915, 7 p. Znění toto stojí však již na základech zásad valdenských, takže by náleželo do skupiny další. Starším naproti tomu zdá se podle popisu S 50—1 znění krakovské, které by pak bylo zněním původním. Zlomek i v kapit. rkp. D 114. 180!

12. Traktát o církvi. Inc. Ecce pro vera significacione ecclesie expresse, expl. nelze přesně stanovit. Ochranovský rkp. viklefovský a husovský, který uchoval i náčrtky č. 1 a výnos, jenž drážďanské mistry r. 1411 donutil k odchodu do Prahy, má mezi jinými pod. výpisky a poznámkami na l. 121—6' (?) patrný koncept traktátu ducha prudce viklefského, jenž by slušel péru Mikulášovu. Není tu sice výrazných rysů jeho osobnosti spisovatelské, to však může vyplývati z odlišného, bohosloveckého rázu otázky, která se u něho již nevrací, a z příliš mocného vlivu Viklefova. Sousedství nápadné, v jakém náčrtek nacházíme, stačí arci pouze na připuštění možnosti jeho původství, nikoli žel na více. Traktát, pracující Viklefovými argumenty, s nimiž se r. 1413 shledáváme v Husově díle De ecclesia, spadal by asi do r. 1410, tedy v dobu, z níž na neštěstí nemáme z péra Mikulášova nic.

II. *Boj o kalich a o zásady valdenské (1414—6).*

13. Kázání o přijímání z kalicha z 12. list. 1414. Inc. Nisi manducaveritis... Hec. Joh. VI sunt intitulata, expl. angelis dei in vita eterna. Obsah u S. v ČKD 1911, 787—9, kdež i o dodatku, často ke kázání připojeném.

14. De iuramento. Inc. Iuramentum secundum iura canonica expl. ut supra non condempnent. Vyd. S v uv. Studiích I, 86—94, kdež i (79) o pozdějším zpracování v kapit. C 116, jež se dovolává i č. 17 (srov. i S 39). O datu ČČM 1915, 2—4.

15. Kázání o kalichu proti Havlíkovi. Inc. Nisi manducaveritis... Secundum Thomam, expl. prestare dignetur unus... et spiritus. Obsah u S v ČKD 1913, 468—70. O datu ČČM 1923, 43 p. 68.

16. De usura. Inc. Species usure sunt due, expl. audacius loqui. Hec... sufficiant. Obsah u S 24—8. O souvislosti s traktátem Jakoubkovým Jakoubek 60.

17. Obrana proti kostnickému dekretu o kalichu z 15 června 1415. Inc. Prima conclusio: Christus post cenam, expl. minister meus erit. Obsah u S v ČKD 1913, 405—8, vydal H. Hardt, Constantiense concilium (1700) III, 591—647.

18. Super Pater noster. Inc. Pater noster etc. Prima peticio, expl. quam nobis concedat... deus benedictus. Obsah u S. 31—2.

19. Kázání na Querite primum regnum dei. Inc. Querite... scribitur Mat. VI, expl. prestare dignetur, qui vivit... benedictus. Obsah u S 32—9.

20. Dialogus de purgatorio. Inc. Circa peticionem pro peccatoribus, expl. in revelacionem J. Christi. Obsah u S 40—8, jenž předpokládá starší znění, kterého prý užil r. 1411 Hus. Proti tomu srov. Müller (uv. u č. 1) 100 a Novotný II, 20 p. O mikulovském rkp. dialogu, v němž tvoří, dodávám, součást většího souboru (srov. č. 22), S na m. uv. u č. 21.

21. De imaginibus. Inc. Est secundum genus reliquiorum scil. verbum dei, de veneracione cuius vide in punctis... Tercium genus reliquiarum est sacramentum eukaristie. X Hec ille. Et tantum de huiusmodi signis, sortilegiis et aliis supersticionibus. Obsah u S v uv. Studiích III (1919), 89—92. Jediné v Mik. II 135. 169—81.

22. De proprio sacerdote et casibus. Inc. Dominus noster Jesus Christus, lapis angularis, assit huic nostro principio, expl. sanquinem dedit. Hec Augustinus. Jediné v Mikulov. rkp. II 123 l. 83—88, kdež činí vlastně úvod k souboru, skládajícímu se dále z č. 5, 20 a 21. V dnešní své podobě pochází z doby po zavedení kalicha, neboť výklad o prvotní mši, úplně, třeba ne slovně, shodný s výkladem Punkt (shora p. 61), motivuje l. 85' tím, že eciam valere potest pro communione sub utraque specie infirmorum, jak to učinil Jakoubkův okružník o přijímání nemocných (Jakoubek 59). Obsahem traktátu jest obrana práva pod obojích z farností katolických, aby mohli choditi do kostelů, kde by mohli přijímati z kalicha. Poněvadž katolíci non verentur prohibere populo dei indiferenter accedere ad alienum sacerdotem, hoc est indicunt extra parochiam ipsorum pro facienda confessione et ad audiendum verbum dei... ideo de proprio sacerdote et de casibus.. aliqua breviter ex dictis sanctorum sacrorumque canonum collegi infrascripta. Mikulášovo původství zajišťuje vedle zmíněných již okolností důraz, jaký klade na studium kanonického práva (l. 83'), tvrzení, že ve staré církvi nebylo rozdílu mezi knězem a biskupem (84) a že inter hereses symoniaca primum obtinet locum, prout melius infra patebit (85'), jakož i zajímavý argument tvrzení, že kněz může konsekrovati kolikrátkoli; ut patet, dokládá (86) exemplariter aput Sderas in Nova Civitate Pragensi, ubi solempniter in sabbato sancto celebrant et conficiunt circa occasum solis. Závěr zabývá se otázkou platů za svátostné úkony, o níž ostatně odkazuje zase na další (patrně na č. 20).

23. Processus consistorialis martyrii J. Hus cum correspondentia legio gratiae ad ius papisticum. Inc. Sancimus, ut nullis, expl. ut dealbentur Dan. XI. Známé pouze z Brunfelsova tisku z 1524, jenž připojuje dále č. 3. Obsah u Krause 170—2a v Katalogu Husovy výstavy (1915) č. 119—23, snímky u Chytila 181

(univ. 21 H 593). Za spis Mikulášův pokládám traktát jednak pro shodu v metodě s č. 1—3, jednak pro výrazné stanovisko proti přísaze. Náběh k provedení myšlenky lze spatřovati ve výjevu č. 20, jak o něm svrchu 541. O německém překladě či zpracování asi z péra Brunfelsova, vyšlém 1525 s názvem Geistlicher Bluthandel Joh. Hus, Kraus 12. Dolnoněmecký překlad spisku (Dat Gheestelijck Bloetgericht oft Bloetghedinghe tegen ende Jo Hus) chová ruk. 753 v Bonně (Jaffé-Wattenbach II. 197).

24. Odpověď korbašskému rektorovi. Inc. Dominus Jesus, deus et homo, expl. zlomku: apostolus. V kapitul. D 118 l. 1—51'. Obsah u S. 30.

25. Kázání o kalichu na text Quod fuit ab inicio. Jediné v krakov. ruk. 2148. 34'—9', jak S 50.

II. *Roztržka v husitské straně r. 1417.*

Otázka podávání z kalicha i dítkám, jež způsobila roztržku mezi venkovem a universitou (str. 508), vynořila se, jak upozornil již Tomek, hned v Jakoubkově polemice s Ondřejem z Brodu v létě 1415. Celé dva roky téměř je však zatlačována nepřízní poměrův a objevuje se zas až v listě Křišťana z Prachatic V. Korandovi asi[1]) z února 1417. Senior strany vyčítá mu tu m. j., že podává z kalicha i nemluvňatům. Ze slov, jakými to píše jako o něčem neslýchaném, vyplývá skoro s jistotou, že Koranda byl asi první, kdo se odvážil novotu provésti. Tím zároveň datován je přibližně nejstarší nejspíše traktátový projev o otázce, polemika to dr. Jesenice proti novotě. Víměť o Jesenicovi z úst Želivského,[2]) že byl prvým, kdo se opřel přijímání nemluvňat. Opravdu zapadá jeho projev docela pěkně v jeho činnost v tu dobu na universitě a je to také právě on, proti němuž se obrací nejstarší, jak se podobá, projev hlavního bojovníka za novotu, Jakoubka. Je to list, kterým odpovídá m. j. i na dotaz po oprávněnosti podávání z kalicha i nemluvňatům a jednání takové schvaluje (č. 69). Vracíť se tato část listu bezmála doslovně v Jakoubkově odpovědi Jesenicovi, kterou vystoupil na obranu proti Jesenicovu útoku (č. 71).

Jesenic,[3]) i když se mu nepodařilo strhnout universitu pro to, by v seznam odsuzovaných názorů dala i novotu — universitní většina chtěla tím možná a doufala získati Jakoubka pro souhlas s odsouzením odstraňování obrazů z kostela – nezůstal, jak víme rovněž od Želivského, osamocen. Vystoupilť proti Jakoubkovi jednak kaplan pana Čeňka, vůdce husitské

---

[1]) Doc. 604. O datu, že je totiž pozdější než universitní zákaz z 25. ledna, Jar. Goll v MJÖG IX, 341. V této příloze značka č. odkazuje na číslo mé Jakoubkovy literární činnosti.

[2]) Jesenic doctor, praví (VČA VIII, 288), primus fuit contra communionem calicis... et postmodum apostotavit iterum primus contra communionem parvulorum et Tišnov et alii eis adherentes.

[3]) Jeho projev, prosté to shrnutí autorit, pojat je v traktát Jakoubkův Inc. Boni siquidem catholici.

Jednoty, kterého Korandův čin velmi pohoršil, Petr Cendát,[4]) jednak M. Šimon z Tišnova, který zároveň vnesl spor, dosud jen traktátový, na universitu. Vyzval Jakoubka na disputaci, prohlašuje všecky jeho důvody za neprůkazné, a žádaje, by se disputace děla před porotou, jmenovanou buď universitou nebo jinak, a slibоval, že se jejímu soudu podrobí.[5]) Jakoubek (č. 72) výzvu přijal, v návrhu poroty spatřoval však, jak se zdá, úskok. Nemíní prositi o hlasy božích nepřátel a nebude státi jejich rozsudku; může se podvoliti toliko soudu zákona božího. A prohlašuje-li Šimon, že takovouto závaznou porotou hodlá dosáhnouti zdušení sporů, způsobených bludným podáváním z kalicha nemluvňatům, ukáže Jakoubek, že z toho při nejmenším nevzešla přímo nesvornost, nýbrž z pokryteckého našeptávání těch, kdož, jak se jest obávati, jsou nebezpeční nepřátelé pravdy. Jak patrno, nabyla již roztržka, zahájená Korandou, zatím velikého rozsahu. Od zahájení zápasu uplynulo tedy tenkráte již nejspíše něco času. Pro přesnější určení doby není však v traktátech opory. Sotva se však mýlím, mám-li za to, že nejsme ještě v 2. pol. 1417.

Jakoubkovu universitní kvestii z disputace s M. Šimonem máme (č. 73). Odpůrcovu odpověď můžeme si toliko rekonstruovati ze závěrečného díla o otázce, z Jakoubkova a Příbramova traktátu A d h o n o r e m (č. 74). První jeho část je kladná, druhá shrnuje obojí polemiku s Jesenicem a Tišnovem. Prvního odpůrce zve traktát jako již dříve Jakoubek (č. 71) Collector, druhého Suggestor. Šimona považoval patrně Jakoubek za vlastního původce i Jesenicova vystoupení a nepěkné toto jednání Šimonovo (můžemeť Jakoubkovi, třeba jeho důvodů neznáme, věřiti, že tak závažné nařčení nepronáší nadarmo) vysvětlí prudkost Jakoubkovy odezvy na výzvu k disputaci a zvláště slova o pokryteckém našeptávání, jemuž asi přičítal vznik sporu. Podobá se, že se v M. Šimonovi nemýlil. Na podzim r. 1417 shledáváme ho mezi husity naposledy.[6])

III. *Vznik pražských artikulů.*

O tom, jak vznikl slavný společný program husitských stran, vykládá očitý svědek, pražský kronikář Vavřinec z Březové, dosti obšírně s těmito

---

[4]) Jeho traktát v rkp. univ. IV H 17 l. 192—204 psán byl, jak myslím, na příkaz páně Čeňkův, o jehož nevoli Křišťan ve vzpomenutém (p. 1) listě Korandovi, hned 1417 a nikoli až 7. února 1424, jak soudí T o m e k (IV., 275) podle explicitu; to je patrně den dopsání přepisu.

[5]) Doc. 674.

[6]) Šimonův spor s M. Pavlem z Prahy rozhoduje universita v jeho prospěch 6. září 1417 (Doc. 663). Hájil proti M. Pavlovi husitského pojetí církve, Husa, Viklefa i kalichu. Některé podrobnosti sporu osvětluje Šimonův list olomouckému biskupovi (patrně Alšovi z Březí), vylíčující srážku obou mistrův a žádající na biskupovi inducias in salvando, intrando civitatem et exeundo... nos coram te statuendo pro hiis veritatibus defensandis contra eundem blasphemum (musejní diplomatář u 6. září 1417).

zajímavými podrobnostmi.[1]) 27. května[2]) 1420, vypravuje, sešli se Tábori, Žatečtí, Lounští i Orebští, kteří v ty dny přišli na pomoc hlavnímu městu, s pražskou obcí, sesadili dosavadní konšele jak staroměstské, tak i novoměstské a zvolili nové, kteří se s hejtmany a jejich obcemi za účasti duchovních jednomyslně usnesli na třech programových článcích. M. Vavřinec je přesně jmenuje a dokládá: z těchto pak článků vyplynuly (elliciti sunt) později 4 hlavní články, o něž se Pražané se spojenci zasadili; jak potom byli tito článkové uvedeni v slušnou formu, bude pověděno dále. Skutečně vkládá kronika slušnou tuto formu článků později přímo do díla (391), úvodem pak připomíná, že vyšla z péra pražských mistrů, kteří články opatřili theologickými doklady a zaslali vojsku, obléhajícímu Prahu, v českém, německém i latinském znění. Toto rozeslání artikulů stalo se, jak nás zpravuje jiný dvojí pamětník,[3]) v den Husův, 6. července. Podle Vavřincova vypravování byl tedy postup, jakým husitský program vznikl, velmi jednoduchý. Základem článků byl zápis pražské obce s venkovskými spojenci z 27. kv., jemu pak v prvých dnech červencových dali konečnou podobu pražští mistři. Jest otázka, byla-li tak jednoduchou i skutečnost.

Jak známo, není dílo Vavřincovo pouhá kronika, nýbrž značnou měrou i spis politický. Učený mistr nevypravuje v ní jen počátky husitských válek, nýbrž píše jí zároveň žalobní spis proti Táborům a obranu politiky pražské.[4]) Nezkreslila nám snad tato tendence, tážeme se proto především, i vylíčení, které nás tak zajímá? Nebylo skutečně mezi květnovým zápisem a úředním zněním červencovým věcného rozdílu? Zdá se, že rozdíl byl přece více než formální. Mýlili bychom se, pravda, kdybychom snad za úmyslné chtěli posuzovati malé nedopatření, které se M. Vavřincovi přihodilo tím, že znění, které vkládá do kroniky jako červencové, dal přepsati, jak nám prozrazuje písařův explicit, z exempláře o rok mladšího. Srovnáním s úředním dokumentem — jest to universitní protokol o debatě, kterou mistři na úřední vyzvání provedli o artikulích 1. srpna 1420[4a]) — přesvědčíme se snadno, že bychom takovým podezříváním kronikářovi křivdili. Je to však vlastní jeho kolega, nám však neznámý, jenž nám o vzniku artikulů vypravuje poněkud jinak a jehož vylíčení, nemýlím-li se, dochází dobrého potvrzení listinou. Bylo to r. 1433, kdy k informaci bazilejských legátů, kteří tehdy v létě přibyli do Prahy, psány byly tři velecenné, kratičké však zprávy očitého tohoto svědka, profesora Karlovy

[1]) 374.

[2]) Přesné toto datum určil z úřední městské knihy Tomek IV, 62 p. Znění jeho pramene v Jar. Čelakovského Sborníku příspěvků k děj. m. Prahy I, 2. 182 p. 16.

[3]) Je to traktát lipského profesora J. Hofmanna ze Svídnice proti artikulům (Rich. Becker, Joh. Hofmann. Lip. diss. 1891 47 p.) a paměť třeb. rkp. A 16 (Palacký III, 1, 398 p.). Rukopisy artikulů mají podle Palackého (AČ III, 213, kdež česky vydány) datum 3. července.

[4]) ČČM 1920. 199.

[4a]) MC (= Monumenta conciliorum generalium saec. XV, 1855) I, 389.

koleje, o počátcích husitství i současných poměrech mezi husitskými stranami, zprávy, které nejsouce poutány politickými ohledy, po nejedné stránce pěkně doplňují M. Vavřince. Z úst tohoto pamětníka se pak m. j. dovídáme, že příchod venkovských spojenců do Prahy v r. 1420 způsobil v pražském programu nemalou změnu, která došla i výrazu ve znění čtyř artikulů. Vymohli prý zde totiž všeobecné vítězství podávání z kalicha dítkám, jaké se pro odpor krále Václava rozšířilo jen nepatrně, a to společným usnesením obcí.[5])

Stopy takových rozporů najdeme opravdu v zajímavém rozdíle mezi zmíněným úředním zněním artikulů a zněním, jak za to mám, starším, které však uchováno až v zápise čáslavského sněmu z r. 1421. Pražské znění žádá totiž kalich omnibus Christi fidelibus, nullo peccato mortali indispositis, naproti tomu čáslavské[6]) připojuje tu ještě významný, třeba již asi rovněž kompromisní dodatek: starým i mladým. Obojí formule, je zřejmo, vzešla ze sporů o přijímání dítek, v druhé však, ačli se nemýlím, táborské stanovisko se uplatňuje více než v prvé; ta se zcela patrně sporné otázce prostě vyhnula. Není proto, doufám, odvážnou domněnka, že tu čáslavské znění zmírňuje starší znění květnové, které se asi důrazně vyslovilo pro přijímání dítek, jak toho vzpomíná kolegiát, a jehož stopy či zbytky najdeme ještě v čáslavském zápise. Utvrzuje mě v ní ještě jiná zajímavá podrobnost. Stručný obsah květnového zápisu, jak jej podává M. Vavřinec, psán je nepochybně podle úředních městských knih, v nichž jako důležitý právní dokument musil zápis býti registrován. A tu je zajímavé, že se ještě po jiné stránce shoduje s čáslavským zápisem, tím totiž, jak začíná. Na rozdíl od všech různých znění artikulů zahajován byl obojí zápis prohlášením, že všichni zápisníci za jeden člověk chtějí státi proti každému nepříteli zákona Páně a zvláště kalicha. V tom jediné se liší úvod obojí listiny, že tu pražská přidává ještě jméno krále Zikmunda. Na čáslavském sněmě vymohli naproti tomu Zikmundovi stoupenci z panstva ještě možnost k vyjednávání s králem. Celý dosah zdánlivě nepatrného toho rozdílu osvětluje poučný průběh prvního z četných vyjednávání, které bylo mezi husity a církví provedeno na podkladě čtyř artikulů v červenci 1420.

Tenkráte, sotva Praha sevřena voji křižáků, učinili oblehatelé nebezpečný pokus o rozražení jednotného husitského šiku překvapující a nanejvýše záludnou mírovou nabídkou, která se však jako každá pletícha obrátila na konec proti nim samotným; oddálilať rozhodný útok křižákův až na chvíli, kdy sebe menší neúspěch musil působiti rozhodnou porážkou. Před útokem na město zahájena ofensiva mírová, nabídnut Praze separátní mír. Vrcholil v podmínce, že se vzdá programových požadavků venkovských, zvláště táborských svých spojenců. Základnou, na níž se hu-

[5]) t. 386.

[6]) AČ III, 227. Výklad ten potvrzuje i znění článku v zápise německobrodského sjezdu Žižkova z dubna 1423. Praví: staří i mladí, dítky hned po křtu a potom vždy dítky (VUS 1893, XVI, 18).

sité měli s církví sejíti, učinil papežský legát, jenž Pražany pozval k jednání, pražské požadavky z doby, než stouply v nesmiřitelný zápis z 27. května, požadavky, jak byly formulovány, v dubnu tuším, odbojnou Prahou v listech do ciziny, zvláště v nedochovaném projevu do Lužice.

Tehdy ovšem byl pražský program daleko skromnější: byli ochotni přijmouti Zikmunda za krále jako zákonného dědice trůnu, žádali však svobodu pro kalich.[7]) A v této souvislosti, která květnový zápis i převrat na pražské radnici vykládá, tuším, přesvědčivě jako nezbytný odchod městské vlády, zkompromitované táborským spojencům nepřijatelnými mírovými podmínkami — oni ručili za povážlivé podmínky projevu do Lužice — v této souvislosti probírá a kritisuje legátova mírová nabídka zajímavý a zcela ojedinělý text čtyř artikulů, jaký nikde jinde nenacházíme a který prý přepisuje ze ztraceného pražského projevu.[8]) Jak tato souvislost, tak i obsah tohoto znění nasvědčují, že tu šťastná náhoda uchovala nejstarší prvotní znění slavného husitského programu, vznikem svým sahající asi do počátku dubna 1420.

Znění, o kterém chtěl legát Fernando vyjednávati, liší se od úředního textu červencového, jak vytkl již Palacký,[9]) jednak pořadem článků, jednak menší určitostí. Na prvém místě čteme totiž požadavek kalicha, který později ustoupil zcela logicky zásadnímu požadavku svobody slova božího, z něhož teprve vyplývá, v obsahu pak najdeme dosti značný rozdíl v čl. 3. Sekularisační požadavek je zde značně zmírněn tím, že není jako později zavrhováno světské panování vůbec, nýbrž toliko in superfluitate bonorum temporalium. Ani stopy není tu arci po pokuse domáhati se i podávání kalicha dítkám. Je možno, že by takovéto krotké znění bylo mohlo vyjíti z Prahy, dokud v ní rozhodovaly radikální živly táborských spojenců? Myslím, že nikoli. Je tedy znění toto starší, z doby, než si Táboři vymohli převrat 27. kv. Opravdu najdeme naše znění až na jedinou úchylku v manifestě husitské jednoty z 20. dubna 1420.[10]) Úchylka je v článku posledním. Manifest pomíjí v něm docela vlastní jeho smysl, trestání veřejných hříchů, a ponechává toliko přívěsek, požadavek to očisty království z nářku kacířství. Důvod je na snadě. Stalo se tak nejspíše vlivem hlavy husitské jednoty, Čeňka z Vartenberka, jenž tím asi chtěl aspoň nepřímo naznačiti nesouhlas s táborským obrazoborectvím. Pokládalť je nezcela ne-

---

[7]) Ut in quibusdan vestris litteris ad marchionem et civitatem Budissinensem, připomíná Praze legátovo vyzvání (UB I. 36), vestro sigillo sigillatis, nuper legimus, ut illum fateamini hereditarium regni Bohemie successorem, negatis tamen vos ei parituros, nisi hunc articulum vobis concesserit.

[8]) Inserimus, dí (34), tenorem cuiusdam cedule, que a vobis dicitur prodiisse, (qui) de verbo ad verbum sequitur et est talis.

[9]) III, 1, 398 p. Palacký ovšem klade redigování článků vůbec mezi 3. VII. až 1. VIII. 1420.

[10]) AČ III, 211—2. Na to, že tu vlastně máme čtyři artikule, upozornil Bezold, K dějinám husitství 7.

právem za svrchovaně nebezpečné v tomto okamžiku a pro ně právě se pak (m. j. ovšem) do tří neděl s Prahou zase rozešel.[11])

Je-li tento výklad správný, vzniklo znění, jež chtěl v červenci papežský legát učiniti podkladem zvláštního míru s Pražany, nejpozději za porad husitského sjezdu, z nichž vyšel manifest z 20. dubna, spíše však již ve schůzi pražských mistrův a kněží, kteří v čele s Janem Želivským 3. dubna, na zprávu o vratislavském umučení Jana Krásy a vyhlášení křížové výpravy proti husitům, a nepochybně i o Žižkově šťastném uniknutí z Plzně na Tábor, vymohli slavnostní přísahu pražské obce na kalich a jistě i na jiné husitské požadavky až do těch hrdel a statků, kterýžto zápis podepsali jistě hned i zemanští spojenci hlavního města. Byl by pak tento zápis s nejstarším tímto zněním artikulů jakýmsi doplňkem českého manifestu z té asi doby.[12]) Sem, do počátku dubna, kdy nebylo ještě, jak viděti z manifestu, odvahy k naprostému zavržení Zikmunda, o němž starší manifest výmluvně mlčí, kladl bych též projev do Budyšína, připomínaný legátem Fernandem a vydaný nejspíše podle tohoto zápisu Prahy i jejích spojenců.

* • *

Než je to skutečně nejstarší znění čtyř artikulů? Očitý svědek ujišťuje nás, že bylo znění ještě starší, že slavný husitský program vznikl hned na pražských poradách, které byly konány mezi vůdci pražskými i venkovskými nazítří velkého tábora na Křížkách v září r. 1419.[13] Je to Mik. Biskupec.[14]) Než zpráva jeho není zcela přesná, jak vyplývá, jsem přesvědčen, z povahy říjnových porad, kterou lze dnes vyložiti dosti podrobně. Než vyslechněme nejprve pamětníka.

Vylíčivši hnutí, které táborští kněží později rozvinuli r. 1419 na slavných lidových táborech, vzpomíná posléze kronika Mikulášova velikého shromáždění, které o sv. Václavu konáno na Křížkách, a v němž pak, když se tam odebraly zástupy poutníků, pokračováno v Praze. Tehdy, dokládá, jediný cíl měli zástupové i vůdcové, ten totiž, jak by především zákon boží mohl požívati svobody a království české mohlo býti očištěno

---

[11]) Vavřinec 365.

[12]) AČ III, 212—3. Tak datuje projev Palacký i Tomek, k čemuž i Grünhagen, Husitenkämpfe 22, kdež rozbor a srovnání s manifestem z 20. dub. Vadí v tom ovšem trochu věta, vyzývající zvláště města husitská, by se s nimi spojila a s obojí obcí pražskou, jenž sme se na to mezi sebú sjednali. Možno to však snadno vztahovati na šlechtické spojence, bez nichž sotva, třeba jich Vavřinec nevzpomíná, učiněn krok tak závažný. I musíme si pravděpodobně představit, že manifest z 20. dub. vyšel ze sněmu husitské Jednoty, hlavně měst, kdežto starší tento projev vyzývá je teprve k jeho obeslání.

[13]) Mínění tomu přitakává Tomek a nejnověji i Novotný, Nár. čítanka (1918) 65.

[14]) Chronicon Taboritarum u Höflera II, 479.

z křivého nařčení z kacířství. A v té víře i lásce i ve zmíněném dobrém úmysle zavázely se navzájem všecky obce spolu s urozenými a slovutnými šlechtici, kteří se již zúčastnili letních táborův, a učinili tu v Praze jednomyslnou smlouvu, že za při zákona božího přijímají čtyři tyto články, o něž se zasazují dodnes. Nyní pak podává kronika artikule, a to ve znění, které, pokud vím, nenacházíme nikde jinde. Podle nejnápadnější odchylky, totiž ve znění 1. článku, máme před sebou nejspíše táborskou formuli, jež byla základem znění, na kterém se r. 1433 shodly husitské strany jakožto textu úředním, předloženém tehdy v létě pražským sněmem bazilejským poslům.[15]) Budí-li již to naši nedůvěru, posiluje ji ještě více kritika Biskupcova vypravování současnými prameny listinnými. Nebylo jich dosud užíváno, snadno si je však opatříme malou kritickou zacházkou. Kladu sem jednak volební kapitulaci, podanou hlavním městem novému králi, revoluční to doplněk ztracených[16]) podmínek volebního sněmu, jednak známá usnesení václavské synody, které rukopis prohlašuje za starší o rok.

Nové datování druhé památky[17]) je, tuším, z domněnek, které takřka nepotřebují důvodů. Nikde zajisté nebyl dosud podán sebe skromnější pokus o výklad, proč by se byla právě na Václava r. 1418 sešla synoda, která si vytýká za úkol uchovati sjednocení (pro unione conservanda) husitských vůdců, jednak universitních mistrů a jednak přečetných starších, jak se tvrdí, bratří a kněží. O rok později nepotřebujeme však ani výslovného Biskupcova svědectví, bychom takovou událost přímo musili předpokládat.[18]) Ani proti druhému novému datování nebude asi námitek. Překvapuje jistě především, že by se zemský sněm, od časů Palackého všeobecně kladený již do srpna, byl konal hned takřka nazítří králova skonu, 15. srpna. Není to prostě nemožné? Když dále o hodně později, 17. září, slaven byl velký tábor na Bzí, ohlásil zároveň závěrem svého projevu tábor na Křížkách k 30. září, jenž by, jak dí (Ač. III, 206), zjednal »jednotu božskú o svobodu zákona božího a počestné dobré všeho královstvie... s pomocí pána boha, krále, pánóv, rytieřóv a panoší i všie obce křesťanské«. Zda to není dosti jasným programem jednání na tomto táboře, programem,

---

[15]) Neznáme na neštěstí znění, jejichž kompromisem vznikl tento text otištěný v MC I, 444. Jeho 1. čl., který má společný s Biskupcovou kronikou, reklamuje kázání také pro levity, t. j. tuším volené laiky. Dále je tu příznačné, že požadavek trestání hříchů (čl. 4) čteme hned na 2. místě. To je, zdá se, osobní rys Mikulášův. Aspoň táborský manifest, třeba zase na 1. místo staví požadavek sekularisace (čl. 3) a kalich (čl. 2) posunuje až na konec, ponechává 3. čl. na jeho obvyklém místě (MC I, 169).

[16]) Dochované znění (AČ III, 206—8) nemohu, jako se děje všeobecně, pokládati za kapitulaci volebního sněmu proto, že v odst. 7 žádá, by ti, kdož by kaceřovali Husa, nebyli trpíni v městě, a pro jeho dvojdílnost, zcela obvyklou v podobných projevech.

[17]) Palacký Documenta 677—81.

[18]) Vykládá to Novotný uv. m. Sjednocovací akt spatřuje ovšem v artikulích.

jehož provedením by potom byli »tito artikulové, kteří podáni buďte králi našemu novému« (t. 206-8), jak nazývá rukopis pražské snesení, které v něm následuje hned po projevu z 17. září? Jsouť k těmto artikulům městské rady jak obvykle připojeni i artikulové od obce (magna communitas). Nuže, právě po táboře na Křížkách, jak již víme z úst Biskupcových, konány v Praze takovéto porady a právě počátkem října scházel se každoročně zemský sněm. Bylo potřebí svolávati sněm mimořádný, padla-li králova smrt, jistě ostatně nikoli neočekávaná, jen šest neděl před obvyklý[19]) sněmovní termín? Uznáme-li tyto důvody, naráz si vysvětlíme, proč právě na Václava svolán tábor na Křížky a proč se jeho účastníci odebrali odtud do Prahy. Scházelť se tu zemský sněm. Praha, dosavadní ústavou ze sněmu vyloučená, měla tu jedinou příležitost a možnost vymoci platnost svému hlasu.

O poradách, jež v kritické této chvíli v Praze konány, a o živlech, jaké se na nich srazily, vypravuje také ještě neznámý onen pražský kolegiát, jenž nám tak zajímavě osvětlil pozadí sporů, které došly pak výrazu v odchylkách dvojího základního znění artikulů. A vypravuje o nich tak, že nejen úplně potvrzuje právě vyložené pojetí, nýbrž přidává i podrobnost, která velice cenným způsobem doplňuje jak skoupá slova starých letopisců i obou oficiálních dějepisců, jediných to našich vypravovacích pramenů, tak i výtěžky, čerpané z nových našich pramenů listinných. Podle jeho líčení[20]) přišli venkovští vůdcové do Prahy s návrhem daleko rozhodnějším, než jak se nám jeví v kompromisních i smířlivých formulích václavské synody. Přišli prý s převratným návrhem úplného odtržení od Říma volbou vlastního biskupa, zároveň pak navrhli, aby byl naprosto odmítnut Zikmund a prohlášena republika v čele s voleným náčelníkem. Jen okolnost, že zatím došlo poselstvo uherského krále (vyslané patrně na zemský sněm) s nabídkou, že náboženský spor bude řešen na sněmě zvláště k tomu svolaném, zatím pak že Zikmund zůstavuje

---

[19]) Palacký II, 2, 387 p. Domněnka, že ještě v srpnu konán sněm mimořádný, pozbývá ostatně pravděpodobnosti i tím, že se ihned ustavila zatímní vláda s královnou Žofií v čele (o jejím prohlášení rokují stavy lužické již kolem 26. srpna podle Jechta (shora p. 145) 18; sem tedy náleží projev Rožmberkův pro tuto novou vládu v AČ III, 208.

[20]) Rege... mortuo insurrexit congregacio ad plura milia... que veniens Pragam... adaucta sibi ampliori multitudine conabatur quasi sedicione concitata episcopum sibi erigere et ducem secularem, intendens simpliciter ab ecclesia Romana se scindere et alienare aliis, licet multo paucioribus, dissuadentibus et pro audientia instantibus. Ad quam optandam se proscripserunt (zápis pražské volební kapitulace § 3) sic, quod illud negocium est dispersum. Interim Sigismundus. . direxit Pragam suos ambasiatores, hortans eos ad pacem et offerens, ut stent in talibus limitibus, in qualibus rex Venceslaus eos dereliquit, et quia voluit pacifice regnum ingredi et magnam sinodum secularium et spiritualium convocare... Sicque (po boji o Prahu, který tu pominut mlčením, 13. list.) pacificate partes fuerunt, treugas inter se facientes et regem expectantes (MC I, 387).

Čechy při svobodách, jaké se ustálily za krále Václava, prý odvrátila vzpouru. Dobylať prý po této překvapující události mizivá jinak menšina stoupenců smírné dohody převahy a vymohla příměří do té doby, až bude moci nový král odpovědět na (sněmovní) požadavky. Obsah vzácné této paměti potvrzován je nejen trochu nezřetelnou, jinak však naprosto nesrozumitelnou zmínkou Vavřince z Březové,[21]) nýbrž i současnou listinou,[22]) nad to pak vítaně zařazuje v dobu pražských porad přezajímavé zlomky traktátové diskuse o táborském návrhu na volbu husitského biskupa, zlomky, které šťastnou náhodou uchoval v přílohách podobného svého projevu pro naprosté odtržení od Říma z r. asi 1450[23]) dobrý pamětník a účastník událostí, Martin Lupáč.

Jsou to tyto tři drahocenné písemnosti: I. Táborské odůvodnění návrhu na naprosté osamostatnění husitské církve volbou vlastního biskupa, II. Responsio magistrorum ad litteram sacerdotum Thaboriensum, posléze pak III. znění odpovědi táborské s kratičkými (patrně Lupáčovými) poznámkami o konečném zamítnutí návrhu pražskými mistry.

I.
ELECCIO MULTIPLEX.

D. Ardmacanus lib. 7° de questionibus Armenorum recitat quatuor vias constituendi pontifices. Una est per sortem Act. 1. ubi ponitur praxis apostolorum. Nec est ibi dei temptacio, ubi devotus orator ignorat, quid sit dei voluntati conformius. Statuunt enim de abilioribus, quantum est istis certitudo, et de incerto residuo mittunt sortem. 2ª est via per episcopi institucionem, que est probabilis subducto errore instituentis. Sic Petrus instituit Marcum... [162'] Et patet, quod quilibet istorum modorum est laudabilis, quoniam fit conformiter ad eleccionem divinam, eleccio vero per sortem est securior, magis autentica et per consequens nunc eligibilior et per consequens in omni eleccione, ubi electores sunt ambigui, quis est habilior, humilior aput deum, videtur, quod debent instar apostolorum sortes mittere devote committendo sibi iudicium. 3ª vero eleccio est per hereditariam successionem... Triplex est autem causa, qua ex mod(ern)o tempore legis gracie sacerdocium non sic vadit... [163]

Triplex est sacerdocium sc. sacerdocium ante legem, qualis fuit Melchisedech... Et illud fuit per superbiam et avariciam peioratum... (et) aliud... introductum specialiter de filiis Levi... Tercium autem... quod fuit optimum, in lege gracie principatum est a d. J. Christo. Et istud creditur inpeiorari usque ad adventum proditorium Antichristi... In cuius signum Christus de istis dicit: »Omnia, quecunque dixerint vobis etc.« Sic autem non dicetur hodie satrapis, cum vel tacent vel dicunt mendacia, non conformia legi dei... Non diceret sic hodie propter introduccionem heresis ampliorem. [163']

[21]) Vypravuje o obavách, jaké u dvora vzbudily letní tábory 1419, zmiňuje se o tom, že se tam báli, ne tanta populi multitudo regem et archiepiscopum, prout famabatur, pro defensa legis dei eligerent (402).

[22]) Ultimatum vladařství Praze a její jednotě s počátku listopadu, oznamující jí Zikmundovo poselství vynucené zápisem 6. října, o němž vypravuje (v p. 20) neznámý kolegiát vyčítá jí, že J Mti takú búři v zemi činíte... kostely boříc... a biskupa volit chtíc (AČ III, 210).

[23]) O traktátě zatím ČČM 1921. 36; viz i dále p. b) Mikulovský rkp. II 31.

Dyaconorum eleccio facta est per multitudinem et non per apostolos Indigentes enim ss. apostoli dyaconis pro ministerio ipsorum et populi, requisierunt multitudinem fidelium tamquam eam, cuius erat personas habiles determinare. Unde Act... »Et elegerunt Stephanum... et Philippum reliquosque similiter.« Quodsi presentibus apostolis talis eleccio commissa fuit multitudini... quoniam tota multitudo aliud scire potest precipue de moribus et vita unius hominis, quod unus multum doctus ignorat persepe, quanto magis eleccio sacerdotum, qui amplioris necessitatis sunt... et absentibus talibus prelatis, quales fuerunt apostoli...

Promocio episcoporum usitata huius moderni temporis non fuit in ecclesia primitiva, sed per satrapas Antichristi et callide introducta. Non enim erant a principio nec adhuc erunt. Ad eligendum episcopum attendendum est ad ordinacionem J. Christi... |164| Item ad exterminacionem perfidorum ex fide scripturarum.

Item ad hoc, quod dicit doctor evangelicus, quod non existente papa... vel persona de sectis, introductis per sathanam... melius staret ecclesia... It. dicit ficticiam esse dyaboli exclusis istis perfidis non posse fieri sacerdotes... Insuper ex principio intencio fratrum huius ecclesie dei, unde poterit regulari, ad quid eligendus est episcopus, magis tamen ex scriptura s. labor inchoatus fratrum fuit ad exterminandum Antichristum et purgandum ecclesiam dei a spurticiis vitulaminibus Antichristi et innovandum ecclesiam in omnibus suis partibus ad hoc sonante scriptura Jere I »Ecce constitui te«. Item ad excludendum difficultatem, quod pauci sunt, qui ad hoc consentirent, sed magis contradicerent: et in principio huius cause fuerunt pauci consencientes, sed plures dissencientes et a principio mundi sic erat. Item ut habeat potestatem plenariam per auctoritatem apostoli ordinandi et deponendi indispositos et corrigendi omnes sacerdotes. Item layci excludantur omnimode ab eius potestate seu nullomodo ipsum impediant etc. nisi forent ab ipso requisiti. |Si| (= item) possumus habere ex fide s. scripture, ut episcopus per sacerdotes simplices fideles cum communitatibus possit eligi et ordinari ad ordinandum dyaconos et sacerdotes; et patet sic: optimum est vite magisterium etc. et quia ita erat in ecclesia primitiva... [164'] Item 2º eiusdem perfeccionis debent esse sacerdotes fideles moderni, sicut fuerunt tempore primo... Item patet eciam hoc idem per Jeronimum »Olim erat« etc. Item episcopus qualis nunc est, non fuit in ecclesia primitiva, quia non ex fide, sed ex consuetudine habetur ecclesie, ut tantum episcopi sacerdotes ordinarent. Item patet Act II praxis ecclesie de eleccione Mathie a presbiteris et episcopis fidelibus cum fideli communitate.

II.

RESPONSIO MAGISTRORUM AD LITTERAM SACERDOTUM THABO-(RIENSIUM[a]).

Pro isto tempore et certis circumstanciis, stante indisposicione populi et divisionibus currentibus, non est licitum et expediens communitatibus etc[b]) eligere episcopum vel plures sine consecracione, in isto dei modo usitata. Et pro isto sunt et raciones.

---

a) Uv. rkp. mikulovský l. 162.

b) Doplniti sluší asi: legi Christi quoad illos salutares IV articulos adherentibus, jak praví podobná kvestie, na niž možná tato Responsio odpovídá a kterou, nemýlím-li se, pojal částečně aspoň traktát o téže otázce z počátku let třicátých (v rkp. víd. nár. 4524 l. 143). Kdyby tam byla bývala zmínka o čtyřech artikulích výslovně, bylo by nutno arci posunouti datum celé naší

1a legis, quia Apostolus cum Thimotheo, existentes episcopi, ordinaverunt sacerdotes.

2a quia non est exaratum in historiis.

3a quia est contra canones.

4a quia contra racionem, quam tangit Ieronimus ad Orandum.

5a quia ex hoc multa inconveniencia sequerentur.

Ex istis racionibus hortabantur nos, ne quicquam in hac materia atemptemus. »Si autem non placet vobis ista responsio, detis scripta vestra vel reponatis ad rectorem et nos reponemus nostra«.

III.

TÁBORSKÁ, JAK SE ZDÁ, ODPOVĚĎ.

Quis[c]) autem sit modus declarandi et manifestandi eorum aliis communitatibus huius operis execucionem, ad hoc faciendum movemur et cogimur ex his causis.

1° propter necessitatem, ut veritates salutifere, que per factum laborem inchoate sunt, ampliorem habeant progressum.

2° propter defectum bonorum ac episcoporum catholicorum et defectum sacerdotum.

3° propter negligenciam vulgi in hiis, que concernunt eorum salutem.

4° propter direccionem et ordinem sacerdotum.

5° propter excludendam antichristianam usurpacionem ordinandi sacerdotes ceterarumque multarum rerum sanctificacionem et symoniace heresis detestacionem.

6° propter declinacionem cultus bestie et sumpcionem caracteris ab ipsa.

7° propter liberum progressum legis divine.

Nostra autem responsio fuit talis. Primum quesivimus ab eis, si est ista vox tocius universitatis, quia maior pars concludit. Ad quod respondit unus, quod est vox tocius universitatis, quia maior pars concludit. Alius autem dixit, quod omnes interfuerunt excepto m. Laurencio »et nullum scio, quod contradixisset».

2° peti(vi)mus in scriptis nobis dari eorum responsionem. Recusaverunt.

3° petivimus ab ipsis dari nobis scripturas pro nostra informacione, sicut et in littera ipsis intimavimus, quibus visis et nos exhibuimus dare nostras sub tempore, nullum dolum nec frauden aliquam in hoc attendentes. Et istud nobis recusaverunt.

Shrneme-li staré i nové tyto prameny, nabýváme takovéhoto zhruba obrazu o říjnových pražských poradách. Když účastníci táboru na Křížkách přišli do Prahy, nezvítězili tu sice ti, kdož se pokusili dobýti uznání převratnému plánu, aby Čechy po starozákonním vzoru doby soudců[24] byly

---

skupiny při nejmenším do 1420, závěr ten však není nutný. Ke vzpomenutému traktátu a jiným podobným, na neštěstí takřka nedatovatelným, vrátím se zvláštní studií.

c) V ruk. přímo po č. I.

24) Protimonarchistické smýšlení to vyvěralo zvláště z mocného vlivu Matěje z Janova v těchto kruzích. Pařížský mistr byl tu hlavním učitelem předního později jejich mluvčího, Chelčického (moje doklady o tom v Listech filolog. 1921. 128).

provolány boží republikou a spáleny všecky mosty, spojující ještě husitství s církví, revoluční volbou biskupa, jak to po půl století provedla Jednota. Na kněžské synodě, jejíž usnesení nyní přesně známe, dosaženo na konec dohody, hlavně asi ústupkem venkovských vůdců, kteří upustili prozatím od návrhu na revoluční volbu biskupa, jež takto odsunuta na celý rok, a jak se zdá, i od požadavku t. zv. táborské mše.[25]) Všecky hlavní náboženské požadavky husitské pojaty byly za to v pražské snesení, a to jakožto podmínky hlavního města novému králi. Zárukou pak, že slib bude dodržán, vymohla si Praha jménem svých spojenců nový sněm, jenž by o královĕ odpovědi rozhodl, avšak jen se zcela krátkou lhůtou 5—6nedělní, na 10. listopad. Bylo to tedy vlastně jen pouhé krátké příměří dvou zbrojných táborů, které se pak skutečně jen sejdou, aby se srazily velikým zápasem o hlavní město.

Pražské toto snesení, jež bylo jménem hlavního města podáno králi, měl snad na mysli Biskupec, vzpomínaje, že v říjnu smluveny v Praze čtyři artikuly. Najdeme je zde totiž skutečně zcela přesně, toliko čtvrtý požadavek (kažení veřejných hříchů) přidává obec. Důvod tohoto zjevu je na snadě. Vybíjení veřejných domů, které na kolika místech provedeno po smrti starého krále a jehož schválení tu žádáno, čpělo patricijům stejně jako panstvu vzpourou a převratem, a proto do snesení nepojato. Biskupec má však pravdu i v tom, že z rozhovorů pražských i venkovských vůdců vzešla tehdy nová husitská jednota, a to mezi městy. Bylť opravdu proveden nejvýznamnější programový bod manifestu z 17. září na Bzí. Smluven zajisté b r a n n ý s p o l e k husitských měst, takže se Praha zapsala s městy v jednotu zápisem, neznámým však,[26]) téměř jistě však s ohledů politických hodně všeobecným podobně, jako naznačuje kolegiat, nebo jako je její zápis z 8. října.[27]) Že by tímto zápisem byly čtyři artikuly, jak praví Biskupec, je málo pravděpodobné, nejen proto, že jejich znění, které uvádí, je zřejmě mnohem pozdější, nýbrž hlavně proto, že si stěží lze představit, že by se byla Praha, která teprve po mnoha obratech uzraje pro krok tak dalekosáhlý, zavázala tak daleko již tenkráte. Jeť veliký rozdíl mezi závazným zápisem, jenž by byl ukládal povinnost branné vzpoury proti králi, jestliže odmítne, a mezi podáním prosté žádosti. Jsem však dalek, i když ji pokládám za pravdě nepodobnou, možnost takovouto za-

---

[25]) Toho vzpomíná, tuším, Příbram, vyčítaje poč. 1421 Táborům, že ante annum (kdyby myslil na r. 1420, řekl by asi anno preterito) ve sporu o mši uznávali ještě autoritu Matěje z Janova (H ö f l e r II, 531). Synoda skutečně (§ 18) uznává mši celou.

[26]) Vzpomenuté (v p. 22) ultimatum připomíná Praze, kterak se mezi sebú zapsali, abyste sobě pomocni byli, cožby ctné a dobré K Mti, tudiež i této země bylo. Obrací se také nejen na Prahu, nybrž i na jiná města, ježto k nie hledie (AČ III, 209|10).

[27]) UB I, 2. Aspoň žádost Zikmundovi, jak ji čteme v návrhu volebních kapitulací, je těžko sloučiti se zápisem zmíněným; v samé jeho podstatě je hrozba brannou vzpourou.

mítati. Zápis byl by potom zněl již tenkráte tak jako v květnu 1420, kdy by byl býval jen obnoven. Za ještě méně pravděpodobné pokládal bych řešení, že říjnový zápis obnovoval jen starší již zápis, o kterém se vzbouřená Praha prý usnesla den před skonem krále Václava, 14. srpna 1419.

Vedle obou již vzpomenutých současníků, vypravujících o vzniku slavného pražského programu, máme ještě třetí významné svědectví, jež k tomu ještě oba zmíněné prameny překonává jak stářím, tak i povahou. Je to odpověď Prahy na posměšný leták krále Zikmunda z 2. polovice 1420. Vzpomíná mimo jiné, že to bylo ještě za živobytí krále Václava, kdy se Pražané zasadili o čtyři artikuly.[28]) Na pramen ten upozornil F. Dvorský,[29]) jenž k němu přidal zároveň přesně datované znění artikulů, a to z 12. srpna 1417. Na neštěstí datum to je zhola nemožné. Ne proto, že dokument Dvorského nepodařilo se dodnes najíti. Již to, co o listině praví Dvorský sám, stačí docela na její vyloučení z diskuse. Srovnává totiž její znění artikulů s textem kroniky Vavřincovy a praví, že se prý neliší než bezvýznamnou odchylkou jediného slůvka. Tedy text Dvorského začíná revolučními slovy: »Nos, magister civium, consules et scabini totaque communitus civitatis Pragensis«, slovy tedy naprosto nemožnými v r. 1417, takže předem smíme proti výslovnému tvrzení jeho nálezce prohlásiti Dvorského dokument za plod XVI. teprve století, v němž se nám skutečně toto datování artikulů objevuje častěji.

Smíme však, škrtajíce mylný rok, škrtnouti i den a tím skutečnost, dosvědčenou přece svědectvím jen o rok pozdějším? Jest ovšem málo průkazné, neboť jeho účel je velmi průhledný. Tvrzení, že artikuly vznikly ještě za života Václavova, není zajisté než protějšek či náběh k tvrzení volebních požadavků, že král Václav uznával kalich za boží zákon, k tvrzení, jehož nesprávnost lze dobře dokázati[30]) — zjev to v dějinách ostatně dosti častý.[31]) Přes to bych však nezavrhoval docela výkladu, že i v tom je snad zrnko pravdy, třeba je to možnost až zcela daleká.

Snadná emendace mohla by totiž přece Dvorského dokumet zachrániti. Nevěřím arci, že by byl býval jen o něco pozdější, nýbrž jsem, jak řečeno, přesvědčen, že pocházel aspoň ze století XVI. V této době si však omyl v datu roku vysvětlíme zcela lehko. Psaní arabské sedmičky změnilo se totiž právě tehdy takřka převratně. V XV. století, v jehož polovici ostatně teprve zobecňuje a vytlačuje číslice římské, píše se ještě docela podobně devítce, o sto let později však již jako dnes. Kdo čte v XVI. století moderně, čte správně, kdo však po staru, čte 9; a ovšem zase naopak. Tak mohlo

---

[28]) UB II, 526. Propter 4 articulos evangelicos, praví tu Praha, pacifice nos opposuimus adhuc vita comite dive memorie regis Venceslai.

[29]) F. Dvorský. Počátky kalicha a čtyři pražské artikule již 1417 (1907), 51.

[30]) Shora 483 p. 6. Tvrzení v AČ III, 206.

[31]) Klasickým příkladem může býti theorie protikuriální publicistiky francouzské XIV. stol. o t. zv. prastarých svobodách galikánských, o jejichž skutečném vzniku Joh. Haller. Papsttum und Kirchenreform I (1903).

vzniknouti chybným čtením 1417 z původního 1419; pak by první formulace artikulů spadala v předvečer skonu krále Václava, ve vzpouru, které se Praha pokud dnes víme, odvážila teprve v dubnu 1420 a o níž není dnes ničeho známo. I možno zatím záhadné datum Dvorského znění artikulů vyložiti nejspíše jako pouhou učenou kombinaci věku, který měl až pověrečnou úctu k přesným datům a nebyl nikterak vyběravý v jejich vyrábění.[32]) Při nejmenším aspoň dotud, dokud se nenajde doklad o pražské vzpouře v předvečer Václavova skonu.

IV. Z dějin chiliasmu r. 1420.

Dějiny husitského chiliasmu bude asi stěží možno brzy napsati. Nikoli nesnadno chápeme vznik epidemie, která je v podstatě jen davovým vzplanutím v husitství stále živoucího apokalyptismu. Již od časů Milíčových hořely v Čechách mozky i srdce nad tajemnými sliby a oslňujícími i děsnými vidinami proroků a t. zv. Zjevení Janova. Vidíme dosti jasně i v dobové pozadí tohoto »šílenství obležených«, v úzkosti a hrůzy strašných dnů lednových a únorových r. 1420, kdy vzplály nesčetné hranice husitských kacířů a šachty kutnohorské nestačily na oběti pochopů »ryšavého draka«, kdy kolísala hlava království, Praha, jako nevěřící Babylon a jen patero svatých měst čnělo ze záplavy krvavého moře reakce. Jakmile si však chceme dovoliti otázku po rozsahu a průběhu hnutí, jakmile se pokoušíme zživotniti si jeho proroky a apoštoly, zachytit určitějšími rysy davy a osobnosti, kusé a nemluvné prameny, většinou jen nepřímé a bezejmenné, pojednou zmlkají, světélka, která nás vedla, zanikají v šedi a mlhách. Je pochybno, že se kdy podaří oživiti mrtvé, bezduché stíny, zlomiti kouzlo, které zaklelo vůdčí postavy chiliasmu. Spíše se zdá, že čím přibývá nového světla, ubývá určitosti a síly rysům, kterými kdysi Palacký a Goll načrtli obraz hnutí, že temnoty, čím kráčíme vpřed, jen rostou a houstnou.

Poznámky tyto nepokoušejí se ani o celkový obraz, možný ostatně jen v rámci celé historie husitství r. 1420; obrábějí pouze surový materiál, jsou věnovány jen kritice pramenů, starých i některých neznámých. I tak však pozměňují tu a tam naše představy o mohutném hnutí duší, které hlásalo zkázu světa a skonání věků a ve chvíli přetěžké krise přispělo tak značně k záchraně národa.

O pramenech k dějinám chiliasmu pojednal posledně N. V. Jastrebov v I. svazku Etjud o Petrě Chelčickom i jego vremeni (1908, str. 42-3)

---

[32]) Viz na př. známou Veleslavínovu (Práce původní 1853, 129) chválu Hájka, že má tolik, třeba zřejmě smyšlených dat, a Kodicilova vykombinovaná data životopisu Husova (Reformační sborník I (1921), 313; dodávám, že podobnou zajímavou kombinací o roce Husova narození je datum 1370, které najdeme na medaili Ch. W e r m u t h a (*1661), popsané u Chr. J u n c k e r a, Ehrengedächtniss D. M. Lutheri (1706) 44 a v katalogu Husovy výstavy 1915 č. 203).

a K. Hoch ve studii Husité a válka v České Mysli 1907, 155 a d, 166 a d. Několik dodatků podal posléze k oběma pracím K. Krofta v ČČH. 1909, 678. Z materiálu jimi shromážděného i rozebíraného můžeme však vyloučiti Jakoubkův traktát, přesněji kázání De belis, kterého Hoch používá[1]) ke karakteristice sporův o válku v letech 1419/20. Jeť značně starší, neboť se týká války, kterou r. 1413/4 vedl král Václav IV. spolu s městy pražskými proti Švamberkům a Rizenburkům.[2]) Dokazuje to nejen místo, kde projev nelézáme, totiž v postile z r. 1413/4,[3]) nýbrž i shoda časových narážek s poměry v Čechách v této době.[4])

O podmínkách války křesťanské psal ostatně Jakoubek již rok před tím,[5]) tytéž snahy zpřísniti i zkřesťanštiti válku projevuje současný vojenský řád Hájka z Hodětína.[6])

1. Za bezpečně nejstarší datovaný dokument o chiliasmu můžeme pokládati zapadlý a nepoužitý list nejmenovaného kněze podobojí, psaný, jak se zdá, kolegům a poslaný z Rakovníka 22. ledna 1420 (příloha II.) Pozbudiv je, aby byli stálí a neopouštěli lidu v hrozících nebezpečenstvích Antikristových, varuje je, aby nevěřili každému duchu, nýbrž zkoumali, zda jest z boha. Ti, kdož nyní prorokují neuvěřitelné divy, zahynou. Veřejně i soukromě, vyzývá kněží, napomínejte lid, aby neodcházel (na hory), nýbrž doma žil čistě a s klidem očekával dne ohlašované (obesné zkázy). Za krátko se ukáže, že to jsou proroci falešní. Také zdržujte lid, aby se nechápal zbraně, jako nyní mnozí činí. Neválčiti je nejbezpečnější cesta pro křesťana. Velmi se obává, že křivými výklady písma a smyšlenkami bude lid uvržen v přetěžké škody.

2. Zcela tytéž téměř obavy, které plní pisatele listu, projevuje výrok Jakoubka ze Stříbra a Křišťana z Prachatic v rozepři dvou kněží, Mikuláše (jak myslí Goll, Biskupce) a Václava, o přípustnosti války.[7]) Spor, jenž byl podnětem k výroku, osvětluje jen situaci, která je v podstatě tatáž. Odpůrce Mikulášův[8]) — o jeho osobě níže — hájí oprávněnosti války, jsou-li páni tak netečni, že nechtí pravdy brániti mečem. Mistři zase varují před začetím jejím, pokud není odpad a zrada šlechty zcela jistou, namítajíce, že se panstvo snad jen nenechává strhovati sebe lehčím větříkem bez rozdílu. Proto doporučují jako bezpečnější neválčiti. Kněz Václav hlásá útěk na hory a ženě dovoluje opustiti muže, brání-li jí choditi na kázání a přijímati pod obojí, mistři varují před proroctvími

---

[1]) m. uv. 170.

[2]) Tomek III, 545.

[3]) O datování postily ČČM 1922, 166 a d. a Jakoubek 95.

[4]) ČČM 1925, 16, kdež (18—22) kázání i otištěno.

[5]) Jakoubek 51.

[6]) Srov. Jar. Goll v ČČH 1899, 147, 150 a uv. ČČM.

[7]) Jar. Goll, Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der böhmischen Brüder II (1882) 51—3 (příloha A).

[8]) Je to aspoň pravděpodobnější než možnost, které nelze odmítnouti, že to byl naopak Mikuláš. Srov. ČČM 1914, 307.

o pěti městech posvátných — ač nebyli na to tázáni, neboť otázka zněla prostě, zda schvalují shromáždění v době protivenství[9]) — dodávajíce: sicut debent cavere, ne presumptuoso spiritu populo predicent, quod am infra breve tempus ventura est plaga horribilissima super populo....

Tak nejen situace, nýbrž i stanovisko obou projevů, výroku i listu rakovnického, jest cele totéž, nanejvýše snad, že výrok připouští i možnost, že by vedení přešlo na města,[10]) a mluví o via securior, kdežto list zve neválčení via securissima: jeho neznámý autor je tedy přísnější, méně politický, méně oportunní. Poznáme později muže zásad podobných. Je to Jakoubek, spolupisatel výroku a autor polemik proti chiliastickým provoláním a jejich obraně M. Jičína. On psal nejspíš i list rakovnický.

3. Současně asi — jistě aspoň těsně přede dnem prorokované zkázy světa, t. j. 10.—14. únorem 1420 — byly totiž Jakoubkovi poslány informace o chiliastických proroctvích, patrně se žádostí, aby zakročil mezi svými bývalými žáky a druhy. Svalovali snad zároveň na učitele, jak se dělo později, odpovědnost za výstřednosti žáků. Poslal je venkovský kněz, jak se zdá, jménem stejně smýšlejících kolegů,[11]) spolu se stížností, že štvou lid do války a do zbraně[12]) a jmenují dny 10.—14. února dobou obecné zkázy pro zlé.[13]) To vše se nápadně shoduje s vědomostmi i názory rakovnického listu i spolupisatele výroku.

Je pravděpodobno, že podnětem k listu rakovnickému byla tatáž stížnost z venkova,[14]) Jakoubek pak že na ni odpověděl jednak rakovnickým okružníkem, jednak přímo neznámému pisateli stížnosti. (Goll 57·9.) Venkovský kněz se též tázal. Předkládal chiliastické doklady z písma o chvíli, kdy nutno opustiti hříšný Babylon a utéci se v pět svatých měst, ve kterých jediné možno se spasiti, zvláště v město slunce, do Plzně. Jakoubek dal mu za pravdu: proroctví, kterých se dovolávají chiliasté, mají smysl mystický, nikoli hmotný, jak se ukáže brzy, v den předpovídané zkázy.[15]) Již ve starém zákoně byli falešní proroci, část chiliastických předpovědí (jako že Zikmund nikdy nevkročí do Čech a zase že vyvrátí Babylon-Prahu) ostatně si odporuje. Kněží tací nejednají správně; spíše by měli žíti podle evan-

---

[9]) Tato okolnost zdá se mi rozhodující pro otázku datování, o níž níže.

[10]) quod domini seculares possent tantum deo resistere et eius legi, quod per ipsum deum potestate eorum ablata liceret communitatibus, a deo ad hoc opus admissis, realiter et non fantastice defendere evangelicam veritatem

[11]) Jakoubek jmenuje jej care in Christo frater (Goll 57); později praví, že list poslal venkovským kněžím na jejich prosbu i stížnost (t. 59).

[12]) Ut scribitur, dí o tom v odpovědi (58). V listě Jičínovi, uved tutéž stížnost, dokládá: hec enim magna inconveniencia: multi contra vos clamant, qui sunt fide digni, vocitantes vos sacerdotes sanguineos, a quibus, dicunt, nemo fidelium deberet sacramenta percipere.

[13]) To uvádí slovy: ut mihi scriptum est (60).

[14]) Jakoubek zve ji scripta et petita (57), scripta et quesita (59).

[15]) I zde najdeme shodu s listem rakovnickým, který rovněž praví: cito propheciarum illarum veritas vel falsitas apparebit.

gelia, býti lidu vzorem a takto jej učiti duchovní válce s vlastními hříchy.[16]) Světská vrchnost smí ovšem vésti válku, jen však za věc boží, v pravém úmyslu, z vnuknutí božího a z lásky k nepříteli.

Všechny tyto tři projevy, z nichž dva úplně, třetí aspoň částečně, vyšly z péra Jakoubkova, všechny přímo (či jako výrok nepřímo) namířené proti chiliasmu, datuje okolnost již zmíněná: odkaz na bezprostředně nastávající nevyplnění proroctví o dnu obecné zkázy všech zlých — který, jak víme odjinud, vždy však ještě od Jakoubka[17]) byl očekáván mezi 10. a 14. únorem — tato významná okolnost nutí položiti vznik všech tří památek krátce před toto datum, asi k 22. lednu, kdy je psán list z Rakovníka.[18]) Jen v samých počátcích chiliasmu možny jsou zjevy jako srážka kněží Václava a Mikuláše nebo stížnost z venkova.

4. Stížnost ta byla provázena nejspíše[19]) zasláním jediného známého dokumentu o tomto nejstarším období chiliasmu, provoláním totiž, aby věřící prchli ze středu zlých v pět svatých měst a zde se zachránili před hrůzami příchodu Páně (příloha 1.). Kdy vzniklo, je proto dosti bezpečno: asi počátkem ledna 1420. Na otázku však, kdo jest jeho původcem, uspokojivě odpověděti nedovedeme.[20]) Jen z okolnosti, že Jakoubek, maje, jak se zdá, na mysli provolání, v listě Jičínovi jmenuje je s c r i p t u m v e s t r u m,[21]) smíme se snad domnívati, že to byl úřední projev venkovského kněžstva, hlavně pěti posvátných měst: Žatce, Loun, Slaného, Klatov a města slunce, Plzně,[22]) snad i Písku.[23]) Provolání bylo posláno na př. i pražským paním,[24]) nejspíše bekyním, které vždy byly radikální[25]) a na něž tolik žaluje pražský

---

[16]) To jest, jak známo, i vůdčí myšlénkou nejstaršího známého traktátu Chelčického, o boji duchovním, z r. 1421. Vydal K. K r o f t a ve Světové knihovně 1911.

[17]) Nominastis certum tempus carnisprivii inter Scholastice et Valentini, praví v listě Jičínovi (60).

[18]) T o m e k, IV. 13. klade výrok brzy po 30. září 1419, G o l l 49,50) a po něm J a s t r e b o v (55) v počátek listopadu, za boje o Prahu před smluvením příměří z 13. t. m. To se však neposledně příčí celkové situaci, o níž shora 517.

[19]) Učinil to pravděpodobným dvěma iuxtaposicemi J a s t r e b o v 52 p.

[20]) Mínění Jastrebovovo, že jím je Jičín (52 p), založeno je na mylném, jak bylo ukázáno, předpokladě, že Jakoubkův list neznámému knězi z venkova psán je Jičínovi.

[21]) Quare autem illa omnia (t. j. proroctví o obecné katastrofě) in scripto vestro non notastis (60)?

[22]) Tak vykládá proroctví Vavřinec 356.

[23]) Písek jmenuje v této souvislosti Jakoubek v listě na venkov (58).

[24]) Vztahuji sem výtku Jakoubkovu Jičínovi: scripsistis ad Pragam ad sexum femineum, ut cito exeant de Praga (60), an Jakoubek právě zde mluví jen o jediném scriptum. J a s t r e b o v (52 p.) předpokládá tu dokument, který nás nedošel.

[25]) V budyšínském rkp. 8° 7, jenž jediný zachoval provolání chiliastů, bezprostředně za druhým, které je však starší, následuje na f. 114 polemika Jesenicova proti němu (snad však pouze její počátek) s nápisem I n o p p o s i t u m G e s s e n i c z, zcela však bezvýznamná. Jsou to vlastně pouze tři citáty z Au-

kronikář,[26]) a jak se snad možno domýšleti z Jakoubkova podráždění, nikoli bez úspěchu. Rozpoutávala se strašná bouře živlů a vášní. Pozbýval-li světec klidu a spravedlnosti, nezapomeňme ostatně, že byl, zdá se, zcela osamocen, že neměl na své straně, pokud víme, proti šílencům a fanatikům než studeného juristu a diplomata, doktora Jesenice. Pozadí věci vykládá současník[27]) takto.

* * *

Když o vánocích r. 1419 hlava Jednoty husitské, Praha, přijala v Brně pokorně Zikmunda za krále a dědičného pána, když staří úředníci Václava IV. byli zde sesazeni a nahrazeni spolehlivými katolíky, reakce, která si vyžádala již dříve bez toho spoustu truchlivých obětí, jež zahynuly v šachtách kutnohorských, tato reakce, byvši konečně legalisována, vrhla se se vší zuřivostí na husitské odpůrce: 4. ledna začato s odstraňováním řetězů s ulic hlavního města a bořením zákopův a srubů proti hradu, kterým vládla posádka královská — za jízlivého posměchu Němcův a radostného potlesku katolických sousedů. Biřicové provolávali královské zákazy proti rušitelům pořádku, klerus světský i řeholní, vypuzený z města za nebožtíka krále, vracel se hromadně a hlučně zpět. Čtyři kněží kouřimští s knězem Chódkem, vržení 9. ledna do horských šachet, zahajovali novou řadu husitských mučeníků, na poslední bašty kalicha, na místa, která nebyla chráněna příměřím listopadovým, prozatímní vláda mobilisovala a organisovala všechny své síly, aby s nimi byla hotova dříve, než vyprší na Jiřího příměří a hne se snad přece Praha. Hrůza padala na všechny Husity, ze zátopy reakce vyčnívalo jen několik ostrůvků na venkově: města, s Plzní v čele, jež jedno za druhým klesalo ve vlny příboje. Za to stala se městy vyvolenými, posvátnými — Praha však ztělesněním zrady a špatnosti, Babylonem.

Takové je pozadí chiliasmu r. 1420. Zrodila jej chvíle horečného vzrušení, úzkosti a paroxysmů, křečí a zoufalství, které se zpíjelo slavnými i hrůznými vidinami nejoblíbenější husitské knihy biblické: bitvami, triumfy i katastrofami Apokalypse[28]) — zrodilo jej šílenství obležených.

* * *

gustina, neoživené ani slovíčkem osobním, jak ostatně bylo zvykem tohoto vervního a výmluvného juristy, který však perem vládl, zdá se, jen velmi těžce, na kvap asi vybrané z dekretu. Tak maloučko zbývá z nejasně slibného upozornění Palackého (III. 1. 345 p.). Jejich jediná cena spočívá tušim v tom, že jsou poslední stopou po svém autoru, o němž lakonická poznámka rukopisná praví: mortuus est im carcere domini de Rosis, quia noluit revocare de communione calicis. (Univ. V E 28 f. 324'). Podle jiné zprávy učinil tak Ulricus de Rosenbergk propter fervidam adhesionem sacrarum veritatum in evangelio domini nostri J. Christi contentarum, ad voluntatem Zigismundi, regis Ungarie, morte dira (Cap. Prag. A 166 f. 1).

[26]) Vavřinec 424.

[27]) Vavřinec 351:6.

[28]) Právě tehdy vykládá ji i v Praze Jan Želivský (Vavřinec 360; o ztraceném rkp. jeho díla K. Krofta v ČČH 1916, 462).

Než dny, kdy měla nastati prorokovaná katastrofa, minuly, falešné a zahanbené proroky stihlo odium kacířství a škodolibý výsměch protivníků, jak se nám ozývá ještě po 10 letech z Jana Příbrama.[29]) V chiliasmu nadchází rozhodný obrat. Příbram datuje v jeho vývoji od této chvíle období vyhlazovacího boje: »když se tak nesta ani to Pán Bóh učini, co kázachu ... opět nové a najzlostnější ukrutenství sobě smyslichu i jechu se kázati neslýchaného v světě ukrutenství, a řkúc, že jest čas pomsty, že všichni hříšní mají ... zbiti býti ... mečem, ohněm, braní s obú stran ostrú, zuby šelmovými, štíry a hady, smrtí, krví, nátisky, hlady a mrskáním a krupobitím, metlú, kyji a jinými ranami.«

Slova Příbramova neplatí však o všech kněžích venkovských, t. j. táborských. Všichni sotva byli chiliasty, a i mezi těmito jistě byly směry a odstíny, strany neb aspoň skupiny. Vytýkal-li Jakoubek Jičínovi[30]) a spisovatelům provolání neupřímnost, ani prý zde zatajují proroctví o všeobecné katastrofě,[31]) tu odpůrcům, zdá se, křivdil. Spíše lze si to vysvětliti tím, že v oficiálním provolání máme jenom výraz názorů většiny, která nesdílela žhavých nadějí krajní menšiny, že sám Kristus jedinou ranou shladí nepřátele s povrchu zemského, názory té skupiny, které snad můžeme přičísti neznámé poslání chiliastické, zlomek to asi nás nedošlé propagandy strany (příl. I.).

Jen se svrchovanou zdrželivostí smíme arci vykládati tak projev, jenž poskytuje tak maloučko opor pro otázku po jeho původě a době vzniku. Jediné, co je nesporné, jest to, že vyšel z kruhů chiliastických. Slavný příchod Páně je ve dveřích, jitřenka, která zvěstuje východ jeho slunce, již vyšla. Každý okamžik může zazníti hlas trouby, která dá znamení vojům jeho andělů, přicházejícím vyhledati všech zlých a připravit tak říši svatých a spravedlivých, říší dokonalé lásky.

Kdo však byli tito proroci a oč se opírali ve svých nadějích a blouznění, toho nezvíme asi nikdy. Sami psali asi sotva, historika nenalezli. Jmenuje se nám pouze mrtvá řada jmen.[32]) O povaze živlů, z nichž se frakce ta skládala, možno vysloviti proto jen vratkou domněnku.

Naprosté zamítání jakékoli formy násilné smrti (a tedy ovšem i války), zásada, přičítaná obvykle pouze a výlučně jejímu neochvějnému a výmluvnému zastanci Petru Chelčickému, měla v počátcích husitství stoupenců nemálo. Zřeknutí se anarchistické této věty bylo z podmínek dohody mezi

---

[29]) Život kněží táborských v Časopise katolického duchovenstva IV. (1863) 424.

[30]) Jičínův názor o nastávající zkáze všech zlých, ztělesněných v Babyloně Zjevení Janova, v tomto čase pomsty, Jakoubkovy úryvky z jeho ztraceného listu (G o l l 59 (60) nepodávají dosti jasně. Jakkoli odpověď Jakoubkova psána je již po 14 únoru (n o m i n a s t i s certum tempus ... quo plaga horribilissima super malos d e b u i s s e t venire), po dnu obratu v chiliasmu, žaloba, že je s druhy zván knězem krvavým, je, zdá se ze souvislosti, již starší, takže stěží možno Jičína počítati k těm, kdož trpně očekávali skonání věků.

[31]) G o l l 60.

[32]) Vavřinec 413, Příbram 420.

universitou a venkovskými (t. j. později táborskými) kněžími, mezi nimiž asi nejeden stál na nesmiřitelném stanovisku nekompromisního příkazu evangelia, na svatováclavské synodě r. 1419,[33]) jejímuž usnesení upravoval nejspíše půdu sprostředkující traktát Jakoubkův D e h o m i c i d i o.[34]) Ještě toho roku hájí naprostých odpůrců násilné smrti sám bojovný vůdce Táborům blízkého křídla pražského Jan Želivský,[35]) v lednu 1420 hlásí se k nim nepochybně Biskupec,[36]) v únoru pak vzpomíná Jakoubek, jak kdysi Jičín s druhy kázali proti násilné smrti.[37]) Mezi těmito krajními anarchisty smíme snad ještě nejspíše hledati hlasatele obecné zkázy; blouznivé naděje, že Kristus sám přijde vysvobodit svých věrných z tlamy apokalyptické šelmy, aniž se potřísní krví nepřátel, mohly nejspíše uzráti v žáru muk a úzkosti těch, kdož přes hrůzy chvíle chtěli zůstati věrni příkazu Páně: nezabiješ! Po 14. únoru, zkompromitována byvši nevyplněním proroctví, tato frakce theoretických anarchistu utrpěla porážku a zustala asi obmezena na skupinu chelčickou, jež ostatně v proroctví ta nevěřila.[38])

To vše modifikuje, v podstatě však přece potvrzuje hypothesu Gollovu[39]) o dvojí fasi chiliasmu: zprvu byli proti válce, očekávajíce teprve příchod Páně a zkázu zlých, po 14. únoru vrhli se v ni s fanatismem těch, kdož byli zrazeni a chtějí nyní zahlušiti své zklamání i hanbu. Při nejbližší příležitosti, 21. února, padlo jim v ruce Ústí a položen tak základ k Táboru, jenž se příchodem Žižkovým z vyklizené Plzně stává novým městem slunce. Započala doba krve a vyhlazovacího boje.

* *
*

---

[33]) P a l a c k ý, Documenta m. J. Hus. 679; o datu shora 554.

[34]) Vydán J a s t r e b o v e m v Etjudách I. 111—15, kde hypotheticky přičten Mik. Biskupcovi. O otázce autorství J a k o u b e k 62.

[35]) V postile z r. 1419, z níž úryvky uveřejnil Jos. T r u h l á ř ve VČA 1899, 287.

[36]) Popírá, quod domini seculares tenentur gladio materiali defendere legis veritatem (Goll 51 věta 1.) Stotožnění jeho s knězem Mikulášem, dnes obecně uznávané, nemá vlastně jiné opory než potíž nalézti domněnku šťastnější. Doměnku, že jeho odpůrce, kněz Václav, je Koranda, datování výroku až do ledna 1420 činí dosti pochybnou. Plzeňský farář, jenž ostatně již léta zaujímá mezi venkovskou oposicí místo příliš vůdčí, aby se podvoloval zvláště Křišťanovi z Prachatic, dlel tehdy v obležené již asi Plzni (Vavřinec 360). Spíše snad bylo by lze mysliti na spoluzakladatele Tábora kněze Vaňka, který byl z prvních původců loňských táborův a stoupencem vyhlazovací války a 21. února se zmocnil s druhy přepadem Sezimova Ústí (t. 357, Popravčí kniha rožmberská 48)

[37]) Nonne prius contra occisionem predicastis? G o l l 60.

[38]) Chelčický, O boji duchovním (vyd. K r o f t a) 27.

[39]) m. uv. 57 srov. 11. J a s t r e b o v ů v pokus posíliti ji rozlišováním dvojí verse Kristova příchodu, tajného a zjevného (44), nelze považovati za zdařilý. Nemáměť sebe patrnějšího dokladu pro existenci víry, že příchod prvý sám přinese zkázu hříšníkům. Věta Vavřincova, o niž se Jastrebov opírá, zní úplně takto: ... adveniet Christus occulte sicut fur ... et in hoc adventu non erit tempus gracie, sed ulcionis ... ita quod omnes legis Christi adversarii debent perire plagis novissimis, ad quarum execucionem sunt fideles provocandi (413).

Zahajuje ji, jak se zdá, táborský kněz Jan Čapek.[40]) Napsalť »mordéřský traktát, plnější krve nežli rybník vody, v kterémž přivodí falešně a bludně mnohá písma st. zákona, jimiž dóvodil všech těch ukrutenstvie, radě a vele, aby je všichni vedli bez rozpači; na kteréž knížky jako najprvní základ těch bujuov on i jiní kněží založili sú boje ty neřádné, nekřesťanské a ukrutné, jimi se hájíce a vymlúvajíce,« jak vypravuje Jan Příbram,[41]) zpravodaj dobře poučený, an Čapka bezpochyby, jakmile traktát vydal, napadl, jak obyčejně dělával omnium heresum et precipue Viklefistice et Picardice heresis diligentissimus persecutor. Zachoval ze spisu žel jen řadu výpisků, většinou pouze citáty z písem, kterých se Čapek dovolával.

V Čapkových knížkách, jak je známe, není nic specificky chiliastického.[42]) Toliko východiskem, jen první svou větou: čas nynější den pomsty slove a tresktánie, poněkud snad i zamítáním vší hierarchické soustavy, kterou prohlašuje za pohanskou,[43]) hlásí se v myšlenkový okruh táborského chiliasmu. Veškeren obsah i smysl traktátu je organisace a odůvodnění vyhlazovacího zápasu proti hříšníkům materiálem písma: proč je boj nutný, jak jej třeba vést. Je to jakýsi theoretický úvod či doplněk Žižkova t. zv. vojenského řádu, který je sice o tři roky pozdější, v jádře se však najde již v písni K t o ž j s ú b o ž í b o j o v n í c i, jež nejspíše pochází též z péra Čapkova.[44])

6. Tento ráz knížek spojuje je vnitřně s posledním určitěji datovatelným projevem chiliastickým, s d r u h ý m p r o v o l á n í m p ě t i s v a t ý c h m ě s t, které vzniklo asi v březnu a dubnu a má autorem nejspíše kněze Martina Húsku.[45]) Projev je vlastně polemikou proti námitkám pražských mistrů, z valné části není než obranou z ř í z e n é h o boje. Kněží táborští cítili se patrně ještě vázáni úmluvami s universitou, které právě připomněl Jičínovi Jakoubek,[46]) traktát Čapkův však, zvláště byl-li, jak se podobá z poznámky Příbramovy, že jej složil Čapek se svými jinými kněžími, projevem oficiósním jako provolání, nemohl značiti než rozchod, ano přímou roztržku venkova s Prahou. Ještě snáze bylo by možno považovati druhé provolání za obranu války, jak ji vyhlásily knížky Čapkovy, a tedy částečně

[40]) O něm nyní N e j e d l ý, Dějiny husitského zpěvu (1913) 169 a d.

[41]) Život kněží táborských na m. uv. 442, 426. Výtah z traktátu 426 až 9.

[42]) Již proto je málo pravděpodobná domněnka Jastrebovova (Ejudy I. 42) že z knížek Čapkových čerpal Vavřinec z Březové pro svůj výklad učení chiliastického (411—16).

[43]) Život 442. Je to však husitský locus communis, přijatý z Viklefa.

[44]) N e j e d l ý, Dějiny husitského zpěvu 184 a moje práce Kniha Z. Nejedlého o husitské písni (1915) 14.

[45]) Naráží totiž, jak ukázal J a s t r e b o v (53 p.), na Jakoubkův únorový list Jičínovi, který je odpovědí na jeho list na venkov, vzniklý asi, jak bylo ukázáno, koncem ledna. Znění v AČ VI, 41—3. Pro otázku autorství srov. moravism: »avšak jest Kristus řekli« nebo tvary jako: holovami, pokrymem. Húsku jmenuje hlavou chiliasmu Vavřinec z Březové (413).

[46]) Cur non scribis ad magistros et scabinos Pragenses pro tui expurgacione? G o l l 60.

i za obranu Čapka samého proti universitě, která se v dubnu, když se Praha přece postavila v čelo války, zase stala nejvyšším tribunálem husitství, třeba se již nikdy nevrátila autorita bývalá a stará poslušnost. Že Příbramovo datování na počátek války je spolehlivé, potvrzují i ta místa knížek Čapkových, kde se mluví anachronisticky o shromažďování na hory, přejata asi mechanicky z neznámých dnes provolání na tábory r. 1419.[47])

V druhém provolání jsou již přizpůsobena novým poměrům.[48]) Pak by bylo možno posunouti vznik Čapkova traktátu až v kritické dny polovice února.

7. Tehdy, jak již pověděno, i na universitě mizely rozpaky před válkou s proradným dědicem trůnu, Praha sama, beztoho otřesena již žalostnými následky lednové své kapitulace, čekala jen na vypršení příměří, kterým byla vázána do sv. Jiří. Dusno a nejistotu neustálého váhání a kolísání mezi vzpourou a podrobením se na milost i nemilost rozplašil tehdy konečně král Zikmund sám patenty z 10. února, které poslední naděje na smír úplně ničily.[49]) Že dosavadní ochránci kalicha (aspoň na venek), v čele s nejvyšším purkrabím Čeňkem z Vartenberka, setrvají při něm i proti králi, nebo že se zdaří vyjednávání p. Čeňkovo s králem Jagiellem o přijetí koruny české z rukou kacířů,[50]) lze-li je klásti již sem — bylo více než pochybno. Jedinou mocnou záštitou husitství stával se p. Břeněk Švihovský se Žižkou a Valkúnem z Adlar, kteří v Plzni soustředili všecky síly odboje proti vládě krále Zikmunda, patenty však prohlášeni nyní nepřímo, ale zcela určitě za zemské škůdce a jako tací sevřeni v městě veškerou hotovostí prozatímní vlády. Praha musila se rozhodnouti pro ně, neměla-li zraditi pravdu, proti níž se nesmiřitelně vyslovil nyní budoucí její král: ti, kdož radili k povolnosti a vyčkávání, byli nyní nemožni. Dotaz z obléhané Plzně universitě zněl asi energicky, snad i vyčítal zbabělost a hrozil . . . Odpověď musila být a také jest určitá a přesná. Tak vykládám významný projev celé, jak se zdá, university o přípustnosti války, vyžádaný z venkova a datovaný 17. února 1420. (Použit poprvé Hochem 166·8. Zde příloha III.)

Stanovisko mistrů jest v zásadě totéž jako nedávno Jakoubkovo a Křišťanovo: Kristus a apoštolé učí nebránit se, neodporovat zlému, vrchnost světská však smí se chopiti zbraně, šetří-li předepsaných podmínek: bojuje-li za věc boží, za věc pravdy a spravedlnosti, má-li správný úmysl prospěti tím i nepříteli, vnukne-li jí to Bůh a děje-li se to v ryzí a pouhé obraně. Dík okolnosti, že tazatelem byl pán, nejspíše jediný tehda husita stavu panského Břeněk Švihovský[51]) — je možno ostatně, že si mistři zjedno-

---

[47]) Cituje totiž: »Amos III. ohlašte lidu a povězte: na hory Samarie sejděte... Item Amos prorok volá a na hory lid svolává«. To svedlo samého Příbrama k omylu, že tu Čapek učí lidi sprostné na horách shromážděné. Před tábory varuje ovšem universita ještě 17. února 1420. (Viz níže).

[48]) Utíkejte k horám t. j. k věrným lidem.

[49]) Palacký UB I, 15.

[50]) Goll, K. Sigismund und Polen v MJÖG XV, 136 až 8.

[51]) Spíše než Žižka, vůči Břeňkovi pouhý zeman. Hoch by v projevu rád

dušili úlohu tím, že v dotaze kolektivním ignorovali živly nešlechtické jako správu města, aby se vyhnuli trapným otázkám a choulostivým i nebezpečným klausulím výroku Jakoubkova a Křišťanova — díky této šťastné či diplomaticky upravené okolnosti odpověď university je v obou otázkách, jak přípustnosti války vrchnosti, tak shromažďování lidu (v městech), kladná a rozhodná. Jen dvojí nesmělou výhradu vynutila si asi konservativní menšina mezi mistry: protest proti boření a loupení svatyň, k němuž právě v Plzni tehdy došlo,[52]) a varování před tábory.

Je v tom pravda i nepravda, tvrdí-li Mikuláš z Pelhřimova s jistou diplomatickou dvojznačností, že válka byla začata ex magistrorum et nostro simultaneo consilio.[53])

Co zdržovalo a znepokojovalo mistry, napovídají jejich výhrady. Chtěli především staviti výbuchy a řádění radikálů ulice, báli se roztržky s živly umírněnými, hlavně s panstvem, jehož ohledy a rozpaky strana krajní prohlašovala často příliš ukvapeně a krátkozrace za zradu zákona Páně.[54]) Běželo o věci ne nepatrné: o jednotnost postupu a kázeň celé strany, o součinnost co možná veškerého národa, o klid svědomí a sílu duše.

Když o měsíc později král Zikmund dal neslýchaným způsobem popraviti stařičkého Jana Krásu a vypověděl tak zcela nedvojsmyslně všem husitům vojnu, bylo veta po jakýchkoli rozpacích i pochybnostech u samého Jakoubka. Na dotaz z venkova neváhal nyní již schváliti vnucenou válku a vše její kruté právo (příl. IV.) a veškerá universita vydala úřední sankci války, stanovíc podmínky, za jakých je úplně dovolena[55]) (příl. V.).

Přes to nesmíme mysliti, že by tím na universitě bylo dosaženo naprosté jednomyslnosti trvale. K rozporům starým přibyly naopak brzy nové, jak se zdá, způsobené hlavně asi vývojem nejzávažnější otázky politické, ne-

---

viděl ono rozhodnutí university, dané Žižkovi, o kterém mluví prameny bratrské. Než bratr Lukáš kombinuje zde patrně pouze známou zprávu kroniky Biskupcovy o tom, jak podmínky válčení byly stanoveny kněžími táborskými na poradách s mistry (Höfler II, 687 a odtud i 481), s obecným míněním, které vidělo v Žižkovi vůdce Táborů daleko dříve, jak upozornil Goll (Quellen II, 49), než se jím opravdu stal.

[52]) Vavřinec 360.

[53]) Höfler 688.. Viz však ještě dále p. 55.

[54]) Výrok u Golla 51: cavendum est, ne quis frontose et nimis precipitanter potestatem dominorum eis ablatam asserat, quia nolunt condescendere cuicunque indifferenter vento nimis levi. Třeba to zdůrazniti proti Jastrebovovi, jenž si nevšímá politického pozadí sporu a který proto, bojím se, v rozboru svém (55—67) lecos nepochopil z úzkostí a zápasů jemných těchto svědomí i prozíravých hlav.

[55]) Na význanný tento projev upozornil již Winter, Děje vys. škol praž. (1897) 11. Není žel datován stejně jako projev Jakoubkův (o něm Jakoubek 82) sotva však možno jej klásti jinam než sem, leda bychom vzpomenuté svědectví Biskupcovo (p. 53) vyložili na květen až či červen 1420, kdy táborští vůdcové přibyli do Prahy a mohli spolupodepsati projev takový. Než slova Biskupcova jsou příliš neurčitá, by odůvodňovala závěr tak závažný. Projev, otiskovaný mnou z přepisu Zemského archivu, pořízeného podle znění,

překlenutelným skoro odcizením husitské krajní pravice a levice, paustva a bratrstva táborského. Těžká situace, v jaké se tu ocitají vůdčí mužové university, zrcadlí se pěkně v dvojici proudů, jaké se tu znovu vynořují, staré a přece zase podstatně změněné novými poměry.

Oba směry, nazveme je nacionální i náboženský, měly na universitě vynikavé a vlivné zastánce ve dvou předních bohoslovcích husitských, v Jakoubkovi ze Stříbra a Janu Příbramovi. Jim smíme tuším přičísti zbývající dva anonymní projevy o otázce války ze sbírky Gollovy: Příbramovi traktát B (Bellandi materiam concernit infrascriptum,[56]) Jakoubkovi traktát C (Noverint universi).[57])

8. »Mox in initio« napsal Příbram traktát de condicionibus iusti belli.[58]) Zde po prvé v projevech o válce a jediné objevuje se výrazně živel nacionální. Válka, připouští Příbram, je dovolena i tehdy, vede-li se pro čest boží, za spásu bližního i za vlast.[59]) Shovívavému tomuto stanovisku blíží se traktát B velmi značně, přece však je od něho ještě dosti vzdálen. Není tu ještě vysloveno, ale jsou tu již všecky jeho předpoklady. Pravý úmysl je v traktátu zcela husitsky náboženský, jako protiva války náboženské vystupuje však jedině válka zištná, jako válka zištná pranýřována je pak pouze válka občanská. Poněvadž úmysl musí býti ryzí, plyne z toho autorovi pošetilost Čechů bojovati pro lup proti vlastnímu národu, neboť tím jen upravují cestu vládě národa cizího nad sebou. Nikdo nesmí bojovati proti bratrovi, leč z lásky k němu a na jeho prospěch, proto hřeší neb aspoň neprozřetelně si vedou Čechové, když se na radost a prospěch nepřátel vrhají na vlastní krajany.[60]) Takových logických výšinů, takového změtění věcí božích i světských, schopen byl mezi theology husitskými jen snad Příbram, jehož vlastenectví je stejně nepochybné jako ryze pudové, netheologické, osobní. Jediné Příbram mohl neviděti rozporu

jak je uchoval sušický rukopis díla Všehrdova, čte se částečně i v oseckém znění Starých letopisů a to k r. 1426. Sběratel tento překládá nejprve Biskupcův výklad o počátcích války (Höfler 478—84, 2. ř. shora) a připojuje projev university za nedokončený Biskupcův výtah z usnesení táborských konvokací z let 1422—6.

[56]) U Golla 53—55.

[57]) tamže str. 55—56,

[58]) Goll 56/7 traktát D. O autorství Jastrebov 63 a Krofta 70—1. Je anonymně i v rkp. nár. knih. víd. 4302 l. 291′—4′.

[59]) Recta autem intencio est, que pure honorem dei intendit, salutem proximi et commodum patrie.

[60]) Necesse est ergo intencionem bellantis purgari a putredine vane fame... Ex qua sentencia patet ipsos insipientes esse, qui se mortis periculo exponunt... propter stipendia magna... Que enim maior stulticia quam Boemum gentem suam debeleare propriam... propter temporale commodum? A níže: neminem licet suum fratrem invadere nisi propter amorem et commodum sic invasi, cum aliter ibi deesset intencio caritatis... Sic Boemi... quadam cecitate moti culpabiliter et saltem imprudenter... proprios volunt invadere indiscrete.

mezi smrtí mučenickou a smrtí pro vlast,[61]) on, jenž byl hotov položiti tělo i duši za spásu vlasti od bezbožných bludů.[62])

9. Zcela jiného rázu je projev druhý, traktát C, okružník určený veřejnosti (začíná: Noverint universi) v odpověď těm, kdož hájí zabiječů (percussores), t. j. Táborů proti zákazu apoštolovu: »Nebraňte sebe samých!«, a to odkazem na posvátnost války boží a na bratry Makabejské. Jak nekompromisní stanovisko celého projevu, jenž neochvějně setrvával na zásadě naprosté nepřípustnosti války a dovoloval ji toliko vrchnosti, a jen vedla-li by se za zákon Páně (tedy daleko přísnější než výrok a projev university), tak zvláště okolnost, že v Jakoubkově listě Jičínovi čte se výstraha Pavlova, svědčí tuším značně pro autorství Jakoubkovo.[63]) Goll právem poznamenává, že stanovisko projevu je jen o krůček vzdáleno Chelčického naprostého zamítání vší války,[64]) právě Jakoubek to byl, jenž později litoval svých ústupků straně války.[65])

Oba traktáty, namířeny jsouce proti Táborům,[66]) vznikly nepochybně brzy z jara r. 1420, kdy hrůzy a spousty fanatismu táborského křičely nejstrašněji a rozvášnění boje dostouplo, jak se zdá, nejvýše. Datovati je určitěji a vyložiti přesněji motivy a podněty jejich vzniku podaří se však sotva. A ještě hustější a neproniknutelnější temnoty zahalují vznik i původce spisů táborských, proti nimž (aspoň částečně) byly psány.

* *

*

»Jiní kněží táborští«, vypravuje Příbram,[67]) »ještě ukrutnější písma na své boje přivoděchu a v jiné traktáty zbierachu«. Kde jsou tyto spisy? Z literatury té nedošly nás než dva kusy, oba anonymní, a to ještě sotva úplné: obranná kvestie chiliastická, kterou zachoval Vavřinec

[61]) Traktát praví: nemo debet se bello exponere, quod est periculum mortis nisi in causa, qua mortuus foret martir

[62]) Úvod traktátu Contra 76 articulos Picardorum z r. 1420, citovaný Hochem 134 p. 8.

[63]) Goll 58. Naznačil jsem to již v ČČH XVI (1910), 414. Jastrebov (67) se domnívá, že autorem je Biskupec, opíraje se o shody projevu s traktátem De homicidio, který rovněž přičítá Biskupcovi, jak již řečeno však v p. 34, omylem.

[64]) Goll 50.

[65]) Kdybychom kněžie život věčný předložili sobě... a byli vyšli s věrou Kristovou, nechtějíce se jemu (králi Zikmundovi) klaněti a jej ctíti a pro něho od pravdy odstúpiti, již bychom s Kristem byli v pokoji. Nechajíc válek, bezpečnější cestu byli bychom vyvolili. Postila na Apokalypsu, o níž nyní LF 1923, 120 a d.

[66]) V projevu, který přičítám Příbramovi (B), výraz propter stipendia magna svedl Jastrebova (61) k domněnce, že tu běží o žoldnéře Zikmundovy. Že však třeba překládati asi ziskovánie, ukazuje konec, který boj proti krajanům vyčítá Čechům, qui se legis evangelice pretendunt zelatores. To nemohou býti než Táboři.

[67]) Život m. uv. 430.

z Březové,[68]) a traktát, který z velmi chybného přepisu vídeňského sborníku Rosova otiskuji v příloze VI.

10. Dosti ostře rýsuje se ráz i obsah spisu, dochovaného pražským kronikářem. Formou kvestii, operující běžnou šablonou suposicí, definicí a konklusí, rozvíjí a dokazuje tu neznámý autor thesi, o niž se opírají všecka skoro jeho kázání (posicionem, que est fundamentum fere omnium mearum predicacionum): již nyní na skonání věku přichází Kristus v den, jenž slove den Páně, aby strhl dům tvrdočelný, naplnění v něm učinil a obnově církev stvořil z ní chválu země; přichází ujmout se království na tomto světě a vyvrci z něho všecka pohoršení i všecky, kdož páší nepravost, aniž čeho poskvrněného v ní připustiti, ničeho pohoršlivého nebo lživého... Kvestií brání autorových kázání proti odpůrcům, jak vyplývá ze závěru.[69]) Jinak výklad, aspoň jak jej podává Vavřinec[70]) je ryze dogmatický, nepolemický. Je-li dovoleno aspoň hypotheticky navrhnout dobu a okolnosti vzniku, bylo by to nejspíše léto r. 1420, kdy se asi po prvé tváří v tvář utkali proroci chiliastičtí s mistry v obléhané Praze. Pak by to byla pravděpodobně disputace, kterou se snad hájil na universitě vůdce chiliastů Húska.

11. Traktát druhý hlásí se formou prostých odstavců, kterých ani z kvestie neodstranila scholastická její kostra, jako spojující člen mezi ní a knížkami Čapkovými, s nichž ani Příbram nesetřel této původní a primitivní formy.[71]) Než to je téměř vše, co by mohlo být oporou vnitřní kritiky spisu. Jeho obsah nemá nic výrazného, osobitého, ani jediné narážky na osoby neb události. Jen se svrchovanou zdrželivostí odvažuji se proto dohadu, že vznikl brzy po osudné krisi, kterou prošel chiliasm v polovici února 1420.

Neznámý spisovatel věří dosud v náhlou zkázu špatných,[72]) ale stěžuje si na dotazy, v jaké to podobě přijde Kristus, na úsměšky odpůrců: »Kde tedy jest ten příchod Páně«[73]) a brání se proti naléhání, aby jmenoval určitou hodinu.[74]) Kristus přichází, ale jeho příchod je pln hrůz (crude-

---

[68]) vyd. Gollovo str. 417—2 4.

[69]) Non nego, quin Apostolus (I. Cor XIII) intelligat de isto corpore, in quo sunt et statuum dignitates... tamen hoc eciam intelligit de istis novissimis sanctis (423,4). Je to však možná jen námitka ústní, nikoli literární.

[70]) Slova, kterými uvádí traktát: pro veritate premissorum articulorum siripturas sacras ad sensum suum interpretantes adducebant, quarum parciunculam curavi pro posteris comportare, nedovolují žel určitého soudu o tom, zda z kvestie nepodal snad jen výtah.

[71]) Není ovšem ani vyloučeno, že nadpisy, jediné to rozčlenění Života kněží táborských, pocházejí naopak teprve od Příbrama.

[72]) Uno momento exterminabuntur nisi correcti... Iusti ducuntur per ignem... expectando interitum inimicorum, qui cum venerit, liberabuntur.

[73]) Adventus quid a me queritur modus? Irridentes dicunt: ubi est adventus Christi?

[74]) Sed quando voluerunt (apostoli) scire tempus et horam momentaneam, tamquam de impertinentibus sunt correpti. Propter quod sufficiat vobis per signa hunc adventum indagare.

lissimus), je pohoršen a nezbývá než se skrýti s lidem ve svatyních, než přejde jeho rozhněvání.[75]) Ani slova o vyvolených městech — bylo to snad bezprostředně po pádu Plzně, posvátného města slunce, koncem března? — těší-li opuštěné, činí tak všeobecným odkazem na ochranný mrak, pod jehož záštitou Israel unikl Faraonovi.[76]) Konec zkoušek neodvažuje se dohadovati než neurčitým výpočtem let Danielových,[77]) chvíle, kdy si budou vyvolení mýti ruce v krvi hříšníků, ztrácí se dosud v mlhách budoucnosti.[78]) Neurčitost a nejasnost traktátu, které nelze dobře vysvětliti tím, že máme před sebou několik vrstev různého stadia chiliasmu, vyložily by ještě nejspíše rozpaky a zmatky, v něž uvrhlo jeho apoštoly nevyplnění prorokovaných roků.

* *

*

12. Neméně záhadnou zůstavuje dnešní materiál otázku po chronologii i genesi trojího znění posledního, ale již značně odvozeného pramenu o chiliasmu, zvaného articuli Picardorum. Je to snůška 72 až 76 vět, které pražští mistři sestavili ze spisů (a snad i kázání) chiliastických, naříkajíce je za kacířské. Recense nejúplněji sestavil Goll,[79]) o poměru znění druhého a třetího některé důležité poznámky pronesl Krofta[80]) a Jastrebov.[81])

Jediný soud může snad činiti nároky na uznání obecné, ten totiž, že nejstarší jest znění, vydané Palackým v AČ. III. 218/25, dosud nesrovnávané. Artikulů jest zde 91 + 3 a zcela patrně rozeznáme tu tři skupiny I. věty chiliastické (art. 1—40), II. obecně táborské (art. 41—83) a III. eucharistické (art. 84—91 + 3 poslední). Dodatek — tři články poslední, značně mladší — znatelně oddělen je od celku explicitem: finis errorum Taboritarum. I je na snadě domněnka, že sbírka celá povstala ponenáhlu. Tvrditi lze to téměř aspoň o skupině poslední. Kdežto totiž v obou recensích články eucharistické s nepatrnou odchylkou v recensi druhé najdeme zařazeny organicky a logicky v část druhou, zde samostatně tvoří skupinu poslední, jak odpovídá vývoji historickému.

Za to o poměru obou recensí dalších, Vavřincovy a Příbramovy,[82]) lze

[75]) Ardet furor eius... O utinam ingrederemur tabernacula et clausis hostiis cum populo modicum requiesceremus, donec sua indignacio pertranseat.

[76]) (Electi) non sunt derelicti: in omni loco montis Sion et ubicunque invocatur deus, habent paratam... supra se nubem...

[77]) Kvestie proti tomu doufá sebevědomě: quid igitur iam restat nisi ut in matutino interficiat peccatores et de civitate dei disperdat omnes iniquitatem facientes? (419).

[78]) Laetabuntur videntes vindictam manusque suas levantes in sanguine peccatorum.

[79]) Vavřinec 454 p. 6.

[80]) ČČM 1899. 211.

[81]) sp. uv. 423 a Jastrebov 80.

[82]) 454—62. V traktátu Contra 76 articulos Picardorum. F. F. Pro-

vysloviti stejně oprávněně hypothesy opačné. Nepřekonatelná obtíž datování a srovnávání obou recensí záleží v nemožnosti spoléhati bezpečně na to, že to, co Vavřinec podává, bylo skutečně, jak tvrdí, předneseno 10. prosince 1420 na hádání Táborů s mistry u Zmrzlíků.[83] Ale i kdybychom zavřeli oči před tímto znepokojujícím faktem, možno týmž důvodem, kterým Krofta vykládá rozdíl mezi obojí recensí — listina oficielní vyloučila loyálně přestřelky Příbramovy — argumentovati stejně pro prioritu jako posterioritu traktátu Příbramova, jehož datum beznadějně kolísá mezi 1. listopadem a posledním prosincem r. 1420, tedy stejně před jako po 10. prosinci. Kloním-li se přes tyto pochybnosti k mínění, že traktát je starší, činím tak pro tu okolnost, snad přece ne zcela bezvýznamnou, že ony věty, jichž listina Vavřincova nemá,[84] nápadně se podobají artikulům Zikmunda Řepanského svým rázovitým pikartstvím, v němž živly eucharistické sice převládají, ale dosud nezatlačily ještě zcela svých kořenů pantheistně — kvietistických.[85] Pak možno se domnívati, že je opravdu mistři vypustili, an Řepanský nepochybně zatím odvolal. Vysvětlili bychom si potom i to, proč se Příbram neobjevuje na hádání u Zmrzlíků.[86] V úvodě traktátu prohlašuje, že vystupuje, třeba mu hrozí smrt: 10. prosince musil se jí obávati tím spíše, že sotva mohl očekávati překvapení, jak se jednomyslně téměř většina táborských kněží i vůdců přizná ke kaceřovaným větám. Hrozil mu i proces pro překroucení vět a křivé nařčení.[87] Což ovšem není hypothesa méně vratká než pokládati traktát Příbramův za oficiósní projev university, který mistři na schůzce po přiznání Húskově, Chvalově i Roháčově, odpůrcům svým, ač-li by vět těch chtěli hájiti, nabídli.

Zajímavé závěry, které bychom jinak z poměru obojího znění mohli činiti, nejsou proto dovoleny. Stejně marným bylo by pokoušeti se o redukci jednotlivých vět na prameny chiliastické, z nichž nemáme než zlomky. Jen s počátku se zdá, jakoby předlohou byly knížky Čapkovy. Princip věcného, logického třídění vět vyhladil všecky stopy, které by nám tu mohly být oporou.

Příbramovo líčení učení chiliastického[89] — budiž i toho vzpomenuto — začíná se podobně jako articuli Picardorum, ale se zněním prvým neshoduje

---

chá ska, Miscellaneen aus der böhm. und mähr. Litteratur III, (1782) 280—93 z univ. rkp. XVII A 16, J. J. Döllinger, Beiträge zur Sektengeschichte des Mittelalters II. (1890), 691—700 z víd. rkp. 4306.

[83]) Jak věřiti kronikáři, jenž s nenucenou nedbalostí dovede k červenci 1420 vsunouti o rok mladší recensi pražských artikulů, a to tak důkladně, že opíše z předlohy i datum 1421 (395)? Mimo to český překlad kroniky má o artikul více.

[84]) Vytkli je samostatné Krofta i Jastrebov.

[85]) Domněnka ta stojí a padá ovšem s názorem o takovéto povaze Pikardů, přišlých do Čech r. 1418. Srov. nyní moje vydání Puer Bohemus ve VUS 1924.

[86]) Zpravodajem naším je tu arci pouze Vavřinec.

[87]) Že se Příbram o hádání nezmiňuje, nerozhoduje ničeho pro naši otázku. Bylo již v tom dost odvahy napadnout učení, nerci li přímo osobnosti.

[88]) Vavřinec 462.

[89]) Život kněží táborských 420 a d.

se vůbec, s Vavřincovým jen poněkud. Uvádím ukázkou aspoň začátek. Věty jdou v pořadí: 1, 2 + 7, 8, 9, 10 + 11, 11; co však následuje dále, jsou pouhé poznámky k jednotlivým artikulům v takovém nepořádku, že stěží možno hájiti domněnky, že měl před sebou spis náš či svůj. Daleko pravděpodobnějším jest, že zde vedla Příbrama toliko jeho paměť.

* * *

Posledním prosincem r. 1420 minuly i poslední roky chiliastů, aniž se splnila proroctví. Kristus nepřišel. Ti, pro něž to bylo porážkou, skončili tragedii dohrou satyrskou: zahanbení proroci strženi byli v orgie adamitské.[90])

* * *

I. Chiliastické provolání.

Rkp. univ. knih. pražské VII E 27 l. 91.

Milost otce všemohúcého, boha našěho nebeského, buď vám popřiena, aby byla věrně od vás přijímána, jako na svaté slušie, neb sě boha báti musie, řkúce:

ó nesmierná milosti, jenž dáš každému dosti,
a to vše z milovánie, beze všeho zaslúženie.

A za to jemu čest i chvála klaněnie i poctivost modlenie i děkovánie buď po vše časy, v střiezlivosti Pána a v svatosti svého života jeho očekávajíce, vědúce, že Pán již ve dveřéch stojí a dennice, již vyšedči, před ním od východu i svietí. Protož velmi pilně bděme, neb nevieme, kterú hodinu anděl třetí v trúbu zatrúbí. A ihned se slunce osvietí a mrákoty pominú a temnosti odejdú a z dreva krev poteče a bude kralovati ten, kteréhož sě nenadějí ti, jenž prebývají na zěmi. A ktožkoli uslyšie hlas jeho, strachovati se budú. A protož buďmež hotovi, když přijde Pán, bychom šli s ním na svadby.

A kto hotov jest? Jedno ten, kdo v Kristu zuostává a Kristus v něm. A ten v Kristu jest, kto jie ho. Neb jiesti tělo Krystovo jest věřiti živě v něho, a píti krev jeho jest vylévati ji s ním pro otce jeho. A ten tělo jeho prijímá, ktož dary jeho rozzívá, a ten jie tělo jeho, ktož živě poslúchá slova jěho. A vedle toho všichni budem tělo Kristovo, jako die s. Pavel, oudové z údu jeho. A pro to jedenie skvieti sě budú spravedliví jako slunce v královstvi jich otce, když přijde v uoblaciech s velebností svú a s mocí velikú a pošle zástupy své anděly slavné, aby vymietali všechna pohoršenie z dědictvie jeho. A potom ustydnú nepravosti, zhyne lež, pomine nespravedlnost a odejde každý hřiech a kvísti bude viera, rósti bude spravedlnost, ráj sě nám otevřě, rozmnoží sě dobrotivost, hojná bude dokonalá láska. Ale před tiem málo prestanú živé vody téci až za tři hodiny a slunce sě v temnost obrátí a měsiec v krev a hvězdy budú s nebe padati, neb jě drak bude ocasem strhovati tak, že nebude, kto by mohl státi, ježto by nepadl a nezablúdil. A bude obrácen věk v staré mlčenie za sedm dní, tak, že jako žádného neostane jako v prvních počátcéch. A bude muž drah nad zlato a bude člověk žádati viděti člověka a neu(z)ří, a hlas jeho slyšěti, a neuslyší. Ale přezčastný, ktož

[90]) Srov. moji práci Žižka a pikarti v Kalichu IX, 1924, 97 a d.

zuostane živ za dva tisíce dny a za tři sta a za třidceti a pět dní, neb tehdy bude očistěna svatyně, jako die svatý Daniel.

Tyto věci píšem vám jako dokonalým, mohúcím všech pokrmuov požívati, a ne jako těm, jenž mléka požívají, aby sě nezadávili, a jako nesmyslným, ale jako múdrým, umějícím sě radovati vdycky hojně v Pánu Bohu svém. Jako i my napomínáme vás pro velebného otce, vystřéhajte sě od modl, žádné věci vidomé neklanějíce sě než samému otci, stvořiteli nesmiernému, jehož žádné oko lidské ani srdce ani mysl muož osáhnúti. A proto slove nesmérný buoh. A napomínám vás, varujte sě od lhářuov kněží falešných, neb oni sú ten ocas, jenž trhá hvězdy s nebe, jako die Yzaias prorok. A by Pán neukrátil dní těch, i vyvolené božie v blud by uvedli. Posilujž vás Pán Buoh ve všem dobrém vdycky a pozdravte sě v pokoji jěho všickni věrní. Amen. Napomínám vás pro jméno božie, aby tento list byl oznámen vší obci.

II. (Jakoubkův) okružník proti chiliastům z Rakovníka 22. ledna 1420.

Rkp. univ. kn. praž. VI. F 22 l. 276, odkudž chybně otiskl Höfler II., 835-6.

Pax vobis, fratres karissimi. Obsecro vos per misericordiam Jesu, quatenus constantes sitis et populum non deseratis iminentibus periculis Antichristi. Ceterum, karissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex deo sunt.[1]) Nam mirabiles nunc prodeunt spiritus, miranda, sed non credenda prophetantes. Unde vehementer timeo, ne populus per eorum fantasias in gravissima dampna involvatur. Scripturas quidem propheticas, quas allegant, pro fide accipite, sed sensus, quos inde eliciunt, fugite sompniatos. Adhortamini populos publice vel private, ut de locis habitacionum non exeant, sed domi manentes agant penitenciam salutarem. Et quidquid evenerit, bene illis erit. Sustinete modicum, cito enim propheciarum illarum veritas vel falsitas apparebit. Timeo valde, ne fratres nostri, de suis spiritibus presumentes, adulterent verbum dei. Vos autem, karissimi, nolite plus sapere quam oportet, sed sapite ad sobrietatem et unicuique, sicud deus divisit mensuram fidei,[2]) quam qui excesserit, periculosissime oberrabit. Insuper non concitetis fratres laicos ad arma carnalia et ad bella, ut quidam faciunt, quia periculosum est, sed ad pacienciam moneatis. Hec est enim via securissima christianis. Estote fideles usque ad mortem et dabit vobis dominus coronam vite, quam se diligentibus repromisit.[3]) Scriptum Rakownik feria II in die Vincencii etc.

III. List pražské university neznámému pánu o podmínkách dovolené války ze 17. února 1420.

Rkp. univ. kn. pražské VI F 22 l. 271'-2.

Pax Christi, omnem sensum exsuperans cum salute. Nobilis domine, zelator legis Christi precipue. Quamvis duarum questionum, per litteram dominacionis vestre nobis motarum, ambiguitatem epistolaris brevitas ad plenum non sufficit dissolvere, ne tamen prodicione agnite veritatis ob liberam eius pronunceiacionem ac suspicione carnalis timoris a vobis, prout scribitis, arguamur, ad alteram igitur primum, qua queritis, utrum statui seculari licet potestate coactiva et sic gladio materiali pro honore dei, edificacione ecclesie et promocione veritatis evangelice decertare, taliter respondemus: quod licet

[1]) I. Jo IV. 1.
[2]) Ro XII. 3.
[3]) Jac I. 12.

tucior, securior ac minime periculosa sit via pugnandi pro veritate et omnino pro lege Christi, illa scilicet, quam Christus de quanto magis eam per totam fere vitam suam ab instanti sue nativitatis ad sue vite obitum in paciencia exercuerit, de tanto toti sue generaliter ecclesie ipsam potissime sequendam exemplavit pariter et edocuit. Dicit namque Joh. 3°:[1]) »non misit deus filium suum in mundum, ut iudicet scilicet potestate coactiva mundum sed ut salvetur mundus per ipsum scilicet pacientem et morientem.« Et Mathei 5°:[2]) »audistis, quia dictum est antiquis: oculum pro oculo, dentem pro dente, ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, prebe ei et alteram« etc. Et infra:[3]) »diligite inimicos et bene facite hiis, qui oderunt vos.« Et infra:[4]) »estote perfecti, sicut pater vester perfectus est.« Et eiusdem decimo:[5]) »si patrem familias Belzebub (vocaverunt), quanto magis domesticos eius.« Et Joh. 14:[1]) »pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.« Hec eadem via similiter per eius apostolos est exemplata ac edocta, nam 1° Petri 2°:[2]) »Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius.« Et infra 3°:[3]) »si quid patimini propter iusticiam, beati; melius est enim benefacientes, si velit voluntas (dei), pati quam malefacientes.« Et infra 4°:[4]) »Christo igitur in carne passo, et vos eadem cogitacione armamini.« Et Rom. 12°:[5]) »non vosmet ipsos defendentes, karissimi, sed date locum ire.« Nam Ephe. 6°:[6]) » non est nobis colluctacio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates et adversus mundi rectores tenebrarum harum et contra spiritualia nequicie in celestibus; propterea accipite armaturam dei, ut possitis resistere in die malo« et cetera infra. Et 1a Cor. 6°:[7]) »quare non magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini? »Paciencia enim,« inquit Apostolus,[8]) vobis necessaria est, ut voluntatem dei facientes, reportetis repromissionem.« Hanc siquidem intrare viam contendendi per angustam portam regiam et securam, qua certe omnis in caritate pugnans per pacienciam, eciamsi corporaliter occiditur, semper tamen vincit et triumphi obtinet coronam, qua eciam Christus, apostoli et omnes sui martires regnum dei sunt consecuti, omni christiano ad instar ipsorum est tutissimum imitari.

Est tamen denique alia via pugnandi pro veritate et iusticia, plurimum habens periculi nedum corporum, sed et animarum, sublimioribus potestatibus brachii secularis permissa et concessa, quam Christus quanto rarius, unico dumtaxat actu potestatis coactive fretus, de domo patris sui vendentes et ementes facto flagello veluti armis corporalibus expellens et eiciens, tanto paucioribus, seculariter scilicet dominantibus et militantibus gladio et armis pugnare materialibus exemplando figuravit, et signanter contra hostes domus dei, que est ecclesia, legisque ewangelice, iusticie et veritatis, ad vindictam quidem malorum, laudem vero bonorum.[1]) Quibus potestatibus Apostolus indicit omnem animam esse subditam Rom. 13[2]) veluti ministris dei, qui non sine causa gladium portant, quibus nedum necessitate subdi, sed reddi precipit et tributa. Nec omni homini gladium accipere permittitur sine culpa. Dicit namque Augustinus in libro 2° contra Manicheos:[3]) »ille, iniuste gladium accipit, qui nulla potestate superiori ac legittima vel concedente vel iubente in sangvinem armatur. Sicud enim in corpore naturali oculi atque pedes non proprie pugnant, licet oculi dirigunt et pedes sufferunt pugnans brachium atque manum, sic in ecclesia dei presbiteris pugnare

---

[1]) Jo III. 17. [2]) Mt V, 38–39. [3]) Mt V, 44. [4]) Mt V, 48. [5]) Mt X, 25.

[1]) Jo XIV, 27. [2]) I Pe II, 21. [3]) Jo III, 14, 17. [4]) Jo IV, 1. [5]) Ro XII, 19.
[6]) Efe VI. 12. [7]) I Cor VI, 7. [8]) He X, 36. [1]) cf. I Pe II, 14. [2]) Ro XIII, 4, 6.
[3]) Migne Patrologia latina 44, 797.

armis materialibus non licet nec infimi status secularibus et subditis, nisi a potestate sublimiori eis legittime licencia concedatur.« Soli igitur potestati sublimiori seculari, si pro rebus temporalibus aut pace rei publice bella parare permittitur, omnino pro ewangelio et lege Christi, istis tamen ex lege collectis laudabilibus condicionibus observatis: primo, quod sit causa dei, veritatis et iusticie, 2° intencio recta cum caritate ad adversarium, 3° quod instinctu divino provocetur, et quarto quod sit tanta bellandi necessitas, qua adversarius modo meliori ab adversacione nullatenus retrahi valet: qui si adversari cessare vellet, tam cito ipsum cesset impungnare.

Sunt insuper et hec sumopere fugienda, que in bello sunt iure culpanda, sicud dicit Augustinus contra Manicheos:[1]) nocendi scilicet cupiditas, ulciscendi crudelitas, inplacatus atque inplacabilis animus, ferritas rebellandi, libido dominandi; ei si qua sunt similia, hec sunt, que in bellis iure culpantur. Sed quia tam has condiciones laudabiles[a]) observare quam culpabiles evitare est in bellis corporalibus difficile, ideoque difficilimum est propter caritatis periclitacionem iusta bella gerere ac pugnare. Ex hoc autem nobis omnino apparet, quod sub pretextu seu colore premisse pugnandi licencie nullus temere sit pronus, prout nunc ab aliquibus fieri presumitur, ad rumpendum muros claustrorum, ecclesiarum vel altarium, edificiorum[b]) plebanorum seu quodcunque spolium comittendum.

Ad reliquam autem consequenter questionem, qua queritur, utrum licet fidelibus, legem dei zelantibus insimul pro honore dei, edificacione ecclesie et promocione veritatis ewangelice congregari, ipsam similiter esse veram respondendo, sub forma, qua premittitur, affirmamus. Quoniam revera nulla fidelium congregacio sacra scriptura approbanda videtur, nisi ad pretactum finem laude dignum tamquam medium conveniens atque expediens antecedat: a fine enim bono sunt omnia comendanda. Sic etenim ad Christum nedum in locis septis et sinagogis seu templis ad hoc deputatis, verum eciam in desertis et montibus frequenter turbe plurime convenerunt ad verbi domini audiendum. Sic et apostolorum tempore plerumque fideles fuerunt congregati, prout hoc luce clarius in novo describitur testamento. Sic et in veteri, Judicum scilicet 20,[1]) omnes filii Israel quasi vir unus de Dan usque Bersabee et terra Galaad ad dominum et cuncte tribus Israel in ecclesiam proprii dei convenerunt etc. ad flagicium stupri ulciscendum. Et primi Regum VII° et 4i Regum 14°, Neemie 9°, Johelis quoque 2° et in quotlibet locis sacra scriptura laudabiliter comemorat fidelium congregacionem.[a]) Nec tamen hic[b]) veritatis assercione cuiusvis rapine aut spolii aut homicidii aut rupture ecclesiarum et domorum cleri deo teste mentis nostre est occasionem alquatenus prebere. Secure autem swademus in templis seu ecclesiis, ad hoc dedicatis et consecratis, et signanter pro verbo dei audiendo et sacra eucaristia percipienda iuxta doctrinam Apostoli 1ª Cor. XI°[2]) »convenientibus vobis in unum« etc., ubi significat conventum fieri in ecclesiam, magis et pocius quam in campis aut montibus desertis et in hiis precipue, quibus scandalum levium conscienciarum ac periculum verisimiliter timetur, debere et posse dei populum cum pace Christi et omni reverencia congregari.

Et tantum ad vota vestra responsis, quantum epistole brevitas exigit, vestra dignetur dominacio contentari, dominus quoque deus vestrum ad legem Jesu Christi affectum sincerum bonumque propositum corroboret et in sua

---

[1]) L. c. 802. [1]) Judic XX, 1 ss. [2]) I Cor XI, 20.

[a]) l. 272a. [b]) rkp. edificia.

[a]) rkp. Commemoracionem. [b]) opr. z huius.

lege perpetua ad felicitatis optimum finem consequendum continuam tribuat perseveranciam et profectum. Scriptum anno domini M°CCCC° 20 in sabbato carnispriviali etc.

IV. Jakoubkův projev de prediis et potestate coactiva.

Rkp. univ. knih. pražské III G 17 l. 41'.

Pax Christi dirigat corda vestra in caritate et paciencia cum omni populo fideli. Fratres in Christo dilecti. De materia, per vos mihi scripta, an liceat vestris fidelibus in necessitate inimicos invadere et eis bona temporalia auferre pro sua utilitate, notare debemus ex scriptura fidei, quod potestas coactiva in secularibus veteris legis ut in David, in Salomone, Josia, Ezechia et Gedeone est eiusdem racionis cum potestate coactiva mundana in brachio seculari christiano. Patet hoc, quia hec potestas coactiva mundana est eadem in specie in paganis, iudeis sive christianis, licet gradualiter secundum magis et minus in individuo sive singulari differant, et quia tali potestate coactiva eciam cum gladio materiali vel alio instrumento bellico olym in veteri testamento racionabiliter secundum consilium dei utendo in causa contra inimicos dei sancti viri interdum tulerunt spolia impiorum inimicorum dei, ut patet in multis locis librorum Regum. Unde contra avaros cupide appetentes predam inimicorum dixit rex David, in causa dei contra inimicos dei pugnator prudentissimus et strenuissimus, I Regum 30 (23-6): »non sic facietis, fratres mei, de hiis, que tradidit dominus nobis et custodivit nos et dedit latrunculos, qui eruperant adversus nos, in manu nostra; nec audiet vos quisquam super sermone hoc. Equa pars enim erit descendentis ad prelium et remanentis ad sarcinas et similiter divident. Et factum est in die illo et deinceps constitutum et prefinitum et quasi lex in Israel usque ad diem hanc. Venit ergo David in Siclech et misit dona de preda senioribus Juda proximis suis, dicens: accipite benediccionem de preda hostium domini« etc. Et ergo utendo eadem potestate coactiva in causa dei fideles contra inimicos dei impios iam possunt conformiter cum David in necessitate recipere predam inimicis ad debilitandum eos et se in domino confortandum. Et idem fecit in aliis locis pluribus. Sic filii Israel spoliaverunt Egipcios in exitu de Egipto et terram promissionis intrantes expulerunt multos reges et iure divino ipsam possederunt. Unde Sap. X (19—20) dicitur: »Justi tulerunt spolia impiorum et delectaverunt domine nomen sanctum tuum et victricem manum tuam laudaverunt pariter.« Sic tamen agatur, quod non fiat avare, sed omnia cum caritate fiant cum magno amore dei et cum bona intencione ad gloriam dei, ad debilitandum inimicos dei et quod tales fideles tamquam filii dei, orantes ad patrem celi, agantur spiritu dei, quoniam qui filii dei sunt, spiritu dei aguntur etc. Removeatur igitur omnis ibi crudelitas, avaricia et omnis alia deordinacio etc. Magister Jacobus.

V. Pražská universita stanoví podmínky, za jakých je husitům přípustno bojovati.

Rukopis Všehrdových Knih devaterých v museu sušickém podle přepisu Zemského archivu v Praze. Viz p. 55.

Kdo chce řádně bojovati, mají se těchto věcí varovati. Nejprve každé nepravosti, neb dí Pán Bůh Deut. XXII:[1]) »Když vejdeš proti nepřátelům tvým v boj, ostříhej se od každé věci zlé.« A skrze proroka Johele[2]) dí: »Posvěťte boje.

---

[1]) Citát volný. [2]) Joel III. 9.

Druhé mají se varovati od zlosti, nemstíc s potupením nižádného svého bezprávie, nebo v prvních knihách královských v XXV kap. (28) řekla Abigail k Davidovi, když byl se byl popudil k zlosti k Nabalovi: »Však boji božími, pane můj, ty bojuješ, protož zlosti nebuď nalezena na tobě po všechny dni života tvého.«

Třetí mají se varovati, aby nepostupovali svého města pro strach, nebo Pán Bůh přikazuje Deut XX, (3): »Slyš, Izraheli, vy dnes proti nepřátelům boj budete činiti. Nestrachuj se srdce vaše, neroďte se báti, neroďte postupovati ani se lekejte, neb Pán Bůh váš prostřed vás jest a za vás bude bojovati proti protivníkům.« A tak kdož postupují s miesta, ti Boha potupují, bratří strašují, nepřátel posilňují.

Čtvrté mají se varovati, aby lúpežův nepřátelských nežádali, dokudž by boje nedokonali, neb jest řekl Judas k bojovníkům: »Nežádejte lúpežův, nebť boj proti nám jest a Sorgias a zástup jeho blízko jest nahoře při vás, ale stójte nyní proti nepřátelům vašim a bojujte proti nim a potom vezměte lúpeže bezpečně.«

Páté mají se varovati, aby proti zápovědi boží a starších nic sobě nezatajovali krádežně z lúpeže nepřátelského jako Achior, jenž jest byl vzal krádežně plášť červený, dvě stě závaží stříbra a pravidlo zlaté proti zápovědi Jozue, o němž mluvil jest Pán Bůh k Jozue v VII. kap. (10—12): »Vstaň, proč ležíš na zemi? Zhřešil jest Izrahel a přestúpili jsú smlúvu mú a vzeli jsú s prokletím a kradli a selhali sú a zachovali jsú mezi svým nádobím. Nebudeť moci státi Izrahel proti nepřátelům svým a před ním bude utíkati, neb se jest poskvrnil prokletně. Nebuduť více s vámi, dokud nepotřete toho, který jest tím hříchem vinen.«

Šesté mají se varovati lakoty v jedení a pití a hodování, ješto skrze to obleňují se slyšeti slovo boží a pokrmu a nápoje duše, těla a krve boží přijímati. A zvláště mají se varovati, když se zápověď stane od starších, aby se postili pro obecnú dobrú příčinu, a zvláště když tuhé nepřátely měli. Neb stojí v prvních knihách královských psáno v XVII. kap. (I. Sam. XIV, 24—45): »Když se zápověď byla stala, aby neskoušeli ničehož, dokudž by pomsty neučinili nad nepřátely, tehdy Jonatha, syn krále Saule, poraziv mnoho nepřátel, nevěděv té zápovědi, okusil jest medu, jda skrze les, dosáhl na kopie s dřeva, odsouzen byl od svého vlastního otce na smrt, ačkolivěk jej obec vyprosila.«

Sedmé mají se varovati přijímání osob, aby mstíce se nad chudými, bohatým neodpouštěli a všelijakému vinnému pro tělesnú přízeň, urození, známost, příbuznost. Neb stojí psáno v prvních knihách královských v XV. kap. (9), kterak král Saul, což bylo churavého a chudého, rozbil, a což bylo tučného a bohatého, to zachoval a krále nejtučnějšího ujal. A Pán Bůh proto jej zavrhl, aby králem nebyl.

Osmé mají se varovati marné chvály, zvláště ti, jenžto chtí dobré jméno před lidmi obdržeti a osobují[a]) sobě oni — i oni lidi i oni pacholky — aby sluli páni, a tak rozličně se pozdvihují a vytrhají se leckams, aby jméno dobré obdrželi a se v něčem nad jiné ukázali. Neb psáno v prvních Mach(abejských) V: »Někteří z synů izraelských vytrhli jsú se, aby sobě jméno obdrželi v boji. I zbito jest jich na dva tisíce.«

Deváté mají se varovati, aby všem napořád neškodili, vinným i nevinným, ale mají se ptáti, jest-li kdo věrný mezi zlými, ježto by které dobrodiní čině věrným, aby jej vysvobodili a jemu neškodili, jakož jsou činili synové izrahelští prázdné ženě Raab v Jerichu, pomnice na to, že byla jejich posly

---

a) rkp. osobu již.

přijala[b]) do domu svého; i vysvobodili jsú ji i se vším domem jejím, když jsú Jericho bořili.[2])

Pak kdo chtí v světě dobře a šťastně bojovati, tyto věci mají zachovati Nejprve aby slovo boží a přikázání jeho rádi slyšeli, činili a zachovávali, neb dí Pán Bůh Levit XXVI. (3): »Budete-li v přikázáních mých choditi a přikázání mých ostříhati, a činiti je, budete honiti nepřátely vaše a padnú před vámi, honiti budú z vašich sto cizích a sto z vašich deset tisícův.«

Druhé aby vieru měli ku Pánu Bohu a k jeho svatým přikázáním, neb stojí psáno II. Paralip. XX. (20): »Král svatý Josaphat, když sou měli k boji jíti, řekl jest stoje uprostřed lidu: Slyšte mne, Juda a všichni přebyvatelé Jeruzalémští, věřte v Pána Boha vašeho a bezpečni budete, věřte prorokům jeho a všecky věci vám šťastně přijdou.«

Třetí mají se modliti před bojem, neb psáno jest II. Paralip. VI, (34): »Když vejde lid tvůj v boj proti protivníkům svým na cestě.« (A) II Mach. IV, 39: »Shromáždil se jest sbor, aby byl hotov v boj, aby se modlili a prosili za milosrdenství a smilování.«

Čtvrté mají poslušni býti vódce neb zprávce vyvoleného k boji. Neb jakž psáno jest Jozue I (16—7), že řekl vešken lid Jozue vódci: »všecky věci, které jsi nám přikázal, učiníme, a kamžkolivěk pošleš, půjdeme, jakož jsme poslouchali ve všech věcech Mojžíše, tak poslouchati budem i tebe, toliko buď Pán Bůh s tebou, jakož jest byl s Mojžíšem.«

Páté mají všecky loupeže nepřátelské skladeny býti v hromadu dílem od správcí, nebo psáno jest Num XXXI (26—7): »Přikázal Pán Bůh Mojžíšovi: vezmi počet věcí těch, kteréž jsú vzaty od člověka až do hovada, ty a Eleazar kněz a všecka knížata lidu a rozdělíš pravě loupež mezi ty, kteříž jsú bojovali a vyšli jsú k boji, a mezi všechno ostatní množství.« Et Deut XX (14) řekl Pán Bůh: »Vešken loupež zástupu rozdělíš a budeš jísti z loupežův nepřátel tvých.« A tak jsú učinili lid boží, jakož psáno jest II. Machab. VIII (27—8): »Oděnie nepřátelské a lúpeže shromáždivše svátek jsú učinili, chválíce Pána, když jest je vysvobodil v ten den. A po svátku mdlým a sirotkům a vdovám rozdělili jsú lúpeže a ostatky sobě s (j)inými měli jsú.«

Toto vydání o bojování jest podle zprávy a naučení mistrův a kněží pražských.

VI. Chiliastický traktát neznámého autora.

Z rkp. V. Rosy, nyní národ. knih. víd. 4344 l. 173a—8b.

Cum eadem est[a]) via residuo populo,[1]) qui relinquitur ab Asiriis, qui sustollentes vigilias domini dicuntur i. e. ab ecclesie inimicis, sicut fuit simili in die, qua ascendit de terra Egipti, necessarium videtur, ut in die operum[b]) domini, cum ceperit filios talia via[c]) reducere, recordemur Mosayce legis,[2]) ubi hic via scripta continetur. Sed ne videamur in religione angelorum Christi fideles decipere, ambulantes frustra inflati carnis sensu,[3]) teneamus super[d]) omnia capud i. e. evangelium Jesu Christi et totum corpus predicacionis per nexus coniunccionesque legis et prophetas subministremus, ut possit crescere in augmentum divine coniuncionis. Memores igitur exitus de Egipto Israelis, tali modo ordiamur.

---

[2]) Jozue II, 1 ad. VI, 22—5. [1]) Ysa XI, 11. [2]) Malach, IV, 4. [3]) Colloss II, 18—9.

[a]) rkp.: prazdnú země R. v Jericho pomniž na to, že byla ještě hoře přijala...

[a]) opr. erit. [b]) rkp. operiu. [c]) další scripta tali continentur škrtnuto [d]) rkp. sunt.

Cum enim filii Israel, diro[e]) labore deiecti, in Egipto gementes ad deum vociferati sunt,[4]) tunc audivit gemitum illorum dominus et recordatus federis sui, quod cum patribus illorum pepigerat, atque miseritus est: immisit sapienciam suam in anima fidelis servi sui,[5]) precipiens ei, ut in signis et portentis stet contra reges horrendos, et reddendo iustis mercedem suam, eduxit eos in via mirabili, dans eis velamen in die et in nocte lumen ignis. Quibus mare transvectis atque persequentibus Egipciis omnino exterminatis, cibavit eos mirabili pane et sublatis ante faciem illorum omnibus inimicis in terram, de qua iuraverat, eos induxit.

Nos, qui spirituales debemus esse, hiis spiritualibus legis nove spiritualia comparemus.[1]) Scimus nempe viduam evangelicam in civitate degentem magni oneris suffere ad adversante molestiam (de qua Luce XVIII[1]) in collectura pallearum et coctura laterum ad edificandum domum exasperantem Pharaonis, que crebra veniens ad iudicem, vindicari exposcit. Idcirco exuit se stola pacis sue et sacco obstruccionis[a']) cooperta clamavit ad altissimum diebus suis, sed et filios[a]) suos, ut clament, adhortabatur: »Animiquiores estote«, inquiens, filii et clamate ad dominum et eripiet vos de manu viri Pharaonis i. e. principum iniquorum.[2]) Sed quid videtur illis, qui iudaizantibus oculis hanc cernunt derelictam? Putasne non exaudiet illam, cum filiis suis die et nocte ad se vociferantem? Certe exaudivit eam et pacienciam habuit in filiis[3]) et misit non servum, sed filium, qui ex sua magna misericordia incipit eam liberare. Sed quia de longinco veniens fide quavis non reperta[4]) dormientem contra preceptum simul cum filiis invenit, ideo ardet furor eius[5]) contra illam et tormenta eius contra eam deseviunt, quibus tamen mundabitur et bene disponetur.[6]) Sed inimici eius cum adversario per partes destruunt(ur[7]), quia datur eis penitencie locus, et VII novissimis plagis affliguntur, quibus afflicti nisi correcti fuerint, uno momento simul omnes exterminabuntur.[9]) Et abs dubio in hac die tremenda eis ista die advenient,[a]) que quia in igne apparuit, mundans electos ut aurum et iudicio incepto a domo dei domum exasperantem illesam fieri non permittit.

Et propter has causas sancti de hac die dixerunt terribilia. Nam primus illorum tribulacionem illius diei venturam magnam predixit, cui nulla alia potest et poterit comparari, alius dixit eam in igne revelari, alio eam diem ire, calamitatis et miserie vocante, quia in hac die nulli parcitur, sed in cunctos, diversimode tamen, ira dei deseviet[b]) et tormenta habundabunt. Quibus disponentur, ut dictum est, bene electi, sed malis i. e. domui Antichristi, tirannidem exercentibus, sine excusacione ulla veniet interitus iste. Quis det in hac die mortem, que fugiet, ubi nos abscondemus aut ad cuius fugiemus auxilium, cum iam finaliter visitabuntur iniquitates orbis? O utinam ingrederemur tabernacula et clausis hostiis ad modicum cum populo requiesceremus, donec sua indignacio pertransiret.[1]) Et quamvis electis supervenit sua bestiarum ira et morsibus perversorum colubrorum exterminantur, non in perpetuum tamen ira illa permanebit, sed in brevi turbati signum habent salutis, cum ante sermonem[d]) dei examinantur sermone, qui omnia sanat. Et hec est

---

[4]) Exo II, 23. [5]) Ps. CV, 45, Sap. X, 16—9. [1]) I, Cor. II, 13. [1']) Lc. XVIII, 2—5. [2]) Baruch IV, 20--21. [3]) Lc. XVIII, 7. [4]) Lc. XVIII, 8. [5]) Ysa XXX, 27. [6]) Sap. XVI. 1—2. [7]) ib. 4. [8]) Apok. XXI. 9. [9]) Sap. XVIII, 12.

[1]) Srov. Isa XXVI. 20: Vade, populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignacio.

[e]) rkp. dico. [a']) obsecracionis vulg. [a]) l. 173b. [a]) dále in qua electi. [b]) rkp. destinet. [c]) l. 174a.

istorum via mirabilis, in qua tot et tantas habent difficultates, quibus omnes abhominaciones egipciace, que eis adheserunt, veluti igne exurantur et eas in terra promissionis facient displicere. Et quamvis ita in hac via mirabili paciantur, non sunt tamen sine misericordia derelicti, quia in omni loco montis Sion et ubicunque invocatur deus, creatam habent supra se nubem in velamento diei[1]) i. e. carnem Christi, et per diem ad voluntatem non urit eos estu suo sol, sed custodit fornacem in operibus ardoris et ignitum eloquium[2]) flammans in nocte, sicut predixerat.[3]) Quapropter iusti ducuntur per ignem et aquam cum argento expectando interitum iniquorum, qui cum venerit, liberabuntur et intrantes in terram, in ea confidenter habitabunt et bene fiet eis et filiis eorum post illos et non recedent a domino et plantabuntur in terra ista in veritate.[4])

Iam Christus in hac die magna venit ad suam ecclesiam reparandam et ad generacionem adulteram consummandam. Huius adventus noticiam apostoli quando desideraverunt habere per signa, dicentes: »dic nobis, quid signum adventus tui erit et consummacionis seculi,« Christus propositis eis signis dixit: »hiis sic incipientibus levate capita vestra, quoniam appropinquabit redempcio vestra,« sed quando voluerunt scire tempus et horam momentaneam, tamquam de impertinentibus sunt correpti[5]) — propter quod sufficiat vobis per signa hunc adventum indagare. Et quia secretum suum deus revelavit ad servos suos prophetas, dans eis intelligere, signa hiis ampliora ne queramus. Sed res est stupendo miraculo digna, quod sapientes huius mundi faciem terre certe sciunt per signa cognoscere et tempus hoc non possunt diiudicare. Quid aliud[a]) de eis senciendum est, nisi quod sunt de generacione adultera, qui indigni sunt, ut detur eis signorum intelligencia? Sed solum signum Ione prophete ab eis vitetur,[1]) declarans eis Christum invalidum et infirmum, qui trahunt in consequencia ex sepultura et morte, et ideo ei velud impotenti non credunt, ducentes pro impossibili, quidquid ipse dixit. Sed quid deinceps de eis senciendum est? Hoc, quia sunt meretrice ad cognoscendum adventum Christi tardiores, que quidem meretrix, non solum longe antequam faciem[a]) cognovit, sed et de eo in proverbiis est vaticinata, ita dicens:[2]) »vir meus abiit via longinqua, saculum pecunie secum tulit, in die plene lune reversurus.« Quid est luna? Ostensio temporis et signum evi. Quid igitur aliud luna plena nisi integra corporis Christi sacramenta? Quod corpus Christi, quia radicaliter processit a David, alio loco radix David appellatur, qui librum signatum aperiens, intelligere faciet.[3]) Et ideo lucet ut luna plena in diebus suis hic dies, cum sit sonsequens et,[b]) quia est rever-

---

[1]) Srov. Sap. X, 17: deduxit illos in via mirabili et fuit illis in velamento diei.

[2]) Srov. Ps. CXVIII, 140: ignitum eloquium tuum vehementer.

[3]) Ys IV, 5.

[4]) Jere XXXII, 37, 39—41.

[5]) Lc XXI, 7—28.

[1]) Srov. Mt XII, 39: generatio prava et adultera signum querit: et signum non dabitur ei nisi signum Ionae prophetae.

[2]) Eccli XLIII, recte Prov. VII, 10—20.

[3]) Apok. V, 1.

[d]) rkp. punciora ante sermonum.

[a]) l. 174b.

[a]) rkp. factus.

[b]) rkp. est.

surus.[c]) Ecce quam pulcre meretrix est speculata, a longe perspiciens, et sapientes factum iam non cognoscunt! Quare iuxta propheciam[4]) meretrices eos precesserunt. Utinam velud ceci palpantes parietem,[5]) quibus sol occidit in meridie[6]) eam (e)osque ad cognicionem metentur. Venit namqae Christus, cuius adventus noticiam certam arguunt. Que sumit signa? Venit in die sua, que more furis subintravit, nos omnes dormientes inveniens, ut erat predictum per Isaiam[7]): »simul«, inquit, »dormierunt«, et item[8]): »dormitaverunt omnes et dormierunt«. Cum igitur sic sompno letali dormissemus, subintravit turbo dominice indignacionis, quam precessit per Apostolum[1]) predicta discessio et Antichristi revelacio, signi Christi apparicio et ydolorum inicialis omnimoda intericio et Israeliticorum parvulorum atque iumentorum appropinquat ad sacrificandum deo perduccio et infancium ante Christi victoriam decantacio. Egiptus vulneratur VII novissimis plagis, populi de Babilone per Jeremiam[a]) evocantur, quorum rex fenum ut bos comedit.[2]) Vere populus est fenum, et hoc donec septem tempora in isto mutabuntur.[a']) Egipciorum aque[b]) in sanguinem sunt commutate, nam ad eas pueros, per quos incipiebat lumen dare seculi, combustos proiecerunt, eorum primogenita i. e. ista preclarior nacio ab angelo sacerdotum et cetera ab angelo percuciente per partes exterminantur, et alia fere omnia signa, contenta in evangelio, in Apostolis et prophetis, que preventura et subsecutura erant diem domini, adimplentur. Quis igitur nisi infidelis visis istis diem hanc advenisse non crederet?

Sequitur de ecclesie reformacione et liberacione.

Venit Christus, ut reparet suam ecclesiam, quia electi convertentur ad petram, unde exciderunt, et ad cavernam loci, de quo precipitati sunt.[3]) Ponetur enim in fundamentis Syon lapis angularis probatus,[4]) et tunc sternentur super eum lapides[5]) per ordinem et fundabuntur in zaphiris. Et ponetur lapis[b]) in propugnacula et porte eius in lapide sculptos[6]) et erit domus domini reparata. Et positus namque est lapis in fundamentis Syon, super quem multi velud lapides vivi sunt superedificati in domos spirituales[7]) et adhuc pone(n)tur. Et ideo scriptura Petri continet hunc terminum: »ponam«,[a]) et Ysaie: »mittam«, et item[1]): »ponam lapidem in fundamentis Syon probatum in fundamento«. Deserta namque domus dei est[2] et facta est velud non sit. Ideo po-

---

[4]) Mt XXI, 13.
[5]) Deut XXVIII, 29.
[6]) Amos VIII, 9.
[7]) Isa XLIII, 17.
[8]) Mt XXV, 5.
[1]) II. Thess. II, 3.
[2]) Dan. IV, 22.
[3]) Is XL, recte LI, 1.
[4]) Is XXVIII, 16.
[5]) I. Pe II, 5.
[6]) Is XLIII recte LIV, 11—2., cf. Apok. XXI, 19—21.
[7]) I. Pe II, 5.
[c]) rkp. reversus.
[a]) předchází omylem Johannem
[a']) l. 175a.
[b]) aqua ... commutare.
[a]) pono vulg.
[b]) jaspis vulg.
[1]) Is XXVIII, 16
[2]) Aggei I, 4.

netur lapis pro fundamentis Christus Jesus, ut suscitetur thabernaculum David, quod cecidit, et reedificentur[b]) aperture murorum eius, que corruerunt, quod utique reedificandum est sicut in diebus antiquis.[3]) Et ideo notanter propheta ponit ibidem: »reedificabo, quia prius edificatum corruit«. Item venit ecclesiam liberare et ad unum ovile perducere. Mittet enim angelos suos et congregabit electos de terris universis, ad quas eiecit eos in sua ira et in indignacione gravi[4]) quia induxerat super eos quatuor ventos a quatuor plagis celi i. e. a statu spirituali, et ventilavit eos in omnes ventos, et non est gens, ad quam quasi profugi non venerunt[5]) imitando eos in abhominacione; et per hoc perdiderant libertatem. Sed iam venit[a]) eos congregare et ad istum locum reducere. Qui et propter hoc passus est, ut dispersos filios in unum congregaret. Et tunc vere liberi erunt, cum a Christo liberabuntur. Et ista congregacio et filiorum dei liberacio erit impiis in ruinam, unde scriptum est:[6]) »congregans congregabo omnia a facie terre, dicit Dominus, congregans hominem et pecus, congregans volatilia celi et pisces maris et ruine impiorum erunt.«

De modo.

Huius adventus quid a me queritur modus? Quem angeli sufficienter expresserunt, ad apostolos cum dixerunt[7]): »viri Galilei, quid aspicitis in celum? hic Jesus, (qui assumptus est a vobis in celum), sic veniet, quemadmodum vidistis eum in celum euntem« Qui quia in nube assumptus est, ergo in nube revertetur. Et ideo dicit Christus:[1]) »et videbunt filium hominis venientem in nubibus celi cum virtute multa et maiestate.« Sed numquid nosti semitas nubium magnas et perfectas sciencias?[2]) Quem ad modum declarat et apostolus Paulus:[3]) »quoniam ipse dominus in iussu«[a]) — ut rogat David:[3′]) »exurge, domine in precepto« — et in voce archangeli, quam Marcus dicit[3″]) voce(m) magna(m), et in tuba dei descendet de celo, cum qua angelos mittet. Et super omnes de hoc adventu loquentes iam in verbo sue nove sapiencie dicunt Christum advenire. Unde scriptum est:[4]) »cum enim quietum silencium tenerent omnia et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, domine, de celo a regalibus sedibus venit, duris debellator in mediam exterminii terram prosiliit.« Item Ysaie:[5]) »quomodo si rugiat leo et catulus leonis supra predam suam, (et) cum occurrerit ei multitudo pastorum, a voce eorum non formidabit et a multitudine eorum non pavebit: sic descendet dominus exercituum, ut prelietur super montem Syon.« Et

---

[3]) Amos IX, 11.
[4]) Jer. XXXII, 37.
[5]) Jer XLIX, 36.
[6]) Zophonie I, 2—3.
[7]) Act. I, 11.
[1]) Mt XXIV, 30.
[2]) Job XXXVII, 16.
[3]) I. Thess. IV, 15.
[3′]) Ps. VII. 7.
[3″]) Mr. V, 7
[4]) Sap. XVIII, 14—5.
[5]) Isa XXXI, 4.
[b]) rkp. reedificantur.
[a]) l. 175[b].
[a]) rkp. iussius.

Deut.:[6b]) »Apparuit dominus de monte Pharan[b]) et cum eo sanctorum milia, in dextera eius ignea lex.« Item Ysaias:[7]) »quia ecce dominus in igne veniet,« et rursum:[8]) »ecce nomen domini venit de longinquo,« et psalmus:[9]) »virgam virtutis tue emittet dominus ex Syon[a]) dominare in medio inimicorum suorum.« Quid igitur virga? Dic,[10]) quid vides, Jeremia! Virgam vigilantem ego video. Bene vidisti, quia ego vigilabo super verbo[a]) meo. Patet igitur per hec omnia, quod veniet in verbo. Sed velud Christi caro per Mariam Virginem fuit pannis involuta ita, quod pauci cognoverunt[1]) illum, sic et hiis, qui pereunt, et hodie verba Christi sunt cooperta, propter quod velud pessimi illusores, iuxta propriorum sensuum concupiscencias ambulantes, irridentes dicunt: ubi est adventus Christi?

Item adventus iste quam diu durabit, ad illam questionem videtur angelus Danieli respondisse,[2]) quia usque in tempus et tempora et dimidium temporis. Tempus hoc significat tempus visionis, in quo compleri debent omnia signa, adventum Christi notificancia. Tempora sunt VII, que mutabuntur in rege Babilonis i. e. VII novissime plage. Dimidium temporis est tempus abreviatum propter electos, quod impii non dimidiabuntur. Et cum completa fuerint hec et dispersio manus populi sancti, omnia complebuntur et finis huius crudelissimi adventus, iniquitatem orbis visitantis, adveniet.

De regno.

Cristus dominus, qui dixit ante Pilatum:[3]) »nunc autem regnum meum non est hic«, ex fide est regnaturus, quem ad modum scriptum est:[2]) »et erit dominus rex super omnem terram«, et item:[3]) »et erit domino regnum«. Unde et Johannes: »et factum est regnum huius mundi regnum domini nostri Jesu Christi,« pro quo oramus in Matheo,[4]) quod necdum generaliter advenit. Unde de eo apostoli eciam (post) resurreccionem questionem faciebant.[5]) Hoc post reparacionem electorum pusillo gregi dare pater complacuit hic in terra, quem ad modum scriptum est:[7]) »et tempus advenit et regnum obtinuerunt sancti,« et infra: »et iudicium sedebit, ut auferatur potencia et conteratur et dispareat usque in finem, regnum autem et potestas et magnitudo regni, que est super omne celum, detur populo sanctorum altissimi. Unde et Apostolus:[1]) »oportet illum regnare,« inquit etc. Pro quo ut frequenter oremus,

---

[6]) Deut. XXXIII, 2.
[7]) Isa LXVI, 15.
[8]) Isa XXX, 27.
[9]) Ps. CIX, 2.
[a]) l. 176[a].
[10]) Jer. I, 11—2.
[1]) srv. Is XLIV, 18—9.
[2]) Dan. VII, 25.
[3]) Jo XVIII, 36.
[2]) Zach XIV, 9.
[3]) Abdie I, 8.
[4]) Mt. VI, 10.
[5]) Act. I, 6.
[6]) Lc XII, 32.
[7]) Dan. VII, 22, 26—7.
[1]) I Cor. XV, 25.
[b]) rkp. Pharaon.
[a]) rkp. bono.

monet nos Ysaias:[2]) »Qui reminiscimini,« inquit, »domini, ne[a]) taceatis et ne detis silencium ei, donec stabiliat et donec ponat Jerusalem laudem in terra.« Sed quam diu[a]) durabit hoc regnum, quid queritur, cum in evangelio[3]) dicitur: »et regnabit in domo Jacob in eternum«? Et Ysaias:[4]) »super solium David et super regnum eius sedebit, ut confirmet illud et corroboret in iudicio et iusticia a modo usque in sempiternum.« Et Daniel:[5]) »cuius regnum regnum sempiternum est et omnes reges servient ei et obedient ei.« Iam enim veniet cum observacione, quod prius sine observacione venerat, iniciative et oraliter,[b]) propter quod Christus dixit:[6]) »regnum dei intra vos est,« quod tamen non venit cum observacione.

De remocione scandalorum.

Nunc Christus in consummacione seculi in hostia sua apparuit nobis, quam consummacionem ipse messem appellat,[7]) in qua mittentur angeli, ut omnia scandala tollant et sic nullum dimittant non tollendum, quia neque dimittent in illud aliquid coinquinatum aut faciens abhominacionem,[8]) quia in regno illo qui fuerint, erunt iusti, velud sol fulgebunt et velud scintille in arundineto discurrent[9]) et fulgebunt velud splendor firmamenti,[10]) de quo reprobi velud canes impudici et venefici expellentur. Malus et scandalosus aliquis, non reputo, ut in hoc regno remaneat, sed planum est, quod extra regnum hoc quinque fatue virgines remanebunt et illi, qui extra regnum stantes Christo sic dicent:[1]) »manduca(vi)mus et bibimus coram te et in plateis nos docuisti.« Sed et alie gentes innumerabiles, que eciam currentes et querentes dominum dicent:[2]) »venite, ascendamus ad montem domini et docebit nos dominus vias suas.« Ex quibus nullus regnum intrare poterit, nisi prius ab omni sorde purificatus. Et propter hos dicitur in Apokalypsi,[3]) quod porte huius civitatis non claudentur nec in die nec in nocte. Patet igitur, quod mali(s) ex hoc regno eiectis soli in eo permanebunt boni. Unde et de apostolis in figura in actibus apostolorum[4]) legitur: »alienus se illis coniungere non audebat.«

Si in hoc regno habitantes reducentur ad statum primi hominis innocentis?[a*]) Si mel invenimus ad sufficienciam, comedamus, ne contingat nos evomere illud. Satis[a]) nobis esset credere ista, cetera autem post dies visionis

---

[2]) Isa LXII, 6—7.
[3]) Lc I, 32.
[4]) Isa IX, 7.
[5]) VII, 27.
[6]) Lc XVII, 21.
[7]) Mt XIII, 30.
[8]) Apoc. XXI, 27.
[9]) Sap. III, 7.
[10]) Dan. XII, 3.
[1]) Lc XIII, 26.
[2]) Isa II, 3.
[3]) Apoc. XXI, 25.
[4]) Act. V, 13.
[a]) rkp. nunc.
[a]) l. 176[b].
[b]) rkp. orabter.
[a*]) Odpověď na tuto otázku je zřejmě porušena.
[a]) l. 177[a].

doctor summus adveniens[b] faciet. Nobis videtur tamen, si ceteris generacionibus non est datum sicut sanctis apostolis dei, quod ipsi apostoli erant ad statum mirabilem perducti novi paradisi, in quo fuit Christus lignum vite, et in hoc non dubium, quod erant hic primo homine perfecciores, ipsi tamen gloriam futuram mirabilem expectabant, paratam in novissimo tempore in nobis revelari, cui non possunt condigne presentes comparari passiones, in qua omnes creature a servitute liberabuntur corrupcionis et solis sermentis liberatis filiis dicitur: ad quam cum perveneritis, sancti, penitus ignoro, cui poterunt comparari. Parvane videtur gloria ista, quod in lucem gencium dabuntur et erunt in nomen et in laudem omnibus populis terre?[1]) Et tunc filii eorum, qui sanctos humiliaverunt, venientes pedum eorum vestigia adorabunt omnes, qui detrahebant eis et vocabunt eos civitatem domini (Sion) sancti Israel.[2]) Quia hii erunt domus non secunda, sed novissima, maioris glorie quam prima,[3]) horum dies renovabuntur sicut a principio[3']) et sicut a principio hereditabuntur[4]) et erunt, sicut fuerunt, quando non erant proiecti, et premiabuntur maioribus bonis, quam habuerunt ab inicio. Patet igitur ex hiis, ad quem vel qualem statum sancti in regno Christi et in hac revelanda gloria perducantur.

In quo regno existentibus peccatis propiciabitur et iniquitatum amplius non memorabitur,[5]) quia cum de diversis terris fuerint congregati, effundetur super eos aqua munda et ablato corde lapideo novum atque carneum cor dabitur illis. Et ipsi ambulantes in preceptis et iudicia custodientes in terra suorum patrum habitabunt et recordabunt(ur) viarum pessimarum et displicebunt eis iniquitates ipsorum.[6]) Patet igitur, quod in regno hoc non erit aliquid peccatum, de quo omnia scandala eicientur et ad quod nichil intrabit coinquinatum. Si autem erit in aliquo parvulo aut adulto originale vel actuale peccatum, non erit in hoc regno, in quo erit pax nec ultra audietur iniquitas in terra,[a]) vastitas et contricio in terminis suis.[7]) Unde et dicit[c]) congregatis Jeremias: »dabo eis cor unum et anima(m) una(m),[c]) ut timeant me universis diebus et bene sit eis et filiis eorum post eos; et feriam cum is pactum sempiternum et non desinam eis benefacere et timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me; et letabor super eos, cum eis bene fecero et plantabo eos in terra ista in veritate.«

Hec quando impleta sunt aut quo modo post resurreccionem sperantur implenda.

In quo regno sine perturbacione generabunt.[1]) Nunc enim ecclesia parturit clamans et paucas habet filias, postea autem sine dolore multi nascentur. Quorum mater dicet: »ego sterilis ecclesia. Quis istos michi genuit?« Et

---

[b]) násl. non.
[1]) Zophonie III, 20.
[2]) Isa LX, 14.
[3]) Aggei II, 10.
[3']) Trenorum ult. 21.
[4]) Eccli XXXVI, 13.
[5]) Jer. XXXI.
[6]) Ezech XXXVI, 26—8, 31.
[7]) Isa LX, 18.
[8]) Jer. XXXII, 39—41.
[1]) Isa LXV, 23.
[a]) l. 177[b].
[c]) rkp. děsit.
[c]) viam vulg.

item Augustinus: est michi locus fac michi locum michi. De filiis autem carnalibus, qui certissime in regno isto nascantur salva voluntate spiritus sancti, videtur michi, quod parvuli nati et baptizati post baptismum mortali peccato[a]) si erunt in regno, nunquam morientur, quia mors ultra non erit, cum puer centum annorum morietur in senectute bona, plenus dierum, eciam si unius anni infans moriatur.[2])

De corporalibus miseriis.

Dimissis enim peccatis et penas dimittet pro peccato; vocabitur enim frumentum et multiplicabitur cum fructu ligni et germine agri et non portabunt ultra in gentibus obprobrium spiritualis neque corporalis famis,[3]) iam lugentes consolabuntur,[4]) iam tabernaculum erit in umbraculum diei ab estu et in securitatem et in absconsione a turbine i. e. a spiritu robustorum, impellente parietem, et a pluvia.[5]) Et quecunque nunc accidunt miserie, ab omnibus liberabuntur, unde scriptum est:[6]) »cum ergo venient super te omnes sermones isti, benediccio sive malediccio, quam proposui in conspectu tuo et ductus penitudine cordis tui in universis gentibus, ad quas disperserit te dominus deus tuus. Et reversus fueris ad eum et obedies eius imperiis, sicut hodie precipio tibi, cum filiis tuis in toto corde et in tota anima tua:[b]) Reducet te dominus de captivitate tua et miserebitur tui et rursum congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit, si ad cardines celi fueris dissipatus, inde retrahet te dominus deus tuus,[c]) quia mittit filius hominis angelos colligere et a summis celorum assumet atque introducet in terram, quam possiderunt patres tui et obtinebis eam; benedicens tibi, maioris numeri esse faciet te, quam fuerunt patres tui. Circumcidet dominus deus cor tuum et cor seminis tui, ut diligas dominum deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua, ut possis vivere. Omnes autem malediccіones has convertet dominus super inimicos tuos et omnes, qui oderunt te et persequuntur. Tu autem reversus audies vocem domini dei tui faciesque universa mandata, que ego precipio tibi hodie. Et habundare te faciet dominus deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in sobole uteri tui et in fructu iumentorum tuorum, in ubertate terre tue et in rerum omnium largitate. Revertetur enim dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est in patribus tuis.« Habitis igitur istis bonis spiritualiter et corporaliter quid iusto poterit deesse aut quid eum poterit perturbare, cum scriptum sit:[1]) »non conturbabit iustum, quidquid acciderit illi?«

De remanencia sacramentorum.

Remanebunt autem[d]) omnia saluti necessaria sacramenta, sed vanitati ultra non erunt subiecta, quia in tempore suo liberabit triticum suum et vinum suum et non dabit illud comedere filiorum inimicis, prout iuravit

---

[2]) Ib. 20.
[3]) Eze XXXVI, 29—30.
[4]) Amos VIII, 5.
[5]) Isa IV, 6.
[6]) Deut. XXX, 1—9.
[1]) Nenašel jsem.
[a]) další non erit škrtnuto.
[b]) l. 178a.
[c]) další po celorum vulg. nemá.
[d]) rkp. enim.

in Ysaia,[2]) sed tantum qui congregant illud, comedent et laudabunt dominum, et qui comportant illud, bibent in atriis sanctis eius, quia nemo virorum, qui vocati sunt et noluerunt venire, gustabit cenam; ad hanc nec fatue virgines admittentur nec illi, qui Christi noticia sunt indigui. Unum tantum comedent et bibent modo novo in exultacione, priorum immemores, que recedent, nec ultra illorum recordabuntur — unde:[1]) »ne memineritis priorum et antiqua ne intuemini« — sed gaudebunt et exultabunt usque in sempiternum in hiis novis, que creantur.[2]) Iam enim non facient hoc ad memoriam passionis Christi, ut facere consueverant, sed ob memoriam victorie Christi.[a]) quia donec veniet, dixit Apostolus,[3]) edentes et bibentes mortem Christi annunciabunt, sed post hec ipsius victoriam gaudiosam, quia per totum tempus hoc tristabantur iusti. Sed iam letabuntur, videntes vindictam manusque suas lavantes in sanguine peccatorum. Quapropter dixit Christus: »bibam illud vinum[b]) novum, cum regnum dei veniet,[4]) et ego vado vobis disponere, ut edatis et bibatis supra mensam meam in regno meo.« Quibus previsis homo ad cenam cum Christo residens dixit: »beatus, qui panem in regno dei manducat.« Eruntque connubia sancta et thorus immaculatus,[5]) erunt omnes populus acquisicionis et regale sacerdocium,[6]) quia omnes vestientur duplicibus lana et lino. Ecce sacerdotalis dignitas et regalis. Quomodo ergo quis posset dicere, quod non erunt sacramenta? Quodsi post resurreccionem tantum omnes essent reges et scientes, tunc tantum ad mille annos esset et non plus. Sacerdotes tamen erunt non officio, sed dignitate etc. Si tamen omnia VII remanebunt sacramenta, nescio, quia modo et nunc iam quedam non curantur.

De doctrinis.

Universi filii ecclesie erunt docti a domino et erunt omnes docibiles dei. A maiore usque ad minorem omnes cognoscent me et non docebit ultra vir proximum suum.[1]) Sapienciam enim sapientum perdet et prudenciam prudentum reprobabit,[2]) quia perdet[a]) sapientes de Idumea.[3]) Et non comparabit litteratus neque legis verba ponderans,[4]) cuius dissertitudo lingue non potest intelligi, in quo nulla est sapiencia. Queque est flos feni, exarescit,[5]) quia venit Christus aquas exsiccare. Ignitum enim eloquium,[6]) veniens faciet liquescere hec elementa; sicut fluit cera a facie ignis, sic hec sapiencia peribit a facie ignite sapiencie dei, etc.

---

[2]) Isa LXII, 8—9.
[1]) Isa XLIII, 18.
[2]) Isa LXV, 18.
[3]) Phil. I, 17.
[4]) volně dle Lc XXII, 29—30.
[5]) Hebr. XIII, 4.
[6]) I Pe II, 9.
[1]) Jere XXXI, 34.
[2]) I Cor I, 19.
[3]) Abd. 8.
[4]) Isa XXXIII, 18.
[5]) I Pe I, 24.
[6]) Ps. CXVIII, 140.
[a]) l. 178[b].
[b]) rkp. vobis.
[a]) rkp. perdent.

Rudolf Urbánek:

Volba Jiřího z Poděbrad za krále českého.

Prof. Dr. Václavu Novotnému.

Úvod.

»Ustavíš, kteréhož pán Buoh tvój zvolí z počtu bratróv tvých [krále]... Nebudeš moci z jiného národu učiniti krále, který by nebyl bratr tvój« (Deuteronomium 17, 15; cituje se v »Krátkém sebránie z kronik českých« č. 25).

Po smrti krále Václava IV. nabylo husitství rázu odboje nejen náboženského, nýbrž i politického. Dříve se sice leckdy mohlo zdáti, že mezi ním a mocí královskou nedojde ke sporu a že naopak za královské podpory se nové hnutí reformní bude moci snáze vyvíjeti. Než již v posledních letech vlády Vaclavovy náladové kolísání královo vzbuzovalo v té příčině vážné obavy, takže nedlouho před jeho smrtí nastávalo nebezpečí přímého odboje proti králi, dříve v lidu tak oblíbenému; netajený pak odpor jeho dědice Zikmunda proti husitství byl od počátku neklamným znamením, že se cesty jeho i husitských radikálů zcela rozcházejí. Kam tento spor po nezdařené kruciátě i po Zikmundově porážce pod Vyšehradem dospěl, ukázal r. 1421 červnový sněm čáslavský usnesením, nepřijímati Zikmunda Uherského za krále, »dokudž nás a jeho živosti najdále stávati bude«.[1] Byl to další významný krok revoluční, jenž byl důsledkem zahájeného již před tím jednání s Vladislavem Polským a s Vitoldem Litevským.

Usnesení čáslavské je však zajímavé i tím, v čem se již zde naznačuje budoucnost, jež zklamala naděje většiny čáslavských sněmovníků. Ve výhradě k němu hned připojené: »lečby pán buohráčil a vuole a hlas najprvé byly k tomu slavného města pražského, pánuov českých, obce táborské, rytieřuov, panoší, měst i jiných obcí českých, kteříž a kteréž sú již přistúpili a ještě přistúpie ku pravdám artikuluov svrchupsaných [čtyř článků pražských]« se již skrývá postranní pěšinka, jež později vedla husity k návratu k Zikmundovi a k níž přístup si již v Čáslavi hleděli zachovati leckteří sněmovníci, mezi nimi na prvním místě první magnát katolický Oldřich z Rožmberka. I jeho účast na sněmu je pro budoucnost příznačná, jsouc

[1]) AČ. III. 228. Jinak o sněmu čáslavském sr. můj spis »Jan Žižka (v »Zlatorohu«) 147 a d.

obdobou k nadějím, spojovaným s nepříznivým zde zatím Zikmundovi obratem v otázce královské. Jako se nezdařila kandidatura polsko-litevská, ani české panstvo, jež nepříznivou situací bylo přinuceno k souhlasu s hlavními požadavky husitskými, nevytrvalo na straně husitské a bylo i dále potom odpůrcem jejích tužeb náboženských i politických: ono pak bylo předním zastáncem tendencí legitimistických, třebas ne vždy důsledným a věcným, dbajíc především svých vlastních zájmů.

A ještě v jiné věci je sněm čáslavský z r. 1421 předzvěstí poměrů budoucích. Měl to sice býti generální sněm koruny české, skutečně se ho však ze zemí vedlejších zúčastnili jen Moravané, a to způsobem jen dosti zdrželivým, zvláště v otázce královské, vymiňujíce si šestinedělní lhůtu, aby mohli svou čest ohraditi proti králi Zikmundovi, jemuž již v prosinci 1419 spolu s více příslušníky stavů českých slíbili poslušnost. Tak v podstatě již v Čáslavi r. 1421 v otázce královské rozhodovali pouze čeští stavové, a to vedle pánů i rytíři, města a obce, jimiž sluší tu rozuměti bratrstva, jako bylo bratrstvo táborské nebo orebské.

Husitství se při obraně životních svých požadavků vzepřelo principu legitimistickému a bez ohledu na dědická práva Zikmundova zdvihlo nárok na svobodnou volbu královskou, aby si tak spíše mohlo zajistiti své hlavní snahy náboženské, politické i národnostní. Třebas pak se svými požadavky na konec neprorazilo úplně, přece, přijímajíc posléze Zikmunda r. 1436 za krále, uznalo jej jen na základě podmínek, jež jeho přijetí vlastně činily podobným volbě. Tak v tomto, avšak ještě více i v dalších případech, kdy šlo o přijetí nového krále, nebylo dědické právo již výlučným jeho základem, nýbrž bylo kombinováno stavovským právem volebním, jež leckdy dokonce nabývalo rozhodné převahy nad ohledy rázu legitimistického.

Již zeť Zikmundův Albrecht II. kromě toho, že strana Ptáčkova zvolila proti němu svého kandidáta v osobě polského prince Kazimíra, byl i od své strany za krále zvolen, byť nikoli bez důrazu na dědický nárok jeho ženy Alžběty, dcery Zikmundovy: sám ve svém potvrzení úmluv předešlých uznal, že jej stavové »volili a vzali« za krále a »pána spravedlivého a mocného«, akcentuje však při tom více starší smlouvy česko-rakouské.[2]) R. 1440 byl zvolen Albrecht Bavorský jednomyslně, i od straníků Oldřicha z Rožmberka.[3]) Jak vrtkavý byl legitimismus katolického panstva, jehož ne příliš horlivým mluvčím při této příležitosti byl Rožmberk, ukázala brzo potom, r. 1443, i kandidatura Albrechta Braniborského.[4]) Byl-li pak přece syn Albrechta II. Ladislav Pohrobek r. 1444 od celé země přijat za příštího krále, stalo se to opět ve formě, jež se mnoho od volby nelišila.[5]) Při jeho

---

[2]) České dějiny (u J. Laichtra) III. 1. 267 a 336. Sám Albrecht též užíval titulu »zvoleného krále českého« (sr. G. Turba, Gesch. d. Thronfolgerechtes 262).

[3]) Čes. děj. III. 1. 529—32.

[4]) Tamtéž 625—26; o jejím návratu (r. 1447) III. 2. 131.

[5]) Tamtéž III. 1. 642[1]): protest český z 3. března 1448 přímo nazývá toto přiznání k Ladislavovi »electio«.

přísaze u Jihlavy 19. října 1453, kterou skládal jako »volený král český«, ve volání některých českých pánů: »Přijměte, Čechové, krále Ladislava za dědičného, ale za zvoleného krále!«[6]) se ukazuje zajímavá směs: volební tendence, jež zde slavily své vítězství, avšak nikoli jako princip platný pro všecky případy příští, nýbrž zatím jen v tomto zvláštním případě — se tu střetaly s uznáním práva dědického, ne tak pro tento případ, jako by to byl hlavní důvod uznání Ladislavova, jako spíše pro budoucnost, jíž tu je mladý král východiskem nové právní posloupnosti, kde jeho řádným dědicům nebude již dědické právo upíráno.

Při této příležitosti, hned potom na pražském sněmu korunovačním, spor mezi Čechy a Moravany se dotkl zásadního základu vlády nového krále a ostře osvětlil různá stanoviska stavů českých a stavů zemí vedlejších.[7]) Moravané svou obranou legitimismu, jenž u nich Zikmundovou zástavou Moravy Albrechtovi měl tím hlubší kořeny, byli tu zástupci mínění, jež bylo jim společno i se Slezáky a Lužičany. Jestliže Moravané již před tím, v červenci 1453, v Brně složili Ladislavovi poslušnost jako zákonnému dědici Albrechtovu bez ohledu na to, že v Čechách ještě nebyl přijat a korunován — bylo s tím v obdobě, dříve i potom, i chování stavů slezských a lužických, uznávajících Albrechta i Ladislava za pána na základě práva dědického a nikoli české volby, jíž se sami nezúčastnili.[8]) Co bylo u českého panstva katolického podle měnlivosti jeho zájmů jen prostředkem oportunistické politiky, jenž je leckdy nutil, aby si hledělo bližších styků s katolíky zemí vedlejších, to žárlivostí těchto na dráždivou osobivost stavů českých se stávalo principem, houževnatě zastávaným. K vzájemným náboženským a národnostním antipatiím přistupovaly tak i politické, a kde pak šlo nejen po válkách husitských, nýbrž i později, jak ukazuje případ z r. 1526, o volbu královskou, obyčejně stavové čeští naráželi na odpor zemí vedlejších, mezi nimi i Moravanů, přes to, že tito nábožensky a národnostně se s většinou českých stavů srovnávali.

Odpor zemí vedlejších se ozýval i tehdy, kdy o samu osobnost krále, od českých stavů zvoleného, nebylo sporu. Bylo tak při volbě Albrechta II.

---

[6]) Tamtéž III. 2. 744.

[7]) Tamtéž 813 a d. Jak r. 1441 i Slezáci se dovolávali práva k volbě královské na základě zlaté bully Karlovy z r. 1348, sr. tamtéž III. 1. 578.

[8]) V Žitavě bylo 26. října 1438 Albrechtovi II. holdováno »jako rozenému a pravému i přirozenému pánu dědičnému« (tamtéž III. 1. 405). Vratislavští ovšem 25. listopadu t. r. holdovali mu »jako zvolenému korunovanému králi českému, milostivému pánu dědičnému«, avšak Alžběta se tu zve »dědičnou paní« (angeboren erbfraue«) na základě svého původu, nikoli volby; také knížata slezští 3. prosince zdůraznili právo Alžbětino (tamtéž 469). Ladislavovi sice zástupci Šestiměstských 15. listopadu 1453 v Praze holdovali, nevyznačujíce přímo, činí-li tak králi volenému nebo dědičnému (III. 2. 865), avšak 30. listopadu 1454 hold ve Zhořelci zní již »rozenému pánu dědičnému« (tamtéž 902); podobně mu holdovali i Vratislavští 11. prosince 1454 (tamt. 903).

i při přijetí jeho syna Ladislava, kdy oposice se omezila jen na stránku ústavně právní, buď v duchu zákonných ustanovení Karla IV. přímo protestujíc proti výlučnosti volebního práva jedině stavů českých, buď alespoň fakticky, ve formě svého slibu poslušnosti, zdůrazňujíc proti volebnímu stanovisku českému nárok dědický. Tím spíše však takový odpor musil propuknouti, byl-li za krále zvolen muž, jehož osobnost se příčila německé a katolické povaze většiny zemí vedlejších. U utrakvistických Moravanů mohl ohled na podstatné prospěchy náboženské i národnostní, jež jim byly s Čechy společné, vzbouzeti naděje na smírné vyrovnání, uklidňující jejich právní rozpaky; zato však u německých katolíků na Moravě i v ostatních zemích vedlejších se v tomto případě odpor stupňoval tou měrou, že se nezastavoval ani před povážlivou možností domácí války. A to byl případ březnové volby Jiříka z Poděbrad r. 1458, jež konečně politicky revoluci husitskou dovršovala, dosazujíc na trůn český Čecha a husitu a zřizujíc tak české království národní.

Pro německé katolíky bylo to jen zhoršením starších možností kandidatury polské nebo litevské, ještě připouštějících, aby, dosedl-li na trůn český proti Zikmundovi nebo jeho zeti Albrechtovi a vnuku Ladislavovi slovanský protikrál, byl to alespoň katolík. S tím se i vracela nebezpečná krise sotva obnoveného státu českého: bylof pochybno, zda utrakvistické Čechy vystačí na veliký úkol, udržeti jeho soudržnost v době, zcela ještě se nezotavivší z pohrom první války husitské. Bylo to těžko, byť i Čechům stále ještě bylo po ruce obdivuhodné dědictví Žižkovo, jeho umění válečné, nacházející doma i tehdy dosti schopných vůdců a bojovníků, a byť i měli v Jiříkovi muže nad jiné schopného, vésti je v nový těžký zápas.

Zájem, vyvolaný volbou Jiříkovou v celé české koruně i daleko po všem sousedství, znepokojeném zvěstmi, že mezi panovníky katolické Evropy vstupuje muž, jehož ani kompaktáta, povolená koncilem basilejským, avšak papeži ani potom neuznávaná, nemohla zbaviti nářku kacířství — s dostatek vysvětluje, že veliká tato chvíle našla v současné publicistice i historiografii náležitý ohlas. Již součastníci chápali, že v Jiříkovi v popředí českých osudů vstupuje nejen veliká osobnost, nýbrž přímo vlastní představitel českého husitství, jenž pokračuje ve stopách velikých svých předchůdců, Žižky i Prokopa Holého. A obecná pozornost k nové události byla tím větší, ježto s ní byla v příčinnou spojitost uváděna i jiná nedávná příhoda, jež otřásla křesťanskou Evropou, náhlá smrt Ladislava Pohrobka.

Časová souvislost obou událostí byla hned všelijak pragmatisována, a Jiřík většině evropské veřejnosti vstupoval na trůn tak nenadále uprázdněný, ozářen jsa děsivým přísvitem podezření ze záhadného zločinu.[9]) Netvrdilo-li se přímo, že Jiřík si vraždou otevřel cestu k trůnu, alespoň se to neurčitě naznačovalo jako pravděpodobné podezření. Již r. 1458 dal tomu

---

[9]) O tom sr. mou knihu »Konec Ladislava Pohrobka« (Rozpravy Čes. Akad. věd a um. č. 67, 1924).

výraz Eneáš Silvius, jehož brzké nastoupení na stolec papežský jeho spisovatelské autoritě dodalo tím větší váhy.[10]) Také svatební úmluvy Jiříkovy s bratrem popraveného Ladislava Hunyada Matyášem utvrzovaly podezřívače Jiříkovy v přesvědčení o tom, že králova smrt byla připraveným stupněm k vzestupu Jiříkovu.[11]) V témž zorném úhlu, jako tyto zdánlivé přípravy k volbě pražské z 2. března 1458, bylo oceňováno i všecko, co s volbou samou souviselo, takže se stejně stala novou zkouškou nejen mravní povahy, nýbrž zároveň i politické schopnosti Jiříkovy. A zkouška ta při obecném předpojetí proti němu, jehož podle přirozené povahy věci byli prostí skoro jen utrakvističtí zpravodajové, nemohla skončiti leč úplným odsouzením nového krále českého.

Tento tón pak ovládá na staletí budoucnost, i když tato nemohla jíti bez povšimnutí mimo veliké životní dílo Jiříkovo: k němu sice volba sama nebyla teprve vlastním vstupem, majíc za sebou již jeho krásné období gubernátorské, avšak přece podstatnou měrou přispěla k jeho dalšímu mohutnému rozvoji, dovolujíc Jiříkovi, aby v něm pokračoval v úplné již tvůrčí samostatnosti. Ze současníků byli to odmítnutí nápadníci trůnu a jejich přátelé i stoupenci, mezi nimi na prvním ovšem místě němečtí zástupci vedlejších zemí, kdo se hned zúčastnili této vášnivé a ve svém zaujetí krajně nespravedlivé obžaloby Jiříkovy před katolickým světem, a k nim se v krátké době potom připojili i čeští katoličtí odpůrci husitského krále. V tom bylo již naznačení, jak velikou většinou vyzní i v pozdějších dobách úsudky o volbě Jiříkově. Budou opět ponejvíce určovány národnostním i náboženským stanoviskem autorů a z toho nebudou vyňati ani čeští historikové, pokud jejich náboženské zaujetí bude tak silné, aby na ně zůstala bez účinku mluva fakt, pečlivou kritikou ověřených a očištěných. Současní polemikové proti Jiříkovi budou tak míti až do doby nejnovější mnoho obdob, v nichž bude více záležeti na tom, aby historie Jiříkova a v ní zvláště historie jeho volby byla podána spíše podle osobních sympatií i nepřízní autorových než podle kritického zjištění historické skutečnosti.

Zaujatý odpor, jenž je hlavním tenorem většiny zpráv o dnu 2. března 1458 i většiny pozdějších jeho historických líčení, ukládá českému historikovi, zabývajícímu se touto otázkou, tím větší opatrnost i kritickou svědomitost, aby byl práv jejímu velikému významu jak pro českou historii 15. věku vůbec, tak pro osobní hodnocení Jiříkovo zvláště. Zde, jako jindy při Jiříkovi i při době husitské, se český historik, jemuž především jde o historickou pravdu, stává bezděky apologetou, bez jeho však tendencí, úmyslně porušujících obraz doby i lidí. Lze pak již napřed říci, že Jiříkova velikost i zde dobře snáší zkoušku nejpřísnější. Nenajdeme v něm

[10]) Historia bohem. kap. 72 (již u konce): »Ea res necati regis suspicionem maxime auxit.«

[11]) Eschenloer v SS. rr. Sil. VII. 15, zcela po vzoru Eneášově: Auxit Mathie copulacio suspicionem... que [rigorosa promissio] profecto Georgio magnam vim paravit ad regni apicem.

ideálního hrdiny, nýbrž velikého člověka i velikého krále, jenž právě tím, že jej poznáváme v jeho skutečné podobě, se světlem i stíny, se nám lidsky tím více přibližuje. Není to bezkrevná mátoha, vytvořená jen tendenční sympatií nebo nepřízní, nýbrž člověk s masem a kostmi, dobývající si i tak svým velikým úsilím naší lásky a obdivu. Při tom se nám v leccems, třebas v nové formě, vrací mínění Palackého, přes to, že jeho líčení bylo od německého odborníka, vynikajícího právě v historii doby poděbradské, nazváno »ve více ohledech historickým románem s hlavním hrdinou Jiřím z Poděbrad a nikoli již historickým výkladem«.[12]) Můžeme se tu znova přesvědčiti o neobyčejné schopnosti Palackého, jemně chápati zjevy historické a vnikati v jejich podstatu i tam, kde jeho pramenné prostředky byly ještě chudší, než jsou naše.

I.

Volba z r. 1458 v mínění současném i v pozdějším podání dějepisném.

Je pochopitelno z celé povahy českého dějepisectví 15. století, avšak i z pravidelného zjevu, že ten, kdo popírá, je nucen k širší argumentaci — že současní čeští letopiscové utrakvističtí, od nichž právě bychom rádi slyšeli podrobnější výklad veliké události, nepovznášejí se ani zde nad pouhé konstatování fakta: spokojují se jen chudičkým detailem, třebas i tu cítíme mocné vzrušení chvíle nad volbou opravdu českého a husitského krále, kterou »věrní Čechové . . . vyšli z moci německých králuov«, odpůrců utrakvistických.[1]) Lze jen děkovati příznivé náhodě, že se z rušné agitace předvolební zachovaly dva české kusy, jež nám podávají výrazný obraz situace právě po obou stránkách, pro onu dobu tak charakteristických, po stránce náboženské i národnostní. Je to »Krátké sebránie z kronik českých k výstraze věrných Čechóv«[2]) i jiný leták z okolí Rokycanova,[3]) o nichž se níže stane zmínka širší. Snad i o volbě Jiříkově podal později více jeho český obhájce M. Šimon ze Slaného v »Chronicae notationes latinae«, a zvláště v »Panegyriku«, přímo věnovaném králi Jiřímu, o nichž však, bohužel jako o jejich autorovi, víme jen z pozdějších příležitostných literárních poznámek[4]); ztráty této lze tím více litovati, že se tu obrany pomlouvaného krále ujímal učený Čech, dobře znalý dvora královského i všech současných událostí.

[12]) A d. B a c h m a n n, Deutsche Reichsgesch. im ZA. Friedrichs III. u. Max I. (1884) I., str. V.

[1]) St. letop. čeští 170. Sr. i konstatující jen tón zprávy zapsané v novoměstském manuálu (Č e l a k o v s k ý, Soupis rukopisů archivu města Prahy: ve »Sborníku přísp. k děj. m. Prahy« I. 2. 93).

[2]) Sr. vydání A n t. P o l á k a ve Věstníku Spol. N. 1904 č. III.

[3]) Byl pojat do širšího traktátu Tempelfeldova, vydaného J. L o s e r t h e m v AÖG. 61. (str. 169—71).

[4]) Sr. Lupáč, Ephemerides v úvodě při výčtu pramenů i při 25. listopadu 1457, při pohřbu Ladislavově, i P a l a c k ý, Würdigung 304.

Z cizinců, u nichž pro nedostatek bližších zpráv v pramenech českých musíme hledati poučení, na prvním místě stojí Eneáš Silvius, jenž brzo po pražské volbě, na počátku léta r. 1458, dopisoval svou »Českou historii« v lázních viterbských; poslední její slova jsou právě jí věnována.[5]) Eneáš, jenž již dříve měl možnost se osobně s Jiříkem seznámiti, i při této příležitosti chválil jeho schopnosti vojenské i politické a pravil, že mu k vladařství nechybí ani věku ani ducha. A chvála ta byla jen zesilována tím, co již dříve porůznu o Jiříkovi pochvalného napsal, srovnávaje jej s předními knížaty současnými.[6]) Přes to obezřetný politik a diplomat, jenž, maje zprávy o blížící se smrti Kalixta III., viděl se již v nadějích svých seděti na stolci papežském, střežil se, aby se příliš určitě vyslovil o otázce, jejíhož dosahu pro střední Evropu si byl dobře vědom. Jako ponechával smrt Ladislavovu, uváděje ji v povážlivé souvislosti s volbou Jiříkovou, zakrytu tajemnou rouškou pouhého podezření — tak ani o volbě nepřipomenul leč cizí mínění, že Jiřík i Matyáš Uherský zvoleni byli násilím, takže prý jejich volby nemají právní platnosti. Přece se však v tomto případě zdá, že se autor nepřidržel tak pevně a důsledně hesla, užitého při smrti Ladislavově: »Pravda je v temnu«.[7]) Humanistickému individualistovi, jenž sám dobře znal hořkost cest vzhůru a proto i v cizím případě dovedl oceniti veliký úspěch, jistě imponovalo, jak v případu Matyášově mladík, podporován jsa zásluhami svého otce, pohádkovým skoro způsobem ze žaláře vzletěl na trůn i jak v druhém případu dosáhl stolce královského muž, proti němuž zdálo se již jeho husitství mysli popouzeti. A sotva mu též ušel, třeba toho výslovně nepřipomenul, i společný základ tohoto obojího povýšení, silné obecné vědomí národní, jež jej ještě více než pouhá současnost nutilo, aby

---

[5]) Hist. boh. kap. 72.

[6]) V »Commentarii ad libros Ant. Panormitae« (Opera — Basilej 1571 — 475) z r. 1456 staví Eneáš Jiříka ve vojenství vedle Jiřího Kastrioty, Jana Hunyada i Albrechta Braniborského. Ve spise o Německu, jenž vznikl ještě před dokončením »České historie« (sr. Jiří Voigt, Enea Silvio de' Piccolomini II. 239[3])), opět uvádí Jiříka vedle Albrechta Braniborského i Viléma Saského: »Sunt Vuilhemus, Saxoniae dux, et Georgius Poggiobratius, Bohemiae gubernator, quos laborum aut tempus [!] rerum experientia multarum, oculus in rebus subitis perspicassimus, incredibilis diligentia, solertissima cura, animus inquietus et nullius ignarus artis, quos bello necessarios ducunt, Alberto proximos faciunt« (Opera 1058). Ve své »Evropě«, v níž právě při této příležitosti mohl odkázati na širší vypravování v »České historii«, Eneáš jen prostě o volbě praví: »Postremo Georgius rex creatus, qui Hussitarum labe infectus putatur, magnus vir alioquin et rebus bellicis clarus« (Opera 427). Také v pozdějších pamětech (»Comment.« — 1614 — 18) vyznačuje Eneáš Jiříka: »homo magis dominandi cupiditate quam haeresis errore deceptus«, tedy zcela tak, jak mu připadal při rozmluvě v Benešově r. 1451 (sr. Čes. děj. III. 2. 526), přidává však zde hned obecnější charakteristiku: »idque plerisque Bohemis insitum est, quibus dominari haereticis quam servire fidelibus antiquius esse videtur.«

[7]) »Konec Ladislava Pohr.« 148 a 171.

spojením obou voleb dal i příštímu dějepisectví podnět k jejich srovnávání. Při nápadnosti obou zjevů spíše než k uznání hravé náhodnosti štěstěny jako rozhodujícího činitele se klonil k výkladu astrologickému,[8]) třebas ani ten v podstatě mu nebyl hlavní. Sám byl svědkem, jak se v Italii ze sluhů stávali knížata silou své osobnosti i nadání.[9]) A to je i smysl věty, jíž r. 1458 aforisticky končil svůj výklad o té věci, třebas hned před tím se zmiňoval o boží prozřetelnosti: »Jsme přesvědčeni, že zbraní se získávají království a nikoli zákony.« Nebylo mu to zatím nesympatické, a tento výklad, neurčující blíže způsobu, jakým se dosáhlo nového osazení trůnu v Čechách i v Uhrách osobami jen »prostředního urození«, byl ještě velmi dalek toho, co brzo potom s takovou nenávistí bylo tvrzeno v traktátech Tempelfeldových.

Jiné, určitější povahy, v podstatě málo shodné s dotčeným právě závěrem »České historie«, již bylo, když r. 1464 v konceptu citace Jiříkovy Eneáš, tehdy již papež Pius II., pravil, že byl Jiřík za krále pozdvižen od kacířu jako stoupenec přijímání pod obojí: »ne láskou Čechů a zákonem, jako mocí husitů.«[10]) Zde je již patrný postup od pojetí z r. 1458, od zmínky o agitaci Rokycanově, kladoucí Čechům alternativu: buď zvoliti za krále utrakvistu anebo podle vzoru starozákonního přijmouti soudce. Nebylo tu již ani oněch ohledů, jež dávaly směr výrokům Piovým ještě r. 1462 při jednání s Čechy v Římě.[11]) Než ani r. 1464 při samém zahájení procesu proti Jiříkovi se nedal ještě Pius svésti, aby opakoval různá ta obvinění, jež proti platnosti volby Jiříkovy kupili jeho odpůrci, a tento celkem přidušený tón převládal zatím i v ostatních projevech strany kuriální. Stačilo tu, i když

---

[8]) »Mira rerum mutatio et novus syderum influxus« (Hist. boh. kap. 72). O poměru Eneášově k astrologii sr. i »Konec Lad. Pohr.« 160.[4])

[9]) »Comment. in libr. Ant. Panorm.«: »Novitate gaudens, Italia nihil habet stabile, nullum in ea vetus regnum, facile hic ex servis reges videas...« (Opera 475). S tím souvisí i jeho mínění o nastoupení Pipinově na trůn franský: sesazený král (»nebulo«) byl jen »sola purpura et diademate conspicuus«, kdežto Pipina hodným trůnu učinila »non vestis aurea, sed spectata inter bonos moderatio et autoritas« (tamtéž 474).

[10]) Eschenloer, Geschichten der Stadt Breslau I. 248. Latinský originál podává Cugnoni, Aen. Sylvii Piccolomini opera inedita (Řím 1883) 467: »Non tam Bohemorum amor et lex quam husitarum potencia regem fecit.« V citaci samé čteme výrok opatrněji stylisovaný: »Hussitarum favore atque potencia regnum utcumque adeptus« (SS. rr. Sil. IX. 84). Před jejím vydáním 16. června 1464 »advocatus ecclesiae« ve své řeči užívá ještě výrazu: »Et cum qua fraude et impressione Girsicus ipse ad regnum pervenit, quando hereticis promisit eos fovere, catholicis vero spopondit hereticos eliminare« (tamtéž 79), načež papež ve své odpovědi řekl: »Fuit enim dolose et electus et coronatus...« (tamtéž 81).

[11]) Tehdy Pius ještě uznává: »Tento král múdrý jest a v královstvie vstúpil jest ne z královského rodu, ale volením toliko, neb z šlechticóv z Poděbrad, známo jest, že pošel« (AČ. VIII. 337).

se mluvilo již rozhodněji, spíše jen věc naznačiti než podrobně rozváděti.[12]) Toto významné omezení i za propukajícího již konfliktu bezděky svědčilo ve prospěch Jiříkův: kdyby opravdu při volbě rozhodlo vlastní násilí, jak tvrdili druzí odpůrci Jiříkovi, byla by se kurie sotva spokojila pouhým akcentem na to, že Jiřík, opíraje se o mocnou stranu utrakvistickou, nedbal při volbě cizích dědických nároků a obratně — officiální stylisace tu ovšem mluvila o lsti a nátlaku — dovedl si získati i katolické pány.

Jestliže Eneáš Silvius sám měl v Čechách i kromě zpráv, jež byly jinak kurii římské odtud podávány, své dobré informátory, podle nichž, kdyby byl chtěl, byl by mohl o volbě pověděti více a určitějších podrobností - podobně i v druhém místě, kde byl snad ještě větší zájem o novinky z Čech než v Římě, ve Vratislavi, byli vůdčí činitelé o tom, co se v Čechách dálo, dobře informováni. Než ani odtud se nedovíme zpráv přesných: co tehdy odtud slyšíme a co mezi jiným bylo určeno i k informaci o českých věcech v Římě, na němž Vratislavským při jejich poměru k Jiříkovi tolik záleželo, je již tendenčně upraveno, aby to bylo ve shodě se zájmy Vratislavských, jež byly v přímé protivě se zájmy českými a Jiříkovými. Zmocněným ohlasem všech těchto nepříznivých hlasů, z něhož dosud živě mluví vášnivé záští k českému utrakvismu, a zvláště k Jiříkovi, jsou traktáty jednoho z nejhorlivějších a nejprudších kazatelů vratislavských, kteří byli vlastními podněcovateli tamního veřejného mínění protičeského, M. Mikuláše Tempelfelda z Břehu, kazatele u sv. Alžběty. Právě proto u něho, jenž byl duší

---

[12]) I ve svých »Pametech« (1614, str. 47), kde ovšem stylisace vždy nenáleží jemu samému, nýbrž často upravovateli Campanovi, Pius praví jen stručně: »illo [Ladislao] mortuo [Georgius] coronam arripuit.« R. 1463 biskup z Feltre Theodor de' Lelli sice v řeči k Ludvíkovi XI. tento tón poněkud zvyšuje, patrně pod vlivem zpráv vratislavských: »Constat item mox defuncto Ladislao Georgium, qui armigeris praeerat, collecta haereticorum manu, coactis metu catholicis, Pragam convenire, se regem eligi procurare arrepto regno, cum deessent episcopi, qui ex more coronarent...« (latinský rukopis knihovny vatikánské 5315 f. 41b). Avšak Jakub Ammanati z Pavie, důvěrník Piův, ve svých pametech (sr. otisk z první knihy jeho »Commentarii« pod názvem »De Hussitis et Georgio Pogiebracio, Bohemorum rege« v »Rerum bohem. antiqui scriptores« [Hanoviae 1602] str. 215) líčí volbu zcela podle jeho příkladu: »Georgianae inde factiones in hunc eventum antea comparatae, necessitatem publicam obtendentes, magno consensu regem eum pronunciavere.« Ovšem charakteristika Jiříkova je tu již přizpůsobena pozdějším zkušenostem kuriálním: »vir quidem domi et miliciae juxta clarus, cuique ad summas res summa esse opportunitas posset, si obstinata perfidia paratusque ad fallendum animus praeclara naturae bona non obscurasset«; Jiřík husita se tu staví v příkrou protivu proti dřívějším králům katolickým: »solus ab nova illa impietate elevatus divinaque humana ingentibus malis subvertit.« — Vliv pojetí Eneášova i kuriálního lze poněkud postihnouti též u Řehoře Heimburka, ještě než vstoupil r. 1466 ve služby Jiříkovy; v listu z 8. září 1465 Karvajalovi praví o Jiříkovi: »Mortuo Ladislao... vir iste regnum subintravit«; »et cum rex tam subito mergens a cunctis irridebatur...« (FRA. 20. 366—67).

celého odporu Vratislavských proti Jiříkovi, musíme hledati podrobností, třebas v té tendenční úpravě, bez níž je literární činnost Tempelfeldova skoro nemyslitelna, a nikoli u tehdejšího historika vratislavského Petra Eschenloera. Již to je výraznou charakteristikou, že vlastní slovo tu má polemik a nikoli historik.

Tempelfeld byl nejúčinnějším odpůrcem Jiříkovým, pokud šlo jak o volbu, tak o její důsledky, o Jiříkovu korunovaci a uznání, a jeho činnost na kazatelně, s níž se svými druhy kazatelem Bartolomějem a proboštem Janem Düsterem ovládal úplně lidové vrstvy vratislavské, měla svůj významný doplněk v jeho literární činnosti, kterou právě po volbě Jiříkově rozvinul měrou podivuhodnou. Šel ve stopách horlení Kapistranova, které již r. 1454 při přijetí Ladislava Pohrobka mělo praktické výsledky politické v odporu Vratislavských, kdy Tempelfeld již byl »vůdcem těch věcí, za nímž šli i druzí kazatelé«[13]); jeho mínění tu zcela odpovídalo tradičnímu již stanovisku vratislavskému i slezskému, lpícímu na legitimistických heslech, jež byla dobrým pláštíkem zášti protihusitského i protičeského. Literárně byl kromě Jana Kapistrana i pokračovatelem staršího slezského spisovatele, opata zahaňského Ludolfa, jehož »Tractatus de longevo schismate« byl i jeho předním pramenem o počátcích hnutí husitského.[14]) Rozešel se však s ním právě v otázce, jež se stala volbou Jiříkovou pro Slezsko nejnaléhavější: tvrdil-li Ludolf, že krále je třeba poslouchati ve všem, »jen ne ve zlém«, zůstávaje důsledným i v tom případě, že by král byl špatný nebo zločinný, pokud jen je trpěn a není sesazen,[15]) tu za ním Tempelfeld nešel: ovšem za Ludolfa byla to otázka jen rázu theoretického a lze pochybovati, zda by Ludolf byl obstál v případě, kdyby šlo o poslušnost krále husitského.

Tempelfeld napsal tři traktáty proti volbě Jiříkově, s nimiž však věcně i formálně souvisely i některé jiné spisky a akty současné.

První traktát, složený snad hned r. 1458 k dubnovému sjezdu ve Vratislavi,[16]) je vlastně jen povšechným programem obou pozdějších, větších

---

[13]) Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau I. 18. O jeho životě sebral data Loserth v úvodě k vydání největšího jeho traktátu v AÖG. 61. 119 a d. Sr. i Čes. děj. III. 2. 836 a d.

[14]) Loserth 128[2]) a 129.

[15]) Ludolf (v AÖG. 60. 510): »Dato eciam, quod rex malus sit aut sceleratus, adhuc ei non deposito, sed tollerato obediendum est, dummodo non in malis«. Proti tomu Tempelfeld dlouze dokazuje, že nelze každému zvolenému vzdáti poslušnost, je-li na př. k přijetí jakékoli hodnosti neschopný, nevěrný, odpadlík, rozkolník, kacíř atd., jak vše dokazuje o Jiříkovi (sr. u Losertha 149 a d.).

[16]) Neníť v něm ještě ani narážky o korunovaci Jiříkově. Je dosud netištěn a znám jej z rukopisu petrohradského (IV F. č. 102, fol. 159[a-b])); Loserth 122[3]) jej uvádí z rukopisu krakovského č. 423, fol. 289[a-b] pod názvem: »Tractatulus venerabilis viri magistri Nicolai Tempelfeld: Utrum liceat christiano populo hereticum recipere pro rege« (v petrohradském rukopise ano-

traktátů. K otázce, zda lze přijmouti za krále kacíře, byť se i zavázal, že každého zachová v jeho víře i obřadu, se odpovídá podle Písma i práva církevního záporně a uvádí se dvanáct »jedů«, nebezpečných duším věrných křesťanů, jež se skrývají v uznání kacíře za krále, bez jakýchkoli však konkretních podrobností historických. Podobného rázu je též poselstvo, jež měl vyříditi stavům knížectví svídnického a javorského M. Jan Kaissen od administrátorů nepřítomného biskupa vratislavského Jošta z Rožmberka, jenž v září 1458 odejel do Říma, kde pobyl skoro rok,[17]) od kanovníků Mikuláše Tempelfelda a Ondřeje Škody.[18]) Bylo to asi někdy na konci r. 1458, kdy Svídničtí a Javorští se již vymykali ze společného postupu s ostatními Slezáky, aby brzo potom vstoupili v přímé styky s Jiříkem.[19]) Byla to výstraha před jeho »dobrými slovy,« jimiž lstivě působí, čeho dříve ani ohněm, ani mečem nebylo možno dojíti, a naznačovalo se, jaká pohroma z toho vznikne ve Slezsku po stránce náboženské i národní, když Jiřík vyžene kněze katolické a úřady osadí Čechy. Zajisté to nebyl jediný kus z kapitulní kanceláře, jenž v tom smyslu byl tehdy od Tempelfelda, ne-li přímo složen, tedy alespoň inspirován.[20])

Daleko významnější pro dobu současnou, avšak i pro budoucnost, byly dva objemné traktáty, náležející do r. 1459, jež shrnuly všecku látku, vztahující se ke sporu mezi katolickými Slezáky a husitským králem. První

---

nymně, jen prostě: »Queritur, utrum liceat« atd.). Tuto kvestii, poněkud zkrácenou, avšak se všemi 12 »jedy« najdeme i v universitním rukopise lipském, č. 1092, f. 208a); před tím je tu na fol. 205a) a d. za 26 povšechnými thesemi (»De electione Jerziconis in regem Bohemie anno domini 1458 et de erroribus Bohemorum«), jež jsou v slovné spojitosti s traktátem Tempelfeldovým, vydaným od Losertha, spisek s titulem »De hereticis et specialiter de Jerzykone, rege quondam Bohemie« (incipit »Etsi equus vel asinus coronatus«), jenž jest opět v podobné souvislosti s jeho traktátem druhým, vydaným od Jordana a kde již jsou reflexy korunovace Jiříkovy: jde tu buď o upravené výtahy z obou velkých traktátů, nebo spíše ještě o jakési skizzy k nim, jež však byly též ve veřejnosti rozšířeny.

[17]) Tomek VI. 315, 334.

[18]) »Legacio administratorum [oba se pak dále jmenují] ad ducatus Sweycensem [sic] et Jawrensem per magistrum Johannem Caissen«: v rukopise petrohradském IV. F. č. 102. fol. 184a—185b; text sám je německý.

[19]) SS. rr. Sil. VII. 34 a 36.

[20]) Loserth 115—16, nevěda ještě o jeho administrátorství, upozornil již na věcnou i formální shodu mezi velkým traktátem Tempelfeldovým a některými písemnostmi, vydanými z kanceláře kapituly vratislavské, zvláště řečí, kterou poslové slezští přednesli 9. dubna 1459 v Sieně papeži Piovi (v SS. rr. Sil. VIII. 16—20; sr. tu — str. 19 — zvláště charakteristický pro Tempelfelda obrat »haud est suspicio nec vehemens sola presumpcio, sed notorietas et evidencia tanta...« s citáty uvedenými v »Konci Lad. Pohr.« 173[7]) a 174[1])). — Na sbírku jeho kázání, pořízenou kolem r. 1455, v krakovské knihovně jagellonské (č. 499) upozornil již Dudík v AÖG. 39. 69. Sr. též poznámku v ČČH. 1925. 424 k článku Halbanovu v »Bibliotece Warszawské« (1893, březen), kde se uvádí »Historie husitská«, jež je asi dílem Tempelfeldovým.

z nich, nejrozsáhlejší z těchto polemických spisů, ačkoli závěrečná poznámka, snad cizím opisovačem k němu připojená, klade jej již na konec r. 1458,[21]) přece podle svého obsahu byl dokonán o něco později, někdy na počátku r. 1459.[22]) Zdá se, že byl určen k vyvrácení pochybností, jež mu byly oznámeny od vlastních zástupců nepřítomného biskupa Jošta z Rožmberka, a že s posláním jeho biskupovi, dlícímu v Římě, a vedle něho zároveň i papeži Piovi »k opravě« byl spojen vlastní úmysl autorův i jeho stoupenců, zjednati výkladu poselstva slezského, do Říma vypraveného na konci ledna 1459, širší pozadí ideové a historické.[23]) Druhý traktát následoval brzo potom, jsa dokladem horečné skoro činnosti Tempelfeldovy.

---

[21]) Ve vydání Loserthově 187, jež odtud budu uváděti jako »Tempelfelda I.«: »Anno 1458 in fine anni,« avšak až za formálním ukončením autora samého, za jeho »Amen«. Na jeho počátku se uvádí hlavní otázka spisu charakteristickými slovy »utrum salva consciencia in regno Bohemie, heresi et scismate infecto, dari potest obediencia regi eiusdem condicionis electo«, podle nichž lze tento traktát v jiných rukopisech snadno poznati.

[22]) Že vznikl až r. 1459, soudil i Tobolka, O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad (1896) 9[6]), avšak bez udání důvodů. — Na str. 146 sice Tempelfeld I. praví, že »nuperrime« zemřel Ludvík Hessenský, což bylo 17. ledna 1458 (sr. Kraus, Deutsche Gesch. im Ausgange d. MA. 469) — avšak třeba míti za to, že traktát mohl býti nejdříve dokonán až na počátku r. 1459. Autor ještě vypravuje o scéně mezi Jiříkem a Zdeňkem ze Šternberka pro Václava z Krumlova, kterou sám datuje: »in anno presenti, quo electus est [Jorsziko], de mense Decembri circa finem mensis« (I. 152), a také již dříve (I 142) na to naráží, řka: »hoc anno de mense Decembri.« Výrazy »anno presenti« i »hoc anno« netřeba vykládati přímo na rok 1458, nýbrž lze tomu rozuměti i tak, že neuplynul ještě od toho rok. Nežli zpráva o scéně se donesla do Vratislavě, také několik dní trvalo a autor ji nemusil hned zaznamenati; je též obsažena ještě ne zcela v polovině dlouhého traktátu, obsahujícího 165 folií. Přes to však nemyslím, že by dokončení obsáhlého spisu, jenž si vyžádal jistě delšího času, bylo od rozhraní let 1458 a 1459 příliš vzdáleno, takže ono označení závěrečné poznámky může býti správno, leč tak, že do spisu již na konci r. 1458 hotového nebo skoro hotového byly ještě činěny na počátku r. 1459 doplňky, zvláště ony na str. 142 a 152 o dotčené scéně z konce prosince 1458; i jejich formální ráz by mohl svědčiti, že byly vpraveny v ostatní souvislost až dodatečně. Traktát sotva mohl býti dokončen až v březnu 1459, jak ukazuje na str. 134 výtka, že stavové zemí vedlejších nejednali ve při tak nebezpečné dosti prozíravě: měli hledati rady u prelátů nebo stolice papežské, a kdyby nebylo dovoleno Jiříka poslouchati, byl by mohl býti s pomocí papeže i knížat německých odpor úspěšnější. Tím se již sice naráží na rozdělení odporu, nikoli však ještě na souhlas papeže Pia s Jiříkem, o němž svědčilo pozvání do Mantovy.

[23]) To nelze sice souditi z edice Loserthovy (stejné znění jako Loserth asi má i opis v rukopise zhořelecké knihovny Milichovy — MS. 4°. 77 — jejž však blíže neznám), avšak je to možno na základě úvodu, jenž je k tomuto traktátu připojen v rukopise petrohradském F. IV. č. 102, f. 19a-b a jehož u Lósertha není. Praví se tu: »Inquietavit pariter et quietavit animum meum, princeps preclare paterque reverendissime, ex questione per vestrates mota michique transmissa. Inquietavit quidem responsionis et postulacionis in materia, sicut reumatica sit et perplexa, sed

Zdá se, že již vznikl hned v měsících únoru a březnu, takže snad mohl býti do Říma již poslán se stížným listem Vratislavských 21. března 1459.[24]) Sám autor praví, že byl vyzván od některých knížat i zástupců kněžstva, aby složil obranný spis proti nevčasným žádostem českým za uznání Ji-

---

quietavit, cum exnunc certum me reddo tantum principem populo sibi subiecto velle providere... Ad questionem responsurus protestor imprimis, quia per hec scripta nulli hominum volo derogare aut alias perturbare, sed ea, que occurrunt, bono zelo optimoque respectu, quantum divina suffragabitur virtus et clementia, in unum colligere collectaque sancti sedi apostolice sanctissimoque domino nostro, domino Pio secundo, qui hanc materiam pro utilitate populi motam peroptime tam ipse, quam in personarum audicionibus scit et cognovit [tato důvěra v Piovu osobní znalost věcí českých našla ještě širší výraz ve zmíněné řeči poslů slezských 9. dubna 1459 v Sieně — SS. rr. Sil. VIII. 16 — což též ukazuje na paralelnost a současnost vzniku s traktátem samým], et Vestre Paternitati ad emendandum, ad corrigendum porrigere...« Při dobrém poměru, v jakém dosud Tempelfeld byl k Joštovi, jenž jej ustanovil administrátorem, spíše tu lze mysliti na Jošta než na jiného knížete slezského, jenž byl v době Jiříkově zároveň i hodnostářem církevním, na knížete Přemysla Minstrberského, kanovníka vratislavského: o tomto však nelze říci, že by opravdu vládl knížecím územím, a je jako kanovník znám až z r. 1466 (SS. rr. Sil. VII. 114). Byl to vlastně Přemysl Opavský, jenž však jako jeho bratří Vilém a Arnošt se zval i vévodou minsterberským a připomíná se r. 1464 jako student university krakovské, podobně jako tu studoval r. 1447 jiný Přemek Opavský (sr. Zeisberg, Das älteste Matrikelbuch d. Krakauer Universität 34, 49 a 56 i Markgraf v SS. rr. Sil. IX. 251; Luchs, Schles. Fürstenbilder v biografii onoho prvního Přemysla, jenž zemřel r. 1478, uvádí i z Klosa — SS. rr. Sil. III. 398 — že od Přemka Opavského pochází i alchymistická »nejnovější praktika«). — Slezáci posílali své posly Dr. Petra Wartenberga a Matyáše Unrue 20. ledna 1459 (SS. rr. Sil. VIII. 12) a Vratislavští znovu do Říma psali 21. března 1459 (tamtéž 13—14); spíše se však zdá, že poslání traktátu by se hodilo k poselstvu prvnímu, nežli nastal ve Slezsku poplach po ohlášení bully Piovy, zvoucí Jiříka do Mantovy, jenž podnítil právě Vratislavské k březnovému listu a o němž v traktátě Tempelfeldově není ještě stopy. Vlastním k němu podnětem byla asi výzva českých pánů z 20. října 1458, aby již Slezáci neotáleli Jiříka uznati (SS. rr. Sil. VII. 33); zvláště poznámka, že není třeba odvolávati se k papeži, zdá se tu býti v souvislosti s dotčeným právě úmyslem autorovým, podati traktát papeži k opravě. Odtud si též spíše vysvětlíme jeho prudké výtky proti českým pánům. — Tento i druhý traktát Tempelfeldův, vydaný Jordanem, jistě byly do Říma poslány: svědčí o tom i ta okolnost, že v dotčeném rukopise petrohradském, jenž je vlastně sbírkou písemností o stycích mezi zeměmi českými a kurií z doby Piovy, jsou oba obsaženy hned za sebou spolu s listy Piovými do Čech a Slez v dubnu 1459 ze Sieny. Opis prvního, většího traktátu je zde z roku 1463 (podle explicitu, jenž ovšem nesprávně dí: »Compilita est huius questionis determinacio anno...«). Loserth ve své edici, vynechávaje místa, jež nepřinášejí nových dat historických, byl leckde příliš skoupý: leckde rádi bychom slyšeli to, co vynechal, podrobně a nikoli jen v heslových fragmentech, ježto, i když není tu konkretních podrobností, přispívá Tempelfeld dobře k osvětlení veřejného mínění slezského, a stálo by, tuším, za to, některými ukázkami vydání Loserthovo v té příčině doplniti.

[24]) Byl vydán Jordanem již roku 1861, tedy o 20 let dříve, ve spise

říkovo.[25]) První spis byl snad příliš obšírným a hodilo se upraviti jej nově, soustavnějším a tím i účinnějším způsobem, bez obšírných exkursí historických o vývoji husitském, i soustředití jej více na osobu Jiříkovu.[26]) Právě v tom, jak autor znovu zpracovává sebranou látku, jež mu zde činila jen formální obtíže, takže s prací mohl býti poměrně brzo hotov, jak ji přehledněji než dříve kupí ve tři části, o neplatnosti volby, o nedovolené korunovaci a konečně o nepříslušné žádosti za uznání, z nichž tomuto bodu třetímu, jako vlastnímu účelu traktátu, se dostává nejvíce místa — vidíme, že tento traktát je výslednou redakcí předešlých obran a vyvracení, jež také pro Slezsko měla nejvíce zájmu, ježto tento traktát byl v nejvíce rukopisech rozšířen, a to nejen v původním znění latinském, nýbrž i v německém překladu.[27])

V příčině volby samé více zajímá traktát první, v němž se podrobnostem k ní se vztahujícím věnuje více pozornosti. Traktát tento i celou

---

»Das Königthum Georg's von Poděbrad« 372 a d. s vypuštěním některých dokladů z Písma atd., ne právě správně, leckde s rušivými chybami, jak by ukázalo srovnání s předlohou v rukopise lipském č. 1092. V dalším budu jeho vydání citovati jako »Tempelfelda II.«. Loserth 122[4]) praví o vratislavském rukopise tohoto traktátu, že má delší dodatek, hodný otištění (o jiných jeho rukopisech se zmiňuje i na str. 117[3]) a soupis ten lze i jinak ještě doplniti, kromě petrohradského na př. lipským universitním č. 537 u Šimáka 23 č. 19 a pražským kapitulním D XIV. 2 u Podlahy I. 238 č. 580). — Předloha Jordanova má v titule datum »anno dom. 1459 die (feria) visit. Mariae«, tedy 2. července 1459, na konci však »Lypczk (14) 59 Sab. 8 visit. Mariae«. Datum toto není však datem vzniku, nýbrž je to určení doby, kdy byl v Lipsku opsán: písař začal 2. července a snad již 8. července (v sobotu po Navštívení P. Marie) jestli »8« není vlastně číslicí, nýbrž špatným vyznačením zkratky za předložku »post«) anebo až 8. září (kdy byla sobota, avšak nikoli »Visit.«, nýbrž »Nativit. Mariae«) opis dokončil. V dotčeném rukopise lipském u Šimáka č. 19 je od opisovače udáno v explicitu nemožné datum vzniku: »Acta sunt hec et composita Wratislaviae, anno domini M°CCC°LX primo.« Je to asi datum opisu ve Vratislavi, jejž chybně opisovač (»in Lubnicz« 30. ledna 1465 v 9 hodin dopoledne) opsal ze své předlohy jako datum sepsání. Než na tom všem nezáleží, neboť Tempelfeld sám (II. 384) udává dobu sepsání, a to o něco dříve: od smrti Ladislavovy (23. listopadu 1457) prý uplynul »jam annus integer et menses tres complete«, což ukazuje k počátku března 1459. — V titule i na konci II. 372 a 388) je autor označen nejen jako mistr, nýbrž i jako »doctor theologiae universitatis Kracoviensis«, ač jinde slyšíme jen o jeho titule mistrovském (ještě roku 1454 byl jen »s. theologiae baccalaureus«: Loserth 121)[3]).

[25]) Těmito výzvami »ab aliquibus de Bohemia« se nepochybně rozumí nový list českých stavů ze 27. prosince 1458 (SS. v. Sil. VII. 35—36).

[26]) K tomu se zdají v úvodě přímo ukazovati slova nového traktátu, že se autor ujal práce, »ut in hiis elucescat veritas, justicia et honestas pateatque, quid faciendum...« (II. 372).

[27]) Sr. v něm Loserth 92—93 i 110[3]) (rukopis vratislavský). Bachmann při vydání Rabštejnova »Dialogu« v AÖG. 54 (1876) 360[1]) cituje úryvek, jejž klade správně do roku 1459, nezmiňuje se však o autorovi; v »Böhmen und seine Nachbarländer« (1878) 3[2]) pak jen praví, že autorem je sotva Eschenloer.

koncepcí a obsahem ukazuje, jak Jiřík byl pokládán za vlastního představitele českého utrakvismu a jak v jeho volbě země vedlejší, zvláště Slezsko, hleděly potírati, alespoň mravně, i utrakvistické Čechy. Za takových okolností si autor neučinil úkol svůj lehkým. Odpověď jeho na otázku, zda lze s dobrým svědomím Jiříka přijmouti za krále, mění se v obsáhlou obžalobu Jiříka i husitství po všech stránkách. Jestliže před volbou promluvilo v obou výše dotčených českých letácích češství a husitství, u Tempelfelda jim po volbě odpovídalo němectví i katolictví zemí vedlejších.

Ze 26 oddílů, tak zvaných »assercí«, jež tvoří v traktátě přípravnou základnu k odmítnutí příslušenství Jiříkova, je značná část (6.—12. ass.) věnována minulosti husitské, jež prý poskvrnila české království kacířstvím a rozkolem. Ve zbývající části (13.—26. ass.) vykládá autor zásadní námitky, kdy není volba správná, jednak s ohledem na osobnost zvoleného, je-li kacířem, vyloučeným z církve atd., jednak na způsob volby, stala-li se nátlakem, křikem lidu, za neúčasti oprávněných voličů, s nešetřením obvyklých forem a bez odloučení lidu (»simplices«) od voličů. To vše se teprve konkretně aplikuje na Jiříkův případ v oddíle nejdůležitějším, v »Conclusio responsiva«. Z ní opět nejvýznamnější jsou ne tak námitky osobního rázu, o osobní neschopnosti Jiříkově k trůnu královskému, jako spíše námitky proti způsobu pražské volby.

Než jako při stránce osobní Tempelfeld, nejsa v tom ve Slezsku osamocen[28]), dochází všude k naprostému záporu, jemuž i to, co autor dříve musil uznati, se volbou mění v důvod zavržení, tak se děje i při jeho formálních námitkách proti volbě, jež se stávají pravou zbrojnicí budoucnosti proti Jiříkovi. I zde však vášnivý polemik a demagog, jenž se již na kazatelně i jako horlivý žák Jana Kapistrana[29]) naučil k zvýšení účinku silně nanášeti barvy, zvítězil docela nad spravedlností historikovou, jež se musí umět smířiti i s nepříjemnou pravdou. Nepopíratelné učenosti Tempenfeldově neodpovídá ani jeho mravní hloubka a lidská velikost, ani potřebná kritičnost. Z jeho biografie je známo, jak nedovedl nejen správně oceniti síly vlastní i odpůrcovy, nýbrž jak, když bylo třeba nésti důsledky bojovného radikalismu, patřil k těm, kdo nechtěli přinésti nutné oběti hmotné; a stejně při jeho píli a vědomostech pohřešujeme svědomitost a kritičnost ve zjišťování fakt: on i v literatuře zůstává fanatisujícím, mnohomluvným kazatelem a demagogem, jehož odvaha, když jde o jiné, neleká se ani krajních důsledků ze svých pathetických, ne příliš spolehlivých tvrzení. Nemá-li průkazných fakt, stačí mu domněnka, byť její dů-

---

[28]) Sr. zajímavý citát u Losertha 128[4]), jenž je pro nespravedlivé hodnocení Jiřího charakteristický: »Girsigk thut nymmer keyn guth, her werde denne hundirt ior alt.«

[29]) Na tyto vlivy Kapistranovy u něho upozornil Loserth 102: Tempelfeld I. 160 nazývá Kapistrana »bonus ille monachus divine memorie« (»docendo, constantissime arguendo et reprobando eorum [Bohemorum] errores et hereses«: II. 381).

vodnost je velmi slabá.[30]) Proto leckdy základ celé hory jeho obžalob bývá velmi chatrný. Tak je možno, že není okolnosti, aby se mu z ní nestala zbraň proti Jiříkovi, a jeho věrohodnost je pochybná i tam, kde sám neklade výhradu slůvkem »prý«. Je zajímavým příkladem soustavné podezřívavosti proti odpůrcům, k níž měl velmi hojnou látku, jsa o mnoha věcech velmi dobře zpraven.[31])

Při volbě Jiříkově vědomí důležitosti chvíle i dosahu sporu vzmáhalo jen tendenční její pojetí, jehož vlastním účelem bylo dokázati za každou cenu její nesprávnost a neplatnost. I dříve sice již bylo v českém státě náboženské rozdělení, avšak až dosud králové byli katolíky, v nichž katolíci z Čech i ze zemí vedlejších viděli své zastánce. R. 1458 však s uznáním Jiříkovým vznikaly obavy, že zmizí všechna naděje na potlačení českého kacířstva[32]); naopak toto a s ním české národní království bylo na postupu. Tím byl v Tempelfeldovi dotčen stejně Němec jako katolický prelát.[33])

Právě jeho odpor proti české, domácí dynastii zachránil vzácné zprávy o národnostní povaze předvolební agitace i vlastní literární doklady o ní, jimž autor se marně snažil vtisknouti svůj smysl a učiniti z nich nástroj své tendence: i v jeho podání si zachovaly ráz jako mohutné projevy živelní síly, jež s věrou tvoří hlavní složky husitského hnutí. Autor chtěl ji katolické Evropě představiti jako nebezpečí převratu, hrozící zdola, jako špinavě vzdutý proud lidové zvůle, čině tak zcela podobným způsobem, jak líčívali dříve, za války husitské, postrašení katoličtí spisovatelé husitství, ani ne tak po stránce národnostní, jako spíše po stránce náboženské a sociální. V době Tempelfeldově se v hodnocení zemí vedlejších těžisko přesunovalo více na stranu národnostní, třebas ani stránka náboženská, jež i tehdy zůstávala hlavním rysem českým, nebyla při tom přehlížena

---

[30]) Výrazy »probabilis conjectura«, »vehemens presumpcio«, »ex coniecturis probabilis presumpcio« (I. 157, 164, 165) jsou u něho stejně časté jako charakteristické, i když jde o podezření nejvážnější. Sr. při smrti Ladislavově o Jiříkovi: »qui infamatus est, quod... Nam publica vox et fama est, quod...« (II. 383); »patet, quod ex talibus evidentissimis notis et signis exorta est vehementissima suspicio« (II. 384). Proto se často vrací slůvko »fertur« (na př. o případu Jindřicha z Gery: I. 146). Také Loserth 102 uznává, že Tempelfeld neváhá příležitostně vrhnouti odpůrcům ve tvář nedokázaná obvinění a že jeho omyly jsou leckdy tím zvláštnější, že věci ty znal autor nikoli jen z pověsti. Zaujatost jej vede i k pochybování o tom, že byl Jiřík opravdu křtěn, ač to praví formou neosobní (»de quo multi dubitant«: I. 104[3])).

[31]) Mělť kromě starších pramenů, mezi nimiž byly i nějaké letopisy české (sr. Loserth 129—30), bohatý pramen v archivu radničním i kapitulním (sr. i výše pozn. 20) i ve vlastních zkušenostech. Měl záhy též Eneášovu »Českou historii«, sotva však již tehdy, leč asi až po návratu biskupa Jošta z Říma (sr. mou práci »Žižka v památkách a úctě lidu českého« 62[2])).

[32]) »Nunc vero... nulla est spes heresim revocandi...« (I. 148).

[33]) Sr. jak akcentuje, že od Jana Lucemburského do Zikmunda — autor tu mohl jíti až do Ladislava — všichni králové čeští byli Němci a že přece království za nich dobře stálo (I. 113[1])

a stránce sociální se při tom dokonce opět dostalo zvýšené pozornosti, takže se pro vzdálenějšího pozorovatele právě zdála býti významnou.

Bylo to jen stupňování obav, jež vzbudilo dobytí Prahy od Jiříka r. 1448, kdy také nebezpečí vzkříšeného kacířství podněcovalo dokonce k myšlenkám na novou kruciátu.[34]) Tehdy šlo utrakvismu o získání pravého jeho těžiska; r. 1458 za vhodné příležitosti byl učiněn další důsledek, jenž husitského správce zemského měnil v krále. A vina toho u Tempelfelda spadá nejen na české stavy, kteří k volbě přikročili bez účasti zemí vedlejších, nýbrž hlavně na pražský lid, podnícený agitací Jiříkovou a Rokycanovou a svým hlučným dožadováním Čecha za krále, a to přímo Jiříka, donucující stavy k jeho volbě. Tento právě rys hledí Tempelfeld ve zmocněné formě vylíčiti, a tak zvláště Německu, bez toho stále se bojícímu, aby jeho lidové vrstvy nenásledovaly svůdného příkladu českých sedláků,[35]) ukázati na nové nebezpečí, opět z Prahy hrozící. Je to v případu pražském, kde řemeslníci a jiní příslušníci vrstev lidových[36]) měli takový vliv na volbu královskou, příšera politických i sociálních revolt, před níž se snaží Tempelfeld strach namluviti svému čtenářstvu, stavovsky proti vlastnímu lidu zaujatému. Na kazatelně, kde bouřil právě lid proti přijetí husitského krále, sotva ovšem zdůrazňoval tento moment, nahražuje jej spíše zesilováním tónu náboženského a národnostního.[37])

S tímto vynášením davového vlivu na volbu pražskou souvisí i akcent na rozsáhlá Jiříkova opatření vojenská, jež prý doplňovala nátlak lidový a nahnáním strachu — i kati byli připraveni — přiměla stavy k volbě.[38]) Jako však při účasti lidové vysvětlitelnému hlubokému zájmu, když šlo o nejživotnější otázky utrakvismu i celého národa, se hned podkládají motivy revoluční, tak z nutných bezpečnostních zařízení tendenční výklad činí násilné úklady Jiříkovy. Věcné jádro těchto výtek zajisté bylo správné; byly tu vzrušené davy lidu, byli ozbrojenci i rychtář s biřici a po případě i s katy, avšak záleží na výkladu: ten ovšem u Tempelfelda neznal míry, povyšuje hned své i cizí domněnky a podezření za fakta.

Blíže k oprávněnosti měly námitky, podnícené autorovým legitimismem. On nejen zneuznával, že by podle českého práva nástupnického a zvláště podle zákona Karlova z r. 1348 bylo možno přistoupiti k volbě, když tu byly ještě dvě sestry Ladislavovy, nýbrž i formálně vytýkal, že

---

[34]) Čes. děj. III. 2. 310 a d.

[35]) Tamtéž III. 1. 25 a d.

[36]) »Non enim spectat eleccio regis Bohemie ad mechanicos plebeyos et vulgares civitatis Pragensis...« (I. 173).

[37]) Sr. o tom i o dalším podrobnosti níže, v kapitole V. o volbě samé.

[38]) »Ecce cause et occasiones eleccionis, unde p r o u t s u i s p e c i a l i o r e s r e f e r u n t, postea [!] fuit compertum, quod, nisi sic transivisset eleccio, suborta fuisset natalis dissensio guerraque sic incepta, ut eciam plures vel armatorum crudelitate vel tortorum immanitate preordinata fuissent interfecti« (I. 173). O přítomnosti katů uvádí se svědectví očitých svědků: »ut hii asserunt, qui huic spectaculo presentes erant et hoc videntes« (I. 171).

čeští stavové strhli jen na sebe právo volební, vyloučivše z něho stavy zemí vedlejších, kteří proto ani k volbě zvlášť nebyli pozváni. Jinak však bylo, když jeho katolické smýšlení, jež tak charakteristicky prozrazovalo i jeho kněžskou příslušnost silným důrazem na nutnou přítomnost zástupců vysokého kleru při volbě i vyhrazováním jim zvláštních zde práv,[39]) dokazovalo neplatnost volby i tím, že znamenitá část voličů patřila ke kacířům, nebo když Tempelfeld vytýkal, že staroměstská radnice byla místem k volbě nepříslušným, ježto se tak mohl tím spíše uplatniti nenáležitý vliv lidu.

Takovým způsobem všechny okolnosti volby, ať již povahy osobní nebo formální, vedly Tempelfelda k závěru, že tato volba, podvodná a plná lsti, je neplatná.[40]) Přes všecko toto odsouzení nechával první jeho velký traktát jednu cestu otevřenu: bylo to uznání autority papežské, jež má právo rozhodnouti v případech pochybných, kdy svědomí věřících je na rozpacích. Autor pevně doufal, že kurie Jiříka neuzná: nedbal toho, že císař a knížata Jiříka již uctívali jako krále, bral v pochybnost,[41]) že jeho korunovace se stala s povolením Karvajalovým,[42]) on, přehlížeje dobré styky mezi Jiříkem a kurií z doby dřívější, ač o nich pravděpodobně věděl, tvrdil, že exkomunikační bullou Kalixta III. z r. 1456 je spolu s viklefisty postižen i Jiřík.[43]) Než to, co sám jako možné nepřipouštěl, se stalo a v březnu se o tom vědělo i ve Vratislavi. A tu hned vidíme v druhém jeho traktátu změnu tónu. Není tu již odkazů na to, že v pochybnostech svědomí náleží rozhodnutí stolici papežské. Proti papeži sice Tempelfeld přímo nevystupuje, avšak jeho závěr, »že žádným způsobem není dovoleno věrným křesťanům skládati přísahu kacířům nebo poslouchati jejich rozkazů,«[44]) ukazuje zřetelně, že autorita papežská, která projevila ke kacíři smířlivost, není mu již rozhodující.

Toto radikální stanovisko ovládlo pak ve Vratislavi nejen r. 1459, nýbrž i po úmluvě s Jiříkem, k níž prostřednictvím římské kurie na konci r. 1459 přece jen došlo. Teprve trapné neúspěchy v druhé polovině let šedesátých proměnily náladu veřejného mínění vratislavského vůči Jiříkovi a způsobily i Tempelfeldovi ztrátu přízně obecné. Pak byl čas, kdy i o volbě z r. 1458 bylo možno dodatečně pronésti příznivější mínění. To se jeví u Eschenloera, jenž dříve plul celkem s proudem a ve své latinské kronice (z prvních let šedesátých) vlastně jen opakoval versi Eneáše Silvia. Teprve v německé

---

[39]) Sr. níže kap. V., pozn. 5.

[40]) I. 172—73; při tom ovšem ještě autor předstírá, jako by ani vše o ní nepověděl, co mohl: »Ex quibus sic ymmo multo deformius peractis plane habetur fraudulenciam, dolum et impressionem huius eleccionis maledicte causam fuisse...«

[41]) I. 186.

[42]) I. 185[3]).

[43]) I. 163.

[44]) II. 377.

kronice, vzniklé až po této proměně, odvážil se Eschenloer opravy. Nejen vylíčil lid vratislavský za odporu proti Jiříkovi v pravé jeho podobě a tak bezděky zjednal náležitou protiváhu invektivám Tempelfeldovým proti Pražanům, nýbrž k pověstem o násilné povaze volby z r. 1458 přidal též poznámku, i ve své stručnosti průkaznou, že nelze pravdu z nich poznati a že všichni sněmovníci, ať utrakvisté nebo katolíci, byli při této volbě »svorni a svobodni.«[45]) Historik, i když zůstal důsledný ve svém legitimismu, zde přece promluvil jasné slovo, jež trhalo celou spleť podezřívavé argumentace Tempelfeldovy.

To však zůstalo bez patrnějšího vlivu na obecné mínění, u něhož rozhodný obrat v poměru kurie k Jiříkovi značil i větší víru v nepříznivé posuzování Jiříka vůbec, a tím i jeho volby. Při tom mohlo by se zdáti zajímavým, že vlastní projevy papežské o volbě samé, ačkoli kurie si vůči Jiříkovi neukládala žádnou zdrželivost, zachovávají skoro touž linii, jako za Pia II.[46]) Lze to však spíše vysvětliti tím, že nebylo zvláštního podnětu o volbě zvlášť a podrobněji se zmiňovati, nežli tak, že by kurie nechtěla o ní mluviti, nemajíc k tomu příhodných dokladů, jež by mohla proti Jiříkovi uvésti: v té příčině se papež nelišil od různých polemiků, kteří jménem církve tehdy proti Jiříkovi vystupovali a kteří neopominuli ani volbu jeho před veřejností co možná zlehčiti.

Učinil tak i Karvajal, nedbaje, jak krátce před volbou Jiříkovou se sám v Uhrách staral, aby usnadnil obdobný případ, volbu Matyášovu. Než to by mu r. 1466 byly nevhodné vzpomínky a přirovnání, když šlo o boj proti Jiříkovi. Toho Karvajal líčí jako nezkrotného ctižádostivce, jenž od mládí myslil na královský trůn, a proto i Ladislava do země uvedl, aby jej zahubil a sám se stal králem.[47]) Tím spíše proti volbě polemisovali Rudolf z Rüdesheimu a Gabriel Rangoni, kteří tvoří přímou ozvěnu tvrzení Tempelfeldových, první, stýkaje se s ním jako legát zhusta osobně, neboť Tempelfeld byl ve Vratislavi v jeho radě,[48]) a druhý, kdysi druh Kapistranův a později dědic jeho vášnivé nenávisti proti Jiříkovi, jenž také leckdy ve Vratislavi trávil, přejímaje od Rudolfa látku.[49]) V jejich obsáh-

---

[45]) Sr. níže kap. V., pozn. 29.

[46]) Sr. Pavlovo rozvázání přísah poddanských z 8. prosince 1465: »cum perdicionis filius Georgius Pogibrat... exquisitis artibus et machinacionibus suis... ad regnum Bohemie aspirasset« (SS. rr. Sil. IX. 147) nebo před tím 6. srpna 1465 jeho plnou moc Rudolfovi z Rüdesheimu: »ipsum regnum... Hussitarum potentia atque favore adeptus« (tamtéž 363; je to stejný výrok, jaký byl v citaci z r. 1464: sr. výše pozn. 10).

[47]) Odpověď k manifestu Heimburkovu r. 1466 tamtéž IX. 203—04. K tomu byl již přípravou 31. prosince 1465 jeho výrok: »Nam in principio, cum [Georgius] regnum invasisset... (FRA. 20. 379). O výtce ctižádosti sr. i výše pozn. 6.

[48]) Loserth 124.

[49]) Sr. P. Joachimsohn, Die Streitschrift des Minoriten Gabriel von Verona gegen den Böhmenkönig Georg Podiebrad vom Jahre 1467« (otisk z programu gym. v Augšburce 1896). V textu i pod čarou se uvádějí citáty z traktátu Rudol-

lých invektivách, na jejichž ráz i obsah mělo prostředí vratislavské tak veliký vliv, obnovuje se Tempelfeldův zápas proti volbě Jiříkově, ještě však v širším rámci, zahrnujícím též skoro dvě třetiny jeho vlády královské: s tím je spojen i nutný důsledek, že u nich uslyšíme o volbě Jiříkově o některé drobnosti více.[49a]) Jistý vliv Tempelfeldův lze postřehnouti i v jiném polemickém spisku proti Jiříkovi již ze samého sklonku jeho života »De Georgio, Bohemiae rege«, svým klidem tak příznivě se odlišujícím od prací předešlých polemiků.[50])

Je z toho viděti, jakého vlivu, ať již přímo, nebo nepřímo, prostřednictvím cizích chlasů, nabyla polemická činnost Tempelfeldova na dobu současnou. Byl to zatím vliv větší nežli samého Eneáše Silvia, a jeho reflexy lze tušiti i v současném kronikářství rakouském: jeví se ani ne tak u Tomáše Ebendorfera z Haselbachu, ač i zde mínění, že se Jiřík dal od lidu prohlásiti králem, by mohlo spadati v tuto souvislost,[51]) jako spíše u rakouského anonyma, jenž dává obecnému lidu Jiříka na krále povýšiti.[52]) Eneáš se stal vítězným soupeřem až pro další budoucnost, kdy již zmizel zájem pro časovou literaturu polemickou, jež kromě toho zůstala jen omezena na rukopisy a brzy zapadla v archivní zapomenutí, takže mohly knihy papežského historika zcela pole ovládnouti. Křížení obou těchto vlivů s vlastními informacemi, pocházejícími však velkou částí ze zkaleného zdroje panské jednoty, pozorujeme u Dlugoše, jenž dobře znal kroniku Eneášovu, avšak jemuž zajisté nezůstaly neznámy ani slezské invektivy, i do Polska hojně šířené. Jestliže zmínka o přízni lidu, jako jedné opoře volby Jiříkovy, by mohla míti podnět ze slezské tradice, naopak poznámka o české lakotě, jako opoře druhé, doložená konkretním údajem o 17.000 zl., jež dostal Jan z Rožmberka, by kromě Eneáše ukazovala k informacím panských jednotníků, zaujatých proti panu Janovi, když za války Jiříkovy s jednotou panskou zůstával na straně královské, a to právě v době, kdy Dlugoš byl v Čechách při prostředkovací akci polské. Právě určitá pouze zpráva o Rožmberkovi ve spojitosti s míněním, že utrakvistům byla volba Jiříkova i prostředkem, aby si udrželi církevní i královské zástavy, jako by to nebylo stejným, ne-li větším zájmem i panstva katolického, by nasvěd-

---

fova. Také Gabriel měl příležitost, jako zástupce Rudolfův r. 1466 i jindy, když se ve Vratislavi zdržoval, s Tempelfeldem se stýkati (sr. zde str. 8).

[49a]) Sr. níže kap. II., pozn. 64 o legaci francouzské i kap. V., pozn. 75.

[50]) Höfler, SS. rr. hus. III. 211. (sr. o něm Bachmann v MVGDB. 36. 282 a d.). Autorem není Karvajal, jak se někdy myslilo; spisek vznikl někdy na počátku r. 1470. Slova jeho »In electione huiusmodi multa reperiuntur, quae illam minus canonicam arguunt«, jako by byla úvodem k přímému, avšak jen stručnému výtahu z traktátu Tempelfeldova: konstatuje se neúčast zemí vedlejších, násilí i sliby Jiříkovy, jeho moc i strach a slabost katolíků.

[51]) Chron. Austr. (Pez, SS. rr. Austr. II.) 889: »se fecit... populariter proclamare« i Chron. reg. Rom. (MJÖG. Ergzb. III.) 162.

[52]) Senckenberg, Selecta jur. et. histor. V. 53.

čovala, že informace ty snad byly se strany samého Zdeňka ze Šternberka, s nímž Dlugoš na podzim 1467 v Jihlavě jednal.[53])

Ve svém slepém záští k Jiříkovi byli by přední jednotníci panští, v první řadě Zdeněk ze Šternberka, šli jistě dále i v příčině volby Jiříkovy, kdyby výtky takové nebyly dvojsečnou zbraní, jež by byla zranila především je samé: proto se snad spokojili jen odhalením částečným, týkajícím se nepohodlného jim Jana z Rožmberka.[54]) Dále než k povšechným podezřením nepokročil ani hlavní jejich mluvčí, administrátor Hilarius Litoměřický.[55]) Poněkud více odkryl roušku, jež halila tajné Jiříkovo jednání s pány katolickými před volbou, na počátku r. 1469 Jan z Rabštejna v »Dialogu«, jímž chtěl odůvodniti svou neutralitu mezi Jiříkem a pány — avšak opět jen, pokud šlo o osobu Šternberkovu. Rabštejn sice nebyl sám u volby, avšak mohl býti o ní dobře zpraven od osoby k tomu zvláště povolané, od svého bratra Prokopa, nejvyššího kancléře, třebas ani o něm určitě nevíme, že se volebního sněmu zúčastnil. Přes to, že Rabštejn, patrně úmyslně, zveličil důvěrnost poměru mezi Jiříkem a Šternberkem, jež nebyla již takovou jako dříve, přece správně vytkl, že Šternberk byl vlastním »voličem« Jiříkovým, první ho králem pozdraviv, a to zajisté ne nezištně: s jeho pyšnou ctižádostí, jež tak ostře vyniká z líčení »Dialogu« a jež i jinak je dosvědčena, Rabštejn spojuje zároveň i tvrdý egoismus, nacházející svou kořist v církevních zástavách.[56]) Nejdále s české strany proti volbě Jiříkově zašla kronika rožmberská, jevící v té příčině i v pojetí Ladislavovy smrti stanovisko Jiříkovi zcela nepřátelské. Jestliže v této věci se shodovala se Zdeňkem ze Šternberka, tvrdíc, že Jiřík otrávil Ladislava, o volbě postoupila až k pojetí Tempelfeldovu, vypravujíc, jediná z české annalistiky, o třech katech, připravených proti pánům, kteří by nechtěli Jiříka voliti. Shoda s Tempelfeldem se nezdá býti nahodilá, jak svědčí i zmínka, že byl Jiřík zvolen »obcí« (»per communitatem«), Kostkou a jinými přívrženci, při čemž patrně »obcí« se nerozumí leč lid městský. Tak teprve

[53]) Opera omn. 14. 264—66. O Dlugošovi v Čechách r. 1467 sr. Tomek VII. 186 a d.; Jan z Rožmberka od krále odpadl až v létě 1468 (tamtéž 229). Dlugoš katolíky sice z úplatků nevyjímal, avšak přece u nich hlavně zdůrazňoval strach. Omezování zájmu o zástavy církevní jen na utrakvisty (»qui secum hanc perfidiam fovent«) je též u Rangoniho 29 (sr. níže kap. IV., pozn. 56).

[54]) Kam dovedla zajíti vášnivost Zdeňka ze Šternberka, kupíc hanu na odpůrce, ukazuje jeho list ze 24. srpna 1468 Viktorinovi z Kunštátu (AČ. 20. 553 a d.). Zde se přímo volby týká jen podezření, že Jiřík dal otráviti krále Ladislava, »aby lstivě do královstvie všel ...« (str. 554). Co před tím opět druhá strana na Zdeňka svalovala, je patrno ze stížnosti panské z 30. listopadu 1465 (AČ. 4. 115 a d.)

[55]) Traktát k Janovi z Rožmberka z r. 1467, vydání Tobolkovo, str. 14 (sr. kap. IV., pozn. 55). Ovšem Hilarius nemohl nic určitě říci, nechtěl-li se dotknouti adresáta i druhých pánů, za něž tu vlastně mluvil.

[56]) Líčení volby je v »Dialogu« (AÖG. 54.) na str. 359—60: je-li tu Jiří »electus«, je Zdeněk »eligens« (sr. ještě níže v kap. V.; o ctižádosti Zdeňkově kap. II., pozn. 71 a o jeho vztazích k Jiříkovi kap. IV., pozn. 21).

v půdě, zkypřené panskou nenávistí, ujímá se v Čechách na konci let šedesátých slezské símě.[57])

Jinak v českých kronikách, tehdy ani později, takové pojetí se nevyskytá, ani když v nich již proniká vliv Eneáše Silvia, jehož kronika českým překladem Konáčovým z r. 1510 se stala přístupnou i lidovějším vrstvám. Pokračovatelé letopisců, současných Jiříkovi, i dále se spokojovali jen konstatováním faktu i radosti, jež s ním byla u Čechů spojena. I v tradici bratrské, jež z náboženských důvodů, pokládajíc Jiříka za pronásledovatele lidu božího, byla k němu přísnější než ostatní veřejné mínění české, se zcela v duchu ostatních letopisců českých uznává národní význam volby pražské.[58]) Jestliže ráz pouhého konstatování nás nepřekvapí u Kuthena (1539),[59]) nadáli bychom se hned potom (1541) u Hájka více, a to proti Jiříkovi, zvláště když si všimneme dřívějších jeho zmínek o něm, kde se jemu již přičítají přímé úmysly na trůn, jako když při r. 1452 proti Ladislavovi navrhuje českou kandidaturu.[60]) Toho však, co pak u Hájka čteme o volbě samé, je dosti málo: nehledíc k smyšleným podrobnostem o českém poselstvu ve Francii,[61]) jsou tu vlastně jen poněkud rozšířené ohlasy z Eneáše.[62]) U Dubravia však se již s vlivy Hájkovými a Eneášo-

[57]) AÖG. XII. 354 i Höfler II. 78. O Zdeňkově podezírání Jiříka z otravy královy sr. výše pozn. 54, o podezření z nepoctivého původu, s nímž se velmi dobře shoduje výraz kroniky rožmberské »filius meretricis«, sr. Čes. děj. III. 1. 211[2]). Zde též (212[1])) jsem vyslovil domnění, že kronika rožmberská vznikla až po r. 1468. Zatím jsem dostal do rukou rukopis, šternberský exemplář »Kanceláře krále Jiřího«, kde jedině je úplný text kroniky té zachován, a mohu říci určitěji, že kronika nevznikla před r. 1470, neboť z toho roku je její poslední zpráva o dobytí Čakova 16. července. Za ní ještě následuje zpráva z r. 1529 o obležení Vídně, než tu asi ten, jenž v 16. století celou kroniku opsal, sám přidal. Obojí vydání Höflerovo je nedostatečné: je tu několik zpráv vynecháno, a to nejenom 3 zprávy české, nýbrž i několik latinských. Bude třeba se ještě jednou k věci té vrátiti i k domněnce, vyslovené Fr. Marešem, že při konečné úpravě třeba mysliti na známého Kříže z Telče.

[58]) Sr. kap. V., pozn. 87: list Tůmy Přeloučského z 1502. O nepříznivých podnětech k hodnocení bratrskému sr. Čes. děj. III. 2. 678. S jeho stopami se setkáváme, zcela ve shodě s jeho bratrskými předlohami, i u Bartoše písaře, jenž však volby samé se nedotýká.

[59]) Prostě: »ode vší země volen« (Kroniky dvě o založení země české — 1817 — 581, zcela podle původního vydání).

[60]) List 427[b]—428[a]; sr. Čes. děj. III. 2. 682.

[61]) Sr. k tomu kap. II., pozn. 63, zvláště list uherských k Jiříkovi. Hájek tu měl přece nějaké zprávy starší, z nichž však z jeho podání lze, tuším, jedině přijmouti, že Zdeněk ze Šternberka byl zprvu zastáncem kandidatury francouzské; snad tu měl touž předlohu jako již dříve Cochlaeus (sr. níže pozn. 64). Po Hájkovi, u něhož Zdeněk v této úloze vystupuje přímo zatím jen ve Francii, pobízeje krále k synově kandidatuře, ne však na sněmu volebním — prostřednictvím Dubraviovým 764 (sr. níže pozn. 65) i Gerhard de Roo, Annales rer.... ab Austral. Habsb. gentis principibus... gestis (1592) 234 praví, že Šternberk králi Karlovi »spem fecerat«.

[62]) List 434[b]—435[a]. Sr. kap. V., pozn. 48. (o žádosti konšelů, aby Rokycana

vými střetl nově oživený svědek starší, třebas odtud vystupující anonymně — Tempelfeld.

Jan Cochlaeus napsal již r. 1534 v Drážďanech svou »Historiam Hussitarum«, avšak vydal ji až r. 1549. Zde kromě pramenů, jež si za tím účelem přivezl z Prahy, užil při volbě Jiříkově i většího traktátu Tempelfeldova: jeho jména však v rukopisu nenašel,[63]) a proto neuvedl. Lze si snadno vysvětliti, že připadl na tento zapadlý již a zapomenutý pramen: jako kanovník vratislavský neopomenul zajisté se ani ve Vratislavi sháněti po pramenech k svému dílu. A tak v této veliké práci, jež po prvé vědeckému světu podávala obšírnou monografii o vývoji husitském, vracel se pod záštitou autority Cochlaeovy nejvýznamnější spis o volbě Jiříkově, tentokráte, aby doplnil versi Eneášovu, kterou jinak Cochlaeus přejímal. Co Tempelfeld vypravoval o národnostní agitaci se strany Rokycanovy a co doložil obšírným citátem ze současného spisku, snad Lupáčova, to se tu ve výtahu, leckde slovně předlohu podávajícím, přímo přičítá Rokycanovi. Podle Tempelfelda se i tu vtiskuje volbě násilný ráz, takže prý páni, vidouce veřejná i tajná opatření Jiříkova i slyšíce křik davů, musili souhlasiti, »aby hlavy neztratili.« V toto líčení Cochlaeus s datem volby vkládá poznámku o sporech mezi stavy, z nichž jedni si přáli krále mocného, jako byl král francouzský, aby království, zpustošené rozličnými nehodami, bylo opět pozdviženo a cizí pomocí podepřeno, kdežto druzí volali po králi Čechovi: zdá se, že je to převzato z jiného pramene, českého původu, jejž Cochlaeus v té souvislosti cituje.[64]) U Dubravia, v jeho »Historia regni

---

nebouřil již lid) i pozn. 93 (o vztahu původu Jiříkova k trůnu; to se křižuje i s reflexem St. let. čes.: sr. kap. IV., pozn. 9). O tom, že i líčení uherských věcí Hájek svými domysly zmátl, sr. nejen kap. II., pozn. 94 (pořad událostí zmátli již jiní před ním), nýbrž i, jak Jiřík propouští Matyáše, »nechav toho šacunku, o kterémž nahoře psáno«.

[63]) Cochlaeus nazývá jej: »Slesita quidam, vir doctisimus«, jenž práci svou, »tractatum prolixum«, napsal »accuratissime« (L o s e r t h v AÖG. 61. 92[1])); domníval se, že jeho jméno bylo potlačeno ze strachu před Čechy (»cuius nomen metu Bohemorum suppressum est«: tamtéž 92[2])). O Cochlaeovi sr. i K r a u s, Husitství v literatuře, zejména německé I. (1917) 192 a d. Celé líčení volby je u Cochlaea na str. 408—11.

[64]) »De qua [electione] sane sic habetur in antiquo quodam calendario (ut sic dicam) et ephemeridum libro a Bohemo quodam conscripto«. Snad se tím naráží na výše již dotčený spis M. Šimona ze Slaného »Chronicae notationes latinae«. Zde (všem sotva by byla věta o zpustošení Čech, jež by bylo třeba povznášeti: přímý svědek vzrůstu blahobytu za správcovství Jiříkova byl by ji nenapsal, takže v případě, že by šlo o zprávu přejatou ze Šimona, bylo by ji třeba pokládati jen za rozvíjející doplněk Cochlaeův. — Tento pramen (» uti vetus habet codex Ephemeridum«) uvádí Cochlaeus i při místě o vznešeném původu Jiříka i jeho ženy Johanny z Rožmitálu (»de nobili Baronum genere«) se zajímavým dodatkem, souhlasícím s Eneášovou zmínkou o protivě mezi Ladislavem (»ex nobilissimo et altissimo sanguine«) a mezi Jiříkem i Matyášem (»mediocris genere homines«). Dodatek ten se hned šíří v celkový úsudek o Jiříkovi, jenž přes to rodem byl »longe infra nobilitatem

Bohemiae« (1552), s tímto obnoveným vlivem Tempelfeldovým, jenž se pak již v pozdějším dějepisectví neztratí, oživoval, tuším, i jiný, zdánlivě již zcela zaniklý hlas současný, Rudolfa z Rüdesheimu: alespoň se zdá, že některé podrobnosti mohl Dubranius jen z něho převzíti.[65])

Bylo by bývalo dobře, kdyby zároveň s těmito odpůrci Jiříkovými byly znovu v širší známost uvedeny i literární památky se strany Jiříkovy. Lze jen litovati, že neučinil tak Prokop Lupáč z Hlavačova, jenž by této potřebě nejlépe uměl ve své době vyhověti, maje dobrou znalost starších husitských pramenů. Mezi jinými několikráte ve své »Rerum bohemicarum ephemeris« (1584) citoval i dotčeného již M. Šimona ze Slaného, bohužel však méně z něho uváděje, nežli mohl a než by nám bylo vhod.[66]) Lupáč nebyl spokojen s versí Eneášovou a s jejími četnými ohlasy, poskytujícími stále dosti možnosti, aby volba Jiříkova byla vykládána násilím i strachem, a proto, tuším, s důrazem, výslovně proti Eneášovi namířeným, vytkl, že byl Jiřík zvolen na velmi navštíveném sněmu, »jednomyslnou volbou i souhlasem stavů«.[67]) A není snad ani bez polemického úmyslu, jenž však platí

Ladislai regis, qui fuerat de altissimo tot regum imperatorumque et magnorum principum sanguine. Verum quod stirpi (quam natura dat) deerat, industria suppleuit, qua sibi rex tantam comparauit auctoritatem et gratiam, ut, si una defuisset labes hussiticae sectae (quam infeliciter a puero imbiberat et Rokyzanae persuasionibus firmatam mordicus tenebat et protegebat) inter optimos reges haud immerito commemorari posset. Quis enim fuit eo vel in consiliis circumspectior vel in armis expeditior vel in iudiciis aequior vel in regia potestate moderatior? Quamvis enim hussitarum sectae adhaereret, catholicos tamen imperio suo subiectos a sacris et ritibus ecclesiae non arcuit neque in sectam suam coegit, quin etiam sedi apostolicae obedientiam et in coronatione sua iurauit et in literis legationibusque publicis exhibere non est ueritus« (411). Zdá se, že chvály spisku u Tempelfelda citovaného (Lupáčova) nezůstaly na Cochlaea bez účinku ani při posouzení vlády královské navzdor tendenci Tempelfeldově.

[65]) Sr. kap. II., pozn. 64, nabídku francouzskou o výplatě dluhů a zástav, zvláště však o nevybírání daní na 7 let (»spondens omnia regni debita suo aere se persoluturum omniaque a regno alienata suo Marte recuperaturum et ad annum usque septimum nullum plane tributum a quoquam exacturum«: vydání z r. 1657, str. 767). Také tvrzení, že poslové francouzští, jejichž návrhy by byly měly jistě úspěch, nebyli vůbec slyšeni, se shoduje s Rudolfem (sr. níže kap. V., pozn. 19): »Sed non defuit gubernatori providentia ad cavendum, ne prius ulli oratores in senatum vocarentur, quam rex futurus deligeretur« (str. 767). Dubravius při svých zprávách o kandidatuře francouzské kombinuje ovšem informace Rudolfovy i Hájkovy (Zdeněk ze Šternberka stejným způsobem vybízí krále francouzského, aby Čechům dal syna za krále, jako Hájek: sr. kap. II., pozn. 64). Národnostní důvody volby Jiříkovy Dubravius, jda ve stopě za Cochlaeem, vydává za kázání Rokycanovo, jemuž byli voliči přímo před volbou přítomni. Jestliže pak na radnici i venku »prius acclamatum quam decretum: Vivat rex Georgius!«, zdá se to býti u Dubravia obdobným s voláním lidu u Rangoniho: »Georgius regnabit« (sr. níže kap. V.).

[66]) Sr. co praví o Šimonovi Palacký, Zeugenverhör über den Tod K. Ladislaws (1856) 12—13.

[67]) Ephemer. k 2. březnu: »unanimi statuum suffragio atque consensu.«

již jiným historikům než Eneášovi, uvádí-li, že se tak stalo i za přítomnosti mnohých poslů královských i knížecích (ovšem, bylo by třeba opraviti, v Praze, ne na sněmu při volbě) na radnici staroměstské, »kde podle starého zvyku sněmové zemští se scházejí«. Ani Veleslavín, ač ve svém »Kalendáři historickém« (1590) ke 2. březnu 1458 uvádí mezi svými prameny vedle Kuthena a Hájka i rukopisy (»M S«), nepověděl z nich více, leč že Jiří byl za krále »volen a vyhlášen«. U Václava Březana, jenž snad ještě více než Lupáč měl v bohatém archivu rožmberském možnost, aby o volbě Jiříkově pověděl něco širšího i spolehlivějšího, nebylo přímého podnětu, aby k ní obrátil svou pozornost a vystavil ji v ostré světlo po ruce jsoucích dokladů. Je možno, že i jemu do rukou přišla paměť Kozlovcova z r. 1460 o úmyslech »starého pána« Oldřicha,[68]) avšak, pokud je známo, neužil jí ve své »Kronice rožmberské«; snad působila tu jeho láska k pětilisté růži, kterou nechtěl odkrytím zapomenutých již tajností počerniti.

Práce M. Šimona ze Slaného mohl též užíti i český Němec Zachariáš Theobald, když psal pokračování svého díla »Hussitenkrieg«, jež vyšlo r. 1621, jakož měl po ruce i více jiných vzácných a nám neznámých pramenů.[69]) Těch však, bohužel, ani Theobald neužíval tak, jak bychom si přáli, nýbrž spíše pohodlně pragmatisoval obecně známé předlohy, zvláště Cochlaea i Hájka.[70]) Z Hájka převzal Zdeňka ze Šternberka jako vlastního

S Lupáčem se tu shoduje i zpráva Pavla Lucina (z Helikonic), uvedená německy u Theobalda (1621) III. 21 (sr. též Henelovy »Annales Silesiae« u Sommersberga, SS. rr. Sil. II. 339). Pavel Lucinus nebyl ovšem současníkem Jiříkovým, v Praze žijícím, jak myslí Theobald, nýbrž starším současníkem Lupáčovým: r. 1546 se stal bakalářem a z jeho činnosti literární nás zde zajímá překlad z Lupáče »Knížka druhá, obsahující v sobě některá léta říšského spravování cís. Karla IV.«, vydaná r. 1579 a znovu 1848 od Hanky při Lupáčově »Historii o cís. Karlovi« str. 116—20 (sr. Jireček, Rukověť I. 466—67). Mohlo by se zdáti, že i při zprávě o volbě Jiříkově jde o podobný překlad Pavlův z Lupáče v nějakém jeho spisku. Avšak shoda není úplná: u Pavla je více nejen o datum, jinou formou zde uvedené, i určité udání hodiny (16.), kdy se stavové sešli, nýbrž též o bližší určení ne sice původu (i o tom stejně mluví Lupáč), zato však věku Jiříkova a o neuvěřitelné radosti lidu nad volbou, vykonanou již v 17 hodin (u Lupáče: »hora circiter 17«). Nemáme-li přímo zprávu Lupáčovu z Pavla odvoditi, nezbývá, leč předpokládati společnou předlohu starší, nějaký snad text Starých letopisů, z níž oba, avšak od sebe rozdílně, čerpali.

[68]) Sr. kap. II., pozn. 72. Rovněž v archivu rožmberském by byl mohl Břežan najíti i list Pavla Dětřichovic, těžko srovnatelný s jakýmkoli podezřením z násilí (sr. níže kap. V., pozn. 62).

[69]) Sr. kap. II., pozn. 1; snad je na M. Šimona i narážka, když Theobald mluví o současných autorech českých: sr. kap. II., pozn. 96. O nesprávném jeho tvrzení o Pavlu Lucinovi: sr. výše pozn. 67. O Szilágyim se zmiňuje, že v tureckých kronikách se zve »Kara Michail«, t. j. »Černý Michal« (III. 12).

[70]) Jestliže o Hájkově líčení neváhá užíti v případu poměru Jiříkova k Matyáši charakteristiky »ein Mährlein (III. 14), také Eneášův aforismus na konci jeho kroniky o tom, jak se dobývá trůnu, ironicky zve »ein schön wälsches judicium«.

podněcovatele kandidatury francouzské[71]) a jemu na sněmu volebním přiřkl obranu nároků francouzských ve smyslu Cochlaeově, ovšem rozváděje sám šíře volební debatu tím, že uvádí důvody, jimiž by byli snad mohli utrakvisté, zastávající se kandidatury domácí, své stanovisko podepříti.[72]) Zato však správně, a to, pokud je známo, po prvé, vyložil povahu vojenských opatření při volbě jako obvyklých zařízení bezpečnostních.[73]) Proti »klamavému křiku »katolíků, jenž prý se zdvihl, že katolíci mají býti vyhlazeni, ježto Jiřík jako král tím méně bude katolickému kněžstvu přízniv, když za svého správcovství kapituly v Praze nestrpěl — dává Theobald za pravdu dobré pověsti (»fama bonum«) strany druhé: stavové prý z nevyhnutelných důvodů po vzoru uherském zvolili Jiříka, znamenitého vladaře, šťastného ve válce, jenž jim slíbil, že všecky, bez rozdílů víry, bude chrániti, podporovati a spravedlivě souditi.

Jestliže u pozdějších historiků, i když měli možnost novými, dosud nepoužitými a šíře neznámými prameny doplniti a opraviti konvenční líčení, jsme nenašli jednoho ani druhého, tím méně lze se toho nadíti u jejich vrstevníků z kruhů právnických. Ti, zabývajíce se historií, hleděli nikoli zjistiti správný vývoj právních poměrů a mezi nimi i otázky, jež se úzce týká volby z r 1458, práva posloupnosti, nýbrž v minulosti hledali důvodů, jimiž by these své i svých pánů účinně podepřeli. Otázka, zda království české je dědičné nebo volební, nabývala za vlády habsburské živého zájmu, a to nejen za Ferdinanda I., nýbrž i za jeho nástupců, jak pro české stavy, tak i pro členy dynastie samé. Při tom volba z r. 1458 vždy poutala k sobě pozornost. Zde stačí si jen všimnouti některých význačných případů, při

---

[71]) Praví-li u něho poslové krále francouzského, že jejich pán chce, bude-li zvolen jeho syn za krále českého, dceři Magdaleně »anstatt des Bömischen Königreichs andre Intrada in Franckreich machen« (III. 17) [jako by již Češi měli k ní zvláštní povinnosti] — je to jen rozšířenou úpravou toho, co se praví u Hájka 434b); zde král též tvrdí, že »on jistě má nápad po ní [Magdaleně] jako dědičce«: zdá-li se Čechům sám býti sešlým, ať volí jeho syna, jak Šternberk ve Francii slíbil o to v Čechách jednati.

[72]) Země prý je — III. 18 a d. — zhubena, ale ne přemožena, zachovají-li Češi svornou stálost. Ukazuje se na případ Matyášův, jehož by se mělo následovati, aby domácí král vládl všem bez ohledu na rozdíly náboženské. Mocný kandidát cizí užil by své moci, zesílené jen pomocí českých katolíků, proti utrakvistům, proti nimž by kněžstvo katolické stále štvalo. Příklad Ladislavův (zde proniká opět vliv Cochlaeův, resp. mínění, převzatých z traktátu Tempelfeldova) je výstrahou před vládou cizince. Moc krále francouzského, příliš vzdálená, Čechům mnoho nepomůže a král Francouz by byl v Čechách jen řídkým hostem: Češi by naopak opět musili pomáhati Francii. Stejně by bylo při volbě císaře Fridricha, jenž je ve sporu s příbuznými. — Rokycanu bere Theobald v ochranu proti katolickým útokům a chválí Jiříkovy zásluhy, štěstí i umírněnost, stejně jako prý se pro něj vyslovili Pražané: mistři i kněží prý hlásali, že nezáleží na původu, nýbrž na osobních schopnostech, srovnávajíce Jiříka s Davidem, vzatým za krále od ovec.

[73]) Sr. níže kap. V., pozn. 25.

nichž reflex padá i na volbu Jiříkovu, abychom viděli, že ani tímto praktickým zájmem politickým více světla na ni nepadlo.

R. 1599 Richard Strein ze Schwarzenau ve svém dobrozdání arciknížeti Matyášovi vycházel ze stanoviska legitimistického, pokud bylo příznivo rodu habsburskému.[74]) Jemu hlavním základem byly smlouvy mezi Čechami a Rakousy, mezi nimi zvláště smlouva z r. 1404, na niž jinak bylo skoro zapomenuto[74a]); proti nim se Jiřík dostal na trůn »vybranými praktikami«, mezi něž od mnohých počítána byla i smrt krále Ladislava. Jestliže císař Fridrich r. 1459 mu v Brně udělil léno, neceně si příliš zájmů rodových nebo, jak autor přímo praví, ponechávaje době volný běh, nelze přece prý z toho viděti, zda neučinil při tom, jak se zdá, nějakou výhradu: nemohlť sám nic učiniti na ujmu práva svých příbuzných, třebas jim, jako oni jemu, nepřál té cti, aby se stali králi českými. Odvolává-li se právník při tom na historické doklady, ozve se nám známý hlas, anonym rakouský.[75])

Se strany stavů českých v tento právní spor zasáhla r. 1620 známá »Deductio«. Její autor J. B. Eysen nemohl, háje svéprávnosti státu českého i stavovského práva volebního, po volbě Albrechta II. i Ladislava přejíti ani rok 1458. Bohužel, to, co se tu dálo a o čem by byl tehdy ještě snad mohl užíti pramenů dnes ztracených, zdálo se mu býti příliš obšírným a nepotřebným: spokojil se konstatováním, že přes všecky císařské, královské i knížecí nápadníky byl Jiřík od stavů »ke královské hodnosti povýšen a za jejich pána řádně (ordentlich) zvolen«. Nepomohl mu k tomu původ, ježto nebyl z rodu ani Libušina, ani lucemburského a rakouského, nepomohlo ani žádné jiné právo, leč jedině volba stavovská; přes to byl ode všech panovníků i papeže uznán, a tím bylo tedy důsledně schváleno právo k volbě, neméně než volba sama, a přiznáno stavům.[76])

Z jiných podobných projevů, při nichž již postavení autorovo udávalo i jeho tón, lze tu ještě uvésti spis Melchiora Goldasta »De Bohemie regni. . . iuribus ac privilegiis . . . commentarii«, vyšlý současně s »Obnoveným zřízením zemským« r. 1627, jehož byl obranou i výkladem. Goldastovi, jenž svůj příliš loyální legitimismus ve smyslu habsburském a říšskoněmeckém promítá do minulosti jako velmi ochotný služebník svého pána Ferdinanda II., byli Albrecht II. i Ladislav zákonnými dědici české koruny,[77])

---

[74]) Sr. Goldast, Commentarii regni Bohemiae II. (1719) 107—09.

[74a]) Sr. o tom níže pozn. 96, Glafeye.

[75]) To je onen spis »Kayser Friedrichs Handlung«, z něhož o jízdě císařově do Brna i o vzájemné nepřízni mezi Habsburky podává Strein velmi obšírný citát.

[76]) Str. 36. Dále (57 a d.) se uvádí, jak Jiříka uznali císař, papež, Matyáš Uherský, Kazimír Polský, Ludvík XI. i knížata němečtí. Jiřík se pak sice staral u stavů, aby mohl hodnost královskou přenésti na své syny, ale toho nemohl dosíci a r. 1471 opět zvolen Vladislav Polský (str. 37). — Celý titul díla i jeho vydání sr. u Zíbrta, Bibliogr. čes. hist. II., č. 1576.

[77]) Comment. I. (1719) 1055—56 i 1063—64; z líčení nároků i okolností z r. 1458

a již proto nemůže se Jiříkovi, »králi-husitovi«,[78]) dostati leč odmítnutí. V té příčině je zvláště zajímavé místo v jeho dedikaci Petru Jindřichovi ze Stralendorfu. Zde autor naprosto odmítá[79]) možnost, aby volby Vitolda Litevského, Kazimíra Polského, Jiříka i Matyáše Uherského — jméno však Vladislava Jagellovce z r. 1471 se tu již nečte — výplod to nedovolených piklů a revolt, byly háјeny nároky českými, jež naopak prý ještě více nevěru stavů českých na oči stavějí: bylyť prokázány výroky papeže, císaře i knížat říšských jako neplatné. A Jiříkovi se nedostalo žádného platného uznání jeho usurpace (»sive intrusio seu usurpatio«), »až, nikoli pro svou volbu, k níž právo Čechům císař již veřejným ustanovením popřel, nýbrž pro své zásluhy, mužně osvědčené [zde tedy přece loyalita k císaři připustí trochu světla] o císaře a jeho vybavení a obranu, byl od něho v důstojenství uveden a papeži doporučen«.

To byl svorný soud doby protireformační.[80]) Husitství a husitskému králi ani při dobré vůli se zatím nemohlo dostati spravedlnosti. Proto byl, alespoň v této příčině, třebas o tom slyšíme právě v souvislosti s Jiříkem, předčasným správný jinak požadavek Balbínův, aby historik svůj obraz hlavně zakládal na listinách současných.[81]) K praktické aplikaci těchto zásad, nestačilo dovolávati se autority Raynaldovy nebo Baroniovy; k tomu byla by tehdy však sotva stačila i vůle, ještě pevnější než Balbínova, jež

(I. 1071 a d.) se ozývá Eneáš. — O Goldastovi sr. i článek B. Mendla »O poměru Čech k staré říši« v České revui XI. (1917—18) 219.

[78]) Comm. I. 1104: »Georgius, rex Hussita.«

[79]) »Tantum vero abest...«: tamtéž II. (v úvodě str. 1).

[80]) Z něho se pochopitelně nevymykal ani Vilém Slavata ve svých »Pamětech«, když o Jiříkovi, na němž lpí »veliké podezření«, že otrávil krále Ladislava, napsal, že »na díle lahodnými slovy, ale větším dílem válečnou mocí do království českého se vetřel a za krále českého korunován byl, ačkoli byla věc vědomá, že jest scestného, kacířského náboženství« (»Přehled náboženských dějin českých« 20; z V. knihy »Pamětí« vydal H. Opočenský ve Svět. knih. č. 1044—46).

[81]) »Quid enim certius esse potest quam publicis regum ac principum epistolis et diplomatibus et partium ipsarum transactionibus contestata et ex archivis interioribus et sacris scriniis eruta et in lucem protracta veritas? Etsi mihi omnes adversari hujus aevi homines scriptoresque omnes viderem, nihil illos moror, literas publicas sequor ad perpetuam rei memoriam scriptas et reconditas, quibus nimirum etiam in iudicio fides debet haberi; ob eandem causam verba ipsa literarum et diplomatum, quoties licuit, reliqui; nulla mercium sic navigatione corrumpitur, ut narrationibus ex aliis natis veritas, quae per ora volans, nescio quomodo, sinceritatem deperdit ipsumque pondus, velut numni veteres, amittit. ... nam etsi Epitomen hanc historicam exornare et perpolire possem (quod facile videbatur in eloquentiae studii veterano, qui myrothecia rhetorum saepe tractaret), abstinui tamen et verbis alienis potius quam meis fidem facere, quantum potui, sum conatus; unde etiam forsitan erravi, (cum nihil prope conjecturis dederim) et si erravi, veniam facile mereor et refelli solus non possum; > honestus error est, ait ille, magnos duces sequentibus <« (Epitome — 1677 — 516).

právě při vydávání jeho hlavního díla historického byla podrobena zkoušce tak tvrdé. Za myšlenkové nesvobody protireformační bylo těžko býti práv Jiříkovi, zvláště když tehdejší historikové sami byli ještě zcela proniknuti duchem protireformačním. Balbín dovedl sice na základě listin, jež mu byly přístupny, hlavně ze dvou sborníků, jež náležejí k nejvýznamnějším pramenům v době Jiříkově,[82]) opraviti v příčině samé volby Jiříkovy nesprávnou tradici o sjezdu strážnickém,[83]) avšak nestačil ještě, aby se mohl i v dalším s volbou podobně vyrovnati, i kdyby snad byl měl doklady, jež by mu to dovolovaly.

Balbín si dobře uvědomil sporný na mnoha místech ráz historie Jiříkovy a jeho přiznání při tom je typické pro celé tehdejší české dějepisectví. Praví sice, že při takových sporech »ne podle svého smyslu, nýbrž spoléhaje na listiny veřejné i autoritu spisovatelů, jak je shledal, vypravoval a bude vypravovati; avšak na tom místě znovu (jak již na různých místech uvedl) přiznává a dosvědčuje, že v té příčině chce, aby všemu bylo tak srozuměno, jak si přála a bude přáti svatá církev římská, aby bylo rozuměno, a tak úsudek svůj autoritě této svaté a věčné stolice (pro niž by za zisk pokládal i život položiti) chtěj nechtěj podřizuje.«[84]) Vedle církve má však Balbín i zřetel na dynastii habsburskou a v příčině volby i královského titulu Jiříkova prohlašuje: přes to, že papežové, císařové, králové i knížata Jiříka jako krále ctili a i po smrti jej tak jmenovali, nevyjímajíc z toho ani Habsburků od Ferdinanda I. až do Ferdinanda II., Balbín si přeje, »aby vždy zůstala nedotčena práva nejjasnějšího domu rakouského na Čechy. Věcí historikovou je události vypravovati, nikoli o právo se příti«. Zve-li tedy sám Jiříka králem zvoleným, činí tak, jak činili i jiní historikové před ním. »Avšak něco jiného je skutek, něco jiného je právo. Já však nejenom si vážím dědičného práva nejjasnějšího a nejvznešenějšího domu rakouského v Čechách, nýbrž, ozdoben jsa od něho tolika statky, božskými i lidskými, i když vše jiné schází, sebe sama zasvěcuji a věnuji u věčné vlastnictví Jeho Veličenstvu, jsa mu na věky oddán.«[85])

Podle toho zcela ve shodě se starší katolickou tradicí, zvláště s Cochlaeem, nejen uznává Balbín, že byl Jiřík zvolen »proti vůli katolíků, kteří však se neodvážili mu odporovati«, nýbrž i dokládá násilnost volby novým dokladem. Při něm však, bohužel, jako leckde jinde, docházíme k závěru, špatně se shodujícímu s jeho přísnými postuláty methodickými, že totiž se zde Balbín nepochybně dovolává pramene, jenž v tom znění, jež nám autor podává, je podvrhem, patrně spíše jeho vlastním, než cizím, starším. Je to

---

[82]) Byly to t. zv. »Codex major«, »Kancelář krále Jiřího« (o ní sr. můj článek v ČČH. XVII. 13 a d.), i »Codex minor«, rukopis kapitulní knihovny pražské G XIX.

[83]) Sr. níže kap. III., pozn. 85.

[84]) Epitome 515.

[85]) Tamtéž 516.

historka o jednom pánu z Hradce,[86]) kterého zachránila před smrtí chytrost jakéhos — opět jméno se určitě neudává — pána ze Švamberka, historka, již podle celého jejího rázu lze charakterisovati slovem, jehož tu prý užil sám Jiřík, řka k panu Hradeckému, když tento ochotně, třebas jen pod diktátem nebezpečí života, vyšel vstříc jeho přáním: »Uhodl's pohádku!« Existoval-li opravdu onen rukopis hradecký (»MS. Novodomensis«), jejž Balbín na okraji k tomu cituje a který po něm nikdo již v rukou neměl, sotva v něm byla tato smyšlenka.

U Pešiny v souvislosti s volbou takových historek nenajdeme, přece však, jako jinde, lze u něho tu postihnouti, jak v malém věci domýšlí a doplňuje.[87]) Základem je mu líčení Cochlaeovo,[88]) jež kombinuje i detaily jinými, zvláště z Dubravia.[89]) Měl však i jiné prameny k disposici, z nichž je něco dnes již ztraceno.[90]) Co u něho i u Balbína bylo o volbě Jiříkově i její uherské obdobě latinsky pověděno vzdělanému čtenářstvu, to česky širší veřejnosti na jejich základě podal Beckovský, jehož »Poselkyně«, jsouc náhradou za vzácnou již kroniku Hájkovu, byla pak na dlouho českým vrstvám lidovým poučením o vstupu Jiříkově na trůn.[91])

Zatím co Pešinu a Balbína jejich vlastenectví přece jen smiřovalo s Jiříkem, o němž Balbín dokonce mínil, že ani kacířem nebyl,[92]) kdežto u Pešiny Jiřík, co slavného učinil, zatvrzelostí náboženskou opět zmařil[93]) — u jejich soudruha Jiřího Krugera tento mírnivý činitel ustupuje před bezohledným fanatismem protireformačním. Jemu je volba Jiříkova »nej-

[86]) Balbín 514 hned dokládá: »Henricum fuisse conjicio.« Sr. o tom kap. V., pozn. 69. Jak dovedl si Balbín podobně vésti i v jiných případech, sr. můj článek »K české pověsti královské« v Čas. Sp. Přát. Star. 1918, 16 a d. i 37 a d. (i nyní J. Volfa v ČČM. 1923, 14 a d. i mou poznámku ve spise »Žižka v pam. a úctě lidu čes.« 101[3]).

[87]) U Balbína stačilo o katolicích při volbě říci povšechně »invitis catholicis«, avšak Pešina, Mars morav. 686 již má určitěji: »invitis quidem non paucis, quidem Rosensibus, Novodomaeis [že tam páni z Hradu vůbec býti nemohli, sr. kap. V., pozn 69], Sswambergiis, Kolowrataeis etc.«.

[88]) Odtud má slovně ve »Phosphor. septicorn.« (1673) 239—40 i v »Mars mor.« (1677) 686 obšírný citát o agitaci utrakvistické.

[89]) Na toho upomíná podrobnost, že Rokycana posléze (»novissime«) káže stavům v Týně, i závěrečný obrat, že Jiřík dosáhl, že za krále »acclamaretur magis quam eligeretur« (Mars mor. 686 i Phosph. sept. 239 a 240; sr. výše pozn. 65).

[90]) Datum sněmu k 7. lednu a přenesení k 2. březnu (vlastně na druhou středu v postě, k suchým dnům, což je 22. únor) v »Mars mor.« 686 je vzato ze St. let. čes. 169 (sr. kap. II., pozn. 2). Jestliže se ve »Phosph. sept.« 240 praví, že před volbou samou Jiřík jednotlivce oslovoval »comi blandoque sermone«, je to buď ohlas Rabštejnova »Dialogu« (»eleganti Bohemorum eloquencia«: kap. V., pozn. 17) nebo z traktátu Rangoniho (sr. kap. V., pozn. 69): »fenestre innixus expectanti blandit populo...«). Na pramen nám neznámý ukazuje určité udání příjezdu vítězova do Prahy 13. prosince 1457 (sr. níže kap. II., pozn. 92).

[91]) Poselkyně I. (1700) 856—57.

[92]) Epitome 559.

[93]) Mars mor. 693; je to jen ozvěna výše vzpomenutého již mínění Cochlaeova (sr. výše pozn. 64).

smělejším a nejnestoudnějším zločinem husitských pánů«, kteří se jím dopustili krajní křivdy na druhých nápadnících, nedbajíce smluv českorakouských ani zlaté bully Karlovy: to by snad, ježto se to stalo jen lidem, bylo křivdou ještě snesitelnou, kdyby se jen »nesprávně zvolený« i jeho všeteční panovníci nebyli prohřešili ještě jinak, tím, že jemu, kacíři a rozkolníkovi, byla svatá koruna vložena na hlavu.[94])

Po jiné stránce soudil volbu Jiříkovu v první polovině 18. věku Glafey, vraceje se ve stopy Streinovy a Goldastovy. I on při otázce stále přetřásané, zda má býti Jiřík počítán mezi krále české, náležel k těm, kdo ve volbě jeho viděli fakt, jenž však nezadal rakouským právům,[95]) a jeho výklad o tom se stal pozdní polemikou proti stavovské »Dedukci« z r. 1620. On za východisko nároků habsburských uznával smlouvy českorakouské z r. 1404, podle nichž Habsburkové měli v Čechách nastoupiti, kdyby vymřeli zde Lucemburkové po meči, a naopak.[96]) Ovšem Habsburkové pak na smlouvy ty nekladli velké váhy a neměli ani moci, aby je proti českým stavům, kteří jich neuznávali, prosadili; jiného důvodu, propadnutí léna říšského, netřeba tu dbáti, ježto neplatí při pouhém poklesku proti právu lennímu a sám císař Fridrich uznáním Jiříkovým se ho vzdal. Svou resignací však císař nemohl zadati právům ostatních Habsburků, jakož vůbec trpění Jiříka a smlouvání s ním neznamenalo ještě propadnutí starších nároků zákonných, jež se dočasně ocitly v klidu. Bylo by tu třeba výslovného vzdání (»expressa renunciatio«), jehož však nebylo. Kdyby bylo existovalo, byl by pak tím opět nastoupil své místo nárok ženských potomků, jimž podle starších smluv českorakouských patřilo jen vybavení, a tak by přišla řada posloupnosti na Viléma Saského a po něm na Kazimíra Polského. Vilém se sice nemohl zbraní práva domoci a oželel je: avšak ani v saských smlouvách z r. 1459 s Jiříkem neviděl Glafey právní renunciace.[97]) Ani domnělý odkaz Ladislavův Jiříkovi nic neznamenal, nemoha mimo to býti na ujmu práv jeho sester. Výsledkem těchto úvah bylo Glafeyovi, že Jiřík »bez ohledu na všecka uznání byl pouhým uchvatitelem«. Tomu ne-

---

[94]) Sacri pulveres (1667): k 2. březnu. Mezi nápadníky zde po Habsburcích následuje Kazimír a pak teprve Vilém Saský.

[95]) Pragmatische Geschichte der Cron Böhmen (1729), kap. 22., str. 377 a d. Před tím při smrti Ladislavově praví: »Mir scheint an dergleichen controversien nichts gelegen zu sein. Daher ich selbige vorbeygehe...« (376). Dále na str. 386 a d. se Glafey zabývá ne již stránkou právní, nýbrž »durch was vor Kunst-Griffe König Georg zur Crone gelangt«, jda až do doby Zikmundovy, kdy Jiřík byl »noch eine kleine Figur«.

[96]) Dovolává se tu Rich. Streina a věří na základě zmínek Eneáše Silvia ve smlouvu tu, třebas originálu jejího nebylo. Sr. níže kap. II., pozn. 38.

[97]) »Ein anders ist temporisieren und die Gewalt verschmertzen müssen, ein anders seinem Rechte renunciiren« (str. 385). O smlouvách z r. 1459 se Glafey mýlí: Vilém jako plnomocný zástupce své ženy Anny 25. dubna 1459 se opravdu všech práv zřekl ve prospěch krále Jiřího, jeho dědiců, králů českých a koruny české (FRA. 42. 274—75; je to ovšem jen kopie).

vadilo, že pozdější králové z rodu habsburského jej jmenovali vždy jako svého předchůdce a nechali jeho »činy i listy« v platnosti, aby tak nevznikl zmatek a »nevýslovné zlo«; tím vším však Jiřík přece nebyl legitimován.

Dalším postupem 18. století dostavují se již hojnější známky obratu v historickém badání, jak toho již u nás ranné předzvěsti jsme mohli i v užším rámci naší otázky postihnouti u Lupáče i Březana a též u Balbína i jeho druhů. Je to rozsáhlejší heuristika, nespokojující se již několika autoritativními autory a hledící látku pramenou rozhojniti nejen o neznámé prameny vypravovací, pokud to bylo lze, nýbrž i o rozsáhlou oblast listinnou, k níž bylo dříve poměrně jen málo přihlíženo; zároveň však se cítila potřeba hlubší kritiky pramenné, jež přinášela možnosti, aby i dosavadní látka byla nově zhodnocena, a aby tak vedla k novým pojetím a závěrům. Souviselo to s povahou doby osvícenské, třebas ani ta nebyla prosta různých zřetelů, ne právě příznivých poznání objektivní pravdy historické: pokud šlo o historii husitskou, byl to zvláště osvícený racionalismus, jenž ztěžoval její pravé pochopení.

Jako zajímavý doklad, jak nový způsob badání historického pronikal ve společnost, zachovávající ještě jinak tradice protireformační, lze uvésti učeného jesuitu i historiografa uherského Štěpána Kaprinaie, jehož dílo »Hungaria diplomatica temporibus Matthiae de Hunyad« ve dvou svazcích (1767 a 1771), zabývajících se počátky Matyášovými, zvláště jeho volbou, leckde se dotýká i Jiříka a jeho vztahů k Matyášovi. Podrobnější srovnání by zjistilo, jaký je rozdíl methodický i názorový mezi Balbínem a jeho řádovým následníkem uherským ze století 18. U historika maďarského je pochopitelno, že nejen podle povahy jeho úkolu nepůsobilo u něho tak rušivým vlivem jeho přesvědčení náboženské, ač se ani v něm nezapřel katolík a jesuita,[98]) a že se u něho i jinak jevil moment národnostní,[99]) nýbrž — a tu působily vlivy rozdílného vývoje historického v Uhrách a v Čechách — že nebylo ani třeba loyálních omluv, jaké jsme slyšeli od Balbína. Po stránce methodické první díl jeho spisu, o volbě Matyášově, nemá zbytečně podtitul »specimen diplomaticum historico-criticum«. Je to pečlivý soubor a rozbor vší látky o volbě, autorovi přístupné. Ve stavbě díla, v jeho pe-

[98]) I jemu je Rokycana »homo nefarius«, husitství »doctrina perversa« a Jiřík »hussitica tabe infectus« (I. 434—35). U B a l b í n a, když jde o jeho svědectví, neopomine připomenouti, že je to »scripor de mea societate, rerum bohemicarum sat diligens et accuratus« (I. 457).

[99]) Při předvolební agitaci české K a p r i n a i (I. 434—35) přímo praví, že Rokycana (chybně je tu v tisku položeno jméno Cochlaeovo) »etiam non a religione tantum, sed maxime ab odio, quo Teutones in Bohemos ferri f a l s o clamabat, petitis argumentis persuadere nitebatur, ne alium quam Bohemum, Regem popularem, renunciarent«. Toto pojetí je hned dále potvrzeno tím, že K a p r i n a i tvrdí o Němcích: »qui sanae religionis tunc retinentissimi ac idcirco non gentis Bohemicae, sed perversae Hussitarum doctrinae hostes capitales erant. ...«

dantickém rozdělení na knihy, pojednání, kapitoly i paragrafy, jeví se ještě výrazně stopy formalistické minulosti, avšak snaha, kriticky ovládnouti sebranou látku a zodpověděti co možná určitě všecky otázky s thematem souvislé, je již známkou nové doby. Dobrá vůle sice leckde selže, přece však pokrok kritiky historické je tu nepopíratelný.

Všimněme si toho právě v těch partiích, jež se týkají poměru Jiříkova k volbě Matyášově, sjezdu strážnického a zvláště Jiříkovy volby samé! Svědectví Eneáše Silvia, jako současníka, autorovi správně rozhodne proti zprávám svědků pozdějších, že Matyáš byl do Prahy přiveden hned v den smrti Ladislavovy, a tedy k jeho rozkazu.[100]) Text smlouvy strážnické jej přesvědčuje o nesprávnosti zpráv, že byl Matyáš v Praze krutě vězněn, že byl ke stolu Jiříkovu pozván a s dcerou jeho zasnouben až po novině o jeho volbě i že Matyáš byl k zasnoubení přinucen a konečně že jej Jiřík propustil již sám jako král[101]); odtud i Kaprinai věří, že Matyáš byl zvolen pomocí Jiříkovou.[102]) Kritickou bystrost projevuje Kaprinai zvláště v drobném detailu, kde jde o zjištění vnitřních rozporů u nějakého pramene[103]) nebo o opravu data[104]); každou podrobnost i okolnost snaží se vysvětliti a určiti, ať jde o nějakou osobnost, místo nebo ústavní zvyklost atd. Dobře si uvědomuje, že humanista rázu Bonfinova jde spíše za uhlazenou elegancí než za pravdou[105]) a že jeho dlouhé řeči jsou výmyslem autorovým.[106])

Ceníme-li si těchto ukázek kritičnosti, překvapí nás naopak různé nedostatky, nejlépe ukazující, jak Kaprinai přece jen ještě patří více minulosti, než aby nové snahy v historické kritice našly v něm důsledného zastánce. Třebas leckde dává průchod požadavku, že přednost má svědectví starší před pozdějšími ohlasy, jejichž předlohy lze zjistiti, přece jinde a častěji proti němu sám hřeší, míse vlastní prameny s odvozenou z nich literaturou a nerozlišuje vlastní jejich hodnotu historickou. Tak si vede i při volbě Jiříkově.[107]) Netřeba tak vytýkati, že, začínaje Eneášem Silviem,

---

[100]) I. 191—92; sr. »Konec Lad. Pohr.« 136.[3])

[101]) I. 193, 444—45 i 436 a d.; sr. kap. II., pozn. 94. Zato list Jiskrův u autora vzbuzuje pochybnosti, zda Matyáše do Strážnice doprovodil hned sám Jiřík, což se mu zdá býti slušné, nebo jen Viktorin (I. 440).

[102]) Sr. níže kap. III., pozn. 37, 39 a 40.

[103]) Sr. jak u Bonfina postřehuje rozpory o pobytu Matyášově v Praze, kdy na jednom místě se mluví o laskavé pohostinnosti Jiříkově, na druhém však, jak Matyáš byl »saevo carcere maceratus« (I. 193[1]).

[104]) Ve zprávě Pešinově o sněmu lednovém 1458 a přenesení volby do doby postní správně zjišťuje (I. 431), že středa po první neděli postní není 2. března (sr. výše pozn. 90).

[105]) I. 409: »Haec Bonfinius. Optime enimvero, si tam vere, quam diserte, omnia retulisset.«

[106]) O řeči Vítězově ve Strážnici praví (I. 428): »affictam ei verius, ut dixi, historicorum more a Bonfinio credam quam a Joanne his saltem verbis pronunciatam.«

[107]) I. 432—37.

datum (domnělého) sněmu lednového i přenesení volby bere z Pešiny,[108]) jako spíše se lze diviti, že v dalším líčení sněmu volebního vystupuje Dubravius v popředí nejen před Cochlaeem, jehož se dále Kaprinai dokládá jen v přejatém podání Pešinově,[109]) nýbrž i před Eneášem, ač by právě u tohoto autor našel hlavní výčet nápadníků, o nějž mu jde; není pak divu, že se tu Balbínova historka o pánovi z Hradce opakuje bez poznámky a že vlastní vypravování o volbě se přenechává pozdějšímu slezskému historikovi Henelovi, ač by tu i Dubravius byl spíše na místě.[110])

Proti pojetí protireformačnímu, k němuž vlastně patřil ještě Kaprinai, se již hlásí český osvícenec Fr. Martin Pelcl. U něho se již setkáme nejen s tvrzením, že Ladislav zemřel morem, nýbrž zde i při volbě Jiříkově nachází Rokycana, jemuž autor přičítá »znamenitou řeč«, více spravedlnosti; jinak však při volbě, o níž není tu nových podrobností, zajímá více, čeho tu již není (ani zmínky o násilí), než co se tu positivně podává.[111]) Zato při Pubičkovi shledáme ještě obdobný v lecčems případ s Kaprinaiem.[112])

Pubička dobře zná starší literaturu[113]) a z pramenů dosud neznámých užívá kroniky rožmberské,[114]) jejíž hodnověrnost mu potvrzuje Balbínova historka o panu Hradeckém. Z toho je již zřejmo stanovisko autorovo: jde ještě ve stopách Balbínových a Pešinových, avšak bez jejich vlaste-

---

[108]) Tehdy ještě předloha Pešinova, St. let. čes., nebyla známa, avšak autor přece alespoň z části mohl tu Pešinu uvésti na Hájka (sr. pozn. 90 a 104).

[109]) »Ita Rokiczana apud Cochlaeum Pessina referente« (I. 434).

[110]) Je jistě správné, že sjezdu strážnickému, o němž právě z českých zdrojů vyplynulo více zpráv, věnuje Kaprinai více místa avšak není správné, dává-li před Henelovým datem Matyášova potvrzení smlouvy přednost Pešinovi a Balbínovi proto, že je citují ze známé »Kanceláře krále Jiřího«, již uvádějí jako »codex publicarum literarum«, ježto prý třeba dáti přednost »publicae quam privatae auctoritati«: znění Pešinovo bylo vzato stejně z opisu jako Henelovo, jenž neměl sám rázu officiálnějšího než opis Henelův; ostatně i Pešina ve svém prameni, v »Codex minor«, mohl najíti totéž datum, jako má Henel (sr. kap. III., p. 88), což ovšem Kaprinai (I. 456) nemohl věděti.

[111]) Sr. III. vydání »Kurzgef. Gesch. der Böhmen« II. (1782) 445. A stejně se o násilí nic nepraví u Schiracha, Biographie der Deutschen IV. (1788) 142—45 ani u J. Cornovy, Paul Stránsky's Staat von Böhmen III. (1794) 468—70: zde naopak pro jednomyslnou volbu působí hlavně mohutná osobnost i zásluhy Jiřího, prvního muže národa, spokojujícího se až do smrti Ladislavovy s úlohou prvního služebníka svého pána (u Cornovy najdeme již i přímou stopu vlivu Pelclova). Ani Schiffner v »Gallerie der interessantesten und merkwürdigsten Personen Böhmens« III. (1802) 328 se o násilí nezmiňuje.

[112]) Chronolog. Gesch. Böhmens VI. 2. (1798) 1 a d.

[113]) Všiml si i dobrozdání Streinova (str. 10[1])) o smlouvě českorakouské z r. 1404 (sr. výše pozn. 96).

[114]) Byla mu přístupná ve šternberském rukopise »Kanceláře krále Jiřího« (str. 17[a]).

neckého akcentu, leč též bez fanatismu Krugerova, třebaže se jeho kněžské povolání v líčení nijak neutajuje.[115]) O Jiříkovi věří, že se již »snad dříve« zabýval myšlenkou svého povýšení, a spojuje to ve shodě s »většinou českých historiků« s popravou Jana Smiřického, s nímž obdobný osud Menharta z Hradce byl prý stavům při volbě výstrahou. Po příkladu Balbínově a Pešinově přiznává značný vliv na volbu Jiříkovu období s Matyášem, avšak mýlí se v podrobnostech,[116]) chápaje jinak dobře vhodnost chvíle k splnění zásady volitelnosti[117]) i správně oceňuje hlavní opory Jiříkovy, důvěru a lásku Čechů k »chytrému a o zemi velmi zasloužilému místodržiteli« i pomoc většiny utrakvistické a zvláště Jana Rokycany[118]); proti smlouvám českorakouským, jež byly příznivy nárokům habsburským, mohl Jiřík proraziti účinkem hrozeb, násilím nebo podplacením odpůrců katolických, jimž bylo lze i slíbiti úplný smír s církví římskou.[119]) Opravdu nejen Rokycana, nýbrž ani Jiřík sám neopominul ničeho k získání stoupenců: u Pubičky se vyskýtá již citát z Dlugoše o 17.000, jež dostal Jan z Rožmberka.[120]) Tak byly rozpaky stavů překonány a Jiřík zvolen »s odmítnutím všech kdysi zjednaných a přísahou potvrzených smluv«.[120a])

Takového předchůdce měl Palacký, jemuž připadl úkol revise dosavadní historické práce o Čechách vůbec a o husitství zvláště. Palacký hned r. 1828 v otázce volby naznačil řešení nové, založené jak na novém mate-

---

[115]) Cítí povinnost polemisovati s Theobaldem, zvláště o Rokycanu, jenž mu je »ein immerwährender Verbrecher der beschworenen Kompaktaten« (15[y]; sr. i 17—18 o důsledcích volby podle Theobalda pro kněžstvo katolické). Kronice rožmberské vytýká hanlivý tón o Jiříkovi (»filius meretricis«: 17[a]), o němž praví, že část katolíků se spoléhala při jeho slibech na jeho poctivost.

[116]) Nesprávně užívá (3[c]) citátu z řeči Szilágyiho při volbě Matyášově u Bonfina (Hist. hungar. — 1690 — 365[b]), ukazujícího na příklad Čechů, kteří »ne externis publicam salutem crederent, ad indigenas recurrerunt« — jako by Češi, aby spíše svých úmyslů dosáhli, povzbuzovali uherské magnáty k volbě domácího krále. Pubička zná Kaprinaie (sr. 5[f]) a na jeho základě vytýká, že Jiřík na sjezdu strážnickém ještě nebyl králem (6[h]): avšak přehlíží, že v opak toho věří Bonfin a podle toho stylisuje řeč Szilágyiho. Je pak jen Pubičkovou konjekturou, že i Jiřík sám navrhoval Szilágyimu jeho synovce za krále.

[117]) »die erwünschteste Gelegenheit... diese Wahl auch für die Zukunft festsetzen zu können« (3).

[118]) Str. 9.

[119]) »Diese Gedanken konnte Georg von Podiebrad haben« (12).

[120]) Str. 13 (Dlugošova »Historia Polonica« vyšla r. 1711—12). O tom, jak si Dlugoš odporoval v příčině dědického práva ženského roku 1438 a 1458, sr. zmínku na str. 21[l]).

[120a]) Ohlasy Pubičkovy najdeme i u J. Mehlera, Urspr. chronolog. Gesch. Böhmens. II. (1806) 315—17, též v tom, že stavové byli nuceni se zachovati podle pobídek Rokycanových, chtěli-li si život zachovati. Též u Hormayera, Österr. Plutarch 18. (1812) 47—52 vyniká násilný ráz volby (opakuje se tu i Balbínova historka o pánu z Hradce).

riálu, tak na přísnější kritice historické, s níž však hned od počátku spojoval povýšený názor světový i jemný smysl pro vlastní povahu doby i lidí. Podnět k tomu měl r. 1827 ve vydání prvního svazku velikého díla předního historika doby poděbradské, Petra Eschenloera, pod názvem »Geschichten der Stadt Breslau oder Denkwürdigkeiten seiner Zeit«, jenž obsáhl dobu mezi léty 1440 a 1466. Již rok potom vyšel o něm článek Palackého,[121]) dobře zapadající v jeho tehdejší program pracovní, kde již Jiřík měl své čestné místo. Autor pochopitelně nemohl bez bližší zmínky přejíti partii o volbě Jiříkově, pokládaje právě onu část díla, počínající volbou a sahající až k počátku r. 1460, tedy vypsání odporu Vratislavských, za »nejzajímavější a nejpodařenější.«[122])

Palacký tehdy uznal zásadní oprávněnost stanoviska slezského, podle něhož volba Jiříkova byla neoprávněna, ježto byla ve sporu s dědickými smlouvami českorakouskými i s ustanoveními Karla IV., právně tehdy stále ještě nezrušenými. Jinak však bylo s povahou volby samé. Palacký odmítá starou výtku, že voliči byli lidovými demonstracemi donuceni, aby hlasovali pro Jiřího, jako »naprosto nepravděpodobnou« »podle domácích nepodezřelých pramenů« a hned uvádí pro své mínění zcela nový doklad z archivu třeboňského, list Pavla Dětřichovic, osobního nepřítele Jiříkova, svědčící bezprostředně po volbě o pravém opaku, o obecném radostném dojmu. Radnice sice byla lidem obklíčena, avšak nemožnost jen poněkud obstojné oposice dána obecnou příznivou náladou, již Jiřík vyvolal velikými zásluhami o národ, o veřejnou bezpečnost i pořádek ve správě a v soudnictví. A Palacký hned dalším dokladem znovu dokazuje, jakou práci archivní již vykonal za ten čas, co přišel do Prahy, i jak se mělo dále postupovati, aby se v této otázce, avšak i ve všech jiných, zřídil nový, pevný základ k správnému obrazu české minulosti: opět z archivu třeboňského, kde pracoval již delší dobu r. 1824 i pak znovu 1826 a odkud si zjednal látku zvláště k vylíčení českého interregna 1439—53, náležejícího již době poděbradské,[123]) pocházel i pramenný doklad k jeho zmínce, jak si Jiřík svou velikostí duševní získal náklonnost i hlas Jana z Rožmberka, ač jeho otec Oldřich si přál, aby on sám byl s pomocí Francie a Burgundska králem.[124])

---

[121]) »Aus und über Peter Eschenloers Geschichten etc.« v Monatsschr. d. Gesellsch. d. vaterl. Mus. in Böhmen 1828. 225 a d.

[122]) Str. 236 a d.

[123]) »Zur Geschichte des grossen Zwischenreiches in Böhmen 1439—1453«: tamtéž 1827. »Dobytí Prahy skrze Jiřího z Poděbrad r. 1448 a jeho příčiny. Domácí rozbroje a války v Čechách po dobytí Prahy r. 1448« v ČČM. 1827 kromě menších příspěvků pramenných. Za nimi zde ještě r. 1828 následovalo i vydání Březanova »Rosenberské kroniky krátkého a summárního výtahu«. O vztazích Palackého k archivu třeboňskému, jejž on sám tehdy již nazval »neocenitelným pro starší dějiny české«, sr. Fr. Mareš, O pracech Palackého v archivu Třeboňském v »Památníku F. Palackého« (1898) 114 a d.

[124]) Byla to asi paměť Kozlovcova, výše již dotčená (pozn. 68). O listu Pavla Dětřichovic sr. níže kap. V., p. 62.

Hned toto zasažení Palackého vrhlo jasnější světlo na volbu Jiříkovu, jsouc jen slibem objasnění dalšího v jeho »Dějinách«, až zde přijde doba poděbradská na řadu. K tomu došlo až za 30 let r. 1860 v 2. svazku IV. dílu, s nímž současně vyšla i jeho pramenná opora, »Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georgs von Podiebrad (1450—1471).« Nových pramenných kusů k volbě nebylo tu mnoho, avšak byly významné. Byly to kromě jiných archivalií drážďanských zvláště zprávy saských poslů, přítomných v Praze v čas volby, a pak český překlad Rabštejnova »Dialogu«, přidaný jako příloha k »Dějinám«: jeho latinský originál o rok později (1861) vydal mladý žák J. G. Droysena, známého již svým nezvykle sympatickým pojetím Jiříkovým, Max Jordan.[125]) Palacký znal již tehdy z polemiků doby Jiříkovy Tempelfelda i Rudolfa z Rüdesheimu, avšak jeho známý odpor proti polemické vášni ve sporech náboženských se vztáhl i na ně a až na některé maličkosti jich nepoužil[126]); Tempelfeld byl mu přímo odporný.[127]) Tím se Palacký zbavoval leckterých zajímavých detailů, jež bylo možno získati i z pramenů tak kalných.[128])

R. 1860 Palacký se již nezmiňuje o oprávněnosti slezského legitimismu, zato však místo toho s povzneseným důrazem, vyváženým z hlubokého poznání celé povahy doby husitské, vytýká nového činitele, jenž stále více působil ve prospěch Jiříkův: »moc novou a konečně neodolatelnou, hlas totiž lidu veřejný a obecný, že jako Uhrům tak ani Čechům nebylo potřebí panovníka z cizého kmene, a že zejména čas byl vymknouti již jednou z moci německé.«[129]) O domněle chystaném násilí nepokládal Palacký ani za nutné se šíře zmíniti, aby vyvrátil podezření, vrhající své stíny na tento krásný projev národního uvědomění. Domníval se patrně, že zaň mluví v této věci sama historie předešlého vývoje husitského, jím tak pečlivě odkrytá, aby nebylo potřebí zvláštních výkladů o povaze lidového hnutí, jež s jasností a rozhodností větší než jindy v době husitské se r. 1458, v závažné chvíli, přihlašovalo k slovu vedle privilegovaných stavů, ovládaných ostatně většinou podobným přesvědčením.

---

[125]) Das Königthum Georg's von Poděbrad 482 a d.

[126]) Že znal traktát Rudolfův, svědčí nejen odkaz na něj (IV. 2. 343[255]), nýbrž i zmínka o pověsti, že byl Žižka Jiříkovým kmotrem (IV. 1. 104), kterou známe jedině z Rudolfa (Čes. děj. III. 1. 216). Že z velikého traktátu Tempelfeldova, neznaje však jména autorova, P a l a c k ý, užil detailu k r. 1409 (III. 1. 107[137]), uvedl L o s e r t h v AÖG. 61. 96[1]), jenž tu hájí své priority, že přes to vlastně tento traktát Tempelfeldův první našel. P a l a c k ý znal patrně jen Tempelfeldův traktát poslední, v nadpisech zřejmě jeho autorství dosvědčující. O kronice rožmberské sr. níže pozn. 141.

[127]) IV. 2. 27.[14])

[128]) Tamtéž P a l a c k ý pohrdlivě mluví o »pozdějších klevetách, vloudivších se k. p. také u B a l b í n a, B e c k o v s k é h o a P u b i č k y, o způsobu, kterak prý král Jiří volen byl«.

[129]) Str. 22.

Leč ani Palacký nemyslil, že postačil otevřený výraz veřejného smýšlení, aby byla volba domácího krále v složité hře různých politických zájmů na sněmu zajištěna. Bylo jí třeba volný průchod usnadniti důvěrným jednáním nejen v Uhrách, nýbrž i v Čechách samých. A tu Palacký charakterisuje postup Jiříkův slovy evangelia: »choval se ... opatrně jako had a nevinně jako holubice.«[130]) V jeho vypravování již zřetelně vystupuje Jiříkova obratnost vůči Vilémovi Saskému a jeho zástupcům i horlivá účast Rokycany a Zdeňka Kostky na akci předvolební. Jestliže ani jeho mínění, že Jiřík užíval své moci gubernátorské »mírně a stoudně«,[131]) nenaráží na vážnější odpor, jinak je při otázce, zda při této příležitosti užil též podplácení. Zde překáží Palackého idealistické pojetí Jiříkovo.

O Palackém lze z nevlídné, výše uvedené charakteristiky Bachmannovy přijmouti, že mu byl Jiřík hrdinou, rytířem, byť i bez jejího dodatku o historickém románu.[132]) S tímto skvělým pojetím bylo ovšem těžko přivésti v soulad výtku o úplatcích. Proto též s jistým zadostiučiněním Palacký konstatuje, že pověst o úplatcích »nedá se ani zjistiti ani popírati« a že podrobnost Dlugošova o 17.000 zl. Janovi z Rožmberka byla snad pouhou klevetou.[133]) Než v té příčině dnes s Palackým souhlasiti nemůžeme.

Jinak však třeba uznati, že Palacký, vraceje opět pražské volbě z r. 1458 její důstojný ráz, třebas ještě určitě nepostihl všech složek, jejichž ona byla výsledkem, zůstal na pevné půdě skutečnosti historické a dal dalšímu vývoji jejího líčení dějepisného pevný základ: bylo jen třeba Jiříkově »neobyčejné opatrnosti a chytrosti«, s níž »uměl pojistiti sobě štěstí a zachovati přece netoliko formy právní, ale i tvárnost ouplné spravedlnosti a nestrannosti«, vtisknouti podle zachovaných pramenů ráz konkretnější. To bylo z části možno právě kritickým očištěním a doplněním oněch pramenů, jichž užíti se Palacký ještě zdráhal. Tak se dalo určitěji, než bylo možno jemu, vysvětliti, jak Jiřík dovedl odstraniti, co mohlo býti na překážku mohutnému proudu vůle národní, s níž, jak lze tu doplniti slova Palackého,[134]) uměl vhodně ve shodu uvésti i přání vlastní.

Působivost líčení Palackého se nejlépe ukázala tím, že ještě r. 1869, když již mezi ním a českoněmeckými historiky nastaly tuhé spory, jeden

---

[130]) Str. 15. Předtím na str. 13 v souvislosti s tím, jaké naděje se mohly vzbuditi v Jiříkovi, jemuž umírající Ladislav jako by poslední vůlí vládu poroučel, praví Palacký: »I jest to jisté, že Jiří nebyl stydlivým ani útulným, a že nečekal, až by štěstí samo přišlo hledat jej, ale že vyšel mu v ústřety neméně směle nežli opatrně, věda tuším [a tu je ohlas známých slov Eneášových], že vrch moci všude bere se a nedává se.«

[131]) Tamtéž 15.

[132]) Sr. výše 598. Také Denis, Konec samost. čes. (I. vyd.) 29[1]) (avšak sr. i 23[1])) uznává u Palackého v poměru k Jiříkovi romantický rys, jenž nebyl příznivý nerytířským důsledkům politické praxe, nesrovnávajícím se s toužebnou představou: »Na štěstí pro Čechy Jiří nebyl rytířem.«

[133]) Str. 22 i pozn. 12.

[134]) Str. 23.

z nich, L. Schlesinger ve své populární »Geschichte Böhmens«, volbu líčí tak, že vliv Palackého je zcela zřejmý.[135]) Nikoli však se souhlasem úplným bylo přijato již před tím, r. 1861, jeho vypravování od referenta, k jeho ocenění zvláště povolaného, od Jiřího Voigta, právě tehdy se zabývajícího velikou monografií o Eneáši Silviovi.[136])

Voigt správně odhaduje situaci, že čas byl málo vhodný k vyřizování různých právních nároků, z nichž on sám za nejoprávněnější pokládá nárok Viléma Saského. Není však správné, míní-li, že Čechy vlastní volby královské dosud neviděly,[137]) a stejně nesprávným se ukázalo i tvrzení, že Jiřík, aby právě nebylo třeba zváti stavy zemí vedlejších, sněm postní nesvolával jako volební, nýbrž volbu sem vkládal jen jako jednu z věcí běžných.[138]) Otázku vlastního uplácení ponechává Voigt, jako Palacký, nerozhodnutou, a špatnou pověst českých pánů v té příčině je ochoten přičísti národnostnímu záští, zato však pro volbu zdůrazňuje zájem držitelů zástav církevních, ať to byli katolíci (Oldřich z Rožmberka) nebo utrakvisté (Zdeněk Kostka na Litomyšli). Ještě významnější je jeho mínění o účasti lidové. Vliv pražského lidu — a tu jde o věc, v níž najde Voigt následovníky — nezdá se mu býti tak nevinného rázu, jako Palackému, jemuž nátlak obecné vůle lidové byl jen jistým způsobem nátlaku morálního. Nedošlo sice k činům násilným, ježto se lidu stalo po vůli, avšak »řvoucí massy« před radnicí byly prý přece za všech okolností i fysickým terrorismem: »heslo lůzy hlavního města není vždy ‚vůlí lidu' v zemi.« Přes to však ani Voigt nechce pochybovati při volbě o radostném souhlase českého lidu vůbec.[139])

Ani u druhého vynikajícího historika německého, jenž svými edicemi i vlastními pracemi historickými přispěl značně k lepšímu poznání doby

---

[135]) Str. 261—62. Výsledek prý byl dán stále živou ozvěnou národního i náboženského vzrušení: příklad uherské volby i v Čechách zapálil. O násilnosti tu není ani slova, jen o hlasitém volání zvenčí: »Ať žije Jiří, král Čechů!« Spíše již chápeme, když ozvěnu vypravování Palackého najdeme u Francouze Saint-René Taillandiera, Tcheques et Magyars. Bohême et Hongrie XVe siècle—XIXe siècle (1864) 81—82 (dílo Palackého se tu cituje v textu německém).

[136]) Stalo se to v znamenitém článku »Georg von Böhmen, der Hussitenkönig« v Histor. Zeitschrift V. 398 a d., jenž je referátem o Palackého »Dějinách« IV. 2, o jeho »Urkundl. Beiträge« a »Zeugenverhör« i o spisu Jordanově »Das Königthum Georg's von Poděbrad« (1861). Volby se tu týkají str. 421—25.

[137]) O volbě alespoň z r. 1440 sr. výše str. 594. Že nároky zemí vedlejších r. 1441 nebyly bez námitek přijímány, sr. Čes. děj. III. 1. 578—79.

[138]) O tom sr. níže počátek kap. II.

[139]) S tímto pojetím se shodovala i krátká zmínka Voigtova o dvě léta později (r. 1863) v jeho díle »Enea Silvio de'Piccolomini« III. 428, že Jiřík byl zvolen sice bez účasti zemí vedlejších, přece však se souhlasem nejvážnějších pánů katolických, ať již tito byli jakkoli získáni — v každém případě takovou formou, jak bylo třeba uchvatiteli k získání právního titulu.

poděbradské a jenž, třebas měl zvláště na zřeteli Slezsko a Vratislav, vždy zachoval k Jiříkovi dosti věcné objektivnosti, u Heřmana Markgrafa, v otázce uplácení nenajdeme o mnoho více než u Voigta, jen domněnku, že snad Jiřík získal pány penězi, a ne-li tak, tedy sliby, drážděním nadějí na příští výhody. Markgraf uznává při tom vliv Rokycany i lidu pražského, avšak přes to, že volba byla vykonána bez ohledu na dědické nároky i bez potazu zemí vedlejších, jejichž odpor byl jistý, a to nikoliv na řádném sněmu volebním a podle obvyklých řádů — přece jen přiznává, že se to stalo bez užití násilí, spíše překvapením.[140])

Byť pojetí jeho i Voigtovo nebylo tedy naladěno příliš příznivě Jiříkovi, přece v něm — a jistě ne bez vlivu líčení Palackého — nenašly ohlasu zprávy o násilí, připravovaném se vší rozvahou, avšak i s energickým nátlakem hrozeb, jak z pramenů o tom přímo vypravovala nejen kronika rožmberká, tehdy již dobře známá,[141]) nýbrž i poslední traktát Tempelfeldův, vydaný již r. 1861 a tak obecně přístupný.[142]) Než více překvapuje, že vlastně skoro totéž shledáme též u Ad. Bachmanna, ačkoli již své první práce o Jiříkovi provázel výslovným ujištěním, že se s Palackým často a právě v nejdůležitějších otázkách rozchází.[143])

---

[140]) »Über das Verhältnis des Königs Georg von Böhmen zu Papst Pius II. 1458—62« v programu Friedrichova gymnasia ve Vratislavi 1867 str. 6. Také později v článku »Die Bildung der katholischen Liga gegen König Georg von Podiebrad« v Hist. Zeitschrift 38. (1877) 50 Markgraf uznává, že volba prošla hladce, ježto bylo získáno katolické panstvo, ač není prý jisto, jak se to stalo, když v pozdějších sporech jen málo se o ní mluvilo.

[141]) Kromě Pubičky (sr. výše p. 114) dovolával se jí i Höfler v AÖG. 12. (1854) 319. Tento neminil se zabývati důvody uvedených proti Jiříkovi obvinění, z nichž jedno o ctižádosti, již z mládí dychtící po koruně, nikoli ovšem uherské, jak se tu dí (318), nýbrž po koruně české, je vzato z odpovědi Karvajalovy r. 1466 na manifest Heimburkův (sr. SS. rr. Sil. IX. 203) — ani nechtěl psáti apologii: jen si přál postaviti jejich obsah i povahu Jiříkovu v pravé světlo podle »Kanceláře krále Jiřího«. Praví-li Höfler dále (325), že v Uhrách i v Čechách stavové doufali volbou domácích kandidátů zajistiti si národní práva, avšak, jak Matyáš si v té příčině vedl, je prý známo, a že Jiřík podobným chováním urazil domácí mrav, svědčí prý sám Heimburk — zdá se, že i tato citace Heimburka je falešná: není alespoň patrno, odkud by ji Höfler vzal. — Palacký kroniku rožmberskou sice znal (sr. »Zeugenverhör« 37: o smrti Ladislavově), ale nepoužil jí, nepokládaje ji zajisté za jedno z »nepodezřelých svědectví«, na nichž jedině budoval své líčení volby.

[142]) U Jordana 372, jenž sám (14) o volbě nic bližšího nepraví.

[143]) »Ein Jahr böhmischer Geschichte« v AÖG. 54. (1876) v předmluvě str. 41 až 42: »Wie sehr aber die nachstehende Darstellung von der Dr. Palacky's vielfach und gerade in den wichtigsten Fragen abweicht, wird die genauere Einsicht in dieselbe zeigen.« I později měl V. Novotný příležitost vytknouti, že sebevědomý tón Bachmannův proti Palackému není vždy oprávněný a že je Bachmann leckde na Palackém závislejší, než by se podle toho zdálo (»Adolfa Bachmanna Geschichte Böhmens« v ČČH. 1903. 28 a d.). V dalším přihlížím hned k uvedené práci Bachmanově a nikoli k programovému článku reál. gymnasia v Praze 1873—74. kde psal o volbě a odkud pří-

On sice již r. 1876 uvádí kroniku rožmberskou, ale pod čarou a nepomine ještě tehdy přidati charakteristickou poznámku, že je psána »ovšem pérem nepřátelským«.[144]) Jinak jí neužil přes to, že by se mu byla hodila za doklad povšechných tvrzení, jak strana Jiříkova »byla ke všemu hotova«, jak Jiřík »všemi prostředky« hleděl si panství udržeti a při své »bezohledné síle vůle«, maje po ruce znamenitou moc brannou i bohaté prostředky, byl by se »ani přímého násilí neštítil«, tím spíše, když zfanatisovaný Rokycanou lid bylo možno kdykoliv pobouřiti proti Němcům i katolíkům.[145]) Jestliže pak nespokojenost katolického panstva dokládá Pešinou,[146]) lze se jen diviti, proč dříve při agitaci předvolební k osvětlení její národnostní povahy neužil líčení Cochlaeova, ač se tento přímo při tom dovolává současných pramenů; stejně nechal bez povšimnutí i zatím již vydaný traktát Mik. Tempelfelda.[147]) Při volbě samé u něho kromě stop Markgrafových[148]) nepopíratelně proniká silný vliv Palackého.[149]) Z agitace předvolební ve shodě s Voigtem klade Bachmann důraz na vliv davů lidových jako na jeden z mála zbytků hierarchické demokracie husitské, avšak děje se tak dosud formou dosti mírnou, mírnější než u Voigta.[150]) Zato však o podplácení panstva Bachmann již nepochybuje.[151])

Pokud jde o právní předpoklady volby, Bachmann sice uznává, že tato neodpovídala stále platným ještě tehdy poměrům státoprávním, bulle Karlově z r. 1348 ani smlouvám českorakouským[152]); přece však, ačkoli nechce

---

slušné partie byly do práce v AÖG. přejaty. Zde není již bez úmyslu, připomíná-li tu a tam Bachmann, že nějaká drobnost pramenná, kterou on uvádí, v Palackého »Urk. Beiträge« chybí (sr. str. 66[3]) i 82[2])).

[144]) Ein Jahr 96.[1])

[145]) Str. 97, 98 a 99. O přípravách Rokycany i kněží k případnému zakročení pro Jiříka, sr. str. 95 (sr. níže pozn. 155).

[146]) Str. 96[2]): je to doklad, citovaný výše v pozn. 87.

[147]) Bachmann neužil ani traktátu »De Georgio Bohemiae rege«, který znovu, po Kaprinaiovi (II. 577 a d.) vydal Höfler, SS. rr. hus. III. (1866) 211 a d. Také je význačno (avšak to již dlužno přímo přičísti tendenčnosti pojetí), že nikde u něho není zmínky o listu Pavla Dětřichovic.

[148]) Sr. jak na str. 90 vytýká překvapení části voličů i nedbání řádu volebního.

[149]) Opakuje se tu s malými změnami Palackého parafrase »Dialogu« i s oním zvoláním Šternberkovým: »Živ buď Jiří, král a pán náš milostivý!«, jehož však v »Dialogu« samém není. Správná je jeho námitka (98[2]) proti Palackého mínění, že doprovod krále od pánů katolických do Týna značí tentokráte odsunutí ohledu na rozdíl náboženský při volbě.

[150]) Str. 84.

[151]) Kromě známého dokladu Dlugošova o Janovi z Rožmberka uvádí při tom ještě zmínku z listu Albrechta Braniborského z r. 1468 o vkupování na český trůn i výtky Eneáše Silvia o hrabivosti českého panstva (85[1])); při mínění o nadějích na vliv na vládu vzpomeneme opět na Markgrafa. O Bachmannově výtce, že r. 1454 dbal Jiřík hlavně svého prospěchu, rozmnožuje tak své bohaté prostředky, sr. Čes. děj. III. 2. 875[1]).

[152]) O tom sr. str. 100—01 i 62—66. Není ovšem pravda, že i pro Čechy tehdy

řešiti zásadní otázku, pokud je vůle národní vázána staršími ustanoveními, i on konstatuje velikou proměnu v českých názorech na právo monarchické, nastalou válkami husitskými ve prospěch monarchie volební: tak za příznivých okolností vnějších mohlo »přirozeně« dojíti k volbě, jež si zachovala alespoň nárok na zákonitost, zvláště když nikdo ze stavů českých jí přímo neodporoval.[153]) Při využití těchto konkretních momentů, jež ve skutečnosti platily více než odkazy na starší právo, připouští Bachmann opatrnou obezřetnost Jiříkovu,[154]) když nesvolal žádného sněmu volebního a věci zařídil tak, že volba připadla nikoli volebnímu výboru, nýbrž celému shromáždění sněmovnímu. Zde dobře uvážený i připravený plán za hlučného ohlasu zagitovaných davů lidových i za horlivé podpory Zdeňka ze Šternberka musil míti v danou chvíli žádoucí výsledek.[155])

Měl-li Bachmann brzo potom krátce shrnouti svůj úsudek o volbě, řekl, že Jiřík souhlas katolických pánů způsobil »sliby i penězi, hrozbou i překvapením.«[156]) V této stručné formulaci zněl již závěr poněkud rozhodněji, třebas tu ještě není nic nového, co by již překračovalo starší pojetí. Zmínka o hrozbě, bez bližšího však věcného doprovodu, stále ještě jen naznačuje,

platil rodinný zákon habsburský, že rodu žádné území nesmí býti odcizeno a že vždy mužští příbuzní mají přednost před dcerami královskými, zasnoubenými s cizími knížaty, takže Vilém Saský »mit Unrecht« se pokládal za nejbližšího dědice (pokud tu jde o smlouvy českorakouské z r. 1404, sr. níže kap. II.); také není správno, že Albrechtem II., který prý po Zikmundovi následoval »unzweifelhaft« mocí starých smluv českorakouských, vstupuje v nárok celý rod habsburský (sr. str. 568.; také Huber, Gesch. Österr. III. 121[1]) se zde vzepřel proti mínění Bachmannovu). Ani Bachmannův důraz na důsledky státoprávního poměru Čech k říši není na místě. Při tom lze pozorovati, že tento jeho říšskoněmecký akcent i jinak již tehdy proniká: v bulle Fridricha II. výraz o věrnosti české »ab antiquo tempore Romano imperio« není správné hned osobovati říši německé (str. 100), nýbrž třeba mu rozuměti v smyslu širším o universálním císařství.

[153]) Sr. str. 99, 60—61, 101 i 96. Proti nárokům ženských dědiců poukazuje při tom již na r. 1306, na volbu Rudolfa Habsburského (61). V »Bemerkungen zu Johann's von Rabenstein ‚Dialogus'« 23 (v programu něm. stát. reálky v Praze 1876—77) Bachmann staví proti sobě u Viléma Saského princip legitimity a u Jiříka »das Princip der Selbstbestimmung der Nation der freien Wahl«.

[154]) Pro mínění, že by Jiřík již za života Ladislavova na trůn myslil, není podle Bachmanna (67; sr. i výše 627 mínění Pubičkovo) positivní opory, ač on přece tvrdí, že Jiřík byl odhodlán svou moc i vliv udržeti vedle mladého krále. — Také v »Bemerkungen« 22 připouští Bachmann potřebu více světla »in die unsichtige, vielfach entstellte Thätigkeit der Podiebrad'schen Partei«.

[155]) Str. 89, 95 i 97. O Šternberkových nepřestávajících důvěrných stycích s Jiříkem Bachmann (69) je přesvědčen: proto bylo prý třeba vyčkati s plánem až do Zdeňkova návratu.

[156]) »Allgem. Deutsche Biographie« VIII. (1879) 605 v článku o Jiříkovi. Před tím ve stati »Bemerkungen« 23 se však nesprávně v »Dialog« přímo vkládá, jako by Rokycana se svým kněžstvem již před volbou byl v Týně pohotově (sr. i »Ein Jahr« 95).

co bývalo dříve o násilnosti uváděno ve spisech Jiříkovi nepříznivých. Avšak autor se dosud rozpakuje určitěji zdůrazniti násilný ráz volby, ač se již příležitostně jeví k tomu sklon.[157]) Přece však i dále ještě podržuje převahu výklad volby překvapením, jež je zatím jen náhradou nevytčené přímo dosud násilnosti, jevící se až dosud spíše jako pouhý úmysl než jako tvrdý fakt. Výklad ten nebyl na místě ani u Markgrafa, tím méně však byl ve shodě s Bachmannovými poznámkami o promyšlených přípravách Jiříkových, v něž patřily i pokusy, odpůrce získati penězi: to vše, i když leccos bylo dojednáno až na konci, předpokládalo delší čas, takže nelze tu dobře mluviti o překvapení, k němuž teprve v noci na 2. březen rozděleny úlohy.[158]) O tom, co se dálo v několika dnech před volbou, sám Bachmann brzo potom, r. 1879, ve vlastní edici pramenné mohl zvláště podati nové zprávy hejtmana chebského Kunce Reitenbacha, v Praze tehdy přítomného,[159]) jimiž dojem překvapení zmizel docela.

Zpráv těchto i jiných nově vydaných pramenů, jež však spíše osvětlovaly poměr vedlejších zemí korunních k volbě Jiříkově než ji samu,[160]) mohl již užíti r. 1885 Tomek v VI. svazku svého »Dějepisu města Prahy«[161]) a z nich i ze známých dat starších sepřísti svůj přísně věcný

---

[157]) Ještě téhož roku, jako »Ein Jahr« (1876), vyšlo v AÖG. 54 i vydání Rabštejnova »Dialogu«, kde (str. 360¹)) již najdeme citát z kroniky rožmberské o přichystaných třech katech, bez omezující poznámky (sr. výše 633), patrně proto, že autor může o násilnosti, užité při volbě, dodati i obdobnou poznámku z německého traktátu (Tempelfeldova), kterou ovšem mohl již dříve najíti v latinském znění u Jordana (sr. výše p. 27 i níže kap. V., p. 62). Je to charakteristické pro vývoj pojetí Bachmannova.

[158]) Sr. »Bemerkungen« 23 i »Ein Jahr« 94.

[159]) Edice má podobný, avšak přece různý titul, dobře charakterisující stanovisko autorovo: »Urkundliche Beiträge zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III. und König Georgs von Böhmen (1440—1471)« ve FRA. 42. To, co zmizelo z titulu edice Palackého, vrátilo se již před tím (r. 1878) v názvu nové knihy Bachmannovy »Böhmen und seine Nachbarländer unter Georg von Podiebrad 1458—1461 und des Königs Bewerbung um die deutsche Krone«, kde ovšem opět dodatek a podtitul (»Ein Beitrag zur Geschichte der Versuche einer Reichsreform im XV. Jahrhunderte«) rakouské a německé stanovisko autorovo zdůrazňuje. V této knize se Bachmann volby jen málo dotkl (str. 2—3), užívaje tu již zprávy Reitenbachovy, avšak nezařazuje ještě v tuto souvislost náboženské články, jež v »Urk. Beitr.« otiskl a o něž se jednalo při korunovaci, ač v edici samé (241¹)) články ty již k volbě klade: sr. o tom níže kap. V., pozn. 44.

[160]) Markgraf zatím vydal ve SS. rr. Sil. VII. (1872) latinskou kroniku Eschenloerovu a ve svazcích VIII. a IX. (1873 a 1874) politickou korrespondenci Vratislavských, v níž se staly přístupnými i některé kusy z polemické literatury o Jiříkovi (na př. manifest Heimburkův a odpověď Karvajalova), mající též k volbě z r. 1458 vztah. Bachmann vydání těch ještě v práci »Ein Jahr« neužíval, znal však Eschenloera i některá čísla, Markgrafem vydaná, z rukopisů.

[161]) Str. 289 a d.

obraz, pokračuje sice ve stopách Palackého, přece však alespoň v několika podrobnostech překračuje jeho přísně vytčenou mez svědectví nepodezřelých. Jako neopominul ve svou pečlivou mosaiku vsaditi jeden, dva kaménky i z německé kroniky Eschenloerovy, neváhal převzíti vhodnou sobě podrobnost ani z Rudolfa z Rüdesheimu[162]): veliký traktát Tempelfeldův, zatím r. 1880 vydaný, však i zde zůstal bez povšimnutí. Váže si stejně, jako Palacký, velikého krále a těžce nesa různé hlasy německé, jež od vyjití příslušných svazků »nesmrtelného díla« Palackého snaží se ubírati Jiříkovi slávy i zásluhy, překročil Tomek i mez, jíž jindy sám tak úzkostlivě dbal, hranici přísné objektivnosti, obmezující osobní mínění autorovo na míru nejmenší. V památné předmluvě k dalšímu, VII. dílu svého »Dějepisu« při obraně Jiříkově, při níž však mu přece pravda stojí nad osobou, se stává i apologetou jeho volby. Proti výtce ctižádosti, jež prý svedla Jiříka k snaze o trůn, klade spravedlivý požadavek povinného důkazu a sám hned praví proti takovým rychlým soudcům: »Nedovedou však říci, coby tehdáž, po smrti mladého Ladislava Pohrobka, bylo Čechům svědčilo lépe než povýšení Jiřího za krále, a na tom záleží.« Jak se uměl pro dobro země a národa zapříti, ukázal podle něho Jiřík později, chtěje získati Polsko, vzdáním nástupnictví svých synů.[163])

Také u Tomka proti dědičným smlouvám českorakouským, jež klade na první místo, ježto prý Čechové uznávali nárok jen princezen neprovdaných a tedy neodbytých, vystupuje v popředí význam národního uvědomění, žádajícího si domácího panovníka k splnění životních potřeb národních a majícího zcela způsobilého k tomu kandidáta v Jiříkovi. Váhu tohoto momentu Tomek uznává, ačkoliv si jinak předvolební agitace všímá jen velmi málo, takže tím volební akce se u něho zdá více omezovati na samý sněm bez oné živé spojitosti s veřejným míněním, jež volbě dodává tak zvláštního rázu. Mezi přípravami Jiříkovými, jež, a to »nepochybně záhy«, měly volbu usnadniti, Tomek správně vytýká i získání Zdeňka ze Šternberka po dřívějších rozmíškách, »bezpochyby ne bez slibů a vděků rozličných«. Nezmiňuje-li se jinak o úplatcích, zato se rozhodně staví proti pomluvám po volbě šířeným, že hrozbami a násilím byla vynucena.[164])

---

[162]) O Eschenloerovi sr. u něho str. 293[65]), 295[68]) a zvláště 297[71]), kde jde o svobodnou volbu (sr. kap. V., p. 29). Z Rudolfa přejal jen detail o trůně v Týně (sr. níže kap. V., p. 75), ač svůj pramen přímo nejmenuje.

[163]) VII., str. III. (předmluva je datována 29. srpna 1885). S tím lze srovnati i výrok Palackého IV. 2. 24 při skvělých nabídkách francouzských: »on sám [Jiřík], kdyby byl předvídal svůj a své země osud pod kralováním svým, byl by jistě první k tomu přivolil.«

[164]) Vzrušení lidové domácí kandidaturou dle Tomka VI. 294 vznikalo asi teprvé pronikáním zpráv o tajném jednání s katolickým panstvem a přimělo Budyšínské a Zhořelecké k rychlému odjezdu. V den pak volby se lid sbíhá až po vyzvánění. O tom ovšem by se byl Tomek u Tempelfelda mohl poučiti podrobněji.

Stanovisku Tomkovu je velmi blízek i Denis, jenž brzo potom (r. 1887) vydal studii o Jiříkovi, blízkou to již předzvěst veliké synthesy husitské historie po Lipanech, »Konce samostatnosti české« (r. 1890).[165]) Proti legitimismu zemí vedlejších i on uznává právo politické prakse, jež nárok českých stavů na volbu královskou několika případy předcházejícími silně opřela; i jinak skutečné poměry přály Jiříkovi mocí veřejného mínění, jež, působíc »jaksi« na stavy, přece nerušilo výsledku hlasování. Jako Tomek, také Denis dává za pravdu Eschenloerovi, že volba byla svobodná, správně vykládaje odjezd Šestiměstských z Prahy ne tak jejich ohrožením, jako spíše obavou, aby svou přítomností volbu neutvrzovali na ujmu nároků zemí vedlejších, stejně jako prý samo váhání katolíků je svědectvím jejich svobody. Ani jeho pochybnosti o koupení odpůrců katolických, ježto prý žádný vážný pramen toho nepotvrzuje, se nedivíme, ač Denis připouští, že Voigtovo mínění o závažném vlivu otázky zástav církevních není bez podstaty. Mohlť se ještě tázati, zda dovíme se kdy vůbec, jak byli katolíci získáni, neznaje ještě dokladů, jež vyšly jednak současně s jeho prací o Jiříkovi, jednak o několik let později.

Byly to některé kusy z korespondence rožmberské, vydané v »Archivu Českém« r. 1887 a 1895,[166]) zvláště důležité svědectví z r. 1463, jež dalo spolu s jinými doplňujícími zprávami nový základ starému udání Dlugošovu o 17.000 zl., daných Rožmberkovi.[167]) Tyto zprávy aspoň z části byly však již k disposici Bachmannovi, když r. 1894 přikročil k doplnění volební historie z r. 1458,[168]) jež před tím se strany německé byla ještě dotčena r. 1888 Alf. Hubrem způsobem celkem klidným a věcným.[169]) Než jestliže prohlížíme jeho soupis nových pramenů k volbě, »Archiv český« tam nenajdeme, ač právě zde by byl mohl autor najíti více podrobností, vhodných k dů-

---

[165]) V I. vydání Vančurova překladu str. 55[1]).

[166]) AČ. VII. a XIV. péčí Rezkovou, s doplňky Marešovými a Kalouskovými, k nimž r. 1903 přibyly ještě ve sv. XXI. dodatky H. Grosse a Th. Antla.

[167]) AČ. XIV. 131; sr. níže kap. V., pozn. 47.

[168]) »Neues über die Wahl König Georgs von Böhmen« v MVGDB. 33. (1895) 1 a d.; ovšem 1. číslo časopisu, v němž je tento článek celý, vyšlo již 10. září 1894, takže autor nemohl sice použíti AČ. XIV. z r. 1895, ale byl by mohl užíti svazku VII. z r. 1887.

[169]) Huber, Geschichte Österreichs III. 121 a d., jako Denis, uznává sílu poměrů, jež byly od válek husitských příznivější principu volitelnosti než dědičnosti. Kromě utrakvistů a Zdeňka ze Šternberka, o němž i po opravě Tomkově Huber myslí, že byl stále s Jiříkem spřátelen, byli pro Jiříka někteří páni katoličtí, získaní »zlatem nebo sliby«. Na sněmu, svolaném však nikoli přímo k volbě, vzrušená nálada lidu prý by sotva dovolila svobodnou volbu; přes to však Huber uznává, že sněm klidně vyslechl cizí poselstva. Domnívá-li se dále, že ostatní katolíci byli učiněni povolnými slibem, že při korunovaci budou jejich náboženské požadavky, jiż při volbě podané, potvrzeny, předstihuje, jsa tu sváděn míněním Bachmannovým, poněkud běh jednání.

kazu o uplácení voličů, při čemž pak musí opět jen odkazovati na to, co pověděl před 20 lety.[170]) Proč však se tento pramen přechází, pochopíme, tuším, když zjistíme, že v Bachmannově soupise novější literatury chybí i Tomkův VI. díl »Dějepisu m. Prahy« i Denisův »Konec samostatnosti české«: je těžko popříti, že tu není úmyslu, nýbrž jen drobné nedopatření.

Z nových pramenů zajímá Bachmanna hlavně list úředníka rožmberského Ruprechta z Polheimu, psaný brzo po volbě,[171]) a velký traktát Tempelfeldův. Obsahově pozornost vzbuzovaly jejich nové zprávy o násilnosti volby, podávajíce však i vítanou pomůcku k povzbuzení i použití zpráv již známých, jež historikové dosud nechávali stranou jako zjevně tendenční a tím i podezřelé s výjimkou Rabštejnova »Dialogu«. Než Bachmann, chtěje v tom smyslu doplniti z nově získaných pramenů obraz volby a napraviti tak, co bylo dosud zameškáno, vedl si příliš důvěřivě, ježto zapomínal při tom na hlavní podmínku, kterou sám zásadně zcela uznal, aby totiž byly tyto nové prameny kriticky stále posuzovány s ohledem na jejich původ i účel. Neučinil však toho ani u zprávy Polheimovy, jež vlastně má za účel, dobrou pověst rožmberskou v Rakousích pro účast páně Janovu při volbě obhájiti,[172]) ani u traktátu Tempelfeldova, jehož polemická povaha se vší svou předpojatostí proti odpůrcům je na první pohled patrna.

I když uznáme, že dřívější skepse vůči pramenům podobného rázu šla příliš daleko, přehlížejíc je, přece je opět nanejvýš povážlivé, zacházeti do druhé krajnosti a oběma těmto pramenům úplně důvěřovati, a je otázka, není-li naprostá víra zde horší nežli dřívější odmítání. Bachmann vůbec se nepokusil srovnati zprávu Polheimovu s listem Pavla Dětřichovic, ač stejná povaha obou pisatelů, úředníků rožmberských, a naprosto rozdílný obsah jejich listů k tomu přímo pobízí. Proto pochopitelně zpráva kroniky rožmberské, dříve »bezpodmínečně« zamítaná přes to, že s ní souhlasil jiný úryvek (z německého traktátu Tempelfeldova),[173]) ocítá se najednou mimo všecku pochybnost[174]); Bachman dokonce nachází i v saských zprávách o volbě narážku na násilný vliv na voliče, jíž tam však není,[175]) zatím co na druhé straně přes to, že horlivě uznává věrohodnost Eschenloerovu, přece opět nepokládá za nutné uvésti jeho zcela určitou zprávu o svobodě všech voličů, jež zaslouží pozornosti právě u Eschenloera.[176]) Tak ovšem, třebas pod formální záštitou přísné kritiky historické, lze dojíti závěru, že skoro

---

[170]) Str. 16[1]); nebyl by ani musil citovati pouze P e š i n u, aby ukázal, jak Jan z Rožmberka byl stále ve finanční tísni, neboť již v AČ. VII. jsou o tom doklady.

[171]) Vydal jej sám ve FRA. 46. (1892) 1.

[172]) Sr. níže kap. V., pozn. 62.

[173]) Jak se B a c h m a n n sám v té příčině zachoval, sr. výše pozn. 157.

[174]) Str. 5—6.

[175]) Str. 7; autor míní zprávy z 1. března 1458 ve FRA. 20. 129 a d., avšak zde čteme jen o volání lidu po domácím králi; sr. i níže pozn. 180.

[176]) Sr. výše 611. O Eschenloerovi se B a c h m a n n zmiňuje na str. 6.

všecky podstatné body tvrzení Tempelfeldových o »neuvěřitelných námahách« Jiříka i jeho stoupenců, o jeho intrikách, o bouření davů a jejich vášní i o přímém zastrašování odpůrců »nacházejí ze zpráv, nově na jevo vyšlých, své potvrzení«[177]): Tempelfeld se stává přední autoritou, jež Bachmannovi konečně dovoluje, aby otevřeně již mluvil o násilí, bezpříkladném ve svém cynismu, jež rozhodlo volbu, a aby se neostýchal doslovně opakovati bláhové a nevkusné pohádky Polheimovy o katech, stojících nejprve přede dveřmi, potom však se stavících uvnitř po straně Jiříkově.

Záští Tempelfeldovo proti Pražanům nalézá u Bachmanna živé pochopení. On v účasti mass, zvláště luzy pražské, na bězích politických shledává zjev typický, demokratický rys staročeské historie« již od doby Boleslavů a Jindřicha II. Nikdy však luza pražská nebyla prý surovější a násilnější nežli v desítiletích po prvních bouřích husitských, ježto jí nebylo protiváhou starousedlé měšťanstvo (rozumí se, třebaže se to tu přímo nepraví: německé); výzva k tomuto živlu o pomoc nabývala tím větší účinnosti, když hlavní zastánce kandidatury Jiříkovy, Rokycana, byl mistrem v demagogii, jenž v prudkých řečech, plných přehánění a nenávisti, dovedl mysli lidu rozplameniti působivými hesly náboženskými i národními.[178]) Bylo by dobře, kdyby se Bachmann i v tomto případě, kde s časem stoupá i rozhodnost jeho odsudku, dal poučiti druhým Vratislavanem, Eschenloerem, ne sice přímo o lidu pražském, nýbrž o lidu vratislavském. Ve Vratislavi byla chybějící Praze protiváha, starousedlý patriciát, a přece tu za odporu proti Jiříkovi, nikoli bez horlivé účasti Tempelfelda samého, docházelo k bouřlivým výjevům davovým: nejen čeští poslové se tu necítili býti jisti životem přes své glejty, nýbrž i legáti kurie římské se ocítali ve vážném nebezpečí a knížata i jiní zástupci Slezští nechtěli sem pro stálé ohrožování nepokoji lidovými vůbec jezditi. Než toho v pražském případě nebylo, sice bychom o tom ve zprávách saských, ať přímo ještě v Praze psaných nebo dodatečných, slyšeli.[179]) Jeví se sice snaha, i u Bachmanna, odjezd poslů lužických takto vykládati,[180]) avšak výklad jiný je přirozenější.[181]) Právě při srovnání Prahy a Vratislavě vidíme u Bachmanna i u Tempelfelda týž případ předpojatosti, kde o případech podobných se soudí různě, ač by bylo možno se ptáti, byla-li mravní oprávněnost lidového vzrušení v obou těchto případech stejná.

Za takových předpokladů je pochopitelno, že volba pražská se jeví dí-

---

[177]) Str. 7.

[178]) Str. 10—11; sr. i později v »Gesch. Böhm.« II. 476 charakteristický výraz: »der Pöbel der Hauptstadt kam in hergebrachter Art zur Geltung, nur roher noch und ungezügelter...«

[179]) Sr. výše 609 a 633; o bouření Vratislavských sr. Eschenloerovu kroniku latinskou 87 i německou I. 54.

[180]) Str. 11[3]) i výše pozn. 175, jež sem má též vztah.

[181]) Sr. výše (u Denise) 637 i níže kap. V.

lem násilí, jež v podání Bachmannově se zdá býti ještě příkřejší než v jeho předpojatých pramenech[182]); jeho obraz volby mimoděk se zkresluje též tím, že se v něj vnášejí rysy, jež sem ještě nepatří.[183]) I zdálo se, že se s české strany musí co nejdříve dostaviti práce, jež by se pokusila tento nepříznivý obraz nahraditi jiným, správnějším.

Skutečně hned r. 1896 vyšel spisek Zd. V. Tobolky »O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad«, jenž však právě proto, že přišel po Bachmannovi, měl a mohl podati více, nežli opravdu podává. Jestliže zásluhou Tobolkovou bylo, že přispěl jednou z příloh k doplnění zpráv o sněmu prosincovém a že v agitaci předvolební nově, jda ve stopách Jungmannových, zasadil známý spisek »Krátké sebránie z kronik českých«[184]) — přece mu lze vytknouti, že z pramenů těch i jiných nevytěžil tolik, kolik bylo možno, a že přes některé bystré postřehy zůstal jen na povrchu thematu.[185]) Ani on neužil nového materiálu v »Archivu českém« VII. a XIV. k doložení svého tvrzení, že, ačkoli není o tom úplně zaručených zpráv, je přece »téměř jisté«, že i Jiřík sliby i dary získával přívržence; stejně vedle jiných zpráv Tempelfeldových přešel i jeho zajímavé obdoby s »Krátkým sebráním«. Pečlivější rozbor pramenů byl by vůbec spisku jeho prospěl a jeho vypravování v lecčem konkretně doplnil. Ani dodatečný jeho článek »K dědickým nárokům neprovdaných a neodbytých kněžen z panujících rodů v Čechách«,[186])

---

[182]) Sr. níže kap. V., pozn. 22 výklad, jako by stavové za jednání sněmovního nesměli ani radnici opouštěti.

[183]) Tak když Bachmann dává katolickým stavům se již před volbou spojiti v římskou »stránku«. I když se katolíci scházeli, sotva však všichni (sr. kap. V., p. 20), nelze tu mluviti o straně: na to se zájmy jednotlivců z nich příliš rozcházely. I když se mluví tehdy. po volbě, ve zprávách chebských o pánech »unser seitten (sr. FRA. 42. 236 i 216), rozumějí se tím příslušníci katoličtí, nikoli však politická organisace. Ani formulace náboženských článků katolických ještě do té doby nenáleží (sr. kap. V., p. 44). Také není pravda, že byl opuštěn původní plán, svolati na únor sněm generální (str. 9): byli by jinak do Prahy přijeli poslové z Budyšína a Zhořelce? Bachmann (str. 9) při tom ovšem myslí, že ani pro Čechy nebyl to sněm volební, nýbrž, že pozvání se zmiňovala jen o zajištění pokoje (sr. kap. V.). Za sněmu samého nebylo na Karlštejn posíláno jen pro »Wahlordnung« Karla IV., jak myslí Bachmann 14, nýbrž i pro jiné listy, zajisté i smlouvy českorakouské (»nach Verschreibungen und Briefen«» FRA. 20. 137; sr. i níže kap. V., p. 43). — Ve stopách Bachmannových zříme pak mezi jinými jíti i Pastora, Gesch. d. Päpste I. (3—4. vyd., 1901) 732, podle něhož volba byla vlastně vynucena »durch Gewaltmassregeln Podiebrads und seiner Anhänger«.

[184]) Sr. Exkurs, kde se uvádí o tom jeho článek v ČMM. 1896.

[185]) Přes to Bachmann, Gesch. Böhm. II. 471[1]), uváděje jeho přílohy, z nichž ovšem jen jedna (B) se týká volby, charakterisoval jeho spisek, ne zcela právem: »der sonst belanglose Aufsatz«. Byl by se sám odtud mohl o lecčem lépe poučiti, na př. o změněném poměru Šternberkově k Jiřímu (str. 20), o novém dokladu z Hilaria Litoměř. o tom, jak Jiřík získával straníky (20[52])), o sněmu prosincovém atd.

[186]) V ČMM. 1897. 169—70.

jímž chtěl podepříti svůj názor o nároku choti Viléma Saského Anny z práce předešlé, že vdané kněžny neztrácely práva dědického — nepřispěl podstatně k řešení thematu.

Bachmann se vrátil k otázce naší ještě jednou v souborném svém díle »Geschichte Böhmens« II. (1905).[187]) Zde vlastně podává jen synthesu svých starších výsledků, při čemž tón, známý nám již z jeho článku před 10 lety, v zhuštěném jeho podání vyniká tím nepřízněji. Ani zde nenajdeme odkazu k pracím a edicím, jež dříve přešel mlčením.[188]) O »Krátkém sebrání« zůstal při starším mínění (Palackého), jež je klade k r. 1438.[189])

Toto pojetí Bachmannovo zůstává se strany německé posledním slovem o volbě Jiříkově, dávajíc v podstatě sankci stanovisku nejvášnivějšího odpůrce Jiříkova Tempelfelda a v jeho duchu vyvrcholujíc, co klidnější a objektivnější předchůdcové, Voigt a Markgraf, o ní spíše jen naznačili, než určitě pověděli. Lze však pochybovati, zda oni, majíce za základ prameny, jichž mohl užíti již Bachmann, by souhlasili s jeho závěry a zda by se chtěli znáti k důsledkům, jež vlastně z jejich premiss Bachmann vyvodil. A tak opět, jako ve století 15., stojí proti sobě dva typy pojetí o volbě Jiříkově, jež se tu však stává symbolem hodnocení celého jeho díla životního: na jedné straně odpůrci, obžalobci, kryjící se sice zdáním přísné kritiky, přece však jdoucí, jak jen slabá možnost na ně zakývá, cestou svých přání, a na druhé přátelé, ne však slepí, nýbrž kteří lásku dovedou spojiti i s pravdou.

Obdobu mezi těmito i prostými annalisty doby husitské mohli bychom jistou měrou najíti i v rázu práce: Palacký a jeho následníci přesahovali sice daleko úzké meze pouhého konstatování jednotlivých fakt husitských letopisů, přes to však si ve své úloze svědomitých obránců, kteří chtějí, aby jejich práce všecky námitky svou jistotou již předem odzbrojovala, sami značně zúžovali meze přísným požadavkem »svědectví nepodezřelých«. Než po velikých ztrátách památek takových jejich nedostatek i nouze pravdy nutí se probírati i nevábným rumem, kde přece se tu tam najde zrnko ry-

---

[187]) Str. 466 a d.

[188]) Uvedl jen článek Hešův (472[1])) a práci Tobolkovu (471[1])). Tomka však přece najdeme citovaného (sr. na př. 348[2]), 422[4])) i AČ. VII. (sr. 462[2])), avšak k jiným příležitostem. Jak i ve svém závěrečném díle soudí Bachmann o Palackém, svědčí různé poznámky pod čarou (sr. II. 379[2]): »Wie sehr ich von letzterem [Palacký] abweiche, zeigt der Text an jeder Stelle« a s tím hned souvisí dodatek o Tomkovi (jde o historii po smrti Albrechta II.): »Tomek, Děj. m. P. VI. 73 ff. fusst wesentlich auf Palacký«: str. 373[2]): »Daraus erhellt, dass Palackys Darstellung III. 3. 394 wieder einseitig ist.«).

[189]) »Krátké sebrání« se tu však ani přímo neuvádí; třeba si je domysliti při větě: »Eine wütende Agitation gegen alles Fremde, richtiger Unslawische und Deutsche, ward plötzlich in Böhmen entfaltet, die alten Hetz- und Lügengeschichten Dalimils über tschechische Siege und deutsche Freveltat und Niedertracht wurden in einen Auszug gebracht und möglichst im Lande verbreitet...« (k r. 1438: II. 348).

zího kovu, jež, očištěno, přece jen odmění neradostnou práci. Jednotlivé příklady toho, jak lze těžiti i ze rmutu polemické literatury proti husitství i proti Jiříkovi, podali již sami mistři tohoto směru, Palacký i Tomek: třeba však jíti dále a soustavněji se pokoušeti, aby i odpůrci křížovým ohněm přísné kritiky byli nuceni státi se svědky pravdy. Tak je možno, takovým kritickým přehodnocením, aby i ten, kdo za živa i po smrti byl úhlavním odpůrcem Jiříkovým a kdo hlavně na jeho volbu nakupil hromadu svých podezřívaných domněnek a pomluvačných výkladů, Mik. Tempelfeld, stal se též oporou obrazu nového, správnějšího a k historické skutečnosti spravedlivějšího.

II.

Otázka nástupnická a nápadníci trůnu.

Smrtí krále Ladislava nenastala porucha v českém životě veřejném. Mladý král se ho sice v lecčems zúčastnil, spíše však jen způsobem formálním, vpravuje se zatím v nezvyklé formy politické; opravdu vládl gubernátor Jiří z Poděbrad, jemuž, když již před tím, 27. dubna 1452, od českých stavů byl zvolen na dvě léta za správce zemského (do 28. května, po případě do 9. června 1454), Ladislav potvrdil ve Vídni 2. května 1453 správcovství na šest let po oné dvouleté lhůtě, takže konec lhůty králem povolené spadal až do r. 1460. Toto potvrzení však mělo ráz důvěrný a nebylo ani tehdy, ani v pozdějších letech veřejně ohlášeno. I bylo třeba, aby podobně, jako král 1. května 1453 veřejně potvrdil sněmovní usnesení o správcovství ze 27. dubna 1452, činil pak i další opatření veřejná, jimiž by správčí lhůta Jiříkovi byla prodlužována v souhlase s obdobnými usneseními sněmovními. Tak 14. března 1454 ustanovil král Jiříka správcem na další tři léta a hned 19. března totéž učinili stavové. A ježto Jiřík i po uplynutí této lhůty zůstával správcem, zdá se, že i r. 1457 byla jemu úřední lhůta prodloužena, snad i tehdy opět na tři léta, takže v tomto případě veřejná opatření obou činitelů českého dualismu státního se shodla s konečným terminem úřadování Jiříkova, jak je stanovil dotčený již důvěrný list královský 2. května 1453: k tomu, zdá se, ukazovala i prosba umírajícího krále k Jiříkovi, aby Čechy i druhé země k nim příslušné zachoval v pokoji a pořádku a aby se všem dála spravedlnost. Proto také nebylo odporu, když Jiřík hned na večer po smrti královˇ (23. listopadu) svolal k sobě zemské úředníky, pány právě v Praze přítomné i pražské konšely a ohlásil jim, že zatím podrží i dále správčí moc, nepochybně jen do příštího sněmu, jenž se měl sejíti k suchým dnům vánočním (14. prosince) a k jehož obeslání Jiřík stavy zároveň žádal. Hned druhého dne (24. listopadu) svěřili se Pražané v jeho ochranu a po pohřbu královˇ usneseno, aby vedle do-

savadních konšelů purkmistři tehdejší podrželi úřady až do nového krále.[1])

Je pochopitelno, že vzrušení, způsobené smrtí královou, přivedlo v polovině prosince mnoho šlechty i městských zástupců do Prahy na sněm, takže tento mohl býti zván »velikým«: zastoupeni tu byli zvláště hojně utrakvisté, avšak ani katolíků nechybělo.[2]) Utrakvisté, zvláště městští zástupci, byli si dobře vědomi významu chvíle, a nebylo asi bez přímého Jiříkova vlivu, že se v tak hojném počtu sjeli: byly to již znepokojivé otázky nastávající volby, jež zaměstnávaly mysl sněmovníků.[3]) V této náladě ani věc jinak samozřejmá, prodloužení právomoci Jiříkovy, se neobešla bez oposice některých pánů i měst: avšak většina sněmovníků, zvláště městští zástupci, prosadila, že Jiříkovo správcovství bylo potvrzeno, nepochybně do nového krále, o němž se tehdy, za silně změněných poměrů na prospěch zemí českých, jež trůn český opět činily velmi žádoucím, nemusilo, jako v letech čtyřicátých, hned předem pochybovati, zda k jeho skutečnému nastoupení brzo dojde.[4])

Zdá se, že se již při této zajímavé předehře volebního zápasu, jejímž předmětem byl Jiřík, rozestupovaly strany podle neurčitě se ještě rysujících volebních požadavků, že tu již stáli proti sobě utrakvisté a katolíci. V tom, že mezi utrakvisty smrt Ladislavova po předcházejícím napětí,

---

[1]) Doklady k tomu v »Konci Ladislava Pohrobka« 137[3]), kde výrok Šimona Slánského, citovaný Theobaldem, velmi dobře vystihuje dualistický moment státní při ustanovení správce zemského (»Non tantum rex, sed et ordines regni fuere mandantes«). U Eneáše Silvia a podle něho i u Theobalda sice slyšíme určitou zmínku, že Jiřík podrží moc až do letnic, do kdy mu prý byla svěřena, avšak jednání sněmu prosincového ukazuje, že zatím po smrti králově bez zvláštního usnesení sněmovního nebylo možno o delším terminu mluviti.

[2]) St. let. češ 169: zde ovšem se chybně praví, že se sněm sešel »po božím křtění« (6. ledna) a že na něm volba odložena k 2. březnu. Že však skutečně se konal na suché dny před vánocemi (14. prosince), přímo svědčí jak zápis v městské knize českobrodské (V. Schulz, Historické zprávy v nejstarší knize města Brodu Českého z let 1421—1496 ve Věst. Spol. N. 1899. VI. 23), tak i list Jiříkův Lehnickým 19. prosince 1457 z Prahy, v jehož čele vedle jména Jiříkova se uvádí i »der rat auch andere herren, adel, ritterschafft vnd die von steten iczund vff der sammenunge hie zcu Prage mit enander gesammelt des obgenannten konigreiches zcu Behmen« (FRA. 20. 117; datum: »Geb'in zu Prage off der gemeyne sampnunge«, na str. 119), a podobný list Jiříkův z téhož dne stavům hornolužickým (Beiheft zum N. Arch. für sächsische Gesch. 21. (1900) 109). Sr. k tomu i Palacký IV. 2. 16[6]) a Bachmann, Ein Jahr böhm. Gesch. v AÖG. 54. 70[1]).

[3]) Sr. Schulz, Hist. zpr. 23: sněm se konal »per dominum Girzik gubernatorem ex licitis et arduis causis, que partim innotuerunt civitatibus...«

[4]) Tamtéž 23: »...dominus gubernator susceptus et conformatus est in pristinum regimen tocius terre signanter per civitates, quamvis aliqui dominorum et civitates alique aliter, oblique et sinistre voluerunt.« Sr. k tomu i výrok v Rabštejnově »Dialogu« (AÖG. 54. 359): »Potestas imperii Bohemorum iure gubernacionis apud Georgium extabat.«

kdy přehnané naděje katolické v blízkou restauraci protihusitskou budily na druhé straně neméně přepiaté obavy před nastávající persekucí, působila přese všecku bolest nad mladým životem, tak záhy zmařeným, dojmem úlevy,[5]) můžeme již tušiti odpor proti přijetí takového krále nového, s nímž by se zaplašené právě obavy před katolickou reakcí opět mohly vrátiti. Odpor proti správcovství Jiříkovu mohl se zdáti horlivějším utrakvistům jen potvrzením, že nedávné obavy nebyly bezdůvodné. Na druhé straně nedávný spor Jiříkův se Zdeňkem ze Šternberka, jenž vzbudil dosti hluku a neomezil se jen na osoby v něm přímo zúčastněné,[6]) zdá se býti udavatelem nálady v kruzích katolického panstva, těžce nesoucího správu Jiříkovu: snad i spor mezi Prockem z Kunštátu a bratry Albrechtem, Hynkem a Štěpánem Bítovskými z Lichtenburka, do nějž byl zatažen i Jiřík a při němž na soudě seděl král Ladislav dva dny před smrtí,[7]) patří v tuto souvislost a svědčí též, že žárlivost leckterých členů katolického panstva proti Jiříkovi byla stále živá a vítala příležitost, kdy by se jeho gubernátorství mohla zbýti.

I sama otázka královská se již ozvala na sněmu prosincovém, třebas zatím na její řešení nebylo pomyšlení, pokud se české poselstvo z Francie nevrátilo a pokud zvláště za tím účelem, přímo s volbou na programu, nebyl svolán nový sněm. Tohoto určení však prosincový sněm ještě neměl, neboť o účelu jeho jednání slyšíme jen to, zač umírající král prosil Jiříka: aby byl zajištěn pokoj a řádné konání spravedlnosti.[8]) To se stalo usnesením, aby byl provolán pokoj, aby všichni ustali od válek a hubení země a řídili se řádem, který na příštím sněmu bude zjednán a měl trvati do příštího krále »aneb do jiného dalšieho vší země svolenie«: proto se sněmovníci neměli dříve rozjížděti, dokud by takový řád nebyl smluven.[9]) V tom lze,

---

[5]) »Konec Lad. Pohr.« 123. Je to opět zápisek knihy českobrodské, jenž mluví jistě i za jiné, vyslovuje-li uspokojení nad tím, že již pravda boží není »sub scampno«, jak tomu bylo božím dopuštěním; souvisí to stejně se smrtí královou, jako s nadějemi, jež tímto náhlým obratem mezi utrakvisty vznikaly.

[6]) »Konec Lad. Pohr.« 108 a d.

[7]) Tamtéž 131.

[8]) Zpráva bavorského anonyma (o ní sr. »Konec Lad. Pohr.« 132[2])) ve FRA. 42. 205: žádost Jiřího, aby se stavové dostavili do Prahy na suché dny a radili i pomáhali, »das das land vnd ander land in fride vnd gemach behölden werden vnd arm vnd reich bey seiner gerechtigkeit«. T o b o l k a, O volbě 4—10 se domnívá, že se tu již čekala volba a že nesplněním toho vzniklo zklamání.

[9]) Usnesení samo není zachováno, avšak máme alespoň text veřejného provolání, v němž se uvádí obsah některých článků sněmovních, určených širší veřejnosti. Otiskl je po druhé z kopie archivu třeboňského Zď. V. T o b o l k a, O volbě 41, nepoznamenav, že již je otištěno u G. H e š e, O působení Jana Vítěze ze Zredna a Jiřího z Poděbrad ve volbu Matyáše Korvína za krále uherského (program gymn., Jindřichův Hradec 1893) na str. 11, ačkoli na

tušim, postihnouti ohlas bouřlivého jednání sněmovního jak o správcovství Jiříkovo, tak o příští volbu. Kdybychom neměli určité zprávy o tom, že Jiřík byl již na tomto sněmu prosincovém za správce znovu potvrzen, mohli bychom vykládati dotčené usnesení, jako by otázka správcovská byla teprve na váhách; takto bychom se mohli snad domýšleti, že pod tímto titulem, při němž si druhá strana mohla mysliti, že jde o tužší organisaci veřejné bezpečnosti proti nebezpečným možnostem soukromé svévole, oživlé a podnícené zvěstmi o novém bezkráloví — oposice proti Jiříkovi, v níž se s několika pány katolickými družila i některá města, sotva však utrakvistická (snad zvláště Plzeň a Budějovice), skrývala své naděje, že snad přece bude možno správu zemskou upraviti jinak, zvláště nebude-li vyhlídek na rychlé osazení trůnu. Alternativa sama, do kdy měl nový řád platiti, zdála se naznačovati nedůvěru, že příští volba nebude míti hned praktických výsledků a že se tak bezkráloví přece jen poněkud protáhne.

Volba sama byla odložena až na příští sněm o suchých dnech postních (22. února), jenž měl býti generálním sněmem celé české koruny[10]); před ním dva dny, 15. a 17. únor, byly určeny k obecnému postu za tím účelem, aby sněm měl zdárný výsledek a aby tu byl zvolen král, »který by se bohu líbil a nám hodil i zemi vší tejto«.[11])

Byl-li zřejmě a určitě naznačen účel sněmu, nebylo ještě řečeno, kdo má na něm volební právo, ač se toho nepochybně již jednání sněmu prosincového dotklo, nerozhodujíc však o podstatě této sporné otázky. Podle praxe od konce válek husitských sotva se bylo možno nadíti, že by stavové čeští připustili k volbě zástupce zemí vedlejších, jak se zdá i ukazovati důraz

---

jiném místě (10[a])) Hešův článek uvádí. Souvislost s volbou z r. 1458, jak Heš poznamenává, vyznačil již Březan poznámkou na rubu nedatované kopie, kde prý je i současný regest. Doba, kdy bylo vydáno, náleží před 15. únor 1458, popeleční to středu, kdy a v příští pátek (17. února) měl býti obecní půst, aby se jednání sněmu, svolaného k 22. únoru, zdařilo. Počátek druhého článku třeba čísti takto: »Item pro zachovánie lepšie mieru [ne »měrú«, jak má i Heš] tohoto, jednoty a pokoje mienie [ne »měnie«: to již opravil V. Novotný v ČČH. 1896, 387] páni a sněm...« V posledním článku pak má býti: »aby všichni své podací obeslali pro uhozenie s vólí božie o sjednanie o krále« [ne »a s jednanie o krále«].

[10]) St. let. češ. 169: »A tu sú námluvu učinili o krále českého; i odložili sú páni s městy sněm do druhé středy v postě, aby se na to pilně rozmyslili, koho by chtěli sobě voliti a vzieti za krále českého.« Výzva listu Jiříkova z 19. prosince 1457 Lehnickým, aby poslali »merkliche botschaft mit macht off die gemeyne sampnung vnd tag der ganczen cron zcu Beheim, die wir zcu Prage off die neste zcukonfftige quator tempora in fasten habin vnd halden sullen« (FRA. 20. 119) — má svůj doprovod v napomenutí jeho k Vilémovi Saskému z 29. prosince, ať pošle posly na sněm »off die nehisten quatemer in der schirstkunfftigen fasten«, kde dostane se mu odpovědi na jeho nároky (tamtéž 121).

[11]) U Tobolky 41.

na právě uvedený citát o volbě krále, jenž by se hodil »zemi všie tejto«: i kdyby z oportunních důvodů k tomu svolili katoličtí pánové, chtějíce s pomocí zemí vedlejších prosaditi volbu vhodného jim kandidáta, byli by se tomu na odpor postavili utrakvisté, kteří se vší pravděpodobností mohli z účasti zemí vedlejších, po případě i Moravanů, čekati jen posílení živlů jim nepříznivých. Vyloučení zemí vedlejších z práva volebního nemusilo býti ve faktické protivě ani s povahou generálního sněmu, jak bylo možno doložiti z nedávné minulosti.[12]) Než nebylo ani předem jisto, zda panstvo povolí účast na volebním právu i druhým dvěma stavům nižším podobným způsobem, jako se to stalo r. 1440 při volbě Albrechta Bavorského, kdy rytíři i zástupci měst královských byli připuštěni do výboru »volenců«, avšak jen pro tento případ, nikoli zásadně.[13]) Jestliže k únorovému sněmu volebnímu měli se dostaviti podle usnesení prosincového všickni, »ktož právo a hlasy k volení krále od starodávna mají«, ježto by jinak nemohli činiti právních námitek proti tomu, co bude na sněmu uzavřeno — bylo to jen odsunutí tohoto pánům zajisté velmi nepříjemného sporu kompetenčního; jeho výsledek byl však jim již předem tím spíše patrný, ježto rytíři a zástupci městští, třebas již stavovské rozdíly leckdy rušily jejich společný postup,[14]) přece při otázce takového dosahu, jako bylo osazení trůnu, přes zájmové rozpory stavovské se scházeli na jedné cestě. Katolické většinou panstvo nedovedlo dosud odstraniti rozpory s utrakvistickým rytířstvem, jako tomu bylo v době jagellonské,[15]) a tak bezděky podporovalo nové sbližení mezi rytířstvem a městy. Nebylo-li úplné dohody mezi nimi, jak se zdá, ještě na sněmu prosincovém, došlo k ní brzo potom, kdy vidíme vystupovati jako vůdce sjednoceného utrakvismu za rytířstvo Buriána Trčku z Lípy a Zdeňka Kostku z Postupic a za města podkomořího Vaňka z Valečova i Samuele Velvara.[16])

Než předzvěsti příští volby nehlásily se jen v Čechách samých, nýbrž již

---

[12]) R. 1440 byli sice Šestiměstští na sněmu volebním, avšak nevolili (Čes. děj. III. 1. 522; sr. i případ z r. 1441 tamtéž 578). Zdá se, že zlatá bulla Karlova z r. 1348 byla opravdu vykládána tak, jako k r. 1441 praví St. let. češ. 123—24 při smlouvách českorakouských: »a k tomu ještě viece, aby všecky země, příslušející k koruně, přítomné byly k volení, a tu aby jednostajně a zespolka krále volili«, jako by k splnění ustanovení Karlova stačila pouhá přítomnost stavů zemí vedlejších.

[13]) Čes. děj. III. 1. 523.

[14]) Sr., jak 1454 v Praze se omezuje prodej domů šlechticům i jak naopak šlechta vymáhá zákaz, že měšťané nemají beze svolení královského kupovati statky svobodné (tamtéž III. 2. 799—800).

[15]) Náboženské rozdíly mezi panstvem a rytířstvem dobře osvětluje složení správčí rady, jež r. 1452 Jiříkovi byla přidána: jako panští její členové byli převahou katolíci, tak mezi rytířskými členy opět byli samí utrakvisté (tamtéž III. 2. 634). O sporu mezi pány a rytíři o »lavice« na soudu zemském r. 1454 tamtéž 794—95.

[16]) Zpráva Kunze Reitenbacha 28. února 1458 ve FRA. 42. 212.

i v zemích vedlejších, takže sněm prosincový musil k tomu zaujmouti stanovisko a jejich stavům připomenul jejich povinnosti ke koruně české. Nebyli to jen Lehničtí, jež takto Jiřík i čeští stavové 19. prosince napomenuli a u nichž starší spor o držbu knížectví, jenž bouří z r. 1454 nabyl povážlivé povahy,[17]) byl k tomu zvláštním podnětem, a důtklivý list sněmu prosincového se neomezil jen na výzvu, aby Lehničtí u sebe déle netrpěli kněžny Hedviky a jejího syna: varoval je, aby se proti právům koruny české nezavazovali poslušností nejen této kněžně, nýbrž ani jiným knížatům, kdyby je tito o to žádali, a pobídku svou, aby na příští sněm postní do Prahy poslali plnomocné poselstvo, provázel hrozbou, že by jinak stavové čeští je k poslušnosti ke koruně donutili.[18]) Podobně, třebas ne s takovým vyhrůžným tónem, bylo ze sněmu psáno i jinam, jak Lehnickým bylo zvláště připomenuto, a v jednom z těchto listů se již přímo praví, že někteří knížata činí nárok na uznání v zemích vedlejších: proti těmto nápadníkům, kdyby snad mocí je chtěli tisknouti od koruny, sněm pražský sliboval ochranu, napomínaje stavy zemí vedlejších, aby se jen věrně koruny přidrželi.[19])

Stavové čeští byli již zpraveni, kdo již zvlášť horlivě zahajuje v zemích vedlejších agitaci o uznání svých dědických nároků. Byl to Vilém Saský, choť sestry Ladislavovy Anny. R. 1447 učinil pokus o nabytí Lucemburska, při čemž mu měli pomoci čeští žoldnéři. Avšak jejich nezdar před městem Soestem ve Vestfálsku rozhodl též o plánu lucemburském a v české paměti zbyly živé vzpomínky na nešťastný návrat z Vestfál, jež českého letopisce, když o tom psal, přiměly k ráznému výroku: »Věř čert Němcuom!«[20]) Vzpomínky ty pak byly udržovány vleklými spory jak o dluhy Vilémovy českým žoldnéřům, tak se starším jeho bratrem kurfiřtem Fridrichem o česká léna, jež však, i když se přímo Viléma netýkaly, přece i naň vrhaly v české veřejnosti nenávistný reflex. Osobně Vilémovu pověst u Čechů poškozoval i jeho špatný poměr k ženě Anně, takže r. 1453 vidíme samého Jiříka v nevděčné úloze žalobce, jenž Vilémovi vytýká, že se sestrou královou jedná »velmi neslušně a nepoctivě.«[21]) To vše bylo u stavů českých špatným do-

[17]) Čes. děj. III. 2. 850 a d.

[18]) FRA. 20. 117—19.

[19]) List z 19. prosince k stavům hornolužickým: Beiheft zum N. Arch. f. sächs. Gesch. 21. (1900) 109. Stopu podobného listu najdeme i v poděkování Jiříkově — »Littow« [?], 25. ledna 1458 — biskupu vratislavskému Joštovi z Rožmberka: Jiříkovi prý bylo příjemno slyšeti jeho ujištění (jež bylo patrně odpovědí na výzvu Jiřího), že spolu se stavy knížectví vratislavského se přidrží koruny české, a sliboval, že to oznámí sněmu, až se v postě sejde (SS. rr. Sil. III. 1).

[20]) St. let. češ. 148. O plánu lucemburském i tažení k Soestu sr. Čes. děj. III. 2. 200 a d.

[21]) Tamtéž 872 a d. Anna, jež musila ustoupiti krásné milence Vilémově Kateřině z Brandenštejna, žila ve smutném ústraní na Eckardsberce.

poručením nároků Vilémových, i když byly zakládány na dědickém právu nešťastné jeho ženy.

Vilém krátce po smrti svého svaka Ladislava rozpisoval již po zemích vedlejších o svých právech, žádaje, aby stavové k ničemu nesvolovali na újmu práv jeho i jeho choti, i připomínaje přísahy, jež složili Albrechtovi II. i jeho dědicům obojího pohlaví a jejichž závazků nemohou býti zbaveni.[22]) Šestiměstské za tím účelem zval 4. prosince k sjezdu do Chotěbuze, jež patrně zvolena proto, aby tam pohodlně mohli přijeti i zástupci dolnolužičtí.[23]) Zatím však nacházel jen výmluvy: buď jednotlivci mu odpovídali, že sami, ježto se věc ta týká celého království, odpovídati nemohou,[24]) nebo, jestliže se kde stavové sešli, jako tomu bylo u Šestiměstských 21. prosince v Lubij, vlastní odpověď odkládána, zajisté za tím účelem, aby se zjistilo, jak smýšlí rozhodující činitelé.[25]) Skutečnost byla horší než optimistické pověsti, jimiž přátelé Viléma utěšovali. Takovou byla i zpráva o sjezdu slezském, jenž prý se usnesl uznati Viléma za dědičného pána, ježto nikdo k zemi nemá práva lepšího nežli choť jeho Anna, které již dříve Slezáci holdovali.[26])

Agitace Vilémova však přes to neochabovala a šířila se i mimo hranice zemí českých do ostatního dědictví Ladislavova, ne-li hned ještě do Uher, zato však již jistě do Rakous, jež s počátku zůstávaly mimo její dosah. Saský diplomat, probošt naumburský Dr. Jindřich Leubing, jenž snad hned na počátku prosince byl poslán do Vídně, aby tu vyšetřil náladu, a jemuž se brzo potom dostalo vynikajícího úkolu, aby na hlavním místě, v Praze, hájil zájmů Vilémových, již v polovině prosince radil svému pánovi, aby ani Rakousy nepouštěl se zřetele a aby zvláště působil na Vídeňské, ať se při rozhodování o dědictví Ladislavovu neukvapují.[27]) A skutečně již

---

[22]) Eschenloer (SS. rr. Sil. VII. 18) se zmiňuje o jeho listech knížatům slezským i Vratislavským až v souvislosti s volbou pražskou, jistě však takové listy i pro Slezsko byly rozesílány již dříve, současně asi s listem k Zhořeleckým, jimž tak Vilém psal z Výmaru již 4. prosince 1457, nazývaje sebe a Annu »rechte erben« (N. Laus. Magazin 1858. 519—20; fragment v SS. rr. Sil. VIII. 6). 29. prosince 1457 již Jiřík Vilémovi vytýkal, že takové listy psal do Slez knížatům i městům (FRA. 20. 121).

[23]) Verzeichniss Oberlaus. Urk. II. 82.

[24]) Odpověď Vratislavských v SS. rr. Sil. VII. 15 bez data.

[25]) Tamtéž VIII. 6, pozn. při č. 6 (Šestiměstští se prý chtěli ještě dále poraditi se šlechtickými many).

[26]) O tom psal Vilémovi bratr jeho kurfiřt Fridrich z Grimmy 21. prosince: zpráva pocházela od knížete Jana Zahaňského, jenž byl v Drážďanech na léčení (FRA. 20, 119—20).

[27]) Jeho list z 12. prosince se zajímavými novinami byl snad psán přímo z Vídně (tamtéž 116). Bachmann ve FRA. 42. 234[1]) pokládá Leubinga za vůdce prvního poselstva saského ve Vídni; podle obsahu jeho listu se však zdá, že jeho poslání ve Vídni, ač je-li psán list jeho odtud, bylo zatím spíše povahy jen důvěrně informativní.

9. ledna 1458 Vilém psal stavům rakouským, aby jej a Annu, kterou nazýval »rozenou královnou uherskou, českou, dalmatskou i chorvatskou, vévodkyní rakouskou, lucemburskou, markraběnkou moravskou« atd. a sebe jejím »manželským poručníkem« (»eeleicher gerhab und vormund«), uznali za přirozené dědice a jim holdovali; přál si, aby se za tím účelem shodli o sněm a poslali jeho poslům k němu glejt.[28]) Nebylo by snad sice taktické, předem se vzdávati části dědictví, rozhodně však takové rozpětí agitační bylo nad síly Vilémovy a v příčině Rakous, kde nešlo nijak o vyloučení Habsburků z dědictví, nýbrž jen o to, kdo z nich má v ně nastoupiti, bylo již napřed beznadějné.

Lepších vyhlídek však neměl Vilém ani v Čechách, byť mu tu nebylo zápasiti s nápadníky z domácí dynastie, kteří již svým původem měli před jinými, cizími přednost. Zato zde narážel na soupeře, který se proti němu mohl opříti o hlavní vývojové síly posledních desítiletí, o silné vědomí národní i náboženské, jemuž se osobnost Vilémova příčila. Byl to již tehdy Jiřík, třebas ještě zatím jeho kandidatura nevystupovala otevřeně před veřejností, kryjíc se pod pláštíkem objektivnosti a obratně užívajíc ve svůj prospěch neobyčejně výhodné situace, v niž ho proti ostatním kandidátům stavěl jeho úřad gubernátorský. Jestliže v Rakousích dědický nárok Vilémův stál proti jinému nároku dědickému, v Čechách se zásada legitimistická ocítala ve sporu s ideou svobodné volby.

Již 16. prosince, tedy právě v čas zasedání prosincového sněmu pražského, mohl Fridrich Saský z Torgavy Vilémovi oznámiti, že došly ho zvěsti, že čeští páni zamýšlejí český trůn osaditi volbou, a to mezi čtyřmi nápadníky, jejichž pořadí určovalo veřejné mínění takto: za císařem Fridrichem následovali Kazimír Polský, bratr císařův Albrecht Rakouský a Albrecht Braniborský.[29]) A toto mínění vystihovalo v podstatě náladu české veřejnosti politické, jež ve smrti mladého bezdětného krále viděla vraceti se příležitost, jaké byla již od válek husitských několikráte svědkem, kdy nový král vstupoval na trůn volbou anebo způsobem přijetí, který s podstatou volby měl mnoho společného. V tom byly ústavní ozvěny revoluce husitské, postavivší proti heslu legitimity zásadu svobodné volby, vyvolanou potřebou chvíle a podepřenou silou vítězného meče. Právní tradice minulosti ztrácely závaznost u účastníků velikých převratů společenských a byly nahrazovány právem novým, vyrostlým z nedávných bouří a ochotněji vycházejícím vstříc životním požadavkům národním bez ohledu na úmluvy i přísahy předků.

---

[28]) Chmel, Materialien zur österreich. Gesch. II. 149—50; sr. i Zeissberg, Der österreichische Erbfolgestreit nach dem Tode K. Ladislaus Postumus (1457—1458) v AÖG. 58, 95 a d. Podle Viléma všecko dědictví po Ladislavovi spadá na Annu jako jeho sestru s otcovy i matčiny strany, takže »nyemant nahender denn sye gesippt ist«.

[29]) FRA. 20. 117.

Toto smýšlení, jež si tvoří směle nové právo, lépe vyhovující novým poměrům a nanejvýše, aby snáze dosáhlo autoritativní platnosti, kryjící se maskou stáří — charakteristicky prozírá ve sféře městské ze zajímavého souboru právního, z t. zv. »Práv soběslavských«, odrazu to skutečných právních poměrů pražských z let čtyřicátých století 15., jenž však je smíšen s novými nároky, vydávajícími se za pozůstatky dávné minulosti: sílu, jež v době husitské vystupovala otevřeně se svými nároky, tu v theorii politické zaměnila fikce, snažíc se svým způsobem dojíti podobného cíle, vytvořiti nové právo.[30]) Právě proto je tato právní kniha význačným ukazatelem dobovým, význačným i pro naši otázku, ježto se jí v několika svých článcích i přímo dotýká, dobře dokládajíc, jak doba současná byla proniknuta myšlenkou volitelnosti a jak proto s ní byly spojovány i nové právní nároky hlavního města. Je zajisté zajímavé slyšeti, že staroměstský purkmistr nejen má za bezvládí (»když by dědice v Čechách nebylo k kniežectví«) zemi spravovati až do volby knížecí, trávě na radnici na obecní groš a maje v radě své sudí zemského i purkrabí pražského, a že k němu mají všecka města i úředníci hleděti a jeho poslouchati »jako vladaře mocného«, nýbrž že on též k volbě obesílá stavy, a není-li po třech dnech shody o osobě knížete, že ten se stane vládcem, pro něhož se pražští konšelé s obcí rozhodnou. Proti nehodnému a násilnému panovníkovi se stavům přiznává právo k odboji, ovšem opět s Pražany v čele.[31]) A nároky takové neměly jen cenu theoretickou. Pozdější případ krále Vladislava z r. 1472 ukazuje, jak příležitostně se jim dostávalo praktické platnosti: tehdy bylo uznáno, že volba královská se má díti jen v Praze a že nový král, když po prvé do Prahy přijede, má před branou Pražanům přísahati, že zachová jejich práva a svobody.[32])

Než máme i jiné, přímé doklady o tom, že volitelnost českého trůnu v době Jiříkově byla thesí obecně uznávanou, třebas její formulace nezní vždy stejně a nemá vždy stejného rozsahu. Jejím významným přiznáním byla — někdy na rozhraní let 1457 a 1458 — přímluva stavů dolnolužických za jejich zástavního pána Fridricha Braniborského nejen tím, že volba se tu od příslušníků jedné z vedlejších zemí výslovně přičítá českým pánům a tak se uznává dosavadní česká praxe, vylučující vedlejší země z účasti na volbě, nýbrž též, že se tím vlastně vyslovuje i souhlas, že v této situaci je volba na místě, nač ovšem měl podstatný vliv poměr stavů dolnolužických k navrhovanému kandidátovi.[33]) S tím souhlasí i výrok samého Jiříka,

[30]) O »Právech soběslavských« sr. výklady Jar. Čelakovského v »Sborníku přísp. k děj. hl. m. Prahy« I. 2. 257 a d. i jejich vydání s úvodním rozborem u R. Schranila, Die sogenannten Sobieslaw'schen Rechte (Prager staatswiss. Untersuch., H. 4).

[31]) Čl. 2, 4 a 6.

[32]) J. Čelakovský, Sbírka pram. práva měst. I. 267—68.

[33]) Höfler, Das kaiserliche Buch d. Mrkgr. Albrecht Achilles 44 (zde

pronesený o něco později (r. 1459) při jednání se Saskem v Chebu, jenž je tím významnější, že se zároveň zmiňuje i o právu dědickém a přímo se dotýká právního základu nároků Vilémových. Podle něho dcery nedědí, pokud jsou mužští dědicové na živu. A tu zajímavě ukazuje Jiřík k Habsburkům jako k vlastním dědicům: proto nároky saské neměly zatím právního základu. Tím však není dotčena platnost jeho vlastní volby, neboť — a tu Jiřík vlastně vytýká převahu skutečné, vžilé již praxe politické nad starší tradicí právní — Čechy prý mají svobodnou volbu, jak svědčí případy Zikmundův, Albrechtův i Ladislavův.[34]) V stejném smyslu zněla o rok později (1460) na sjezdu v Bytomi i odpověď českých zástupců, když Poláci žádali, aby bylo uznáno dědické právo Kazimírovy choti Alžběty po dědu, otci i bratru: popřela nejen dědické právo ženské, nýbrž i mužské. Výroku tomu tím větší zajímavosti dodává přítomnost předního českého magnáta katolického, Zdeňka ze Šternberka, o němž sice nevíme, byl-li sám při tom mluvčím, o němž však je známo, že již dříve, při přijímání Ladislava Pohrobka, byl zastáncem principu volebního.[35]) Podobný význam nepochybně i má, mluví-li Žídek o »řádném a jednostajném volení« Jiříkově a uznává-li tak, že dědické nároky druhých nápadníků nebyly s tím ve sporu.[36])

Z posledních již let Jiříkových, z r. 1468, když šlo o nabídku českého trůnu Fridrichovi Braniborskému, pochází výklad jeho bratra Albrechta Achilla o české volitelnosti. Koruna česká se nedědí, nýbrž stavové chtějí míti volbu svobodnou. Děti, které má král před svým korunováním, nemají práva dědického (tím méně jeho bratří a synovci): kdyby šlo o jejich volbu, byli by v takovém postavení, jako by s králem, svým otcem, vůbec nebyli příbuzní. Než i mezi syny, jež se králi narodí již po korunovaci (o dcerách a jejich právu dědickém Albrecht vůbec nemluví), stavové by

---

ovšem se nesprávně, jak poznamenal již D r o y s e n, Gesch. d. Preussischen Politik II. 1. 294[1]), klade k r. 1440) i R i e d e l, N. Cod. diplom. Brandeb. III. 1. 325): »Würden nu vnnser gnedigen hern, die Behemischen hern, die do m e c h t i g s e i n einen behemischen konig zu erwelen, beraten vnd zu willen nach vnnser bete vnd anbrigen…«

[34]) FRA. 20. 177. Bohužel, P a l a c k ý zde nepodává vlastního znění výroku Jiříkova, nýbrž jen jeho obsah. Co tu Jiřík praví o vyvěnění Anny Saské, bude ještě dále zmíněno.

[35]) O Bytomi sr. Dlugoš, Opera omnia XIV. 301. Autor tu byl sám přítomen a zajisté správně českou odpověď formuloval (»… et nedum feminam, sed neque masculum posse in Begno Bohemiae haereditare astruerent«). O solidaritě Zdeňkově s Jiříkem při přijetí Ladislavově svědčí »Dialog« Jana z Rabštejna: oba Ladislavova »veluti per eleccionem in regnum acciverunt« (AÖG. 54. 359; sr i. Čes. děj. III. 2. 683[1])).

[36]) Spravovna (vydání T o b o l k o v o) 181. A stejný tón zní, tuším, i u Všehrda, praví-li: »Země sobě krále sama volí a jej dobrovolně podniká, od něho žádnými penězi kúpena nejsúci, než dobrovolně jemu poddána« (Knihy devatery III. 22, vydání J i r e č k o v o str. 150).

volili, který by se jim lépe hodil.[37]) Tedy podle Albrechta Braniborského jedině právo mají princové, narození již po korunovaci otcově, avšak bez uznání primogenitury. Tak charakterisoval českou praxi o posloupnosti královské střízlivý politik, o věcech českých dobře poučený již z vlastního zájmu, maje syna Jiříkova za svého zetě, a jeho výkladu odpovídá, co víme o snahách Jiříkových, zajistiti svému rodu následnictví na českém trůně.

Převaha tendencí volebních nad dědickými, jež měly své východisko v osobě korunovaného krále, nehledíce k jeho dětem, zrozeným před korunovací a vlastním nastoupením vlády, tím méně pak k jiným jeho příbuzným — nevylučovala ovšem ještě známosti starších ustanovení o právu nástupnickém. O to se zvláště přičinili katoličtí páni, kteří svým občasným legitimismem tvořili jistou protiváhu utrakvistům, jež jejich obranné zájmy proti stále hrozící reakci katolické činily přirozenými zástupci principu volebního, umožňujícího jim snazší výběr vhodných osob i zaručení svobod náboženských.

Mohlo by se zdáti, že dotčený právě Jiříkův výklad vzájemného práva českorakouského souhlasil se smlouvou, uzavřenou 3. listopadu 1404 mezi králem Václavem IV. i moravskými Lucemburky Joštem a Prokopem s jedné a mezi tehdejšími Habsburky se strany druhé, podle níž jeden rod po druhém měl navzájem děditi již po vymření mužských dědiců.[38]) V tom případě by ovšem bylo dlužno předpokládati, že tu Jiřík šel ve stopách Albrechta II., jenž r. 1438 svou volbu vykládal spíše uplatněním nároku vlastního než své ženy Alžběty, dcery Zikmundovy,[39]) kdežto stavové čeští,

[37]) List Albrechtův z 5. března 1468 otiskl D r o y s e n v »Berichte ü. Verh. d. kön. sächs. Gesellsch. d. Wiss. IX. (1857) 176 a d. Místo o volitelnosti české je na str. 181 (interpunkci však někde měním): »Die sach ist betrugnus, als wir besorgen vnd teils wissen gruntlich, das die Cron von Beham nit erbt, vnd sie wolen ein freye wal haben. Vnd hett ewr lieb zehen kinder, wir gesweigen bruder vnd bruder Son, ee ir gekront wurdt, es wer keiner vehig der cron, sie wolten Ine dann welen [místo: gezuwelen], als einer, der auch [euch] nicht gewant were. Vnd gewennt ir, dieweil ein konig weret, kinder, die man weren, dennoch wolten sie vnder kindern die wale habe, welcher Ine am besten gefiel.«

[38]) Listy obou stran jsou u B r a n d l a, Codex dipl. Mor. 13 (1897). 352—55. K a l o u s e k, Čes. st. pr. (1892) 177[2]) neznal listu Václavova, jejž B r a n d l otiskl z L ü n i g a, nenacházeje nikde jeho originálu, a soudil, že o vyloučení dcer, jež měly býti na prospěch mužských dědiců druhého rodu jen knížecím způsobem opatřeny, neplatila reciprocita. Také T u r b a, Gesch. des Thronfolgerechtes (1903) 254, jenž si Brandlova vydání listu Václava nevšiml, myslí, že smlouva byla spojena s jednostrannou výhodou českého rodu panovnického, na nějž se vyloučení dcer nevztahovalo. Opravdu však v listu Václavově je obdobný passus o tom jako v listu Viléma Rakouského, takže v příčině onoho vyloučení dcer byla reciprocita. Smlouva ta souhlasem stavovským nabyla platnosti zákonné. O G l a f e y o v i, jenž ji po S t r e i n o v i bral v úvahu, sr. výše I. kap., pozn. 96.

[39]) Sr. výše str. 594. Ovšem zde by se ozvala otázka, zda by to byl z Hab-

akcentujíce nacpak nárok Alžbětin, vraceli se tehdy, ovšem spíše bezděčně, než s plným uvědoměním, od smlouvy z r. 1404 k smlouvám českorakouským z 10. února 1364, v nichž jeden rod po druhém dědil až po vymření všech dědiců po meči i po přeslici.[40]) Tehdejší postup stavů českých byl více ve shodě se stanoviskem krá'e Zikmunda, jenž sice 30. září 1409 obnovil smlouvy českorakouské, avšak nikoli ony z r. 1404, nýbrž starší z r. 1366, jejichž zák'adem byly smlouvy z r. 1364.[41]) Vliv smluv z r. 1404 se v Čechách, zdá se, později neuplatnil, a děl-li se jaký odkaz k smlouvám českorakouským, myslily se obyčejně smlouvy z r. 1364 a 1366.[42]) A zdá se, že ani Jiřík r. 1459 tu neměl na mysli jen smlouvy z r. 1404, nýbrž také smlouvy dřívější, ovšem zároveň ve spojení s výkladem v 15. století obvyklým, jenž, přenášeje soukromoprávní zásady do práva veřejného, přičítal případné právo dědické jen ženám nevdaným a neodbytým, jak ukazovala i jeho další zmínka při té o příležitosti, r. 1459, o Anně Saské, že, byvši řádně odbyta, nemá více žádných nároků na Čechy.[43]) Také třeba při tom uvážiti, že Jiříkovi

burků právě Albrecht II., jenž by tu měl nejbližší právo (sr. Čes. děj. III. 1. 236, jak r. 1438 Vladislav Polský v té příčině dával přednost Fridrichovi IV. Tyrolskému).

[40]) Cod. dipl. Mor. 9. 257—58.

[41]) Tamtéž 14. 96—97. Smlouvy ze 26. března a 11. května 1366 jsou tamtéž 9. 326—32 a 337—38.

[42]) To lze viděti ze zprávy St. let. čes. 123 k r. 1441, že »nalezen byl list ciesaře Karla na volení pána a krále českého, zhynul-li by rod králův českých [tedy rod vůbec, ne jen rod mužský], aby přenesen byl na kniežetství rakúské, a zase též kniežetství rakúské na královstvie české; a k tomu ještě viece, aby všecky země, příslušející k koruně, přítomné byly k volení, a tu aby jednostajně a zespolka krále volili.« To je ohlas smluv z r. 1364 i 1366 i se zárukou, že stavům všecka práva i svobody budou zachovány, tedy i právo volební, zde ovšem až po vymření obou rodů panovnických, jež tu splývaly v právní jednotu.

[43]) FRA. 20. 178: Palacký sice praví, že Anna byla odbyta »mit 100.000 fl. Heirathsteuer«, avšak není pochyby, že summa uvedená je celkovým věnem, na němž Čechy jen z části měly býti účastny: je otázka, kdy tento podíl byl zaplacen (o tom zde dále sr. i výrok Eschenloerův). Jiřík se zde nezmiňoval o Alžbětě Polské, avšak ani ji patrně nepokládal za oprávněnou dědičku, takže nárok po Ladislavovi i podle smluv z r. 1364 a 1366 spadal na nejbližší mužské dědice habsburské. — Z. V. Tobolka v menším článku »K dědickým nárokům neprovdaných a neodbytých kněžen z panujících rodů v Čechách« (v ČMM. 1897. 169—70) nevěří v pravděpodobnost výkladu Kalouskova (v »Čes. st. pr.« 182), že při volbě z roku 1458, jako roku 1526, se uplatnila zásada, že dědičkou může býti toliko neprovdaná a neodbytá kněžna z domácího rodu panovnického. Než případ z roku 1526 není jediným dokladem v té příčině. Náleží sem právě uvedený výrok Jiříkův, avšak lze k němu připojiti i argumentaci Vladislava Polského z roku 1438 (sr. Čes. děj. III. 1. 326; o právu dcer neodbytých sr. i str. 238). Vladislav tu sice vychází se zásady opáčné, že žena vůbec nedědí, to však souvisí s momentem časovým, v nějž se mu these dědického práva ženského nehodila. Co dále praví o tom, že dcera Zikmundova

bylo již tehdy snáze uznati nárok Habsburků, od nichž se již nemusil báti, že znovu proti němu uplatní svůj nárok, zvláště když císař již byl ochoten jej jako krále českého investovati, a že právě proto neměl rozpaků, po případě uznávati i smlouvy z r. 1404, jež Habsburkům ještě více právo nástupnické v Čechách přibližovaly. Obojí, uznání smluv českorakouských, ovšem jen theoreticky, beze všech praktických důsledků, když za základ, jak víme, se přes to bralo české právo k svobodné volbě, i podobné uznání práva ženského podle analogie s českým právem soukromým, obracelo se tu fakticky proti nárokům Vilémovým, jemuž ani jinak nepomáhalo, že byl manželem starší z obou sester Ladislavových, neboť, jestliže po válce husitské pozbyla životnosti zásada mužské primogenitury, tím spíše ztratila význam primogenitura ženská.[44])

Alžběta byla provdána ještě před korunovací otcovou (to ovšem je nesprávné, ježto Zikmund byl již korunován 28. července 1420 a Alžběta provdána až 19. dubna 1422: Vladislav byl by však mohl říci, že Alžběta byla zasnoubena před korunovací otcovou, 7. října 1411) a že byla, »jak se praví, dostatečně vyvěněna«, ukazuje již vliv právních názorů českých. Zikmund sám pokládal právo své provdané již dcery za nedosti silné, a proto, mysle patrně je zesíliti volbou, vymiňoval si roku 1423, že biskup olomoucký i kníže opavský mají Albrechtovi i Alžbětě k dosažení trůnu českého »svůj hlas dáti a jim k tomu pomocni býti« (Čes. děj. III. 1. 239). O Kazimírovi Polském Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau I. 46 praví, »dass ihm die Morgengabe, davor die Behem globit hetten [o čemž však určitějšího udání není], noch nicht ausgerichtet were. Deshalben er näher zur Crone were, denn der andere Schwager Herzog Wilhelm zu Sachsen von seinem Gemahl wegen gesein möchte, die aus dem Hause Oesterreich ausgerottet und verlobet were worden.« Je z toho dobře patrný právní názor, že s vyvěněním byla spojena i ztráta práv dědických. Že i věcně měl Eschenloer pravdu, vysvítá níže z p. 47. Vilém Saský však ještě roku 1456 tvrdil, že přes upomínky nedostal až dosud z věna »noch nye keynen pfennig« (FRA. 42 182). Uvádí-li T o b o l k a pro své mínění i to, že Moravané neuznávali výkladu českého sněmu o právu dcer provdaných a odbytých, neznamená to v naší otázce při známém jejich stanovisku legitimistickém mnoho. Renunciace Anny Saské, nepochybně hned po zasnoubení s Vilémem roku 1439, jíž se zříkala nároků na země rakouské, nikoli však na země české a uherské, také nemůže tu míti ceny průkazné. Nešlo o to, jak o právu dcer provdaných a odbytých soudili členové dynastie habsburské, jimž přirozeně šlo o dědické právo ženské bez oněch omezení, jaká byla důsledkem vyloučení dcer provdaných a odbytých, nýbrž jaké bylo mínění většiny stavů českých: a o tom z renunciace té se pochopitelně nic nedovídáme. Ani V. N o v o t n é h o (v ČČH. 1899. 34) důvody T o b o l k o v y nepřesvědčily. Sr. i výklady T u r b o v y 234 a d. o částečném vítězství názorů soukromoprávních po vymření Přemyslovců i další kapitolu o nových zápasech za uznání ženské posloupnosti od válek husitských (258 a d.).

[44]) O principu mužské i ženské primogenitury v českém státním právě sr. Čes. děj. III. 1. 237—38. Vilém neměl tedy u Čechů takové přednosti před druhým svakem Ladislavovým Kazimírem, jak myslí B a c h m a n n, Ein Jahr 35, ani nebyly v případu zamítnutí nároků habsburských nároky obou sester Ladislavových tak »unbestreitbar«, jak míní v »Gesch. Böhmens« II. 469.

Ovšem Vilém Saský, domáhaje se uznání dědického práva své ženy, šel ještě dále v minulost, ještě před smlouvy Karlovy z let šedesátých: jeho vlastní oporou byla zlatá bulla Karlova ze 7. dubna 1348.[45]) V tomto aktu obě strany, Vilém i stavové čeští, nacházely hlavní důvody k utvrzení svých stanovisek. Jestliže pro Viléma nejdůležitějším bylo určité stanovení ženského práva dědického (»masculus vel femella superstes legitimus«) — pro stavy české zase mělo základní význam potvrzení práva k volbě, při čemž však v 15. století více se zřetel obracel k principu samému nežli k vážným omezením, jimiž Karel právě v zájmu práva dědického doplnil svůj autoritativní výklad slavného privilegia Fridricha II. z r. 1212.

Nové tendence časové, příznivější více myšlence volitelnosti, silně zastřely určité vymezení Karlovo, kdy teprve nastává případ volby, že tak je až tehdy, kdyby rod královský vymřel ve všem svém manželském potomstvu mužském i ženském, anebo kdyby jakýmkoli jiným způsobem se království uprázdnilo, čímž se rozuměly různé případy přerušení vládní soudržnosti, kdy i bez vymření rodu královského právně nastávalo bezvládí.[46]) Pokud se později dbalo vysloveného tu dědického práva ženského, činilo se tak ve smyslu uvedeném, že se dědičkami rozumějí jen dcery nevdané a neodbyté. Po té stránce bylo již zajímavé, že v prvních zprávách o nastávající volbě i kandidátech se nevyskytlo jméno Viléma Saského, jako by se tu již na českém foru uplatňoval důvod, vyslovený r. 1459 Jiříkem, že Anna Saská je kněžna již provdaná i odbytá a že již tím je nároků dědických zbavena. V souhlase s tím sotva lze přijmouti, že, co působilo proti nároku Anninu, bylo by prošlo při její sestře Alžbětě, při jejímž sňatku s Kazimírem Polským r. 1454 stejně, jako dříve v případu Annině, není přímé zmínky o ústavní účasti stavů českých, jíž by se obešlo její vyloučení z práv dědických.[47]) Byl-li Kazimír přece mezi kandidáty, o nichž

---

[45]) Její text, přinesený v dubnu 1458 od poslů Vilémových do Vratislavi, pojal Eschenloer ve svou kroniku jako vlastní zbraň proti neplatnosti volby Jiříkovy (SS. rr. Sil. VII. 21—24; vydavatel Markgraf její nový otisk upravil podle originálu). Ovšem r. 1459 poslové Vilémovi ve Francii vedle bully Karlovy z r. 1348, jíž dokazovali, že Čechové nemají práva k volbě, dokud zbývá ženský potomek z královského rodu českého, neboť ten má nastoupiti »tam de iure, quam de consuetudine in regno Bohemie« — citovali i smlouvy českorakouské (z r. 1364), že, není-li mužských ani ženských potomků v rodě jednom, dědí rod druhý: uváděli jejich potvrzení z r. 1444 (Ludewig, Reliquiae manuscriptorum IX. [1731] 712—14 a 725—26).

[46]) Sr. takové případy vakance u Turby, Gesch. d. Thronf. 251—52.

[47]) O poměru stavů českých k sňatku Anninu sr. Čes. děj. III. 1. 441, k sňatku Alžbětinu tamtéž III. 2. 844 i 883 a d. Byla-li Alžběta kněžnou provdanou nepochybně bez souhlasu stavů českých, dlouho pak ještě nebylo možno říci, že by byla vyvěněna, neboť výplata věna jejího, o něž pak za vlády Jiříkovy šlo při různých jednáních českopolských, se dlouho protáhla. R. 1472 konečně zaplatil Fridrich III. 32.000 zl., což však byla jen část věna: ostatek měli platiti nástupci Ladislavovi v království českém a uherském.

se ihned po smrti Ladislavově mluvilo, a jestliže on sám byl o dědickém právu své ženy přesvědčen a byl hotov tento nárok uplatniti,[48]) byly toho příčinou patrně důvody jiné, mezi nimiž zajisté ne posledními byly sympatie národnostní, slovanské.

Jako moment dědický ustupoval při pozdějších návratech k zlaté bulle Karlově do pozadí, rovněž se později nehledělo k výslovnému ustanovení, komu v případě, Karlem určitě vyznačeném, náleží právo volební, že toto se neomezuje pouze na stavy české, nýbrž že jsou ho účastni i »preláti, vévodové, knížata, páni, rytíři i všecka obec království Českého a jeho příslušností.« Bylo to v obvodě s omezováním státoprávního pojmu české koruny, jenž původně značil jednotu obou dualistických činitelů ústavních, krále i stavů celého státu českého, jen na stavy české: jako tito v bouřlivých zmatcích bezkráloví se stávali vlastními představiteli státu českého i obránci jeho jednoty, tak úměrně s velikým tímto úkolem rostly i jejich nároky a oni strhli na sebe i nejvyšší právo veřejné, právo volební, připouštějíce nanejvýše, aby stavové ostatních zemí korunních byli při tomto významném aktu jen trpnými svědky.

Toto české sebevědomí státoprávní, tak mocně posílené zákonodárným dílem Karlovým, bylo českému státu i za bezkráloví záštitou jeho nezávislosti, a na ně by byla říše německá narazila jako na vzdornou překážku, kdyby se snad byla chtěla pokusiti, aby využila osiření trůnu českého smrtí bezdětného krále, jemuž nejbližšími příbuznými byly jen dvě sestry, k proměně vzájemného, během času velmi uvolněného poměru. Než to byly možnosti, na něž tehdy nikdo vážně nepomyslil, a tím méně se pokoušel o jejich splnění.

Máme sice zprávu, že císař Fridrich III. prohlásil, že jemu náleží pořízení o trůnu českém, ježto poslední král zanedbal — při nepřátelství, jaké bylo mezi strýcem a synovcem, bylo to pochopitelné — přijmouti říšskou

---

[48]) Podle Dlugoše (Op. omnia XIV. 262) Kazimír 4. ledna 1458 odejel z Krakova do Sandoměře, kde 6. ledna byly konány bohoslužby na pamět Ladislavovu, načež král i s královnou se odebrali na Litvu. Jemu i jeho rádcům sice ucházení o dědictví Ladislavovo připadalo prý jako věc ztracená (»prope abscissa res«), přece však nezdálo se býti vhod, beze všeho upouštěti od obou království, českého i uherského (Rakousy tedy vůbec nepřicházely v úvahu). — Tomu lze věřiti, ježto i Eneáš Silvius, Hist. boh. kap. 72 praví o Kazimírovi: »sororem defuncti regis sibi nuptam esse ajebat eique regnum deberi«. Jinak však je, vypravuje-li Dlugoš (277—78), jak Jiřík v listopadu 1458 po svých poslech v Krakově uznává, že na Kazimíra a jeho potomstvo smrtí Ladislavovou právem spadlo království české, a slibuje, že po smrti jeho, jenž korunu přijal jen k prosbám šlechty (»baronum Bohemie victus precibus«), skutečně se králi polskému zde vlády dostane. Je to jedna z ukázek, jak Dlugoš v zájmu svého rodu panovnického, s nímž byl spjat tak těsnými svazky, dovede zkreslovati skutečnost. Je pochopitelno, pokládal-li Kazimír Jiříka za usurpátora, avšak je nemyslitelno, že by si Jiřík po své volbě takovými prostředky získával si pevnou půdu.

investituru.[49]) Bylo to však, i když opravdu Fridrich učinil takové prohlášení, pouhé gesto, za nímž nic již nepřišlo: poměry časové ani osobnost Fridrichova nebyly takové, aby bylo možno činiti praktické důsledky trestní ze zanedbání obřadu, jenž, zakládaje se, stejně, jako nepřímé povolení práva volebního, na privilegiu z r. 1212, již od dlouhé doby nebyl praktikován a jenž při formálním jen vlastně lenním poměru Čech k říši se též stal formalitou, která jen za zvláštních okolností mohla nabýti většího významu. Aby se pak mohlo zabrániti pokusu, který by šel ve stopách Albrechta I. a chtěl prostě Čechy získati jako odumřelé léno říšské, o to se též postaral dávno před tím prozíravý Karel. Učinil tak nejen vzpomenutou již interpretací privilegia Fridricha II. z r. 1212, jíž chtěl odstraniti o něm navždy všecky pochybnosti a záhady a jíž zvláště vyložil ne dost jasné místo, komu náleží volba, ve smyslu také již uvedeném,[50]) nýbrž i zlatou bullou říšskou z r. 1356: zde, mluvě v titulu VII., jak v případě uprázdnění některého kurfiřtství světského tím, že by nebylo zákonného dědice, císař má činiti o něm opatření jako o věci, právem na něho i říši spadlé — výslovně vyňal z toho království české, kde při uprázdnění trůnu v nebytí dědiců stavové volí sami nového krále.[51]) Není tedy správno mlu-

[49]) Eneáš Silvius, Hist. bohem. kap. 72: »Fridericus imperator eius regni ordinationem suam esse affirmabat, in quo feudi solemnia neglecta fuissent.« V »Historia Friderici« (K o l l a r, Analecta monum. Vindobon. II. 475) určitěji již mluví Eneáš, že Ladislav nepožádal za investituru (»Imperator regnum devolutum asserebat; nam Ladislaus pro consuetudine feudorum investituram neglexerat«). — Jak Eneáš, jako papež, hleděl na poměr Čech k říši, ukazuje místo v »Comment.« (1614) 48, když jde o pozvání Jiříkovo ke kongressu mantovskému. Pozvání bylo posláno císaři a ten měl sám rozhodnouti, zda má býti Jiřímu odevzdáno: »regnum enim Bohemiae imperii feudum est et vacante regno ad imperatorem pertinet Bohemiae regem constituere.« Jak Albrecht II. již pro sebe hleděl využíti lenního poměru Čech k říši, sr. Čes. děj. III. 1. 330.

[50]) B a c h m a n n ještě r. 1899 ve své »Gesch. Böhmens« I. 387 popíral, že by na rozhraní 12. a 13. věku bylo volební právo české šlechty, byť alespoň nepřímo, od říše uznáno, ježto prý toho byl stejně císař (Filip r. 1198 v předloze privilegia z r. 1212) dalek, jako Přemysl Otakar I. si toho sám tím méně přál. Sporná slova: »quicunque ab ipsis in regem electus fuerit« nesprávně vykládá tak, že slovy »ab ipsis« se mají rozuměti čeští panovníci (»ab ipsis« rovná prý se »de [ex] ipsis« nebo »ipsorum«) a ne čeští stavové. Sr. proti tomu současný výklad G o l l ů v, K výkladu privilegia Fridricha I. pro království české ve Věst. Spol. N. 1903 č. V., str. 4 a d., T u r b ů v (Gesch. d. Thronf. — též 1903 — 227[1]) i V. N o v o t n é h o v ČČH. 1903. 294 (zde se již odkazuje ke G o l l o v i): volba patřila sice Čechům, avšak beze všeho bližšího určení, zvláště kdo z nich volí. Proto ani B a c h m a n n v II. svazku »Gesch. Böhm.« (1909) 467 netrvá již při starším mínění. Zde ovšem, když mluví o zlaté bulle z r. 1348, má se čísti, že po vymření rodu královského po meči i po přeslici nastupuje »das Wahlrecht der Stände« a nikoli »das Erbrecht«.

[51]) K a l o u s e k 35 i T u r b a 251.

viti, že císař Fridrich III. po příkladu Albrechta I. mohl potáhnouti na sebe uprázdněné léno české, i když se připojí hned poznámka o bezmocnosti tehdejší říše[52]): od doby Karla IV. nebylo k tomu ani zásadního oprávnění. A stejně nesprávno je tvrditi, že r. 1458 nárokům habsburským na český trůn byl na prospěch starý rodinný zákon, že rodu habsburskému žádné území nesmí býti zcizeno a tedy ani ne Čechy, získané Albrechtem II., a že vždy uprázdněné země dědili mužští příbuzní a nikoli dcery, provdané za cizí knížata, ježto zákon ten pro české země neměl platnosti[53]) — nebo že r. 1438 byly splněny smlouvy českorakouské z r. 1364 a že tím vládu v Čechách vlastně nastoupil celý rod habsburský, když víme, že čeští stavové i choť Albrechtova Alžběta tvrdili opak, totiž že základem kralování Albrechtova bylo její právo dědické a že tím se tedy na trůn český dostala jen linie albrechtinská.[54])

Že císař sám, stejně jako tomu bylo již v letech čtyřicátých, kdy Oldřich z Rožmberka si právem stěžoval na jeho liknavost,[55]) nezasáhl účinněji do české volební akce, aby nyní získal, co dříve odmítal, se podle jeho povahy nedivíme, zvláště když všecka jeho pozornost byla obrácena k předmětu jemu i jeho zájmům bližšímu, k získání Rakous. Mýlil se však, domnívaje se, že získáním Vídně zjedná si podmínky, aby byl uznán v Čechách i v Uhrách[56]): i kdyby byl spor o Rakousy rozhodnut dříve, než dovolila ne-

---

[52]) Bachmann, Ein Jahr 62. V »Gesch. Böhmens« II. 467 ovšem již v poznámce přece jen připouští, že snad císař prohlásil Čechy za léno na říši spadlé, ježto Ladislav opominul od něho přijmouti regalie, jak praví Eneáš Silvius. — Také Huber, Gesch. Österreichs III. (1888) 122 míní, že císař hleděl uplatniti své stanovisko o odúmrtí.

[53]) Tak mínil Bachmann, Ein Jahr 63. V »Gech. Böhm.« II. 468 však Bachmann uznává, že zákon takový nebyl nikdy českým stavům předložen, ani od nich přijat. Při tom si naprosto nevšímá úmluv českorakouských z r. 1404, jež sice s vědomím stavů českých byly sjednány, avšak jichž potom stavové čeští nijak nedbali (sr. výše pozn. 38), s jedinou výjimkou prohlášení Jiříkova z r. 1459, při němž však třeba přihlížeti spíše k momentu časovému než k uznávanému stavu právnímu (sr. 651 a d.). Je ovšem pozoruhodno, že ke smlouvám z r. 1404 nehleděli r. 1458 ani Habsburkové sami (sr. níže pozn. 57).

[54]) Sr. »Ein Jahr« 63—64 i »Gesch. Böhmens« II. 468. Proti tomu se správně opřel Huber, Gesch. Österr. III. 121[1]), a nestačí, namítá-li Bachmann (Gesch. Böhm. II. 468—69), že r. 1440 byl nárok celého rodu habsburského uznáván od Čechů samých: oporou k tomu je jen líčení Oldřicha z Rožmberka, o jehož tendenční úpravě sr. Čes. děj. III. 1. 528—29 i zde níže pozn. 55. Není též zcela správné, tvrdí-li tu ještě Bachmann, že Albrecht došel od stavů českých potvrzení posloupnosti svých dětí, synů i dcer: i u něho na str. 365 (sr. i Čes. děj. III. 1. 395—96) Albrecht na podzim 1438 je jen žádá, aby, kdyby zemřel, hleděli k jeho ženě a dětem.

[55]) Sr. úryvek zprávy Oldřichovy ke koncilu r. 1440 u Palackého IV. 1. 28[29]).

[56]) Sr. zprávu milánského vyslance 18. února 1458 z Nového Města za Vídní: císař usiluje všemožně nabýti Vídně, »perché spera, havendo Vienna,

shoda mezi Habsburky, z nichž mladší členové se vzpírali uznati nároky císaře Fridricha na celé dědictví rakouské na základě seniorátu, nebyla tehdy Vídeň střediskem, kde se mělo rozhodnouti o osudu ostatních zemí Ladislavových, jak to ostatně již nedlouho před tím ukázalo vítězství Prahy nad ní v otázce svatby Ladislavovy, nýbrž oba státy, český i uherský, měly svá vlastní těžiska, na Vídni zcela nezávislá.

Stejně jako císařův, byl ke sporu o Rakousy připoután i zájem druhých dvou Habsburků, císařova bratra Albrechta i synovce Zikmunda Tyrolského, takže živého zápasu o moc v Čechách i v Uhrách mnoho nedbali, alespoň ne hned, a tím na obou místech nastalo jisté zjednodušení. Když pak oba mladší Habsburkové po málo energické a málo účinné přihlášce v Čechách věnovali větší pozornost Moravě, odvolávajíce se kromě úmluv českorakouských z doby Karlovy, jež akcentovali již v Čechách, i na to, že Zikmund dal věnem Moravu Albrechtovi II. »k věčnému dědictví,«[57]) bylo již pozdě; bylo to až v dubnu po volbě Jiříkově a většina stavů moravských již byla na přechodu k uznání Jiříkovu a Habsburkům jako podpora jejich nároků zbývala skoro jen německá města.

Ještě více než nároky císařské překvapuje, slyšíme-li, že se papež Kalixt III. domníval, že obě uprázdněna království, české i uherské, jsou majetkem stolice papežské, jak prý dosvědčuje minulost i přítomnost, a že si proto stěžoval, jak málo ohledu bylo zde i tam po smrti Ladislavově vzato

---

consequira lo dominio de Ungaria e de Boemia« (Heš v programu gymn. v Jindř. Hradci 1893, str. 3).

[57]) Jejich list stavům moravským z 10. dubna 1458: FRA. 20. 146—48. Oba Habsburkovci zakročili i ve Slezsku, píšíce z Vídně 12. dubna sjezdu vratislavskému, aby byli připuštěni k dědictví po Ladislavovi, jež na ně — na císaře Friedricha i na ně oba — spadlo podle smluv českorakouských z r. 1364 (Müller, Reichstags-Theatrum unter Friedr. V.: I. 728—29). — O Čechách praví Eneáš Silvius, Hist. boh. kap. 72, že tu Albrecht a Zikmund nebyli bez naděje. Po něm kromě toho podává Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau I. 46 i ne zcela správný výklad smluv českorakouských, od knížat uváděných, že, není-li v Čechách mužského dědice trůnu, třeba povolati knížete z Rakous (v listě k Moravanům se správně mluví šířeji o uprázdnění toho neb onoho území, tedy po úplném vymření dynastie). Že vzájemná nepřízeň Habsburků k sobě byla hlavní příčinou jejich nezdaru v Čechách, všiml si již rakouský anonym, od něhož se zachovala kronika rakouská 1454—1467: »... doch so was soviel in den sachen zu verstehen, das der Rőmisch Khaiser, sein brueder herzog Albrecht und herzog Sigmunden, sein vetter, der Ehren vielleicht nicht gunnet und desgleichen sie Im herwider, und also ist Khünigreich von Böhaimb und die Margraffschaft zu Märhrern von den Oessterreich dizmall gestanden« (Senckenberg, Selecta iuris et historiarum IV. [1739]. 84—85). Později naproti tomu u Dubravia (1687) 767 čteme versi, vykládající poměr císařův k oběma příbuzným tak, jako by Fridrich v příčině důsledků starých smluv českorakouských se brzy klonil k Albrechtovi, brzo k Zikmundovi.

na to, aby osazení obou uprázdněných trůnů bylo opatřeno stolicí papežskou.[58]) Ani pro kurii nebylo již časových podmínek, aby mohla jíti ve stopách osobité politiky Bonifáce VIII. a činiti si nároky na vrchní moc nejen nad Uhrami, nýbrž i nad Čechami, kde pro to nebylo historických důvodů, jež bylo možno uvésti o Uhrách, ač ani tu ne bez energických námitek: rozhodně nestačil by tu odkaz na biskupskou kápi Spytihněva II., ani na potvrzení titulu královského od Innocence III.

Dosud zmínění kandidáti trůnu českého o nichž hned v polovině prosince bylo v Čechách a zajisté i na sněmu pražském uvažováno, mohli k podpoře svých nároků uvésti různé právní důvody, ať již stavové čeští o nich soudili jakkoli. Takové opory však neměl Albrecht Braniborský, jehož kandidatura se vrací,[59]) zdá se, bez jeho většího přičinění vlastního, ježto se jen kmitne, což by jinak při knížeti tak hybném a iniciativním nebylo možno. Nelákal ho snad trůn, proti jehož přijetí později (r. 1468) dovedl svému bratru Fridrichovi tak účinně argumentovati? Zato více slyšíme tehdy o tomto knížeti, jehož kandidatury se horlivě ujímali stavové dolnolužičtí. Jednali tak v nejvlastnějším zájmu svého zástavního pána, snad nikoli ani bez jeho přímého podnětu, ježto by byl volbou za krále českého zbaven velmi nepříjemné otázky, aktuelní od korunovace Ladislavovy, výplaty Dolní Lužice. Snad ještě na konci r. 1457 podali o tom Jiříkovi zajímavý návrh, v němž se snažili získati jej i ostatní stavy české pro Fridricha jak vylíčením jeho osobnosti, tak mocenskými perspektivami, jaké se Čechám otvíraly spojením s jeho územím.[60])

---

[58]) Kalixt III. 13. května 1454 psal Karvajalovi: »Satis miramur, quod a multis, cum regna Bohemiae et Hungariae, quae pecularius sint beati Petri, ut nostra et antiqua gesta authentice docent, tam modica mentio facta fuerit mortuo rege Ladislao super provisione ipsorum regnorum de nostra et sedis apostolicae auctoritate« (K a p r i n a i, Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad, regis Hungariae I. 418).

[59]) O ní z let čtyřicátých sr. výše str. 594.

[60]) Sr. výše pozn. 33. Souvislost listu tohoto s volbou Jiříkovou a nikoli s r. 1440 ukazuje celá jeho povaha, zvláště však zmínka o sporu v Prusích. Že Jiřík — a nikoli čeští stavové, jak myslí T o b o l k a, O volbě 11 — byl adresátem, svědčí kromě okolností, které doporučovaly, návrh poslati jemu jako správci i jako muži v Čechách nejvlivnějšímu (Lužičané sami nechtějí svůj návrh, koruně české tak prospěšný, mlčením poškoditi, »sundern das an die Stette, do das billich ist, vormelden«), i to, co se zde praví o sporu mezi kurfiřtem Fridrichem a Zdeňkem ze Šternberka, jemuž spolu s Alešem ze Šternberka, nikoli bez podnětu Jiříkova, Ladislav r. 1454 dal své právo k polovině Chotěbuse i svolil k výplatě druhé poloviny od Fridricha Braniborského (Čes. děj. III. 2. 866): Aleš zemřel již r. 1455 (sr. P a l a c k ý IV. 1. 377[358])), takže pak v Lužici soupeřem Fridrichovým zůstal jen Zdeněk. Zajisté se z českých pánů hodilo nejlépe na Jiříka, přáli-li si Lužičané, aby dotčený spor byl vznesen na adresáta, jenž se tu zve »Gnediger Herr, Ewer Gnade«. Přímo se osobní moment vůči Jiříkovi hlásí poznámkou o starších přátelských stycích s Fridrichem. Vzpomeneme tu dobrého poměru, jaký byl mezi Jiřím a jeho

Fridrich prý by odstranil obavy, že by se mohl státi králem muž lenivý a nedbalý, málo k vládě schopný anebo takový, který by držel části korunní »proti vůli koruny« a který by ani česky neuměl, takže by nastávalo nebezpečí, že by země vedlejší byly ještě více od koruny odpuzovány než dosud, což zvláště prý platí o Lužici. Tato charakteristika nevhodného kandidáta, jež se zdá býti skrytou polemikou proti Vilémovi Saskému, narážkou na zájmové spory, v nichž se Hohenzollerové utkávali s Wettiny nejen v Lužici, nýbrž i ve Slezsku[61]) — byla pozadím, na němž tím určitěji vynikaly sympatické rysy Fridrichovy osobnosti, na prvním místě ta, kterou Lužičané též nejdříve o svém zástavním pánu s důrazem uvedli, že totiž mluví stejně běžně polsky jako německy: polština je češtině velmi blízká a tak by se Fridrich při vládě spíše osvědčil než druzí, nehledíc k tomu, že je i jinak dobrý a velmi oblíbený vladař, jenž šetří práv všech svých poddaných. Jeho moudrost a pravdomluvnost se spojuje s dobrotou i poctivostí. Přes to, že miluje pokoj, je i ve válkách vůdcem schopným, pečlivým a vítězným.

Spojení Čech s državou Fridrichovou, jež sama bez ohledu na území, patřící jeho bratřím Albrechtovi a Janovi, má na 50 měst, tři biskupství a množství nádherných klášterů a zámků i tvrzí, by znamenalo návrat mocenských poměrů z doby Karlovy. Opětné sdružení kurfiřtství českého a braniborského (to ovšem sotva bylo možné v rukou jednoho panovníka) vytvořilo by velikou moc, jež by měla převahu v říši německé: a Lužičané již naznačovali, že by tak na straně české mohlo dojíti i k získání koruny císařské a k vládě nad říší. Jako jeden z prvních následků české volby Fridrichovy viděli Lužičané alespoň získání Pruska, sporem rozervaného a umdleného, v němž bojovali stejně čeští žoldnéři jako mnozí poddaní Fridrichovi a kde měl Fridrich mnoho přízně. Kromě těchto vyhlídek na mohutný vzrůst moci korunní neopominuli Fridrichovi přímluvčí vzpomenouti i starších svazků přátelských, jež byly mezi Fridrichem a Jiříkem a jež by zajisté nebyly proň bez výhody ani po volbě, splnící jejich podnět.

Kromě těchto kandidátů ze sousedství se však hlásili i jiní vzdálenější, vábeni pověstí o rostoucím zase blahobytu českém. Mezi nimi byl i Filip Burgundský, jehož jméno bylo již dříve jednou na pořadu v otázce královské,[62]) avšak jemuž později vleklým sporem o Lucembursko mnoho

---

stranou i mezi Fridrichem na konci let čtyřicátých i pak ještě v letech padesátých, až patrně požadavek výplaty Lužice ze zástavy mezi ně vnesl rozladění. O jednání v té příčině sr. Čes. děj. III. 2. 865 a d.

[61]) Sr. Čes. děj. III. 2. 821. Vilém r. 1447 při hojném styku s Čechy užíval českého tlumočníka, jímž nějaký čas byl dobře známý později sekretář Jiříkův Jošt z Einsiedlu (tamtéž 196, 228²)).

[62]) Tamtéž III. 2. 119 a d. (r. 1447).

sympatií v Čechách ubylo.[63]) Význanmější byla kandidatura francouzská, o níž snad do Čech přišly zprávy ještě dříve, než se z Francie vrátilo české poselstvo z marné jízdy pro nevěstu Ladislavovu.

Je pravděpodobno, že již na samém počátku ledna 1458, brzo po zprávách o smrti Ladislavově, král Karel VII., jemuž neblahá zvěst, došedší do Toursu 24. prosince, ještě několik dní pro jeho churavost byla utajena, před odjezdem českých poslů se s nimi smluvil o kandidatuře, jež by jinou formou pokračovala v slibně nedávno opět zahájených stycích česko-francouzských.[64]) Co později slyšíme o nabídkách jeho poslů, zdá se svěd-

[63]) W. Stein v Hansische Geschichtsblätter 1898, 240[2]) cituje nepřístupnou mně publikaci Lerouxovu, Nouvelles recherches crit. sur les relations polit. de la France avec l'Allemagne (1378—1461) str. 361, kde se Filip uvádí mezi českými kandidáty r. 1458. Bachmann, Ein Jahr 69 a 72 (avšak již též Schlesiger, Gesch. Böhm. 361) omylem jmenuje mezi kandidáty i Albrechta Bavorského (ten na místě citovaném ve FRA. 20. 117 č. 121 mezi kandidáty jmenován není).

[64]) Rudolf z Rüdesheimu r. 1467 ve svém traktátu proti Jiříkovi (ve fragmentu v publikaci P. Joachimsohna, Die Streitschrift des Minoriten Gabriel von Verona gegen den Böhmenkönig Georg Podiebrad vom Jahre 1467 — program reál. gymnasia v Augšburce 1896 — str. 28, pod čarou) vypravuje, jak po zprávě o smrti Ladislavově král »supra modum... contristatus pariter et aflictus tandem regni recuperandi zelo et in pristinum statum et gloriam restituendi restaurandique oratores in Bohemiam mittit, filium pro genero in regem petit et omnia, que fuerunt regni illius insignia, [avšak Gabriel, jda v jeho stopě, praví již určitěji, co se tím míní: »regnumque ipsum impensis etiam propriis restaurare«: šlo hlavně o zástavy] propriis impendiis recuperanda ac septennio liber(t)andum ab omnio exeactione regnum cum incolis universis spondet magnificentissimus votaque si succederent, procul dubio reddituras firmiterque repromittit.« O shodě Dubravia s tím sr. výše 616[65]). U Dlugoše 264 Karel nabízí vrácení Lucemburska i výplatu všech statků královských i církevních, ať jsou na ně jakékoli summy zapsány, prý ne tak pro syna, jenž může již zítra zemříti, nýbrž »pro bono christianitatis«. O slibu vyplatiti zástavy se zmiňuje i Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau I. 46. — O tom, že se král Karel v dobrém s poselstvem rozešel (sr. »Konec Lad. Pohr.« 143 a 145), lze ještě dodati i přímé svědectví poslů samých, nedatovaný list zástupců uherských Štěpána, arcibiskupa kaločského, i Ladislava z Palocze, dvorského sudího, a to Jiřímu z Poděbrad: »Et quamvis inopinatus iste casus [smrt krále Ladislava] supervenerit, tamen voluntas et benivolencia cristianissimi regis erga nos in nullo diminuta esse videtur, adeo ut ultra alia beneficia, que nobis maiestas sua prestitit, pro securitate itineris nostri usque Renum nos conduci fecit, quod barones regni Bohemie, college et amici nostri, clarius M. V. dicent« (v rukopise pražské kapitulní knihovny G XIX. f. 67[b]). List ten byl snad poslán spolu se zprávou, udávající, že poslové zpět pojedou »durch welhische lanndt vnd auf die Etsch zukomen werden«, jak již 21. ledna 1458 poslové Jiříkovi oznamovali ve Vídni stavům rakouským, žádajíce je za podporu — jako proto Jiřík učinil i na jiných místech, jichž se poslové při návratu měli dotknouti — aby poselstvo mohlo zeměmi habsburskými bezpečně projeti (Chmel, Mater. zu österr. Gesch. II. 148). Co se tu rozumí výrazem »auf die Etsch«, je patrno z deníku českého

čiti o tom, že čeští poslové, jestliže sami přímo králi neučinili v té příčině nějakých slibů, tedy alespoň mu o poměrech českých podali informace, jež novou akci stavěly v příznivé světlo.[65]) To platí o slibu králově, že vyplatí všecky zástavy, že vyšle do Čech syna s pokladem a že pro korunu tolik chce učiniti, aby každý tím byl uspokojen; nemělo se to státi hned, nýbrž až jeho syn Karel, jemuž právě bylo 11 let, bude patnáctiletý, takže do té doby měla býti koruna spravována gubernátorem.[66]) To i s jinou ještě podrobností, že nový král nebude až do sedmého roku žádati daní, což však bylo snad jen prostředkem agitačním, takže v podáních sněmu to obsaženo nebylo — byly podmínky, které mohly francouzskému kandidátovi získati mnoho přívrženců: z nich zvláště návrh o několikaletém ještě gubernátorství byl takového rázu, že se mohlo čekati, že Francii nakloní i Jiříka a s ním i ostatní utrakvisty, ježto se sotva při tom mohlo mysliti na jiného muže.

Ještě jedna podrobnost, o níž se dovídáme od svědka dobře informovaného, od Eneáše Silvia, hned r. 1458, je zajímavá, protože se jí jen ještě více potvrzuje, co můžeme vysouditi z pravděpodobného předpokladu, že poslové čeští, odjíždějíce od krále, věděli již, co se chystá, a že svými námitkami o dědických nárocích příbuzných Ladislavových krále od kan-

---

poselstva z r. 1464, jež, vracejíc se z Francie, jelo z Bregenze »v zemi kniežete Zigmunda v Eči« do Bludenze (AČ. VII. 445; Zikmund Tyrolský se tu též jmenuje »Ečský«): je to Tyrolsko. S poselstvem z r. 1464 mělo poselstvo roku 1457—58 i to společného, že, jako jelo stejnou s ním cestou do Francie, tak i z veliké části stejnou cestou jelo opět domů. — Pozdější tradice věděla již o poměru českých poslů ke Karlovi VII. více: král prý, podezřívaje posly z podvodného jednání, »křivolace« na ně hleděl, avšak Zdeněk ze Šternberka jej upokojil, radě jemu, ať jim dá syna za krále, že oni »zpuosobí« jeho přijetí v Čechách i v Uhrách (»my, poněvadž zde jsme jako najhlavnější«), takže král na konec je s dary propustil. V tomto vypravování Hájkově (434[b]) vystupuje již Zdeněk jako hlavní přímluvčí kandidatury, jež mu však je záchranným prostředkem, aby sebe i své druhy z nebezpečí — jehož však nebylo — vybavil (sr. i »Konec Lad. Pohr.« 143[7]) a výše str. 614[61])). Hájek ví i o psaní, jež pak Zdeněk poslal z Čech králi, omlouvaje se, že poslové jednali podle svých slibů, avšak lid prý nechce »dáti k tomu svolení: a oni svú mocí, ač by rádi, nemohú tomu nic učiniti.« Král potom prý litoval, že takové posly znamenité »tak pokojně propustil«. Hájkova verse o listu Zdeňkově se pak ozývá i u T a n n e r a, Historia heroum de Stellis (rukopis Nár. musea v Praze VII D 7) II. 455. O Theobaldovi, u něhož se též Šternberk na sněmu ujímá francouzské kandidatury, sr. výše str. 617 a d.

[65]) Že poslové s králem o svobodné volitelnosti mluvili, můžeme souditi z narážek v řeči poslů Viléma Saského ke králi Karlovi 3. března 1459, že prý král byl oklamán domněním, že Čechové mají právo k svobodné volbě (L u d e w i g, Reliquiae manuscr. IX, 712, 727 i 734).

[66]) Zpráva saská o slyšení poslů francouzských 28. února 1458: FRA. 20. 131. Druhý syn Karel, vévoda z Berry, se narodil ke konci prosince 1446 (de Coucy u Denise G o d e f r o y e, Histoire de Charles VII. [1661] 560).

diatury neodvrátili: zajisté neměli mnoho důvěry, že by nároky ty měly u stavů českých více vyhlídek na úspěch než v podobných případech předešlých od smrti císaře Zikmunda, a čekali, že rozhodne volba, a to nejen v tom smyslu, aby stavové rozhodli, čí nároky jsou lepší, nýbrž volba, která se ohledem na dědické nároky, byť i jich snad předem nezamítala, nebude vázati. Král Karel totiž připouštěl možnost, že by nebyl zvolen jeho syn, avšak přece se nevzdával naděje, že by mohl v tom případě býti zvolen kandidát jiný, kterému by on mohl dáti svou dceru za ženu, takže by se tím vracela obdoba toho, co se zamýšlelo sňatkem princezny Magdaleny s Ladislavem Pohrobkem.[67]) A tato předpokládaná možnost, o níž není třeba vylučovati, že nejen se v ni na dvoře francouzském opravdu věřilo, nýbrž že ji přímo nezamítali ani čeští poslové, vrhá ještě více světla v otázku, jaký byl poměr českého poselstva k příští volbě, při čemž nás zde opět, jako ve výše dotčeném, pozdějším případu bytomském (z r. 1460), nejvíce zajímá osoba předního člena z poselstva, Zdeňka ze Šternberka.

Pro něj i pro jeho druhy souvislost s alternativou, počítající se sňatkem princezny francouzské s příštím králem českým, byla by příznačná zvláště tím, že tak vlastně kandidatury, zakládající se na nárocích dědických, již předem byly pokládány za ztracené, ježto kandidáti, o něž tu ještě mohlo jíti vedle Viléma Saského a krále Kazimíra, manželů sester Ladislavových, byli již ženati, takže by v tomto případě, aby se vyhovělo přání francouzskému, byla nutna volba zcela svobodná, a to ze širšího kruhu nápadníků.[68])

Poslové francouzští, kteří měli nabídky Karla VII. v Čechách oznámiti, nejeli hned s posly českými: teprve 9. ledna 1458 dostali v Toursu pověřovací listy k Jiříkovi i k českým stavům,[69]) kdežto poslové čeští již o dva dny později se i se zástupci ostatních zemí Ladislavových vydávali z Paříže na cestu zpáteční. Nepochybně se však Češi s posly francouzskými setkali ještě při jízdě Francií, aby pak společně v cestě pokračovali.[70])

[67]) Hist. boh. kap. 72: Karel »regnum alteri ex filiis suis [i zpráva saská mluví při té příležitosti o dvou synech] petere aut ei committi, cui filiam tradere non dedignaretur.« Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau I. 46 k tomu přidává i zmínku o věnu 100.000 zl., jež by dceři své dal, O Theobaldovi sr. výše str. 618[71]).

[68]) Kombinace se sňatkem dcery Karlovy se synem Kazimíra Polského (nebo se sňatkem syna Karlova s dcerou Kazimírovou), jež má vyhověti dědickým nárokům polským, nepochybně náleží jen Dlugošovi, jenž jediný nás o tom zpravuje (XIV. 264—65). Bylo možno čekati, že po zkušenostech s Ladislavem by byl zvolen sotva dvouletý Vladislav (narodil se 1. března 1456)? Nebylo lépe dlouhému gubernátorství se vyhnouti přímou volbou?

[69]) FRA. 20. 122—23.

[70]) Konec Lad. Pohr. 145[6]). Do Frankfurtu zástupci městští již 13. ledna

Kromě těchto kandidatur cizích, ať se již mohly opírati o nároky dědické nebo o bohatství a vladařskou zdatnost jednotlivých kandidátů, uznávaný princip svobodné volby vynášel, jak již bylo dotčeno, na povrch i možnost kandidatur domácích. Jakmile byla zásada legitimity opouštěna, zajisté nechybělo ani mezi katolickým panstvem ctižádostivých jednotlivců, kterým za nenadále příležitosti, tak pronikavě měnící situaci, nezdála se býti cesta k trůnu uzavřena. Zvláště byly to dva rody, jimž jejich urozenost, bohatství i vliv mohly býti pobídkou, aby, šlo-li o případ kandidatury domácí, se domnívaly, že některému z jejich členů před jinými lze se hlásiti o uprázdněné první místo v zemi a ve státě: Rožmberkové a Šternberkové.

O vlastním představiteli rodu šternberského Zdeňkovi přes jeho osobní ambice, které nikdy nemířily nízko, v této chvíli není nejmenší známky, že by se byl zjevně pokusil o nápadnictví. Vadilo mu též, že v rozhodné době, kdy ve veřejnosti myšlenka domácí kandidatury již nabývala určitého tvaru, byl ještě nepřítomen, a tak, i kdyby se byl již za této příležitosti chtěl dáti v závod o korunu, byl by promeškal vzácný čas k pevnějšímu podepření takového plánu, jenž mu byl později přičítán i od pozorovatele jemu blízkého a velmi dobře informovaného.[71])

Z druhého rodu, rožmberského, však existuje současná paměť, ne-li o tehdejším vladaři Janovi, tedy o jeho otci Oldřichovi, že myslil na korunu královskou, ne pro sebe, nýbrž pro syna Jana, a že byl v nevůli s ním pro jeho souhlas s volbou i korunovací Jiříkovou.[72]) Než i zde, měl-li

---

1458 oznamovali z Nového Města za Vídní o jiném poselstvu francouzském, že tam bylo »umb ein bontniss, wie man sagt« (J a n s s e n, Frankfurts Reichskorrespondenz II. 138).

[71]) Sr., jak r. 1469 Jan z Rabštejna vykládá osobní motivy jednoty panské, dávaje ovšem názory své vysloviti straníku Jiříkovu, Vilémovi z Rábí: »Sed latebat anguis in herba. Hic rex, hic archiepiscopus, hic regni camerarius, hic cancellarius erat futurus. Fefellit opinio« (AÖG. 54. 373); již před tím Vilém přímo k Zdeňkovi praví: »Loquar et id, quod dixi sub velamine, dicam aperte: regium nomen et regiam dignitatem concupiscis« (tamtéž 364). Nebylo to jen osobní mínění Rabštejnovo. Již r. 1465 jednotníci se hájili proti podezření, že po zamýšleném otrávení Jiříkově měl býti Zdeněk v Čechách správcem za prince Maxmiliána a že druzí přední členové jednoty měli zaujmouti vůdčí místa v zemích vedlejších (AČ. IV. 116).

[72]) P a l a c k ý IV. 2. 37[27]) při své poznámce, že se Oldřich na Jana dlouho hněval pro jeho účast na volbě a že podle něho prý Jan sám se měl státi králem — patrně má za základ paměť Kozlovcovu z 20. září 1460. Zde se ovšem jen praví, že k volení »pána starého vuole nebyla«, ani k přítomnosti Janově při korunovaci Jiříkově. Avšak na skryté úmysly Oldřichovy vrhá zde světlo další zmínka o jednání Oldřichovu s králem francouzským, »že by pána chtěli vyzdvihnúti výše nežli kdy kterého de infimis« (AČ. VII. 234). O Burgundsku, o němž se při této příležitosti též zmiňuje P a l a c k ý (sr. výše 628), zde se však nic nepraví. S těmito úmysly snad ve spojení bylo i páně Oldřichovo poslání

Oldřich opravdu ještě před volbou podobné úmysly a nevznikly-li tyto až po volbě samé z nevraživosti na úspěch hlavního jeho soupeře — plán takový zůstal omezen jen na nejdůvěrnější okolí Oldřichovo a nepronikl do veřejnosti, ztěžuje nanejvýše jen podmínky, za něž bylo možno souhlas páně Janův s volbou Jiříkovou vykoupiti. Jeho splnění byla na překážku nejen legitimistická minulost českého panstva katolického, nýbrž i vzájemná žárlivost, jež přes mnohé příbuzenské svazky, spojující mezi sebou přední rodiny panské,[73]) nepřála nikomu, aby se nad svůj kruh příliš povznesl. Největším však balvanem, který ležel v cestě domácím katolickým kandidátům, byla moc veřejného mínění. To ve shodě s tím, že většina obyvatelstva byla utrakvistická, bylo určováno zřeteli utrakvistickými a obracelo se jako k svému přirozenému středisku k muži, jenž v sobě výrazně ztělesňoval hlavní náboženské i národní tendence českého utrakvismu, k Jiříkovi.

To byla první osoba v zemi i v celém státě českém, již tehdy nejznámější i nejpopulárnější Čech. Jestliže jinde byli to panovníci, kteří podle okolností i stranického seskupení byli jedněm předmětem lásky, jako druhým předmětem vášnivých útoků — v Čechách, kde husitství vyneslo na povrch veřejného zájmu i příslušníky vrstev lidových, vstoupil na toto povýšené místo, vydané úderům větrů s různých stran, Jiřík.[74]) Jako v Čechách pojmenování »pan Jiřík« se stalo ještě v letech čtyřicátých běžným, také cizímu sousedství brzo se jméno to stalo dobře známým, jsouc dobrým znamením veliké jeho pověsti.[75])

Mikuláše Putschekla, písaře z panství rožmberského, do Říma, jež spadá někam v tuto dobu (sr. V. Schmidt, Das Rosenberger Dominum und dessen Umgebung 1457—60 v MVGDB. 37. — 1899 — 287 a 288).

[73]) Spříznění mezi Šternberky, pány z Hradce i z Plavna, Rožmberky, Švamberky zdůrazňuje Markgraf, Die Bildung der katholischen Liga gegen K. Georg von Podiebrad v Hist. Zeitschr. 38, 57. Jak i Jiřík s nimi příbuzensky souvisel, sr. Denis, Konec samostatnosti české (1893) 22.

[74]) Sr. o tom analogický výrok Eneáše Silvia o císaři Fridrichovi, u něhož ovšem bylo možno více mluviti o odporu než o lásce: »In Fridericum caesarem tertium cum nonnulli dicta probrosa iactassent, referentibus aulicis ‚An nescis,' inquit Fridericus, ‚principes quasi signum ad sagittam expositos esse. Turres quidem fulgura praealtas ferunt, humilia tecta praetereunt. At nobiscum bene agitur, si verbis tantum impetimur'« (In libr. Ant. Panorm. comm.: Opera — 1571 — 475).

[75]) Sr. St. let. češ. 153 a d. (k r. 1448) i Schulz, Hist. zprávy v nejst. knize m. Brodu Čes. 21 i 23 (»dominus Girsiko«, »dominus Girsik«). V Sasku k r. 1459 Hartung Kammermeister vykládá to: »Gersicke, den man in Dutzschen zungen nennet Jorge« (Gesch.-Quell. d. Prov. Sachsen 35, 168). Jak i v cizích latinských textech forma »Girsicus« (též »Girsiko«, »Jörsigko« a nesklonné »Girzik«) proniká, sr. na př. u Eschenloera v SS. rr. Sil. VII. 291; v jeho pozdější, německé kronice je forma »Girsik« obvyklá hned od první o něm zmínky (Gesch. I. 7). Forma »Jiřík« se vyskytuje též v listu papeže Kalixta III. Karvajalovi z 9.

Jak utrakvisté o něm soudili, uznávajíce jeho úsilí i zásluhy, jejichž dílem byl nový rozkvět království, neuvěřitelný tomu, kdo je ještě viděl v letech čtyřicátých, vysvitne patrně z úryvku agitačního spisku, jenž před březnovou volbou doporučoval jej za kandidáta: jde o gubernátora, v úřadu svém již dávno osvědčeného, »jenž umí vládnouti a jehož smysl pro právo (»legalitas«) se rozhlásil téměř všude po celém národu německém. Tenť město pražské v dobrém řádu udržel, ten lid obecný pod náležitou poslušností spravoval, ten mistra našeho, mistra Jana z Rokycan, s jeho přívrženci nejlépe ochránil; tenť, v naší české víře jsa vychován, mocně jí bude moci chrániti, jako až dosud činil; ten pečí přebdělou za času krále Ladislava pilně pracoval, aby víra ta nebyla uvedena v nebezpečí nebo aby od krále samého nebo jiných Němců neutrpěla žádné újmy. Pod jeho správou a vládou stalo se naše království stejně proslulým i slavným, skrze něho a od něho články víry naší, již dávno od předků našich složené [roz. články pražské], byly bezpečny a neporušeny a od nikoho neutrpěly odmítnutí ani zákonného odporu. Užitečno tedy bude vší obci, užitečnější státu, avšak nejužitečnější svaté naší víře, aby nepodlehla anebo od odpůrců nebyla zneuznána, jestliže on jako Čech, jako státu uchovavatel, jako víry naší nejhorlivější zastánce, jako článků našich nejzjevnější obránce a jako nejlepší práv království i jeho obyvatel ochránce bude zvolen za krále našeho svorně, všech souhlasem a jednomyslným přáním...«[76]) Při takovémto hodnocení, jež přes veliká svá slova přece bylo právo skutečnosti, chápeme, že husitské veřejnosti byl Jiřík »nejproslulejším té doby mužem«,[77]) jehož veliké pověsti byla v lidu úměrná i láska k němu[78]): nejlepším výrazem vděčnosti lidu, jež nezůstala však omezena jen na utrakvisty, nýbrž měla živou ozvěnu i u katolíků,[79]) bylo pořekadlo,

---

února 1458 (»a Juczicks — má býti »Gerzik« — gubernatore regni Bohemiae«: Kaprinai II. 136).

[76]) U Tempelfelda v AÖG. 61. 170—71. Později, 3. července 1466, i cizinec Heimburk, ovšem stojící tehdy ve službě Jiříkově, proti mínění papežskému, že se Jiřík stal králem »hoc solo respectu... quia communionem utriusque speciei foveat« — správně namítá, že papež neví, »qua virtute regnum dispersum et omni compage solutum [Jiří] adunaverit« (Teleki 11. 164—65).

[77]) »electus est famosissimus tunc temporis vir, generosus dominus dom. Georgius de Podiebrad, alias de Constat in serenissimum principem et regem Bohemiae« (Liber decanorum, Mon. hist. univers. Car. Ferd. I. 2. 59 k r. 1458).

[78]) Zpráva vratislavského textu St. let. čes. o korunovaci Johanny,» manželky našeho milého krále Jiřího«. R. 1462 Pius II., louče se s českými posly, si sliboval, že, kdyby Jiří přijímal pod jednou, lid by k tomu »velmi snadně« pohnul, »neb lid obecně následuje kniežete svého a toho viece jehož miluje; ale vieme, že lid český velmi miluje krále svého...« (AČ. VIII. 353).

[79]) R. 1469 Jan z Rabštejna v »Dialogu« ústy Viléma Rábského Jiříkovi přičítá »egregia milicie domique gesta facinora et auctoritatem ex prudencia quesitam non minimam« (AÖG. 54. 360).

v němž se dlouho udržoval jasný odraz šťastných let zemské správy Jiříkovy: »Za krále holce byla za groš ovce!«

U cizinců, kteří byli svědky a z části i účastníky znamenitých výsledků Jiříkova gubernátorství, nebylo sice tohoto vřelého svazku citového, jenž spojoval utrakvistickou veřejnost s Jiříkem, avšak přece jemu, ač v něm viděli vlastního představitele českého husitství,[79a]) neupírali obdivu a uznání. Po Eneáši Silviovi, jenž ještě před nastoupením na papežský stolec měl kolikráte příležitost pochvalně se zmíniti o jeho vladařských i vojenských schopnostech,[80]) zabránilo sice kronikáři vratislavskému Eschenloerovi nepříznivé předpojetí opakovati jeho chvály,[81]) aby to však Jiříkovi z vlastní zkušenosti bezděky nahradil na jiných místech své kroniky.[82]) Ještě však významnější než u Eschenloera je podobná chvála Jiříkova v jiném současném případě z téhož ovzduší vratislavského. Jiříkovi jako správci zemskému se dostalo plného uznání i od nejvášnivějšího odpůrce, od kazatele Mikuláše Tempelfelda. Stalo se to sice za tím účelem, aby autor nenávistné invektivy mohl ještě více stupňovati své odsouzení Jiříka jako zvoleného krále, avšak to neubírá váhy jeho uznání Jiříkově činnosti, jež se v podstatě shoduje s tím, čím čeští utrakvisté hleděli podepříti úspěch svého kandidáta. Lze říci, že pochvala, sevřená v takovýto rámec, jen získává na účinnosti: zní zcela přirozeně z úst Slezáka, jenž mohl z blízka sledovati restaurační dílo Jiříkovo, neomezující se jen na Čechy, nýbrž zabírající ve svůj okrsek i země vedlejší.[83]) Proto nepřekvapuje, píše-li r. 1459 Tempelfeld, že pověst Jiříkova byla rozhlášena »od slunce východu až na západ, od jihu na sever,«[84]) a srovnává-li se tak s o něco pozdější charak-

---

[79a]) Podle Tempelfelda (I. 159) Kapistran veřejně kázal, že jsou z církve vyloučeni všichni kacíři »Wiclefiste, Hussite, J o r s z i c k i s t e, Rackiczaniste« a jejich stoupenci.

[80]) Sr. výše 599[6]).

[81]) V SS. rr. Sil. VII. 3, jak neopominul poznamenati vydavatel M a r k g r a f, Eschenloer vynechal Eneášovu pochvalu Jiříkovy válečné zkušenosti i jeho vůle k velikosti hned s počátku jeho veřejné činnosti.

[82]) Hned dále při r. 1458 byl nucen Eschenloer charakterisovati obezřetný postup Jiříkův: »Non armis hic Georgius, sed sapiencia et industria, quibus non defecit, voluntatem ut plurimum obtinuit« (tamtéž 28—29). Již před tím, při české výpravě do Míšně r. 1450, musil Eschenloer uznati politickou obratnost Jiříkovu.

[83]) K počátku let padesátých poznamenává Eschenloer (tamtéž 4), neslevuje ničeho se svého předpojetí proti Jiříkovi: »Aucta est interea Georgii potestas, qui sub pacis velamine fere totum regnum tenuit subactum; Slesitas et Moravos benivolos reddidit sibi, cum quibus in greniciis plura castella oppugnavit, raptores expulit et viarum transitus libere donavit. Et ipsi Wratislavienses in numero multo homines ei in adjutorium miserunt ac non parvis muneribus reverencialiter honorarunt eum.«

[84]) Jeho větší traktát v rukopise petrohradském IV F č. 102 fol. 87[a] (místo to nepojal L o s e r t h ve své vydání v AÖG. 61.): »cuius fame rumor divulgatus est... a solis ortu usque ad occasum, ab austro in aquilonem.«

teristikou Jiříkovou u Ctibora Tovačovského v jeho »Hádání Pravdy a Lži«.[85]) U Tempelfelda však pověst ta je poskvrněna jak kacířstvím, tak pošetilou osobivostí, již prý Jiřík ukázal přijetím titulu královského. »Svým souhlasem i svobodnou vůlí připustil jsi [Jiří] skvrnu, t. j. nález vyloučení, na slávu svou, kterou bys byl měl, kdybys byl dbal nálezů a trestů, kdybys od bludů ustoupil a kacířstva, jak bylo v Tvé moci, vykořenil. Pročež zneuctil jsi símě své, celý totiž rod svůj, ba i vlastně celé Čechy i Moravu, jež jsi znesvětil svými odsouzeními, jimiž jsi stižen, ježto jsi trestů, ani nálezů, proti Tobě spravedlivě vydaných, nešetřil... Zavedl jsi mimo to i jinak pošetilost svou, již celému světu velmi dobře známou. Jistě, Ty vetřelče, za doby svého správcovství získal jsi si jméno znamenité vedle jména velikých mužů celých Čech. Vládl jsi moudře, jednal jsi důvtipně, řídil jsi vše, jak se sluší. O krále svého Ladislava pečoval jsi hojně, k příchozím knížatům cizím choval jsi se uctivě, dobrý mír jsi udržoval vůkol a skoro vše k Tvému rozkazu dálo se chvalnou měrou. V tomto úřadě kdybys byl náležitým řádem setrval a kdybys nebyl se dal za krále žádati, ani jím jmenovati, byl bys zajisté ve vší slávě a cti, pověsti, moudrosti i přízni před nejlepšími muži celého Německa prospíval a byl bys přiměl oči všech knížat, a zvláště toho, jenž by byl příslušným řádem a podle práva za krále zvolen, aby na Tebe hleděly. Než Ty, ježto prý jsi nižšího původu i urození a ježto jsi se rozhodl vyšších věcí hledati a ač sotva šlechticem nebo pánem mohl jsi býti, chtěl jsi býti nazýván králem a králem se státi nevděk všem i uzavřel jsi sektu kacířskou sobě za modlu vztýčiti, ba neostýchal jsi se s těmi, které podporuješ a chráníš, kacířem býti a proto býti vyloučen — na ostatní jsi pošetilost svou měrou nejhojnější rozlil a sobě i svým jsi vtiskl skvrnu nesmazatelnou.«[86]) Zde se již ozývá motiv, jenž průběhem doby nabýval tím větší síly, čím větší bylo zklamání kruhů kuriálních, očekávajících po vzoru Eneášově, že Jiřík, aby si trůn uchoval, splní všecka jejich přání: motiv nezřízené ctižádosti.[86a])

---

[85]) »Jakož o Tobě zní ta pověst z najslovutnějšího království Českého až do moře a od moře až do končin světa...« (v předmluvě druhé). 20. března 1458 podobně to vyjádřil i Čech, 46 let již z vlasti vzdálený, římský farář Václav, v listu k Jiříkovi, o němž ještě nevěděl, že již je králem: »cujus [Georgii] gesta magnifica per mundi climata resonant universa« (FRA. 20. 141).

[86]) AÖG. 61 154—55.

[86a]) Již papež Pavel II. 8. prosince 1465, rozvazuje přísahy poddanské, o Jiříkovi napsal, že »exquisitis artibus et machinacionibus suis... ad regnum Bohemie aspirasset« (SS. rr. Sil. IX. 47). Motiv ctižádosti však teprve náležitě rozvedl Karvajal i jeho polemičtí následovníci Rudolf z Rüdesheimu a Gabriel Rangoni (sr. k tomu i Čes. děj. III. 2. 7—10). Karvajalovi Jiří již »ab adolescentia sua ad hec omnia studia convertit, ut regnum Bohemie aliquando occuparet« (v odpovědi k Heimburkovu manifestu z r. 1466: SS. rr. Sil. IX. 203 a opět 204: »quod ab ineunte etate semper expetivit regnum, sibi et nomen regni deinde imposuit«). Podle Rudolfa a Rangoniho (vydání Joachimsohno-

V Římě charakteristickým způsobem bylo naznačeno, jak se má cizina na Jiříka dívati. Jestliže zde na façadě českého hospice jako symbol české minulosti politické byl obraz Karla IV., přítomnost chtěl vystihnouti druhý obraz, jenž představoval nikoli tehdejšího krále českého Ladislava, nýbrž správce zemského Jiříka i s jeho znakem: to byl tehdy vlastní představitel českého národa. Symboličnosti toho nebylo na ujmu, že ješitný správce hospice Dr. Jindřich Rorau dal současně (1457) vedle Karla IV. namalovati i sebe jako druhého zakladatele, ani že od jeho odpůrců bylo mu vytýkáno, že činí z jmění nadačního zbytečné náklady na »neužitečné malby a marnosti«.[87]) A co tu bylo vysloveno formou výtvarnou, to literárně měl již roku příštího (1458) o Jiříkovi celému vzdělanému světu křesťanskému pověděti Eneáš Silvius ve své »České kronice«, jenž dobře věděl, jaké úctě se Jiřík těšil u papeže Kalixta, takže u kurie, v naději na brzké osazení pražského arcibiskupství podle přání papežského i na úplné vyřízení sporu s Čechy, se již tehdy mluvilo o nejvyšších poctách, chystaných Jiříkovi, jakých se dostávalo jen knížatům nejpřednějším, o posvěcené zlaté růži i svěceném meči pozlaceném.[87a])

Autorita, o jaké tato svědectví neklamný důkaz podávala a v níž se s ním nikdo z domácích magnátů nemohl srovnávati, spojena jsouc zároveň s mocí správčí, zajišťovala Jiříkovi při nastávající volbě neocenitelný vliv, jehož on byl hned od počátku rozhodnut užíti pro sebe. I při této však příležitosti jeho osobní zájem byl těsně sloučen se zájmem národního celku, jejž tehdy představovala jeho utrakvistická většina.

Poslední doba se svými nepříznivými možnostmi pro utrakvismus i češství vůbec vzbudila v utrakvistických kruzích přesvědčení o tom, jaká nebezpečí jsou přese všecky slavné sliby a záruky spojena s vládou krále katolického, jenž s Čechy nebyl spojen pevnějšími svazky původu a zvyku a jenž se proto mezi nimi cítil býti cizincem, zvláště když král ten vládl i zemím jiným, jemu bližším. Náboženské i národnostní rozdíly mezi ním a jeho českými poddanými, jež dočasným pobytem nemohly býti vyrovnány, vzbuzovaly vážnou obavu, že se převaha moci přesune z Čech jinam, kde by král z dotčených právě důvodů raději pobýval, a že pak, z dálky, bude tím méně dbáno příslušných ohledů k národní většině; jako již dříve, bylo i tehdy možno čekati, že důsledkem takové volby bude i rozhodná převaha katolických, byť ne cizích živlů, jež, shodujíce se s králem nábožensky, budou tím ochotnější, jemu vyhověti proti utrakvistické většině. I když nebezpečí násilné reakce katolické nebylo tak blízké, jak o něm snila pře-

---

vo, str. 25), dosáhl Jiří korunou, po čem dychtil »insatiabilis ipsius animus« (»perfidissimaque eius machinamenta completa«). Jak úrodná k tomu byla již dříve půda ve Slezsku, sr. »Konec. Lad. Pohr.« 83.

[87]) Sr. článek M a r e š ů v v ČČM. 1890. 82—83.

[87a]) List římského faráře Jana Lichtenfelsera 3. dubna 1458 (FRA. 20. 145).

drážděná fantasie horlivců na obou stranách, zbývalo přece nebezpečí reakce pozvolné, nebezpečí, o jehož povážlivosti i poslední, krátký pobyt Ladislavův v Čechách podával význačné doklady, třebas zatím nečetné, ježto bránil tu vliv Jiříkův, nedopouštějící, aby došlo k častějším konfliktům. Nebylo pochyb o tom, že s ústupem Jiříkovým z úřadu správčího, jenž při autokratickém smýšlení Ladislavově i při žárlivosti katolického panstva by se byl mohl státi i jeho odsunutím od těžiska vládního, se situace utrakvismu zhorší.

Než smrt Ladislavova značila možnost rozhodného obratu pro utrakvismus i pro Jiříka, jestliže sjednocení již utrakvisté použijí této mimořádné příležitosti k opatřením nikoli jen polovičatým a postoupí důsledně k volbě utrakvisty za krále, ježto jen tento jim opravdu mohl napříště zaručiti klidný vývoj i dokonání stále nehotové jejich organisace církevní. Tímto kandidátem mohl býti jedině Jiřík, vedle něhož z druhých kandidátů pro utrakvisty podle jejich důrazu národního mohla nanejvýše v úvahu přijíti jen kandidatura polská. Vzbuzovali-li i ostatní kandidáti zájem, bylo to jen v kruzích katolických.

Pro Jiříka za takových okolností bylo jasno, že chvíle připouští možnost zdaru jeho kandidatury, jakmile se jen bude moci dohodnouti s katolickými pány, neboť, neměla-li volba jeho býti podnětem k novým sporům domácím, bylo třeba, aby čeští stavové vystoupili jednotně a tak již předem vyvážili očekávanou oposici zemí vedlejších i odpor zamítnutých kandidátů, kteří při novotě takového dosahu, jako byla volba utrakvistova, mohli se nadíti opory u kurie i sousedních knížat. Právě získání katolického panstva přes to, že jednání sněmu prosincového naznačovalo, že nebude to věc snadná, zdálo se mu býti možné.

Již dřívější jeho politický postup nevylučoval z jeho strany přívrženců katolických, a tak bylo i možno vysvětliti, že proti jednotě strakonické ovládl na konec pole a že dosáhl i obecného uznání za gubernátora. A po jeho několikaleté šťastné správě, jež v něm ukazovala střízlivého politika, beroucího poměry, jak jsou, jenž, třebaže se nemohl nikdy vzdáti své utrakvistické základny, z náboženského dualismu vyvodil jako nutnou směrnici i šetrný ohled ke katolíkům — mohlo se čekati, že i při jeho volbě královské bude obdoba s jeho uznáním za gubernátora: jako katolíci posléze, byť nikoli bez obtíží, uznali jeho správcovství, uznají i jeho království, důvěřujíce, že jeho záruky náboženské budou jim dodržovány, a doufajíce, že královské pokračování gubernátorství Jiříkova splní v zemích vedlejších, co již toto naznačovalo, že jednota českého státu bude utužena a že to bude opravdu stát český, nejen podle jména: ústupek náboženský připuštěním husitského království, jenž však při záruce rovnoprávnosti obou vyznání nebude katolíkům ukládati jiných obětí než resignaci na restaurační plány, vracející se k poměrům předhusitským, bude vyvážen možností úspěšné expanse

národní. Kromě toho však Jiřík, dobrý znatel poměrů i lidí a vynikající hospodář, jenž vládl značnými prostředky hmotnými, mohl již předem spoléhati, že zbývající obtíže se mu podaří odstraniti i obratnou nabídkou různých výhod hmotných na pravém místě. Dovede-li si zjednati svornou volbu, ostatní se již poddá, byť ne hned. Jednotná vůle hlavní země korunní nezůstane bez vlivu nejen na země vedlejší, nýbrž ani na další činitele rozhodující. Po nedávno opět navázaném jednání s kurií o vyrovnání sporu církevního mohl Jiřík čekati, že i kurie uzná zdařilou událost a že tato ji ještě spíše pohne k smíru, kterým by byla na základě dokonaných kompaktat uznána v rámci církve římské autonomní církev česká. Další uznání knížat ostatních bylo by potom za vhodného využití okolností již jen otázkou času.

Při opatrnosti, jaké bylo třeba k nenápadným přípravám, které měly jeho volbu zajistiti, nelze se diviti, že Jiřík se svými plány se zatím svěřil jen nejdůvěrnějším přátelům a že jeho kandidatura ještě delší čas nepronikla na veřejnost. Bylo nutno postupovati tím obezřetněji, když, jak již víme, právě se strany katolického panstva, o něž nejvíce šlo, se ozvala oposice proti prodloužení jemu lhůty správčí. Zatím jen stačilo, že již na sněmu prosincovém nenápadně byla zdůrazněna potřeba domácí kandidatury.[88])

Této opatrné obezřelosti odpovídal i způsob, jak Jiřík vyřídil žádost Viléma Saského, když tento jemu psal podobně jako stavům zemí vedlejších, ať nedopustí, aby se něco dálo na újmu dědických nároků jeho ženy. List knížecí došel, když se již sněm prosincový rozešel, takže Jiřík mohl Viléma prostě odkázati na příští sněm únorový, ježto jeho podání se týká celého království, za něž nemůže Jiří sám odpovídati. Se zdvořilým tónem však hned ve smyslu důtklivých výstrah, jež byly ještě ze sněmu poslány porůznu do zemí vedlejších, bylo spojeno i ohrazení proti tomu, co Vilém o svých právech po Slezsku rozpisuje: není toho třeba, protože stavové dobře vědí, koho se podle práva mají přidržeti a jak se mají zachovati.[89])

---

[88]) T o m e k, Dějepis m. Prahy VI. (1885) 290—91 připouští, že se asi již zde myšlenka o volení krále domácího projevila, nepřičítá však podnět k tomu Jiříkovi, ač naň hned plán ten vztahuje. Je pochopitelno, že Jiřík, i když byl s počínající takto agitací pro krále domácího v přímé souvislosti, zůstal při tom před veřejností státi stranou. Svědectví o tom, že se již tehdy o domácí kandidatuře mluvilo, mohli bychom snad viděti v oněch »causae arduae«, o jejichž částečné známosti v městech mluví kniha českobrodská (sr. 643[3]), ač nenaráží-li se tu již na důvěrná jednání strany Jiříkovy o kandidatuře samé. Také T o b o l k a, O volbě 11 pochybuje o tom, že by již tehdy plán Jiříkův překročil meze důvěrnosti.

[89]) 29. prosince 1457: FRA. 20. 120—21. Že by list Vilémův byl z 19. prosince, jak myslí B a c h m a n n. Ein Jahr 66, T o m e k VII. 291 i T o b o l k a, O volbě 14, není jisto: z listu Jiříkova je jen patrno, že Jiřík list ten dostal až po sněmu, jenž ještě 19. prosince zasedal (sr. i výše 643[2]).

O tom, že by Vilém podobným způsobem zakročil i v Uhrách, není nic známo, ač je to pravděpodobno, ježto víme, z doby ovšem až o něco pozdější, ještě před volbou Jiříkovou, že Vilém u císaře Fridricha akcentoval stejně nároky Anniny na Čechy, jako na Rakousy a Uhry.[90] Zde však se události rozvíjely rychleji než v Čechách, a to nikoli bez přímé účasti Jiříkovy. Ještě než Jiřík dostal list Vilémův a než se rozejel sněm prosincový, byl již o poměrech uherských dokonale informován od osoby k tomu zvláště povolané, od předního člena strany hunyadovské, biskupa velkovaradínského Jana Vitěze ze Zredna, jenž 13. prosince přijel do Prahy, aby vyjednal nejen podmínky, za nichž by byl propuštěn mladší syn Hunyadův Matyáš, chovaný ode dne úmrtí krále Ladislava v Praze,[91] nýbrž i jiné věci, jejichž účinek se pak brzo projevil, jak při lednové volbě uherské, tak v březnové volbě Jiříkově.[92] Zdá se však, že Jiřík o hlavní věci, jež Vitěze zajímala, věděl již dříve, takže Vitěz mohl jej poučiti jen o podrobnostech.

Poměr Jiříkův k Janu Hunyadovi i k jeho synům a jejich straně dostatečně vysvětluje, že zajatý Matyáš, jenž byl do Prahy z Rakous převeden ještě na rozkaz Ladislavův, byl, jak jedna zpráva současně praví, do Prahy »počestně uveden«.[93] Avšak čteme-li v téže zprávě dále, že Jiřík zasnoubil mu svou dceru,[94] přesahuje to již míru přátelské zdvořilosti a

---

[90]) List nějakého knížete k císaři (asi v dubnu 1458) ve FRA. 42. 234.

[91]) O tom sr. »Konec Lad. Pohr.« 136[3]).

[92]) Bonfin, Historia pannonica (1690) 365[a]) se při poslání Vitězově zmiňuje jen o vybavení Matyášově. 13. prosinec jako den jeho příchodu do Prahy, jejž uvádí P a l a c k ý IV. 2. 17 bez dokladu, je patrně vzat z Pešiny, Mars Moravicus 688: lze věřiti, že byl v jeho blíže necitované předloze.

[93]) »zcirlich ingefurt wurden sey«: Leubing 12. prosince 1455 ve FRA. 20. 116. Podle Theobalda III. 14, jenž se tu dovolává českých autorů současných, Jiřík po příchodu Matyášově odstranil německou stráž a mladíka svěřil Čechům; choval jej ve svém domě u svého stolu: »daher er [Matyáš] die Böhemische Kätscha lieb gewonnen.«

[94]) Ve FRA. 20. 116 se ovšem praví, že Jiřík mu již d a l svou dceru v manželství. Podle Antonína Florentského, Tercium volumen partis historialis (1484) fol. 186[b]) nevěsta Matyášova — Kateřina jinak Kunhuta — byla již dříve nevěstou Ladislavovou (o tom, jak Antonín s tím spojuje smrt královu, sr. »Konec Lad. Pohr.« 183—84). — O pohostinnosti Jiříkově Matyáš 8. února 1458 v smlouvě svatební praví: »ipse Dominus Georgius nobiscum amice et fraternaliter egit nosque in huiusmodi necessitate nostra et turbatione cum omni benevolentia tractavit...« (T e l e k i, Hunyadiak kora 10. 574). I u Bonfina 364[a]) (sr. však i výše 625[103]) Jiřík s Matyášem pěkně jedná a vždy jej má u svého stolu, obdivuje se jeho nadání i mravům; pobízí ho, aby se nebál a byl dobré mysli, a vzpomíná svého přátelství s jeho otcem, jehož zásluhy prý způsobí, »ut maxima quaeque adolescenti adhuc sperare liceat.« Pro další jeho líčení je předlohou Thurocz, Chronica Hungarorum (u S c h w a n d t n e r a. SS. rr. Hung. I., 1766) 358, jenž nesprávně klade zasnoubení až po ohlášení volby uherské: Jiřík, dříve pyšný, nyní s Matyášem mnoho hovoří a nakloní jej k zasnoubení s dcerou. U biskupa lucerského Ranzana, jenž užíval kroniky

pohostinosti. Je z toho patrno, že u politika tak bystrého a pohotového takové osobní připoutání mladého spíše hosta než zajatce bylo založeno důvody hlubšími, že Jiřík, jenž sám dobře znal sílu i agitační možnosti strany hunyadovské a jenž zajisté s největším zájmem sledoval, co se v Uhrách děje, již ve svém svěřenci viděl kandidáta trůnu uherského: zasnoubení bylo znamením, že Matyášovu kandidaturu pokládal za schopnou úspěchu a že byl hotov se přičiniti k jejímu zdaru, jenž se netýkal jen jeho dcery, příští uherské královny, nýbrž i jeho sama, neboť dobře věděl, že úspěch domácí kandidatury uherské, podepřené mohutným vzmachem národního sebevědomí, bude vlivnou směrnicí i pro mnohé váhavé a pochybné živly v Čechách.

V rozsáhlém příbytku Jiříkově u anenského kláštera, zvaném Bočkovým dvorem,[95]) se tak hned od smrti Ladislavovy zapřádalo pletivo událostí, jež měly určiti na desítiletí směr dějin uherských i českých: příchod Vítězův značil jen další krok na pevnějším již podkladu.

III.

Volba uherská.

Ještě r. 1455 Eneáš Silvius pochyboval, že by v Uhrách mohla míti zdar nějaká kandidatura domácí, třebas již tehdy moc Hunyadova byla na postupu.[1]) O jedenáct let později pomýšlel sice papež Kalixt III. na to, že

Thuroczovy, najdeme již nové přídavky: Matyáš je na hradě pražském; »liber carcere, sed adhibitis, qui ipsum custodirent, militibus detinebatur«. Zpráva o volbě uherské naplní Jiříka, jenž je u Ranzana již tehdy králem, úžasem: povolá k sobě Matyáše, gratuluje mu a pohne jej k souhlasu se zasnoubením s jeho dcerou (S c h w a n d t n e r I. 499). Potom Bonfin 368a tento námět zpracoval ve versi, jež se pak často po něm opakuje. Po zprávě o jeho volbě káže Jiřík Matyášovi, jenž u stolu sedí na místě nejnižším, poposedati stále výše, až tento sedí v čele, jsa tím překvapen a v mlčení uvažuje, co je toho příčinou; po jídle mu Jiřík vše oznámí a jako krále pozdraví: Matyáš přivolí k nabízenému jemu sňatku i k stálému spolku, »dummodo se in libertatem assereret.« Tato verse se vrací u nás u Hájka 435a) — Theobald III. 14 mluví o tom jako o pohádce — i u Dubravia 768—69. Až P e š i n a, Mars mor. 688 se obrací k správnému stavu věcí, poukazuje na vlastní přiznání Matyášovo (8. února 1458 u T e l e k i h o 10. 574: k sňatku svolil, »dum adhuc ad dignitatem regalem electi non fuimus.«). Bonfinovo vypravování v celku zamítl již K a p r i n a i I. 409—10: zasnoubení se stalo dříve a Jiřík se stal králem až později; Matyáš též nebyl o věcech uherských tak nevědomý, jak se Bonfinovi zdá. U rakouského anonyma Kateřina, jejíž jméno však autor nezná, je »des Gubernators Weibs Schwestertochter« (S e n c k e n b e r g V. 38). — Z německé annalistiky i v kronice špýrské (M o n e, Quellensamml. d. badisch. Landesgesch. I., 1848) 420 dává Jiřík již jako zvolený král dceru Matyášovi.

[95]) Podle H e š e 4—5 Bočkův dvůr (sr. o něm T o m k a VIII. 116) jako místo zasnoubení udává zpráva Leubingova, z níž P a l a c k ý otiskl jen úryvek.

[1]) Čes. děj. III. 2. 115[3]).

by bylo slušno, zásluhy Hunyadovy o obranu Bělehradu odměniti korunou knížecí,[2]) avšak jíti za tuto poctu dále sotva tehdy bylo možno, ježto po nedávném uznání mladého krále Ladislava chyběly k tomu podmínky. Než ty se rychle dostavily tragickým konfliktem mezi králem a starším synem Hunyadovým Ladislavem, z něhož vznikla domácí válka, a zvláště neočekávanou smrtí královou, jež straně hunyadovské v souvislosti s tím, co v Uhrách předcházelo, připadala jako trest boží[2a]): přiblížilo se tak najednou na dosah ruky,[2b]) co se ještě nedávno zdálo býti mimo hranice možnosti a co většinou teprve dodatečně po velikém obratu bylo promítáno v minulost.[3])

Pro stranu hunyadovskou nebylo po smrti královë pochybnosti, že třeba se vší mocí zasaditi o to, aby Matyáše učinila králem. Válka, v níž pokus Ladislava z Paloczi o smír neměl úplného zdaru a ani příměří, na počátku léta

---

[2]) Fraknói, Cardinal Joannes Carvajal Legationen in Ungarn 1448—1461 v Ungar. Revue 1890. 133.

[2a]) »Konec Lad. Pohr.« 169.

[2b]) Je zcela nesprávno, jestliže Ranzanus 498 tvrdí, že před sněmem volebním »nemo de ejus [Matthiae] ad regiam dignitatem exaltatione verba vel minima fecerat«; stalo prý se to řízením božím, boží inspirací.

[3]) Není vyloučeno, že za svého zajetí vídeňského, když již po smrti bratrově byl vlastní nadějí své strany, Matyáš na výsměšky svých strážců, kteří mu říkali »král uherský«, hněvivě propukl: »Počkejte jen, však budu ještě jednou Vaším králem!« (Fraknói, Mathias Corvinus — německý překlad, 1891 — 35; je to — sr. tamtéž 8[1]) — zmínka z řeči na paměť Matyášovu v Dubrovnice r. 1490, a třebas se tu naráží až na jeho pozdější opanování Rakous, přece lze tu, ač-li není vše jen dodatečně vymyšleno, viděti, jaké myšlenky již ve Vídni Matyáše i jeho německé okolí zaměstnávaly.) Shoduje se to s tím, co vypravuje i Bonfin 366[b]), že Matyáš, když se mu Němci ve Vídni smáli, že chce býti králem uherským, řekl prý směle: »Ac vester etiam, si vixero.« Není divu, že chvalořečníkům pozdějším, rázu Bonfinova, Matyáš byl »ad regnandum natus« — to o něm již dříve řekl i Thurocz 359 — a doufalo prý se brzo o něm, že převýší ještě otce mocí i slávou (Bonfin 369[a]) jej tak dává hned v únoru 1458 ve Strážnici osloviti Vítězem). V této pozdější tradici význámné místo zaujímá Jan Kapistran, od obrany bělehradské soupeřící v popularitě s Hunyadem. Zdá se, že je v tom opravdu odraz předvolební agitace, užívající obliby slavného minority na prospěch Matyášův. Je zajímavo o tom slyšeti Mikuláše Ujlakiho již 30. března 1460 v listu knížatům italským: »Audivimus etiam ipsum serenissimum regem nostrum coram multis baronibus et nobilibus dixisse ipsum fuisse liberum de carceribus et electum regem emisso voto ad ipsum beatum patrem« (Kaprinai I. 353; ovšem Matyáš sám v listu z 22. března 1458, přimlouvajícím se za Kapistranovu sanktifikaci, neuznal za vhodné, o tom se sám zmíniti mezi množstvím jeho zázraků a proroctví: Katona, Historia critica regum Hungariae XIV. 418). Že Kapistran Matyáše, ač mladšího, vyznamenával, předvídaje, že se stane králem uherským, připomíná Bonfin 355[b]), jenž totéž (366) neopominul přidati i o Janu Hunyadovi; doplňuje to i předpověďmi věštek. O předpovědi Kapistranově je zase shoda, patrně ne nahodilá, mezi Bonfinem a řečí dubrovnickou z r. 1490 (Fraknói, Math. Corv. 38[1])).

uzavřené, dlouhého trvání,[4]) soustředila pod vedením vlastního vůdce hunyadovské oposice, strýce Matyášova Michala Szilágyiho, značnou moc vojenskou, složenou ze živlů jak domácích, tak cizích, které zvláště bylo užito v Sedmihradech.[5]) Bylo to usnadněno tím, že vdova po Janu Hunyadovi Alžběta, žena energická a obecně velmi vážená, pravá choť svého muže, chápajíc velikost chvíle pro svůj rod, nešetřila velikého pokladu rodinného, z něhož potom bylo možno těžiti též pro volební agitaci.[6]) Rozhodující však bylo, že těmto znamenitým prostředkům mocenským vycházela vstříc i obecná nálada.

Také v Uhrách se těžce cítila vláda cizí, a proto i tamní stavové hleděli při volebních kapitulacích se podobně zajistiti jako Čechové. Za Albrechta II. dvakráte, r. 1438 i 1439, vybuchla obecná nenávist proti Němcům, a také jeho tažení proti Turkům se na konci jeho života skončilo trapnou dissonancí, vyjádřující hluboký rozpor v celém jeho poměru k Uhrám.[7]) A tato

---

[4]) Szalay-Wögerer III. 1. 194 a d. i Fraknói, Math. Corv. 35. Že byla válka úmluvami přerušena, svědčí i Dlugoš 242. Sr. i zvláštní smlouvu Jana Pereně a Jana Jiskry o příměří pro »horní zemi« se Szilágyim z 8. září až do 24. dubna 1458 u Tóth-Szábó, A cseh-husita mozgalmak és uralom története Magyarországon (1917) 416—18.

[5]) O sedmihradském tažení Szilágyiho sr. Fraknói e 36. O složení vojska píše Ladislav Košickým z Budína 21. dubna 1457: »Nam ut intelligimus, multos tam forenses quam indigenas regni nostri, sive pecunia, sive ea cupiditate lucri ... in amplo numero congregarunt« (Kaprinai I. 204). Podle Dlugoše XIV. 242 Alžběta Hunyadova »plura millia gentium ex Polonis, Bohemis, Hungaris caeterisque conducit« (dále se tu zdůrazňuje zvláště přítomnost mnoha Poláků). Také Thurocz 353 se toho dotýká.

[6]) Dlugoš 242: »aerarioque viri pluribus annis congesto«; Ranzanus 499: »quippe constanti ferebatur tunc fama Elisabetham ... multum sibi auri argentique et ceterarum pretiosarum rerum thesauri congesisse«; Bonfin 364[b]): »quum [Elisabetha] multum auri et argenti a viro accepisset«; i Filip de Commines, De rebus gestis Ludov. (překlad Sleidanův, 1645) 320 nazývá Alžbětu »locuples admodum mulier«. O tom, že Alžběta vydala veliké summy, svědčí na poč. r. 1458 i vyslanec milánský u dvora císařského Ulissis (Fraknói, Math. Corv. 39). Ovšem je i svědectví, ač pozdější, že, když mělo dojíti k výplatě za Matyáše, »quum precibus Szilagyi a sorore pecunias habere non posset, baculo extorsit«; z poznámek biskupa rábského Jana Lisztha k Bonfinovi[10]) uvádí to Szalay III. 1. 207,[2]) jenž cituje i charakteristiku Alžbětinu od legáta Jeronyma Krétského z r. 1462: »la madre, la quale è una santissima e sapientissima donna, li (al rege) da grande reputatione, perche è molto riverita e amata da tutti.« »Heroica mulier« ji zve řeč dubrovnická r. 1490 (Fraknói, Math. Corv. 8[1]); její »prudentiam, severitatem, constantiam, animi magnitudinem« chválí Aurelius Brandolinus; za nepřítomnosti manželovy vedla správu království (tamtéž 9[1])). Jestliže brzo potom, r. 1459, dovedla říci, že raději by Matyáše viděla mrtvého než bez koruny, možno tušiti, že prudká ctižádost ji vzněcovala i před volbou.

[7]) Čes. děj. III. 1. 205 a 449.

národnostní nevraživost, při častých příležitostech se znova vracející,[8]) byla pozadím vládě Ladislavově, kterou Maďaři přes to, že ani Ladislavovi nechybělo dobrých úmyslů, aby vzájemné napětí uklidnil — r. 1452 ve Vídni se k poslům uherským hlásil jako Maďar[9]) — cítili vždy jako vládu německou a Ladislava pokládali za Němce.[10]) Přičinil se o to hlavně netajeným záštím k Maďarům, k té »psí rotě«, strýc jeho Oldřich Celský,[11]) od něhož se v té příčině příliš nelišili ani mnozí členové družiny královské.[12]) Proto také při pokusu Ladislava Hunyada, dostati krále ve svou moc, mluvilo se, že by měli všichni Čechové a Němci z jeho průvodu býti pobiti.[13]) Domácí válka pak tyto protivy jen zesílila. Charakteristicky to vyjádřila Alžběta Hunyadová — alespoň se tak o tom mluvilo na dvoře císařském — prohlašujíc, že, nežli rok uplyne, dá prolíti tolik krve německé, že koním bude sahati po kolena.[14]) A v tom smyslu se projevovaly i naděje ve vrstvách lidových, přenášejících sympatie i touhy na zbývajícího syna národního hrdiny: ten je csvobodí od krutého jha cizinců; ten po způsobu otcovském nad Turky bude slaviti vítězství; ten Uhry zbaví českých loupeží a plenů; ten Poláky zažene a pýchu německou zkrotí![15])

Jestliže v oživeném vědomí národním byla tehdy mezi Uhrami i Čechami shoda, zajímavou obdobou se stranou Jiříkovou bylo i složení strany hunyadovské. Zde i tam byla to nižší šlechta, jež tvořila základ, v českém případu ovšem v úzkém spojení s většinou měst královských, čehož však v Uhrách nebylo, kde silný německý živel v městech upomínal na dobu předhusitskou v Čechách[16]): právě silný národnostní důraz protiněmecký, jenž již dříve města z veliké části klonil ke straně královské, i tehdy byl

---

[8]) Sr. tamtéž III. 2. 132 o prudkém listu stavů uherských z r. 1447, kde se vytýká vrozené záští krále Fridricha i Němců proti Uhrům.

[9]) Eneáš Silvius. Historia Frider. (K o l l a r. Analecta monum. Vindobon. II.) 402.

[10]) »che pur era Alemano«, píše vyslanec benátský Thomasi z Budína 24. dubna 1458 (Acta extera I. 20).

[11]) »Konec Lad. Pohr.« 52.

[12]) Mezi nimi byl i veršovec Beheim, s nímž stejně k Maďarům jsou naladěni i anonym rakouský a kronikář celský (tamtéž 53 a d.).

[13]) Tamtéž 83[2]).

[14]) F r a k n ó i, Math. Corv. 50[2]): list vyslance milánského z 18. února 1458.

[15]) K o v a č i č, SS. rr. Hung. minores II. 9. Tyto »faustae acclamationes«, jimiž prý byl Matyáš od lidu vítán, se ovšem čtou též u Bonfina 367[b]), odkud patrně byly do předlohy K o v a č i č o v y pojaty, o níž však (»Stylus cancellariae« Tomáše de Nyirkalló) K a p r i n a i I. 480 praví, že náleží ještě době Matyášově. Vystihují však, srovnáme-li je s Thuroczem, dobře časovou náladu.

[16]) Sr. poměry v Budíně při dotčené již bouři protiněmecké za Albrechta II. r. 1438, jak je líčí Thurocz 299 (»Cum enim civitas ex bino populo, Hungarico scilicet et Teutonico, habeat incolatum: Teutoni, sui idiomatis principe tumidi, Hungaros omni suae ditioni subdere… satagentes, interdum, cum illis tempus idoneum praestabatur, Hungaros tum opprobrio, tum vero vi afficiebant…«).

na závadu jejich bližšímu spojení se stranou hunyadovskou, jíž lze přičísti jméno strany národní, ačkoli jinak odpor proti magnátské oligarchii byl by i zde mohl býti pro obě strany, zemanstvo i města, půdou společnou. Z magnátů ke straně hunyadovské patřili Tomáš Szekeli, Šebestián Rozgoň, Ladislav Kiniže, Pankrac ze Sv. Mikuláše[17]) a ovšem biskup varadínský Jan Vítěz.

Na straně druhé, jíž ještě za života Ladislavova lze zváti královskou, vedle palatina Ladislava Gary byli předními osobnostmi vojvoda sedmihradský a bán machovský Mikuláš Ujlaki, hofmistr Pavel Banffi z Lindvy, bratří Rozgoňové Jiří, Rynolt i Osvald a sudí dvorský Ladislav z Paloczi.[18]) Zde bylo možno hledati i protikandidáty trůnu královského: byli to Gara a Ujlaki. Jako je slučovala kdysi žárlivost na Jana Hunyada, tak byli později odpůrci i jeho synů, ač se zdálo, že se tyto rozpory alespoň z části vyrovnají: Ladislav Hunyad měl býti zetěm Garovým,[19]) avšak to ho před smrtí, a to právě v první řadě návodem Garovým, přece nezachránilo. Jestliže u Gary mohl při kandidatuře padnouti na váhu důvod urozenosti, jenž jej dříve činil důsledným přívržencem strany královské, totiž příbuzenství s rodem královským, ježto byl bratrancem matky Ladislavovy Alžběty — sám byl chotěm Alexandry, pocházející z rodu knížat těšínských — a jestliže palatinský jeho úřad mu vedle vážnosti podával i značnou moc, Ujlaki mohl opět poukázati na důležitou souvislost se životní otázkou uherskou, na velikou svou moc i popularitu na jihu, vystaveném již, jak ukázalo r. 1456 obležení Bělehradu, přímému nebezpečí tureckému.[20]) Než obě tyto kandidatury zůstávaly ještě zatím v důvěrném přítmí: Gara i Ujlaki vyčkávali, až jak se poměry utváří.

Již 1. prosince, krátce po neblahé zvěsti o smrti královĕ, jež zprvu ohromila uherské stoupence královy, ježto se zdálo, že nyní, a to beze vší již pomoci královské, tím prudčeji vzplane válka na pomstu za smrt Ladislava Hunyada,[21]) nejvyšší úředníci a hodnostáři, přítomní právě v Bu-

[17]) Tyto pány, jako stoupence Szilágyiho, jmenuje Thurocz 355 na lednovém sněmu 1458 a vedle nich »cunctum, tam Transilvanarum, quam inferiorum regni partium, coetum nobilium«. S Pankracem ze Sv. Mikuláše se smířila Alžběta i Szilágyi 14. dubna 1457 i s jeho syny Václavem a Pankracem a s jeho bratry Štěpánem, Jakubem a Janem (Kaprinai I. 197—99; sr. i další úmluvu z 13. července 1457 tamtéž I. 119—20). O jiných ještě stranících sr. »Konec Lad Pohr.« 84.

[18]) Tamtéž 81.

[19]) Tamtéž 77[1]).

[20]) Tamtéž 22. Též Kaprinai I. 355, uváděje kromě závisti a strachu jako podnět Garova odporu proti volbě Matyášově i jeho ctižádost, motivuje ji jeho příbuzenstvím s Ladislavem. Jako nápadníky trůnu uvádí Garu a Ujlakiho již Bonfin 367a).

[21]) Thurocz 354—55. Stavům uherským Jiřík oznámil smrt královou ještě 23. listopadu 1457 (Kaprinai II. 109—10) a již 27. listopadu ji z Budína nejvyšší úředníci ohlašovali dále (tamtéž II. 110—11).

díně, svolávali sněm do Pešti k příštímu 1. lednu, a jejich výčet nám ukazuje přední osoby královské, ať k ní patřili odporem proti Hunyadovcům anebo prostě svým úředním postavením, jinak dosti neutrálním: kromě církevních hodnostářů, arcibiskupa ostřihomského a kardinála Diviše Szécsiho i biskupů jagerského Ladislava Hederváriho, rábského Augustina, vacovského Vincence a bosenského Pavla, byli to Gara, Ujlaki, Jan Rozgoň tavernik (správce komory královské) Jan z Perenĕ, hofmistr Michal Ország, Jan Marczali a Šimon Cudar z Olnodu.[22])

Nemusí překvapovati, že sněm byl hned svoláván přímo k volbě královské. I v Uhrách zápasila zásada volitelnosti s principem dědičnosti, i zde šlo o ženské právo dědické. Po prvé bylo to skoro současně se spory českými po vymření Přemyslovců; po druhé, po smrti Ludvíka Velikého, zmatky uherské předešly bouři husitskou, aby pak po smrti Zikmundově zavládl v obojích zemích v té příčině paralelismus.[23]) Také v Uhrách k nároku říšskému, pokládajícímu Uhry za uprázdněné léno, přistoupily i nároky stolice papežské, jež vyhlašovala Uhry za svůj majetek a hleděla nabýti ve sporech o trůn autority rozhodující. Kandidát kuriální Karel Robert byl sice r. 1308 uznán za »voleného a dědičného krále i přirozeného pána«, avšak tím nedošla uznání svých nároků kurie sama: naopak proti nim se tehdy ozval důrazný odpor, jenž je i pro budoucnost umlčel. Později Uhry přímo, avšak jen krátce, zkusily vlastní důsledek ženských práv dědických, vládu ženskou, a vrátily se zase v případě, že nastupovalo právo ženské, k vládě manželů dědiček trůnu. Tak bylo i za Albrechta II. Po jeho smrti i v Uhrách volbou Vladislava Varnenčíka pronikl princip volitelnosti, třebaže se zdáním, že se ani právu dědickému neučinila ujma, kdežto hned potom v případě Ladislava Pohrobka nabyla opět převahy zásada dědičnosti, přece však ne tak, aby zásada volitelnosti byla zcela umlčena: slyšíme, jak r. 1447 žádají Uhři za Ladislava ne jako dědice, nýbrž jako voleného krále.[24]) Na počátku r. 1453 Uhři přijali Ladislava ne sice bez podmínek, avšak přece »jako pravého a přirozeného krále i pána«.[25]) Odpor, v jaký se potom veliká většina národa dostala proti králi, ve spojení s obecnou nechutí proti novému přijetí cizího krále uvolnil opět cestu tendencím volitelnosti tou měrou, že i sami stoupenci strany královské po uprázdnění trůnu ihned myslili na volbu, dbajíce legitimity tím méně, čím více možnost svobodné volby souhlasila i s jejich osobními ambicemi.

Že opravdu dojde k svobodné volbě, zdálo se býti předem pravděpodobné, ježto v Uhrách dědické nároky po Ladislavovi byly uplatňovány da-

---

[22]) Tamtéž II. 114—15.

[23]) K tomu i k dalšímu sr. H. Marczali, Ungarische Verfassungsgeschichte (1910) 31 a d., 42 a d.

[24]) V řeči Eneáše Silvia v Římě: »non ut heredem, sed ut electum regem«, »... cum habere jus eligendi regem se dicant« (MIÖG. 1913. 523—26).

[25]) Čes. děj. III. 2. 699[1]).

leko liknavěji než v Čechách. O zakročení Viléma Saského v Uhrách, jak již bylo zmíněno, nevíme, ač jinak tento kníže ze všech nápadníků dědictví Ladislavova byl nejhybnější. Kdy do Uher přišel ode dvora polského krakovský podkomoří Křeslav Vojšík a co tu jednal, také není povědomo; zdá se však, že, došlo-li opravdu k jeho poslání, přišel již pozdě, po volbě.[26]) Že by byl císař Fridrich, jenž chabou energií sotva stačil na uhájení zájmů sobě bližších v Rakousích, se snažil posly i listy svésti zájem i přízeň v Uhrách na Kazimíra, je zcela nepravděpodobno.[27]) A tak, třebas Kazimír tehdy i později setrvával při svém právním nároku a oba krále proti němu zvolené pokládal za uchvatitele trůnu,[28]) svobodné volbě nebylo to na závadu, ježto Kazimír, pokud nebyla ukončena válka pruská, jak se dobře vědělo, nemohl mysliti na to, aby své nároky podepřel zbraní,[29]) a ježto

---

[26]) Byl by se ze Sandoměře podle Dlugoše 262 vypravil někdy po 6. lednu 1458: ovšem Dlugoš dodává, že Kazimírových žádostí, aby nikdo nevsahal v právo jeho a jeho dětí, nebylo dbáno ani v Uhrách, ani v Čechách. Je však otázka, zda toto poslání nepatří až do doby povolební, kdy vyslanec benátský Petr Thomasi píše z Budína (1. dubna 1458), že král polský poslal poselstvo k císaři žádati »la corona di questo Regno per el primogenito suo, come herede de Serenissimo quondam Re Ladislao« (Acta ext. I. 10). Souviselo to s akcí širší, neboť podle zprávy saské z 11. dubna 1458 i k sjezdu vratislavskému prý Kazimír pošle posly, aby zabránil uznání Jiříkovo (FRA. 42. 227). Týž Thomasi ve své zprávě o sněmu budínském z 23. ledna 1458 nemá ani zmínky o poselstvu polském, což je Fraknóiovi 46[1]) důvodem, nikoli aby v jeho přítomnost na sněmu nevěřil, nýbrž aby se domníval, že vyslanec neučinil ani vážného pokusu, aby uplatnil nároky svého krále.

[27]) Je to spíše jen »pium desiderium«, jež Dlugoš 263 promítá v minulost na osobu velmi málo vhodnou: podle něho císař, boje se, že volba bude nerozhodná nebo nevhodná, odmítá i případné zvolení své nebo bratra Albrechta, neboť každá jiná volba než Kazimírova prý povede ke krveprolití a na škodu království uherského. Také Fraknói, Math. Corv. 72 míní, že císař nic pro Kazimíra neučinil. Třeba si při tom všimnouti listu císařova z 19. června 1459 hrabatům z Pezinku, že byl zvolen »novissime« za krále uherského »nobis minime instantibus, sed prorsus ignorantibus« (Kaprinai II. 325): platí to sice o jeho volbě z r. 1459, avšak charakterisuje to i situaci z r. 1458. Podle Bonfina 367a) však císař přece nebyl v Uhrách bez přívrženců (»in spem etiam adductus, clandestinos non sine nomenclatore fautores habebat«). Stejně patří jen na vrub Dlugošův, dává-li tento na sněmu pražském poslům francouzským loyálně uznávati právo Kazimírovo a usmiřovati je svatebními plány (XIV. 264; sr. i zde výše 664[68]).

[28]) Sr. nedatovaný opovědní list Kazimírův »Domino Matheo de Hunyade de Hungaria Regni Hungariae intruso Regi et violento Domino« v »Acta ext.« I. 41—42, jejž vydavatelé kladou k r. 1458, avšak jenž je velmi podoben jiné opovědi Kazimírově z r. 1471 (sr. Dogiel, Cod. dipl. Pol. et Lit. I. 61); výraz, že vládu neprávem Matyáš drží »adhuc in hodiernum diem«, i zmínka, že křižáky, přišedší na pomoc proti Turkům, obtěžoval a že s Turky beze vší nutnosti se smířil, nehodí se do r. 1458 a ukazuje až na rok 1471. Podle Dlugoše 267 více let Kazimír prý nedal Matyáši, ani Jiříkovi psáti jako králům, aby nezadal nárokům svých synů.

[29]) Na to naráží Kazimír v odpovědi Jiskrovi na květnovém sněmu

ani diplomatická jeho zakročení buď nepřicházela v čas, nebo nebyla dosti důrazná.

Volbě, avšak s přímým již úmyslem pro Matyáše, upravoval cestu i legát Karvajal. Ten dobře znal poměry i potřeby uherské, aby viděl, jak nejlépe je Uhry opatřiti proti nebezpečí tureckému. Nebyly to jen důvody citové, přízeň k rodu hunyadovskému, vyrostlá z obdivu velikých zásluh národního hrdiny Jana, jež obracela jeho pozornost k mladému Matyášovi, nýbrž jeho rozhodnutí bylo určováno též pádnými důvody politickými. Jeho střízlivost, uznávající význam národního hnutí pro veliký ten zápas, neváhala se otevřeně postaviti na stranu Matyášovu, tím spíše, jestliže opravdu již před tím se legát přesvědčil o znamenitém nadání syna gubernátorova.[30]) Pro Matyáše Karvajal pracoval jak příznivými informacemi, jimiž v Římě jemu připravoval vhodnou náladu, tak v Uhrách samých, staraje se o sblížení nepřátelských stran.

Proto Papež Kalixt III., pokládaje Matyáše za nadaného mladíka, jenž půjde ve stopách svého otce, »onoho nepřemoženého a slavného rytíře Kristova«, měl péči o to, aby byl ze zajetí vybaven ať již zakročením Karvajala samého nebo prostřednictvím biskupů Vítěze Varadínského a Vincence Vácovského: v tom viděl hlavní důvod k uklidnění Uher.[31]) Kurie zatím, pokud lze to sledovati z její známé nám korespondence s Karvajalem, nijak napřed nezdůrazňovala dotčeného již nároku na vlastní provisi o trůnu uherském, ponechávajíc, jak se zdá, na vůli osvědčeného legáta, jak by v otázce královské církevní zájmy uplatnil, a snad schvalujíc důvěrně i jeho jednání mezi stranami, o němž Karvajal ve svých zprávách do Říma jistě nepomlčel. Bylo však možno doufati, že povýšení syna Hunyadova za krále, nebude-li při volbě mezi stavy roztržky a spojí-li se v ní celé Uhry, nebude ani jí proti mysli.

---

v Petrkově (Dlugoš 269—70). V březnu 1458 se sice šířily poplašné zprávy, že Kazimír chce vpadnouti do Uher (jak píše Matyáš Jiříkovi 29. března: FRA. 20. 144), avšak nic z toho nebylo, alespoň ne tak, aby Kazimír zahájil v Uhrách vlastní akci, nespoléhající na Jiskru. — Také při volbě Jiříkově uvádí Dlugoš 266 jako pomocnou okolnost kromě nedospělosti synů i válku s Řádem.

[30]) Galeottus Marzius později o tom píše, že Karvajal »palam dictitabat, in puero Mathia animos et virtutes regias iam dudum conjectare. Nec eum fefellit opinio« (Schwandtner II. 177). Není to však jen dodatečná obdoba k tomu, co již výše bylo zmíněno o Kapistranovi? Svůj poměr k Uhrám a k Matyášovi Karvajal dobře vyznačil o něco později, na jaře 1459, v řeči k císaři: základem úspěšného odporu proti Turkům je jen horlivost a oddanost uherská, a proto spor císařův s Matyášem by mohl vésti k pohromě křesťanstva. Celá jeho řeč je obranou Matyášovou (list vyslance milánského z Ferrary 23. května 1459 v »Acta ext.« I. 51 a d.). Matyáš jej právem 14. března 1458 v listu k císaři nazval »paterne virtutis imitande suasor« (Fraknói, Mátyás király levelei 6).

[31]) Theiner, Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia II. 308: 9. února 1458.

Aby zabránil již předem sporům takovým, byl Karvajal činný hned od smrti královy a již 5. prosince mohl z Budína oznámiti Kazimírovi Polskému, že se stavové chystají k volbě, přemohše nenávist pro staré křivdy a uklidnivše mysli.[32]) Byl to nepřímý poukaz, že Kazimír, jemuž nálada uherské veřejnosti zajisté nebyla neznáma, nemá naděje, že by našel v Uhrách stranu, jež by se chtěla jeho nároku zastati. Uprostřed jednání se stranou protihunyadovskou, jež nebylo bez vyhlídek na smír alespoň u Gary a jeho stoupenců, byl do Čech vypraven Vítěz, aby jednal s Jiříkem jak o podmínky propuštění Matyášova, tak o jeho prostředkování s Ujlakim, jenž snad zatím zůstával vůči smírným návrhům uzavřen: ani to, zdá se, nebylo bez souhlasu legátova.[33])

Jiřík se svými přátelskými styky s Ujlakim dobře hodil k této úloze: bylať již 15. dubna 1455 ujednána smlouva o zasnoubení syna Jiříkova Jindřicha s Jeronymou, dcerou Ujlakiho, jež však ještě nerušila jeho dobrého poměru k Hunyadovi, a patrně již tehdy každý z mladých snoubenců za účelem většího sblížení byl zatím svěřen v rodinné opatrování druhé strany.[34]) Než Jiřík mohl straně hunyadovské prokázati cenné služby i jinak, získáním mocného na »horní zemi« hejtmana Jana Jiskry z Brandýsa,[35]) s nímž byl již dříve v dobrém styku.[36]) Obě předcházející desetiletí byla svědectvím, co znamená odpor Jiskrův na Slovensku. Proto šlo nejdříve o to, aby se jeho moc nestala oporou protikandidátů Matyášových, ať domácích, s nimiž Jiskru poutal nedávný společný zápis proti Hunyadovcům, nebo cizích, z nichž mohla jeho pomoc při jeho legitimistickém stanovisku, skvěle vůči Ladislavu Pohrobkovi prokázaném, přinésti znamenitou posilu dědickým nárokům příbuzných Ladislavových. Zdá se, že v obou případech, jak u Ujlakiho, tak u Jiskry a jiných jeho pomocníků, jimž slovo Jiříkovo bylo vzácné, Jiřík slíbil zakročiti a že nejen propuštění Matyášovo, o němž po jeho zasnoubení s dcerou gubernátorovou nebylo

---

32) F r a k n ó i v Ung. Revue 1890. 400[1]).

33) Ukazuje k tomu zmínka v listu Kalixtově z 9. února 1458 o pomoci Vítěze a Vincence Vácovského (»qui sua sponte ad hoc satis, ut i n t e l l e x i m u s, animati sunt«), jež zároveň i naznačuje, o čem Karvajal do Říma důvěrně referoval. O starostech matky Alžběty o Matyáše vypravuje Bonfin 365a) historku, již prý slyšel od samého krále jednou ve Vídni, jak Alžběta ve svých úzkostech našla posla, jenž cestu do Prahy i zpět s odpovědí synovou vykonal s neuvěřitelnou rychlostí, v 12 hodinách: jel prý vzduchem »cacodaemonum ministerio«.

34) O smlouvě z r. 1455 sr. Čes. děj. III. 2. 932; vzájemného svěření snoubenců se dotýká list stavů uherských k Jiříkovi z r. 1461 u K a p r i n a i e II. 515 (sr. i P a l a c k ý IV. 2. 439[334])).

35) 8. září 1457 užívá Jiskra spolu s p. Janem Pereněm titulu »parcium superiorum regni Hungariae capitaneus generalis« (T ó t h-S z a b ó 416—18); sám se tak zve 3. února 1458 (Kaprinai II. 131—32).

36) Sr. list Jiříkův Kremnickým o Jiskrovi 14. června 1452 z Poděbrad (Teleki 10. 334—35).

vážných pochybností, nýbrž i hlavně slíbená pomoc při nastávající volbě měla vliv na stanovení výše sumy, jíž se mělo Jiříkovi dostati a jež v celé tehdejší tradici historické je označována jen jako výkupné Matyášovo.

Je pochopitelno, že při obecném zaujetí proti Jiříkovi jeho zásluha o volbu Matyášovu nenašla u současníků žádného ocenění. Ačkoli Matyáš krátce po volbě neopominul vyznati, že Jiřík nejen ho na svobodu propustil, nýbrž, »pokud na něm bylo, byl naším příznivcem a pomocníkem, abychom byli vyvoleni k hodnosti královské«[37]) — přes to historikové současní, ač-li účast Jiříkovu při tom vůbec nezatajili,[38]) jen ji neurčitě naznačili, ať již to byli kronikáři čeští[39]) nebo cizí[40]): jako hlavní motiv propuštění Matyášova se z veliké části Jiříkovi vytýkala lakota.[41]) Tak k uzná-

---

[37]) Ve smlouvě strážnické 8. února 1458 (T e l e k i 10. 574).

[38]) Jen o propuštění Matyášově mluví, ač by při jeho volbě bývala příležitost se zmíniti též o pomoci Jiříkově, jak Eneáš Silvius v »Evropě« (Opera 931) i v »Comment.« 327, tak Thurocz 355 a 358, podobně i Ranzanus 496 a 499, Dlugoš 263 a Bonfin 364a)—365a), leč bychom, jako K a p r i n a i I. 348, vykládali jeho výrok o tom, že si Szilágyi najal i mnoho Čechů, tak, že již Bonfin narážel tím nepřímo na pomoc Jiříkovu. Že si pravé souvislosti nevšimli ve Slezsku Eschenloer (SS. rr. Sil. VII. 15 a 17 a Gesch. I. 42) a v Rakousích Ebendorfer, Chron Austr. (P e z, SS. rr. Austr. II.) 889, ani anonym (S e n c k e n b e r g V.) 52, je již podle míry jejich zájmu vysvětlitelnější.

[39]) Dotkl se jí Žídek (T o b o l k o v o vyd.) 181: »Potom na královstvie uherské z p u o s o b e m p á n ě J i ř í k o v ý m bude volen syn Hunad Janušuov, kterému dal pan Jiří dceru svú.« St. let. češ. přešli volbu uherskou mlčením.

[40]) P a l a c k ý IV. 2. 19[9]) uvedl již »novinu« Antonína Florentského (fol. 186a), že Jiřík propustil »sponte« Matyáše »et regem Hungarie ipsum fieri p r o c u r a v i t e t f e c i t« (ovšem je nesprávno, že Matyáš s dcerou jeho »contraxit et matrimonium consumavit«). Výrok Viléma Saského z 11. dubna 1458, též zde uvedený (»Gyrsicus... praefatum Madiasc... in regem Hungariae de facto duntaxat e r i g i f e c i t e t p r o c u r a v i t«), se zcela kryje s listem neznámého knížete papeži, jenž vyšel též z Vilémovy kanceláře (FRA. 42. 230).

[41]) K výtce lakoty dal již podnět Thurocz 358, spojuje hned zmínku o výplatě s málo sympatickým způsobem, jak Jiřík Matyáše se svou dcerou zasnoubil (sr. výše 673[34]). U Ranzana 499 Jiří, věda z pověsti o bohatství Alžbětině, »putabat illam, cui nihil erat filio preciosius, multum auri persoluturam, ut Mathias libertate donaretur«; dále však zde Matyáš praví k Jiříkovi, že on i matka se přičiní, »ut... utantur gratorum hominum officio«. Bonfin 365a) již praví, že Vítěz v Praze »nihil sane aliud in captivitatis causa quam avaritiam comperit [sr. též o lakotě Jiříkově již dříve 364b)]. Quam quidem ubi auro facile curari posse intellexisset, pacta pro eo mercede ad matrem rediit.« Dále (368b)) Bonfin klade v ústa Jiříkovi v jeho fiktivní řeči k Matyášovi, že smluvených 60.000 zl. má býti náhradou velikých výloh svatebních. — S české strany nepříznivé pojetí výkupného se vyhrocuje až v pozdější polemice mezi Jiřím a jednotou panskou: tehdy Zdeněk ze Šternberka ve svém listě jeho synu Viktorinovi (24. srpna 1468) vytýká, že on, hledě na Zdeňka uvaliti podezření z utrhačného pomlouvání krále Matyáše, chce snad tak svou lží zakrýti »nešlechetnost a nepravost otce svého..., kterak jest nad JKMtí [Ma-

ní pravé skutečnosti historické došlo dosti pozdě, až teprve vydáním dotčeného vyznání samého Matyáše.[42])

Vítěz jistě neponechal dojednání o stránce finanční až k další příležitosti, nýbrž se asi hned s Jiříkem o to alespoň v hlavní části dohodl. Ze samého okolí Jiříkova víme, že bylo potom od Matyáše do Čech posláno »darem« 60.000 zl., 14 centů stříbra, několik set volů a několik dreilinků vína[43]); ve veřejnosti se ovšem odhady těchto dávek lišily, z nichž snad něco opravdu bylo darem, jenž převyšoval původní úmluvu.[44])

---

tyášem] nepravě a nešlechetně učinil, když JMti šacoval a JMt naň žádné péče neměl, ani kterú vinu k JMti měl, neb jemu nikdy nic zlého nebyl učinil« (AČ. 20. 556); s tím se též shoduje zmínka Hájkova 435a) o »šacunku« (sr. níže 700[96]).

[42]) Přispěli k tomu zvláště Pešina, Mars mor. (1677) 688, jenž spolu s Balbínem (Epitome 513 a d.) mohl již užíti zápisů strážnických o zasnoubení Matyášově a napsal přímo o Jiřím: »Magna quoque pars fuit, agendo apud Hungarorum principes per Joannem Witez... ut [Mathias] in regem eligeretur.« Pešina také již připouští, že na stavy uherské silně působily zprávy Vítězovy, že se v Čechách schyluje k volbě Jiříkově: to prý dodalo zasnoubení Matyášova pravého významu. U Pešiny najdeme také již obrat proti výtce lakoty: Alžběta nabízí Jiříkovi 40.000 zl. »pro fideli custodia honorarii loco« — a poznavši jeho laskavost, přidává ještě 20.000 zl. S Pešinou souhlasí pak Kaprinai I. 348 i 469. Důsledkem toho i lepšího poznání dalšího je pojetí Palackého, jenž ovšem Jiříkovi přiznává při volbě uherské vliv značný (IV. 2. 19) a jemuž peníze, stříbro i dobytek, poslané od Matyáše Jiříkovi, nejsou »výkupem, ale darem a náhradou za pomoc učiněnou« (IV. 2. 21[11])). To uznává i Heš 23. Bachmann, Ein Jahr 87 o tom praví: »Man nannte das Ganze Geschenk, wohl um das Gehässige der Sache zu meiden..«

[43]) Německá zpráva jednoho z úředníků Jiříkových: úryvek je u Palackého IV. 2. 21[11]) (»zu geschenke«).

[44]) Eneáš Silvius již 9. března 1458 mohl psáti kardinálu Latinovi Orsinimu, že Matyáš »quinquaginta millibus aureis redimitur« (Opera 815 i Kaprinai I. 334 a II. 149). Do »České historie« i do »Evropy« přešel jen výrok povšechný (v první, kap. 72, stojí: »[Mathias] magnis sponsionibus dimissus«; v druhé 391: »Libertas ejus... consalittis [sic! sponsalitiis] atque aliis pactionibus empta refertur«). Až opět v »Comment«. 327 se objeví summa 50.000 zl. Thurocz 358 summu blíže neurčil (sr. výše 683[41]), ani Ranzanus 499. Zato u Bonfina 365a najdeme tentokráte přesné číslo, 60.000 zl. Anonym rakouský 38 zůstává u 50.000 zl. i Dlugoš 263. Eschenloer v starším, latinském textu (SS. rr. Sil. VII. 15) má jen neurčitý výraz »multa millia florenorum«, v německém však (I. 42) později věc zmátl: Alžběta dala prý Jiříkovi 80.000 zl. a k tomu (»dorzu«) se mu ještě musil Matyáš zapsati »bei einer grossen Summe Geldes«. V traktátu Rudolfa z Rüdesheimu z r. 1467 (v autografu latinské kroniky Eschenloerovy v městské knihovně ve Vratislavi f. 353a)) se praví jen, že Jiřík od Matyáše »in rerum principio multa ducatorum millia preter omnem iustitiam emulsisset«. — Tuším, že je pouhou kombinací Pešinovou, Mars mor. 688, která má neshody vyrovnati (jí následuje i Szalay III. 1. 207), že Alžběta sama ke 40.000 zl. přidala ještě 20.000. U Theobalda III. 14. Alžběta Hunyadová prostě dává mnoho peněz.

Z ujednání Vítězových propuštění Matyášovo zůstalo zatím neprovedeno a mladý Hunyadovec byl i dalších ještě několik neděl hostem Jiříkovým, patrně pro nejistotu situace.[44a]) Jakým způsobem pak Jiřík ostatní své sliby splnil, lze se spíše domýšleti než určitě doložiti. Jestliže však Ujlaki, který ještě 12. ledna 1458 nebyl s Hunyadovci usmířen,[45]) krátce potom na volebním sněmu zaujímá k agitaci hunyadovské stanovisko klidné,[46]) můžeme v tom i v okolnosti, že se volbě Matyášově neprotivil, již z části viděti vliv Jiříkův. Podobně nepochybně bylo i s Jiskrou, u něhož pozvání Jiříkovo k účasti na sjezdu v Strážnici má takový ráz, že lze předpokládati, že tu půjde o dojednání věcí, o nichž se již dříve jednalo, a to právě Jiříkovým prostřednictvím[47]): ani u Jiskry nepozorujeme zatím odporu proti Matyášovi, a nebude snad upřílišeno, přičteme-li to též Jiříkovi. Konečně bylo by možno mysliti, že nebylo bez prostředkující pomoci Jiříkovy, že se Szilágyimu podařilo značně zesíliti své vojsko, v němž bylo hojně Čechů, takže v rozhodné chvíli měli Hunyadovci po ruce velikou moc, 13.000 pěších a 7000 jezdců.[48])

[44a]) Tak soudí i Fraknói, Math. Corv. 43. Mohl však býti i jiný důvod, proč Matyáš i dále zůstával v Praze. Při možnosti, že jeho zasnoubení s Kateřinou se dostávalo ve spor s podobnými plány Garovými (sr. níže 686), nebylo radno, aby Jiřík pod záminkou jeho bezpečí dále podržel osobu Matyášovu jako záruku, až volba uherská, na níž Jiříkovi velmi záleželo, aby byla jedním z předpokladů volby české, jeho vlastní, bude vyřízena podle jeho přání a po případě proti úmyslům Garovým? Král již zvolený nebude vázán ohledy na Garu a bude moci novou svou autoritou zasnoubení pražské utvrditi.

[45]) Ve smlouvě se skupinou Garovou (u Telekiho 10. 567), jež má správné datum 12. a nikoli 17. ledna — v převod data u vydavatele se snad vloudila tisková chyba — vystupuje ještě možnost, že Szilágyimu nastane s Ujlakim nepřátelství.

[46]) Ujlaki byl na sněmu lednovém přítomen (Thurocz 355), jinak však tu o něm, a tím méně o jeho oposici, neslyšíme. Že s ním Jiřík již dříve jednal, nepochybně ještě před volbou uherskou, naznačuje 15. března sám Matyáš ve své gratulaci Jiříkovi k jeho volbě (FRA. 20. 138).

[47]) List Jiskrův 3. února 1458 ze Zvoleně městům Košici atd. u Kaprinaie II. 131—32: Jiřík ho chce navésti k jedné ze tří cest, aby jeho poměr ke králi Matyášovi a k Szilágyimu mohl dospěti k řádnému konci. Snad se toho již týkalo vzpomenuté poslání Plumovo, na než dosud města Jiskrovi neodpověděla. — Že by Jiřík žádal Jiskru, aby upustil od služeb Kazimíra Polského, jak myslí Heš 12, zdá se býti ještě zatím předčasné. Také není správné, myslí-li Heš, že při jednání pražském vzal na sebe Vítěz úkol, aby byl svolán sněm co nejdříve, ježto sněm ten byl, jak bylo výše dotčeno, svolán hned 1. prosince.

[48]) Bonfin 364[b]: »Quamobrem e Transsylvanis ac inferioribus Ungariae partibus, item e Boemis, Polonis Alamannisque dato stipendio magnum sibi exercitum ad numerum circiter viginti millium comparavit« (sr. výše 683[38])); Alžběta prý na vojsko vydala »insanas pecunias« (sr. výše 676[6])). O 13.000 pěších a 7000 jezdcích mluví Eneáš Silvius v »Evropě« (Op. 391); v »Comment.« 327 udává 14.000 jízdy. Fraknói, Math. Corv. 45 uvádí netištěnou zprávu benátského vyslance Thomasiho z 23. ledna 1458 o vojsku 15.000 mužů; Theobald III.

S tímto sbíráním vojska a snad i s prostředkujícími vlivy Jiříkovými šla rovnoběžně smírná činnost Karvajalova. Po delším jednání byla 12. ledna 1458 ujednána v Szegedině smlouva, kterou Gara, uznávaje správnost důvodů legátových a nemožnost, aby sám došel koruny, ustoupil z řady nepřátel hunyadovských, avšak zároveň i z kruhu kandidátů trůnu.[49]) Za cenu, že mu příště nebude nijak vzpomínáno účasti na smrti Ladislava Hunyada, že mu i jeho straníkům bude ponechán palatinát i s jinými úřady a se všemi s nimi spojenými hrady a platy, jež jim udělil Ladislav Pohrobek, učinil Gara jednotu s Alžbětou Hunyadovou i se Szilágyim a slíbil jim dopomoci, aby byl Matyáš zvolen za krále a mohl se vlády ujmouti, i podporu k vybavení Matyášovu ze zajetí a proti všem ostatním domácím i cizím kandidátům trůnu.[50]) Na utvrzení této jednoty a spolku vezme si Matyáš dceru Garovu Annu za ženu[51]) a nevejde dříve v držbu království ani svých statků, dokud sňatek nebude dokonán: této smlouvě příbuzenské a spolku nebude na překážku, nebude-li Matyáš hned moci

---

12 odhaduje celou tu moc na 40.000. K sebrání vojska nemusil Jiřík teprve raditi, jak myslí Heš 12, nýbrž jen pomoci. Kaprinai I. 348 se též domýšlí, že Jiřík sám poslal Szilágyimu »non modicam militiae manum«. Krones, Die böhmischen Söldner im östlich. Nordungarn (program gymn. v Štýr. Hradci 1862) 13 soudí, že Szilágyi vynutil volbu Matyášovu především s žoldnéři Pankrace ze Sv. Mikuláše, Komorowského, Valgaty atd., a pokládá dobu tu za zenit politického významu »bratříků«. Podle Dlugoše 263 měl Szilágyi jen 5000 žoldnéřů, z nichž »maior pars ex Polonis erat«, což je s ohledem na spolehlivější zprávy Eneášovy i Thomasiho příliš málo. Pokud jde o české žoldnéře Szilágyiho, víme též ovšem (sr. výše 676[5])), že z části byli v jeho službách již dříve.

[49]) Teleki 10. 565—69. O datu sr. výše 685[45]). Účast Karvajalovu na jednání pozorujeme z toho, že před ním i před arcibiskupem Divišem Szécsim — tedy i ten již patří v tuto souvislost — chtějí Alžběta i Szilágyi obnoviti přísahu na smlouvu a stejně prý učiní i Matyáš v 25 dnech po svém návratu do Uher. Heš 13 se domnívá, že v jednání toto zasáhl i Jiřík: není to podle starších styků Jiříkových s oposicí protihunyadovskou přímo vyloučeno, avšak nelze to ani tvrditi. Fraknói, Math. Corv. 43 souhlasí jen s tím, že Jiřík jednal s Ujlakim. To se zdá býti pravděpodobnější, zvláště jestliže již před jízdou Vítězovou do Prahy jednání s Garou pokročilo tak, aby byla již zjevna hlavní jeho podmínka, sňatek jeho dcery s Matyášem, jež se příčila pražskému zasnoubení Matyášovu s dcerou Jiříkovou. To by bylo vadilo zakročení Jiříkovu, neboť Vítěz v tom případě sotva by byl mohl takovýto rozpor zájmový utajiti. Vítězi zasnoubení pražské bylo faktem, jehož nemohl odčiniti, chtěl-li Matyáše vybaviti a podporu Jiříkovu získati.

[50]) »contra omnes tam forenses et extraneos, quam indigenas et incolas huius regni Hungarie, qui de regno ipso dissentire et se in eodem contra voluntatem nostram regem facere voluerint.« Je to doklad, že i po Garovi zbývali ještě domácí nápadníci. — Theobald III. 14, odvolávaje se na uherské autory, představuje si mylně věc tak, jako by Alžběta podporovala hned od počátku sňatek Matyášův s dcerou Jiříkovou, aby mohla užíti i české pomoci.

[51]) Byla to snad ona, jež byla již dříve zasnoubena Matyášovu bratru Ladislavovi.

vlády královské dosáhnouti; Gara druhou stranu vpustí na polovic do Budína i Pešti s výhradou, že nebude odtud sám vytištěn. Ze závazku pomoci proti všem nepřátelům hunyadovským byla Garovi učiněna významná výjimka: neplatilo to kromě biskupa pětikostelského Mikuláše ani proti Ujlakimu. Z jiných předních spojenců Garových byl do smlouvy pojat i Pavel Banffi, Benedikt z Thurocze a Jošt, hejtman na hradě Vegleši.[52]) Tak, úmluvou s Garou i sebráním silného vojska, cítili se vůdcové strany hunyadovské býti zajištěni proti neočekávaným obratům jednání na volebním sněmu.

Není pochyby, že, jako se bohatý poklad hunyadovský znamenitě osvědčil v Praze, platné služby věci Matyášově prokázal i v Uhrách, získávaje nepřítomnému kandidátovi nové stoupence, tím snáze, když jeho matka i Szilágyi projevili dosti zdrželivosti v touze po pomstě za Ladislava Hunyada i v jiných případech než při smlouvě szegedinské.[53]) Nebylo však třeba agitovati pro Matyáše jen penězi a amnestií. Zásluhy otce Matyášova, národní chlouby, byly heslem, jež mocně na veřejnost působilo.[54]) Heslo to bylo zároveň heslem národního sebevědomí, jež si žádalo domácího krále. Když se sněm scházel i když jednal, ulice pešťské, plny lidu, zněly hlučným hlaholem, v němž zvláště pronikaly vysoké hlasy chlapců, v houfcích sem i tam pobíhajících: »Matyáše chceme za krále! Toho pro naši ochranu bůh vyvolil a toho si i my zvolme!«[55]) To byl imperativní hlas národní duše, před nímž se zachvívali všichni, kdo byli stísněni vědomím nedávno spáchané křivdy.

Sněm, svolaný k 1. lednu 1458, se scházel pomalu, ježto nevyjasněná ještě situace zdržovala přední osoby mezi stavy, Szilágyiho a Garu, od

[52]) »Jodocum, capitaneum de Wegles« jmenuje mezi svými věrnými král Ladislav 21. března 1457 v listu o hunyadovském pokusu o převrat (Teleki X. 552), rovněž i Ladislava Buzlai z Gergellaky, Henynga Černína ze Szomszedváru, kteří též byli ve smlouvu se Szilágyim pojati; kromě nich v listu Ladislavově se jmenuje mezi úředníky i Mikuláš Pethő z Gerse, jejž smlouva z 12. ledna 1458 i s bratrem jeho Jiřím klade mezi straníky Garovy vedle Štěpána Posafiho a Petra Korlata na Saskő. Je to výčet předních členů skupiny Garovy.

[53]) Lze se domnívati, že akt úplného odpuštění, jakého se zvláště dostalo již v Pešti 23. ledna 1458 — tedy za jednání sněmovního — Štěpánovi Posafimu, stoupenci Garovu, vzpomenutému výslovně ve smlouvě szegedinské (K a p r i n a i II. 118—19), měl své hojné obdoby i při jiných, o nichž se ještě v Szegedině nestala zmínka. Jeronym Kretský ve své relaci z r. 1462 praví jen, že po smrti krále Ladislava Szilágyi učinil mír s odpůrci »e tenne modo, que detto Mathias fu eletto ré« (E n g e l, Fortsetz. zur allgem. Weltgesch. 49. II. 12).

[54]) Užil-li jich na sněmu Szilágyi (sr. dále), jistě nezůstalo jich nevyužito i mimo sněm.

[55]) Thurocz 356. U Bonfina 366b) nikoli nevhodně jako odraz obecné nálady, na niž vzpomínka se dlouho udržela, ve fiktivní řeči Szilágyiho se při osudech rodu hunyadovského staví v účinnou protivu »imperium libidinis Alamannicae« a »misella Ungaria« (sr. i výše 677[15])).

účasti. Teprve některý den po smlouvě szegedinské, tedy po 12. lednu, přijel Gara, avšak, zdá se, za okolností, jež slibovaly málo dobrého. Smlouva szegedinská nebyla pravděpodobně splněna nejen v příčině Budína, neboť tam se shromažďovali sněmovníci panští, nepatřící k straně hunyadovské, nýbrž hrozilo i nebezpečí, že nebude splněna vůbec. Je-li pravda, jak slyšíme od hodnověrného svědka,[56]) že se vedle Ujlakiho i Gara a Banffi na hradě budínském s nedůvěřivou bázní drželi stranou, zatím co se Hunyadovci a s nimi i množství zemanstva sedmihradského i z »dolní země« sjíždělo v Pešti — bylo by to znamením, že Gara nemá vůbec chuti smlouvu dodržeti. Příčinu toho mohli bychom snad hledati v tom, že hlavní pro Garu podmínka, sňatek jeho dcery s Matyášem, se najednou octla v pochybě rozhlášením zasnoubení pražského, jež, i když bylo snad důvěrné, se přece neutajilo — ve Vídni se o něm vědělo ještě před půlí prosince 1457 — a o němž pověsti mohly konečně dospěti i do Uher. V tom případě se v Garovi budil dojem urážky, jenž nemohl býti právě uzavřené smlouvě na prospěch. Gara sice smlouvy ještě přímo nerušil,[57]) avšak mezi ním a novými jeho přáteli nastávalo napětí, jež nemělo daleko k nepřátelství.

Na sněmu takto rozděleném nemohla ovšem hlavní otázka, volba, přijíti rychle na pořad. Stalo se to až po příchodu Szilágyiho, jenž s vojskem přitrhl k Pešti 20. ledna.[58]) Příchod tak silné moci vzbuzoval strach druhé strany, takže se zdálo, že k volbě společné a svobodné vůbec nedojde.[59]) A obavy ty byly zmocněny i tím, že hned potom za tuhé zimy, jež způsobila veliké obtíže drobné šlechtě i lidu, tábořícímu při ohních na poli Rákoši u Pešti, zamrzl docela Dunaj, takže magnáti v Budíně se již strachovali, že zde budou napadeni. Kromě toho zvláštním dojmem působily i šibenice, jež byly u Dunaje vztýčeny, patrně spíše však na postrach různým nepokojným živlům, jež se k sněmovníkům přimísily, než jako výstraha těm, kdo by se chtěli vzpírati národní vůli, přející si Matyáše za krále.[60])

---

[56]) Thurocz 355.

[57]) To je patrno ze smlouvy, uvedené výše (sr. str. 687[53])), kde se činí zmínka o smlouvě szegedinské, avšak tak, že nelze ji pokládati za zrušenou, takže s důsledky, jež se z toho vyvozují u Fesslera-Kleina, Gesch. v. Ungarn III. (1874) 6, nelze souhlasiti.

[58]) Bonfin 365b) sice praví, že přišel »quarto Idus Februarias« (tedy 10. února), což jako datum nemožné Kaprinai 322 opravil na 10. leden. Než ani to není možné, byl-li Szilágyi, jak víme, 12. ledna v Szegedině. Netřeba se však dohadovati, v čem je omyl, ježto benátský vyslanec Thomasi v Budíně ve zprávě z 23. ledna má určité datum, 20. leden (Fraknói 45).

[59]) Eneáš Silvius v »Evropě« (Op. 390). Jemu předlohou nepochybně byly zprávy Karvajalovy (sr. Fraknói 46[2])).

[60]) O podobných opatřeních, jež při velikých schůzkách lidu i jinde byly běžny, stane se ještě zmínka při volbě pražské. Není třeba to pokládati za vymyšlenou pohádku, avšak není třeba ani s tím spojovati dohady, jaké o tom najdeme již u současných historiků a jichž bylo i agitačně užito. U Eneáše Silvia v tuto souvislost patří citovaný již výše výrok: »Nobis persuasum est armis acquiri regna non legibus« (sr. výše 600.), narážející ovšem ne tak na

Aby čelil znepokojivým pověstem, že chce mocí vynutiti vlastní volbu, vzkázal Szilágyi jak magnátům na hrad budínský, tak zemanstvu na Rákoši, že nepřišel způsobiti nějaký převrat, ani dáti se voliti za krále, čehož se nepokládá hodným, nýbrž že vojsko jeho je určeno k ochraně cti království i k jeho vlastnímu bezpečí; pro čest však národa uherského[61]) se

šibenice, jako na dojem vojenské moci, třebas při volbě samé neužité; v »Comment.« 327 praví se o volbě určitěji: »Consentiunt omnes, cum libera non esset inter armatos contradicendi facultas. Arma regem vel captivum faciunt.« Již u Ebendorfa, Chron. Austr. 889, jenž psal současně s událostmi, je zmínka o šibenicích, avšak až při slavném návratu Matyášově do Budína. U Dlugose 263 podobný výrok náleží hned k volbě samé. To je v souvislosti s výtkou opovědního listu Kazimírova Matyášovi, kladenému k r. 1458 (sr. výše 680[28]); »qualiter tu es possessor male fidei et inhabitator et illud regnum vi et violentia cum gladio tibi fecisti obedientiam exhibere cum aliquibus tuis nominatis amicis, qui tibi favorem et juramentum dederunt, cum quibus tu etiam et prelatos illius regni, barones et communitates compulisti...«; »quod regnum... non juridice, sed violenter cum gladio [in] possessionem accepisti«. Acta ext. I. 41) i z r. 1471 u Dogiela I. 61. Významné však je, že výtka násilí se vrací i u chvalořečníka Matyášova Bonfina 365[a]): »In medio deinde campo... furcas laniariamque mensam proposuit [Szilágyi], gravi edicto, quicunque Matthiae suffragia reddere recusarent, praesentaneam mortem interminatus est. Quo quidem tetro spectaculo non parum adversarii consternati...« To ovšem nelze vysvětliti — jak to činí Fraknói 47[2]) — tendencí dvora Vladislavova, u něhož později Bonfin žil, zatemniti památku Matyášovu: Bonfin by byl k tomu našel více lepší příležitosti jindy; v tomto případě zdá se to býti odrazem skutečné tradice, ovšem již zkresleným, v němž však přece je jádro pravdivé. Nestačí uvésti proti tomu obranu Karvajalovu z r. 1459 na dvoře císařském, když císař, aby vysvětlil své důvody proti Matyášovi, řekl též, že Matyáš »non era electo legitime, ma piutosto per la forza et potentia, che havera il barba [Szilágyi]«; Karvajal je tu nikoli objektivním obráncem vlastního díla, odpovídá-li: »chel Re Mathia e stato electo legitime et cum tutte quelle solemnitate et ragione necessarie alla presenzia d'infiniti Baroni et infra l'altri se gli ritrovo uno Secretario dell'Illustrissima Signoria de Venetia, siche a questo non vi fu forza anzi propria volunta« (Acta ext. I. 51—52). Karvajal má pravdu, že násilí tu nebylo, avšak nelze oddisputovati dojem oněch 15.000 vojska, o nichž se i jím citovaný Benátčan Thomasi zmiňuje (sr. výše 685[48])). Jak jinak se Karvajal později zachoval k volbě Jiříkově! Správné je, co při této příležitosti se praví u Fesslera-Kleina III. 7[1]): »Wenn ja solche Todeswerkzeuge aufgerichtet wurden, so geschah es zum Schrecken der Uebelthäter, welche die Gelegenheit zu Verbrechen misbrauchen würden.« — V cizině, i když tato v mínění svém nebyla určována uraženým sebevědomím, jako Polsko, udržovala se však přes to, že veřejnost se s vládou Matyášovou smířila, hlavně vlivem autority Eneáše Silvia, jejž zesilovaly i jiné pověsti, tradice ne nesprávná, že, nerozhodlo-li přímo násilí, rozhodl strach před ním, tak, jak to řekl de Commines: »Ex nobilitate complures et ecclesiastici ordinis nonnulli metu periculi statim profugerunt, reliqui Mathiam crearunt regem« (Sleidanův překlad — 1545 — 320).

[61]) I zde, jako se v Čechách užívalo výrazu »jazyk český«, ozve se podobné označení: »la lengva hungara«, jak zaznamenává benátský vyslanec Thomasi, jehož zpráva z 23. ledna, psaná na místě pod dojmem událostí, je nejdůležitějším pramenem k historii volby Matyášovy; je dosud netištěna a mohu jí

sluší, aby se Uher stal králem: v tom případě nerozpustí svého lidu, dokud nevrátí do země svaté koruny[62]) a dokud zpět nezíská odcizených území korunních. Projev ten mluvil ze srdce většiny zemanských sněmovníků, kteří pod jeho dojmem chodili, jak praví svědek, s hlavou vztyčenou v pevné důvěře, že toužené národní království je již jen otázkou chvíle. Než ani tehdy ještě neustoupily rozpaky nedůvěřivých magnátů, až je uklidnil Szilágyi osobním vystoupením.

Ten 22. ledna přišel sám na hrad a znovu ujistil magnáty, že nemíní svobodnou vůli shromáždění žádným násilným skutkem omezovati, nýbrž naopak chce odstrašiti všecky, kdo by svobodu volby chtěli rušiti. Vynášeje tváří v tvář svým dávným odpůrcům zásluhy Hunyadovy, zdůrazňoval vzácnou příležitost, zvolením jeho syna za krále staré křivdy napraviti, a slavně prohlašoval, že se nebude mstíti na nikom, kdo jsou vinni smrti synovcovou. Znovu působil na národní cit magnátů výzvou, ať již nedopustí, aby jim vládl cizinec, a vycházel jim vstříc ústupkem, jenž ovšem za daných okolností nebyl leč okázalým gestem: ježto prý zájem království jde nade vše, ať jmenují, mají-li kandidáta zemi užitečnějšího, a nic nesmí vaditi jeho volbě.[63]) Prohlášení to i listinná potvrzení o od puštění za popravu Ladislava Hunyada, jež podle dotčeného slibu i podle přání odpůrců Szilágyi vydával,[64]) upravovala cestu dalšímu prostředkování legáta Karvajala i jeho pomocníka, arcibiskupa Szécsiho.

Po jistém kolísání[65]) magnáti vstoupili na cestu jim otvíranou, třebas ne s radostí. Již 23. ledna byli přítomni mši, sloužené legátem v Pešti, a před ním bylo rukou dáním utvrzeno smíření, načež v domě Garově při hostině měli bývalí odpůrci příležitost více se sblížiti.[66]) Následujícího dne,

---

v dalším užíti jen podle některých citátů i věcného výtahu, jejž z ní ve svém textu podává F r a k n ó i 45—46.

[62]) Ta byla od doby královny Alžběty v moci císaře Fridricha.

[63]) Eneáš Silvius v »Evropě« (Op. 390—91). Na jeho thema pak šíře rozvádějí tuto řeč Ranzanus 496—97 i Bonfin 365b)—367a).

[64]) Sr. výše 687[53]). O Szécsim, že se přičinil o volbu Matyášovu, svědčí i poděkování papeže Kalixta Karvajalovi i jemu samému z 14. března 1458 (T h e i n e r II. 309 a 311), kde ho papež žádal, aby pokračoval tak, jak začal; že již toto jeho sblížení s Hunyadovci nastalo před jednáním sněmovním, sr. 686[49]). O Karvajalovi je přímé svědectví Eneáše Silvia (»Evropa«, Op. 391).

[65]) Eneáš Silvius (Op. 391): »Fuit res aliquamdiu anceps...« Thurocz 356 míní, že magnáti, kdyby Szilágyi jim nebyl dodal ducha svým prohlášením, byli by se snad ze strachu rozejeli. Že někteří opravdu ujeli, míní de Commines (sr. výše 688[60])).

[66]) Thurocz 356: »Assecurati tandem ad civitatem Pesthiensem descenderunt et cum his, qui civitate in eadem erant, simul juncti, de regis electione tractantes, continuo in coloquio dies consumserunt plures« (více dní ovšem, jak po Thuroczovi opakuje i Bonfin 367a-b), již jednání netrvalo). O mši i hostině (»al caso del Conte Ladislao«) mluví Thomasi 23. ledna, o mši s podáním rukou papež 14. března. U Bonfina je to zvláště Gara, jemuž jde o odklady.

24. ledna, dostavil se důsledek ve schůzi budínské. Bývalá oposice protihunyadovská, jednak jsouc získána pro Hunyadovce, ne-li zcela, tedy alespoň tak, že plánům jejich nepřekážela — to byl, zdá se, prostřednictvím Jiříkovým případ Ujlakiho — jednak v resignaci se neodvažujíc vzepříti veliké převaze Szilágyiho a postaviti se za kandidáta jiného, přivolila konečně, přijmouti Matyáše za krále, takže jeho volba byla jednomyslná.[67]) Kromě toho byly hned při tom usneseny i jiné věci, nejen poslati poselstvo k Jiříkovi o vybavení Matyášovo a k císaři Fridrichovi o vrácení svaté koruny a domáhati se obojího vší mocí, nýbrž opatřiti i správu království. Za gubernátora byl zvolen Szilágyi, avšak nejen do příchodu Matyášova, nýbrž i na další ještě pětiletí, aby stál vedle mladého krále[68]); starost o to,

---

[67]) »pronis et concordibus votis, quod raro apud gentem illam contigisse quis meminerit«: Dlugoš 264. Také Thomasi, jenž čekaje na rozhodnutí, zdržel posla, který měl do Benátek donésti jeho list z 23. ledna — psal ještě v den volby, že tato byla vykonána »cum consensu et bono concordio« (Acta ext. I. 3). Pochopitelně týmž způsobem volbu ohlašoval Szilágyi hned 24. ledna po království (Teleki 10. 570 i 572) i pak do ciziny, jako Františku Sforzovi 30. ledna 1458 (tamtéž 4). Jiná zpráva do Milána (ze Zadaru 22. února 1458; tamtéž 5): »tutti i Baroni de Ungaria unitamente hanno eletto et fatto re de Ungaria.« Splitští (téhož dne do Milána: tamtéž 6) ku podivu spojovali s tím i Čechy: Matyáš prý »e facto re de Boemia in prima et dapoi re de Ungaria.« Jak hájil Karvajal r. 1459 volby, sr. výše 688[60]). — Resignaci magnátů vyznačil Thurocz 356: »Et quid facerent, nisi ut annuerent«; »nobile ergo illud... regni consilium unitum est; omnique Hungaricae genti placuit, ut comes Mathias... regno Hungariae dominaretur: et nihilominus ejusdem regale sceptrum praestito fideli juramento venerari pariter et metuere spoponderunt.« Podobně to vyjádřil i anonym rakouský: »das sehr müet etliche mechig ungerisch herrn, doch getörsten sie wider die gemain lantschaft nicht reden...« (Senckenberg V. 52). — K a p r i n a i I. 336—39 dokazuje, že nebyl Matyáš zvolen ani v Budíně, ani na Rákoši, nýbrž v Pešti. Avšak jeho poukaz na Thurocze 356, že magnáti sešli z Budína do Pešti, týká se věcí volbu předcházejících, stejně jako výrok Szilágyiho v oznámeních o volbě (»in hac presenti congregatione generali... in civitate Pestiensi celebrata«) se vztahuje až na její veřejnou proklamaci. Thurocz 356 sám praví, že se volba dála »in penetralibus«, čímž se tu rozumí důvěrné ústraní, jak tomu rozuměl i Bonfin 367b (»in secreto conventu«) i jak to již vyslovil Eneáš Silvius v »Evropě« (Op. 391), řka, že lidu byl ohlášen »secreti [sic! secretae] electionis exitus«. Po smíru z předešlého dne nebylo důvodu, aby stoupenci Szilágyiho, jenž již 22. ledna byl na hradě mezi magnáty, nešli na hrad budínský, jako magnáti již dříve sešli k nim: na nějaký úklad v době tak vzbouřené magnáti sotva mohli mysliti.

[68]) To vše je již ve zprávě Thomasiho z 24. ledna (Acta ext. I. 3), jenž hned po volbě Szilágyimu za Benátky gratuloval; Szilágyi hned také 24. ledna listy posílá již jako gubernátor (sr. T e l e k i 10. 571), Volební kapitulace kromě těchto věcí, jež však v ní nebyly formálně pojaty, obsahovala i více věcí jiných; zdá se však, že všecko to, třebas kapitulace má též datum 24. ledna, nebylo usneseno hned v den volby (sr. její text u K a p r i n a i e II. 120—26), jak se podle data domnívá F e s s l e r-K l e i n III. 9. Tak, tuším, ani ve chvíli radostného vzrušení, jemuž snad podlehl i leckterý člen bývalé oposice proti-

že by Matyáš, jenž tehdy byl již 18letý,[69]) sám ještě nestačil na vládu rozsáhlé říše, byla však nepochybně jen záminkou, aby se vyhovělo i ctižádosti Szilágyiho, jenž byl hlavním původcem volby synovcovy, takže se zde vrací obdoba toho, s čím právě jeli poslové francouzští do Čech, aby získali Jiříka.[70])

Po této dohodě vyšších stavů, na níž ze zemanstva a měst mohli míti účast jen jednotlivci,[71]) bylo teprve možno uspokojiti horečně napjatou zvědavost davů drobné šlechty i lidu — mluví se o 40.000 — jenž se nahromadil na Rákoši[72]) i na zamrzlém Dunaji[73]), a ohlásiti netrpělivě čekají-

---

hunyadovské, nedoporučovalo se hned ukládati Garovi a Ujlakimu takové ústupky, jako bylo odevzdání hradu budínského i Vyšehradu (zde měl správu Ujlaki, jak při té příležitosti praví Dlugoš 263) Szilágyimu, což byl důsledek článku, že všechna města hrazená i hrady královské mají býti »statim« Szilágyimu vydány. Mohlo by se sice zdáti, že podle Thurocze 357 předání Budína následovalo hned po volbě; opravdu však toto, jak lze tvrditi podle spojitosti s převezením ostatků Ladislava Hunyada (sr. níže 694[76])), náleží až někdy do měsíce března; poznámka, že se Szilágyi ujal Budína »principem ad novum,« sluší vykládati nikoli tak, že by se tím rozuměl příjezd Matyášův z Čech do Uher, nýbrž že Szilágyi jako gubernátor měl Budín držeti až do té doby, kdy se mladý král místo něho sám ujme vlády. Že sněm volební i ještě po volbě měl více důležitých věcí projednati, naznačuje poznámka Szilágyiho v listu z 24. ledna 1458 ke Klužským, že jejich poslové »ob tractanda gravissima regni huius negocia hic detineri debeant inomisse« (T e l e k i 10. 572). Thurocz 356 ještě při volbě vytýká přísahu Szilágyiho, že nikdo nemá býti stíhán pro smrt Ladislava Hunyada, a je zcela možno, že tak, ve slavné formě, bylo dáno znova obecné ujištění o předešlých slibech, aby všecky zbývající obavy byly odstraněny.

[69]) K a p r i n a i I. 9 a d., 332 a d. i 384, ač znal již nesouhlasící s tím výrok Eneáše Silvia, jenž 9. března 1458 v listu kardinálu Orsinimu přímo praví: »Mathias... annis XVIII natus«, a ačkoli ví, že u Bonfina 367a) a 437a) rokem narození je rok 1440 — přiklonil se přes to k tvrzení Ranzanovu i Marziovu, podle něhož Matyášovi při volbě šlo na 15. rok. I F e s s l e r-K l e i n III. 5[2]) tomu věří, uznávaje tvrzení Heltaiovy kroniky (1575), že se Matyáš narodil 27. března 1443. F r a k n ó i, Math. Corv. 9[5]) však ukázal kromě Eneáše Silvia i na současné svědectví Thomasiho (»giovane de anni circa 18«: Acta ext. I. 3) i na výrok legáta Rudolfa z Rüderheimu z r. 1469, že Matyáš je » in XXX° anno« (FRA. 20. 590).

[70]) Thomasi 24. ledna praví: »per la gioventu [Matyáše]... hanno eletto el Governator« (Acta ext. I. 3) a s tím se srovnává i odůvodnění Thuroczovo 356: Et quia pueriles ejusdem comitis Matthiae artus tam vasti negotia regni occurrentium rerum prae magnitudine sufferre non valere cogitabant... donec Phaetontis axis quinquies annuales perageret cursus... gubernatorem praefecerant.«

[71]) Thurocz 356 (sr. výše 691[67])) mluví ovšem o »nobile illud dominorum, praelatorum baronum procerumque regni consilium«. U Bonfina 367a) však jen čteme: »Pontifices cum optimatibus decrevere...«

[72]) Ranzanus 496 mluví o »ager Pestiensis«; u Bonfina 364a) se již ozve vlastní jméno (»campus Rachos in Pesthi suburbanis«; sr. v listu choti Matyášovy Beatriky z r. 1490 »campus wlgariter Rakws vocatus«, kam se sněm svolává u K a p r i n a i e I. 12, anebo »Articuli Vladislai regis in campo

címu množství volbu Matyášovu. Tato proklamace, dávající jen výraz obecné touze, kterou již předešel slavný zpěv díků v chrámu pešťském,[74]) vzbudila radostné opojení, jež se vybíjelo v bouřlivých, znovu a znovu se opakujících zdravicích, promíšených hlaholem městských zvonů, radostným zpěvem i zvuky píšťal. Nastalá zatím noc neučinila konec tomuto obecnému vzrušení lidu, vlnícího se i pak kolem velikých ohňů. A kronikář, zaznamenávaje tuto národní volbu, v níž se vůle stavů setkávala s přáním lidu, praví na paměť příštích věků: »Lze zajisté směle říci, že od pradávného počátku dějin uherských nikdy volba nějakého krále nebyla slavena s takovou radostí a s takovou slávou!«[75])

Rákos in diaeta omnium praelatorum, baronum ac nobilium regni Hungariae« tamtéž I. 271). Anonym rakouský 52 praví k volbě naší, že »haben die Hungerischen Herrn und die Landtschaft daselbst in Ungern ain Landtag gehabt auff der haidt bey Ofen«.

[73]) Eneáš Silvius, Evropa (Op. 391): »inter quadraginta millia virorum, qui medio in Danubio tum glacie constricto impatientes magni frigoris, secreti [!] electionis exitum expectabant.«

[74]) Thurocz 356: »Sed mira res... nondum ad populum ejusdem devenerat rumor et jam Pesthiensis ecclesia, solennem in cantum prorumpens, de tam desiderabili electione deo laudes psallebat.«

[75]) Týž 356—57. Z písní radostných, jež šťastnou volbu oslavovaly, Fraknói, Mat. Corv. 48 cituje jednu, v níž se zdůrazňuje, že »celé Uhry« nyní Matyáše zvolily. Po Thuroczovi i podle Ranzana 498 »fuit ea electio non modo optimatibus, sed plebi etiam acceptissima: concelebrata igitur est omni gaudio animique laeticia et exultatione atque aplausu...« O radosti, s jakou byla volba přijímána po Uhrách, svědčí Thurocz 357 tím, že poslové, rozeslaní se zprávou o ní na všecky strany, vraceli se »multis muneribus onusti«. Nadšená aklamace po ohlášení volby (výraz ten se sám ozve hned v oznámeních Szilágyiových ze 24. ledna 1458 u Telekiho 10. 572: »assentientibus et acclamantibus etiam nunciis vestris» — zde jde o list ke Klužským — i u Eneáše Silvia v »Evropě« 391) leckdy pak byla vykládána jako volební akt sám, na př. u anonyma rakouského 52: »daselbst [auff der haidt] die gemain mit hülff des Zilagy Michäl... fürnehmen und erwölt Graf Matiaschen«; totéž i s přízvukem na lidové živly najdeme již u Ebendorfera, Chron. Austr. (Pez II.) 889: Matyáš »nominatur in regem per populares et eos, qui Michaeli dicto Sillagi, proprie Sillada Michel... adherebant«, a ten, kdo neznal jiných Eneášových líčení volby Matyášovy, mohl by to vyčísti i z jeho formulace v »Comment.« 327, že Szilágyi Matyáše »regem proclamat«. S tímto důrazem na úzký vztah volby uherské k vrstvám lidovým souhlasí i noviny, jež se, zvláště vídeňským prostřednictvím, šířily po Německu: penězoměnci Monhoubtovi ve Freiberce psal sluha z Vídně, že »Mattigetsch von dem pofel in Vngern gencz zu eynem konig erwelt ist« (FRA. 20. 129). První zprávy v cizině o volbě Matyášově byly vůbec podivné: tak se v Sasku podle novin z Prahy vypravovalo, že v Uhrách byl za krále zvolen císař »von der gemeyne, weyde Nikolasch [Ujlaki] von den herrn vnd der junge gubernator, der gefangen war, von den Walachyen gekoren sullen«, avšak k tomu cítila se potřeba připojiti hned dodatek, že se neví, co je na tom pravdy (tamtéž 126). — Fraknói 48[1]) uvádí ze 16. století mínění Mikul. Olaha, že byl Matyáš zvolen na zamrzlém Dunaji.

Ne sice hned, avšak přece v souvislosti s touto velikou událostí, jež v podstatě byla projevem úcty a vděčnosti k památce Jana Hunyada, bylo vzpomenuto i staršího jeho syna, před rokem popraveného Ladislava. Bylo to ve spojení s osazením Budína, jejž musil Gara vydati a jehož se Szilágyi ujal nikoli bez pyšné okázalosti, s průvodem mnoha pánů: dodatečná pocta ostatkům Ladislavovým, pohřbeným loni beze všech obvyklých obřadů, byla tohoto triumfu strany hunyadovské vyvrcholením. Szilágyi dal ostatky vyzdvihnouti z kostela Božího těla, načež byly převezeny do Sedmihrad, do Karlova Bělehradu, aby tam byly pohřbeny vedle kostí otcových.[76])

Mezi těmi, jimž mimo Uhry byla zpráva o »šťastné volbě«[77]) co nejdříve poslána, byli zajisté Jiřík a Matyáš sám. Odpovědí Jiříkovou byla výzva nejen k Szilágyimu, avšak i k uherským přátelům poděbradským, k Jiskrovi a k Ujlakimu, aby se dostavili nebo své zástupce poslali na sjezd s ním na moravsko-uherské hranice do Strážnice již k 5. únoru.[78]) Zde se měl teprve právně upraviti poměr Matyášův k Jiříkovi, jenž se až dosud zakládal jen na ústních slibech.

Toto dojednání mělo sice překážku v nedávné smlouvě matky Matyášovy i Szilágyiho s Garou, jež byla ve sporu se zasnoubením Matyášovým s dcerou Jiříkovou, avšak již volba a okolnosti s ní spojené naznačovaly, že k smlouvě té nebude velikých ohledů ani v této věci. Jako Garovi již hrozilo, že na základě usnesení sněmovního bude musit ustoupiti z Budína, ač smlouva mu zaručovala další držbu úřadů i hradů s nimi spojených, tak bylo i málo naděje, že bude dbáno svatebních úmluv, za nimiž ani po slavnostních prohlášeních obecného odpuštění nemizel krvavý stín Ladislava Hunyada. Jestliže v případu budínském porušení smlouvy vycházelo od Szilágyiho, jenž, spoléhaje na přízeň lidu, nebyl-li sám přímo původcem dotčeného článku sněmovního, alespoň jeho usnesení nepřekážel,[78a])

---

[76]) Podle Thurocze si Kaprinai I. 421 vykládal, že převezení se stalo hned po volbě, domnívaje se, že tak bylo za nepřítomnosti Szilágyiho, jenž zatím jel na sjezd do Strážnice (Bonfin 368[b]) myslil, že byl Szilágyi při převezení a že ještě — »mira celeritate rem peregit« — stačil stihnouti do Strážnice). Opravdu však ostatky byly převezeny až v březnu (20. března pobízí Szilágyi Sibiňské, aby se pohřbu zúčastnili: Teleki 10. 583). Sr. i výše 691[68]).

[77]) Thurocz 357: »Postquam autem ipsa tam felix electio finem expectatum sortita est...«

[78]) Víme, že byl pozván Jiskra, jenž o tom psal do Bardějova 3. února 1458 (Kaprinai II. 131—32), a obdobně lze se domýšleti, že byl zván i Ujlaki. Praví-li Ranzanus 499, že Strážnice leží »in regione quadam, quae portio est regni Hungariae Moraviaque vocitatur ab incolis« — je to vysvětlitelno časovými okolnostmi, v nichž vlašský autor své dílo psal, totiž krátce před smrtí Matyášovou, jenž ovšem od smlouvy olomoucké Moravu držel.

[78a]) Thurocz 357: Szilágyi »vulgi favore superbus, regalibus Budae habitis ab atriis abstinere nolens... laetus intravit...«

zasnoubení s dcerou Garovou naráželo předem na odpor Matyášův, třebas v tomto případě bez souhlasu strýcova a matčina. Smlouva s Garou byla uzavřena bez vědomí Matyášova, ač právě jeho se nejvíce týkala, a nastávající jednání ve Strážnici bylo první zkouškou, kdy měl mladý král hned při vstupu na rodnou půdu ukázati, zda i v otázce tak osobní dá se vésti cizí vůlí a uzná závazky, k nimž sám nesvolil. Matyáš, jak brzo, ještě během prvního roku jeho vlády, bylo patrno z řešení jeho poměru k vlastnímu strýci Szilágyimu, nebyl mladíkem měkké vůle, jež by lehce nad sebou snesla vládu poručnickou. Poslední rok s tragickými zápletkami i se zajetím byl mu krušnou školou životní, v níž se závazky i nejslavněji prohlašované ve chvíli rozhodné rušily bez velikých rozpaků: zde se těžko bylo učiti svědomitému plnění daného slova, zvláště povaze s tak význačným hned od počátku rysem bezohledné energie, jež jde přímo za svým přáním, za svým prospěchem a jež ve své sebevědomé pýše nezapomíná, že se jí kdo kdy postavil v cestu, a tím méně pak odpouští křivdy, ať skutečné nebo jen domnělé. Matyáš zajisté dobře již předem věděl z informací poselských, jakou vlnu nadšení jeho volba v Uhrách vyvolala, a mohl se sám o tom přesvědčiti hned při svém prvním setkání se stavy uherskými.[79]) Mohl viděti, že jeho popularita snese, aby vládu svou, zvláště když šlo o věc takového rázu, jako byl sňatek, mohl zahájiti způsobem, jenž odpovídal více jeho přáním než závazkům, přejatým od jeho příbuzných k stoupenci bývalé strany královské, v širokých kruzích uherských tak neoblíbené: mohl čekati, že veřejné mínění neodsoudí, odmítne-li vstoupiti ve sňatek s dcerou muže, jenž byl již předním odpůrcem jeho otce a na jehož rukou lpěla bratrova krev.

Naopak citový přízvuk při jeho poměru k Jiříkovi vedl Matyáše k tomu, aby zůstal věren zasnoubení pražskému, jehož výhody zesiloval i moment politický. Není třeba vykládati jen diplomatickou zdvořilostí, praví-li Matyáš ve strážnické smlouvě svatební, že český gubernátor s ním »jednal přátelsky a bratrsky a že se k němu v této jeho tísni a zmatku zachoval se vší blahovůlí.«[80]) Bylť to v zájmu Jiříkově, aby jeho svěřenec byl v domě jeho spokojen a tak i pro budoucnost získán. Po zajetí vídeňském s ústrky a pohrdavými výsměšky se Matyáš v rodině Jiříkově mohl cítiti jako doma, a doba jeho pražského pobytu, třebas nebyla dlouhá, měla naň pronikavý vliv; svědčí o tom pozdější výrok z r. 1471, jemuž lze v jádru

[79]) Thurocz 358: Matyáš byl do Strážnice doveden »magna cum laetitia... ubi mox suorum coetus nobilium, immenso perfosus gaudio, cum circumdedit, quorum tandem laeta inter agmina laetus desideratam ad patriam equitavit«; Bonfin 369a) radost uvítání přesazuje ve vysokou notu humanistické výmluvnosti.

[80]) 8. února 1458: u Telekiho 10. 574. Bonfin 369a) ve Strážnici dává říci Vítězovi (v důsledku pojetí, že Matyáš do Prahy byl převeden z Vídně Jiříkovým přičiněním — »plerique credidere« — ovšem jen proto, »ut opulentissimum sine ingenti mercede non redderet«: 363a)), že Jiřík Matyáše »mira calliditate ex Alamannorum manibus eripuit«. Sr. i výše 673.

věřiti, třebas má za účel, získati Pražany kandidatuře Matyášově, a proto zesiluje, co by Čechy mohlo k Matyášovi lákati: »Ačkolivěk uherská země jeho zplodila, česká však jeho země v mraviech neb vuobyčejiech vykrmila a vzchovala. Všelikému národu Čechy předkládá, jichžto jazykem často mluví a obyčejóv následuje, jenž jsú statečnost, svobodnost a přívětivost (»strenuitas, liberalitas et humanitas«). Nevieme pod nebem těmi třmi ctnostmi, jako dobří Čechové, stkvúcieho, jimižto jiných národóv jsú šlechetnější.«[81])

Matyáš také v Praze měl příležitost přímo poznati politické schopnosti i styky Jiříkovy, jeho vliv i ve věcech uherských, a naučil se i vážiti si jeho přátelství a pomoci. Přes své mládí z vlastní již zkušenosti věděl, jak proměnlivé jsou mocenské poměry v Uhrách a jak vítaná jest podpora tak mocného a obratného magnáta českého, jenž měl autoritu u Jiskry i »bratříků« na Slovensku, jenž byl v přátelském poměru s Ujlatim a jemuž — to zajisté Matyášovi neušlo a také sotva před ním to bylo tajeno — se právě otvírala cesta k podobnému povýšení, jako bylo jeho: nebyla tu na snadě myšlenka, že podobnost jejich nového postavení mezi ostatními knížaty, jejichž legitimismu se příčil jeho volební základ, činí z nich přirozené spojence? Proto bylo možno čekati, že, ozve-li se odpor ne tak proti finančním závazkům, ujednaným již s Vítězem, nýbrž proti Matyášovu zasnoubení, jež mělo býti hlavní oporou solidarity obou knížat, nebude odpor ten vycházeti od krále sama jako spíše od jeho příbuzných, po případě od některé skupiny stavovské, jež si nepřála, aby tím odcizení mezi Garou a králem ještě vzrostlo. Než i tak, třebas Jiřík mohl spoléhati na ochotu Matyášovu, musil se v Strážnici nadíti značných obtíží.

Z těch, kdo se Szilágyim i s Alžbětou Hunyadovou přijeli v den určený do Strážnice,[82]) mohli bychom za přímé odpůrce sňatku s dcerou Jiříkovou pokládati ty pány, o nichž víme, že byli již dříve stoupenci Garovými: Jana Rozgoně, vévodu sedmihradského, i Michala Országa, nejvyššího dvořníka.[83]) Než i ostatní přítomní magnáti, ač-li jich nezdržovala žárlivost, již předem nepříznivě odhadující možný vzestup vlivu Garova v případu sňatku jeho dcery s mladým králem, byli spíše nakloněni úmyslu, uchovati platnost nedávných úmluv szegedinských, než plánu českého sňatku,

[81]) Je to úryvek z listu Rudolfova z Rüdesheimu, jehož latinský text uvádí Palacký V. 1. 21[14]) a český překlad souvěký z archivu třeboňského (Histor. 2256) má ve svých výpiscích v archivu Národního musea v Praze. — Gal. Marzius (Schwandtner II. 197) v té příčině o Matyášovi píše, že umí velmi dobře bulharsky (tou řečí píší prý i Turci své listy) a bez tlumočníka mluví s Čechy, Poláky, s Rusíny, Dalmaty a mnoha jinými; jako hoch, v zajetí — Marzius pokládal Matyáše při volbě za 14letého — se naučil německy. I jinde se Marzius zmiňuje (str. 168), že při jednání s Poláky Matyáš »solus... in tanto hominum coetu linguam tenebat sclavinam«.

[82]) Bonfin 368[b]): »ad praestitum diem«, jímž byl podle listu Jiskrova 5. únor. Že byla přítomna i Alžběta, svědčí její pečeť při smlouvě z 8. února.

[83]) Konec Lad. Pohr. 115[4]).

souhlasíce tak snad spíše s Alžbětou Hunyadovou než se Szilágyim, o němž lze se domýšleti, že, ne-li přímo, tedy alespoň s tajným uspokojením vítal příležitost, jež ho zbavovala povinnosti, dostáti smlouvám szegedínským, a jež slibovala nové pokoření starého soupeře: proto v něm měl Vítěz, jenž na straně uherské nepochybně byl jediný přímým zastáncem svých úmluv pražských, tak dobře souhlasících i s výslovným přáním Matyášovým, skrytého pomocníka, jenž se dal snadno i veřejně na ústup od smlouvy szegedínské.[84]) Tento ústup nezůstal omezen jen na něho: byla jím rychle stržena i Alžběta Hunyadová, u níž mateřský ohled překonal rozpaky. A tak k dohodě s Jiříkem došlo dříve, než se dalo čekati.

Skoro současně dorazil Matyáš s hojnou českou družinou, jíž asi v čele stál syn Jiříkův Viktorin, kdežto Jiřík sám dojel tam snad o něco později.[85])

---

[84]) Podle jmen v listu Matyášově z 8. února 1458 (Teleki 10. 575) byli ještě ve Strážnici biskup vácovský Vincenc Szilassi, Jan z Marczali, bán machovský Emerich z Hedervári, nejvyšší podkoní Šebestián Rozgoň a nejvyšší stolník Štěpán Báthori. Bonfin 368b) ještě připomíná Tomáše Szekeliho, Ladislava z Kaniže a Pankrace ze Sv. Mikuláše; vůdcem jízdy Szilágyiho byl tu Petr Szokoli, jenž se r. 1464 připomíná jako hrabě temešský (Kaprinai I. 478). Thuroczův (358) výraz »suorum [Matthiae] coetus nobilium« je u Ranzana (499) rozveden v »universa Hungarorum nobilitas«.

[85]) Jestliže Thurocz 358 mluví jen o »armatus Bohemorum conductus« (u Ebendorfera, Chron. Austr. 889 — Pez, SS. rr. Austr. II. — Matyáš »in magna pompa de Praga adductus est Budam«) a jestliže výrok Ranzanův (499), že Jiří »illum [Matthiam] abire permisit adhibitis eidem compluribus et Bohemiae optimatibus, qui illum, quo decuit, honore comitarentur«, umožňuje výklad, že Jiřík sám do Strážnice nejel — i u Bonfina 369a) čteme jen o přítomnosti Viktorinově; také u Hájka 435a) Jiřík káže jen Matyáše slavně do Bystřice [!] doprovoditi. Teprve Balbín, Epitome 513 a Pešina, Mars mor. 689—70 na základě znalosti úmluv svatebních zjišťují přítomnost Jiříkovu. I další pragmatisující vypravování Pešinovo má snad nějaký pramenný základ, ví-li, že Jiřík, boje se úkladů, zvláště od císaře, uraženého prý volbou uherskou, vypravil se sám s 300 jezdci svými, jichž pak následovalo ještě 600 Pražanů, za družinou Viktorinovou a jel dnem i nocí až do Jihlavy, kde se sice přesvědčil o lichosti znepokojivých zpráv, avšak odkud jel po denním odpočinku na radu provázejících ho Zdeňka Kostky, Jana mladšího Čabelického i Jana z Roupova přes Brno dále, poručiv jen, aby pražská jízda se vrátila; přijel prý do Strážnice již 6. února k velikému překvapení uherských magnátů, kteří se však brzo přesvědčili o mylnosti svého podezření, že Jiřík přijel, jen aby vynutil splnění nových požadavku, a poznavše pravý důvod příjezdu Jiříkova, předstihovali se pak v uctivosti k němu. Nemůžeme-li upříti uznání důrazu, jaký Pešina klade na své zdroje pramenné, z nichž čerpal znalost smluv strážnických a prokázal při nich osobní účast Jiříkovu, neznámou dřívějším historikům, zato o dalších jeho podrobnostech, jež neznáme z jiných dokladů, vzbuzuje pochybnost, že mezi svědky smlouvy Jiříkovy najdeme sice Zdeňka Kostku, nikoli však dotčené též Pešinou Čabelického a Jana z Roupova, ani Viktorina, o němž ovšem se zmiňuje Bonfin. — Podle novin z Prahy ze 4. února 1458 pravili kupci, že Jiřík je na Moravě, »sy sint in 5 tagen bey ym gewest...« (FRA. 20. 125): podle toho byl by již Jiřík z Prahy vyjel někdy na konci ledna, patrně hned, jak ho došla zpráva

Mezi členy jeho družiny z české šlechty byli tu jen Zdeněk Kostka z Postupic, Jan Zajímač z Kunštátu a Ješek z Boskovic; ostatní byli Moravané: Jiří z Kravař a ze Strážnice, Jan z Pernštejna, Jan z Lichtenburka a Bítova, Matouš ze Šternberka a Lukova, Jan z Cimburka a Jičína, Volfgang Krajíř z Landštejna, Bernart z Cimburka a Brumova a Jindřich z Boskovic.[86])

Po slavnostním přijetí Matyáše od stavů uherských 6. února, kde srdečnost nezadala okázalosti,[87]) bylo brzo s Jiříkem dojednáno; již 8. a 9. února byly vzájemné smlouvy zpečetěny.[88]) Pevná vůle králova, v jejíž radostné ochotě se nejlépe jevil přátelský poměr k Jiříkovi i k jeho rodině, energicky odstranila námitky.[89]) Zasnoubení pražské bylo podle přání

---

o volbě uherské (kdyby ono »Littow výše 647[19]) značilo Litovel, mohlo by se souditi, že Jiřík na Moravu, ovšem sám, vyjel ještě před volbou uherskou): posel Viléma Saského jej s listem z 9. ledna doma nezastal, jak se Vilém zmiňuje ve Výmaru 5. února (tamtéž 124). Jak rychle bylo možno zprávy z Budína do Prahy dodati, svědčí okolnost, že zprávu o smrti krále Ladislava z 23. listopadu měli stavové uherští v Budíně již 27. listopadu (sr. výše 678[21])). Jiskra o sjezdu v Strážnici věděl ve Zvoleni již 3. února (K a p r i n a i II. 132). Snad Jiříkův příjezd do Strážnice se zpozdil jednáním s moravskými pány, kteří jej pak ke sjezdu provázeli.

[86]) Sr. list Jiříkův z 9. února 1458 (T e l e k i 10. 577). Přítomnost pánů moravských lze tu vysvětliti buď předchozím již osobním vyjednáváním (sr. poznámku 85 o »Littow«) nebo pozváními, jimiž je Jiřík jako Jiskru sem pozval.

[87]) Zatím co Thurocz 258 i Ranzanus 499 spokojují se pouhým konstatováním, Bonfin 369 neopomine přidati z vlastní invence celou uvítací řeč Vítězovu. Bonfin si Strážnici chybně představuje položenu na řece Moravě (»in ripis Moraviae omnis, qui Moraviam ab Ungaria dividit«), jež od sebe dělí i obě družiny. K a p r i n a i I. 430d) též správně opravuje, že smlouvy byly ujednány nikoli v poli, jak myslí Bonfin, nýbrž na hradě strážnickém. Podle K a p r i n a i e I. 456—57 byl Matyáš Uhrům vydán až v den smlouvy, 9. února. Podle laskavé informace p. škol. inspektora v. v. Noppa ze Strážnice z místní tradice na Strážnicku se k této historické příležitosti vztahuje označení okrouhlého valu pod Čertoryjemi (jeho prehistorická však povaha byla již zjištěna r. 1885 kopáním prof. Navrátila) jako místa (»lógr«), kde prý byl Matyáš odevzdán pánům uherským: tito prý měli své ležení na poli nad Čertoryjemi, jemuž se podnes říká »Tábořiště«.

[88]) T e l e k i 10. 573—77. Tento má obě smlouvy se stejným datem (9. února). Henel u S o m m e s b e r g a SS. rr. Sil. II. (1730) 338—39 však má u listu Matyášova datum »fer. IV. post festum Dorotheae«, tedy 8. únor (z jakéhos kodexu knihovny rhedigerské ve Vratislavi, avšak s textem leckde kusým) a s ním se srovnává i datum v pražském rukopise kapitulním G XIX. f. 127b; ovšem v šternberském rukopise »Kanceláře krále Jiřího« v pražské knihovně lobkovické, jenž je předlohou T e l e k i h o, čteme na str. 666 datum 9. února.

[89]) K a p r i n a i II. 138 při zápisu Matyášově, jejž také, avšak na základě jiné předlohy než P e š i n a, otiskuje, připojuje na jeho počátku přípisek Matyášův, jehož T e l e k i nemá: »Matthias, electus rex Ungarie, fatemur omnia infrascripta esse de nostra voluntate. Scripsimus manu propria.« Zajímavý tento přípisek, jenž výrazně vyznačuje osobní zájem Matyášův na obsahu smlouvy, je i při opise zápisu ve známém sborníku kapitulní knihovny

Jiříkova znovu slavně utvrzeno králem i předními stavy uherskými a s ním i bratrské přátelství, k němuž laskavé chování Jiříkovo i zásluhy o jeho volbu za krále byly Matyášovi podle jeho výslovného uznání vlastním podnětem. Kateřina, jinak Kunhuta, měla býti od rodičů do roka, co nejdříve, poslána na dvůr uherský a po vlastní korunovaci Matyášově za královnu korunována, aby pak s dovršeným 12. rokem sňatek byl dokonán snětím manželským. Pro obě strany, Matyáše i Jiříka, porušení této smlouvy bylo spojeno s pokutou 100.000 zl. uher.

Bylo pochopitelno, že, ne-li v zápisu Jiříkově, tedy v zápisu Matyášově byl vyznačen i náboženský ráz smluveného sňatku s českou utrakvistkou alespoň tak, že bylo výslovně řečeno, že má býti uzavřen podle obřadů římské církve; o tom však, že by si nevěsta měla i na příště v přijímání svátosti oltářní uchovati obřad utrakvistický, nebylo zde ani zmínky, ač v jiném podobném případu z nedávné minulosti rodu hunyadovského taková výhrada byla výslovně učiněna.[90]) Tím tato otázka, jejíž význam jistě Matyášovi za jeho pražského pobytu neušel, nebyla rozřešena: byla zatím odložena, ne snad beze zřetele k tomu, že opět navázané jednání mezi utrakvisty a kurií zjedná i zde pevnější podklad ke konečnému rozhodnutí. Otázky náboženské, zdá se, dotklo se již zde ve skrytu i jednání o nastávajících možnostech, jež v Čechách postaví Jiříka v podobné postavení jako v Uhrách Matyáše a jež vyžádají si určitého řešení dříve než sňatek Kateřinin: snad již ve Strážnici slíbil Matyáš svému příštímu tchánovi, že mu pro případ volby pomůže, aby mohl i jako utrakvista obdobným způsobem vstoupiti mezi ostatní knížata křesťanská jako jeho dcera mezi katolické královny, že mu totiž pošle jednoho z uherských biskupů, který by jej podle obvyklých řádů církevních za krále korunoval.[91])

Než i jinak ještě mělo strážnické jednání významné vztahy k oběma volbám, jednu chtějíc utvrditi a druhou teprve připravujíc. Matyášovi stále ještě záleželo na tom, aby bylo dojednáno s uherskými přáteli Jiříkovými, Ujlakim a Jiskrou, a aby tak jejich získáním byly podvráceny

---

pražské G XIX. f. 51[a]) i 126[b]) (při opisu v »Kanceláři krále Jiřího« není ve šternberském, ani v lobkovickém rukopise). Eschenloer (SS. rr. Sil. VII. 15) měl ovšem o smlouvě té jiný názor, pokládaje ji za vynucenou.

[90])Bylo to při smlouvě ze 7. srpna 1451 o sňatek právě Matyášův s dcerou Oldřicha Celského Alžbětou, jež po své matce Kateřině, dceři srbského despota Jiřího Brankoviče, byla pravoslavná: i zde sňatek měl býti uzavřen »ritu sancte christianae ecclesiae« (Teleki X. 307; ve Strážnici se určitěji v zápisu Matyášově řeklo: »secundum ritum et legem sacre romane et christiane ecclesie«), avšak bylo hned určitě vymíněno, že Alžběta, až bude vydána rodině Hunyadově, zůstane v obřadě řeckém a že vždy bude moci míti při sobě kněží obřadu řeckého a spolu též družinu, kterou by jí vybral despot Jiří nebo jeho synové.

[91]) Domněnku tuto vyslovil již r. 1867 H. Markgraf, Über das Verhältniss des Königs Georg von Böhmen zu Papst Pius II. 1458—62 (progr. Friedrich. Gymn. ve Vratislavi) 6.

přední opory nepřátelské agitace, jíž, neobracela-li se již tehdy proti volbě uherské, bylo se již napřed báti, jak se strany hlavních nápadníků dědictví po králi Ladislavovi, Viléma Saského a Kazimíra Polského a s nimi i císare Fridricha, tak od odpůrců domácích, v první řadě od Gary, jenž musil býti smlouvami strážnickými těžce dotčen. Jiskra se sice na sjezd do Strážnice nedostavil, avšak poslal posly; s nimi Jiřík vyjednal úmluvu, jež se zdála na té straně nebezpečí odstraňovati.[92]) O Ujlakim, jenž však patrně ve Strážnici nebyl nijak zastoupen, Jiřík Matyáše ujistil, že se ve všem zachová po jeho vůli.[93]) Tak se zdálo, že alespoň uvnitř vláda Matyášova, zatím vlastně Szilágyiho, nenarazí na vážnější odpor[94]); ovšem těm, kdo vlastním zájmem byli puzeni, blíže si všímati věcí uherských, možnost povážlivých bouří nepřipadala tak dalekou.[95])

Jestliže na druhé straně situace uherská svým příkladem podávala českým stavům znamenitý podnět k následování, stejně posilujíc tužby po národním království, jako zeslabujíc již napřed možné námitky proti kandidátovi nižšího než knížecího původu, i přátelskou smlouvou nového krále s Jiříkem, dotvrzenou zvláště i úmluvami svatebními, zvyšujíc znamenitě jeho vážnost, a jestliže smluvené již dříve výkupné, doplněné ještě, zdá se, novými sliby Matyášovými, byť i zatím ještě nebylo vyplaceno,[96]) poskytovalo Jiříkovi dosti prostředků, aby jimi mohl oblomiti nepovolnost nepříznivých jemu stavů — ani okolnost, že s Jiříkem ve Strážnici byli přítomni i přední páni moravští, nebyla bez významu pro nastávající volbu pražskou.[97]) Třebas Jiřík sotva sám mohl vyrovnati staré spory mezi Čechy a Moravany o účast na volbě královské, nebyly již přátelské jeho styky s předními magnáty moravskými dobrým znamením i pro českou volbu, z níž i bez účasti Moravanů vyjde Jiřík jako král?

---

[92]) O tom se zmiňuje 27. a 29 března 1458 Matyáš v listech k Jiřímu, jež však jsou již zároveň stížností na Jiskru, že podmínek nedodržel (FRA. 20. 142 a 144).

[93]) List Matyášův Jiříkovi 15. března 1458 (FRA. 20. 138).

[94]) Tak se alespoň jevily poměry vzdálenějším pozorovatelům. Splitští 22. února psali do Milána: »Dicono, tutti Baroni de Hungaria esser uniti« (Acta ext. I. 6—7).

[95]) Poslové saští z Prahy psali již 2. března 1458, že se podle věrohodných zpráv v Uhrách zdvihá »wider den nüwen vffgeruckten konig gross krieg vnd irrtum« a že z toho pojde veliké zlo (FRA. 20. 133). Ještě před tím 26. února z Vídně se psalo, že Szilágyi s velikým vojskem přitrhl k Budínu, aby všecky odpůrce mocí přiměl k poslušnosti (tamtéž 129).

[96]) Poznámka v německém listě úředníka Jiříkova o darech Matyášových (u Palackého IV. 2. 22[41]); sr. výše 684[43]), zdá se býti psána až po volbě Jiříkově. Ovšem u Bonfina 369[b]) Viktorin přijímá od Vítěze »pecuniarum essedum« hned ve Strážnici. Později Hájek 435[a]) si myslí, jako by Jiřík nic nedostal (»a nechav toho šacuňku ... jej [Matyáše] pokojně z země české propustil«).

[97]) Sr. domněnku výše 697[59]).

Než i vůči cizině byla Jiříkovi volba Matyášova i smluvené s ním příbuzenství mocnou posilou, ne-li hned u sousedních knížat, jež ať již zamítnutí vlastních jejich nároků dědických nebo jejich přátelský poměr k odmítnutým kandidátům vedl k stupňování urážky, způsobené volbou kandidáta nižšího původu jejich knížecímu sebevědomí, tedy alespoň zatím u římské kurie, jejíž příklad dříve neb později musil najíti i jinde příslušný ohlas. Mohla kurie, jejíž orgánové sami napomáhali k volbě Matyášově a jejíž přízeň k rodu hunyadovskému i za sporu jeho s králem Ladislavem tak otevřeně vystupovala, vzepříti se obdobnému případu českému? Radostný souhlas s volbou uherskou, jejíž výsledek papež Kalixt III. pokládal za nejlepší počin k obraně víry křesťanské,[98]) nemohl sice ještě býti veřejně znám, avšak bylo možno jej očekávati. Kurii od let byl Jiřík českou obdobou nepřemoženého hrdiny Jana Hunyada, byl i jí »milovaným synem«, jehož zásluhy o nápravu českých poměrů náboženských s durazem uznávala[99]): nebyla tedy přemrštěnou naděje, že stejné míry uznání se dostane i Jiříkovi při jeho volbě a že i v tomto případě kurie, zvláště z ohledu na nebezpečí turecké, stejně uvítá jeho volbu jako volbu syna Hunyadova.

Krátké jednání sjezdu strážnického zcela uspokojovalo hlavní jeho účastníky: jestliže Matyáš se do Budína vracel v radostném triumfu úspěchu, jehož plnosti ještě doufal dojíti i další pomocí Jiřího,[100]) tento opět, opouštěje Strážnici, mohl s nemenší důvěrou hleděti vstříc blízké volbě, spoléhaje na účinky tak šťastně zahájených styků s mladým králem uherským.

IV.

Předvolební agitace.

Odkladem volby až na druhou polovinu února byl získán průtah, jenž přišel vhod stejně Vilémovi Saskému, jako Jiříkovi.

Vilémovi především záleželo na tom, aby pro příznivé mínění, jaké

---

[98]) Sr. listy Kalixta III. ze 14. března 1458 Karvajalovi, arcibiskupovi Szécsimu, Matyášovi i Szilágyimu u Theinera, Mon. hist. Hung. s. illustr. III. 309 a d. Volbou uherskou — »non sine divino nutu et misterio« — zvolen král, quo neque commodior quisquam propulsandis periculis fidei orthodoxe neque in quem omnium Hungarorum studia magis accensa esse potuissent : nikdo nemohl býti papeži »exoptatior«.

[99]) Sr. list Kalixta III. v lednu 1457 Jiříkovi (FRA. 20. 106—07), i jak Mikuláš V. 22. dubna 1452 Jiříkovi i Hunyadovi posílal své požehnání papežské (Čes. děj. III. 2. 648).

[100]) O plesání lidu při jízdě královë do Budína sr. Thurocze 358 i Bonfina 369b)—370a). Že do Budína přijel již na konec masopustu, kolem 14. února, sr. Kaprinaie I. 493. Před tím 12. února byl »in castro Sempthe« (sr. list jeho u Heše 25—26), tedy v Šintavě.

měli o jeho dědických nárocích cizí, nezúčastnění činitelé,[1]) získal české stavy, o nichž věděl, že v podstatě rozhodnou, komu připadne česká koruna. Uprostřed ledna poslal listy předním pánům i městům, zvláště v západních Čechách: byli to nejvyšší purkrabí Zdeněk ze Šternberka, Jan z Rožmberka, Prokop z Rabštejna, Bohuslav ze Žeberka na Plané, nejvyšší sudí Zbyněk Zajíc z Hasenburka i nejvyšší sudí dvorský Jan Zajíc, Mikuláš z Lobkovic, Jakoubek z Vřesovic a města Žatec, Louny, Slaný, Kadaň, Cheb a Plzeň,[2]) na něž se však sotva jeho jednání omezilo. Poslání nového listu Jiříkovi, jímž žádal za glejty pro své posly, zatím bylo marné, ježto posel nezastal ho doma.[3]) Odpovědi z Čech zněly zatím velmi opatrně, slibujíce mu pomoc, avšak způsobem vemi zdrželivým a nezávazným, jak je patrno z případu Chebských[4]) i z odpovědi Oldřicha z Rožmberka.[5]) Oldřich měl, jak již víme, při volbě vlastní úmysly, jež zakrýval zdvořilou úslužností, slibem podpory nároků Vilémových, pokud však jen to bude jemu nebo synu Janovi se ctí možno, aby to nebylo proti zvykům a právům zemským: tak i v tomto neurčitém projevu se odkaz na práva zemská zdál svědčiti, že i mínění katolického panstva se kloní spíše k myšlence volby než k přímočarému legitimismu.

Přes to však krátce potom, někdy v polovině února, z novin z Prahy lze se dočísti, že Vilém Saský přes agitaci pro volbu Čecha za krále má »ještě mnoho dobrých příznivců«.[6]) Byla by to část českých katolíků, a podle toho před tak významnou akcí politickou, jako bylo jednání sněmu únorového, katoličtí stavové byli rozdrobeni na několik skupin. Vedle dotčené právě frakce legitimistické, jež se klonila k Vilémovi, i jiné, která se uznáváním smluv českorakouských blížila k Habsburkům a v níž, zdá se,

[1]) Mínění říšských Němců v té příčině, ovšem až dodatečně, vyslovila kronika buchská (G e r s d o r f, Bericht d. deutsch. Ges. zur Erf. vat. Spr. u. Alt., v Lipsku 1839, str. 11), uznávajíc, že všecko dědictví po Ladislavovi »jure hereditario« spadlo na Viléma. Zajímavé je, že i Rakušan Ebendorfer, třebas ne s určitou rozhodností, uznal v Čechách i v Uhrách nárok obou dcer Albrechta II. (Chron. Austr. u P e z e, SS. rr. Austr. II. 889.)

[2]) 14. ledna 1458 z Výmaru: FRA. 20. 124 (jen regest).

[3]) Tamtéž 124 (byl to list z 9. ledna z Koburku); sr. výše 697[85]).

[4]) 2. února 1458: FRA. 42. 209 (zmínka o ochotě posloužiti Vilémovi, pokud lze, v listu Oldřichu Sackovi).

[5]) Z Dívčího Kamene 1. února: FRA. 20. 124—25.

[6]) Tamtéž 126; »noviny« jsou nedatovány, ale dobu udává v nich zpráva, že již přijeli čeští poslové z Francie. To se stalo kolem 12. února (Konec Lad. Pohr. 145[6-7]); že stejné datum, jako u Lupáče, je již u Cochlaea 409 — »fer. V. ante Dominicam Invocavit« [16. února] — poznamenal T o b o l k a, O volbě 16[34]), avšak určitému udání ze starší předlohy St. let. čes. — text R.: »na ostatku masopustu« — sluší dáti přednost, zvláště víme-li, že vyjeli z Norimberka 8. února, načež 11. února měli býti večer v Chebu, odkud za 2 dny (s noclehem asi v Berouně: sr. AČ. VIII. 428) se dojelo do Prahy, takže 13. večer, nebo nejdéle 14., na masopustní úterek, mohli býti v Praze.

od počátku můžeme hledati i Jana z Rožmberka,[7]) byli mezi nimi i zastánci volitelnosti, ať již při tom měli osobní ambice, jako Oldřich z Rožmberka, jenž se však v tom nepochybně rozcházel, jako v lecčems jiném, se synem Janem, nebo byli strženi proudem, jenž unášel celou veřejnost utrakvistickou, lišíce se od ní jen v otázce náboženské.

Na poslední skupinu zajisté nezůstala též bez účinku volba uherská svým národním momentem, jenž vyvážil tradiční, aristokratické ohledy na nižší či vyšší původ kandidátův. Výtce nízkého původu, jež nejen později, nýbrž patrně hned po volbě stíhala Matyáše,[8]) vlastní praxe politická v Uhrách ulomila hrot a rozplašovala v té příčině rozpaky i v Čechách. Tato charakteristická změna mínění pronikala záhy ve veřejnosti, takže nebyl to, tuším, jen pozdější, dodatečný výklad letopisce, píšícího o volbě Jiříkově, nýbrž odpovídalo již předvolební náladě české, z níž nebyla vyňata ani část katolíků, že nový názor o oprávněnosti k volbě i těch, kdo nejsou původu knížecího, byl pokládán za shodný se starším právem

[7]) O tom by svědčil list Ruprechta z Polheimu z 30. března 1458 o volbě; zde právě pan Jan připomíná smlouvy česko-rakouské, při nichž visí pečeti jeho předků (FRA. 46. 2). S tím souhlasí i Bachmann (Neues... 9 a Gesch. Böhm. II. 475), jenž však vedle Jana v té příčině staví i Jindřicha z Michalovic, avšak beze všeho důvodu (spojení jejich jmen, také však Šternberkova, u Tempelfelda I. 167 při zmínce o jednání Jiříkově s pány k tomu nestačí). — Nevíme, ke které skupině patřil tehdy se svými přáteli Hilarius Litoměřický, jenž, ovšem až r. 1467, vyslovil své legitimistické přesvědčení jen povšechně, řka, že Jiřík se pletl »v dědictví těch, jenž k tomu lepšie právo mají k zemi než on poslúpnie« (traktát k Janovi z Rožmberka, vydaný Tobolkou, str. 18.)

[8]) Matyášovi podle Ebendorfera, Chron. Austr. 889 pak odpůrci vytýkali »pueritiam«. Spíše však to byl neknížecí původ, jenž jemu jako Jiříkovi byl hned vytýkán. Tak »noviny« z Vídně již 26. února 1458 vědí o odporu magnátů proti Matyášovi, »das er der gepurdt nichten ist« (FRA. 20. 129), a německé intercesse ve prospěch Viléma Saského v dubnu 1458 oba nové krále nazývají »lichtfertig« a »von geburd, herkommen vnd aller geleginheid koniglicher ere vnd würde vnempflenglich«, z jejichž vlády v tak slavných královstvích vzejde prý »vnradt« svaté říši a všemu křesťanstvu (FRA. 42. 235). Tento čistě aristokratický důvod potom zvláště utvrdila autorita Eneáše Silvia (»Duo potentissima regna, eodem tempore orbata, ex nobilissimo sanguine ad mediocris generis homines pervenere«: Hist. boh., kap. 72), jejíž ozvěna odevšad zaznívá. U Rangoniho 29 nejen Jiřík vůdce, nýbrž i všichni jeho stoupenci jsou »vilissimis orti natalibus«. I u Dlugoše 265 se výtka ta vrací s ještě vášnivějším přízvukem; již dříve, na str. 263—64, podobně autor zuří proti Matyášovi. Bonfin 364b) opětuje výtku Eneášovu (o Jiříkovi přímo praví: »quem nulla majorum stemmata decorabant«), zkrášlil však případ Matyášův odvozením jeho rodu ze starého Říma. Výtku tuto však najdeme i tam, kde nejde o ohlasy z Eneáše, na př. u rakouského anonyma (Senckenberg V. 52—53), jenž praví, že v Uhrách se nestalo »in wenig hundert Jaren«, aby byl zvolen král »von ainem schlechten Geschlecht, als der Mathiasch«, nýbrž vždy prý byl král brán »von khüniglichen Stammen.«

českým a tak povýšen, alespoň v očích veřejnosti, na úroveň zákonnou i smířen s tradicí.[9])

K stoupencům volitelnosti, zdá se, patřil v Praze i tehdejší nejvyšší písař novoměstský Prokop, jenž vedle Jana z Rabštejna, nejznamenitějšího katolického představitele české myšlenky národní, jehož však stanovisko z r. 1458 k otázce té neznáme, i vedle známého opisovače i sběratele soudobé literatury Oldřicha Kříže z Telče[10]) byl tehdy jedním z předních mužů mezi českými katolíky, kterým náboženská horlivost nevadila býti i sebevědomými Čechy. Alespoň se zachovaly dva zlomky z jeho veršované »Nové kroniky«, o nichž bylo vysloveno pravděpodobné mínění, že náležejí v dobu po smrti Ladislava Pohrobka.[11]) Zlomek druhý, větší (o 70 verších), je v té příčině zvláště zajímavý. Je v něm nejen poznámka o následcích volby královské pro obnovu arcibiskupství pražského i jiných zřízení duchovních, jež ukazuje k r. 1458 a svědčí o katolické příslušnosti autorově,[12]) nýbrž

---

[9]) Sr. zprávu St. let. čes. 169—70 o sněmu volebním, že ohledali »stará práva česká a listy na to vydané od starodávna, že, kdyžby králuov rod sešel v Čechách, že mohú sobě krále českého z r o d u p a n s k é h o voliti neb jiného, ktož by se k tomu hodil, udělati králem českým.«

[10]) O jeho národním smýšlení svědčí zápis čtyřverší, ať již je sám složil nebo opsal (v rukopise archivu třeboňského A. 7, f. 172b):

»Čechu srdce věrného,
varuj se Němce falešného:
tudiež je s Tebú dobře,
tudiež Tě oklamá falešně.«

O Křížovi sr. článek Fr. M a r e š e, Literární působení kláštera Třeboňského v ČČM. 1896. 528 a d.

[11]) J. J i r e č e k ve FRB. III. str. XIV. Jsou otištěny u J. F e j f a l i k a, Altčechische Leiche, Lieder und Sprüche des XIV. u. XV. Jahrhunderts (SBer. Wien. Akad., phil.-hist. Cl. 39) 636—38 z rukopisu mikulovského č. 175, kde výslovně je autorství Prokopovo i příslušnost k jeho »Nové kronice« vyznačena; před tím si jich všiml D o b r o v s k ý, Gesch. d. böhm. Sprache u. älteren Literatur 272—74 a J u n g m a n n. Hist. lit. čes. (II. vydání) 63, č. III. 57. Jsou prý psány rukou z první poloviny 15. století; není však vyloučeno, že vznikly a zapsány byly až o něco později. Fr. M a r e š v úvodě k vydání »Prokopa, písaře novoměstského česká ‚Ars dictandi'« (1900) str. 16 klade jejich zápis k polovině 15. století, bez dalších však z toho důsledků.

[12]) Volba královská prý znemožní všecky špatné průvodní zjevy bezvládí:

»K tomu biskup i preláti
budú moci zase vstáti
i v jednotě uvedeno
kněžstvo bude, jenž dvojeno.«

To je přání, jež mohl na počátku r. 1458 vysloviti ne tak utrakvista (tomu by byla směrodatnou volba Rokycanova z r. 1435 za arcibiskupa), zato však tím spíše katolík, zvláště po nedávném jednání o osazení arcibiskupství, při němž již přímo šlo o kandidaturu Katalonce Kosmy de Monteserrato, avšak kdy byla i možnost, že bude jmenován i Čech (o Kosmovi T o m e k, Děj. m. Prahy VI.[1]) [1885] 273 a d.: šlo při tom též o Prokopa z Rabštejna). — Bylo by však možno namítnouti, zda poznámka tato by se též nehodila v situaci z r.

celý jeho obsah se vymyká z obvyklé povahy prostě vypravující kroniky a svědčí spíše, že máme před sebou zlomek, snad závěreční, tendenčního spisku, který svým zájmem o volbu nového krále naznačuje, že patří k předvolební agitaci. Ježto pak i první zlomek svým nadpisem se hlásí k druhému jako složka téhož celku a v něm se z poměru Přemysla Otakara II. i jeho syna a vnuka k Němcům vyvozuje naučení, jak se Čechové k Němcům mají chovati, zdá se, že spisek sám měl podobný ráz jako současné utrakvistické »Krátké sebrání z kronik českých«, jehož snad, nebo ještě spíše jeho starší předlohy, byl katolickou obdobou k podobnému účelu.[13])

1438 nebo až 1471. Druhou eventualitu se zdá vylučovati nejen palaeografický ráz záznamů obou zlomků, jenž je blízek polovině 15. století, nýbrž i věcná povaha většího zlomku, jež ukazuje spíše na dobu před kralováním Jiříkovým, než po něm. Zajisté nálada veršů:

»Bude to, že krále nenie,
v zemi hrozné proměněnie.
Viete to, že sě tak stalo,
když sě krále nedostalo«

dobře se hodí na počátek r. 1458, kdy po správčí vládě Jiříkově, vedené jménem mladého krále, mnohým se jevilo nebezpečí nového bezvládí v hrozivé formě, avšak ne tak k r. 1471, kdy za války s Matyášem již po delší dobu rozdělení země na obě strany v lečcems obnovovalo poměry, podobné bezvládí. Právě strach před »hrozným proměněním« se nehodí ani k r. 1438, kdy krátká a při tom ještě bouřlivá doba vlády Zikmundovy nestačila k řádné obnově veřejných poměrů, tak aby se autorovi po ní stýskalo. I jinou zmínku:

»Muožete tomu rozuměti,
z prvních příhod to věděti,
an sě lid bez krále búří,
země ohněm ta sě kúří...«

bych spíše pokládal za narážku nikoli na události války husitské, jež se tu zdá býti dosti dalekou, nýbrž na bezvládí let čtyřicátých (k tomu lze připomenouti vzpomínku z »Dialogu« Jana z Rabštejna z r. 1469 na onu dobu, kdy »in diversa Bohemorum scindebantur vota, bella et prelia tum in domesticos, tum in exteros concitabantur«: AÖG. 54. 358). Ve spojení s poznámkou o biskupovi a prelátech svědčí o katolickém smýšlení autorově i místo, jak za bezvládí vzroste bludařství i církevní nepořádky (také »že chlap sě knězem učiní a kněz bez studu ožení«), jež ovšem jinak by bylo možno přičísti i utrakvistovi směru Rokycanova.

[13]) Tak ovšem by nebylo možno k »Nové kronice« této povahy přibírati jiné zlomky veršované, (jak ve St. let. čes. 470-74 a 486-50 — ty proti Palackému, Die Gesch. d. Hussitentums (1868) 20 Mareš, Prokopa... »Ars dictandi« 16 z ní přímo vylučuje — tak dva zlomky z let 1419-20 v Erbenově »Výboru« II. 251 a d., jež Mareš, Prokopa... Praxis cancelariae str. XIV také Prokopovi přisuzuje): tyto se jednak týkají počátků husitských, jednak se zabývají událostmi z l. 1468-74. Tím však by přece Prokopovo autorství těchto zlomků, byť i ne všech, nemusilo ztratiti svůj základ: jen by vedle tendenční »Nové kroniky« z r. 1458 existovala ještě jiná Prokopova kronika veršovaná, zvláště se obírající počátky husitství. Při tom zaslouží pozornosti, že Mareš srovnáním zjistil, že písař obou zlomků rajhradských i obou zlomků třeboňských (o letech 1419-20 ve »Výboru«) je týž, což však ještě není důkazem, že, byť je i týž

Jako zůstal Prokop, ač katolík, i po převratu z r. 1448 v dobrém poměru k Novoměstským a udržel se v nejvyšším písařství,[14]) tak, zdá se, byl i v dobrém poměru k správci Jiříkovi. Jestliže Jiřík již jako král, 1. června 1459, mu dal v podhradí vyšehradském při Botiči vypuštěný rybník za jeho »věrné a neúnavné« služby, lze se domýšleti, že jejich přátelský poměr byl již starší. A právě tento dar, tak vhodně doplňující Prokopův nemovitý majetek v těchto stranách, dar, jenž nezůstal ojedinělý,[15]) snad má i vztah k jeho spisku, k »Nové kronice«, byl-li tento opravdu tak nazván, ať již vznikl bez podnětu i vědomí Jiříkova nebo jeho přátel, nebo

---

písař současně opsal, jsou částmi jednoho díla. Jireček ve FRB. III. str. XIV je nakloněn viděti v Prokopovi i autora skládání o Přemyslu Otakarovi a Závišovi i o vidění Jana z Jenštejna. — Oba zlomky rajhradské, třeba jsou nadepsány jako části »Nové kroniky« (vlastně jen první; při druhém se jen praví: »To vše z Croniky Prokopa...«), opravdu kromě toho, co se týká vlastního zájmu autorova, totiž jak čeští panovníci si v minulosti škodili přílišnou důvěrou k Němcům a jaký by to mělo míti vliv při volbě nového krále, si jinak nevšímají detailu historického (jinak ovšem je ve zlomcích ostatních) a tedy málo by se hodily do opravdové kroniky: v prvním, v 28 verších, se z vlády tří posledních Přemyslovců vytýká jenom jejich vztah k Němcům, ne bez zřejmých ohlasů z Dalimila, ne tak při Přemyslu Otakaru II., jako při Václavu II. a III. (i u něho Václav II., hyne žalostí, »neb Čechuov v radu nevinu,« a syn jeho »Vaněk« na radu »Rakúského« [Albrechta I.] přijme v službu ne sice tři Durinky, přece však jednoho).

[14]) R. 1450 Janek Stříbrný, kdysi (1437-40) rychtář novoměstský, při postupu dvou luček Prokopovi žádá, aby je tento měl bez úroku obci za to, že obci i Jankovi odedávna věrně sloužil, a konšelé to ochotně povolili (Mareš, Ars. dict. 7). Tento Janek se při sázení rady Jiříkem r. 1455 stal konšelem. (Tomek IX. 283). U Novoměstských si Prokop nepochybně získal oblibu zvláště svým spisem o právech novoměstských, jímž významně zasáhl v staré rozepře mezi Starým a Novým městem (Čelakovský ve »Sborníku přísp. k děj. hl. m. Prahy« I. 2. 267 připouští, že spis ten byl již začat brzo po r. 1453, avšak konečné sepsání klade až do let šedesátých: než i před jeho dokončením se jistě o něm vědělo).

[15]) Zápis královský otiskuje Čelakovský tamtéž 20[32]) a s ním zároveň i jiný z 30. července 1460, jímž Jiřík potvrdil Prokopovi jiné jeho zápisy, zvláště na dům Opavský (později nazvaný Faustovým). O jeho majetkových poměrech sr. tamtéž 266[132]) i Mareše, Ars dictandi 5 a d. — Prokop ve své »Praxis cancellariae« několikráte uvádí Jiříka, avšak beze všeho osobního vztahu k němu. Jsou to doklady jednak z listin na radnici uložených, jednak z městských knih samých (o těchto posledních však nelze tvrditi, jak činí vydavatel Mareš str. XII., že různé časové přípisky sem vsunul sám nejvyšší písař Prokop, neboť manualy č. 2084 a 2085, o něž tu jde, jsou čistopisem, z něhož není patrno, co který písař sem zapsal a nejsou-li z péra kollegy Prokopova, utrakvisty). Než i při těchto dokladech, přesně podávaných podle předloh, bychom mohli postihnouti jistý subjektivní rys: jestliže Prokop (u Mareše str. 107-8) v plném znění podává listy papežské z r. 1456, vychvalující zásluhy Jiříkovy, není to bez významu pro poměr autorův ke gubernátorovi, neboť lze s tím spojiti i jeho úmysl, oslaviti Jiříka u svých posluchačů (jeť »Praxis cancellariae« čtením universitním).

ať Jiří jako král se autorovi odvděčoval za služby, které mu v rozhodné době spiskem svým učinil přímo podle přání jeho i jeho stoupenců.

Není pochyby, že v každém případě Jiříkovi byl vhod spisek, naplněný vřelým cítěním národním,[16]) jenž celým svým tenórem, příklady, vzatými z domácí historie, zavrhoval kandidaturu německou a tak usnadňoval cestu kandidatuře domácí. Byl mu tím vítanější, že autor byl katolík a obracel se ke katolíkům, třebas určitěji nenaznačoval, kdo a jaký by měl býti domácí kandidát. Nebyla tak vylučována ani kandidatura Jiříkova. Důležito bylo, že autor, blíže se tak k pojetí utrakvistickému, nezmiňoval se o žádných dědických nárocích a doporoučel právě rychlou volbu nového krále,[17]) která by zabránila všem neblahým následkům bezvládí, zpustošení země, »práva i řádu zkažení«, vzrůstu bludařství a církevním zvrácenostem, avšak také sociálním bouřím, hrozícím šlechtě, že se obnoví nebezpečí války husitské:

»strach, že bude šlechta manem,
bude zasě chlap, trúp pánem«.

Tento aristokratický tón, jenž nebyl dalek ani vlastního smýšlení Jiříkova,[18]) jak ukazoval charakter dosavadní jeho vlády gubernátorské,

---

[16]) První zlomek vrcholí po té stránce ve verších:

»Zříš, jakť Němci Čechuom přejí,
jich zlému se s pláčem smějí.«

Později, ve fragmentu latinské kroniky Prokopovy z r. 1476, ne-li již z let šedesátých (Höfler SS. rr. husit. I. 67 a d), duch protiněmecký nevystupuje již tak příkře. I u Prokopa se české vědomí národní rozšiřuje jistou měrou na vědomí slovanské, byť ne ve formě tak energické, jako v současných projevech utrakvistických. Lze o tom podati doklad ze spisu o právech novoměstských, jejž lze mu se vší pravděpodobností přičísti (srv. i výše pozn. 14). Zde autor z činnosti Karla IV. připomíná i založení kláštera sv. Jeronyma na Slovanech: »a tu [Karel] s otcem svatým zpuosobil, aby slovanským jazykem mše a hodiny svaté slúženy byly pro památku jazyka slovanského, jímžto sú první Čechové na vieru křesťanskú pokřtěni« (ČČM. 1836, 300).

[17]) »Ruče volte sobě krále,
král to vše zlé pak uvalé,
stav lepší v zemi uvede
a všecko dobré přivede.«

Není to kritika gubernátorství Jiříkova, jako by s královstvím měl nastati »stav lepší«, nýbrž staví se tu kontrast proti tomu, kdyby krále nebylo.

[18]) Hned k samým počátkům vlády Jiříkovy, k r. 1458, je v kodexu talmberském (128) i gersdorfském (130) zaznamenán jeho zákaz deskových vkladů dědinníkům vůbec i vkladů, činěných od dědinníku kterémukoli »vladyckému člověku« »až do dalšího rozkázání královy milosti.« Byl to sice po volbě ústupek vyšší šlechtě, jenž však nepochybně odpovídal i konservativnímu celkem stanovisku Jiříkovu k vrstvám lidovým. Po té stránce je zajímavo též čísti v Jiříkových výsadách Pražanům z r. 1459 o stálých ročních platech na domech městských, že tak nastává zkáza rodů starožitných, klesajících na úroveň podruhů, při čemž nechybí ani moment národnostní poukazem k tomu, že mnozí se ocítají v podružství cizozemců (Cod. jur. municip. I. 246 i 259):

byl zajisté na místě ve spisku, jenž měl zvláště na zřeteli katolické pány, spíše však jen jako voliče, než jako vlastní nápadníky trůnu. Alespoň netajená přízeň, jakou zachoval Prokop k bývalému purkmistru novoměstskému Pavlovi Dětřichovic, jenž při převratu v Praze r. 1448 utekl a stal se pak úředníkem rožmberským a jenž v tomto postavení byl by snad mohl býti nějakým způsobem zasvěcen v plány »starého pána«, Oldřicha, nezdá se k tomu dostatečným důvodem.[19])

Připravoval-li spisek Prokopův zatím jen nepřímo, svým odporem proti Němcům, mysli k přijetí domácí kandidatury, při níž se bezděky hned pozornost obracela k Jiříkovi, jenž osvědčiv se tak dobře svou dosavadní vládou, nejspíše se hodil k odstranění všech těch povážlivých nebezpečí, předvídaných Prokopem pro dobu bezvládí — je pravděpodobno, že Jiřík záhy, již někdy na počátku r. 1458 nastoupil důvěrně přímou cestu, jak by si získal katolické pány, z nichž někteří byli jeho straníky již od konce let čtyřicátých, jako Jindřich z Michalovic.[20]) Jeho přítomnost byla by Jiříkovi vítána, stejně jako druhých pánů, kteří se spolu s panem Jindřichem dosud z Francie nevrátili a kteří mu mohli býti dobrými prostředníky při jednání o volbu: ne-li Zdeněk ze Šternberka, jenž se sice po nedávném tuhém sporu s Jiříkem smířil,[21]) na něhož však pro jeho pyšnou ctižádost bylo těžko

---

Mendl (sr. výše 112—13) sice při oceňování právního významu tohoto privilegia upozorňuje na humanistický jeho ráz, avšak v souvislosti s tím, co již bylo v té příčině o Jiříkovi řečeno, i s jeho snahou, dále projevenou v privilegiu samém, omeziti měšťanům právo svobodně disponovati majetkem nemovitým, lze též připustiti, že názor, vyslovený tím, kdo list koncipoval, o následcích toho, jsou-li domy městské přetíženy stálými platy — odpovídal nejen smýšlení jeho, nýbrž i Jiříka samého.

[19]) Pavel, jenž již 18. září 1453 psal ze Strakonic panu Oldřichovi z Rožmberka jako »služebník VMti« (AČ. III. 64), připomíná se později nejen od Březana při r. 1467 jako »písař důchodní v Soběslavi« (koncept životopisu Jana z Rožmberka v ČČM. 1899. 236), nýbrž i v jiných archiválních památkách rožmberských (v AČ. VII. i XIV.): je to zajisté onen Pavel, »procurator Sobieslawiensis«, jenž psal již 3. srpna 1453 Janu Ritschauerovi, »supremo notario dominorum de Rosis« (AČ. XIV. 62—63). Při volbě Jiříkově byl v Praze a psal o ní důležitou zprávu ještě 2. března, jež však, třebas jeho přítomnost při této příležitosti je dosti nápadná, má zcela objektivní tón a sama nijak nesvědčí, že by byl Pavel nějak účasten vlastní agitace, až na nechuť, s jakou píše (»Noviny vám píši, ale radši bych je nepsal«) o tom, co se stalo, Janu Ritschauerovi (Palacký IV. 2. 27[14])). Byl by snad tento nejvyšší písař rožmberský nějak účasten intrik páně Oldřichových? — O úctě Prokopově k Pavlovi Dětřichovic víme z jeho spisu o právech novoměstských, kde autor, připomínaje, že byl Pavel v radě králů Zikmunda i Albrechta II., zdůrazňuje, že Pavel »byl tomu Novému městu, né i všemu království užitečný. A skrze to město Pražské dobré a slovútné jméno mělo a pověst výhlasnú a obec nebyla bezprávnými poplatky obtěžována a bohatý i chudý práva a svobod městských požievali« (ČČM. 1836. 304).

[20]) Čes. děj. III. 2. 266.

[21]) Konec Lad. Pohr. 107 a d.

spoléhati, tedy Jindřich z Michalovic mohl v Čechách u katolických pánů se zdarem zastávati tutéž úlohu, jako Jindřich z Lipého u pánů moravských, kdežto Buriána Trčku z Lípy dovedli zatím u českých utrakvistů nahraditi jiní straníci Jiříkovi. Proto bylo jen v zájmu Jiříkově, že byl sněm volební odložen tak, že se mohli zatím poslové z Francie vrátiti.[22]) Než ani tak, uprostřed jiných akcí, které jednak jeho pozornost poutaly k vývoji událostí uherských, jednak nutily jej všímati si sněmu vídeňského, jenž se sešel v druhé polovině ledna a kde kromě jiných věcí bylo třeba též se ozvati proti pomluvám o otrávení krále Ladislava,[22a]) nemohl Jiřík jednání s pány odkládati; snad již v tu dobu, kdy právě ho došly zprávy, kudy se poselstvo bude vraceti, avšak zároveň patrně již i novina, že v zápas volební zasáhne i Francie, spadají u nich počátky jeho akce, jež tak doprovází a zesiluje dojem spisku Prokopova, napřed již hledíc panstvo získati, nežli i se strany francouzské bude vystaveno vábivým slibům a nabídkám, a která již tehdy nebyla bez výsledků.[23])

S předními zástupci utrakvistickými byl již tehdy nepochybně dohodnut.[24]) Lze-li věřiti Eneáši Silviovi, hlavní mluvčí utrakvismu, Rokycana, nějakou dobu váhal mezi alternativou: buď si zvoliti krále svého vyznání nebo, kdyby se nikdo nezdál býti hodný takové hodnosti, podle židovského způsobu starozákonního si vzíti soudce.[25]) Jestliže se však objevily takové rozpaky, velmi brzo zmizely a sotva bylo je třeba »četnými řečmi« (vlastně kázáními) plašiti. Alternativa, byla-li, byla jen formální, ježto o vhodnou osobu nebylo sporu a ježto ani poměry, daleké již radikalismu počátků husitských, nepřály pokusům, vybočiti z tradičních drah zřízení státního, byť i bylo při nich možno se odvolávati na vzory starozákonní. Snad příčinou k počáteční, avšak jen kratičké neshodě byl nedosti dobrý před tím poměr mezi Jiříkem a Rokycanou.

Řešení náboženské otázky v době Ladislavově, zvláště jednání o obnovu arcibiskupství, jež ne vždy vyhovovalo přáním Rokycanovým, i netajená

[22]) Byl tedy zbytečný strach Oldřicha z Rožmberka v listu z 1. února k Vilémovi Saskému, že by k jednání sněmovnímu došlo před návratem poslů (FRA. 20. 125). Pan Oldřich snad tu počítal na Zdeňka ze Šternberka, spíše však pro sebe než pro Viléma

[22a]) Chmel, Mater. zu österr. Gesch. II. 148.

[23]) Ovšem akce vlastní byla odložena až k návratu poslů. K tomu ukazuje větší traktát Tempelfeldův s počátku r. 1459. Praví-li se tu (str. 167), že Jiřík začal jednati »cum notabilioribus regni baronibus de Rosis, de Stellis, de Monte S. Michaelis et pluribus ceteris« — je patrno, že je to již po návratu poslů, avšak poznámka, že Jiřík má již na své straně i některé katolíky (»sed eciam [numerum] de parte alia, scilicet de fide Theotonicorum«), ukazuje, že bylo s těmito jednáno již dříve.

[24]) O tom platí již tehdy výrok Eschenloerův (SS. rr. Sil. VII. 15), třebas jej slyšíme až ve spojení s návratem Jiříkovým ze Strážnice: »partem infectam ad nutum totam [Georgius] habuit.«

[25]) Hist. boh., kap. 72. Hájek 435a) již mluví o 12 soudcích.

nepřízeň mladého krále k němu ve spojení se znepokojivými pověstmi o nastávající persekuci utrakvismu vnesla stíny mezi Rokycanu a Jiříka, jenž při všem zachovával umírněnost, shodnou sice s jeho správčím postavením nad oběma stranami, avšak leckdy dosti trpce snášenou od horlivějších utrakvistů, méně se řídících státnickými jeho ohledy. Proto nebylo možno, jak to tendenčně činili katoličtí odpůrci, ztotožňovati Jiříka s Rokycanou, jako by mezi nimi byla nejužší shoda.[26]) To však, když šlo o nejvyšší prospěchy národní i utrakvistické, nemohlo vaditi, aby i Rokycana a jeho horliví stoupenci uznali, že obojí je pevně spojeno s osobou Jiříkovou a že není na čase, nutný jednotný postup utrakvistický rušiti důrazem na osobní rozpory: třeba uznati, že vůdcové utrakvističtí nezůstali za jedinečnou příležitostí, která se jim volbou nového krále naskytovala, a že na své straně svedli všecku agitaci předvolební v jedno řečiště, ve znamení volby Jiříkovy.

V ducha této agitace charakteristický hled podávají dva spisky, z nichž časově prvním je známý spisek »Krátké sebránie z kronik českých k výstraze věrných Čechóv« a druhým spisek podobného rázu, vzniklý o něco později, jejž lze spojiti se jménem Martina Lupáče, zvoleného r. 1435 za podbiskupa Rokycanova.

»Krátké sebrání«[27]) nepochybně vzniklo již na konci ledna 1458 a jeho autorem byl horlivý utrakvista asi z okolí Rokycanova, spíše laik než kněz, muž dosti vzdělaný, znalý i latiny.[28]) Byl dobrý znatel kronik,

---

[26]) Tempelfeld ve větším traktátě: »Pater videlicet et filius non honoris, sed erroris Jersiko Rokyczani, Jersiko et Rokyczanus, Jersikonis Rokyczanus, duo in fide una, duo in consiliis, una duo in pertinacia una« (rukopis petrohrad F. IV., čís. 102 f. 86a-b)); sr. i vydání Losertho vo 105[1])). I jinak Tempelfeldovi je vzájemnost mezi Jiříkem a Rokycanou úplná, po volbě i před ní (I. 148-9): »Supremus eciam ille heresiarcha Johannes de Rackiczano cum omnibus adherentibus per ipsum [Jorszickonem] redditur tutus... Ob quod eciam inter supremos suos consiliarios ipse maior predicatur et honoratur.« Obšírný rejstřík vin Rokycanových, zde uvedený, nejlépe ukazuje hodnověrnost autora, jenž, aby právě nenávist, jaká v německém sousedství vládla proti Rokycanovi, přenesl i na Jiříka, hleděl všemožně Jiříka postaviti v světlo jeho nejhorlivějšího obránce, začež mu volba měla býti odměnou (proto Rokycana vším způsobem agituje, »ut gubernatorem sibi ab inicio gubernacionis et ante firmissime adherentem intrudere posset«: I. 167). Podle Tempelfelda (I. 167) před volbou Jiřík přímo »cepit practicare cum heresiarcha Rakizano et per Rakizanum cum aliis tum in civitate Pragensi, quam extra in aliis locis, opidis et castris.« Ovšem zmínka o agitaci mimopražské spadá do doby o něco pozdější (sr. níže str. 716).

[27]) O jeho vzniku a okolnostech s tím spojených sr. Exkurs.

[28]) Vydavatel Polák (sr. Exkurs) 2 jej pokládá za kněze strany Rokycanovy, ježto se prý laik složení takového spisku nemohl dobře odvážiti. Než sám obsah spisku, v němž není nic, při čem bychom musili předpokládati autora kněze, a jenž má spíše ráz světský i přes nezbytný, jak doba toho žádala, důraz na otázku náboženskou, dovoluje nám souditi, že autorem byl laik, ať již měšťan nebo muž rodu zemanského, jistě vychovanec artistické

zvláště Dalimila, z něhož ve své práci cituje tolik, takže tato mohla býti později (od Hanky) pokládána za zvláštní úpravu jeho kroniky. Dalimila jemu, stejně jako mnoha jeho vrstevníkům, činilo zvláště milým žhavé sebevědomí národní a spojená s ním prudká nenávist k Němcům. Z ní též činí autor hlavní zbraň, kterou chce upraviti volné místo kandidatuře domácí: co se nestalo po vymření domácí dynastie přemyslovské, ani o sto let později za revoluce husitské, má se splniti nyní, a Češi mají se v otázce královské vrátiti k domácímu kořeni.

Jako ve svém horoucím cítění českém pokračuje autor ve stopách Dalimilových a jako v něm ožívá žár, který prochvíval vášnivé manifesty Pražan i Žižky s počátku veliké bouře, hrozící odváti samý základ českého národního bytu, tak je důsledným dědicem těchto svých předchůdců i v silném vědomí slovanském, takže mu namnoze pojmy češství i slovanství splývají a častěji se mu kladou bezděky vedle sebe jako synonyma, ač on ani tak nikde neztrácí svůj konkretní, český základ, jenž mu přese všecko vědomí o příbuznosti s ostatními Slovany, z nichž ovšem tehdy vlastně se myslí hlavně na Poláky, zůstává bližší. Proto se dovolává i jednoho z oněch naivních fals, ve kterých si jeho doba důvěřivě libovala, zápisu Alexandra Velkého, jímž tento jako pán světa »osvícenému« rodu slovanskému udílí všecky končiny od severu až na jih k mezím italským, tak aby se nikdo jiný v nich nesměl usídliti. A vlastnosti, pro něž jim světovládce tuto výsadu dává, jejich statečnost, avšak zvláště jejich věrnost (»in fide veraces«), jsou opakem vlastností onoho kmene, který se tu sice nejmenuje, jehož však jméno jako uchvatitele krajů, Slovanům zde výslovně přiřčených, autor »Krátkého sebrání« hned na počátku neopominul připomenouti — světoběžných Němců; ti sice nejprve, jak již naznačovalo jejich jméno (»a ten jazyk německý slove manný«) Slovanům posluhovali, avšak potom je svými »lstmi« chytře okolo moře a Rýna téměř až k Římu vyhubili a sami se tam osadili. Jestliže se zde autor přidržel starší předlohy již se století 14., zmínka o zemích »lužňanské, srbské i také slezské,« jež »německá zběř osáhla a osadila«, je přímým ohlasem známého manifestu pražského s počátku války husitské.[29])

---

fakulty na universitě pražské, jež i ve svém úpadku pokytovala dosti příležitosti k vzdělání. Takovému byla znalost latiny i Písma běžná. Tomek IX. 250 poznamenává z doby husitské (i Jiříkovy) více měšťanů literně vzdělaných (»cives literati«) a uvádí zvláště seznam knih pozustalých r. 1454 po Havlu pergamenníkovi: vidíme tu prostředí, v němž dobře mohlo »Kr. sebr.« vzniknouti.

[29]) AČ. III. 212—13. Onou starší předlohou je spis »De Theutonicis bonum dictamen«, vydaný Wostrým v MVGDB. 53. 193 a d. Zásada nerovnosti národnostní, vlastní onomu prostředí, v němž zápis Alexandrův vznikl (tohoto po Hájkovi si všimli i Goldast, De Boh. regni... iuribus ac priv... comment., příl. 1. a Balbín, Miscellan, I. 2. 98), našla svůj reflex v 2. čl. »Kr. sebr.« i v tom, že národové při rozdělení u věže babylonské se liší i podle toho, jaký titul mají jejich vůdcové: »jedni [jazykové měli], jakožto

Jak i o Čechy se německá »nevěra«[30]) pokoušela, osvětluje autor hojnými příklady historickými, jež mají býti výstrahou věrným Čechům v této veliké chvíli, při kandidatuře Viléma Saského i Habsburků; autor pokládá za vhodné, příležitostně vytknouti zvláště lstné i ukrutné úklady Durynků a »Rakúsiců«. Jestliže »Němce v Čechách plodili« i leckteří členové domácího rodu přemyslovského, kteří však našli protiváhu v jiných členech, milovnících svého národa, tím horší byla cizí dynastie lucemburská. Z ní ani Karel, ač jinak velmi českou zemi zvelebil, nenašel přízně autorovy, ježto prý i on »všudy Němce po zemi jen plodil«, zůstávaje tak přes všecky své zásluhy výstražným typem krále cizího původu.

Uvěřiti Němcům, »najlítějším« nepřátelům »jazyka Českého i Slovanského«[31]), značí »osidlo na hrdlo svázané a pád konečný«; moc a vliv německý je jako jed v krmi vlitý. Nelze, aby Čechové, »v nichž jest pravá česká žíla a německým i žádným podšitím nejsú podšiti«, přijali za pána Němce, ani když tento chce jim vydati na jejich svobody jakékoli zápisy, neboť již Albrecht I. pobízel syna: »Dávaj jim črnidla a bělpucha do vóle a potom jim odejmeš, šíji mečem hole!«

Němec také, kdyby byl zvolen, sotva by se zasadil o navrácení oněch částí korunních, které Němci odtrhli, naopak by jich ještě více svým krajanům zavadil, věrné Čechy z domů vyháněje a statky jim zabíraje.

Právě s nich, kteří Čecha nechtějí přijmouti ani za měšťana, tím méně za svého pána, mají si »oslepilí Čechové« příklad vzíti a také si Němce za krále nevoliti. Králů německých je pak se tím spíše stříci, když víra tím, že se většina Čechů přiznala ke kalichu a nedá se od něho odvrátiti, přidala ještě více hořkosti ve vztahy českoněmecké a Němci jsou i »najhlavnějšími« nepřáteli kalicha, popouzejíce »s lživým svým kněžstvem« všecky ostatní národy proti Čechům k jejich vyhlazení a usilujíce je po všem světě zmazati nářkem z kacířství.

Je tedy třeba voliti si krále »z svého jazyka«, jak k tomu již radí i Písmo (Deuteron. 17,15)! Není-li pak to možno[32]) — zde se ozývá podobná alternativa, o níž jsme již slyšeli u Rokycany — lze zvoliti některého Slovana nebo i jiného cizince, jenom ne Němce: při tom význačný dodatek »ač by bohatý nebyl«, mající zde význam výhrady, aby to nebyl kníže bez bo-

---

vyšší, krále, druzí vévody, jiní markrabie, kniežata a pány, a těm všem jisté země a krajiny jsú byly rozděleny.« Němci pod hejtmanem Teukadem prý neměli »žádného určeného královstvie ani krajiny.«

[30]) »pokolenie německé nikdy z přirozenie svého nemóž býti věrno jazyku Českému« (čl. 5).

[31]) Polák 20[62]) poznamenal, jak v rukopise spisku v charakteristické důslednosti adjektiva »český« a »slovanský« se píší s počátečním velkým písmenem, zato však »Němci« s malým.

[32]) Tato výhrada z článku 19., kde vidíme klesající stupnici »Čech — Slovan — jiný cizinec«, se v jiné formě opakuje i v čl. 20 při požadavku, aby se král s Čechy shodoval u víře (»a nebude-li to moci býti prve, ale při korunování . . .«).

batství a moci, ukazuje, že to byla Francie, na niž se tehdy v Čechách myslilo při eventualitě kandidatury cizince neslovanského původu. Než čeští utrakvisté se musí před těmito, nečeskými kandidáty zabezpečiti nejen tím, aby král měl jedině českou radu »a najviece milovníky krve Božie«, ježto by jinak »s odpornými pány neb jinými duchovními některaký klobúček lstivý« mohl býti »skován« na nynější i budoucí škodu celé země — nýbrž aby král, přicházející odjinud, se shodl s utrakvisty »v nedlúhém času«, »nebude-li to moci býti prve, ale při korunování neb v brzkém času potom«: bez opatření otázky náboženské není ani možno upokojiti zemi. O to by se méně staral král, který by »v skutku« nebyl ve shodě se svým lidem a dával tak jemu podnět k obavám před »úklady a lstí«, kterými by snad měl býti od kalicha odveden; také by se takový král málo staral, aby zbavil český národ lživého a falešného nářku z kacířství.

Autor silným akcentem na národnost i víru, u většiny národní úzce spojené, vycházel vstříc náladě utrakvistické veřejnosti, avšak jména určitého, které by ztělesňovalo všecky naděje v tom směru, nevyslovil. Jen zmínka o »najmohutnějším Čechu« naznačovala, na koho se tu myslilo i při oněch výhradách, jež, třebas na kandidaturu domácí nezapomínaly, přece se zdály již předem příliš míti ohled na kandidáta cizího. Toto v hlavní věci zdrželivé stanovisko, jež zatím více naznačovalo, než samo přímo doporučovalo, shodovalo se s tím stavem věcí, za něhož Jiřík odjížděl do Strážnice, neponechávaje však hlavního jeviště předvolební akce, Prahy, bez spolehlivých zástupců, kteří byli s to podle jeho disposic dále, i bez něho, pokračovati: bystrá choť Johanna mohla k tomu snad užíti kromě prvního (od r. 1456) purkmistra staroměstského Samuele Velvara i jeho svaka Vaňka Valečovského z Kněžmosta, královského podkomořího, i služeb svého bratra Lva z Rožmitálu, katolíka, proslulého později diplomatickou obratností, i neméně známého diplomata a zároveň svata Jiříkova Jana Calty z Kamenné Hory.[32a])

Ještě na počátku února se veřejně jméno Jiříkovo mezi kandidáty neozvalo, ačkoli v Praze vzrušení veřejné, nikoli bez účinků bouřlivých kázání Rokycanových proti administrátorovi Václavu z Krumlova, jehož nějaký list do Říma na újmu Rokycanovi při jednání o jmenování arcibiskupovo byl zachycen, dosahovalo již vysokého stupně, nabývajíc leckde až fantastické formy,[33]) a ačkoli se již důrazně ozývalo volání po kandidátu

---

[32a]) »Švagrem milým« jej Jiřík jmenuje již r. 1450 (AČ. II. 267). Za katolíka jej má T o m e k VI. 192; sr. i Konec Lad. Pohr. 180.[1]) Tempelfeld (I. 166) nazývá ho: »unus Jorsziconis consorcius sibi quadam affinitate conjunctus«.

[33]) Po té stránce zaslouží pozornosti zpráva dosud přehlížená, že po zatčení administrátorově na hromnice přes 300 lidí bylo »off dem hawse«, tedy na hradě u sv. Víta, »vnd haben gewartet, wenn der könig vffstünde etc. (FRA. 20. 129). Jde tu o nějaké pověsti, že král Ladislav vstane z hrobu, jež však patrně zasahovaly lidové vrstvy katolické, náhlou smrtí královou tak bolestně dotčené ve svých nadějích v restituci českého katolictví.

domácím s výslovným vylučováním nápadníků německých.[34]) Při tom asi již docházelo v Praze ke sporům mezi Čechy a Němci, takže Jiřík, patrně ještě před svým odjezdem na Moravu, aby zabránil sporům v době příštího sněmování, poručil, aby všichni cizí kupci do 14 dnů odjeli se země, ponechávajíce tu neprodané ještě zboží ležeti až k času dalšímu.[35]) Než stoupající napětí agitační, nepochybně ještě před návratem Jiříkovým z Moravy (18. února),[36]) způsobilo, že posléze bylo mezi kandidáty uvedeno i jméno Jiříkovo, a tak národní utrakvistická kandidatura vystoupila již otevřeně na veřejnost.

Před tím na konec masopustu, mezi 12. a 14. únorem[37]), přijelo poselstvo z Francie, a již tu snad Johanna a její pomocníci narazili na překážky, ani ne tak na přímý odpor, jako — a tu by se, tuším, z části opakovaly dřívější již zkušenosti Jiříka samého — na výmluvy a odklady.[38]) Na žádosti za podporu Jiříkovy kandidatury, s nimiž byly spojeny již i odkazy na to, že Jiřík může počítati kromě straníků utrakvistických i na některé katolíky — někteří páni, hledíce se vytočiti, jen odpovídali, že, až přijde k volbě, uslyšíce i jiné a uvážíce okolnosti, učiní, co by bylo rozumné a k prospěchu

---

[34]) Nedatované noviny, sotva však z Prahy samé (Bachmann, Ein Jahr 47[1]) je přičítá onomu penězoměnci Janu Monhoubtovi z Freiberka, jenž poslal i noviny, připomenuté dále v pozn. 35), jež svou zprávou o příjezdu poslů z Francie náležejí na konec první poloviny února (sr. výše 702[6]), píší: Item die gemeyne rede gehet, wie die Behemen schreien vnd ruffen [pisatel tedy sám asi v Praze nebyl], das man kein Deutzschen, sundern eyn, der ires getzünges sei, zu eynem konig aufnemen sulle.« (FRA. 20. 126.) Zprávy takové se záhy rozšířily i do sousedních zemí. O tom se zmiňuje 23. února i hejtman v Plassenburce Merten Fritsche, žádaje Chebské za správné informace: »Es ist hin in dieser lantart lantmansweise und von fliegenden meren erhalten wir, das man zu Behem einen kunig aufgeworffen und erwelet haben« (opis z Chebu v diplomatáři v pražském archivu musejním).

[35]) Noviny z Freiberka 11. února (FRA. 20. 126). Nastal v tom však přece asi nějaký průtah, ježto, opět z Freiberka, ovšem oklikou přes Vídeň, odkud zpráva přišla, teprve 26. února slyšíme, »das alle koufflewtte in eyner stunde mussen von Prage weg reytten« (tamtéž 129): bylo tedy nutno v té věci nové nařízení o okamžitém odjezdu. Pověst o tom pojala to jinak, jako by v tom byl nátlak husitský: »und wer nit mit in [s Čechy] glauben wolt, der must in 8 tagen uss Behem sweren« (kronika špýrská: Mone I. 420).

[36]) Píšeť Jiřík Vilémovi Saskému z Prahy 19. února, že včera přijel (FRA. 20. 127).

[37]) Sr. výše 702[6]).

[38]) Sr. k tomu i k dalšímu Tempelfelda I. 167 (sr. výše 709[23]). Podle něho sice začal jednati s pány Jiřík sám, avšak není zajisté násilným výklad, jenž tu Jiříka nahrazuje Johannou a jinými jeho důvěrníky, v jejichž jednání pak on sám hned pokračoval; nebyloť možno ztráceti vzácný čas. Výraz o zastáncích kandidatury Jiříkovy mezi utrakvisty (»asserens se habere pro sua adhesione numerum popularium, nedum Thaboritarum, et aliorum de parte et fide sua«) tu značí, že byla to města — o straně táborské již tehdy nelze mluviti — a zemanstvo.

království: třeba se zajisté při věci, tak důležité pro všecky stavy, neukvapovati a dbáti všech starších ustanovení o volbě.[39]) Bylo to již v době, kdy se strany Jiříkovy mohlo býti též poukazováno na mínění veřejné, pokládající Jiříka za kandidáta, samým bohem vyvoleného, jak zřetelně již ukazovaly hlasy v lidu: »Chceme míti za krále Čecha, a to takového, jenž nad jiné vládnouti umí.«[40])

Jestliže zde již byl určitěji Jiřík naznačován než v »Krátkém sebrání«, jeho jméno bylo přímo vysloveno v jiném spisku, který svým obsahem plně vystihoval náladu husitské veřejnosti a jejím citům dával určitý výraz, poskytuje tak agitaci, jejíž duší se stal Rokycana, znamenitý a účinný doplněk ke »Krátkému sebrání«. V jeho autoru lze tušiti předního stoupence Rokycanova, kněze Martina Lupáče, jenž zcela v duchu své minulosti i v této chvíli vystoupil jako horlivý obhájce kalicha i české národnosti, spojuje tak ve svém spisku obě tyto stránky, tak výrazně charakterisující agitaci strany Rokycanovy.[41])

[39]) Proti tvrzení Tempelfeldovu, jež, jakož i jiné jeho zprávy, beze všeho přijímá i Bachmann v MVGDB. 33. 10, že již tehdy Jiřík i hrozil, řka, že mu postačí věděti, kdo mu při volbě chce překážeti — lze namítnouti, že vyjednavatelé, ať Jiřík nebo jeho zástupci, byli by sotva již tehdy užívali takového nátlaku, když bylo možno doufati, že neochota katolických pánů, nehledíc ani ke vlivu veřejného mínění, povolí prostředky jinými. Bývalo by tehdy ještě nevčasné, drážditi odpůrce hrozbami. Dodatek Tempelfeldův, že se páni svými výmluvami osvobodili »ad tempus, licet breve«, naznačuje, že nebylo již daleko před volbou.

[40]) »Volumus habere Bohemum et hunc quasi pre aliis regere scientem in regem nostrum« (Tempelfeld I. 167).

[41]) Ve vratislavském, dosud netištěném textu *R* St. let. čes., jenž podle J. V. Šimáka (ČČH. 1912. 11) byl psán kolem r. 1500, se zachovala při r. 1469 v polemické partii proti německým příbuzným Jiříkovým významná poznámka o Lupáčovi, jež zajisté spočívá na dobré starší předloze: »... neb si byl [milý králi Jiří!] opovrhl prvé zdravú radú dobrého a svatého kněze Martina Lupáče, nechtěl si s ním u Hory [asi r. 1461] ani mluviti, ježto ten kněz Martin velmi o to stál a pracoval, že on kraleval, a prosil Boha řka: »Milý Bože, zkaziž toho krále Jiří i jeho rodinu!... Dokudž král Jiří poslúchal rady věrných kněží, kněze Martina Lupáče, dotud mu šlo vzhuoru, z pána učiněn gubernátorem a z gubernátora králem...« Lupáč tedy mohl býti autorem, o němž praví Tempelfeld (I. 169) v úvodní poznámce k fragmentu spisku, jejž otiskuje (169—71) a jenž ovšem byl podle svého účelu i podle kruhů, na něž se obracel, psán česky: »quidam eciam de persuadentibus maioris intelligencie reputatus diversissime allegabat« (výraz »diversissime« svědčí, že, co dále následuje, je jen fragment); i zde je autorem přední muž strany Rokycanovy. Zdá se, že bylo zde užito formy listu k Pražanům, jak by mohlo svědčiti oslovení »domini gloriosi, viri optimi, gestis et factis multum famosi«, ještě spíše však místo, jak Jiří »Pragensem civitatem in bono ordine tenuit«, a i naděje dále vyslovená: »Utile ergo erit toti communitati, utilius rei publice, sed utilissimum fidei nostre sancte...«. Přirozeně, bylo-li tomu tak, byly opisy poslány i jiným městům a vynikajícím jednotlivcům šlechty utrakvistické, na něž mohl působiti i stavov

Agitace ta byla všestranná a neomezovala se jen na Prahu. Rokycana své lidi posílal do domů řemeslníků, obchodníků, cechmistrů i jinam, kam jen mohl, »přemlouvaje, prose i poroučeje«, aby volba Jiříkova měla volný průchod. Obesílal kněží své strany v různých městech, hradech i tvrzích, a k témuž je naváděl. Cizím pozorovatelům, zvláště německým, byl při tom hlavně nápadný národní přízvuk této agitace. Nikdo jiný se nemůže státi králem než Jiřík, neboť na jeho volbě záleží sláva a prospěch země i národa. Jinak by zajisté volba padla na některého knížete německého, neznajícího ani jazyka českého[42]), a Čechy by při známém, zakořenělém již záští německém[43]) stihly všecky toho důsledky: takový kníže by více dbal Němců než Čechů, Němcům by spíše svěřoval úřady veřejné v Čechách i ostatních zemích korunních, Němci by se i ve městech královských snáze dostávali do rad městských a k výnosným úřadům; Čechové pro neznalost jazyka by nemohli s králem důvěrně jednati a nastávaly by lstivé pikle a úklady proti národu českému, jež by podle staré tužby i věštby německé mohly vésti k jeho úplnému vyhlazení.[44]) Důrazné poučení tu podává nedávný případ Ladislavův přes to, že mladý král česky znal dobře; volba Němce, který by méně česky uměl, by jen nebezpečné možnosti zhoršila.[44a])

Než s důrazem národnostním v nerozlučném svazku byla v tomto horlení i stránka náboženská, jak bylo pochopitelno, jestliže hlavní účast na agitaci měla kazatelna. Ani český utrakvista, vida, jak značná část národa se stále ještě hlásí k církvi římské, nemohl o náboženských rozdílech, které i formálně byly již vyznačovány přímým rozlišováním dvou vyznání v Če-

ský přízvuk na to, že Jiřík byl i »optimus iurium regni et incolarum protector«. Praha tak, zcela ve shodě se skutečností, se stavěla na první místo ve společnosti utrakvistické, a ona především měla svým hlasem rozhodnouti: nešlo ani tak o to, aby teprve byla získána — to již zajisté opatřil Samuel Velvar — jako spíše, aby důvody, jež byly jí určeny, působily i na ostatní utrakvistickou veřejnost. Na autorství Lupáčovo zdá se tu ukazovati i celý tón, svědčící o autorovi, jenž sám byl svědkem, a nikoli bezvlivným, veliké minulosti husitské; ve zmínce o tom, jak laskavě a uctivě byli přijímáni zástupci husitští na dvorech knížecích i na samém koncilu basilejském, lze znamenati osobní dojem, vzpomínku vlastních zkušeností, zvláště z Basileje, jako se tu vůbec, tuším, hlásí ne voják, ani diplomat, nýbrž kněz.

[42]) Chápeme, že tu Tempelfeld (I. 167a d.), jenž takto líčí předvolební agitaci, při svém německém zaujetí nečiní ani zmínky, že by při volbě mohl přijíti v úvahu i Slovan, Kazimír Polský, ač jinde, avšak jen způsobem nejstručnějším (I. 180), přiznává, že volba Jiříkova byla na újmu i jeho choti Alžběty.

[43]) »Presertim eo considerato, quod in terris regni circumfacentibus, ut in Austria, Moravia, Slesia, Sex civitatibus, Lusacia et Misacia Theotonici sunt et Bohemis e x o d i o q u o d a m i n v e t e r a t o infesti sunt« (I. 168).

[44]) Sr. E x k u r s.

[44a]) Jak srovnávání mezi Ladislavem a Jiříkem bylo účinným prostředkem polemickým, je patrno i z Tempelfelda (I 183), jenž tomu věnoval celý odstavec pod názvem: »Reprehenditur comparacio, quam Bohemi faciunt inter regem Ladislaum et Jerszikonem pretensum«.

chách,[45]) mluviti tak, že by svou stranu zcela ztotožnil s českým národem a nazýval ji v tom smyslu věrou českou a katolíky věrou německou, jak se k takovému generalisování spíše klonili Němci, nečiníce valně rozdílů mezi českými utrakvisty a českými katolíky a dávajíce se unášeti více svým záštím národnostním.[46]) Jestliže však přece v Čechách v této době slyšíme o »víře české« a o »víře německé«,[47]) proniká tu husitský názor o Češích jako národu vyvoleném, jemuž bůh dal nejdříve čistě k pravé pravdě prozříti, třebas značná menšina národní s tím nesouhlasila, a název »víry německé« o katolících naznačuje, kde český utrakvista viděl hlavní odpůrce nové pravdy. V tom smyslu zněla tehdejší kázání Rokycanova o »svatých Češích«,[48]) ve smyslu tohoto sebevědomého, honosného pojetí též Lupáč, je-li mínění o jeho autorství správné, ve svém spisku vykládal nárok český na volbu kandidáta domácího, a to Jiříka.

---

[45]) Jiřík již na konci roku 1458 při sporu, vyvolaném od Václava z Krumlova, v odpovědi k Zdeňkovi ze Šternberka určitě rozlišuje »fidem vestram« et »aliam fidem« (Tempelfeld I. 143), stejně jako to i jindy činili husité (»Hic est de fide nostra, hic est de altera seu de fide constraria«: tamtéž 145). Prokop z Rabštejna r. 1462 v Římě praví: »Dvój jest lid v Čechách« (AČ. VIII. 324). Jestliže Řehoř Heimburk r. 1469 v důvěrném listu obě strany náboženské zve »kelcher und oblater« (Höfler, Das kaiserl. Buch d. Markgr. Albrecht Achilles 199), Eschenloer ve své německé kronice (I. 6.) mluví jen o »Christen und Ketzer«.

[46]) Čes. děj. III. 1. 46—47.

[47]) Tempelfeld (I. 152) při sporu o Václava z Krumlova (sr. výše pozn. 45) vykládá odpověď Jiříkovu tak, že on »tamquam verus schismaticus in regno Bohemie per se duplicem fidem sive duas profitetur, unam fidem suam, aliam fidem contrariam, unam fidem Bohemorum, aliam Theotonicam, unam fidem in Bohemia noviter inventam, aliam fidem Romanam diutine servatam et predicatam, similiter unam fidem novam, aliam fidem antiquam et unam fidem partis sue et aliam fidem partis adverse nominari permittit et oris organo proprio in publico sic eloqui non erubescit.« I dále (str. 153) týž autor praví, jistě podle toho, jak se tehdy v Čechách opravdu mluvilo, že tu »vix est civitas, vix villa, vix castrum, vix domus, vix familia, in qua hec duplex fides non practicaretur, licet una fides Bohemica absque rubore et in publico, alia vero Theotonica cum timore et in privato frequencius per alios et aliquos teneatur« (tomuto odstrčení víry katolické ovšem právě dotčený spor Václava z Krumlova neodpovídá).

[48]) Eschenloer, avšak až v německé kronice (I. 47), svou předlohu, Eneáše Silvia, doplňuje dodatkem, jehož jádro však, ač se jinak zdá býti ohlasem z Tempelfelda, mohlo by právě pro detail o »svatých Češích«, jehož u Tempelfelda v této souvislosti není, odpovídati skutečným poměrům: »Er [Rokycana] lesterte alle Herren der Christenheit, dass sie nicht wirdig weren, die ober die heiligen Behem, die alleine rechtfertiglich die Gesetze des Evangelii hielden, herschen sulden, sondern allein einer aus den Behmen geboren, ires Gesetzes Liebhaber und Halder«. Stejně ironicky, jako zde, píše Eschenloer též hned dále, že na sněmu volebním nebyl »niemand aus dem heiligen Volke aus Mehren«. Jak u Čechů samých se vyskytuje přívlastek svatosti, sr. Čes. děj. III. 1, 34 a 40-41. — U Hájka 435b) verse Eneášova o kázáních Rokycanových je rozšířena smyšlenou jistě stížností pánů, kteří prý žádali Pražany, aby »kněži

Autor v plném sebevědomí přímého svědka a účastníka veliké doby vyvolává před zraky svých čtenářů slavné vzpomínky, kdy Čechové tak vysoko stáli v moci i v úctě světa, ve strachu se sklánějícího před jejich statečností a odvahou, kdy všichni, kdo práv svých hájili, hledali jejich pomoci, kdy čeští zástupci s takovou úctou byli přijímáni na dvorech knížecích i na koncilu basilejském. A autor, srovnávaje to s přítomností, klade otázku, odkud ta přízeň, avšak odkud i toho zvrat![49]) Příčinou toho byla jedině jejich víra, při jejíž stálé a věrné obraně si Čechové získali slávu i čest velikou. »Hle, v jednotě jsme stáli a setrvali a pověsti před všemi celého Německa hrdinami a nejválečnějšími bojovníky všude vítězně jsme si dobyli bez překážky jakýchkoli úkladů a piklů proti nám.« I radí autor »se vší tužbou i zdravým pochopením«, dávaje tak vší své argumentaci určitý směr, aby nebyl za krále volen leč rodilý Čech, jenž se s ostatními Čechy shoduje v mravech i ve víře, jenž znám jsa pevností víry, by byl schopen i ochoten k její obraně směle a beze strachu, jenž by se již byl osvědčil svým obcováním, moudrostí, statečností, rozvahou i horlivostí a tak si zjednal obecnou důvěru. Takovým není nikdo z knížat cizích, kteří se nestarají o Čechy a jejich víru, nýbrž jen o hromadění moci a bohatství: od těch lze čekati jen zlehčení i ochuzení národní, umenšení práv i svobod, trvalou ztrátu odtržených území korunních, víry nenapravitelné utlačení a všech Čechů nenahraditelnou škodu. Naopak mužem, v kterém jsou všecky naznačené tužby ztělesněny, je Jiří z Poděbrad, svým správcovstvím proslulý stejně doma, jako po celém Německu. Ten držel Prahu v dobrém pořádku i lid obecný v povinné poslušnosti; ten se nejlépe zastával Rokycany i jeho stoupenců a v době krále Ladislava se horlivě zasadil, aby jejich víra nebyla uvedena v nebezpečí a neutrpěla újmy od krále »nebo jiných Němců«. Za něho se stalo české království proslulým a slavným a české články náboženské — myslí se tu na artikuly pražské — zůstaly nedotčeny a nedoznaly od nikoho zamítnutí ani zákonného odporu. A on i v budoucnu bude moci víry mocně hájiti. Proto jeho volba, volba Čecha, uchovavatele státu, nejohnivějšího horlitele pro víru českou a nej-

---

búřlivému« zakázali lid tak bouřiti, čemuž tito »pro zachování pokoje« vyhověli. — U Tempelfelda sice není zmínky o tom, že by Rokycana i tuto náboženskou stránku ve svých kázáních vyzdvihl, avšak bylo to samozřejmé, a kromě toho nebylo třeba se toho na tomto místě dotýkati, když fragment ze spisu Lupáčova tu sám podával dosti náhrady, jako snad z něho opět byla tu vypuštěna partie více historická, jež v té věci jeho obsah v přední části doplňovala. Zato u Rangoniho 29 prostřednictvím Rokycanovým Jiřík utrakvistům dokazuje, jak pod králem katolickým jejich víra nemůže prospívati a jak by tak zcela v niveč přišla jejich víra i sláva, a při tom prý Jiřík nelže, ježto se jeho spojenci pod záminkou podpory i obrany víry obohatili cizí kořistí, církevními statky.

[49]) »Sed unde nobis hec, unde nobis tanta gracia, unde nobis affluens preveniens et subsequens instabile infortunium?«

lepšího ochránce práv království i všech obyvatel, bude na prospěch obci [pražské], státu, avšak nejvíce víře české.

Není pochyby, že spis takové verva měl mezi utrakvisty mocný ohlas a jeho přesvědčivá rozhodnost soustřeďovala i tam, kde se snad ještě kandidatura Jiříkova přímo neozvala, zájem na osobu oblíbeného gubernátora a jitřila veřejné mínění proti Němcům.[50]) Na katolíky ovšem více působil Jiříkův úspěch strážnický, důkaz stoupající jeho vážnosti i moci v sousedství, jenž ve spojení s bohatými sliby Matyášovými, při nichž jistě nebylo ani v Jiříkově zájmu, aby byly utajeny, leckterým z nich vnoukal naděje, že za ochotu při volbě mohli by býti též osobně účastni závidění hodných výhod správcových.[51]) A Jiřík, nemohl-li rozpaky českých pánů katolických přemoci důvody politickými i národnostními, neváhal k jejich oblomení užíti prostředků finančních, jež mohl jim nabídnouti tím spíše, když jeho vlastní pohotovost hospodářská, výsledek správní zdatnosti, kterou na svém zboží osvědčil a která mu nedlouho před tím koupí zástavy hrabství kladského i knížectví minsterberského dovolila pevně se usaditi i ve Slezsku a zde posici takto získanou dalšími promyšlenými podniky utvrzovati[52]) — poskytovala mu k tomu dosti možnosti.

Nebylo to nic neobyčejného v cizině, ale ani doma, neochotným voličům vycházeti vstříc finančními nabídkami: církevní simonie v německém sousedství byla zjevem skoro obyčejným[53]) a v Čechách ani předešlé volby královské nebyly prosty všelikých forem podplácení, ať šlo o určité sumy, najednou vyplacené, nebo o roční platy a zástavní zápisy, jak u strany katolické, tak u utrakvistů.[54]) Jiřík byl příliš střízlivým politikem, aby se

---

[50]) 1. března zpráva poslů saských z Prahy praví: »es wirdet durch das gemeyne folck gar mancherley hin vnd wider geredt, das nicht alles zu schriben vnd auch den mererteil nichts gegrundet adir offzunemen ist« (FRA. 20. 131).

[51]) Eschenloer (SS. rr. Sil. VII. 15) souhlasí, že smlouva strážnická »profecto Georgio magnam vim paravit ad regni apicem. Receperunt probi Bohemi ex ea optimam spem boni tocius reipublice«; s tím souvisí hned poznámka o Matyášových tisících dukátů, »quibus [Georgius] sibi eleccionis viam aperuit« (v německé kronice I. 42: »und machete ihm vil Freunde mit demselben Golde«).

[52]) O tom sr. Čes. děj. III. 2. 776-78.

[53]) G. Voigt, Enea Silvio de' Piccolimini III. 269 uvádí určité případy z Mohuče i z Trevíru. O jednání svých protikandidátů při papežském konklave v srpnu 1458 řekl Eneáš Silvius: »Veniebant non pauci magnis pollicitationibus et quasi amasiae capiebantur a domino vendebaturque Christi tunica sine exemplo« (tamtéž III. 7[1]).

[54]) Ani vstup krále Ladislava na trůn se bez toho neobešel: Čes. děj. III. 2. 770; o případech předcházejících sr. tamtéž III. 1. 264, 514, 525—26. Zvláště zajímavé je tu svědectví Albrechta Braniborského z r. 1468, kdy měl k tomu příležitost při výstrahách bratrovi Fridrichovi, aby nepřijímal nabídku trůnu českého, třebas Palacký IV. 2. 429[530]) jeho tvrzení pokládá za nadsazená (on ovšem nevěří — tamtéž 22 — ani v podplácení r. 1458).

vzpíral, nebylo-li lze jinak, i takovýmto způsobem si cestu k trůnu usnadniti, jenž ovšem potom u polemiků vyvolává jen mravně rozhořčené námitky, obracející se tendenčně více proti Jiříkovi, povolujícímu zde povaze času, nežli proti těm, kdo již předešlým chováním při obdobných příležitostech dávali zasvěcenci na srozuměnou, jakým vlivům jsou nejspíše přístupni.[55]) U leckterých pánů nebylo ani třeba peněz, jako spíše je povolnými činil ohled na držbu církevních statků, jejíž potvrzení bylo jim věcí hlavní: mezi takovými byli sice i utrakvisté,[56]) avšak i cizím pozorovatelům bylo jasno, že právě otázka církevních zástav, jimiž si dříve od krále Zikmunda dali platiti své služby, je pro české panstvo katolické nejaktuelnější.[57])

[55]) Současně (1467) se strany protivné Čech i Vlach Jiříkovi totéž vytýkali. Hilarius Litoměřický ve svém traktátě k p. Janovi z Rožmberka praví (vydání Tobolkovo 14), že Jiřík »vedl k tomu, jakž mohl dary, hrózy, sliby i prosby, aby byl králem českým: to jest k tomu tak přišlo, jakž bylo zjednáno« — ač právě vůči panu Janovi byla tato výtka málo místná, ježto Jan sám, jak bude dále dotčeno, byl jedním z těch, kdo při zkoušce nezištnosti neobstáli. A podobně k Jiříkovi praví Rangoni (traktát str. 27), že »(regium nomen) eisdem artibus, prece, pretio fraudibus, minis et vi, quibus gubernationem adeptus fueras, usurpasti« — a dále (28), že na sněmu volebním se snažil voliče získati »consuetis artibus«. Dlugoš 264 mluví v té příčině při volbě jen o pánech katolických, ježto prý Jiří zvolen »factione conspirationeque eorum, qui vetusta haeresi Viclephistica infecti erant, caeteris baronibus fidelibus aut corruptis aut metu compressis, sequentibus magis quam probantibus«; dále (266) se praví, že vedle přízně lidu a zvláště kacířů působila, »avaritia Bohemorum, quorum principales auro dato fascinaverat . . .«, a na str. 300: »per factionem baronum spe aut pretio corruptorum, ut nonnullorum assertio habebat, suffectus erat.«

[56]) Dlugoš 265 vytýká, že husité Jiříka volili kromě náboženských zřetelů i proto, aby nebyli nuceni »ecclesiastica et regalia bona, longo tempore per eos occupata, resignare.«

[57]) Tempelfeld (I. 176) prudce polemisuje proti světským držitelům statků církevních a při tom nešetří ani držitele arcibiskupské Roudnice, Zdeňka ze Šternberka, leč tak, že přímo jeho jména nejmenuje, ač jinak se mu Zdeněk stává typem násilného škůdce církevního. Třeba tu doplniti, co jsem o Roudnici v té příčině řekl v Čes. děj. III. 2. 520.[4]) i v »Konci Lad. Pohr.« 107—08. Roku 1459 byl přece asi Zdeněk ze Šternberka zástavním držitelem Roudnice. Podle jeho smlouvy 10. srpna 1456 v Roudnici s paní Marketou z Michalovic měla býti zápisná zboží Roudnice, hrad i město, Helfenburk a Encovany vydána králi Ladislavovi, jenž je chtěl vyplatiti. Ježto však u Tannera, Historia heroum de Stellis II. 304 (rukopis pražské knihovny musejní VII D 7) jsem našel poznámku, že paní Marketa (»nata de Michalowitz«) »dominium illud [tot. Roudnici]... accepta ab eodem tantadem pecunia cessit consentiente Ladislao rege domino Henrico de Rosenberg, cui conventioni sua sigilla appresserunt Zdenko de Sternberg, supremus Boemiae burgravius, Udalricus de Wrbna etc.« — myslil jsem, že k tomu došlo r. 1456 a že po panu Jindřichovi zástavu tu na počátku r. 1459 držel jeho bratr Jan. Avšak list Zdeňka ze Šternberka, daný na Konopišti 13. ledna 1457 (kopie z arch. mělnického v musejním diplomatáři šternberském), zdá se to vyvraceti: jím Zdeněk dal ves Záluží panoši Zichovi z Opatova, avšak s výhradou, »když bych já neb

Zatím co s českými pány jednal důvěrně prostřednictvím nejbližších přátel, stavěl se Jiřík k nejenergičtějšímu soupeři, Vilémovi Saskému, jako již dříve, velmi zdrželivě. K opětovné jeho žádosti[58]) sice hned den po svém návratu ze Strážnice, 19. února, poslal glejty jeho poslům, vzkazuje zároveň, že jim vstříc na hrad Riesenburk pošle svého zástupce, jak jen bude věděti, kdy poslové tam přijedou[59]) — avšak tato zdvořilá pozornost, činíc více, než se žádalo, měla při tom své úmysly: nezdržoval-li již Jiřík přímo příchod poslů, kteří pak do Prahy dojeli až 28. února,[60]) stavěl je alespoň pod dozor svých důvěrníků Jana Toše a Zdislava, jež 24. února z Prahy na Riesenburk vypravil.[61]) Současně sice s jednáním o glejty poselské choť Vilémova Anna, zajisté jeho působením, dopsala sama 17. února stavům českým, žádajíc je, aby ji přijali za dědičku[62]); tím však se nemohlo

---

moji dědicové a budúcí z hradu řečeného Rúdnice splacen byl,« že ves ta bude opět k Roudnici vrácena po vyplacení 100 kop gr. praž. Zichovi nebo jeho dědicům. Výplata Roudnice, dotčená Tannerem, zůstala asi jen úmyslem, a tak Zdeněk ze Šternberka zůstal dále v jejím držení až do r. 1467, neboť je sotva možno, aby p. Zdeněk, jenž na Konopišti 13. ledna 1457 od roudnického zboží daroval Záluží, do 25. ledna t. r. byl svědkem listiny, vydané od Markéty z Michalovic o zástavě Roudnice Jindřichovi z Rožmberka, jenž dav se, nemocen již, odnésti na počátku ledna z Budína do Vídně, již 25. ledna tu zemřel (sr. »Konec Lad. Pohr. 187—88). Tempelfeld tedy přece asi míní p. Zdeňka, řka (I. 176): »Nec excusat te, possessor male fidei, castri Rudenicz bonorum, rerum villarum, opidorum, censuum, reddituum aut emolimentorum archiepiscopi aut ecclesie Pragensis, abbatum monasteriorum aut aliorum spiritualium iniqua possessio, quia te pro bono christiano geris, quia communionem sub utraque specie non praticas, nec practicare sinis, quia errores Rockiczani et suorum complicum non approbas, quia fidei et ritibus ecclesie Romane te conformas et quia facta Bohemorum hereticorum reprobas et detestaris. Racio, quia quod heretico non licet, minus licet christiano katholico...« (sr. i dále na str. 183: »Inveccio contra barones regni Bohemie, quia fideles reputari volunt et tamen spolia ecclesiis violenter abstracta restituere nolunt«). Zajímavou scénu v té příčině líčí 7. září 1463 zástupce vratislavský v Římě Jan Weinrich při slyšení u papeže Pia II. v Tiburu, kde přímo praví, že nejmocnější páni čeští jdou s králem Jiřím pro církevní statky, jichž se nechtějí vzdáti: »Umbe der wille stehen sie und bleiben bey dem ketzer und wollen doch from genant sein«; tu smál se Pius a slíbil mu, až v Římě své mínění zjeviti (SS. rr. Sil. IX. 7).

[58]) Sotva tu však lze již mysliti na listy stavům českým a zvláště Jiřímu, s nimiž zástupci Vilémovi odcházeli 17. února z Výmaru (FRA. 20. 124). Tito se asi zdrželi, čekajíce někde na glejty a proti své vůli nemohouce dostáti přání Vilémova důvěrníka (freiberského?), aby pán již nelenil (tamtéž 126).

[59]) FRA. 20. 127.

[60]) Jejich zpráva z 1. března (tamtéž 129). Že Jiřík svými průtahy chtěl Vilémovým poslům zabrániti předvolební agitaci, domýšlí se Bachmann, Ein Jahr. 52.

[61]) Tamtéž 128. Jana Toše z Hlince zná k r. 1468 Tomek IX. 264 jako mistra kuchyně králové.

[62]) FRA. 20. 126—27. I zde užívá Anna titulu jako výše na str. 649.

nahraditi, co bylo ztraceno nedostatkem přímého styku, v jaký by bylo mohlo vstoupiti poselstvo jejího chotě a zmocněnce i s jinými stavy českými, než kterým až dosud Vilém psal, kdyby bylo mohlo ještě včas před volbou do Čech přijeti.

Zatím nepřestával Vilém agitovati v Horní Lužici a ve Slezsku, pobízeje stavy k uznání svých nároků a posílaje tam za tím účelem i svého diplomata Hanse Brauna.[63]) Než země vedlejší ani tehdy se ještě nedaly vylákati se svého vyčkávacího stanoviska, třebas nepochybně již tehdy v podstatě souhlasily s důvody Vilémovými, které byly ve shodě s jejich tradičním legitimismem; zajisté jich většinou byla daleka nejen volební hesla, ozývající se v české veřejnosti, utrakvistické i katolické, jež mohla najíti ohlas též u moravských utrakvistů, zvláště při sjezdu strážnickém, kdy Jiřík mohl osobně s předními pány moravskými vejíti ve styk, načež mohl snad místo prostředníka zaujmouti po svém návratu z Francie Jindřich z Lipého — nýbrž i sama zásada volitelnosti trůnu českého, když na volbě samé neměly podílu. Zůstal-li jejich legitimismus k Vilémovi zatím chladný, na druhé straně ani okolnost, že Jiřík se nedávno stal jako zástavní držitel knížectví minsterberského i přímým příslušníkem slezským a že r. 1456 kromě Vratislavských skoro všichni knížata a města slezská jej v Kladsku se ctí uvítali jako nového knížete a milého souseda,[64]) nedovedla Slezáky a jejich lužické sousedy s jeho volbou smířiti.

Přirozeně ještě hůře než v českých zemích pochodil Vilém se svými nároky na dvoře císařském, kde mohla najíti ohlas žádost jeho poslů, aby císař korunu uherskou nevydával Matyášovi, nikoli však positivní její dodatek, aby ji nevydal leč Anně, a tím méně požadavek za uznání jejích nároků k celému dědictví po Ladislavovi, tedy i k Rakousům, na něž svůj nárok jako senior rodu habsburského císař Fridrich uplatňoval s nebývalou u něho horlivostí: na to ovšem císař nemohl dáti odpověď dostatečnou.[65]) Tak nikde zatím Vilém nenacházel jen trochu spolehlivější opory, aby mohl doufati, že bude to příznivě působiti na hlavním místě, kde se mělo

---

[63]) Sr. Verzeichniss Oberlaus. Urk. II. 83 i SS. rr. Sil. VII. 18[2]): z Výmaru. — List Vilémův z Chotěbuze Šestiměstským, datovaný »am Dienstage nach dem Sonntage Reminiscere in den heiligen Fasten Anno etc. LVIII,« jejž otiskl J. J. Müller, Feichstagstheatrum unter K. Friedrichs V. Regierung I. (1713) 735—36 (sr. i Verzeichn. Oberlaus. Urk. II. 83), náleží k roku 1459, k sjezdu chotěbuzskému, o němž sr. SS. rr. Sil. VII. 36.

[64]) Tamtéž 9.

[65]) Sr. přímluvu německého knížete, asi Albrechta Braniborského, v dubnu 1458 k císaři za Viléma Saského ve FRA. 42. 234. Vydavatel Bachman (234[1]) klade toto poselstvo saské správně mezi polovinu února a počátek března, ježto se v přímluvě praví, že, zatím co poslové byli u císaře, byl zvolen Jiřík. S tím nelze spojiti cestu poselstva saského do Nového Města k císaři, jíž Zeissberg 96 připomíná až k polovině března: jde tu buď o poselstvo nové nebo o návrat poslů, kteří zatím zajeli od císaře do Vídně, opět do Nového Města.

rozhodnouti o jeho dědických nárocích, na únorovém sněmu pražském: mohl zde proti stále mocnější agitaci, jejímž účinným heslem byla volba Jiříkova, spoléhnouti jen na sílu myšlenek legitimistických, jež v předcházejícím dvacetiletí několikráte již v rozhodné chvíli selhaly.

V.

Volba pražská.

»Suché dny« postní (22. února), s napětím očekávané, kdy se měl sejíti sněm volební,[1]) konečně přišly, avšak vlastní jednání sněmovní se počalo až po neděli Reminiscere, v pondělí 27. února.[2])

Sněmovníků se dostavilo hojně, avšak jen z Čech samých; ze zemí vedlejších přijeli pouze zástupci z Budyšína a Zhořelce[3]): jinak, jak se výslovně v cizích zprávách z Prahy vytýká, nebylo tu ani biskupa vratislavského Jošta z Rožmberka, ani zástupců vratislavských, ani koho jiného ze Slez, Lužice i Moravy,[4]) ačkoli přítomnost stavů ze zemí vedlejších byla

[1]) Norimberští svým dotazem k Chebským z 15. února, zda se bude konati obvyklý soud zemský za tak zvláštní situace (FRA. 42. 212), dobře naznačují obecný zájem, jenž se k nastávajícímu sněmu připínal. O tom též svědčilo, že Chebští do Prahy poslali svého hejtmana Kunce Reitenbacha, aby o všem rychle a správně byli informováni.

[2]) Kunc Reitenbach ve své zprávě z 28. února do Chebu byl by se jistě zmínil, kdyby se již před nedělí bylo něco důležitějšího jednalo (FRA. 42. 212). Podle Theobalda III. (1621) 16 vypsal Jiřík sněm »den montag Invocavit« [vlastně »auf . . .«], což by byl 20. únor; není to však správné: »suché dny« se počínaly až středou 22. února. St. let. češ. 169 a (podle nich) Hájek 434b kladou podle toho sněm na »druhú středu v postě«, což se shoduje se »suchými dny«. Pešina, Mars mor. 686 má svůj 7. leden asi z chybné zprávy St. let. čes. 169 »po božiem křtění«; sr. výše 643[2]).

[3]) Podle městských účtů byli ze Zhořelce posláni dva zástupci (SS. rr. Lusat. I. 192—93). S nimi i s Budyšínskými se potkali 28. února před Prahou poslové saští (FRA. 20. 130). Na ně naráží i r. 1467 Rudolf z Rüdesheimu (traktát Rangoniho 29, pod čarou), praví-li, že Čechové pohrdli osobami k volbě oprávněnými »paucis illis demptis, qui de electionis negotio non avisati advenerant«.

[4]) Zpráva saská z 1. března (FRA. 20. 130), pozdější intercesse knížat německých (FRA. 42. 231) i Eschenloer, SS. rr. Sil. VII. 19. Sr. i výše 717[4]). Též v traktátě »De Georgio Bohemiae rege« se sklonku jeho života vytýká se nepřítomnost mnoha prelátů a pánů katolických (Höfler, SS. rr. husit. III. 211). Se strany saské proto byl hned volební sněm vyhlašován za »quorundam Bohemie hominum conventus« (v přímluvě jakéhos knížete německého v dubnu 1458: FRA. 42. 230). Obdobně s tím a snad i jako přímý ohlas toho zní i výtka Tempelfeldova (II. 373), že »constat, quod quidam de Bohemia vocati fuerunt.....«, jež se přenesla do traktátu Rudolfa z Rüdesheimu (traktát Rangoniho 28, pod čarou; Jiřík jen svolá, »quos ipse rebus, quas agere volebat, sciebat accomodos« s dodatkem však: »ubi etiam nonnulli baronum regni fidelium, in pauco tamen numero potentiaque, tandem convenerunt«) i do německé kroniky Eschenloerovy (I. 46: »Ein Tag ward gen Prage gelegt.

jednou z předních podmínek, za nichž v tamním mínění veřejném byla případná volba pokládána za přípustnou.[5]) Bylo to v jisté souvislosti s rázem, jaký měly obsílky k sněmu. Jestliže podle nich v Čechách nebylo pochyby, že jde opravdu o sněm volební, listy, poslané do zemí vedlejších, této určitosti neměly, zvouce nikoli výslovně k volbě, nýbrž jen »k obstarání míru obecného v království a k řádnému opatření všech věcí, o něž byla nesnáz při správě království«.[6]) Než tomu se po výstrahách i napome-

---

darzu etliche Behmen besant wurden, einen neuen König zu kiesen«). Odtud byl jen krok k mínění, že vlastně účastníky volebního sněmu byli jen husité. To přímo již později pověděl korutanský kronikář Jakub Unrest (H a h n, Coll. mon. I. 550: Jiřík, jenž jako kacíř se stal gubernátorem, měl »der Pehaymischen Herrn vil an seinem Tayl, sunder die kötzer warn, dy erwelten In zu kunig«): k tomu dřívější projevy kuriální sice podávaly jen slabé podněty, jimž se však potom dal již příslušný výklad (sr. výraz Karvajalův již z 9. srpna 1458 v SS. rr. Sil.VIII. 7: »que pars [utrakvisté] eciam fuit magna causa sue eleccionis« — nebo místo v citaci Pia II. z 16. června 1464, tamtéž IX. 84: »Hussitarum favore atque potencia regnum utcumque adeptus«; táž slova »Hussitarum potentia atque favore« opakuje i plnomoc Pavla II. z 6. srpna 1465 Rudolfovi z Rüdesheimu: tamtéž 363). Tempelfeld II. mluví jen o »notabilis pars eligencium«, jež byla kacířská.

[5]) Do doby před volbou lze již zajisté, alespoň z části, klásti řadu požadavků o tom, jak se má volba konati, není-li již ovšem žádných oprávněných dědiců, třebas o tom slyšíme až po volbě, kdy v protestech proti ní se tento volební řád, odvozený z bully Karlovy z r. 1348, určitěji usoustavňuje. V zemích vedlejších bylo to zvláště ve Vratislavi, kde Tempelfeld z porušení těchto podmínek dokazoval neplatnost pražské volby (sr. I. 166 i 173 a d. a II. 373). V svolání k sněmu volebnímu měl býti určitě vyznačen časový termín i účel. Měly býti k němu obeslány všecky osoby, podle práva k tomu příslušné, nejen sami stavové čeští, nýbrž i stavové ostatních zemí korunních, dokonce pak i »illustres Karinthie, Tirolis et Goricie comites« (I. 178; snad proto, že země ty kdysi patřily ke koruně české), a naopak měly býti vyloučeny všecky živly neoprávněné, mezi něž Tempelfeld počítá ovšem kacíře: kacířství je mu též dostatečným důvodem k neoprávněnosti kandidátově. Kněz v Tempelfeldovi promluvil zvláštním důrazem na opominutí prelátů, především arcibiskupa pražského, jenž, nebylo-li ho, měl býti napřed od kapituly zvolen — autor tu, nedbaje konkretních poměrů časových, hledí jen k volbě podle práva církevního — a od papeže potvrzen, aby bděl nad řádným obesláním oprávněných voličů i nad správným průběhem volby samé; v dalším výkladu by se byl autor za vakance arcibiskupské spokojil při volbě alespoň s přibráním zástupců kapituly pražské nebo administrátorů. Volba neměla býti ani na místě vystaveném vnějšímu nátlaku, jako byla radnice staroměstská, umožňující při ní nenáležitý křik a hřmot. — Všecky tyto požadavky ovšem přejali i jiní polemikové proti Jiřímu, aby jimi měřili právní správnost volby (sr. Rudolfa z Rüdesheimu 29, pod čarou; Eschenloer ve své německé kronice I. 47 míní, že volba měla býti ne na radnici, nýbrž na hradě u sv. Víta).

[6]) Tak obsah obsílek podává Tempelfeld I. 166. V druhém traktátě (373) se mluví o tom, že při volbě »non precessit aliqua legitima citacio aut vocatio...« a že sněm svolán »ad audiendam propositionem nunciorum christianissimi regis Franciae«; tak to po Tempelfeldovi vykládá i Rudolf z Rüdesheimu 28. Tento program sotva byl udáván v obsílkách, jež pravděpodobně

nutích, vyšlých do zemí ostatních ze sněmu prosincového, dobře rozumělo, takže i v zemích vedlejších se vědělo, jaký je hlavní účel postního sněmu pražského: neúčast na něm měla býti zmařením jeho účelu, ačkoli nedávná minulost několika případy, kdy stavové čeští při volbě nedbali nároků zemí vedlejších, mohla takové naděje již předem zchladiti.

O předních účastnících sněmu volebního jsme dosti dobře zpraveni.[7]) Můžeme mezi nimi pravděpodobně rozlišiti skupiny podle jejich poměru k volbě Jiříkově.

O nejvyšším purkrabí Zdeňkovi ze Šternberka, prvním magnátu katolickém, lze souditi, že naň stále ještě působily dojmy francouzské a že byl zastáncem francouzské kandidatury.[8]) O Janovi z Rožmberka bylo již

byly vypraveny brzo po sněmu prosincovém, asi ještě dříve, než došly zprávy o výpravě francouzského poselstva. Než i kdyby se opravdu o tom již učinila v nich zmínka, nebylo to opět leč naznačení volebního účelu příštího sněmu. Je zbytečno upírati mu tento ráz po vzoru Tempelfeldově, jak činí Bachmann (Ein Jahr 89, Neues ü. die Wahl 9 i Gesch. Böhm. II. 474), jako by se Jiřík později vzdal úmyslu konati generální sněm, ježto zprávy ze zemí vedlejších zněly nepříznivě, a jako by jen zvláštními prostředky, překvapením a jen pomocí stavů českých, chtěl dosíci svých plánů, svolávaje sněm jen k zajištění pokoje, kde jen, bude-li lze čekati dobrý výsledek, zdvihne se otázka volby. Bez pochyby, sněm měl býti generální a volební, nikoli však tak, že by byla zemím vedlejším přímá účast na volbě přiznána. Volební jeho ráz naznačuje Eneáš Silvius (Hist. boh., kap. 72) i Eschenloer (sr. výše 723[4]); jeho povahu sněmu generálního stačí doložiti přítomnost zástupců budyšínských a zhořeleckých. O ohlášeních v Čechách sr. výše 645. Kronika buchská 11. se jen zmiňuje, že Jiřík na první týden postní (což není správné) svolal »omnes barones et nobiles regni Bohemie.«

[7]) Jejich výčet, ovšem s dodatkem, že i jiných osob »des Behemischen getzüngs« bylo tu »eyn trefflich gros mennige«, podává zpráva saská z 1. března (FRA. 20. 131—32) a lze jej ještě doplniti podpisy z listu z 5. března, kterým byla volba oznamována Vratislavským (SS. rr. Sil. VII. 18); v saské zprávě, která byla psána nakvap, třeba však opraviti »Her Jhan von Michelsperg« na Jindřicha z Michalovic a stejně »Gindrzich Kostka« na Zdeňka Kostku. Odtud je pořízen soupis u Palackého IV. 2. 23—24, v němž jsou jen vynecháni Albrecht Kostka, Vilém z Lichtenburka na Kumburce (to je v saské zprávě onen »Crussina von Comburg«) a »Čeček«, jímž nepochybně se rozumí Jindřich z Pakoměřic (sr. AČ. III. 562 č. 686 k r. 1455). Po správném jinak tomto soupise vykazují z neporozumění novější výčty Bachmannův, Ein Jahr 54—55 i podle něho upravený Tobolkův, Volba 18 rušivé chyby: oba místo Jindřicha z Janovic na Chlumci mají »Bedřicha z Chlomače« (ve zprávě: »Her Geterzich von Chlomatzsch«). Tobolka místo Jana z Vartenberka na Děčíně má »Jana z Těšína« (u Bachmanna je »Johann von Tetschen«), oba místo Viléma z Lichtenburka na Kumburce »Krušinu z Cimburka«; u Tobolky »Berka z Risenburka« (ve zprávě »Dubzky von Byrk«) je nepochybně Jindřich Berka z Dubé (u Tomka IX. 257 r. 1458 purkrabí karlštejnský).

[8]) Sr. jak podle saské zprávy poslové francouzští po svém slyšení na sněmu 28. února vyšli spolu s p. Zdeňkem a s jinými pány, kteří byli účastni jízdy do Francie (FRA. 20. 131). Jako straníka francouzského si Zdeňka myslí Hájek

dotčeno, že jeho legitimismus, příčící se ctižádostivým plánům jeho otce Oldřicha, jej blížil k uznání smluv českorakouských. Koho však v té příčině měl mezi katolickými pány za spojence, nebo kdo z nich náležel k zmíněné již frakci saské, uznávající nároky Vilémovy, není možno určiti. Přes to však se zdá, že mezi nimi bylo více osob, které bychom mohli, třebas bez bližšího určení, podle jejich dřívějších vztahů k Jiříkovi přičísti ke skupině legitimistické, ochotné, říditi se posléze tím, jak sněm o váze jednotlivých nároků dědických rozhodne. Byl by to reflex onoho rozdělení politického z konce let čtyřicátých, kdy jednota strakonická stála proti jednotě poděbradské, takže i r. 1458 na straně Jiříkovi nepříznivé mohli bychom hledati ony pány, kteří proti němu již před 10 lety stáli po boku Oldřicha z Rožmberka i Oldřicha z Hradce, a k nim by se blížili i tehdejší neutrálové, kteří většinou přece jen měli blíže k jednotě strakonické než k poděbradské. Jestliže k prvním patřili Jan a Bohuslav ze Švamberka, Vilém Rábský i Jan Švihovský z Risenberka, Jindřich Libštejnský z Kolovrat, Arnošt Leskovec a Jan Bechyně z Lažan, k druhým náleželi nejvyšší sudí Zbyněk z Hasenburka, Jaroslav Plichta ze Žirotína, Albrecht z Kolovrat a snad i druzí členové jeho rodu Jan, Beneš a Albrecht mladší, Jetřich i Jenec z Janovic a nejvyšší kancléř Prokop z Rabštejna. Kam bychom měli zařaditi Borše z Risenburka, Otu z Bergova, Viléma z Lichtenburka, od něhož Jiřík r. 1456 koupil zápisy na Kladsko a Minsterbersko, nebo Racka z Risenberka, těžko rozhodnouti.

Starší přátelské i stranické styky spojovaly Jiříka s nejvyšším komorníkem Jindřichem z Michalovic, nejvyšším maršálkem Jindřichem z Lipého, s Janem z Koldic, s dvorským sudím Janem Zajícem z Hasenburka, s Vilémem z Ilburka, s Jindřichem z Plavna, s Jindřichem Berkou z Dubé, s Janem Děčínským z Vartenberka i s Burianem z Gutštejna, stejně jako příbuzenské svazky jej poutaly ke Lvovi z Rožmitálu a k mincmistrovi Janu Caltovi z Kamenné Hory: třebas to ještě neznamenalo, že by páni ti již proto souhlasili s Jiříkovou kandidaturou, přece jí to značně napomáhalo.

Z pánů na sněmu přítomných ke kalichu, pokud víme, určitě se přiznávali a tím již přirozenou povahou věci na stranu Jiříkovu byli puzeni jen Jindřich ze Stráže, Jan Zajímač z Kunštátu a snad též Bohuslav ze Žeberka; zato tím větší počet utrakvistů bylo mezi rytíři z nichž, tuším, jen dotčení zde již Burian z Gutštejna, Jan Calta, Prokop z Rabštejna a Arnošt Leskovec byli katolíky: byli to nejvyšší písař Burian Trčka z Lípy, Zdeněk a Albrecht Kostkové z Postupic, Přibík z Klenového, Jakoubek z Vřesovic, Soběslav Mrzák z Miletínka i z Pardubic, Jan Malovec z Pacova,[9])

434[b]) i Theobald II. 18. O domněnce Bachmannově, že by se byli čeští katolíci hned semkli v »římskou stranu«, sr. výše 640[2]). Také není dokladů, že by na sněmu měl Fridrich Braniborský své příznivce.

[9]) Tento v listu do Vratislavě je podepsán »Johannes de Malowicz«, sotva

Beneš Mokrovouský z Hustiřan, Jan Sádlo ze Smilkova, Jan Pardus z Vratkova, Zbyněk ze Soběšína,[10]) Ojíř Pechanec z Očedělic,[11]) Jindřich Čeček z Pakoměřic a podkomoří Václav Valečovský z Kněžmosta; z měst pražských se k nim připojovali purkmistři, mezi nimiž nebyl-li právě za Staré město Samuel Velvar, svat Valečovského, jistě byl na sněmu vedle nich.[12])

V Praze byli již tehdy od 14 dnů poslové francouzští; o císařských se sice napřed mluvilo, že přijedou, avšak na konec nepřišli.[13]) Sašti do Prahy dojeli již za sněmování, 28. února; byli to Dr. Jindřich Leubing, hrabě Zikmund z Gleichen, truchses Burkard z Tutemberga a kanovník naumburský Kristian Hugon.[14]) Vedle nich byli prý přítomni i poslové jiných knížat německých.[15]) Než přítomnost jiných poslů kromě francouzských

---

však se jím rozumí onen Jan z Malovic, jenž se r. 1448 připomíná jako rukojmě se strany Oldřicha z Rožmberka (AČ. III. 538 č. 509).

[10]) Ten se připomíná k r. 1461 jako mistr kuchyně královské (T o m e k IX. 263).

[11]) Ve zprávě saské se jmenuje »landrichter in Saczer kreys«, což patrně značí popravce kraje žateckého.

[12]) Velvar byl tehdy prvním purkmistrem; nikde v Praze podle soupisů T o m k o v ý c h (IX. 268, 283 a 301) není patrno, kdo byl na počátku března purkmistrem. O Velvarovi sr. dále 730[21]).

[13]) Noviny již 11. února Vilémovi Saskému ohlašovaly příchod poslů císařských na »suché dny« do Prahy (FRA. 20. 126). Podle Tempelfelda (I. 181) »sciverunt [magnates] nuncios Australes spectabiles nomine ducum Austrie pro iure suo coram eis proponendo legaliter transmissos«. Stylisace Eneáše Silvia (Hist. boh., kap. 72: »Fridericus imperator affirmabat...«) by sice též naznačovala, že císař nějakým způsobem své stanovisko v Praze projevil, avšak jinak o přímém jeho zakročení není stopy. B a c h m a n n, Ein Jahr 89[1]) uvádí v této souvislosti, avšak myslím, bezdůvodně, podiv poslů saských, že v Praze není přítomen a ani asi sem nepřijede Mates Šlik (FRA. 20. 130): byltʼ Šlik důvěrníkem saským, ne císařským.

[14]) FRA. 42. 230.

[15]) Cochlaeus 409 tvrdí, že byli tu i poslové Ludvíka Bavorského, (toho mezi kandidáty uvádí i P a l a c k ý IV. 2. 15. a B a c h m a n n, Ein Jahr 72, avšak patrně jen podle Cochlaea), Albrechta Braniborského, Fridricha Saského »etc.«, kteří se prý ucházeli o trůn buď sami nebo pro své přátele. — W. S t e i n v Hanisische Gesch. blätter bl. 1898. 241 míní, že poslové braniborští, ježto již loni byly země saské, braniborské a hessenské zahrnuty ve spolek dědičný, podporovali Viléma Saského s ohledem na poměr Kazimíra Polského k Nové marce i z obavy před výplatou Lužice. Již před S t e i n e m proti možnosti nasnadě ležící, že, kdyby poslové braniborští zde opravdu byli (že agent braniborský byl v Praze při korunovaci Jiříkově, víme z FRA. 20. 151—52), byli by měli bližší zájem, hájiti vlastní kandidatury, Fridricha Braniborského, ukazuje B a c h m a n n, Ein Jahr 72, že Fridrichovi Braniborskému vhodnější než nejistý zápas o českou korunu na konec přece by jen byla proti Polsku opora přátelsky smýšlejícího krále českého, jako byl Vilém Saský; také jeho bratr Albrecht nepochybně s ohledem na veliké náklady, kterých by si česká kandidatura vyžádala, i na četné nepřátele souhlasil, aby raději byla zajištěna pomoc Vilémova. — Theobald III. 17, opíraje se o svědectví Fabriciovo, dokonce věří, že Vilém Saský přijel sám do Prahy s 1000 jezdců, že však, va-

a saských, i když v Praze opravdu byli, nijak se pak v jednání sněmovním neprojevila a na ně vlivu neměla: a takový pochybný význam patrně mělo i poselstvo polské, Mikuláš Chrząnstowski, jenž prý do Prahy byl vypraven.[16])

Hned v první den sněmovního jednání na staroměstské radnici, v pondělí 27. února, ozvala se hlavní otázka, pro niž sněm svolán, a to, zdá se, hned zahajující řečí Jiříkovou, v níž pádnou výmluvností ukázal na potřebu volby nového krále.[17]) Již tehdy se však na sněmu projevily různé směry, jež odpovídaly tendencím, přihlásivším se již v době předvolební. Utrakvisté — a s nimi snad již tehdy i část katolíků — prohlásili nikoli ještě kandidaturu Jiříkovu, přece však kandidaturu národní a utrakvistickou.[18])

---

rován jsa před úklady, odejel zase pod záminkou, že jede na lov. T o m e k VI. 293[65]) věří udání německé kroniky Eschenloerovy (I. 46) — ač není-li to jen pozdější úprava zmínky Eneášovy (Hist. boh., kap. 72), že knížata tito »non sine spe fuere« — že přijeli i poslové bratra císařova Albrechta Rakouského a Zikmunda Tyrolského.

[16]) Proti Eneáši Silviovi, jenž však, jako v případu císařově, v Hist. boh., kap. 72 mluví jen o nárocích, které činil Kazimír, nikoli přímo o jeho poselstvu, zdá se svědčiti zmínka Eschenloerova při dubnovém sjezdu ve Vratislavi 1458 (SS. sr. Sil. VII. 24), že Kazimír, »licet... non hanc congregationem [rozumí se zde ovšem sjezd vratislavský a ne sněm pražský, jak, tuším, si to vykládá B a c h m a n n, Ein Jahr 89[2])] alloqui statuit, in Praga tamen jus conthoralis sue non obticuit« (T o m e k VI. 295[68]) nesprávně klade »obtinuit«). Mezi Eneášem a Eschenloerem není sporu, zvláště když Dlugoš 262 výslovně jmenuje Mik. Chrząstowského, »tribunum Cracoviensem«, jenž byl do Prahy poslán; jeho výraz o poslech do Čech i Uher, že na obou místech »parum aequis auditi auribus«, by mohl značiti, že alespoň v Čechách (o Uhrách sr. výše 680) opravdu došlo k slyšení, ač o něm jinak nic nevíme. O polském poselstvu se zmiňuje i Hájek 434[b]). Jako vysvětlení malé energie, s jakou Kazimír činil v Praze nároky na trůn, uvádí Dlugoš 266 válku s Řádem i nedospělost synů.

[17]) Lze souhlasiti s T o m k e m VI. 294[66]), jenž sem vztáhl ono místo z Rabštejnova »Dialogu«, jemuž T o b o l k a, O volbě 19[44]) nechce věřiti, ježto jde o dílo humanistické; třeba však uznati, že náš humanista, ačkoli sám přiznává, že při volbě nebyl (str. 357), je svědek velmi dobře informovaný, jehož hodnotu sám T o b o l k a nejlépe uznává tím, že další konkretní detail, jak Zdeněk ze Šternberka první pozdravuje Jiříka jako krále, z něho přijímá. Rabštejn praví (AÖG. 54. 359—60): Jiřík »concione vocata eleccionem regis novelli eleganti Bohemorum eloquentia, que sibi facile affluit, necessariam fere persuasit.« V čem můžeme výrok ten uvésti na pravou míru, je ráz Jiříkovy výmluvnosti, jež spíše než uhlazená a jemná byla hutná a věcná, jak svědčí svědectví Albrechta Braniborského, že, ač není sám Čech, přece dobře rozumí, »das er der Konig die dinge gerne kurtz geredt habe und uss wenig worten vil verstee« (FRA. 44. 60 k r. 1460). — Podle kroniky buchské (sr. níže 732[29]) ovšem Jiřík hned žádá, aby nebyl nikdo volen, »nisi esset de regno Bohemie et nationis bohemice«.

[18]) Kunc Reitenbach o tom píše 28. února: »dan (neboť) etliche hern und dy landleuthe und dy stete gemeintliche, dy haben gewilt eyn Behem yrer seyten« (FRA. 42. 212); dobře se tu vyznačuje podíl utrakvismu na jednotlivých stavech, ze kterých pánů mu náleželo jen málo, zato však tím více zeman-

Naproti tomu katolíkům šlo o odklad, ať již, jak jedni znovu udávali, k rozmyšlení, nebo, jak žádali druzí, aby bylo přesně postupováno podle práv zemských; s tím nepochybně souviselo i přání, aby byli slyšeni cizí poslové. Než proti tomu asi byl tak silný odpor u utrakvistů, naléhajících na rychlou volbu, takže katolíci uznali za vhodné povoliti. Odtud si lze vysvětliti, proč toho dne nebyli slyšeni poslové francouzští a proč nebylo ani ochoty přijmouti na sněmu posly Viléma Saského, až do Prahy přijedou.[19])

Jednání veřejné mělo toho dne ještě pokračování v důvěrném jednání mimo sněm. Utrakvisté, pevně rozhodnutí pro Jiříka, měli schůzku a poslali k pánům katolickým, scházejícím se snad již tehdy v domě rožmberském, což však ještě neznamenalo, že by neshody mezi nimi zmizely a že by se katolíci spojili v jednu stranu,[20]) čtyři své zástupce, Buriana Trčka,

---

stva a měst. Tomek VI. 294 a po něm Tobolka 19 vykládají neslyšení poslů francouzských opožděním poslů saských, načež se prý utrakvisté usnesli na zvláštní schůzi, nevoliti než Čecha. Utrakvisté myslili však na více, i na utrakvistu (»yrer seyten«), a zpráva Kuncova vede k výkladu, že nebylo to usnesení po schůzi sněmovní, nýbrž prohlášení v ní.

[19]) Kunc Reitenbach: jeho zpráva o tom předchází právě větu, uvedenou v poznámce předcházející. Odtud jsou i pochopitelny pozdější zprávy, že slyšení poslům francouzským bylo vůbec odepřeno. Tempelfeld (I. 181) nepopírá skutečné slyšení, jako spíše vyslyšení poslů: »Sciverunt optime, noverunt certissime, viderunt oculatissime et audiverunt pertinentissime magnates... oratores solemniter per regem France in negociis bene pregnatibus destinatos...«: a dále: »Sed obstante subordinacione et intencione maleficis nec in gubernatore nec in baronibus nec militaribus nec civitatum communitatibus quoad audiendum eos fuit ulla vox et sensus, unde et omnibus eis licet forte non verbo, tamen in facto scilicet pretense eleccionis audiencia fuit similiter denegata...« Rudolf z Rüdesheimu 28 však již přímo tvrdí, že slyšení bylo poslům vůbec odepřeno, a to opakuje i Dubravius 767. O námitkách katolických činí zmínku Tempelfeld I. 171, ovšem až k samému dni volby, i s tím doplněním, že páni namítali, že o volbě dosud neuvažovali, ježto ve svolávacích listech nebylo o tom řeči. To však je jen nevhodná transposice mínění Tempelfeldova o obsílkách do zemí vedlejších. Přes to Bachmann (Neues ü. die Wahl 12 i Gesch. Böhm. II. 477—78) ji opakuje. Je však možno, co on praví o většině utrakvistické, že se vyslovila pro to, aby král byl rozhodně zvolen na tomto sněmu; zato je nesprávná jeho domněnka, že by již v pondělí bylo rozhodnuto, aby příslušné privileje zemské byly z Karlštejna přivezeny a na sněmu přečteny a aby zatím byli slyšeni cizí poslové. Pro privileje poslal Jiřík narychlo až ve středu 1. června po slyšení poslů saských (FRA. 20. 137). Tomu, že by v pondělí byla ochota k slyšení poslů cizích, se protiví dotčená určitá zpráva Reitenbachova, jež patrně i v příčině příštích dnů se vztahovala na Francouze jako na Sasy: Francouzům se stal ústupek až v úterý, aby mohli sněmu své poselství vyříditi.

[20]) Později, před korunovací, o takových schůzkách se zmiňují 2. května 1458 poslové chebští (»in des von Rosemberg hof«: FRA. 42. 236). Nebude to žádný z dvou domů rožmberských na Hradčanech (sr. Tomka VIII. 9, 18: o jednom z nich, jenž se měl opravovati právě r. 1458, sr. AČ. XIV. 79), nýbrž spíše jeden ze dvou jejich domů na Starém městě, jež oba byly veliké, jeden na Uhelném trhu a druhý proti klášteru sv. Anny (Tomek VIII. 136 a 117).

Zdeňka Kostku i Valečovského a Velvara, s novým ujištěním, že jiného nežli Čecha za krále nechtějí: páni si vyžádali lhůtu do středy (1. března) a utrakvisté odešli, přímo prohlašujíce, že, nedostanou-li do té doby odpovědi, »ustanoví« již beze všeho ohledu Čecha králem; prohlášení to, vycházejíc od utrakvistů, majících převahu v rytířstvu a městech, zároveň hned naznačovalo, že při volbě, ať se otázka ta rozhodla již dříve nebo ne, nepůjde jen o účast panstva, nýbrž že se jí platně a se vší váhou zúčastní i oba stavy nižší, třebas právní otázka jejich oprávněnosti k tomu nebyla dosud ústavně rozřešena. Zasvěcený svědek, katolík a Němec, dobře chápaje pravou toho tendenci, určitě z toho hned vysuzoval, že bude zvolen Jiřík, ježto není nikoho mezi pány, kdo by se odvážil proti němu mluviti, neboť jeho moc je jim příliš veliká.[21])

Páni cítili se býti v těžké situaci, avšak sotva je pravda, že nikdo z nich nemohl bez těžkého nebezpečí Prahu opustiti.[22]) Jinak by byli ani zástupci hornolužičtí z Prahy nemohli odejeti, jako učinili hned v úterý 28. ledna. Ani jim nebylo volno v Praze, nikoli že by se na ně činil nějaký nátlak a že by byli ve své svobodě omezováni, nýbrž že byli si vědomi těžké odpovědnosti, jaká na nich, jediných zástupcích zemí vedlejších, spo-

---

pravděpodobně tento, ježto byl zván i dvorem. — O schůzce utrakvistické sr. Bachmann, Neues ü. d. W. 13[1]).

[21]) Kunc Reitenbach 28. února 1458 (FRA. 42. 212): označením »camerer a »burgermeister von Prage« jsou tu zajisté míněni Valečovský a Velvar: sr. Tomka VI. 294[67]). Kunc se bojí, že z volby Čechovy »nic dobrého nevzejde«. Jiřík jej vyzval, aby počkal, a on chce domů odejeti, jak jen nejdříve bude moci (»daz erst ich kann«). Bachmann, Böhmen u. seine Nachbarländer unter Georg von Podiebrad 1458—1461, str. 2—3 poznamenání deputace utrakvistické, že, nedostane-li se jim do středy odpovědi, zvolí si »eynen Behemischen konigk«, nesprávně podal a rozšířil: »so wolle man ohne sie (bez pánů) zur Wahl schreiten und einen König aufstellen, es sei ihnen lieb oder leid«; Tobolka, O volbě 20 tento výrok ještě nesprávněji přičítá katolickým pánům. V »Neues« 13 i v »Gesch. Böhm.« II. 479 se již Bachmann drží těsně vlastního znění své předlohy.

[22]) Tempelfeld I. 171: utrakvisté »effecerunt... tantum, quod nullus ex baronibus regni absque gravi periculo potuit exire civitatem Pragensem«; dále se tu hned ještě praví, že někteří páni »exitum a loco et fuge presidium expetebant, sed spe fraudati ex preclusione vie manere cogebantur, eciam maiores tocius terre«. Spíše snad než na nějaký osobní zákaz by se dalo mysliti na usnesení pondělního shromáždění, že se sněmovníci nemají rozjížděti, dokud král nebude zvolen, jak bylo již naznačeno výše v pozn. 19. Bachmann, Neues ü. die Wahl 112 vykládá to tak, že Jiřík zakázal komukoli za schůze sněmovní z radnice vycházeti, avšak ne pouze v den volby, s nímž druhou poznámku Tempelfeld přímo spojuje, nýbrž již i při jednání předcházejícím: tím se tendenční smysl zprávy Tempelfeldovy, jež chtěla dojem násilnosti volby zvýšiti, jen ještě přiostřuje.

[23]) I tu se podle jejich slov ve veřejném mínění ozývá ještě alternativa (»herrn Girzik adir sust eynen andern Behemischen herrn vnd sust keynen Dutzschen adir andern [to by již byl snad protest i proti Francii] zu konige zu weheln vnd vffzunemen«), jež však v podstatě alternativou již nebyla.

čívala při volbě, o níž i oni byli přesvědčeni, že z ní vyjde Jiřík jako král. Byli svědky, jak hned v pondělí obecný lid volal po volbě Jiříkově a protestoval proti cizím kandidátům, zvláště německým.[23]) Vidouce, jak veřejná nálada je shodna i s míněním utrakvistické většiny na sněmu, chtěli se Lužičané vyhnouti odpovědnosti a raději hned odejeli: měla to býti omluva jejich jednání, když hned za Prahou při setkání s posly saskými »u veliké rozmrzelosti a nelibosti« odpovídali jejich českému původci Janu Tošovi na jeho dotaz, co se děje v Praze, aby jen jel a viděl sám ty věci, nad nimiž by pán bůh se měl slitovati.[24])

To byl tón, jakým byla Praha saským poslům charakterisována, nežli ještě do ní vkročili, a o němž se v zápětí měli přesvědčiti, že je uměle nadsazený: našli Prahu vzrušenou v očekávání veliké události, nikoli však v té míře, aby bylo třeba cizincům báti se násilí a aby ve strachu musili odtud ujížděti. V rozčilení volební agitace, v níž tak ostře zněl akcent protiněmecký, bylo sice nutno se vystříhati všeho, co by mohlo lid podrážditi, a k tomu hleděl i předcházející rozkaz, aby němečtí kupci z Prahy odejeli, snaže se odstraniti všecky rušivé možnosti; přes to však, třebas národnostní i náboženské vzrušení lidu pražského bylo Jiříkovi vhod, přece nedovolil, aby tato nálada nabyla formy, nebezpečné každému, o kom by se vědělo, že v té neb oné příčině není s veřejným míněním ve shodě. Jiřímu záleželo na tom, aby výsledek volby byl nejen jemu příznivý, nýbrž aby byl též prost všeho násilí, o kterém mohl již předem tušiti, jak by ho využili všichni, kdo budou s jeho volbou nespokojeni. S tohoto hlediska třeba posuzovati jak lidové prostředí, jež bylo v Praze rámcem volebním, tak volbu samu!

Proto Jiřík tím pečlivěji učinil všecka opatření, jaká i jinde v podobných případech byla obvyklá, když se bylo báti rušivých vlivů lidového zneklidnění[25]; aby při všem vzruchu veřejném, jejž množství sněmovníků i se svými průvodci značně zesílilo, byl zajištěn veřejný pořádek, dal — jistě ne teprve až k 2. březnu — osaditi radnici i jiná místa vhodná a poručil, aby i rychtářové s biřici i s katem byli pohotově, aby tak moc řádu veřejného vystupovala způsobem imponujícím, odstrašujícím ode všech činů násilných. Cizím poslům při tom byla věnována zvláštní po-

---

[24]) »das es got erbarmen mocht etc. : zpráva saská z 1. března (FRA. 20. 130—31).

[25]) Lze s tím srovnati bezpečnostní zařízení při sněmování r. 1454 v Řezně: měšťané konají službu, stráže se stavějí, činí se opatření pro případ ohně nebo pokřiku, povolení ke hře se omezuje i doba otevření krčem (Gemeiner, Regensb. Chronik III. 220). Taktéž chápe Theobald III. 21 zesílení stráží k 2. březnu 1458 na tržištích, na ulicích, na hradě i rozložení lidu zbrojného po domech, »so bequäm waren«: ač se to stalo »zu verhüten eines Aufflauffs«, »auch das die solennitas renuntiationis desto friedlicher geschehen und ablauffen möchte« — spisovatelé se strany papežské vykládají to tak, že se měla tím volba vynutiti, byť sněm k ní svolán nebyl.

zornost, jak je patrno z průvodu Tošova, jenž byl ponechán poslům saským, a jestliže Jiřík z toho měl i tu výhodu, že tak je měl pod svým dozorem a věděl o každém jejich kroku, přece nelze tento, přese vše jen vedlejší zřetel povyšovati za věc hlavní a zapomínati na vlastní ochranu a též pohodlí poslů. Tito sice v hlučném ruchu pouličním, jenž se zvláště soustřeďoval k místu, o něž byl zájem největší, na náměstí staroměstské k radnici — mohli chvílemi pocítiti stísněnost,[26]) avšak tato se sotva změnila ve vážnější strach o osobní bezpečnost; jinak bychom v jejich podrobných zprávách o tom něco slyšeli, čehož však není.

Nelze se diviti, že při těchto prostředcích bezpečnostních, jež situace vysvětluje a jež nepředpojatému pozorovateli jsou přirozeny, nepřátelská polemika přičetla pak straně Jiříkově jen úmysly násilné, aby voliči, jeho volbě nepřízniví, byli jimi pohnuti k obratu. Dal k tomu jistou měrou podnět Eneáš Silvius, následuje v tom lehkověrných pověstí a zaznamenávaje je,[27]) a motiv ten hned roku 1459 ve Vratislavi svými invektivami náležitě rozvedl Mikuláš Tempelfeld[28]): jeho smělá tvrzení měla v další tradici hojnou ozvěnu,[29]) jež nezanikla ani v našich dnech.[30])

---

[26]) To lze vycítiti i ze zmínky Kunce Reitenbacha, výše dotčené (str. 730[21]). To byl i první dojem saských poslů, když, vidouce, že není v Praze nikoho ze zemí vedlejších, poznamenávají, »das sie vnd villicht ander mer wenig wolgefallens in den dingen gehaben mogen« (FRA 20. 131).

[27]) Hist. boh., kap. 72: »Utriusque regis [Matyáše i Jiřího] electionem nonnulli calumniantur, vim adhibitam dicunt neque iure valere, quod metus extorserit...« O listu úředníka rožmberského Ruprechta z Polheimu z 30. března 1458, jenž je vlastně prvním v té příčině svědectvím, které však pro svou soukromou povahu na mínění veřejné kromě malého počtu jednotlivců nemělo vlivu — zmíním se níže.

[28]) U něho, než se před volbou sejde lid, t a j n ě se učiní všecky přípravy: »disponebantur clam in cameris et habitacionibus secretis plura centena armatorum, disponebantur eciam iudex cum famulis et aliis officia publica tenentibus ad palacium pretorii extra tamem stubam pro eleccione fienda deputatam, inter quos erant homines vinculorum et carcerum custodes, captivorum ductores et detentores. iudicis (recte: iudicii) executores. Immo et affuit inter eos siccarius sive tortor, nedum unus, sed et plures, ut hii asserunt, qui huic spectaculo presentes erant et hec videntes. Fuerunt eciam stipendarii et armati plures numero in cellariis et aliis de prope locis dispositi ad perficiendum ea, que sibi per Iorszick et heresiarcham Rokizanum fuerunt commissa« (I. 171; sr. i II. 373: »lictores sive tortores, pro modico pretio sanguinem humanum fundentes aut homines interficientes, tunc minas intentantes, quod, si aliquis electioni tali dissensisset, statim afflictiones et penas sensisset«).

[29]) Sr. traktát Rudolfa z Rüdesheimu i odvozené z něho místo u Rangoniho (traktát 29—30; Rangoni při tom hlavní úlohu přičítá Rokycanovi: ten »vulgus adunat domumque contionis armatorum caterva circumdat«). Vratislavskou tuto versi přejal i Eschenloer. V starší kronice latinské opakuje jen výrok Eneášův (SS. rr. Sil. VII. 17), v německé však praví více, leč tak, že vymyšlený ráz pověsti o volbě je patrný: »Viel Reden entstunden aus dieser Kure, wie sich durch Gewalt geschehen were und alle christliche Leute gegenwertig weren darein bezwungen worden. Viel Nachrichten [= kati] hette

Jako v těchto tendenčních výkladech Jiřík vystupuje v úloze neostýchavého násilníka, tak i Praze se v nich vtiskuje rys bouřlivé, revoluční zvůle, takže Praha sdílí osud svého hrdiny. Je v tom stará nenávist ciziny k Čechům i k Praze z počátků války husitské, z nichž dojem bouří při smrti krále Václava IV. nebyl již zapomenut. Proto Jiřík v pražském lidu nachází výborný nástroj svých úmyslů: stačí jen podnítiti jeho vášnivost,[31])

Girsik gehabt, wer der Kur widersprochen, solde getödet sein worden. Oder man konte es nicht daran erkennen, sondern alle Behmen, die da gegenwertig waren, beide unter dem Gehorchsam des römischen Stuls und unter Rokiczans Secta, waren eintrechtig und frei in dieser Kur« (I. 47). — Verse o násilí našla své věřící i v Čechách. Kronika rožmberská, jež vznikla někdy po r. 1470 a obsahuje již stopy klevet, šířených o Jiříkovi a jeho rodině od Zdeňka ze Šternberka, po zaznamenání smrti Ladislavovy otravou od Jiříka praví: »Et idem filius meretricis electus est in regem Boemiae per communitatem, per Kostka et aliis sibi adhaerentes. Et alii barones oportebant assentire coacti habuitque in praetorio tres tortores aptos astantes« (AÖG. XII. 354 i Höfler, SS. rr. hus. II. 78). Výklad volby takovým násilným způsobem byl rozšířen i v Němcích. Kronika buchská (Gersdorf, Bericht 11), aby vysvětlila, jak »Jersicus regnum callide usurpavit«, vypravuje, že on v Praze »et magnum armatorum exercitum constituit, cum eisdem nobilibus regni de electione novi regis pertractans ea conditione, ut nullus in regem, nisi esset de regno Bohemie et nationis Bohemice, eligeretur, persuasit. Cujus itaque nobiles timore concussi ipsum in regem elegerunt.« — Pouhých zmínek, že mocí (»vi«) a nátlakem (»impressione«) se Jiřík trůnu zmocnil, je více (sr. i výše 720[55])). Rangoni ani na jiných místech svého traktátu to neopominul uvésti (str. 29): způsobu jeho polemiky je hoden výrok, že místo koruny na hlavu lépe by se Jiříkovi hodil na krk provaz (str. 28). O »impressio« mluvil r. 1464 i »advocatus ecclesiae«, mysle tu však spíše na sliby, jež Jiřík katolíkům před volbou učinil (SS. rr. Sil. IX. 79). Také traktát »De Georgio Bohemiae rege« praví: »et his, qui interfuerunt, vis facta est« (Höfler, SS. rr. hus. III. 211). V Německu se dočteme, v magdeburské »Schöppenchronik«, že páni Jiříka za krále »mosten upnemen« (Chron. d. deutsch. St. VII. 398); stejně v míšeňské »Chronicon brevis« jeho volba se vykládá »per impressionem« (Mencke, SS. rr. Germ. III. 60); podobně u Hartm. Schedela (Chron.« u Oefele, SS. rr Boic. I. 396b)).

[30]) Sr. výše 638 a d. o Bachmannovi.

[31]) Tempelfeld, řídě svůj výklad rychlou etymologií, jež ztotožňuje pojmy »vulgus« a »volo«, praví, že vlastní vrstvy městské (»mechanici, plebeyi et vulgares«) »racionem non secuntur, sed faciunt, passionibus et inexperiencia ducti, quod volunt, propter quod vulgi nomen conquisierunt« (I. 173). Než on ve svém aristokratickém zaujetí proti Čechům z pojmu »lidu«, při čem má na mysli vlastně dav, nevylučuje ani nižší šlechtu: »nec spectat eleccio ad militares, satellites et omagiales regni, tantum quia eis singulariter congregatis consurgit populus mirabilis, qui vulgus dicitur a volo, unde facit, quod vult, sive sit bonum sive malum, absque verecundia« (I. 174). Podle Tempelfelda (I. 173) však přece jen lid nejedná při volbě pouze podle svých nálad a chvilkových vášní, nýbrž je k tomu připraven zvláštní úmluvou k rozkazu Jiříka i jeho přátel (sr. i dále 745[68]), kde vystupují »et alii per subordinaciones inducti«). Sotva tu lze mysliti, že by při tom některá čtvrt městská přímo byla v pohotovosti branné; nanejvýše bylo možno, že snad

a ta již svým hlučným nátlakem způsobí, že vlastního násilí, užití vojenské moci, nebude ani zapotřebí. To obstaral Rokycana se svými druhy, a dostavil se účinek, volba Jiříkova, způsobená »nátlakem a křikem lidu obecného.«[32])

Není třeba popírati, že na konci února i na počátku března pražské ulice vřely napětím, představujíce obraz daleko rušnější, než jaký jindy se tu naskytoval cizímu pozorovateli. Však šlo o věci, které celou svou podstatou souvisely se samými základy národního života a na nichž, na jejich rozhodnutí, závisela celá budoucnost českého utrakvismu! Jedinečná situace, jejíž význam chápal i prostý řemeslník, poučený o tom s kazatelny, vzbudila i zvláštní, neobvyklou náladu, v níž se obrážely mocně vzrušené city utrakvistické Prahy. Bylo by však omylem viděti v tom bouřlivém varu typický zjev života pražského a z toho činiti závěry, jako by to byla jen další, nová vlna vášnivých bouří z války husitské a jako by si Praha od té doby stále uchovávala svůj revoluční ráz. Jako vlastní dítě revoluce husitské, Tábor, po 30 skoro letech nebyl již městem radikálního vzdoru, také Praha z doby poděbradské se proměnila, uklidnila a vpravila v pravidelné cesty řádu veřejného, a nebyla to právě v té příčině malá chvála, jestliže Lupáč, jak bylo již dotčeno, u Jiříka s povděkem uznával, že »město pražské v dobrém řádu držel a lid obecný v povinné poslušnosti vedl«.

Ústup od revolučního radikalismu a vpravení v klidnější formy vývojové neznamenalo však ještě ztrátu sebevědomí národního i náboženského, jež jako vzácný pozůstatek dlouhých, tvrdých bojů i velikých vítězství bylo majetkem i drobného člověka z lidu, i malého městského řemeslníka. A toto sebevědomí právě před volbou nového krále cítilo svou chvíli, kdy musí otevřeně a nahlas své požadavky prohlásiti, aby svou vinou nezmeškalo vzácné příležitosti. Živý projev hlubokého zájmu nebyl ještě revoltou, nebyl násilným pokusem, vnutiti svou vůli nejvyššímu orgánu národnímu i státnímu, zemskému sněmu, i když jemu lidové vrstvy, nemohoucí přímo se zúčastniti aktu volebního, připomínaly povinnost, dovršiti dílo veliké minulosti. Aby za tohoto vzplanutí vědomí národního, jehož oheň se nemohl omeziti jen na hranice privilegovaných stavů politických, nevznikly poruchy veřejné, o to pečoval Jiřík, a jeho bezpečnostní zařízení ukazovala, že právě uvedená chvala Lupáčova o něm měla plnou platnost i v této chvíli, jsouc protiváhou všech škodlivých překypění. Ten, kdo proti lidu pražskému a jeho účasti na volbě pražské nejvíce horlil a kdo jí hleděl vtisknouti ráz převratné zvůle, Vratislavan Tempelfeld, byl by měl právě, kdy psal své invektivy, dobrou příležitost v nej-

rychtářům bylo v ty dny k ruce přidáno více měšťanů, jako se to dálo někdy při nočních obchůzkách (sr. Tomek VIII. 327).

[32]) Tak přímo tvrdí Tempelfeld I. 166 (»per impressionem et populorum vulgarium clamorem electus ; sr. i celé líčení volby 172).

bližším svém okolí k srovnáním, která by nebyla Praze na škodu.[33]) Je zajímavo srovnávati tyto prudké útoky a vášnivé výčitky, jde-li o utrakvistickou a českou Prahu, se shovívavým mlčením, ne-li s pochvalou náboženské horlivosti, přejde-li řada na katolickou a německou Vratislav, třebas její lid ve své dráždivé vznětlivosti, stále ke vzpourám náchylné, pražskému, jak jej líčil Tempelfeld, nezadal. Vidíme hned, že jsme uprostřed stranických zápasů, kde se barvy volí podle toho, do kterého tábora kdo patří.

Podle toho, co právě od Tempelfelda slyšíme o násilnické náladě Jiříkově i lidu pražského, čekali bychom, že utrakvisté bezohledně prosadí svá přání, využívajíce moci. Než skutečnost byla jiná a utrakvisté ukázali více povolnosti, mírnosti i prozíravé diplomatičnosti. Lze pochybovati o tom, že bylo po přání Jiříkově, bez slyšení odmítnouti nabídky i nároky cizích poslů a tak případným výtkám otevříti dveře dokořán. Proto již druhý den, v úterý, v poměru k těmto poslům, jistě ne beze vlivu Jiříkova, klidnícího netrpělivou dychtivost přátel, nastal obrat a poselstvu francouzskému v čele s Dětřichem de Lenoncourt, hejtmanem (baillim) ve Vitry, dostalo se slyšení.

V jejich podání kromě projevu lítosti nad zmarem sňatku princezny Magdaleny s králem Ladislavem i kromě ujištění o přátelském smýšlení Karla VII. k Čechám, založeném na starých smlouvách mezi panovníky obou států a posledně znovu se prakticky osvědčivším i tím, že král přijal v ochranu stavy lucemburské, pokud ještě tito uznávali krále Ladislava za pána[34]))— mluvčí Lenoncourt pověděl i více o vlastním účelu poslání, o kandidatuře prince francouzského a skvělých návrzích ji provázejících.[35]) Tyto, zvláště slib, že všecky zastavené země i statky korunní budou vyplaceny a že princ, až po čtyřech letech (bylť zatím 11letý) přijede do Čech, bude opatřen takovým pokladem, aby úplně dostál všem potřebám — hojně stavů, zajisté hlavně katolíků, získaly.[36]) Nehledíc k osobním slibům, kterými nepochybně poslové k předním jednotlivcům podle infor-

[33]) Sr. i výše 63...

[34]) To vše bylo již řečeno v pověřovacím listu královském z 9. ledna 1458 v Toursu: FRA. 20. 122—23.

[35]) O tom sr. výše 662[64]).

[36]) Zpráva saská 1. března 1458 ve FRA. 20. 131. U Dlugoše 266 Francouzové kromě výkupu statků královských i církevních a restituce Lucemburska — to vše »pro bono christianitatis« — slibují vyjednati dohodu s Kazimírem, jenž (ovšem jen podle mínění Dlugošova) má jedině právo k trůnu českému, a to buď sňatkem prince francouzského s dcerou Kazimírovou anebo, kdyby to stavům bylo vhod, sňatkem prince polského s dcerou Karla VII.; sr. i výše 664[68], jakož i o pragmatisování Theobaldově 617. Proti dobrému dojmu francouzského poselstva, avšak i proti druhým kandidátům, u Rangoniho 29 Jiřík působí, tupě brzo toho, brzo onoho z nich; jinak slibuje katolíkům, »quibus tamen consilia relinquit«, že bude míti za krále, »in quem convenerint«, avšak s kacíři, zvláště Rokycanou, usiluje, aby sám na trůn usedl.

mací svých českých rádců neskrblili, na katolíky mohla působiti i zmínka o ochraně církve, tak těžce strastmi postižené, kterou bylo možno vykládati na nedávné úsilí o výpravu křížovou proti Turkům, avšak kterou bylo možno vztáhnouti i na církevní poměry v Čechách samých a tak nabýti důvěry, že náhlá smrt Ladislavova naděje v katolickou reformaci přece jen nezničila.

Na Jiříka veřejně mířil poukaz, že za nedospělosti mladého krále Karla by bylo třeba ještě na několik let správcovství prodloužiti, ježto při tom sotva se dalo mysliti na jiného kandidáta k tomu úřadu než na něho. A tento oficiální námět byl zajisté provázen i značnými nabídkami soukromými, které měly mocného správce Francii získati, jak k tomu ukazovala i uznalá zmínka o vděčnosti Karla VII. ve zvláštním pověřovacím listu poselském k němu samému i s tím dodatkem, že Jiřík najde u krále francouzského největší přízeň ve všem, »co se týče jeho cti i prospěchu«.[37]) A podobné nabídky mohl Jiřík tušiti od poslů saských, kteří, jak v úterý v poledne do Prahy přijeli, hned ho žádali za důvěrné slyšení, jsouce ochotni k němu kdykoli přijíti, večer nebo ráno, ježto prý se jim nikdy nebude zdáti ani příliš pozdě, ani příliš záhy. Jiřík jim na to jen krátce odpověděl, že se postará, aby byli druhý den, ve středu 1. března, na sněmu přijati.[38]) Aby mohl býti získán, když jemu samému již v blízku kynula vlastní cena volebního zápasu, k tomu nebyly žádné nabídky dost veliké, avšak na druhé straně nebylo vhod, zástupcům soupeřovým přiznati barvu a tím je podnítiti k větší agilnosti: proto se soukromému jednání s nimi hleděl vyhnouti a udržeti je v důvěřivém klidu nadějí opodál vlastní akce.

Sasové ve středu čekali až přes poledne, připraveni, až budou na rad nici povoláni[39]): na jejich opětované dotazy Jiřík jen odpovídal, aby zatím vyčkali jeho vzkazu ve svém bytě,[40]) že pak po jejich slyšení i on sám je podle možnosti přijme. Konečně bylo pro ně posláno a oni ve veliké síni před četným shromážděním stavů své poslání vyřídili. Vrátivše se domů, pojedli a pak znovu po průvodci svém Tošovi, jejž jim Jiřík i nadál přidělil, aby je chránil přede vším obtěžováním a byl jim k radě,[41]) Jiříka žádali o slyšení; ale tento se opět vymluvil, že je zaměstnán, že je však,

[37]) Také z 9. ledna 1458 (FRA. 20. 123).

[38]) Zpráva saská z 1. března (tamtéž 129).

[39]) Na ráno klade Tomek VI. 295 slyšení poslů Kazimíra Polského a knížat rakouských. — Stejně jako Eneáš Silvius, Hist. boh., kap. 72, i Eschenloer v německé kronice (I. 47) chybně klade slyšení poslů v den volby, jenž je tu ještě chybně posunut o týden později.

[40]) Byl to patrně některý dům na samém náměstí staroměstském, jak se zdají ukazovati slova v jejich zprávě o shonu po volbě: »als balde wir stunden vnd sahen zu dem groszen zulauffen des folckes«, jak byl Jiřík veden do Týna (tamtéž 133). Snad to byl dům »u slona« na východní straně náměstí, kde r. 1441 byli bytem poslové Felixe V. a r. 1448 Karvajal (Tomek VIII. 64).

[41]) »vns zu warten, ab vns von ymands bedranck ader widerwertickeid begeginte, vns des rath zu schaffen.«

jak se mu jen uvolní, obešle večer nebo druhý den ráno. Než čekali marně.[42])

Jejich výklad nezůstal na sněmu bez účinku, a zvláště asi panští legitimisté naň kladli váhu, neboť hned po slyšení Jiřík poslal narychlo na Karlštejn podkomořího Valečovského a Jošta z Einsiedlu, svého sekretáře, s více než 30 jezdci, aby odtud přivezli zápisy i privileje, vztahující se k jejich důvodům, jimiž bylo popíráno právo k volbě, ježto jsou tu zákonní dědicové.[43]) Než to samo o sobě nepadalo příliš na váhu ve prospěch Vilémův, neboť někteří legitimisté, jako Jan z Rožmberka, i pak se ještě přikláněli k nárokům habsburským, podléhajíce však již též silnějšímu proudu, který mysli panské i proti jejich vůli unášel k druhému břehu, k nezbytí volby Jiříkovy.

Toto kvašení se jistě projevovalo ne tak veřejně, ve schůzích sněmovních, o nichž jinak kromě o slyšení cizích poslů nic nevíme, jako spíše v postranních schůzkách, při čemž vedle utrakvistických prostředníků se pravděpodobně uplatňoval i vliv katolických straníků Jiříkových. Lhůta, daná pánům utrakvisty, byla jen krátká a nutila rozhodnutí. Při střízlivé úvaze, která se již nemohla ubrániti naléhavosti volby Jiříkovy, nebylo možno přejíti záruky, které by se na Jiříkovi měly předem žádati na ochranu víry katolické. Snad již tehdy se ve schůzkách katolických alespoň po všechně formulovaly některé takové články. Kromě toho mohli bychom se domýšleti, že se strany panské myslilo se již tehdy i na požadavky čistě stavovské, jež by stav panský i jeho držbu zabezpečily proti nebezpečnému vzestupu stavů nižších: zdá se alespoň, že panstvo již v této chvíli naznačilo katolickým důvěrníkům Jiříkovým, aby bylo zabráněno vzrůstu svobodné držby nejen u dědinníků, nýbrž z části, pokud šlo o získání půdy selské, i u šlechty nižší. Jiřík v příčině víry sotva sám katolíkům dával podnět k stížnostem: jestliže zde jeho snášelivost, tedy v druhé věci jeho sklon ke konservatismu sbližoval jej s přáními panskými. Zdá se však, že k určitým ujednáním a tím i k vyjasnění panského stanoviska nedošlo ještě ani 1. března, kdy mělo býti oznámeno utrakvistům panské rozhodnutí: odpověď panská, byla-li dána, jak je pravděpodobno, nebyla asi rozhodným odmítnutím, nýbrž úmyslně udržovala utrakvisty v nejistotě, jak se katolíci v kritické chvíli rozhodnou.[44])

---

[42]) Zpráva z 1. března (psaná v noci): FRA. 20. 130. Obsah saského podání naznačuje knížecí intercesse ve FRA. 42. 231.

[43]) FRA. 20. 137, nepochybně podle zprávy poslů. Že se tu výrazem »komorník« rozumí, jako již dříve (sr. výše 730[21])), podkomoří, vyložil, jistě správně, T o m e k VI. 295; T o b o l k a, O volbě 22 má však i potom prostě »komorníka«. Na Karlštejn se jistě posílalo nejen pro bullu Karlovu, nýbrž i pro listiny jiné, podle nichž by bylo možno odpověděti i na nároky ostatní, zvláště habsburské, byli-li opravdu poslové rakouští o tom již ráno slyšeni (sr. výše 736[39]) i 640[183])).

[44]) Že ke »konci jistému« nedošlo, podle dalšího běhu věcí myslí i T o m e k VI. 296. B a c h m a n n sice (»Neues...« 13 i v »Gesch. Böhm. II. 479) míní, že

Když takto jednání mezi oběma stranami nevedlo k cíli, byly zato se strany Jiříkovy činěny potají tím horlivější pokusy, získati jednotlivce z katolických magnátů. Nebylo času k odkladům; bylo třeba dojednati věci, které se již namanovaly při jednání dřívějším, a již bez váhání užíti stejných prostředků, jakých užívali nejen u Jiříka, nýbrž jistě i u jiných vlivných osob diplomati francouzští, jsouce vůči saským ve výhodě jak svými bohatějšími zdroji, tak i získáním delšího času a větší volností jednání. Skryté toto jednání vyplnilo zbytek času do chvíle již nedaleké, kdy utrakvisté byli odhodláni, přistoupiti k volbě za všech okolností, a svým způsobem leckde s uspokojením vítaným, připravovalo mysli odpůrců, aby je rozhodná chvíle našla povolnějšími.[44a])

V průběhu tohoto jednání pochopitelně nelze nám dnes vniknouti, avšak z různých okolností pozdějších přece můžeme se pravděpodobně dohado-

---

mezi 28. únorem a 1. březnem vznikly články náboženské (FRA. 42. 237—41; sr. tu i poznámku 241[1]), že se již při volbě stala o ně dohoda), které Jiřík slíbil, až bude králem, potvrditi. Přece však i on připouští, že se nedařily snahy, rozplašiti legitimistické a politické rozpaky některých pánů, zvláště Jana z Rožmberka. — Ony články náboženské však sotva v té formě již tehdy vznikly. Známe je až ze spojitosti s korunovací, kdy se o nich zmiňují zástupci chebští 2. května 1458 (FRA. 42. 236), ač vznikly již dříve. Tomek VI. 304 je klade do doby po volbě (»za prvních dní po zvolení...«), což je ve shodě s jejich formou i obsahem (Jiřík se tu již oslovuje jako král), avšak též s poznámkou v listu Oty ze Sparnecka 12. března do Cheba: »so weiss ich also nicht, das zu schreiben sey, dann mein herr kunig solt sich gegen uns auf unser seyten des glawbens verschriben habe von alter herkommen pleyben lassen, das sich zustossen hott und nicht gescheen ist, doch in gut besten biss auf die kronung« (FRA. 42. 216). Bachmann nejprve (r. 1878 v »Böhm. u. seine Nachbarländer« 2: neznal patrně ještě tehdy ony články, jež o rok později sám vydal) myslil, že šlo o schválení více článků, »die uns im übrigen unbekannt sind, unter denen sich aber sicherlich die Forderung befand, es in Sachen des Glaubens beim alten Herkommen bleiben zu lassen«. Než ani tak daleko není třeba jíti: šlo, jak dále bude zmíněno, ne o články, nýbrž asi jen o slib, že Jiřík i v náboženském ohledu bude ke katolíkům šetrný. — O stavovských přáních panských, jimž Jiřík brzo po volbě vyhověl, ač ne tak, aby vklady selské půdy šlechtě nižší neučinil závislé na vůli královské, sr. výše 707[18]). Zdá se však, že bylo to pak praktikováno i proti panstvu, ježto si panští jednotníci r. 1465 stěžovali, že i jim král bránil kupovati od sedláků a klásti do desk statky svobodné bez svého svolení (sr. Palacký IV. 2. 307). To změněno 27. února 1467 ustanovením královským, k němuž bližší podrobnosti podává Kalousek v AČ. 22. 20 a d. — Že důvěrná jednání byla, bylo i každému nezasvěcenému nasnadě; najdeme však o tom i jinak narážky, jako když Tempelfeld (II. 373) praví, že po slyšení poslů saských »aliqui Bohemi... per conspirationes et importunitates negotium de electione ingesserunt absque aliqua ad eandem praemissa legitima vocatione.« Ohlasem toho je, praví-li Rudolf z Rüdesheimu, že »materia electionis futuri regis inportune nimis ac violenter ingesta fuit.«

[44a]) I Bachmann, Bemerkungen zu »Dialogus« 23 přiznává, že bylo se báti u pánů, zlata dychtivých, intrik i podplacení, kdyby se saským poslům dopřálo více času.

vati, že většinou povšechně jen nadhozená podezření současná o úplatcích měla konkretní jádro. Je nasnadě, že hlavní úsilí se obracelo k osobám, které až dosud byly hlavní překážkou volby Jiříkovy a o nichž se mohlo tušiti, že jejich slovo rozhodne i u jiných. A právě o dvou předních magnátech prameny nám dovolují se určitěji vysloviti, nejen o Zdeňkovi ze Šternberka, hlavní opoře kandidatury francouzské, nýbrž též o synu nejmocnějšího do nedávna soupeře Jiříkova, Oldřicha z Rožmberka, jenž však ani tehdy ještě ve svém ústraní a v zdánlivé resignaci nezanechal piklů proti němu, o panu Janovi, vlastním představiteli českého legitimismu, ovšem ve smyslu habsburském.

O tomto právě slyšíme určité nařčení, ne sice současné, ale jen o málo pozdější, že jen jemu, nehledíc k jiným, které zlatem svým oslepil, Jiřík dal 17.000 zl.[45]) Toto svědectví cizí, jinak ode dávna dobře známé, jehož hodnověrnost však ne vždy, zvláště s české strany, byla uznávána,[46]) nabývá významu, slyšíme-li již z r. 1463 českou paměť: »Králova Milost jest milostivý pán páně z Rozmberga a pomáhá jemu velmi, ježto žádný král žádnému pánu z Rozmberga tak nepomáhal; neb dal jemu, pánu, šestnácet [!] tisíc zlatých a dvě berni, a minci jemu propustil, kterážto má veliký užitek...«[47])

Podle toho Jiřík při volbě pokračoval jen na cestě, kterou šel již r. 1453, aby si získal přízeň Rožmberků,[48]) ovšem jiným způsobem, pokud šlo o královské město Budějovice, jež se Rožmberkové snažili dostati v odvislost: po smrti staršího bratra Janova Jindřicha (25. ledna 1457) již nebyly Budějovice Rožmberkům zapsány a Jiřík jako král Budějovským znovu potvrdil významný majestát Ladislavův na rychtu, vydaný z r. 1457, patrně ne bez vlivu Jiříkova.[49]) Tato Jiříkova ochota k Budějovským by

[45]) Dlugoš 266: »vulgatus, in unum solum Johannem Roszemberski, decem et septem millia aureorum effudisse«. Že jediné určité vytknutí úplatku panu Janovi mohlo pocházeti z pozdějších informací Šternberkových, sr. výše 612—13.

[46]) Sr. Palacký IV. 2. 22[12]).

[47]) Je to svědectví »Hruozy starého, úředníka na Poděbradech« ve sporu mezi panošem Janem Rúsem z Čemin a Janem z Rožmberka o výroku Rúsově, jehož doplněk (»ale nicť platno nenie, nenieť [Jan z Rožmberka] upřiemně s Jeho Milostí«) Rús před králem i třemi jinými pány tváří v tvář panu Janovi popřel («neznal se, by řekl „neupřiemně"«), ale jinak »k této řeči se znal«; králi se o tom Hrůza již dříve zmínil (AČ. XIV. 131). O sporu Rúsově je ještě více dokladů (tamtéž 121 a d.), které však nás zde nezajímají. Hruzou se snad míní Václav Hrůza z Chelčic, kdysi služebník rožmberský (již r. 1448) a zároveň svat dotčeného Jana Rúsa (tamtéž 39, 49 a 60).

[48]) Čes. děj. III. 2. 770—75; zde též o zápisech rožmberských na 16.000 dukátů.

[49]) Sr. Čelakovský-Friedrich, Codex jur. municipal. III. 346 ad. i 374—75. Pubička VI. 2. 116, avšak teprve k r. 1463, podle »Chron. Budvicens. Ms.« vypravuje, jak Jiřík povolal k sobě pana Jana a poukázav na to, že zástava Budějovic jeho bratru Jindřichovi byla jen dána doživotně,

snad mohla býti i ukazatelem, jaký byl při volbě Jiříkův poměr k těm městům královským, která nepoutalo k němu jejich přesvědčení národnostní a náboženské a v nichž ať již katolický nebo po případě i německý ráz vzbuzoval proti němu rozpaky. Než právě Budějovští se záhy, nikoli bez nechuti, přesvědčili, že přízeň nového krále k nim je srovnatelna i s jeho dobrým poměrem k Janovi z Rožmberka: svědčí o tom okolnost, že musili na počátku r. 1460 místo do komory královské odvésti panu Janovi 200 kop gr. platu hromničného,[50]) což uvádí nás ve finanční styky Rožmberkovy s Jiříkem, neomezující se však jen na takové drobné případy, které by snad bylo možno vysvětliti i jinými závazky královými, vzniklými až po volbě: šlo v nich nejen o summu 16.000 zl., slevu berně královské i povolení, aby Jan, moha si z vlastního stříbra dáti raziti v Kutné Hoře peníze, byl tak účasten i zisku z toho plynoucího, nýbrž též o jiné projevy přízně královské, jichž se výše zmíněné svědectví z r. 1463 nedotklo.

Zmínkou o summě 16.000 zl. se patrně nerozumělo přímé její zaplacení na hotovosti, nýbrž vrácení starších zápisů Oldřicha z Rožmberka Fridrichovi Tyrolskému z r. 1431 na 16.000 dukátů, jež 2. prosince 1454 Jiřík od císaře získal a jimiž mohl Rožmberkům působiti těžké nesnáze. Než panu Janovi se kromě těchto nepříjemných zápisů na počátku vlády Jiříkovy dostalo i úlev, které mu v jeho tísni finanční[51]) zajisté značně pomohly, ať již to byla berně z r. 1459, při níž se Jan odvolával na úmluvu s králem, že berníci královští mají jeho lidi nechati na pokoji a že místo nich jen půl úroku mají vybrati vlastní jeho úředníci a králi odvésti[52]) — anebo ať šlo o podíl na zisku mincovním.[53]) Jiřík však ani jinak, ani později

---

slíbil mu to na jiné straně nahraditi. Ovšem svobody Budějovským Jiřík potvrdil již 16. května 1459.

[50]) Jan z Rožmberka 16. dubna 1459 píše svému purkrabovi krumlovskému Zachariášovi z Nemyšle: »Takéť jest nám král řekl dáti list Budějovickým o ty penieze, kteréž nám dáti mají...« (A č. VII. 227). K novému asi listu královu o tom došlo 20. ledna 1460, z něhož vidíme, že Budějovští panu Janovi před tím, po vyzvání královského podkomořího Vaňka Valečovského, »nedali konečné odpovědi« (tamtéž 233).

[51]) O tom je hojně dokladů jak v AČ. VII., XIV. a XXI., tak v Urk.-B. v. Krummau II.

[52]) Proti námitkám panským, že rožmberští úředníci sami mají polovinu úroku králi odvésti, berníci královští se hájili, že mají »ten úrok« vybírati, »osob žádných nepřijímajíc« (listy z 18. února i 16. a 21. dubna 1459 v AČ. VII. 226—27 i XXI. 321). Že se měl jinak pro krále vybírati úrok celý, naznačují i slova písaře zvíkovského z 13. prosince 1458: v úřadě milevském se sešlo na berni přes 41 kop, »ješto VMt. [p. Jan] kázala knězi opatovi stúpiti, to jest jednoho úroka krom jiných věcí« (AČ. XIV. 87; písař při tom rozeznává »úrok pravý«, i »berni, kteráž sě nynie vybierati má«; sr. k tomu i tamtéž 80 a 85). — Jan podle výroku Rúsova dostal slevu při dvou berních.

[53]) Jak se r. 1464 a d. ze stříbra rožmberského razily peníze a jak se ve voze, provázeném střelci, odvážely, sr. AČ. XIV. 142 a 146 (úředníkům min-

při různých příležitostech, nezapomínal veliké úsluhy Janovy při volbě i dalších jeho služeb: po smrti paní Anežky ze Šaumburka, vdovy po bratru Jindřichovi, znovu provdané za Michala z Hardeku, r. 1461 si Jan na něm vyprosil polovinu jejího věnného podílu na hradu i městečku Rožmberce a Jiřík mu i druhou polovinu postoupil[54]); pro državu rožmberskou vedle toho zvláštní význam mělo r. 1460 i převedení staršího zápisu Ladislavova Oldřichovi a Jindřichovi z Rožmberka na 6000 zl. uher. s odúmrtí ve Slezsku na zboží zlatokorunské.[55])

Poslední případ, jenž však nepochybně nezůstal osamocen a provázen byl i jinými opatřeními Jiříkovými, kterými byla rožmberská držba statků církevních i nadál zajišťována,[56]) podává nám patrně i vysvětlení, jak byl pro volbu Jiříkovu získán Zdeněk ze Šternberka, o němž je známo, že se již v letech dřívějších pomocí Jiříkovou stal držitelem některých statků církevních: z nich vedle Zelené Hory byla to zvláště arcibiskupská Roudnice, pro niž se právě stal Zdeněk předmětem prudkých útoků Tempelfeldových, tím vášnivějších, třebas jména Zdeňkova přímo nevyslovujících, že se obracely proti prvnímu magnátu katolickému a přednímu původci volby Jiříkovy.[57]) V té příčině bylo možno nejsnáze se Zdeňkovi zavděčiti, jako i jinak o něm víme, že již r. 1461 byl jedním z prvních pánů katolických, kteří právě pro držbu statků církevních, jíž se vzdáti nechtěli, dostali se s králem Jiřím v tuhý spor.[58]) A jestliže dříve poručenství

covním za ochotu měl býti poslán soudek zvěřiny). Hanka v ČČM. 1837. 453 uvádí, že Zikmund již r. 1436 udělil Oldřichovi z Rožmberka právo raziti stříbrné peníze a r. 1468 opět Jiřík Janovi, a vyslovuje pochybnosti, zda oba páni práva toho užili, ježto prý není z té doby mincí se znakem rožmberským: zdá se však, že nešlo tak o zvláštní mince rožmberské, jako o zisk mincovní při ražbě obecné mince.

[54]) AČ. III. 569 č. 741; Sedláček, Hrady III. 110 i Klimesch, Norb. Heermanns Rosenberg'sche Chronik 122[32]). Kromě toho sr. i k 12. březnu 1461, jak Jan kvituje Jiříkovi 600 kop (UB. Krummau II. 123).

[55]) 31. března 1460: FRA. 37. 501—02 (šlo o odúmrtí v knížectví vratislavském, svídnickém a javorském a v Horní Lužici). — Obdobný ohled měl Jiřík téhož roku, když Jan s jeho »vólí« »proměnil opata v Milevsku« (Březan v ČČM. 1899. 233; sr. zde 232, jak r. 1457 opat zlatokorunský Gerhard žádal krále Ladislava o restituci klášterní, »ale ta prosba toliko na díle naplněna, když jim díl statku a opatření vykázáno«).

[56]) Sotva tu ovšem mohlo jíti o Roudnici, kterou v tu dobu měl v zástavě Zdeněk ze Šternberka (sr. další poznámku).

[57]) Konec Lad. Pohr. 107 a d. Z Rabštejnova »Dialogu« 359 zde lze dodati citát o poručenství nad sirotky po Janu Smiřickém: »cuius bona et quid dico, ipsius ymmo ecclesie Pragensis non tutorio, sed tollitorio nomine Georgio auctore Zdenkoni cesserunt.« O Zdeňkově zástavě roudnické sr. výše 720[55]).

[58]) Zprávy místodržitelů Viléma Saského v červenci 1461 ve FRA. 44. 127. 129, 146 a 150. Že však takových případů zcela nechybělo ani u utrakvistů, svědčí Přibík z Klenového, jenž proto, že musil Volyni za výplatu postoupiti Joštovi z Rožmberka, »hned... proti králi Jiřímu vzal jest zlú vuoli...« (St. let. češ. 70). Sr. i mínění Dlugošovo výše 720[56]). Z církevních zástav, jichž

nad sirotky po Janovi Smiřickém pomáhalo Zdeňka s Jiříkem znesvářiti, na počátku r. 1459 dovolení, aby sirotci po panu Janu Teleckém z Hradce, kteří byli dědici i po panu Oldřichovi z Hradce, si po smrti Arnošta Leskovce vzali za poručníka strýce Zdeňka,[59]) bylo jedním z následků dobré shody Zdeňkovy s Jiříkem při volbě.[60])

Z jiných pánů katolických, o kterých by se snad dalo souditi, že je nějaká souvislost mezi jejich stanoviskem při volbě a mezi zápisy, jež jim Jiřík brzo potom vydal, lze tu ještě uvésti Dobrohosta z Ronšperka, Viléma mladšího z Riesenberka a Zbyňka Zajíce z Hasenburka.[61])

Než přese všecko úsilí Jiřího i jeho důvěrníků, když již nadcházela chvíle rozhodná, nebylo přece jisto, že volba, k níž strana Jiříkova byla odhodlána, bude taková, jak si jí přál Jiřík, aby její dojem na země vedlejší i na cizinu, zvláště na kurii římskou a císaře, byl dokonalý a aby tak již předem byly zkříženy námitky proti volitelnosti i pro porušení právní tradice: že totiž volba bude jednomyslná, beze všeho odporu, ztělesňujíc sjednocenou a pevnou vůli nejvlivnějšího politického činitele celého státu českého, českých stavů. Alespoň průběh volby samé ukázal, že jednání, jehož výsledky alespoň z části byly právě naznačeny, nebylo dokonáno a že zvláště Jan z Rožmberka ještě získán nebyl. Zato však byla již jistota o souhlasu Zdeňka ze Šternberka.

Zdeněk ze Šternberka dosáhl přízní Jiříkovou, lze uvésti, jak 7. listopadu 1462 naň i na Bohuslava ze Žeberka přenesl Jiřík právo k dvěma Zikmundovým listům zápisním na 180 kop gr. z ročního platu kláštera kladrubského, vlastně na více vesnic, jejich zástavou se klášter této povinnosti zprostil (v diplomatáři šternberském v pražském archivu musejním).

[59]) Čes. děj. III. 1. 193 a III. 2. 623[2]). Přípravou k tomu byla poslední vůle sestry Zdeňkovy Kateřiny ze Šternberka, vdovy po Janovi Teleckém i Václavovi z Lomnice, z 2. ledna 1458, kterou byl učiněn Zdeněk poručníkem dětí jejích po obou manželích v příčině zboží i zápisů jim odkázaných (AČ. IX. 305—07).

[60]) Lze sem snad zařaditi i odúmrt po Anně ze Seinsheimu, vdovy po Petrovi ze Šternberka, totiž tvrz Makotřasy a vsi Běluhy, Středokluky a Lidice (na Slánsku), jež si vyprosil Zdeněk se syny svými Jaroslavem a Janem na králi: král jim odúmrt tu udělil 22. června 1459 (diplomář šternberský) a dvorský soud o ní vynesl nález 19. března 1460 (AČ. I. 429).

[61]) Prvnímu Jiřík zapsal Horšův Týn 2. ledna 1459 ve 2000 kopách, ač již před tím 8. dubna 1456 Ladislav kapitule pražské dal list na výplatu Týna a Herštejna (Sedláček IX. 97). Vilémovi z Riesenberka Jiřík 28. května 1458 potvrdil zástavy na zboží klášterská, jež dostal jeho otec od Zikmunda, a 20. července 1460 přidal mu za věrné služby 300 kop gr. čes. na zboží nezamyslickém (kláštera břevnovského), jež se vsí Borem (kláštera zderazského), s městečkem Přešticemi a Soběkurami (kláštera kladrubského) po svém otci a strýci drží a jež do jeho smrti nemají býti vypláceny (v pražském archivu zemském: opisy z knihovny strahovské). Paprocký, Diadoch, Stav panský 886, činí zmínku o zápise, učiněném Zbyňku Zajícovi z r. 1460 na zboží kláštera chotěšovského. Snad sem i náleží Jiříkovo propuštění Vimperka z manství Mikuláši Kaplířovi ze Sulevic (Sedláček XI. 144).

Odhodlání strany Jiříkovy, přikročiti po nerozhodné odpovědi panské 2. března k volbě, nezůstalo jistě známo jen jejím stavovským příslušníkům, nýbrž proniklo i do vrstev lidových, znepokojených již průtahem věci, o níž se čekalo, že bude rychle a příznivě vyřízena, zvláště když slyšením cizích poselstev zdály se růsti překážky, stavějící se v cestu kandidatuře domácí. Obecné vzrušení, trvající již delší dobu, tím dostoupilo vrcholu a s tím stoupla i potřeba energických opatření k udržení pořádku. Zatím co radnice i její sousedství bylo zbrojným lidem osazeno a také rychtář se svými pomocníky byl pohotově, aby proti nebezpečným výtržníkům zakročil, a zatím co širé prostranství náměstí staroměstského se vlnilo hlučným množstvím lidu[62]) — scházeli se na radnici stavové, z nichž leckteří, vykládajíce si účel obojího zjevu falešně, neubránili se tísnivému dojmu.

[62]) Tempelfeld I. 171 (sr. výše 732[28]). Třeba tu vytknouti, že i autor, Jiříkovi tak nepříznivý, ve svém velkém traktátu přímo praví, že ozbrojenci — byli ostatně podle něho skryti a ne veřejně postaveni — byli »extra stubam pro eleccione fienda deputatam«, a dále, že páni se k volbě odhodlali ze strachu, poznavše, »quod magnus armatorum numerus latitaret in praetorio et extra, compertoque, quod siccarii atque tortores, sanguinem humanum fundentes et sicientes ad decollandum, si qui forent negocio resistentes, prope ianuam loci eleccionis paratissimi expectarent...« Ovšem v druhém, pozdějším traktátě těchto omezení již není a biřičové již přímo hrozí nepovolným voličům násilím (sr. též 732[28])); onen úryvek německého traktátu o tom, citovaný od Bachmanna v AÖG. 54. 360[1]), je právě jen překladem tohoto místa z Tempelfelda II.). Jen s tímto druhým, avšak jen zběžným líčením je ve shodě nejen to, co praví po Tempelfeldovi Rudolf z Rüdesheimu a Rangoni o tom, že ozbrojenci vystupují veřejně (u Rangoniho 30 proto »stupent electores et non parum metuere plures«), i co oni i kronika rožmberská a Eschenloer (ten výslovně tu mluví jen o pověstech) podávají o katech zjevně připravených (astantes«: sr. k tomu všemu 732[29]) — nýbrž již i list úředníka rožmberského na hradu Rožmberce Ruprechta z Polheimu 30. března 1458 panu Janovi ze Starhemberka a Jiřímu Marschallovi, úředníku ve Freištatě (v Rakousích), tedy svědectví, blízké volbě a časově předcházející všecky zprávy právě uvedené (FRA. 46. 2). Zde dva kati stojí nejdříve přede dveřmi síně sněmovní a později dokonce vejdou dovnitř: »Und waren die hocher innen in der stuben gestanden vor dem kunig bey der tuer.« Zdeněk ze Šternberka právě s ohledem na ně praví tu ke vzpírajícímu se stále Janovi z Rožmberka, že připraví tak pány o hrdla. A list končí: »Lieber freundt! Nu verstett ir woll sotlichen ernst, und sterben, das tuet gar we«. Chápeme dobrou vůli služebníka rožmberského, jenž chce přátelům rakouským smyšlenými hrůzami omluviti, že jeho pán na konec povolil a ustoupil od smluv českorakouských, jichž se tak dlouho držel. Je však naprosto pochybno, že tento přepjatý důraz na násilný ráz volby je správný, i když jinak zpráva Ruprechtova podává cenné podrobnosti, nepochybně pocházející z vlastních informací pana Jana, o němž tu, při listu Ruprechtově, ovšem těžko mysliti, že by neměl podílu na listu, který byl v Rakousích jeho apologií. Lze proti tomu postaviti svědectví závažná, ukazující, třebas jen svým mlčením, že žádného násilí při volbě nebylo. Důvod ex silentio je v těchto případech spolehlivý, ježto jde o zprávy důvěrné osobám, jímž na nich velmi záleželo, i od osob, jež byly za volby, třebas ne při ní samé, v Praze a jež mohly dobře věděti o všech okolnostech: mlčení

Schůze sněmovní, jejímž místem, jako u všech schůzí předešlých, byla veliká světnice čili mazhaus na východní, k Týnu obrácené straně, se začala, jak to později vyznačil Rabštejnův »Dialog«, váhavými pochybnostmi, nikoli utrakvistů, kteří ve svém přání byli sjednoceni, nýbrž části katolického panstva, nemohoucí se stále ještě rozhodnouti pro Jiříka.[63]) Nějaký čas k průtahu ještě zjednalo čtení přivezených listů karlštejnských,[64])

---

u nich je svědectvím pro volbu velmi průkazným. Byl by o jakémkoli násilí pomlčel Pavel Dětřichovic, také služebník rožmberský, jejž minulost, útěk z Prahy r. 1448 z výsluní moci na místo podřízené, sotva i po letech činila Jiříkovi a jeho straně příznivým, když psal hned v den volby o ní, třebas nakvap (»Datum ... repentissime«), kancléři rožmberskému Janu Ritschauerovi, dobře zasvěcenému v celé její pozadí a snad i v pletky páně Oldřichovy (list je u Palackého IV. 2. 27[14])? Prosté konstatování volby jako novina, o níž Pavel sám dí, že by ji »radši nepsal«, je velmi výmluvné, stejně jako mlčení zástupců Viléma Saského o násilí ve zprávách, určených přednímu kandidátovi trůnu, kde by užití násilí mohlo býti nejen omluvou nezdaru stoupenců Vilémových i poslů samých, nýbrž i znamenitým důvodem k protestům proti volbě. Než ani v těchto o násilí nic nenajdeme (sr. v řeči poselstva saského 3. března 1459 k Ludvíkovi XI. jen výraz, že Jiřík »sua machinatione in regem taliter qualiter se eligi practicavit«: Ludewig IX. 711). Důvodem k víře v podezření o násilí není ani okolnost, že stavové, zúčastnění při volbě, již 5. března 1458 se v oficiálním oznámení volby zmiňují o možnosti falešných pověstí, i když se snad tehdy ještě nevynořily (SS. rr. Sil. VII. 19 i FRA. 20. 135). Vidíme tu jen kořen invektiv Tempelfeldových, jež chtěly vyvrátiti toto konstatování, podepsané všemi předními stavy českými. A k tomu lze posléze dodati (sr. výše 732[28]) i výslovné, třebas až pozdější svědectví Eschenloerovo, že všichni Čechové při volbě přítomní, bez rozdílu víry, byli, »eintrechtig und frei«; platí to tím více, ježto je to v přímé protivě proti pověstem o katech, před tím hned uvedené. Dokonce i Rangoni 30 sám míní, vykládaje ovšem fakt k svému účelu, že volba byla svobodná (»liberam simulat electionem [Georgius]; sr. níže 746[69]). Také, tuším, zaslouží povšimnutí, že i slezský kronikář Zikmund Rosic (SS. rr. Sil. XII. 72) prostě volbu Jiříkovu konstatuje, beze vší poznámky, jakož i, že t. zv. Beneš minorita smýšlení rozhodně katolického (Dobner, Monum. IV. 76) o volbě vůbec mlčí, ač před tím praví o Ladislavovi, že byl tajně zardoušen: i v tom je odraz dobového mínění.

[63]) AÖG. 54. 360: »cum omnium maiorum in dubio vota tenerentur« (i dále »hesitacione dissoluta«). Ovšem tak obecné váhání to nebylo. Sr. jak »De Georgio Boh. rege« praví, že byl Jiřík zvolen »fervore hereticorum« (Höfler, SS. rr. hus. III. 211); Karvajal hned 9. srpna 1458 napsal o utrakvistech: »que pars etiam fuit magna causa sue eleccionis« (SS. rr. Sil. VIII. 7; sr. i výše 723[4])). O tom, že se sněm scházel ve veliké síni, přímo svědčí jak zprávy saské (FRA. 20. 130: »die grosse stube«), tak zápisek v radním manuále novoměstském (Sb. přísp. k děj. hl. m. Prahy I. 2. 93: »in estuario prethorii); Tempelfeld I. 172 mluví o »stuba pretorii.« O poloze velké síně sr. V. Vojtíšek, Radnice staroměstská v Praze (1923) 64.

[64]) Čtení bylo dáno již tím, že předešlého dne bylo pro listy posláno, a tak si myslili i poslové saští, sedíce ještě po obědě za stolem, že se listy čtou a že se jedná o odpovědi na jejich podání (FRA. 20. 134). Podle Tempelfelda I. 172 prý se to dálo teprve k návrhu některých pánů (ovšem prý jen proto, »ut ne-

jež však na většinu přítomných, přesvědčených o svém právu k volbě,[65]) nemělo valného účinku, takže se zdá, že se pak o právech dědických již vlastně nejednalo anebo jistě ne dlouho: většina jich neuznávala a menšina se k energičtější jejich obraně neodvážila, vidouc náladu většiny shromáždění i slyšíc zvenčí mohutný šum davů, z něhož zřetelně pronikaly hlasy: »Nechceme míti nikoho jiného za krále leč Čecha![66])

Jan z Rožmberka přes to stále ještě váhal, ač mu jiní katolíci, zvláště Zdeněk ze Šternberka, domlouvali, že nemusí dbáti úmluv českorakouských, ježto jeho pečeť při nich nevisí. Proti tomuto hlasu staré tradice, výrazně zabarvenému sebevědomím panského aristokratismu, jež těžce zápasilo s rozpaky, vznikajícími ze závazků předků, v utrakvistické většině strany Jiříkovy se hlásilo nové národní vědomí, které již bylo založeno na širším společenském základě a které proti starším dynasticko-panským zřetelům více zdůrazňovalo nové požadavky národní i náboženské, za nimiž stála většina národa. Strana Jiříkova byla již dlouhými průtahy podrážděna a více hlasů již křičelo: »Rádi uvidíme, kdo chce proti nám býti!«[67]) A těmto projevům uvnitř širokým pozadím vnějším, dodávajícím jim pravé síly i výraznosti, byl hlučný hlahol na náměstí, v němž se již hlasitěji a určitěji ozývalo jméno Jiříkovo.[68])

---

gocium eleccionis protelacionem acciperet«), »quod votum, quia racionabile erat, pluribus placuit«; u Eneáše Silvia, Hist. boh. kap., 72., u něhož je vůbec všecko jednání sněmovní shrnuto na jediný den, na den volby, se po slyšení poslů program jednání jen neurčitě naznačuje slovy: »reque pro regni utilitate discussa.«

[65]) Sr. výše 704[9]). Po volbě 5. března 1458 prohlašují: »placuit nobis omnibus secundum libertates et jura regni nostri... regem eligere« (SS. rr. Sil. VII. 18 a FRA. 20. 135). T o m e k VI. 296 až k vlastní schůzi volební klade slova St. let. čes. 169, že stavové jednali »s velikú snažností a vážností«.

[66]) Tempelfeld I. 172.

[67]) List Polheimův.

[68]) Tempelfeld I. 172: »sed dum ad modicum legerentur [privilegia], incepit strepitus clamorque indomitus et inter alios affuit, qui alta clamaret voce, dicens: ‚Sit dominus gubernator rex noster'!« A autor, jenž se jen letmo dotýká významné poslední porady pánů katolických a tak podstatně zkracuje líčení volby, hned dodává, že k rostoucí vřavě »ceterorum vulgarium et plebeiorum« se přidali i »alii per subordinaciones inducti.« Dále pak (str. 174) se určitěji praví: »inter populares mechanicos unus, cuius omnia sua bona demptis vestimentis vix se extendunt in valore ad unum florenum ungaricalem, primus dicitur clamasse et clamorem inchoasse: ‚In regem Bohemie volumus habere Jorszich gubernatorem etc.'« U Rangoniho 30 je tato varianta: »Tum vox tetra quam primum insonuit. Clamat enim s u a s u s m a l e ignavus populus sonoque turpi Pragam implet: ‚Georgius regnabit'. Hinc alter suadet, alter predicat.« Toto pojetí inspirovala snaha, co možná snížiti vážný projev mínění veřejného na počin, způsobený najatým člověkem, kterým se pak dá pošetilý dav snadno svésti, ač právě u Tempelfelda lze před tím najíti doklady, jak již dříve jméno Jiříkovo se stalo střediskem ruchu volebního. Je to však zároveň i snaha snížiti volbu samu: páni ze strachu »spravedlivého«, který prý může padnouti i na stálého muže, ač snad (»forte«) daleko bylo jejich

Když se již takto slévaly hlasy uvnitř i zvenčí v jeden proud, vystoupili přední magnáti katoličtí, uznávajíce nutnost rozhodnutí, ze síně sněmovní, aby se ještě stranou mezi sebou dohodli.[69]) Na odpor vůli obecné, tak mohutně vyjádřené, nebylo pomyšlení; bylo však lze nyní, v poslední chvíli narychlo dojednati, oč se dřívější pokusy zmařily. Není pochyby, že Zdeněk ze Šternberka, jenž svými domluvami Rožmberkovi a snad i jiným již ukázal své stanovisko, mohl jménem Jiříkovým poslední překážky urovnati a ústupky, třebas bolestné a těžké, váhajícím dosud pánům osladiti nebo ozlatiti různými podle osob sliby a závazky.

---

srdce od toho, »in eandem, quam populus stultus et insipiens protulit senteneiam, eleccionem clamoribus excitatam suo firmaverunt verbali consensu et approbaverunt solemnitatibus adhibitis, in talibus fieri consuetis.« Bezděčně se však přece Tempelfeld dotkl pravého kořene zjevu jím pomlouvaného, praví-li totiž, že páni volili »hunc [Jiříka] una voce quasi divina inspiracione preordinatum et electum«: ironie zde mimoděk vystihla jedinečný okamžik mocného vzrušení národní duše.

[69]) U Polheima je to vlastně jen Šternberk s Rožmberkem (ten mu resignovaně zde praví: »Slyšeli jste, co jsem mluvil«), avšak zdá se, že pánů, kteří odstoupili do vedlejší místnosti, bylo více. K tomu i ukazují slova Tempelfeldova (I. 172), že, když někteří páni chtěli vyjíti z veliké světnice, aby se lépe uradili, »pauci sequebantur timore concussi.« — I na ostatní katolíky podle Tempelfelda působí strach, když se objeví, že tajně je tu skryto množství ozbrojenců. Ovšem je to stejně správno, jako spojení s tím vzpomínky na popravu Jana Smiřického, prý »nulla defensione iuris admissa«. Stavové věděli lépe než Tempelfeld, proč tento trest Smiřického stihl. — V tuto souvislost lze i zařaditi smyšlenku, vypravovanou v Balbínově »Epitome« 514, prý podle zpráv rukopisných (po straně se uvádí »MS. Novodomense«). Jakýsi pán z Hradce — Balbín myslí na Jindřicha — byl čekán na sněm, kde se již všichni klonili k Jiříkovi. Tento (»ob privatas offensas«) prohlásil, že, bude-li se pan Hradecký jeho volbě vzpírati, dá jej vyvésti a stíti. Aby Hradeckého varoval, jeden pán ze Švamberka se úmyslně na nose nehtem zkrvavil a vyšel na síň, kde, potkav se s ním, vše mu oznámil. Když pak se Jiřík po pozdravu Hradeckého ptal, koho z Čechů pokládá za hodna trůnu, a on pravil, že Čechy nemají nyní muže, nad něho k tomu vhodnějšího, odvětil mu Jiřík českým pořekadlem: »Uhodl's pohádku!« — Historka, snad samým Balbínem podvržená, vychází ze známých nám již pověstí o násilí při volbě chystaném: »pohádkou« se však jeví již tím, že žádný pan z Hradce nemohl býti přítomen na sněmu volebním, poněvadž oba tehdejší členové rodu, bratří Heřman a Jindřich (sr. AČ. IX. 306 i zde výše 742[59])), byli ještě tehdy pod poručenstvím Arnošta Leskovce, na sněmu přítomného. — Rangoni 30 dává ve schůzi sněmovní Jiříkovi přímo zasáhnouti v akci akvisiční i v agitaci mezi lidem: »ubi tutas res suas pessimas vidit, pacificum mentitus animum vultu, liberam simulat electionem et quasi non videat, quas miserat, nephandos ministros, ad demulcendum quorundum animos, qui facinus horrescere videbantur, promittens illis es castra, oppida, si vocem sibi ad fastigium regium darent, fenestre innixus expectanti blandit plebi...« Anonymus ve spisku »De Georgio Boh. rege« také ví, že »alii fraudibus et promissionibus Georgii circumventi et seducti sunt: nam cum omnes civitates et opida in potestate Georgio essent, nemo ex catholicis audebat et si qui audebant, non poterant resistere« (Höfler, SS. rr. hus. III. 211).

Šternberk, vrátiv se s ostatními zpět do veliké síně, již neprodléval. Souhlas s kandidaturou Jiříkovou byl nyní úplný, takže sotva bylo třeba nějakého způsobu hlasování: katolické panstvo, ustupujíc v rozhodné chvíli ve věci, neodvážilo se již ani formálně dále volbu zdržovati nějakými výhradami, jež by vylučovaly účast rytířstva i měst. Proto pan Zděnek, předstoupiv před Jiříka ve ztichlém najednou shromáždění, zvolal: »Nechť pan správce je králem naším!« A již pokleknuv před ním, pozdravil jej králem a s ním i volal celý sněm, k jehož vzrušené aklamaci se hned připojily též davy, čekající na náměstí: »Živ buď Jiří, král Čechů!«[70]) V radostném opojení, jež se zmocnilo všech sněmovníků, i těch, kdo se dříve proti volbě Jiříkově zpěčovali, zaznělo rozsáhlou síní »Tě boha chválíme«, a po zvonu radničním, jenž ohlašoval Praze dokonání volby, rozezvučely se i ostatní zvony na Týně a na všech kostelích městských.[71]) Král v mocném dojetí,

---

[70]) Podle Polheima Zdeněk předstoupiv, jen zvolal: »Chceme Tě míti!« Rabštejn však v »Dialogu« 360, přiměřeněji situaci, líčí výjev ten: »per Zdenkonem primo [! primum] omnium hesitacione dissoluta Georgius rex pronunciatur; primus ei genu flexo salutacionem regiam exhibet, cui... ab omni nobilitate et facile assentienti vulgari populo acclamatum est: Vivat Bohemorum [ne tedy: Bohemie] rex Georgius. Georgium regem veneracione cum subdita salutamus!« S tím souhlasí i vypravování Tempelfeldovo (sr. výše 745[68])), podle něhož Tobolka, O volbě 22 správně Zdeňkovi přičítá onen výkřik »Správce zemský budiž naším králem!« i dobře motivuje, proč tu Tempelfeld nechtěl Zdeňka výslovně jmenovati: chce zde zakrýti hanbu, že první Jiříka jako krále pozdravil katolík, podobně jako při jiné příležitosti, když jde o Roudnici (sr. výše 720[57])) činí mu výtky, aniž by přímo jeho jména vyslovil. Jinak o znamenitém vlivu Zdeňkově při volbě svědčí i další výroky Rabštejnovy: katolíci prý potom »Zdenkonem accusabant« (str. 360), ježto byl Jiřík zvolen »opera Zdenkonis et consilio« (str. 363): Zdeněk »eleccionis illius auctor et primus elector fuit« (str. 357). Zdeňka také nepřímo naznačuje Rangoni 30 jako účastníka hry, která byla napřed dobře připravena a rozvržena: »Ne autem digressio quevis intercedat, adest, qui primus ore polluto Georium nominat regem. Hunc ceteri homines alter post alterum, ceci cecum, qui metu, qui prece, qui pretio corrupti, sunt subsecuti.« Před tím prý Jiřík, vida, že se »coniuratio« daří, »versa ad preces facie, an convenerint omnes, interrogat utque sancto invocato spiritu, quem nullo modo scit venturum, vota mittant, iubet«; to jsou formality až dodatečně přimyšlené, neboť spád veliké události byl prudší.

[71]) O tom list Pavla Dětřichovic 2. března 1458 u Palackého IV. 2. 27[14]). O zvonění sr. i zprávy saské ve FRA. 20. 133 a 134; zde je zmínka o velikých zvonech radničních (»die grossen glocken«), avšak dále jen o jednom, velikém (»die grosze glocke im rathuse, die man zu infürunge eyns konigs pflegt zu lawten«): Tomek VIII. 61 praví, že na věži byly zvony dva, velký a malý; o zvonu, v nějž hodiny bily i jímž svolávána rada i obec, sr. Vojtíšek, Radnice staroměst. 64. O radosti i katolické oposice, tuším, svědčí, jak v listu Pavlově k žádosti Jiříkově ke všem pánům za radu i pomoc »toť sú řekli druzí učiniti, plačíce,« i jak i katoličtí páni provázejí Jiříka do Týna. Pavel se sice zmiňuje, že zpíváno »Te deum laudamus«, avšak v Týně se pak píseň ta zpívá česky (St. let. čes. 170): je pochopitelno, že česky se zpívalo i na radnici. Poslové saští v březnu 1459 před Ludvíkem XI. sice praví: »(gubernator)

obklopen sněmovníky, věrnost mu slibujícími, poděkoval bohu a ujal se nové hodnosti,[72]) prose srdečně všech stavů, aby mu ve všem byli radni a pomocni. A všichni mu to slibovali, plačíce. V této pohnuté chvíli pak to snad bylo, že i král kromě šetrné dbalosti výsad zemských sliboval oběma stranám náboženským, býti panovníkem jich obou a obojí v jejich víře uchovávati a chrániti.[73])

Bylo to někdy o polednách..[74]) Zvonění způsobilo tím větší sběh lidu

---

electionem denique suam campanis et t u b i s proclamare et in templum Rosani, magistri sui, solemniter introducere procuravit« (L u d e w i g IX. 711); avšak zpráva jejich druhů v Praze 5. března 1458 o průvodu Jiříkově z Týna do Králova dvora »in eyner stille ane pfiffer, trometer adir ander spillute...« (FRA. 20. 134) to vyvrací. U Theobalda III. 21 nechybí ani střelba z pušek a »Te deum« se zpívá hned po všech kostelích.

[72]) Rabštejn 360: »Qui laudibus Deo persolutis regina usus est potestate.«

[73]) Jan z Rožmberka 5. března 1458 Šestiměstským oznamuje volbu a praví, že Jiřík »auch jderman reich und arm versprochen hat bey jrem glawben, rechten, privilegien, gnaden, freyheiten und allen gutten herkommen, gewonheiten gnediglich zu halten« (FRA. 20. 136). Sr. k tomu i první, malý traktát Tempelfeldův (výše 603), kde se poslušnost upírá králi, i když slíbí, že každého v jeho víře a obřadu zachová. Později, 19. července 1463 v Brně, sám Jiřík prohlásil, že, »ad quod eciam juramenta i n e l e c c i o n e n o s t r a prestita nos astringut, velle scilicet unicuique parcium, catholicorum et illis de compactatis, promisa firmiter observare et antiquas consuetudines et ritus hujus regni nullatenus aufferre«: SS. rr. VIII. 259, ve zprávě Vratislavských z 4. srpna 1463. Tito sami již 28. srpna 1462 psali papeži (tamtéž 126): »Scivimus enim parti infecte multa juramenta (Georgium) fecisse, ideo aut Sti V. aut illis periurium fieri oportuit«. Odtud si i vysvětlíme výrok »advocati ecclesiae« z r. 1465, výše již uvedený (sr. 600[16])). I memorandum nunciů Rudolfa z Rüdesheimu a Františka z Toleda v červnu 1461 v Mohuči arcibiskupu Dietherovi připomíná slib Jiříkův při volbě jako přísahu a vykládá ji tak, jako by zde Jiřík slavně slíbil »nec obedientiam communem, sed que pacta ceteri reges christiani jurare solent«. Byla to první přísaha, kterou složil, načež »mox assumptus ad regni gubernacula«; druhou byla přísaha před korunovací a třetí byla složena v ruce císaře Fridricha (J. Z a u n, Rudolf von Rüdesheim, Fürstbischof von Lavant und Breslau [1881] 78); to jako by znal potom Cochlaeus 426, připomínaje sliby Jiříkovy stejným způsobem. Stejně o přísaze mluví r. 1462 Jan Kitzing v Římě, ovšem jen utrakvistům: »quod ipse rex Boh. suis sectistis, quando in regem per eos fuit assumptus, prestitit juramentum...«, jak prý se i Koranda o tom zde nedávno zmínil (J o r d a n 390; sr. i výrok Korandův v AČ. VIII. 333 o tom, jak se králové zavazovali k zachovávání kompaktát, i Jiří, »o svém přijímánie na královstvie«). Na slib při volbě naráží též Hartung Kammermeister, praví-li, že země vedlejší Jiříkovi neholdovaly, ježto drží »den unglouben, den die Behmen halden«, a slíbil Rokycanovi nevěru tu zachovávati (Gesch.-Quellen d. Prov. Sachsen 35. 163). Také traktát »De Georgio Boh. rege« má o tom zmínku: »alios promissionibus de augendo et conservando haeresim pellexit; catholicis etiam persuasit, se haeresim extirpaturum, ut eo libentius in eum consentirent« (Höfler, SS. sr. hus. III. 211).

[74]) St. let. češ. 170 mají: »v hodinu XVII.« (i Theobald 20: podle jeho pramene, Pavla Lucina, nebylo sněmovní jednání toho dne dlouhé, ježto teprve

na náměstí, a uprostřed hustých davů s velikou slávou byl nový král veden do chrámu týnského: před ním nejvyšší maršálek Jindřich z Lipého nesl meč, krále vedl nejvyšší purkrabí Zdeněk ze Šternberka a za nimi v čele ostatních sněmovníků kráčeli Jan z Rožmberka a Zbyněk Zajíc z Hasenburka; v Týně byla již pro krále připravena nádherná stolice u velikého oltáře.[75]) Radost z toho, že toužená volba se stala skutkem a že Čechy mají v plném smyslu svého, českého krále, mnohé »věrné Čechy« dojímala k pláči: »plakali pro radost, že milý buoh vysvobodil je z toho, že sú již vyšli z moci německých králuov, kteříž sú myslili zlé činiti lidu českému a zvláště těm, kteříž přidrží se čtenie svatého.«[76]) Jestliže u jedněch toto hrdé uspokojení tryskalo z půdy, ve které se víra spojovala s národností v jeden celek, nebyli z něho ani druzí vyloučeni, kteří k němu neměli podnětů náboženských: v této chvíli národní sebevědomí sjednocovalo živly, věrou rozdělené, a klenulo mezi nimi mosty. A úchvatnému tomu okamžiku, jenž, představuje světu národ opět spojený, zdál se býti ukazatelem nové, šťastné české budoucnosti, s národním královstvím muže, jehož vladařské

v hodinu 16. se sešli stavové; Lupáč, Ephemer. k 2. březnu: »hora circiter 17.«; Pavel Dětřichovic: »pól 18té hodiny«; neupersk ý text St. let. čs. S má: »v hodinu XVIII«; poslové saští: »in der stunde zcwüschen achczehin und nünczehin, als wir uber tische sassen« (FRA. 20. 133; na str. 134: »bisz zu hohem mittag«; v březnu 1459 Sasové, avšak jiní než v Praze, před Ludvíkem XI. praví: »post prandium«: Ludewig IX. 711). Počítaly-li se hodiny české podle celého orloje, na počátku března asi od 5½ hod. odpoledne, stala se tedy volba nejdříve o půl jedenácté (17. hodina) a nejpozději o dvanácté hodině (mezi 18. a 19. hod.).

[75]) O meči, neseném od pana z Lipého před králem, sr. zprávu poslů saských, kteří, čekajíce na sněmovní odpověď k svému podání, u stolu nad jídlem byli překvapeni zvoněním i nenadálou zprávou o volbě a sami se dívali velikému shonu při průvodu do Týna (FRA. 20. 133 a 134: o tom, co se v Týně dálo, měli, jak sami praví, za zpravodaje »ettlich biestendere«). — O ostatních pánech (o panu Zajícovi se nepraví určitě, který to byl) mluví Pavel Dětřichovic a po něm to opakuje Březan, Krátký výtah v ČČM. 1828. IV. 61. O průvodu do Týna má i zprávu Eneáš Silvius, Hist. boh., kap. 72. Tomek VI. 297, jenž má jinak nedoložený detail o stolci u velkého oltáře, patrně znal traktát Rudolfa z Rüdesheimu z rukopisu, neboť zde, v rukopise městské knihovny vratislavské (S V. 3[b] 12: je to originál latinské kroniky Eschenloerovy, v nějž je traktát pojat a o němž sr. výklad Markgrafův v SS. rr. Sil. VII. str. XXVI a d.; ovšem traktát je i v rukopise vídeňském č. 4975 a v rukopise universitní knihovny Würzburské Q 15) f. 349b stojí: Rokycana, »qui, priusquam eleccio celebrata, sed verius prophanacio consumata, ymmo inchoata fuit, iam thronum et sedille in ecclesia sua cum insolito sibi fastu paraverat, quod fecisset minime, nisi prodicionis prioris ac omnium malorum conscius fautorem... sue heresis dampnatissime scivisset acclamandum procul dubio et, ut dicamus inproprie, sublimandum...« Je možné, že trůn již byl dříve připraven.

[76]) St. let. češ. 170. O neuvěřitelné radosti lidu svědčí i Pavel Lucinus (u Theobalda III. 21; o jeho poměru k Lupáčovi sr. výše 616[67])): mohl míti jinou starší předlohu, než jsou známé texty St. let. čes., jak ukazuje zmínka o »einhällige Wahl« všech tří stavů.

schopnosti slibovaly již napřed vládu znamenitou,[77]) pravého »krále Čechů«, dal v Týně, když všichni s celým srdcem znovu zazpívali »Tě boha chválíme«, výmluvný výraz Rokycana, sám jeden z účastníků volby[78]): Rokycana krátce děkoval sněmovníkům všech tří stavů za to, »že sú se přičinili, že sú zvolili od milého boha krále českého«,[79]) pobízeje však je hned — a tu promluvil v něm utrakvista — aby poděkovali i bohu a jej chválili, že »dal jim slavného krále k posile a udržení jejich víry, jakého nikdy před tím neměli.«[80]) Po delší chvíli[81]) byl nový král z Týna u velikém průvodu doveden do Králova dvora, avšak bez obvyklého zvuku trub a píšťal, jen za zpěvu »Svatý Václave«.[82])

Radost, tak dojemně projevovaná při volbě samé od jejích účastníků i svědků nad šťastným splněním horoucí české tužby, kterou však nepřízeň doby od smrti krále Václava IV. stále odsunovala, byla sdílena i od ostatních věrných Čechů, kteří byli naplněni živým vědomím národním. Třebas u některých katolíků, spíše těch, kteří se sněmu volebnímu vyhnuli, nežli kteří se ho zúčastnili, náboženská i politická zaujatost, ne-li veřejně, tedy alespoň potají vedla k nesouhlasu s velikou událostí,[83]) ostatní

---

[77]) V oznámení stavů z 5. března 1458: »ob insignem ejus vigilanciam, summam prudenciam excellentemque virtutem juste et prospere regnaturum deo tribuente confidimus« (SS. rr. Sil. VII. 18—19; ve FRA. 20. 135 místo »vigilanciam« je položeno chybně »violentiam«; německý text listu toho Znojemským je též ve FRA. II. ser., II. sv., str. XVII[a]).

[78]) Přítomnost Rokycanovu na radnici, jinak zcela, i bez dokladů, přirozenou, přímo dosvědčuje Tempelfeld II. 373 (»Nam et signanter ad eam fuit vocatus... Rokiczanus«) a po něm skoro týmiž slovy Rudolf z Rüdesheimu 29.

[79]) Pavel Dětřichovic. Jeho zmínka »tu opět zpívali Te deum laudamus« ukazuje, že zpívali i ti, kdo zpívali již na radnici, a ne pouze »kněží a žáci«, jak se praví ve St. let. čes. 170; sr. i německou intercessi za Viléma Saského z dubna 1458, podle níž v Týně »electores Te deum laudamus psallebant« (FRA. 42. 231).

[80]) Zpráva saská ve FRA. 20. 134 (»eyn kurcz exhortatio und verkundigunge... vndir andern erreyszwortten [erreizen = aufreizen]«: v poslech byli zde dotčeni Němci i katolíci).

[81]) Tamtéž 133 (byl tam »eyn gute lange wyle, diewile wir diese bottschaft fertigen«).

[82]) Tamtéž 133 i 134; sr. výše 747[71]). Výrazem zde »in seinen hof« rozumí se tu nikoli vlastní jeho příbytek, »Bočkův dvůr«, (sr. výše 674), nýbrž Králův dvůr, jak tomu rozuměl již Palacký IV. 2. 26 i Tomek VI. 297, neboť ve St. let. čes. 170 přímo se praví: »veden jest do svého dvoru královského«. Pavel Dětřichovic užívá jen výrazu »do domu«, jenž by připouštěl i výklad první, o dvoru Bočkově.

[83]) Již v dubnu 1458 v latinských přímluvách za Viléma Saského se praví: »Hoc preconio hi, qui secte Hussitarum sacrificant, letabantur; alii, qui Romane ecclesie conformes sunt, profusis lacrimis novitatem hanc execrabantur« (FRA. 42. 131). Náladu v oněch českých kruzích katolických, snících stále o restauraci a proto tím bolestněji teskních za králem Ladislavem, vystihuje druhá, mladší verse latinské skladby »Cancio de autoribus bohemici scismatis« (u Jordana 475—77; sr. i »Konec Lad. Pohr.« 161). Její autor si uvědomuje

česká veřejnost byla citlivou resonanční deskou, svěže udržující radostné ty tóny, jež se z Prahy ozývaly. Všude se cítilo, že volba je velikým českým úspěchem, zvláště proti Němcům, ačkoli i leckteří domácí Němci, kteří již z dřívějška Jiříka dobře znali, zprávy o jeho volbě přijímali sympaticky, doufajíce v jeho nestrannou spravedlnost[83a]). Jsou to zvláště nenáročné poznámky v soukromých rukopisech, v radostném dojmu letmo napsané bez ohledu na veřejnost, které tuto náladu výrazně vyslovují. Tak čteme v jednom římském rukopisu Nového zákona z r. 1443 na konci rejstříku pozdější přípisek, jenž nejprve latinsky vynáší na věky krále králů, »protože z českého kmene (»de gente Bohema«) dal jim [Čechům] krále Čecha, urozeného ušlechtilostí rodu i vynikajícího přemnohými ctnostmi, pana Jiřího z Poděbrad — a přechází pak v češtinu — o němž dávno zpieváno, že by všemu rád,

jemuž jest každý Čech velmi rád,
a protoť bude jíkavcům spád.«[84])

---

moc utrakvismu, když jeho vůdce, »caput validum«, stal se králem, a prosí boha za pomoc. Po 10 letech Rabštejn v »Dialogu« 360 napsal: »Audita tunc fuisset multorum catholicorum vox aliud publice clamans et occulte inter amicos susurrans! Eleccionem calumniabantur, Zdenkonem accusabant, sed, cum potentiam electi et eligentis [scil. Zdenkonis] considerarent, timore et minis perculsi tacere compellebantur«. Zde ovšem je to řečeno opravdu, jak se Zdeněk hned brání, »invidie alicuius causa«, v jiném však smyslu, než tu myslí Rabštejn: ten hledí odpovědnost přesunouti jen na Zdeňka, jako by jen on o volbě rozhodl, kdežto Zdeněk přes to, co pro Jiříka učinil, je mluvčím i ostatních voličů katolických. Zdeněk svou účast na volbě (dále u Rabštejna 361) hájí tím, že věřil Jiříkovým »pollicitacionibus, pactis, stipulacionibus per eum sedi apostolice iure iurando confirmatis« (poslední údaj se však již vztahuje na přísahu korunovační). V sousedství Ebendorfer (P e z II. 889) vytýká v Uhrách i v Čechách námitky »majorum natu et magnatum, pariter et civitatum fortium communitatum«.

[83a]) Tak dva přední patriciové chebští Jorg Schmidel a Kašpar Junkher píší 8. března 1458 sekretáři Jiříkovu Joštovi z Einsiedlu, jak se těší z volby (»got sey gelobt«), »nach dem vnd wir vor einen gnedigen herren an im [v Jiříkovi] gehabt haben vnd vns des hinfur aber forderlich zu seiner gnaden versehen«; přejí králi, vzkazujíce mu svou ochotu k službám, mnoho štěstí (AÖG. 39. 263). Že to nebyla jen slova, určovaná vztahem k důverníku královskému, ukázal další, vždy dobrý poměr Chebských k Jiříkovi.

[84]) U D u d í k a, Iter romanum I. 204 (byl to potom r. 1609 kodex knihovny rožmberské a s knihami Kristiny Švédské se dostal do Říma). Komu platí výraz »jíkavcům« (v rukopise »gykaweno«), vysvětlí citát z r. 1496 z »Manuálníku M. Vácslava Korandy« (vydání J. T r u h l á ř e) 60: »Tiť nás za to [totiž Řekové, Rusové atd. za bludaře] nemají, než Němci jíkavci okolní, Slovenskému jazyku vždy nenávistiví...« — Podobný doklad je v rukopise pražské knihovny kapitulní z r. 1458—64, kde je na fol. 155[b] přípisek: »Anno D. 1458, quo anno inclitus princeps et serenissimus r e x B o e m o r u m B o e m u s n a t i o n e de Cunstat alias de Podiebrad tunc temporis et anno eodem coronatus cum regina aquitavit ad Moraviam«, a na f. 202[a]) (téhož spisu o Aristotelovi): »Ha, ha, ha, Němci Čech he etc.« (P o d l a h a, Seznam II. 288).

Tím pochopitelnější bylo, když letopisec, zaznamenávaje volbu, při níž různí cizozemci stáli o českou korunu, dodává: »A to Němcóm volení Čecha krále Jiřího zminulo jest«[85]), nebo když v děkanské knize pražské fakulty artistické je zapsáno, že zvolen byl »muž toho času nejslovútnější«.[86]) A ohlas tohoto doznívá i v tradici bratrské, Jiříkovi valně nepříznivé.[87])

Toho si byla vědoma i cizina, zvláště německá, jejímž vlastním mluvčím byl Vilém Saský. Ta ovšem tento vzmach češství, volbu krále »českého národa«,[88]) pojímala, ne nesprávně, především nábožensky anebo alespoň hleděla tento rys u ní zdůrazniti. Byl to jen další krok v očerňování Čechů před katolickou veřejností: jako dříve k tomu užívala smrti Ladislavovy, obviňujíc z ní Čechy,[89]) tak nyní si vedla i při volbě Jiříkově, již se smrtí Ladislavovou uváděla v těsnou souvislost, která se vzdělanému čtenářstvu zvláště pravděpodobnou stala, když i Eneáš Silvius tuto domněnku opakoval.[90]) Volbou Jiříkovou české kacířství po svých dřívějších vítězstvích i potupných odmítnutích všech pokusů o smír s církví nabylo prý hned nové síly. »A tak jde dále větší část národa českého ve své zatvrzelosti, v odboji

---

[85]) Neuperský text St. letopisů českých S.

[86]) Mon. Univ. Prag. I. 2. 59.

[87]) List Tůmy Přeloučského k Albrechtovi ze Šternberka r. 1502 (v Acta Unit. Fratrum III. z opisu v zem. archivu pražském): »Potom pak Pán Bůh dal Čechóm krále jich jazyku, pana Jiříka z Poděbrad, z rodu Kunstátův, kterýžto vsedl na stolici království českého Čechům k veliké radosti zprvu a Římanóm k veliké žalosti, a potom Čechům k velikému zármutku a Římanóm k velikému utěšení. Neb Čechové nezpravovali se tím podobenstvím: ‚Nechval dne, když slunce vzchodí, ani chval ‚kvasu, když na hody jedeš; ale když z hodův jedeš, tepruv chval kvas!' Nebo častokrát lidé na počátku štěstí mívají, ale konec hořký, jakož se to Čechům s králem Jiřím přihodilo. Ale kudy jest to přišlo, že král Jiří z nízka na vysoko vsedl, z stolice panské na království, řídký na to pomyslí, než já k tomu takto odpovím: neb nechce Pán Bůh, by jemu kdo darmo sloužil, a že pan Viktorin, otec krále Jiřího, věrně a upřímně se měl s lidem chatrným a jich hejtmanem slepým, bojuje proti nepřátelom jich. Věřte tomu, že, boj boží bojuje, nevzal za to odplaty žádné, tot. že zámku žádného, ani města kterého k své ruce neosadil, ani kterého zboží přijal, ale ještě nětco svého ztratil! I odplatil jemu Pán Bůh, dav synu jeho za to české království.« Ale Jiřík prý se neuměl zachovati podle vůle boží atd. Sr. s tím výše 715[41]) podobné pojetí vratislavského textu St. let. čes., jenž vznikl skoro současně s textem Tůmovým.

[88]) Vratislavští 23. července 1459 k Pavlu Varmijskému: »Bohemice nacionis rex« (SS. rr. Sil. VIII. 27).

[89]) Farář římský Václav 20. března 1458 Jiříkovi psal, jak se v Římě český premonstrát Lukáš Hladek stavěl českému národu jako štít »contra quam plurimos Alamanos infamare ac denigrare nitentes famam Bohemorum« (FRA. 20. 141); také jiný římský farář Jan Lichtenfelser 3. dubna 1458 stejně o tom psal (tamtéž 145; sr. i »Konec Lad. Pohr.« 157—58).

[90]) Německá intercesse ve FRA. 42. 231: všecky okolnosti volby prý »cuilibet« podávají »certissimum iudicium, quibus conatibus... inclitus rex Ladislaus orbatus est vita presente«. To je vlastně totéž, co pak píše Eneáš. Hist. boh., kap. 72: »Ea res necati regis suspicionem maxime auxit.«

proti církvi, u víře nad to bludná a poskvrněná, když se nyní k mistru klamů Janu Rokycanovi připojil hejtman, jenž se nestydí přiznati se, že je jejím ochráncem![91]) Tyto hlasy, jimž však přes všecek důraz na kacířství zvoleného krále, které ho zneschopňuje k hodnosti královské, v podstatě, kromě uražených osobností a politických nároku, z veliké části záleželo na národním rázu nového království Jiříkova[92]) — byly sice dosti vážnou překážkou uznání Jiříkova hned na počátku jeho vlády, měly však nabýti

[91]) Intercesse ve FRA. 42. 231—32; zde husité se charakteristicky nazývají »Bohemice gentis homines«, »hoc genus humanum« a »gens haec execrabilis«.

[92]) Důvody o osobní neschopnosti Jiříkově k trůnu kacířstvím našly široké pole zvláště v traktátech Tempelfeldových, z nichž můžeme poznati, jak bylo proti Jiříkovi horleno na kazatelnách od kleru německého, jemuž ovšem kacířství Jiříkovo bylo thematem nevyčerpatelným. Zcela v tom duchu i Eschenloer v latinské kronice (SS. rr. Sil. VII. 18; sr. i něm. text I. 50), polemisuje proti pojetí Eneášovu (»armis, non legibus« se získávají království), tvrdil, že volba byla neplatná, ježto se Jiřík narodil z rodičů kacířských, v kacířství byl vychován a jeho byl obráncem. Pochopitelně se důvodu kacířství chopila saská agitace: tvrdila, že Jiřík je »eins irrigen, vnreynen glaubens« a není až dosud »der heiligen Romischen kirchen glichformig« (FRA. 42. 234—35; na str. 231: »scismatice secte protector precipuus et regis honore penitus indignus«) a že od tohoto nepřítele církve katolické se třeba báti její větší pohromy, ježto prý »in sui honoris augmentum« bude chtít sousední knížata si podříditi a víru katolickou potlačiti (J o r d a n, Königthum Georg's v. Pod. 430 i FRA. 20. 137). Agitace ta měla úspěch: nuncius a kollektor papežský Marinus de Fregeno pod jejím vlivem již v listu k papeži 7. dubna 1458 nazývá Jiříka »quidam heresiarcha et omnium hereticorum fautor« (AÖG. 12. 351). Také v Rakousích Ebendorfer (Chron. Austr. u P e z e II. 889) uvádí, že přední stavové Jiříkovi vytýkali »haeresim damnatam schismate permixtam«, a bál se, že volba je prvopočátkem mnoha zlého, také v církvi; jiný Rakušan, anonym (Senckenberg V. 53), určitěji praví, že byl Jiřík zvolen »durch das gemain landt von den maisten, wann er was Ires glaubens und hielt die Conpactat, davon die mächtigsten herrn in Böhaimb auch dawider nicht gedarfften gereden«. Mínění vzdálenějších současníků o náboženském vztahu pražské volby vyslovila v témž smyslu kronika špýrská (Mone I. 420). I polský minorita Jan z Komorova jen opakuje ohlasy této verse (AÖG. 49. 341.) — K tomu třeba přidati i důraz, dávaný z podobné příčiny na voliče, že byl Jiřík zvolen »ex infecta parte ut plurimum infectus« (námitka Vratislavských v SS. rr. Sil. VII. 19; sr. i výše 723[4])). Naopak lze tu poukázati na projev českého Němce i katolíka Jošta z Einsiedlu, jemuž při tom není na závadu, že sám byl Jiříkovým sekretářem ježto je to klidné uznání skutečnosti; Jošt psal svým přátelům chebským 29. března 1458: »Vnd wist, das unser her, der konig, ein rechter fromer mit guten gewissen ein kristenlicher konig ist, der der kristenheit vil wol vnd hoch mit sein guten gewissen vnd gerechtigkeit gedinen mag, auch mit seiner groszer weiszheit« (AÖG. 39. 264). — Na vlastní, národnostní kořen této nenávisti k Jiříkovi ukázal u Vratislavských svědek jistě závažný, sám biskup vratislavský Jošt z Rožmberka, řka k nim na sjezdu ve Střihomi (1458): »One Zweifel, wenn Girsik n i t e i n B e h e m w e r, ir würdet ihn ehe aufnemen denn andere Leute; oder [aber] darum, dass er ein Behem ist, denen ir gram seid, so nemet ir ihn nit uf« (Eschenloer, Gesch. I. 65).

pravého významu až později, když šlo o novou válku husitskou. Zatím jim byla na závadu okolnost, že se proti volbě neozval žádný protest českých katolíků a že ti se jí naopak zúčastnili po boku utrakvistů: tak volba Jiříkova i cizině katolické, dosud tak aristokraticky cítící, že ji urážel i panský pouze původ Jiříkův,[93]) musila zatím hlavně připadati jako mohutný projev celkové vůle národní a značně ztrácela nebezpečné ostří po stránce náboženské.

Přes to střízlivému politikovi rázu Jiříkova bylo i tak jasno, že hned mu začne zápas nový, zápas o uhájení a obecné uznání dosaženého právě úspěchu: dalo se již předem tušiti, že alespoň někteří odmítnutí kandidáti budou proti němu dále uplatňovati své nároky a že se zvláště pokusí postaviti volbu pražskou v nejnepříznivější světlo před cizí veřejností, aby dokázali její nesprávnost i neplatnost. I bylo stejně v zájmu jeho vlastním, jako v zájmu jeho voličů, aby veřejně byla osvědčena formální správnost volebního aktu. Jestliže se neozvaly dosud, hned po volbě, utrhačné pověsti, bylo možno s určitostí je čekati.[94]) Proto již 5. března byly z Prahy

---

[93]) Je to akcent nám již známý z případu Matyášova (sr. výše 703[8])), jenž se opakoval, leckdy v přímém paralelismu s Matyášem, i v případu Jiříkově (o mínění Eneáše Silvia sr. výše 600[11]). Saská agitace vytýkala Jiříkovi, že je již původem neschopen k vládě (ve FRA. 42. 231 se zve s hanlivou tendencí »incliti regis Ladislav famulus«) a s ní souhlasil i polský dvůr, pokládající Jiříka za »ketzerischer schalck vnd bosewicht« (podle zprávy saské z 13. dubna 1458: tamtéž 227; sr. Dlugoš 266). I zde hned udává tón Tempelfeld, jenž (v petrohradském rukopise fol. 105[a]) a d.) zahrnuje české pány výtkami, že zvolili Jiříka, ač je z rodu pověsti nejhorší (jeho otec prý byl praporečníkem táborským a slepému Žižkovi vodil koně); jistě by byli páni mezi sebou našli kandidáta, vhodnějšího urozeností a zbožností. Ohlas toho pak stejně zní ze spisů polemiků kuriálních (o Karvajalovi sr. SS. rr. Sil. IX. 203, o Rudolfovi a Rangonim Čes. děj. III. 1. 210[3]), jako v Němcích u Hart. Kammermeistera (Gesch. Quell. d. Rev. Sachsen) i Hartm. Schedela (O e f e l e I. 396[b]). Také veršovec Jan Rosenplüt v skladbě »Von den Türken« z r. 1459 (u L i l i e n c r o n a, Hist. Volkslieder I. 506 i J o r d a n a 402 a d.) naráží, tuším, na nízký původ Jiříkův zmínkou o zkaženosti světa, ve kterém olovo i měď se vydávají za zlato — ač si jinak Jiříka váží, jak svědčí jeho poukaz císaři, aby se u Jiříka učil, jak krotiti knížata. U nás i u Hájka 435[b]) najdeme výtku, že »od té chvíle, jakž Čechové ne královský, ale jiný rod v kralování vpustili, sláva království toho hynúti počala, neb za něho [Jiřího] též válkami ta přeslavná země těžce zahubena.«

[94]) Sr výše 743[72]) citát z oznámení volby, jež se pomluv takových nadálo. Snad i v Čechách samých se brzo takové pověsti objevily: alespoň již po dvou měsících, 12. května 1458, ve Slaném Martin z Březnice, jenž byl uvězněn pro urážlivé řeči o králi i Rokycanovi, odvolává je a slibuje, že králi i arcibiskupovi věrnost zachová (regest v pražském archivu zemském z archivu slánského). Zajímavě se vyslovuje o lživých, utrhačných pověstech královský sekretář Jošt z Einsiedlu 29. března 1458 k Chebským: moudří lidé by se měli »gar hoch« zamysliti nad všemi těmi událostmi, které se sběhly »in sulcher kurczen snellen czeit«, »nachdem es in der werlt gewannt ist, sulche geschichte zcu kein guten pilden, sunder a u f f d a s a l l e r p o s t e a u s z l e g e n vnd wenden, die nicht

ne od krále sama, nýbrž od stavů rozesílány do zemí vedlejších ohlášky, jimž podobných lze se domýšleti i pro Čechy. Stavové zde prohlašují, že se volba stala podle práv zemských, a to »jednomyslnou, shodnou a svobodnou« vůlí stavů, kteří si slibují od vladařských schopností Jiříkových nejlepší vládu, šťastnou a spravedlivou; lživým pověstem se nemá věřiti, volba byla svorná a pokojná, takže ani žádných sporů nebylo: jako byl nedávno zármutek nad smrtí Ladislavovou, tak lze se nyní těšiti z volby nového krále. Podpisy i pečeti nejpřednějších zástupců všech tří stavů českých měly býti stavům zemí vedlejších zárukou, že Čechové stojí pevně za svým králem, a měly zároveň býti i pobídkou k zachování žádané věrnosti králi i koruně.[95])

Oznámení ta sice nacházela spolehlivou oporu i ve zprávách soukromých, jimž nebylo možno přičísti zvláštních úmyslů postranních,[96]) přes to však se brzo po 2. březnu vyskytly námitky rázu osobního i formálního proti volbě. Jejich anticipací byl již název, jehož užili o Jiříkovi hned saští poslové ve své zprávě tři dny po volbě: »der nuwe vffgeruckte ketzerisch konig.«[97]) Titul »povýšence« byl zároveň spojen s pojetím volby, jež vyhlašována za »opovážlivou, proklatou a zvrácenou«, v čemž Jiřík sdílel osud Matyáše Uherského.[98]) S její násilností je tu v souvislosti i její

besynnen wollen, das der wille des almechtigen gots vmbedumb ergeen musz vnd gescheende sach iren furganck haben« (AÖG. 39. 363).

[95]) Do Slez. do Vratislavě a jistě i jinam, bylo posláno oznámení to důvodně s množstvím podpisů, ježto odtud nejspíše bylo možno čekati protesty (SS. rr. Sil. VII. 18—19). Do Horní Lužice, do Budyšína a Zhořelce, posláno již jen s podpisy několika předních úředníků a magnátů (FRA. 20. 135); jinak tam posílal ohlášky jen hejtman slezský Jan z Rožmberka (tamtéž 136).

[96]) Tak psali Chebští 7. března 1458 Norimberským, že podle zpráv jejich hejtmana Kunce Reitenbacha, jenž se právě z Prahy vrátil, byl Jiřík ode všech tří stavů zvolen »eyntrechticlich« (FRA. 42. 215). Také papež Kalixt psal Karvajalovi 13. května, že jej těší »eorum [regnorum Hungariae et Bohemiae] felix concordia et bona expeditio novae provisionis sive electionis« (K a p r i n a i I. 418). — Z jiných neoficielních záznamů zajímá zápisek v radním manuálu novoměstském, že Jiřík zvolen »de unanimi consensu et voluntate« všech stavů »nullo ibidem penitus contradicente« (Sborník přísp. k děj. hl. m. Prahy I. 2.93). Také písař kutnohorský Kozlík r. 1471 vzpomněl volby Jiříkovy »z jednostejné dobré vůle« stavů (ČČM. 1847. II. 186). Jiřík sám prohlašoval svoji volbu za »svornou« a v tomto smyslu i Řehoř Heimburk v kladském manifestu z r. 1466 klade jemu samému v ústa: »puro omnium consensu, sincero omnium judicio ad regalis solii fastigium provecti fuimus« (SS. rr. Sil. IX. 187). — Z kronikářských projevů v té příčině kromě Eschenloerova o svorné a svobodné volbě (sr. výše 732[29])) lze uvésti z Čechů Žídka (Spravovna 181: »řádným a jednostajným volením«), z Rakušanů anonyma (S e n c k e n b e r g V. 53: aintrechtiglich«) a z ostatních Němců »chronicon Waldsassense«, ovšem s chronologickou chybou (O e f e l e, SS. rr. Boic. I. 78a): »communi voto procerum rex designatur«).

[97]) Z Freiberka 5. března 1458: FRA. 20. 134. Ještě 2. března však Sasové z Prahy psali: »der nuwe gekorne konig«.

[98]) Přímluvy za Viléma Saského ve FRA. 42. 234: »ein vermessene, verechte

ráz, jako by forma prosté aklamace, bez užití jakéhokoli způsobu odděleného hlasování, jakou volba opravdu měla, byla vlastně jen pouhým prohlášením, kterému se voliči podřídili[99]) a při němž živlem donucujícím byl vedle Jiříka samého podnícený jím lid obecný.[100])

Než jako různé právní tituly jiných nápadníků trůnu byly jen překážkami, které nestačily zabrániti volbě Jiříkově, podporované vůlí národní většiny i připravované jeho politickou obratností, tak ani různé námitky, které byly potom proti ní podávány a chtěly překaziti Jiříkovu korunovaci i pak jeho uznání ve vedlejších zemích korunních i odciziny, nezmohly posléze více: zase tu rozhodla vnitřní síla nového národního království českého i vladařské schopnosti nového krále, zase bylo to výsledkem politického zápasu, ve kterém se musily starší tradice podříditi novým poměrům, lépe vyhovujícím českým tužbám, jejichž spolehlivou oporou byla rozkvetlá moc království, znovuzřízeného hlavně zásluhou Jiříkovou, i mo-

---

vnd verkerliche wale«. Výrazu německému »der vffgeruckte« (235), je obdobný, třebas smyslem poněkud odchylný termín latinský: »pretensus rex« (232). Matyáše Sasové zvou »der nüwe vffgeruckte konig« již 2. března (FRA. 20. 133).

[99]) Sr. přímluvy (stavové »cornu erectum pronunciantes regem novum proclamabant predictum Georgium: FRA. 42. 231; avšak v německé přímluvě — tamtéž 234 — již se Jiřík »habe ufrucken lassen über loblich alt herkommen« atd.). Stejně se tu mluví o Matyášovi (Jiřík jej »in regem Hungarie... erigi fecit et procuravit: tamtéž 230; Matyáš »sich... hat ufwerfen lassen«: str. 234). Tak si to vykládal i Ebendorfer, Chron. Austr. u P e z e II. 889 (o Matyášovi sr .výše 693[75])): Jiřík »se fecit pro rege Bohemiae populariter proclamari«: v Chron. reg. Rom. (MJÖG. Ergzb. III. 162): »infaustus dies illuxit, qui prefatum Mathiam eligi fecit in regem Ungarie et Girsigko de Podowra in regem Boemie et post in marchionem Moravie succedentibus fatis fecit nominari.« Ebendorferovi ještě delší čas potom jsou Jiřík i Matyáš jen osobiteli titulu královského (na str. 892 o Jiřím a na str. 896 o Matyášovi). I u Eschenloera, Gesch. I. 48 se s tím setkáme. Podle Döringa (M e n c k e, SS. rr. Germ. III. 25) prostě Jiřík po smrti Ladislavově »se pro rege gessit.« S tím se shoduje i terminologie Tempelfeldova: »hic intrusus«, »tirannus pocius quam rex« (I. 149, 161—62), jež odpovídala obdobným formám ve Slezsku užívaným (sr. na př. »rex pretensus« v SS. rr. Sil. VIII. 13 a »Bohemie nonrex« tamtéž 21). — Jak k těmto výkladům mohla sváděti terminologie, ukazují české příklady, kde však nejde o důsledky, jinde z takových označení vyvozované: tak Jan z Rožmberka 5. března 1458 Šestiměstským oznamoval, že Jiřík »erwelt ist vnd u f f g e w o r f f e n... zu ein kunig« (FRA. 20. 136), a zápisek v radním manuálu novoměstském (Sbor. přísp. I. 22. 93) praví, že Jiřík »electus et p r o n u n c i a t u s ac assumptus est in regem Bohemie.«

[100]) Kromě dotčených již výkladů Tempelfeldových (sr. výše 733[31]),745[68])) i Ebendorferovo »p o p u l a r i t e r proclamari« z předešlé poznámky), k nimž se řadí i obdobné výroky o Matyášovi (sr. výše 693[75])), lze tu ještě uvésti Dlugoše 266 (přispěl k volbě »favor popularium et praesertim haereticorum«) a zvláště rakouského anonyma (S e n c k e n b e r g V. 83): Jiří svou lstivostí dovedl toho, »das Ime das gemain Volckh [jako to již bylo dříve, když se stal gubernátorem] aufwarff zu Irem khunige, das doch wider die mechtigen herrn was, und möchten doch wider den Pöfel nichts geschaffen« (sr. i výše 756[92])).

nutná osobnost Jiříkova. Bylo to zatím, jak to řekl Matyáš Uherský, gratuluje Jiříkovi k volbě: »Schopnost (jako často jindy) provázelo i štěstí!«[101]) Avšak dotčené právě opory volby Jiříkovy, česká síla i vladařská zdatnost králova, obstály i potom v tuhé zkoušce, když se vrtkavé štěstí odvrátilo od Jiříka, a když Matyáš sám vyvrátil naděje, jež kdysi ve své gratulaci zároveň vyslovoval, že s boží pomocí a když schopnost potrvá,[102]) ze vzájemného jejich svazku vzejde mnoho zdaru oběma královstvím i celému křesťanstvu. Cesty Jiříka i Matyáše se rozešly, a zatím co se na zvláštnosti volby Matyášovy zapomínalo, námitky proti volbě Jiříkově znovu ožívaly, a Matyáš se posléze nezdráhal nejen se postaviti proti Jiříkovi, nýbrž dokonce i dát se proti němu zvoliti za krále českého. Leč přes to a »všemu světu navzdor«, jak později praví známé distichon Manliovo, volba Jiříkova neztratila ani potom platnosti i váhy a jen předčasná jeho smrt způsobila zmar českého národního království.

Exkurs.

Kdy vzniklo »Krátké sebránie z kronik českých k výstraze věrných Čechóv«?

Tento spisek odedávna poutal zájem historiků, zabývajících se stoletím XV. Celý jeho ráz, tak význačný pro národní náladu utrakvistických Čech po veliké válce husitské, vzbouzel otázku, s kterou příležitostí lze spojiti jeho vznik. Palacký, jenž se ho dotkl již r. 1830 ve své »Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber«, zůstal i v »Dějinách« věren původnímu mínění, že náleží ke kandidatuře Albrechta II. r. 1437—38. Toto mínění v podstatě pak ovládlo. Přidal se k němu i první, také zde nedbalý vydavatel našeho spisku Hanka (r. 1851) a po jiných, rovněž s ním souhlasících historicích obšírně je hleděl odůvodniti i druhý vydavatel Ant. Polák (r. 1904), jenž až dosud »Krátkému sebrání« věnoval nejvíce pozornosti, rozbíraje zároveň i ostatní mínění o něm pronesená.[1])

---

[101]) Již 15. března 1458 ve FRA. 20. 138: »... virtutem ipsam (ut saepe alias) fortuna quoque comitata est«. Jako by ohlas toho, avšak s důrazem na štěstěnu, se ozýval i u Thurocze 357: »post mortem vero ejusdem (Ladislai) omnipotens fortuna regno in eodem in throno eundem (Georgium) sedere non vetuit«; ovšem před tím i Thurocz zdůrazňuje, že Jiřík kromě hojného příbuzenstva měl ve své moci mnohá města a »cunctis ejusdem terrae optimatibus ditior erat«.

[102]) »Virtuteque comite.«

[1]) Ve Věstníku spol. nauk 1904, č. III. Kromě J. Jirečka a Hubra, jejichž mínění Polák registroval (6[17]), pro r. 1438 se vyslovili i Sokolowski, Elekcya czeska po śmierci Zygmunta Lux. (Rozpr. Akad. Krakov V., 1876) 33 a d., J. Jireček ve FRB. III. (1878) str. XIV., J. Šolc, Národnost a její význam v životě veřejném (1883) 205 a d., Bachmann, Gesch. Böhmens II. (1905) 438, Wostry, König Albrecht II., sv. I. 95 a d. (Prager Studien aus dem Gebiete der Geschichtswissensch. XII., 1906) i Jakubec, Dějiny litera-

Do doby o něco pozdější, k r. 1443, spisek kladl r. 1850 Dudík, který ještě před vydáním Hankovým měl příležitost při popisu cerronského rukopisu v zemském archivu brněnském, kde se jedině text spisku zachoval, podrobněji se jím zabývati a z něho několik širších citátů uvésti[2]); se spory za nezletilosti Ladislava Pohrobka jej spojiti vedla Dudíka závěrečná poznámka písařova na konci rukopisu, při kronice Dalimilově, jež zde je též opsána: »Leta panie tissycz CCCC°XLIII° we cztwrte[!] po božiem krztienie dokonana tato kronyka,«[3]) tedy 10. ledna 1443.

Konečně po příkladu již Jungmannově, v jehož »Historii české literatury« se po prvé »Krátké sebrání« klade »nepochybně před volení Jiřího«, tedy k r. 1458, i po Jar. Vlčkovi se pokusil r. 1896 o zdůvodnění pravděpodobnější jeho souvislosti s volbou Jiříkovou Zd. V. Tobolka,[4]) nepřihlížeje však k mínění Dudíkovu a proto ani se nedotýkaje uvedeného právě explicitu, jenž o několik let později v argumentaci Polákově nabyl váhy rozhodující.[5]) Přes to, že Polákův závěr o nemožnosti vzniku »Krátkého sebrání« r. 1458, když je obsaženo v rukopise, »který byl jistě napsán r. 1443, ne-li o něco dříve«, zdál se býti neotřesitelný, přiklonil jsem se přece z věcných důvodů k mínění Tobolkovu, jež lze rozborem spisku ještě utvrditi a jemuž, myslím, ani onen explicit nemusí býti na překážku.[6])

Než třeba uznati, že počátek roku 1438 za bouřlivé agitace volební opravdu vyvolal spisky podobného rázu, jako je »Krátké sebrání«. Zvláště závažné pro to svědectví podávají »Staří letopisové«, pravíce k této příležitosti o straně pana Hynce Ptáčka z Pirkštejna: »Ti k tomu svoliti nechtěli, aby se v německú moc měli poddati, ježto by to mohlo jíti k velikému zlému nynějšímu i budúcímu netoliko tomuto jazyku českému, ale i všemu slovanskému. Jakož jest vždycky shledáváno i ve všech kronikách starých muož býti nalezeno, že sú Němci úhlavní nepřietelé jazyka

---

tury české I. (1904) 198. F l a j š h a n s, Písemnictví české (1901) 241 myslí, že »Kr. sebr.« vzniklo r. 1439 až po smrti Albrechtově.

[2]) Mährens Geschichts-Quellen 404 a d.

[3]) Tamtéž 405.

[4]) Kdy bylo »Krátké sebranie z kronik českých k výstraže věrných Čechóv« složeno: v ČMM. 20. 152—53. U J u n g m a n n a (v I. vyd. — 1825 — str. 100 č. 139 i v II. vyd. — 1849 — str. 75 č. 220) se již činí odkaz na rukopis cerronský.

[5]) P o l á k 8. P a l a c k ý znal již také cerronský rukopis z r. 1443, a to nepochybně určilo i jeho mínění o vzniku »Kr. sebr.« r. 1437—38 (sr. tamtéž 17).

[6]) Čes. dějiny III. 1 (1915) 328[4]). Kromě toho se zařazením »Kr. sebr.« k r. 1458 souhlasí i Jar. Č e l a k o v s k ý, O vývoji středověkého zřízení radního v městech Pražských (posmrtné vydání v Sborníku přísp. k dějinám hl. m. Prahy I. 2. 1920) str. 275. Není však správno, že by se autor »Kr. sebr.« dovolával vedle Dalimila i práv soběslavských: kdyby tomu tak bylo, bylo by o nový doklad více, že spisek nemohl vzniknouti r. 1438. Také J. K l i k o v i, Národn. poměry od válek husit. do bitvy bělohorské v ČCH. 1921. 26[3]) se zdají Tobolkovy důvody přesvědčivějšími než Polákovy.

českého, polského i všeho slovanského vždycky byli a býti nepřestávají...«[7]) To se zdá býti přímo ohlasem »Krátkého sebrání«, a to nikoli tak, že by to byl až dodatek pozdního kompilátora, jenž by, píše o několik desítiletí později, k r. 1438 promítl ozvěnu mínění, hlásaných naším spiskem při volbě Jiříkově. Proti latinským skladbám písaře Albrechtova Mikuláše Petschachera i proti jiným skladbám německým a snad i českým, jež, zastávajíce se rakouské kandidatury, uváděly v posměch polského nápadníka Kazimíra i jeho české stoupence, se strany Ptáčkovy v Čechách pravděpodobně vznikly obdobné skladby obranné, ze kterých jedna, shledávající své důvody proti kandidatuře německé, byla snad předlohou, ne-li dokonce starší redakcí »Krátkého sebrání«.[8]) Toto však v té formě, v jaké se nám dochovalo, zdá se mně náležeti až počátku roku 1458.

Proti explicitu jediného jeho známého rukopisu, jenž svědčí, že »Krátké sebrání« bylo již známo r. 1443, lze namítnouti, že přesnost jeho písaře je dosti pochybná. Slyšíme-li od vydavatele, že rukopis nepůsobí dojmem originálu a že četné jeho opravy mohly býti způsobeny jen při opisování,[9]) neměla ujíti náležité úvaze vydavatelově ani okolnost, že se vpletla písaři chyba i v samý explicit, která staví v pochybnost i přesnost záznamu, udávajícího letopočet. Jestliže zde, snad únavou, oslabující pozornost písařovou, místo »ve čtvrtek« je napsáno jen »ve čtvrte«[10]) — proč by se nemohl písař zmýliti v letopočtu a napsati »XLIII« (1443) místo »LXIII« (1463)? Tato domněnka, rázu psychologického, jež by neměla podstaty, kdyby se všecky podrobnosti spisku úplně shodovaly se situací z r. 1437—38, nabývá však oprávněnosti, prokáže-li se, že jsou správné důvody, uváděné pro situaci pozdější, až při volbě Jiříkově, a nelze pak záznamu letopočtu přiznati průkaznou cenu.

Důvody Polákovy, jež měly dokázati správnost these Palackého, ne-

---

[7]) St. let. češ. 106; text R ještě dodává: »ježto by to bylo k škodě i hanbě veliké«. Texty K, L, M i R, v nichž je dotčený citát obsažen, náležejí sice svým vznikem až době pozdější, počátkům století 16., jistě však zachovaly zde znění svých starších předloh.

[8]) Čes. děj. III. 1. 327 a 329. Souvislosti mezi volební agitací z r. 1438 i 1458 a 1471 se domýšlel i Hanka a mínil, že »Kr. sebr.« mocně působilo i při dalších volbách českých, zvláště při volbě Jiříkově a Vladislava Jagellovského r. 1471 (sr. P o l á k 6), a po něm to o r. 1471 opakoval V l č e k, Dějiny české literatury I. 1. 281. O případném vztahu »Nové kroniky« Prokopa písaře k staršímu předchůdci »Krátkého sebrání« z r. 1458 sr. výše 705.

[9]) P o l á k 10—11.

[10]) Chybu tu svým »sic« označil již D u d í k 405 a znal ji i J. J i r e č e k ve FRB. III. 228 (pod čarou dodatek za 33. verš kroniky Dalimilovy) a P o l á k 10, jenž však se spokojil s pouhým konstatováním. U H a n k y najdeme v letopočtu o jedno »C« méně, tedy rok 1343, což však sluší přičísti jeho vydavatelské nedbalosti a nikoli snad okolnosti, že by měl vedle cerronského rukopisu brněnského ještě nějaký jiný text »Krátkého sebrání« (sr. výklady P o l á k o v y 17—19).

přesvědčují, ani pokud jde o zásadní stránku věci, o poměr mezi národností a věrou, ani v konkretních podrobnostech.[11])

Není správné, že se v celém spisku klade větší důraz na národnost kandidátovu, ani že moment národnostní měl v pozdějším husitství převahu nad náboženským. Nestačí k tomu poukaz, že většina spisku je věnována národnosti kandidátově a jen menší část jeho víře. To souvisí — a Polák jinak si toho sám všiml — s historickým rázem spisku samého, s věcnou povahou pramenů, z nichž autor čerpá a jež sahají jen k době Karlově. Byla to kronika Dalimilova, pro dobu Jindřicha Korutanského latinská »Gesta«, jež se však nezachovala, stejně jako latinská kronika písaře Oty, složená k podnětu Karla IV. a obsahově obdobná kronice Beneše Krabice z Veitmíle; jinak autorovi též posloužila »Curtasia contra Theutonicos«, protiněmecký to spis asi z druhé čtvrtiny století 14., pokračující ve stopách Dalimilových, jehož je »Krátké sebrání« dalším, vzestupným článkem.[12]) Spisek náš se nijak svým charakterem nevymyká z rámce své doby, v níž národnost s věrou úzce splývala, avšak přes všecek důraz, který se na ni klade, stojí na místě druhém, ustupujíc přece jen víře.[13]) U kandidáta se sice klade veliká váha na jeho národnost, aby byl »slovanského jazyka«,[14]) při tom však právě proto, že, jak Polák jinak dobře poznamenává, pojmy »český« a »slovenský« v celém spisku namnoze splývají, není tento požadavek ještě vyloučením Čecha z kandidatury, nýbrž v první řadě je tu rozhodným činitelem poměr k víře: naznačuje to zajímavá alternativa v čl. 19, zajímavá významným, sestupným uspořádáním, kde za Čechem, nelze-li ho zvoliti, následuje kandidát »jiného Slovanského jazyka« a posléze i cizinec, »král každého jazyka kromě německého«, s tou ovšem výhradou, jež z ostatního obsahu spisku vyplývá, že to bude hned již utrakvista nebo že alespoň k utrakvismu přistoupí »při korunování neb v brzkém čase potom«. Má býti zvolen král, »ježto by napřed božské dobré miloval, potom lid český a upokojenie jeho«: upokojení země však nenastane, aniž by přijímání pod obojí a jiné pravdy boží došly uznání.[15]) Přísná důslednost pojetí národnostního by žádala za krále jen Čecha nebo

[11]) Str. 8—10 i 5; o převaze momentu národnostního sr. i str. 1 i 15.

[12]) Otiskl jej W o s t r y, Ein deutschfeindliches Pamphlet aus Böhmen in dem 14. Jhh. ve MVGDB. 53. (1915) 193 a d.; sr. k tomu i P e k a ř e v ČČH. 1915. 298 a d. a F. M. B a r t o š e, De Theutunicis bonum dictamen v ČMM. 1916. V rukopisech je znám i pode jménem »Diffamatio Theutunicorum«. »Curtasia« je zároveň s »Kr. sebr.« obsažena v dotčeném rukopisu cerronském.

[13]) Čes. děj. III. 1. 33.

[14]) P o l á k 29 čl. 22: »Slušné jest Slovanského jazyka pána hledati a k německému nikoli nesvolovati«. »Jazyk« tu neznamená, jak P o l á k 12 myslí, řeč, nýbrž ve smyslu doby tehdejší národ, národnost. Najdeme však tu již také výslovně pojem »národ« (v témž článku 22: »německý národ v sobě té jisté žíly nikoli mieti nemóž«; v čl. 25 Němec »nenie Českého národu ani bratr«).

[15]) Čl. 20.

Slovana; právě proto však, že zájem náboženský stojí výše, připouští se i jiný cizinec, při čemž se však úzká souvislost národnosti s věrou výrazně značí přímým vyloučením každé kandidatury německé. Již doklady z doby předhusitské sice podle našeho spisku ukazují, »kterak též pokolenie německé nikdy z přirozenie svého nemóž býti věrno jazyku českému« (čl. 5), avšak teprve spory náboženské vzájemnému zášti dodaly pravé síly, jak již v době Karlově,[16]) kdy Němcům se kázalo v hlavních kostelích a Čechům jen na hřbitovech nebo po domích, tak zvláště za vzmáhajícího se hnutí reformního: Němci nejsou bratry českému národu, neboť protiví se kalichu a jiným pravdám božím »jako najhlavnější nepřietelé« a kaceřují proto Čechy, »milovníky krve božie« (čl. 24, 25 a 21 i 22). Tak se víra stává hlavní překážkou mezi oběma národy.

Dotčená právě sestupná řada (Čech — Slovan — cizinec, nikoli však Němec) ukazuje spíše k r. 1458 než k r. 1438, kdy nebylo vůbec české kandidatury. Jestliže tedy Polák pohřešuje v »Krátkém sebrání« větší důraz na českou kandidaturu a naopak znamená tu především doporučování kandidatury slovanské, vlastně již kandidatury Kazimírovy r. 1438, není to ve shodě s duchem spisku, jemuž přece česká kandidatura stojí na prvním místě, třebas autor pak z pochopitelných důvodů mluví více o ohledech, které by bylo třeba míti v případě nezdaru kandidatury české ke kandidátovi slovanskému nebo »jinému kterémukoliv pod nebem křesťanskému«. Důraz na tyto eventuality, jež by odpadaly při volbě českého utrakvisty, nevylučuje však ještě české kandidatury, zvláště uvážíme-li náležitě narážku na »najmohutnějšího Čecha«, o níž ještě dále bude zmínka; kromě toho tam, jak již bylo výše uvedeno, kde se právě mluví o králi »slovanského jazyka«,[17]) nemusí se mysliti jen na jiného Slovana, nýbrž i na Čecha a nesmí se ujímati váhy na jiném místě výroku »volíž z svého jazyka pána, cizieho nechaj!«, ježto je to citát, přejatý z Dalimila[18]): citát není tu v našem smyslu jen dokladem, nýbrž je částí vlastní argumentace autorovy, kterou se vyjadřuje vlastní jeho mínění. Mohli bychom si však i vysvětliti, proč autor z r. 1458, třebas uvádí českou kandidaturu na prvním místě, přece se pak o ní blíže nezmiňuje a tím ani ji přímo neuvádí s jménem Jiříkovým. Zdá se, že »Krátké sebrání« náleží ještě v ono období volební agitace, kdy se v ní ještě jméno Jiříkovo přímo neozvalo, leč nepřímou narážkou »na najmohutnějšího Čecha«, a kdy se zatím spíše jen akcentoval

[16]) K tomu sr. Čes. děj. III. 1. 53[1]).

[17]) Sr. výše pozn. 14.

[18]) Čl. 5 (posledních 6 veršů je přejato z FRB. III. 224). Polák 11 při této příležitosti, obraceje se proti Tobolkovi, jenž citát Dalimilův vykládá jedině na český »jazyk«, pomáhá si ztotožněním pojmů »český« a slovanský«, jako by »pán jazyka svého« Čechovi 15. věku značil již i Slovana: lze-li splývání obou těchto pojmů užíti při výkladu shora podaném, že »slovanský« může značiti i »český«, nelze tak činiti v případě opáčném, kde by šlo o záměnu pojmu rozsahu širšího pojmem rozsahu užšího.

její český, po případě slovanský ráz; tak bylo pochopitelno, že při přípravné povaze dosavadní akce vynikla zatím jen stránka zásadní, kdežto osobní charakter, zdůraznění českého původu Jiříkova i vytčení jeho zásluh o uklidnění země, byl jí vtištěn až poněkud později. Za nerozhodnosti, kam se obrátí hlavní zájem české veřejnosti, bylo též vhod, zvláště proti českým katolíkům, silněji zdůrazniti slovanský moment, při čemž této náladě vycházela vstříc odůvodněná naděje, že polský svat Ladislavův Kazimír uplatní své dědické nároky: podle zkušeností však z konce let třicátých i pak z doby bezvládí s chabou politikou polskou mohlo se hned čekati, že tato ani tehdy nevyvine větší energie a že konečně silný akcent slovanský vyzní ve prospěch národního kandidáta českého.

Než ani další důvod Polákův, že zmínka o náboženských věcech, »o něž jest rozbroj a války t a t o l é t a byly v této zemi,« se vztahuje nejpravděpodobněji k r. 1438, nelze uznati. Pokoj v Čechách nenastal ani po Lipanech a zápasy v letech čtyřicátých i na počátku let padesátých si udržují svůj silný ráz náboženský. Právě dotčený smysl boje náboženského pro utrakvistu zajisté mohly míti i zápasy mezi jednotou poděbradskou a jejími katolickými odpůrci po osazení Prahy Jiříkem r. 1448, a lze uvésti z let padesátých doklad, jenž o zmatcích nedávných mluví podobným způsobem jako »Krátké sebrání«.[19]) Stejně neplatí námitka Polákova o »odporných pánech«, kterých se utrakvistický autor bojí, aby snad s kněžstvem neskovali »některaký klobúček lstivý« (čl. 21), jako by před samou volbou Jiříkovou takových pánů již nebylo. Volba Jiříkova nebyla se strany panské tak ochotná, jak myslí Polák: jednání prosincového sněmu z r. 1457 zřetelně ukázalo oposici panskou,[20]) takže výrok o »odporných pánech« se dobře hodí i v situaci na počátku r. 1458.

Příklady z dějin, o nichž Polák praví, že jsou dobře voleny a že poučení z nich míří právě proti Albrechtovi II., jsou však na svém místě, i když jde o rok 1458 a o jiného kandidáta německého, ať již o Viléma Saského nebo o Habsburky, císaře Fridricha, bratra jeho Albrechta a synovce Zikmunda. Polák si bystře všiml dvou přímých narážek na Habsburky: nejprve je to Albrecht I., »ciesař Rakúsic«, »ten nevěrný Němec«, jenž synu Rudolfovi radil, aby jen dal Čechům zprvu »črnidla a bělpucha do vóle«, pak že mečem si proti nim poradí (čl. 7); Rudolf pak (opět jen: »ten Rakúsic«) činí podle rady otcovy, dávaje pánům zápisy a brzo potom snaže se je hubiti (čl. 13). Avšak takových naučení z historie bylo možno dobře užíti i r. 1458, ať šlo o kandidáty habsburské, o nichž bylo možno čekati, že se svými nároky vystoupí, nebo o Viléma Saského, když se myslilo na ka-

---

[19]) V městské knize českobrodské 15. listopadu 1452 jeden zápis rady městské se počíná: »J a k o ž t ě c h t o č a s u o v válek z daru božieho pominulých duoklady a náklady veliké činiec na město a na vojny...« (S c h u l z ve Věst. spol. n. 1899, VI. 17—18).

[20]) Sr. výše 643.

pitulaci volební, která by se mu předložila podle nedávných vzorů. A právě při Vilémovi lze uvésti zde i charakteristický doklad (z čl. 6), zmínku, že »tré kniežat Českých jsú nám Němci a z v l á š č ě Durynci zabili...« S tímto významným »zvlášče Durynci« souvisí a je ve shodě i líčení krutosti »Miešňanů« za Jindřicha Korutanského (čl. 14 a 15). Nejen o Albrechtovi II., nýbrž i o Vilémovi a jiných nápadnících německých z r. 1458 bylo lze stejně činiti námitky, že Čechové se s nimi, s Němci, o potřebách zemských nedomluví leč pomocí tlumočníka,[21]) že se sliby darů jen činí, aby stavové čeští byli získáni, a že později se jim opět dary odejmou, že na dědické právo Němců netřeba Čechům dbáti (i Vilém měl za ženu sestru Ladislavovu) i že se panovnická zdatnost knížat německých v Čechách neosvědčuje. Ani u Viléma nebylo příliš naděje, že Čechům zachová jejich práva a že vrátí koruně statky odtržené (byl by Vilém k tomu pohnul svého bratra, kurfiřta saského Fridricha?): při restitučních požadavcích nebyla by se r. 1438 výslovně ozvala výhrada Čechům tak významná, navrácení Moravy, jak to tehdy opravdu čteme ve volební kapitulaci? I proti Vilémovi platily náboženské rozpaky českých utrakvistů. Zajisté i r. 1438 mohl se v českých požadavcích vyskytnouti článek, aby Čechové byli očištěni z nářku kacířství a aby se jim dosti stalo podle úmluv basilejských (čl. 22), ač se v artikulech, podaných právě Albrechtovi II., neozval. Avšak po zkušenostech z r. 1448 s Karvajalem i pak s Kapistranem byla žádost taková zcela na místě, stejně jako jednání římskému z r. 1447, kde zvláště na Jindřichu Kalteisenovi mohli čeští zástupci poznati německou zatvrzelost proti kalichu, odpovídaly (ve čl. 24) i stesky, jak Němci »s lživým svým kněžstvem« jiné národy proti Čechům popuzují.[22])

Nepřesvědčují-li tyto, positivní důvody Polákovy o tom, že politické ovzduší, ve kterém vzniklo »Krátké sebrání«, ukazuje daleko spíše na rok 1438 než 1458, nezdají se míti větší průkaznost ani jeho námitky proti důvodům Tobolkovým pro rok 1458.[23])

O významu citátu z Dalimila o volbě krále »z svého jazyka« i o Polákově výkladu, že »svým jazykem« třeba rozuměti i jiný slovanský, se již stala zmínka, a to nikoli na prospěch these o vzniku »Krátkého sebrání« r. 1438. Místo z čl. 19, aby si Čechové po případě volili i cizince Neslovana a Neněmce, »ač by bohatý nebyl«, vykládal Tobolka, myslím, správně, na kandidaturu francouzskou, o níž se mohly zprávy do Čech dostati ještě před

---

[21]) Sr. obdobné s tím místo v důvodech Rokycanových (u Tempelfelda v AÖG. 61. 168; sr. i výše 716), kde se najde i analogie článku 21. o německých rádcích (sr. níže 764[26]) i o možnosti úkladů (»lstivý klobouček«): obdoby ty svědčí o stejné náladě i prostředí, z něhož oba projevy vznikly, a tedy i o vzájemnosti a současnosti.

[22]) Články Albrechtovi II. sr. v AČ. III. 459—60; o Kalteisenovi v Římě r. 1447 sr. Čes. děj. III. 2. 180.

[23]) Str. 11—13.

koncem ledna,[24]) což by bylo i bližším určením, kdy mohl spisek vzniknouti. Polákův výklad, že se tu doporoučí jakýkoli kandidát cizí, byť i jeho národ nevyniká ani počtem, ani bohatstvím a že tedy zde nelze mysliti na národ francouzský, jeden z nejpřednějších v Evropě — zdá se sice býti přiléhavější. Než, uvážíme-li další článek 23., kde se žádá takový kandidát, který by pomohl navrátiti koruně české odtržené od ní državy a za nějž tedy by se sotva hodil kníže chudý, musíme v souvislosti s tím vyložiti článek 19. jinak, právě naopak: výhradě »ač by bohatý nebyl« třeba rozuměti nikoli ve smyslu záporném, nýbrž kladném, a tato podmínka, právě předpokládající bohatství cizího kandidáta, ovšem souhlasila s pověstmi o bohatství a moci krále francouzského a hodí se k r. 1458.[25]) Pokud pak jde o restituci odtržených částí korunních, sluší si všimnouti v článku 3. zmínky o tom, »kterak lužnianskú i také srbskú krajinu i také slezskú, všěcko německá zběř osáhla a osadila«. I zmínka ta se spíše hodí k r. 1458 než k 1438: r. 1438 byl vyslovován restituční požadavek kromě Moravy jen obecně, kdežto právě r. 1458, po postoupení práva na polovinu Chotěbuze r. 1454 od krále Alšovi i Zdeňkovi ze Šternberka, myšlenka na návrat Lužice i marky braniborské se zřetelněji hlásí[26]): bylo to snad i v souvislosti s kandidaturou Fridricha braniborského, že věc ta nabyla většího zase zájmu.

Zmínka v témž článku 19. o správcích německých (»Zbaviž nás Pán Buoh všech królóv a zprávcí německých!«) se podle Poláka nemůže vztahovati na Oldřicha Celského, na nějž myslí Tobolka a jejž král Albrecht

---

[24]) Zpráva o smrti krále Ladislava potřebovala celého měsíce, aby dospěla do Toursu (»Konec Lad. Pohr. 142[5]), tedy skoro tolik, jak dlouho trvala zpáteční cesta poselstva Ladislavova z Paříže (tamtéž 145), což by ukazovalo na to, že se posel něčím zpozdil: jednotlivý posel, nestihla-li ho nehoda, mohl zajisté jeti rychleji, takže zpráva o nastávající kandidatuře francouzské, snad současné s onou, již zmíněnou zástupců uherských (sr. výše 662[64])), byla-li vypravena na samém počátku ledna, kdy se král Karel VII. rozloučil v Toursu s posly (Konec Lad. Pohr. 143), mohla býti v Praze ještě před koncem ledna, před odjezdem Jiříkovým do Strážnice; nemusí tomu vaditi, že Oldřich z Rožmberka ve svém horském zátiší, na Dívčím Kameni, ještě 1. února o návratu poslů z Francie nic nevěděl (FRA. 20. 125). Jiřík asi o kandidatuře zvěděl spolu se zprávou, kudy poselstvo se vrátí (sr. opět 662[64])). K rychlosti cestování většího poselstva lze srovnati denník českého poselstva do Francie z r. 1464 (AČ. VIII. 429 a d.).

[25]) S tím je v souhlase i to, co najdeme u Cochlaea, Historia Hussit. 410, kde podle starých českých »Ephemerides« jedna strana stavů na sněmu volebním si přímo přeje, »ut esset rex potens, qualis erat rex Franciae, qui posset regnum istud sublevare...«

[26]) K r. 1454 sr. Čes. děj. III. 2 .866. Při korunovaci Jiříkově 9. května 1458 právě zástupce Fridricha (nikoli Albrechta) Braniborského z Prahy psal svému pánovi: »Auch so hore ich offt ober dem tyssche drawen, das sye maynen ale deutze furstin zcu czwingin, vnd nemlichin den von Sachsen, vnd maynen darczu das lanth zcu Lusitz vnd dy Margk auch zcu habin vnd alles, das czu der cronen Behem czugehoret (FRA. 20. 151—52). O poslání potom Zdeňka ze Šternberka do Lužice od Jiříka ještě r. 1458 sr. St. let. čes. 171.

r. 1438 postavil v čelo správy zemské[27]), nýbrž na Albrechta samého, když jej jeho tchán Zikmund krátce před svou smrtí chtěl míti nejvyšším správcem.[28]) Než narážka ta má nepochybně smysl jiný, bližší roku 1458, zvláště když poznámku o »králích a zprávcích německých« uvedeme v souvislost s článkem 21., kde se žádá, »aby jiného jazyka rada jím [králem českým] nevládla ani byla s ním.« Netýká se to ani krátké episody Celského v Čechách, na niž se již před volbou Jiříkovou sotva vzpomínalo, ani úmyslu Zikmundova, jenž sám sotva vešel v širší známost, zato však tím spíše lze ji spojiti s nedávnými obavami českých utrakvistů před vládou mladého krále Ladislava s jeho německým zase dvorem, stejně nepříznivým živlu českému, jako utrakvismu.[29]) Z jiných svědectví víme o volební agitaci r. 1458, jak využívala čerstvé paměti na nepřízeň krále Ladislava k Čechum, ač sám česky dobře uměl, k působivé aplikaci důsledků, které by měla v zápětí volba německého kandidáta.[30]) Sytě malovala neutěšený výhled v takovou budoucnost, kde volba německého knížete způsobí, že různé úřady se dostanou v moc Němců, takže se snad splní stará věštba i tužba německá, »aby národ český byl vůbec vyhlazen anebo alespoň aby Češi mezi Němci byli pokládáni za otroky«.[31]) Je z toho patrno, jak »Krátké sebrání« se vhodně doplňuje s jinými doklady z r. 1458 a tvoří s nimi jednotný celek.

Jestliže v čl. 20., jak již bylo dotčeno, klade se zvýšený důraz na uznání zásad husitských, jež je hlavním základem upokojení země, nelze z toho určitě vyvozovati, že by se tu myslilo jen na utrakvistu, na Jiříka, jak myslí Tobolka; avšak tím, co se dále praví, že, »nebude-li to moci býti prve« (totiž že by se zvolený král s husity »sjednal« u víře), aby se tak stalo »při korunování neb v brzkém času potom« — není ani utrakvista vyloučen a nemyslí se tu jen na katolického kandidáta, na Kazimíra polského a to r. 1438, jak se opět domnívá Polák: jako na jiných místech spisku, i zde máme dojem alternativy, která zatím určitěji nenaznačuje výsledek volby, zda bude zvolen utrakvista nebo cizinec, který by teprve přistoupil ke kalichu, a alternativa ta se spíše hodí k r. 1458 než k r. 1438, kdy česká kandidatura se vůbec neobjevila.

---

[27]) Čes. děj. III. 1. 395.

[28]) Tamtéž 255.

[29]) Konec Lad. Pohr. 126.

[30]) »...allegaverunt practicam regis Ladislai, quibus viis et modis ipse Bohemis repudiatis Theotonicos ad se traxit et pretulit alciusque protulisset, si ausus fuisset, et indubitanter si pleno regimine usus fuisset, plura mala et inconveniencia Bohemis intulisset, qui tamen scivit et novit lingua Bohemica se in omnibus factis suis expedire. Si ergo tanta contra regem, qui novit et scivit linguam, de opprimendis Bohemis fuit presumpcio timorque de malo futuro«, což teprve bude-li zvolen za krále Němec, češtiny méně znalý (Tempelfeld I. 168—69)?

[31]) Tamtéž 168: »ut lingwagium Bohemicum omnino extingueretur vel saltem quod tamquam flammingi et sclavi inter Theotonicos reputarentur.«

A této okolnosti, na niž se ještě r. 1438 nemyslilo, týká se i poslední duvod Tobolkův, jejž Polák zamítá, zmínka v článku 24. o »najmohutnějším Čechu«, jehož než by Němci »netoliko za pána, ale za měščenína... přijeli, radějše by hrdla ztratili«. Tato narážka, mířící k rozhodnému odmítnutí každé německé kandidatury, je právě jedním z detailů, kterým se nejlépe osvětluje časový moment, v němž náš spisek vznikl. Autor tu měl na zřeteli nejen obtíže, jaké Němci tehdy činili Čechům, přijímajíce je za měšťany, nýbrž myslil tu na určitou osobu, jež tehdy již byla hlavním předmětem nenávisti německé. Nelze-li z Čech samých podati o tom současného dokladu, možno tak alespoň učiniti při soupeři české kapitály, při Vratislavi: zda ještě za života Ladislavova prudké záští proti českému správci nacházelo výraz v potupných písničkách a posměšcích.[32]) Než lze uvésti i současné svědectví, jež podobným způsobem, jako »Krátké sebrání«, Jiříka nazývá: i v děkanské knize pražské fakulty artistické se ve zprávě o jeho volbě přímo zve »famosissimus tunc temporis vir«.[33]) Je to označení, jehož by byl sotva autor z r. 1438 užil o některém současníku, ani ne o panu Ptáčkovi: jeho však smysl r. 1458 po Jiříkově skvělém období gubernátorském byl v Čechách každému zřejmý.

Nelze tedy s Polákem souhlasiti, že důvody Tobolkovy o vzniku spisku z r. 1458 neobstojí, zvláště domyslíme-li je a doplníme. »Krátké sebrání« svým obsahem podává dosti známek, že vyvřelo z bouřlivého ruchu r. 1458, souhlasíc i s jinými známými zprávami o tehdejší agitaci volební v náladě celkové i v podrobnostech.

O p r a v a. Na str. 613 na řádce 14 omylem se praví, že účast Prokopa z Rabštejna na volbě není jista. Sr. k tomu str. 726. — Ke str. 704 a d. třeba dodati, že spisek Prokopa písaře nepochybně byl, jako druhé spisky agitační, anonymní, třebas jeho anonymita nebyla ani hned r. 1458 leckterým současníkům neprůhledná.

---

[32]) R. 1456 Vratislavští neposlali Jiříkovi pomoc k Náchodu ani nepřišli k němu jako jiní Slezáci do Kladska, uvítati jej jako nového knížete slezského, »sed infectivis juxta iniquitatis sue demerita contumeliis, tum cancionibus, tum verbis et fabulis (eum) afficiunt« (Eschenloer v SS. sr. Sil. VII. 9). Jeho se jistě asi týkaly i ony hanlivé písničky ve Vídni, jež právě 14. ledna 1458 městská rada zakazovala a na něž si hned 21. ledna jménem Jiříkovým Jošt z Einsiedlu u stavů rakouských stěžoval (»Konec Lad. Pohr.« 163—64): i o tom se již tedy v lednu 1458 v Praze vědělo.

[33]) Monum. univers. Prag. I. 2. 59.

Jindřich Šebánek:

Desetipanský úřad Starého města pražského a jeho knihy.

(Z dějin městské správy a diplomatiky městských knih).

I.

Vznik a trvání úřadu. Kompetence a organisace.

Hlavní orgány soudní a správní v středověkých městech a přehled jejich vývoje. — Vznik úřadu desetipanského a jeho příčiny. — Jména soudců a jejich úřadu. — Desetipáni a městský rychtář. — Kompetence desetipanská a její uzpůsobení. — Desetipáni a šestipáni. — Spory o výtahy z běžných účtů, spory o směnky. — Obchodní a směnečný soud, jeho kompetence. — Spory o škody útratné a nákladné. — Kompetence desetipanská ve věcech nesporných. — Účast při vydávání městského počtu. — Platy desetipanské. — Platy desetipanských písařů. — Jmenování desetisoudců a jejich přísaha. — Vnější odznaky hodnosti. — Starší desetipanský, později direktor, a jeho úkol. — Činnost desetipánů. — Činnost písařova. — Úřední servus a jeho práce. — Úřední místnosti. — Soudní dny. — Prázdniny. — Nepořádné navštěvování sessí. — Pokles agendy desetipanské v 17. a 18. století. — Řeč na soudě, práva češtiny při jednání a její užívání v desetipanských knihách. — Právo na soudě platné. — Snahy o unifikaci městského práva se zemským, užívání zřízení zemských, zavedení písemného procesu. — Práce Weingartenovy a jejich význam. — Nařízení a instrukce úřadů zeměpanských. — Pečeti desetipanské.

V rozsáhlé samosprávě českých měst středověkých[1]) dělily se o moc soud a rada, representanti práv soudních a správních.[2]) Období do válek husitských jest dobou zápasu těchto dvou institucí, který je vlastně bojem městské autonomie s purkmistrem v čele proti dědičnému rychtáři,

---

[1]) Tato rozprava děkuje za svůj vznik archiváři hl. města Prahy drn Václavu Vojtíškovi, na jehož popud jsem začal pracovati a od něhož jsem přijal, zejména na počátku práce, mnoho rad, pokynů i pomoci. Nemohu opominouti poděkovati také všem úředníkům archivu hl. města Prahy, kteří mně s laskavostí ve všem vycházeli vstříc.

[2]) Podkladem této úvodní stati jsou práce: Zikmund Winter: Kulturní obraz českých měst, I., II. díl. Praha 1890, 1892 (dále jen Winter: Kulturní obraz). Jar. Čelakovský: Povšechné české dějiny právní, II. vyd. Praha 1900. Jan Kapras: Právní dějiny zemí koruny české, II. díl. Praha 1913 (dále Kapras: Právní dějiny). Václav Vojtíšek: Soud a rada v král. městech českých. Sborník věd práv. a stát. 1921 (Vojtíšek: Soud a rada), a Jar. Čelakovský: O vývoji středov. zřízení radního v městech praž. ve Sbor. příspěvků k děj. města Prahy, sv. I. 2.

zástupci moci zeměpanské, a skončil tu dříve, onde později úplnou jeho porážkou. Z bývalého předsedy soudů zahájených, soudce a pána města, stal se podřízený úředník rady. V městech pražských postupovala moc radní proti rychtáři celkem volněji, než v královských městech venkovských. Jest to vysvětlitelno tím, že na Praze, jakožto hlavním městě, králi velmi záleželo, tím spíše, že se tu uplatňoval jeho osobní vliv, když bylo kolem r. 1331 Staré město pražské vyňato z vlivu podkomořího. Odtud musil v Praze boj mezi radou a soudem znamenati přímo zápas s mocí královskou. V několika městech venkovských již od konce třináctého století (v Kadani, Znojmu, Písku, Domažlicích, Brně a Olomouci) domohla se obec svobodné volby rychtáře. Jediné však Brno asi právo to udrželo nepřetržitě. Jinde moc zeměpanská alespoň na čas opět ovládla. Pro vývoj poměrů v Praze jest důležité usnesení obce z roku 1404, že rychtář má zasedati na soudě jen v přítomnosti přísežných, a bez nich nemá v noci po městě choditi. Zároveň bylo ustanoveno, že rychtář má míti z obecního důchodu stálý roční plat 10 kop a že se za to má vzdáti všeho nároku na pokuty, jež rada uloží. Již to znamenalo jistě značné obmezení rychtářovo. Skutečný převrat přinesla však teprve revoluce husitská. Rada se ujala v pražských městech plné vlády a současně v celé řadě venkovských měst českých. Jen tam, kde moc Zikmundova byla hluboce zakořeněna (v městech katolických), snesla moc zeměpanská tento náraz všeobecné anarchie. Leč ne na dlouho. Město po městě během století patnáctého zmocňovalo se dědičných rychet, a řada měst dala si svá práva nově nastupujícími králi potvrzovati, aby o nich nebylo pochyby.

Pohnutá doba husitská se svými častými převraty ve správě obecní nemohla působiti trvale na vývoj organisace městské správy, tak často násilím rušené. Tím důležitější je následující klidnější doba po válkách husitských. Tu záhy lze pozorovati, že se znovu hlásí o svá práva moc královská. Z venkovských měst jsou toho dokladem Jaroměř a Plzeň. V Praze dovedla si rada udržeti svůj význam proti dvojímu útoku královu, a konečně asi roku 1456 vykoupilo Staré město od rychtáře, králem ustanoveného, s panovníkovým svolením svoji rychtu, aby mělo právem, co drželo už dlouho skutkem, a v témž asi čase také ostatní města pražská, jak to potom činí řada jiných měst venkovských. Přímým důkazem úpadku rychtářovy moci a jeho podřízení městské radě bylo klesání zahájených soudů, které byly výrazem jeho soudní moci, a s nimiž rada městská konkurovala. Schůze městské rady a zasedání zahájených soudů se už téměř nelišila; měšťané přestávali vyhledávati soud, pokud nemusili ve věcech převodu nemovitostí, považujíce jej jinak za zbytečný. V Starém městě pražském jsou sice poslední zprávy o zahájeném soudě z r. 1532, v Novém městě 1467, na Malé straně po roce 1505 a na Hradčanech 1537, ale již dávno před tím těžiště soudních věcí se přeneslo do rady; zahájené soudy se staly pouhou formalitou a patrně do r. 1540 všude zanikly.

Takové zkoncentrování vší moci správní a soudní v městské radě způsobilo ovšem značné její přetížení, a nutilo konšely, aby pro věci podřadného významu zřídili delegované soudy. Z této potřeby vzešla v městech pražských řada úřadů omezených na určitá řemesla nebo obchod, nad nimiž vykonávaly nižší iurisdikci, jako úřad rychtáře uhlířského, úředníků nad trhem senným a rybným, jakož i ryb slaných, právo konířské, plavecké, úřad osmipanský nákladníků piva vaření a úřad šestipanský k věcem stavebním a hospodářským s iurisdikcí nad poddanými vesnicemi a mocí policejní v trzích. Rychtáři městskému, který se stal úředníkem obecním, svěřeny pře drobné do výše 10 kop gr. a přestoupení policejní.

Byla-li tedy již v 2. pol. 15. století rada na Starém a Novém městě pražském přetížena věcmi správními a soudními, stupňoval se tento stav zcela přirozeně sloučením správy dvou dříve samostatných správních jednotek, Starého a Nového města pražského r. 1518. Na radu spojeného města spadla povinnost vyřizovati z dvou velikých měst všechny pře trestní a většinu soukromoprávních, v nichž šlo o více než 10 kop gr.[3]) Z civilních pří pak jistě činilo značné procento množství stereotypně se opakujících pří o dluhy, které výší přesahovaly kompetenci rychtářovu. Na tak rozsáhlou agendu rada nemohla stačiti, a nepochybně proto zřídila r. 1518 nedlouho po spojení měst delegovaný nový úřad, kde by se soudilo o dlužní věci.[4])

Úřad desetipanský vznikl tedy vlivem domácích poměrů, a nepochybně podle českých vzorů delegovaných soudů. Vliv cizí není třeba předpokládati, a pokud bylo lze se přesvědčiti, ani se podobná instituce nemůže ve starší době mimo Čechy najíti. Zajímavo jest však, že z obdobných poměrů vznikl později v Čechách ještě jinde úřad podobné kompetence i funkce, totiž v městě, kde správa byla nejsložitější z českých měst venkovských — v Kutné Hoře. Jsou to osmipáni kutnohorští, jejichž úřad vstoupil v život 8. července roku 1538.[5]) Byli vybráni z obecních starších, aby soudili pře, které jim budou od šepmistrů »odloženy«. Lze-li pak při zřízení úřadu desetipanského vysloviti jen jako domněnku, byť skoro jistotě rovnou, že příčinou zřízení nového úřadu byla přetíženost rady soudními věcmi, slyšíme před zřízením kutnohorských osmipánů tento důvod přímo vyslovený. Ve zprávě o jejich vyzdvižení v pamětní knize

[3]) P. Stránský v Respublica bojema praví: Ac propterea quod quaedam, praesertim regiae urbes, tam sunt populo abundantes, ut cognoscendis in tempore expediendisve cunctis communitatis omnis et incolarum singulorum negotiis, consules haudquaquam possint esse pares: magno illi senatui subordinatus est Pragae decemviratus, alicubi octoviratus, alicubi sexviratus. Jireček: Spisy právnické XVI. stol. a Codex iuris bohem. Tomi IV., pars 5., Pragae 1883, str. 261.

[4]) Tomek: Dějepis města Prahy, X., str. 453. Pramen Tomkuv se mně nepodařilo najíti, o správnosti Tomkova data nemůže však býti pochybností.

[5]) Winter: Kult. obraz. II., str. 621.

kutnohorské čte se totiž, že šepmistři, »majíce před sebou, kterak lidé sobě stěžují, že dlouho konců ve svých přích míti nemohou a v to se domlouvají, a protož pro pohodlí obce a lidu, aby mohli spěšně k spravedlnostem svým ukazovati, i také pro své polehčení, i také, že tato obec v dluhy zašla, a protož si zvolili jsou je ku pomoci a radě a k soudům«. Také v Dačického »Pamětech« praví se výslovně, že ustanoveno osm soudců ku pomoci pánům šepmistrům, aby soudili o dluhy.[6])

O nějakém přímém vlivu instituce pražských desetipánů na zřízení úřadu osmipanského mluviti nelze, není však možno také souvislost předem zamítnouti. K rozhodnutí bylo by totiž třeba důkladného srovnání vzniku a organisace obou jmenovaných úřadů. To však nemůže býti předmětem úvah této práce. Jde v ní zajisté jen o to, aby se ukázalo, který význam náleží desetipanskému úřadu v dějinách městské autonomie a městského knihovnictví, a při tom si chce všímati toho, jak se v osudech tohoto úřadu zračí síla i ponížení městské autonomie vůbec. Vznikl-li totiž úřad desetipanský z potřeby vzmohlé, povýšené a mocné obce spojeného Starého a Nového města, jest skoro ironií osudu, že opět takřka při novém spojení těchto dvou měst, ba tentokráte také při spojení jich s Menším městem a Hradčany, ovšem za zcela změněných poměrů, úřad desetipanský zašel. Městská autonomie svým povznesením dala vzniknouti tomu úřadu, ale moc zeměpanská a centralisace státní moci časem jej učinily zbytečným a konečně jej zrušily zároveň se vší městskou autonomií.

Jest známo, že 14. dubna 1783 byl vydán císařský patent, jenž má dalekosáhlý význam v dějinách obecní autonomie. Jím vešlo v život jednotné soudní zřízení, kterým v městech zřízeny magistráty, jako naprosto byrokratické výkonné orgány moci státní, a zrušeny dnem 1. června 1783 v městech všechny jiné soudní instance, dosud městské radě podřízené, tedy také staroměstský i novoměstský úřad desetipanský[7]). Vydání zmíně-

---

[6]) Dačický: Pamětí. vyd. Rezkovo, díl I., str. 101. Praha 1878; zápis v knize memor. J. Šimek: Kutná Hora v XV. a XVI. stol. (Kutná Hora 1907), str. 185. Zápis v památní knize jistě však není současný. Podle něho vyšel úřad osmipanský z úřady mincmistrovy a šepmistrů. Tak líčí také Kořínek: Staré paměti kutnohorské. Praha 1831. str. 160 a Šimek l. c.; Z. Winter, ač opakuje (Kulturní obraz, II., str. 621) mínění Kořínkovo, připomíná, že se s počátku mincmistr tomuto »soudu rathousnímu« tuze vzpíral. Tuším, že možno jíti ještě dále. V listě mincmistra Albrechta z Gutštejna z 6. března 1542 královské komoře (archiv Národního musea v Praze, Staré město ob. c), který znal již Winter, praví se výslovně, že osmipáni byli sazeni bez vědomí mincmistrova, a bez jeho přítomnosti, a že nemělo se to státi bez povolení krále J. Mti a bez povolení mincmistrova. Třeba si tedy mysliti, že zápis do památní knihy byl učiněn teprve po roce 1542, kdy se mincmistr již s osmipány smířil. Spory, které o úřad vznikly, byly při zapsání zamlčeny, a sankce, kterou mincmistr teprve dodatečně dal, vztažena hned ke vzniku úřadu. Toto poznání ovšem neubírá na ceně a hodnověrnosti tomu, co se dovídáme o příčině vzniku osmipanského úřadu v Hoře.

[7]) Achtens: werden bei den königl. Prager städten folgende abgesonderte

ného patentu není ovšem v dějinách městské správy náhlým převratem; bylo jím uskutečněno jen to, co se již dlouho vývojem připravovalo, když moc státní svazovala nepřetržitou řadou norem, patentů, dekretů a cynosur svobodu autonomních městských úřadů. Úřadování staroměstských desetipánů bylo ukončeno 23. června 1783, kdy sepsán za přítomnosti posledního ředitele úřadu, notáře, zřízeného k tomu komisaře a aktuara inventář úředního majetku spisového, knižního a pečetí. [8])

Poslední zasedání bylo však již 22. května 1783 [9]) a »s tím jsou se sessí u tohoto vzácného úřadu dokonaly«, můžeme říci s posledním novoměstským desetipanským písařem, který těmi slovy, skoro lítostivými, uzavřel poslední protokol novoměstských soudců.[10])

V pramenech setkáváme se pro úřad desetipanský a jeho úředníky s různými jmény. Vedle nejčastějšího (ve starší době) »úřad deseti (desíti) soudců«, nezřídka přichází název »rada menší«, »consilium minus«, »consilium decemdominorum« nebo »decemvirorum«. V době pozdější [11]): »decemviratus«, »zehnherren«, »zehnmänneramt«, »decemviratamt«. [12]) Pravidelný název pro členy úřadu vedle »desetipáni« jest: »páni soudcové«, »soudce«, »soudcové menší«, »decemviri«, »decemdomini«, později »Zehn-

---

gerichte ebental - vom 1. Juni 1783 aufgehoben erklärt: als da bei dem altstädter magistrat a. das abgesonderte stadtrichteramt.
b. das zehenmänneramt.
c. das sechsmänneramt,
d. das bierverlegeramt,
e. das brückenamt.
Bei dem Neustädter magistrat:
a. das stadtrichteramt,
b. das zehenmänneramt,
c. das sechsmänneramt,
d. das rossgericht,
e. das flossgericht,
Arch. m. Prahy, rkp. č. 663, f. 96. (Všechny knihy dále citované a listiny, pokud nemají jiného označení, jsou z archivu hl. města Prahy.) Srov. Č e l a k o v s k ý: Cod. iuris munic. I, str. CV, V o j t í š e k: Z minulosti naší Prahy, 1919, str. 96; týž: Radnice staroměstská v Praze, str. 49.

[8]) Inventarium deren von einem löbl. magistrat der kön. alten haupstadt Prag übernommenen dem diestädlichen aufgehobenen zehnmänneramte angehörig gewesten amtssiegln, büchern und schriften. Sb. listin, I., 603.

[9]) Datum ze zachovaného inventáře: 8. Protocollum ... von 15. octobris 1781 bis 22. mai 1783; dnes však zachován není (Sb. listin, I., 603).

[10]) Rkp. č. 1415, f. 206 (protoc. decemv. N. U. 1782—3).

[11]) Několik jmen uvádí H i l d t: Thesis historico-politico-iuridica de iure civitatum ..., Pragae 1746, str. 102. Celý titul viz Z í b r t, Bibliografie české historie, II., č. 998.

[12]) Ojediněle r. 1682: N. N. pánům desíti soudcům soudu menšího v Starém městě pražském ..., rkp. č. 1601, f. 62 (l. decret. V. U. P. 1680—86)

herren«, »zehnmänner«, ale hojně také od polovice 17. stol.[13]) »assesorové« »zehnmänner-amtsbeisitzer«. Titul, který desetipánům příslušel, byl: »slovútné a vzácné poctivosti páni«, »ehrsame und wohlweise gute gönner«.

Již svým jménem, zejména »soudcové menší«, »rada menší«, staví se desetipáni hned za konšely, za městskou radu. Skutečně pak lze se přesvědčiti, že co do vážnosti úřadu šli desetipáni hned za radními pány. Dokladem jest titul veliké obce po roce 1518: »Pan purkmistr a páni, páni soudce, páni starší i všechna obec«,[14]) nebo pořádek městských úřadů r. 1598: »Páni soudcové, ouředníci všech ouřadů, hejtmané čtvrtní...«,[15]) a ještě r. 1619: »Pan purkmistr a páni radní, páni desetisoudcové, starší obecní atd«.[16]) Později v 17. stol. jmenují se sice desetipáni teprve za obecními staršími, v jejich poměru k ostatním úřadům v obci co do vážnosti se nezměnilo však nic;[17]) všechny ovšem předchází již od r. 1518 úřad královského rychtáře, tenkráte zřízený. Z tohoto postavení soudců nelze však ani pro 16. stol., tím méně pro pozdější dobu souditi, že by desetipáni byli nadřízeni, nebo dokonce apelační stolicí pro nižší městské úřady. Právo rozkazovací měli vlastně jen v rychtářském úřadě, jehož služeb užívali k vykonávání exekuce. Povinnost rychtářova k soudcům jest vyjádřena vlastně již tím, že rychtář přisahal »panu purkmistrovi, pánům a též desetisoudcům všeliké poslušenství zachovati«.[18]) Apelace od rychtářského úřadu šly pak na radu, jako od jiných úřadů městských až do 18. stol.[19])

Postoupila-li tedy rada městská část své agendy dlužních věcí se týkající desetisoudcům, bylo tím již předem dáno, že nebudou se tu souditi všechny dlužní pře, že totiž úřad desetipanský ponechá pře malé tomu, komu náležely před jeho zřízením, to jest rychtáři.[20]) Tak tomu zůstalo asi až do polovice 17. stol.; teprve tehdy upravil se poměr

---

[13]) Po prvé jsem našel v rkp. č. 1389, f. 272, (man. oblig. decem. V. U. 1619—1674).

[14]) Fontes rerum bohemicarum VI. Kronika Bartoše Písaře, vydal J. V. Šimák, Praha 1907, str. 47, 72.

[15]) J. Teige: Základy starého místopisu pražského, v Praze 1910, I., str. 20a.

[16]) J. Teige: Základy, I., str. 32b.

[17]) 1649, máje 3. v majestátu novoměstským: »... ráčili jsme je, král. rychtáře, purkmistra, primasa, radu a písaře radní, též starší obecní, desetisoudce..« J. Čelakovský: Privilegia měst pražských, Praha 1886, str. 616—17.

[18]) Winter: Kulturní obraz, II., str. 9.

[19]) Od desetipánů a šestipánů bylo v 17. stol. ovšem také přímé odvolání k apelacím; o tom viz níže.

[20]) Vojtíšek: Z minulosti naší Prahy, str. 87 praví, že rychtáři náležely pře o dluhy, provinění neměšťanů, pouhých obyvatelů, když nešlo o víc, jak 10 kop míšně, nepochybně na základě Hildtově, str. 106. Myslím však, že to mělo platiti teprve pro polovici 17. stol., ne však pro stol. 16., aspoň jsem nenašel nikdy mezi důvody odmítnutí malé pře, že by šlo o neměšťany. Vždy proto odmítnuty, »že o tak malé věci se tu nesoudí«. — Platí to však, co V. praví,

desetisoudců a rychtáře tak, že rychtář měl souditi jen ty dluhy menší 10 kop, které se týkaly pouhých obyvatelů, tedy neměšťanů. Bez výjimky to ovšem neplatí. Budu míti mnohokráte příležitost ukázati, že kompetence úřadu desetipanského nebyla nikdy vlastně zcela přesně vymezena, a pokud tu byla pravidla, že praksí byla nejednou porušována. Tak ani ona nejnižší mez 10 kop nebyla někdy zachovávána. Roku 1606 lze sice najíti příklad, že pře o $8^1/_2$ kopy byla odkázána na rychtářský úřad s odůvodněním: »má se to panu rychtáři poslati, neb o tak špatnou (sic) věc se tu nesoudí«,[21]) nebo r. 1614 ve při o 5 kop míš. oznámeno od soudců, »že se tomu diví, že v tak malý sumě pány zaneprázdňují«,[22]) a roku 1629 praví se výslovně: »Poněvadž tu o menší sumu činiti jest, nežli 10 kop,... ukazují před pana rychtáře...«[23])

Jindy však rozsouzeny před desetipány již v 16. stol. spory o sumy menší 10 kop.[24]) V 17. a 18. stol. nacházíme pak takových sporů o sumy pod 10 kop (nebo 11 zl.) v desetipanských knihách velmi málo.[25]) Na první pohled jest to podivno, neboť měly zde nyní býti rozhodovány všechny spory, které byly odňaty rychtáři, totiž spory o sumy menší 10 kop, vzniklé mezi měšťany. Souvisí to však jistě s poklesem ceny peněz, jehož působením patrně měšťané, většinou bohatí, spory o tak nepatrné sumy raději vyrovnávali bez soudců. Dosti případů sporů o sumu menší 10 kop máme ovšem vždy v knihách soudců ve sporech o škody útratné a nákladné; ty případy však třeba vyloučiti, neboť spory o škody náležely soudcům beze všeho obmezení.

Má-li se vyšetřiti, do jak vysoké sumy měli soudci v některé době právo rozhodovati pře, třeba si znovu uvědomiti, že desetipanský úřad byl vlastně jenom pomocným úřadem rady, na jehož činnost i kompetenci patronance rady stále vykonávala vliv. Kompetenci desetipanského úřadu třeba posuzovati s tím uvážením, že často městská rada na pouhou supplikaci strany neb z vlastní vůle zasáhla do sporu proti běžným normám, a tím jest vlastně znemožněno udati pravidla zcela spolehlivá.[26]) Celkem

---

pro druhou polovici stol. 17. a stol. 18., jak svědčí instrukce z roku 1711, kde se praví o právu rychtáře: 16°. Jsouce oni spolu s konšely svými vejsadní právo na menší dluhy, hanění, ranění a zbití, též jiný příběhy prostých lidí... (Rkp. č. 995, f. 351.)

[21]) Rkp. č. 1385, f. 28 (manual decemv. V. U. 1606—12).

[22]) Rkp. č. 1386, f. 7' (manual decemv. V. U. 1613—16).

[23]) Rkp. č. 1392, f. 137 (manual decem. V. U. 1627—30).

[24]) O 5 kop míš. rkp. č. 1383, f. 213 (man. dec. V. U. 1578—9), o 3 kop gr. rkp.č. 1383,f. 294, o 4½ kop gr. rkp. č. 2218, f. 302', 306 (lib. oblig. N. U. 1545—1558). o 11½ kop míš. rkp. č. 1381, f. 24' (man. dict. dec. V. U. 1579—1601), o 17 kop míš. rkp. č. 1381, f. 37'.

[25]) Zur bezahlung der eingekauften schuld 4 fr. 30 kr.. rkp. č. 1403, f. 181' (prot. decemv. V. U. 1769—1777).

[26]) Že není možno vymeziti přesně kompetenci desetipánů, dobře charakterisuje dictum rady učiněné r. 1580, když se strany přely před konšely o dluh 1700 kop míš. s odůvodněním, že o statek po Vojtěchovi podílové v radě před

však možno říci, že se v 16. i 17. stol. soudilo před desetipány o dluhy a škody útratné a nákladné, bez obmezení co do výše sporné sumy[27]), jak je patrno ze zachovaných knih. A to potvrzuje i známý právnický spisovatel 17. stol. Jan Jakub Weingarten ve svých spisech, mluvě r. 1679 po prvé a 1692 po druhé[28]) o kompetenci desetipanského úřadu. Změna jak se zdá, pozoruje se v knihách desetipanských teprve v první polovici 18. stol. Nějakého rozkazu, kterým by kompetence soudců byla zmenšena, nepodařilo se mi však najíti, ač jsou z oné doby zachovány i radní knihy

panem purkmistrem a pány se stali, a ten dluh v těch podílích byl, protož náležitě zde o něj k tomu hleděti může«. Jinde: »Jakkoliv o dluhy před desíti soudci se soudívá, však že žaloba zde již prošla i diktum na to se stalo, protož ta pře při tomto právě se zanechává«. Rkp. č. 1135, f. 168' (manual sent. V. U. 1579—83). neb r. 1627, 12. dubna: »Pan písař úřadu rychtářského ukázal suplikací Šrotýřův z haldy zderazský, na niž dekretirováno bylo z rady, že se stranám před úřad pana rychtáře k porovnání mezi nimi, poněvadž ta věc předešle tam zašla, ukazuje, tak aby týž zapsaný hojemství mezi nimi při tomto právě pietrhnuto bylo«. Rkp. č. 1391 f. 102 (protoc. decemv. V. U. 1624—27).

[27]) V taxe úřadu z r. 1584 praví se přímo »leč by pře o mnoho tisíc byla«. Rkp. č. 324, f. 265, rkp. č. 326, f. 12 (chaos rerum memor. II., kniha památná starom. 1584—1630). Ophthalmius Strakonický praví všeobecně: [iudicium] decemvirale... in quo praecipue deciduntur controversiae emergentes occasione debitorum« (Codex iuris boh. IV., 5, str. 9). Pozornost kterou Ophthalmius věnuje soudcům, možno dobře vysvětliti tím, že byl sám v letech 90tých 16. stol. desetipanským písařem. Příklady z 16. stol.: o 235 kop rkp. č. 1383, f. 143'. 146. 187, 193 (man. dec. V. U. 1578—9), o 350 kop rkp. č. 1381, f. 108 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), o 417 kop gr. rkp. č. 1381, f. 49', o 611 kop gr. rkp. č. 1383, f. 98, 107, 143, 173' o 850 kop gr. č. rkp. č. 1381, f. 159, o 1400 kop gr. č. ibid., f. 149, o 1700 kop ibid. f. 285', 304. Příklady ze XVII. stol.: o 500 kop m. rkp. č. 1386, f. 14 (manual decemv. V. U. 1614—16), o 534 fr. 27 kr. rkp. č. 1395, f. 145 (manual obligac. decemv. 1664—1693) o 556 říš. tol. rkp. č. 1142, f. 59' (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—1689), o 900 fr. rkp. č. 1142, f. 81, o 1000 fr. ibid., f. 1, o 1049 fr. 57 kr. rkp. č. 1395, f. 26', o 1500 fr. rkp. č. 1142, f. 210, o 2350 fr. rkp. č. 1395, f. 181, o 3500 kop m. rkp. č. 1386, f. 18', o 3500 kop rkp. č. 1029, f. 135, 150' (liber apelac. V. U. 1594—1654), o 6000 kop m. rkp. č. 1391, f. 88, o 8727 tol. rkp. č. 1391, f. 18 (protocol decemv. V. U. 1624—27), o 11479 fr. 30 kr. rkp. č. 1389, f. 22 (manual oblig. decemv. V. U. 1619—1674), o 17.000 kop míš. rkp. č. 1391, f. 35', 94, 1392, f. 38 (protocol decemv. V. U. 1628—30), 1029, f. 248'. Doklady sestavil jsem ciferně vzestupně, bez ohledu na skutečnou hodnotu. Doklady poslední, nejvyšších sporných sum (17 000), jsou z doby znehodnocení mince po Bílé Hoře. Sporů vzniklých ze znehodnocení mince jest velmi mnoho v té době, na příkl. rkp. č. 1390, f. 114, 114', 124 (protoc. decemv. V. U. 1623—24), rkp. č. 1391, f. 19, 24', 44', 45, 46, 61', 87, 101, 115, 116, 139', 140, 153. Rozhodováno různě; tak rkp. č. 1391, f. 153, aby tou mincí se dosti činilo, »která v času placení šla«. jindy zavřena smlouva, za 100 kop mince lehké dáno 45 mince dobré. (Rkp. č. 1389, f. 39'). Smlouvání nařízeno zvláštním patentem císařovým 30. května 1625 (otištěn ve Weingartenově: Codex Ferdinandeo-Leopoldino-Josephino-Carolinus, vyd. r. 1720, str. 88.

[28]) Weingarten: Andermahlige und vermehrte edition Vindemiae iudicialis, Praha 1679, str. 197, praví »schuldwesen und zuerkannter schaden und unkosten liquidation beim zehnherrenamt.« Podobně ve »Vindemiae iudicialis editio postrema«, 1692, str. 364,

dekretací [29]) i desetipanská kniha dekretů, kam zapisovány dekrety radní i nařízení zeměpanských úřadů, které na úřad soudců uplatňovaly svůj vliv.[30]) Již tato věc mohla by vésti k domněnce, že došlo-li tedy přece snad v prvé půli 18. stol. k nějakému obmezení kompetence desetipánů pokud se týče výše sporné sumy, nestalo se to výslovným nařízením, nýbrž spíše praksí městské rady, která si rozepře o vyšší sumy rozhodovala sama. Třeba míti stále na zřeteli, že poměr desetipánů k městské radě nejlépe vystihuje jméno, které si sami desetipáni dali r. 1625, když se nazvali »pravou rukou větší rady«.[31]) Vystihuje-li to dobře stav počátku 17. stol., platí to tím spíše o počátku stol. 18., kdy byly spoutány městské úřady nepřehlednou soustavou nařízení, vycházejících od moci zeměpanské: ta vnesla zmatek do samé rady, učinila ji nesamostatnou a bojácnou, a tím spíše podvrátila nižší instanci, jako byli desetipáni.

Domněnku podporuje i výsledek prohlídky desetipanských knih první půle 18. stol. Převládají tu znatelně spory o menší sumy, pohybující se kolem 100 zl.; najde se však také více případů, kdy šlo o 500 zl., ba několikrát také o 1200 zl. [32]) To vše svědčí o neustálenosti, k níž vedle těchto dokladů negativních možno připojiti i positivní. Těch poskytuje známá Hildtova právnická disertace, která s titulem: Thesis historico-politico-iuridica de iure civitatum... byla vytištěna r. 1746, a jest velmi cenným pramenem k poznání organisace městské správy v 18. století.[33]) Hildt praví, že se soudí před desetipány o dluhy na základě cedulí řezaných do výše 100 kop, ač poznamenává, že se tato přísně vymezená hranice nezachovává, dále o směnky a škody útratné a nákladné.[34]) Ale praví-li Hildt, že se soudí před desetipány o řezané cedule, směnky a škody útratné, nevystihuje správně kompentence soudců. Knihy jejich do-

---

[29]) Rkp. č. 1603 z let 1698—1708, č. 1604 z let 1708—1716 atd., až do r. 1784 nepřetržitě.

[30]) Rkp. č. 1396 z let 1699—1754.

[31]) Rkp. č. 1391, f. 75 (protocol. decemv. V. U. 1624—7).

[32]) O 504 fl. 30 kr. (r. 1736) rkp. č. 1396, f. 211 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754), o 597 fr. 5 kr. (1733) č. 1396, f. 195', o 650 fr. (r. 1704) č. 1396, f. 22', o 1209 fr. (1713) č. 1396, f 69, 61, o 1200 fr. (1741) č. 1396, f. 252'.

[33]) Hlavně na ní jsou založeny dosavadní zmínky v literatuře o kompetenci desetipánů; srv. K. J. Erben: Die Primatoren der kön. Altstadt Prag. 1858, str. 233; Smidt z Bergenholdu: Geschichte der Privatgesetzgebung in Kön. Böhmen, r. 1866, str. 144—5.; Rössler: Darstellung der vorgestandenen und gegenwärtigen bürgerlichen Gerichtsstellen 1844; Z. Winter: Kult. obraz. II., str. 620; Kalousek: České státní právo, II. vyd., str. 354, Ottův slovník naučný, VI., 515 (Čelakovský); Čelakovský: Cod. iur. munic., I., str. CV.; Tomek: Dějepis města Prahy, X., str. 453, J. Kapras: Právní dějiny zemí koruny české, II., Praha 1913, str. 500, III., str. 200, V. Vojtíšek: Z minulosti naší Prahy, 1919, str. 87, a týž: Radnice staroměstská, 1923, str. 37.

[34]) ... in eo tractantur debita chyrographaria ad centum sexagenas se extendentia, quamquam tam rigide limitata quantitas haud observetur; item cambialia et liquidatio damni et expensarum adiudicatarum per sentencias senatus (kap. XXXIII.).

kazují, že se tu soudilo také o listy dlužní, běžné účty, zástavy a vůbec všechny jiné druhy dluhů, vzniklé z nedodržení smluv věcných. Co se týče udání možné výše sporné sumy, nelze Hildtovi také přisvědčiti. Hildt nepraví sice o jaké kopy jde, není však pochyby, že míní míšenské, neboť o českých v 18. stol. již není nikde slyšeti,[35]) a bylo už ukázáno, že ještě v 18. stol. bývaly před desetipány spory o dluhy mnohem vyšší než 100 kop nebo asi 116 zl. Nejistota Hildtova patrna je ostatně nejlépe z uvedeného přídavku. Ze všeho plyne, že neví-li si dobře rady auktor jinak spolehlivě zpravený, že se projevovala asi nejistota vůbec.

A pro toto tvrzení možno najíti v nejbližší době po Hildtovi i jiný doklad. Jde o úřední pramen z r. 1748, o obšírnou zprávu, kterou podala staroměstská rada na vyzvání apelace o stavu justičního zřízení na Starém městě pražském. [36]) Tu se praví, že před soudci se rozhodují spory o půjčky do 500 fr. a spory o škody útratné. [37]) Toto vymezení kompetence blíží se jistě značně více skutečnosti než vymezení Hildtovo; aby bylo docela správné, potřebovalo by však stejného omezení, jaké byl dříve Hildt učinil; skutečně vymezené hranice vlastně nebylo, ač se ustálila asi do polovice 18. stol. prakse na 500 zl. A nepřímým důkazem pro toto mínění je další svědectví o kompentenci desetipánů, pocházející už z doby ani ne o plné dva roky pozdější. Jest to doklad, kterým se vrací do otázky desetipanské kompentence opět jasno. Jde o radní »cynosuru pánům desetisoudcům, též šestopanskému úřadu strany judikatury« ze 27. ledna 1750. [38])

V úvodě této cynosury se praví, že jí mají býti rozhodnuty kompetenční spory mezi úřadem desetipanským a šestipanským. Ale přes to se jí také zavádí důležitá změna v poměru desetipánů k městské radě. Ustanovuje se totiž, že před soudce náležejí spory vzniklé z nedodržení reálných kontraktů, nepřesahuje-li sporná částka sumu 200 zl. aneb nespočívá-li dluh na zápise knihovním. Do téže výše patří sem také spory o běžné účty. Celkem tedy stanoví se peníz o 300 zlatých menší nežli před dvěma roky. Bez obmezení zůstaly spory o škody útratné. Ve vymezení kompentence ovšem postrádáme hned zmínku o sporech o dluhy na základě směnek. Vysvětliti si to možno tak, že nešlo o přesné určení

[35]) Jinde Hildt výslovně o míšenských kopách mluví; tak praví: paenes praetorium officium ventilantur causae debitorum plebeiorum, non civium. dummodo 10 sexagenas misniacas non excedant... (kap. XXV.).

[36]) Das von dem Prager altstädter magistrat unterm praes. den 16. martii anno 1748 erstandenes...statum iudiciarium, dan bisanhero übliche manipulacion und modum praecedendi betrefenden berichts. Rkp. č. 646, f. 45 (patenty a reskripty 1747—55).

[37]) I. Das zehenmänneramt. alwo selbst lediglich causae debitorum ex mutuo resultancium, und wo das quantum litis nicht 500 fr. cum sua causa übersteiget. auch alldorten die liquidationes über gerichtlich, ebenfalls durch die magistratual sentenzien. zugesprochene schäden und unkosten ventilieret... ibid. jako v pozn. 36.

[38]) Rkp. č. 1614. f. 94'—95' (liber decretac. con. V. U. 1748—1756). č. 1396 f. 287—288 (liber decretorum decemv. V. U. 1699—1754).

desetipanské kompetence proti radě, nýbrž proti šestisoudcům. Těm směnky vůbec nepříslušely, a nebylo tedy třeba o nich činiti zmínku. Z knih desetipanských pak vychází na jevo, že také směnky, jako škody útratné, náležely soudcům bez obmezení výše sporné sumy.[39]) A tento stav zůstal asi od r. 1750 až do zrušení úřadu desetipanského.[40]) Ovšem bez výjimek neplatí tato pravidla ani v této době; časem setkáme se přece s případy, že u desetipánů rozsouzen spor o dluh vyšší 200 zl., třebas nešlo ani o směnku, ani o škody útratné.[41])

Půjde nyní o to vyšetřiti blíže, jakého to druhu byly spory o dluhy, které byly před desetipány souzeny. Předem si třeba uvědomiti, že desetisoudcům náležely vždy jen vlastní spory o dluhy a škody útratné, nikoliv jiné pře, jichž základem třeba byly dluhy. Tak vyloučeny byly z jejich kompetence věci týkající se sedlání,[42]) nebo připovědi k statkům,[43]) kridy[44]), a podobně také spory o přijetí listů hlavních.[45]) To vše náleželo souditi radě, kam také podávány »stavuňky«, [46]) pře o nářek svědomí z falše[47]) a

---

[39]) O 600 fr. (r. 1770) rkp. č. 1403. f. 14 (protocol. decemv. V. U. 1769—77), o 300 fl. (1768) č. 1402, f. 276' (protoc. decemv. V. U. 1763—69), o 700 fr. (1770) č. 1403, f. 63 (protoc. decemv. V, U. 1769—77), o 230 fr. (1770) tamže f. 102, o 768 fr. (1743), f. 186, o 320 fr. (1773) f. 188', o 330 fr. (1774), f. 234', o 300 fr. (1775), f. 290'.

[40]) 3. listopadu 1769 poslali z apelací dekret desetipánům novoměstským, v němž jim sdělují: „Wir mögen euch nicht verhalten, wasmassen ihro kais. kön. ap. Maj. unserer . . . . mittels eines sub dato 23ti augusti gegenwärtigen jahrs anhero erlassenen allerh. k. k. hofdecreti euch bei eurer weesenheit und bishöriger . . . . kompetenz lässt“.

[41]) Dluh za zboží 234 fr. Rkp. č. 1403 f. 184' (protocol decemv. V. U. 1769. —77), první rozkaz na zaplacení dluhu 500 fr. Rkp. č. 1403 f. 232'. Před desetipány novoměstskými r. 1772 soud o dluh 475 fr. Rkp. č. 1418 f. 9 (liber decret. decemv. N. U. 1770—1783).

[42]) Rkp. č. 1285 f. 37 (man. cons. V. U. 1595—6), rkp. č. 1381 f. 142. 143 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601). „Sedláním“ rozumí se lichva.

[43]) Rkp. č. 1381 f. 83' „že při tomto právě o kšafty se soudy nedržejí“, 135. „Poněvadž se to připovědi týče, úřadu tomu souditi nenáleží“ (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[44]) Radní knihy dekretací mají nesčetné množství rozkazů pro desetipány, aby exekuci „in suspenso“ nechali, neb byla zřízena při magistrátě komise pro „konkursus kreditorum“.

[45]) Rkp. č. 1381 f. 2—3: „a listy hlavní tomuto úřadu a právu desíti soudcův souditi nenáleží“ (rozuměj, byly-li nařčeny z falše), podob. č. 1381 f. 37, 105 —6, 149 (man. decem. V. U. 1578—9).

[46]) Pavel K. z Koldína: Práva městská (C. iur. boh., Tomi IV., pars 3. Praha 1876), str. 296, L. XXIII.

[47]) Srv. Koldín, str. 79, B. LXXXV, rkp. č. 1165 f. 197 (liber dict. cons. V. U. 1558—79). „Jakož jsou desetisoudcové do rady před pana purkm. a pány vstoupivše oznámili, že v té věci, kteráž jest mezi M. Pavlem Kristianem z Koldína z jedné a Heřmanem Hoskem židem strany druhé vo nějaký dluh před nimi zašla, svědomí dvou židů od něho M. Pavla z Koldína nařčena jsou, i prvé nežli by takovou při na místě postaviti a zavříti podali, aby o ten nářek vyslyšáni byli, jakž též oznámení desetisoudcův šíře v sobě obsahuje a

o nářek cti. Rovněž patřilo před radu obvinění z podvodu, třebas šlo současně také o nezaplacené peníze,[48]) neb když strany na sebe šly »s kvaltem« (násilím).[49]) Ve vlastních sporech o dluhy třeba pak dále rozlišiti, šlo-li o dluhy pojištěné knihami na majetku nemovitém čili o tak zvané peníze gruntovní, neb jen o dluhy pojištěné na movitostech. V starší době, totiž po celé 16. stol., ba až do 50. let 17. stol., náležely případy obojího druhu před desetipány.[50]) Odtud, jak lze se v knihách desetisoudců i radních přesvědčiti, soudili desetipáni jenom o dluhy pojištěné na movitostech. Od druhé polovice 17. stol. několikrát se to v zprávách desetisoudců výslovně praví.[51])

Bylo již výše zmíněno, že před desetipány náležely spory plynoucí z nesplnění smluv, a to reálných, to jest smluv, při nichž jedna strana zavazuje druhou již tím, že plní svůj závazek. Soudilo se tedy před desetipány hojně o mutuum (zápůjčky), commodatum (odevzdání věci movité v bezplatné užívání), depositum (uschování) i pignus (smlouva zástavní). O všech těchto případech lze najíti mnoho dokladů; také r. 1748 a potom při prvním zcela podrobném vytčení kompetence desetisoudců roku 1750 v tom smyslu se jim dává moc.[52]) Byli-li tedy soudci obmezeni na rozhodování pří vzniklých na uvedeném podkladě kontraktů reálných, byli obmezeni vlastně proti šestisoudcům, jimž náležel jiný druh dlužních pří vzniklých z nedodržení kontraktů konsensuálních, totiž smlouvy nájemní. Správnost tohoto výsledku nemůže ohroziti, najdeme-li r. 1614, že desetipáni rozhodli spor o činži.[53]) Bylo to prostě vsahování desetisoudců v kom-

---

zavírá", č. 1385 f. 302 (man. dict. decemv. V. U. 1606–12). Sem nenáležejí však případy, kdy někdo žádal čtení svědomí; č. 1381 f. 1', 7, 89—90, 94 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383 f. 110' (manuale decemv. V. U. 1578—9), na rozdíl viz nářek svědomí č. 1381 f. 143', 144, 152'.

[48]) Rkp. č. 1168 f. 3' (liber dict. cons. V. U. 1600—16). „Bude-li chtíti sobě on Jiřík ten podvod v radě ztížiti a k nápravě přivésti, že se mu v tom právo nezavírá."

[49]) Rkp. č. 1394 f. 145' (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[50]) Rkp. č. 2122 f. 130' (libri oblig. cons. V. U. 1572—83), ibid 154, 172', 391, 398, 433, 433', č. 2330 f. 1 (liber oblig. cons. V. U. 1583—93), ibid 343', 398, č. 1386 f. 95' (protocol. decemv. V. U. 1614—16), č. 1390 f. 106 (protocol. decemv. V. U. 1623—4), č. 1392 f. 59 (protocol. decemv. V. U. 1627—30), č. 1029 f. 140 (liber apelac. V. U. 1594—1654), č. 2233 f. 303' (liber oblig. V. U. 1610—18), č. 2235 f. 91' (liber oblig. V. U. 1635—53), ibid f. 118' (poslední případ z r. 1640).

[51]) 1678, 23 mai . . . „dass die an ihnen begehrte schuld und destwegen intendirte action ein realsach, und dahero vor dieses gericht nicht gehörig wäre" Rkp. č. 1142 f. 129'—130 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663–89), č. 1418 f. 2'—3, 9 (liber decret. decemv. N. U. 1770—83).

[52]) Rkp. č. 646 f. 45 (patenty a rescripty 1747—1755) . . . „causa debitorum ex mutuo resultancium", „alle die jenige ex contractu re innito resultirende 9actiones, als da seind ex mutuo, commodato, deposito, pignore . . ." č. 1614 f. 94'—95 (liber decret. V. U. 1748—53); rkp. č. 1396 f. 287—288 (liber decret. decemv. U. 1699—1754).

[53]) Rkp. č. 1386 f. 37 (man. decemv. V. U. 1614—16).

petenci šestisoudců, s čímž se i jindy možno sejíti, když na příklad podává Karel Ziegenbauer proti desetisoudcům stížnost, »že by oni actionem ex locato et conducto proti němu k sobě táhnouti chtěli«,[54]) a pro kterou rada musila roku 1750 vydati zmíněnou cynosuru »pánům desítisoudcům, též šestopanskému úřadu strany judikatury«.

Základem k žalobě bývaly nejčastěji cedule řezané, dlužní listy a zápisy v městských knihách. Od 70. let 17. stol. žaluje se pak hojně také na základě výtahů z běžných obchodnických účtů.[55]) V 18. století lze se setkati s takovými případy ještě mnohem častěji. Šlo tu vesměs o nezaplacení dodaného zboží nejrůznějšího druhu mezi obchodníky. Z rozhodování těchto pří vznikly desetipánům nové kompetenční spory s úřadem šestipanským. Tomu totiž náležel dohled na jakost a ceny viktuálií a obchod s nimi, odtud pak také spory o nezaplacení jich na základě výtahů z běžných účtů. Byla to pak opět cynosura z r. 1750, jíž rozhodnut radou spor o takovou věc tak, že i výtahy z účtů, které by mezi jinými věcmi obsahovaly ceny různého obilí nebo masa, tedy viktuálií, náleží souditi šestisoudcům,[56]) tím spíše výtahy z účtů vesměs životních potřeb se týkající. Jen o něco později než se spory na základě výtahů z kupeckých účtů, totiž v 80. letech 17. století,[57]) po prvé shledáme se u desetipánů se spory o směnky. Směnky se těšily značné výhodě urychleného exekučního procesu, nebylo však u nás jednotného směnečného řádu, nýbrž známy a recipovány různé řády německé, jako vratislavský, magdeburský, lipský, brunšvický, augšpurský a frankfurtský.[58]) Tuším, že před desetipány postupováno od počátku podle řádu vratislavského,[59]) kterýž pak zaveden všeobecně platným císařským reskriptem ze dne 30. ledna 1716[60]) ve své po-

---

[54]) Rkp. č. 1339 f. 245 (protoc. iudic. senatus V. U. 1745—50).

[55]) Roku 1660. Rkp. č. 1142 f. 27, 29, 41, 47, 147' (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89). Zná je už Koldín v Právech městských, G. XVIII, když praví: toliko byli by věřitelé listovní, šuldpryfmi, na cedulích řezaných aneb v registřích svých kupeckých.

[56]) 2do auch kaufmannschaftliche ausziegelschulden, in sachen, wo ebenfalls das quantum litis nicht gleich bemelte summam übersteiget, oder die rechtsangeliegenheit nicht rem mere annonam concernentem, exemplificative gederrt, gesalztes oder geranchtes fleisch oder fisch betreffte,

3o auch wenn derlei kaufmannsausziegln nur accidentaliter unter anderen waaren ichtwas von derlei ad victualia gehörigen sachen in sich enthalten möchten, dann . . . Rkp. č. 1614 f. 94'—95 (liber decret. decemv. V. U. 1748—53) a č. 1396 f. 287—288 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[57]) Po prvé spor o směnku r. 1677, rkp. č. 1142 f. 132 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—1689).

[58]) Wenceslaus Neumann de Puchholz, Tractatus de cambis cum anexa nova ordinatione cambiali Vratislaviensi de anno 1712.

[59]) Po jeho zákonitém nařízení nelze pozorovati v postupu řízení změny.

[60]) Dekretace apelací radě staroměstské: O wexl a řád téhož wexlu, který až do další J. Mti. cís. resolucí za právo zde držán býti má, datum 1716 17. února. Rkp. č. 995 f. 387 (liber rer. memor. V. U. 1657—1729).

době z r. 1712. Užívání směnek se vzhledem k výhodám, které poskytovaly, během 18. stol. nad míru rozšířilo, takže v prvé polovici 18. stol. v knihách desetipanských zápisy jich se týkající skoro převládají. Bylo také řečeno již výše, že ve věcech směnečných nebyli desetipáni nijak obmezeni co do výše sporné sumy. Za to tím podstatněji byli vázáni způsobem jiným, jímž státní moc nešetrně zasáhla v systém městského soudnictví vůbec, zřídivši roku 1763 patentem ze dne 22. prosince[61]) zvláštní obchodní a směnečný soud (wechsel und merkantilgericht). Současně také byl vydán nový směnečný řád platný všeobecně, tedy i v těch směnečných případech, které po r. 1763 zůstaly k rozhodování desetisoudcům. Než případů těch zbylo vskutku nemnoho. Tím patentem totiž dávají se do kompetence nového soudu směnečného takřka všechny spory o pravé směnky (förmliche wechsel).[62]) Výjimku činí jen směnky osob duchovních a vojenských, které náležejí zásadně před vlastní stavovský soud.[63]) Také však, aspoň částečně, odevzdány novému soudu spory o druhý druh směnek, tak zv. suchých (cambia sicca, unförmliche wechsel).[64]) Směnky tyto, jichž charakteristickou známkou jest, že v témž městě, kde věřitel dlužníkovi peníze dal, jest povinen trassant, po př. dlužník sám opět peníze zaplatiti, dávány často od neobchodníků, třebas od měšťanů v jednom městě. Ti užívali tohoto způsobu pojištění pohledávek raději než listů dlužních, protože požívaly ty směnky výhod zrychleného procesního řízení u směnečného soudu i soudů jiných.

Bylo-li již pověděno, že byli vyloučeni kněží a vojáci ve sporech o vlastní směnky z kompetence směnečného soudu, nebude nesnadno si domysliti, že tím spíše tyto osoby byly vyloučeny z kompetence směnečného soudu, jednalo-li se o směnky suché, nepravé. Výslovně praví se to také v 53. artikulu směnečného řádu. Pokud jsou směnky suché vydány od osob neknězských a nevojenských, třeba rozeznati několik případů. Podle téhož 53. artikulu patří k směnečnému soudu ty případy, kdy buď dlužník i věřitel, nebo aspoň dlužník jest stavu obchodnického (ein kauf - oder handelsmann), anebo konečně věřitel a trassát jsou obchodníky, kdežto dlužník je neobchodníkem. V jiných případech, hlavně pokud jde o směnky lidí, kteří nejsou obchodnického stavu, naskýtají se zase nové možnosti. Předem dlužno rozlišiti, zda věřitel přijal směnku, dav dlužníkovi peníze nebo zboží. V prvním případě, když směnka zní na peníze, a také peníze byly dány věřiteli, záleží podle nového směnečného řádu na vůli sporných stran, podají-li se výslovně k směnečnému soudu. Neučiní-li tak, náleží jich spor před řádný soud, tedy, jde-li o měšťany, vždy před městský soud, v Starém a No-

[61]) Tisk tohoto patentu v knihovně archivu hl. města Prahy sign. VI. G 16.
[62]) Totiž ty, při kterých je místo placení rozdílné od místa vydání.
[63]) Článek VI. směnečného řádu.
[64]) Totiž ty, při kterých místo placení je totožné s místem vydání.

vém městě pražském pak před desetisoudce. Jest tedy vlastně kompetentní příslušná instance, směnečný soud nastupuje jen po případě, přejí-li si to strany. Podobně jest tomu při směnkách, které znějí sice na peníze, ale dlužník při tom přijal od věřitele zboží. Šlo-li o spor obchodníků nebo průmyslových podnikatelů, záleželo opět na nich, podají-li se k směnečnému soudu; když toho neučinili, byl příslušným jich řádný soud domácí. Jiné osoby však — totiž neobchodníci — byli v takových případech suchých směnek o zboží bez výjimky příslušni k své »ordinární instanci«, tedy na Starém a Novém městě k desetipánům. Jmenovaná ustanovení, týkající se kompetence směnečných soudů, zůstala po vydání toho směnečného řádu bez podstatných proměn; jen to změněno, že neobchodníkům vzato vůbec právo podávati se na směnečný soud a byli nuceni státi před svým obvyklým soudem. Stalo se tak patentem z 26. února 1773,[65] a tím alespoň poněkud bylo odčiněno hluboké zasáhnutí zeměpanské moci, způsobené zřízením směnečného soudu, do kompetence jiných soudů, zejména městských. Ustanoveními o kompetenci směnečného soudu byla proražena úplně zásada, že lidé stavu městského aspoň v první instanci náležejí ve všech sporech před městské soudy, a volností, kterou řád dával městskému obyvatelstvu v rozhodnutí, chce-li se podati k směnečnému soudu, či býti souzeno před náležitým svým soudem, otevřeny dokořán dveře libovůli, ba jsou toho doklady, že byla přestupována beztak široká kompetence se strany směnečných soudů na úkor soudů městských. R. 1764, 10. května a hned zase 26. října[66]) stěžovaly si u císaře magistráty všech čtyř měst pražských na přehmaty směnečného soudu; uváděly případy překračování kompetence směnečného soudu a žádaly nejen odpomoc, ale také hned pravomoc ve směnečných věcech pro sebe. Odpověď dána dekretem gubernia z 3. ledna 1765 a dekretem císařovým z 18. března 1765.[67]) Stížnostem magistrátů, pokud měly podklad věcný, sice vyhověno, ale jejich žádost o jurisdikci zhola zamítnuta. Státní moc, která po léta bez nesnází připravovala ponížení autonomie městské, zvítězila i tentokrát, aby dosáhla za nemnoho let svého cíle — konce vší městské autonomie. Poměrně nejvíce svobody zůstalo úřadu desetipanskému v rozhodování sporů o škody útratné a nákladné a o pokuty vyšlé jak ze sporů před desetipány rozsouzených, tak ze pří radou rozeznaných a skončených.[68]) Tu nebyli nikdy obmezeni ani

---

[65]) Rkp. č. 809 f. 71 (liber patent. V. U. 1773—84).

[66]) Ve sbírce listin I. — 432|2 jest stížnost z 10. května 1764. druhé jsem nenašel, znám ji jen z odpovědi na ni.

[67]) Rkp. č. 940 f. 18—21 (liber decret. M. U. 1765) a f. 148, č. 866 f. 289 (liber decret. V. U. 1763—65).

[68]) Ophthalmius (C. jur. B. IV. 5, 61.) Pars vincens intra XIV dies, postquam lata sententia in rem iudicatam transivit, partem victam ad iudicium decemvirorum, quo haec actio de iure Prag. pertinet, citare et de expensis convenire debet. Weingarten: Vindemiae judic. edic. 1692. str. 364—5 . . . . Schuldwesen und zuerkannter schaden und unkostenliquidation beim zehnherrenamt . . . — „Eleonorische taxordnung", vydaná r. 1711: Liquidatoria sen-

výší sporné sumy, ani jiným způsobem. Rozumí se, že i tu však uplatňovalo se v hojné míře zasahání rady na žádost stran.[69])

Nyní ještě třeba pověděti, jaká byla kompetence desetisoudců v nesporných věcech. V těch náleželo jim to, co těsně souviselo s jejich jurisdikcí v dlužních záležitostech; tedy zapisování smluv o dluhy, přiznání k dluhům, kvitancí, ve starší době pak také zapisování zvodů na domy. Než již tehdy byli obmezeni v gruntovních věcech, totiž v případech týkajících se majetku nemovitého, neboť o těch musila býti evidence v obligačních knihách radních, a proto zápisy gruntovních věcí se týkající relací desetipánů zapisovány v nich. Vlastní přiznání stran ovšem se dálo před desetisoudci.

Nakonec třeba upozorniti na místo desetisoudců při vydávání obecního počtu. Účast jejich na tomto důležitém aktu městské správy prošla dosti zajímavým vývojem.[70]) První zprávu o spolučinnosti desetipánů při městském počtu máme z roku 1521.[71]) Tenkráte činěn počet odstupující radou a úředníky »před pány nové rady, soudcemi, staršími obecními a z obce osobami volenými«. V stejné funkci nalézáme pak desetipány i při následujících počtech. R. 1525 již se však desetipáni, jako celek mezi osobami počet přijímajícími nejmenují. Jest tu z nich jen starší jejich, Jan Konvář Klatovský, jemuž za to připadl úkol, vysvědčiti jako relátor správnost počtu před velikou obcí.[72]) Rozdělení měst pražských r. 1528 znamená konec i tohoto práva desetipanského úřadu; soudci mezi osobami počet přijímajícími už se nejmenují, místo relátora před velikou obcí nastupuje perkmistr hor viničných.[73]) V takovém sestavení zůstala pak ko-

---

tencia expensarum patří de praxi k ouřadu desíti soudcův, jejížto taxa v partikulární jich vejsadě vyřčena se vynajde. Sbírka listin I. 237. — Hildt r. 1766 v Thesis str. 102 praví: liquidacio damni et expensarum adiudicatarum per sentencias senatus. R. 1748, 16. března ve zprávě magistrátu k apelacím: auch alldorten (beim zehnherrenamt) die liquidationes über gerichtlich, ebenfalls durch die magistratual-sentencien zugesprochene schäden und unkosten ventilieret. Rkp. č. 646 f. 45 (patenty a rescr. 1747—55), v cynosuře rady ze dne 27. ledna 1750: 4⁰ alle vorklagen und schäden liquidationes ex sentenciis aut dictis magistratualibus resultantes zum zehnherrenamt angehörig sein sollen. Rkp. č. 1396 f. 287—288 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754). — Spor o pokutu „pro prázdné pře vedení“. Rkp. č. 1383 f. 161, 171 (manual decemv. V. U. 1578–9), o nevčasné vedení svědka č. 1381 f. 166 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383 f. 130'. Srv. C. J. B. IV. 5, 93. Spor o škody: Rkp. č. 1393 f. 26', 149 (protoc. decemv. V. U. 1646—48), č. 1142 f. 2'. 6', 8'—9, 12', 17, 18', 19', 22', 25', 28, 39, 50, 55', 66, 79, 86, 88, 88', 97, 101', 108, 119, 122, 136, 138', 141, 142, 144, 150, 158. atd. (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—1689).

[69]) Příklad velmi charakteristický, rkp. č. 1381 f. 148 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[70]) Srovnej o počtu městském Z. Winter: Kult. obraz, II., str. 601.

[71]) Rkp. č. 994 f. 25 (liber statutorum V. U. od r. 1477).

[72]) Tamže f. 27' (liber statutorum V. U. od r. 1477).

[73]) Rkp. č. 994 f. 32 (liber statutorum V. U. ab anno 1477).

mise počet přijímající i po r. 1532; odtud nebyl však výsledek účtování více ohlašován ve »veliké obci«, protože z rozkazu králova nesměla se sejíti.[74]) Počet činěn jenom před »pány nové rady, staršími obecními a osobami k tomu z obce zvolenými«, mezi nimiž však soudců nebylo.[75]) Teprve r. 1554 jmenují se zase mezi osobami počet přijímajícími soudcové, vedle nich pak úředníci mostští a šestipanští,[76]) a odtud účast desetipánů ve větším nebo menším počtu trvá, a to jak při vlastním počtu, tak také ve shromáždění »nové rady«, kdež v náhradu za ohlašování veliké obci výsledek počtu býval oznamován.[77]) Tak k pravidelnému dohledu na účty městské přicházejí desetipáni teprve v době, kdy právo to většího významu již nemělo.

Úřad desetipánů byl původně, jako všechny jiné městské úřady pouze čestným, nebyl s ním spojen žádný stálý plat. Jeho členům náleželo jen to, co se vybralo na poplatcích a na taxách za úřední výkony;[78]) zda měli desetipáni také nějaký deputát jako konšelé, nebylo možno zjistiti. Je pochopitelné, že tato nedostatečná úprava desetipanských důchodů plodila libovůli a neprospívala stranám. Proto, třeba že hledíme na zavedení fixních platů úředníků městských instancí, k němuž došlo nařízením císařským z r. 1739,[79]) jako na velmi důležitý krok k nesympatickému zbyrokratisování obecních úřadů, které se stalo vlastně hrobem městské autonomie, musíme přiznati, že přispělo toto zařízení k zlepšení úrovně celého soudnictví. Bohužel na otázku, jaké byly platy desetisoudců po této důležité úpravě, marně hledáme odpovědi;[80]) tím méně je povědomo, z které pokladny byli placeni.[81]) V nejistotě zůstáváme pak až do konce; víme-li totiž, že r. 1766 byly zvýšeny platy magistrátních úředníků i úředníků soudů delegovaných celkem o 1719 zl. ročně,[82]) je to sice samo o sobě cennou zprávou, k závěrům to však nestačí, protože neznáme stavu minulého a počet úředníků. K správnému porozumění poměrům je třeba již předem říci, že ne všichni soudci bývaly vždy placeni. Často se setkáváme s jmenováním assesorů »supernumerárních« k úřadu desíti soudců, to jest nehonoro-

---

[74]) Tamže f. 36. Volnost její obmezena již r. 1528. Od toho roku smí se scházeti jen se svolením královým. Kapras: Právní dějiny, II., str. 485; srv. Tomek: Dějiny, XI., str. 72, Vojtíšek: Radnice staroměstská, str. 87.

[75]) Tamže f. 37, 38, 40, 42.

[76]) Tamže f. 43.

[77]) Tamže f. 45', 46, 46', 47', 47'—48, 49—49', 50, Teige: Základy, I., str. 332

[78]) Srv. Vojtíšek: Z minulosti naší Prahy, str. 90.

[79]) 14. července 1739. Sbírka listin I. 507|8, srv. Vojtíšek: Radnice staroměstská. str. 47.

[80]) Aspoň přibližně možno sičiniti úsudek z analogie. Šestisoudcům dáváno po 150 fr. ročně, jich řediteli 200 fr. Sb. listin I. 520|26.

[81]) Jistě ne z „Hauptcassa“ ani z „Bruckenamtsfilialenkassa“, neb jejich účty známe. Sb. listin I. 520|26.

[82]) 1766 máje 30. Augmentirování fixorum salariorum magistratualium et cet. . . . Rkp. č. 793 f. 172 (lib. decr. V. U. 1757—79), srv. rkp. č. 801 f. 5' (liber decret V. U. 1761).

vaných, a to i tehdy, když supernumerární assesor zaujímal zcela řádné místo jako jeden z desíti soudců, nejsa tedy ve skutečnosti nijak přespočetným. Důvody pro to ovšem byly jen úsporné.[83])

Více než o platech soudců lze pověděti o platech písařů. Písařům ovšem od počátku příslušely jisté stálé platy, vedle toho však dostávali taxy složené stranami za vydané jim opisy, publikace a jiné práce písařské. Pro století 16. není bližších zpráv, teprve v půli 17. stol. se dovídáme, že písaři bývali placeni z městské berně,[84]) a podle několika ne zcela jistých zmínek,[85]) že dostávali týdně 1 zl. 30 krejc., tedy ročně 78 zl. Určité zprávy máme z r. 1672. Tehdy byli placeni písaři desetipanští »každé čtyři týhodny« z výnosu libeňského statku a dostávali 9 zl. 20 kr., což znamená roční plat 56 zl. pro jednoho (byliť tehdy dva).[86]) Postupem doby platy písařů pak zase poněkud stouply, tak r. 1713 náleželo dvěma písařům 121 zl. 20 kr., jednomu tedy 60 zl. 40 kr.,[87]) aby se v té výši pak udržely až do zániku úřadu.[88]) Platy byly tedy neveliké, sociální postavení písařů nevalne. Bylo-li celkem špatně postaráno o platy, tím hůře se dbalo rodiny zemřelých písařů; teprve r. 1717 bylo nařízeno, že vdově po notáři má býti zaplacen ještě čtvrtletní plat nebožtíkův, čímž její nároky asi odbyty.[89]) Jen r. 1775 slyšíme o nějakém dalším daru z milosti povoleném nad to, »co jí náleží« (úmrtní kvartál) vdově po notáři Štamperském.[90])

Bylo-li řečeno výše, že není zpráv o platech písařů v 16. stol., neznamená to, že by nebylo lze vysloviti alespoň domněnku ze zpráv nepřímých. Pozoroval-li se mezi léty 1647 a 1672 pokles platu desetipanského písaře o celých 22 zl., mohlo by to snad samo vésti k názoru, že se tu postihuje část delšího procesu; klesání sociálního postavení písařů během stol. 17. Srovnáním majetnosti písařů 16. stol. a majetnosti jejich v 17. stol. se pak domněnka potvrzuje. Vedlo by příliš daleko obšírně ukazovati celou věc na příkladech. Bude patrna z kapitoly o písařích, zatím lze připomenouti jen tolik, že se nejen majetkové poměry písařů během 17. stol. zhoršily, ale klesl také jejich význam i duševní úroveň. V 16. stol. najdeme mezi písaři desetipanskými muže opravdu vynikající (Mikuláše Konecia Jaroměřského, Víta Opthalmia Strakonického a jiné), kdežto 17. stoletím

---

[83]) Na příklad rkp. č. 1611 f. 45 (liber decretor. V. U. 1737—41), č. 1328 f. 5 (manual dict. sen. V. U. 1733—50) a jinde.

[84]) Přednesl pan Jan Dvorský, že poněvadž panu Tomášovi Součkovi (písaři) od úřadu peníze důkladní zapůjčeny jsou, a on odkud platiti nemá, lún jeho při berni městské do vyplacení té summy, totiž 12 fr. zapověděn byl; stalo se. Rkp. č. 1393 f. 47 (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[85]) Rkp. č. 1393 f. 47', 51, 54' (protocol. decemv. V. U. 1646—48).

[86]) Rkp. č. 1598 f. 173' (liber decretac. V. U. 1668—77).

[87]) Sb. listin, I. 520|26.

[88]) R. 1735 rovněž 60 zl. konv., 1739 item, 1772 item. Sb. listin I. 520|26, srv. Vojtíšek: Z minulosti naší Prahy, str. 91—2.

[89]) Rkp. č. 1605 f. 75' (liber decret. V. U. 1716—19).

[90]) Rkp. č. 1403 f. 255 (protocol. decemv. 1769—77).

jde dlouhá řada mužů bezvýznamných. (Skutečnou výjimkou mezi nimi jest Jan Václav Vejvoda ze Šlomberku.)

Jak jméno samo svědčí, sedávalo v úřadě desetipanském deset měšťanů. Ve starší době desetipáni bývali voleni brzy po sazení nové rady, obyčejně v čtrnácti dnech, ale jindy i v jiných lhůtách[91]) byli vybíráni novými konšely. Zemřel-li některý ze soudců, neb byl-li povolán k jinému úřadu,[92]) býval zvolen na jeho místo do soudu městskou radou jiný měšťan. Nedálo se to ovšem někdy dosti rychle, takže nejednou delší čas býval počet deseti neúplný. V první půli 18. stol., kdy zaměněno bylo staré hromadné obnovování rady za ustanovování jednotlivých osob na jejich žádost podle potřeby na uprázdněná radní místa,[93]) ujala se podobná prakse také při jmenování desetisoudců. Desetipány jmenoval magistrát na základě podané žádosti; v jmenovacích dekretech jsou často obšírně vyjádřeny zásluhy žadatelovy, jimiž si místo zasloužil;[94]) bývá vytčeno také, je-li jmenován supernumerárním, čili bezplatným, či řádným, placeným. V 18. století lze se setkati také s dvěma příklady, že desetisoudce byl magistrátem zbaven úřadu. Roku 1736 propuštěn z úřadu městskou radou desetisoudce »pro stálou neduživost svou a velký věk«,[95]) v 80. létech pak žádali soudci, aby dva z nich byli vypuštěni magistrátem z personálního stavu, protože příliš zanedbávali návštěvu sezení.[96])

Nově jmenovaní soudci musili v radě složiti přísahu, načež je dva

---

[91]) 1608 sazena 1. září rada, 6. září soudci, rkp. č. 1385 f. 174. (prot. decemv. V. U. 1606—1612), č. 69 f. 199, (lib. renov. mag. V. U. 1571-1630), 1626, 26. listopadu rada, 22. února 1627 soudci, č. 1391 f. 91 (prot. decemv. V. U. 1624—27), č. 69 f. 278'.

[92]) Podle zásady: dass ein wichtiges officium bei einer gemein und republik einen ganzen und gerechten mann erfordere, und ein gescheider auf einmal-ob dem theatro einer stadt zugleich Aeneam und Hectorem, Catonem und Scipionem nicht agiren könne. Weingarten: Andermalig vermehrte edicion Speculi civium 1690, str. 88.

[93]) Vojtíšek udává přesně, že tomu tak bylo od r. 1729.

[94]) »auf des herrn supplicanten gehörsambstes anlangen, in ansehung dessen in denen studien bezeigten und angerümten capacität, dan anderwertigen guten eigenschaften, besonders aber auch zu dessen alterlebten vaters, als dieses löbl. magistrats ältesten ratsklieds consolacion, die assesoriatsstelle bei dem zehenherrenamt dieser königl. alten stadt Prag zu conferieren geruhet hat«. Rkp. č. 1396 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754), 310, 313, 316. Podobně č. 1399 f. 53—53' (protoc. decemv. V. U. 1753—55), č. 1400 f. 90' (protoc. decemv. V. U. 1756 (—59), č. 1609 f. 252') liber decretorum V. U. 1731—33), č. 1613 f. 249 (liber decretac. V. U. 1744—48), č. 1615 f. 84, 87, 97, 98' (lib. decret. cons. V. U. 1753—56), č. 1616 f. 128, 214 (lib. decret. cons. V. U. 1756—60), č. 1621 f. 60, 218 (lib. decret. cons. V. U. 1769—71) atd.

[95]) Rkp. č. 1328 f. 3 (man. dict. cons. V. U. 1733—50).

[96]) Rkp. č. 1403 f. 286': Nachdeme die h. assesores, als h. Caspar Gedeon und h. Josef Dittrich die gerichtssessiones bei diesem löbl. amt ihrer schuldigkeit nach nicht frequentiret, dahero concludiert worden, ein solches dem löbl. magistrat zu berichtigen, womit dieselben aus dem statu personali in hinkünftig ausgelassen werden, tamže f. 286', (protocol. decemv. V. U. 1769—1775).

z konšelů obřadně instalovali a uvedli v úřad.[97]) Nejstarší formule přísahy desetipánů známa je z doby krátce po rozdělení měst pražských, asi z r. 1530 z Nového města. Tam desetipáni přísahali pánu bohu, matce boží, všem svatým, panu purkmistrovi a pánům, že »v tom úřadě deseti pánův, ke kterémuž povoláni jsou, vším obyčejem a každému člověku, chudému i bohatému, hosti jako domácímu, průvodu a spravedlnosti činiti chtějí, pokudž v tom možnost a dorozumění jich postačiti můž, dopomáhati.«[98]) V 17. století i později přísahali pak jako jiní úředníci městští »bohu, panně Marii, všem svatým, králi českému, purkmistru a radě i vší obci«.[99]) Vnějších odznaků své hodnosti desetipáni neměli; v 18. stol. začali jen po příkladu soudců vyšších instancí, právě jako konšelé a šestisoudci, choditi ve španělských pláštích a s kordy. Nařízením české dvorské kanceláře prostřednictvím gubernia bylo jim však toto »protiprávní zneužívání« přísně zakázáno, podobně jako šestisoudcům. Konšelům dovoleno sice nositi španělské pláště, kordy však zakázány vůbec.[100])

Podobně jako konšelé bývali do rady sazeni v určitém pořádku, tak také u desetipánů pořad zachováván takový, v jakém byli jmenováni.[101]) První z desetisoudců nazýván »starším« neb »prvním pánů súdcí«, jindy »předním«, od polovice 17. století také »ředitelem« neb »direktorem«.[102]) Kdežto však v radě střídali se konšelé pořadem v měsíčních lhůtách v úřadě purkmistrovském, funkce desetipanského staršího byla trvalá po celou dobu, po kterou desetipáni v úřadě zůstávali, od doby pak, kdy přestalo obnovování konšelů i desetipánů, zpravidla vlastně doživotní. Před-

---

[97]) Rkp. č. 1391 f. 91 (manual decem. V. U. 1624—27), č. 1392 f. 61 (protoc. decemv. V. U. 1627—30), č. 1396 f. 296, 310, 313, 316' (liber decret. V. U. 1699—1754) č. 1399 f. 53—53' (protocol. decemv. V. U. 1753—55).

[98]) Rkp. č. 332 f. 138' (kniha památ. novom. 1528—1646), Winter: Kulturní obraz, II., str. 620.

[99]) Rkp. č. 78 f. 7' (přísahy k rozličným povoláním a úřadům městským St m.), č. 85 f. 6 (liber iuram. N. civ. 1680), č. 188 f. 14' (liber iuram. V. U.), č. 332 f. 64, 209', 265' (kniha památ. novom. 1528—1646).

[100]) Dekrety dv. kancel. 1738 19. května, rkp. č. 773 f. 177 (liber decret. V. U. 1737—9) a 1740, 17. února, 774 f. 226 (liber decret. V. U. 1739—40): . . . solchemnach werden im namen des hochlöblichen kön. gubernii u. königl. herrn stadthauptleute denen königlichen richtern, so wohl als denen ratsverwandten, dass sie von dieser aroganz, des ihnen keinerdings gebührenden degentragens in dem mantelkleid hinfüro gänzlichen abzustehen, wohl aber alleinig des mantelkleids sich zu bedienen, die subordinirte zehn und sechsmännerämter hingegen des mantelkleids in alle wege sich zu enthalten hätten, ernstlich einzubinden, und so dann darüber ihre veste hand in jederzeit vi illorum officii zu halten wissen Ex consilio regiae cancellariae.

[101]) Když některý z desetipánů zemřel, a radou býval nový k úřadu vybrán, měněn obyčejně pořad desetipánů, což bývá vyznačeno číslicemi při jejich jménech (viz rkp. č. 994 passim).

[102]) 3. listopadu 1650 našel jsem ten termin po prvé, rkp. č. 1394 f 152 (protoc. decemv. V U. 1649—50), r. 1643 jmenuje se »praeses iudicii«. Knihovna m. archivu VI. B 14, exemplář obn. zřízení, titulní list.

ním desetisoudců býval měšťan vážený, někdy i bývalý konšel.[103]) Úkol předního z desetisoudců byl obdobný úkolu purkmistrovu. Již ve starší[104]) době totiž vyřizoval běžné a bezodkladné záležitosti v úřadě neb v bytě v době, kdy se na soudných věcech nesedělo. Rozdíl tkví v tom, že purkmistr měl na tyto běžné věci svoje zvláštní knihy — úřadu purkmistrovského — kdežto u desetipánů zapisována různá ohlášení stran, před starším učiněná, do běžného manuálu.[105])

Když ve snaze po unifikaci s právem zemským u všech instancí byl zaveden r. 1644 písemný proces na místo starého ústního, také při úřadě desetipanském úkol staršího z desetipánů, vlastně lépe v této době již direktora, se ještě rozšířil. U něj se potom hlásily strany, které si přály býti obeslány, aby mohly žalovati,[106]) on někdy přijal i písemnou žalobu, když se pro zvláštní příčinu sezení nekonalo,[107]) přijímal excepce a po jejich publikování presentoval je potom zase k odpovědi prostřednictvím servusa protivné straně,[108]) udílel také stranám k složení písemných odpovědí dilace, nesedělo-li se právě na soudě.[109]) Staršímu neb direktorovi náležel také dozor nad vším jednáním úředním. Soudcové měli ho býti poslušni.[110]) Byl

---

[103]) Sixt z Ottersdorfu r. 1560; rkp. č. 1234 f. 96 (man. consil. 1560—61) č. 1165 f. 58 (liber dictorum V. U. 1558—79). Zikmund Kropáč z Krymlova r. 1574, č. 69 f. 19' (liber renovac. magistr. V. U. 1571—1630). Brikcí zvonař r. 1581, č. 96 f. 16. Daniel Adam z Veleslavína r. 1590, č. 994 f. 46. (Kniha pořádků cechovních.) Jindy povolán starší desetipanský k významnému úřadu perkmistra hor viničných, č. 1385 f. 208. (man. decemv. V. U. 1606—12).

[104]) Starší dobou rozumím dobu od vzniku úřadu do polovice stol. 17.

[105]) Rkp. č. 1383 f. 201', 232, 282', útok, 61' 62, 244, ohlášení poručníka (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385 f. 302 et passim (manual. decemv. V. U. 1606—12).

[106]) Ve výše zmíněné již zprávě o stavu městských soudních instancí apelacím 16. března 1748. Rkp. č. 646 f. 45 (patenty a reskr. 1747—1755) ... der kläger pridie sessionis die beschückung in dem königl. bürgermeisteramt und respective bei dem amtsdirectore iudicando... viz též Weingarten Manuductio str. 1—2, 24.

[107]) Rkp. č. 1246 f. 21' (protoc. decemv. V. U. 1658—1661) z r. 1658.

[108]) Ze zprávy desetisoudců magistrátu asi r. 1704: rkp. č. 1396 f. 21—21,' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754) »herr A. J. S... die ihme von dem herrn directore officii in tempore praesentirte 2dae instanciae exceptiones nebst beigelegten art. posic..« Weingarten: Vindemiae, str. 230. — Rkp. č. 1246 f. 33', 34, 34', 50', 66, 67, 79 (protoc decem. V. U. 1658—61), složení excepcí a dilací v dny, kdy se na právě nesedělo.

[109]) Non fuit sessio... žádal ještě dilaci do téhodne, a toliko při mně (písaři) se ohlašoval, však od osoby mé jemu na odpověď dáno, chce-li co takovýho žádat, aby to při panu předním v spisu vyhledával, když on poručí, já do protokolu zaznamenám, ale až posavad se neohlásil a povolení nepřinesl. Rkp. č. 1246 f. 167 (protoc. decemv. V. U. 1658—61), podobně 112'.

[110]) 1760, 26. června: Byvše publikován pánům direktorům úřadův subordinirovaných dekret od vysoce slavné pollitickae commissi, an by páni assesores jejich in publicis poručení náležitě nevyplňovali. Prohlásili se in pleno, že

ovšem povinen dbáti také na činnost písařů; od 80. let 18. století projevuje se dohled i na venek tím, že v protokole po zápisech každého dne jest vlastnoruční ředitelův podpis.[111]) Již v starší době a rovněž v novější vystupuje starší desetipánů velmi často jako smluvce mezi stranami při smlouvách činěných před desetipány i jako svědek při kšaftech měšťanských.[112]) Jemu vězňové z šatlavy puštění rukou dáním slibovali, že včas zaplatí,[113]) měl v uschování peníze v deposici na právě ležící,[114]) od něho také přijímán počet z peněz důkladních, který písař čas od času skládal.[115])

Vedle činnosti staršího desetipánů neztrácí na významu činnost každého jednotlivého z pánů soudců. Někdy úřadoval místo staršího neb i vedle něj některý ze soudců ve svátečních dnech, kdy se na soudných věcech nesedělo, a přijímal ohlášení a přiznání stran.[116]) Jindy opět jeden z nich zastoupil nepřítomného právě písaře.[117]) Od soudců střídavě bývala pronášena dikta i nálezy,[118]) po zavedení procesu písemného pak dála se tak zv. inrotulace, to jest uzavření písemných žalob a odpovědí, »když byla akta kompletýrována«, před dvěma z nich a písařem.[119]) Rozumí se, že vždy také náleželo soudcům účastniti se přijímání svědomí[120]) i přísah; když strana pro nemoc se nemohla k soudu dostaviti, odebrali se dva z nich k přijetí přísahy do jejího bytu.[121]) Zhusta zastihujeme desetisoudce také jako ubrmany, když rozhodnutím soudním bývala pře k smluvení některému z nich poručena. V bytě předního z nich sešly se rozvaděné strany a soudce pokusil se o jich smíření neb o »učtení« dluhu, to jest podrobné vytčení požadavků věřitelových.[122]) Týž z desetipánů pak jest jmenován,

---

nic o tom nevědějí, aniž sobě proti assesorům o ty důležitosti co stěžovati mají. Rkp. č. 1365 f. 149 (protoc. in public. polit. 1750—60).

[111]) Začíná v protokole č. 1403 na fol. 146.

[112]) Rkp. č. 99 f. 239'. (kniha zvodů a smluv Starého m. p. 1519—28), č. 2098 f. 110 (kniha zápisů dluhů a zvodů St. m. p. 1528—35), a hojně jinde.

[113]) Rkp. č. 1389 f. 75, 82 (manual. contr. decemv. V. U. 1619—74).

[114]) ... die zurückgebrachten 26 fr. anwiederumben dem tit. herrn amtsdirectori Ignatz Prosch zur Verwahrung übergeben ... Rkp. č. 1403 f. 257 (protoc. decem. V. U. 1769—75).

[115]) Rkp. č. 1392 f. 125 (man. decemv. V. U. 1628—30), č. 1165 f. 58 (liber dict. consil. V. U. 1558—79).

[116]) Rkp. č. 1385 f. 258 (man. decemv. V. U. 1606—12), č. 1389 f. 82 (liber oblig. decemv. V. U. od r. 1619).

[117]) Rkp. č. 1403 f. 41' a passim (protocol. decemv. V. U. 1769—77).

[118]) V novom. manuálu č. 1384 poznamenával písař, který ze soudců diktum pronesl.

[119]) Rkp. č. 1393 f. 71', 78, 79, 83, 94', 98', 99', 104, 111, 116, 118', 127, 136, 146', 148', 158', 160, 161. (protoc. decemv. V. U. 1646—48). Weingarten: Manuductio str. 9—10, 28

[120]) Rkp. č. 1393 f. 114, 116 (protoc. decemv. V. U. 1646—48), č. 1403 f. 855. (protoc. decem. V. U. 1769—75), Weingarten: Manuductio str. 12.

[121]) Rkp. č. 1142 f. 135 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[122]) Rkp. č. 1385 f. 96', 112': že osoby k tomu budou voleny, k té smlouvě z prostředka pánů soudcův; rkp. č. 1390 f. 11, 17, 88, 89 (manual. decemv V. U.

týkala-li se smlouva závazků na grunty (vyskytují se jen do 50. let 17. stol.), relátorem smlouvy té v radě i v kanceláři při radních knihách obligací.[123]) Jeho úkolem tedy bylo v radě vydati svědectví, že smlouva, o jejíž zápis šlo, před desetipány byla skutečně uzavřena. Pokud šlo o smlouvy, jichž základem nebylo pojištění na nemovitostech, připadl desetipánům podobný úkol při knihách vlastního úřadu, když strany žádaly o zapsání. Při exekuci bylo úkolem desetipánů účastniti se inventarisace majetku nepodajných dlužníků,[124]) odhadů ceny jeho i licitačního prodeje.[125]) Důležitou částí jejich agendy, alespoň od 17. stol., stalo se také podávání různých písemných zpráv na vyzvání rady i apelací a konečně od 60. let 18. století předkládání pravidelných výročních zpráv apelacím, tak zv. status iusticiae tabellen, které bývaly jednotlivými soudci podpisovány.[126]) Jednala-li někdy městská rada o věcech zvláště složitých, k jichž řešení bývali přizváni obecní starší, shledává se, že často také někteří z desetisoudců, někdy i všichni, vedle perkmistra hor viničných, šestisoudců a špitálských úředníků bývali k tomu do rady povoláni, aby vyslovili svůj náhled.[127]) Také svědky na kšaftech bývají jmenováni desetipáni, jako osoby zvláštní důvěry hodné.[128])

Jako ve všech starých městských úřadech vůbec, tak také v úřadě desetipanském vynikající místo náleželo soudnímu písaři. Právo jmenovati písaře desetipanského slušelo městské radě, před konšely musil také nově jmenovaný písař složiti přísahu.[129]) Písař nazýván býval v starší době

1623—4). Pravidelně bývají smluvci uvedeni v manuálu smluv z let 1619—74, rkp. č. 1389; také rkp. č. 1612 f. 125 (liber decretor. V. U. 1737—41), č. 1403 f. 230 (protoc. decemv. V. U. 1769—75).

[123]) Rkp. č. 2122 f. 307, 352', 398', (liber obligac. V. U. albus 1572—1583), č. 2230 f. 283', 293 (liber oblig. V. U. 1583—93), č. 2231 f. 452' (liber obligac. II. V. U. 1592—1601).

[124]) Rkp. č. 1392 f. 21 (protocol. decemv. V. U. 1627—30).

[125]) Rkp. č. 1403 f. 118' »nachdem bei der an heut cum omnibus solempnitatibus gehaltenen licitacion« Podob. f. 92', 131 (protocol. decemv. V. U. 1769—76).

[126]) Ehrsame... demnach in gleichförmigkeit deren de annis 1751 und 55 ergangenen und hieraus in denen jahren 1769 und 1770 zur unterbrüchlichen befolgung wiederholt errinerten generalien, die pupillar, curatel, sequestrations oder administracions tabellen, wie nicht minder jene super statum iusticiae pro anno militari 1771 jahrs allhier noch nicht angelanget seind... Rkp. č. 1418 f 7' (liber decret. decemv. N. U. 1770—83), podob. č. 1403 f. 255, 256 (prot. decemv. V. U. 1769—76). a č. 1416 f. 78' (lib. iuram. testim. et. missiv. decemv. N. U. 1754—81).

[127]) Rkp. č. 1286, f. 216, 264, 266 (man. cons. V. U. 1597—9), rkp. č. 1290 f. 154' 246', 263', 355' (man. consil. V. U. 1610), č. 1291 f. 217 (man. consil. V. U. 1612—14), č. 1294 f. 275 (protocol. cons V. U. 1617—20), č. 1300 f. 84, 156 (protocol. consil, V. U. 1610—38). Tomek: Dějiny m. Prahy, X., str. 541., Bartoš Písař ve F. R. B., VI., 308a. 309a, 311a, 312b, 313a. Teige: Základy, I., 20a, 32b, 332a.

[128]) Rkp. č. 2098 f. 100 (kniha zápisů dluhů St. m. p. 1529—35.

[129]) Rkp. č. 1391 f. 91 (manual. decemv. V. U. 1624—27), rkp. č. 1392 f. 61 (man decemv. V. U. 1628—30), č 8? f. 7' (lib. iuram. N. U. 1680), rkp. č. 1396 f. 257 (liber

nejčastěji notářem, později také syndikem. Od třicátých let 17. stol. známe u desetipánů vždy předního a druhého písaře (notáře a vicenotáře), později je tu i třetí písař, »accessista«[130]) neb »accessorius písař« zvaný, který byl neplacený.[131]) Dokud bývala sazena najednou vždy celá rada, která pak obnovila také po svém jmenování celý úřad desetipanský, býval písař pokaždé znovu vybírán i znovu přísahal.[132]) Během 18. století se však změnilo jeho postavení, současně se změnou postavení desetipánů. Býval pak ustanovován doživotně a byl považován za člena úřadu s hlasem poradným, někdy dokonce, když nebyl plný počet soudců, dáno mu právo rovnocenně s ostatními soudci hlasovati.[133]) Požadovalo se však od něho absolvování jistých přednášek právnických, nejméně po tři léta, a složení »přísné zkoušky«, která mu teprve zjednávala aprobaci k úřadu.[134]) Vývoj spěje tedy i v tomto úřadě k byrokratisaci. Notář desetipanský měl pod dohledem vlastně skoro všechen majetek úřední; míval u sebe klíč od úředních místností a od registratury,[135]) nezřídka choval i úřední knihy dokonce ve svém bytě.[136]) Také menší pečeť úřední — notářská neb expediční

---

decret. decemv. V. U. 1699—1754). O přísahách písařů viz také V. Vojtíšek: Písaři manuálů radních Nového města pražského, Čas. sp. př. star. českých. 1911. Zvl. otisku str. 22. pozn. 146.

[130]) Rkp. č. 1316 f. 316' (man. dict. cons. V. U. 1709—1714), rkp. č. 1318 f. 316' (man- dict. cons. V. U. 1717—20).

[131]) »Pan Antonín Žitník po vystoupení pana Norberta Jana Platnera, bejvalýho třetího písaře při právu desíti soudcův, za druhého syndikusa na místě jeho za třetího, totiž za accessistu, bez dosáhnutí nebo participování stantis a accidenciarum, co dva pořádnější mají, zvolen, načež také obyčejnou přísahu vykonal.« Rkp. č. 1321 f. 318—318' (man. dict. cons. V. U. 1723—27), podob. č. 1315 f. 265 (man. dict. cons. V. U. 1704—08), č. 1316 f. 316' (man. dict. cons. V. U. 1709—14)

[132]) Rkp. č. 1000 f. 52' (lib. rerum. memor. V. U. 1720—82).

[133]) „Panu Mikulášovi Veselýmu s tímto oznámením dodati, že on na vacírující místo předního notaria při ouřadu pánův desíti soudcův, a sice cum voto nejen toliko informativo, ale také deliberativo et decisivo tuto se dosazuje, kteréžto votum on zatím, a dokudž počet scházejících pánů assesorů doplněn nebude, užívati má"; rkp. č. 1396 f. 257 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754), srv. Vojtíšek, Z minulosti naší Prahy, str. 85.

[134]) Rkp. 1000 f. 256. (kniha memor. V. U. 1720—82); „nachdem an seiten deren herrn appellationscomissarien befunden worden, dass ein nicht approbierter vicenotarius zugegen seie, so ist dem löb. amt der auftrag beschehen, dem löbl. magistrat, ein welcher den vicenotarium angestellt, die anzeuge zu machen, dem amte einen approbierten vicenotarium anzustellent.' Rkp. č. 1403 f. 247'—249' (protoc. decemv. V. U. 1769—1775).

[135]) 1783, 29. června: „Endlichen sind auch von dem amtsnotario fünf stück zu sessionsstuben und registratur angehörigen schlüsseln empfangen worden." Sb. listin I./603.

[136]) „. . . bei anderen städtischen magistraten und syndicis sich vorfinden thäte, dassnemblich die rathsprotocolla und expedienda acta in der behausung des syndici jahrlang aufbehalten worden." — 12. ledna 1768 (?) — srv. inventář po písaři Florianu Pretlíkovi, rkp. č. 1172 f. 238' (kniha inventářů starom. 1550—1600).

zvaná — byla v jeho opatrování,[137]) konečně byly mu svěřeny peníze, složené na právě v deposici, i taxy zaplacené soudícími se stranami. O obojím vedl účty, které předkládal staršímu.[138]) Při tom bývala rozdělena mezi soudce taxa vybraná od stran za uschování peněz.[139]) Rozumí se, že hlavním úkolem písařovým bylo vedení předepsaných úředních knih. Není však možno říci, že by byli písaři tento svůj úkol vždy bedlivě plnili, nezřídka zanedbávali v tom své povinnosti. Dále měli na sobě všechnu písemnou agendu, která zejména po zavedení písemného procesu nesmírně vyrostla, když vedle zápisů do knih psali stále hojnější zprávy soudců, podávané na vyzvání vyšších, dohlížejících úřadů, i všechny výpisy k potřebě stran.

Písař úřadoval se starším i ve dnech, kdy se na »soudných věcech nesedělo«, přijímaje písemná podání stran, jako excepce, dupliky atd.; nezřídka pak sám také doručil podání některé straně.[140]) Když byla »akta kompletýrována«, obeslal písař strany k inrotulaci, při níž bylo jeho úkolem, všechny žaloby a odpovědi obou stran před nimi a dvěma ze soudců přečísti, aby tak bylo patrno na základě jak úplného materiálu bude vynesen rozsudek.[141]) Po publikování výpovědi napsal písař stranám na jejich žádost výpis sentence neb i celého právního jednání pod úřední pečetí. Bylo toho zvláště třeba tehdy, chtěla-li se některá strana utéci k apelaci.[142]) V takovém případě musil vydat písař straně také tak zv. »apostolos reverenciales«.[143]) Jemu také náleželo přečísti v úřadě stranám potom došlý nález apelační.[144]) K žádosti stran obsílal písař k vydání svědomí a pak je přijímal a zapisoval. V starší době listovní svědomí ukládal mezi alegáta pře, jejich přijetí pak poznamenal do manualu.[145]) Po zavedení písemného procesu přijímal »articulos positionales« od toho, kdo si svědky vedl, a potom zase »interogatoria«;[146]) po zapsání svědomí musil ještě opa-

---

[137]) 1783, 29. června: „Ein kleineres notariats oder expeditions in messing gestochenes amtssiegel“, Sb. listin I./603.

[138]) Rkp. č. 1392 f. 125 (man. decemv. V. U. 1628—30). Roku 1750 nařízeno, že peníze z deposice mají být ukládány v zástavním úřadě; rozkazu patrně dbáno nebylo, protože potom několikráte byl opakován. Rkp. č. 1403 f. 257 (protocol. decemv. V. U. 1769—1772), č. 1418 f. 28' (liber decretorum decemv. N. U. 1770—83).

[139]) Rkp. č. 1392 f. 125 (man. decemv. V. U. 1628—30), č. 1394 f. 60 (man. decemv. V. U. 1649—50).

[140]) »Též proti ní žalobu složila, která přijata a straně do 2 neděl ad exceptionem komunicirována; dodána ode mně toho dne...« Rkp. č. 1394. f. 40' (prot. dec. V. U. 1649—50). Podob. č. 1393, f. 177, 181' 188, 189, 293 (prot. dec. V. U. 1646—48) č. 1394 f. 63 (prot. dec. V. U. 1649—50).

[141]) Weingarten: Manuductio str. 9—10, 28, rkp. č. 1393, f. 176 (prot. dec. V. U. 1646—48), č. 1394, f. 17 (prot. dec. V. U. 1649—50).

[142]) Koldín: Práva městská, str. 91. C. XIII.

[143]) Rkp. č. 1396 f. 146—146' (liber decretorum decemv. V. U. 1699—1754).

[144]) Weingarten: Manuductio, str. 29.

[145]) Rkp. č. 1383, f. 203 (manual. decemv. V. U. 1578—9).

[146]) Weingarten: Manuductio, str. 18—19, 63.

třiti obeslání stran k jeho publikování.[147]) Vedle desetipánů vystupuje také písař často jako smluvce (komisař) neb alespoň jako svědek při smlouvách nebo účtu stran.[148]) Zbývající úkoly písařovy souvisejí velmi těsně s knihovnictvím úřadu desetipanského a částečně vysvitne písařova práce také z výkladu o taxách.

K ruce pánům soudcům i písaři byl v desetipanském úřadě soudní sluha, servus. Zmínky o něm jsou v knihách desetipanských hojné; málokdy však se uvádí jeho jméno, takže ho lze jménem uvésti jen zřídka. Před půlí 17. stol. známi jsou v úřadě však dokonce najednou servusové dva. Byli to Pavel Halmon a Pavel Hrubý.[149]) Krátce před tím je slyšeti o servusovi Štěpánu Ignáci Grinerovi[150]) a o Michalovi Opiciusovi.[151]) Nezdá se však, že by počet dvou servusů byl pravidlem; alespoň z 18. stol. jsou výslovná svědectví, že u desetipánů býval zaměstnán servus jediný.[152]) Servusovi náležely za jeho výkony taxy, které mu platily strany.[153]) O pravidelných jeho odměnách však není slyšeti; nelze tedy pochybovati, že příjmy jeho bývaly hubené. Tím si lze také, aspoň poněkud, vysvětliti, je-li povědomo, že zmíněný již servus Štěpán Ignácius Griner byl kárán proto, že vybíral neoprávněně od stran peníze a nechával si je pro sebe.[154]) Zdá se, že skutečně trestné jeho jednání však nebylo, neboť zakročení proti němu není nijak přísné. Co se týče servusových povinností, je viděti, že během soudního zasedání volal na strany, které se měly před soudce stavěti,[155]) jindy nosil různá ohlášení do úřadu[156]) a doručoval zase obsílky

[147]) Rkp. č. 1246, f. 43 (protocol. decemv. V. U. 1658—1661).

[148]) Rkp. č. 1389, f. 37' (manual. oblig. decemv. V. U. 1619—74); smlouva prostřednictvím písaře. Strany učinily smlouvu v příbytku písařově; č. 1389, f. 46, účast jeho při smlouvách, č. 1389, f. 82, 87, 88, passim, č. 1390, f. 25' (protocol. decemv. V. U. 1623—4). Snad někdy také na požádání stran napsal písař listy dlužní, které strany u sebe podržely, rkp. č. 1381, f. 2' (liber dict. decemv. V. U. 1549—1601). Jindy oznamuje stranám usnesení soudců (kolik mají důkladu složiti), č. 1391, f. 75' (prot. decem. V. U. 1624—27).

[149]) Rkp. č. 1394, f. 109, 114, 116 (protocol. decemv. V. U. 1649—50), č. 1393, f. 145', 174, 174' (protocol. decemv. V. U. 1646—48).

[150]) Rkp. č. 1393, f. 24 (protocol. decemv. V. U. 1646—8).

[151]) Rkp. č. 1393, f. 59 (protocol. decemv. V. U. 1646—8).

[152]) Hildt str. 102.

[153]) Eleonořin taxovní řád, rkp. č. 1394, f. 114 (protocol. decemv. V. U. 1649—50).

[154]) »Dána kapitola od pana Vojtěcha Vodičky na místě pánů desíti soudců Stefanovi Ignaciusovi Grinerovi z příčiny této, že od stran peníze, jakoby ku právu p. písařům náležely, a ještě i víceji, kteréž neodevzdává, bere, a zkrze to pana písaře stranám v ošklivost přivozuje.« Rkp. č. 1393, f. 24 (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[155]) Rkp. č. 1383, f. 40 (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1393, f. 2 (protocol. decemv. V. U. 1646—48), č. 1246, f. 57 (protocol. decemv. V. U. 1658—61), č. 646, f. 45 (patenty a reskr. 1747—1755).

[156]) Rkp. č. 1385, f. 23 (manual. decemv. V. U. 1605—12), č. 1381, f. 165' (liber dict. 1579—1601).

od soudců stranám;[157]) spisy soudců pečetil na rozkaz ředitelův nebo písařův větší nebo menší pečetí.[158]) Vedle svého servusa užívali často desetipáni také služeb servusů radních jak k doručování obsílek,[159]) tak k donesení různých zpráv, rozkazů a ohlášení na právo.[160]) Dále snad bude možno příčinu toho vysvětliti; prozatím třeba jenom říci, že patrně servus desetipanský v starší době, až do zavedení procesu písemného, býval častěji, a snad pravidelně v úřadě purkmistrovském, kde přijímal ohlášení a útoky, které náležely desetipánům.[161])

Proměnami v poměru Starého a Nového města pražského roku 1518 a 1528 bylo určováno umístění úřadu desetipanského. Původně dána soudcům nějaká kancelář, patrně na radnici staroměstské, odtud však r. 1520 přestěhoval se úřad desetipanský jako společný úřad Starého i Nového města na radnici novoměstskou.[162]) Po zrušení jednoty měst pražských roku 1528 zřízeny ovšem dva paralelní úřady desetipanské vedle sebe a úřad staroměstský zaujal opět místo na staroměstské radnici. Sídla jeho přesněji určiti nelze, třeba však je hledati asi na blízku síně, v níž zasedala městská rada, neboť osoby k desetipánům obeslané čekávaly v jedné místnosti s těmi, kdož byli obesláni do rady.[163]) Poslední přímou zmínku o tom, že úřad desetipanský sídlil na radnici staroměstské, máme sice z r. 1609,[164]) není však proč o tom pochybovati, že tam zůstal až do svého zániku. V inventáři sepsaném před zrušením úřadu se nepraví nic o tom, kde byly úřední místnosti, zato se tu však lze dověděti, že soudcům náležela předsíň před úředními světnicemi, síň zasedací a registratura,[165]) což by znamenalo, že soudci měli pro sebe čtyři světnice

---

[157]) Winter: Kult. obraz. II., str. 644, obsílky k vydání svědomí, Weingarten: Manuductio, str. 10—11, k složení odpovědi, rkp. č. 1393, f. 174, 174' (protoc. decemv. V. U. 1646—48), č. 1394, f. 4, 157 (protoc. decemv. V. U. 1649—50). Weingarten: Manuductio, str. 23.

[158]) V eleonorské taxe, která platila v plném znění pro desetipány: »Služebníkům ouředním od přitištění pečeti větší 18 kr a menší 15 kr.«

[159]) Doručil obsílky k vydání svědomí: rkp. č. 1381, f. 19 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 260 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1392, f. 20' (protocol. decemv. V. U. 1627—30), č. 1393, f. 2, 5' 62' (protoc. decemv. V. U. 1646—48), č. 1394, f. 10' (protocol. decemv. V. U. 1649—50).

[160]) Zpráva novoměstských desetisoudců: »wan... wir die diesfällige tabellen gleich sub dato 29a januaris anni currentis durch den Prager Neustädter königl. bürgermeisteramtsdiener Thadeáš Crocín würcklich eingesendet«: rkp. č. 1418, f. 11'—12 (liber decret. decemv. N. U. 1779—1783).

[161]) Rkp. č. 1381, f. 147 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601), č. 1385, f. 23 (manual. decemv. V. U. 1605—12).

[162]) Staří letop. čeští (Script. rerum Boh. III.) str. 443.

[163]) Rkp. č. 1381, f. 35' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[164]) Teige: Základy. I., str. 23a.

[165]) »Drei versläge mit alten acten auf dem vorhaus vor den amtsstuben..., endlichen sind auch von dem amtsnotario fünf stück zur sessionsstuben und registratur angehörigen schlüsseln empfangen worden.« Sb. listin I./603.

a předsíň. Tomuto výpočtu také dobře odpovídá, slyší-li se, že odevzdáno bylo písařem pět klíčů od úředních místností.[166]) V kanceláři se konala všechna zasedání desetisoudců; jinak různé úřední záležitosti vyřizovány také mimo kancelář, tak v bytě písařově, kam si pravidelně strany chodily pro výpisy a rejstříky škod,[167]) jindy v bytě staršího desetipanského (direktora).

Desetipáni zasedali v 16. století pravidelně v pondělí, v úterý, ve čtvrtek a v pátek. V těch dnech se scházeli o deváté hodině podle německého orloje,[168]) svoláváni jsouce zvoncem.[169]) Zasedali tedy současně s městskou radou, »vystávali« však ze soudu nepochybně dříve než konšelé, totiž ještě před polednem, nemajíce tolik jednání jako rada.[170]) Od počátku 17. stol. pozoruje se z protokolů, že desetipáni zasedají pravidelně jenom v pondělí a ve čtvrtek, zřídka v úterý a v pátek. Tato praxe se pak ujala v polovici 17. stol. vůbec, takže čte-li se v úředním kalendáři na rok 1703,[171]) že »sedíno bývá v pondělí, je-li svátek v úterý, a ve čtvrtek, je-li svátek v pátek,« možno za to míti, že jde tu již poč. 18. stol. o obyčej nejméně 50 let starý, který se udržel až do zaniknutí úřadu.[172]) V 18. stol. jen zcela výjimečně konáno sezení také v jiný den v případě nutném (na příklad o revisi); takové schůze jmenují se »extraordinární«.[173]) Pravidelná zasedání bývala přerušována prázdninami často velmi prodlužovanými z různých příčin. V 16. stol. a v prvé půli stol. 17. vánoční prázdniny trvaly obyčejně od 9. prosince do 8. ledna,[174]) druhdy i déle, velikonoce prodlužovány

---

[166]) viz pozn. 165.

[167]) Rkp. č. 1172, f. 218' (kniha invent. starom. 1564—84), viz »kancelářku« písaře Floriana Pretlíka.

[168]) Zpráva teprve ze 17. stol. Rkp. č. 1394, f. 56 (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[169]) Rkp. č. 1383, f. 245 (manual decemv. V. U. 1578—9): »a také dobře jest věděla, kdy se na právě má sedati, nebo proto se na rathouze zvoní, že právní den jest«; rkp. č. 1386, f. 186 (protocol. decemv. V. U. 1614—16).

[170]) Rkp. č. 1381, f. 26' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601): »ač pak na rathouz přišla před polednem, když ještě pan purkmistr a páni na soudnejch věcech seděli, v čemž na paměť pana mistra od Zahrádek se táhne, ale že již páni soudcové byli vyvstali.« Častěji slyšíme, že nebyla sesí, protože nebylo co jednati; viz pozn. 189.

[171]) Nový tytulární kalendář ke cti sv. Václava knížete, mučedlníka a patrona království českého. Sepsaný od Petra z G r y n w a l d u.

[172]) Pravidelně v kalendářích, mimo to v častěji již citované zprávě z r. 1748. Rkp. č. 646, f. 45 (pat. a reskr. 1747—55).

[173]) Rkp. č 1403, f. 247'—249 (protoc. decemv. V. U. 1769—75).

[174]) Rkp. č. 1383, f. 279, 283 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 130 (manual. decemv. V. U. 1606—12), 1609—10 od 7. prosince do 11. ledna, č. 1385, f. 274, 1610—11 od 13. prosince do 10. ledna, ibid, f. 363—4, 1611—12 od 5. prosince do 9. ledna, ibid, f. 398. 1614—15 od 16. prosince do 12. ledna, č. 1386, f. 87 (protoc. decemv. V. U. 1614—16), 1628—9. od 28. listopadu do 12. února, č. 1392 f. 103, 104 (protoc. decemv. V. U. 1626—30), 1629—30 od 6. listopadu do 8. ledna, ibid. f. 168, 169..

na dobu od tří neděl do dvou měsíců.[175]) Velmi dlouhé byly také prázdniny provázející všechny ostatní církevní slavnosti, výroční trhy, sněm, vinobraní a konečně také obnovení desetipanského úřadu. Při změně v desetipanském úřadu nesedělo se mnohdy 14 dní i déle.[176]) Od půle 17. stol. lze pozorovati, že jsou prázdniny přece poněkud kratší, také méně časté; počátkem stol. 18. čte se dokonce přesné vyměření délky »ferií«.[177]) Vánoce vyměřeny od 17. prosince do 7. ledna, velikonoce na 14 dní; prázdnin zůstalo sice dosti, ale pokrok je v tom, že byly alespoň přesně vytčeny. Souvisí to zajisté s postupující byrokratisací, která zavládla ve všech městských úřadech, které stály v úplné závislosti na úřadech zeměpanských. Nařízením však nebylo možno odstraniti různé prázdniny, které si vynutily mimořádné okolností, zejména v době války nebo moru,[178]) nezřídka na dosti dlouhý čas. Dosti bylo také drobných příčin, pro něž se nesedělo jeden i dva dny, jak často se najde v protokolech.[179])

Větší nepravidelnosti než zmíněné již prázdniny způsobovaly v úřadě nepořádky v navštěvování sessí desetipány, na něž jdou stížnosti nepřetržitě, a které nedovedla zastaviti ani zmíněná již nařízení vyšších úřadů

---

[175]) R. 1580 od 18. března do 7. dubna, rkp. č. 1381, f. 61—63 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), r. 1623 od 11. dubna do 20. června, č. 1390, f. 23—4 (protoc. decemv. V. U. 1623—24), r. 1624 od 21. března do 15. dubna, č. 1390, f. 95—6, r. 1627 od 19. března do 12. dubna, č. 1391, f. 101—2 (protoc. decemv. V. U. 1624—7).

[176]) R. 1608 se nesedělo od 24. března do 24. července, rkp. č. 1385, f. 174 (protoc. decemv. V. U. 1606—12), r. 1609 od 7. května do 4. srpna, ibid. f. 241—2.

[177]) V kalendáři na rok 1703 se praví,. že ferie u desetipánů jsou jako v radě; v radě pak přesně vytčeny. Vysazení prázdnin je jistě původu staršího, zmiňuje se o něm také již Weingarten v »Andermalig vermehrte edicion speculi civium« z r. 1690, str. 28.

[178]) Roku 1628 »za příčinou vojáků, pěšího lidu, kteří z měst pražských vytáhli, na právu neseděli«, rkp. č. 1392, f. 75 (protoc. decemv. V. U. 1627—30), r. 1630 »pro roztržitost vojenskou«, č. 1389, f. 118 (manual. oblig. decemv. V. U. 1619—74), r. 1757 »post finitam obsidionem ac recessum Borusicum a civitate Pragensi deo auspice sessiones incoeperunt«, č. 1400, f. 72 (protoc. decemv. V. U. 1756—59). »Pro morní ránu tento měsíc (srpen 1649) nic jiného řízeno není«, č. 1393, f. 63 (protoc. decemv. V. U. 1646—48), r. 1713 nařízeny císařským reskriptem pro »infectionsübel« soudní prázdniny, rkp. č. 1396, f. 59—60 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754), zrušeny ibid., f. 65—6. Podob. r. 1757, č. 791, f. 131 (liber decret. V. U. 1757).

[179]) Pro requiem za ženu jednoho ze soudců, rkp. č. 1393, f. 48 (protocol. decemv. V. U .1646—48). »Hac die non fuit sessio propter requiem illustrissimi et excellentissimi comitis de Martinic, supremi burgravii. Hac die alias non fuit sessio propter processionem veteroboleslaviensem«, č. 1394, f. 135' (protoc. decemv. V. U. 1649—50). »Ačkoliv dnešního dne pro jistou příčinu, totiž že páni desíti soudcové pro vyupomínání sněmu na neusedlé osoby s čtvrtečními hejtmany deputirováni byli... (sedíno nebylo)«, č. 1246, f. 21' (protoc. decemv. V. U. 1658—1661). Toho dne nebylo sedíno, poněvadž obec byla pospolu«, ibid. f. 152'.

v 17. stol. Jistě nemůže býti soudcům omluvou, že nejinak bývalo v radě i v jiných úřadech městských. Všude slyší se stížnosti, jichž oprávněnost se jeví také v desetipanských protokolech velmi často se opakujícími poznámkami, »že pro malej počet pánů soudcí« nebylo možno rozhodovati.[180]) Roku 1623 po prvé slyšíme o tom, že rada určuje tresty na zanedbávání návštěvy sezení. Ustanoveno totiž, aby podobně jako v radě, také u desetipánů byla na neúčast při schůzi pokuta ½ kopy. »Pokudž pak by z pánů který jakou pilnou práci a odjezd před sebou měl, že by se nemohl dáti najíti, aby sobě nestížil před osobou jeho (staršího) ohlásiti«, nařizuje se ku konci.[181]) Ustanovení však nápravy nepřineslo. Roku 1649 zase rozhodují si sami soudcové, aby, »kdo by k povinnosti v 9 hodin německých nepřišel, dvě pinty vína za pokutu povinen byl dáti«,[182]) a hned na to r. 1650 oznámena soudcům instrukce pánů místodržících, že ti, kdo schůze zanedbají, mají dávati pokuty.[183]) Podobná nařízení opakují se pak v 18. stol. v létech 1735, 1736 (dvakrát), 1760 a 1773.[184]) Naposled hrozilo se už nejen peněžitou pokutou (2 kop), ale i arestem. Slyšeti jest však již také o jiných pokutách, totiž o tom, že pro nepořádné docházení do sessí dva ze soudců byli zbaveni úřadu.[185]) Zejména v druhé půli stol. 18., kdy přistoupilo k nepořádnému navštěvování sezení také to, že místa soudců z úsporných důvodů nebývala všechna obsazena, najde se někdy skutečná porucha celé úřední činnosti. Tak roku 1768 musili býti jmenováni radou ad hoc k vyřízení bezodkladných věcí k desetipánům dva měšťané,[186]) r. 1773 dostavili se dokonce dva assesorové desetisoudců do rady, kde přednesli, »kterak jenom oni dva při ouřadě se vynacházejí a následovně sessí držeti nemohou«.[187]) Tehdy odkázány strany od desetipánů se vším na městskou radu, kde také depono-

---

[180]) Rkp. č. 1383 (man. decemv. V. U. 1578—9) f. 101, 105, 117', 242, 250', 293. »A zde při právu nebylo naň více než jednou voláno, u toho páni soudcové nebyli, nežli dva«, 298. K usnášení bylo třeba 6 soudců: K o l d í n, Práva městská, str. 20; podob. č. 1386, f. 9, 200 (protoc. decemv. V. U. 1614—16), č. 1390, f. 30, 72, 84', 90, 98, 103', 107 (protoc. decemv. V. U. 1623—24), č. 1391 f. 16', 41' 68, 68', 77 (protoc. decemv. V. U. 1624—27), č. 1392 f. 66', 97, 99', 140', 147', 185 (protoc. decemv. V. U. 1627—30), č. 1393 f. 31, 43, 45', 58, 91 (protoc. decemv. V. U. 1646—48), č. 1394 f. 79' (protoc. decemv. V. U. 1649—50), č. 1246 f. 16', 17', 18, 86, 134', 240', 245 (protoc. decemv. V. U. 1658—1661), atd.

[181]) Rkp. č. 1390 f. 22' (protoc. decemv. V. U. 1623—24).

[182]) Rkp. č. 1394 f. 56, 58 (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[183]) Rkp. č. 1394 f. 152 (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[184]) Rkp. č. 1327 f. 131, 170, 206 (manuale consil. in polit. et publ. 1731—37), č. 1365, f. 172 (protocol. consil. in publ. et polit. 1758—60), č. 1368, f. 217 (protoc. consil. in publicis 1770—73).

[185]) Viz pozn. č. 96.

[186]) Praesentibus praenobilibus ac consultissimis dominis Stiepanovsky et de Hauenthal, qua ab amplissimo magistratu ob defectum numeri denominatis assidentibus in officio nostro…«, rkp. č. 1402 f. 253 (protoc. decemv. V. U. 1703—09).

[187]) Rkp. č. 1368, f. 216 (protoc. consil. in publ. 1770—73).

vány všechny spisy, až do nápravy nedostatku. Bylo tedy na čas úřadování u desetipánů zastaveno vůbec.

Bylo řečeno, že není možno nedbalost soudců omluviti tím, že ani v jiných úřadech městských nebylo jinak; jakousi omluvu však přece pro ně lze nalézti. Od druhé půle 17. stol. častěji je slyšeti, že se buď při sezení nic důležitého nestalo,[188]) nebo dokonce, že sesse nebyla, protože nebylo o čem jednati.[189]) Zjev ten souvisí se všeobecným a značným poklesnutím agendy u desetisoudců v 17. stol.; ten úbytek lze také ciferně zjistiti a je účinkem obmezení jejich kompetence, jež se v ten čas stalo. Velikost poklesu agendy zjevuje se ještě lépe, uváží-li se také, že v 17. stol. mívali desetipáni jen dvě pravidelná sezení v týdnu proti čtyřem v 16. stol., ačkoliv přece písemným procesem, který byl v 50. letech 17. stol. zaveden, ujala se značná zdlouhavost ve vyřizování pří, a nad to musili desetipáni vyřizovati stále nové a nové dotazy nadřízených úřadů, podávati zprávy, výkazy, žádosti a vůbec všechno to, co přinesla do starého úřadování městského nová doba proniknutá byrokratickým duchem.[190]) Vším tím možno jenom dovoditi, že ani zrušení desetipanského úřadu není převratem; úřad, který vznikl v 16. stol. z nutné potřeby, který byl po více než sto let významným a důležitým, stal se během 18. stol. snadno postradatelným, tak jako všechny druhé delegované úřady městské rady. Rok 1783 jest tedy jenom posledním článkem ve vývoji.

Jako u všech jiných městských úřadů, tak také u desetipánů pře bývaly slyšeny jedině v české řeči po celé 16. stol.[191]) Výjimky se nenajdou, ač bylo tu mnoho jednání s cizinci, protože podstatná část desetipanské agendy týkala se pří německých i vlašských kupců.[192]) Kdo neuměl česky, musil si zjednati prokurátora, řečníka, který by za něj mluvil.[193]) Cizojazyčné průvody ku při překládal k potřebě soudců do češtiny radní písař

---

[188]) Rkp. č. 1398, f. 161' (man. obligac. decemv. V. U. 1619—74) »ist nichts wichtiges vorgekommen«, č. 1399, f. 40, 65' (protoc. decemv. V. U. 1753—55), č. 1402 f. 227', 235 (protoc. decemv. V. U. 1763—69), č. 1403 f. 13', 20', 122, 198 (protoc. decemv. V. U. 1769—77).

[189]) Rkp. č. 1246, f. 99' (protoc. decemv. V. U. 1658—1661). »Ačkoliv se páni desíti soudcové sešli, však v repositácích nic zaznamenáno nebylo, a tak sessí nebyla.« Podobně ibid., f. 89, 123' atd.

[190]) Ta okolnost, že v 17. a 18. stol. nebývají tak dlouhé prázdniny jako v 16., nemůže býti výkladu, myslím, na závadu, neboť rozdíl je neveliký.

[191]) Koldín B. VIII. »Přede všemi soudy v království českém pořádnými, kdyžby jeden druhého z čehožpakkoli viniti chtěl, má a povinen bude původ svou žalobu v jazyku českém na obeslaného aneb obviněného činiti. Obviněný pak též českým jazykem má jemu odpovídati.«

[192]) O právech češtiny viz Z. Winter: Kulturní obraz, II., str. 641, Ophthalmius, C. jur. boh. IV. 5, str. 90—95.

[193]) Rkp. č. 1381, f. 163 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601) poučný je případ »(Němec obeslán) ... dotázka na něj učiněna od práva, co by tomu říkal, a poručeno mu bylo, aby se přítelem opatřil. Oznámil latině: Quod non sit res tanti momenti, ut curaret procuratorem, sed ut latine aut germanice

a pečetil svým sekretem.[194]) V úředních knihách není jiných zápisů než českých, časem jen užil písař nějaké ustálené latinské fráse, jako: »Quod potest fieri per pauciora, stultum est fieri per plura«, »ad imposibilia neque deus, neque natura obligat«, »accusare non licet et iudicare simul«, atd.[195]) Ale jinak bylo po Bílé Hoře. Tam, kam se němčina ještě nedávno darmo tlačila, našla teď otevřenou cestu obnoveným zřízením zemským, kde, jak známo, se ustanovuje, »aby řeč česká a německá v našem dědičném království českém zároveň průchod a vzrůst svůj měla — protož spisové buď v české nebo německé řeči podávány býti mají.«[196]) Nařízení pak opakuje se v instrukci pro apelace z 26. listopadu 1644, kde se ještě více rozvádí tak, že původ má viniti v té řeči, »které by reus povědom byl«. Zná-li obviněný obě řeči, je na vůli původově, v které ho chce viniti.[197]) Následek toho projevuje se dosti záhy. V protokolech desetipanských najde se první německý zápis z r. 1648.[198]) V následujících letech vyskytují se v protokolech střídavě zápisy české a německé[199]) Že sporů v obojí řeči bylo tehdy asi stejně mnoho, svědčí nejlépe ta okolnost, že r. 1659 jsou dvojí protokoly, české a německé.[200]) Zachován je jenom český protokol,[201]) který však končí rokem 1661, a potom není až do konce 17. stol. ani jediného desetipanského protokolu. Stav do konce století tedy sledovati nelze. Jisto však je, že r. 1711, kdy jest zachován desetipanský protokol, není již zase dvou řad, českých a německých knih vedle sebe, a to nepochybně proto, že počet pří česky vedených příliš poklesl. Velikou převahu udržují si pak až do zrušení desetipanského úřadu zápisy německé, ale časem vždy

---

acu-et. Odloženo nicméně do zejtřka, aby sobě přítele objednal a tu, což mu zapotřebí bude, přednesl. Když pak v outerý po neděli Laetare opět na ně zavoláno bylo, opáčila svou žádost Ludmila Pihonová, a poněvadž včera pro přítele odloženo bylo do dneška, že jest Němec a dluhu neodpírá a pan Pihon jednu a on druhou škartičku má (cedule řezané), žádala proti němu za rozkaz právní. Vystoupili opět a Eliášovi poručeno, aby sobě přítele zjednal. Nechtěl to učiniti, oznámeno mu od pánů soudců: Poněvadž se mu tak líbí, aby šel do vězení zase.« Rkp. č. 1381 f. 171 (liber dict. V. U. 1789—1601). Ještě r. 1623 hájila se strana proti čtení jistého průvodu, »že se německy nic nepřijímá ku právu«: soudcové tomu přisvědčili. Rkp. č. 1390 f. 99 (protoc. decemv. V. U. 1623—24).

[194]) Rkp. č. 1381, f. 11 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601), č. 1393, f. 108 (protoc. decemv. V. U. 1578—9).

[195]) Rkp. č. 1381, f. 104, 107 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601), č. 1385, f. 89 (manual decemv. V. U. 1606—12).

[196]) Obnovené zřízení zemské C II.

[197]) Otisk instrukce: Weingarten, Codex Ferdinandeo-Leopoldino-Josephino-Carolinus, str. 240, opis v exempláři obnoveného zřízení zemského v knihovně arch. m. Prahy VI B 46, který patřil úřadu desetipanskému.

[198]) Rkp. č. 1393, f. 187 (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[199]) Protokol rkp. č. 1394, začátek č. 1246.

[200]) Rkp. č. 1246, f. 70 (protoc. decemv. V. U. 1658—61): »vide in protocollo Bart. Werner de Geiersperk germanico«, podob. ibid. f. 74.

[201]) Rkp. č. 1246.

přece najdeme i zápis český.[202]) Vždycky a bez výjimky však si čeština udržela místo v protokolech v právnických terminech a nadpisech, které uvozují jednotlivá právní jednání, jako »vstoupení«, »rozkaz«, »obeslání«, »původy«, »s pilností«, atd. Zjev ten je neklamným důkazem, že ani mladší zněmčená škola právnická neopouští úplně starých tradic, že dávné právo Koldínovo s celou svojí terminologií žije dále, třeba vždy se cituje jen obnovené zřízení zemské a deklaratoria. V knihách obligací najde se po prvé němčina r. 1642.[203]) Německých smluv je však zapsáno až do 70. let 17. stol. ku podivu málo. Počet českých smluv je totiž třikrát tak veliký, jako německých;[204]) oboje smlouvy jsou pak zapisovány v jedné knize. Německé knihy obligační vedle českých byly založeny až r. 1664. Tím rokem počíná první nám zachovaná německá kniha obligační,[205]) tím rokem přestávají také zápisy německé v knize, do níž dříve bývalo zapisováno česky i německy. Současně také pozoruje se znatelný vzestup v užívání němčiny ve smlouvách u desetisoudců uzavíraných. V následujícím desítiletí, totiž od r. 1664 do 1674, bylo zapsáno u desetipánů 50 smluv německy a jen 30 česky. Úpadek češtiny jde tu tedy neobyčejně rychle. Nedostatek zachovaných knih brání však i tentokráte rozhodnouti, kdy zanikly vůbec u desetipánů zvláštní české knihy obligací. Určitě lze je sledovati do r. 1691.[206]) Krátce potom snad už zašly; alespoň r. 1712 mluví se o smlouvě »libro transactionum fol. VII.« ingrosované,[207]) aniž by bylo třeba blíže určovati, zda jde o knihu českou či německou. Patrně proto, že českých knih už nebylo. Nejpřesnějších vědomostí po této stránce lze získati o knihách sentencí. Zachována jest sice jen jediná kniha, která náleží letům 1663—1689,[208]) a jest knihou německých sentencí; z několika citátů v protokole lze však posunouti termin, kterým určitě počíná existence

---

[202]) Rkp. č. 1397, f. 25', 34', 46, 69', 70, 97', 102', 141', 142, 231', 234'—5, 271, 280' (prot. decemv. V. U. 1711—13), č. 1398, f. 10'—11, 27'—28, 31', 38, 71, 86, 89'—90, 106, 120', 162', 179', 186 (prot. decemv. V. U. 1749—52), č. 1399, f. 3, 9', 11, 12, 19', 24, 29, 49, 245', 256' (prot. decemv. V. U. 1753—5), č. 1400, f. 21', 78, 93', 144', 145, 149, 159—159', 167', 193', 199', 217 (prot. decemv. V. U. 1756—59), č. 1401, f. 3, 20—20', 77'—78, 79, 105' (prot. decemv. V. U. 1760—1763), č. 1402, f. 43, 257'—258 (prot. decemv. V. U. 1763—1769), č. 1403, f. 80, 123', 185 (protoc. decemv. V. U. 1769—75).

[203]) »Ad 20. mai 1642 ist auf ubstehende summa in abschlag bezahlt funfzig gulden.« Rkp. č. 1389, f. 230 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—1674).

[204]) Rkp. č. 1389 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—1674).

[205]) Rkp. č. 1395 (liber oblig. decemv. V. U. 1664—93).

[206]) Zvláštní něm. kniha obligací je č. 1395; zmínky o liber contractuum germanicorum v č. 1142, f. 101 a 135' (liber sent. decemv. V. U. 1663—1669), z r. 1671. Jazykové nařízení obnov. zřízení nebývalo vždy zachováváno; příklad z r. 1764 »Gegenwärtiger vergleich ist in conformitate des teutsch formierten comisional prothocolli auch teutsch verfasset und ingrossiret worden, denen parthen aber, weilen beide böhmisch, in böhmischer sprache transferiret, [und] abschrift ausgefolget worden«; č. 1402, f. 65 (prot. decemv. V. U. 1763—69).

[207]) Rkp. 1397, f. 183', 215' et passim (protoc. decemv. V. U. 1711—13).

[208]) Rkp. č. 1142.

zvláštních německých knih sentencí, ještě o několik roků zpět, totiž k letu 1659.[209]) O tom, kdy zanikly zvláštní české knihy sentencí, možno se dověděti sice jen nepřímo, ale dosti přesně. Z let 1740—1756 připomíná se totiž ještě Liber sentenciarum germanicarum«, což jistě předpokládá také existenci českých knih v této době. Roku následujícího, totiž 1757, čte se však odvolání prostě na »liber sentenciarum«.[210]) Lze tedy se značnou pravděpodobností usuzovati, že teprve r. 1756 zvláštní česká kniha zanikla. Nemůže býti ovšem o tom pochybnosti, že již dlouhou řadu let před tím asi trpěla velkým nedostatkem zápisů. České zápisy vedle německých až hluboko do 18. stol. lze sledovati v desetipanských knihách také v knihách dekretů. Většina dekretů desetipánům od rady i od apelací posílaných jest sice od poloviny 17. stol. německá, přece však časem vyšel také český dekret, a to nejen od rady, nýbrž i od soudu apelačního.[211]) Celkem lze shrnouti, že desetipanské knihy ovládla němčina neobyčejně rychle, mnohem rychleji než radní, které ještě v 80. letech 18. stol. mají protokoly skoro výhradně české; rada dostává r. 1773 po úřední visitaci od apelací přímý rozkaz, aby jednání německá v protokolech po německu byla zapisována, a přímo se jí vytýká, »dass bei euerem gerichtsstand die rats und sessionsbücher nur allein in böhmischer sprache geführt werden.[212]) Vysvětlení podává, jak je již výše naznačeno, asi to, že u desetipánů bylo mnoho jednání s cizinci, a pokud i s domácími, tedy hlavně s obchodníky, kteří byli v 18. stol. z veliké části u nás Němci.

Až do vydání Koldínova zákoníku užívali desetipáni jinde málo obvyklých práv Brikcího z Licka.[213]) Někdy také se strany dovolávaly zemského zřízení, jindy některých usnesení sněmovních. Roku 1581 výslovně se staví proti sobě Brikcí jako právo staré, a Koldín jako platné právo nové,[214]) a teprv později důsledně se rozumí terminem »právo« kniha Koldínova. Obnovené zemské zřízení nesáhlo na stará Koldínova práva přímo. Ta zůstávají nejen dále v platnosti, ale i v užívání, čehož nejnápadnějším svědectvím je fakt, že práva Koldínova tištěna byla ještě dva-

---

[209]) Rkp. č. 1246, f. 100: »Sentenciam vide libro sentenciarum germanico«; podob. f. 104, 115, 213' (protoc. decemv. V. U. 1658—1661).

[210]) Rkp. č. 1400, f. 91' (protoc. decemv. V. U. 1756—59).

[211]) Od rady: rkp. č. 1396, f. 14', 15, 75, 76, 123, 178, 204', 212, 257 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754), č. 1608, f. 180 (liber decret. V. U. 1727—39), č. 1609, f. 176 (liber. decretac. V. U. 1731—3), č. 1610, f. 71', 205' (liber decret. V. U. 1734—7), č. 1611, f. 257 (l. decret. V. U. 1737—41), č. 1614, f. 276 (l. decret. V. U. 1748—53), č. 1619, f. 185 (l. decret. V. U. 1764—6); od apelací: č. 1396, f. 190', 201', 277'. 291 (liber decr. decemv. V. U. 1699—1754).

[212]) Rkp. č. 809, f. 5' (liber decret. V. U. 1773—84).

[213]) Rkp. č. 1381, f. 21, 22' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 50, 64, 66' (man. decemv. V. U. 1578—9). Srv. Winter: Kult. obraz. II., str. 632—3. — Vydání: Práva městská, v Praze, 1880, od J. a H. Jirečků.

[214]) Rkp. č. 1381, f. 88 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

Manuál v době ústního procesu.
(Písmo Floriána Pretlíka. Z rkp. č. 1383.)

1648

Januarius.

Feria 2da Post Nouum Annum 2. January e.

Pl: P: Ziossige dobranowske, s Girzikem Hubnerem
ad Replicam.

Plnomocznik P: Ziossige dobranowsk: slozil Replicu proti Excepti Girzika Hubnera ktera stranie do ... ad duplica communiczirowana, na dodana do Michala

Anna Kolarzka s Annau Senikowau

Anna Senikowa slozila Interrogatoria proti Articulum Positionalnim Anny Kolarzky, ky obrwadelkiwir ... Miesta Prazskeho, a wedle nich aby swiedky od Kolarzky wedeny Examinowany byly zadala

Feria 2da Ipsa die SS.orum trium Regum 6. January

Waclaw Aldarsky s Janem Smaulem ad Exceptionem.

P: Jan Smaul slozil Odporowanj proti Zalobie P: Waczlawa Alldarskeho ... dalsi ... zadal, aby strany k ... podani byly, Parolano, a

30 kr. k ... dni ~~...~~ Stredazmini, 9. January strany obeslany, a Commissarj P: Kasspar Rasl, P: Kasspar Sprangfelder, P: Jan Pischen.

Protokol v době písemného procesu.
(Písmo Jindřicha Řečického. Z rkp. č. 1393.)

krát během 18. stol.[215]) i opisována;[216]) r. 1697 pak recipována dokonce pro Moravu.[217])

Snahám o unifikaci práva městského se zemským vyšlo samo obnovené zřízení značně vstříc tím, že také ono přineslo úplnou recepci práva římsko-kanonického právy zemskými, jako Koldínovo právo městské znamenalo dovršení recepce v právu městském.[218]) Zůstaly ovšem i potom mezi oběma právy rozdíly, třebas základ byl týž. Nejpádnější z nich spočívá v různém procesním řádu obou práv. Ve většině našich měst »procedirovalo se« totiž podle Koldína i dříve ústně čili mluvilo se i »k píru«,[219]) kdežto obnovené zřízení zemské předpisovalo proces písemný, »procedirování v spisích«.[220]) Jest pochopitelné, že snahy unifikační zastavily se u tohoto nejnápadnějšího rozdílu a šlo o jeho odstranění. Král Ferdinand II. již roku 1641 obrátil se na apelační soud se žádostí o dobré zdání. Ten velmi ochotně přisvědčil jeho názoru tak, že nejen schválil zavedení písemného procesu u městských instancí, ale ještě zcela všeobecně se přimlouval za »přizpůsobení« práv městských obnovenému zřízení.[221]) Na základě dobrého zdání král ještě roku 1641 nařídil zavedení písemného procesu v královských městech, prozatím však, pokud se týkalo Prahy, jenom u rady, ne tedy u nižších instancí. U těch zaveden písemný proces až o tři léta později, totiž r. 1644, důležitou královskou instrukcí vydanou apelacím.[222]) Jí byl tedy zaveden písemný proces také do desetipanského úřadu.[223]) Byl to jistě důležitý krok k unifikaci obojího práva, zdá se však, že ještě více na prospěch rozšíření zemského práva bylo hojné užívání obnoveného zemského zřízení jako práva subsidiárního u městských instancí. Zjev ten lze pozorovati již v době předbělohorské, tehdy

---

[215]) Roku 1711 a 1755, Úvod k Jirečkovu vydání Koldína, str. IV.

[216]) Jeden rukopis z r. 1679 sám jsem kdysi koupil.

[217]) Resoluce cís. o tom otištěna Haněl: O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě, 1874, str. 067—8.

[218]) Ott: Beiträge zur Receptionsgeschichte, 1879, str. 202—3.

[219]) Koldín: Práva městská, A. XLV.

[220]) »Pročež milostivě za dobré jsme uznati ráčili, aby napotom místo oustního procesu při soudu zemském proces v spisích uveden byl.« O. Z. Z. C I. (str. 120).

[221]) Weingarten, Codex Ferd. Leop. Joseph. Carol., str. 217.

[222]) Doklad viz v poznámce následující.

[223]) »Král. náš tribunál apel. na to obzvláštní pozor jmíti bude a všecky královská města naše k tomu přidrží, aby ona napotom v právních věcech vedle způsobu našeho sub dato 20. septembris a 28. octobris anni 1641 vyšlých resolucí, podobně i při postranních právích jináč nežli v spisích procedirovati a říditi nedopouštěli.. « otisk Weingarten, Codex Ferd. Leop. Jos. Car., str. 240 ss. Že třeba nepřesnému terminu »práva postranní« rozuměti také »nižší instance«, svědčí poznámka v císařské instrukci z r. 1650, 27. srpna, »že vedle té od nás královskému tribunáli apelací na hradě pražském v létě pominulým šestnáctistým čtyřicátým čtvrtým vydané a královským městům našim insinuirované instrukcí, v kterýž vyměřeno jest, aby při dolejších právích tolikéž v spisích procedirováno bylo.« Sb. listin I./123.

však nabýval zvláštní síly. Pěkným dokladem toho, jak často se užívalo zřízení zemského u desetisoudců, i kdyby nebylo hojných jeho citátů v desetipanských knihách, by bylo, že r. 1643 desetipáni jistě s nemalým nákladem si pořídili k úřední potřebě český exemplář obnoveného zřízení zemského s novelami. K několika tištěným archům bylo třeba větší část doplniti rukopisně, protože, jak známo, tisk českého textu obnoveného zřízení zemského velmi záhy uvázl a nebyl dokončen.[224]) Obojí cestou právě naznačenou, totiž zavedením písemného procesu a hojným užíváním obnoveného zřízení zemského u městských soudů zatlačováno tedy Koldínovo právo stále víc a více. Slyší se o něm málo, alespoň u desetipánů, třebas zůstává nepřetržitě právem platným.

Nyní třeba upozorniti ještě na třetí zdroj práva a zároveň třetí proud, který bral váhu starým městským právům na jejich domácí půdě. Byla již zmínka několikráte o tom, že ve století 17. a 18. byly posílány stále nové a nové rozkazy od zeměpanských úřadů městským stolicím, a to jak městským radám, tak jejich delegovaným úřadům. Mnohá z těchto zakročení týkala se jen určitého právního případu, měla tedy jen přechodnou platnost, jiná však upravovala soudní jednání i právo u městských instancí zcela všeobecně, ať už ve formě instrukcí, cynosur nebo dekretů. Tak několikerou cestou městské pravo došlo velmi podstatných změn ještě během 17. stol., a tím nastala naléhavá potřeba kodifikace skutečně platného práva při městských soudech. Úředně tato potřeba nebyla ukojena nijak, za to, a bylo to, tuším, věcí neobyčejně významnou, dostalo se neúředně městským soudům do rukou koncem 17. století několik knih, které přesně zachycovaly stav soudního zřízení u všech soudů, a tedy také u městských. Jsou to známé práce Weingartenovy, z nichž pro městské soudy jest zejména důležitá jeho »Manuductio«,[225]) »Vindemia iudicialis«,[226]) »Manuduction zum rechtsprocess«[227]) a do jisté míry i jeho »Codex Ferdinandeo-Leopoldino-Josephino-Carolinus«, vytištěný r. 1720, který sice již nezpracovával nových nařízení, ale přece sebráním jich usnadňoval po nich přehled. Později v 18. stol. nevznikla již díla rozsahem svým a úplností podobná Weingartenovým,[228]) a to bylo, tuším, jednou z příčin stálé nejistoty

[224]) Exemplář v kožené vazbě v knihovně archivu města Prahy VI. B. 14. Titulní list chybí; na prvém listě jest zapsáno rukou Herštejnského, písaře desetipanského: »Tato obnovená práva a zřízení zemská, též J. M. C. deklaratoria neboližto novelly obstaráním slovútné a vzácné poctivosti pánův desíti soudcův tohoto Starého města pražského v létu páně 1643 vyzdvihnuta jsou, a to zejména těchto... (jmenováni všichni soudci). Zřízení napsal Jan Crineus.«

[225]) Manuductio oder wegweiser, wie bei den burgerlichen ständgerichtern im königreich Böhmen rechtlichen zu verfahren. R. 1680, 1692, 1720.

[226]) Andermahlige und vermehrte edition Vindemiae iudicialis, r. 1679.

[227]) Manuductio zum rechtsprocess sowohl bei denen höhern als stadtgerichtlichen instancien..., 1699.

[228]) Význam mají knihy Jana Jiřího Millera z Mühlensdorfu a »Ma-

městských instancí, odpovídají-li jejich jednání platnému řádu, a zdrojem plynoucí z toho bázně před úřady zeměpanskými i zmatků. Takovými cestami ovšem autonomie městská byla neodvratně vedena k r. 1783 a k tomu, co přinesl. Vystihnouti všechno množství nařízení, kterými upravovala a pozměňovala zeměpanská moc soudní řády městské od doby bělohorské, je prostě nemožné. Je třeba zmíniti se právě jen o těch nejdůležitějších, která pro úřad desetipanský mají význam. Tak z doby hned následující po obnoveném zřízení pocházejí instrukce pro rady a delegované soudy měst pražských z let 1637, 1648 a 1650.[229]. Řád apelační byl upraven již zmíněným nařízením pro apelace z r. 1644 (u desetipánů vstoupilo v platnost teprve r. 1647), potom r. 1712[230]) a 1734,[231]) kdežto revise teprve v letech 1655 a 1669.[232]) Procesní řády byly vydány v 18. stol. do r. 1783 dva, a to první Marií Teresií r. 1753,[233]) druhý Josefem II.; ten vstoupil v platnost dne 1. ledna 1782.[234]) Spory o směnky byly upraveny, jak bylo pověděno výše, r. 1716 všeobecným zavedením směnečného řádu vratislavského a r. 1763 zřízením zvláštního směnečného a obchodního soudu a zároveň uzákoněním nového směnečného řádu. Zbývá konečně zmíniti se ještě o několika nařízeních, jimiž byly upraveny taxy v úřadech městských, totiž o reskriptu z r. 1674, jímž vysazeny taxy nižším městským úřadům,[235]) o tak zvané taxe eleonorské z r. 1711,[236]) taxe pro obchodní a směnečný soud z roku 1768,[237]) a taxe císaře Josefa II. z r. 1781.[238])

Písemnosti vydávané od úřadu, zejména různé zprávy a výpisy, které žádaly strany, neb svazky spisů jdoucích k apelaci, bývaly pečetěny desetipanskou pečetí. V 18. stol. užívali soudci dvou typářů: pečeti větší, kterou měl v uschování ředitel úřadu, a menší, notářské, kterou choval u sebe písař.[239]) Stejně tomu bylo patrně také dříve, neboť již v prvé polo-

---

nuductio ad praxim iuridicam«, vydaná od Joh. Frid. Rüdigera r. 1729 a r. 1751.

[229]) 18. července 1637, rkp. č. 994, f. 226 (liber statutorum V. U. ab a. 1477), r. 1648, č. 747, f. 210' (liber decret. V. U. 1651—56), 27. srpna 1650 sb. listin I./123.

[230]) Rkp. č. 995, f. 365 (lib. rer. memor. 1667—1729), č. 1396, f. 55' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[231]) R. 1734, 16. dubna, č. 1000, f. 72' (liber rerum memor. V. U. 1729—82), č. 1396, f. 205' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[232]) Weingarten: Codex Ferd. Leop. Joseph. Car., str. 359.

[233]) 23. ledna 1753 rkp. č. 646, f. 476 (patenty a reskr. 1747—1755).

[234]) Rkp. č. 1418 f. 71—71', 75—76' (lib. missiv. et decret. decemv. N. U. 1770—1783).

[235]) Weingarten, Codex Ferd. Leop. Joseph. Carol., str. 399, Sb. listin, I. 243/2.

[236]) Sb. listin I. 237; znovu se připomíná v procesním řádě r. 1753 a r. 1773. Rkp. č. 946, f. 63 (liber decret. Min. U. ab anno 1773), dále zvláštním dekretem r. 1769 č. 1418, f. 1' (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

[237]) Rkp. č. 616, nro. 44, (sbírka patentů 1766—68).

[238]) 1. listopadu 1781, rkp. č. 620, nro. 67 (sbírka patentů 1781—82).

[239]) V inventáři úřadu z r. 1783: »Ein grosses bei dem herrn Ignatz Prosch, als fürgewesten amtsdirectore aufbewahrtes, in silber gestochenes amtssiegel.

vici 17. století je slyšeti o pečeti, kterou měl písař, a která byla při úřadě.[240]) Z roku 1671 je zachována zajímavá zpráva o tom, jak si desetipáni pořídili novou pečeť. Rada jim nařídila, aby, než začnou nového typáře užívati, předložili starou i novou pečeť v radě k srovnání.[241]) Náklad na zhotovení nesl úřad šestipanský[242]) jako správce obecních důchodů. Dnes zachovány jsou ve sbírce pečetí archivu hlavního města Prahy dva typáře desetipanských pečetí; jsou to ty dvě pečeti, které byly popsány v inventáři pořízeném při likvidaci úřadu. První typář je pečeť větší, podlouhlého tvaru, rozměrů 34×39 mm, do stříbra rytá, na silném držadle. V rámci se zátočkami stojí Spravednost s mečem a vahami, pod ní je znak Starého města pražského. Legenda zní: S DECEMVIRATVS ANTIQAE VRBIS PRAGENSIS. Slohem svým náleží typář do 17. století; snad je to právě onen, který si pořídili soudci r. 1671. Druhý typář jest pečeť notářská, menší, v mosazi vyrytá,[243]) rozměrů 26×22 mm. Obraz jest podobný jako na první pečeti, jenom rozviliny rámce jsou slohově pokročilejší; legenda se shoduje s legendou prvního typáře. Celkovým svým rázem hodí se tato pečeť do polovice 18. stol.[244]) Obraz Spravedlnosti je však na obou typářích nepochybně řezán podle starší, dnes už nezachované předlohy, asi z 16. stol., a dovoluje alespoň poněkud si představiti, jak vypadala pečeť desetipanská v době starší.

II.

Desetipáni a jejich vztahy k jiným úřadům.

Styky desetipánů s městskou radou, dekretace, apelace, doba procesu ústního a písemného, dozor rady. — Vliv apelací rozkazy, odvoláním a dohledem tabely status iustitiae. — Vliv králův, revise, moratoria, rozkazy s všeobecnou platností a pro určitý případ. — Vliv gubernia. — Vliv císařského rychtáře — Poměr úřadu desetipanského k úřadu purkmistrovskému a k městskému rychtáři.

Desetipáni byli podřízeným městským úřadem, a je pochopitelno, že podle vývoje městské samosprávy podléhali městské radě nebo i úřadům zeměpanským a měli styky s rozmanitými správními orgány, městskými i královskými. V starší době nejhojnější styky měli ovšem desetipáni s měst-

— Ein Kleines notariats, oder expedicions, in messing gestochenes amtssiegel.« Sb. listin I./603.

[240]) Rkp. č. 1393, f. 81' (prot. decemv. V. U. 1646—8).

[241]) »Pánům desíti soudcům v St. m. praž. s tím od pana purk. a pánů radních nařízením odeslati, aby dříve místného v tom nařízení, jak předešlou tak i nově rytou pečeť, kterouž jsou bez povolení nyní podotknutých pana purkm. a pánů radních rýti dáti neměli, k spatření do místa radního složiti neopomíjeli.« 19. novembris 1671, rkp. č. 1600, f. 117 (liber decret. V. U. 1668—80).

[242]) »Remittatur pánům ouředníkům šestopanským, aby to, co tak za tiež pečeť smluveno, zapraviti hleděli.« Rkp. č. 1600, f. 123 (liber decret. V. U. 1668—80).

[243]) Sbírka archivu hl. m. Prahy č. 105, 106.

[244]) Za radu děkuji panu dru. Karlu Guthovi.

skou radou, jako se svou první apelační stolicí. Teprve v 17. stol. ve věcech apelačních a v 18. stol. vůbec nabývaly většího rozsahu přímé vztahy desetipánů k apelacím; vliv rady na desetipány potom pozbýval významu, zejména od polovice 18. stol.[1]) Při tom však není možno říci, že by snad vliv městské rady na desetipány vůbec přestával. Udržoval se neustále, byť ne v té síle jako dříve, jak pěkně vyjevuje výrok samých novoměstských desetipánů, kteří o sobě praví r. 1773, »dass unseres zehnherrenamt, quoad publica et politica von einem löbl. magistrat der kön. Neuen stadt Prag, als unserer vorgesetzter instanz, gänzlich abhanget«...

K zasáhnutí rady do pře, která byla vedena u desetipánů, došlo nejčastěji na suplikaci některé strany podané v radě. Konšelé prosbu uvážili a vydali rozkaz, »dekretaci«, kterou ve starší době ve formě relace oznámil při desetipanském úřadě písař neb servus radní;[2]) v pozdější době pravidelně byla doručována dekretace písemná, na ceduli napsaná a podpisem písaře radního opatřená. Strany, jichž sporu se dekretace týkala, bývaly pak obeslány do desetipanského úřadu k »přeslyšení« dekretů.[3]) Rozkazy takové týkaly se urychlení soudního řízení,[4]) jindy opět odkladu[5]) neb zastavení exekuce, buď proto, že »by strana ještě o něco měla v radě činiti«[6]) neb že dlužník jest osoba důvěryhodná a nejde o veliký obnos,[7]) někdy konečně bez udání důvodu.[8]) Nezřídka bylo radou nařízeno, aby strana vězením nebyla stížena neb aby byla propuštěna.[9]) Ve starší době

[1]) Knihy radních dekretací máme zachovány v nepřetržité řadě od roku 1663—1784. Od 17. stol. klesá počet dekretací stále. Počínajíc rkp. č. 1617 (léta 1758—60) počet jejich se pak znovu nápadně snižuje, zbývají skoro jen jmenovací dekrety písařů a soudců; tak na př.: č. 1617, f. 47, 87, 194 (liber decret. V. U. 1758—60), č. 1618 nic, č. 1619, f. 185, 214 (1764—66), č. 1620 nic, č. 1621, f. 60. 217, 218 (z let 1769—71), č. 1622, f. 60. 62, 167, 211 (z let 1771—73), č. 1623, f. 4, 254, 274 (z let 1773—76), č. 1624. f. 125 (z let 1776—80), č. 1625, f. 52, 113 (z let 1780—82).

[2]) Rkp. č. 1383, f. 24, 33, 180, 228, 239 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 292, 298 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[3]) Rkp. č. 1393, f. 1', 62, 64', 79', 111', 133, 135, 146, 157, 160, 163' (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[4]) Rkp. č. 1383, f. 6', 180' (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1247, f. 14 (protokoly sentencí, přísah a relací 1658—1668).

[5]) Rkp. č. 1383, f. 33 (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1393, f. 135 (protocol. decemv. V. U. 1646—48).

[6]) Rkp. č. 1383, f. 24, 25, 180' (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1381, f. 148' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1285, f. 49 (manual. consil. V. U. 1595—6): »Pan Jan Šturan [v radě] žádal, aby p. soudcům o nějaké exekucí ze strany Šturana poručeno...«, č. 1391, f. 84' (protoc. decemv. V. U. 1624—27).

[7]) »Gleich wie nun aber die geringikheit des quanti debiti, sowohl auch als die wenige differentia temporis, weilen quod parum distat, nihil distare videtur, derlei rigorem iuris nicht meritiret, zu deme auch respectu des Polaks keine gefahr einiger entweichung gewesen...« Rkp. č. 1396, f. 271' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[8]) Rkp. č. 1601, f. 236' (liber decret. V. U. 1680—86).

[9]) Rkp. č. 1383, f. 99' a jinde passim (manual. decemv. V. U. 1578—9).

byla prostředkována také relací městské rady nařízení apelačních radů, gubernia nebo přímo císařská,[10]) poslední zejména ve věcech týkajících se moratoria.[11])

Osoby vyšších stavů a cizí měšťané oznamovali, alespoň ve starší době (z druhé polovice 17. stol. již není o tom dokladů), zpravidla svoje žaloby nejprve v úřadě purkmistrovském, a odtud teprve bývali k určitému dni sročeni k desetipánům.[12]) Zajímavý jest případ sročení, kdy desetipáni odmítli slyšeti jistou při, »poněvadž [původ] od obsílek upustiv utekl se k panu purkmistrovi a pánům, o sročení téhož nedoufá s ním, protož chce-li jeho dále se dovolávati, u pana purkmistra to bude moci učiniti.«[13]) Případ ten dal by se snad přímo vyložiti jako výraz nespokojenosti desetisoudců se zasahováním městské rady, tím spíše, že v odpověď na to sročena pře rozkazem rady k úřadu desetipanskému. Za pouhé rozkazy rady, třebas byly činěny také ve formě přímluv, možno považovati i ty relace rady, jimiž vyzváni desetipáni, aby poshověli některé straně, která nemohla platiti, a ji z vězení propustili. Jindy rozvaděné strany napomínány, aby se smířily, neb soudci vyzváni, aby ze sebe dva ustanovili, kteří by »komisí« mezi stranami zavřeli smlouvu.[14]) Anebo bylo vyzváni učiněno, aby poslali dva zástupce a svého písaře k purkmistrovskému úřadu, kde spor před nimi zašlý má býti smířen.[15]) Jindy zase prostě vyzváni, aby ně-

---

č. 2122, f. 270 (liber obligac. albus. V. U. 1572—83), podr. viz v stati o vlivu úřadu purkm. str. 820—21.

[10]) Rkp. č. 1383, f. 96 239 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1290 f. 312 (man. cons. V. U. 1610), č. 1601 f. 176 (liber decret. V. U. 1680—86), č. 1604 f. 186' (liber decret. V. U. 1708—16), č. 1606, f. 187 (liber decret. 1719—1723), č. 1607, f. 273, 283' (liber decret. V. U. 1723—27).

[11]) Rkp. č. 1604 f. 324, 337 (liber decret. V. U. 1706—18), č. 1605, f. 22' (liber decret. V. U. 1716—19), č. 1607, f. 381' (liber decret. V. U. 1723—27), č. 1608, f. 117 (liber decret. V. U. 1727—39), č. 1609, f. 258' (liber decret. V. U. 1731—33).

[12]) Rkp. č. 1381, f. 80, 103', 104, 104 123 135. 160', 167', 284 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1386, f. 4' (man. decemv. V. U. 1614—16) praví se, »že je osoba stavu vyšších.« — Patrně dálo se to podle smlouvy měst pražských asi z polovice 16. stol.: »Item kdyby který měštěnín, kteréhokoliv z měst pražských nadepsaných chtěl koho z soused a měšťan aneb obyvateluov na právě kterého města pražského z čeho viniti, buď v radě, buď před jinými soudci zřízenými, v tom aby tento pořádek zachován byl, že ten, kdož puovodem z jiného práva u města pražského být chce, má sobě u pana purkmistra obeslání na toho, kohož chce viniti, před kterékoliv soudce vyžádati«. Rkp. kláštěra strahovského kopie českého zemského archivu.

[13]) Rkp. č. 1381, f. 284 (liber dict. V. U. 1579—1601).

[14]) Rkp. č. 1599, f. 10—10' (lib. decret. V. U. 1656—1668), č. 1601, f. 246 (liber decr. V. U. 1680—1686), č. 1604, f. 277, 323 (liber decret. V. U. 1706—1718), č. 1605, f. 192 (liber decret. V. U. 1716—19), č. 1607, f. 328' (liber decret. V. U. 1723—27), č. 1608, f. 166' (liber decr. V. U. 1727—39), č. 1609, f. 13 24—24', 188' (liber decret. V. U. 1731—3), č. 1611, f. 117 (liber decret. V. U. 1737—41).

[15]) »Dass nechst künftigen montag nachmittag in dieser sache umb 3 uhr bei dem königl. bürgermeisteramt die comission gehalten werden würde, worzue sie zehenherrnamtleute zwei deputatos samt dem h. amtsnotario abzu-

kterou při, která před ně náležela, podali do rady.[16] Zvláště mnoho takových rozkazů týká se těch případů, kdy v radě bylo projednáváno konkursní řízení; tehdy všechny pohledávky na kridatáře, třebas před desetipány ohlášené, odkazovány do rady.[17] Jak již bylo výše ukázáno, až do 50. let 17. stol. byla zapisována před desetipány také přiznání k dluhům, jimiž se uvalovala nějaká břemena na majetek nemovitý; musila však býti zapsána také v radní kanceláři hořejší.[18] Důsledkem toho bylo, že také ukládány peníze desetipanským přísudkem vysouzené při radních knihách obligačních a že do nich zapisovány kvitance o zaplacení.[19] Zbývá nyní zmíniti se ještě o tom, že rada zasahala do úřadování desetipánu již prostě tím, že měla jmenovací právo v desetipanském úřadě, a to jak soudců, tak písaře. Nad to příslušela jí stálá dohlédací moc v desetipanském úřadě, jejíž účinek se projevoval v častých napomenutích desetipánům, aby bedlivěji navštěvovali soudní zasedání. V 18. stol. jsou doloženy také občasné skutečné konšelské revise v desetipanském úřadě. Vzorem bylo nepochybně nařízení Marie Teresie z r. 1746,[20] jímž zavedeny revise v městech, které svěřeny apelačním radům. První radní revise byla patrně r. 1760,[21] a později snad se dály jen občas až do roku 1773. Toho roku, 23. listopadu, bylo usneseno v radě, aby »dva páni komisaři z rady jmenováni byli, kteří by začastěji do sessí, jak u ouřadu pánův desíti soudcův a šestopanskýho ouřadu, i k p. nákladníkům se pouchejlili, a zdaliž

schiken, indessen aber, und bies man den effectum comissionis sehen wird, die exekucion in suspenso zu verbleiben habe. Ex. consilio A. U. P. Rkp. č. 1612, f. 125 (liber decret. V. U. 1737—41).

[16]) Rkp. č. 1381, f. 148' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1604, f. 142', 147' (liber decret. V. U. 1708—16), č. 1608, f. 127' (liber decret. V. U. 1727—39), č. 1611, f. 90' (liber decret. V. U. 1737—41).

[17]) Rkp. č. 1604, f. 127 (liber decr. V. U. 1708—16), č. 1608, f. 99' (liber decret. V. U. 1727—39), č. 1609, f. 176 (liber decret. V. U. 1731—3), č. 1610, f. 42', 56', 87, 249 (liber decret. V. U. 1734—38), č. 1611, f. 5', 12', 76, 78', 87, 92', 124', 133—3', 153, 178'—80 (liber decret. V. U. 1737—41), č. 1612, f. 14', 19, 53', 73, 104, 122' (liber decret. V. U. 1741—44), č. 1613, f. 22, 109, 203 (liber decret. V. U. 1744—48), č. 1615, f. 147 (liber decret. V. U. 1753—56), č. 1616, f. 31 (liber decret. V. U. 1756—58).

[18]) Rkp. č. 1130, f. 101 (knihy nálezů St. m. p. 1533—44), č. 2122, f. 139', 154, 172', 391, 398, 433, 433' atd. (lib. oblig. V. U. 1583—93).

[19]) Rkp. č. 99, f. 87, 92', 107, 125, 174' (starom. kniha smluv a zvodů 1519—28), č. 2098, f. 152', 162', 267 (kniha zápisů dluhů a zvodů St. m. p. 1529—1535), č. 2122, f. 20', 117, 165, 352, 380', 398 (liber obligac. V. U. 1572—83), č. 2179, f. 32', 101 (liber quietanciarum 1579—1650).

[20]) Rkp. č. 657 nro. 9. (konvolut tištěných patentů pro Hradčany z let 1746—1749).

[21]) »Pochýlíce se z rady (tit.) pan primator z Friedenburku a pan Amenda s panem kancléřem k ouřadu pánův desíti soudcův, a tam cassam depositorum et sportularum iudicialium vysitirujíce, činí pan (tit.) primator z Friedenberku zprávu, že jsou se nahlídli do knihy depositorum a sportulorum zpátkem až do roku 1745 a všechno v dobré pořádnosti vynalezeno bylo.« Rkp. č. 1365, f. 122 (protoc. in public. et politicis cons. V. U. 1758—60).

všichni páni assesores a notariusové přítomni jsou, pozorovali, jakož také každého čtvrt léta protocolla a knihy týchž ouřaduov pořádně visitirovali, a vždy zprávu toho slavnému magistratu dáti neopomenuli, za kterýžto komisaře jmenováni byli tit. pan radní Štěpánovský a pan z Riesenberku.«[22]) Zda potom skutečně pravidelně komise ty konány, není známo, zprávy se o nich nenašly.

Druhý způsob zasahání rady do pře vedené v desetipanském úřadě byl ten, že soudcové, chtíce předejíti odvolání strany, sami se utekli o naučení do rady,[23]) protože právní případ byl jim příliš složitý.[24]) Ve starší době chodili si desetipáni pro naučení osobně do rady a bývá pak o tom zápis v radním manuálu.[25]) V 17. a 18. stol. posílána jim taková vyřízení písemně ve formě dekretu.

Takových případů, kdy desetipáni sami se dožádali naučení, jest však málo. Mnohem hojnější je třetí způsob radního zasahání do soudů u desetipánů, prostřednictvím apelace. Tak jako jinde bylo třeba rozeznati praxi doby starší a mladší, tak je to třeba i zde. Rozhraní tvoří tu častěji již zmíněný apelační řád, vydaný Ferdinandem III. r. 1644, který zaveden také pro apelace od desetipánů na radu, a to r. 1647.[26]) Je třeba věnovati nejprve pozornost způsobu apelace ve starší době, při tom však není možno vyhnouti se některým zjištěním, která jsou platná právě tak pro dobu novější. Kdo s nálezem desetipanským nebyl spokojen a chtěl dojíti raději spravedlnosti v městské radě, musil požádati desetisoudce o propuštění pře k vyššímu právu a při tom hned složiti k zajištění útrat tak zv. peníze důkladní, které u desetipánů podle velikosti sporné sumy činily 15 gr. až 20 kop míš.[27]) Kolik důkladních peněz má strana složiti, bylo určováno desetipány případ od případu.[28]) Důkladní peníze musily býti složeny ve

---

[22]) Rkp. č. 1368, f. 217 (protocollum in publicis consilii V. U. 1770—73).

[23]) Srov. Z. Winter: Kult. obraz. II. 677.

[24]) Rkp. č. 1392, f. 37 (protoc. decemv. V. U. 1627—30), č. 1394 f. 61', 98 (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[25]) Rkp. č. 1234, f. 96, (man. consil. V. U. 1560—61), č. 1165, f. 197'—8 (liber dict. V. U. 1558—79)

[26]) 1647, ledna 29. »Páni desítisoudcové vedle nařízení pana purkm. a pánů v příčině apelací všechny pány prokuratory k ouřadu povolati dáti a jim přednésti dáti jsou ráčili, ačkoliv páni desíti soudcové v příčině apelování až posavad při právě městským zanechati jsou ráčili, však od dnešního dne vedle nařízení pana purkm. a pánů při instrukci J. M. Cské se chovati a s ní říditi, apostolos reverenciales bráti hleděli, krom akcí před tím již zašlých a na apelaci pozůstávajících.« Rkp. č. 1393, f. 39 (protoc. decemv. V. U. 1646—8).

[27]) Rkp. č. 326, f. 12 (kniha památní staroměstská 1584—1630), 20 kop, č. 1386 f. 39' (man. decemv. V. U. 1614—16), č. 1390, f. 55 (prot. decemv. V. U. 1623—4). 50 kop míš, č. 1386, f. 32'.

[28]) Rkp. č. 1385, f. 9. 18', 53 (man. decemv. V. U. 1605—12), č. 1386, f. 9': »Samuel starší Majzl. žid, žádá za oznámení co důkladu složiti má«, (man. decemv. V. U. 1614—16), ibid., f. 17'. Zajímavý případ je v č. 1385, f. 9: »Kateřina Bartlova nemůže zůstati na vejpovědi pánův soudcův, béře odvolání před pana

14 dnech od vynesení ortele a druhá strana obeslána v témž čase k »vyzdvižení apelací«.[29]) Nesedělo-li se právě na soudě u desetipánů, stačilo učiniti ohlášení při purkmistrovském úřadě.[30]) Odvolání bylo možno jen od nálezu a od prvního rozkazu, od rozkazu druhého a třetího nebylo již apelace.[31]) Po písemném vyřízení odvolání z rady, kde znovu celý spor byl projednán,[32]) obeslány strany před desetipány k »přeslyšení a publikování apelací«. K tomu měli státi všichni z obou soudících se stran,[33]) nepřišla-li však některá strana na dvojí obeslání, byla apelace publikována bez ní.[34])

Až do roku 1548 byla jedinou apelační stolicí pro desetipány na Starém městě pražském staroměstská rada. Toho léta však, jak známo, zřídil král Ferdinand I. na hradě pražském nový apelační soud jako odvolací instanci pro všechna královská města zemí koruny české. V instrukci se výslovně pravilo, že od desetisoudců v prvé instanci jde odvolání na radu, kdo pak není spokojen ani s rozsudkem radním, může se odvolati k apelaci.[35]) Odtud

---

purk. a pány, co má duokladu složeno býti. Dictum: 1 kopa 30 gr. Ad intercessionem domini Theodori 1 kopa.« (dom. Theodor. = Jan T. z Ottersdorfu, starší desetip.).

[29]) Rkp. č. 1165, f. 58 (liber dict. cons. V. U. 1558—79). K o l d í n, str. 89 C VI., O p h t h a l m i u s str. 59.

[30]) Rkp. č. 1381, f. 51, 148 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1281, f. 16 (registrum úřadu purkm. od r. 1559), č. 1381, f. 32': »k vyzdvižení apelací k vrchnímu právu od vejpovědi úřadu tohoto o dluh 47 kop 28 gr. 1 d. psaním od pana purkmistra, pánův obsílati dala.« — Obsílky vyžádané na purkmistrovi doručoval jeho servus; č. 1381 f. 150' »že pan služebník pana purkmistra pochybil obojího jména v obeslání dostaviti.« — Proto také nebyla uznána omluva. »Pavel Koryk, jakož jest odvolání učinil od práva tohoto a ohlášení učinil, a neseděvši na právě páni, složiti duokladu nevěděl, protož žádá za oznámení, co složiti má. Oznámeno, poněvadž času právnímu dal projíti, protož té apelací užíti nemá; č. 1386, f. 27 (man. decemv. V. U. 1614—16).

[31]) Rkp. č. 1383, f. 184', 187 (man. decemv. V. U. 1578—9). K o l d í n »Od rozkazů do třetího dne, též do západu slunce žádnému žádného odvolání dopouštěti se nemá«, str. 96, C XXV. Příklad apelace od prvního rozkazu, č. 1383, f. 202 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[32]) Lhůty k vyřízení apelací neznám; snad teoreticky platila, jak byla pro apelace od šestipánů stanovena na 14 dní, také pro apelace desetipanské. Praxe však jistě byla jiná, nezřídka od vynesení nálezu u desetipánů do vyřízení apelace uplynuly 3 měsíce, i více, č. 1381, f. 1', 24. února — 7. července; 3'—4', 4. května — 30. června; 6—7, 7. června — 7. září; 7'—8, 8. října — 4. února; 11—11', 30. června — 17. dubna (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[33]) Rkp. č. 1383, f. 74; spor, má-li být publikována apelace, protože jeden z apelujících zemřel, srv. f. 81 (manual decemv. V. U. 1578—9).

[34]) Rkp. č. 1381, f. 86, 115 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), K o l d í n, str. 90, C. X., O p h t h a l m i u s, str. 60, rkp. č. 1390, f. 10 (prot. decemv. V. U. 1623—24).

[35]) Č e l a k o v s k ý: C. iur. munic., I., str. 408: »Kdož se od dotčených deseti soudcí aneb od pergmistra do rady před Pražany odvolá, a potom na jich orteli přestati nebude chtíti, aby mohl a měl předse před J. M. král. na hrad pražský se odvolati etc.« O p h t h a l m i u s: »Appelacionem oportet fieri gra-

možno velmi hojně sledovati spory, které prošly všemi třemi instancemi, od desetipánů přes radu až k apelacím. To jest však předmětem dalšího výkladu, zde třeba jen upozorniti na to, že v 50. letech 17. stol. stala se v apelování od desetisoudců důležitá změna tím, že dovoleny také přímé apelace od desetipánů k apelacím s pominutím rady. Byla to jistě novota, jejíž význam není možno podceňovati, věc charakteristická pro pokles radní moci v 17. stol., když mohla dopustiti, aby od jejího delegovaného úřadu strany přímo apelovaly k zeměpanské moci. Nebylo nalezeno nařízení, jímž tato důležitá změna byla provedena, jest však, tuším, možno s jistou pravděpodobností hádati na dobu krátce po roce 1647. Toho roku totiž zavedla městská rada do řízení apelačního u desetipánů nový řád, který vydal král pro apelace od rady k apelačnímu soudu již r. 1644. Z toho je patrno, že tehdy (r. 1647) ještě přímého styku desetipánů s apelacemi nebylo, neboť byli by se musili při něm desetipáni již před r. 1647 spravovati novým platným řádem. Že však nedošlo k zmíněné proměně v neprospěch městské rady dlouho po r. 1647, svědčí zase to, že v témž roce nápadně klesá počet apelačních missiv poslaných od apelací radě ve sporech vyšlých od úřadu desetipanského a zapsaných v radních knihách apelačních.[36]) Současně došlo patrně k podobné změně ve způsobu apelace od všech ostatních delegovaných úřadů. Po třiceti letech pak častěji již citovaný Weingarten uvádí možnost obojí apelace od desetipánů i ostatních delegovaných soudů, buď prostřednictvím rady nebo s jejím opominutím, jako věc zcela samozřejmou a dávno vžitou.[37]) V desetipanském úřadě nezašel vývoj tak daleko ve věci apelací jako v šestipanském úřadě; ten byl totiž po dlouhých kompetenčních sporech s radou královským reskriptem z 13. listopadu 1760 odkázán se svými apelacemi bez výjimek přímo na apelační rady na pražském hradě a prostřednictví rady bylo úplně zrušeno.[38]) Odvolání od desetipanského úřadu na městskou radu možno sledovati až do r. 1783, rozumí se však, že jejich počet je velmi malý

---

datim et ideo de iure Pragensi a iudicio sexvirorum et decemvirorum provocatur ad senatum, a senatu in curiam regiam provocacionum. C. Jur. boh. IV., 5, str. 59.

[36]) Na rozhraní stojí kniha č. 1029 z let 1594—1654.

[37]) »Bekant ist, dass jede stadt sein besonderes gericht, und die Alt und Neustadt Prag etwelche beigerichte habe, als bausachem beim sechsherren, schuldwesen und zuerkannter schaden und unkostenliquidacion beim zehnherrenamt angebracht werden müssen von welchen beiden, wie auch von bierverlegeramt immediate an die k. appellationskammer oder an magistrat provociret werden kan. Weingarten, Vindemiae ed. postrema, str. 364—5, podobně pozdější Hildt.

[38]) Podle dekretu apelací ze dne 4. května 1761: »3°: von denen sexviratischen ausspüchen der zug in appellatorio nicht mehr an euch (rozuměj radu), sondern unmittelbar an dieses kaiserl. kön. obergericht ergehen und endlichen...«: rkp. č. 1000, f. 447 (lib. rerum mem. 1720—1782).

a že v 18. stol. takřka výhradně ovládlo přímé odvolávání od desetipánů k apelacím.

Nyní půjde o sledování apelačního procesu zavedeného Ferdinandovou instrukcí z r. 1644, podle které se řídili desetipáni od r. 1647. Slovem lze nový řád charakterisovati jako zavedení písemného procesu do apelačního řízení, a to bylo asi také jeho hlavním účelem: měl odstraniti neshodu v rázu procesního řízení mezi tím, které předpisovalo obnovené zemské zřízení, jež v létech 1641 a 1644 zavedeno také u všech městských instancí, a tím, které bylo starou praxí při apelačním řízení. Po vynesení rozsudku[39]) musila strana, která chtěla apelace užíti, ohlásiti se do 14 dní písemně u soudu, kde rozsudek, od kterého se chtěla odvolati, byl vynesen, nebo, nesedělo-li se na tom právě, při purkmistrovském úřadě.[40]) Apelant měl také hned složiti důkladní peníze. V 17. stol. byla určována suma důkladních peněz od případu k případu,[41]) v taxe eleonorské (r. 1711) stanovila se docela obecně výše důkladních peněz při apelaci od konečné sentence na 35 zl., od interlokutorního dikta na 17 zl. 30 kr.[42]) Jenom nemajetní byli osvobozeni od placení důkladních peněz, složili-li přísahu chudoby (iuramentum paupertatis). Současně se složením peněz žádal apelant nižší právo o tak zv. »apostolos reverenciales«. Bylo to písemné potvrzení vydané pod pečetí úřadu, od něhož apelant se odvolával, že byla publikována u toho úřadu jistá sentence; její znění bylo připojeno v příloze. V apelační instrukci mluví se sice o apostolích, »které jemu (apelantovi) žádným způsobem právo to odepříti nemá«, je to však vlastně v odporu s dalším ustanovením, že totiž právo může, je-li obava, že apelant svévolně zaneprázdňuje vyšší instanci, vydati tak zv. »apostolos refutatorios«, totiž návrh, aby vyšší instance odvolání nepřipustila.[43]) Apostolos však, ať

---

[39]) Psáno na základě instrukce apelacím z r. 1644, Weingartenovy »Manuductio« a »Vindemia« a zprávy rady apelacím o stavu soudnictví z 16. března 1748, rkp. č. 646, f. 45 (patenty a reskr. 1747—1755).

[40]) Dodatek »anebo u purkmistrovského úřadu« je teprve u Weingartena, Manuductio str. 24, platil však, tuším, od počátku.

[41]) Rkp. č. 1393, f. 70', 156' (protoc. decemv. V. U. 1646—48); máme také případ, že apelant dal místo peněz zástavu; č. 1601, f. 166 (liber decret. V. U. 1680—1686).

[42]) Eleon. taxordnung art. VIII. Upustila-li strana od apelace, důkladní peníze jí byly vráceny. Rkp. č. 1396, f. 204' (liber dec. decemv. V. U. 1699—1754).

[43]) Notule apostolů reverenciálných: »Apostoli reverenciales Kateřiny Jakšové, praemissis praemittendis. Před Vaší Excel. a Mtí poslušně netajíme, kterak Kateřina Jakšová, nechtíce na té mezi ní s jedné a paní Annou Buckovou, rozenou Budinovou se strany druhé od nás 16. novembris léta teď pojminulého 1685 vynešené, a tuto Vaší Excel. a Mtí sub lit. A přiložené vejpovědi přestati, před Vaší Excel. a V. Mtí, jakožto J. Mti ćeské praefigirovaným, odvolání interponirovala, a za to nás, aby jí apostoli reverenciales vydaný byly, jest žádala, a poněvadž v této případnosti právně se zachovala, pročež takový apostolos k dalšímu prosequirování téhož vzatého odvolání oznámené Kateřině Jakšové jsme udělili, čehož před Vaší Excel. a Mtí netajíce, sobě při tom i právo naše k milostivé a laskavé ochraně poroučejíce, zůstáváme

už reverenciales nebo refutatorios, bylo povinno právo vydati pod pokutou 50 kop gr. č.[44]) v osmi dnech. Během následujících 30 dní měla pak apelující strana bez ohledu na to, jaké apostoly stolice, od níž brala odvolání, poslala vyšší instanci, složiti písemně při ní svá gravamina. Apelační soud rozhodoval o oprávněnosti apelantových důvodů; v případě, že je shledal podstatnými, poslal gravamina k nižšímu právu spolu s rozkazem, aby bylo zahájeno apelační řízení.[45]) Šlo-li o apelaci od konečné (definitivní) sentence, vyměnili si prostřednictvím nižšího práva, od něhož šlo odvolání, rozvaděné strany celkem čtyři spisy. Prvním spisem byla apelantova gravamina, která soud druhé straně doručil; její odpověď, excepce, byla spisem druhým, replika spisem třetím, duplika pak strany druhé spisem čtvrtým a posledním. Jednalo-li se jenom o interlokutorní diktum (přísudek), od něhož se již poražená strana utekla k apelaci, vyměnily se toliko dva spisy, totiž apelantova gravamina a odpověď (excepce) druhé strany. Tím bylo jednání skončeno, »akta kompletýrována« a soud, od něhož se bralo odvolání, musil obeslati obě soudící se strany k tak zv. »inrotulaci«, při níž soudní písař přečetl spisy obojích stran, které byly poslány k vrchnímu právu, aby se strany přesvědčily, že nic z jejich důkazů a námitek není vynecháno ani opominuto. K novým inrotulovaným spisům připojovalo dolejší právo také všechny spisy, na jejichž základě byla vynesena sentence, od níž se apelovalo, zpečetilo vše soudní pečetí a odevzdalo vyššímu apelačnímu právu. Strany potvrzovaly na rotulu svým podpisem, že byly inrotulaci přítomny. Apelační stolice měla spor, pokud šlo o odvolání od konečných sentencí, vyříditi ve dvou měsících, odvolání

Vaší Excel. a Mti poslušní a k službám volní purkmistr a rada Starého města pražského.« Rkp. č. 891, f. 29 (missivy starom. 1685—88). — Notule apostolů refut.: »Obzwar N. hierwieder appellacionem in tempore interponiret, so scheine doch, dass selbes nur frivole eingewendet wurde; sintemalen et cet. (warbei die ursachen der vermeinenden mutwilligen provocation, dass v. g. er über eine transigirte, oder durch ein ayd geendigte, oder sonsten dergleichen sach litigiret habe zu inseriren seind.) ... dan mit diesem, oder dergleichen worten zuschlissen ist: darumb sie appelanten apostolos refutatorios collegium zuerkennen geruhen werde gehorsamblich gewertig sein.« Weingarten: Manuductio, str. 25—26.

[44]) Někdy byli desetipáni k složení apoštolů radou napomenuti; rkp. č. 1601, f. 169 (liber decret. V. U. 1680—1686), č. 1602, f. 11', 15' (liber decret. V. U. 1688—98).

[45]) Stereotypně se opakující dekrety v knihách radních: »Protož pan purk. a páni radní deferirujíce jeho apelací nařizovati ráčí, aby připomenutí páni desítisoudcové gravamina nadepsanému panu Jindřichovi star. Řečickému k odpovědi dání neprodleně propůjčili, potom pak, když tato věc vedle milostivé J. Mti cís. instrukcí konkludirována bude, to vše cum actis prioris instanciae do místa radního k dalšímu pana purkm. a pánů považení a decisí poslati.« Rkp. č. 1247, f. 47, podob. f. 13', 14', 42', 46, 83, 112, 120' (protoc. sentenc. iuram. et relac. cons. 1658—68), a jinde; srv. na př. č. 1394, f. 27' (prot. decemv. V. U. 1649—50).

[46]) Weingarten: Manuductio, str. 28.

od interlokutorních dikt dokonce za měsíc. Apelační rozsudek doručoval se písemně nižšímu právu, které bylo povinno strany obeslati a apelační rozsudek publikovati. Rada v svých apelačních rozsudcích byla povinna vždy udati také důvody rozsudku (rationes decidendi). Apelační soud této povinnosti vlastně neměl, ale přece v instrukci z r. 1644 vyslovuje se král pro udávání důvodů také apelačním soudem, aby bylo usnadněno další řízení v případě, že by se některá strana nespokojila s nálezem soudu apelačního a přistoupila k revisi.

Na apelačním řádě, jak byl podán, nezměnilo se během pozdější doby nic důležitého. Za upozornění stojí novelisace jeho z r. 1712, podle které spisy první instance, které dosud nižší právo předkládalo vyššímu teprve při inrotulaci akt nového apelačního sporu, mají býti vyšší instanci předkládány hned s apostoly.[47]) Účelem toho bylo nepochybně docíliti zkrácení dlouhého apelačního procesu tím, že by vrchní instance hned od počátku byla lépe o celém sporu informována, než byla dotud, kdy měla po ruce jen sentenci dolní instance, od níž se odvolala jedna strana. Zcela zjevně šel pak za cílem zjednodušení apelačního řízení nový apelační řád, který vydal 16. dubna 1734 Karel VI. Místo dosavadních čtyř dovolených spisů při apelacích od definitivní sentence připuštěny odtud jen dva v čtyřnedělní lhůtě.[48]) Ještě téhož roku byl vyzván desetipanský úřad apelacemi, aby se podle nového řádu spravoval. Naposledy v témž duchu byl upraven apelační řád soudním pořádkem Josefa II. z r. 1781, který zaveden u desetipánů 1. lednem 1782. Ten řád obracel se proti povolování jakýchkoliv dilací nad ony připuštěné čtyři neděle lhůty k složení odpovědi na gravamina.[49]) Poslední reformou neměnila se tedy žádná dosavadní ustanovení; měnila se spíše praxe, což mělo někdy tutéž cenu, ne-li snad dokonce větší.

Tento postup apelačního procesu platil právě tak pro apelace od desetipánů k radě, jako pro přímé odvolání od soudců k apelaci. Třeba jen ještě připomenouti pro starší dobu, že tehdy beztoho již dlouhé apelační řízení,

---

[47]) Nařízením z 26. srpna 1712: »Als ihnen wir euch solches dem ende intimiren, damit ihr heinfüro jedesmahl nebst denen gewöhnlichen apostolis uns die zwischen der appelierenden und ihren contrapart in Ia instancia verhandelte acten una cum rotulo einzuschikem ... möget«; rkp. č. 995, f. 365' (lib. rerum memor. V. U. 1667—1729). Zavedeno u desetipánů 13. března 1713: »Dem zehnherrnamt zu beobachtung innermalter kön. appellacionsverordnung zuzustellen. Ex consilio ...«, rkp. č. 1396, f. 55' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[48]) Rkp. č. 1000 f. 72' a násl. (lib. rerum memor. 1667—1729). č. 1396 f. 205' mis- apelační pro desetipány z 13. září 1734: »als werdet ihr denen kais. u. kön. im kön. Böheimb allergnädigst neu ergangenen, und bereits publicierten appellationspatenten, gemäs die parthen allein auf eine schrift unterm 4 wochentlichen termin gegeneinander zu veranlassen, und nach geschlossenen und inrotulierten schriften uns solche zu fernerer erkandtnuss einzuschiken wissen«; rkp. č. 1396, f. 205' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[49]) U desetipánů novom. připomíná se 17. října 1782; rkp. č. 1418 f. 81'—2 (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

vedoucí úřední cestou od desetipánů přes radu k apelacím,[50]) patrně se jen ještě více prodlužovalo, takže někdy nejen strany, ale soudcové sami již byli netrpěliví. Svědčil by pro to případ z r. 1647, kdy kterýs ze soudců osobně si vyzdvihl akta pře u apelačního soudu vyřízené a předal kancléři s »tou přednešenou žádostí, aby pan kancléř ráčil co nejdříve je panu purkmistru a pánům přednésti a pánům desíti soudcům communicirovati«,[51]) a téhož roku jiný případ, kdy písař si šel osobně v apelační věci pro resoluci »na zprávu udělanou do místa radního«.[52])

Právě tak jako rada i apelace vykonávaly vliv na desetipanský úřad pouhými rozkazy, tedy bez apelačního základu. Až do 50. let 17. stol. nebylo, jak již bylo pověděno, přímého desetipanského styku s apelacemi ve věcech odvolacích, avšak ve věcech neapelačních, tedy pouhých rozkazech, možno přímý styk obou soudů sledovati zpět až do 16. stol. Tehdy již oznamoval apelační rozkazy u desetipánů osobně císařský rychtář.[53]) V 17. stol. posílány apelační dekrety desetipánům písemně a přímo a přibývalo jich se vzrůstem vlivu apelačního soudu, zvláště v 2. polovici 18. stol. Ale právě tak, jako občas nalezne se až do r. 1783 také odvolání od desetipánů na radu a odtud na apelace, tak časem i v 18. stol. publikování apelačních dekretů u desetipánů prostředkovala městská rada.[54]) Apelace posílaly, podobně jako rada, svoje dekrety soudcům buď na prosby či stížnosti stran[55]) nebo z vlastní dohlédací moci, nebo konečně zprostředkujíce nižší instanci oznámení rozkazů vyšších zeměpanských úřadů, jako gubernia, dvorské kanceláře atd. Vždy žádal soud apelační od desetipánů písemné odpovědi ve formě relací. Od roku 1753 podle nového procesního řádu vysazena pokuta na úřad, který by bez náležitého důvodu »v nařízené lhůtě« apelacím relace nepodal.[56]) Není však známo, jak dlouhá ona lhůta byla. Apelační dekrety vydané na základě proseb neb stížností stran týkaly se nejčastěji zastavení exekuce, odkladů, propuštění z vězení, slevení tax, smluv atd. Jejich povaha je zcela podobná jako obdobných radních dekretů.

Zajímavější jsou dekrety vzniklé z dohlédacího práva apelací v úřadě desetipanském, zvláště již proto, že dávají pozorovati rychlý vzrůst rozsahu toho práva, zejména v 18. stol. V 17. stol. nebyla vlastně moc apelací v nižších instancích nijak podrobněji vytčena, vydal-li pak přece císař r. 1668

---

[50]) Pro odvolání od desetipánů k apelacím neplatila zásada, že »super duas conformes sentencias« se nepovoluje další apelace; srv. Weingarten: Codex Ferd. Leop. Joseph. Carol., str. 419.

[51]) Rkp. č. 1393, f. 38' (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[52]) Rkp. č. 1393, f. 38 (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[53]) Rkp. č. 1383, f. 34, 37, 99', 149, 200, 224, 239 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[54]) Kniha dekretů č. 1396 z let 1699—1754 poskytuje řadu příkladů, mimo to viz rkp. č. 1604, f. 186' (liber decret. cons. V. U. 1706—16), č. 1416, f. 18' (liber iuram. miss. et decr. decemv. N. U. 1754—81).

[55]) Rkp. č. 1396, f. 291' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754), č. 1418, f. 8, 9—11 (liber decret missiv. et iuram. decemv. N. U. 1770—83).

[56]) Artikul XV. De querellis protractae aut denegandae iustitiae.

reskript, jímž se nařizovalo apelacím, aby bděly nad právy a justicí v městech a chránily jistotu knih městských, rozkazovalo se jim naproti tomu velmi neurčitě, aby do městské jurisdikce nevsahovaly.[57]) Vliv apelací na úřadování v městech postaven byl na bezpečný základ až roku 1746 zmíněným již nařízením Marie Terezie, že mají choditi zvláštní apelační komise kontrolovati magistráty,[58]) a krátce potom vydaným nařízením, že se visitace vztahují také na vězení a vězně v pražských městech.[59]) Zdá se, že se ty rozkazy netýkaly desetipánů. U nich vykonávala totiž i v následující době, pokud lze zjistiti, revisi pouze rada. Zvláštní apelační revise u desetipánů najdou se vlastně velmi pozdě, a to jak u desetipánů staroměstských, tak novoměstských po prvé v létech 1774—1775.[60]). Lze s jistou pravděpodobností míti za to, že se tu skutečně shledává hned první apelační visitace u desetipánů, protože, alespoň u staroměstských desetipánů, jsou v době před rokem 1775 protokoly v úplnosti zachovány, a v nich by musily býti zápisy o takových revisích zaznamenány. V roce 1775 bývala pak, pokud možno sledovati, revise asi pravidelně jednou v roce. Týkala se hlavně stavu knih desetipanského úřadu a vykonávali ji čtyři radové apelační a soudní aktuár.[61]) Došlo-li tedy k pravidelným revisím poměrně pozdě, bylo to asi způsobeno hlavně tím, že dohled apelací na úřadování desetipánů se uplatnil již značně dříve způsobem jiným a že revise byly již jenom dovršením vývoje. Pravidelný dohled apelací na desetipány počínal vlastně rokem 1751, kdy bylo císařským reskriptem nařízeno, že magistrát i jemu podřízené instance musí apelacím každý rok předložiti podrobný výkaz své celoroční práce ve formě tak zv. »status iustitiae tabellen«.[62]) Nařízení bylo v letech 1769, 1770 a 1771 opakováno, z čehož lze snad souditi, že nebylo vždy přesně zachováváno.[63]) Dva z desetisoudců bývali určeni, když písař tabelu sestavil, aby její výsledky srovnali s úředními knihami.[64]) Když komisaři schválili sepsané tabely, byly tyto jednotlivě od soudců podpisovány[65]) a potom odeslány apelacím buď prostřednictvím servusa úředního nebo služebníka purkmistrovského úřadu;[66]) odevzdány měly býti v apelacích strážcím dveří (thür-

---

[57]) W e i n g a r t e n: Codex Ferd. Leop. Jos. Carol., str. 357.

[58]) Rkp. č. 657, nro 9 (sbírka patentů pro Hradčany 1746—1749).

[59]) Rkp. č. 920, f. 9 (liber decret. Min. U. 1747 ss).

[60]) U staroměstských desetipánů 27. prosince 1774, rkp. č. 1403, f. 247—249' (protoc. decemv. V. U. 1769—1777), u novoměstských 16. ledna 1775, č. 1418, f. 29—29' (liber decr. decemv. N. U. 1770—83).

[61]) Rkp. č. 1403, f. 247—249', 348'—9 (protoc. decemv. 1769—1777).

[62]) Apellační missiva radě 6. prosince 1757, rkp. č. 1341, f. 143 (protocollum iudiciale cons. 1756—58).

[63]) Rkp. č. 1418, f. 5', 7', 78' (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

[64]) Rkp. č. 1403, f. 331 (protoc. decemv. V. U. 1769—77).

[65]) Rkp. č. 1403, f. 331 (prot. decemv. V. U. 1769—77), č. 1418, f. 16', 20', 21, 27, 41'—2 (protoc. decemv. N. U. 1770—83).

[66]) Rkp. č. 1418, f. 11'—12, 27 (protoc. decemv. N. U. 1770—83).

stehernm).[67]) O tabelách nelze se dověděti mnoho. Jejich hlavním účelem bylo, aby zjišťovaly počet nevyřízených akt. Obsahovaly sedm rubrik.[68]) Ne příliš dlouho po zavedení justičních tabel byla r. 1769 dána královnou apelacím do rukou jiná příležitost k vsahování do desetipanského úřadování, když zásadně bylo rozhodnuto, že apelacím náleží řešení stížností všech těch, kdož by myslili, že jich pře byla neprávem sročena před desetipány;[69]) na konec, jak již pověděno, přicházely pravidelné apelační revise u desetipánů, které vývoj ukončovaly a zároveň samostatnost desetipánů stlačovaly na nejnižší míru.

Třetí druh vkládání apelací do desetipanského úřadu znamenají dekrety, jimiž byly zprostředkovány rozkazy vyšších úřadů zeměpanských. S tím ovšem souvisí otázka vlivu těchto vyšších instancí na desetipány, a je třeba začíti s vlivem nejvyšší instance, totiž samého krále. Vliv králův na spory u desetipánů, jako na spory u všech městských instancí, byl asi od polovice 16. stol. velmi značný a rostl ještě potom stále. Hojnost králova zasahání do městské jurisdikce vůbec dosvědčuje, třeba nepřímo, sněmovní usnesení z r. 1575, jímž stavové vystoupili proti této jeho praxi. Jeden artikul usnesení toho roku má nadpis: »Soudové zemští překážky míti nemají«, a v něm se praví mezi jiným: »A Pražané všech tří měst pražských i jiní poslové z měst od J. Mti. Cské. při tom, aby proti jich právům a řádům starobylým, pořádkům a výpovědem více poručeními překážka se nedála, a vykonávání exekucí zapovídáno nebylo, také se zůstavují.«[70]) Ale snesení minulo se s účinkem a král dále libovolně užíval své moci. Možno pak rozeznati dvojí druh panovníkova mísení do sporů desetipanských, a to buď na apelačním základě, nebo bez něj. První způsob apelace k poslední instanci byl jmenován revisí. Žádosti o revise procesů rozsouzených městskými instancemi a apelacemi podávaly strany v době Ferdinanda I. a jeho nástupců ke královské radě, která o nich rozhodovala tři dny po zasedání komorního soudu za předsednictví nejvyššího hofmistra.[71]) Revisí od rozsudků městských instancí bylo podáváno mnoho, ba strany přímo nadužívaly toho práva a panovníkovi dávaly do rukou stálou a vydatnou příležitost, aby zasahoval do pravomoci městských instancí. Že revisí skutečně bylo až zneužíváno dosvědčuje pěkně ta okolnost, že sám Ferdinand II. uznal za vhodné obnoveným zřízením zemským obmeziti do jisté míry právo revisí. Věc je tím zajímavější proto, že týmž zřízením král na jiné straně právo revisí ve svůj prospěch podstatně rozšířil, připustiv je také od rozsudků zemského soudu. Obmezení záleží v tom, že se stanoví případy, kdy revise není

[67]) Rkp. č. 1418, f. 18' (protoc. decemv. N. U. 1770—83).

[68]) Rkp. č. 1418, f. 16', 20' (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

[69]) Rkp. č. 1416, f. 78 (lib. iuram. testim. miss. et decret. decemv. N. U. 1754—81); podle reskriptu král. z 30. ledna 1769.

[70]) Sněmy české IV. 1574—6 Praha 1886. str. 270. Srv. rkp. č. 1381. f. 40 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[71]) J. Kapras: Právní dějiny zemí koruny české, II., str. 495.

dovolena. Pro odvolání ve sporech počavších u desetipánů měly význam tyto případy: nepřipouštěla se revise od rozsudků vedlejších pří, pokud na nich nemnoho záleželo, od exekuce, po obdržení stanného práva, když někomu rozsudkem a právem bylo přisouzeno, aby zaplatil dluh »podle znění pořádné jistoty, kdež podpis a pečeť jeho vlastní byla«, po projití dvou měsíců od vynesení rozsudku, tomu, kdo na rozsudku vyneseném přestal, a konečně šlo-li o méně než 300 kop gr. č.[72]) Během stol. 17. došlo pak ještě k dalšímu oklešťování revise, jejíž rozhodování od r. 1629 přešlo na tajnou radu a od r. 1640 na českou dvorskou kancelář.[73]) Roku 1629 vydán byl totiž panovníkem reskript, jímž se ustanovovalo, že se od dvou stejných rozsudků nepřipouští již revise.[74]) Rozsudek instancí subordinovaných radě se při tom však nepočítal, takže byla na příklad dovolena revise v případě, kdy desetipáni vynesli rozsudek, který konfirmovala rada, ale reformovala apelace. K dalšímu méně významnému obmezení došlo pak ještě r. 1698,[75]) kdy podstatně zkráceno revisní jednání a současně také ztíženo tím, že bylo nařízeno bezpodmínečně, že strana musí si opatřiti stálého agenta, který by ji u dvorské kanceláře zastupoval, a stanoveny pokuty na prodlužování revisního řízení. Účel toho nařízení byl rázu čistě praktického. Česká dvorská kancelář trpěla nesmírným přetěžováním; často ležely tam velmi dlouho staré, nevyřízené spisy, a v tom ani nové revisní zřízení nepřineslo nápravy. Proto k snazšímu zdolání agendy rozdělena r. 1719 česká dvorská kancelář na dva senáty, jeden pro publika a pro iudicialia druhý.[76]) Ale ani to nestačilo a přivedlo konečně Marii Terezii r. 1749 k uskutečnění státoprávně dalekosáhlé reformy, kterou bylo zrušení české i rakouské dvorské kanceláře a zřízení dvou nových centrálních úřadů, direktoria pro věci politické a komorní a nejvyššího soudního místa jako nejvyšší instance soudní, kde tedy také rozhodovány revise. Přímých styků desetipanského úřadu s instancemi, jimž v té které době náležela revise procesů, ovšem nikdy nebylo. Vždy jen prostředkovala mezi nimi apelace, někdy ještě nad to městská rada. Apelace, po případě městská rada, potom také publikovaly u desetipánů nálezy a rozkazy ve věcech revisních vydané.

Druhým způsobem, bez apelace, na pouhé prosby stran, zasahoval panovník do sporů o dluhy, projednávaných před městskými stolicemi, nejčastěji povolením příročí (moratoria). Udělování moratorií bylo sice věcí obvyklou již v 16. stol.[77]) — počátkem 17. stol. brání se dokonce stavové výslovně proti přílišnému královu zasahování do soudů o dluhy u městských

---

[72]) Obn. zříz. zem. F. LXXVI.

[73]) B. Rieger: Říšské dějiny rak., str. 205; Deklarat. a novell. D d III.

[74]) Weingarten: Codex Ferd. Leop. Jos. Carol., str. 149; opakuje se pak v instrukci pro apelace r. 1644; u Weingartena v Manuductio, str. 30—31.

[75]) Weingarten: Manuductio, str. 110—111.

[76]) Fellner-Kretschmayer: Die Österreichische Zentralverwaltung. Wien, 1907, díl. I., str. 210 ss.

[77]) Srv. Handwörterbuch der Staatswissenschaften. Jena 1910, sv. V., str. 606.

instancí dáváním příročí —[78]) ale v knihách úřadu desetipanského najdou se odvolání na moratoria teprve od poč. 18. stol. Příčina toho jest asi ta, že pro druhou půli 17. stol., kdy jistě již moratoria zasahovala do pří vedených u desetipánů, není takřka vůbec zachovaných protokolů. Udělování moratorií bylo vždy panovníkovou výsadou; týž upravoval také podmínky, za nichž bylo možno moratorií dosáhnouti. Od panovníků Leopoldem I. počínaje pochází několik řádů, jejichž společným znakem jest snaha stlačiti udělování moratorií na případy opravdu pozoruhodné, protože častým jejich udělováním trpěla všeobecná důvěra v jistotu pohledávek a úvěr.[79]) Nejdůležitější jest řád Karla VI. z r. 1733,[80]) kde se nařizuje, že žádosti o moratoria nemají býti podávány panovníkovi přímo, nýbrž prostřednictvím té instance, jíž je žadatel bezprostředně podřízen. Při žádostech měšťanů byla to ve všech případech městská rada.[81]) Vždy bylo třeba dokázati (behörig zu dociren), že žadatel nezaviněně utrpěl skutečné neštěstí, kterým byl připraven o možnost dluh včas zaplatiti, a dále bylo třeba podati soupis všeho majetku petentova. Podrobně se stanovil způsob, jak měla býti dlužníkova žádost o moratorium oznámena věřiteli, jakou zprávu měla podati dolejší instance doprovodem k dlužníkově žádosti. Všechno jednání s panovníkem mělo se díti od městských instancí vždy prostřednictvím apelací. Protože pak žádosti o moratoria podávali měšťané vždy jen u městské rady, přicházela sem také všechna oznámení v těch věcech od apelací. Rada pak teprve zase případy týkající se desetipánů oznamovala do jejich úřadu.[82])

Bylo by velmi obtížným úkolem vypočítati všechny zbývající způsoby, jimiž císař zasahoval do právního procesu u desetisoudců. Děliti je možno na ty, které se týkaly jednotlivého případu, a na jiné, mající platnost všeobecnou. První druh byl čistě osobní, závislý na panovníkově libovůli a osobě petentově. Ve starší době královská kancelář obyčejně vydala

---

[78]) Ve smlouvě mezi stavy království českého a markrabství moravského 26. května 1611 uzavřené na generálním sněmě: Patnácté, aby z kanceláře české lidem městským zadlužilým příročí žádného dáváno, ani proti nim právo zastavováno, ani poručeními z kanceláře vyšlejmi věřitelům proti nim proces právní zachovávati bráněno nebylo. A jestliže by kdy který dlužník s věřitelem svým jednati chtěl, aby věřitel mimo vůli svou k tomu nucen nebyl. Kameníček: Zemské sněmy a sjezdy moravské, II., str. 641.

[79]) Na př. 24. září 1684, rkp. č. 756, f. 217'—18 (liber decret. V. U. 1681—83), 18. června 1691. Weingarten: Codex F. L. J. C., str. 547, 28. července 1704. Weingarten C. F. L. J. C., str. 648, 14. října 1707, ibid. str. 657, 23. října 1708, ibid. str. 665, 8. listopadu 1711, ibid. str. 696, 2. prosince 1718, ibid. str. 732.

[80]) 1733, září 15., rkp. č. 1000, f. 68'—72 (liber rerum memor. V. U. 1720—1782).

[81]) Ustanovení to jest opakováním nařízení Leopolda I. z r. 1704. Weingarten: Codex F. L. J. C., str. 648.

[82]) Rkp. č. 1604, f. 324, 337 (liber decret. V. U. 1706—18), č. 1605, f. 22' (liber decret. V. U. 1716—19), č. 1607, f. 381' (liber decret. V. U. 1723—27), č. 1608, f. 117 (liber decret. V. U. 1727—39), 1609, f. 258' (liber decret. V. U. 1731—33), č. 1416, f. 119' (liber decret. decemv. N. U. 1756—58).

straně přímo dekret (list protekcionální), jímž se jí nějaká protiprávní milost udělovala, jako exemce z městského práva[83]) nebo svoboda, že nesmí být vězením stížena,[84]) jindy že exekuce pro dluhy nemá se provésti.[85]) Chtěla-li pak strana svojí milosti před desetipány užíti, předložila prostě vydaný císařský dekret, který ovšem byl rozhodujícím průvodem. V pozdější době posílány byly císařovy dekrety kanceláří vždy jen do městské rady, odkud teprve písemně oznámeny desetisoudcům.[86]) Pokud se týká panovníkových dekretů s všeobecnou platností, lze odkázati na dřívější výklad o právu při desetipanském úřadě užívaném.[87])

Od polovice stol. 17. najdou se časem také rozkazy, které posílalo české místodržitelství prostřednictvím městské rady anebo apelačního soudu na desetipanský úřad.[88]) I v jeho zasahování jeví se systém osobních protekcí; žádá si zprávy o jednotlivých případech, nařizuje rychlé vyřízení, sečkání atd. Jen výjimečně vycházejí od místodržitelství neb úřadů, které později v 18. stol. na jeho místo vstoupily, také rozkazy platnosti obecné.[89]) Apelačních dekretů ovšem nevydávalo vůbec, protože k němu apelace od městských instancí nešla.

Vliv císařského rychtáře uplatňoval se v desetipanském úřadě, jak již bylo zmíněno, ve starší době osobním ohlašováním rozkazů apelačních rad. V nové době ovšem ovládlo ohlašování cestou písemnou. Vždy však měl císařský rychtář v desetipanském úřadě ještě jiné možnosti. Často vystupoval jako smluvce stran, třebas již spor mezi stranami výrokem desetisoudců byl rozhodnut. Jeho prostřednictvím měnila se tedy vlastně sentence desetipánů, a jistě důvodně lze předpokládati, že osoba smluv-

---

83) Rkp. č. 1381, f. 40, 42—4, 159', 169 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 96' (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 1391, f. 37 (protoc. decemv. V. U. 1624—27).

84) Rkp. č. 1381, f. 138', 139, 153', 167' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

85) Rkp. č. 1381, f. 34—5: »A Jeho Mt. Cská ráčil jest své milostivé poručení panu purkmistru a radě učiniti, aby on od věřitelů svých stěžován nebyl«; fol. 56.

86) Někdy tento způsob oznámení prostřednictvím městské rady je viděti i ve starší době; pak býval rozkaz císařův radou sdělen desetipánům ústně buď tak, že v radě přečten staršímu jejich, jindy zase purkmistr osobně v úřadě desetipanském oznámil vůli císařovu. Rkp. č. 1381, f. 163, 167 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 96', 200 (manual decemv. V. U. 1578—9). Písemné ohlášení č. 1381, f. 34', 40, 153' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 239 (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 1282, f. 175 (registr. úř. purkm. 1588—91), č. 1386, f. 203' (manual decemv. V. U. 1614—16), č. 1390, f. 62' (prot. decemv. V. U. 1623—24), č. 1393, f. 144 (protoc. decemv. V. U. 1646—8), č. 1607, f. 237, 383 (liber decret. V. U. 1723—27).

87) str. 801—803.

88) Rkp. č. 1599, f. 11 (liber decret. V. U. 1656—68), č. 1601, f. 176 (liber decret. V. U. 1680—86), č. 1403, f. 33' (protocol. decemv. V. U. 1769—75), č. 1418, f. 13 (lib. decret. decemv. N. U. 1770—83).

89) Rkp. č. 791, f. 131 (liber decret. V. U. 1757), č. 851, f. 247 (lib. decret. N. U. ab 1751), č 866, f. 289 (lib. decret. N. U. 1763—1765).

cova, rychtářova, byla hlavní příčinou toho, že strana upustila od řádně jí přisouzeného práva. Smlouvy takové zapisovány pak v radě.[90]) Svá přání oznamoval rychtář úřadu písemně, někdy dal přímo straně cedulku se svým přáním, aby ji v úřadě ukázala.[91])

K doplnění celého obrazu třeba uvésti, jak zasahovaly do desetipanského úřadování ty úřady městské, které nebyly desetipánům apelační ani nadřízenou stolicí, nýbrž byly s nimi souřadné nebo také pod nimi stály. V prvé řadě jde o purkmistrovský úřad. Ten byl ve starší době skoro zástupcem desetipánů, když se u nich na soudě nesedělo a starší ze soudců také nebyl v úřadě k potřebě stran. Tehdy přijímal žádosti stran o obeslání před desetipanský úřad, obsílal k němu, jak k slyšení pře, tak také k zdvižení apelací nebo k vydání svědomí.[92]) Tím byli by ovšem desetipáni ztratili přehled po stavu pří u nich projednávaných, ale bylo tomu zabráněno zvláštními registry původů a obsílek desetipanského úřadu, v nichž zapisovány také obsílky purkmistrem vydané a ohlášení stran jím přijatá. Se zavedením písemného řízení přestalo však ohlašování původů u purkmistrovského úřadu. Zbylo jenom užívání úředních služebníků purkmistrových a radních k doručování obsílek od desetipánů stranám, jež nad to ještě r. 1647 bylo lépe organisováno. Toho roku totiž »páni desíti soudcové v tom snésti se ráčili, aby fratres relaci, komu žalobu aneb jinej spis dodají, od dnešního dne učinili«.[93]) Tím získali pak desetipáni mnohem lepší přehled, než měli ve starší době, po všem jednání, které prostředkovali radní a purkmistrovi služebníci. Ve starší době bylo také možno před úřadem purkmistrovským pro spory u desetipánů souzené zapsati plnomocníky.[94]) I toto zapisování přestalo se zavedením písemného řízení, kdy se místo dosavadního ústního prohlášení strany stalo pravidlem písemné ohlášení, které strana složila vždy při desetipanském úřadě. Purkmistr měl také právo na rukojmě propouštěti vězně, kteří se na rozkaz soudců dostali do vězení;[95]) konečně zapisovány v úřadě purkmistrovském

---

[90]) Rkp. č. 2121, f. 292' (liber oblig. V. U. 1561—72), č. 2122, f. 151' (liber oblig. V. U. 1572—83).

[91]) Rkp. č. 1386, f. 145, 145' (prot. decemv. V. U. 1614—16); svědčila však rychtáři městskému, proto na soudě nebyla přijata.

[92]) Rkp. č. 1381, f. 19, 148, 150', 165' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 260, 279; vydána alegáta pře, mezi nimi »psaní dvoje připravené zápisy při úřadě purkmistrovském«; (manual decemv. V. U. 1578—9).

[93]) Rkp. č. 1393, f. 62 (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[94]) Rkp. č. 25, f. 20' (kniha plnom. a rukoj. úř. purkm. 1567—71), č. 96, f. 121', 129', 186', 201' (kniha rukoj., plnom. a smluv. úř. purkm. 1581—89), č. 1282, f. 34', 133, 151, 162 (reg. plnom. a ruk. úř. purkm. 1588—91).

[95]) Rkp. č. 25, f. 48', 52', 82, 82', 85, 103, 107, 110, 138', 156, 191', 238', 242', (kniha plnom. a ruk. úř. purkm. 1567—71), č. 1281, f. 127, 209' (registr. rukoj. a plnom. od r. 1559), č. 1282, f. 39', 53', 175 (registr. pln. a rukoj. purkm. 1588—91). Toto právo purkmistrovo jeví se v pravém významu v diktu desetipanském: »Poněvadž od úřadu toho do téhož vězení dán není, protož také z téhož vězení

také smlouvy mezi stranami projednávané již před desetipány, ovšem s výjimkou, »že po hodech, jakž nejprve na právu se sedne, tato smlouva v knihy městské vložena býti má.«[96])

Hojné byly styky desetipánů s úředníkem jim podřízeným, totiž s městským rychtářem. Bylo zmíněno, že podřízenost rychtáře desetisoudcům byla vyjádřena již jeho přísežnou formulí; to však neznamená, že by byli desetipáni jeho místem apelačním. Odvolání od úřadu rychtářova, právě jako od desetipánů, šlo přímo k radě. Najdou-li se přece případy, že byla pře od rychtářova úřadu sročena k desetipánům, stalo se to prostě proto, že rychtář v oné věci nebyl kompetentním.[97]) Jinak byl rychtář jen na podporu výkonné moci desetisoudců. Na rozkaz desetisoudců »bral« osoby, které na obeslání před právem desetisoudců nestály.[98]) Nezřídka býval také k této povinnosti od desetipánů napomínán, někdy byl dokonce obeslán před soudce, aby jim o určitém případu podal zprávu.[99]) S rychtářovou povinností zatýkati na rozkaz soudců souvisel také jeho úkol bdíti nad jejich vězni, po případě je na rozkaz úřadu propouštěti z vazby. V době, kdy desetipánům náležely také pře o dluhy pojištěné na nemovitém majetku, tedy po celé 16. stol. až do 50. let stol. 17., byl povinen rychtář i v těch věcech vykonávati jejich rozkazy. Po zvodu na dům desetipány daném musil rychtář, podrychtář nebo písař rychtářský provésti zvod a zmocnění na dům a vymáhati pak složení klíčů majitelem domu podle práva exekučního.[100])

Styky s ostatními městskými úřady měli desetipáni řídké. Třeba jen

---

na ten čas se nepropouští«, č. 1381, f. 79' (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1601); srov. ibid. f. 133'.

[96]) Rkp. č. 1282, f. 41' (registr. purkm. plnom. a rukoj. 1588—91): podobné ohlášení č. 1385, f. 55 (manual decemv. V. U. 1605—12).

[97]) Rkp. č. 1381, f. 7', 58 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[98]) Rkp. č. 1381, f. 159' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 46, 47', 144, 300, 316 (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 26', 40', 84, 112', 125', 179', 208, 220 (protoc. decemv. V. U. 1606—12), č. 1386, f. 4' (prot. decemv. V. U. 1611—16), č. 1390, f. 29' (prot. decemv. V. U. 1623—24), č. 1392, f. 83 (protoc. decemv. V. U. 1627—30), č. 1393, f. 12', 18', 137 (protoc. decemv. V. U. 1646—48), č. 1403, f. 80, 168 (protoc. decemv. V. U. 1769—75). — O této povinnosti rychtářově srov. eleonorský taxovní pořádek artik. I. o právních obsílkách, a zprávu o stavu soudnictví městského apelacím z r. 1748, č. 646, f. 45 (patenty a reskr. 1747—1755). Notule zatykače čte se v taxe eleonorské: »Poněvadž obeslaný ex officio N. N. ku právu se nedostavil, tehdy přísně a dostatečně se nařizuje, aby rychtář městský tu osobu pod vejhružkou skutečného vězení k právu obeslal, pokudž by pak ale týž po oznámení jemu té obsílky a spolu komunikaci buďto prohlásil, že se dostaviti nechce, nebo v terminu nestál, má se jím vězením ujistiti.«

[99]) Rkp. č. 1393, f. 112, 116', 146 (protoc. decemv. V. U. 1646—8).

[100]) Rkp. č. 99, f. 132 (starom. kn. smluv a zvodů 1519—28), č. 1383, f. 144 (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 2093, f. 43, 64, 82, 90 (liber contract. N. U. 1518—28), č. 2193, f. 218, 221 atd. (liber quietanc. V. U. 1584—1655).

ještě dodati, že byli někdy voláni k nim starší některého cechu, aby na žádost stran vydali odborný posudek o jakosti nějakého zboží.[101])

III.
Pře u desetipánů.

Řezané cedule — Obsílání — Práva stanná — Zarukování o škody a dostání k soudu — Prokurátoři, jejich činnost a vzdělání — Plnomocníci — Další stadia procesu, odklady za ústního procesu i procesu písemného a zkracování zdlouhavého procesu; částečný návrat k ústnímu řízení — Inrotulace — Listy dlužní — Svědomí — Dikta a sentence — Rozkazy právní, exekuce — Vězení — Zvody na domy — Smlouvy mezi stranami — Upuštění od práva — Spory o škody útratné — Taxy.

Úkolem této kapitoly jest sledovati vývoj právního procesu, jak jej lze pozorovati ve sporech u desetipánů rozsuzovaných. Rozumí se, že zejména zde jest důležitým mezníkem rok 1644, rok zavedení písemného procesu. Bude však příležitost také ukázati na jiné změny procesu, které nastaly později v 17. i také v 18. stol., a jejichž význam není možno podceňovati. Společným znakem všech těch změn pozdější doby jest snaha zjednodušiti příliš složitý a zdlouhavý způsob písemného procesu.

Než věřitel dlužníka o zaplacení po prvé obeslal před soud, byl povinen podle Koldínových práv[1]) oznámiti mu řezanou cedulí, že má dluh zaplatiti, nebo že se právem sáhne na zástavu, kterou při uzavření půjčky dluh svůj pojistil. Obnovené zřízení zemské předpisuje také zcela všeobecně, že ten, kdo chce viniti, má napomenouti před zahájením procesu přátelsky řezanou cedulí svého protivníka, aby dosti učinil jeho přání.[2]) Avšak prakse se vyvinula poněkud jinak. Dosvědčuje to častěji již citovaný Weingarten,[3]) který ve věcech dlužních uvádí, že třeba posílati řezané cedule před zahájením procesu dlužníkovi jen v případech, kdy nejde o dluh pojištěný vlastnoručním podpisem a pečetí. A tím tedy pro případy u desetipánů souzené vůbec přestalo posílání řezaných cedulí a také skutečně v praksi o nich neslyšíme. Procesy tedy začínaly hned obsíláním dlužníka před desetipány, jež si osobně vyžádal věřitel, a to buď přímo u staršího soudců nebo v úřadě purkmistrovském.[4]) Podle Koldínových práv obsílalo se třikráte, po třetí »peremptorie«, »zavitě«, to jest pod ztracením pře. Nestál-li pohnaný ani na třetí obsílku, přednesl žalobce u soudu svou věc, a bylo dáno na nepřítomného pro zlehčení úřadu (ob contumaciam) původovi právo stanné, čímž již žalovaný propadl při

[101]) Rkp. č. 1383. f. 88 (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 94' (protoc. decemv. V. U. 1606—12); oni nebyli ovšem ani skutečným úřadem městským.

[1]) Čl. H XXVII.

[2]) Čl. E I.

[3]) Weingarten: Manuductio str. 5 (r. 1699).

[4]) Rkp. č. 1383, f. 82': »že každý na počátku, když žaluje, má sám osobně státi, buď osoba stavu panského, rytířského, nad to on vovčák; fol. 98', spor o škody mohl začíti již sám prokurátor (manual decemv. V. U. 1578—9).

a nastoupilo se proti němu exekucí, jako po řádně vyneseném rozsudku. V 16. stol. lze najíti také případ, že desetipáni se chopili přísnější prakse, dali totiž stanné právo již po nestání prvním.[5]) Tento přísný postup býval asi i jinde navrhován, neboť se proti němu výslovně obracejí konšelé kutnohorští listem z r. 1577.[6]) Ani staroměstská rada však nebyla takovému běhu práva nakloněna; reformací rady zrušeno stanné právo desetipány dané.[7])

Způsob obsílání změnil se v 17. stol. zavedením písemného procesu. Žalobci žádali potom obsílky před soudce jenom při úřadě desetipanském, a to ústně, neb žádali písemně o »uvození rozepře«.[8]) Na místě tří obsílek obvyklých v 16. stol. užívalo se odtud obsílek čtyř.[9]) Nestál-li pohnaný po obsílce druhé, složil původ písemnou žalobu, která oznámena pohnanému.[10]) Potom poháněn po třetí »ex officio«, aby žalobu úředně vyslechl a vydal odpověď nebo žádal odklad. Nestál-li ani tentokráte, obeslán po čtvrté, »ex authoritate«, prostřednictvím rychtáře. Na ty, kdož nepřišli ani na tuto poslední obsílku, vydáno právo stanné, čili opět ztratili při pouhým nestáním, a nastoupena proti nim exekuce počínajíc prvním rozkazem do 14 dní. Jistě není třeba dokazovati, že nově zavedenou čtvrtou obsílkou byl prodlužován beztoho již značně zdlouhavý písemný proces. Nejlepším důkazem jest, že si praktický zájem vynutil tu, třeba dosti pozdě, sám změnu. Častěji již citovaným novým procesním řádem z r. 1753, jímž zjednodušena i další stadia procesu, podstatně zkráceno také obsílání.

---

[5]) Rkp. č. 1381, f. 160' (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601).

[6]) Winter: Kulturní obraz č. m., II., str. 646.

[7]) Rkp. č. 1381, f. 160' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[8]) »Jan Krištof Elsnic složil spis v německým jazyku, v němž o uvození rozepře mezi ním a panem Raymundem žádá«; rkp. č. 1393, f. 66 (protoc. dec. V. U. 1646—48) a passim podobně.

[9]) »In entstehung, dass er auch (der geklagte) zum drittenmahl sich nicht einfände, so thut bürgermeister und rath denjenigen auf klägers ansuchen aus obrigkeitlicher macht zum viert und letztenmahl vorladen lassen: praxis communis, obzwar die stadtrechte A 48 ein anderes vermögen.« Weingarten Manuductio, str. 2.

[10]) »Původ dal jest jednou, po druhý Zuzanu Pěstovou, po nebožtíkovi Janu Pěstovi měštěnínu a mydláři v Starém městě pražském, pro summu 33 kop a 46 kr. obeslati; ku právu jest se nepostavila, pročež žalobu in duplo ku právu složil, která přijata a straně k odpovědi dání do 6 neděl komunicírována; dodána od Michala«; rkp. č. 1394, f. 44, simile 110', (protoc. decemv. V. U. 1649—1650), rkp. č. 1393, f. 181', 182', 186, (protoc. decemv. V. U. 1646—48). Ve zprávě o stavu městských instancí se praví: »Wann nun pars citata nicht erscheinet ergehet die andere und endlichen die dritte citacion, deme nach folget die ermahnung ad sistendum durch den stadtrichter, wann auch auf diese der citatus zu gericht sich nicht gestellet, selbster ob contumaciam durch das stadtgericht mittelst des arrestes zum gerichtsstand geführet ...«, rkp. č. 646, f. 45 (paten. a reskr. 1747—55). Eleonorské taxy artikul I., o právních obsílkách, podobně.

Místo čtyř obsílek nastoupily jenom dvě.[11]) Původ[12]) bez ohledu na to, stál-li pohnaný či nic, hned při prvním sročení složil písemnou žalobu, která pohnanému oznámena. Po druhé pohnán pak dlužník k úřednímu publikování žaloby a složení odpovědi »ex officio«; nestál-li při právě, ztratil nestáním při a původ mohl hned proti němu nastoupiti exekuci.[13])

Každý původ na Starém, Novém neb Menším městě pražském neosedlý byl povinen »zarukovati o škody a dostání k soudu«.[14]) Musil totiž složiti jistou sumu, z níž se zaplatily, v případě že při prohrál, soudní útraty. U osedlých, kteří ručili za své dluhy svým nemovitým majetkem, toho ovšem nebylo třeba. Když strany začaly před desetipány spor o škody útratné, nemusily zarukovati, protože peníze složeny již při zdvižení hlavní pře, »nebo tím způsobem snad nikda konce soudům o škody býti by nemohlo«.[15]) O zarukování v starší době bylo nutno žádati hned při prvním sročení po přednesení žaloby, tedy ještě »ante litis contestacionem«. Byla-li totiž žádost podána třeba jen po »učiněném odkladu k prů-

---

[11]) Procesní řád z 23. ledna 1753. rkp. č. 612 Nro. 51 (konvolut) a č. 646. f. 476 (patenty a reskr. 1747—55), artikul XVI: Von denen citacionen.

[12]) Ze zprávy desetisoudců apelacím 30. ledna 1772: »Deme zu gehorsambster folge in gebührender submission ohnterhalten, wie dass der beschwerdführer seine obberührte schuldnerin zu unserem amt in pucto debiti pro 11a martii des abgelebten 1771 jahrs zum erstenmal, dann pro 18a eiusdem ex officio fürladen hat lassen, und umb die verhelfung zu denen ihme ausdarlehen schuldigen 475 fr. cum sua causa angesuchet, auf welche fürladung ex officio, weiln die beschikte nach zweimaligen vorrufen bei gericht weder selbst, noch per mandatarium erschienen, haben wir nach v o r s c h r i f t d e r n e u e n p r o c e s s o r d n u n g a r t i c. 16. beschlossen, auch dem beschwerdführer zum bescheid ertheilen, dass die beschikte Sokolin die eingeklagten 475 fr. samt denen von der letzten quittung an vertagten landesüblichen intressen und denen diesfahls auf 4 fr. 40 kr. berechneten gerichtsunkosten innerhalb 14 tagen bezahlen solle«, rkp. č. 1418, f. 9—11 (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

[13]) »Weilen dieser K. O. auf die beschikung ex officio weder persönlich noch per mandatarium bei gericht erschienen, folgendergemäss processordnung de anno 1753 pro confessa et convicta zu achten kommt, wird auf rechtsanlangen des S. T., prager juden, auf denselben der erste gerichtsbefehl gegeben«; rkp. č. 1401, f. 27' (protoc. decemv. V. U. 1760—63). »Weilen die ex officio adcitirte H. F. vor gericht, per decursum sessionis, nicht erschienen, und andurch als contumax in das erstandene recht verfallen, dahero ist derselben der erste gerichtsbefehl zur bezahlung der eingeklagten schuld 111 fr. nebst unkosten per 4 fr. 24 kr. hirmit auf 14 täge ob contumaciam angeordnet worden«; rkp. č. 1403, f. 195 (protoc. decemv. V. U. 1769—1775).

[14]) Rkp. č. 1383, f. 294', 299, (manual decemv. V. U. 1578—9) »oznámeno, poněvadž práva nám s sebou toho přinášejí a to vymezují, že člověk nejsa osedlý, osedlým jest povinen zaručiti«, (prot. decemv. V. U. 1614—16), č. 1142, f. 39 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—1689).

[15]) Rkp. č. 1381, f. 21', 73' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 78', 179, 179', 236', (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 117 (protoc. decemv. V. U. 1606—12).

vodům«, nebylo jí vyhověno.[16]) Po zavedení písemného procesu skládal pohnaný žádost o zarukování zároveň s excepcí (první odpovědí na žalobu) ve formě protestace, že nemá býti excepce dříve publikována, dokud původ nesloží záruky.[17]) Jen původové zcela nemajetní mohli se zbaviti této povinnosti přísahou.[18])

Původ po prvním osobním ohlášení na právě a také pohnaný nemusil dále svoji při vésti osobně; mohl se dáti zastoupiti prokurátorem. Povinni opatřiti se prokurátorem byli až do obnoveného zřízení zemského ti, kdo neuměli odpovídati na žalobu česky.[19]) Židé pravidelně před desetipány bývali zastupováni prokurátorem židovským, křesťané prokurátorem svého vyznání, ale druhdy i oni židovským. V 90. letech 16. století, kdy zprávy o soudech před desetipány jsou hojnější, lze zjistiti, že křesťanské strany nejčastěji zastupoval prokurátor Valentin Stříbrský, jehož skoro výhradným oborem bylo v těch letech zastupování stran před desetisoudci.[20]) Jest příkladem nesvědomitého advokáta, který dovedl mistrně natahovati pře, aby získal větší platy.[21]) Jen zřídka se uvádí v jmenovaných letech ve sporech před soudci také řečník Jan Mazánek. Valentin Stříbrský nebyl mezi prokurátory výjimkou; řada nařízení, která se snažila přetrhnouti zvůli prokurátorů a ochuzování stran, svědčí, že byl spíše typem. Stačí upozorniti na »Snešení všech tří měst pražských o prokurátořích a řečnících« z roku 1584,[22]) které nejlépe osvětluje poměry v 16. století, zakazujíc zbytečné výpisy, rejstříky, interlokutoria a vůbec průtahy. V 17. století v témž smyslu usilovaly o nápravu Ferdinandovy instrukce pro purkmistra a radu staroměstskou z r. 1637[23]) a císařskému rychtáři z r. 1650, která zaváděla důležitou reformu, že každý spis koncipovaný prokurátorem musil býti také jeho jménem podepsán,[24]) a jeho deklaratorie z téhož

---

[16]) Rkp. č. 1381. f. 159' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601). č. 1383, f. 8' (manual decemv. V. U. 1578—9).

[17]) Weingarten: Manuductio. str. 6—7. Srv. Obnovené zřízení zemské E 1. V procesním řádě z r. 1753 zakazuje se zdržování procesu stížnostmi na to, že málo důkladních peněz bylo složeno. Art. IV.

[18]) Obnovené zřízení zemské B. XLIV a Weingarten ut supra.

[19]) Srov. Winter: Kult. obraz, II., str. 641: »Němec, Vlach ani jiný národ bez tlumače v žádném soudě nebyl slyšán«; rkp. 1381, f. 171 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601). »Oznámeno, poněvadž nemohou páni soudcové tomu vyrozuměti, co za odpověď dává... aby přítelem se opatřil«; rkp. č. 1386, f. 174 (protoc. decemv. V. U. 1614—16).

[20]) Rkp. č. 1381, f. 137, 138, 156 atd. (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[21]) Winter: Kulturní obraz. II., str. 717 o něm praví, že býval „jmenován taškářem.

[22]) »Stalo se v pondělí po památce nanebevzetí blahoslavené Panny Marie, rodičky Boží (srpna 18.) léta et cet. LXXXIV«, rkp. č. 326 f. 8 (kniha památná St. m. p. 1584—1630).

[23]) 18. července, rkp. č. 994, f. 226 (liber statut. V. U. ab anno 1477).

[24]) 27. srpna 1650; rkp. č. 625, f. 1. Artic. XIV. (sbírka patentů N. m. 1754—56).

roku, kterou nařízení to vtěleno do zemského zřízení.[25]) Z 18. stol. jsou zajímavá tři nařízení. První v procesním řádu z r. 1753, kde se zakazují tak zv. »dilaciones conventiales«, které si dávaly jedna strana druhé, vlastně prokurátor jedné strany prokurátoru druhé strany bez vědomí soudících se, chtíce tak natáhnouti svůj zisk; druhé guberniální z roku 1764, které rozhoduje, že prokurátor, který nedodrží terminu k složení právního spisu, zaplatí ze svého dvojnásobnou soudní taxu;[26]) třetí apelační z r. 1770, které se obrací proti psavosti (»schreiberei«) v úředních spisech, a nařizuje, že soudní podání nemají býti natahována dlouhým vypisováním titulů, jako se to dříve dělo.[27]) Moc zeměpanská snažila se však praktikám prokurátorů čeliti ještě jinak, a to úplně v duchu svých snah byrokratisačních. Kdo chtěl nabýti práva zastupovati strany před soudem, musil o svolení k tomu žádati v městské radě, kdež se také podrobil zkoušce a složil přísahu. Aprobace byla dvojí, buď jen pro nižší instance (městské úřady delegované) nebo také pro vyšší (městskou radu).[28]) Rada byla povinna vždy ohlásiti přijetí nového prokurátora apelacím;[29]) panovníkovi pak náleželo právo suspendovati prokurátora, který se při své činnosti těžce provinil.[30]) V 18. století bylo dosažení úřadu prokurátorského ještě dále znesnadněno tak, že kandidát se musil vykázati tím, že poslouchal právnické přednášky a vykonal zkoušky.[31]) Přes to však okolnost, že nařízení proti vykořisťování stran prokurátory jsou znovu a znovu opakována, může vésti k mínění, že všechna opatření neměla valného výsledku.

Plnomocníka bylo možno k soudcům ve starší době dáti zapsati buď před nimi neb v úřadě purkmistrovském nebo složiti písemně list mocný.[32]) Zplnomocnění musilo býti vždy »k zisku i ztrátě«.[33]) Se zave-

[25]) Declaratoria super novellam B. b. 4, srv. Weingarten: Codex Ferd. Leop. Joseph. Car., str. 274, Weingarten: Andermahlig vermehrte edicion des »Speculi civium«, 1690, str. 88.

[26]) 27. ledna 1764, rkp. č. 800, f. 126 (liber decret. cons. V. U. ab anno 1764).

[27]) 9. července 1770, rkp. č. 1418, f. 5 (lib. decret. decemv. N. U. 1770—83).

[28]) »Anno 1718 den 22. martii nach ausgestandenem gewöhnlichen examine und darauf von tit. herrn comissarien in der rathstuben gethaner relation ist der herr Josef Kretschmer für einen procurator zu denen unteren instancien angenommen worden worzue er dann das iuramentum praestitiret und abgeleget hat«; rkp. č. 1388 f. 316, podobně ibid f. 318, 319' (manual dict. cons. V. U. 1717—1720).

[29]) »Und seins zwar besage kön. appellationsverordnung de dato 11. januarii 1663 die untergerichter schuldig, so oft ein neuer advocat oder procurator angenommen wird, selbes dem appellations collegio zu berichten. Weingarten: Anderm. und verm. edition Vindemiae iudicalis 1679, str. 223.

[30]) Rkp. č. 1403, f. 297' (protoc. decemv. V. U. 1769—1775).

[31]) Nařízení gubern. z 20. prosince 1765, rkp. č. 802, f. 227 (kn. dekretů rady St. m. p. 1765—1766).

[32]) Koldín B. XXXV.

[33]) Bylo-li třeba, vypravil se písař k osobě nemocné a od ní zapsal plnomocníka; rkp. č. 1381, f. 146 (liber. dict. decemv. V. U. 1579—1601). Za snahu desetipánů po skutečné spravedlnosti lze vyložiti jejich chování, když ne-

dením písemného řízení ujalo se skládání mocných listů na právo,[34]) přece však způsob ohlašování ústního úplně nevymizel. Někdy je slyšeti výslovně, že plnomocenství bylo ohlášeno ústně,[35]) jindy opět nutno takové případy předpokládati. Konečně třeba se zmíniti o tom, že někdy nařídili plnomocenství sami desetisoudci, jednalo-li se totiž o vdovy nebo vůbec o lidi nemajetné, kteří si nemohli řečníka sami platiti. Předpisovala to již práva Koldínova.[36])

Strany před desetipány obeslané shromáždily se v obecní světnici, kdež servus vyvolával jména těch, kteří měli před desetipány předstoupiti. Až do r. 1644 jednání před desetisoudci bylo výhradně ústní; bývalo přísně dbáno toho, aby žaloby nebyly čteny, nýbrž zpaměti říkány, a právě tak také odpovědi.[37]) Po přeslyšení žaloby žádala strana pohnaná pravidelně hojemství, častěji »hojemství cum condicione«, totiž pro případ, že bude povinna vůbec na soudě státi, ponechávajíc si tak možnost brániti se nepříslušností soudu.[38]) Od druhého roku dály se pak pravidelně nové odklady »k průvodům«, »ad probandum«,[39]) »k vyhledání rukojmí«,[40]) »k vyhledání mocnosti«,[41]) »k ukázání rozkazu«,[42]) »k zápisu«,[43]) »aby strany

---

přiali námitky obratného prokurátora který chtěl zdržeti při stížností na to, že nemá býti plnomocenství přijato, protože plnomocník druhé strany není zapsán k zisku a k ztrátě, a přijali plnomocenství; rkp. č. 1381, f. 130 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601).

[34]) Dřív, než na strany zavoláno bylo p. Melichar Adalbert Kalenda složil ku právu plnomocenství od uroz. a stat. rytíře p. Humprechta Prašíka jemu dané«; rkp. č. 1393, f. 115 (protoc. decemv. V. U. 1646—48), simile ibid, f. 124'. 144. 177'; neb: »Cum allegatis A. B. C., a plnomocenstvím panu Alexiovi daným«; č. 1393, f. 173 (ut supra).

[35]) »Důstojný a velebný pan páter Simplicianus Hutter, převor kláštera sv. Tomáše, složil útok o škody proti Johanně Heiderové o 50 kop. gr. m. při tom dávaje oustní v té rozepři plnomocenství panu Matějovi Zahájskému s tím však doložením, že stranu v času právním k přeslyšení téhož útoku obsílati nepomine«; rkp. 1393 f. 110 (protoc. decemv. V. U. 1646—1648).

[36]) Koldín B. XXXII. Desetipáni vydávali takové rozkazy ve formě dekretů. Rkp. č. 1396, f. 219, 228 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754). Jinde čteme: »Die rathsverwandte sollen denen unvermögenden nach geleisteten eid der armut vom amtswegen gut taugliche angesessene procuratores, so deren angelegenheiten treulich verstehen mögen, zu geben, und darob sein, auf dass in ermanglung der unkosten sie an ihrer gerechtigkeit nicht verkürzet, sondern auch mit gerichtstax bis zu ausgang der sache in geduld mit ihnen gestanden werden möge.« Weingarten: Anderm. verm. edic. Speculi civium, 1690, str. 108.

[37]) Rkp. č. 1383, f. 290, 291' (manual decemv. V. U. 1578—9).

[38]) Rkp. č. 1383, f. 66, 102, 136, 218, 220', 229 236, 242', 245, 256, 267, 274, 287, 292', 293, 304, 305 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[39]) Rkp. č. 1383, f. 32—32', 102', 196', 221', 237, 293 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[40]) Tamže, f. 88' (man. decemv. V. U. 1578—9).

[41]) Tamže, f. 115 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[42]) Tamže, f. 89 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[43]) Tamže, f. 126 (man. decemv. V. U. 1578—9).

sobě to vyhledati daly«,[44]) »na rozmyšlení«[45]) neb »na uvážení«,[46]) konečně »k odpovědi od práva«, nebylo-li možno pro malý počet právě přítomných soudců odpověděti hned.[47]) Často lze najíti, že strany ve sporu o nějakou sumu byly podány »na účet«. Stranám byl určen čas a místo, obyčejně v domě některého ze soudců, a vybráni dva z nich, aby byli přítomni tomu, až by se strany sešly »k účtení«. Původ pak byl povinen dlužníkovi podrobně vyčísti, z čeho by jej chtěl viniti, a desetipáni měli strany smluviti tak, aby věřitel pro ukrácení pře přestal na vymáhání takového dluhu, k němuž by se dlužník znal.[48]) Stávalo se ovšem, že se srozumění nezdařilo, a věřitel pak musil »provozovati« své požadavky před právem; jindy po prvém nezdařeném účtu strany žádaly o druhý a teprve pak se obrátily k hledání průvodu.[49]) Zavedení písemného procesu změnilo ovšem celý ráz starého procesu. Žalobu bylo třeba nyní skládati písemně »in duplo«, totiž jeden exemplář pro soud, druhý pro žalovanou stranu a v určitých formách.[50]) Kdo chtěl do žaloby více věcí pojmouti, musil ji rozděliti na artikuly a o každou věc žalovati samostatně.[51]) Až do podání první odpovědi pohnaného směl původ po třikrát svoji žalobu opraviti; později ne, pod ztrátou pře.

Obnovené zřízení předpisovalo, že pohnaný má na žalobu složiti odpověď do šesti neděl. Další dilace může mu býti ještě přána do tří neděl a potom znovu ještě do dvou neděl.[52]) Celkem tedy mohl pohnaný získati času, než musil složiti odpověď, celých 11 neděl, více než dva a půl měsíce. Odpověď měla býti podána dvojmo, stylisována stručně, ve třetí osobě a podepsána přísežným prokurátorem. Na odpověď (excepci) pohnaného měl zase původ složiti v šesti nedělích svůj spis, repliku.[53]) Dilace k složení repliky připouštěla se již jen jedna, do tří neděl. Táž lhůta i dilace je přána obviněnému k složení dupliky. Ta měla býti koncem řízení; pů-

---

[44]) Rkp. č. 1383. f. 221 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[45]) Tamže, f. 207', 236', 237 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[46]) Tamže, f. 8. 266', 267' (man. decemv. V. U. 1578—9).

[47]) Tamže, f. 79 84, 101', 201', 242, 247', 250', 264 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[48]) Rkp. č. 1381, f. 41 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383. f. 79. 244 (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 1385. f. 10', 67', 288 (man. decemv. V. U. 1606—12), č. 1386, f. 6' (protoc. decemv. V. U. 1614—16). Koldín: Práva městská, G X. (str. 203).

[49]) Rkp. č. 1381, f. 140' (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 66, 192': »Poněvadž žaloba od něho Tomáše z jisté summy učtené na něho M. učiněna z té příčiny povinen jest na ni odpověď dáti«, podob. fol. 302 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[50]) Formule žalob k jednotlivým právním případům, tak mutuum commodatum, depositum a pignus otiskuje Weingarten: Trifolium quatuor foliorum (J. E. Gerzabek). Anno MDCCXIV. 1—157. Formální a malicherné věci neměly býti na závadu žalobě podle Obnov. zříz. zems. B. XXIII. (str. 99).

[51]) Obnovené zřízení zemské B. XX. (str. 86).

[52]) Obn. zříz. zem. C VI., E V.

[53]) Obn. zříz. zem. C. XII—XIV.

vodovi sice náleželo, aby mu byl její obsah oznámen, ale odpovídati na ni pravidelně neměl. Jen tehdy, přišel-li obviněný s novými důvody, při čemž musil přísahou stvrditi, že jich nemohl užíti dříve, následovala odpověď původova, triplika, a po ní opět spis obviněného, quadruplika,[54]) vždy ve třech nedělích. Tento způsob, jistě velice zdlouhavý, najde se po zavedení obnoveného zemského zřízení u desetipánu i v radě.[55]) Příčinu toho zjevu třeba bez pochyby hledati v přílišné ochotě městských instancí, radou počínajíc, v přijímání zřízení zemského a všech reforem, které přinášelo s sebou, v ochotě, jejíž kořen tkvěl ve strachu měst před vypiatou mocí zeměpanskou. Že domněnka skutečně se blíží pravdě, svědčí asi ta okolnost, že, když přešel první dojem, který učinilo obnovené zřízení zemské po vydání deklaratorií a novel k němu, instance městské vracely se opět k staré praxi, totiž k udělování dilací podle městského práva. Lze zcela bezpečně ukázati, že se to nestalo nijakým zvláštním nařízením, nýbrž prostě praksí, podobně jako o 23 let dříve, po vydání obnoveného zřízení zemského, ujalo se procedirování podle něho. V knihách desetipanských lze se totiž přesvědčiti, že v jisté době, totiž r. 1650, užívá se obojího způsobu, podle práva městského i zemského, kdežto v době krátce příští najdou se již vesměs lhůty jenom podle práva městského.[56]) Znamenají tedy léta 50. po této stránce návrat k právům Koldínovým,[57]) ovšem že přizpůsobeným novému řízení písemnému.

V pracích Weingartenových z 80. let 17. stol. je pak opět nejlépe zachycen skutečný stav, jak se vyvinul a trval dlouho beze změny. Obviněný měl složiti písemně, in duplo, ve třetí osobě stylisovanou odpověď do 14 dnů po publikování žaloby; byl-li v této lhůtě s odpovědí hotov, žádal dilaci do 14 dní, konečně pak ze zvláštních důvodů směla mu býti dána druhá dilace, »ex beneficio legis«, do 8 dnů.[58]) Stejné termíny byly dávány původovi k složení repliky[59]) a zase obviněnému k složení dupliky.[60]) Nalezl-li původ, že duplika obsahuje nějaké nové průvody, jichž dříve nebylo užito a na něž ještě nemohl odpověděti, žádal v lhůtě 10 dnů po složení dupliky, aby pohnaný složil přísahu, že dříve nemohl nových průvodů užíti. Tripliku měl pak původ podati ve čtyřech nedělích od slo-

[54]) Obn. zříz. zem. C XIX. ss.

[55]) Počínaje rkp. č. 1392 passim; v radě po prvé v rkp. č. 1306. f. 178. 199'. 240' atd. Týká se to ovšem jen dávání dilací, jinak trvá u desetipánů ještě do roku 1644 řízení ústní.

[56]) Rkp. č. 1394, f. 147' v dvou zápisech z téhož dne: 1. »vedle obnoveného zřízení zemského další dilaci do tří neděl žádal«; 2. »vedle dekretů peremptorní odpověď dáti měl, však další dilaci žádal, která jest jemu vedle práva městského do dvou neděl udělena.

[57]) Koldín: A 45 § 4. A 54 §1.

[58]) Weingarten: Manuductio oder wegweiser, r. 1680. str. 5. V eleonorské taxe, Art. V. »O dilacích« mluví se o třetí dilaci také na 14 dní, z knih však vysvítá, že užíváno bylo osmidenní.

[59]) Weingarten, jako v pozn. 58, str. 8.

[60]) Weingarten: Manuductio. str. 8.

žení přísahy bez všech dilací, po níž zase pohnaný ve čtyřech nedělích měl složiti quadrupliku.[61]) Tento způsob znamená proti prvnímu značné zkrácení procesu, neboť počítá-li se se všemi dilacemi v obou případech, bylo lze natáhnouti proces od publikování žaloby podle zřízení zemského na 1 rok a 10 dní, kdežto podle práv městských jen na 8 měsíců a 5 dní. Výpočet ten je však jen theoretický. Jednotlivé právní spisy byly totiž skládány sice jen u direktora úřadu, který také, aniž by bylo k tomu třeba sezení soudců, uděloval dilace,[62]) ale mnoho času se ztrácelo tím, že byly k publikaci jednotlivých právních spisů na soudě vždy strany obsílány a nové termíny se počítaly pak teprve od publikace spisů. Nápravu zjednal teprve procesní řád z r. 1753, který nařizoval, že strany nemají býti k publikování právních spisů obsílány. Spis složený na právě doručil prostě soudní sluha druhé straně s rozkazem, aby do 14 dnů složila odpověď.[63]) Bylo to zjednodušení jistě velmi podstatné. Zdlouhavost starého procesu znázorňuje asi nejlépe ta okolnost, že ani tato reforma se nezdála praktickým duchům 18. stol. dosti pronikavou, a že totéž soudní zřízení zavedlo ještě také jiné zkrácení procesu. Artikulem 18. zrušovala se vůbec tak zv. dilace »ex beneficio legis« dávaná na osm dní, takže znamená vlastně procesní řád z r. 1753 zkrácení procesu od publikace žaloby na nejvýše 5 měsíců a 10 dní, a to nejenom theoreticky, nýbrž také prakticky.

Mnohem vydatnějšího zkrácení došel však zdlouhavý písemný proces jinou cestou a mnohem dříve. Protokoly desetipanské zachované v 17. století až do roku 1661[64]) dovolují přesvědčiti se, že od r. 1644 všechny procesy před desetipány byly vedeny jen písemně. Přednesení ústní byla vždy odmítnuta.[65]) Ve spisech Weingartenových z posledních let 17. stol. lze se

---

[61]) Weingarten: Manuductio. str. 8—9; rkp. č. 1142. f. 32' (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[62]) Rkp. č. 1393, f. 177 (protoc. decemv. V. U. 1646—48); Weingarten: Vindemiae iudicialis..., str. 230, rkp. č. 1246, f. 112', 167 (protoc. decemv. V. U. 1658—61).

[63]) Articulus XVIII. »Von denen schriftlichen processen... So wollen wir derlei zu anhörung deren satzschriften bishero geschehene citaciones hiemit aufgehoben und verordnet haben, dass fürohin denen gerichten die klag und übrige satzschriften una cum citacione, jedoch nicht zur anhörung, sondern lediglich zur einbringung der gegennotdurft intra terminum legalem deren 14 tägen communiciert werden solle.«

[64]) Přicházejí v úvahu rkp. č. 1393 (r. 1646—48), č. 1394 (r. 1649—50), č. 1246 (1658—61).

[65]) R. 1649: »napomenuli jsou páni desíti soudcové..., aby vedle zřízení zemského v spisu procedirovati a žalobu právu in duplo složiti hleděl...«, rkp. č. 1394 f. 60' (prot. decemv. V. U. 1649—50); r. 1650: »oznámeno, aby ji vedle zřízení zemského v spisu obžalovati hleděl, že na túž žalobu jemu odpovídati povinna bude«; ibid. f. 102; r. 1658: »při tom Šalamounovi prokurátorovi dobrá kapitola dána z příčiny té, že zřízení zemskému dobře nerozumí, a že v spisích procedirováno býti má, v něm se patrně vynachází, pročež tentokráte v takové případnosti že se jemu přednesení oustní pasíruje, po druhé v konečnosti bez všelikých obran arestem stižen býti má«; č. 1246, f. 47 (protoc. decemv. V. U.

však přímo dočísti o tom, že některé procesy je možno i za platnosti písemného procesu vésti také jen ústně. Předně jest to podle Weingartena na Starém a Novém městě pražském spor o škody soudní, který se před desetipanským úřadem projednával ústně.[66] Dále spory o dluhy, jichž základem jest obligace, o jejíž pravosti není možno pochybovati a na jejímž základě nemůže soudce než dáti původovi za pravdu. V takových případech bylo zůstaveno vůli původově, chce-li začíti dlouhý písemný proces nebo voliti krátký ústní proces, totiž obeslati ústně dlužníka před právo, šuldprif nebo jiný instrument, jímž dluh je pojištěn, tam ukázati a žádati o zaplacení. Přiznal-li se dlužník k dluhu, vydali soudci bez rozsudku hned první rozkaz k zaplacení na 14 dní. Nepřiznal-li se, musil původ pak přece nastoupiti písemný proces, který ovšem končil pro pohnaného špatně, neboť pak zaplatil nejen dluh, ale i útraty dlouhého procesu.[67] Ustanovení, která se čtou ve Weingartenovi, se celkem asi pak také opakují v často zmíněném řádu soudním z r. 1753.[68] Prakticky lze sledovati provádění těchto zásad v knihách desetipanských teprve od doby, kdy jsou opět zachovány protokoly, tedy od r. 1711. Odtud často nacházíme zápisy procesů o škody i ústní vyřízení sporů o dluhy pojištěné dlužními listy neb obligacemi. Došlo-li k uvození procesu ústního, záleželo však také při sporech o škody útratné na původovi. Lze najíti také případy, že spor o škody projednáván řádným písemným procesem.[69] Nicméně částečné zavedení procesu ústního je velmi důležitou součástí těch snah, které z důvodů praktických se nesly k zkrácení zdlouhavého písemného procesu, a rozumí se, že jeho dobrodiní bylo hojně užíváno.

Když byla akta »kompletyrována«, když totiž původ s obviněným si vyměnili všechny právem dovolené spisy, měl původ žádati o inrotulaci

---

1658—61); r. 1660: »Předně, že nemalým podivením jí přichází, pány deseti soudce že zbytečně zanášeti se neoslejchá, vědouce o tom dobře, že každá rozepře ne oustně, ale v spisu procedirována a vedena býti má«; č. 1246, f. 211 (ibid.).

[66]) »Bei dem magistrat der Kleineren stadt Prag wird die liquidation dem gegnern auf drei tage oder nechste session, sondern weitern schriftwechselung communiciret, bei denen anderen 2 kön. Prager städten wird alles bei dem zehn männer ambt mündlich abgehandelt und ergehet darauf unverzüglich die erkantnus.« Weingarten: Manuductio z r. 1699 str. 95—6. Manuductio z. r. 1680, str. 32, podobně.

[67]) Weingarten: Andermahlige und vermehrte edition Vindemiae iudic., r. 1679, str. 139—141.

[68]) Kap. XVII. Von denen mündlichen processen.

[69]) Z apelačního dekretu z r. 1722: »Als werdet ihr die jenige liquidation cum suis allegatis, wie sie bei euch vorkommen in originali, oder falls solche mündlich vorgetragen worden per extractum prothocolli cum suis authenticis approbacionibus aut quietanciis uns binnen 8 tagen einzusenden wissen... . rkp. č. 1396, f. 128 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754), podob. č. 1418, f. 40'—41 (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83), uznává se tedy také možnost procesu písemného.

spisů. K inrotulaci dána lhůta 8 neb 14 dní.[70]) Musily se k ní dostaviti obě strany, dva delegovaní z pánů soudců a písař. Ten spis za spisem v přítomnosti všech přečetl, načež celá »akce« zavřena, opatřena úřední pečetí a uložena, aby na základě jejím soudci vydali sentenci. Jenom na zvláštní prohlášení stran, »že právu duověřují«, bylo možno, že inrotulaci vykonal písař bez účastenství stran za přítomnosti dvou komisařů ze soudců.[71]) Častěji se však stávalo, že strany k inrotulaci v stanoveném terminu nepřišly, a tím se spory zase protahovaly. Soudní řád z r. 1753, který také jinde tolik přispěl k zjednodušení procesu, snažil se rovněž v této věci najíti nápravu ustanovením, že o inrotulaci vůbec není třeba zvláště žádati.[72]) Po dodání posledního spisu ve třech nedělích měla býti vykonána, nebyly-li pak strany přítomny ve městě, tedy v šesti nedělích. V této lhůtě měla se tedy vykonati inrotulace »ex oficio«, bez ohledu na to, stály-li strany nebo ne, třeba jen v přítomnosti písařově a dvou komisařů.

Tvrzení svá původ i obviněný musili dokládati průvody. První povinností věřitelovou při oznámení žaloby bylo složiti na právu list dlužní, šuldprif, který tam zůstal deponován i po vyřízení rozepře.[73]) Protože však se vinili často u desetipánů cizí kupci, kteří náhodou dlíce v Praze na tamní právo ve svých sporech o dluhy se podávali, stávalo se, že před řádným sročením musili zase odjeti a přáli si proto oba žalobu u desetipánů zdvihnouti a viniti se v jiném městě. V takových případech se svolením obou stran býval šuldprif na právu složený straně, jíž náležel, zase vydán.[74]) Výjimečně pak vydán také šuldprif, znějící na sumu u desetipánů vysouzenou, na dekret císařův. Vydán byl však jen německý originál, český překlad zůstal pro kontrolu v deposici na právě.[75])

Průvody skládaly tedy strany na právo v písemné podobě,[76]) ale také

---

[70]) Weingarten: Manuductio, z r. 1680, str. 9—10; rkp. č. 1393, f. 104, 111, 116, 118', 127, 136, 139', 146', 148', 158', 160, 161, 194', atd. (prot. decemv. V. U. 1646—8).

[71]) Rkp. č. 1393, f. 176, a jinde (protoc. decemv. V. U. 1646—8), č. 1394, f. 9', 17, 50' (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[72]) Řád. Artic. IX. a XXI.

[73]) Rkp. č. 1381, f. 161, 163, 172'. Složení šuldprifu při útoku, rkp. č. 1383, f. 2 (manual decemv. V. U. 1578—9). Řezaných cedulí měly býti na soud předloženy oba díly, když však »jedna zmrhána, druhá postačiti má«; rkp. č. 1381, f. 19 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), srv. f. 151'; »tu páni soudcové slyšíce žalobu, smlouvu zpečtěnou kterouž strany šuldprifem jmenují«; srv. č. 1381, f. 145', šuldprif nezpečetěný; č. 1386, f. 15', 171 (protoc. decemv. V. U. 1614—16).

[74]) Rkp. č. 1381, f. 167', 171 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601); potřeboval jej asi k jinému soudu, bylť cizincem, č. 1385, f. 53 (manual decemv. V. U. 1606—12), č. 1386, f. 212 (manual decemv. V. U. 1614—16), č. 1390, f. 36', 104' (protoc. decemv. V. U. 1623—4), č. 1392, f. 48 (protoc. decemv. V. U. 1627—30).

[75]) Rkp. č. 1381, f. 163 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601).

[76]) Písemné průvody byly přijímány soudci, poznámky o tom v manuále, rkp. č. 1383, f. 51', neb je mohly strany klásti při sročení, č. 1383, f. 227' (manual. decemv. V. U. 1578—9). Patrno je to z příkladu, kdy za obviněnou stál její manžel. Byl soudci vyzván, aby, má-li nějaký průvod, než soudcové vyvstanou,

v podobě ústní, nejčastěji v podobě svědomí. Ta, jako »viva vox«, platila nad všechna ostatní instrumenta s vyloučením tak zvaných »instrumenta publica«, to jest zápisů ve veřejných knihách, které byly vůbec nenaříkatelné. Svědomí v starší době přijímal a zapisoval desetipanský písař, obeslav k vydání svědomí písemně sám služebníkem úředním neb purkmistrovým.[77]) Kdo na písemné vyzvání se nedostavil k vydání svědomí, byl obeslán znovu, tentokráte bez cedule.[78]) Prostý list posílací neměl žádné svědecké ceny před soudem.[79]) Listovní svědomí, mělo-li míti váhu, musilo býti opatřeno sekrétem a podpisem vydavatelovým, neb pečetí některého úřadu.[80]) Nejvýše ceněno bylo ústní svědomí, které strany vydávaly po složení přísahy.[81]) Tušil-li obviněný, že by mu mohlo býti některé svědomí ke škodě, zvedl odpor proti jeho čtení, dovolávaje se toho, že svědek »hoden svědčiti není, neb svědkové mají býti dobré pověsti,«[82]) nebo, že »pozdě k svědomí (bylo) obsíláno,«[83]) jindy že »svědek let právních nemá,«[84]) neb »že o summu pochybeno,«[85]) konečně jindy »že svědomí nesvědčí desetipánům«.[86]) Někdo odvážil se ještě dále, totiž nařknouti svědomí z falše;[87]) taková obvinění podávána však před městskou radu. Svědek před vydáním svědomí skládal totiž přísahu,[88]) a tak nařčení svědomí bylo těžkým obviněním z křivé přísahy.

Zavedením písemného procesu se způsob přijímání svědomí příliš nezměnil. Svědky svoje musil původ jmenovati v žalobě, obviněný v excepci.

---

jej složil. Průvody »po diktu učiněném složené« neměly platnosti. č. 1381, f. 139 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[77]) Rkp. č. 1381, f. 6—7, 19, 165' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), obeslán také ten, proti komu svědek byl veden; srv. Winter: Kulturní obraz, II., str. 688. Koldín: Práva, str. 61, B. XLVII, Ophthalmius, str. 93. Rkp. č. 1381, f. 19: »Poněvadž ten pořádek právní se nezachovává, aby cedule řezané pro položení listův neb jiných věcí k svědomí dvě neděle napřed dodány býti měly, nýbrž služebníci pana purkmistra a pánů, jakž k vydání svědomí, tak také pro položení, pokudž čas postačiti může, obsílají.«

[78]) Koldín: Práva, B. XLVII. § 3.

[79]) Rkp. č. 1381, f. 11' (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601).

[80]) Rkp. č. 1381, f. 11, 203 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601). č. 1383, f. 197': »Svědomí jedno čteno..., druhé majíc čteno býti, plnomocník pana H. hájil jeho čísti, protože zpečetěné od úřadu dobrého není«; č. 1386, f. 229' (protoc. decemv. V. U. 1614—16).

[81]) Rkp. č. 1383, f. 200, 203 (manual. decemv. V. U. 1578—9), Koldín: Práva, B. XLVIII.

[82]) Tamže, f. 110' (manual decemv. V. U. 1578—9).

[83]) Rkp. č. 1381, f. 7 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[84]) Tamže, f. 89—90 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[85]) Tamže, f. 154 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[86]) Tamže, f. 95' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 242 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[87]) Tamže. f. 153 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601). č. 1165, f. 197' (liber dict. sen. V. U. 1558—79).

[88]) Koldín: Práva, str. 57., B. XLI., str. 62., B. XLVIII.

Současně připojily strany ve svých spisech tak zv. »artikule posicionální«, to jest otázky, na něž měli býti svědci, které si vedl původ i obviněný, tázáni.[89]) Obviněný v excepci a původ v replice měli pak složiti »interogatoria«, to jest otázky, které bylo svědkovi předložiti na žádost toho, proti komu se svědomí vedlo.[90]) Nesložila-li některá strana interogatorií, býval svědek tázán na tak zv. interogatoria generální, na stáří, na příbuzenství s druhou stranou, na přátelství k ní nebo na zájem o daný případ.[91]) Písemně mělo se k svědomí obsílati jenom v »důležitých věcech«,[92]) jinak stačila ústní obsílka. V knihách desetipanských najdou se však nejednou zmínky o takových písemných obsílkách k svědomí ve formě řezaných cedulí.[93]) Svědomí měli přijímati písař a dva komisaři z rady, vždy měli vyzvěděti, odkud svědek ví, co svědčí, a nespokojiti se s pouhým »ano« nebo »ne«. Písař měl celou výpověď pilně zapisovati.[94]) Před vydáním svědomí třeba bylo svědka přísahou zavázati k pravdomluvnosti.[95]) Do 10 dní po složení dupliky měly se strany obsílati k »přeslyšení svědomí«.[96]) Svědomí měl písař stranám přečísti, pravidelně však bývalo ono jednání zkracováno tak, že strany prohlásily, »že právu duověřují a za publikované ujímají,«[97]) a žádaly výpisy. Výpisy bývaly psány obyčejně »na papíře na

---

[89]) Weingarten: Manuductio, str. 10—11. Skládání artik. posic., rkp. č. 1393, f. 78, 80', 81, 101, 114, 116', 118', 163' atd. (protoc. decemv. V. U. 1646—48): »Jiří Jan Hladký, položivše právně v excepci jména svědků, k examinírování jich složil articulos posicionales, který přijaty a straně k složení interogatorií do dvou neděl komunicírovány; dodány ode mne samému panu Dvorskému (původ).« Rkp. č. 1394, f. 26' (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[90]) Obnovené zříz. zem. C. XXVIII., rkp. č. 1393, f. 83' (protoc. decemv. V. U. 1646—48), č. 1394, f. 30, 84', 118 (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[91]) Weingarten: Manuductio, str. 12.

[92]) »Bei den burgerstand und deren gerichten werden in wichtigen sachen die zeugen schriftlich durch einen ausgeschnittenen zettl beschiket... Obzwar in geringen sachen solche solennitet nicht observiret wird, sondern der rathsdiener meldet sich nur beim burgermeister des zeugen an, damit der zeug zu dem stadtgericht, wo der streit ist, gestellen solle.« Weingarten: Manuductio, str. 63.

[93]) Rkp. č. 1394, f. 33', 84', 85 (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[94]) Weingarten: Manuductio, str. 12.

[95]) »Obeslán Jiří Weceneker, mládenec kupecký, a dobře napomenut od pana Jakuba Scheyble [desetipán], aby duši své neuškodil, a učinivše povinnost podle práva, vysvědčil takto, jak libro testimoniorum fol. 121 se vynachází;« rkp. č. 1393, f. 114 (protoc. decemv. V. U. 1646—48), č. 1401, f. 81 (protoc. decemv. V. U. 1760—63), č. 1403, f. 305 (protoc. decemv. V. U. 1769—1775).

[96]) Obnovené zřízení C. XLIV.

[97]) »Strany obeslány k publikování svědků na tom jsou se snesly, že takové svědky za publikované ujímají;« č. 1393, f. 135 (protoc. decemv. V. U. 1646—8), č. 1394, f. 144 (protoc. decemv. V. U. 1649—50), č. 1246, f. 43 (protoc. decemv. V. U. 1658—61), č. 1403, f. 84' (protoc. decemv. V. U. 1769—75). Weingarten: Manuductio, str. 18—19: »Wan nun beede parthen erscheinen, so nehmen sie selbe vor publicat.«

půl skládanym cum interventibus spatiis vacuis«.[98]) Na základě jich mohly pak strany svědomí naříkati, ne však před desetisoudci, nýbrž před radou.

Po vyzvednutí všech průvodů a svědomí, v době procesu písemného také po inrotulaci akt, vyneseno bylo ve při ve starší době jedním ze soudců »dictum«, v čase písemného procesu pak přečetl dictum písař. »Dictum, edictum« v nejširším slova smyslu jest každý právní výrok vůbec, který byl úřadem učiněn, tedy i takový, kterým dány strany znovu na odklad, k novým průvodům a tak podobně. Taková výpověd jest diktum ve vlastním slova smyslu, totiž »sentencia interlocutoria«. Jí spor jen odkládán, aby mohl pomocí průvodů vstoupiti do nových fásí, a aby došel jednou přece ukončení definitivního. K němu mohlo dojíti trojím způsobem: nálezem (sentencia definitiva),[99]) rozkazem (iussio) a smlouvou (contractus). První cesta předpokládala průvody, excepci, repliku a dupliku, ať už jen ústní nebo také písemnou; při tom strany zůstaly až do vynesení nálezu na odporu.[100]) Po projednání sporu nebývala sentence hned vynesena. Dáván odklad do příštího sedění. O sentenci se desetipáni usnášeli hlasováním, když jich bylo přítomno nejméně šest, a připojili odůvodnění.[101]) Písař sestavil k vlastnímu nálezu desetipanskému přehled celého řízení v daném případě a vše zapsal; ve starší době, když se strany opět dostavily na právo, byl jim přečten nález. V době písemného procesu, když se soudci na sentenci usnesli, obeslal úřední sluha strany ve lhůtě čtrnáctidenní, jindy osmidenní, aby stály k přeslyšení nálezu. Nepostavily-li se na první zavolání obě strany, obsílalo se znovu. V terminu v druhé obsílce vytčeném přečetl pak písař sentenci bez ohledu na případnou nepřítomnost některé strany.[102]) Až do vydání nového řádu soudního z r. 1753 stávalo se patrně někdy, že publikace sentence se zdržela tím, že nebyly zaplaceny od některé strany soudní taxy. Nový soudní řád snažil se odstraniti i tuto příčinu prodlužování soudních sporů ustanovením, že sentence má býti publikována bez ohledu na to, jsou-li či nejsou-li taxy zaplaceny. Teprve po jejím publikování měl soud vymoci si zaplacení povinných tax od strany cestou exekutivní.[103]) Po ohlášení nálezu poděkovala strana,

---

[98]) Eleon. Taxordnung, artic. III. O vedení svědků.

[99]) Rozdíl mezi pojmy »nález« a »rozsudek« viz Koldín, B. LXXXVI.; Winter: Kult. obraz, II., str. 677.

[100]) Koldín, B. XC.

[101]) »Und allemal die ursach in denen urthln. warumben sie also gesprochen zu benennen haben.« Weingarten: Manuductio, str. 23.

[102]) Publikování sentencí, rkp. č. 1246, f. 100, 104, 115, 213' (protoc. decemv. V. U. 1658—61), č. 1394, f. 10' (protoc. decemv. V. U. 1649—50), č. 1400, f. 91' (protoc. decemv. V. U. 1756—59), č. 1401, f. 59', 78, 109' (protoc. decemv. V. U. 1760—63)

[103]) »Artic. nonus: Von der akten inrotulacion und publicirung des sentences. ... Also wird auch die publicatio des sentenzes wegen nicht vorhinein entrichteter taxgebühr keineswegs zu verschieben, sondern solche, wo es gewöhnlich, adcitatis ex officio partibus ad audiendam sentenciam, an dem in

která spor vyhrála, soudu, a pravidelně obě strany požádaly o výpis sentence. Ten byl vydáván písařem a vždy opatřen klausulí o jejím publikování.[104])

Jinak tomu bylo při rozkazech. Tu jedna strana přisvědčila druhé buď tak, že přímo doznala pravdivost toho, z čeho byla viněna, nebo mlčky tím, že k soudu na obsílky nepřišla.[105]) V obojím případě vydán první rozkaz na čtrnáct dní; ten byl pak podkladem exekučního řízení, které nastoupeno stejně také s vydáním sentence. Sentencí totiž zároveň nařízeno dlužníkovi, aby věřitele v čtrnácti dnech spokojil. Neučinil-li toho dlužník a neodvolal-li se také,[106]) vyšel pak rozkaz druhý na tři dny, a potom třetí do západu slunce. Ke každému rozkazu musil býti dlužník poháněn čtyřikráte. Třikrát prostě, po čtvrté »ex authoritate«.[107]) To ovšem vedlo k prodlužování exekuce. Mnohem rychlejšímu běhu exekuce těšily se dluhy pojištěné směnkami. K jich zaplacení dával se dlužníkovi jen jeden rozkaz na 24 hodin.[108]) Třetím rozkazem při exekuci obyčejné a rozkazem na 24 hodiny při směnkách byl dosažen vrch práva; zatvrzelý dlužník na rozkaz desetipánů vydaný rychtáři byl vzat do vězení a nepropuštěn, dokud by podle přísudku neodbyl věřitele.[109]) Za každé upomenutí o zaplacení dluhu bylo nutno rychtáři platiti.[110]) Přiznal-li se však obviněný k svému dluhu, nebyl povinen rychtáři dáti tu pokutu.

---

der citacion angesetzten tag, es mögen die partheien erscheinen oder nicht, wirklich vorzunehmen, und sodan publicata sentencia das urtheilgeld nach befund des richters exekutive, auch ebenfalls per arrestum, einzutreiben sein.«

[104]) W e i n g a r t e n uvádí tuto klausuli pro nálezy radní: »Publicata haec sentencia coram partibus, oder coram mandatariis, in consilio N. N. die et anno, consule N.« Manuductio, str. 23.

[105]) Viz K o l d í n: Práva, B. XCIV. »Na toho, kdo se před právem, jsa z něčeho obviněn, zná, není rozsudku potřebí, než rozkazu, aby svému odporníku práv byl.« W e i n g a r t e n: Vindemiae vermeh. edic., str. 141.

[106]) O p h t h a l m i u s str., 62, K o l d í n: Práva, C. XXII., W i n t e r: Kult. obraz, II., str. 702; v taxe eleonorské artik. IX., »O exekuci personální«, se praví, že na Starém a Novém městě sentence, od níž se neapelovalo, se považovala za první rozkaz právní, a potomně exequendus k druhému právnímu rozkazu obsílán bývá. Na Malé Straně pak po sentenci následoval teprve p r v n í r o z k a z (na 14 dní); způsob malostranský se nyní v taxe eleon. ruší, jako liknavý, a zavádí se všude způsob staroměstský a novoměstský.

[107]) W e i n g a r t e n: Manuductio, str. 30; tamže mluví se o prvním rozkazu teprve 14 dní po sentenci. Z knih desetip. je však patrno, že první rozkaz dáván byl zároveň se sentencí.

[108]) »Cedulky na vzetí« viz v pozn. 98. v 2. kap. V 18. stol. užíváno zatykačů, rkp. č. 1396, f. 271' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754), č. 1403, f. 168 (protoc. decemv. V. U. 1769—1775), č. 1613, f. 170—170' (lib. decret. cons. V. U. 1744—48). H i l d t: Thesis, str. 106.

[109]) O p h t h a l m i u s, str. 135.

[110]) »Auf rechtliches bitten des klägers ist wider den ex officio beschikten und nicht erschienenen h. Lorenz Exler das 24 stündige wechselrecht zu bezahlung deren ex cambio schuldigen 600 fr. ergangen;« rkp. č. 1403, f. 14, 140, 173 (protoc. decemv. V. U. 1769—75).

Těm, kdož neměli peněz neb nechtěli platiti, hrozilo, jak bylo řečeno, vězení. Desetipáni dávali dlužníky do vězení obecního, hořejšího i dolejšího,[111]) a to nejen ty, kdo dluhů neplatili, ale také ty, kdož »právo zlehčili«[112]) buď nestáním před ním, jindy zase tím, že pohnaný se zbraní vstoupil před soudce,[113]) nebo že daremně právo zaneprazdňoval.[114]) Dlužník měl zůstati ve vězení tak dlouho, až by zaplatil; k propuštění však nezřídka došlo dříve, a to z různých důvodů. Tak naleznou se případy, že desetipáni propustili dlužníka z vězení pro jeho nemoc,[115]) nebo že jim bylo z téhož důvodu nařízeno propuštění dlužníkovo od apelací.[116]) Od polovice 18. stol. zajistila si zeměpanská moc každoročními apelačními visitacemi, které jsou nařízeny instrukcí z r. 1746, pravidelný dohled na vězně všech městských úřadů, tedy také desetipánů;[117]) dohled ten se pak v druhé polovici stol. 18. ještě podstatně zvětšil. Roku 1752 vydáno bylo zvláštní nařízení o »civil- aneb pro dluhy sedící arrestanty,«[118]) podle něhož neměl nikdo pro dluhy býti vězněn déle tří let. Kdo by za tak dlouhý čas skutečně nemohl si opatřiti peněz, ani se z vězení vyručiti, měl býti připuštěn k svědomí chudoby[119]) a zproštěn vězení. Lhůta ta později, totiž roku 1782, zkrácena dokonce jenom na jeden rok.[120]) Propuštění z vězení, ba docela i zastavení exekuce mohl si dlužník na soudcích také opatřiti sám, smluvil-li se s věřitelem o základ a o nějaký pozdější termin k placení. Nezaplatil-li pak v dané lhůtě věřiteli, základ propadl a byl úředně v licitaci prodán.[121]) Až do let 50. 17. stol., do kdy náležely před desetipány také

[111]) »Jan Pakosta [se] v trestání béře do dolejšího vězení a Havel Myška nahoře, aby se rozmejšleli«, rkp. č. 1383, f. 36 (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 1381, f. 20 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601): »do trestání se béře, a to do dolejšího vězení«, č. 1386 f. 34' (prot. decemv. V. U. 1614—16): »pro neposlušnost ku právu béře se v trestání do hořejšího vězení«, č. 1386, f. 35. »Wasmassen der von euch ex causa debiti in dem ober arrest gebrachte kranke jud«, č. 1396, f. 214 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[112]) Rkp. č. 1381, f. 85, 171' (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 97, 152'—3, 279 (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 1393, f. 260' (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[113]) Rkp. č. 25, f. 82 (kniha rukojem. a smluv úřadu purkm. Nov. m. praž. 1567—71).

[114]) Rkp. č. 1603, f. 209' (liber decret. V. U. 1698—1708).

[115]) Rkp. č. 1381, f. 141, 145 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 25 (odmítnutí), 131, 157' (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1389, f. 14, 82 (manual oblig. decemv. V. U. 1619—1674), č. 1392, f. 165' (protoc. decemv. V. U. 1627—30), č. 1393, f. 71 (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[116]) Rkp. č. 1396, f. 214' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[117]) Rkp. č. 920, f. 9 (kniha dekretů malostran. od r. 1747).

[118]) Rkp. č. 1000, f. 255' (liber rerum memorab. 1720—1782).

[119]) »Praestito iuramento paupertatis« (jako v pozn. 118).

[120]) 25. dubna 1782; nařízením apelací o zavedení nového justičního řádu, rkp. č. 1418, f. 75—76' (liber decret. decemv. N. U. 1770—83).

[121]) Rkp. č. 1606, f. 12 (liber decret. V. U. 1719—23), č. 1396, f. 269' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1774), č. 1403, f. 92', 131, 131', 138, 139 (protoc. decemv. V. U. 1769—1775), č. 1418, f. 13 (liber decret. decemv. N. U. 1770—83).

dluhy pojištěné na majetku nemovitém, lze se potkati v exekučním řízení u desetipánů zhusta také se zvody na domy. Později v 17. a 18. stol. náležely takové žádosti jen před radu městskou. O zvedení v majetek dlužníka mohl věřitel žádati jednak po provedení osobní exekuce, když totiž dlužník se nevyručil z vězení do šesti neděl,[122]) jednak když dlužník pojistil zápisem dluh svůj na majetku nemovitém. V takovém případě nežádal věřitel vůbec osobní exekuce proti věřiteli, nýbrž přímo zvod na dům.[123]) Konečně stávalo se také, že dlužník sám před projitím šesti neděl, »sedě ve vězení volal, že chce věřitele statkem svým odbývati a sobě z vězení pomoci.«[124]) V obojím případě na žádost věřitelovu dali desetipáni zvod na majetek dlužníkův. Po projití šesti neděl vydány pak rozkazy, aby dlužník složil na právě klíče od svého domu.[125]) Když ani na třetí rozkaz do západu slunce nesložil dlužník klíčů,[126]) vydán byl rozkaz rychtáři, aby věřitele domu toho zmocnil.[127]) Zmocnění, uvedení v držení statku exekucí, mohlo býti provedeno také podrychtářem, jindy písařem rychtářovým.[128]) Za zmocnění platilo se rychtáři, a to za provedení exekuce od 8 gr. do půl kopy, za zapsání písaři 2—8 gr. [129]) Proti zmocnění mohla se sice postižená strana u desetipánů hájiti a žádati za jeho zdvižení, takových případů však nelze skoro ani najíti.[130]) V 17. století byly zjištěny naopak dva případy, že dlužník dobrovolně, bez zakročení rychtářova »za zvod a zmocnění přijal«, to jest statek, na němž dluh svůj pojistil, dobrovolně věřiteli postoupil.[131]) Jindy se stávalo, že dlužník, který se měl vystěhovati, smluvil se s věřitelem o nějaký nájem, aby se nemusil pohnouti ze svého domu. Takové smlouvy činěny byly před městskou radou[132]) nebo v úřadě pánů soudců.[133])

---

[122]) Koldín: Práva C. XXIII., rkp. č. 1383. f. 298 (manual decemv. V. U. 1578—9), č. 1386, f. 27', 148 (manual decemv. V. U. 1605—12).

[123]) Koldín: Práva, G. I. [124]) Koldín: Práva, G XI. § 4.

[125]) Rkp. č. 1383, f. 264, 266', 298: »aby se pohnul z toho domu a klíče složil« (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 85 (man. decemv. V. U. 1606—12), č. 1386, f. 85, 102, 175 (man. decemv. V. U. 1614—16).

[126]) Rkp. č. 1383, f. 9', 19', 48, 48' (manual decemv. V. U. 1578—9).

[127]) Rkp. č. 99, f. 132 (starom. kniha smluv a zvodů z l. 1519—28) č. 1226, f. 28, 59, 105', 109 (manual. consil. V. U. 1575—9), č. 1383, f. 145' 235, 274 (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 2093, f. 43, 63', 64, 82, 90' (liber contr. N. U. 1518—28), č. 2134, f. 170', 289', 331', 355 (oblig. kniha radní stm. 1528—47), č. 2193, f. 50 (liber contrac. N. U. 1548—59).

[128]) Rkp. č. 102, f. 13' (manual. consil. V. U. 1564—6), č. 1226, f. 49, 84, 87 (man. consil. V. U. 1575—9), č. 2193, f. 212, 218 (liber contrac. N. U. 1548—59).

[129]) Rkp. č. 1226, f. 49, 84, 87, 105', 109 (man. consil. N. U. 1575—9), č. 1383, f. 382 (man. decemv. V. U. 1578—9), »klíče přijal k sobě starší desetipánů«; č. 2093, f. 50, 50', 90 (liber contrac. V. U. 1518—28), č. 2193, f. 50, 218, 238 (liber contrac. N. U. 1548—59).

[130]) Rkp. č. 1385, f. 381 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[131]) Rkp. č. 1389, f. 17', 20 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—1674).

[132]) Rkp. č. 2122, f. 433' (liber oblig. albus. V. U. II. 1572—80).

[133]) Rkp. č. 1381, f. 52' (liber. dict. decemv. V. U. 1579—1601).

Třetí cesta, kterou se končívaly pře, byla smlouva. Základem smlouvy je zásada, že pře jednou řádně smířená se nemá obnovovati, a že smlouva má tutéž platnost jako nález, má se jí totiž dopomáhati exekucí.[134]) Popudem k smlouvám mezi stranami bývala »přímluva«, kterou soudci byli povinni učiniti stranám,[135]) jindy nařídila desetipánům městská rada, aby se postarali mezi stranami o smlouvu,[136]) nebo sama nařídila komisi k zavření smlouvy.[137]) Smluvčími byli obyčejně dva z pánů soudců; strany se sešly na »komisi« v domě jednoho z nich, jindy v domě písařově, někdy konečně také u jednoho z kontrahentů, byl-li právě nemocen.[138]) Po uzavření smlouvy dostavily se pak obě strany před desetipány, k smlouvě se přiznaly a žádaly o zapsání.[139]) Až do 50. let 17. stol. často bývaly před desetipány pojišťovány smlouvami dluhy na majetku nemovitém. V takových případech musila však smlouva býti ohlášena také před městskou radou a zapsána v radních knihách obligačních. V druhé půli 17. a v 18. stol. nenajdou se již u desetipánů smlouvy pojištěné na nemovitém majetku. Strany se pak zavazovaly »rukoudáním«,[140]) »pod exekucí«[141]) nebo »dostavením do vězení«,[142]) že v smluvených terminech zaplatí. Zhusta smluvily se strany samy mezi sebou a napsaly smluvní listinu, kterou si potom daly k větší bezpečnosti přepsati do desetipanských knih.[143])

K ukončení pře mohlo také dojíti konečně krátkou cestou, bez vynesení nálezu, totiž upuštěním od práva. Došlo k němu buď z vůle samého původa, jindy z rozkazu práva. Stávalo se totiž, že původ po učiněné žalobě shledal, že útok jeho jest předčasný; tak když vinil z nezaplacení peněz podle kšaftu, ale kšaft vzat byl v radě v odpor, a pře o to dosud

---

[134]) Koldín: Práva, C. XXVIII. (str. 98). Opthalmius: Additamenta str. 117.

[135]) Srv. Winter: Kult. obraz, II., str. 708, rkp. č. 1381, f. 41, 153, 153', 164 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383 f. 42 (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1386, f. 15, 108', 121', 174, 182' (protoc. decemv. V. U. 1614—16).

[136]) Rkp. č. 1599, f. 10—10' (liber decret. consil. V. U. 1656—1668) č. 1604, f. 227, 323 (liber decret. cons. V. U. 1706—1718), č. 1605, f. 192 (liber decret. sen. V. U. 1716—19), č. 1607, f. 275' (liber decret. cons. V. U. 1719—23), č. 1608, f. 73' (liber decret. cons. V. U. 1727—39), č. 1611, f. 12, 76, 87'—8, 117 (liber decret. sen. V. U. 1737—41).

[137]) Viz pozn. 14 v kap. 2.

[138]) Rkp. č. 1381, f. 31' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 235', 251 (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 10', 96' (man. dec. V. U. 1606—12).

[139]) Rkp. č. 1381, f. 166' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1386, f. 92 a passim poznámka, že smlouva se stala o placení na jisté terminy; (man. decemv. 1614—16), č. 1389, f. 46, 54 (man. oblig. 1619—1674).

[140]) »Durch handsreich«.

[141]) »Sub paratissima executione«; rkp. č. 1403, f. 3, 5', 7, 20, 22', 25', 52', 59 63, 102, 210—210' (protoc. decemv. V. U. 1769—75).

[142]) Rkp. č. 1142, f. 214'—215 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89). Výpis »ex protoc. iudic. decemviratus Antiquae urbis Prag. fol. 165.« přivázáno ke knize 1396 vzadu.

[143]) Viz pozn. 175. v kap. 6.

nebyla vyřízena.[144]) Jindy obsílal cizí kupec u desetipánů, ale pak oznámil, »že není toho úmyslu, aby se s ním při právě tom měl nesnadniti«.[145]) Nejčastěji upustil však původ od své žaloby neudav důvodů. Bezpochyby vyrovnal se soukromě s obviněným.[146]) Od práva mohl býti propuštěn také obviněný, a to když původ k stání na trojí zavolání se nepostavil.[147]) Při tom vedli si soudci také dosti přísně. Tak upustili od práva obviněného, protože původ k odkladu svému nestál; »postavil se potom po malé chvíli, pravě, že o tom nevěděl«. Ale oznámeno mu od práva, »že práva bdícím a ne spícím slouží«. Pro opozdilého žalobce znamenalo to ovšem ztrátu pře.

Po ukončení pře hlavní zvedla ta strana, které dáno právo, při o škody útratní a nákladní. Bylo tak třeba učiniti než uplynulo 14 dní od vynesení rozsudku.[148]) Strana žalující o škody musila ukázati výpis nálezu, jímž obdržela právo ve při hlavní,[149]) a opatřiti si podrobné rejstříky škod.[150]) Způsob provozování škod zůstal celkem až do 18. stol. stále týž, jaký stanoví Koldínova práva. Ještě justiční řád z r. 1753 určuje výslovně, že spory o škody mají zůstati podle práv Koldínových.[151]) Od zavedení procesu písemného, jak už známo, bylo na vůli původově, chtěl-li spor o škody před desetipány vésti ústně nebo písemně. Způsob první ovšem jako rychlejší byl užíván zpravidla. Škody přisouzené měly býti zaplaceny do tří dnů, nestalo-li se tak, vymohl si původ zaplacení exekucí. Protože náležely před desetipány také pře o škody vzešlé ze sporů vyřízených před radou,[152]) dbali soudcové pilně toho, aby nejednali o škody vzešlé z pří, jichž roz-

---

[144]) Rkp. č. 1381, f. 127, 128. »Po hojemství Cyprian upouští od žaloby s tím, že až kšaft mu přisouzen bude, chce jej ze summy 100 kop, kterou jest dlužen, viniti« (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601).

[145]) Rkp. č. 1381, f. 136, 163' (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601).

[146]) Rkp. č. 1381, f. 143' praví se to výslovně, 145, 159 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 126', 207, 231, 298', 305 poháněl pak znovu (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 16, 53', 54', 266, 278', 279' (man. decemv. V. U. 1606—12), č. 1389, f. 44 (liber oblig. decemv. V. U. od 1619), č. 2280, f. 201 (liber oblig. caerul. M. U. 1583—93), č. 1386, f. 114 (man. decemv. V. U. 1614—16).

[147]) Rkp. č. 1381, f. 123', 127', 130', 156, 163', 166', zvl. f. 40: »Poněvadž strana původní, majíc termin pod ztracením pře složený, nestojí, protož on Hanuš od práva se upouští, a od té pře absolvuje«; srv. Winter: Kult. obraz. II., str. 646, č. 1383, f. 186 (manual. decemv. V. U. 1578—9).

[148]) Koldín: Práva, C XIV. — Weingarten: Manuductio, str. 33.

[149]) Jakož jest pan Jan Krocín z Drahobejle 18. mai léta přítomného 1650 útok o škody proti panu Janovi W. cum tribus allegatis, vejpovědí práva našeho, konfirmací, jak práva vyššího i vrchního, složil, takový jest dnešního dne skrz písaře p. L. Š., una cum allegatis, vyzdvihl. Rkp. č. 1394, f. 129' (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[150]) Koldín: Práva, C XV.

[151]) Artic. XXII.

[152]) Rkp. č. 96, f. 28, 95, 121 (registra zápisů rukoj. a smluv úřadu purkm. 1581—89), č. 1381, f. 36', 42—4, 68, 126, 129, 148' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601); srv. také pozn. 34. kap. 1.

sudek v radě vynesený nevešel ještě v moc práva.[153]) Také dovození nákladů na právo bylo pak třeba v takových případech odjinud přišlých zvláště obšírně stranám vésti a dokazovati, že všechna vydání byla potřebná, neboť »kdož jaké škody zoumyslně činí, užíti jich nemá«.[154]) Neusedlí při právě soudili se o všechny platy a útraty s jízdou k soudu spojené. Domácí a při právě usedlí měli nárok jen na náhradu peněz, které na právo k vedení pře musili zaplatiti — soudili se o taxy.

Taxu u pánů soudců možno poznati teprve z roku 1584.[155]) Tenkráte se platilo od apelací k radě důkladu podle velikosti a malosti pře od 15 gr. vejš a vejš až do 2½ kop gr. čes. od největších pří, k tomu však musil býti skládán »ort obzvláště«, takže ve skutečnosti placeno 20 gr. — 3 kopy, vše čes. Písaři se dávalo od rejstříku 1 gr. č., od výpovědi 10 gr. — 2 kopy, »kdyby byla pře o mnoho tisíc«, od výpisů 12—24 gr. č. podle jejich velikosti, od zapsání útoku 2 gr., od ústního diktum 6 gr. č. Při soudě byly však ještě různé jiné platy, o kterých není zmínky v této taxe. Tak platilo se »od propuštění zvodu a zmocnění«, »za svědomí z němčiny přeložení«, »od zapsání téhož svědomí«, od »přijetí svědků« a »zapsání odpovědí«.[156]) Není však povědomo, které taxy na to byly stanoveny. Mimo takové platy musili ti, kdož vedli u desetipánů pře, skoro vždy také platiti rychtáři »za obsílky«, od »vepravení dlužníka do vězení«, »od vyhledání a připravení do vězení toho, který se ukrývá«, od vyhazování z domu« a za »obstavuňky«.[157]) V hořejší kanceláři pak »od zapsání domu«, »od zapsání rukojmí«, jindy »za různé vejpisy«.[158]) Taxy byly tedy v 16. stol. hojné, takže lze se setkati až se sumou 25 kop gr. č., do nichž způsobila jediná strana útrat,[159]) ač byla domácí a neměla prokurátora; tím větší utraty připravil spor, k němuž si strany vzaly prokurátory. Stav tento se ještě zhoršil během 17. stol., při čemž hlavní nedostatek byl spíše v tom, že ve vyměřování tax panovala značná libovůle, než v jejich všeobecném

---

[153]) Rkp. č. 1381, f. 42—4, 129, 129' (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 80' (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1605, f. 94 (liber decret. V. U. 1716—19).

[154]) Rkp. č. 1381, f. 9 (liber dictorum decemv. V. U. 1579—1601), srv. rozepři o škody v právní knize litoměřické, rkp. národ. musea. II. F. I. fol. 377. »Falls diese unkosten nach richterlicher messigung über 50 sch. gr. m. belaufen, muss selbe liquidant mit einem aid beglaubiget machen«; Weingarten: Manuductio 33. Srv. také Koldín: Práva, C XVIII.

[155]) Rkp. č. 324, f. 256 (chaos rerum. memor. II.), č. 326, f. 12 (kniha památní starom. 1584—1630), srv. Winter: Kult. obraz, II., str. 696, Teige: Základy místopisu, I., str. 18.

[156]) Rkp. č. 1382, f. 236 (liber sentenc. decemv. V. U. 1603—13); ale čtení a publikování musil písař opatřiti bezplatně. Ophthalmius, str. 54; srv. Winter: Kult. obraz, II., str. 667. Kniha právní litom. rkp. národ. musea II, F. 1. f. 377.

[157]) Winter: Kulturní obraz, II., str. 12.

[158]) Winter: Kulturní obraz, I., str. 712.

[159]) Rkp. č. 1381, f. 8'—10 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

zvýšení. Než ani to nebylo nepatrné. Tak se čte, že za inrotulaci placen býval jeden zlatý, tolikéž při složení žaloby i druhých spisů,[160]) od publikování apelací 2 fl. 20 kr. Moc zeměpanská pokusila se o úpravu a snížení tax již během 17. stol., totiž roku 1674,[161]) vydáním taxovního řádu pro nižší městské instance, ale patrně s malým úspěchem. Stížnosti na příliš vysoké taxy slyšíme totiž také ještě potom a nepřetržitě až do počátku 18. stol., kdy byla r. 1711 vydána zmíněná eleonorská taxa.[162]) Jí byla výše tax za jednotlivé výkony přesně stanovena. Tak za jednotlivé spisy ve při hlavní a rotulus má se dávati do kanceláře 1 zl. 10 kr., kdežto za spisy ve sporech vedlejších jenom 35 kr., za diktum ústní 1 zl. 10 kr., za sentenci incidentální 2 zl. 20 kr. a za definitivní 4 zl ve sporech do sumy 300 zl. Od výpisu sentencí a dikt z archu papíru stanoveno 36 kr., od výpisu svědomí za arch 35 kr., za obsílky podle vzdálenosti místa doručení 10 neb 15 kr. Celkem lze pozorovati tedy dosti značné zmírnění tax, které ovšem citelně poškozovalo úřady městské; proto se snažily vymoci si zrušení této taxy podáním gravamin k císaři. Rozumí se, že byli rozhodnutím císařovým odmítnuti;[163]) pro užívání taxy eleonorské u desetipánů pak nacházejí se stále doklady[164]) nepřetržitě až do roku 1781, kdy s novým soudním řádem zavedena i nová taxa, která však nepřinesla zvláštních změn. Na konec třeba ještě připomenouti, že v 18. stol. byl také zaveden nový druh tax ve formě kolků, jimiž musily být úřední spisy opatřeny.[165])

IV.

Popis zachovaných knih desetipanského úřadu.

Celkový stav. — Rukopisy hl. města Prahy č. 1383 1381, 1382, 1385, 1386, 1389, 1390, 1391, 1392, 1393, 1394, 1246, 1142, 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402, 1403.

Nepřízní osudu často z rozsáhlé činnosti starých městských úřadů, z níž vznikla dlouhá řada různých úředních knih, zachovaly se pouhé trosky, zejména pro doby dávnější, a aktový materiál nepozůstal, až na

---

[160]) V protokole č. 1393 jsou taxy poznamenávány po straně zápisů.

[161]) Viz pozn. 235. v kap. 1.

[162]) »Der verwittibten römisch kai. auch zu Hungarn und Böheim etc. königlichen Majestät Eleonorae Magdalenae Theresiae, als dermaligen Ihro Maj., des freundlich geliebtesten herrn sohns des durchlauchtigst-grossmächtigsten fürsten herrn Caroli des dritten königs in Hispanien, Hungarn und Böheimb dero erbkönigreichen, fürstenthümer und landen allerhöchster regentin, die ad modum procedendi et taxandi neuverfasste gerichtsordnung in specie für den Caroloferdinandäisch academischen, wie auch zugleich für die magistraten der königlichen stadt Prag; anno domini MDCCXI. Prag, gedrukt bei Gotlieb Haase Söhne.«

[163]) 8. června 1714, rkp. č. 765 f. 339—339' (liber decr. V. U. 1712—15).

[164]) Rkp. č. 1416, f. 76, 79—80 (liber iuram. test. miss et decret. decemv. N. U. 1754—81), č. 1418, f. 23'—24, 70'—71 (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83), č. 1403, f. 35—35' (protoc. decemv. V. U. 1769—75).

[165]) Patenty, rkp. č. 1418 f. 81', 82—5 (liber decret. decemv. N. U. 1770—83), č. 1396 f. 286' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

malé výjimky, vůbec. To je zjev, s kterým je třeba počítati, proto nesmí ani překvapiti, zjistí-li se, jak poměrně skromná je písemná pozůstalost tak významného úřadu, jako byl desetipanský úřad, za více než 250 let jeho trvání. Úředních knih staroměstských desetipánu je zachováno celkem 22, a to dvě ze stol. 16., 13 ze stol. 17. a 7 ze stol. 18. Pro léta 1518—1578 není vůbec knih, odtud jdou s většími neb menšími mezerami až do r. 1777. Materiálu aktového zbylo jen několik málo drobných kusu, které nás došly proto, že náhodou byly vloženy do některé desetipanské knihy. Na Novém městě pražském jsou poměry ještě horší. Z 16. století není knih vůbec,[1]) ze 17. pouhé čtyři, zbývajících 14 náleží století 18. Celkový počet jest tedy jen osmnáct.

Nejstarší zachovaná kniha desetipanského úřadu na Starém městě jest manuál,[2]) který obsahuje v pořádku chronologickém zápisy od 20. ledna 1578 do 5. února 1579. Jest to papírový foliant v žluté kožené vazbě, nově opravené. Hřbet a desky koldokola polepeny koží, navrch hřbetu přilepena pak opět dosti poškozená původní vazba. Tak z největší části zachována jest stará vazba zdobená na deskách renaissančním vtlačovaným ornamentem. Na přední desce jest vtlačen nápis latinskou kapitálou: MANVAL 1578. Foliant má 328 listů ve složkách po čtyrech dvojlistích. 327 z nich má rozměry 20 × 30·6 cm, list poslední měří 20 × 33 cm. Papír v knize je jedné značky, až na poslední list, který jest jiného původu. Prvých 14 folií knihy není číslováno, následují pak folia 1—311, při čemž fol. 51, 109 a 246 vyskytají se omylem dvakráte. Při fol. 13 jest nyní do knihy vevázán list, který původně byl přichycen na témže místě knihy dvěma malými pečetěmi. Na něm je opis toho, co v manuále je zapsáno na fol. 12', psaný neznámou rukou 16. století. Při fol. 15 byla podobně přilepena písemná obrana pohnaného, která náleží ke sporu na fol. 15 zapsanému. Stopy pečetního vosku, jímž byly různé podobné cedule přilepeny, jsou také při fol. 58, 62, 120, 194 a 299.[3]) Na přídeští jsou nově vlepeny dva lístky psané rukou písaře manuálu, které asi sloužily k pořízení nějakých rejstříků stranám. Prvý list knihy je úplně prázdný. Na následujících 13 listech jest jmenný rejstřík. Obsahuje jméno původovo, pohnaného a číslo folia, na němž je spor zapsán.[4]) Rozumí se, že seřadění je provedeno podle křestních jmen. Rejstřík vznikl najednou po napsání celého manuálu. Za rejstříkem následují dva listy prázdné a pak fol. 1. V čele jest nadpis: »M a n u á l p ř í,

[1]) Rkp. č. 1384 počíná rokem 1600 a tím se přibližuje k 16. století.

[2]) Rkp. č. 1383.

[3]) Obsah lístku, který byl při fol. 299 lze si domysliti. V zápise mluví totiž jedna strana »že to poznamenání v rejstřích pana rychtáře jest«, a diktem se nařizuje dokázání toho. Byl tu tedy asi připojen žádaný výpis. Při fol. 298 jest cedulka v knize kdysi přilepená, zachována. Udává folio knihy rychtářského úřadu, na němž zapsán jistý zápis, který písař na rozkaz souděů musil vyhledati.

[4]) Někde čte se také bližší poznámka, jako: relace, ohlášení, o hlavní při, o škody, smlouvy, přísahy atd.

kteréž při úřadě práva desíti soudců v Starém městě pražském se vedou.« Níže datum denní po latinsku udané dnem v týdnu, svátkem a číslem, kolikátý jest onen den v měsíci. Na třetí řádce čte se jméno původovo a pohnaného. Následuje zápis výpovědí obojí strany a diktum soudců. Zápisy toho druhu se pak stereotypně opakují. Fol. 62' jest opět prázdné. Pak následuje zase pravidelná řada zápisů až na fol. 282'. Na fol. 283 stojí v čele: »Annus a nato Christo 1579«, a potom jdou zápisy jako před tím v chronologické řadě až do konce manuálu. Co se týče vzniku knihy, lze souditi, že bylo psáno již do knihy hotové, ne tedy na volné listy. V několika případech lze totiž najíti staré inkoustové skvrny otištěné na protějších listech tak, že není pochyby o tom, že otisk vznikl zavřením již svázané knihy.[5]) Jen poslední list (fol. 311) byl asi vlepen dodatečně, aby poslední zápis pře mohl býti ještě v té knize dokončen. Ve výši foliace skoro na každém listě čte se letopočet. Ten vpisován byl asi postupně, jak zápisy pořizovány, jen někdy písař naň zapomněl. Podobně postupně, tuším, také kniha foliována.

Manuál jest psán rukou dvou písařů; první z nich napsal největší část zápisů, druhý ony, které se čtou na fol. 96'—98'. První z písařů, jejž možno označiti 1383 A, jmenoval se Florián Pretlík.[6]) Ruka jeho jest charakteristická (viz obr. přílohu), nejzajímavější ze všech, o nichž bude příležitost dále se zmíniti. Psal zde zběžným písmem, pravidelně na pravo nakloněným; tahy jeho náležejí sice německému písmu kurentnímu s některými vlivy humanistickými,[7]) ale zjednodušuje je až do úplné nečitelnosti spřežováním písmen a zkracováním slov, zejména častým vynecháváním samohlásek. Tyto, jsou-li napsány vůbec, jsou pouhým bodem neb nepatrnou vlnovkou. Jeho dlouhá písmena hledají nejsmělejším způsobem připojení do prava i do leva, *m* a *n* jsou často pouhé vodorovné škrty, které splývají s vedle stojícími samohláskami. Vedle hojných zkratek kontrakcí a suspensí, obvyklých v 16. stol., najde se u písaře Pretlíka řada speciálních zkratek pro právnické terminy často se opakující.[8]) Píše-li volněji, stává se jeho písmo dobře čitelným, zkratek užívá mnohem méně, ani samohlásek nevypouští. Celkem možno říci, že písmo Floriánovo liší se podstatně od písma jeho kolegů zaměstnaných v té době v kancelářích městských úřadů. Celý charakter jeho písma předbíhá vývoj kancelářské kursivy, a jest předzvěstí písma obecně užívaného v městských kancelářích teprve hluboko v století 17. Je-li písmo Floriánovo zvláštností, která zaslouží upozornění, hlásí se druhý písař, označený 1383 B, který popsal pouhé dva listy, úplně svým písmem do doby a okolí, v němž žil. Jeho

[5]) Fol. 143, 144, 146, 158, 190, 234, 268.

[6]) Jmenuje se přímo na fol. 40, 146'.

[7]) Viz písmena *e, u, o*.

[8]) Pzích = penězích, d = dluh (ve všech pádech), vst. = vstoupení, h = hojemství grch = gruntovních, pho = pravého, ppa = podle práva, č = čten (ve všech tvarech), d = dům (ve všech pádech), odp = odpověď atd.

drobná kursiva kulatých smyček jeví spolehlivě vlivy humanistického písma, zkratek užívá poměrně málo, a jen zcela běžných.

O málo mladší než právě popsaný manuál jest druhý ze zachovaných rukopisů staroměstských desetipánů, který ještě náleží 16. století — číslo 1381. Jest to papírový foliant v žluté původní kožené vazbě s vtlačovaným renaissančním ornamentem; na polotuhých deskách jest po dvou kožených tkanicích, jimiž lze uzavřenou knihu zavázati. Na přední desce jest vtlačen nápis: LIB : IVD : DECEMVIR ⁙ DICTORVM ⁙ 2 ⁙ 1579. Na hřbetě lze čísti: II, a pod ní bývala přilepena nějaká cedulka; zůstalo po ní světlejší místo. Foliant čítá 185 listů formátu 19·3 × 20·9 cm. Papír jest jednoho původu. Prvých deset listů nemá foliace, pak následují fol. 1—174; při fol. 132 jsou stopy, že tu byl vyříznut list. Foliace tím však porušena není. Fol. 128 přichází omylem dvakrát. Prvý list knihy jest úplně prázdný, na následujících devíti listech jest jmenný rejstřík po částech sestavovaný. Za rejstříkem následuje opět list prázdný a po něm fol. 1.[9]) Nadpisu není; první řádka prvého zápisu napsána jest většími literami, které napodobí tiskací typy. Z úpravy celé stránky je na prvý pohled patrno, že písaři šlo o úhlednou úpravu, čili že jde o čistopis. Řádek psaný větším písmem jest ostrým rydlem linkován, podobně táhne se vrytá čára vertikálně asi 3 cm od pravého okraje listu. Nové odstavce vysazuje písař z kolumny na levo a celkem jeví snahu, aby se nové zápisy začínaly na nové stránce. Prvý zápis má datum 24. března 1579, poslední 30. října 1601. Pořad chronologický však zachován není. V knize čtou se zápisy jak starší, tak mladší. Nejstarší náleží k roku 1576,[10]) přípisek na fol. 167' se vztahuje k roku 1603.

V knize lze zcela bezpečně rozeznati práci čtyř písařů. Prvý (1381 A) popsal fol. 1—116', druhý (1381 B) vložil na fol. 116 jeden zápis a popsal fol. 117—118, třetí (1381 C) fol. 118', 119'—127', čtvrtý (1381 D) fol. 128—174'. V prvním písaři pozná se bez rozpaků písař Florian Pretlík. Nalézáme řadu znaků pro písmo jeho charakteristických, ovšem jeví se tu Florián krasopiscem, tedy jinak než bylo lze jej poznati v manuále. Plynulé jeho písmo jest pečlivě stínováno, zkratek se vzdává skoro naprosto. Místo škrtů z ohledu na pěknou úpravu užívá razury. Poslední zápis Floriánovou rukou psaný jest datován 11. června 1582. O druhém písaři (1381 B) lze snad již předem podle malého počtu zápisů od něho pocházejících vysloviti mínění, že byl asi jen písařem výpomocným. Zapsal jenom jeden zápis z r. 1583 a k desetipanskému diktu zapsanému ještě Floriánem z r. 1582 připsal reformaci rady datovanou 5. března 1583. Píše písmem střední velikosti směru kolmého, libuje si v zaostřených tvarech a řadu písmen

---

[9]) Foliace jest provedena po částech, první dva listy jsou označeny fol. 1', fol. 2', následující již jenom číslem. Prázdná jest dále ještě jedna strana, fol. 119.

[10]) Fol. 59.

přejímá z humanistické kursivy. Zkratek užívá jen velmi málo, linkování neprovádí a po něm také žádný z písařů, kteří do knihy dikt psali. Na fol. 118' jsou viděti tři řádky psané rukou nového písaře a na dalších foliích lze jeho ruku (1381 C) sledovati nepřetržitě. Tento třetí písař píše německou kancelářskou kursivou: na rozdíl od předešlého písaře hledí všechny tvary zakulacovati, nepíše však plynule. Každé jeho písmeno stojí osamoceně, čímž je vlastně již řečeno, že smyčky dlouhých písmen bývají neuzavřené, neboť písmena nehledají ani spojení do prava, ani do leva. Po stránce jazykové lze připonenouti, že píše místo *podle podly,* místo *slezských slýzských* a místo *osmdesáte osoumdesáte.* Čtvrtý písař (1381 D), který po Floriánovi největší část knihy dikt popsal, píše dosti drobným písmem, tu stojatějším, onde více na pravo nakloněným a dosti hustým. Na rozdíl od předešlého písaře spojuje jednotlivá písmena, takže rukopis jeho má přirozenější ráz. Jako charakteristickou jeho známku lze vytknouti, že klade tečky i nad ta písmena, kam nenáležejí, nejčastěji nad *a, e, z, m, n,* končí-li jimi slovo. Nad *u* dělává kličku, ne však důsledně. Zkracovacím znaménkem jest mu vlnovka šikmo položená, ale zkratek užívá jen velmi zřídka. Tento písař jmenoval se Mikuláš Konecius Jaroměřský.[11])

V chronologickém pořadí následuje rukopis č. 1382. Je to kodex papírový v žluté kožené vazbě původních desk, ale hřbetu nového. Obě desky jsou zdobeny vtlačovaným ornamentem a nesou stopy toho, že jimi kdysi byly protaženy kožené tkanice, jimiž bylo možno rukopis zavázati. Na přední desce je vtlačen majuskulí nápis: LIBER + XIIII a v dolní části téže desky »1604«. Foliant má 113 listů rozměrů 20·2 × 30·7 cm ve složkách po čtyřech dvojlistích jedné značky. Prvé čtyři listy nejsou číslovány; jest na nich rejstřík od písmeny K do Z; pak následuje fol. 1. Rovněž zde, jako v popsané knize dikt, není zvláštního nadpisu; první zápis uvozen jest datem, napsaným výraznějším písmem, podobně jako hlavy všech následujících zápisů. Fol. 56 najdeme omylem písařským dvakráte, za ním jest 101 list vytržen. Zbytek 28 listů i při převázání zůstal ve hřbetě, znáti jest však sotva někde poslední písmena jednotlivých řádek. Následují neporušena fol. 158—178. Dalších 47 listů jest zase ztraceno, ve hřbetě zůstaly stopy 28 listů. Potom jdou folia 225—243 a nato 66 listů chybí; ve hřbetě zustaly stopy 33 listů. Ani zbytek knihy nezůstal ušetřen škod. Listy pokračují sice v souvislosti od 309 až do 316, fol. 317 však zase chybí a fol. 318, které obsahuje neukončený zápis, svědčí, že i konec knihy, neznámo kolik listu, dnes jest ztracen. Za posledním listem jest nově vevázán lístek, který obsahuje začátek nějakého rejstříku. Folia jsou v souvislosti popsána kromě 315', které je prázdné; chronologický pořádek zápisů není za-

[11]) Kde není jiné poznámky, určeni jsou písaři knih desetipanských podle doby jejich úřadování. Doklady jsou v příští kapitole.

chován. Nejstarší zápis náleží k 20. lednu 1603, nejmladší zápis k 25. únoru 1613.[12])

V knize lze rozeznati práci několika písařů. Prvý (1382 A) napsal část rejstříku, několik jmen ke každému písmenu a pak fol. 1—57'. Srovnáním s 1381 D možno zjistiti jeho totožnost s písařem Mikulášem Konecciem Jaroměřským; poslední zápis jeho rukou psaný náleží k 7. červenci 1605.[13]) Již na nepatrném zbytku druhého listu z těch, které jsou vytrženy, lze pozorovati stopy písma jiné ruky (1382 B), bezpečně téže, která popsala fol. 158—243. Srovnáním s manuálem č. 1385 není nesnadností zjistiti, že písařem oněch zápisů jest Zachariáš Štýrský, což se shoduje časově zcela dobře s tím, co o Zachariáši dále zvíme, ba i to, že ruku jeho lze sledovati na větší části zbytků vytržených listů za fol. 243. Teprve poslední čtyři nesou stopy písma nového písaře (1382 C). Týž popsal dále hořejší část folia 309, fol. 309' celé, druhou půli fol. 310, na fol. 312' a 317' několik řádek, druhou puli fol. 313', celé 318, konec fol. 319' a začátek fol. 320; konečně od fol. 320' až do konce vše. Písmo tohoto písaře prozrazuje vypsanou kancelářskou ruku. Rozštěpených dříků však nezná vůbec, nad *u* staví dvě šikmo položené krátké čárky, písmeno *z* pravidelně vystupuje i uprostřed slov ze střední délky. Čtvrtý písař (1382 D) napsal jediný zápis na fol. 309; píše drobným hranatým a stojatým písmem, na něž měla zjevný vliv asimilace, totiž mřežování, jaké pozorujeme zejména v listinném písmu oné doby. Jeho *n* podobá se písmenu *e*, od téhož často nelze rozeznati *r* a *u*. Ruka pátého písaře (1382 E), který popsal fol. 310 nahoře, horní půli folií 312 a 318, dolní půli fol. 314', celé fol. 315, 316 a 317', podobá se velmi ruce písaře Zachariáše Štýrského, ale rozdílný tah ve vedení písmen *p, k, s* prozrazuje, že je třeba hledati původce oněch zápisů v jiné osobě. Poslední ruka, kterou lze v této knize zjistiti (1382 F), jest nejvypsanější; popsala na fol. 310 střed, na fol. 312 dolejší půli, na fol. 312', 313', 314' hořejší půli a folia 313 a 314 celá. Písmo její jest pravidelně a silně do prava nakloněné; písmen skoro nespojuje, ale zato libuje si v patkách nebo v zahrocení konců písmen a v štěpení dříků. Písmena *y* a *z* jsou bez smyčky; jinak je písmo to zcela běžné a nemá charakteristických tahů.

Nejstarší desetipanskou knihou vzniklou v 17. století jest manuál č. 1385. Jest to rukopis papírový nově převázaný. Hřbet a desky kryje částečně stará kožená vazba světle žlutá s vtlačovaným ornamentem. Při horním okraji jest nápis: MANVAL, při dolním okraji letopočet 1605. Foliant má 448 folií ve složkách po osmi, rozměrů 20 × 32·6 cm. Papír je jedné značky. Na prvním listě (nečíslovaném) jest napsáno: „*Ἄκουε τοὺς τὰ τέταρα ὦτα ἔχοντας*. Audi illos, quibus sunt quattuor aures. Augustinus. Ignoratia iudicis calamitas est innocentis. Cicero. Ut gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria, sic moderatori rei publicae beata civium

---

[12]) Fol. 27. 317.

[13]) Fol. 46'.

vita proposita est, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit.« Následuje jeden list volný, po něm jdoucí jest označen červeným inkoustem na aversu za stránku 1., na reversu 2., pak stránky až do 24 a po nich jsou hned omylem písařovým stránky 54—56. Strany 1—54 obsahují rejstřík k manuálu ne najednou sestavený, nýbrž na pětkrát až šestkrát. Na stránce 56 najde se doplněk k písmenu Y. Dalších pět folií jest čistých a nečíslovaných, na příštím listě jest zapsán ojediněle nález desetipánů. Následuje ještě jedno fol. čisté a pak konečně fol. 1. V čele tohoto folia jest literami, které napodobí typy tiskařské, napsáno: »Continuatio protocolli pro anno 1606.«[14]) Hned na to následují v chronologickém pořádku protokoly o jednání před desetipány předsevzatém, a to od 7. srpna 1606 do 9. dubna 1612. Zápisy jsou hojně kancelovány a opravovány. Foliace je provedena na několikráte, jak svědčí měnící se inkoust, kterým jsou folia označována. Fol. 156, 211, 241, 241', 273', 324, 334, 362', 382, 397', 398, 423' a taktéž poslední nečíslovaný list jsou prázdná. Chybou písařskou fol. 323, 331, 337, 353, 357 se opakují, kdežto zase fol. 344, 363, 400 a 419 chybí vůbec. Na fol. 31 jest napsáno v čele: »Anno 1607«, na fol. 130' »1608«, na fol. 211' »Annus 1609«, na fol. 274 datum denní a pod ním »1610«, na 314 »Anno 1611« a na 398' podobně zase »Annus 1612«. Na některých foliích nahoře jest také ještě napsán letopočet, k němuž zápisy náleží. Manuál psán byl jistě původně jen na volné složky, a teprve dodatečně svázán. Při tom přivázáno bylo několik prázdných listů mezi rejstřík a vlastní protokoly. Jenom na jednom je poznamenána nějaká desetipanská sentence, která se sem nepochybně dostala omylem.

Celý foliant je psán rukou jednoho písaře, už známého (1382 B), totiž Zachariáše Štýrského, písmem ne právě úhledným, nestejného sklonění. Charakteristickým písmenem jest *e*, které hledá nezvyklým způsobem spojení do prava i do leva. Rozštěpení dříků nezná vůbec, písmeno *h* má již vyvinutý tvar pozdní německé kurentky; má totiž smyčku nad řádkou i pod ní. Píše-li rychle, nabývá písmo hranatosti a nepravidelnosti.[15])

Pro rok 1613 není desetipanského manuálu, následující začíná až rokem 1614. Jest to č. 1386, foliant papírový v kožené původní vazbě. Hřbet a obě desky do dvou pětin kryje kůže světle žlutá s vtlačovaným renaissančním ornamentem. Ostatní část obou desek jest pokryta pergamenem, na němž lze čísti nějaký přírodovědecký latinský spis, napsaný rukou 14. století s iniciálkami červenými a modrými. Rukopis má 230 listů velikosti 20·50 cm × 32·5 cm. Papír je v celé knize jedné značky (a to téže, jako v rukopise č. 1385) složen ve složkách po osmi listech. Foliace jest několikráte porušena; fol. 99, 120, 130, 140, 151, 164 a 165 totiž chybí, kdežto fol. 113 se objevuje dvakráte. Písař psal nepochybně na složky nesvázané a listy si předem čísloval, asi vždy deset najednou. Tak lze nejsnáze vysvětliti jeho časté

[14]) Opraveno touž rukou z původního čísla 1605.

[15]) Na příklad na fol. 336—7.

omyly při číslech končících desítkami. Fol. 50' a 51 není popsáno vůbec; písař omylem obrátil při rychlém psaní dva listy a psal hned dále na fol. 51'. Stará foliace končí na fol. 190; od fol. 191 do konce jest moderní, tužkou pořízená. V čele prvého listu jest zapsáno: »F e r i a 2ª p o s t d o m i n i c a m p r i m a m t r i n i t a t i s, 26. m a i i, a n n o 1614«. Nato následuje protokol věcí před desetipány projednaných, při čemž je chronologický pořádek důsledně dodržen, poslední zápis je z 28. dubna 1612. Na fol. 87. jest v čele napsáno »1615«, na fol. 197' zase »A n n o C h r i s t i 1616«. Celá kniha popsana jest rukou jediného písaře 1386 A. Má vypsanou, poněkud hranatou ruku; malá kulatá písmena jako *a*, *o*, *u* jsou pravidelně zalita inkoustem a úzce stažena. Nad *u* dělá dvě tečky, jednu tečku klade do *O*. Zkratek užívá několik málo, zkracovacím znaménkem jest mu vodorovná čára, jíž jest zkrácené slovo protrženo.

Následující knihou úřadu desetipanského jest č. 1389. Jest to foliant papírový v žluté kožené původní vazbě, jen na hřbetu opravované. Na hřbetu možno zjistiti stopy nápisu: »[T r a n] s a [c t i o] n e s [d e] c e m [d o m i n o r u m]«. Na přední desce ornamentem zdobené vyražen je uprostřed znak Starého města pražského v podobě před rokem 1649, nad tím jest nápis inkoustem, rukou 17. století napsaný: »T r a n s a c t i o n e s«. Zadní deska je vyzdobena vtlačeným ornamentem. Otvory zbylé po tkanicích po dvou na obou deskách svědčí, že bylo kdysi možno knihu svázati. Foliant čítá 272 listy velikosti 20×31·6 cm ve složkách po 12 listech; papír je v celé knize jedné značky. Prvých devět nečíslovaných folií vyplňuje rejstřík, který jest po částech sestavovaný; na listě desátém, který je označen jako fol. 1 jest prvý zápis. Foliace knihy jest porušena, a to tak, že písař omylem za fol. 123 napsal hned 224 a odtud psal folia o 100 vyšší až do 318; tam chybu zpozoroval, neboť za fol. 318 následuje fol. 219, a folia jdou pak znovu až do 264.[16]) V knize jsou zapisovány smlouvy, a to od roku 1619 do 1674. Smlouva s nejstarším datem jest na fol. 2 ze 7. května 1619: zapsána byla však určitě teprve roku 1620. Nejmladší najde se na fol. 263' a byla uzavřena 22. května 1674. Písařských rukou třeba v knize této rozlišiti celkem sedmadvacet.

Prvý z písařů (1389 A) popsal folia 1—13, 14—15 a 16—20; jeho písmo je pravidelně do prava nakloněné a má okrouhlé tvary. Dříky dlouhých písmen vytahuje daleko pod řádku, především při písmenech ſ, ʒ, *p*. Rozdělovací znaménko, dvě krátké čárky, píše pod poslední slovo řádky, někdy poněkud v pravo, ale vždy pod řádku. Jinak jest ruka jeho zcela pravidelnou kancelářskou rukou 17. století. Lze míti za to, že tato ruka náleží písaři Janu Goliášovi. Písař 1389 B napsal pouze dva zápisy na fol. 13'—14. Jeho písmo jest charakterisováno zahroceností všech tvarů, ostrým štěpením dříků a rozlišováním tahů silných a slabých. Písař 1389 C píše na fol.

[16]) Nepopsaná zůstala folia: 20', 21, 22', 36', 46', 62', 77', 85, 95', 96', 100', 108', 114, 228', 232, 235, 237, 269', 289', 290', 291', 309'.

14 jediný zápis. Ruka jeho jest velmi podobná ruce, kterou lze poznamenati jako 1389 D; ztotožniti je však není možno. Liší se v písmenách *k* a *p*. Na fol. 15'—16 píše po prvé písař 1389 D, potom na fol. 22'—28, 30—31, 36 a 42—42' naposledy. Jest to tedy opět ruka píšící silně zahrocovaným písmem velmi do prava nakloněným — rozštěpení dříků opouští úplně, za to můžeme pozorovati snahy asimilační na písmenách *m, n, u, o, e, a*, ba také *w*. Důvodně lze míti za to, že ruka 1389 D jest rukou desetipanského písaře Felixe Pichmona. Ruka 1389 E začíná psáti na fol. 28—29 a píše pak na fol. 31—35', 37—41', 43—46, 68 a 69—69'. Jest to ruka písaře z řady desetipanských knih zjistitelného, ruka Jakuba Dobřenského z Černého Mostu, jímž jsou psány také protokoly 1390—1394.[17]) Jiný písař, 1389 F, popsal folia 67—67', 68', 71—71', 74'—76', 79, 80'—85, 88'—91, 92—95, 97—97', 98, 99', 103, 105—105', 114—115 a přípisky na fol. 55 a 61. Tento písař píše tahy velmi silnými a všude zakulacenými. Charakteristikou pro něj jest písmeno *k*, které zjednodušuje do tvaru úplně odpovídajícího našemu modernímu latinskému *h*. Písmeno *e* nepíše ve tvaru v kurentce obvyklém, nýbrž užívá tvaru staršího. Konečně třeba vytknouti, že jeho orthografie jest až ku podivu moderní, tak píše zásadně p o č e t (místo p o c z e t), »p ř i z n á v á m« (místo p r z i z n á v á m) atd. Ruku 1389 F lze ztotožniti s rukou Jana Scaenophila.

Na fol. 70 objevuje se po prvé nová ruka 1389 G, a píše pak na fol. 72—74', 78—78' a 79'—80. Vyznačuje se kursivními tahy, protahovanými oblouky a smyčkami do leva i do prava, čímž dosahuje spojení se sousedními písmeny. Tak spojuje pravidelně předložku *z* s následujícím slovem, někdy také *w*. Smyčky jsou velmi silně taženy, často vůbec zalité inkoustem. Lze vysloviti mínění, že písař, jehož písmo právě bylo charakterisováno, jest Pavel Goliáš. Písařem 1389 H není třeba se obírati, neboť pochází od něho v knize jediný zápis (na fol. 70') a písařem desetipanským bezpochyby nebyl. Větší význam má písař 1389 I, kterého lze ztotožniti s Janem Crineem. Psal na fol. 86—88 a celkovým rázem blíží se jeho písmo písmu Jakuba Dobřenského, užívá však staršího nekurentního *e*, smyčky dlouhých písmen s oblibou do široka točí. Zvláštní tvar má ſ, které spojuje různými ligaturami se sousedními písmeny. Krátce potom přichází písař 1389 J., kterého možno určiti na Pavla Libeckého. Přípisek jeho rukou jest již na fol. 1; píše pak zápisy na fol. 91, 95'—96, 99, 100, 101—102', 103'. Libuje si v silných tazích, podobně jako Scaenophil, písmo je však na rozdíl od Scaenophilova silně do prava nakloněné, písmeno *d* opět naproti tomu je nakloněné do leva. Smyčky zanedbává, a to i u písmen, kde jsou jindy obvyklými, tak při *y, g* a *z*. Rázu naprosto odchylného od rukou předešlých jest písmo, jímž jsou popsána folia 104—104', 106—108, 109—113', 115'—227 (127), 227' (127), 228 (128), 229 (129), přípisek na fol. 234 (134),

---

[17]) Charakteristiku jeho písma viz níže str. 853. Dobřenský psává se důsledně »z Nigropontu«.

234' (134') a 249 (140); je to písmo Pavla Herštejnského. Jeho písmo vyznačuje se drobnými a okrouhlými tahy, malá písmena jsou často pouhými vlnovkami zejména *m, n, u, i, a, o* a *w*. Dříky velkých písmen jsou poměrně dlouhé a kolmo stavěné; rozštěpený dřík má jenom písmeno *r*, jinak jest štěpení úplně opuštěno. Písař 1389 L., o němž lze za to míti, že jest totožný s písařem Tomášem Součkem, popsal v knize obligací řadu folií.[18] Pravidelné jeho písmo, zakulacené a do prava skloněné, je charakteristické tím, že užívá často tečky nad písmeny, kde to není obvyklé, tak nad *u, a, m* a *w*, nad *i* klade někdy dvě tečky nad sebou. Ruce písařů 1389 M, 1389 N a 1389 O nemusejí tu býti blíže uváděny.[19] Dále nalézáme ruku písaře,[20] která, jak srovnáním lze zjistiti, psala protokoly č. 1393, 1394 a 1246. Jest to ruka Jindřicha Bedřicha Řečického, s nímž současně zapisovala do knihy obligací jiná ruka 1389 Q na fol. 256 (156), 260 (160), 260' (160'), 261, (161), 263 (163) — 263' (163'). Písmo její jest málo úhledné, silně do prava nakloněné. Libuje si ve velikých smyčkách zejména u písmen *f, h, v*, charakteristickým písmenem jest *d*, které se podobá modernímu latinskému *l*. Podle všeho je to písař Pavel Vyšín. Mnohem úhlednější jest ruka písaře 1389 R, který se jmenoval Karel Šebl (Schöbl). Ten zapisuje na foliích 270 (170), 270' (170') a 271 (171') drobným stojatým písmem, někde až do leva skloněným, zahrocených tvarů. I na jeho smyčkách je pozorovati jistou hranatost, druhdy i zaostřenost; jinak nemá jeho kurentka zvláštností. Ve tvarech kulatých si libuje naproti tomu hned následující písař 1389 S, který se nazýval Jan Jindřich Klain. Ten zapisuje na fol. 271' (171')—276' (176'); lámání dříků nenalezne se u něho vůbec, písmena *m, n, u, o*, podobají se pouhým vlnovkám. Na konci slov protahuje poslední tah obloukem nahoru a ukončuje silnou tečkou. Stačí jen připomenouti, že na fol. 301 (201) zapsal jediný zápis jinak zcela neznámý písař 1389 T. Více zaslouží pozornosti ruka 1389 U Jana Hubra, která zapsala na fol. 307 (207), 310 (210) — 330 (230). Je to vypsaná kancelářská ruka, přesně rozlišující tahy vlasové od stínových. Dříky písmen ſ, *f* a *p*

---

[18]) Přípisky na fol. 227 (127), 240 (140), 241 (141), 246 (146), 249 (149) a zápisy na foliích: 232' (132), 235' (135') — 236' (136'), 237' (137') — 240 (140), 241' (141') — 245 (145), 246' (146') — 247 (147) a 249' (149') — 253 (153).

[19]) 1389 M zapisuje dvakráte na fol. 233 (133)—233' (133'), 240' (140')—241' (141') písmem velmi úhledným, velikých liter; konce dříků písmen pravidelně sesiluje, že vzniká tu bod, u písmen *m, n, w* a *u* pozorujeme místo bodu rozštěpení. Písař 1389 N zapsal jen jednou, a to na fol. 245' (145')—246 (146); jeho drobné písmo nevyniká ničím zvláštním, leč že bývá poněkud neobvyklým způsobem taženo. Konečně jest tu písař 1389 O, který zapsal jen jednou, a to na fol. 248 (148)—249 (149); píše stojatým písmem, jehož charakteristickým písmenem jest *d* a *t*, vytažené nahoru a ukončené místo smyčky silným bodem.

[20]) Na fol. 253' (153'), 256' (156'), 257' (157') — 259' (159'), 260 (160), 261 (161), 261' (161') — 262' (162'), 263' (163'), 264 (164) — 269 (169), 271 (171), 277 (177) — 289 (189), 290 (190), 291 (191), 292 (192) — 296 (196), 296' (196'), 297 (197) — 300' (200'), 301' (201'), 307' (207') — 309 (209).

jsou taženy daleko do leva šikmo dolů, písmena *z*, *h* a *g* mají dole neuzavřené smyčky, někdy ukončené silnou tečkou. Celkový dojem písma jest ucelený; třebas neztrácí tím písmo na čitelnosti, možno tu pozorovati assimilaci písmen, zejména mezi *m*, *n*, *u*, *e*, *i* a *r*. Současně s Hubrem možno najíti několikrát jiného písaře v knize obligací, totiž 1389 V., Zikm. Danihelia.[21]) Písmena jeho jsou spíše menší, do prava pravidelně nakloněná. Snaha po důsledném spojování písmen vede ho k ligaturám poněkud neobvyklým, jako *js* nebo *ko*. Jinak zvláštností tento písař nemá. O ruce na fol. 233'—234, 1389 W, stačí se jen zmíniti, neboť náležela asi pouhému ingrosátorovi. Důležitost má teprve ruka 1389 X, Bedřicha Franka. Ten popsal folia 245, 247—249 a 254—256. Písmo jeho jest drobné, plynulé a pravidelně do prava nakloněné, zakulacených tahů a zbavené všech ostrých tvarů. Smyčky dlouhých písmen jsou podlouhlé, dolejší smyčka u *h* a *y* bývá často otevřená. Pravým opakem předešlého jest písmo ruky 1389 Y, písaře Jaroně, který psal na foliích 246—247, 250—253', 258—258'. Písmena neobyčejně veliká staví každé zvlášť, stínové tahy velmi zesiluje a konce smyček opatřuje s oblibou tečkami; povahu celého písma určuje jeho nápadná hranatost. Na fol. 256 zapisuje po prvé ruka 1389 Z — ruka písaře Mráze, najde se pak také na fol. 256'—257' a 259—263. Kursivní to písmo užívá někdy neobvyklých ligatur a spojení jako *ps* neb *kt*. Druhdy spojuje delším tahem i dvě různá slova.[22]) Poslední ruka, která psala do naší knihy obligací 1389 ZZ, jest rukou písaře Glötta.

Z prostého popisu této knihy je s dostatek patrno, že kniha, v které se vystřídala dlouhá řada desetipanských písařů, má velkou cenu pro poznání dějin kanceláře desetipanské. Jednodušším je další číslo 1390, kterým se děje návrat k popisu řady protokolů desetipanského úřadu. Je to foliant papírový, v žluté kožené původní vazbě, jenom na hřbetu opravovaný. Vrchní deska zdobena jest vtlačovaným ornamentem, uprostřed jest znak Starého města a nad ním nápis: PROTOKOL I D 1 Z N.[23]) Pod znakem jest datum »1622«. Přední a zadní deskou, která jest jen ornamentem vyzdobena, provlečeny jsou kožené tkanice k zavázání rukopisu. Foliant má 141 listů téže značky, jakou jsme našli v rukopisech č. 1385 a 1386, formátu 29·50 × 32·4 cm ve složkách po deseti listech. Prvých čtrnáct folií není číslováno. První a poslední z nich je volné, na zbývajících dvanácti jest jmenný rejstřík. Hned na to následuje fol. 1., na němž se čte veršovaná modlitba.[24]) Další folia obsahují v chronologickém pořádku zápisy

---

[21]) Píše na fol. 230'—233, 235—245'.

[22]) Srov. také na str. 855.

[23]) I[akub] D[obřenský] z N[igropontu].

[24]) Pane Bože milosrdný, — rač vzhlédnouti na pokorný. — kteříž se podle tvé vůle — hledí spravovati cele. — Dejž milost i mně svému, — služebníku nehodnému, — duchem svatým rač říditi — všecko to mé předsevzetí. — ať v tomto mém povolání — pilně stojím bez ustání. — Rozum můj rač

o jednotlivých zasedáních desetisoudců od 9. ledna 1623 do 13. srpna 1624 týmž způsobem, jako bylo lze pozorovati v manuálu č. 1383 a v ostatních. Poslední list jest zase prázdný. Celý manuál je popsán rukou jediného písaře, jímž jest Jakub Dobřenský z Nigropontu. Jeho okrouhlé písmo má málo výrazných zvláštností; písmena *a* a *e* jsou humanistická, písmeno *y* nehledá spojení do prava; zkratek neužívá, až na zcela obvyklé, jako *plck* = plnomocník a *pož* = poněvadž.

Bezprostředním pokračováním rukopisu předešlého jest rkp. č. 1391. Jest to foliant papírový v žluté, kožené, původní a takřka neporušené vazbě. Na hřbetě jest napsáno rukou sedmnáctého století »1624«. Přední deska jest ozdobena renaissančním ornamentem, nápis vytlačený je týž, jako na č. 1390, jenže jest tu rok 1624 a pod písařovým jménem čte se »2«. Na obou deskách jsou otvory, v nichž bývaly tkanice k zavázání rukopisu. Kniha obsahuje 189 listů velikosti 20 cm × 30 cm ve složkách po osmi; papír, až na prvý list, jest jednoho původu. Za prvním listem prázdným následuje 11, na nichž jest rejstřík po částech sestavovaný, a za ním fol. 1. Na něm čte se v čele: »A u x i l i u m m e u m a d o m i n o, q u i f e c i t c o e l u m e t t e r r a m et cet.« Další folia vyplňují v chronologickém pořádku zápisy o sessích desetipanských od 19. srpna 1624 do 2. srpna 1625 a po přestávce z roku 1626 opět od 22. února 1627 do 25. října téhož roku. Folia 32, 90, 90', 101', 174, 174' a poslední nečíslované jsou prázdná. Písařem celého rukopisu je zase Jakub Dobřenský. K tomuto rukopisu řadí se již svojí úpravou a písařem rukopis č. 1392. Jest papírový, foliového formátu, v žluté, kožené, skoro neporušené vazbě; jen tkanice, jimiž bylo možno kdysi knihu zavázati, jsou utrženy. Na přední desce čte se vtlačený nápis majuskulí: »I[acob] D[obřenský] z N[igropontu]« a níže letopočet »1628«, totéž datum napsáno jest na hřbetě rukou 17. stol. Zadní deska nese jen vtlačovaný ornament. Kodex obsahuje celkem 248 listů velikosti 20×31·3 cm jedné značky ve složkách po 12 listech. První list jest prázdný, následujících 12 vyplnil jmenný rejstřík, po něm je opět 11 listů prázdných, a pak následuje fol. 1. Zvláštního nadpisu tu není, nahoře je napsáno jen »A. 1628 10. J a n u a r i i«, odtud jdou pak v chronologické řadě protokoly o desetipanských seděních do 10. září 1630. Jen na fol. 207 je chronologická řada porušena. Folia 103', 164', 168, 168', 200', 218, 218' jsou prázdná, posledních pět nečíslovaných listů taktéž. Celý manuál popsán jest opět rukou Jakuba Dobřenského z Nigropontu.

Popsaným právě manuálem končí opět souvislost v jejich řadě a po celých 16 let nejsou knihy tohoto druhu u desetipánů vůbec zachovány. Teprve rokem 1646 počíná zase desetipanský protokol. Je to rukopis čís. 1393

---

s p r a v o v a t i, — m i l o s t í o s v ě c o v a t i. p r á c i r u k o u p o ž e h n a t i. — v m d l o b ě m n e p o s i l ň o v a t i. — T a k s v o u p r á c i k o n a j í c e, — j m é n o t v é o s l a v u j í c e. — c h c i t e b e v ž d y c k y c h v á l i t i — a z a m i l o s t d ě k o v a t i. — A m e n! K r i s t e, r a č t o d á t i. — p o s m r t i v n e b e d o s t a t i. — J. D.

v původní kožené pergamenové vazbě, k níž bylo užito latinského antifonáře asi z 15. století. Na hřbetě jest připsáno rukou 17. století: »P r o t o c o l l M. H e n r i c i F r i d e r i c i Ř e č i c k ý p r o 1647—1648.« Foliant čítá 235 listů rozměrů 20·5 × 31·7 cm jedné tovární značky ve složkách po osmi. Po prvním volném listě následuje na 21 dalších jmenný rejstřík po částech sestavovaný a po něm hned fol. 1. V čele jeho jest nápis »1646. F e r i a 5a p o s t f e s t u m P r o c o p i i, q u a e f u i t 5 J u l i i«, a pod ním jdou pravidelné protokoly jednání před desetipány předsevzatého. Na fol. 31 stojí »A n n u s 1647«; odtud počátek každého nového měsíce vyznačen je nápisem v čele folia. Na fol. 122 čte se »1648 J a n u a r i u s«, pak není změn ve způsobu úpravy knihy až do fol. 201. Toto jest sice číslováno, ale není popsáno, podobně jako fol. 30', 121, 121' a posledních 12 nečíslovaných listů. Celá kniha popsána jest rukou Jindřicha Řečického. Ruka jeho jest charakterisována nápadnou hranatostí tahů a prohýbáním dříků dlouhých písmen, což je nejpatrnější při *t, l, h, s, f*. Směr písma není stejný. Od naklonění do prava přecházejí písmena do směru přímého; jiná jsou dokonce nakloněna do leva. Přes to činí písmo dojem stejnoměrný a ucelený, ba právě prohýbáním dříků a zahrocováním smyček prozrazuje sklony asimilační. Zkratek neužívá vůbec.

Pokračováním rukopisu čísla 1393 jest protokol č. 1394, papírový foliant v nové kožené vazbě, obsahující 185 listů velikosti 20·5 × 30·5 ve složkách po 8 listech. Papír jest trojí značky. První dva listy knihy jsou prázdné, následuje jmenný rejstřík na dvaceti listech a po něm fol. 1. V čele se čte »A n n u s 1649«. V následujících protokolech zasedání desetipanských začíná každý nový měsíc na novém foliu a je označen příslušným jménem. Na foliu 74 jest nápis »A n n u s 1650«. Poslední list není foliován a je prázdný, podobně nepopsaná zůstala fol.: 40', 72, 73, 73', 83' a 105'. Protokol obsahuje zápisy o sezeních desetipanských od 1. ledna 1649 do 30. prosince 1650. Psán je celý už známou rukou J. B. Řečického.

Pro léta po r. 1650 nemáme opět protokolu. Následující pořadem, totiž rkp. č. 1246, počíná teprve rokem 1658. Rukopis ten jest papírový fol. formátu, v žlutých kožených původních deskách, hřbetu opravovaného. Na něm jsou stopy majuskulních liter, z nichž lze čísti: [P]RO[TO]COLV[M] . . . OH . . . Na přední desce uprostřed vtlačovaných ornamentů je erb Starého města pražského v podobě, kterou dalo polepšení jeho za Ferdinanda III. Kolem jest známý nápis »P r a g a V e t u s F i n n i s, S u e c i s G o t h i s q u e f u g a t i s s y m b o l o n h o c f i d e i c a e s a r e d a n t e c a p i t MDCXLIX«. Zadní deska jest upravena stejně jako přední; oběma bývaly provlečeny kožené tkanice k zavázání knihy, po nichž dnes zůstaly pouhé otvory. Foliant obsahuje 227 listů velikosti 19·5×30·3 ve složkách po dvanácti listech; papír v celé knize jest jedné značky. Po prvých třech listech prázdných jest na 22 dalších listech jmenný rejstřík po částech sestavovaný. Za ním následuje fol. 1, v jehož čele jest nápis »A n n u s 1658«, a pak pravidelné zápisy protokolů sezení desetipanských. Na fol. 52 jest

datum »A n n u s 16 + 59«, na fol. 130 »A n n u s 1660« a na fol. 208 »A n n u s 1661«. Prázdná zůstala folia 51', 122', 129', 207' a 251'. Celá kniha popsána jest rukou písaře J. B. Řečického, jen v rejstříku v písmeně *P* doplnila jedno heslo neznámá jinak mladší ruka.

Jdeme-li při popisu knih pořádkem chronologickým, je nyní třeba zastaviti se u rukopisu velmi důležitého č. 1142, druhé zachované desetipanské knihy sentencí. Je to kniha papírová v kožené vazbě silně opravované, takže z původní vazby zbyla jen přední deska, dnes také již velmi otřelá. V hořejší části možno rozeznati stopy majuskulních liter: LIB. SENT . . . . ostatek je nečitelný. Kodex obsahuje 250 listů velikosti 18 × 30·5 cm jedné značky. Po jednom volném listě následuje na 21 listech jmenný rejstřík po částech sestavovaný, za ním zase dva listy prázdné a pak fol. 1—226, která obsahují v pořádku až na několik výjimek chronologickém sentence desetipánů vynesené od 11. června 1663 do 24. ledna 1689. V čele každé sentence jest nadpis větším písmem a v něm uvedeny jménem strany, mezi nimiž níže stojící sentence rozhoduje spor. Fol. 15' jest prázdné, vpředu na předeští a při fol. 46 jest vlepeno po jednom listě papíru. Na prvém čte se žádost prokurátorova, aby mu písař pořídil některé výpisy k vedení pře, na druhém židovská obligace. V knize číslo 1142 musíme rozeznati práci 13 písařů. Prvý z písařů, 1142 A, je nesporně totožný s písařem Janem Hubrem; píše na foliích 1—24 (1389 U). Nástupce jeho 1142 B jest Bedřich Frank, jehož ruku najdeme na foliích 24—51' a 53—64'. (1389 X). Na foliích 52—52', 64'—67 a 70—71 píše písař 1142 C, který je totožný s Otou Bedřichem Naymonem. Písmo jeho je pěkným příkladem ruky, která ve snaze docíliti stejnoměrnosti písma, připodobuje tahy jednotlivých písmen — asimiluje — na úkor čitelnosti. V písmě Naymonově jsou *a, u, n, m, i, e, r* pouhými vlnovkami, které se odlišují jen znaménky na *i* a na *u*. Smyčky dlouhých písmen jsou často neuzavřeny, písmena ſ a *f* jsou stejného tvaru, jaké lze najíti u písaře 1142 A — Jana Hubra. V zapisování střídá se v naší knize sentencí s O. B. Naymonem ruka jiná, 1142 D, jest to ruka písaře Bartoloměje Mráze. Týž píše na foliích 67'—69', 71'—77 a 78'—88 svým málo úhledným silně do prava nakloněným a nestínovaným písmem. Jenom kličky dlouhých písmen, které bývají taženy úzce a zality inkoustem, vnážejí do tohoto písma silné tahy. Rozštěpené dříky písmen *e, r, a, w* a *g*, které jsou pravidelně v starší německé kurentce, jsou tu nahrazeny zcela obecně drobnými smyčkami zalitými inkoustem. Písmeno ſ jen výjimkou vybíhá nahoru nad řádku, zato dolů prodlouženo jest velmi hluboko a šikmo v levo. Jen dvakráte, a to na fol. 77'—78 a na fol. 88—89', zastihneme v knize ruku 1142 E. Vyznačuje se ostrými tahy písmen nepravidelně stavěných od stojatých do nakloněných silně v pravo. Smyčky dlouhých písmen bývají ostře ukončeny, písmena *y, g* a *h* někdy místo smyčky ukončena silnou tečkou.

Mnohem častěji zapisuje do knihy písař 1142 F, který se jmenoval Jiří

Krec.[25]) Píše silnými, ale drobnými tahy pokročilé německé kurentky. Poslední stopou vlivu písma humanistického jest jeho *p*, jiných zvláštností ruka jeho nemá. V zapisování s Krecem střídá se docela pravidelně ruka jiná,[25a]) 1142 G, a možno s určitostí říci, že náleží písaři Ferdinandu Glöttovi. Písmo jeho zbaveno jest vůbec všech prvků ostrých, všechny tvary jsou zakulacovány, místo štěpení dříků užívá důsledně kulatých drobných smyček. Koncové kulaté *s* točí se ještě zpět na levo a vybíhá ve smyčku, dlouhé ſ mění ve spojení s písmeny *i, o, e, m* a *n* k nepoznání svůj tvar. Na fol. 127 najdeme po prvé zase novou ruku 1141 H,[26]) ruku písaře desetipanského Globice z Bučína. Píše písmem dosti velikých neúhledných tahů se silnými stínovými dříky, pravidelně do prava nakloněným. Smyčky písmen *e, g, f, d, r, w* jsou často zality inkoustem; *d* někdy nemá nahoře smyčky vůbec a je místo ní ukončeno silnou tečkou. Štěpení dříků jest všude, kde bývá, důsledně provedeno. Devátým písařem jest písař 1142 I — Jan Schmerfeld.[27]) Píše písmem prostřední velikosti silně do prava nakloněným, při čemž zvláště dříky dlouhých písmen vytahuje daleko nahoru i dolů a opatřuje smyčkami. Ne mnoho právě od písma Schmerfeldova liší se písmo ruky, která se s ním střídá v zapisování — 1142 K, jest to ruka Zikmunda Sovky;[27a]) písmo jeho je však stojatější a hluboce stínovaných tahů; tvary ostré odstraněny jsou skoro naprosto, místo štěpení dříků užívá také drobných smyček. Písaře Sovku vystřídal písař 1142 L, František Schuknecht, který píše na fol. 196—199, 201—202, 204—207, 207'—209 a 210—210'. Tahy jeho písma jsou neúhledné, smyčky často zalité inkoustem, naklonění písmen nestejné. Ruka jeho, třebas má některé archaismy — jako na příklad písmeno *h*, které není ještě smyčkou prodlouženo pod střední řádku — činí dojem písma pozdějšího, spíše teprve osmnáctého století, které jest známé svojí neúhledností. O nic pěknější není ani ruka 1142 M, vyskytující se po prvé na fol. 212—213, a pak na fol. 214'—216', 219—220, 224'—225' a 226'; náleží písaři Janu Heřmanu Proudkovi. Písmo jeho jest podobné s písmem Glöttovým, písmena jsou však stavěna kolměji. Také v jednotlivostech se liší. Tak písmeno ſ není nikdy zkráceno, písmeno *h* má obě smyčky uzavřeny. Poslední ruka 1142 N je ruka Rudolfa Vyšína z Klarenburka, desetipan-

---

[25]) Jeho ruku najdeme na fol. 90, 91'—100, 101'—102, 103'—104', 106—109 109'—111', 112'—114', 116'—117, 119—120', 122 a 123—125'.

[25a]) Na foliích 90'—91, 100—101', 102'—103', 104'—105', 109—109', 112, 114' až 116', 117—119, 121—121', 122'—123, 125'—127, 128, 129—130', 131'—132, 135—136', 137—139, 140—142, 143—144, 150'—151' a 152—154.

[26]) Přichází dále na foliích 127', 128'—129, 131, 132—135, 136'—137, 139—140, 142', 144'—146, 150'—151' a 154—154'.

[27]) Jeho ruku najdeme na fol. 146—147, 156'—158, 160—160', 162—163, 171 až 178', 184'—185, 186'—188, 193—196, 199—201. 202—203', 207—207' 209—210 a 211 až 211'.

[27a]) Píše na foliích 155—156 158—159', 161—162, 163—171, 178'—184, 185 až 186 a 188—193.

ského písaře. Od písma Proudkova liší se tahy jeho zaokrouhleností, která jde tak daleko, že písmena *m*, *n*, *v*, *a*, *e* stávají se opět pouhými vlnovkami. Celým svým rázem hlásí se dobře do své doby.

Neméně důležitým pramenem pro dějiny kanceláře a knihovnictví desetipanského vůbec, než právě popsaná kniha, je rukop. č. 1395. Je to foliant papírový v žluté kožené původní vazbě. Na hřbetu jest poznamenáno rukou 17. století »A n n o« a pod tím data »1664—1679«; přední deska je zdobena vtlačovaným ornamentem, uprostřed je znak Starého města pražského úplně týž, jako na desce rukopisu č. 1389. Nad znakem je nápis majuskulí: LIBER CONTRACTVVM, a nad tím připsáno rukou sedmnáctého století »T r a n s a c t i o n u m«. V obou deskách jsou otvory, jimiž byly protaženy tkanice k zavázání rukopisu. Zadní deska až na nadpisy odpovídá úpravou desce přední. Foliant obsahuje 129 listů velikosti 18·9 × 29·6 ve složkách po dvanácti listech jedné značky. Po jednom prázdném foliu následuje na 24 dalších jmenný rejstřík po částech sestavený a pak první číslovaný list. Fol. 189' jest prázdné, fol. 57 omylem se opakuje čtyřikrát,[28]) místo fol. 201 napsal písař 101. Zvláštních nadpisů v knize není. Zapisována sem smlouva za smlouvou, všechny po německu. Nejstarší z nich byla zavřena 13. května 1664, nejmladší 6. července 1693.[29]) Pořádek chronologický není všude zachován.

V knize třeba opět rozlišiti práci několika písařů. První z nich 1395 A jest totožný s písařem 1389 U — jest to tedy Jan Hubr. Zapisuje na fol. 1—2', 3—3' a 4—5'. Druhý z písařů 1395 B je 1389 X — tedy Bedřich Frank. Zapisuje zde na foliích 6—21', 27'—31' a 32—32'. Na fol. 22—22' najde se ruka Bartoloměje Mráze (1395 C), jak zjistíme srovnáním s rukou 1389 Z. Již na fol. 3—3' jsou připisky jeho ruky, později zapisuje často, tak na fol. 25—26', 27, 31', 32'—33', 35—38, 41', 44—45', 47'—52, 54—55, 56—57c a 57d'—58. Čtvrtý 1395 D vyskytuje se také v knize č. 1142, jest totiž totožný s písařem 1142 C, tedy s Naymonem. Týž píše na foliích 33'—35, 38—41, 42—43 a 45'—47'. Potíže, zmíněné již při popisu rukopisu 1142, vracejí se při zjišťování písaře ruky 1395 E, která zapisuje na fol. 52'—53' a na 57c—57d. Možno o něm říci jen tolik, že jest totožným s písařem 1142 E; jeho jméno však zůstává i nyní neznámo. Určiti zase lze teprve písaře 1395 F, který zapisuje na fol. 26', 61'—114', 145'—149', 150—167 a 167'—177', ba jest tu určení velmi usnadněno, protože tento písař 1395 F je zřejmě totožným s písařem 1142 F, tedy s Jiřím Krecem. Stejně snadno zjistí se písař 1395 G, který píše na fol. 178—180 a 186'—187', neboť jeho ruka je shodná s rukou Samuele Globice z Bučína (1142 H), i písaři další, jako 1395 H, který píše na fol. 180'—186' a 188' a jest totožný s Janem Schmerfeldem (1142 I), nebo ruka 1395 Ch, s níž jsme se setkali již dvakráte, totiž jako 1389 ZZ a 1142 G, a která náleží Ferdinandu Glöttovi. Na fol. 189—190 a 195'—198 shledává se ruka 1395 I, která jest shodná s 1142 M; náleží tedy písaři Janu Heřm.

[28]) Označil jsem 57a—d.

[29]) F. 101'.

Proudkovi. Posledního z písařů této knihy 1395 K zase nelze pojmenovati. Jinde se s jeho rukou nesetkáme než právě v této knize na fol. 198—202. Ruka jeho je význačná tím, že smyčky dlouhých písmen dolů tažené nebývají uzavřeny, ale jsou nápadně sesíleny proti ostatním písmenům. Význačné jest to zejména při *g, z, h, y*. Písmena jsou nezřídka stavěna bez spojení vedle sebe, takže má celé písmo ráz ne plynulý.

Jediným svého druhu mezi knihami desetipanskými jest rukopis č. 1396, který je knihou dekretů. Jest to foliant papírový v žluté kožené vazbě s úplně novým hřbetem, ale s původními deskami značně otřelými, takže sotva možno rozeznati stopy ornamentu, který je kdysi zdobil. Dobře patrný je však vtlačený nápis na horní desce: LIBER DECRETORUM. Foliant má celkem 324 listy velikosti 19·5 × 31·7 jedné značky ve složkách po 10 listech. První dvě folia nejsou číslována, po nich jdou pak fol. 1—53, listy následující jsou paginovány, a to od 54—95. Teprve pak se opět vrací foliace a jde až do konce knihy na fol. 205. Následuje prázdný nečíslovaný list a po něm na 17 listech rejstřík jmenný, sestavený podle příjmení a ne již podle křestných jmen, jak bývalo zvykem ve starší době.[30]) Při zadním přídeští jest vevázáno do knihy sedm listů. První z nich je výpis z protokolu desetipanského pořízený písařem Janem Celestinem Lausanem r. 1706, následujících pět pak jsou různá oznámení stran desetipánům, kdežto poslední jest písařský záznam o publikování nějaké neznámé sentence. Mimo to volně vloženy jsou do knihy dva lístky. Na větším z nich jest zápis o jisté komisi, která r. 1679 jednala mezi stranami, vedoucími spor před soudci. Na menším poznamenány jsou nějaké účty. Na druhém z nečíslovaných listů na začátku knihy jest ozdobný nápis: »L i b e r d e c r e t o r u m p r o i n g r o s s a n d i s d e c r e t i s d e c e m v i r a t u s A n t i q u a e u r b i s P r a g e n s i s«. Na fol. 1. není pak už zvláštního nadpisu. Následují dekrety v dosti přesném pořádku chronologickém, z nichž každý je uvozen nadpisem, v němž jest zapsáno, odkud vyšel a čeho se týká. Několikrát jsou také zápisy nového roku uvozeny prostým letopočtem.

V psaní knihy dekretů vystřídalo se celkem osm písařů. První 1396 A píše na fol. 1—38 a je totožný s Janem Vejvodou. Píše úhledným písmem oblých tvarů, stojatým, někde i do leva nakloněným. Smyčky s oblibou zakrucuje, zejména při písmeně *s*. Zvláštní tvar má *v*, vyskýtá-li se na počátku slova. Na fol. 37 vystřídal písaře Vejvodu nový, 1396 B, notář Jan Celestin Lausan; jeho ruku možno pak sledovati nepřetržitě až na folium 66. V jeho písmě stojatém, které všechny tvary zakulacuje a v němž písmena *a, e, m, n, r, u, v* a *w* podléhají asimilaci, uchovalo se zřejmě několik prvků humanistických. Čistě kurentní jest naproti tomu hned písmo následujícího písaře 1396 C, který zapisuje na foliích 66—79';

---

[30]) Index decretorum a regalia appellatione amplissimoque magistratu Antiquae urbis Pragensis emanatorum secundum alphabetum cognominum se se dirigens, .A' vero appositum a regia appellatione et .M' ab amplissimo magistratu praefatae regiae urbis promanati decreti indicans.

jest to supernumerární notář Sušický. Jeho snaha po lámání dříků oblíbeném v písmě kurentním jde tak daleko, že provádí lámání i při písmenech *i*, *m* a *n*. Typickou rukou osmnáctého století lze nazvati ruku písaře, s nímž se setkáme po prvé na fol. 79'—138', a který píše pak na fol. 139'—143, 145—150, 164'—166', 172—176', 181'—184', 191'—192 a 193'—206'. Jest to Josef Václav Rudolf, 1396 D. Neúhlednost, nepravidelnost tvarů, velikosti i naklonění písmen, silné tahy a při tom ne pěkné vypěstovány jsou u něho tak, jako to vidíme tak často u písařů kanceláří 18. stol. Zdá se, že individuální charakteristiku takového písma vůbec není možno podati, neboť mění se ve tvarech i jiných znacích takřka v každém slově. Skoro totéž jest možno pověděti o ruce (1396 E), která se najde na fol. 139—139', 143—145, 163—1611', a která náleží Václavu Schuknechtovi. Píše velmi neúhlednou kurentkou hrubých tahů, ve svém vývoji pokročilou. Písmena stavěna jsou nepravidelně, některá silně nakloněna do prava, jiná stojí přímo. Místo štěpení dříků užito jest skoro všude drobných smyček, na něž byla příležitost již několikráte upozorniti. Na fol. 150—162' jest ruka 1396 F, ruka akcesisty Antonína Žitníka. Písmo jeho podobá se velmi značně písmu Josefa Václava Rudolfa; v jednotlivostech není vůbec možno najíti důvod pro rozlišeni, neboť jak bylo řečeno, písmo Rudolfovo trpí velikou nestálostí a touž se vyznačuje také ruka Žitníkova. Obě ruce liší se však tím, že Žitník silně vyznačuje stínové tahy na dřících písmen i na široce tažených velikých smyčkách, což se u Rudolfa nenajde. Předposledním písařem jest 1396 G, který píše na fol. 166'—171, 177—181', 184'—191', 192—193', 211—217', 219 a 228—228' a který jest totožný s Mikulášem Veselým. Písmo jeho, silně do prava nakloněné, je vyvinutá kurentka osmnáctého století. Zvláštní tvar má písmeno *k* a ſ. První z nich spojuje se také neobvyklým způsobem s písmeny předcházejícími i následujícími. Osmá ruka, která popsala folia 206'—211, 217'—218', 219'—228 a 228'—316, druží se zase do skupiny oněch rukopisů osmnáctého století, jejichž nejcharakterističtější známkou, všechněm však společnou, jest neúhlednost. Lze písaře značiti 1396 H a možno říci, že jest shodný s písařem Bohuslavem Šípem.

Zbývajících ještě sedm rukopisů úřadu desetipanského jsou již vesměs jenom protokoly. Z malého počtu protokolů, jichž jest pro dobu 1711 do 1785 pouhých osm, plyne, že řada nemůže býti úplná. Skutečně také na počátku 18. století stojí osamocen jediný protokol, č. 1397. Rukopis č. 1397 je foliant papírový v hnědé kožené vazbě, ne příliš opravované. Přední deska zdobená vtlačovaným ornamentem nese nápis: PROTOKOL. IVDICUM a stopy po kožených tkanicích, jimiž bylo kdysi možno desky knihy svázati. Zadní deska je mimo nápis úplně táž jako přední. Na hřbetě jsou stopy nějakého nápisu do nečitelnosti setřelé. Foliant obsahuje 379 listů jedné značky, velikosti 198 × 321 mm, ve složkách po deseti listech. Prvé folium knihy (nečíslované) je prázdné vůbec. Následuje první číslovaný list, na němž bez zvláštního nadpisu je hned datum prvého zasedání, jehož

protokol kniha obsahuje — ze dne 30. dubna 1711. Protokoly o dalších zasedáních jdou pak v řadě až na fol. 383, do 18. září 1713. Prázdná zůstala folia 179'—180. V knize třeba rozeznati práci čtyř písařů. První z nich 1397 A, který je totožný s Janem Gichlingem, popsal folia 1—9, 9'—13', 14—24 a 24'—35'. Písmo jeho jest zběžná německá kurentka do prava nakloněná, smyčky dlouhých písmen jsou úzké, často úplně zalité inkoustem, stejně tak písmena *a*, *e*, *r*. Tvary jeho písma blíží se velmi značně moderní německé kurentce. Druhý písař, 1397 B, jest jistě Jan Vejvoda (totožný s 1396 A).[31]) Popsal největší část protokolu. Rovněž známý je již písař 1397 C, výše označený 1396 B; jest to tedy Jan Celestin Lausan.[31a]) Konečně objeví se v tomto protokolu také ruka 1397 D, a to ruka Jana Fleischnera, který se jmenuje akcesistou desetipanským r. 1711.[32]) Píše písmem podobným Gichlingovu, ale úhlednějším, hlavně tím, že píše pravidelněji a že nezalévá inkoustem smyčky písmen.

Po nové 36leté přestávce je z r. 1749 opět zachován protokol desetipanský. Jest to č. 1398; foliant papírový v hnědé kožené původní vazbě na obou deskách vtlačovaným ornamentem ozdobené. Kožené tkanice k svázání knihy jsou zachovány. Přední deska nese nápis: »P r o t o c o l u m X v i r a t u s r [e g i a e] A [n t i q u a e] u [r b i s] P [r a g e n s i s] p r o a [n n o] 1749, 1750, 1751, 1752«. Rukopis obsahuje 224 listy velikosti 21·3 × 34·3 cm jedné značky, ve složkách po 12. listech. Prvý nečíslovaný list a folia 68—68b a 109 jsou prázdná, fol. 68 je tu omylem dvakrát. V čele prvního folia jest nápis: »I n n o m i n e J e s u o m n e g e n u f l e c t a t u r«, na fol. 61: »A n n o d o m i n i 1750 i n j u b i l e o R o m a e u n i v e r s a l i«, na fol. 110: »A n n o 1751 i n i a n u a r i o c o n t i n u a c i o p r o t o c o l l i; f u i t a n n u s i u b i l e i u n i v e r s a l i s s u b p o n t i f i c e C l e m e n t e XIII i m o«, na fol. 165: »D e o o p t i m o a u s p i c e a n n u s d o m i n i 1752«. Za číslovanými listy následuje rejstřík jmenný, tentokrát opět podle křestních jmén sestavený. Kniha obsahuje protokoly desetipanských sezení od 7. ledna 1749 do 7. prosince 1752.

Ruce, které se v knize vyskýtají, až na poslední, jsou známé. První jest ruka 1398 A, totožná s 1396 G, tedy s Mikulášem Veselým. Píše zde na fol. 1—92', 97'—123, 130'—132', 141'—142' a 147—148'. Druhou 1398 B možno bez rozpaků ztotožniti s 1396 H, jest to tedy ruka Bohuslava Šípa; jím jsou popsána folia 92—97', 123'—130, 132'—141', 142'—147, 148', 168—179', 180—188', 189'—195 a 198—199'. Několikráte, a to na foliích 165—168, 179', 189 a 195—198, najde se třetí ruka, 1398 C, nepochybně Václava Schuknechta. (1396 E.)

---

[31]) Ruka jeho najde se v připiscích na fol. 9, 13' a 24, v zápisech pak na fol. 36—142, 143—179, 180'—187', 188—205', 205'—206, 206'—212, 213'—214', 215—221 a 224'.

[31a]) V tomto protokole najdeme jej na foliích 142—143, 187', 213, 214'—215, 222—224 a v celém rejstříku.

[32]) Rkp. č. 1316, f. 316 (man. dict. V. U. 1709—14).

Pokračování předešlého protokolu jest číslo 1399. Jest to kniha fol. formátu papírová v hnědé původní kožené vazbě bez ozdob; na deskách zůstaly otvory, jimiž bývaly provlečeny tkanice k stažení knihy. Na vrchní desce jest napsáno rukou 18. století: »Protocollum iudicii decemviratus regiae Antiquae urbis Pragenae pro anno 1753, 1754, 1755«. Rukopis obsahuje 175 listů jedné tovární značky velikosti 22·3 × 35·6 cm ve složkách po deseti listech. První dva jsou slepeny, na druhém z nich jest napsáno: »Continuacio protocoli iudicii decemviratus regiae Antiquae urbis Pragenae, inchoatus ab anno 1752«. Následuje fol. 1. s nápisem: »Deo maximo optimo auspice protocollum iudicii decemviratus regiae Antiquae urbis Pragenae, inchoatus (sic) ab anno 1753«. Za tímto listem jest omylem fol. 1. ještě jednou, a tu již bez zvláštního nadpisu jest datum prvého sezení, jehož protokol v knize je zapsán, 11. prosince 1752. Odtud následují protokoly zasedání dalších bez přerušení až do 27. listopadu 1755. Ve foliaci jest chyba: následuje totiž za fol. 138 omylem hned 239, takže jsou v knize jen folia 1—138, 239—273. Na fol. 3. čte se: »Deo optimo auspice annus domini 1753 tius«, na fol. 61: »Divinis auspiciis inchoat annus domini novus 1754« a na fol. 120': »Deo optimo auspice incipit annus domini novus 1755 tus«. V knize lze zjistiti ruku dvou již známých písařů, a to 1399 A, totožnou s 1396 H a s 1398 B, tedy s Bohuslavem Šípem, který píše na fol. 1—40, 41—273, a 1399 B, totožnou s 1398 C, tedy s rukou Václava Schuknechta. Zapsal však jen jeden vklad, a to na fol. 40'—41. Rejstříku tato kniha nemá.

Pokračování její, rukopis č. 1400, jest foliant papírový v hnědé původní zachované vazbě. Na obou deskách je do kůže vtlačen znak Starého města pražského, týž jako na rukopisech č. 1389 a 1395. Nitěnými tkanicemi jest možno desky knihy svázati. Na přední desce je napsáno pod sebou rukou osmnáctého století »1756, 1757, 1758, 1759, 1760«, ale poslední letopočet jest kancelován. Foliant obsahuje celkem 278 listů velikosti 218 × 353 mm ve složkách po deseti jedné značky. První list knihy jest prázdný; následují pak popsaná folia 1—250, mimo list 46', který je prázdný, na to zase pět listů prázdných a na 26 listech dalších rejstřík, který však zabral jen 25 listů, poslední zůstal nepopsaný. Při něm jsou vevázány do knihy tři listy. Dva z nich mají jistou cenu. Jeden je totiž konceptem zápisu do protokolu, druhý kvitancí písaře na zaplacení taxy, která měla býti vydána straně. Na fol. 1 jest nápis: »Continuacio protocolli iudicii decemviratus regiae Antiquae urbis Pragensis«, na fol. 47 »Deo auspice annus domini 1757«, na fol. 97 »Annus 1758«, na fol. 175 pak »Annus domini 1759«. Kniha obsahuje protokoly desetipanských sezení od 17. května 1756 do 13. prosince 1759. Zapisování do ní se účastnili tři písaři. První z nich, 1400 A, jest známý jako 1396 H, 1398 B a 1399 A, jest to tedy Bohuslav Šíp. Popsal v této knize fol. 1—67', 68 dole a 68' nahoře.

Druhý rovněž známý (1400 B) jest Schuknecht, neboť jsme se s ním již setkali jako 1398 C a 1399 B. Nová ruka zjistí se na fol. 199—250 (1400 C) — jest to ruka písaře Frant. Vlacha. Písmo jeho jest vyvinutá kurentka 18. století, která se prozrazuje některými zvláštnostmi ve spojování písmen, tak *h*ſ, *g*ſ, *y*ſ a zvláštním tvarem písmeny *k*.

Následující číslo, totiž rkp. č. 1401, je opět přímým pokračováním rukopisu právě popsaného. Jest to foliant papírový v hnědé kožené úplně zachovalé původní vazbě téže výzdoby jako rukopis č. 1400. Papír je jedné značky. Obsahuje 279 listů velikosti 21·3×34·7 cm ve složkách po desíti listech. První folio jest prázdné, na druhém jest uprostřed nápis: »Continuacio protocolli iudicii decemviratus regiae Antiquae urbis Pragensis pro anno 1760«. Následuje první číslované folium, na němž jest již zápis prvního protokolu ze dne 8. ledna 1760, protokoly jdou pak nepřetržitě do 29. srpna 1763 až na folium 252'. Na zbylých 25 listech jest rejstřík sestavený podle příjmení křesťanů a prvních jmén židů. V knize viděti ruce dvou písařů. První je povědom; je to Frant. Vlach (1401 A, totožný s 1400 C) a v tomto protokolu popsal folia 1—61'. Na témže foliu píše po prvé nový písař, jehož prací jest zbytek knihy. Tento 1401 B jest desetipanský písař František Karel Štamperský. Písmo jeho jest německá kurentka, ne však pokročilá, není to ještě písmo neúhledného rázu, kterým se vyznačují kancelářské ruce 18. století. Celým svým rázem hlásí se tahy ty spíše do století 17., jak je zvláště patrno na písmenech *a*, *e*, *k* a *r*.

Předposledním zachovaným rukopisem staroměstského desetipanského úřadu jest číslo 1402. Jest to foliant papírový v původní lepenkové vazbě; jen hřbet knihy a rohy jsou potaženy koží. Knihu lze koženými tkanicemi zavázati. Na vrchní desce přilepen jest list papíru, na němž je napsáno: »Prothocollum iudicii decemviratus regiae Antiquae urbis Pragenae a quinta septembris a[nno] 1763 continuatum«. Kniha obsahuje 313 listů papíru jedné značky velikosti 21·3×35·4 cm, ve složkách po 12 listech. První folium je prázdné, na následujícím opět nadpis, a to: »Continuacio prothocolli iudicialis iudicii decemviratus regiae Antiquae urbis Pragenae«. Pak jdou číslovaná folia 1—281 a na nich protokoly desetipanských zasedání od 5. září 1763 do 6. června 1769. Na fol. 17, 100', 163, 202, 238 a 266 jsou tituly nových let v týchž slovech jako výše citovaný nadpis, ovšem s dodatkem pro anno... s příslušným rokem. Zbývajících 30 folií vyplnil rejstřík, který pro křesťany i pro židy srovnán jest podle příjmení. List poslední je prázdný. Na konci vevázán je do knihy lístek, jímž písař upozorňuje na jistý omyl v zápise; (dříve byl týž lístek volně vložen do knihy). Celý protokol popsán jest jednou rukou, a to známou 1401 B, rukou písaře Štamperského (1402 A).

Nejmladší zachovaný rukopis desetipanského úřadu jest číslo 1403. Jest to foliant papírový v polokožené původní vazbě; na horní desce při-

lepena jest cedulka s nápisem: »Prothocollum iudiciale iudicii decemviratus regiae Antiquae urbis Pragenae a 19. junii 1769 continuatum«. Dlouhými koženými tkanicemi je možno foliant zavázati; na hřbetě jest lístek se starým označením: 249. Kniha obsahuje 425 listů velikosti 35·5×20·8 cm ve složkách po osmi; papír jest jedné značky. Prvý list jest prázdný, následují folia 1—363, na nichž jsou protokoly o seděních desetipanských od 19. června 1769 do 11. září 1777. Na foliu 12 začínají nápisem »Annus domini 1770« zápisy z toho roku, stejně uvozeny zápisy léta 1771 (fol. 48), na fol. 97' zas léta 1772, na fol. 153' léta 1773, na fol. 199' léta 1774, na fol. 247' léta 1775, na fol. 297' léta 1776, na fol. 339 roku 1777. Na zbývajících nečíslovaných listech jest rejstřík jmenný, abecední, sestavený podle příjmení. Poslední 3 listy jsou prázdné. V knize rozeznáme práci dvou písařů. První z nich Štamperský (1403 A) popsal folia 1—4' (srov. 1401 B, 1402 A). Ostatek knihy, tedy převážnou většinu i rejstřík, napsal vicenotář, později notář Josef Schorrer. Píše písmem prostřední velikosti, skoro stojatým; písmena tvoří okrouhlá, zbavená všeho štěpení dříků a lámání jich, obvyklého v kurentce. Místo tečky na *i* s oblibou užívá malé kličky, kterou klade nízko, takže jeho *i* se podobají písmenu *e*.

Na základě poznatků získaných sledováním písem v knihách úřadu desetipanského a zpráv, jichž se lze porůznu dopíditi o písařích soudců, jest nyní třeba spojením obou pokusiti se o naznačení historie desetipanské kanceláře.

V.

Písaři soudců, kancelář a registratura.

Doba do r. 1623; řada písařů — Účast ingrosátorů při zapisování — Místo druhého písaře a příčina jeho zřízení — Písaři desetipanští do konce 15. stol. — Písaři supernumerární a příčina jejich přibrání — Zrušení místa písařů supernumerárních r. 1739 — Návrat k původnímu počtu jediného písaře v letech sedmdesátých. — Dělení práce mezi písaři — Zprávy o desetipanské registratuře

V zachovaných dvou knihách desetipanského úřadu ze 16. století, které objímají, byť velmi zlomkovitě, dobu od roku 1578 do konce toho věku, nepozorují se nikde ruce dvou písařů, vedle sebe zapisujících. Podle toho snad bylo by již možno vysloviti domněnku, že v 16. století mívali desetipáni asi jen jednoho písaře; domněnka mění se však v jistotu, shledáme-li, že ji přímo vnucují výsledky, které se získají, sestavuje-li se řada desetipanských písařů v té době.

Nejstarší zmínka o desetipanském písaři najde se roku 1524. Tehdejší písař jmenoval se Jan Pardubský.[33]) Lze ho zjistiti ještě roku 1529[34]) a naposledy roku 1533.[35]) Je-li totožný s Janem Pardubským, baka-

[33]) Tomek: Dějepis města Prahy. IX.. str. 297.

[34]) Rkp. č. 994. f. 364 (kniha pořádků cechovních St. m. p.).

[35]) Rkp. č. 2098. f. 364 (knihy zápisů dluhů a zvodů St. m. p.).

lářem, přestěhoval se mezi lety 1533 a 1537 na Nové město pražské, stal se tam písařem horní kanceláře[36]) a zemřel, jsa bohatým měšťanem a majitelem několika vinic, roku 1541.[37]) Jisto jest však jenom to, že po roce 1533 nelze ho již v úřadě písaře desetipanského zjistiti, a v řadě desetipanských písařů zůstává značná mezera. Teprve z roku 1557 jest zpráva o novém desetipanském písaři. Toho roku totiž Matyáš Teplický, bakalář, přijal městské právo[38]) a nepochybně brzy potom byl přijat v úřad. Roku 1561 byl již ženat a tehdy výslovně se jmenuje desetipanským písařem.[39]) Matyáš byl měšťanem velmi zámožným. Roku 1568 prodal dům,[40]) koupil však jiný, nákladnický, v Dlouhé třídě, a v něm také zemřel v květnu r. 1572; 6. května toho roku stal se popis jeho pozůstalosti, který je nejlepším svědectvím jeho nevšední majetnosti.[41]) Z inventáře jsou zjevné také jeho rodinné poměry, zůstala po něm choť Ludmila, tři nedospělí synové a tři dcery.

Nástupcem Matyášovým v písařském úřadě stal se asi Florian Pretlik, rodák sušický. Roku 1568 žije již v Praze v úřadě radního písaře. Patrně stal se jím nedlouho před tím, neboť téhož léta také přijal právo městské.[42]) V radním písařství lze ho pak zjistiti podle ruky ještě roku 1576; toho roku totiž zapisoval jednou — 19. dubna — do radního manuálu.[43]) Případ ten však může býti také pouhou výjimkou, neplyne odtud, že by tehdy ještě Florian byl určitě radním písařem. Dva roky později ví se již určitě, že tehdy byl desetipanským písařem. Od roku 1578 jde manuál jím vedený a od roku 1579 pak kniha dikt, kterou jmenuje »druhou« knihou dikt. Jistě lze vysloviti alespoň domněnku, že mínil tím druhou knihu za svého úřadování, a tedy že již několik let před r. 1579 byl v té hodnosti. Také Florián Pretlík byl bohatým měšťanem.[44]) Když kšaftoval roku 1582, odkázal svému synovi a dceři dva domy, jeden, »který od Ondřeje Noska koupil synu Janovi, a druhý od Ceníčka koupený dceři Kateřině, a k němu 400 kop gr. m. na hotovosti«. Měl také třetí dům na Novém městě v Nekázané ulici, ten však ještě před smrtí prodal a měl zaň obdržeti 20 kop m. Jeden z těchto domů, v němž bydlil, byl nákladnický. K němu náleželo rozsáhlé hospodářství u Prahy, chmelnice »a dědiny nad Dvorci ležící«, sad na Příkopě a po Marianě manželce vinice za Horskou branou. Také v Sušici náležel Florianovi díl statku po jeho otci, pole, dědina »Krsnovská« pod Svatoborem, díl v rybníce, lukách, na dvoře

[36]) Rkp. č. 2008, f. 166' (liber contrac. mag. N. U. P. 1534—48).

[37]) Rkp. č. 2008, f. 206, 379'; r. 1541 zemřel, r. 1542 jmenuje se vdova po něm. Rkp. č. 2008, f. 379' (liber contrac. mag. N. U. P. 1534—48).

[38]) Rkp. č. 535, f. 23' (práva měšť. stm. 1550—1600).

[39]) Rkp. č. 2121, f. 14' (liber obligac. V. U. 1561—72).

[40]) Rkp. č. 2118, f. 211 (liber contr. albus. II. V. U. 1561—77).

[41]) Rkp. č. 1172, f. 110'—111 (kniha invent. starom. 1564—84).

[42]) Rkp. č. 535, f. 62' (práva měšť. starom. 1550—1600).

[43]) Rkp. č. 1226, f. 70' (manual radní věcí nesp. 1575—79).

[44]) Srv. Winter: Kult. obraz č. měst. I., str. 738—9.

i domě. V srpnu 1582 onemocněl Florian »na morní bolest« a již se nepozdravil;[45]) zemřel asi počátkem ledna 1583, neboť 14. ledna toho roku sepsán jeho majetek podle inventáře vlastní rukou nebožtíkovou psaného.[46])

Po smrti Florianově lze zjistiti písaře (1381 B) jen podle ruky. Byl to však patrně výpomocný písař, neboť jsou od něho pouze dva zápisy z roku 1583, tedy v roce smrti Florianovy, a odtud mizí úplně. Za skutečného písaře desetipanského lze považovati teprve jeho nástupce 1381 C, jehož jméno však není povědomo. Povaha knihy dikt sice nepřipouští předpokladu, že písař byl v úřadě již v době, kterou určuje datum vynesení nejstaršího jím zapsaného dikta, lze však míti za pravděpodobno, že doba vepsání zápisu do knihy dikt kryje se alespoň s datem publikování nálezu před desetisoudci po apelaci do rady. Obsah prvního zápisu nového písaře byl publikován před stranami 22. září 1583. V té době tedy snad lze se domnívati, že písař ten již v úřadě byl, třebas jistoty není možno nabýti. Přesněji za to možno datovati počátek úřadování nového písaře, jehož ruka byla zjištěna po řadě zápisů psaných rukou neznámého (1381 C) nástupce Florianova. Tento nový desetipanský písař 1381 D byl Mikuláš K o n e c i u s Jaroměřský. Jmenoval se tak po svém rodišti, Jaroměři, kde jest r. 1580 datován jeho zachovací list, vydaný rodným městem.[47]) Studoval na universitě, kde dosáhl hodnosti mistrovské; snad dlel pak nějaký čas mimo Prahu.[48]) Teprve roku 1591 možno jej tu zase určitě zastihnouti; 19. července žádal radu Starého města, aby byl přijat za desetipanského písaře, a žádosti jeho bylo vyhověno.[49]) Lze tedy tentokráte takřka na den určiti jeho nastoupení v písařství, a tím patrně zároveň dobu, kdy minulý písař úřad opustil. Teprve za dva roky potom přijímal mistr Mikuláš městské právo, a tu se také ovšem jmenuje výslovně desetipanským písařem. V úřadě zůstal Mikuláš až do počátku 17. století. V desetipanských knihách lze naposled zjistiti jeho ruku 7. července 1605,[50]) a s tím se dobře shoduje to, co lze najíti z jeho života odjinud; 5. června 1606 jmenuje se totiž při obnově městské rady druhým radním písařem.[51]) Lze tedy předpokládati, že se roku 1606 vzdal místa u desetipánů a zaměnil je za lepší úřad radního písaře.[52]) Z dalších osudů Koneciových může ještě zajímati,

[45]) Kšaftuje 30. srpna, leže v morní bolesti. Rkp. č. 2205, f. 36 (liber testam. V. U. 1582—1610).

[46]) Rkp. č. 1172, f. 238' (kniha invent. St. m. p. 1550—1600).

[47]) Rkp. č. 535, f. 294 (práva měšť. starom. 1550—1600).

[48]) Podle pozdního přijetí městského práva soudě.

[49]) Rkp. č. 1284 f. 135 (man. radní St. m. p. 1589—91).

[50]) Rkp. č. 1382, f. 46' (kniha sentencí desetip. St. m. p. 1603—13).

[51]) Rkp. č. 69, f. 189' (liber renovac. magistr. V. U. 1571—1630).

[52]) Rozdíl mezi datem 5. července 1605, kdy jmenuje se naposled desetipanským písařem, a 5. červnem 1606, kdy jmenuje se radním písařem, možno vysvětliti tím, že datum 5. července je vzato z knihy sentencí, která je značně poškozena vytrháním celé řady listů. Termin, který lze zjistiti, není tedy nijak bezpečný, neboť není možno říci, co bylo na následujících listech 66—158 kterých nemáme.

že se roku 1608 jmenuje předním radním písařem[53]) a že od r. 1612 byl staroměstským kancléřem.[54]) Zemřel r. 1619, neboť toho roku při obnově městské rady nejmenuje se již kancléřem,[55]) a téhož roku, 11. května, kšaftuje Dorota, vdova po někdy Mikuláši Koneciusovi Jaroměřském, kancléři Starého města pražského.[56])

Jestliže desetipanští úředníci měli po celé 16. století jen jednoho písaře, přirozeným následkem toho byla úplná závislost úřadu na něm a znemožnění sedění v případě jeho nemoci neb nutného nějakého zaneprázdnění. Dokladů bylo by možno shledati dosti. Tak roku 1578 v úterý po sv. Františku zapsal písař: »Toho dne nemohl jsem za příčinou nemoci ku právu se najíti dát. Odkladové od toho dne šly ad fer. V^am^ proximam.[57]) Jindy opatřili si zase desetipáni náhradu, když se jim jejich písař na více dní roznemohl, a to v písaři radním.[58]) Sledují-li se však dále i v 17. stol. podobné případy, nelze se ubrániti jistě domněnce, že dobu, kdy se nalézá jen jediný písař u desetipánů, třeba prodloužiti i do té doby. Ještě roku 1610 totiž zapsal tehdejší písař desetipanský Zachariáš Štýrský do manuálu: »Fer. II. pridie sanctae Margarethae, 12. Juli, in meo gravissimo morbo.« Zápisů k tomu dni není pak žádných.[59]) Neměli tedy ani ještě tehdy desetipáni druhého písaře. Hypothesu tu pak úplně potvrzuje pořad desetipanských písařů v tom období.

Bylo už pověděno, že do roku 1606 byl desetipanským písařem Mikuláš Konecius Jaroměřský. Ještě téhož roku 7. srpna 1606 možno však zjistiti v desetipanském úřadě nového písaře.[60]) Jest jím Zachariáš Štýrský, o němž nelze pověděti nic bližšího, než co sám o sobě prozradil řeckými a latinskými přípisy na přídeští svého manuálu, totiž že stál pod vlivem snah a učení humanistického. Zachariáš zapisuje naposledy 9. dubna 1612; pak zmizí, byv záhy vystřídán písařem novým, 1382 C, jehož ruka se najde po prvé 12. května 1612. Několik posledních listů knihy sentencí č. 1382, třebas se tu v krátké době vystřídaly ruce tří písařů (1382 D, E, F), nestačí podle všeho k domněnce, že roku 1612 bylo více písařů v úřadě desetipanském. Lze míti za to, že jen jeden z nich byl skutečným písařem, kdežto ostatní pouhými ingrosátory, jichž se užívalo snad také již někdy dříve;

---

[53]) Rkp. č. 69 f. 199' (liber renovac. mag. V. U. 1571—1630).

[54]) Rkp. č. 69, f. 216 (liber renov. mag. V. U. 1571—1630).

[55]) Rkp. č. 69, f. 216 (liber renov. mag. V. U. 1571—1630).

[56]) Rkp. č. 2179 f. 197' (liber quientanciarum V. U. 1584—1655).

[57]) Rkp. č. 1383, f. 235' (man. decemv. V. U. 1578—9).

[58]) Rkp. č. 1383, f. 97. V dubnu roku 1578. Lze vysloviti velmi pravděpodobnou domněnku, že si tenkráte vypůjčili desetipáni písaře radního, který třikráte zastoupil jejich onemocnělého písaře. Onen písař napsal jednou omylem v datovací formuli »Actum in consilio«, a to teprve korigoval na »Actum in iudicio decemvirorum«. Rkp. č. 1383, f. 98'. Mimo to lze jeho ruku zjistiti v radním manuále rkp. č. 1226 z téže doby.

[59]) Rkp. č. 1385, f. 324 (manual decemv. V. U. 1606—12).

[60]) Ruka 1385 A, rkp. č. 1385, f. 1 (manual. dec. V. U. 1606—12).

možná také, že u desetipánů posluhovali jen ingrosátoři z radní kanceláře. Střídání oněch tří písařů je velmi nepravidelné a náhodné, lze dokonce zjistiti, že jeden dopsal zápis, který druhý v půli přerušil,[61]) což jistě ukazuje dosti zřejmě na práci opisovačskou. Nepřímým důkazem správnosti domněnky, že jde o pouhé ingrosátory, je také manuál desetipanský z následujících hned dvou let 1614—16,[62]) v němž se nalezne jen jediná a neznámá ruka 1386 A. A tak od roku 1612 nejsou vlastně vůbec známi desetipánští písaři podle jména, teprve s rokem 1620 lze se vrátiti zase na pevnou půdu. Roku 1620 zastihujeme bezpečně v úřadě písařském u desetipánů písaře Jana Goliáše.[63]) Patrně ho lze ztotožniti s rukou 1389 A; zjistiti data o životě Goliášově jest velice obtížné, protože Goliášové byli široce rozvětvenou pražskou měšťanskou rodinou. Jsou zprávy o jednom Janu Goliášovi, který se jmenuje r. 1584 důchodním písařem na panství přerovském,[64]) koncem 16. století a počátkem 17. pak o jiném Janu Goliášovi, majiteli domu na Starém městě.[65]) Nejspíše ještě mohl by býti desetipanský písař Goliáš synem Jana staršího Goliáše, který roku 1611 zemřel a zanechal tři děti, Jana Šťastného a Kristinu »let mající« a nedospělého Daniele.[66]) Onen Jan zemřel roku 1629 a zanechal zadlužený dům.[67])

Jsou-li k r. 1620 v knize obligací č. 1389 tři zápisy psané různými písaři, a to 1389 B a C, neznamená to opět, že bychom proto museli předpokládati existenci dvou nebo dokonce tří písařů. Jde asi o pouhé ingrosátory nebo výpomocné písaře, jak svědčí skrovný počet zápisů, které jsou psány jejich rukou. S tím, co víme odjinud, shoduje se pak také docela dobře, že se r. 1622 objevuje ruka 1389 D. Ví-li se ze zmínky v manuálu č. 1391[68]), že se roku 1622 mluví o manuálu Felixe Pichmona a jsou-li pak o něm jako písaři bezpečné zprávy i z r. 1623,[69]) možno jistě považovati za velmi pravděpodobné, že ruka 1389 D jest rukou Felixe Pichmona. Od počátku roku 1623 lze však pozorovati v úřadě písaře desetisoudců také jiného písaře, Jakuba Dobřenského z Nigropontu.[70]) Bez pochyby v lednu 1623 stal se Jakub desetipanským písařem, a to prvým písařem. V červenci téhož roku jmenuje se pak Felix Pichmon výslovně druhým písařem. Tak

---

[61]) Fol. 310.

[62]) Rkp. č. 1386.

[63]) 28. srpna toho roku se mluví o jeho protokole.

[64]) Rkp. č. 2230, f. 53 (liber oblig. cons. V. U. 1583—93).

[65]) Rkp. č. 2112, f. 346 (liber contrac. V. U. 1576—94), č. 2232, f. 19 (liber oblig. V. U. 1601—12), č. 488, f. 124, 150' (lib. locacionum et conduc. sexvir. N. U. 1590—1633).

[66]) Rkp. č. 1174, f. 370 (liber invent. V. U. 1596—1622).

[67]) Rkp. č. 1297, f. 109 (protoc. cons. V. U. 1629).

[68]) Fol. 124'.

[69]) Rkp. č. 1390, f. 30' (manual decemv. V. U. 1623—24), č. 1391, f. 124', 145' (man. decemv. V. U. 1624—7).

[70]) Máme určitě jeho rukou psaný manuál rkp. č. 1390 s monogramem na desce.

tedy počátek roku 1623 jest nepochybně datum, kdy po prvé byli v desetipanském úřadě současně dva písaři. Ptá-li se pak kdo po příčině této změny, možno odpověděti alespoň domněnkou. V listopadu 1622 vydal totiž Liechtenštejn tři instrukce, jimiž se správa městská měla utužiti a zavésti nový pořádek,[71]) první pro hejtmana, druhou pro purkmistra a radu, třetí konečně pro všechny městské písaře. Těm uloženo, aby byli poslušní pana hejtmana, rychtáře a purkmistra; všechna allegáta k soudu předložená měli pilně zapisovati, na zdání jednoho každého pilný pozor dáti a je obzvláště poznamenávati; »jestliže by pak kdo z soudcův něco proti J. Mti Cské., dědicům Jeho Milosti neb správě města radil neb zdání takové učinil, na to obzvláštní pozor dáti, a potom buď hejtmanu neb J. Mti. Cské. rychtáři připomenouti a v známost uvésti povinen buď.« Dále uloženo písaři, že má dávati pozor »na interesse J. Mti. Cské., a jestliže by seznal, že by J. Mt. Cské. rychtář na věc J. Mti. Cské. se dotýkající spravedlivou a slušnou přímluvu učiniti mohl, jemu o tom návěští dáti a oznámiti«. Patrně, aby mohl lépe dostáti těmto novým úkolům, jmenován byl novou, Liechtenštejnovi ve všem povolnou radou, druhý písař k desetipanskému úřadu.

Lze-li pokládati ruku 1389 D právem za ruku Felixe Pichmona, možno ho zjistiti písařem desetipanským podle ruky ještě 27. ledna 1625.[72]) Ale v zápise smlouvy jeho rukou téhož dne psané jmenuje se již výslovně smluvcem »Ezechiel Korner Přerovský, mladší písař při úřadě pánů desetisoudců«. Jsou tedy najednou roku 1625 v úřadě písařském u soudců písaři tři, Dobřenský první, dále Pichmon a »mladší písař« Korner. Patrně však bylo tomu tak jen krátký čas. Onen zápis ze 27. ledna 1625 je totiž poslední psaný rukou Pichmonovou. Za to již z 25. února, tedy za měsíc, jest zpráva o protokolu Ezechiele Kornera.[73]) Korner byl v úřadě velmi krátko. Už 26. listopadu 1626, když byla obnovena rada a potom soudci, desetipanským písařem nebyl; tehdy se jmenuje druhým písařem desetipanským po prvé Jan Scaenophil.[74]) Ezechielovy osudy jsou neznámy; patrně se ho týká listina, jíž činí roku 1641 »Esechiel Ignacius Corner, J. Mti. Cské. registrátor při zemské berní«, svatební smlouvu své dcery.[75]) Prvním písařem zůstal Jakub Dobřenský z Nigropontu, otec známého humanisty Václava.[76]) Byl v úřadě asi od počátku roku 1623, z té doby totiž jest zachován manuál, nesoucí na přední desce jeho iniciálky »I D z N« a »1«. Tři jeho manuály sahají pak v nepřetržité řadě do 10. září

[71]) Knihovna městského archivu sign. VIII U 2 (15).

[72]) Rkp. č. 1389, f. 42 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[73]) Rkp. č. 1391 f. 38 (manual decemv. V. U. 1624—27).

[74]) Rkp. č. 69, f. 275 (lib. renov. magistrat. ad annum 1630).

[75]) Listina č. IV.-17888.

[76]) Jireček: Rukověť I., str. 163. Jakub byl utrakvistou; ještě roku 1628 datuje »v pondělí den mistra Jana Husi«. Rkp. č. 1392, f. 129 (protoc. decemv. V. U. 1627—30).

1630.[77]) Poněvadž také v současné knize obligací možno zjistiti jeho ruku naposled 19. srpna 1630, lze míti za to, že na podzim r. 1630 úřad opustil. Z dalších jeho osudů může ještě zajímati, že v listopadu 1630 byl sazen za konšela[78]) a pak znova 1634 i 1637.[79]) Roku 1639 byl prvním z konšelů a zemřel r. 1643.[80])

Po obnovení rady 29. listopadu 1630 poznávají se písaři desetipanští Pavel Goliáš a Jan Scaenophilus.[81]) Je to tedy v krátkém čase již druhý člen téže rodiny v písařském úřadě u desetipánu, a opět lze zjistiti jeho ruku; jest to 1389 G, která naposled zapisuje 15. listopadu 1632. Protože manuálu z této doby není, nemůže se zjistiti přesně doba, kdy Goliáš úřad opustil. Jistě však před r. 1634, neboť 18. července toho roku jmenují se písaři desetipanskými Jan Crineus a Jan Scaenophil.[82]) Tento Jan Crineus nebo, jak sám se nazývá, Grineus,[83]) byl dříve, než nabyl písařství u desetipánů, porybným písařem.[84]) Není pochyby, že se smí ztotožniti s písařem 1389 I. Pravděpodobnost daná souhlasem doby, kdy Crineus se stal písařem, s vyskytnutím se nové ruky v knize obligací, jest zvýšena tím, že se nachází o něm zmínka jako o komisaři ve dvou smlouvách zapisovaných rukou 1389 I.[85]) V lednu 1635 lze slyšeti také o jeho protokole,[86]) téhož roku však v květnu, pokud možno sledovati, zapisuje naposled;[87]) 10. července 1636 lze pak opět zjistiti podle ruky nového písaře,[88]) 1389 J, o němž možno míti důvodně zato, že jest totožný s Pavlem Libeckým, který se v červenci 1637 při obnově úřadu jmenuje předním desetipanským písařem,[89]) kdežto druhým zůstává stále Scaenophil. Pavel Libecký z Liliengranu byl snad z Prahy;[90]) mlád ještě, roku 1615 přestěhoval se do Litoměřic, kde byl řadu let městským prokurátorem,[91]) tam se také oženil a stal majitelem domu. Roku 1629, přijav doporučení děkana a probošta litoměřického, opustil město[92]) a vrátil se do Prahy. Tu se stal nepochybně roku 1636 písařem desetipanským, neboť toho roku dává si »k nastalé po-

---

[77]) Rkp. č. 1390, 1391 a 1392.

[78]) Rkp. č. 70, f. 2' (liber renovac. magistr. V. U. ab anno 1630).

[79]) Rkp. č. 70, f. 12, 20 (liber renov. magistr V. U. ab anno 1630).

[80]) Rkp. č. 70, f. 29 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[81]) Rkp. č. 70, f. 3 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[82]) Rkp. č. 70 f. 12' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[83]) Rkp. č. 1389, f. 87, 88 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—1674).

[84]) Rkp. č. 70, f. 14' (liber renov. consil. V. U. ab anno 1630).

[85]) Rkp. č. 1389 f. 87 88 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[86]) R. 1649 cituje se: Vejpověď libro transactionum Ioanis Grinei fol. 24 nachází... Rkp. č. 1389, f. 265 (liber oblig. V. U. 1619—74).

[87]) 11. května 1635, rkp. č. 1389, f. 88 (liber oblig. V. U. 1619—74).

[88]) Rkp. č. 1389, f. 91 95 (liber oblig. V. U. 1619—74).

[89]) Rkp. č. 70, f. 20' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[90]) 1660 jmenuje se měšťanem pražským, ale za měšťana přijat nebyl — není totiž zapsán v knihách práv měšťanských.

[91]) Listina č. IV. 4929.

[92]) Tamže.

třebě napsati citovaný již list o svém dobrém chování v Litoměřicích. Desetipanským písařem nezůstal však dlouho; v knize obligací zapisuje naposled 28. února 1638[93]) a krátce potom asi úřad opustil. V březnu toho roku vyskýtá se již nový písař, ale Libecký byl živ ještě r. 1660, neboť tenkrát vlastnoručně podpisuje jakési svědomí. Pomocí tohoto autografu lze také zjistiti s úplnou bezpečností jeho totožnost s rukou 1389 J.[94])

Nový písař, kterého lze zjistiti podle ruky v březnu 1638, jest 1389 K.[95]) Beze vší pochyby jest totožný s Pavlem H e r š t e j n s k ý m,[96]) který se jmenuje prvním písařem desetipanským od 1. února 1639, při obnovení úřadu.[97]) V knize obligací možno pak sledovati jeho ruku do srpna 1636, a tedy sem třeba také posunouti datum, kdy se stal desetipanským písařem. Naposledy lze ho zastihnouti v úřadu pánů soudců 24. listopadu 1644.[98]) Záhy potom asi z úřadu odešel. Roku 1651 byl již mrtev a vdova po něm, Anna, znovu provdána. Prodávala tehdy právě dům, který Herštejnský roku 1636 koupil za 170 kop míš.[99]) Co se stalo s jiným domem, který Pavel koupil taktéž roku 1636 v Nožířské ulici, není jisto. Stala se již několikráte zmínka o druhém desetipanském písaři, Janu S c a e n o p h i l o v i, který byl dlouho v té hodnosti, zatím co se na místě prvního písaře vystřídala celá řada osob. Scaenophil stal se nástupcem Kornerovým, jmenujeť se po prvé 26. listopadu 1626[100]) a pak vždy znovu při obnově desetipánů v letech 1627, 1629, 1630, 1634, 1637 a 1639, naposledy 1. února posledně jmenovaného roku.[101]) Krátce potom asi se vzdal úřadu; podle ruky lze ho totiž zjistiti v knize obligací naposled 7. dubna 1639,[102]) zmínka o něm jako o písaři desetipanském náleží naposled 26. června 1639.[103]) Dále o něm není již vůbec slyšeti. Jeho ruku lze zcela bezpečně ztotožniti s rukou 1389 F, už proto, že není znám jiný písař, který by byl v této době zůstal v úřadě

---

[93]) Rkp. č. 1389, f. 103' (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[94]) Listina č. IV. 19.247.

[95]) První zápis jím datovaný má datum již z ledna 1638. Ze souvislosti a totožnosti inkoustu není nesnadno poznati, že onen domněle v lednu psaný zápis byl psán v souvislosti s tím, který za ním následuje a který má datum březnové. Nebyly tedy oba zápisy učiněny dříve než v březnu 1638.

[96]) Totožnost 1389 K s Herštejnským dosvědčuje zápis z 28. července 1639, kde se praví, že smlouva k žádosti stran, poněvadž pro roztržitost vojenskou na právě se nesedělo, na povolení pana Daniele Nataniele, předního soudce, v přítomnosti P a v l a H e r š t e j n s k é h o písaře úřadu tohoto, zapsána. Vklad jest zapsán rukou 1389 K. Rkp. č. 1389, f. 118. Dále jmenuje se Herštejnský vícekráte komisařem při smlouvách zapsaných rukou K. (1389, f. 118', 119', 120, 122, 122').

[97]) Rkp. č. 70, f. 29 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[98]) Rkp. č. 1389, f. 240 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[99]) Rkp. č. 2114, f. 519' (lib. contr. V. U. 1610—1637), listina č. IV. 9892.

[100]) Rkp. č. 69 f. 275 (liber renov. cons. V. U. 1571—1630).

[101]) Rkp. č. 70, f. 29' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[102]) Rkp. č. 1389, f. 115 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[103]) Rkp. č. 1389, f. 116 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

plných 13 let, a v knize obligací 1389 není jiné ruky, kterou by bylo možno po tolik let sledovati. Pravděpodobnost mění pak skoro v jistotu zápis psaný rukou 1389 F, v němž se praví, že strana požádala o zápis obligace v přítomnosti písaře Scaenophila, protože se zrovna na právě nesedělo.[104]) Ze života Scaenophilova je povědomo jen tolik, že pocházel asi z Heřmanova Městce a že obdržel roku 1635 městské právo na Starém městě.[105])

Při sestrojení obrazu osobního stavu desetipanské kanceláře po roce 1639 až do roku 1647 nutno si, alespoň částečně, pomoci dohady. Do 26. června 1639 byl zjištěn v úřadě druhého písaře Scaenophilus a do roku 1644 Herštejnský jako první písař. Nástupce Herštejnského lze najíti bezpečně. Je to Tomáš Souček. Jmenuje se sice výslovně prvým písařem desetipanským teprve 5. srpna 1647,[106]) ale podle ruky (1389 L) lze ho zjistiti v úřadě soudců od 15. června 1642, kdy zapsal poznámku o složení peněz jedním dlužníkem toho dne;[107]) pak zapisoval 26. listopadu 1643,[108]) od roku 1644 pak velmi pravidelně. Z těchto třebas kusých poznatků možno snad souditi, že Souček se stal po odchodu Scaenophilově z úřadu druhým písařem desetipanským, a to nejpozději v létě r. 1642, a zůstal jim do roku 1644, kdy se po odchodu Pavla Herštejnského stal prvním písařem. Bezpečně znám je druhý písař teprve roku 1647 v květnu, a je to Jindřich Řečický. Je tedy povědom pro léta 1644—47 vlastně jedině Souček podle jména v úřadě desetipanského písaře. Kniha obligací, rkp. č. 1389, ovšem poučuje, že věci byly složitější, že nutno druhého písaře i v těch letech předpokládati. V letech 1643—1646 lze totiž podle ruky v knize obligací zjistiti tři neznámé písaře. Jest to 1389 M, 1389 N a 1389 O. První z nich zapsal dvakráte, a to k 29. listopadu 1643 a k 12. prosinci 1644.[109]) Druhý jen jednou, a to k 7. září 1645, třetí pak také jednou, totiž k 18. září 1646. Zajímavé jest, že doby jejich úřadování se navzájem neprostupují, takže všichni tři zdánlivě docela dobře mohli by býti písaři, kteří se rychle po sobě vystřídali. Písařem skoro určitě byl alespoň 1389 M, neboť jeho rukou jest také psána práce vyžadující dlouhého času, totiž část exempláře obnoveného zemského zřízení, který si desetipáni pořídili. Písaře 1389 N lze postihnouti v úřadě ještě v době, kdy byl prvým písařem Herštejnský a druhým Souček. Bude-li se považovati za skutečného písaře, museli by se nezbytně r. 1646 předpokládati u desetipánů písaři tři. Než náhodná zmínka dovoluje rozhodnouti se pro řešení jiné. V lednu 1646 čte se totiž

[104]) »Poněvadž se tehdáž na právě nesedělo, u přítomnosti Jana Scaenophila, písaře úřadu tohoto, a Jana Luska, hospodáře domu rathouzního, připověděli a za vložení do knih pro budoucí paměť žádali.« Rkp. č. 1389, f. 82 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[105]) Rkp. č. 536, f. 312' (kniha práv měst. St. m. 1600—1657).

[106]) Rkp. č. 1393, f. 76' (protocol. decemv. V. U. 1646—48).

[107]) Rkp. č. 1389, f. 227 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[108]) Rkp. č. 1389, f. 232' (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[109]) Doklady viz na str. 851.

v knize obligací poznámka o jednání, které se stalo v přítomnosti »komisařů a písařů obouch in iudicio«.[110]) Odtud plyne, že se nesmějí hledati roku 1646 tři písaři, a že tedy 1389 N musil být ingrosátorem. Závěr je ten, že 1389 M byl jistě písařem, kdežto 1389 N jistě pouhým ingrosátorem. Poměr 1389 O ke kanceláři zůstává však nevyjasněn.

Na pevnou půdu ve věci osobního stavu kanceláře lze se dostati opětně rokem 1647. Tehdy je prvním písařem Tomáš S o u č e k,[111]) kterého lze identifikovati s 1389 L. Dovoluje to ta okolnost, že je znám bezpečně tehdejší druhý písař, Jindřich Řečický, ze zachovaného protokolu, kde mluví často o sobě v první osobě a o písaři Součkovi ve třetí.[112]) Protože pak je ruka Řečického určitě zjištěna, možno předpokládati, že druhá ruka, která se současně vyskytuje, je rukou kolegy Řečického — Tomáše Součka. Ruka 1389 L, Souček, zapisuje posledně 8. dubna 1647,[113]) s čímž se dobře shoduje, co praví pamět zapsaná k 5. srpnu 1647 v protokole: »Toho dne dosazen jest na místo písaře mezi pány soudci na próbu od pana kancléře na místě Tomáše Součka pan Mistr Pavel V y š í n.[114]) Od 5. srpna 1647 jsou tedy písaři desetisoudců mistr Pavel Vyšín a Řečický. Vyšín zůstal pak písařem do roku 1650; je to známo ze zprávy, že 18. srpna toho roku dosazen byl na místo Vyšínovo Řečický a místo druhého písaře dostal písař Karel Schöbl.[115]) O Vyšínovi ví se jistě, že jako první písař psal do obligační knihy č. 1389 a že se smí ztotožniti s písařem 1389 Q.[116]) Nejpřesvědčivějším důkazem jest srovnání podpisu Vyšínova[117]) z roku 1650 s písmem ruky 1389 Q, které nutně svědčí o jejich totožnosti. Z osudů jeho života není však na snadě nic, zdá se jen, že byl majitelem domu, neboť r. 1717 mluví se o domu »Pavel Vyšinovském v Široké ulici«.[118])

Roku 1650 stal se tedy dosavadní druhý písař, mistr Jindřich Bedřich Ř e č i c k ý, předním písařem, aby jím pak zůstal až do smrti. Řečický byl rodákem novoměstským; 26. listopadu 1609 však již přijal městské právo na Starém městě.[119]) Kdy se stal písařem desetipanským, není jisto, jistě

[110]) Rkp. č. 1389, f. 247 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[111]) Rkp. č. 1393 f. 76' (protoc. decemv. V. U. 1646—8).

[112]) Rkp. č. 1393, f. 4, 19', 20, 28, 40 41, 46 (protoc. decemv. V. U. 1646—8).

[113]) Rkp. č. 1389, f. 253 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[114]) Rkp. č. 1393, f. 76' (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[115]) Rkp. č. 1393, f. 128 (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[116]) Máme jednou přímo poznamenáno v protokole Řečického: Tato smlouva do libro transactionum fol. 256 rukou pana Mistra Pavla Adalberta Vyšína vepsána jest (rkp. č. 1393, f. 110'); zmíněný zápis v 1389 je zachován a psán rukou Q.

[117]) Listina č. IV., 3644.

[118]) Listina č. IV., 20.332.

[119]) Rkp. č. 536, f. 90' (kniha práv městských St. m. 1600—1657). Současně jmenuje se častěji Řečický téhož jména. Týž byl r. 1634 inspektorem nad zlatníky, rkp. č. 70 f. 15 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630), 1643 inspektorem nad úředníky špitálskými a nákladníky piva vaření (ibid., f. 39 a 40), 1643 zasedl

jím byl v červenci 1646, kdy jest již jeho rukou psán protokol.[120]) Do knihy obligací zapsal po prvé 20. května 1647, a to německy; jest to patrně vůbec prvá německá smlouva do obligačních knih desetipanských vložená, pokud možno při zlomkovitosti dochovaného materiálu zjistiti. Řečický zapsal pak ještě řadu smluv po německu,[121]) jiné však zase česky. Sám byl zcela určitě Čech, a lze-li souditi z drobné jedné zmínky, i milovníkem českých dějin. Když totiž mluví o livreji, v níž vítali Novoměstští a Malostranští r. 1659 nejvyššího purkrabí, pana Martinice, praví: »jakou livrej užívali, kdo kroniky české povědom jest, snadno vynajde« — patrně jí tedy sám povědom byl.[122]) Písařem desetipanským byl velmi dlouho, nejméně 17 let, až do své smrti 28. dubna 1663.[123]) Jinak neví se z jeho života skoro nic. Jisto jen jest, že r. 1658 byl úředníkem práva Matky Boží před Týnem a že několikráte musil také pro tento úřad opustiti zasedání desetipánů. Od roku 1650, kdy se stal Jindřich Řečický z druhého písaře prvním, vystřídalo se v úřadě mladšího písaře několik osob. Jméno prvního bylo již uvedeno; byl to Karel Ferdinand Schöbl z Krvavé Skály,[124]) který úřadu dosáhl v mladém věku. Dva roky před tím, totiž roku 1648, byl ještě studentem a zúčastnil se jako člen studentské legie obrany Prahy proti Švédům; právě tato okolnost dopomohla mu také k povýšení jeho do stavu vladyckého a k přídomku »von blutigem Stein«.[125]) Na otázku, jak dlouho zůstal písařem desetipanským, nelze však zcela spolehlivě odpověděti. Roku 1651 v březnu zapisuje ještě do knihy obligací.[126]) Patrně zastával úřad desetipanského písaře ještě do r. 1653. V září toho roku najde se totiž v písařství po prvé Schöblův nástupce, písař Klain.[127]) Z dalších osudů Schöblových je povědomo ještě, že byl r. 1662 deklarátorem při zemských deskách.[128]) Z této doby je také zachován jeho vlastnoruční podpis, s jehož pomocí možno s jistotou rozhodnouti, že ruku Schöblovu třeba ztotožniti s rukou 1389 R.

V desetipanských seznamech lze se setkati s novým jménem druhého písaře teprve při obnově soudců 30. září 1653.[129]) Tehdy, jak bylo zmíněno, jmenuje se druhým písařem Jan Jindřich Klain. Jisto jest však, že Klain byl desetipanským písařem již dříve, alespoň již od 1. března téhož

také v radě; zemřel 1660 19. srpna (ibid., f. 78); není tedy totožný s naším Řečickým.

[120]) Rkp. č. 1393 (protoc. decemv. V. U. 1646—48).

[121]) Rkp. č. 1389. f. 281 (181). 288—290 (188—190). 296—296' (196—196') (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[122]) Rkp. č. 1246 f. 114 (protoc. decemv. V. U. 1658—1661).

[123]) Rkp. č. 70. f. 85 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[124]) Písařem byl od 18. srpna 1650.

[125]) Majestátem Ferdinanda III. 17. srpna 1649. — Rybička: Měšťané a studující pražští r. 1648. str. 37.

[126]) Rkp. č. 1389, f. 271 (171) (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[127]) Rkp. č. 1389, f. 271 (171) (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[128]) Listina č. IV., 6364.

[129]) Rkp. č. 70. f. 64' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

roku,[130]) neboť tehdy již zapisuje do knihy obligací, potom častěji a naposledy 20. července 1654.[131]) Pak asi úřad opustil, neznámo sice kdy, určitě však před rokem 1657. Roku následujícího jmenuje se již radním písařem, a pak několikráte až do roku 1677.[132]) Protože se právě v době, kdy je známo, že se Klain stal písařem desetisoudců, objevuje nová ruka v knize obligací vedle Řečického, možno s velikou pravděpodobností míti za to, že tato nová ruka — 1389 S — jest rukou Klainovou. Nástupce Klainova v úřadě druhého desetipanského písaře nelze označiti jménem, možno ho zjisti i jenom podle ruky. Je to ruka 1389 T, která se najde v knize obligací jen jednou, a to v zápise z 10. března 1657.[133]) Tak jistoty se nabude teprve zase roku 1658, kdy je zpráva, že při obnově desetipánů 6. července byli sazeni za desetipanské písaře Jindřich Řečický a Baltasar W e r n e r.[134]) Baltasar byl z Broumova, víme to ze zápisu datovaného 17. srpna 1639, jímž uděleno Wernerovi otci[135]) a synovi městské právo na Starém městě.[136]) Třeba tomu patrně rozuměti tak, že Baltasar je oním »synem Wernerem«. Roku 1653 uvádí se písařem v hořejší kanceláři,[137]) roku 1658 u desetipánů, v následujících letech slyší se několikráte o jeho protokole.[138]) V úřadě však dlouho nezůstal; odešel před dubnem 1661, neboť 7. dubna toho roku stěžuje si výslovně písař Řečický, »že je na ten čas sám za písaře«.[139]) Po odchodu z úřadu písařského u desetipánů dlel pak stále v Praze. R. 1678 dostal se také do městské rady, ale brzy na to asi zemřel.[140]) V knize obligací ani v jiných knihách desetipanských jeho ruka se neuplatňuje.[141])

Řečický v písařském úřadě patrně nezůstal dlouho sám. Při obnově desetipánů 14. července 1661 jmenují se totiž už zase dva písaři, Řečický jako prvý, jako druhý Jan H u b r,[142]) a záhy na to lze se setkati s jeho rukou v knize obligací rkp. č. 1389, po prvé 25. srpna; jeť totožný beze vší pochyby s písařem 1389 U. Ruku jeho lze pak v desetipanských knihách

[130]) Podle ruky zapisuje již 1. září 1653. Rkp. č. 1389, f. 271 (171) (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[131]) Rkp. č. 1389, f. 276' (176') (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[132]) Rkp. č. 1246, f. 247 (protoc. decemv. V. U. 1658—61).

[133]) Srv. str. 851.

[134]) Rkp. č. 70, f. 74 (liber renov. cons. ab anno 1630).

[135]) O jeho otci víme, že byl od r. 1643 do r. 1656 v radě, rkp. č. 70, f. 38, 46, 55, 64 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630). Zemřel 21. července 1656.

[136]) Rkp. č. 536, f. 262' (kniha práv měšť. Star. m. 1600—1657).

[137]) Rkp. č. 70, f. 65' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[138]) Rkp. č. 1246, f. 70', 147', 155, 160', 177, 177', 183' (protoc. decemv. V. U. 1658—61).

[139]) Rkp. č. 1246, f. 232 (protoc. decemv. V. U. 1659—61).

[140]) Rkp. č. 70, f. 146 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[141]) Jen jako domněnku, kterou není možno dosti zdůvodniti, možno vysloviti, že Werner mohl býti písařem již v březnu 1657 a že by byl pak totožný s písařem 1389 T.

[142]) Rkp. č. 70, f. 85 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

sledovati až do 27. května 1666.[143]) Krátce potom asi úřad opustil; z července toho roku je znám totiž již jeho nástupce. O Hubrovi není známo nic bližšího. Jistě není totožný s Janem Hubrem, který r. 1685 kupoval dům[144]) a o němž plyne více zpráv. Není ani jisté, týká-li se písaře Hubra zpráva, že 2. listopadu 1697 Jan Hubr zemřel.[145]) Za úřadování Hubrova jako druhého písaře zemřel však písař Řečický 28. dubna 1663. Nástupcem jeho stal se Zikmund Danihelius. Pocházel asi z Rožďalovic v kraji boleslavském;[146]) roku 1659 dostal výhost od své vrchnosti a o tři léta později jmenuje se již pražským měšťanem.[147]) Ještě téhož roku nastoupil úřad desetipanského písaře. První zápis jeho rukou psaný v desetipanských knihách je z 5. července r. 1663.[148]) Lze totiž podle souhlasu časového právem míti za to, že ruka Daniheliusova jest rukou 1389 V. Poslední smlouva, kterou zapsal do knihy obligací, má datum 19. července 1666; krátce potom patrně úřad opustil, již v červenci jsou známi jiní písaři. Po svém odchodu z úřadu zaujímal pak Danihelius několik hodností v obecní správě. Tak roku 1666, 1671 a 1678 byl starším nákladníkem,[149]) v letech 1670—71 úředníkem záduší sv. Martina,[150]) roku 1674 úředníkem špitálu sv. Pavla.[151]) Zemřel asi v měsíci říjnu léta 1680.[152])

Po obnově desetisoudců v červenci roku 1666 naleznou se v písařském úřadě desetipánů obě místa nově obsazena. Místo prvního písaře zaujal Bedřich Frank, druhým písařem stal se Šimon Jaroň.[153]) Bedřich Frank zůstal prvním písařem asi pět let. Jeho ruka najde se často v knize obligací rkp. č. 1389; podle délky úřadování jeho a doby, kdy se nachází zápisy psané jednou rukou, lze ho ztotožniti s písařem 1389 X a lze ho sledovati až do května roku 1671.[154]) Patrně brzy potom úřadu se vzdal. Druhý z písařů, Šimon Jaroň z Rosenštejna, byl jako mladý právník, podobně jako písař Schöbel, účastníkem hájení Prahy proti Švédům; i on dostal v odměnu za statečnost od císaře predikát.[155]) Po roce 1661 stal se písařem hořejší kanceláře,[156]) o pět let později písařem desetipanským. V úřadě zůstal asi do konce roku 1669. V knize obligací najde se naposled

---

143) Rkp. č. 1395, f. 5 (liber transact. decemv. V. U. 1664—93).
144) Listina č. IV., 9118.
145) v titulárním kalendáři na rok 1697, přípisek na fol. 2.
146) Listina č. IV., 5998.
147) Rkp. č. 1389, f. 223 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).
148) Rkp. č. 1389, f. 230 (130) (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).
149) Rkp. č. 70, f. 109, 119, 149 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).
150) Rkp. č. 70, f. 109, 120' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).
151) Rkp. č. 70, f. 135 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).
152) Rkp. č. 2265, f. 520' (kšaft) (liber testam. V. U. 1658—1661).
153) Rkp. č. 70, f. 97' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).
154) Leden 1671: rkp. č. 1142 f. 64' (protoc. decemv. V. U. 1669—71), květen 1671: rkp. č. 1389, f. 256 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).
155) Majestátem z 10. prosince 1653 v Řezně. Rybička: Měšťané, str. 30.
156) Rkp. č. 70, f. 86 (liber renov. cons. ab anno 1630).

jeho ruka 7. října 1669[157]) při obnově úřadu desetipanského, 8. ledna 1670 jmenuje se pak již jeho nástupce Otto Bedřich Naymon. Jaroň zemřel jistě před rokem 1682. Toho roku totiž činí dědici po něm smlouvu o bývalý jeho dům.[158]) Zmíněný již nástupce Jaroňův, Otto Bedřich Naymon, jest totožný bez pochyby s písařem, který byl označen 1395 D a 1142 C. Ruku jeho lze pak sledovati do ledna roku 1673,[159]) kdy patrně úřadu se zřekl. Ze života jeho nelze zjistiti nic bližšího, jisté jest jenom to, že pocházel z Opavy, kde jest datován 17. listopadu 1656 jeho list o řádném na svět zplození.[160]) Tehdy tedy snad rodné město opustil.

Je nutno vrátiti se k sledování řady prvních desetipanských písařů, která byla přetržena při roce 1671. Toho roku, patrně v létě, vzdal se úřadu písař Frank. V červenci však jmenuje se již nový písař, Bartoloměj Mráz.[161]) Ruku jeho možno zjistiti úplně bezpečně, protože jsou zachovány dva jeho vlastnoruční podpisy,[162]) a lze ji ztotožniti s rukou 1142 D a 1395 C. Ta ruka 1395 C, tedy Mrázova, zapisuje však v knize č. 1395 jednu smlouvu, která má datum již 8. ledna 1671.[163]) Byly by podle toho od ledna do července 1671 v písařském úřadě u desetipánů tři osoby, a to Frank, Naymon a Mráz. Z povahy knihy transakcí však plyne, že tak souditi není třeba. Smlouvy totiž zapisovány bývaly zhusta delší čas po skutečném uzavření, ba najde se smlouva, která byla zapsána do knihy smluv bezpečně teprve rok po skutečném uzavření;[164]) tím spíše lze si představiti prodlení půlroční, kterého je třeba, aby odpadla potřeba hledati v prvé půli roku 1671 u desetipánů tři písaře. K rozhodnutí přispěje ještě jiná okolnost; 10. července 1671 zapisuje se Bartoloměj Mráz kaucí za jistého Václava Málka, jemuž bylo svěřeno správcovství statku libeňského. Písařem desetipanským se však ještě nejmenuje;[165]) stal se jím patrně o něco později. Mráz byl rodem z Chýnova na panství eggenberském,[166]) r. 1662 dostal výhost od své vrchnosti[167]) a r. 1671 byl již měšťanem pražským.[168]) Písařem desetipanským zůstal do roku 1674; 18. ledna toho roku je ještě poslední zápis v knize smluv jeho rukou psaný,[169]) po sledního ledna jmenují se již oba noví písaři desetipanští: Ferdinand

[157]) Rkp. č. 1389, f. 253 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).
[158]) Rkp. č. 4109, f. 363' (liber. contrac. V. U. 1675—1684).
[159]) Rkp. č. 1142, f. 77'—78 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—1689).
[160]) Listina č. IV., 31.872.
[161]) 14. července 1671; rkp. č. 70, f. 118 (liber renov. consil. V. U. ab anno 1630).
[162]) Listina č. IV., 11.633, rkp. č. 1395, f. 52 (liber transact. decemv. V. U. 1664—93).
[163]) Rkp. č. 1395, f. 22—22' (liber transac. decemv. V. U. 1664—93).
[164]) Rkp. č. 1389, f. 2 (liber transact. decemv. V. U. 1619—74).
[165]) Listina č. IV., 11.633.
[166]) Zachovací list, listina č. IV., 31.767.
[167]) Listina č. IV., 5000, IV. 4967.
[168]) Listina č. IV., 11.633.
[169]) Rkp. č. 1395, f. 57'd—58 (liber transact. decemv. V. U. 1664—93).

G l ö t t a Jiří K r e c.[170]) Ale byl ještě jeden písař, který byl nástupcem Naymonovým a tedy druhým písařem desetipanským od ledna 1673. Jméno jeho je neznámé; zjistiti jej možno jen podle ruky a byl označen 1395 E a 1142 E. Sledovati ho lze do ledna r. 1674.[171]) Ferdinand Glött dosazen byl při obnově soudců v lednu 1674 za prvního písaře.[172]) S rukou jeho lze se setkati v desetipanských knihách po prvé 5. března 1674.[173]) Nemůže býti pochyby o tom, že jest to 1389 ZZ, což plyne ze souhlasnosti doby, v které se Glött připomíná písařem a ruka tato v knihách se vyskytá. Glött zůstal desetipanským písařem plných 16 let, a naposled možno se s ním setkati 2. května 1680.[174]) Druhým písařem, současně s Glöttem jmenovaným, byl Jiří Krec,[175]) bývalý hospodář radního domu.[176]) Jeho ruku možno ztotožniti z týchž důvodů, které rozhodly v předešlém případě, s rukou 1395 F a 1142 F; lze ho pak sledovati až do ledna r. 1678.[177]) Krátce potom patrně se úřadu vzdal, neboť jmenuje se městským rychtářem[178]) a koncem června téhož roku najde se již nový písař, který sám se podepsal na první zápis psaný jeho rukou. Ruka nového písaře je známa stejně bezpečně, jako jeho jméno, Samuel G l o b i c z Bučína.[179]) A je povědomo, že byl sazen za druhého písaře pánů soudců 9. února 1678.[180]) Před tím však již prošel několika městskými úřady; tak byl inspektorem nožířů a soustružníků,[181]) obecním starším[182]) a inspektorem při revisi obecního počtu.[183]) V úřadě písařském u desetipánů nezůstal dlouho; podle ruky lze ho naposled zjistiti v lednu 1681[184]) a příštího roku objevuje se již jeho nástupce.

Nástupce Globicův připomíná se po prvé při obnově úřadu dne 25. července 1682[185]) a jmenuje se Jan S c h m e r f e l d. Podle doby, kdy se objevuje nová ruka v desetipanských knihách, lze s velikou pravděpodobností identifikovati jej s rukou 1395 H a 1142 I a sledovati potom i ze zmínek

---

[170]) Rkp. č. 70, f. 132 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[171]) Rkp. č. 1142, f. 88—89' (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[172]) Rkp. č. 70, f. 132 (liber renov. cons. ab anno 1630).

[173]) Rkp. č. 1142, f. 90' (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[174]) R. 1678 se připomíná v rkp. č. 70, f. 147 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630), pak v dubnu 1679: rkp. č. 1395, f. 167 (liber transact. decemv. V. U. 1664—93) a v květnu 1680: rkp. č. 1142, f. 154 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[175]) Rkp. č. 70, f. 117', 132 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[176]) Rkp. č. 70, f. 119' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[177]) Posledně 31. ledna 1678; rkp. č. 1142, f. 125' (liber sent. decemv. V. U. 1663—89).

[178]) Rkp. č. 70, f. 149 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[179]) Podpis jeho na fol. 178' v rkp. č. 1395 (liber transac. decemv. V. U. 1664—93).

[180]) Rkp. č. 70, f. 147 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[181]) Rkp. č. 70, f. 49, 51, 60' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[182]) Rkp. č. 70, f. 97', 107, 117', 131' (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[183]) Rkp. č. 70, f. 121 (liber renov. cons. V. U. ab anno 1630).

[184]) Rkp. č. 1142, f. 154' (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[185]) Rkp. č. 329, f. 277 (kniha památná St. m. pr. 1666—1715).

i podle ruky do června léta 1687.[186]) Tehdy asi úřad opustil, neboť je znám z července téhož roku jeho nástupce. Jan Schmerfeld střídá se při zapisování s písařem 1142 K, kterého lze prohlásiti za Zikmunda S o v k u. Tento Sovka byl nástupcem Glöttovým. Podle ruky ho lze sledovati od září 1681 do března 1684.[187]) Výslovně se připomíná jako písař v seznamu desetisoudců z r. 1682,[188]) v seznamu z r. 1685 však již není, s čímž se dobře shoduje také to, že ještě roku 1684 ztrácí se z knih desetipanských ruka, která mu nepochybně náležela. V seznamu desetipánů z roku 1685 jmenuje se nástupce Sovkův, František S c h u k n e c h t, jehož ruka (1142 L) se najde ovšem také v desetipanských knihách, a to od září 1684 do dubna 1687.[189])

Roku 1687 vyměnili se oba písaři u desetisoudců. Nástupcem Schuknechtovým stal se písař 1395 I a 1142 M; objevuje se od července 1687 do května 1690[190]) a jest to nepochybně Jan Heřman P r o u d e k, o němž možno slyšeti jako o písaři při obnovách soudců roku 1689 a ještě roku 1694.[191]) Nedostatek desetipanských knih koncem 17. stol. brání však, aby se určilo, jak dlouho v úřadě písař Proudek zůstal. Vedle něho od září r. 1687 objevuje se ruka 1142 N. V knihách desetipanských lze ji viděti do prosince 1688;[192]) podle toho byl to nepochybně písař Rudolf V y š í n z Klarenburka, který se připomíná desetipanským písařem naposled v listopadu 1689[193]) a o němž je povědomo, že se před rokem 1694 úřadu vzdal. Stal se pak radním písařem. Pro nedostatek knih není ani možno říci, komu náleží ruka, která se objevuje roku 1693, 1395 K.[195]) Ale o kanceláři lze se však přece ještě něco dověděti; ne sice z desetipanských knih, ale z radních knih. Čte se, že v září 1694 při obnově rady byli desetipanskými písaři Jan Heřman Proudek a František Gichling.[196]) O pět let později pak je viděti po prvé v písařském úřadě zcela určitě tři písaře, G i c h l i n g a, Jana Heřmana P r o u d k a a Františka R e i s m a n a z Riesenberka.[197]) Vnitřní důvod, vyplývající z úřední potřeby pro rozmnožení sil v písařském úřadě u desetipánů, na prvý pohled se nenajde. Pozdějším vývojem ukáže se také, že rozmnožení to ani nebylo stálé; několi-

[186]) Zmínka 1685: rkp. č. 329, f. 303 (kniha památná St. m. 1666—1715), 16. června 1687: rkp. č. 1142 f. 211' (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[187]) Rkp. č. 1142, f. 155, 193 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[188]) Rkp. č. 329. f. 277 (liber memor. V. U. 1666—1715).

[189]) Rkp. č. 1142, f. 196, 210' (liber sent. decemv. V. U. 1663—89).

[190]) Rkp. č. 1142. f. 212 (liber sent. decemv. V. U. 1663—89), 1395, f. 198 (liber transact. decemv. V. U. 1664—93).

[191]) Rkp. č. 329, f. 331', 361 (liber memorial. V. U. 1666—1715).

[192]) Rkp. č. 1142 f. 213', 226 (liber sentenc. decemv. V. U. 1663—89).

[193]) Rkp. č. 329, f. 331' (liber memorab. V. U. 1666—1715).

[194]) Kniha dekretů rkp. č. 1396 začíná sice rokem 1699, písaři jsou tu však vesměs známí z 18. stol.

[195]) Rkp. č. 1395, f. 198 (liber transact. decemv. V. U. 1664—93).

[196]) Rkp. č. 329. f. 361 (liber memor. V. U. 1666—1715).

[197]) Rkp. č. 329, f. 386 (liber memor. V. U. 1666—1715).

kráte později shledávají se totiž u desetipánů zase jenom písaři dva. Z dalšího vývoje však lze snad odvoditi alespoň domněnku o příčině novoty. V 18. století mnohokrát se slyší o tom, že třetí písař byl jen přespočetným, nehonorovaným, tedy jakýmsi čekatelem úřadu; zdá se pak, že zřízení místa písaře supernumerárního jest jen nový projev tendencí byrokratisačních, které bylo jinde již tak často pozorovati v organisaci městských úřadů; žádá se totiž od písaře předem praxe, než může býti k řádnému úřadu jmenován, a věc ta patrně vedla k zřízení místa třetího písaře, většinou asi nehonorovaného.[198])

Pro sestavení řady písařů v 18. stol. je cenná pomůcka. Jsou to známé svatováclavské titulární kalendáře, v nichž od roku 1704 každoročně bývají uvedena jména desetisoudců a jejich písařů, později také jejich bydliště. Než třeba si náležitě uvědomiti spolehlivost tohoto pramene. Rozumí se, že kalendáře nemohou zachycovati stav z toho roku, do něhož se hlásí, neboť byly vydávány již prvého ledna toho roku, nýbrž stav z minulého roku. A tu jistě třeba míti na zřeteli, že osobní změny z pozdějších měsíců nejsou již pojaty do tisku; zdá se, že celkem rozhodující jest měsíc srpen, kdy patrně už bylo počato s tiskem kalendáře pro příští rok a žádné další opravy nepřipouštěny. Najdou se však také někdy skutečně chyby v těchto kalendářích, což je při primitivním tehdejším způsobu opatřování osobních dat snadno vysvětlitelné. Je proto třeba s tím vším počítati a opravovati zprávy titulárních kalendářů podle spolehlivých údajů jmenovacích dekretů písařských a sledováním rukou písařů v knihách. Ta práce je snadná po roce 1747, neboť jím počínajíc jest v protokolech přímo vždy jmenován písař, jehož rukou jsou zápisy psány.

Bylo už zmíněno, že se bývalý druhý písař desetipanský František Gichling jmenuje roku 1699 prvým písařem.[199]) Jeho jméno lze pak sledovati v titulárních kalendářích až do roku 1711, a do téhož roku také jeho ruku, 1397 A.[200]) Tenkrát asi úřad opustil, neboť v kalendáři na rok 1712 jmenuje se již jeho nástupce, Jan V e j v o d a, někdy druhý písař. Současně s Gichlingem byl druhým písařem Jan Krištof B r a u n, který se připomíná v seznamu soudců z února roku 1699. V úřadu zůstal patrně velmi krátce, snad již příštího roku odešel. Jistoty není tu možno nabýti, protože jeho ruka v desetipanských knihách vůbec se nenajde. Na krátkou dobu jeho úřadování možno souditi jen nepřímo odtud, že už ze září roku 1699 jsou v knize dekretů zápisy psané rukou jeho nástupce, zmíněného již Jana Václava Vejvody. Z povahy knihy dekretů plyne ovšem, že mohly býti ony zápisy psány i dosti dlouho po září 1699, takže vlastně počátek

[198]) Srovnej V. V o j t í š e k: Z minulosti naší Prahy, str. 85.

[199]) Již r. 1697 byl měšťanem pražským; praví se o něm: Franz Ignatius Gichling, burger, wie auch des löbl. zehenherrenambts schreiber der kön. Altstadt Prag... Rkp. č. 1602, f. 155—156' (lib. decret. cons. V. U. 1686—1698).

[200]) Naposled zapisuje 14. srpna 1711; rkp. č. 1397, f. 35' (protoc. decemv. V. U. 1711—13).

úřadování Vejvodova zjistiti nelze. Jeho ruku je však možno pozorovati stále (1396 A a 1397 B), také jeho jméno je v tit. kalendářích. Roku 1711 stal se, jak jsem se již zmínil, nástupcem Gichlingovým, a tím prvním písařem. Jím zůstal pak až do roku 1718, kdy byl povolán do rady.[201]) Vejvoda jest v řadě bezejmenných desetipanských písařů, kteří jdou 18. stoletím, postavou skutečně vynikající. Jeho vstup do rady znamená vlastně teprve počátek kariéry tohoto muže, který časem dosáhl vynikajícího místa ředitele hospodářské administrace, roku 1746 udělení šlechtického titulu ze Šlomberku a konečně se stal primátorem staroměstským, aby zastával úřad ten po deset let do své smrti r. 1757.[202]) Nástupcem Vejvodovým v úřadě druhého písaře desetipanského stal se Jan Celestin Lausan. S jeho jménem setkati se lze po prvé v kalendáři na rok 1712, s jeho rukou v knize 1396 (1396 B) a 1397 (1397 C). Lze ho pak viděti do roku 1717, kdy se úřadu vzdal.

Je třeba ještě věnovati pozornost třetím desetipanským písařům v této době. Prvý byl již jmenován. Byl to František Reisman z Riesenberka, který se uvádí v kalendáři z r. 1699 a zůstal v úřadě nejpozději do roku 1703.[203]) Jeho ruka je neznáma, protože se nevyskytuje v desetipanských knihách, podobně jako v nich není ruka jeho nástupce Františka Pelikána, jenž se jmenuje po prvé v kalendáři na rok 1705. Jest tedy zřejmě mezi dobou úřadování těchto dvou jmenovaných písařů mezera, totiž asi konec roku 1703 a počátek 1704; v té době byli nepochybně v desetipanském úřadě zase jenom dva písaři. Pelikán vzdal se úřadu roku 1706, neboť v září toho roku byl přijat městskou radou Václav Josef z Lichtenberku za přespočetného písaře k úřadu desetipanskému.[204])

Podobně byl ustanoven městskou radou 8. srpna 1707[205]) výslovně opět za přespočetného písaře k desetisoudcům Antonín František Bach. Ale odešel nejpozději na jaře 1709, neboť v kalendáři na příští rok se desetipanským písařem nejmenuje. Zajímavé jest však, že se neuvádí ani jeho nástupce. Zaznamenáni jsou jen písaři dva; náhodou možno se tentokrát přesvědčiti, že nejde tu o omyl kalendáře. Je totiž zachován jmenovací dekret nástupce Bachova, datovaný 25. srpna 1711.[206]) A ta okolnost, že možno po více než dva roky zjistiti v desetipanském úřadě jen dva písaře, zdá se býti novou oporou pro vyslovené mínění o nestálé povaze místa třetího písaře. Ani Fleischner, Bachův nástupce, dlouho nezůstal desetipanským písařem, neboť v kalendáři na rok 1712 již se desetipanským písařem nepřipomíná. Zdá se, že po jeho odchodu opět po nějaký čas místo

---

[201]) 30. května 1718, rkp. č. 1318, f. 310' (man. dict. cons. V. U. 1717—1720).

[202]) Viz Václav Vojtíšek: Radnice, str. 115. Písařem šestipanským však, jak míní Vojtíšek, nebyl.

[203]) V kalendáři na rok 1704 se totiž již nejmenuje.

[204]) Rkp. č. 1315, f. 265 (man. dict. cons. V. U. 1704—1708).

[205]) Rkp. č. 1315, f. 266' (manual. dict. cons. V. U. 1704—1708).

[206]) Rkp. č. 1316, f. 316 (manual. dict. cons. V. U. 1709—14).

třetího přespočetného písaře zůstalo neobsazeno, jistoty tentokráte však není možno nabýti, protože není jmenovacího dekretu nástupce jeho. M. Sušického, který opět se jmenuje výslovně písařem přespočetným v kalendáři na rok 1715 a v seznamu soudců z téhož roku.[207]) Sledováním jeho ruky lze posunout počátek jeho úřadování do roku 1714,[208]) takže by se snad mohlo počítati s dobou i tří let, po kterou byli u desetipánů jenom dva písaři.

Řada druhých desetipanských písařů byla opuštěna v roce 1717, kdy se vzdal úřadu Jan Celestin Lausan. Téhož roku objevuje se také jeho nástupce Josef Václav Rudolf, který se po prvé jmenuje v kalendáři na rok 1718. Druhým písařem desetipanským zůstal však jen nedlouho. Čte se, že byl 30. května 1718 povýšen za prvního písaře, když Jan Václav Vejvoda zaměnil tento úřad za místo v radě.[209]) Jméno Rudolfovo i jeho ruku jako prvého písaře lze pak pozorovati dlouhou řadu let až do roku 1738. V kalendáři na příští rok uveden je však již jeho nástupce František Antonín Schuknecht. Ten zahájil praxi jako třetí písař desetipanský a nástupce M. Sušického patrně roku 1716 neb 1717. Po odchodu Rudolfově na místo prvého písaře, vstoupil 30. května 1718[210]) na uprázdněné místo druhého písaře, aby tento úřad zastával plných 20. let. Roku 1738 ujal se pak po druhé Rudolfova místa, tentokrát aby se staral o opuštěné místo prvního písaře. V úřadě však již dlouho nesetrval; radním dekretem z 20. února 1743 byl jmenován jeho nástupce Mikuláš Veselý.[211]) Když se již Schuknecht stal druhým desetipanským písařem, uprázdnilo se tím místo supernumerárního písaře, na něž byl radním dekretem z 30. května téhož roku jmenován Norbert Plattner.[212]) Následujícího roku čte se již jeho jméno v titulárním kalendáři. Na místo druhého písaře u desetipánů vůbec nepostoupil, protože byl radním dekretem ze dne 20. ledna 1724 zvolen druhým radním písařem.[213]) O měsíc později byl pak novým dekretem Plattnerovým nástupcem v úřadě třetího písaře desetipanského bez participování platu a »accidenciarum, co dva pořádnější mají«, jmenován Antonín Žitník.[214]) Nového písaře lze v kalendářích a podle ruky sledovati do dubna roku 1727.[215]) V kalendáři na rok 1728 jmenuje se již Žitníkův nástupce; byl to Mikuláš Veselý, který zůstal přespočetným desetipanským písařem celých deset let. Teprve, když se stal r. 1738 Schuknecht prvým desetipanským písařem, Veselý byl jeho

---

[207]) Rkp. č. 329, f. 458' (liber memorab. V. U. 1666—1715).
[208]) Ruka 1396 C.
[209]) Rkp. č. 1318, f. 316' (man. dict. cons. V. U. 1717—1720).
[210]) Rkp. č. 1318 f. 316' (man. dict. decemv. V. U. 1717—20).
[211]) Rkp. č. 1396 f. 257 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).
[212]) Rkp. č. 1318, f. 316' (man. dict. consil. V. U. 1717—20).
[213]) Rkp. č. 1321, f. 318 (man. dict. consil. V. U. 1718—24).
[214]) Rkp. č. 1221, f. 318' (man. dict. consil. V. U. 1718—24).
[215]) Ruka 1396 F. rkp. 1396, f. 162' (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

nástupcem, aby po několika letech následoval Schuknechta i na místo písaře prvního; k tomuto úřadu jmenován byl zmíněným již radním dekretem z 20. února roku 1743[216]) a držel jej osm až devět let. Ruku jeho v desetipanských protokolech lze najíti naposled 22. listopadu 1751; ze 17. ledna příštího roku jest ustanovovací dekret jeho nástupce, Bohuslava Šípa.

Bohuslav Šíp, jako jiní před ním, začal svou dráhu jako supernumerární písař. Stal se nástupcem Veselého, když tento postoupil na místo druhého písaře. Po nové promoci Veselého na prvního písaře byl zvolen roku 1743 písařem druhým, a když Veselý písařský úřad opustil, roku 1752 stal se po třetí jeho nástupcem. Prvním písařem[217]) byl do roku 1757. Šíp byl posledním písařem desetipanským, který zahájil činnost jako třetí desetipanský písař; po něm byli již v písařském úřadě u desetipánů nejvýše dva písaři, ba stává se druhé místo písařské, dříve zcela řádné, pouhým výpomocným a přípravným, nabývá toho významu, jak mělo dříve místo třetí, a konečně jako ono vůbec zaniká. Zdá se, že tentokráte lze najíti pro tuto přeměnu zřetelné důvody, plynoucí z agendy samého úřadu. Právě v polovici 18. století kompetence desetipánů byla obmezována a reformami, zejména novým soudním řádem z roku 1753, podstatně se zjednodušila celá soudní agenda a ubylo písařské práce. To pak bylo příčinou, proč bylo přikročeno k snížení počtu desetipanských písařů, jež nastalo co nejdříve. Když se stal písař Bohuslav Šíp v lednu 1752 prvním písařem desetipanským, byl na místo druhého písaře dekretem ze dne 17. ledna[218]) jmenován dosavadní vicenotář šestipanského úřadu Václav Schuknecht, ale místo třetího písaře zůstávalo již od roku 1739 trvale neobsazeno. Schuknecht jmenován byl však řádným písařem, místo jeho nemá ještě povahy místa výpomocného, jakou mívalo dříve místo třetí. Jest to patrno již z toho, že místa onoho nabyl muž, který již měl za sebou delší praxi. Druhým písařem byl Schuknecht až do roku 1757, do odchodu Šípova z úřadu prvého písaře. Dlouho se však hodnosti představeného úřadu netěšil; roznemohlť se roku 1759 a již se nepozdravil.[219]) 1. června 1759 jmenován byl pak po jeho smrti prvním a jediným písařem desetipanským František Jan Vlach.[220]) Byl to zkoušený prokurátor k městským instancím, kteráž činnost mu patrně nahradila praktickou přípravu k úřadu písařskému. Než ani on nedlel v úřadě dlouho, neboť zemřel, patrně v prosinci léta 1760. A hned v posledních dnech roku byl vybrán městskou radou ze tří kandidátů, kteří se o uprázdněné místo

[216]) Rkp. č. 1396, f. 257 (liber decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[217]) Naposledy jeho ruka se vyskýtá v dubnu 1757, rkp. č. 1400, f. 71 (protoc. decemv. V. U. 1756—59).

[218]) Rkp. č. 1614, f. 217' (liber decret. V. U. 1748—53).

[219]) V květnu toho roku nemocného písaře zastupuje jeden ze soudců: rkp. č. 1400 f. 207 ss. (protoc. decemv. V. U. 1756—59).

[220]) Rkp. č. 1616 f. 47' (lib. decret. cons. V. U. 1756—9) č. 1400, f. 206' (protoc. decemv. V. U. 1756—59).

hlásili, Dr. Štamperský za prvního a jediného písaře.[221]) Štamperský vytrval v úřadě déle než jeho předchůdci; od roku 1769 byl však stižen vleklou chorobou, která mu často nedovolila účastniti se desetipanských sedění, a bylo třeba, aby ho zastoupil některý z desetisoudců. Rozumí se, že se tím dostaly knihy desetipanské do velikého nepořádku; byly vlastně pořizovány jen poznámky o jednáních na předsevzatých sessích, ale do knih, ba ani do protokolu patrně nebylo zapisováno[222]) vůbec. Poměry ty vedly konečně radu k zjednání nápravy. Dekretem z 25. února 1773 byl ustanoven vicenotářem desetipanským Josef František Schorrer na základě vykonané praxe u prokurátora Ant. Vraného. Ale nebyl jmenován za řádného druhého písaře, nýbrž výslovně jen za výpomocného pro nemoc Štamperského, a nepřikázán mu také žádný honorář.[223]) Byl-li tedy nyní druhý písař v témže postavení jako dříve písař třetí, možno právem říci, že byl u desetipánů tehdy jenom jeden řádný písař po smrti Štamperského. A jím byl de facto vlastně Schorrer, neboť se desetipáni usnesli, aby mu byly úplně svěřeny knihy, když stálá nemoc nedovolovala Štamperskému vůbec účastniti se písařských prací. De jure byl jím zvolen po smrti Štamperského dekretem radním z 9. února 1775,[224]) čímž zároveň jmenován byl poslední písař staroměstských desetipánů vůbec, neboť Schorrer dočkal se konců, které se již dlouho připravovaly, zrušení úřadu desetipanského.[225])

Možno pověděti, že se v dějinách desetipanské kanceláře zračí dějiny toho úřadu, vnějších jeho osudů i vnitřní organisace. Přibrání druhého písaře do úřadu v 30. letech 17. století bylo možno zdůvodniti úředními potřebami, stejně jako další rozšíření koncem 18. stol., jehož význam ovšem není možno přeceňovati. Z dějin úřadu lze vyvoditi také příčinu restrikce úředních sil od 50. let stol 18. i návrat k původnímu stavu písaře jednoho v 60. letech téhož století.

Je jistě zajímavá otázka, jak úřední práce mezi desetipanské písaře

[221]) Rkp. č. 1365, f. 207 (protoc. in publ. et polit. 1758—60), č. 1617, f. 194 (lib. decret. V. U. 1756—9).

[222]) Lze dobře sledovati v protokole. rkp. č. 1403.

[223]) Dekret zní: Von eines löbl. magistrats der kön. Alten hauptstadt Prag wegen dem herrn Josef Franz Schorer auf sein eingebrachtes gehorsames petitum hiemit anzudeuten: Wienach ein löbl. magistrat in ansehung der umb seinen gewesten principalen, nun in Gott ruhenden herrn A. F. Wranný JUC. erworbenen guten curialpraxi, auch sonst dem löbl. magistrat seiner angerühmten und bekannten föhigkeit die vicenotariatsfunction bei dem zehenherrenamt dieser kön. Alten stadt, weilen der nunmehrige notarius Franz Karl Stamberský durch seine langwierige krankheit derselben, wie erforderlich, nicht vorstehen kann, umb die diessorthige agenda nicht zu stecken zu lassen, mit der zukünftigen wirklichen succession jedoch dermahlen an noch ohne einigen gehalt zu conferriren geruhet habe, mit dem vertrauen, dass selbter seinen sonstigen fleiss hierin falls nicht, hindann setzen werde. Rkp. č. 1622, f. 211 (lib. decret. V. U. 1771—3).

[224]) Rkp. č. 1623, f. 152'—3 (lib. decret. V. U. 1773—6).

[225]) V inventáři sepsaném při likvidaci úřadu 23. června 1783 se jmenuje Josef Schorrer, furwester notarius. (Sbírka listin I. 63.)

během dob byla rozdělena. V 16. stol. jest odpověď velmi prostá, neboť byl písař jediný. Jen někdy snad bylo užíváno v desetipanské kanceláři služeb ingrosátorů, kteří zapisovali ovšem jen do autentických knih, totiž dikt, sentencí a obligací. Složitější stav přišel od roku 1623, kdy se octli v úřadě po prvé dva písaři. Je pak důležito, že se ještě téhož roku poznává, že každý z písařů vedl svůj protokol.[226]) Jisto jest, že oba protokoly se doplňovaly, totiž že právní případy u desetipánů nebyly zapisovány dvojmo. Často byli přítomni zasedání oba písaři, dělili se však o případy, které před desetipány byly projednávány, obyčejně tak, že každý ve svém protokole zapisoval všechna stání v jedné celé při. Najdou se ovšem také výjimky. Nebyl-li někdy jeden z písařů přítomen, zapsal druhý do svého protokolu všechny případy, tedy i ty, které v předchozích stadiích vložil již do svého protokolu písař první.[227]) Někdy nebyl přítomen jeden z písařů dokonce několik měsíců, a pak ovšem připadlo zapisování v této době jedině písaři zbylému.[228]) Změna v tomto stavu, v němž lze najíti jen málo pravidelnosti, počíná po půli 17. stol. vznikem zvláštních německých protokolů. Odtud jeden z písařů bývá jmenován »písařem německým«, protože vedl německý protokol; dělidlem práce mezi písaři stal se tedy zřetel jazykový. Není ovšem možno mysliti, že nebylo výjimek z této zásady. Někdy se poznává, že jeden z písařů nebyl zasedání přítomen, musil tedy potom druhý zapisovati všechno bez ohledu na řeč,[229])

---

[226]) Rkp. 1623 14. srpna: Alžběta Lyberská se Samuelem Šmelerem židem. Vide protocollo Felicis, fol. 141. Rkp. č. 1390, f. 41' (protoc. decemv. V. U. 1623—4).

[227]) Illustruje to dobře zápis: »Jan Pichmon maje dáti vedle hojemství odpověď, nepostavil se ku právu tak, že plnomocník Zikmunda Kropáče vyžádal a obdržel proti němu stanné právo, a to pro sumu 127 kop 10 gr. alb. Jest zapsané stanné právo v manuálu Jana Scaenophila«; rkp. č. 1392, f. 156 (protoc. decemv. V. U. 1627—30), na fol. 213' tamže se praví: »K vysvětlení jest složil však diktum V. M. sub dato 8. augusti léta přítomného.« Podle našeho protokolu však 8. srpna vůbec nebylo zasedání. Znamená to, že všechny zápisy z toho dne byly zapsány druhým písařem.

[228]) V protokole rkp. č. 1391 je mezera dokonce půldruhého roku, od 2. srpna 1625 do 22. února 1627. Že se během této doby na soudě sedělo, jest nepochybné. Zapisováno bylo tehdy patrně jen do protokolu Dobřenského o němž jest několikráte zmínka, tak v. rkp. č. 1391, f. 86, 113 (protoc. decemv. V. U. 1624—27).

[229]) »Reliqua vide in protocollo domini Balthazari Werner, quia non fui in sessione propter meum festum«, rkp. č. 1246, f. 177 (prot. decemv. V. U. 1658—61). »Z sessí na poručení pánův inspektorův záduší Matky boží před Tejnem vystati a s poddanými Chojetickýma k berni zemské na hrad pražský jíti o kontribuci aby exekucí (jsouce periculum in mora) na ně nepřišli, jíti musel. Reliqua vide in protocollo domini Werner«, rkp. č. 1246, f. 177' (prot. decem. V. U. 1658—61). »1660, 12. Augusti: Reliqua vide in protocollo domini Baltasari Werner, quia coactus sum exire ex sessione propter maximam infirmitatem domini parentis«; rkp. č. 1246, f. 183'. »16. Augusti: Non fui in sessione propter mortem domini parentis«, rkp. č. 1246 f. 185. »19. Augusti: Non fui in sessione propter sepulturam domini parentis«, rkp. č. 1246, f. 185 (protoc. decemv. V. U. 1658—61).

a to třeba nejen několik dní, nýbrž i několik měsíců.[230]) Zařízení dvou souběžných protokolů u desetipánů možno s jistotou sledovati jen do roku 1661; není ovšem pochyby, že trvalo déle, jistě však ne do roku 1711. Tehdy měli desetipáni zase jen jeden protokol, rozumí se, že velikou převahu mají v něm zápisy německé. Změna v povaze protokolů, kterou přineslo písemné řízení, způsobila, že se zrušením českých protokolů stala dvojí řada protokolů dále zcela zbytečnou, a nenajde se vůbec v 18. století. Protokoly po zavedení písemného procesu nejsou totiž již prvopisem zapisovaným při zasedání, nýbrž čistopisem psaným dodatečně podle stručných poznámek psaných při zasedáních. Tím lze vysvětliti, proč se najde v protokolech 18. století někdy také ruka písaře třetího, výpomocného, kterému náležely jen práce ingrosátorské; psaní tehdejšího protokolu vlastně prací ingrosátorskou bylo. Dokud byli u desetipánů dva řádní písaři, bývali nezřídka oba přítomni zasedání;[231]) patrně zase se dělili o případy podobně jako v prvé polovici 17. století, jen s tím rozdílem asi, že do protokolu zapisoval vždy delší čas pouze jeden. Nějaké pravidelnosti lze se v tom však ztěžka dopátrati. Na konec, když zůstal v úřadě zase jen jediný písař, připadla mu celá povinnost, ovšem značně zmenšená.

Třeba se ještě zmíniti o tom, jak se dělili písaři o zapisování do ostatních knih desetipanských. Knihy sentencí nejsou z první polovice 17. století vůbec zachovány, takže není kde najíti odpovědi. Od roku 1659 nastoupilo také tu rozdělení; jdou dvě knihy sentencí souběžně vedle sebe, česká a německá, z nichž každá náleží jednomu písaři. Stav 18. stol. po zaniknutí zvláštních českých knih sentencí opět zůstává neznámý, protože není již knih zachovaných. Poněkud lépe lze řešiti otázku při knihách obligací V prvé polovici 17. stol. měli desetipáni jen jednu knihu toho druhu, v níž se střídají bez všech pravidel a velmi často ruce obou písařů a někdy i ruce ingrosátorů.[232]) Dvojí řada knih obligací počíná teprve rokem 1664,[233]) ani pak však není možno zjistiti, že by každý písař zapisoval do jedné knihy, střídají se v práci dále bez jakéhokoliv patrného pořádku. Z 18. století není sice knih obligací, ví se však, že bývala zas jenom jedna, a v zapisování do ní se patrně písaři střídali, jako vždy před tím. Kniha dekretů se najde u desetipánů toliko jediná; zahrnuje však za to dlouhou dobu a poučuje, že do té knihy zapisovali opět oba písaři i třetí, supernumerární, střídavě, bez zjevného pořádku. Ostatních druhů knih z doby, kdy desetipáni získali druhého písaře a z času následujícího až do zaniknutí úřadu, vůbec není, a není možno pověděti ve věci nic určitějšího.

K písařské práci také náleželo vedení desetipanské registratury, z níž

[230]) Rkp. č. 1246. f. 40 se čte: »Reliquos menses usque ad novembrem vide in protocollo domini Balthas. Werner de Gaiersperk«, na fol. 251': »Reliquos menses v. in protocollo domini Joannis Georgii Huber.«

[231]) Lze sledovati v protokole rkp. č. 1399, kde jsou v záhlaví každého sezení poznamenáni přítomní.

[232]) Srov. popis rkp. č. 1389 v předu.

[233]) Knihy rkp. č. 1389 a č. 1395.

se zachovalo jenom 22 knih a to toliko zcela nepatrný počet spisů ve volných listech, vložených do úředních knih. Způsobem soudního řízení v 16. století bylo, že skoro všechno ohlašování stran na právo dálo se ústně a bylo zapisováno do desetipanských knih. Materiálu spisového bylo tedy velmi málo. Uložení knih i spisů jistě pak nebylo dosti bezpečné. Již ta okolnost, že se do dnes ze 16. stol. udržely jen dvě desetipanské knihy, zdá se tomu nasvědčovati. Náhodou však možno učiniti jisté závěry také z positivních důvodů. V soupisu pozůstalosti desetipanského písaře Floriana Pretlíka se čte, že v jeho domě byla »kancelářka«, v ní mezi jinými knihami a spisy také »Acta a alegata i pře vedené mezi panem Janem Hysrlí a Dorotou Gerlovou« a »šestery lejstra«. Byly patrně někdy uloženy úřední spisy a knihy v bytě písařově, a tím ovšem vydány nebezpečenství. První zpráva o organisované registratuře pochází vlastně teprve z roku 1627. Tehdy totiž se praví, že písemné ohlášení strany na právo bylo uloženo v spise při útcku »theca depositorum sub lit. N.«[234]) Zdá se, že tu nešlo o pouhé »depositum«, to jest uložení věcí na právo do skončení procesu,[235]) a že tu skutečně bylo již nějaké přehledné ukládání spisového materiálu. A skoro současně lze se také dověděti, že knihy byly ukládány »do almary v stěně«.[236]) Že způsob uložení úředních spisů skutečně již v prvé půli 17. století byl lepší než v předchozí době, svědčí také jeden případ z roku 1628. Jisté straně uprostřed sporu zemřel právní přítel; musila si vzíti jiného, který nebyl ovšem do věci zasvěcen. I žádala proň o půjčení spisů; soudcové však dovolili jenom, aby v přítomnosti písaře v úřadě do těch spisů nahlížel, »nebo takové spravedlnosti ven z úřadu se vydati nemohou«.[237]) Třebas nutno míti na zřeteli, že jde tu o spisy týkající se sporu ještě neskončeného a tedy dotud zcela živé právní ceny, přece případ svědčí o zvýšeném smyslu pro spisový materiál na úřadě ležící.

Jenže není možno říci, že by tento smysl byl obecný, a ještě méně, že by byl stálý. V známém spise Hildtově z roku 1746 praví se sice přímo, že každá rada má míti svůj archiv;[238]) péče o něj však, jak se zdá, byla neveliká, jak možno poznati z několika nařízení, která se snaží zjednati nápravu. Z jednoho takového rozkazu z roku 1768 je dokonce patrné, že starý způsob písařů bráti si úřední knihy a spisy do bytu ani v 18. století nepřestal, a proto bylo třeba tento zvyk zakazovati.[239]) Péče instancí

---

[234]) Rkp. č. 1391, f. 102' (protoc. decemv. V. U. 1624—27).

[235]) Jednou se praví: »Pan Jan Zrucký z Chřánovic vedle vyžádaného vstoupení podal v spisu přiročí z komory J. Mti. kské. české daného, žádaje ho ku právu za přijetí a toho za poznamenání. Jest přijato a složeno theca repos. sub lit. Z.« Moratorium po skončení procesu nemělo už významu, složení to patrně nebylo depositem, nýbrž allegatem pře.

[236]) Rkp. č. 1391, f. 147' (protoc. decemv. V. U. 1624—27).

[237]) Rkp. č. 1392, f. 112' (protoc. decemv. V. U. 1627—30).

[238]) »Cuiuslibet perfectae civitatis senatus chartophylacium seu archivium habeat, necesse est«; str. 93.

[239]) Nařízení gubern. z 12. ledna 1768.

zeměpanských o desetipanskou registraturu se projevila několika nařízeními v 80. letech 18. století. Tak r. 1771 nařízeno apelacemi novoměstským desetipánům, aby na apelaci byl dodán soupis všech knih desetipanských;[240] jiným nařízením r. 1779 vyzváni zase, aby si na staré knihy opatřili skříň opatřenou zámkem.[241] Podobných nařízení pro staroměstské desetipány nebylo nalezeno, ba právě naopak byl k nim vydán apelační dekret, který musil znamenati značné poškození registratury. Po visitaci úředních místností roku 1777 bylo jim totiž nařízeno, aby byly z registratury odstraněny staré spisy, které ubírají místa, a aby byl celek účelněji zařízen.[242] Jaký byl účinek tohoto rozkazu, se sice nepraví, ale lze si jej domysliti; jistě že nerozumná skartace. Dosti podrobně pak o stavu registratury desetipanské poučuje r. 1783 soupis, pořízený při likvidaci úřadu. Jenže dává zprávu jen o knihách a spisech od roku 1740. O starších spisech a patrně také o knihách praví se jen tolik, že jsou uloženy ve třech bednách v předsíni před úředními místnostmi.[243] Než i soupis mladšího materiálu je význačný. Je totiž viděti, co se všechno ztratilo ještě po roce 1783. Nejlépe lze to sledovati na počtu knih. Z 18 kusů v tom soupise jmenovaných je nyní zachováno jen 6 kusů, tedy celých 12, dvě třetiny, jsou ztraceny. Nic není zachováno dnes ze spisů, o nichž se tu mluví, a z nichž by zejména zajímalo šest svazků nadepsaných »Protocolla originalia oder manualia«; mimo ně byly tam originální missivy a 24 fasciklů spisů jenom z let 1760 do konce května 1783.[244] Celé toto bohatství vzalo za své, když zrušením úřadu pozbylo právní ceny a jeho historický význam nebyl pochopen.[245]

---

[240]) Rkp. č. 1418, f. 6 (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83). K otázce péče zeměpanské moci o obecní archivy snesl některé doklady Fr. Roubík v článku: K počátkům státní péče o městské archivy v Čechách. (Časop. arch. školy II.)

[241]) Rkp. č. 1418, f. 52'—53 (liber. decr. decemv. N. U. 1770—83); stalo se tak v duchu nařízení guberniálních a oekonomického ředitelství z r. 1778: rkp. č. 814, f. 231 (liber decret. V. U. 1778—80) rkp. č. 780, f. 334 (lib. decret. V. U. 1746 až 56), rkp. č. 950, f. 8' (lib. decret. Min. U. 1779—80).

[242]) »Weil bei unternehmener beaugenscheinigung der amtsregistratur zu ersehen gewesen, dass diese registratur mit alten magistrualschriften und anderen gerätschaften verstellet seie, damit selbe geräumet und bequemer eingerichtet werden möchte.« (Rkp. č. 1403, f. 349.)

[243]) Drei verschläge mit alten acten auf dem vorhaus vor der amtstube. Sbírka listin I.—603.

[244]) Sbírka listin I.—603.

[245]) Několik kusů akt z registratury úřadu desetipanského na Starém městě bylo prodáváno r. 1926 v dražbě.

VI.

Knihovnictví desetipanského úřadu.

Úkol kapitoly — Zapisování původů, registra původů, theka reposit — Zapisování plnomocníků a rukojmí — O manuálech a protokolech desetipanských — Protokoly, manuály a koncepty protokolů v radě koncepty protokolů a manuály u desetipánů — Zapisování svědomí — Zapisování přísah — Knihy dikt a zápisy v nich — Knihy sentencí, jejich obsah a povaha — Knihy obligační a zápisy v nich — Existence manuálů věcí nesporných u desetipánů — Kvitance a jich zapisování — Knihy tax — Knihy deposit — Knihy apelačních misiv a knihy dekretů — Knihy relací — Kniha miscelancí — Závěr práce.

Poslední kapitola této práce chce podati obraz desetipanského knihovnictví v jeho vývoji, pokud to dovolí učiniti zlomkovitost zachovaného materiálu. Rozumí se, že není možno sledovati vývoj hned od počátku, neboť do roku 1578 není vůbec knih, z nichž by bylo možno činiti jakékoliv závěry. Lze tedy jen naznačiti stav, v jakém bylo desetipanské knihovnictví koncem 16. stol., a pozorovati jeho vývoj přes dvě následující století. Ani v tomto omezeném rozsahu není však možno uspokojivě rozřešiti všechny otázky, o něž jde, totiž kdy, kam a jak bylo zapisováno.

Ohlášení původovo bylo prvním krokem k zahájení procesu u desetisoudců. Jak již bylo pověděno, bylo ve starší době třeba, aby původ oznámil svou věc buď přímo u práva desíti soudců nebo při purkmistrově úřadě. V desetipanském úřadě zapisoval písař původy po ohlášení jich na soudě.[1]) Původové musili se hlásiti najednou;[2]) toho, který se hlásil dříve, soudcové odkázali přímo na společné ohlášení.[3]) Když pak se na právních věcech nesedělo, přijímal ohlášení původů sám desetipanský starší.[4]) Původy ohlášené na soudě poznamenávali někteří písaři tak, že psali jména jejich do manuálu pod společný titul »puovodové« za každým denním zasedáním zcela pravidelně a stručně jen jméno původovo a pohnaného bez bližšího označení, oč mezi nimi pře vznikla, tedy ve formě rejstříku.[5]) Ohlášení původů k desetipánům mohl do zavedení řízení písemného přijmouti také purkmistr ve svém úřadě a tamže byla zapiso-

[1]) Rkp. č. 1383, f. 98', 232 (man. decemv. V. U. 1578—9); v manuále č. 1385 jsou původové několikráte zapsáni jiným inkoustem, než kterým je psán protokol o jednání na soudě toho dne; rkp. č. 1385, f. 53 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[2]) »Léta P. 1593, 2. decembris při původích pan Václav Valkoun z Adláru o škody sobě opověděl«; rkp. č. 1381, f. 166 (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1691).

[3]) Rkp. č. 1383, f. 65—65' (man. decemv. V. U. 1578—9).

[4]) Rkp. č. 1383, f. 232, 232' (man. decemv. V. U. 1578—9). V době velikonočních prázdnin poznamenáno jest v manuále, rkp. č. 1385, f. 66: »Ohlášení učinil o útok Jakub Fizín proti Hejmonovi, feria 5a viridium. Josef Písař žid proti Krištofovi Petelovi feria 2. die Georgii anno 1607.« Srv. K o l d í n, A. XLV.

[5]) V manuále rkp. č. 1385 je to zcela pravidelně, v č. 1386 po prvé na fol. 116', 122, 125' atd. a do konce. Také v man. rkp. č. 1390 a č. 1393, ale už málo.

vána.[6]) Prohlédnou-li se však registra purkmistrovského úřadu, v nichž zapisována byla ohlášení před purkmistrem učiněná,[7]) nenajde se tu v létech 1592—3, která se hodí pro sledování hledaných poměrů, žádná z pří, které v tomto dvouletí byly souzeny u desetipánů. Jen z toho nelze ovšem odvoditi, že pře k desetipánům patřící do toho registra nebyly zapisovány, protože není z let 1592—3 desetipanského manuálu. Pro jinou dobu je však ještě hůře, buď nejsou zase purkmistrovská registra nebo jindy zase žádná desetipanská kniha. Do let 1592—1593 náleží jen desetipanská kniha dikt, která ovšem dovoluje poznati jen jistou část pří v těch letech u desetipánů rozeznaných. Přece jest však možno vysloviti domněnku, že ohlášení původů k desetipánům byla zapisována u pana purkmistra jinam, ne do rejstříku jeho. Mínění to může podporovati i ta okolnost, že v purkmistrově rejstříku jsou hojné přípisky o pozdějších obsílkách hrudkou psané. Nikde se však neuvádí, u kterého úřadu sepření má býti, nepochybně proto, že se vždy předpokládalo, že v radě, a tak pro desetipanské pře není tu místa.

Za to je vědomost o registrech původů a obsílek při desetipanském úřadě. Roku 1578 jest několikráte zmínka o »registrech obeslání« anebo jindy o »poznamenaných obsílkách«.[8]) Ono registrum, na něž se čte odvolání, nebývá však nijak blíže označeno. Lze jen souditi, že to byla kniha dosti hrubá, neboť se z ní cituje folium 341.[9]) Větší cenu má, že se děje odkaz na podobné registrum také roku 1610, tedy v době, kdy, jak pověděno, bývají pravidelně zápisy o původech v manuálech pod zvláštním záhlavím.[10]) Vedena byla tedy současně obojí poznamenání, a vedle nich také obsílky zapisovány v úřadě purkmistrovském. O souvislosti toho dvojího zapisování možno vysloviti snad alespoň domněnku. Roku 1579 lze najíti zmínku, že desetipanský servus byl v purkmistrově úřadě, když se ohlašovali původové před desetipány,[11]) což může vésti k hypothetickému závěru. V úřadě purkmistrovském přijímány byly žádosti o obsílky před desetipány a zapisovány do zvláštních knih. Odtud snad za účastenství desetipanského servusa opisovány do register původů při úřadě desetipanském vedených a do nich zapisovány také ony obsílky, které původně po ohlášení na soudě byly poznamenávány v manuálu; byla-li totiž vyzvána nějaká strana, aby dala zjistiti datum ohlášení útoku neb datum obsílky, byla vždy odkázána jen na registra původů, nikdy na ma-

---

[6]) Ophthalmius: Ipsa citatio apud consulem ad peticionem citantis in librum publicum, quem nos manuale appellamus, inscribitur. str. 13.

[7]) Zachována z let 1592—3. Rkp. č. 773.

[8]) Rkp. č. 1381, f. 68, 123 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1383, f. 179, 222, 239, 297 (manual decemv. V. U. 1578—9); r. 1614 čteme: »Žádal za přečtení útoku, po přečtení oznámil, že za poznamenání téhož útoku, kde náleží, žádá«: rkp. č. 1386, f. 9' (man. decemv. V. U. 1614—16).

[9]) Rkp. č. 1383, f. 25' (man. decemv. V. U. 1578—9).

[10]) Rkp. č. 1385, f. 297: »Z rejster titul« (man. decemv. V. U. 1606—12).

[11]) Rkp. č. 1381, f. 147 (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1601).

nuál ani na úřad purkmistrovský. Do týchž register původů zapisovány pak také obsílky k dalším sepřením i k přeslyšení apelací;[12]) rovněž sem asi poznamenáno, když původ od žaloby upustil.[13]) Vedení jednotných register původů u desetipánů třeba jistě předpokládati, neboť teprve jimi získali desetipáni nutný přehled o všech sporech k nim podaných, kterého bylo často třeba, zejména ke krátkému rozhodnutí sporu v případě nestání pohnaného neb také původova.

Zavedením písemného procesu přestalo úplně ohlašování původů před úřadem purkmistrovským ve sporech, které patřily před desetipány. Původové hlásili se většinou písemným oznámením, které bylo uloženo ve zvláštním oddělení úřední běžné registratury, do tak zv. »theca repositorum«.[14]) Zvláštních knih obsílek tedy od 50. let 17. století není, a to nejen u staroměstských desetipánů, ale ani u novoměstských.[15]) Zajímavé je, že tomu bylo právě tak při purkmistrovském úřadě od zavedení písemného procesu. Není tu totiž zvláštních register původů;[16]) teprve z 30. let 18. stol. vyskytá se v radě zase kniha, která patrně nahradila starší způsob ukládání písemných oznámení původů do theky reposit.[17]) Protože však kniha tato jest ojedinělá, není možno rozhodnouti, bylo-li nové zavedení knih původů v radě trvalé.

Kdo nemohl po učiněném útoku osobně k své při státi, opatřil si plnomocníka, prokurátora. V době ústního procesu zapsání plnomocníků najde se někdy v manuálech desetipanského úřadu;[18]) podle výroku desetipánů »však že podle dobrého pořadu po puovodech sobě ho zapsati nedal« [plnomocníka],[19]) lze souditi také, kdy plnomocníci byli zapisováni, když se na soudných věcech sedělo, totiž po ohlašování původů. Lze však také najíti

[12]) Rkp. č. 1383, f. 239 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[13]) Rkp. č. 1385, f. 59' (man. decemv. V. U. 1606—12).

[14]) Rkp. č. 1394, f. 135 (protoc. decemv. V. U. 1649—50); č. 1246, f. 89, 99', 123', (prot. decemv. V. U. 1658—61) »... das der kläger pridie sessionis die beschükung in dem königl. bürgermeisteramt. und respektive bei dem amts directore adiudicando quo agere intendit, wider seinen gegenteil bittet, welche beschükkung ihme auch niemahlen verweigert werden kann. Diese also ordentlich ad reposita consulatus et respective oficii vermerkte furladung während ... Wann dann gnädigst hochgebittende herren h. aus obangeführten umständen, dann extractu repositorum hochgnädig anzunehmen, dass der beschwerdführer . . .« Rkp. č. 1418, f. 9—11 (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

[15]) Rkp. č. 1409, f. 27 (protoc. decmv. N. U. 1749—53).

[16]) Srv. pozn. 14.

[17]) Rkp. č. 1325, který obsahuje: 1. datum sessí, 2. jména osob, které vstoupily před soudce, kdo s kým a proč, 3. jakého druhu je obeslání, 4. poznámky.

[18]) Rkp. č. 1381, f. 130' (zmínka o tom v knize dikt z roku 1579—1601), č. 1383, f. 117', 244 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1384, f. 4 (man. decemv. N. U. 1600—1604) č. 1385, f. 23, ohlásil místo příslušné strany služebník úřadu, f. 302 330' (man. decemv. V. U. 1606—12), č. 1386, f. 66, 66' 143 144'. 282' (man. decemv. V. U. 1606—12).

[19]) Rkp. č. 1383 f. 244 (man. decemv. V. U. 1578—9), podobně č. 1385, f. 32, 41 (man. decemv. V. U. 1606—12).

příklady, že plnomocníci byli zapsáni ve dnech, kdy se na soudných věcech nesedělo,[20]) před starším desetipanským. Také tito plnomocníci jsou zapsáni v manuále.[21]) Jindy byl přijat k úřadu plnomocník zapsaný jen »listem pod pečetí«,[22]) a konečně zapisování plnomocníků dálo se v purkmistrovském úřadě do register. Takových zápisu čteme hojnost v knihách purkmistrovského úřadu již od roku 1519.[23]) Byli tedy zapisováni plnomocníci pro desetipanské pře jednak v úředních manuálech, jednak v knihách purkmistrovského úřadu a jindy opět soukromě stranami nepochybně, že řádně pod sekrytem a podpisem. Vedle toho lze však alespoň v letech 90. 16. století zjistiti určitě zvláštní knihu desetipanskou, do níž byla plnomocenství zapisována. Čte se při citování jisté mocnosti poznámka: »V prvních mocností fol. 117«[24]) a z roku 1593 je dosti neurčitá zmínka, »že jest pak též to plnomocenství tu, kdež se obyčejně plnomocenství poznamenávají, není.«[25]) V témže zápise osvětluje se však poněkud blíže způsob zapisování mocností desetipanským nálezem, že »také jest dostatek, když se v manuále poznamenané nachází.«[26]) Uváží-li se ještě, že byly také jednou vyzvány strany desetipanským diktem přímo, »aby túž mocnost z knih ukázaly« a dán jim k tomu odklad,[27]) jistě lze přijíti k závěru, že plnomocenství, které tu mělo býti ukázáno, bylo zapsáno mimo knihy desetipanského úřadu, patrně v purkmistrovských knihách. Byly tedy vedeny při úřadě desetipanském v době procesu ústního sice zvláštní knihy mocností, neposkytovaly však evidence o všech plnomocnících ku přem u desetipánů souzeným. Nebyla tu totiž plnomocenství zapsaná listem, ani ta, která byla zapsána v purkmistrovském úřadě, ani ta,

---

[20]) Rkp. č. 1383, f. 244 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 302 339' (man. decemv. V. U. 1606—12).

[21]) Lze najíti také příklady, že strana, která chtěla plnomocníka zříditi, byla nemocná; písař se k ní sám vypravil, aby plnomocenství zapsal. Rkp. č. 1383. f. 146'. 236 (man. decemv. V. U. 1578—9); viz v manuálu zápisy plnomocníků zapsaných v dnech nesoudních. rkp. č. 1385, f. 272', 273 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[22]) Právní kniha litoměřická, fol. 377 (archiv národ. musea II. F. 1). Patrně listovní zapsání míní se též v rkp. č. 1381 f. 151 (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1386, f. 6' (manual. decemv. V. U. 1606—12).

[23]) Rkp. č. 25, f. 20' (kn. rukoj. a smluv úřadu purkm. St. m. 1567—71), č. 96 f. 121'. 129', 186', 201', 202, 235, 236' (reg. zápisů rukoj. a smluv při úř. purk. N. m. 1581—89), č. 99. f. 20 (starom. kniha smluv a zvodů 1519—28), č. 1281, f. 218', 226', 230', 248 (registr. purkm. plnom. a rukoj. od r. 1559), č. 1282. f. 34'. 47. 133. 151. 162 (reg. plnom. a ruk. a smluv 1588—91) č. 2098 passim (kniha zápisů dluhů a zvodů). Patrně se zapisovalo také v přítomnosti desetipanského servusa: zdá se tomu nasvědčovati zápis: »Jest oznámeno od služebníka: Šimon Kryst plnomocníka nařizuje Jana Táborského k další exekucí Matějovi ... . rkp. č. 1385, f. 23 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[24]) Rkp. č. 1383, f. 170 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[25]) Rkp. č. 1381. f. 131 (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[26]) Rkp. č. 1381, f. 130' (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[27]) Rkp. č. 1383. f. 2 (man. decemv. V. U. 1578—9).

která původně před desetipány byla vložena do manuálu. Ony knihy mocností, z nichž není zachována ani jediná, možno si snad představiti obdobné purkmistrovským knihám, které jsou jmenovány: »Registra, v nichž se před úřadem pana purkmistra rukojemství, poručenství a smlouvy poznamenávají«.[28]) Ovšem smlouvy třeba z obsahu podobných desetipanských knih předem vyloučiti, neboť ty zapisovány byly u desetipánů určitě do zvláštních knih.[29])

Zato rukojemství bývala do knih mocností asi také u desetipánů zaznamenávána. Sleduje-li se totiž způsob zapisování rukojmí, nalezne se, že jest úplně shodný se způsobem zapisování plnomocenství. Rukojmí jako plnomocníci v době, kdy se na právě sedělo, zapisováni byli »po puovodech«[30]) a zápisy jich shledávají se v desetipanských manuálech.[31]) Byli však také zapisováni do registra purkmistrova úřadu.[32]) Třeba jenom připomenouti, že v těchto zápisech rukojmí jde vždy jen o jejich prosté přijetí, neboť bylo-li postavení rukojmí ve spojení s přiznáním k dluhu nebo se zavázáním dlužníka v určitých lhůtách dluh zaplatiti, jest rukojemství zapsáno v desetipanských neb v radních knihách obligačních.[33]) Na existenci zvláštních knih, do nichž před desetipány byla zapisována rukojemství, lze souditi tentokráte jen nepřímo. Roku 1578 čte se v manuále: »Poněvadž dnes představila rukojmě .... a protož, aby je po původech zapsati dala«.[34]) Byli tedy oni rukojmí zapsáni před desetipány. V manuále se však zápis o tom nespatří a odtud plyne závěr, že zapsáni byli jinam. Protože se o zvláštních knihách rukojemství zmínka neděje, lze se domysliti srovnáním s podobnou knihou purkmistrovského úřadu, že rukojemství byla zapisována také před desetipány do společných knih plnomocenství a rukojemství. Jistě však neposkytovala kniha ta přehledu o všech rukojemstvích, která ve sporech před desetipány náležejících byla postavena. Jednou čte se totiž výslovně: »Dal přečísti rukojemství z manuálu pana purkmistra a pánů«.[35]) Jde tu asi o spor, který byl začat v radě, tam také postaveni rukojmí, ale když pak pře byla sročena před desetipány, nebylo

---

[28]) Na př. rkp. č. 1281.

[29]) Zapsání smluv do těchto register purkm. úřadu nebylo také definitivní: k věci se vrátím později.

[30]) Rkp. č. 1383. f. 272: »Protože K. dnes představila rukojmě O. S. a J. K. a protož aby je po púvodech zapsati dala.«

[31]) Rkp. č. 1383, f. 265', 298', propuštění rukojmí (manual. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 48 (manual. decemv. V. U. 1606—12).

[32]) Rkp. č. 25. f. 183 (kniha rukoj. a smluv. 1567—71). č. 96, f. 209—209' (registra záp. ruk. a smluv purkm. úř. 1581—89), č. 1281, f. 167', 242' (registr. plnom. a rukoj. purkm. úř. 1559), č. 1381 f. 167', 259' (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1382 f. 175 (liber sent. decemv. V. U. 1603—13).

[33]) Rkp. č. 1389 f. 1', 26, 79', 82 (man. oblig. decemv. V. U. ab anno 1619) č. 2134, f. 272' (radní kniha oblig. 1528—47).

[34]) Rkp. č. 1383 f. 272 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[35]) Rkp. č. 1385, f. 317 (man. decemv. V. U. 1606—12).

přepsáno rukojemství do desetipanských knih, nýbrž k potřebě soudců pořízen pouhý výpis z radního manuálu.

Podobným směrem, jakým se změnilo po zavedení procesu písemného zapisování původů, proměnilo se také zapisování plnomocníku a rukojmí. Zvyklost zřizovati plnomocníky a zapisovati rukojmí listem pod pečetí ovládla takřka bez výhrady. V desetipanských protokolech lze pak spatřiti nejednou stručnou poznámku, že »plnomocenství bylo složeno«[36]) zápis jeho však nenajde se nikde. Táže-li se kdo, kde plnomocenství a rukojemství byla zapsána, poskytne odpověď zápis z roku 1649, v němž se odkazuje na »plnomocenství, jak originál v sobě šířeji zavírá a obsahuje. Vide plenipotenciam in theca plenipotenciaria.«[37]) Byla tedy plnomocenství ukládána opět do zvláštního oddělení registratury, kde byla v originálech k vedení důkazů stran pohotově. Bylo by však chybou domnívati se, že v době písemného procesu nikdy nebyla plnomocenství a rukojemství ohlašována jenom ústně. Byly ovšem takové případy výjimkou, ale najdou se přece.[38]) Jenže není možno říci, kam tato plnomocenství byla zapisována; protože však v protokolech nejsou a zvláštních knih na ně určitě nebylo, bylo by snad možno, míti za to, že byla úředně vkládána mezi ostatní do oddělení plných mocí. V stol. 18. pozná se několikráte, že plnomocenství podané na úřad listem pod pečetí nejen bylo uloženo, ale také opsáno písařem do protokolu, ba často i pečeť i podpis obkreslen.[39]) Věcných důvodů pro to nelze shledati, přece však může se vysloviti domněnka, proč se tak dělo. Jest to totiž pouhé napodobování zvyku, podle něhož se podobně dálo opsání plnomocenství a rukojemství již v 17. století nejednou v protokolech radních sentencí;[40]) v 18. století dokonce byly založeny zvláštní »protokoly zapsaných listin«[41]) a opisovány různé listiny stranami na právo složené, hlavně plnomocenství a rukojemství. Popud k napodobení toho u desetipánů vyšel asi od stran, kterým nestačilo pouhé složení listiny na právo a které měly snahu, aby vtělením do knih bylo právo jejich u desetipánů utvrzeno.

V souvislosti se zapisováním původů, plnomocenství a rukojemství stala se několikráte zmínka o zapisování do desetipanského manuálu. Než zápisy toho druhu jsou v manuálech jen v menšině. Většinu mají zápisy

---

[36]) Rkp. č. 1393, f. 115, 124', 144, 177' (prot. decemv. V. U. 1646—48).

[37]) Rkp. č. 1394, f. 69 (prot. decemv. V. U. 1649—50).

[38]) »Dustojný a velebný pan pater Simplicissimus Hutter, převor kláštera svatého Tomáše, složil útok o škody proti Johanně Heiderové o 50 kop gr. m., při tom dávaje oustní v té rozepři plnomocenství panu Matějovi Záhajskému s tím však doložením, že stranu v čase právním k přeslyšení téhož útoku obsílati nepomine.« Rkp. č. 1393, f. 110 (protoc. decemv. V. U. 1646—8).

[39]) Rkp. č. 1399, f. 50, 131 (protoc. decemv. V. U. 1753—55).

[40]) Rkp. č. 1247, f. 32, 34 (protok. radní vejp. sent. a přísah 1658—1668), č. 1253 f. 109', 153', 166, 166', 228 (protok. radní vejp. sentencí a přísah 1697—1701).

[41]) »Protocolla ingrossandorum instrumentorum«, rkp. č. 4175—4188 od roku 1715 do 1825.

o průběhu stání, tak jak před desetipány byla konána. Jsou to zápisy, které dobře vystihuje název »protocollum«, který někdy již v 16. stol. a zcela pravidelně později knihám toho druhu byl dáván, jsou to protokoly jednání před pány soudci předsevzatého.

V čas ústního řízení v čele protokolu o každém desetipanském zasedání jest datum. Záhlaví jednotlivých zápisů a sepření mezi stranami činí jméno původovo a pohnaného. Hned potom jde vlastní zápis; forma jeho je taková, jaké se užívalo v manuálech radních.[42]) Zápisy nejčastěji uvczeny slovem ‚že', jindy ‚žádá', někdy křestním jménem mluvící strany, ovšem zkráceným. Časem ozve se přímá řeč nebo i dialektická zvláštnost, jindy mluva trochu triviální. Tak r. 1614 čteme v manuále: »Od plnomocníka panen Pichloven, že na ty tanty vanty ukazování straky na vrbě nic učiniti nemůže...«,[43]) jindy: »od žida [mluveno], jest s podivením, že po obědích teprve lžíce hledají, měli to před odpovědí dání vyhledati.«[44]) V manuále z let 1578—9 dvakrát lze doložiti, že strana písaři výpověď přímo diktovala.[45]) Výrok desetipanský, následující po výpovědech stran, bývá uvozen slovem »Dictum«, jindy chybí, zvláště je-li desetipanská odpověď krátká a stereotypní, jako »hojemství ad...«, »k odpovědi od práva«, »ad probandum«, atd. Zdá se,[46]) že písař, ač snad ne vždy, (jen tehdy, přály-li si toho strany), zápis ještě na soudě hned po napsání stranám přečetl.[47]) Svědčí o tom mnohé škrty a korektury zápisů v manuálech.[48]) Vedle toho lze však najíti také opravy jiného druhu, kterých jistě písař hned na soudě neprovedl. Jsou psány inkoustem jiným než původní zápisy a opravy prvého druhu a bedlivěji. Často záleží také v tom, že písař tahy svého velmi zběžného písma obtáhnutím zlepšoval.[49]) Jistě dály se však ještě tehdy, kdy měl písař v živé paměti, o čem se před soudci jednalo.[50]) Jen

[42]) Viz Vojtíšek: Manuály, str. 11, zv. ot.

[43]) Rkp. č. 1386, f. 23 (man. decemv. V. U. 1614—16).

[44]) Rkp. č. 1391 f. 117 (man. decemv. V. U. 1624—7).

[45]) Rkp. č. 1383. f. 126, pozn. in margine: »Ten odpor poručil tak psáti Saxl žid, a diktoval Jan Karel Třebický z Jadlení«. f. 257' in marg. pozn.: »Dictoval.«

[46]) Obdobné mínění pro manuály radní vyslovil Vojtíšek.

[47]) Že se tak nedělo vždy, přesvědčují chyby, které zůstaly v zápisech. buď že je stavba věty porušena (rkp. č. 1383, f. 282 man. decemv. V. U. 1578—9) jindy, že musil písař na chvíli v psaní ustati; nechal si pak místo na doplnění toho, co mu ušlo. a místo zůstalo prázdné. Podobné opravy jsou i jinde. tak v č. 1384, f. 5 a passim (man. decemv. N. U. 1601—1604), č. 1385, f. 71, 78 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[48]) Zejména rkp. č. 1383, f. 134—4', 214—214', 286—286' (man. decemv. V. U. 1578—9).

[49]) Rkp. č. 1383, f. 41', 48' a jinde; na fol. 172 lze oba druhy oprav rozlišiti. Písař manuálu 1385 dokonce zápisy nejasné přepisoval celé, upozorniv na to odkazem, jako »vide supra« »vide retro ad calcem«, rkp. č. 1385 f. 1', 2' 6, 15', 16', 18, 20, 92', 95, 130 137, 137'. 141 et passim (man. decemv. V. U. 1606—12).

[50]) V manuále rkp. č. 1385 často stereotypně se opakující dikta si při zasedání jen naznačil. a teprve dodatečně podrobněji vepsal. č. 1385 f. 268, 269. 270.

zřídka kdy jsou opravy tohoto druhu také v diktu. Věcný obsah jeho se jimi ovšem nemění.[51]) Od obvyklé formy zapsání sporu před desetipány liší se zápisy relací od rady neb císařského rychtáře, někdy také stran neb prokurátora. Ty počínají obyčejně: »Pan N. vstoupiv před pány soudce... relaci... učinil«, a jsou psány méně zběžně.

O manuálu není možno tvrditi, že jest tu zapsáno bez výjimky vše, o čem se jednalo před desetipány. Lze ukázati, že úplnost manuálu záležela nemálo na písařově svědomitosti a obratnosti. Vepsal-li Florián Pretlík dodatečně in margine do manuálu zprávu o relaci rady, která se stala za jeho přítomnosti,[52]) učinil tak jistě s ohledem na důležitost věci. Jindy byl méně bedlivým,[53]) jednou zapsal jen holou kostru jednání, a jakoby na omluvu, připsal: »nebyl jsem při žalobě«.[54]) Jindy vepsal teprve dodatečně výši dlužné sumy, o niž veden spor.[55]) Nalezne se také případ, že písař asi před ukončením soudu a vyvstáním soudců z úřadu odešel a potom zapsal jen zcela stručnou zprávu, o které spory soudcové za jeho nepřítomnosti jednali.[56]) Týž případ pak může vésti také k vyslovení domněnky, která se nabízí sama po prohlédnutí desetipanských manuálů, že totiž do nich nebyly vůbec zapisovány konečné nálezy v hlavních přích, které náležely do knih sentencí.

Manuál, obsahující protokoly jednání, konaných před desetipány, jest obrazem toho, v jakém pořádku se strany před desetipány stavěly a byly slyšeny. Podle Koldína mají se strany povolávati (do rady) podle pořádku, jak která strana o vstoupení požádala, krom vdov, sirotků, přespolních a duchovních, »ti předně vypravováni býti mají«.[57]) U desetipánů však praxe neodpovídala zcela přesně theorii. V manuálech několikráte se shledává, že příliš dlouhé jednání bylo přerušeno a projednán mezi tím případ jednoduchý.[58]) Tím méně překvapí, že když se připozdilo, odloženo bývalo nehotové jednání »ad crastinum«,[59]) neb dokonce, bylo-li před

---

279 a jinde; č. 1383. f. 48' poznamenal písař: »Svědomí pan Vilém dal čísti« (man. decemv. V. U. 1578—9).

[51]) Rkp. č. 1383 f. 152, 153', 200' (man. decemv. V. U. 1578—9).

[52]) Rkp. č. 1383 f. 228 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[53]) Rkp. č. 1385, f. 52, 83 jsou dvě nedopsaná dikta (man. decemv. V. U. 1606—12).

[54]) Rkp. č. 1383, f. 150 (man. decemv. V. U. 1578—9), podobně č. 1385, f. 324. 375 (man. decemv. V. U. 1606—12), písař přišel pozdě a zmeškané nedoplnil.

[55]) Rkp. č. 1383, f. 147 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[56]) Rkp. č. 1383, f. 51' in margine: »Toho dne všichni páni soudcové živí pozůstalí do úřadu se sešli a uvažovali vejpovědi tři mezi (nomina)...«; aniž bychom pak četli v manuále ony výpovědi, čteme na ně jen odvolání f. 61', 216, 235 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[57]) Koldín, str. 11, A. XVI.

[58]) Rkp. č. 1383, f. 116', 118—119'; písař na to upozorňuje poznámkou »verte duo folia«. 274—5, 291—2, podobně č. 1388 f. 18, písař tu praví: »a dále co mluveno bylo, to níženji vše poznamenáno jest et cet.« (man. decemv. V. U. 1614—16).

[59]) Rkp. č. 1383. f. 7—8 (man. decemv. V. U. 1578—9).

svátky, poněvadž se na den prodloužilo, do 3 neděl«.[60]) Nechybí také případu, že zase z praktických důvodů diktum soudců již zapsané hned bylo změněno, když totiž strana na místě mohla učiniti, k čemu diktem soudcu byla vyzvána,[61]) a jindy zase, když strany, patrně po dohodě s přáteli, znovu vstoupily před právo a oznámily, že svou výpověď doplňují neb mění.[62]) Dokonce ještě při příštím sročení dovolili soudcové, aby původ něco změnil na své staré výpovědi, a in margine dali doplniti [63]) Skončila-li pře smlouvou, neb když po rozsudku byl dán rozkaz k placení, znamenáváno v manuálu, zda strana zaplatila.[64]) Bylo-li od žaloby upuštěno, poznamenal to písař krátce in margine k původní žalobě;[65]) jindy učinil o tom zvláštní zápis.[66]) Jednou také, když se rukojmí přihlásil dodatečně k zastoupení věřitele, napsal to písař k původnímu zápisu,[67]) ba i v jiných případech psal k starším zápisům poznámky o tom, co se stalo později.[68]) Stanná práva a odpory k nim zapisoval písař manuálu z let 1606—12 teprve po zasedání soudců, poznamenav si předem jen zcela stručně, že stanné právo bylo dáno.[69]) Týž písař také stereotypně se opakující konce zápisů při sedění jen stručně vyznačil, a teprve po zasedání podrobně vepsal.[70]) Záleželo tu na písařově individualitě. Bylo již pověděno, že písař zapisoval (ne každý) do manuálu také jména původů, kteří se hlásili, pod zvláštní titul; z dalšího bude patrno, že psány do manuálu také přísahy stran před desetipány složené.[71]) V desetipanských manuálech na počátku 17. století nacházejí se pravidelně také zápisy o personálních změnách v úřadě[72]) nebo zprávy o smrti osob vynikajících ve správě obecní.[73]) Zapisování personálních změn v úřadě bylo i jinde zvykem, tak v radě i v purkmistrovském

---

[60]) Rkp. č. 1385, f. 19' (man. decemv. V. U. 1606—12).

[61]) Rkp. č. 1383, f. 166' škrtnuto diktum, aby strana prokázala, že jest osedlou (man. dec. V. U. 1578—9).

[62]) Rkp. č. 1383, f. 182, 275 (man. decemv. V. U. 1578—9).

[63]) Rkp. č. 1383, f. 97 (man. dec. V. U. 1578—9) zapsáno: »Mikuláš viní z 30 kop summy učtené. (in margine) S dovolením pánů soudců má se dostaviti také »nedodalého«, poněvadž opakujíc [po hojemství], doložil »nedodalé«. i odpověď na to se nevztahuje.«

[64]) Rkp. č. 1385. f. 291: kancelovaný zápis po straně: »Zaplaceno« (man. dec. V. U. 1606—12); podobně f. 258': »taková summa zaplacena f. 2 die Otthmari. 16. novem. anni 1609«, simile fol. 412«.

[65]) Rkp. č. 1385, f. 16, 53', 54', 131', 249', 266, 278', 279' (man. decemv. V. U. 1606—12).

[66]) Rkp. č. 1385, f. 158 (man. dec. V. U. 1606—12).

[67]) Rkp. č. 1386 f. 147. 147' (man. dec. V. U. 1614—16).

[68]) Rkp. č. 1386, f. 187' (man. dec. V. U. 1614—16).

[69]) Rkp. č. 1385, f. 72, 72' 88, 116, 117', 138 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[70]) Rkp. č. 1385, f. 58', 59 99', 268, 269, 270, 279 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[71]) Rkp. č. 1383, f. 10 162' viz také níže.

[72]) Rkp. č. 1385, f. 99 102 140. 174' 208 (man. decemv. V. U. 1606—12), č. 1386, f. 172' pozn. (man. decemv. V. U. 1614—16).

[73]) Rkp. č. 1385, f. 99, o smrti Jana Vokorina kancléře, (man. decemv. V. U. 1606—12).

úřadě. Neshledají-li se tedy zápisy toho druhu v zachovaném desetipanském manuále z 16. století, jest to podle všeho způsobeno tím, že v době, již tato kniha pojímá, osobní změny v úřadě desetipanském nenastaly.[74])

Od běžných zápisů, jak jdou v manuále pravidelně za sebou, liší se ty, které byly zapsány v době, kdy soudcové neměli sedění pro úřední prázdniny. V té době vyřizoval, jak bylo řečeno, věci, které nestrpěly odkladu, desetipanský starší nebo některý jiný ze soudců. Písař pak nezapisoval takových ohlášení jako protokoly; jsou to spíše vklady určitého právního pořízení do knih, doklad pro příští právní jednání. Jejich zvláštní povaha jest dána již tím, že si mohla strana takové zapsání opatřiti bez osobního postavení před staršího pouhým listem.[75]) Konečně třeba upozorniti na jednu věc, byť byla skoro samozřejmá. Je povědomo, že 16. století v radě psali vždy najednou dva písaři, a vedeny dvojí manuály, ne-li ve všech městech pražských, tedy alespoň na Starém a Novém městě. U desetipánů nelze takový způsob zapisování konstatovati již proto, že mívali v 16. století jediného písaře, a tak méně složité agendě odpovídal jednodušší způsob vedení úředních knih. Zavedení písemného procesu u desetipánů dotklo se velmi významně podstaty desetipanských manuálů. Starý úkol zachycovati mluvené slovo na soudě značně se omezil, když se vlastně těžiště řízení přeneslo do průvodních akt, v nichž strany podávaly žaloby, odpovědi, repliky atd. Hlavní povinností nového druhu protokolu se stalo zachovati zprávy o složení spisů na právo, dání odkladů, odpovědí, dikt, právních rozkazů, oznámení stran, inrotulování spisů, konečně i o publikování dekretů vyšších instancí. Ráz nového protokolu změnil se však neméně podstatně také po stránce formální.[76]) Manuál v době řízení písemného byl prvopisem, knihou psanou při vlastním jednání, často s chvatem a pravidelně s malým zřetelem na vnější úpravu. Naproti tomu protokol doby pozdější činí již na prvý pohled dojem čistopisu; a ten dojem se změní v skutečné poznání prohlédnutím vnitřního jeho obsahu. Roku 1649 čte se nejednou v protokole zápis o složení žaloby, který v různých formálních obměnách končí slovy: »která (žaloba) ku právu přijata a straně do 4 neděl ad exceptionem communicirována; dodána ode mně samému N. N v příbytku jeho ...«[77]) Z toho je patrné, že zápis do protokolu pořídil písař teprve po doručení žaloby, jistě tedy po zasedání. Jiné případy pak mínění tomu dobře odpovídají. Tak praví-li se jednou pod datem 23. ledna 1758: »Ex pleno officio commission bestellt pro die 25. Januarii 1758«, a hned pod tím je zapsáno, ne jako přípisek, nýbrž touž rukou, týmž inkoustem a v jedné souvislosti: »Es wurde expost die commission nicht gehalten, wei-

[74]) Desetipáni obnoveni teprve 10. listopadu 1579: rkp. č. 69, f. 47' (liber renovac. mag. V. U. 1571—1630).

[75]) Rkp. č. 1383, f. 61 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 48' (man. decemv. V. U. 1606—12), Winter: Kulturní obraz, II. str. 651.

[76]) Rozdíl obou druhů manuálů viz na připojených dvou obrazových přílohách.

[77]) Rkp. č. 1394, f. 71' (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

len sich die partheien extraiudicialiter verglichen haben,«[78]) jistě není třeba odůvodňovati správnost závěru, že protokol o zasedání desetisoudců z 23. ledna byl zapsán nejdříve 25. ledna, tedy dva dny po zasedání. Další poučení poskytne příklad z knihy č. 1400. Tu se čte na fol. 36: »F. 2.da post dominicam primam adventus domini, die 29a novembris 1756.« Vedle zápisu pak, který jest pod tím datem, je připsána in margine poznámka: »Hoc non valet, quia erratum est in una hanc praecedente sessione.« Následuje zápis: »Feria 2da post dominicam vigesimam quartam post pentecostes, die 22. novembris 1756«, pod ním zpráva o věcech, o nichž se v tomto sedění jednalo, a pak znovu datum »Feria 2da post dominicam primam adventus domini, die 29. novembris anno 1756«, a tentýž zápis, který pod stejným datem byl uveden výše. Z toho případu plyne jasně, že písař zapisoval několik sessí najednou, jistě tedy po poslední z nich; při tom omylem zápis o jedné zapomněl a chybu opravil tak, jak bylo ukázáno.

Pozorování o desetipanských manuálech je důležité proto, že se také ráz radních manuálů mění naprosto podobným způsobem zavedením písemného procesu v radě. Nejsou tu již podrobné zápisy o jednání, nýbrž jen stručné poznámky o věcech projednávaných, o slyšení spisů i odpovědí, rozkazech, diktech a inrotulacích. Přestává také staré rozdělení na manuál věcí sporných a nesporných; nový protokol jest jenom jeden[79]) a v něm jsou stručné poznámky o všem jednání. Teprve v 18. století, totiž od let 30. dostavuje se zase rozdělení, jest však povahy poněkud jiné. Od té doby objevují se totiž čtyři druhy protokolů: protokol iudiciální, in publicis et politicis, pupilární a věcí hospodářských.[80]) Druh poslední však záhy zase mizí. Nové protokoly obsahují poznámky jen o skutečných uzavřeních, oznámeních stran, diktech a rozkazech, ne však poznámky o skládání spisů na právo, obsílání stran a odkladech, které jistě bylo nezbytno vésti v stálé patrnosti. Není pochyby, že pro ně musili míti v radě zvláštní druh knih. Náhodou také mínění to se potvrzuje zcela bezpečně. Z r. 1729 jest cynosura o tom, »jak budoucně protokoly radní zachovávány a vedeny býti mají«.[81]) Z obsahu jejího jest nejdůležitejší, že mají býti u rady zřízeny knihy, do nichž se mají psáti data sedění, přítomní při nich, které spisy byly složeny, co předneseno a co usneseno, a to tak, že každý list má býti přeložen po délce na půl; na levou stranu mají býti znamenána »relata«, na pravou »conclusa«.[82]) Tento nový druh knih je sice ve skutečnosti zachován teprve

[78]) Rkp. č. 1400, f. 103 (protoc. decemv. V. U. 1756—59).

[79]) Rkp. č. 1304 a násl.

[80]) Iudiciální počínají číslem 1337, in publicis et politicis č. 1361, pupilární jsou zachovány teprve ze značně pozdější doby od č. 1371 a hospodářský od č. 1326.

[81]) Rkp. č. 770, f. 1—2 (liber decret. V. U. 1728—32).

[82]) »... ordentliche protocolla über alle einkommende acta oder mündliche vorträge und die darüber ausfallende ratsconclusa, und zwar nach dem pro cynosura beigehenden entwurf halten und führen, darinnen diem sessionis et annum, dann den burgermeister und die übrige anwesende votantes

roku 1769 (počínaje číslem 1366); není však třeba o tom pochybovati, že starší knihy až od 30. let 18. století jsou dnes ztraceny. Všechny zachované knihy právě uvedeného druhu mají na svých deskách starý název »manuály«. Poskytují přehled o všem jednání, o skládání spisů, dání dilací, rozkazů a dikt; vlastních uzavření však ve skutečnosti neobsahují, nýbrž odkazují podle povahy věci na příslušný protokol pro věci iudiciální, pupilární neb politicum a publicum. Tyto manuály nejsou tedy hledanými prvopisy k protokolům; jsou to vlastně také čistopisy, a po jejich zavedení třeba stejně předpokládati původní nějaké zápisy, podle nichž zapisováno bylo do 30. let 18. století do dvojího protokolu, odtud pak do manuálů a několika druhů protokolů. Existenci oněch prvopisů lze však dokázati positivně. V zmíněném již nařízení o novém druhu knih radních z roku 1729 praví se mimo jiné, že zcela nesprávně jsou do protokolů zapisována pouze data sessí a jména přítomných, kdežto ostatek zůstává zapsán jenom v konceptech — nepochybně že protokolů.[83]) Později pak v guberniálním nařízení radě, týkajícím se právě vedení protokolů, z roku 1768 praví se výslovně, že protokol nemá býti písařem nikde jinde než na radnici (ne tedy v jeho bytě) na čisto opisován,[84]) rozumí se z konceptu. Nejcennější jest však doklad z roku 1779, kdy se prokazuje najednou »protokol iudiciální, manuál a koncept protokolu«.[85])

Půjde nyní o to, jsou-li pro koncept protokolů přímé doklady také u desetisoudců. Odpověď se najde v inventáři pořízeném při likvidaci úřadu, kde se jmenují: »neun stück Nr. 1—9 protocolla originalia oder manualia«,[86]) jimiž beze vší pochyby jsou míněny hledané koncepty k protokolům desetipanským. Že se z nich ani v městské radě ani u desetipánů ani jediný nezachoval, lze asi vyložiti tím, že jich platnost byla přechodná; bylo do nich poznamenáváno během zasedání vůbec vše, co bylo před soudci předsevzato; v upravené podobě byly pak odtud přenášeny zápisy o složení spisů, odkladech, oznámeních stran, rozkazech a diktech do protokolů. V městské radě došlo v 30. letech 18. století k založení nových knih, jimiž se však nepochybně nezměnil ráz konceptů protokolů. Změna nastala jen v protokolech, které se dělí na několik skupin podle věcného obsahu a obsahují jen konečná uzavření, oznámení stran, rozkazy a zprávy

---

in ordine, wie und bei welcher materie sie im rat sich einfinden, de nomine annotiren lassen... Sessio die tali et tali anno, consule domino N. N., praesentibus... et sic consequenter. Relata — Conclusa.«

[83]) »... bei dem altstädter magistrat keine solche ordentliche protocolla geführet, sondern nur die täge, an welchen rathssessiones gehalten, dann blos die nomina deren praesentium votancium darinnen annotiret.«

[84]) »Das kunftighin das ratsprotocollum anderswo nicht, als auf dem rathaus... m u n d i r e t und alda mit denen expedicionen und actis angehalten werden...«

[85]) »Protocollum iudiciale samt dem amtmanuali und concept protocollis pro anno 1778...«, rkp. č. 1276, f. 1—1' (prot. sexvir. V. U. 1779—83).

[86]) Sbírka listin I. 603.

[87]) Rkp. č. 1403.

o rozkazech vyšších úřadů, kdežto celý přehled o všem jednání před radou poskytuje nyní manuál; tu jsou zápisy o odkladech, složení spisů a stručné odkazy na zápisy v protokolech. Desetipánů se změna provedená v letech 30. v městské radě nedotkla. Mají nadále jenom koncepty k protokolu a protokol, kde jest zpráva o všem před soudci předsevzatém, takže protokol u desetipánů obsahuje vše to, co manuál i protokol v radě.

Stav ten trvá do roku 1769. Odtud však také desetipanský protokol obsahuje pouhé právní rozkazy, upuštění od práva, oznámení stran a dikta. Není tu již zápisů o složení žalob, odpovědí, o excepcích, dilacích atd., jako tomu bylo dříve v protokolech. Jest tedy třeba pro poslední dvě desetiletí desetipanského úřadu předpokládati eksistenci podobného manuálu, jaký byl zjištěn v radě, třebas po něm jinak není stop. Domněnku podporuje srovnání s poměry jinde, tak u staroměstského šestipanského úřadu. Tam od roku 1777 nalezne se také kniha, která se jmenuje manuálem[88]) a v níž jsou často odkazy na šestipanské protokoly, jichž jde řada od r. 1734 s mezerou let 1747—79.[89]) Rovněž svědčí pro vyslovenou domněnku stav knihovnictví novoměstského desetipanského úřadu. Tam je pozorovati až do roku 1758 protokoly téhož druhu, jako u staroměstských desetipánů, odtud však protokoly způsobu radního té doby, pro něž nezbytně třeba předpokládati také manuál.[90]) Nadto nařizuje se témuž úřadu roku 1779 také přímo apelačním dekretem, aby si opatřil nový manuál.[91]) Protože terminologie této doby přesně rozlišuje mezi »protokolem« a »manuálem«, není třeba pochybovati o tom, že se tu míní skutečný manuál. Celkem tedy lze míti za to, že od zavedení písemného řízení do roku 1769 měli desetipáni jednak koncepty protokolů, jednak protokoly vlastní. Jakým způsobem koncepty ty byly vedeny, nelze říci, není také jisté, byly-li zapisovány do knih neb jenom na volné listy. Obsah jejich však je znám; byl týž, jaký byl naznačen pro podobné koncepty radní. Od roku 1769 přibývá k těmto konceptům a protokolům ještě nový druh knih, obdobný oněm, které vznikly v radě roku 1729, u šestipánů nepochybně 1777 a u desetipánů novoměstských roku 1758.

Zbývá ještě seznámiti se poněkud podrobněji s obsahem a zařízením desetipanských protokolů od zavedení písemného řízení do zrušení úřadu. Po stránce formální nezměnilo se příliš mnoho; protokol o každém zasedání je úplně tak jako v době starší uvozen obšírným datem. Následují po většině stručné zápisy o konaném jednání, zapsané vždy jenom formou objektivní. V protokolech 17. stol., pokud lze sledovati, zachován je starý způsob, že v čele každého případu jest napsáno jméno původovo a pohnaného. V protokolech 18. stol.[92]) pozoruje se dosti podstatná změna.

[88]) Rkp. č. 1275.

[89]) Rkp. č. 1271, 1272, 1273, 1276.

[90]) Od rkp. č. 1411.

[91]) Rkp. č. 1418, f. 52'—53 (lib. dec. decemv. N. U. 1770—83) »auf das ihr ein neues manualbuch alsogleich herbeizuschaffen hättet«.

[92]) Od čísla 1397 (z let 1711—1713).

Zápisy jsou rozděleny uvnitř sessí do čtyř skupin, z nichž každá je opatřena nadpisem. Jsou to: 1. vstoupení, 2. obeslání, 3. ex authoritate, 4. bez obeslání. Ve skupině první jsou nové pře, v ostatních rozhodují jednotlivé stupně obsílání. Jednotlivé případy jsou pak uvedeny bez všech nadpisů a pod nimi odpověď desetipánů. Teprve v pokročilém 18. století bývají po straně jednotlivých zápisů charakterisující je poznámky, jako: rozkaz první, smlouva, dictum atd. Od roku 1769, totiž v posledním zachovaném nám protokole, nenajde se pak již ono rozdělení; příčina toho byla už objasněna, na záznamy toho druhu byla zřízena asi nová kniha, manuál. Od počátku 18. století[93]) jsou pravidelně hned vedle data sedění poznamenána jména soudců při sessi přítomných pod záhlavím »sessioni adfuerant«. Od roku 1749 přibývá mezi ně také jméno písaře, který sedění byl přítomen. Z povahy protokolů ovšem plyne, že nemusí býti protokol o sessi psán rukou toho písaře, který jest jmenován mezi přítomnými; nejednou takové případy lze zjistiti.[94]) V posledním zachovaném protokolu desetipanském shledá se ještě jeden nový zjev. Počínaje dnem 9. listopadu 1772 jest za každým protokolem denního zasedání vlastnoručně podepsán ředitel úřadu, někdy také jeden z desetisoudců, na důkaz, že se přesvědčil, že písař v pořádku přepsal protokol zasedání z konceptu protokolu do protokolu vlastního.

Má-li se podati obraz o věcném obsahu protokolů v čas písemného řízení, dlužno již předem vytknouti, že nebude možno udati spolehlivá pravidla. Závada je v tom, že patrně nezřídka během 17. a 18. století desetipáni nějaký čas neměli některých z různých druhů knih, o nichž se níže ještě zmíním, a pomáhali si prostě tím, že příslušné zápisy psali do protokolu. Jen tak si možno vysvětliti velikou pestrost v obsahu protokolů, v nichž se tu řidčeji, onde hojněji setkáme se zápisy nejrůznějšího druhu. Že vysvětlení to není nemožné, svědčí, tuším, apelační dekret z roku 1775, jímž se desetipánům nařizuje, aby si pořídili knihy missiv, transakcí, sentencí a přísah, jichž vůbec neměli.[95]) Pro desetipány novoměstské máme podobné dvě zprávy. Starší jest úřední zpráva desetipanská apelacím z roku 1777, v níž jim oznamují, že nemají zvláštní knihy dikt a zápisy toho druhu píší jenom do protokolů.[96]) Druhá jest apelační dekret

---

[93]) Počínaje knihou 1397.

[94]) Tak v rkp. č. 1403 několik prvých zápisů je psáno rukou písaře Štamperského, od 17. července 1769 počínají však nepřetržitě zápisy psané rukou písaře Schorrera, který přišel do úřadu svého teprve 25. února 1773. Štamperský asi od roku 1769 vůbec do protokolu nezapisoval, vedl jen ony koncepty protokolů; teprve Schorrer po svém příchodu doplnil zápisy k letům 1769—1773 a pak pravidelně v zapisování pokračoval. Rozumí se, že ve všech zápisech let 1769—73 jmenuje se jako přítomný Štamperský, třeba jsou psány rukou Schorrerovou.

[95]) Rkp. č. 1403, f. 255'—256 (prot. decemv. V. U. 1769—77).

[96]) Rkp. č. 1418, f. 40'—41' »... dass bei unserem amt kein besonderer liber dictorum sich befindet...« (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

desetisoudcům z roku 1779; jest to ten, jímž desetipánům nařízeno, aby si koupili nový manuál.[97]) V protokolech od zavedení řízení písemného až do roku 1769 mají převahu zápisy o skládání právních spisů od stran, pak o skládání odpovědí, excepcí, replik, duplik, napomínání k jich složení, dávání dilací, rozkazů, zatykačů, upuštění od práva a konečně inrotulace spisů; někdy jsou inrotulované spisy podrobně vypsány, někdy čte se o celém výkonu jen krátká poznámka.[98]) V posledním ze zachovaných protokolů jsou z těchto zápisů již jenom inrotulace, právní rozkazy, dilace, upuštění od práva a zatykače. Někdy najdou se zapsána v protokolech dikta a sentence,[99]) první z nich častěji než druhé. Jindy spokojil se písař v protokole stručnou poznámkou, že sentence byla vynesena, její znění pak bylo zapsáno v příslušných knihách. Obligace byly po zavedení řízení písemného obyčejně zapisovány stručně v protokole a v plném znění v knize obligační. Je však třeba připomenouti, že až do let 80. čte se časem obligace také v protokolech v plném znění.[100]) Dekrety, přicházející k desetipánům od rady nebo apelací, jsou někdy zapsány v protokolech doslova, a to i s podpisy, které byly na jejich originálech; stejně tak relace desetipanské, totiž odpovědi na tyto dekrety.[101]) Z protokolů byly pak přepisovány do knihy dekretů.[102]) Pravidelné jsou však případy, že v protokole jest jen stručná poznámka, že dekret byl publikován; v plném znění čte se dekret jenom v knize dekretů. Rozhodovala patrně jeho důležitost pro desetipány. O zapisování plnomocenství a rukojemství do protokolů bylo pověděno již výše, zbývá tedy ještě říci, že v protokole č. 1393 z let 1646—48 zcela ojediněle po kraji zápisů jsou poznamenávány taxy, které náležely za zapsané úřední výkony. V pozdějších protokolech lze se dověděti o taxách jenom náhodou, jsou-li vypsány někdy škody, které poražená strana prosoudila a má zaplatiti.[103])

V době procesu ústního mezi prvním a druhým sročením a v době procesu písemného v excepci měly si strany opatřiti svědomí. Právě tak jako zavedením písemného procesu změnil se způsob přijímání svědomí jen

---

[97]) Rkp. č. 1403, f. 52'—53 (prot. decemv. V. U. 1709—77).

[98]) Inrotulace na příklad z protokolu rkp. č. 1393 f. 71'. 78. 89, 93, 94'. 98. 104, 111, 116, 118', 127, 136, 139, 146', 148', 158, 160, 161, 194'. Zápisy ostatních druhů, z téže knihy fol. 66, 75, 77', 79, 85. 88, 95, 101, 102', 110. 114, 116', 118', 120, 120', 125. 130, 146', 162', 163, 167, 168, 172, 174. 174', 181', 185', 186, 187', 188, 191 atd.

[99]) Rkp. č. 1401, f. 78, 109', a jinde, (prot. decemv. V. U. 1760—63), č. 1402, f. 23—33. 56, (prot. decemv. V. U. 1763—69), v protokolu č. 1403 až do roku 1775 velmi často, protože knih sentencí opět v těch letech nebylo.

[100]) Rkp. č. 1401. f. 87', 165, 166 (prot. decemv. V. U. 1760—63), č. 1403, f. 20, 22', 25', 52', 59, 63, 102, 210—210' (prot. decemv. V. U. 1769—77).

[101]) Rkp. č. 1246, f. 93, 95', 97—8. 119', 125' 197—8, 199, 235'. 237', 243, 243' (prot. decemv. V. U. 1658—61. č. 1399, f. 125', 128—128', 131' (prot. decemv. V. U. 1753—5), č. 1403, f. 297', 299' (prot. decemv. V. U. 1769—77).

[102]) Jednou máme přímo poznámku za dekretem: »Ingrossatum libro decret. ab anno 1756. fol. 128«; rkp. č. 1400, f. 90' (prot. decemv. V. U. 1756—59).

[103]) Rkp. č. 1403, f. 35—35' (protoc. decemv. V. U. 1769—77).

málo, změnil se také málo způsob jeho zapisování. Osoba, která měla svědčiti, byla obeslána a po složení přísahy od písaře a dvou komisařů v tajnosti slyšena. Svědomí byla skoro vždycky zapisována do zvláštních knih, zvaných knihami »svědomí«, »testimoniorum«, v starší době často jenom »rejstry«.[104]) V pokročilém 18. věku zapisovány byly do té knihy také všechny přísahy a nese pak jméno: »Liber iuramentorum et testimoniorum«.[105]) U novoměstských desetipánů máme dokonce z druhé polovice 18. století knihu, v níž jsou nejen svědomí a přísahy, ale také missivy a dekrety obsaženy.[106]) Jindy místo svědomí ústního podávaly strany na právo svá svědomí písemně, »svědomím listovním pod pečetí«. Svědomí taková složena byla na právě v podobě alegátů a nebyla vůbec přepsána do knih svědomí, neboť jsou zmínky o tom, že svědomí taková na žádost stran při dalším sročení bývala přímo z listů na právo složených předčítána.[107]) Patrně v týchž knihách svědomí činil také písař poznámky o přísaze svědkem složené na pravdivost svědomí. Přísahy však, které činil obviněný na rozkaz soudců, aby se zbavil obvinění či přijetí a uznání platnosti nějakého průvodu, konaly se při soudním zasedání a v době procesu ústního byly zapisovány do manuálů.[108]) Zvláštní knihy pro zapisování přísah — »libri iuramentorum« — nebyly ve stol. 16. vůbec zjištěny, ba ani v století 17. není o nich zmínek. V protokolech jsou tehdy ovšem zapisovány přísahy jen výjimečně;[109]) za to se jich však najde velmi mnoho v zachované knize sentencí z let 1663—1689.[110]) To bylo tedy nepochybně místo, kam v 17. století byly přísahy zapisovány. S knihami přísah lze se setkati vlastně teprve pozdě v 18. století, a to dříve u desetipánů novoměstských než u staroměstských. U oněch je od roku 1754 zmíněná již kniha přísah, svědomí, missiv a dekretů,[111]) od roku 1760 pak

---

[104]) Rkp. č. 1383, f. 272 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1381, f. 6, 140 (lib. dictorum decemv. V. U. 1579—1601), č. 1384, f. 7 (man. decemv. V. U. 1600—1603), č. 1393 f. 83', 114, 116 (protocol. decemv. V. U. 1646—48), č. 1394, f. 84', 85' (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[105]) Liber iuramentorum et testimoniorum von 28. juni 1775 bis 22. maji 1753; sbírka listin I. 603.

[106]) Liber iuramentorum, testimoniorum, missivarum et decretorum, rkp. č. 1416 z let 1754—1781.

[107]) Rkp. č. 1383 f. 103, 117, 183 (man. decemv. V. U. 1578—9); po ukončení pře zůstala svědomí při spisech ležeti u desetipánů; 203, 231, č. 1386, f. 18, 22, 29' (manual decemv. V. U. 1614—16) Koldín str. 62, C XLIX.

[108]) Rkp. č. 1383, f. 7', 10', 162'; k složení takové přísahy bylo třeba zvláštní obsílky, č. 1383, f. 145', 213, 220, 232 (man. decemv. V. U. 1578—9), srv. Koldín str. 76, B LXXX., rkp. č. 1386, f. 22, 29' (man. decemv. V. U. 1614—16).

[109]) Jsou tam jen stručné zprávy, že přísaha byla složena.

[110]) Rkp. č. 1142, f. 16', 24, 25, 34, 56', 57, 105, 135, 142, 156, 157, 214'—215 atd.

[111]) Rkp. č. 1416: Liber iuramentorum, testimoniorum, missivarum et decretorum nobilis officii decemviratus regiae Novae urbis Pragensis errectus anno 1754 continens autem etiam annexas missivas et decreta a prioribus quibusdam annis.

na zapisování přísah kniha zcela samostatná.[112]) Staroměstským desetipánům bylo založení knihy přísah nařízeno apelacemi roku 1775.[113]) Zdá se, že před tím skutečně knih toho druhu neměli, alespoň zpráv o nich není. Na rozkaz apelací založili desetipáni novou knihu svědomí, do níž odtud psali také všechny přísahy.[114]) Změna byla tedy vlastně neveliká. Již v 16. století byly asi zapisovány do knih svědomí přísahy, které strany skládaly před vydáním svědomí; nyní přibývá sem tedy zapisování ostatních druhů přísah, totiž calumniae, fidelitatis a paupertatis, které asi dotud bývaly psány do knih sentencí.[115])

V kapitole o průběhu pře u desetipánů bylo vyloženo, že pře někdy skončila tak, že dlužník se přiznal, a dán mu byl rozkaz, aby zaplatil, co je povinen; jindy vyvinula se z původní pře hlavní pře postranní, o položení svědomí, zachování pořadu práva a různé jiné příčiny. V obou případech, tedy jak rozkazy, tak interlokutorní dikta, přepisována byla v době ústního procesu do zvláštních knih, zvaných »libri dictorum«. Způsob, jakým byla dikta koncem 16. a počátkem 17. století u desetipánů zapisována, lze sledovati na jediné zachované knize dikt staroměstských soudců z let 1579—1601. Obsahem knihy jsou sice rozkazy a dikta v postranních sporech postupně z manuálu přepisovaná, ale způsob, jakým do knihy té bylo zapisováno, přivodil jisté změny proti chronologickému pořádku manuálovému. Kniha dikt rkp. č. 1381 jest, jak bylo již pověděno, dílem čtyř písařů, kteří se celkem způsobem zapisování valně neliší. Žádný z nich nezapsal totiž zpravidla diktum hned, jakmile bylo vyneseno. Možno najíti řadu zápisů, které v sobě obsahují několik roků a několik dikt.[116]) Na druhé straně nechybí dokladů, že písař diktum záhy po vynesení napsal, neboť teprve dodatečně vpisoval konsensus neb reformaci rady, když se strana postižená od rozsudku desetipanského odvolala k městské radě. Proto nechával si písař za zápisy dikt místo prázdné, aby mohl později připsati výsledek apelace, nastoupí-li ji některá strana.[117]) Z některých případů se zdá, že písaři hleděli zapisovati dikta, když celá pře byla ukončena; přece však lze v knize naší najíti případy, že pře byla zapsána dříve, než se stal ve vedlejší při konečný nález, hned po vynesení prvního interlokutorního dikta.[118]) Pravidla vysloviti nelze,

[112]) Liber iuramentorum 1760—1784 (rkp. č. 1417).

[113]) Rkp. č. 1403, f. 247'—249', 255—256 (protoc. decemv. V. U. 1769—77).

[114]) Liber iuramentorum et testimoniorum von 28. juni 1775 bis 22. maji 1783; Sb. listin I. 603.

[115]) Někdy v 18. století také do knihy dekretů; tak rkp. č. 1396, f. 219' (lib. decret. decemv. V. U. 1699—1754), někdy i do protokolu, tak č. 1401, f. 105' (prot. decemv. V. U. 1760—63).

[116]) Rkp. č. 1381, f. 31', 39', 43, 53, 56, 83, 105 (lib. dict. decemv. V. U. 1579 až 1601).

[117]) Rkp. č. 1381, f. 1', 3', 7, 10', 11', 14', 15', 18', 19' atd. (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[118]) Rkp. č. 1381, f. 145, pozn.: »Continuacio sequitur, f. 8«; po straně: »Continuacionem actionis interlocutoriae vide supra post deductam probacionem;

a tak se zdá, že záleželo na zaneprázdnění písařově, kdy zápis do knihy dikt učinil. Vyčkal-li pak písař ukončení pře, buď strana po jistých odporech, po případě přích vedlejších, spor ztratila neb se chtěly strany smířiti. Tu byl právní rozkaz pánů desetisoudců na zaplacení dluhu zapsán do knihy dikt, ne však samotný. Zároveň uveden a zapsán postup celého právního jednání, které konec sporu předcházelo, ve všech jeho etapách.[119]) Tímto vyčkáváním konce pře se stalo, že zápisy v knize dikt jsou mnohem přehlednější než v manuále, kde jediným zřetelem jest postup chronologický, ale plynuly odtud i jisté nevýhody.[120]) Odkladem zapsání dikta do ukončení vedlejší pře vznikla možnost odkládati se zapsáním i potom dále do ukončení pře hlavní, a tak záleželo v praxi vlastně jen na písaři, kdy diktum zapsal.

K osvětlení celého postupu třeba zjistiti, jak a kdy se dostávaly zápisy z manuálu do knihy dikt, čili jaký jest poměr knihy dikt k manuálu. Tu nutno beze vší pochyby podle stylisace zápisů v knize dikt předpokládati mezi manuálem a touto knihou nějaké koncepty.[121]) Zápisy knihy dikt jsou pravidelně spojením řady zápisů manuálu. Při tom počínal si písař nestejně obratně. Data jednotlivých roků někdy pojal do tekstu, jindy připisoval jenom in margine na příslušné místo. Roky bezvýznamné, při nichž dán pouhý odklad, vyjádřil krátce větou »po několikerém sročení«; praví-li »tu stranám pro vyrozumnění od práva toho, což mezi nimi bylo, jest čas k ukazování jmenován«, jest to parafrase v manuále obvyklého »ad probandum«.[122]) Koncepty pro knihu dikt nutno si asi představiti na listech volných, z nichž pak písař podle svého času do knih těch přepisoval. Nelze se pak ani diviti, že se při takovém způsobu zapisování stalo, že si písař někdy neoznačil koncept jako přepsaný a zapsal totéž diktum dvakráte,[123]) anebo že přepsání do knihy dikt opominul učiniti a stalo se tak až později dodatečně. Nejpozději mohl býti zápis do knihy dikt proveden tehdy, když písař po ukončení celé pře nález ve sporu hlavním zapsal do knihy sentencí. Tak v knize nálezů desetipanských od roku

---

f. 22«, tam pak poznámka: »Inicium huius actionis, querellam et exempciones vide supra fol. 7«.

[119]) Ani tu není bez výjimky, někde nalézáme zapsáno pouhé diktum. Rkp. č. 1381, f. 33, 61, 72', 108 (lib. dict. decemv. V. U. 1579—1601).

[120]) Rkp. č. 1381, f. 118' začal písař jistý zápis, ale napsal jen několik řádek. Nechal si pak prázdné dvě stránky, chtěje další později vepsati, ale nikdy tak neučinil; fol. 44 nezapsal diktum, jen postup práva, ač pro diktum si nechal místo. Takové případy se nedály jen u desetipánů; sotva začaté diktum čte se také v radní knize dikt, rkp. č. 165, f. 43' (z let 1558—79).

[121]) Při zápisech dodatečných, totiž asi teprve při zapsání konečného nálezu do knihy sentencí provedených, někdy písař také neměl konceptu. Srv. rkp č. 1383, f. 108 — č. 1381, f. 5, č. 1383, f. 126 — 1381, f. 5, č. 1383, f. 136 — č. 1381, f. 33, č. 1383, f. 296 — č. 1381, f. 44'.

[122]) Rkp. č. 1381, f. 35 (lib. dictorum decemv. V. U. 1579—1601).

[123]) Rkp. č. 1381, f. 160, 169 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601).

1606[124]) máme zapsánu vedlejší při o zarukování nebo o čtení svědomí a propuštění apelací[125]) v popisu sporu připojeném k nálezu ve při hlavní. Zapsání do knihy dikt pak ovšem vůbec odpadlo. Podobný zjev lze pozorovati také v radních knihách sentencí. Nalezne-li se pak v radní knize dikt z let 1600—1616 několikráte připsáno in margine: »Tato akcí náleží do manuálu hlavních pří«,[126]) jest to sice důkazem toho, že písař si byl vědom, kam náleží diktum ve vedlejší při a kam konečný nález, zda do knihy dikt či sentencí, neznamená to však, že by v radních knihách sentencí nebylo zápisů o přích vedlejších, které náležely do knihy dikt. Zápisy takové jsou ovšem, jako u desetipánů, součástkami zápisů sentencí a nálezů v hlavních příčh.[127]) Touto volností při vkladu do knih dikt a sentencí lze pak, tuším, vyložiti také kolísání, které se nápadně projevuje v počtu zápisů, jež v zachované knize dikt jsou zapsány v jednotlivých letech, tím spíše, že rozdíly ty odpovídají také dosti osobním změnám v písařském úřadě, takže možno mysliti, že tu pravidlo spíše nahrazoval zvyk písařův. Jest tedy celkem velmi pravděpodobno, že odlišení mezi knihou dikt a sentencí nebylo vždy zachováváno, což jest hlavní příčinou kolísajícího počtu zápisů v knize dikt. Zápisy do této knihy činěny byly někdy záhy po vynesení rozkazu neb dikta ve vedlejší při, někdy až po ukončení hlavní pře, jindy byla dokonce vedlejší pře pojata do sentence v knize nálezů, a zápis vedlejších pří a rozkazů do knihy dikt vůbec odpadl.

Bylo již zmíněno, že kniha dikt z let 1579—1601 jest jedinou zachovanou knihou dikt u staroměstských desetipánů. Jest proto tedy velmi obtížno sledovati další vývoj toho druhu knih, přece však je možno zjistiti alespoň několik dat. Od počátku 17. století nenajdou se u staroměstských desetipánů odkazy na knihy dikt ani jakékoliv zmínky o nich; lze pak s velikou pravděpodobností míti za to, že alespoň od zavedení písemného řízení knih desetipanských tohoto druhu vůbec nebylo. Rozkazy soudců a dikta interlokutorní byla zapisována jenom do protokolů desetipanských, poslednější někdy také do knihy sentencí. Správnost domněnky potvrzuje zajímavě srovnání desetipanských knih se stavem knih dikt 17. století u staroměstské rady. Tam končí souvislá řada knih dikt toho druhu, jaké byly ve starší době také u desetipánů, rokem 1641.[128]) Z následujících 30 let ani v městské radě nepozůstaly podobné knihy; když se pak opět r. 1673 objevují, pozoruje se veliká změna, která

---

[124]) Rkp. č. 1382.

[125]) Rkp. č. 1382, f. 30, 226, 241', 309 (lib. sentenc. decemv. V. U. 1603—1613).

[126]) Rkp. č. 1168, f. 167', 177, 180 (liber dict. V. U. 1600—1616).

[127]) Rkp. č. 1135, f. 39 o čtení průvodů, 46', 52', 58', 74, 77, 88, atd. dání nového terminu: 57, 95, 205, 206, o svědomí vedení, f. 82, 207, o promlčení, 111', 168' účtu činění a příslušnost ku právu, 249 pochybení v řezané ceduli (man. sentenc. V. U. 1579—83).

[128]) Kniha č. 1169, z let 1638—41.

v jejich rázu nastala.[129]) Jsou to nyní knihy dlouhého, úzkého formátu, opatřené vesměs starým nápisem »manuály dikt«. Obsahují však vlastně mnohem více, totiž řadu nesporných věcí, jako zřízení poručníků sirotkům, přijímání osob do služeb obecních, výprosy a přísahy věrnosti, vedle sporných věcí, totiž právních rozkazů a interlokutorních dikt. Od sklonku 17. století jsou zapisovány jmenované již věci nesporné dokonce ve zvláštních rubrikách. Protože interlokutorní dikta a rozkazy byly zapisovány v radě také do protokolů, bylo tu vlastně dvojí souběžné zapisování. Toho u desetipánů, jak bylo řečeno, nebylo, což dobře odpovídá celkovému jednoduššímu způsobu zapisování, který charakterisuje jejich knihovnictví na rozdíl od knihovnictví radního. Teprve r. 1775 staroměstští desetipáni na přímý apelační rozkaz zařizují znovu knihu dikt.[130]) Zajímavé jest však, že se tím celkový ráz zapisování nezměnil. Odtud totiž nejsou již ani interlokutorní dikta ani rozkazy zapisovány v protokole, nýbrž jsou tam pouhé odkazy na nově založenou knihu dikt. Ještě častěji se však čte, že »interlocutum« je zapsáno »libro sentenciarum«, z toho je viděti, že patrně kniha dikt na rozkaz apelací byla sice založena, ale bylo do ní jen málo zapisováno.[131]) Poučné jest srovnání s poměry u novoměstských desetipánů; ti se ještě roku 1777 ve zprávě na apelaci poslané přiznávají, že u nich není knih dikt a zápisy do nich patřící že jsou psány do protokolu.[132]) Teprve toho léta také oni na apelační rozkaz knihu dikt zakládají.[133]) Poměry jsou tedy velmi podobné. Táže-li se nyní kdo, proč bylo nařízeno po tolika letech desetipánům na Starém i Novém městě znovuzaložení knih dikt, možno odpověděti pouze domněnkou. Byla to, tuším, všeobecná snaha po uniformitě, vlastní byrokratickému duchu pozdního 18. stol., která vyvolala potřebu, aby systém knih u rady a jejích úřadů delegovaných alespoň na vnějšek byl shodný. Je to pak opět na druhé straně smysl praktický, který si u desetipánů upravil apelační nařízení tak, jak bylo ukázáno, aby totiž původní způsob jen jednoho zapisování dikt a rozkazů právních byl zachován, i když bylo třeba apelační rozkaz vyplniti.

Způsob zapisování do knih dikt stýká se velmi těsně se způsobem

---

[129]) Nejstarší rkp. č. 1308 z let 1673—1679.

[130]) »Liber dictorum von 9. Januarii 1776 bis 10. Aprilis 1783« v seznamu. Sbírka listin I. 663.

[131]) Teprve na fol. 297' ze dne 9. ledna 1776 je odkaz: »Vide librum dictorum folio 1º.«

[132]) »... haben wir den mündlichen bescheid oder rechtlichen spruch nach vorgängiger dessen ausarbeitung, referirung und approbirung in unseres protocollum iudiciale, in welches die dicta interlocutoria oder mündliche bescheide aus ursachen, dass bei unserem amt kein besonderer liber dictorum sich befindet, bishero immer eingetragen worden, eingetragen lassen.« Rkp. č. 1418, f. 40'—41' (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

[133]) Rozkaz z 28. dubna 1777, rkp. č. 1418, f. 41'—42 (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83); kniha ona zachována jest pod. č. 1419 pro léta 1777—1781

zapisování do knih sentencí. Tu však selhává pramen pro 16. století. Nejstarší zachovaná kniha sentencí úřadu desetipanského jest teprve ze 17. století, založená roku 1604.[134]) Jest však zajímavé, že s její pomocí lze s jistou pravděpodobností zjistiti aspoň počet ztracených knih sentencí z nejstaršího období. Zachovaná kniha má totiž na vrchní desce číslici ‚XIV'; několikráte pak čte se na ni odvolání jako na »liber sentenciarum XIV«.[135]) Lze tedy snad určiti počet ztracených knih sentencí u desetipánů pro 16. století na třináct, zejména když roku 1583 je zmínka o deváté knize sentencí pánů soudců.[136]) Obsah knihy byl již vlastně naznačen výše. Jsou to zápisy o desetipanských nálezech ve přích hlavních spolu se »sentencemi«, v nichž jest pravidelně podrobně probrán celý běh procesu od svého počátku do konce. Zprávy o knihách sentencí jsou do zavedení písemného procesu dosti časté. Hned roku 1614, tedy rok potom, kdy přestává zmíněná již kniha sentencí od roku 1603, čte se odvolání na novou knihu toho druhu,[137]) potom roku 1627 a dvakrát léta příštího.[138])

Třeba vyšetřiti ještě, jak bylo do knihy sentencí zapisováno. K tomu účelu jest třeba srovnati knihu sentencí s počátku století 17. se současným manuálem desetipanským z let 1606—1612.[139]) Zápisy o průběhu jednotlivých roků, které jsou přepsány z manuálu ve formě sentence do knihy nálezů, bývají pravidelně v manuálu kancelovány. Jen výjimkou, a patrně omylem, písař takových zápisů nekanceloval. Ve většině zápisů škrtaných v manuále, tedy v těch, které byly přepsány do knihy nálezů, lze najíti marginální opravy, upravující po stránce stylové původní text. Přes to však i při zapisování do knih nálezů třeba předpokládati mezi manuálem a knihou nálezů koncepty sentencí, neboť vedle zápisů v manuále musil písař sentenci sestavující použíti různých alegátů ke právu složených, jichž použití marginální glossy v manuálech nedosvědčují. Vlastní nálezy desetipanské nečtou se pak také vůbec v manuálech. Soudcové si obyčejně vzali po doslyšení pře čas »na uvážení« a teprv při příštím zasedání vynesli nález. Povinností písařovou bylo již asi před tím sestaviti sentenci, ba někdy možno předpokládati, že písař sentenci jím sestavenou zapsal do knihy nálezů ještě před vynesením konečného nálezu desetipanského, neboť ten jest teprve dodatečně k sentenci připsán.[140])

---

[134]) Rkp. č. 1382. K tomu jest ještě kniha ta značně poškozena, jak bylo pověděno při jejím popisu.

[135]) Rkp. 1385, f. 267, 305 (manual. decemv. V. U. 1606—12)

[136]) Rkp. č. 1381. v rejstříku při liteře .H': »Hanuš Prentl žid s Abrahamem z Peřin židem; 120, 128; item vide in libro sentenciarum IX.«

[137]) Rkp. č. 1386, f. 22 (man. decemv. V. U. 1614—16).

[138]) Rkp. č. 1391 f. 188 (man. decemv. V. U. 1624—7), č. 1392, f. 10, 151 (man. decemv. V. U. 1627—30).

[139]) Rkp. č. 1385.

[140]) Rkp. č. 1382, f. 8, 15', 21, 30, 36, 41, 56. 160', 173', 230', 231, 233', 239', 240, 312 (psáno jinou rukou), 313' (item) (liber sentenc. decemv. V. U. 1603—1613). Patrně ne hned na soudě, nýbrž teprve později sem byl písařem přepsán nález

Když tedy stály strany před právem, aby nález vyslechly, nezapsal písař obsahu jeho vůbec do manuálu; buď tak učinil na volný list papíru nebo snad do nějakých register a odtud přímo opsal znění nálezu do knihy sentencí.[141]) Lze-li tedy tento způsob pro první polovici 17. století výslovně konstatovati, lze jej jistě pro 16. stol. předpokládati, zvláště když manuál z let 1578—9 tomu neodporuje; není v něm totiž vůbec konečných nálezů, ba jednou je zpráva přímo o nálezech, které byly vyneseny, ale v manuále zapsány nejsou.[142]) Tím, že někdy předem zapsána sentence písařem složená a potom teprve konečný desetipanský nález, jindy zase sentence i nález najednou, možno si vysvětliti, že pořad zápisů v knize sentencí není přesně chronologický podle dat vynesení nálezu ani jakkoliv jinak. Vždy dodatečně bývá zapisována konfirmace, po případě reformace rady, podala-li strana z desetipanského nálezu odvolání.[143]) Proto možno zase, jako v knize dikt, pozorovati, že písař mezi jednotlivými zápisy nechával větší mezery, aby do nich mohl nález rady vepsati, kdyby se strana desetipány odmítnutá odvolala. Kniha celou svojí úpravou svědčí, že jest prvopisem; není tu však ani kancelovaných zápisů, které by ukazovaly, že z ní bylo opět dále přepisováno jinam. Tak s jednodušším způsobem agendy u desetipánů opět dobře se shoduje, že se u nich najdou knihy sentencí jenom v jedné řadě a ne ve dvou, jako tomu bylo v radě, kde zápisy z obou manuálů současně vedených přecházely do manuálu sentencí a odtud teprve do knih sentencí.

Žádný jiný druh knih u desetipánů, mimo manuály, nemůže se tak podrobně sledovati během 2. půle 17. stol. a v stol. 18., tedy v době písemného řízení, jako knihy sentencí. Slyší se o nich několikráte r. 1659[144]) a 1660, kdy, jak bylo pověděno, měli desetipáni dvě knihy toho druhu, totiž českou a německou. Stav ten trvá snad do r. 1756; z let 1663—1689 je totiž zachována německá kniha sentencí.[145]) Počátkem 18. stol. se sice

---

z konceptu, který si písař pořídil při vlastním ohlášení nálezu. K této domněnce vede povaha nálezů, které činí dojem čistopisu, mimo to čte se v manuále č. 1385 ojediněle jeden nález, který sem spolu s jinými prázdnými listy jest vevázán (list není číslován); ten jest snad konceptem nálezu přímo na soudě na volný list pořízený, který byl pak písařem přepsán do knihy sentencí.

[141]) Srov. pozn. v rkp. č. 1385, f. 267: »Vide libro sentenciarum XIV., fol. 270« (man. decemv. V. U. 1606—12), v manuálech č. 1390 a 1391 jest často zapsáno: »publikována vejpověď, strany žádaly za vejpis, povoleno.« — výpověď vlastní však zapsána není. Jindy: »na to se stalo dictum, které jest libro sentenciarum fol. 143 vepsáno«, rkp. č. 1392, f. 16 (man. decemv. V. U. 1627—30) neb »najde se dictum libro sentenc., fol. ...«; rkp. č. 1392, f. 32, 44.

[142]) Rkp. č. 1383, f. 51', podobně výslovně se děje zmínka na fol. 62 o nálezu, který v manuále zapsán není (man. decemv. V. U. 1578—9). Výjimkou je nález zapsaný v č. 1385, f. 152' (man. decemv. V. U. 1606—12).

[143]) Rkp. č. 1382, f. 3, 5, 11', 18', 22, 26', atd (lib. sent. decemv. V. U. 1603—13).

[144]) Rkp. č. 1246, f. 76', 77', 79', 84', 100, 104, 115, 213 (prot. decemvir. V. U. 1658—61).

[145]) Rkp. č. 1142.

na řadu let zpráv o knihách sentencí nedostává, slyší se však o německé knize sentencí pro léta 1740—1756,[146]) kterýž rok je asi posledním z let, kdy měli desetipáni dvě řady knih sentencí. Příštího léta čte se totiž odkaz prostě na knihu sentencí, bez bližšího označení.[147]) Podobný odkaz podává také ještě rok 1760.[148]) Tu však naposled a odtud shledávají se zápisy sentencí napořád v protokolech desetipanských. Ptá-li se kdo po příčině, jistě se nabídne domněnka, že prostě od roku 1760 desetipáni knihy sentencí vůbec neměli. Domněnka zdá se zcela oprávněná, neboť jest i vysvětlitelná příčina této změny. Jeť to rok po tom, co po prvé zůstal v písařském úřadě u desetisoudců z původních dvou písařů řádných a třetího výpomocného písaře jediný. Pro vyslovené mínění najde se však ještě jiné potvrzení. Ze zprávy z roku 1775 lze se dověděti, že desetipánům toho roku apelačním dekretem bylo nařízeno opatřiti si knihu sentencí.[149]) V seznamu desetipanských knih pořízeném při likvidaci úřadu se pak připomíná skutečně nová kniha sentencí teprve z let 1775—83.[150]) Je tedy nepochybně doloženo, že před rokem 1775 desetipáni knihu sentencí neměli. A tu, zdá se, nic neodporuje tomu názoru, že to byl skutečně rok 1760, kdy tento druh knih zanikl, aby teprve r. 1775 byl obnoven. Z povahy protokolů pak vyplývá odůvodnění třetí. Již v 16. stol. bylo pravidlem, že nálezy do manuálů nebyly zapisovány; způsob ten se pak uchoval nepřetržitě dále do 18. stol. Teprve od r. 1760 pozoruje se, jak bylo řečeno, že v protokolech jsou zapisovány sentence, což trvá právě do roku 1775. Odtud čtou se v protokole znovu a znovu, na každé straně, odkazy na knihu sentencí. Lze tedy, tuším, pravděpodobnost zaměniti jistotou. Zavedením písemného řízení změnil se také obsah sentencí, které dotud sestavoval k nálezům desetipanským písař a které obsahovaly vylíčení celého právního procesu ve všech stadiích. Nová sentence obsahuje nyní pouhé odůvodnění nálezu desetipanského;[151]) proto se odtud také nenajdou v protokolech registrační škrty, kterými si dříve pomáhali písaři při sestavování sentencí. Vedle vlastních sentencí bývají v knihách sentencí, jak bylo zmíněno, zapisovány někdy také přísahy, jindy i dikta interlokutorní, když desetipáni neměli vlastní knihy dikt. Zjev ten ostatně ukazuje opět, že mezi diktem interlokutorním a nálezem konečným ani v době řízení písemného, zcela podobně jako v době starší, nebylo vždy přesně rozlišováno.

S kompetencí desetipanského úřadu těsně souvisí, že byly v něm vedeny zvláštní knihy obligační nebo transakcí, v nichž byla zapisována hlavně přiznání k dluhům, jimiž se současně dlužník zavazoval na určité terminy

[146]) Sbírka listin I. 603.

[147]) Rkp. č. 1400, f. 91' (protoc. decemv. V. U. 1756—9).

[148]) Rkp. č. 1401, f. 59' (protoc. decemv. V. U. 1760—63).

[149]) Rkp. č. 1403, f. 247'—249', 255—256 (protoc. decemv. V. U. 1669—77).

[150]) Sbírka listin I. 603.

[151]) „allemahl die ursach in denen urthln, warumben sie also gesprochen zubenennen haben. Weingarten: Manuductio, str. 23.

věřiteli zaplatiti. Nejstarší zachovaná taková kniha úřadu desetipanského jest však teprve ze 17. století od r. 1619.[152]) Náhodou lze však zjistiti, že kniha ta byla jmenována »pátou knihou obligací«;[153]) již ta okolnost dovoluje tedy předpokládati, že existovaly podobné knihy také dříve, a skutečně lze najíti obdobnou knihu, která se jmenuje »čtvrtou knihou obligací« po prvé roku 1608. Zapisováno bylo do ní určitě ještě roku 1617.[154]) Jinou zmínkou lze stejnou knihu obligací zjistiti také roku 1563.[155]) Možno tedy snad již předem říci, a z dalšího bude to také patrno, že podobné knihy obligační třeba u desetipánů předpokládati nepochybně od samého vzniku úřadu. V době ústního procesu do obligačních knih byla zapisována přiznání dlužníků a jejich zápis na určité terminy platiti »pod exekucí, jako by všichni rozkazové na vrch práva dovedeni byli«,[156]) neb »jakoby do slunce západu rozkazy prošly«,[157]) nebo konečně pod »postavením do vězení«.[158]) Strana se přiznávala obyčejně »oustně před větším počtem pánů soudcí« a žádala o zapsání do knih.[159]) Jindy zase přiznala se strana jenom před starším desetipanským.[160]) Možno také najíti vklady v knize obligací, které jsou zapsány, jak jich data svědčí, ve dnech, kdy se na soudných věcech nesedělo.[161]) K původním zápisům dlužním připisovány později kvitance, když byl věřitel uspokojen.

Vedle zápisů ve vlastních desetipanských knihách obligací, jichž existence se prozatím pro první půli 16. století předpokládá, nalezne se řada zápisů o dlužních přiznáních učiněných před desetipány v radním manuále věcí nesporných a v radních knihách obligací. Jak možno srovnáním většího počtu takových zápisů zjistiti, byla tam zapisována všechna

---

[152]) Rkp. č. 1389 z let 1619—1674.

[153]) Rkp. č. 1389, f. 49', 78 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74), č. 1391, f. 219 (protoc. decemv. V. U. 1624—27).

[154]) Rkp. č. 1385 f. 168', 320' (manual decemv. V. U. 1606—12), č. 1389, f. 15 se cituje: »zápis Šalamouna kantora, žida pražského v předešlých knihách zápisných f. 262 zapsaný«, pod č. 1389, f. 49, jindy: »dal přečísti smlouvu libro obligacionum 4°, f. 315 zapsanou«. č. 1391. f. 99 (protoc. decemv. V. U. 1624—27).

[155]) Rkp. č. 2121, f. 34' (liber oblig. V. U. 1561—72).

[156]) Rkp. č. 1389, f. 83 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[157]) Rkp. č. 1381, f. 164 (liber dict. decemv. V. U. 1579—1601), č. 1389, f. 55' (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[158]) Rkp. č. 1389, f. 2, 76' (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[159]) Rkp. č. 1389, f. 29, 31, 40, 59, 76, 76', 83 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74), č. 99, f. 92 (starom. kn. smluv a zvodů 1519—28).

[160]) »Stojíc osobně při knihách pánů desíti soudců přiznala se…«, rkp. č. 1389, f. 28' (lib. oblig. decemv. V. U. 1619—74). »Před Janem Křížem z Ostrova, jedním z prostředku pánů soudců, an ještě páni soudcové na právo nezasedli…«, rkp. č. 1385, f. 258 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[161]) Lze zjistiti srovnáním manuálu č. 1390 a knihy č. 1389. Tuto okolnost lze si vysvětliti jen tím, že zápisy jen před desetipány ohlašované byly menší důležitosti. Závazky na domy prošly pak beztoho ještě řádným novým ohlášením před radou kde na zvláštní ohlášení v radě a zapsání v kanceláři hořejší bylo přísně dbáno. Srv. Vojtíšek: Písaři, str. 21, zv. ot.

taková přiznání, kterými splacení dluhu bylo pojištěno na majetku gruntovním. Vyžadovala toho totiž evidence o majetku měšťanů, aby všechny takové hypothekární závazky na majetku měšťanstva tkvící byly na jednom místě zapsány.[162]) Zápisy toho druhu před desetipány ohlášené lze v radních knihách sledovati již od roku 1519. O tom však, jak závazky před desetipány ohlášené docházely zapsání v knihách radních, není vždy zpráv. V 1. polovici 16. století jen zcela výjimečně jmenuje se »relátor«, který zápis před desetipány učiněný donesl do rady a po vysvědčení před konšely dal vložiti do knih.[163]) Roku 1520 jsou to při zapsání dluhu záduší sv. Petra na Poříčí dva kostelníci téhož kostela[164]) jako osoby zvláštní důvěry požívající, při tom však zároveň jsou stranou, v jejíž prospěch zápis byl skládán. Roku 1533 jmenuje se při jiném zápise relátorem Jan Pardubský, desetipanský písař.[165]) Než z těchto dvou případů nelze vysloviti ani domněnku, kdo byl relátorem ve všech těch případech, kdy relátor výslovně jmenován není.[166]) Teprve od roku 1576 dosti pravidelně můžeme zjistiti zapsaného relátora. Jest jím jeden nebo dva z »prostředku pánů soudcí«.[167]) Pak byl tedy způsob zapisování ten, že jeden z desetipánů osobně vysvědčil u knih radních pořízení, které se před desetipány stalo, a dal zapsati. Zápis byl vložen do radního manuálu věcí nesporných a odtud přepsán do vlastních radních knih obligačních.[168]) Již povahou radních knih obligací jest dáno, že nejsou tu všechny závazky na gruntovní majetek před desetipány vložené zapsány, neboť nebyly tam vkládány zápisy na židovské grunty. Ty totiž zapisovány, ať učiněny před radou nebo před desetipány, do knih židovských.

Uváží-li se tedy způsob zapisování obligací ohlašovaných před desetipány, jistě možno pozorovati pevný systém. Při tom nemůže překážeti, že dvakrát lze najíti prostý zápis dluhu bez pojištění na domě zapsaný v radních knihách obligací[169]) a několikrát naopak dluhy na domech pojištěné v obligačních knihách desetipanských.[170]) Celkový systém tím není

[162]) Rkp. č. 99, f. 18, 37, 50, 54, 58'—9, 68', 70', 71, 87, 92', 107', 125, 125', 150', 155, 174' (starom. kniha smluv a zvodů z let 1519—28), rkp. č. 100, f. 118 (liber oblig. sen. V. U. 1542—54), rkp. č. 2098, f. 152', 162', 267, (kniha zápisů dluhů a zvodů St. města 1529—35), rkp. č. 2122, f. 20, 30, 30', 117, 130' (liber oblig. senat. V. U. 1572—83).

[163]) V. Vojtíšek: Manuály, str. 17, zv. ot.

[164]) Rkp. č. 99, f. 89 (starom. kniha smluv a zvodů 1519—28).

[165]) Rkp. č. 2098, f. 364 (kn. zápisů, zvodů St. m. p. 1529—35).

[166]) V. Vojtíšek: Písaři, str. 20, konstatuje, že zvláště v knihách staroměstských, byli relátoři zapisováni nepravidelně.

[167]) Rkp. č. 2122 f. 172, 206', 329, 352', 398', 433 (liber oblig. albus V. U. 1572—83), č. 2230, f. 1, 358', 383' (liber oblig. V. U. 1583—93), č. 2231, f. 328' (liber oblig. V. U. 1592—1601), č. 1226, f. 66 (manuál radní věcí nesp. 1575—79).

[168]) Rkp. č. 1226, f. 7, 18', 24, 38', 50', 80, 83', 113', 114, 115, 150, 159, 190 (manuál radní věcí nesp. 1575—79), č. 1226, f. 98' = 2122, f. 206', č. 1226, f. 66 = 2122, f. 172.

[169]) Rkp. č. 99, f. 54, 107' (starom. kniha smluv a zvodů 1519—28).

[170]) Rkp. č. 1389, f. 54, 59, 123, 249 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74)

nijak porušen.[171]) Nalézá-li se pak týž způsob zapisování takřka od samého založení úřadu (totiž od r. 1519), jako v druhé půli 16. století, kdy jest zjištěna existence obligačních knih u desetipánů, jistě nejen možno, nýbrž nutno existenci obdobných knih pro 1. půli 16. století předpokládati.

Zcela obdobně jako závazky o placení dluhů byly zapisovány do knih obligací také smlouvy o dluhy před desetipány zavřené. Strany se přiznávaly k smlouvě před soudci nebo při knihách, zachování její staršímu rukoudáním slibovaly a žádaly o zapsání.[172]) Smlouvy, které se týkaly majetku domovního, zapisovány zase v radních knihách obligací, podobně jako přiznání k dluhům.[173]) Stala-li se naopak ve věcech negruntovních smlouva podle desetipanského přísudku v radě, vysvědčili před pány soudci dva konšelé, že smlouva byla zavřena a zapsána do desetipanských obligačních knih.[174]) V nejstarší zachované obligační knize z 20. let 17. století lze najíti také příklady, že si strany přinesly k úřadu smlouvu podepsanou a zpečetěnou a žádaly za její zapsání. Písař při zápisu do obligační knihy zachoval úplně formu předložené smlouvy, napodobil také podpisy a vyznačil pečeť.[175]) Tento způsob zapisování smluv vešel v užívání vlivem recepce práva římsko-kanonického, které pozvedlo vážnost listiny nad zápis právního pořízení do úřední knihy. Možno jej asi již předpokládati také v knihách obligací z konce 16. století.[176])

Bylo již zmíněno, že do knih obligací byly zapisovány také kvitance svědčící o zaplacení dluhu. Ale je možno dodati, že často, ne-li dokonce častěji než kvitance, bývaly za obligacemi zápisy jiného druhu. Platí to ovšem jenom o radních knihách obligací, neboť jen do nich směl býti vkládán tento druh zápisů, totiž zvody na domy dané desetipány. Zápisy o zvodech jsou v souvislosti se zápisy obligací v radních knihách, neboť v nich se zavazoval dlužník a pojišťoval zaplacení na svém domě »pod zvodem a zmocněním«. Desetipánům nenáleželo zapisovati do svých knih takové obligace, protože se týkaly věcí gruntovních, a proto nezapisovali ve svých obligačních knihách ani zápisů o zvodech.[177]) Jenom rozkaz,

---

obligace ty patrně ještě také vloženy do radních knih, alespoň v obligaci na fol. 249 čtou se »relatorové ke knihám městským«.

[171]) Zcela obdobný systém byl také v zapisování věcí gruntovních od šestipánů. Rkp. č. 2230, f. 118, 154 (liber obl. V. U. 1583—93), č. 2231, f. 16, 43', 81', 82', 206 (liber oblig. V. U. 1592—1601).

[172]) Rkp. č. 1389, f. 24, 28, 46, 75 (liber oblig. decemv. V. U. ab anno 1619).

[173]) Rkp. č. 99, f. 173 (starom. kniha smluv a zvodů 1519—28), č. 2121, f. 313' (liber oblig. V. U. 1561—72), č. 2122, f. 307, 329 (liber oblig. V. U. 1572—83) č. 2230, f. 393 (liber oblig. V. U. 1583—93), č. 2231, f. 482' (liber oblig. V. U. 1592—1601).

[174]) Rkp. č. 1389, f. 14 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[175]) Rkp. č. 1389, f. 54, 67, 74, 111, 229, 236', 237', 240, 240', 242, 245, 246, 248', 252, 254', 257', 258' 259', 260 atd. (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[176]) Srv. knihu oblig. novoměstskou č. 2225, f. 51' obdobný zápis z roku 1597.

[177]) Rkp. č. 99, f. 54, 132 (starom. kn. smluv a zvodů z let 1519—28), č. 100, f. 5 (liber oblig. V. U. 1542—54), č. 2098, f. 284, 372, 401' (kniha zápisů dluhů

který soudcové poslali rychtáři, aby zvod provedl, byl zapsán v jejich manuálu.[178]) Vzdal-li dlužník po daném zvodu svůj dům věřiteli, zápis o tom učiněn opět do radních knih obligačních.[179])

Tím byl by snad vyložen obsah desetipanských knih obligací v čas ústního procesu a poměr jejich k obdobným knihám radním. Zůstává při tom však stále jedna otázka nerozřešena, jak se dostávaly zápisy do knih obligačních, zda nutno předpokládati koncepty, po případě jakého druhu koncepty. Po bližším přihlédnutí a srovnání poměrů v radě jest zřejmo, že jde o řešení širší otázky, totiž zda měli desetipáni v době ústního řízení manuál nesporných věcí. Vojtíšek ve studii o manuálech radních Nového města pražského[180]) sestavil dvě tabulky, na nichž vyznačil souvislost manuálů radních s jinými knihami, které v radě byly vedeny v 16. století. Na první tabulce vychází od manuálu věcí nesporných a určuje, že z něho bylo psáno do knih kontraktů, přípovědí, práv měšťanských a obligací. Na druhé tabulce vychází od dvou současně vedených manuálů věcí sporných, z nichž bylo přepisováno do knih rukojemství, sentencí a dikt. Jde tedy o to, zda platí toto schema také pro desetipanský úřad a jsou-li tedy jeho knihy obligační přepisy z manuálu věcí nesporných, či zda nutno sestaviti pro desetipanský úřad schema jiné. K odpovědi může vésti srovnání manuálu desetipanského od r. 1623 a desetipanské knihy obligační od r. 1619.[181]) Již na první pohled jest patrné, že obě jsou zcela podobně zařízeny, ale úpravou tak shodné, že není možno mysliti, že by jedna byla konceptem a druhá čistopisem. K témuž úsudku dojde se také, srovnají-li se knihy po stránce věcné. Nenajdou se sice zápisy, které by z jedné knihy byly přešly do druhé, ale obě knihy se zřetelně doplňují. Víc objasní určitý případ.

Rkp. č. 1390, fol. 37—37' (20. Juli).
Adam Pion s Řehořem Čeplechou a Martou, manželkou jeho.

Adam Pion na místě Zuzany manželky své vedle obeslání na Řehoře Čeplechu a Martu, manželku jeho, podal šuldprifu ku přečtení, a poněvadž manželka jeho vedle jiných věcí ten šuldprif jest dostala, žádá toho dluhu za dopomožení.

Řehoř Čeplecha na místě manželky své osobně ohlásil se, že se k dluhu

Rkp. č. 1389, f. 32'—33 (20. Juli).

Řehoř Čeplecha jinak Račiovský, měštěnín Starého města pražského, i na místě Marty, manželky své, stoje osobně před pány soudci Starého města pražského, dobrovolně se přiznal, jakož slyševše na sebe žalobu od Adama Piona na místě Zuzany manželky jeho před dotčenými pány soudci pro summu dluhu pravého a spravedlivého 100 kop m. i s ouroky zadržalými podle šuldpri-

a zvodů St. m. 1529—35), č. 2134, f. 170', 298', 331', 355 (kniha oblig. St. m. 1528—47), č. 2193, f. 50—50', 212, 218, 221 (liber contrac. N. U. 1548—59).

[178]) Rkp. č. 1383, f. 19', 48, 89, 144, 235, 274 (man. decemv. V. U. 1578—9) 144. poznámka: »Vydán zápis rychtáři«, č. 1385, f. 85, 125' (man. decemv. V. U. 1606—12).

[179]) Rkp. č. 2093, f. 20, 39', 48 (lib. contr. N. U. 1518—21).

[180]) Str. 16. zvl. otisku.

[181]) Rkp. č. 1390 a 1389.

zná a žádá, aby se páni ráčili přimluviti, aby jim Adam Pion sčekání do svatého Havla té summy učinil, že mu rádi chtějí při tom čase zaplatiti, a že za všecky rozkazy právní přijímá.

Adam Pion na přímluvu pánů soudců k žádosti jeho povolil, a za vepsání do knih, kdež náleží, žádal, k čemuž se obě strany přiznaly.

fu, jehož aktum v pátek na den sv. Šimona a Judy, apoštolův páně, léta 1616, jim manželům povinnou, že chtíce se dalšího právního zaneprázdnění uvarovati, takovou summu jim Adamovi Pionovi a Zuzaně, manželům, při sv. Havle od actum zápisu toho nejprve příštím konečně zaplatiti chtějí a připovídají. A to pode všemi pokutami, nejináč, než jakoby pořadu práva až do západu slunce proti nim dovedeno a vykonáno bylo. K čemuž jsou se oboje strany přiznaly a za zapsání do knih úřadních těchto žádaly. Actum in iudicio X virorum, f. 5. post divisionem s. apost. domini 20. juli anno 1623.

Podobných příkladů bylo by možno uvésti více. Z nich vyplývá poměr knihy obligační č. 1389 a manuálu č. 1390. Kniha č. 1390 jest protokolem o věcech na soudě projednávaných; do knihy č. 1389 zapisováno to, co náleželo desetipánům z věcí nesporných, totiž přiznání k dluhům a smlouvy o jejich placení. Obě knihy jsou prvopisem a doplňují navzájem obraz věcí před desetipány projednávaných. Kniha č. 1389 jmenuje se sice »knihou obligací«, ale vznikla jinak než stejnojmenné radní knihy, nepředpokládá totiž existence manuálu věcí nesporných, kam v radě byly zapisovány smlouvy a přiznání k dluhům. Desetipanská kniha obligační je zároveň prvopisem i čistopisem. Samo jméno její již dokazuje, že chce býti považována za více než pouhou knihu příruční — manuál věcí nesporných. Naznačuje to také svým zařízením. Na rozdíl od manuálu, kde jsou za datum denní prostě řaděny zápisy o věcech toho dne na soudě projednaných, v knize obligační je každý zápis zvláště datován. Nejsou to pouhé zápisky, jsou to vklady právního pořízení, jaké máme v radních knihách obligačních. Při zapisování do knih obligačních dlužno rozlišiti dva stupně: ohlášení stran na soudě a ohlášení při knihách, jehož výsledkem je definitivní zápis. Kdežto však v radě, kde agenda byla mnohem větší, nesporné věci na soudě ohlášené byly zapsány nejprve do manuálu věcí nesporných a pak teprve do knih obligačních, při čemž jeden z konšelů fungoval jako relátor, u desetipánů byl postup mnohem jednodušší. Zapisováno bylo jen jednou a nejmenuje se někdy vůbec nikdo ze soudců relátorem. Jako relátoři jsou soudci totiž jmenováni jen tehdy, když byli zároveň smluvci zapisované smlouvy. Jde-li o pouhé přiznání k dluhu, k němuž dlužník dobrovolně přistoupil bez prostředkování soudců, stačilo nepochybně pouhé ohlášení stran, neboť relátor jmenován není.

Jak patrno, lze pro zapisování obligací zjistiti dosti přesná pravidla. Najde-li se pak také v době ústního procesu výjimečně v manuále za-

psáno přiznání k dluhu,[182]) třeba to, tuším, vysvětliti jenom tak, že obligační kniha, kam zápis o tom náležel, nebyla právě po ruce. Bylo-li tedy zjištěno pomocí radních knih obligačních, že obsah podobných knih desetipanských byl v 16. století týž jako v století 17., neodporuje, tuším, nic domněnce, že také způsob zapisování do knih obligačních, který lze u desetipánů konstatovati pro počátek století 17., platí také v století předešlém. Celkem lze tedy míti s určitostí za to, že u desetipánů nebylo základního systemu vedení dvojích manuálů, věcí sporných a nesporných. Nebylo jich ani třeba, neboť desetipanská kompetence v nesporných věcech byla mnohem užší než kompetence městské rady. Koupě, vzdání, smlouvy a připovědi na domy, věci týkající se práv měšťanských, smlouvy manželské ani věci kšaftovní a sirotčí desetipánům nenáležely. Tak zbyly vlastně jen smlouvy a přiznání k dluhům, která také u desetipánů z věcí nesporných byla zapisována.

Nyní je snad možno vrátiti se k původní otázce, zda třeba předpokládati, že do obligační knihy u desetipánů bylo zapisováno podle konceptů. Odpověď je značně ztížena tím, že není pro 16. století vůbec u desetipánů obligačních knih, a v 17. století, z něhož pochází nejstarší kniha, byl již značně rozšířen způsob, že si strany dávaly vkládati do knih před tím již písemně vyhotovené smlouvy ve formě listiny, která tak vlastně byla předlohou vkladu do knihy obligační.[183]) Jak jest už z předešlého patrno, nutno se však myšlenky na knihu konceptů ve formě manuálu věcí nesporných předem vzdáti. Nejvýše bylo by možno mysliti na zcela stručné poznámky na volných listech papíru písařem činěné. Než ani těch není třeba předpokládati. V dané obligační knize[184]) jest sice málo korektur, ale třeba uvážiti, že o nic víc jich není v současném desetipanském manuálu, pro nějž konceptů jistě nebylo. Záleželo tu na písařově zručnosti, podle níž vnější úprava knihy dopadla. Celkem možno sice mysliti, že do knihy obligací psáno bylo přímo podle ohlášení stran, přece však není možno z jediné zachované knihy obligační vyvoditi všeobecně platné závěry a tak nelze, než otázku existence stručných poznámek, porůznu psaných, jako pomůcku při zapisování do knihy obligací nechati nerozřešenu.

Půjde nyní ještě o to naznačiti stav knih obligací a způsob zapisování do nich, když byl zaveden písemný proces. Do nového období uvádí zmíněná kniha obligací pro léta 1619—1674. Tu třeba jenom dodati, že od roku 1664 nutno ji blíže určovati jako českou knihu obligací, neboť odtud jsou u desetipánů také německé knihy toho druhu.[185]) O českých možno

---

[182]) Rkp. č. 1385, f. 230, 258 (man. decemv. V. U. 1606—12), č. 1392, f. 6 (man. decemv. V. U. 1627—30).

[183]) Rkp. č. 1389, f. 14, 25, 32, 39', 42', 44, 61' atd. passim (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[184]) Rkp. č. 1389, f. 14, 25, 32, 42', 44, 61', 71' atd. (lib. oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[185]) Kniha č. 1395.

mluviti bezpečně ještě roku 1691, roku 1712 měli však desetipáni jistě už zase jenom jedinou knihu obligační a zvláštních českých už není.[186]) Pro další léta 18. stol. není pro obligační knihy u desetipánů zpráv. Jen to je jistě známo, že zanikly, neví se však kdy. Jenom jako domněnku lze vysloviti, že zašly v roce 1760 současně s knihami sentencí, kdy se najde pro tento fakt nejsnáze odůvodnění ve vnitřních poměrech desetipanského úřadu. Mimo to se v protokolech od roku 1760 nalézá hojně podrobných zápisů obligací, kdežto dříve tu bývaly o nich jen stručné poznámky. Není-li jisté, kdy obligační knihy přestaly býti vedeny, známa je za to určitě doba, kdy došlo k jejich znovuzřízení. Stalo se to totiž zmíněným dekretem radním z 18. ledna 1775,[187]) podle něhož desetipáni ještě téhož roku v červnu novou obligační knihu založili.[188]) Zajímavé jest, že zcela podobně jako na Starém městě vyvinuly se také poměry v Novém městě, kde na apelační rozkaz obnovili desetipáni také obligační knihy, ale již roku 1773.[189])

Hlavní změnou, která nastala v rázu zapisování obligací u desetisoudců zavedením písemného řízení, bylo to, že odtud nenáležely již před soudce obligace, jimiž se dluhy pojišťovaly na majetku nemovitém; nebylo tedy třeba dále styků mezi desetipány a radními knihami obligačními. Jiná změna, ke které došlo, vyplynula z rázu nového protokolu. Ten snaží se, třeba stručně, registrovati vše to, co bylo před soudci vykonáno. Bylo tedy zcela logické, že poznamenáváno do něho také, když se některa strana přiznala k dluhu, když o dluh byla zavřena smlouva nebo když byla složena na právo písemně uzavřená smlouva o dluh neb písemný slib dlužníkův na určité terminy platiti. Najdou se tedy od doby písemného řízení všechny obligace zapisovány vlastně dvakráte, totiž v protokole krátce a obšírně v obligační knize.[190]) Změna pozoruje se teprve asi od roku 1760, kdy počínají pravidelné zápisy celých obligací podrobně zapsaných v desetipanských protokolech. Příčina toho byla již vysvětlena; nebylo prostě desetipanských knih obligačních. Že názor je správný, svědčí nejlépe okolnost, že se znovuzřízením obligačních knih u desetipánů roku 1775 rázem také přestávají podrobné zápisy obligací v protokole. Ba odtud ony stručné zápisy o obligacích, které byly zjištěny v protokolech 2. půle 17. století a 1. půle 18. století, ještě se zkracují na pouhou heslovitou poznámku, jejíž schema zní: »Pan N. N. s N. N. k zaplacení dluhu (po př. k exekuci, neb k rozkazu) vide librum transactionum fol. . . .« Vrací se tedy celkem stav konce 18. stol. k způsobu, který se vyvinul za-

[186]) Srv. str. 799.

[187]) Rkp. č. 1403, f. 247'—249'.

[188]) Liber transactionum von 9. juni 1775 bis 22. maji 1783.

[189]) Rkp. č. 1418, f. 21 (lib. decr. decemv. N. U. 1770—83).

[190]) Rkp. č. 1389, f. 248', 249, 249', 252, 252', 253', 254, 255, 255', 258, 287 č. 1393, f. 14, 29, 33, 44, 58', 61', 70, 74', 76, 256, 119. Výjimkou jest 1389, f. 248, která není v protokole; není však vůbec protokolu o sedění ze dne, kdy byla zavřena, patrně tedy poznamenána do druhého protokolu.

vedením písemného řízení, vlastně jen s nepatrnou změnou, kterou si vynutil praktický duch nové doby. V rázu obligací se vlastně zavedením řízení písemného nezměnilo nic, a lze celkem platnost všeho, co bylo pověděno pro dobu starší, rozšířiti na 2. polovici století 17. i století 18.

Se zapisováním obligací souvisí velmi těsně zapisování kvitancí, tak těsně, že pokud by se jednalo jen o dobu ústního řízení, bylo by o zapisování obligací i kvitancí třeba mluviti v jedné souvislosti. Již tím je vlastně řečeno, že v době ústního řízení byly kvitance o dostiučinění smlouvám a placení dluhů zapisovány jenom do knih obligačních. V době ústního řízení byly kvitance psány do obligačních knih zvláštními zápisy, podobně jako vlastní obligace;[191]) častěji však kvitance poznamenána jen zcela krátce za původním zápisem obligace, stejně v desetipanských knihách jako v radních.[192]) V kvitancích, které byly před desetipány jen ohlášeny a pak v obligačních knihách radních zapsány, bývá opět jmenován zvláštní relátor z desetisoudců, který vklad do knih radních obstaral.[193]) Jen zcela výjimečně lze najíti, že kvitance jest zapsána v desetipanském manuálu.[194]) Ve dvou případech (našel jsem celkem čtyři) lze však ukázati, že kvitance byla potom také přepsána do obligační knihy. Jednou jest v manuále při zápisu kvitance totiž poznámka »Ingrossatum«, po druhé svědčí o zapsání registrační škrt. Od zavedení písemného procesu jsou poznámky o kvitancích na zaplacení dluhu podle smlouvy zapsány ovšem zcela obdobně jako obligace vždy v protokolech. Vlastní zápisy kvitancí čtou se pak zase v obligačních knihách. Vylíčený stav možno sledovati až do roku 1649, kdy zápisů kvitancí v knize obligací již není.[195]) Příčinu toho zjevu lze určiti tentokrát zcela bezpečně. Téhož roku čte se totiž v protokole několikráte zmínka o kvitanci, která jest zapsána v »knize kvitancí«.[196]) Podobné odkazy pozorují se pak také v následujících letech, naposledy roku 1662.[197]) Jak dlouho lze existenci tohoto druhu knih u desetipánů předpokládati, těžko říci. Příčina jest v tom, že důvod, který v jiném případě by byl rozhodující pro řešení této otázky, jeví se tu po srovnání s poměry v radě takřka bezcenným. V radě totiž mají zvláštní knihy kvitancí nepřetržitě aspoň od roku 1579,[198]) přes to však v radních obligačních knihách také po tomto roce najde se ne-

---

[191]) Rkp. č. 1389, f. 74' (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[192]) Rkp. č. 1389, f. 1, 22, atd. passim (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[193]) Rkp. č. 99, f. 87 (starom. kniha smluv a zvodů 1519—28), č. 2121, f. 104 (liber oblig. sen. V. U. 1561—72), č. 2122, f. 105', 398' (liber oblig. V. U. 1572—83), č. 2230, f. 1, 292', 383', 389 (liber oblig. V. U. 1583—93).

[194]) Rkp. č. 1383, f. 98 (man. decemv. V. U. 1578—9), č. 1385, f. 291' (man. decemv. V. U. 1606—12), č. 1391, f. 150 (man. decemv. V. U. 1624—27), č. 1392, f. 165 (man. decemv. V. U. 1627—30).

[195]) Naposled rkp. č. 1389, f. 257 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[196]) Rkp. č. 1394, f. 65', 139 (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[197]) Rkp. č. 1389, f. 307 (liber oblig. decemv. V. U. 1619—74).

[198]) Rkp. č. 2179 z let 1579—1650, a následující č. 2178, 2180, 2181, 3684—3745.

jednou zapsána kvitance. Byly tedy někdy zapisovány kvitance do knihy kvitancí, jindy do knihy obligací, bez nějakého zjevného rozlišení. Proto, je-li možno se shledati od 80. let 17. stol. zase se zápisy kvitancí také v obligačních knihách desetipanských,[199]) nelze z toho souditi, že tehdy desetipáni obligačních knih neměli. Těžko co více říci, než že buď ještě v 17. století neb během 18. knihy kvitancí u desetipánů zanikly. V stol. 18. již totiž o nich není nic slyšeti, a to ani u staroměstských desetipánů ani u novoměstských. Nedostatek knih kvitancí v ten čas jest opět jedním z příkladů, jak celkový systém desetipanského knihovnictví byl méně složitý než radního knihovnictví.

Stejně nejistými výsledky, jako při vyšetřování knih kvitancí, nutno se spokojiti, hledí-li se k desetipanským knihám tax. Bylo připomenuto již v odstavci o desetipanských protokolech, že písař protokolu č. 1393 z let 1646—1648 píše pravidelně taxy in margine do této knihy. Táže-li se kdo, kde byly až do té doby taxy zapisovány, nezbude než předpokládati pro dobu ústního procesu nějaká zvláštní registra tax, zvláště když příští vývoj této domněnce přisvědčuje. Zapisování tax do protokolu je totiž jen přechodným zjevem a v protokole následujícím jich už není. Nových zpráv nabývá se teprve roku 1760, ale za to velmi cenných. Tehdy »primátor s kancléřem podnikli revisi kassy depositorum a sportularum« v desetipanském úřadě Starého města pražského, »nahlédli do knihy depositorum a sportularum zpátkem až do roku 1745 a všechno v dobrém stavu pořádnosti vynalezeno bylo.« Z toho je viděti, že nejméně od roku 1745 vedena byla v desetipanském úřadě společná kniha pro deposita a pro taxy. Ze zápisu však plyne ještě víc; kdyby rok 1745 byl rokem vzniku register tax u desetipánů, řeklo by se snad spíše, že rada »visitirovala« od počátku knihy tax. Celkem tedy lze snad nepřímo ze zápisu souditi, že desetipáni měli podobné knihy tax již před rokem 1745, aniž pro jejich naprostý nedostatek lze termin a quo blíže určiti. V době, pro desetipanskou kancelář nepříznivé, zanikly nepochybně také knihy tax a teprve roku 1775 apelačním rozkazem bylo nařízeno jejich znovuzřízení.[200]) Při tom došlo ještě také ke změně jejich rázu potud, že odděleny byly zápisy tax od zápisů deposit a pro obojí byly založeny samostatné knihy.[201]) Jejich ráz ovšem nelze nijak blíže určiti, nedochovalať se ani jediná.[202])

Brání-li často nedostatek pramenů dověděti se jistějších zpráv o knihách, jimž byla dosud věnována pozornost, odnímá táž okolnost naprosto

---

[199]) Po prvé r. 1673; rkp. č. 1395, f. 52 (liber oblig. decemv. V. U. 1664—91).

[200]) Rkp. č. 1403, f. 247'—249' (protoc. decemv. V. U. 1769—77).

[201]) 15°. Liber taxarum vom 9. januarii 1775 bis 20 februarii 1783. 16°. dergleich von 20. februarii bis 22. maji 1783.

[202]) Dosti podobný vývoj je také na Novém městě pražském, kde knihy tax znovuzřízeny apelačním nařízením z roku 1769, rkp. č. 1416, f. 76 (liber iuram., testim., missiv. et decr. decemv. N. U. 1754—81); r. 1775 slyšíme o knize tax znovu. Bylo totiž desetipánům nařízeno opatřiti ji rejstříkem; č. 1418, f. 29—29' (liber decret. decemv. N. U. 1770—83).

vědomost o knihách, do nichž byly u desetipánů zapisovány peníze na právu ležící. Podle velmi pozdní zmínky, totiž teprve z roku 1624, se zdá, že knihy ty se jmenovaly »libri mandatorum«.[203]) Zapisovány do nich peníze, které strany k desetipanskému úřadu složily v uschování, a kvitance o jejich vydání. Časem skládal písař desetipanskému staršímu počet z těch peněz;[204]) zápisy o tom bývaly také psány asi pravidelně do knih mandatorum, jen výjimkou najdou se někdy takové účty v protokole. Nejpozději roku 1745 možno zjistiti ty knihy pod jiným jménem, a to ve spojení s knihami tax. Jsou to knihy »depositorum et sportularum«, které se patrně během 70. let změnily na pouhé knihy deposit, když zápisy tax v nich přestaly. Knihy ty pak snad nezanikly vůbec. Je o nich slyšeti totiž také po restauraci desetipanského knihovnictví z roku 1775,[205]) aniž lze najíti nějaké nařízení, jímž by byly obnoveny.[206])

V souvislosti s popisem knih dikt a sentencí stala se už zmínka o tom, že do nich byly zapisovány konfirmace a reformace rady, ale třeba vysvětliti i zapisování apelací. Předem jde o dobu do r. 1647, tedy až do zavedení nového apelačního řádu a spolu patrně také přímého odvolávání od desetipánů k apelacím. Když se strana přihlásila k apelaci u desetipanského staršího, poznamenána její přihláška v registrech obsílek a původů;[207]) postup byl tedy týž jako při ohlašování útoků. Současně s přednesením příčin apelace, v níž měl apelant uvésti, proč není spokojen,[208]) musil položiti před desetipanským starším v úřadě nebo v bytě[209]) důkladní peníze podle výše sporné sumy. K získání evidence nad důkladními penězi vedl písař, alespoň po jistou dobu, zvláštní registra,[210]) podle všeho však ne dlouho; slyší-li se o nich mezi lety 1606—12, najdou se záhy potom poznámky o skládání peněz důkladních v manuálech.[211]) Konšelé rozhodli po slyšení žaloby, průvodů a desetipanského nálezu o správnosti tohoto. Svůj nález — konfirmaci nebo reformaci — formulovali pak stereotypním způsobem: »Tu pan purkmistr a rada z plnosti práva svého vrchního povážívše této vejpovědi jakožto pořádně podle práva učiněné, potvrzovati ji

---

[203]) Rkp. č. 1390, f. 115' (man. decemv. V. U. 1623—24).

[204]) Rkp. č. 1390, f. 115' (man. decemv. V. U. 1623—4), č. 1394, f. 90 (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

[205]) Liber depositionum ab anno 1775. Sbírka listin I. 603.

[206]) U desetipánů novoměstských máme zmínku o knize deposit z roku 1770, rkp. č. 1418, f. 24—24' (lib. decret. decemv. N. U. 1770—81).

[207]) Rkp. č. 1381, f. 239: »Ačkoliv se v rejstrech obeslání nenachází na Tomáše a Annu od Jiříka vyzdvižení apelací, však že prvé nežli jest co od něho Jiříka mluveno, on se v tom ohlásil, že nežádá užíti té obsílky jeho.«

[208]) Nesměl se při tom dotknouti soudců; čteme jednou, že apelující nucen »jiné příčiny« apelace sepsati, protože v podaných »se pánů soudcí dotýkal«, rkp. č. 1386, f. 88 (manual. decemv. V. U. 1614—16).

[209]) Rkp. č. 1165, f. 58 (liber dict. V. U. 1558—79).

[210]) Rkp. č. 1385, f. 9, 18', 53 (man. decemv. V. U. 1606—12).

[211]) Rkp. č. 1386, f. 32' a jinde (man. decemv. V. U. 1614—16), č. 1392, f. 125, 125' et passim (manual decemv. V. U. 1627—30).

ráčí.« Šlo-li o reformaci, vloženo na místo potvrzení: »Takto ji napravovati ráčí podle práva«.[212]) Do manuálu radního však vůbec výsledek apelační nebyl zapisován. Nepochybně napsal radní písař, někdy sám kancléř konšelský nález přímo na akta, která byla z desetipanského úřadu do městské rady poslána,[213]) a se všemi ostatními spisy odeslal jej pak k desetipanskému úřadu. Tam volány strany, jichž se apelace týkala, k publikování radního rozhodnutí, které bylo zapsáno do knih dikt nebo do knih sentencí k původnímu nálezu. Zvláštních apelačních knih pro radní nálezy desetipáni patrně vůbec neměli. Složitější byl postup, odvolala-li se strana po roce 1548 od rady dále k apelačním radům. Tu byl pak apelační nález do rady dodaný zapsán nejprve do radních knih apelačních.[214]) Mimo to opsán písařem radním a s akty pře poslán desetipánům. Tam byly apelační nálezy zapisovány patrně hned od r. 1548 podobně jako v radě do zvláštních apelačních knih; druhdy zapsány sem také asi apelační dekrety přímo od apelací desetipánům poslané. K mínění o existenci zvláštních knih vede ta okolnost, že v žádném druhu zachovaných knih apelační nálezy nejsou zachovány, jest tedy třeba míti za to, že byly psány do zvláštních knih dnes ztracených.[215])

Nový apelační řád z r. 1647 na způsobu zapisování změnil málo. Ohlášení apelace dálo se ovšem jinak, v duchu písemného procesu, ale konfirmace a reformace rady zapisovaly se stále starým způsobem, totiž do knih sentencí k původním desetipanským nálezům.[216]) Co se týče apelačních missiv, které měly tehdy mnohem větší význam než v předešlé době, protože byly ve většině případů výsledkem přímého jednání desetipanského úřadu s apelacemi s opominutím rady, nutno výklad o tom spojiti se statí o desetipanských knihách dekretů. S těmi lze se po prvé setkati roku 1648.[217]) Slyší-li se tehdy v lednu o zápisu na fol. 10, možno míti se značnou určitostí za to, že kniha, z níž pochází citát, byla založena roku 1647. Je pak velmi pravděpodobno, že vznik knih dekretů u desetipánů vůbec náleží teprve do nedlouho předchozí doby. Teprve tehdy se vyvinuly pro tento druh knih pod-

---

[212]) Formule konfirmační zapsána jest na přídeští radního manuálu, rkp. č. 1284 a na posledním listě manuálu č. 1285: »Forma confirmacionis appellacionis a decemviris in senatum missae«.

[213]) Jen zcela výjimečně zapsána je roku 1595 v radním manuálu č. 1285, f. 272 (z let 1595—6) konfirmace nálezu desetipanského a z r. 1578, č. 1242, f. 197 (man. radní St. m. 1577—9) reformace nálezu šestisoudců. V manuálu č. 1292 (z let 1615—16) napsána jest také forma konfirmace na přídeští, nad to na fol. 14 a 16 jest po reformaci nálezu úřadu rychtářského.

[214]) Rkp. č. 1029, f. 130', 135, 140, 140', 143', 144', 146, 149', 150', 199, 248, 248', 318', 321, 341 (liber apel. V. U. 1594—1654).

[215]) Že apelace nejsou zapsány v knize sentencí, lze sledovati na knize č. 1382. Jediný zápis apelačního nálezu, asi nedopatřením ingrosátora sem zapsaný na fol. 309, přesvědčuje, že apelační nálezy byly skutečně u desetipánů přepisovány do jejich knih.

[216]) Příklady poskytuje na každé takřka stránce kniha č. 1142 z let 1663—89.

[217]) Rkp. č. 1393, f. 135 (protoc. decemv. V. U. 1646—8).

mínky, stoupl totiž velmi značně vliv apelací a vůbec zeměpanských úřadů na desetipanský úřad.[218]) Do nových knih dekretů byly pak mimo dekrety vyšších instancí zcela určitě také zapisovány dekrety rady, tedy vůbec všechny dekrety na desetipanský úřad došlé; ani tím však obsah jejich není vyčerpán. Zbývá pověděti, že nové knihy dekretů převzaly také úkol starých knih missiv; byly do nich totiž zapisovány apelační nálezy konfirmatorní neb reformatorní. O správnosti toho možno se prakticky přesvědčiti na zachované knize dekretů z let 1699—1754, v níž se střídají zápisy radních dekretů, zeměpanských úřadů i apelatorních missiv. V celku lze míti za to, že stejné obsahem byly desetipanské knihy dekretů od počátku, zvláště když se poznává, že v téže podobě zůstávají až do zániku úřadu. Knih zachovaných sice již není, ale přece může se podati důkaz pro to mínění. Knihy dekretů snad také v 70. letech, v době kancelářské krise u desetipánů jako jiné knihy zanikly.[219]) Známým již apelačním nařízením z roku 1775[220]) byli desetipáni vyzváni, aby založili novou knihu dekretů. Soudcové uposlechli, neboť kniha taková jmenuje se v seznamu knih nalezených při likvidaci úřadu, uvádí se však jako »kniha dekretů a missiv«.[221]) Avšak o způsobu zapisování dekretů a missiv u desetipánů třeba ještě říci, že zpráva o publikaci missiv, jak apelačních, tak radních, byla poznamenávána do protokolů, ba někdy dokonce celé dekrety doslova tam opisovány, třebas bývaly ještě zapisovány znovu do knih dekretů.[222]) Tím spíše tam vkládány dekrety i missivy od 70. let, kdy patrně zvláštních knih dekretů nebylo a přestávalo se jen na protokolech. Ale dekrety vydávané desetipánům bývají povědomy i z knih, jež si vede vydávající úřad. Možno to sledovati u městské rady, kde je zachována od roku 1656 souvislá řada knih dekretací;[223]) nepochybně obdobně tomu bylo i u zeměpanských úřadů.

Zbývá ještě zmíniti se o dvou druzích knih, o nichž vědomosti jsou však nesmírně kusé. První z nich je kniha relací, kniha, do níž desetipáni zapisovali zprávy, které posílali městské radě neb zeměpanským úřadům v odpověď na jejich dekrety. Je o ní slyšeti roku 1649,[224]) dále však už nic, a v knize dekretů od roku 1699 jsou zprávy soudců vyšším úřadům zapi-

[218]) Dříve začínají ovšem již knihy dekretů v radě, totiž r. 1625 (rkp. č. 744).

[219]) Naposled se připomíná r. 1757. rkp. č. 1400, f. 90' (protoc. decemv. V. U. 1756—59).

[220]) Rkp. č. 1403, f. 247'—249', 255—256 (protoc. decemv. V. U. 1769—77).

[221]) »Liber missivarum et decretorum ab a. 1775 bis 24. marcii 1783.« Sbírka listin (I. 603); podobně známe u desetipánů novoměstských č. 1416 (liber iuramentorum, testimoniorum, missivarum et decretorum 1754—1781), rkp. č. 1416 (liber miss. et decr. 1770—83).

[222]) Rkp. č. 1246, f. 93, 95', 97—8, 119', 125' (protoc. decemv. V. U. 1658—1661), č. 1400, f. 90' je doslova zapsán dekret, za ním poznamenáno: »Ingr. libro decr. ab anno 1756, f. 128« (prot. decemv. V. U. 1756—59).

[223]) Rkp. č. 1596 a násl.

[224]) Rkp. č. 1394, f. 79' (protoc. decemv. V. U. 1649—50).

sovány již docela pravidelně;[225]) v době pak, kdy knih dekretů nebylo, také v protokole. A byla ještě kniha miscelaneí, o které se slyší jenom v protokole sepsaném při likvidaci úřadu;[226]) sahala do roku 1729 a v ní nepochybně vedle jiných věcí, jak název svědčí, byly zapisovány odhady majetku dlužníků.

Z celé kapitoly o knihovnictví desetipanského úřadu vysvítá, že způsob úředního zapisování během trvání úřadu podlehl zajímavému vývoji, který ovšem je závislý na vývoji úředního jednání u desetipánů vůbec. Podstatné změny mělo v zápětí zejména zavedení písemného procesu. Než ani během 18. století prakse neustrnula a leckde pozoruje se zjednodušování knihovnictví, kterého si vyžádalo praktické nazírání nové doby. Zvláště s ohledem na radní knihy je viděti, že system desetipanského knihovnictví byl vždy prostší, jako agenda desetipanského úřadu nemohla se rovnati rozmanitosti a složitosti radní agendy. Ale přes to radní knihy měly vliv na uzpůsobování desetipanských knih. A jestliže zprvu nositeli vývoje byli jednotliví písaři a jejich zkušenosti, od 17. století zasahují do jejich zařízení úřadní předpisy, které jdou od zeměpanských úřadů; také to nasvědčuje spoutání městské samosprávy a jejímu ochromování.

SEZNAM DESETISOUDCŮ.

Vhodnou přílohou práce je snad abecední seznam desetisoudců, které bylo možno zjistiti. Nároků na úplnost činiti nemůže; vyplývá to z nedostatku zachovaných pramenů, že v 16. století pro některá leta, totiž 1518—1523 a 1528—1559, o jménech desetipánů není vůbec zpráv. Z týchž důvodů nejsou také úplná data o tom, jak dlouho ten který ze soudců v úřadě zasedal. Zhusta bylo třeba spokojiti se jen zjištěním, kdy se připomíná v desetipanském úřadě (zkratka p.), to jest, kdy se čte v starší době jeho jméno po prvé a naposled v seznamu nově sazených desetisoudců a později v titulárních kalendářích. Jen někdy v 18. stol. bylo také možno přesně zjistiti, kdy byl soudce k úřadu jmenován (zkratka jmen.), jindy zase již od 16. století, kdy zemřel neb jinak z úřadu odešel. Prameny, z nichž bylo čerpáno při sestavování toho seznamu, neuvádějí se podrobně při jednotlivých jménech. Stačí říci, že použito bylo těchto rukopisů: č. 9 (lib. testam. V. U. 1522—34), 69 (liber renovationum magistratus V. U. 1571—1630), 70 (liber renovationum magistratus V. U. ab anno 1630), 162 (manuale consilii V. U. 1564—6), 328 (kniha památná St. m. 1645 až 1675), 329 (kniha památná St. m. 1666—1715), 330 (kniha památná St. m. 1720 až 1729), 994 (liber statutorum V. U. ab anno 1477), 1165 (liber dictorum V. U. 1558—1579), 1234 (manuale cons. V. U. 1553—1556), 1314 (manuale dict. V. U. 1699—1704), 1315 (man. dict. V. U. 1704—1708), 1316 (man. dict. V. U. 1709—1714), 1318 (man. dict. V. U. 1717—1720), 1321 (man. dict. V. U. 1723—1727), 1328 (man. dict. V. U. 1733—1750), 1615 (liber decret. V. U. 1753—1756), 1619 (lib. decret. V. U. 1764—1766), 1621 (lib. decret. 1769—1771), 1622 (lib. decret. V. U. 1771—1773), 1623 (lib. decret. V. U. 1773—1776), 1624 (lib. decret. V. U. 1176—1780), 1625 (lib. decret. V. U. 1780—1782), konečně všech rukopisů desetipanského úřadu.

[225]) Rkp. č. 1396 f. 15—15', 18'—19, 23, 49, 61', 216, 219, 228, 269' (lib. decret. decemv. V. U. 1699—1754).

[226]) »Librum miscelaneorum ab a. 1729, allwo auch die gerichtlichen abschätz.«

Adam z Veleslavína Daniel, p., 1584 červc. 4. — 1590 červc. 13.
Adam z Veleslavína Samuel, p. 1619 červ. 11 — 1620 led. 26.
Allio z Löwenthalu Martin, p. 1694 září 13. — 1699 ún. 3.
Angel z Engelhortu Abraham, p. 1606 červ. 5. — 1616 říj. 24.
Apatekář Matyáš, p. 1571 červc. 4.
Augusta Václav, p. 1575, říj. 10.
Augustin Jan, p. 1579 list. 10.
Bach František, jmen. 1707 srp. 8., odešel před 1710.
Bakalář od Hřebenů Václav, p. 1524 břez. 14.
Bartels Jan, jmen. 1713 červc. 24, p. do 1721.
Baumann Martin, p. 1715—1742.
Bayer Pavel, p. 1704.
Behm Eliáš, šmukýř, p. 1579 listop. 10.
Běchovský Mikuláš, p. 1524 břez. 14. — 1526 břez. 12.
Benek Frant. Dionysius, p. 1737—1751.
Berkold Jiří, p. 1661 břez. 14.
Bettengl Krištof, p. 1574 led. 29., 1581 pros. 18.
Bílek Cyprián, p. 1584 červc. 4. — 1590 červc. 13, 1602 červc. 23.
Bílek Václav, p. 1612 listop. 5.
Biner Jan Krištof, p. 1674 led. 30. — 1690 pros. 14.
Bink Jan Mořic, p. 1678 února 9. — 1682 červc. 25.
Bláha Rafael, p. 1705—1707.
Blovský Jan Karel, p. po 1723 května 10. — 1725.
Bohemitský Vít, p. 1611 srp. 4.
Böhm Aurelius, p. 1671 červc. 14. — 1674 led. 30.
Bohutský z Hranic Jonata, p. 1619 červ. 11. — 1620 led. 26.
Borek z Hornic Václav, p. 1602 červc. 23.
Brada Daniel, p. 1619 červ. 11, 1622 říj. 21., zemřel před listop. 1623.
Bresl Kašpar Melichar, p. 1627 února 22.
Buček Mikuláš, p. 1627 led. 22. Opustil úřad 1628 října 24.
Budinský z Vyšetína Jan, 1602 červc. 23. — 1608 září 5.
Bulla Bernard, p. 1699 ún. 3.
Bydžovský z Aventýnu Matěj, p. 1575 říj. 10. — 1584 pros. 4.
Bylina Štěpán, p. 1616 října 24., zemřel před 1617 listop. 6.
Caldara Josef Klement, jmen. 1776 červc. 9, p. do 1778.
Casanova Frant., jmen. 1733 červc. 14, p. do 1741.
Celestin z Treifeldu Zikmund, p. 1612 listop. 5. — 1615 říj. 9., 1619 červ. 11 —1620 ledna 26.
Ceydlar Kašpar, p. 1602 červc. 23., zemřel r. 1605.
Codrus u Měny Havel, p. 1571 červc. 4.
Cortezi z Peregrinu Frant., p. 1653 září 30. — 1658 červc. 6.
Culchner Jiří, p. 1612 listop. 5.
Czifreund Jiří, jmen. 1752 břez. 23., p. do 1772.
Čermák Ferdinand, p. 1682 červc. 25.
Černovítský Jan, p. 1608 září 5.
Daniel Josef Vojtěch jmen. 1757 října 11., p. do 1764.
Degregori Matěj, p. 1727—1735.
Diryx z Bruku a Rottenberku Jan Pavel, p. 1685 srpna 13.
z Domažlického domu Kliment, p. 1524 března 14.
Dresler Jan, p. 1670 ledna 8.
Dvorský Daniel, p. 1650 října 5. — 1661 červc. 14.
Dvorský z Gryfí Hory Jan Pavel, p. 1637 červc. 21. — 1643 října 26.
Dytrich Josef, jmen. 1755 ledna 30., p. do 1579.
Eberle Ondřej, p. 1699 února 3. do 1712.
Ekhard z Firstenfeldu Kliment, p. 1628 červc. 20.
Ekhard Jan, p. 1661 červc. 14.
Eychler (Achler) Jan, p. 1628 března 20. — 1628 října 30.
Fidler Václav, p. 1666 červc. 20. — 1678 února 9.
Fink z Kolburku Benedikt, p. 1590 červc. 13. — 1594 dubna 30.
Fišl z Paumberka Pavel, p. 1594 dubna 30.
Fleischer Antonín, p. 1715—1726.

Fortius od Zahrádků Jan, p. 1571 červc. 4. — 1581 prosince 18.
Frank Fridrich Vilém, p. 1671 červc. 14.
z Frankenstejna Daniel Jindřich, p. 1602 červc. 23.
z Frankenstejna Jiřík Jindřich, p. 1590 červc. 13.
Fux Jiří, p. 1639 února 1., 1658 červc. 6., zemřel 1661 červc. 7.
Gedeon Jan Kašpar, p. 1746—1779.
Gelastus Jeroným, p. 1678 února 9. — 1690 červc. 14.
Gerle z Děvína Bohuslav, p. 1616 října 24.
Geronys z Libušína nejstarši Adam, p. 1599 červ. 16. — 1602 červc. 23.
Gerstlauer Mathes, p. 1611 srpna 4. — 1616 října 24; zemřel před 1619.
Gialdi Thadeáš, p. 1733—1742.
Glasel Jan, p. 1777—1780.
Globic z Budče Baltasar, p. 1628 červc. 20. — 1629 listop. 13.
Had z Proseče Felix, p. 1620 ledna 26. — 1622 října 21.
Had z Proseče Jan, p. 1574 ledna 29.
Had z Proseče Pavel, p. 1627 února 22.
Had z Proseče Vojtěch mladší, p. 1628 října 30. — 1639 února 1.
Had z Proseče Vojtěch starší, p. 1630 listop. 29.
Halman Pavel, p. 1674 ledna 30. — 1678 února 9.
Hampacher Antonín, jmen. 1755 ledna 30., p. do 1766.
Haněl Michal, p. 1634 března 18.
Hartel Josef, jmen. 1773 listop. 29., p. do 1783.
Hendrich jinak Holian, p. 1579 listop. 10.
Henrich z Frankenštejna Vratislav, p. 1622 října 21.
Hernajser Jan, p. 1620 ledna 26.
Herrmann Augustin, p. 1705—1706.
Hirscheli Jan František, p. 1689 listop. 18. — 1690 srpna 14.
Hlava Josef, jmen. 1739 červc. 9., p. do 1769.
Hlaváček Max, p. 1682 červ. 25. — 1685 srpna 23.
Hoch z Hochu Václav, p. 1694 září 13.
Höchenberger Frant. Augustin, jmen. 1780 října 20.
Horyna Petr, p. 1658 červc. 6. — 1670 ledna 8.
Hubáček Jan, p. 1748—1753.
Huml Jan, p. 1670 ledna 8. — 1674 ledna 30.
Chmel Pavel, p. 1627 února 22., 1628 října 24. opustil úřad.
Chmelický Janoušek Jan, p. 1627 února 22.
Jaroslavský Jakub, p. 1694 září 13. — 1704.
Jedlička Daniel, p. 1661 červc. 14. — 1671 červc. 14.
Jelínek Jan mydlář, p. 1627 února 22.
Jemke Karel, p. 1704—1726.
Ještětický Jan, p. 1622 října 21.
Jungmajer Jan, p. 1615 října 9.
Jungmajer Matouš, p. 1643 října 26. — 1650 října 5.
Kamberger Josef, p. 1729 října 18. — 1734.
Kanka Frant. M., p. 1723 po květnu 10. — 1738.
Kapr z Kapršteina Daniel, p. 1611 srpna 4., 1615 října 9.
Kapr z Kapršteina Jan, p. 1619 června 11.
Kapr z Kapršteina Jiří, p. 1608 září 5., 1622 října 21.
Kapr z Kapršteina Zikmund, p. 1611 srpna 4.
Karafiát Duchoslav, p. 1627 února 22., 1628 října 24. opustil úřad.
Kavika z Bürckenthalu Antoni, jmen. 1709 ledna 17., p. do 1714.
Khober Adam, p. 1634 červc. 18.
Khyncl Samuel, p. 1628 červc. 20. — 1629 listop. 13.
Kleplot Jan, p. 1637 červc. 21.
Koberwein Jakub, jmen. 1766 červc. 3., p. do 1783.
z Kocůrova domu Jakub, p. 1524 března 24.
Kočvara Frant., jmen. 1738 červc. 10., p. do 1740.
Kodovský z Děvína Jan Duchoslav p. 1606 červ. 5., před r. 1608 zemřel.

Kohout Frant. Prokop, p. 1780—1782.
Kohout Jiřík, p. 1571 červc. 4.
Koch Tomáš, p. 1634 červc. 18.
Kolář Pavel, p. 1526 března 12. — 1527 května 13.
Kolínský Ondřej, p. 1602 červc. 23.
Kolyad Jan, p. 1678 února 9.
Konvář Blažej, p. 1560, červc. 30.
Konvář Klatovský Jan ze Zelené ulice. 1524 března 14. — 1526 března 12.
Korb Václav, jmen. 1772 září 25. — 1783.
Kořenský Kašpar, p. po 1590 červc. 13. do 1602 červc. 23.
od Košíků Mikuláš, p. 1590 červc. 13. — 1602 červc. 23.
Koukol Daniel, p. 1643 října 26.
Koukol Matěj, p. 1616 října 24. — 1617 listop. 6.
Král Jan, p. 1630 listop 29.
Krocín z Drahobejle Jan Adam, p. 1666 červc. 20. — 1670 ledna 8.
Krocín Václav, p. 1574 ledna 29. — 1575 října 10.
Kropáč z Krymlova Zikmund, p. 1574 ledna 29., zemřel 1584 čenv. 5.
Kříž z Vostrova Jan, p. 1606 červ. 5. — 1608 září 5.
Kukla z Taurnperka David, p. 1615 října 9. — 1619 červ. 11.
Kurz Mathes, p. 1647 listop. 15. — 1670 ledna 8.
Květoňský Ondřej, p. 1526 března 12. — 1527.
Kvintus Jan Arnold, p. 1637 prosince 21.
Kyrchmayer z Rejchvic Jan, p. 1590 červc. 13. — 1594 dubna 30.
Kyrchmayer z Rejchvic Karel, p. po 1617 října 6., zemřel 1621 září 30.
Kyrchmayer z Rejchvic Valentin, p. 1602 červc. 23. — 1612 listop. 5.
Lavín Samuel, p. 1590 červc. 13.
Lev z Levengrünu a Barejtu Václav, p. 1619 červ. 11., 1622 října 21.
Libocký z Libé hory Jan, p. 1584 červc. 4. — 1590 červc. 13.
Libovický z Libovic Jiří Fridrich, p. 1617 listop. 6.
Loštický z Libanu Severin, p. 1620 ledna 26.
Maczura Jan, jmen. 1771 ledna 22., p. do 1772.
Maczura Tomáš, p. 1746—1755.
Manický Mathes, p. 1661 červc. 14.
Mank Jan Jiří, p. 1678 února 9.
Manner z Frankenberku Martin, p. 1658 červc. 6. — 1666 červc. 20.
Markonides Jan, p. 1650 října 5. — 1653 září 30.
Maršálek Tomáš, p. 1666 červc. 20. — 1682 červc. 25.
Martinelli Dominicus, p. 1689 listop. 18. — 1694 září 13.
Marvan Karel, p. 1658 červc. 6. — 1678 února 9.
Mathei z Cronlandu Theobald, p. 1689 listop. 18. — 1714.
Mathiades Václav, p. 1715—1722.
Matoušův Jan, p. 1671 červc. 14.
Mečíř Michal, p. 1571 červc. 4. — 1574 ledna 29.
Melcar z Praitenberka Daniel, p. 1602 červc. 23.
Melcar z Praitenberka Jakub, p. 1594 dubna 30.
Melcar z Praitenberka Jan, p. 1622 října 21. — 1627 listop. 22.
Mělnický Petr, p. 1628 října 30. — 1630 listop. 29.
Merc Filip, p. 1639 února 1. — 1653 září 30.
Merkel Jakub, jmen. 1709 ledna 17., p. do 1730.
Michalovič Tomáš, p. 1705—1718.
z Mostku Řehoř, p. 1526 března 12. — 1527.
Müller Donát, jmen. 1754 listop. 14. — 1772.
Müller Zachariáš, p. 1746—1755.
Myslík Matěj, p. 1524 března 14.
Natanyel Daniel, p. 1637 červc. 21. — 1639 února 1.
Natanyel Jan, p. 1574 ledna 29..
Navara Jan, p. 1526 března 12. — 1527.
Naymon Jan Valerian, p. 1658 červc. 6.
Nedvídek Josef, jmen. 1759 října 5. — 1772.

Nerhof z Holtrperku Petr, p. 1599 červ. 26.

Netter z Glauchova Ambrož, p. 1571 červc. 4.

Niemetz Jan, jmen. 1778 červc. 2. — 1783.

Novobydžovský Daniel, p. 1628 červc. 20. — 1628 října 30.

Nygrin Jiřík, p. po 1590 červc. 13.

Odháj jinak Mazánek Jan, p. 1571 červc. 4.

Ornius z Paumberka Matyáš, p. 1575 října 10.

Ornius z Paumberka Václav, p. 1606 červ. 5., zemřel 1608 února 5.

Oujezdecký Václav, p. 1628 října 30.

Paulín Václav, p. 1620 ledna 26.

z Paumberka Václav, p. 1584, červc. 4. Viz Ornius.

Peček Michal Smiřický z Radostic, p. 1617 listop. 6.

Peller Ferdinand, p. 1694, září 13.

Peprle Vít, p. 1630 listop. 29.

Peringer Josef Jakub, jmen. 1733 listop. 13. — 1771.

Perner Jakub, p. 1628 červc. 20. — 1628 září 30.

Perysterius Václav, p. 1634 červc. 18.

Peřina Josef Alexius, p. 1749—1755.

Petráček z Vokounštejna Jan ml., p. 1615 října 9., 1619 červ. 11. — 1622 října 21.

Petráček z Vokounštejna Václav, p. 1629 listop. 13.

Peyer Pavel Ignacius, p. 1699 února 3. —1734.

Pfender Daniel, p. 1612 prosin. 5., 1616 října 24.

Pichlberger z Pichlberka Henrich, p. 1615 října 9. — 1617 listop. 6.

Pichmon Jan, p. 1643 října 26. — 1647 listop. 18.

Pilát Rakovnický Jan, p. 1579 listop. 10. — 1581 prosin. 18.

Pilmon Krištof, p. 1630 listop. 29.

Pizzini Antonín, p. 1723 po květnu 10., 1736 března 13. pro nedužívost propuštěn.

z Plajštejna Bertold, p. 1658 červc. 6.

Plenis Melichar, p. 1571 červc. 4. — 1575 října 10.

Plichta Václav, p. 1524 března 14.

Pliska Václav, p. 1689 srpna 13. — 1690 červc. 14.

Plytter Antonín, jmen. 1704 května 17, p. do 1707.

Plumauer Jan Jiří, p. 1699 února 3. — 1714.

Pokorný Karel, p. 1753—1767.

z Pokštejna Modest, p. 1524 března 14.

Princ Maxmilian, p. 1682 červc. 25. — 1685 srpna 13.

Prosch Ignác, jmen. 1771 prosin. 31. — 1783.

Proudek František, p. 1720—1722.

Prunnar Jan, p. 1574 ledna 29. — 1575 října 10.

Prunnar Jan Jeroným, p. 1606 června 5.

Příhoda Jakub, p. 1616 října 24. — 1617 října 6.

Rašp Kašpar, p. 1634 červc. 18., zemřel 1653 října 14.

Rein Václav, p. 1694 září 13.

Reischl Dominik, p. 1779—1783.

Reittmann Antonín, p. 1780—1783.

Riesenfelder Karel, p. 1739—1742.

Richter Jan, jmen. 1753 října 26., p. do 1755.

z Roklína Václav, p. 1584 červc. 4.

Rosmberger Pavel, p. po 1608 září 5.

Rozvoda Václav, p. 1526 března 12.

Řasný Jiří, p. 1666 červc. 20.

Řečický Jindřich, p. 1619 června 11. — 1620 ledna 26.

Řečický Šimon, p. 1653 září 30.

Řeháček Antonín, p. 1726—1729.

Řezník Vít, p. 1526 března 12. — 1527.

Sax Jan Fridrich, p. 1674 ledna 30.

Sedlčanský z Kozmačova, p. 1581 prosin. 18.

Schätz Antonín, jmen. 1769 listop. 7., p. do 1777.

Scheibel Jakub, p. 1647 listop. 18.

Schreiner Jan, jmen. 1706 září 9., p. do 1721.

Schuda Thadeáš, p. 1733—1742.

Sixt z Ottersdorfu, p. 1560 červc. 30.
Sixt z Ottersdorfu Jan Theodor, p. 1606, červ. 5. — 1612 listop. 5.
Skrafer Václav, jmen. 1738 červc. 9. — 1742.
Sládek Mikuláš, p. 1637 červc. 21. — 1643 října 20.
Slomovic Baltasar, p. 1611 srpna 4. — 1612 listop. 5.
Soukup Jan, p. 1617 listop. 6.
Spinetti Martin, p. 1685 srpna 13. — 1694 září 13.
Stárek Martin, p. 1689 listop. 18. — 1690 červc. 14.
Stark František, jmen. 1772 ledna 3., p. do 1780.
Stieber Jan Raimund, jmen. 1733 března 18., p. do 1735.
Šafránek Mikuláš, p. 1713—1721.
Šalamoun Martin, p. 1526 března 12.
Škarýdek Petr, p. 1524 března 14.
Škréta Jan, p. 1571 červc. 4. — 1584 červc. 4.
Šmertoš z Rýzntálu Jan, p. 1579 listop. 10. — 1584 červc. 4.
Šmukýř Adam, p. 1584 červc. 4.
Špiner Osvald, p. 1564.
Štampach Jan, p. 1629 listop. 13.
Štěpánovský Jan Václav, jmen. 1753 červ. 7. — 1755.
Štork z Štorkenfelsu Vavřinec, p. 1584 červc. 4. — 1594 dubna 30.
Štýrský Havel, p. 1594 dubna 30.
Šustr z Goldburka Jan, p. po 1606 června 5.
Šustr z Goldburka Karel, p. 1634 červc. 18.
Švengfelder Kašpar mladší, p. 1643 října 26. — 1653 září 30.
Švik Jiřík, p. 1527.
Tejnecký Martin, p. 1627, února 22.
Tieppner Vavřinec, jmen. 1781 červc. 23., p. do 1783.
Tlačikovský z Malíkova Bartoloměj Norbert, p. 1634 červc. 18. — 1639 února 1.
od Toulů Jetřich, p. 1599 červ. 26., 1608 září 5. — 1611 srpna 4.
Trakal Jan, p. 1634 červc. 18. — 1650 října 5.
Trejtlar Václav, p. 1590 červc. 13. — 1594 dubna 30.
Trentini František, p. 1699 února 3. — 1707.
Trentýn Antonín, p. 1629 listop. 13.
Trentýn Michal, p. 1627 února 22.
Troškovský Mikuláš, p. 1650 října 5. — 1653 září 30.
Trubka Václav z Rovin, p. 1608 září 5.
Tryml Michal, p. 1650 října 5. — 1653 září 30.
Unrur z Taurnperka Jiřík, p. 1574 led. 29., zemřel 1582.
Vagner Jan, p. 1628 října 30. — 1630 listop. 29.
Waldhauser Daniel, p. 1658 červc. 6.
Vartovský z Varty Jan, p. se 1571 červc. 4.
Weissmüller Baltasar, jmen. 1709 ledna 17., p. do 1714.
Veit Jiří, p. 1704.
Veith Michal, p. 1699 února 2.
Vejvoda Jan, jmen. 1737 prosin. 12., p. do 1742.
Vejvoda Michal, p. 1685 srpna 13. — 1704.
Wenzl Vavřinec, p. 1619 červ. 11. — 1620 ledna 26.
Werner Baltasar, p. 1674 ledna 30.
Veselý Martin Vojtěch, jmen. 1729 října 18., p. do 1733.
Větrovský David, p. 1678 února 9.
Wierl Josef Bernard, jmen. 1751 května 10., p. do 1758.
Winter z Polehrad Kašpar, p. 1602 červc. 23. — 1606 červ. 15.
Wirth z Wehrenfelsu Jan Josef, p. 1682 červc. 25. — 1685 srpna 13.
Vítovský Václav, p. 1628 března 20. — 1630 listop. 29.
Vlk Jiří, p. 1524 března 14.
z Vlkánova Václav, p. 1564.
Vodička Jan, p. 1630, listop. 29.
Vodička Vojtěch starší, p. 1634 března 18. — 1647 listop. 18.
Vodička Voldřich, p. 1599 červ. 26. — 1606 červ. 5.
Vokoun Jan, p. 1647 listop. 18.
Vokoun z Vokounštejna Václav, p. 1661 červc. 14. — 1671 červc. 14.